Jsidorus etbimologiarum
Jdem de summo bono

¶ Incipit epistola Isidori iunioris hispalensis episcopi ad Braulionem cęsar augustum episcopum.

DOmino meo ⁊ dei suo brau lioni epo: Isidor⁹. Omni desiderio desideraui nūc vide re faciē tuā: ⁊ vtinā aliquan do impleret deus votū me um anteq̄ moriar. Ad pręsens autem deprecor vt cō mendes me deo orationib⁹ tuis: ⁊ vt in hac vita spez me am impleat ⁊ in futuro bea titudinis tuę consortiuz mi bi concedat: Et manu sua. Ora p nobis beatissime do mine ⁊ frater.

¶ Braulio ad Isidorꝝ.

DOmino meo ⁊ vere domino: christoq̄ elec to Isidoro epoꝝ summo. Braulio seru⁹ inutilis sanctoꝝ dei. O pie domine ⁊ virorꝝ prędstantissime: sera est ingsitio: ⁊ tarde data est mihi scribēdi optio: qz peccatis meis exi gēntib⁹ nō tantūmodo sterilitatis vel inopię malo: vexꝝ etiā pestis mortalitatis luis ⁊ ho silitatis quo minus ingreré bozzibili sum prępedit⁹ incur su. Nūc aūt ⁊ si mille necessitatib⁹ ⁊ mille curis attrit⁹ post longū miserię tps veluti ab improbi sopozis vt ita dixeriz grauedine suscitatus: isti⁹ meę suggestiones affatib⁹ ꝺepen dere pręsumo salutis obsequz: ⁊ cozdis ⁊ corpis humilitate ꝓstratus: imprecās excellētissimā tuę beatitudinis potesta tem: vt peculiarē famulū quē pio illo sacre dignatōis intui tu semp̄ habuisti susceptū: vsq̄ in finē babere iubeas ꝓmē dati. Nā ⁊ ego (xps nouit) graui doloze discutiō ꝙ emēso ꝛpeꝛ plixo vel nūc vestꝝ nō mereoz videre ꝓspectū: sed ꝓro in illū qui nō obliuiscit misereri: nec repellit in finez qꝛandiet ꝑcez pauperis: ⁊ vestro me misꝝ repꝛesentet ꝓspectui. Suggero sane ⁊ omnimoda supplicatōe deposco: vt libꝝ etymologiaꝝ quē iam fauēte dño audiuim⁹ consu matū: ꝓmissiōis vestrę memoꝛes suo vestro dirigere iubea tis: qz vt mihi sum ꝓscius: magna ibi ex parte sui tui postu latōe fudasti. Et iō in me p̄mū existe munificus: sic in scōꝝ cętibus ⁊ felix babearis ⁊ p̄m⁹. Hesta etiā synodi in qua sin tarius exanimis vestri igne: ⁊ si nō purificatus: inuenit tñ decoctus: q̄so vt vestro instinctu a filio vestro dño rege: no bis dirigāt cito. Nā ⁊ nra ei⁹ sic flagitauit gloziā suggestio: qz multū in cōcilio ꝙ inuestigāda opus est veritate. Decē tero creatoꝛis altissimi pietatē efflagito vt cozonā beatitu dinis vestrę ꝙ integritate fidei: ⁊ statu ecclesię sue lōgo tpe ꝓcipiat ꝓseruare: meqꝝ inter oblatrātia p̄sentis mūdi va ria ⁊ innumerabilia discrimina munitū reddat tuę itercessionis gr̄a ac reconditū in gremio memoꝛię tuę tutū ab om ni tēpestate peccati oratu vr̄o efficiat trinitas sacratissima. Et manu sua. Ego seru⁹ dñi Braulio Isidoro in dño: fruar te lucerna ardens ⁊ non marcescens.

¶ Isidorus ad Braulionem.

DOmino meo ⁊ dei seruo Brauliōi epo: Isi doꝛus. Qz te incolumen cognoui: gr̄as xpo egi: ⁊ vtinā cui⁹ cognoui salutē: in boc cozpe aspicerē ⁊ visionē. Qō aūt mihi euenit pro peccatis meis manifestabo: qz nō fui dign⁹ tua plegere eloquia: statiz vt accepi pictatiū tuū: puer regius ad me venit: dedi cubicula rio meo illō pictatiū: ⁊ confestim ambulaui ad p̄ncipem vt postea plegerē rescriberēq̄. Reuersus e palatio regis: non ꝺū scripta tua nō inueni: sz etiā qcqd aliō in castris fuit pe ryt: ⁊ iccirco scit dñs: luxi meritū meū: qz nō plegi eloquiū tuuz: sz rogo vt quęcūq̄ occasio euenerit: rescribe mihi. Et gratiā vbi tui nō auferas: vt qō ex meo delicto ꝓdidi: itez gr̄a tua recipiā. Et māu sua. Ora p nobis beatissime dñe.

¶ Braulio ad Isidorum.

DOmio meo ⁊ vere dño christoq̄ electo Isi doro epoꝝ sūmo: Braulio suus inutilis san ctoꝝ dei. Solet repleri lętitia bō iteriꝛ ac spiritalis: cū ingsitōe fūgiť amātis. Ob id velle meū ē mi dñe reuerēdissime: nisi cul paꝝ macerla meaꝝ obsistat ⁊ benigne te in gsitionē meā amplecti: ⁊ q̄relaꝝ calūniā patiēter accipere. Utrūq̄ eni ago: ⁊ officiū ingsitōis pfolno: ⁊ tibi ꝓtra te cau saꝝ meaꝝ necessitates dirigo: qō vt benignissime tuo audi tui admittas i ingressu hui⁹ dictatōis poꝛtuq̄ ꝓstratus pe to a culmine vestri apostolatus: vt q̄q̄ vacillet calūnie ob iectio vbi lachꝛymaꝝ est intercessio: cū lachꝛymę nō sint si gna calūnię: tñ sint opto ⁊ lachꝛymabiles calūnię ⁊ calūnia biles lachꝛyme: sz vtrūq̄ ꝙ licētiosa amozis p̄sumptōe: nō aūt ꝙ arrogātię temeritate: sz iaz causaz exoꝛdiar. Septez nisi fallor ānoꝝ se tpa gyrāt: ex quo me memini libꝛos a te ꝺitos oziginū postulasse ⁊ vario diuersoq̄ mō p̄ite me fru stratū eē: ⁊ absenti nil ide te rescripsisse: sz sūbtili dilatōe mō necdū esse pfectos: mō necdū scriptos: mō meas lr̄as iter cedisse: aliaq̄ mlta opponēs ad bāc vsq̄ diē puēim⁹: ⁊ sine petōis effcū āim⁹ pdurat. Ob boc ⁊ ego vertā p̄ces i q̄relā: vt qō supplicatione nequi: vel calūnia laceſcēdo valeā adi pisci. Sępe nāq̄ solet mendico pdesse vociferatio. Quocir ca cur q̄so te dñe nō tribuas qō rogaris? Unū scias: vt non dimittā quasi fingēs me nolle negata. Sz querā: ⁊ instāter querā: quousq̄ aut accipiā aut eliciā pyssimo redēptoꝛe iu bente. Quęrite ⁊ inuenietis: ⁊ aduciēte: pulsare ⁊ aperietur vobis. Quęstui ⁊ quero: etiaz ⁊ pulso. Uñ ⁊ clamito vt ape rias. Nā hui⁹ argumēti me consolať inuētio: qz q cōtēpsisti postulātē: exaudies forte calūniantē. Dic ergo sciētię tuę ingero quę nec stulti iactationē nouit: aliqō suggerere ꝛsipi ens ꝓfecto pr̄ęsumo. Nec tñ erubesco impit⁹ disertissimo log: aplici memoꝛ ꝑcepti quo p̄ceperit libēter sufferre insi piētē. Quāobrē accipe clamoꝛes calūnię. Cur rogo talēto ꝛ distributionē ⁊ cibarioꝝ dispēsationē tibi creditā ducusq̄ retētas? Jā solue manū: impține familys: ne inopia pereāt famis. Nosti qd creditoꝛ veniēs repoſcat a te. Nō minuet tibi qcqd dederis nobis. Memoꝛ esto paruis panib⁹ multi tudinē satiatā: ⁊ supesse religas fragmētoꝝ magnitudie pa nū. An putas donū tibi collatū ꝙ te solūmō eē datū? Et ve strū ē ⁊ nostrū: cōe est: nō p̄uatū. Et qs dicere vel in san⁹ pręsumat: vt p̄uato tuo gaudeas: q̄ de cōmuni tñ inculpabili ter gaudere scias? Nā cū deus tibi ęconomiā sui thesauri ⁊ diuitiaꝝ salutes sapiētię ⁊ scięte tenere ꝺcesserit: cur larga manu nō effundis: qō ꝺādo nō minues? An cū in mēbris su perni capitis vnusq̄sq̄ qō nō accepit: sic in altero possideat vt alteri qō habet possidēdū sciat: tu forsitan: iō nobis par cus eristis: qz qō mutue a nobis resumas non inuenis. Sz si habēti das: ab illo mercedis fructū reportas. Si in vo nō ba bēti tribuis: ꝑceptis euāgelicis satisfacis: vt reddať tibi iu retributōe iustoꝝ. Proīde ⁊ ego remoꝛdeoꝛ ꝓscięt̄ia: eo q̄ i me ꝓmunicabile nibil boni sentiam. Quō iubemur p charī tatē seruire inuicē: ⁊ vnusq̄sq̄ quā accepit gratiā i alterutrū illā administrare sic̄ boni dispēsatoꝛes multiformis gratię dei: atq̄ vnicuiq̄ sicut diuisit deus mensurā fidei i vno cō page mēbroꝝ debeat ea cęteris p̄tib⁹ cōmunicare: qz bcc oīa opať vnus atq̄ idē spūs diuidēs singulis p̄ut vult: sed ad vnū ac peculiare subsidiū qō p̄missi recurro ad inoppoꝛ tunitatē. s. amicam amicitia destitutus: ac nulla membroꝝ honestoꝝ gratia decoꝛatus. Jccirco audi vocem meam tot interiacentibus terris. Redde redde quod debes. Nā

feruus: Fuus es xpi ⁊ xpianoꝝ vt illis sis maioꝛ omniuꝫ no
strũ:⁊ qꝛ nostri causa tibi collatã pꝛesentis gratiã:sitientib⁹
animis sciẽtieqꝫ fame cruciatis impꝛiri nõ dedigneris. Nõ
sum saltim pes qui ad iniuncta discurrens possim aluo ec
clesie mẽbꝛoꝝ.s.iudici obedientie discursu parere:nec pnci
patui capitis ĩpetrãti obsequẽdo placere. Quin ⁊ si de inho
nestioꝛib⁹ mẽbꝛis me eẽ sciã sufficiat:qꝛ que te ɔstat a capi
te pcepisse p me ẽ dignum egere:nec me te non egere ꝗuis
minimũ:xpi tñ sanguine redẽptũ. Nã non dicit caput pedi
bus:nõ estis mihi necessarij:qño q̃ vident̃ mẽbꝛa coꝛpoꝛis
ĩfirmioꝛa eẽ necessarioꝛa sũt:⁊ que putant̃ ignobilioꝛa esse
coꝛpis mẽbꝛa his honoꝛẽ abundantioꝛẽ circũdam⁹:⁊ q̃ ĩho
nestioꝛa sũt nr̃a:maioꝛẽ honestatẽ habẽt. Sic itaqꝫ creatoꝛ
noster ac dispẽsatoꝛ cũcta dispẽsat:vt cũ in altero alteri do
na diuina q̃ in se nõ pcipit possidẽda tribuũt:charitas cumu
let̃. Deniqꝫ tũc bene multifoꝛmis gratia dispensat̃:qñ acce
ptum donũ ⁊ eis qui hoc non habent credit̃:qñ ppter eum
cui impendit̃ datũ putat̃. Hoc apl̃i capitulũ a nobis in par
te pmissuꝫ:optime nouit pꝛudẽtia charitatis vestre:huic re
gi ɔgruere totũ:⁊ qcqd sũmãtim tetigi:te pcul dubio nosse
melius latet nulluꝫ. Itaqꝫ hoc solũ superest qđ ⁊ magnope
peto: vt pstes postulata:⁊ si non pꝛo me:saltim p ipsa chari
tate diuinit⁹ imptita. Pꝛo qua iubemur ⁊ nosse ⁊ pstare oia
⁊ sine qua nihil sunt oia. Sꝫ ⁊ si q̃ supflua:si q̃ negligẽter: si
qua minus humiliter aut inutiliter poti⁹ effudi q̃ dixi: cun
cta queso benigne suscipias: cũcta ignoscas:cuncta oꝛes vt
deus ignoscat. Ergo ⁊ hoc innotesco:libꝛos etymologiaruꝫ
quos a te dño meo posco:⁊ si detruncatos coꝛꝛososqꝫ iam a
multis haberi:inde rogo vt eos mihi trãscriptos integros
emendatos ⁊ bene coaptatos digneris transmittere:ne ra
ptus auiditate in puersum cogar vitia p virtutib⁹ ab alijs
sumere. Ego aũt opto ꝗuis nulli⁹ egeas:⁊ vltronee dicant̃
putere mercedes: vt dignatio vestre benignitatis imperet
nobis in id qđ ⁊ possum⁹ ⁊ valemus:tãtũ vt obsequo nostro
vtaris:imo charitate que de⁹ est pfruaris. His igit̃ expleti
erãt mihi questiões de sacris diuinisqꝫ paginis quaꝝ mihi
expositionem coꝛdis vestri lumen aperiret:si tñ ⁊ nobis in
bes resplendere ⁊ diuine legis obscura reserare. Nec si ista
que peto percepero de illis silebo: sꝫ viã referas capiẽde fi
ducie. Cum in hac pꝛima fronte nõ me cõfodieris stimulis
verecundie ⁊ ignauie mee locũ dederis venie q quem dili
gebas quãlibet immeritũ nõ iusseris repꝛobare:qꝛ ignomi
niosum valde videtur ac vile si nec dum satiatus qui chari
tate ab eo quem amabat inuenitur recedere. Obsequio au
tem mee seruitutis impendo iura salutis: ⁊ queso pietateꝫ
sanctissime vestre potestatis:vt pꝛo me oꝛare digneris:qua
tenus quotidie fluctuantẽ animã in malis:⁊ tuo itercessu
lucreris ⁊ ad poꝛtũ trãquillitatis eterne perducas:erutam
a miserijs ⁊ ab scandalis. Dulce mihi fuit diu ad te loq:qua
si coꝛam positus vultũ videre tue faciei. Ideo nec verbosi
tatem caui:⁊ temeritatem foꝛtassis incurri:sed aut hoc aut
aliud agere debui:tantũ vt quod noluisti per humilitateꝫ:
saltem tribuas p tumultuãteꝫ impꝛobitatem. Ecce quan
tam audaciã dedit mihi gratie vestre beniuolẽtia. Et ideo
si quod in hoc displicuerit sibi imputet que tantum amat:
vt timoꝛeꝫ tollat. Naꝫ perfecta charitas foꝛis mittit timo
rem. Speciali quoqꝫ gratia fretus: speciali domino in quo
vires sancte ecclesie consistunt suggero: vt qꝛ eusebius no
ster metropolitanus discessit:habeas misericoꝛdie curam.
Et hoc filiolo tuo nostro domino suggeras: vt illuꝫ illi loco
pꝛeficiat: cuius doctrine sanctitas ceteris sit vite foꝛma.
Hunc autem filium pꝛesentem beatissime potestati vestre
per omnia commendo: ⁊ tam de his que hic suggessimus:
q̃ etiam de his que supꝛa questi sumus eloquio vestro per
eum illustrari mereamur.

¶ Isidoꝛus ad Braulionem.

Domino meo ⁊ dei suo Braulioni epo: Isido
rus. Tue sanctitatis epistole me in vrbe to
letana inuenerũt. Nã pmotus fuerã causa
ɔcilij. Sꝫ ꝗuis iussio pncipis in itinere posi
tũ remeare me ãmõuissꝫ:ego tñ:qꝛ ppingoꝛ
erã psentie ipsi⁹ q̃ regressioni:malui potius
cursuꝫ itineris nõ itercludere. Ueni ad psen
tiã pncipis ĩueni psentẽ diaconũ tuũ:p eũ eloqa tua suscipi
ens:ãplex⁹ suꝫ ⁊ legi:⁊ de salute tua deo grãs egi: desiderio
oĩ desiderãs:ꝗuis debil' atqꝫ fessus:fiduciã tñ hñs p xpm i
hac vita vidẽdi te:qꝛ spes nõ ɔfundit̃ p charitatẽ q̃ diffusa
ẽ ĩ coꝛdib⁹ nr̃is. Codicẽ etymologiaꝝ cũ alijs codicib⁹:d itĩ
nere trãsmisi:⁊ liceꝫ emẽdatũ pualitudĩe tñ tibi mõ ad emẽ
dãdũ statuerã offerre si ad destinatũ ɔcilij locũ puenissẽ.
De ɔstituẽdo ãt epo taraconẽsi ñ eã quã petisti sensi sniam
regis:sꝫ tñ ⁊ ipe adhuc vbi certi⁹ ɔuertat animũ illi manet
ĩcertũ. Peto ãt vt p meis pctis apõ dñꝫ existere digneris
itercessoꝛ: vt ipetratu tuo deleãt̃ delicta mea:⁊ remittãt̃ fa
cinoꝛa. Iteꝫ manu sua. Oꝛa p nob btissime dñe ⁊ frater.

¶ Item Isidoꝛus ad Braulionem.

En tibi sicut pollicitus sum misi opus de quarũdã
reꝝ oꝛigine ex veteris lectõis recoꝛdatione col
lectũ:atqꝫ ita in quibusdã locis annotatum sicu
ti extat cõscriptuꝫ stilo maioꝛum.

¶ Incipit liber pꝛimus etymologyaꝝ sancti Isidoꝛi hispa
lensis epi.

¶ De disciplina ⁊ arte. Cap. I.

Disciplina a di
scẽdo nomen accepit. Unĩ ⁊
scia dici pt. Nã scire dictũ ẽ
a discere: qꝛ nemo nr̃uꝫ scit
nisi qꝛ discit. Alr̃ dicta disci
plia:qꝛ dicit̃ plẽa. Ars võ di
cta est q artis pceptis regu
lisqꝫ ɔsistat. Alij dicũt a gre
cis hoc tractũ eẽ vocabulũ
ἀπὸ τῆς ἀρετῆς .i.a vir
te:quã sciaꝫ vocauerũt. In
ter artẽ ⁊ disciplinã plato ⁊
Ari.hãc dr̃iaꝫ eẽ voluerũt:
dicẽtes artẽ eẽ ĩ his q̃ se ⁊ alr̃ hr̃e possũt:disciplina võ ẽ que
de his agit q̃ aliter euenire nõ possunt. Nã qñ veris dispu
tationib⁹ aliqd disserit̃:disciplina erit:qñ aliquid verisimi
le atqꝫ opinabile tractatur: nomen artis habebit.

¶ De septẽ liberalib⁹ disciplinis. Cap. II.

Disciplie liberaliũ artiũ septẽ sũt. Pꝛia grãmati
ca.i.loquẽdi pitia. Scđa rhetoꝛica q̃ pp nitoꝛẽ ⁊
copiã eloq̃ntie sue maxie ĩ ciuilib⁹ q̃onib⁹ necẽa
existimat̃. Tertia dialetica cognomẽto logica:q̃
disputatiõibus subtilissimis vã secernit a falsis.
Quarta arithmetica q̃ ɔtiet nũeroꝝ causus ac disiões. Qui
ta musica:q̃ in carminib⁹ cantibusqꝫ ɔsistit. Sexta geome
tria:q̃ mensuras terre dimensionesqꝫ cõplectit̃. Septima
astronomia:que continet legem astroꝛum.

¶ De litteris communibus. Cap. III.

Primoꝛdia grãmatice artis littere cõmũes
existũt: q̃s librarij ⁊ calculatoꝛes sequunt̃:
quaꝝ disciplina velut q̃dã grãmatice artis
ĩfantia ẽ:vñ ⁊ eã Uarro litterationẽ vocat.
Littere aũt sunt ĩdices reꝝ:signo verboꝝ:
qb⁹ tãta vis ẽ:vt nobis dicta absentiũ sine
voce loquant̃. Uerba enĩ p oculos nõ p au
res introducũt̃. Usus lraꝝ repertus est ppter memoriã re
rum. Nã ne obliuione fugiãt:litteris alligãt̃. In tãta enim
reꝝ varietate nec disci audiẽdo poterãt oia: nec memoꝛia
cõtineri. Littere auteꝫ dicte q̃si legitere:q iter legentibus

pstent: vel q in legendo iterentur. Littere latine ⁊ grece
ab hebꝛeis videntur exoꝛte. Apud illos enim pꝛius dictũ ẽ
Aleph. deinde ex simili enũciatiõe apud grecos tractũ est
Alpha:ide apud latinos A: Trãslatoꝛ enĩ ex simili sono al
teri⁹ lingue litterã ɔdidit: vt nosse possim⁹ linguã hebꝛaicã
oĩuꝫ linguarũ ac litterarũ eẽ matrẽ. Sꝫ hebꝛei viginti duo
bus elemẽtis litterarũ s̃m veteris testamẽti libꝛos vtunt̃
Greci võ.24. Latini iter vtrãqꝫ linguã pgrediẽtes.23.ele
menta habent. Hebreoꝝ lr̃as a lege cepisse p moysen. Sy
roꝝ aũt ⁊ chaldeoꝝ per abꝛahã. Unĩ ⁊ cũ hebꝛeis ⁊ nume
ro ⁊ sono ɔcoꝛdãt: solis characterib⁹ discrepãt. Egyptioꝝ
lr̃as Isis regina inachis filia: de grecia veniẽs in egyptum
reppent:⁊ egyptijs tradidit. Apud egyptios auteꝫ alias ha
buisse lr̃as sacerdotes:alias vulgus. Grecarũ lr̃arũ vsum p
mi phenices iuenerũt. vñ ⁊ Lucan⁹: Phenices pmi magni
si credit̃ ausi: Mãsurã rudib⁹ vocẽ signare figuris. Hinc ẽ
qz pheniceo coloꝛe libꝛoꝝ capita scribunt̃: qꝛ ab ipsis lr̃e
initiũ habuerũt. Cadmus agenoꝛis fili⁹ grecas lr̃as a phe
nice in greciam.17. pmus attulit: α β γ δ ε ζ ι κ λ μ ν ο π
ρ σ τ φ. His Palamedes troiano bello tres adiecit η χ ω
Post quẽ Simonides milr̃ tres alias adiecit ξ θ ψ. Y litte
rã Pythagoꝛas sami⁹ ad exẽplũ vite humane pm⁹ foꝛma
uit. Cuius virgula subterioꝛ pmã etatẽ significat: icertã qp
pe ⁊ q̃ adhuc se nec vitijs nec vtutib⁹ dedit. Biuiuꝫ aũt qđ
supest ab adolescẽtia icipit:cui⁹ dextra ps ardua est:sed ad
beatã vitã tẽdẽs:sinistra facilioꝛ:sꝫ ad labẽ iteritũqꝫ dedu
cẽs. De q̃ sic Persius ait. Et tibi que samios deduxit lr̃a ra
mos: Surgẽtẽ dextro mõstrauit limite callẽ. Quinqꝫ autẽ
esse apud grecos mysticas litteras. Pꝛima. Y. que humanã
vitã significat: de q̃ nũc dixim⁹. Scđa theta.θ. q̃ moꝛteꝫ si
gnificat. Nã iudices eandẽ lr̃aꝫ thetã apponebãt ad hoꝛuꝫ
noĩa q̃s supplicio afficiebãt ⁊ dicitur theta ἀπὸ τοῦ θανά
του .i. a moꝛte. Unĩ ⁊ hꝫ p mediũ teluꝫ.i. moꝛtis signũ: de q̃
qdã sic ait. O mltũ ãñ alias ĩfelix lr̃a theta: Tertia thau. T.
figurã demõstrãs dñice crucis. Unĩ ⁊ hebꝛaice signũ iterp
tat̃: de qua dictũ est in ezechiele angelo: Transi p mediaꝫ
Ihrlm ⁊ signa thau ĩ fronte viroꝝ gemẽtiũ ⁊ dolentiũ. Reli
quas võ duas sũmã ⁊ vltimã sibi vẽdicat xps. Ipse ẽ enim
pncipiũ ⁊ finis dicẽs: Ego suꝫ alpha ⁊.ω. Cõcurrẽtib⁹ enim
in se inuicẽ.α.ad.ω. vsqꝫ deuoluit̃: ⁊ rursus.ω.ad.α.repli
catur: vt ostẽderet in se dñs:⁊ initij decursuꝫ ad finẽ: ⁊ finis
decursuꝫ ad initiũ. Oẽs aũt littere apud grecos:⁊ vba com
ponũt:⁊ numeros faciũt. Nã alpha.α.littera apud eos vo
cat̃ in numeris vnũ. Ubi aũt scribũt beta.β. vocatur duo
vbi scribũt gãma.γ. vocat̃ in numeris ipsoꝝ tria: vbi scri
bunt delta.Δ. vocat̃ q̃tuoꝛ:⁊ sic oẽs littere apud eos nume
ros habẽt. Latini aũt numeros ad lr̃as nõ cõputãt: sꝫ sola
verba ɔponũt: exceptis aliqbus q̃ numeros figura demon
strant: vt i. pꝛo vno: c pꝛo centũ. d pꝛo veingentis. l. pꝛo qnq̃
ginta. m pꝛo mille. v pꝛo qnqꝫ: ⁊. x pꝛo decẽ. littera q̃ ⁊ in fi
gura crucẽ significat: ⁊ in numero decẽ demõstrat. Latias
litteras carmẽtis nympha pma italis tradidit. Carmentis
aũt dicta qꝛ carminib⁹ futura canebat. Ceterũ ppꝛie voca
ta nicostrata. Littere aũt aut sũt cões aut liberales. Cões
dicte: qꝛ multi eis vtũtur in cõe: vt scribere ⁊ legere: libera
les: qꝛ eas tñ illi nouerũt: q libꝛos ɔscribũt: recteqꝫ loquen
di dictãdiqꝫ rõnẽ nouerũt. Litterarũ duplex modus ẽ. Di
uident̃ enĩ pncipaliter in duas ptes: in vocales ⁊ ɔsonãtes.
Uocales sunt q̃ directo hiatu fauciũ sine vlla collisiõe va
rie emittunt̃: ⁊ dicte vocales q per se vocẽ ipleãt: ⁊ p se syl
labã faciant: nulla adherẽte cõsonante. Cõsonantes sunt q̃
diuerso motu lingue vel ipꝛessiõe labioꝝ efficiunt̃: ⁊ voca
te cõsonãtes: qꝛ per se nõ sonant: sed iũctis vocalib⁹ conso
nant. He in duab⁹ partib⁹ diuidũt̃: in semi vocalib⁹ ⁊ ĩ mu
tis. Semiuocales dicte eoq quidã semisonũ de vocalibus
habeant. Ab e. quippe vocali icipiũt ⁊ desinũt in nãlẽ sonũ
vt.f.l.m. Mute aũt dicte: qꝛ nisi subiectis sibi vocalib⁹ ne
quaq̃ erũpũt. Si võ eis extremũ vocalis detraxeris sonuꝫ
inclusuꝫ littere murmur sonabit: vt.b c d. Uocales aũt et
semiuocales: ⁊ mute: a veterib⁹ sone: ⁊ semisone: ⁊ isone di
cte sunt. Inter vocales aũt i ⁊ u apud grãmaticos varias
habẽt significatiões. Nã mõ vocales sũt: mõ semiuocales:
mõ medie sunt. Uocales ideo sunt: qꝛ sole posite syllabas
faciũt: ⁊ alijs ɔsonãtibus ɔiungũtur. Cõsonãtes iõ haben
tur: qꝛ iterdũ habẽt post se vocales in eisdẽ syllabis cõstitu
tas: vt iuno vates: ⁊ habent̃ pꝛo ɔsonãtibus. Medie aũt ic
circo dicunt̃: qñ nãliter sole mediũ sonũ habẽt: vt illi⁹ vni
us. Cõiuncte alijs pingui⁹ sonãt: vt ianus vanus. Sole enĩ
posite aliter sonãt: aliter iuncte. I vero pptere a iterdũ du
plex dicit̃: qꝛ quotiẽscũqꝫ in metro iter duas vocales inue
nit̃: pꝛo duab⁹ ɔsonantibus habet̃: vt troia. Geminat̃.n.ibi
sonus eius. U quoqꝫ littera pinde iterdũ est nihil: qꝛ alicu
bi nec vocalis: nec ɔsonãs ẽ: vt qs. Uocalis enĩ nõ ẽ: qꝛ i se
quit̃: cõsonãs nõ ẽ: qꝛ q pcedit: ideoqꝫ qñ nec vocalis nec
ɔsonãs ẽ: sine dubio nihil ẽ. Eadẽ ⁊ digãmon a grecis voca
tur: qñ sibimet alijsqꝫ vocalibus iungit̃: q̃ ideo digãmon di
cit̃: qꝛ duplex ẽ istar f lr̃e q̃ duplex gãma hꝫ: ad cui⁹ similitudi
nẽ ɔiũctas vocales digãmõ appellari grãmatici voluerũt.
vt votũ virgo. Inter semiuocales: aut q̃dã liq̃de dicunt̃ p
pterea: qꝛ iterdũ in vna syllaba postposite alijs ɔsonãtibus
deficiũt: ⁊ a metro excludunt̃: ex qb⁹ due apud latinos liq̃
scũt. l ⁊ r. vt fragoꝛ ⁊ flat⁹. reliq̃ m ⁊ n. apud grecos liq̃scũt:
vt mnesteus. Decẽ ⁊ septẽ aũt latinis lr̃is vet⁹ scriptura cõ
stabat. Unĩ ⁊ latine noiant̃: illa rõne. s. q ab e vocali incipi
unt: ⁊ in mutũ sonũ desinũt: vt sũt semiuocales: vel q a suo
sono icipiũt: ⁊ in vocalẽ e desinũt: vt sũt mute. Fuerũt au
teꝫ in pncipio.17. idest a b c d e f g i l m n o p r s t ⁊ u. H
aũt lr̃a pꝛo sola aspiratiõe adiecta ẽ postea. Unĩ ⁊ a plerisqꝫ
aspiratio putat̃ eẽ nõ littera: q̃ pinde aspiratiõis nota dr̃:
qꝛ vocẽ eleuat. Aspiratio enĩ ẽ sonus vberi⁹ eleuat⁹ cui cõ
traria ẽ psodia: son⁹ eq̃liter flexus k litterã: Salui⁹ Ludi
magister postea latinis adiecit: vt in sono discrimẽ faceret
duarũ litterarũ. c ⁊ q. q̃ ideo supuacua dicit̃: qꝛ exceptis ka
lẽdis supflua iudicat̃: p c enĩ vniuersa exprimim⁹. Q litterã
nec greci resonãt: nec hebꝛei: exceptis enĩ latinis hãc nulla
alia lingua hꝫ: hec pus nõ erat: vñ ⁊ ipsa supuacua ẽ vocata
qꝛ p c cũcta veteres scripserũt. X littera vsqꝫ ad Augusti
tpa: nõdũ apud latinos erat: sꝫ pꝛo ea c ⁊ s scribebãt: vnde
⁊ duplex vocat̃: qꝛ pꝛo c ⁊ s ponit̃: vñ ⁊ ex eisdẽ litteris cõpo
situ nomen hꝫ. A grecis duas litteras mutuauit latinitas:
y ⁊ z: ppter noia. s. greca: ⁊ he apud romanos vsqꝫ ad augu
sti tẽpus nõ scribebant̃: sed p.z duo ss ponebant: vt hilaris
sat: pꝛo y võ i scribebant. vnicuiqꝫ aũt littere tria accidũt:
nomẽ: quõ vocet̃ figura: quo charactere signet̃ ptãs: q̃ vo
calis: q̃ cõsonãs habeat̃. Potestatẽ nã dedit: volũtas oꝛdi
neꝫ. A qbusdã ⁊ oꝛdo adijcit̃. i. q̃ pcedat: q̃ sequat̃: vt a poꝛ
sit: sequẽs b. A aũt in oĩbus gẽtibus iõ pꝛioꝛ ẽ lr̃arũ pꝛo eo
q ipsa pꝛioꝛ nascẽtibus vocẽ apiet. Noĩa aũt litterarũ gẽ
tes ex sono ppꝛie lingue dederũt notatis oꝛis sonis: atqꝫ di
scretis. Nã postq̃ eas aiaduerterũt: ⁊ noĩa illis ⁊ figuras ĩ
posuerũt. Figuras aũt partim ex placito: partiꝫ ex sono lit
terarũ foꝛmauerũt: vt puta. I ⁊ o quaruꝫ vnius sicut exilis
sonus est: ita tenuis virgula: alterius pinguius sonus: sic ⁊
plena figura. Inter figuras litterarũ ⁊ apices veteres disti
xerũt. Apiceꝫ autẽ dictũ pꝛo eo q longe sit a pedibus: sꝫ in
cacumine litterarũ apponitur. Est enim linea iacẽs super
litterã eq̃liter ducta.

¶ De grãmatica. Cap. IIII.

Grãmatica est sciẽtia recte loquẽdi: scribendiqꝫ
rõ: oꝛigo ⁊ fundamẽtũ liberaliũ artiuꝫ. Hec in
disciplinis post litteras cõmunes iuẽta est: vt iã
q didicerũt lr̃as: p eã recte loquẽdi rationeꝫ sci
ant. Grammatica aũt a litteris nomen accepit.

Grammata enim greci litteras vocant. Ars vero dicta est ꝙ artis preceptis regulisqꝫ ꝯsistat. Alij dicunt a grecis hoc tractū eē vocabulū: apo tes aretes. i. a ỽtute: quā sciētiā vocauerunt. Oratio dicta est: quasi oris ratio. Nam orare est loqui ⁊ dicere. Est autem oratio contextus verborum cum sensu. Contextus autem sine sensu nō ē oratio: quia non est oris rō. Oratio aūt plena ē sensu voce ⁊ lr̄a. Diuisiones aūt grāmatice artis a qbusdā. 30. dinumerant̄. i. partes orōnis 8. vox articulata: lr̄a: syllaba: pedes: accētus: positure: note: orthographia: analogia. etymologia: glose. differētie: barbarismi: soloecismi: vitia: methaplasmi: schemata: tropi: prosa metra: fabule: historie.

¶ De partibus orationis. Cap. V.

PArtes orōnis p̄mus Aristoteles duas tradidit: nomē ⁊ verbū. deinde donat⁹ octo definiuit: sed oēs ad illa duo p̄ncipalia reuertūtur. i. ad nomē ⁊ ỽbū: que significāt p̄sonā ⁊ actū. Reliqꝫ appēdices sunt: ⁊ ex his orignem trahūt. Nā p̄nomē ex noīe nascit̄: cuius officio fungit̄: vt orator ille. Aduerbiū de noīe nascit̄: vt doctus docte. Participiū de noīe ⁊ ỽbo: vt lego legēs. Cōiūctio ỽo ⁊ p̄positio vel iteriectio. in ꝯplexu istarū cadūt. Ideo ⁊ nōnulli qnqꝫ partes definierūt: qꝛ iste superflue sunt.

¶ De nomine. Cap. VI.

NOmen dictū q̄si notamē ꝙ nobis vocabulo suo res notas efficiat. Nisi eni nomē scieris cognitio rerū perit. Propria noīa dicta sunt: qꝛ specialia sunt. Uni⁹ eni tm̄ p̄sonā significāt. Spēs p̄priorꝫ nominū q̄ttuor sunt: p̄nomē: nomē: cognomē: agnomen. Prenomen dictū eo ꝙ noī p̄ponit̄: vt Luci⁹ q̄nt⁹. Nomē vocatū: qꝛ notat gen⁹: vt cornelius: Cornelij. n. oēs in eo genere dicebant̄. Cognomē: qꝛ noī ꝯiungit̄: vt scipio. Agnomē ỽo q̄si accedēs noī: vt Metell⁹ creticus: qꝛ cretā subegit. Extrisecus eni venit agnomen ab aliqua rōne. Cognomētū aūt vulgo dictū eo ꝙ noī cognitionis causa supadyciat̄: siue ꝙ cū noīe ē. Appellatiua noīa ide vocant̄: qa coīa sunt: ⁊ multorꝫ significatione ꝯsistunt. Hec in 28. spēs diuidunt̄: ex qbus corp̄alia dicta: qꝛ vel vident̄ vel tangūtur: vt celū: terra. Incorporalia qꝛ carēt corp̄e: vñ nec videri nec tāgi possunt: vt veritas: iusticia. Generalia quoqꝫ: qa multarū rerū sunt: vt aīal. Nā ⁊ hō ⁊ equus ⁊ auis aīalia sunt. Specialia: qꝛ partē demōstrāt: vt hō. Spēs. n. aīaliū hō. Principalia: qꝛ p̄mā positionē habēt: nec aliūde nascūtur: vt mōs fons. Deriuatiua: eo ꝙ ex alio noīe deducunt̄. vt a mōte mōtan⁹. Diminutiua: qꝛ minuunt̄ sensu vt greculus scholasticul⁹ a scholastico. Sono diminutiua: qꝛ sic sonāt sicut diminutiua: sꝫ itellectu p̄ncipalia sūt: vt tabula fabula. Tota greca: qꝛ ex toto grece declināt̄: vt calisto calypso. Sic. n. grecus ⁊ latinus dicit. Tota latia: qꝛ ex toto i latinū vertūt: grecus dic̄ odysseus: latin⁹: vlyxes. Media dicta: qꝛ ex parte greca sunt: ex parte latina. Eadē ⁊ nota qꝛ corrūpūt vltimas syllabas: manētibus priorib⁹: vt apd grecos alexādros: apud latinos vero alexāder: menāder. Dicta aūt notha queādmodū nothus dicit̄ qsqs de dispari genere nascit̄. Synonyma: hoc ē plurinomia. eo ꝙ sit in plurib⁹ noībus significatio vna: vt terra: hum⁹: tellus: idē eni sunt oīa. Omonyma: hoc est vninomia: eo ꝙ sit in vno noīe significatio plurima. vt tumulus nūc mōs breuis est: nūc tumēs tellus: nūc sepulchrū. Est eni in vno noīe significatio diuersa. Relatiua dicta: eo ꝙ ad aliā referant̄ p̄sonā: ut magister: dn̄s: pater. Illa aūt que dicūt ad aliqd aliter se habētia a ꝯtraria significatiōe dicta sunt: ut dexter. Dici eni dexter nō pōt nisi sinister fuerit. Porro q̄litatis noīa ex eo dicta: qꝛ p̄ ea q̄lis qsqꝫ sit oñdit̄: ut sapiēs: formosus: diues. Quātitatis: qꝛ a mēsura trahunt̄: ut longus breuis. Patronymica dicuntur eo ꝙ trahuntur a patribus: ut tytides tidei filius: eneius: enee fili⁹: q̄uis ⁊ a maiorib⁹ ⁊ m̄ribus ducāt̄. Cretica. i. possessiua a possessiōe: vt euādrius ensis. Epitheta q̄ latine adiectia vel supposita appellāt̄: eo ꝙ ad implēdā suā significationē noībus adyciāt̄: vt magnus doctus. Adycis ea p̄sonis vt magnus phs: doctus homo: ⁊ plenus ē sensus. Actualia ab actu descēdūt: vt dux: rex: cursor: nutrix: orator. Gentes a gente veniūt: vt grecus: romanus. Patrie a patria descēdūt: vt atheniēsis: thebanus. Loci a loco: vt suburbanus. Uerbalia dicuntur: qꝛ de ỽbo nascunt̄: vt lector. Participalia: q̄ sic sonāt sicut participia: vt clemens prudēs. Uerbi similia a verbi similitudine dicta vt contēplator. Nā ⁊ verbū est imperatiui modi futuri tēporis: ⁊ nomen qꝛ comparationem recipit. He oēs species a nominū appellatione descendunt. Secunda pars nominis comparatio. Comparatio dicta: qꝛ ex alterius comparatione alterum prefert. Cuius gradus tres sūt: positiuus: comparatiuus: ⁊ superlatiuus. Positiuus dictus: qꝛ prim⁹ ponitur in comparationis gradu: vt doctus. Comparatiuus ab eo ꝙ comparatiu⁹ positiuo prefert̄ illi: vt doctior: plus enim doctior nouit q̄ doctus. Superlatiuus eo ꝙ cōparatiuo superferat̄ vt doctissimus: plus. n. nouit q̄ doctior. Genera dicta sūt eo ꝙ generēt: vt masculinū ⁊ femininū. Cetera nō sunt genā: sꝫ hoc nominū rō ⁊ auctoritas voluit. Neutrꝫ dictū: qꝛ nec hoc ē nec illud. i. nec masculinū nec femininū. Cōmune dictū qđ duobus generib⁹ nominū ꝯmunicat: vt hic ⁊ hec canis. Cui ꝯtrariū ē epicenon: qꝛ vtrūqꝫ sexū sub vno genere enūciat: vt hic piscis. Est enim incerti generis: qđ nec natura: nec oculis discernit̄: sꝫ sensus tm̄ peritia. Omne genus dictū: qꝛ cūctis generibus seruit: masculino ⁊ feminino ⁊ neutro cōi ⁊ oī. Numerus dictus: qꝛ p̄ eū vel singularia vel pluralia noīa oñdūt̄. Figura: qꝛ vel simplicia vel cōposita sūt. Casus a cadēdo dicti: p̄ eos eni inflexa noīa variāt̄ ⁊ cadūt. Noīatiuus casus dict⁹: qꝛ p̄ eūdem aliqd noīam⁹ vt hic magr̄. Genitiu⁹: qꝛ eū p̄ genus cuiuscūqꝫ q̄rimus vt h⁹ magistri filius: vel ꝙ rē significamus h⁹ magistri. Datiuus: qꝛ p̄ eū nos dare alicui ꝯmōstramus: vt da huic magistro. Accusatiuus: qꝛ p̄ eū aliquem accusamus: vt accuso hūc magistrū. Uocatiuus: qꝛ p̄ eū aliquē vocamus: vt o magister. Ablatiuus: qꝛ p̄ eū nos auferre aliqd cuiq̄ significamus: vt auferā a magr̄o. Hexaptota noīa dicta: qꝛ p̄ sex casus varietates hn̄t: vt ē vnus. Penetaptota ꝙ tm̄ in quinqꝫ casibus variant̄: vt doctus. Tetraptota ꝙ tm̄ in quattuor casibus declinātur: vt latus. Triptota ꝙ tm̄ i tribus: vt tēplū. Diptota ꝙ tm̄ in duobus vt iupiter. Monoptota ꝙ vno tm̄ casu vtuntur: vt frugi.

¶ De pronomine Cap. VII.

PRonomē dcm̄: qꝛ p̄ vice noīs ponit̄: ne fastidiū faciat nomē ip̄m dū iterat̄. Nā cū dicimus Uir. scripsit bucolica: addimus p̄nomē: ipse scripsit ⁊ georgica: sicqꝫ varietas sigificatiōis ⁊ fastidiū tollit: ⁊ ornatū iducit. Pronoīa āt aut finita sūt aut ifinita. Finita p̄noīa dicta: eo ꝙ definiūt certā p̄sonas: vt ego: me eni statiꝫ itelligis. Infinita dicūt̄: qꝛ nō sūt certe p̄sone. De absentibus eni dicūt̄ ⁊ in certis: vt qs q̄: qđ. Minus q̄ finita appellāt̄: qꝛ ꝯmemorationē faciūt note p̄sone vt ipse: iste. Certū ē eni de quo dr̄. Possessiua vocant̄: eo ꝙ nos aliqd possidere oñdūt. Nā cū dico meus tuus: definio aliqd meū eē vel tuū. Relatiua dicūt̄: qꝛ ad iterrogatiōes referūt̄: vt qs ē: rñdet̄ is ē. Demōstratiua: eo ꝙ habent demōstratōis significationē. Aliquē eni p̄sentē his demōstramus: vt hic hec hoc. Que tria ⁊ articuli noīant̄. articuli aūt dicti ꝙ noīb⁹ artant̄. i. colligant̄: cū dicim⁹ hic orator. Inter articulū aūt ⁊ p̄nomē hoc iterest: ꝙ articulus tūc ē q̄n nomini iūgit̄: vt hic sapiēs: cū ỽo nō ꝯiungit̄: demōstratiuū p̄nomē ē: vt hic ⁊ hec ⁊ hoc. Oīa aūt p̄noīa aūt p̄mogenia sūt aut deductia. Primogeīa dicta sūt qꝛ aliūde originē nō trahūt. Hec. 21. sunt. Finita tria: ego tu ille. Infinita septē: qs. q̄lis. tal̄. q̄t⁹. tāt⁹. quot⁹. tot⁹. Min⁹ q̄ finita sex: iste. ipse. hic. is. idē. sui. Possessiua qnqꝫ: me⁹ tuus. suus: noster ⁊ vester. Reliq̄ aūt deductiua dn̄r: qꝛ ex illis deducta atqꝫ cōposita existunt: vt q̄spiam aliquis ⁊ reliqua.

¶ De verbo. Cap. VIII.

v Erbū dcm̄: eo ꝙ verberato aere sonat vel ꝙ hec p̄s frequēter i orōne ỽset̄. Sūt āt ỽba mētis signa qb⁹ hoīes cogitatōes suas iuicē loquēdo demōstrāt. Sic āt nomē significat p̄sonas: ita ỽbū fcm̄ dictūqꝫ p̄sone. In p̄sona ỽbi agētis ⁊ patiētis significatio ē. Nā scribo: p̄sone fcm̄ ē. Ite scribor: p̄sone factū idicat sꝫ ei⁹ a q̄ patit̄. Uerborꝫ gnā duo sūt: grāmaticorꝫ atqꝫ rhetorꝫ. Grāmaticorꝫ i tria cadūt tp̄a p̄teritū: istās: ⁊ futurꝫ: vt fecit: fac: faciet. Rhetorꝫ autē vniuersa orō ỽba dn̄r: veluti ỽbis bōis nos cepit ỽba bona hūit. Ubi nō tm̄ ỽba que i tria cadūt tp̄a: sꝫ vniuersa orō ē. Uerborꝫ spēs sunt: forme: modi: ꝯiugationes ⁊ gnā. Forme ỽborꝫ ide dicte: eo ꝙ nos ad vnāquāqꝫ rē iformēt: p̄ has. n. oñdimus qd agam⁹. Perfecta forma dr̄ a p̄ficiēdo vt lego: ti. n. dicēdū ē q̄n i p̄senti tp̄e legim⁹. Meditatiua dcā sunt a meditātis sensu: vt lecturio. i. legere meditor. Inchoatiua p⁹ meditationē ab ichoantis indicio vt calesco. Frequētatiua sepi⁹ agēdo: vt lectito: clamito. Forme. n. sensuꝫ tenēt: modi declinationē. Nā nescis qd sit decliatio: nisi p̄us didiceris qd sit sensus. Modi dci ab eo queādmodū sint i suis significatōibus. Indicatiu⁹. n. modus dr̄ qꝛ significatiōem idicātis hꝫ: vt lego. Impatiuus qꝛ sonū hꝫ iperādi vt lege. Optatiu⁹ qꝛ p̄ ip̄m optam⁹ aliqd agere vt vtinā legerē. Cōiunctiuus qꝛ ei ꝯiūgit̄ aliqd: vt locutio plena sit. Nā q̄n dicis: cū clamē: pēdet sensus. Or si dicā clamē q̄re putas ꝙ taceā: plenus ē sensus. Infinitiuus dr̄ eo ꝙ tp̄a definiens p̄sonā ỽbi nō definit: vt clamare: clamasse. Cui si adiungas p̄sonā: clamare hbeo hbes ⁊c: fit q̄si finitū. Imp̄sonal̄ dr̄ qꝛ idiget p̄sona noīs vl̄ p̄noīs: vt legit̄: addis p̄sonā a me a te ab illo: ⁊ plene sentit̄. Sꝫ ifinitiuus modus p̄sona tm̄ ỽbi eget. Imp̄sonal̄ ỽo vel p̄noīs p̄sona vel noīs. Cōiugatio dr̄ eo ꝙ p̄ eā ad vnū sonū mlt̄a ꝯiūgūt̄. Docet. n. i quā syllabā exeat futurꝫ tp̄s: ne p̄ iperitiā qs dicat legebo p̄ legā. Harꝫ p̄ma ⁊ scda mittūt futurꝫ tp̄s i bo ⁊ i bor: tertia i am ⁊ i ar. Genera ỽborꝫ iō dicta qꝛ gignūt: nā actio adycis r ⁊ gignit passiuuꝫ: rursus passiuo adimis r ⁊ parit actiuū. Ipsa āt actia dn̄r: qꝛ agūt vt ỽbero: ⁊ passiua qꝛ patiūt̄: vt ỽberor. Neutralia qꝛ nec agūt nec patiūt̄: vt iaceo sedeo. His si r lr̄aꝫ adycis nō sonāt latia. Cōia āt dn̄r qꝛ ⁊ agūt ⁊ patiūt̄: vt āplector. Hec sūt deposita r lr̄a latia nō sunt. Deponētia ỽo dn̄r: qꝛ deponūt futuri tp̄is p̄ticipiū a significatōe passiua qđ exit i dus vt gloriādus.

¶ De aduerbio. Cap. IX.

a Duerbiū dictū ē eo ꝙ ỽbis accedat vtputa bn̄ legi. Bn̄ aduerbiū ē: legi ỽbū. Inde ḡ aduerbiū ꝙ semp̄ ỽbo iūctū adimpleat̄. Uerbū. n. solū sensuꝫ ipler vt scribo. Aduerbiū āt sine ỽbo nō hꝫ significationē plenā: vt hodie. Adycis illi ỽbuꝫ hodie scribo: ⁊ iuncto ỽbo implesti sensum.

¶ De participio. Cap. X.

p Articipiū dictū ꝙ noīs ⁊ ỽbi p̄tes capiat q̄si particapiū. A noīe. n. vēdicat sibi gnā ⁊ casus: a ỽbo tp̄a ⁊ significationes: ab vtroqꝫ numerꝫ ⁊ figuram.

¶ De coniunctione. Cap. XI.

c Oniūctio dcā: eo ꝙ sensus sentētiasqꝫ ꝯiūgat. Hec. n. p̄ se nihil valet: sꝫ i copulatōe s̄monū q̄si qđdā exhibet glutinuꝫ: aut. n. noīa sociat: vt Aug. ⁊ Hiero. aut ỽba: vt scribit ⁊ legit. Una āt vis oīuꝫ siue copulēt siue disiungant. Copulatie āt ꝯiūctōes dicte: eo ꝙ sensuꝫ vl̄ p̄sonas ꝯiūgāt: vt ego ⁊ tu eam⁹ ad forꝫ: ip̄s ⁊ sensuꝫ ꝯiūxit. Disiūctie dicte ꝙ disiūgūt res ⁊ p̄sonas vt ego aut tu faciamus. Subiūctiue dn̄r. qꝛ subiungunt̄ vtqꝫ. Dicim⁹. n. regiqꝫ hoīqꝫ deoqꝫ: non dicimus qꝫregi qꝫhoī qꝫdeo. Expletiue dicte qꝛ explēt p̄positā rē: vtputa si hoc nō vis saltē illud fac. Cōes noiantur: qꝛ vbi vim preponuntur ⁊ subiunguntur: vt igitur hoc faciam: hoc igitur faciā. Cāles dicuntur a cā. eo ꝙ aliquid cogitēt facere. vtputa occido illū qꝛ hꝫ aurꝫ. Rōnales dn̄r a rōne q̄ qsqꝫ vtit̄ i faciēdo: vt quō euꝫ occidā ne agnoscar: veneno an ferro?

¶ De p̄positione. Cap. XII.

p Repositio dicta ꝙ noīb⁹ p̄ponat̄ ⁊ ỽbis. Accusatie aūt ⁊ ablatie p̄positōes a casib⁹ qbus seruiunt dicte. Loq̄lares ỽo qꝛ loq̄lis. i. ỽbis semp̄ coherent: nec aliqd valēt sole posite. vt di. dis. Cōiuncte ỽo verb figurā faciūt. vt diduco distraho.

¶ De iteriectōe. Ca. XIII.

i Nteriecto ē vocata: qꝛ s̄mōib⁹ iteriecta. i. iterposita affectū ꝯmot i aīmi exp̄mit: sic cū dr̄ ab exultāte va: a dolēte heu: ab irascēte he: a timēte hei. Que voces q̄rūcūqꝫ liguarꝫ p̄prie sūt. nec i aliā liguā facile trāsferūt̄.

¶ De voce. Cap. XIIII.

v Ox ē aer ictus sensibil̄ auditu: q̄tū i ip̄so ē. Oīs vox aut articulata ē aut ꝯfusa. Articulata ē hoīuꝫ: ꝯfusa aīaliū. Articl̄ata ē que scribi p̄t. ꝯfusa que scribi nō pōt.

¶ De syllaba Cap. XV.

s Yllaba grece. latie cōceptio siue ꝯplexio dr̄. Nā syllaba dicta ἀπὸ τοῦ συλλαμβάνειν. i. a cōceptione lr̄arꝫ. συλλαμβάνειν. n. dr̄ ꝯcipere. Uñ ⁊ ỽe illa ē syllaba q̄ ex plib⁹ nascit̄ lr̄is. Nā vnā vocalē p̄ syllaba abusiue nō p̄prie dicim⁹ q̄ nō taꝫ syllaba dicēda ē q̄ rō tēporꝫ. Syllabe aūt aut breues sūt aut lōge aut cōes. Breues vocate qꝛ nūq̄ p̄duci pn̄t. Lōge qꝛ semp̄ p̄ducūt̄: ⁊ nūq̄ corripi pn̄t. Cōes aūt qꝛ p̄ scribētis arbitrio cū necītas cogit ⁊ p̄ducūt̄ ⁊ corripiunt̄. Lege donatū. Iō aūt syllabe lōge breuesqꝫ dicunt̄. qꝛ p̄ varias vocū moras aut dupla aut simpla spacia tp̄is hr̄e videt̄. Diphthōge syllabe greco noīe dicte. ꝙ i eis bine vocales iungant̄. Ex his apud nos veras eē scim⁹ q̄ttuor: ae. oe. au. eu. Ei vero apud maiores tm̄ celebrata fuit. Syllaba autē apud metricos iō semipes noīat̄ ꝙ sit dimidius pes. Nā pes duab⁹ ꝯstat syllabis. Cū ḡ syllaba vna ē: quasi dimidius pes ē. Dyonisi⁹ lintius syllabarꝫ oīuꝫ singulas formas aptissimas fec: ⁊ ob id statua honoratus est.

¶ De pedibus. Cap. XVI.

p Edes sūt q̄ certis syllabarꝫ tp̄ib⁹ isistunt nec a legitimo spacio vnq̄ recedūt. Pedes dci eo ꝙ p̄ ipsos metra ambulēt. Nā sic̄ nos pedibus icedimus: ita metra q̄si pedib⁹ gradiūt̄. Pedes aūt oēs. i. 124. sūt: dissyllabi q̄ttuō: trisyllabi octo tetrasyllabi. 16. pentasyllabi. 32. hexasyllabi. 64. Usqꝫ ad q̄ttuor aūt syllabas pedes dn̄r: reliqui sizigie vocant̄. Ipsi aūt pedes hn̄t sp̄ales causas noīuꝫ q̄re ita vocent̄. Pirrichius dict⁹ ē qꝛ hic assidue vel i certamie vl̄ i ludo puerili sepi⁹ frequētabat̄. Spōde⁹ dr̄: qꝛ tractim sonat. Nā spōdeus tract⁹ qdā dr̄. i. son⁹ q̄ fundebat̄ circa aures sacrificantiū. Uñ ⁊ hi q̄ tibijs canebāt i sacris gētiliū spōdiales noiabant̄. Trocheus vero ab eo dict⁹ ē ꝙ celebrē ꝯuersionē faciat cantilene: ⁊ q̄si rota velociter currat i metris. Trochos. n. grece rota dr̄. Iābus dictus est qđ ἰαμβίζειν greci detrahere dixerūt. Hꝫ. n. carmie oēs iuectōes vel detractōes iplere poete sūt soliti. dcm̄ āt nomē ab eo ꝙ veluti venenū quodāmō maledicti aut liuoris ifundat. Tribrachus q̄ ⁊ chor⁹ appellat̄ dict⁹ qꝛ sit ex trib⁹ breuib⁹. Molosus dict⁹ a saltatōe molosorꝫ quā exercuerūt armati. Anapestus grece dr̄ repcussus. Greci. n. anapestin repcussionē dicūt. Qui iō dr̄ repcussus eo ꝙ repcutiat̄ a dactylo. Est. n. illi cōtrari⁹. dactilus a digito dict⁹ ꝙ a lōgiore nodo ichoās i duas desinat breues. Sic ⁊ iste pes iūcturā vnā hꝫ lōgam ⁊ duas breues. Uñ ⁊ man⁹ oppansa palma dr̄: ⁊ pēdētes digiti dactyli. Amphibrac⁹ ꝙ i vtraqꝫ p̄te breuē hēat: lōga in medio iteriacēte. Brachis. n. breuis dr̄. Amphimacrus: ꝙ

duę hinc ꝛ ide lōgę hēant ī medio īclusaȝ breuē. Macros .n. grece lōgus dr̄. Bachius appellatus ē: eo ꝙ isto pede bachia. i. liberi sacra celebrabāt. Antibachi⁹ vel palimbachi⁹ dictus qꝛ tract⁹ a bachio ē. Proceleusmatic⁹: eo ꝙ fit ad celeuma canētiū aptus. Dispōdeus aūt ꝛ ditroche⁹ ꝛ dyābus dci ꝙ geminis ꝯstēt iābis spōdeis vel trocheis. Antispast⁹ ꝙ sit ex ꝯ̄rijs syllabis: ex breui. l. ꝛ lōga ex longa ꝛ breui. Coriāb⁹ vero qꝛ ex hoc pede ꝯpositū carmē choris aptissimuȝ sit. Jonici sane pp numeroꝝ īeq̄lē sonū dci: hn̄t .n. binas lōgas syllabas binasq̄ correptas. Peones dci ab iuētore. Cōstant ipsi ex vna lōga ꝛ trib⁹ breuibus: q̄ lōga iuxta noia eorū variatiȝ ē ꝯstituta. Epitriti vocati ꝙ semp tres lōgas habeāt syllabas ꝛ vnā breuē. Sicigię āt sūt pentasyllabi ꝛ hexasyllabi pedes: dicti apud grecos sicigię quasi quedā declinatiōes. Sȝ hi nō sunt pedes sȝ appellanť pētasyllabi ꝛ hexasyllabi qꝛ vltra qnq̄ ꝛ sex syllabas nō ꝓcedūt: vn̄ nō oȝ in carmine has syllabas qōlibȝ excedere nomē: vt carthaginēsiuȝ: hierosolymitanoꝝ: ꝛ constantinopolitanoꝝ. Accidunt vnicuiq̄ pedi arsis ꝛ thesis. i. eleuatio ꝛ depositio vocis. Neq̄ eni iter vocis pedes dirigere poterūt: nisi alterna vice leuenť ꝛ deponāť: vt arma: ar eleuatio ē: ma depositō. Jn his duob⁹ ꝑ diuisioneȝ pedes legitimi colliguntť: vt duo ad duo. Equa diuisio ē quotiēs arsis ꝛ thesis ęquali tēporū diuisiōe cędanť: vt q̄ttuor ad duo. Dupla q̄tiēs ex his vnū alteꝝ duplo vincit. Sescupla vero ē quotiēs vnū alteꝝ sescuplo supat: dimidietate nūeri: vt tria ad duo. Jn simpla eni eius parte vnū plus inueniť: in dupla vno minus habetur. Sescuplū eni dimidiū dupli diciť. Tripluȝ ē qn̄ maior ps ter ꝯtinet totū minus. i. tria ꝛ vnū. Epitritū ē qn̄ minus cōtineť a maiore: ꝛ ei⁹ tertia pars. Cędūť vero pedū mēbra vel ꝑ ęqualitatē vel ꝑ duplū vel ꝑ secuplū vel ꝑ triplū vel ꝑ epitritū. Patimur ergo in ęqua hos pedes. Pirrichiuȝ .ui.ui. vt fuga: ęq̄. Spōdeū .–ii.–.ii. vt ęstas: ęq̄. Dactylū .–ii.ui.ui. vt męnalus: ęq̄. Anapestū .ui.ui.–ii. vt erato: ęqua. Dispondeū .–ii.–ii.–ii.–.ii. vt oratores: ęq̄. Proceleusmaticū .ui.ui.ui.ui. vt auicula. Diiambum .ui.–.ii.ui.–.ii. vt ꝓpinquitas: ęqua. Ditrocheuȝ .–.ii .ui.–.ii.ui. vt cantilena: ęq̄. Antispastū .ui.–.ii.–.ii.ui. vt salonin⁹. ęqua. Coriambū .–.ii.ui.ui.–.ii. vt armipotens. ęqua. Item in dupla partimur hos pedes. Trocheū .–.ii.ui. vt meta. dupla. Jambuȝ .ui.–.ii. vt parens. dupla. Molosum .–.ii.–.ii.–.ii. vt ęneas. dupla. Tribrachū .ui.ui.ui. vt macula. dupla. Jonicū maiorē .–.ii.–.ii.ui.ui. vt iunōius. dupla. Jonicū minorē .ui.ui.–.ii.–.ii. vt diomedes. dupla. Un⁹ vō tm̄ ē q̄ tripla partitiōe diuidiť: q̄ ē maxima: atq̄ ideo minime metris adest. Amphibrach⁹ .ui.–.ii.ui. vt carina. triplex. Sescupli aūt hi sunt. Amphimacrus .–.ii.ui.–.ii. vt insulę. sescuplū. Bachi⁹ .ui.–.ii.–.ii. vt achates. sescupluȝ. Antibachi⁹ .–.ii.–.ii. ui. vt natura. sescuplū. Pęon prim⁹ .–.ii.ui.ui.ui. vt legitim⁹: sescuplū. Pęon secūdus .ui.–.ii.ui.ui. vt colonia. sescuplum. Pęon tertius .ui.ui.–.ui. menedemus. sescuplum. Pęon quartus .ui.ui.ui.–.ii. vt celeritas. sescuplū. Restāt quos epitrita partitione diuidimus. Epitritus ꝑmus .ui.–.ii.–.ii.–.ii. vt sacerdotes. epiter. Epitritus secūdus .–.ii.ui.–.ii.–.ii. vt cōditores. epiter. Epitrit⁹ tertius .–.ii.–.ii.ui.–.ii. vt demosthenes. epiter. Epitrit⁹ q̄rt⁹ .–.ii.–.ii.–.ii.ui. vt fescennin⁹. epiter. Sūt igiť hi. ęq .x. dupli vero .6. triplus vn⁹: sescupli .7. epitriti q̄ttuor. Numerus autem syllabaruȝ in pedibus a duobus vsq̄ ad sex protenditur. vlterius enim non procedit qꝛ vsq̄ ad sex syllabas tenduntť pedes. Tempora in pedibus sunt: vt quāta vnusq̄sq̄ pes habeat. Resolutio est peduȝ quādo pro vna longa duę breues ponuntur: aut pro duabus longis q̄ttuor breues ponuntur: vt sectaq̄ intexunt abiete costas. Abiete nunc resolutio est spondei in proceleusmatico: in qua resolutione semper synalephā sequitur Uirgilius. Ex vna autē longa duę breues fiunt: ex duabus autem breuibus longa nunq̄ fit. Scindi enim solida possunt: solidari scissa non possunt. Figura est cuius nota syllabę agnoscuntur. Ubi eniȝ circuli partem inferiorem his positam aspicis: pirrichius est .–.–. vbi i geminatam iacentem spondeus .–.–. Naȝ nota breuis: inferior semicirculus est .u. nota longa i iacēs ē .–. Metra pedibus accidunt: vt a trocheo trochaicuȝ: a dactylo dactylicum: a iambo iambicuȝ: de quibus paulopost dicendum est.

¶ De accentibus Cap. XVII.

Accentus qui grece prosodia dicitur: ex greco nomen accepit. Nā grece pros: latine ad: oden grece: latine cantus est. Hoc enim nomen de verbo ad verbuȝ expressuȝ est. Latini autem habent ꝛ alia nomina. Nam accentus ꝛ tonos ꝛ tenores dicunt: quia ibi sonus crescit ꝛ definit. Accentus autē dictus ꝙ iuxta cantum fit: sicut aduerbium quia iuxta verbū est. Acutus accentus dictus ꝙ acuat ꝛ erigat syllabam: grauis ꝙ deprimat ꝛ deponat. Est enim contrarius acuto circumflexus: quia de acuto ꝛ graui constat. Incipiens eniȝ ab acuto in grauem desinit: atq̄ ita dum ascendit ꝛ descendit: circumflexus efficitur. Acutus autem ꝛ circumflexus similes sunt. Nam vtraq̄ leuat syllabam. Grauis contrarius ambobus videtur. Nam semper deprimit syllabas cum illi leuent: vt vnde venit titan: ꝛ nox vbi sidera condit: vnde hic grauis est: minus eniȝ sonat q̄ȝ acutus ꝛ circumflexus. Monosyllaba autem pars orationis si naturaliter breuis est vt vir: aut positione longa vt ars: acutum accentum habebit. Si vero naturaliter longa vt res: circunflexum. Disyllaba pars orationis si priorem naturaliter longam habet: ꝛ vltimam breuem: circunflectitur vt musa. Aliter acuitur. Trisyllaba pars orationis: si mediam breuem habet vt tibia: tunc primam acuimus. Si vero naturaliter longam habet secundam: ꝛ vltimam breuem: vt metellus: tunc mediam circunflectimus. Tetrasyllaba autem ꝛ pentasyllaba ratione trisyllabarum retinentur. Grauis accentus cum vno accentu poni potest in dictione vna: cum vtrisq̄ nunq̄ vt catullus. Jn composita dictione vnus accētus est vt omnipotens omnipotens. Accentus autem reperti sunt vel propter distinctionem: vt viridiq̄ in littore conspicitur sus: ne dicas vrsus vel propter pronunciationem: ne dicas meta breuiter: ꝛ non producte meta: vel discernendę ambiguitatis causa vt ergo. Nam cum producitur go: causam significat: cum corripitur coniunctionem.

¶ De figuris accentuum. Cap. XVIII.

Figurę accentuum .x. sunt: quę a grammaticis pro verboꝝ distinctionibus apponuntur.

Oxia id est acutus accētus: linea a sinistra parte in dextrā partem sursum ducta fit ita.

Baria id ē grauis linea a summo sinistrę in dextram deposita fit ita.

Perispomene id est circunflexus: linea de acuto ꝛ graui facta exprimitur ita.

Macra autem id est longa virgula iacens est ita.

Brachia id est breuis pars circuli inferior iacens est ita.

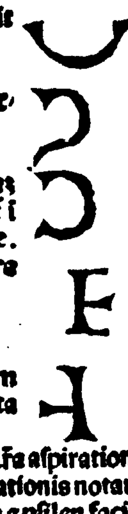

Ypphen. i. coniunctio qꝛ duo verba coniungit subiecta v̄gula versui circūflexa fit ita.

Diastole. i. distinctio q̄ econtrario separat dextra pars circuli supposita v̄sui fit ita.

Apostrophos ps iteȝ circuli dextra ꝛ ad summaȝ lraȝ apposita fit ita. Qua nota deesse oñdiť i smōe vltias vocales: vt tribūal ꝑ tribunale.

Dasian qō interpretať aspiratio. i. vbi h. littera poni debet tali figura notatur.

Psile quod interpretatur siccitas siue purum id est vbi h. littera esse non debet: tali nota ostenditur.

Quoꝝ duoꝝ accentuū figuraȝ latini ex ipsa lrā aspirationis fecerunt. Un̄ si iūgas has facis eandē aspirationis notam. Rursum si mediū eius apicē scindis dasian ꝛ psilen facis.

¶ De positura. Cap. XIX.

Positura ē figura ad distinguēdos sēsus ꝑ cola ꝛ cōmata ꝛ periodos: q̄ dū ordine suo apponiť: sensū nobis lectiōis oñdit. Dictę aūt positure: vel qꝛ pūctis positis annotāť: vel qꝛ ibi vox ꝑ īteruallo distīctiōis deponitur. Has greci thesis vocant. latini posituras. Prima positura subdistictio dr̄: eadē ꝛ cōma. Media distictio sequēs ē: ipsa ꝛ cola. Ultima distictio q̄ totā sniam claudit: ipsa ē piod⁹: cui⁹ vt dixim⁹ ptes sūt cola ꝛ cōma: q̄ꝝ diuersitas pūctis diuerso loco posit̄ dmr̄ať. Ubi .n. i initio ꝓnūciatōis nec dū plena sēsui ps ē ꝛ tn̄ respirare oportet: fit cōma. i. pticula sēsus pūctusq̄ ad vnā lrām poniť: ꝛ vocať subdistictio ab eo ꝙ pūctū subtus. i. ad vnam lrām accipit: vbi āt i seq̄ntib⁹ iā snia sensū ꝑstat: sȝ adhuc aliqd supest de snię plenitudie: fit cola: mediāq̄ lraȝ pūcto notam⁹ ꝛ mediam distictionē vocam⁹: qꝛ pūctuȝ ad mediā lraȝ ponimus. Ubi vō iā ꝑ grad⁹ ꝓnūciādo plenā snię clausulā facim⁹: fit periodus: pūctūq̄ ad caput lrę ponim⁹: ꝛ vocať distictio: id ē disiūctio: qꝛ itegrā sepat sniaȝ. Hoc qdē apō oratores. Cęteruȝ apō poetas vbi i v̄su post duos pedes syllaba remāet cōma ē: qꝛ ibi post scāsionē ꝑcisio v̄bi facta est. Ubi vō post duos pedes de pte orōnis nihil supest: colon ē. Tot⁹ āt versus periodus est.

¶ De notis sentētiaꝝ. Cap. XX.

Preterea q̄dā scripturaꝝ notę apō celeberrimos auctores fuerūt: q̄sq̄ antiq ad distinctionē scripturaꝝ carminib⁹ ꝛ hystorijs apposuerūt. Nota ē figura ꝓpa i lrę modū posita ad demōstrādā vnāquāq̄ v̄bi sniarūq̄ ac v̄suū rōneȝ. Notę aūt v̄sibus apponūtur: numero .26. q̄ sunt noibus īfra scriptis.

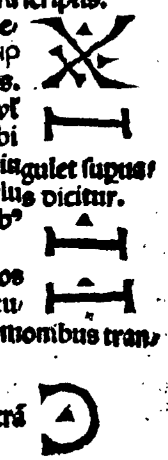

Asteriscus apponiť i his q̄ omissa sūt vt illucescāt ꝑ eā notā q̄ desse videť. Stella .n. αστηρ greco smone dr̄: a quo asteriscus ē deriuatus.

Obelus. i. virgula iacens apponiť in verbis v̄l sentētijs supflu e iteratis: siue in his locis vbi lectio aliq̄ falsitate notata est: vt q̄si sagitta iugulet supuacua atq̄ falsa ꝯfodiat. Sagitta .n. grece obelus dicitur.

Obelus super ne appūctat⁹ poniť in his de qb⁹ dubitať vtrū tolli debeāt necne apponi.

Limniscus. i. virgula inter geminos punctos iacēs apponitur in his locis que sacrę scripturę interpretes eodem sensu sed diuersis sermonibus transtulerunt.

Antigraphus cum puncto apponitur: vbi i trāslationibus diuersus sensus habetur.

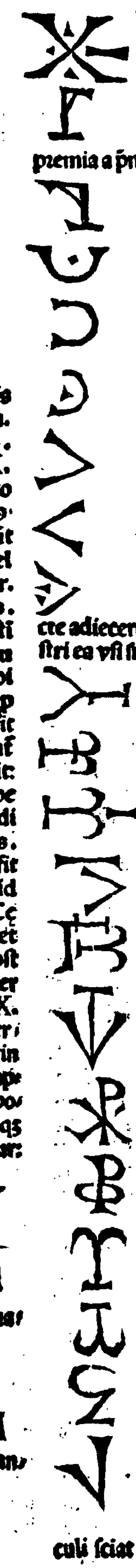

Asteriscus cum obelo: hac proprie aristarchus vtebatur: in his versibus qui nō suo loco positi erant.

Paragraphus ponitur ad separandas res a rebus que in cōnexu ꝯcurrūt: quēadmodū in catalogo loca a locis ꝛ regiōes a regiōib⁹: i agōe premia a ꝑmijs: certamina a diuersis certaminib⁹ sepanť.

Positura est figura paragrapho contraria: ꝛ iō sic formata: quia sicut ille principia notat: ita ista fines a principijs separat.

Cryphia circuli pars inferior cum puncto ponitur in his locis vbi q̄stio dubia ꝛ obscura aperiri vel solui non potuit.

Antisigma ponitur ad eos versus quorū ordo permutādus est: sicut ꝛ in antiquis auctorib⁹ positum inuenitur.

Antisigma cuȝ puncto ponitur in his locis vbi in eodeȝ sensu duplices versus sunt: ꝛ dubitatur qui potius eligendus sit.

Diple: hāc scriptores nr̄i apponūt i libris ecclesiasticoꝝ viroꝝ ad separanda vel demonstrāda testimonia sanctaru scripturarum.

Diple pistichō. hāc ꝑm⁹ leogaras syracusanus posuit hōericis v̄sib⁹ ad sepatōeȝ olipi a cęlo.

Diple pistigme. i. cū geminis pūctis. hāc antiq i his apponebāt: q̄ zenodotus ephesius non recte adiecerat: aut detraxerat: aut permutauerat: i his ꝛ nostri ea vsi sunt.

Diple obelismene interponiť ad separandos i comedijs vel tragedijs periodos.

Auerse quotiēs strophe ꝛ antistrophus iferť.

Auersa cū obelo ad ea pōiť q̄ ad aliqd r̄spiciūt: vt nos ne tibi fluxas phrygie res vtere fundo cōamur: nos an miseros q troas achiuis obieč.

Diple supne obelata ponitur ad cōditiones locoruȝ ac temporum personarumq̄ mutatas.

Recta ꝛ auersa superne obelata ponitur finita loco suo: monade significante similes sequentem quoq̄ esse.

Ceraunium ponitur quotiēs multi versus improbātur: nec per singulos obelantur. Ceraunium enim fulmen dicitur.

Chrisenon. hec sola ex voluntate vniuscuiusq̄ ad aliquid notādum ponitur.

Phietro. i. fortis: hec vbi aliquid obscuritatis est ob sollicitudinem ponitur.

Anchora superior ponitur: vbi aliquā res magna omnino est.

Anchora inferior vbi aliquid vilissime aut incōuenientius denunciatum est.

Coronis tm̄ in fine libri apponitur.

Alogus nota q̄ ad mēdas adhibeť. Fuerūt ꝛ alie notę libroꝝ ꝑ agscēdi his q̄ ꝑ extrēitates paginaꝝ exponūť: vt vbi lectō i limiari hō signū īuenerit ad textū recurrēs eiusō smōis v̄l v̄siculi sciat eē expōnē cui⁹ simile supiacentē notā inuenerit.

¶ De notis vulgaribus. Cap. XXI.

Ulgares notas enni⁹ pm⁹ mille ꝛ cētū iuenit. Notaꝝ vsus erat: vt gcqd p ɔtētionē aut i iudicijs diceret: librarij scriberēt cōplures: sił astātes diuisis iter se ptib⁹ ḡt gsqꝫ vba: ꝛ quo ordie exciperet. Rome pmus tulli⁹: tyro ciceronis libert⁹ cōmēt⁹ ē notas: sꝫ tm̄ ppōnuꝫ. Post eū terti⁹ ꝑsannius: pilargyrus ꝛ agla: libert⁹ męcenatis alias addiderūt. Deide seneca ɔcto oiuꝫ digestoqꝫ ꝛ aucto nūero op⁹ effecit i gnqꝫ milia. Notę āt dictę eo ꝙ vba vel syllabas ꝓfixis characterib⁹ notēt ꝛ ad noticiā legētiū reuocēt: q̄s g didicerūt ꝓprie iā notarij appellantur.

¶ De notis iuridicis. Cap. XXII.

Uędā aūt lrę i libris iuris vboꝝ suoꝝ notę sunt: q̄ scriptio celeris breuiorqꝫ fiat. Scribebat̄ .n. verbi grā p. b ꝛ p f. bonū factū p s. ꝛ p c. senat⁹ ɔsult⁹: p r. ꝛ p p. respublica: p p. ꝛ p r. ppłs rōanus: p d. ꝛ p t. dūtaxat: p supinā m. litterā mulier: p p. sꝫ nām pupillus: p r. verso capite pupilla: p vnū k. caput: p duo cappa iūcta: calūnie cā: p i. ꝛ e. iudex esto: p d. ꝛ m. dolū malū. Cui⁹ generis plurimę consimiles notę in libris antiqs iueniuntur. Has iuris nouitij ipatores a codicib⁹ legū abolēdas sanxerūt: qꝛ multos per has callidi igenio ignorātes dcipiebāt atqꝫ ita iusserūt scribēdas i legib⁹ lrās: vt nullos errores nłlas ambages afferant: sꝫ sequēda ꝛ vitanda aperte demonstrent.

¶ De notis militaribus. Cap. XXIII.

N breuiculis q̄qꝫ gb⁹ militū noia ɔtinebant̄: ꝓpa nota erat apd̄ veteres: q̄ ispiceret̄: q̄ti ex militibus supessēt: quātiqꝫ i bello cecidissēt. T. thau nota i capite vñcł supstitē designabat. θ. Theta vō ad vniuscuiusqꝫ dfūcti nomē apponebat̄. Unī ꝛ hꝫ p mediū telū. i. mortis signū. De q̄ Persi⁹ ait. Et potis ē nigruꝫ vitio ꝓfigere theta. Cū autē puericiā significare vellēt. λ. lauda lrā vsi sunt sic mortem significabant: cum ponebant thetā ad caput. In stipendiorum quoqꝫ largitione propaie erant note.

¶ De notis litterarum. Cap. XXIIII.

Otas ēt lrāꝝ iter se veteres faciebant: vt gcgd occulte inicē i scripturis significare vellēt mutuo scriberēt. Testis ē brut⁹ g i his litteris ea g actur⁹ erat notabat. ignorātib⁹ alijs gd sibi vellēt hę lrę. Cęsar q̄qꝫ augusti⁹ ad filiū: Cū igt inūerabilia icidūt assidue q̄ scribi alterutrū oporteat ꝛ eē secreta. hēam⁹ iter nos notas si vis tales. vt cū aligd notis scribēdū erit. p vnaq̄qꝫ lrā scribam⁹ seq̄ntē h mō. Pro a b. p b c. ꝛ deiceps eadē rōne cęteras. Pro z. āt lrā redeūdū erit ad duplex aa. Quidā ēt vsis verbis scribūt.

¶ De notis digitoꝝ. Cap. XXV.

Unt q̄dā ꝛ digitoꝝ notę. sūt ꝛ oculoꝝ gb⁹ secū taciti ꝓculqꝫ distātes colloquūt̄. sic mos ē militaris vt q̄tiēs ɔsentiat exercit⁹: qꝛ voce nō pt. manu promittat. Alij qꝛ voce nō pñt. gladioꝝ motu salutāt. Ennius de q̄dā ipudica. q̄si i choro pila ludēs: datatiꝫ dat sese: ꝛ cōmunē fac̄. Aliū tenet. alij nutat. alibi man⁹ est occupata. alij puellit pedē: alij dat annulū expectandū a labris: aliuꝫ inuocat: cum alio cantat. at tm̄ alijs dat digito lrās. Et salomon. Annuit oculo: terit pede: digito loquitur.

¶ De orthographia. Cap. XXVI.

Rthographia gręce latine recta scriptura iterꝑtatur. Ortho. n. gręce recta. graphia scriptura dicit̄. Hęc disciplina docet. queadmodū scribere debeamus. Nā sic ars tractat de ptiū dcliatōe. ita orthographia de scribēdi peritia: vtputa ad. cū ē ꝓpositio. d. lrāꝫ. cū ē ɔiūctio. t. lrāꝫ accipit. Haud qñ aduerbiū ē negādi d. lrā terie tur. ꝛ aspirat̄ i capite. qñ āt ɔiūctio disiūctiua ē. p t. lrām sine aspiratōe scribit̄. Apd̄ ꝓpō p d. scribit̄. sic ad. vt apd̄ pātrē: qm̄ veteres sępe apd̄ ꝓ ad vsi sūt duab⁹ ex his medijs lris subtractis. Interdū āt alię lrę i locū alioꝝ lrāꝝ rite ponunt̄. B ꝛ p. lris q̄dā cognatio ē. Nā p pyrrho dicim⁹ pyrrhū. C. ꝛ g. quādā cognationē hñt. Nā cū dicim⁹ cētū ꝛ trecētos. postea dicim⁹ q̄drigētos g. ponētes p c. Porro. c. ꝛ q. q̄dā cognatio ē. nā huiuscemōi p c. cuiusqꝫ p q. scribim⁹. Cū āt ꝓpō p. c. scribēda ē. si āt aduerbiū fuerit p q. Dicim⁹ .n. quū lego. De⁹ p e. solā. Demō p ę. diphthōgon ē notād⁹. Equus qd̄ ē aial p e. solā scribēdus: ęqu⁹ qd̄ ē iust⁹ p ę diphthōgon ē scribēdus. Exsul addita. s. dꝫ scribi. qꝛ exsul dr̄ qui ex solū ē. Exultat melius sine. s. lrā scribit̄. Nā cū ipsa x. ex c. ꝛ s. ɔstat. quō cū i ea sit s. rursus ei addit̄ alia: ęquor per diphthōgon scribēdū: qꝛ nō ab aq̄. sꝫ ab ęq̄litate nomē ē factū. Forsitā p n. i fine scribēdū: qꝛ itegrū eius ē. si forte tandē. Fedus qd̄ ē dformis p e solā scribēdū. fędus qd̄ ē pactū cū ę. diphthōgo scribēdū. Formos⁹ sine. n. scribit. qꝛ a forma vocat̄. Gnatus qd̄ ē filius p g. scribēduꝫ. qꝛ fac̄ gnātus. H. q̄ aspiratōis lrā ē: i latino tm̄ vocalibus iūgit̄. vt honor: hō humus. Aspirat̄ āt ꝛ ɔsonātib⁹: sꝫ i gręcis ꝛ hebreis noibus. Heus āt ꝛ heu iteriectiōes p h. scribēdę. I litterā iter duas vocales ɔstitutā. bis scribi gdā existimabāt vt troia maia: sꝫ hoc rō nō pmittit. Nunq̄. n. tres vocales i vna syllaba scribūt̄. sꝫ i. lrā iter duas vocales ɔstituta p dupla habet̄. Id ꝓnomē neutri generis p d. scribit̄ ab eo qd̄ ē is ea id: qꝛ fac̄ idē. Qr si vbū ē tertię ꝑsonę: p. t. notabim⁹ ab eo qd̄ ē eo is it. qꝛ fac̄ itur. K. lrāꝫ ātig ꝓponebāt quotiēs a seq̄batur: vt kaput. kanna kalamus. Nūc āt kartago ꝛ kalēdę p eandē tm̄ scribūt̄. Oia āt greca noia q̄licūqꝫ seq̄nte vocali p. k. sūt scribēda. Letus p ę diphthōgon scribit̄: qꝛ leticia a laritudine vocata ē: cui ɔ̄ria ē tristicia q̄ angustiā fac̄. L. āt lrā iterdū p d. lrā vtimur. vt latū p datū: ꝛ calamitate p cadamitate. a cadēdo. n. nomē assūpsit calamitas. Maximus an maxim⁹: ꝛ si q̄ silia sūt q̄lr scribi debeāt q̄situꝫ est. Uarro tradidit cęsarē p i. eiusmodi vba enūciare solitū ē ꝛ scribere. ide pp auctoritatē tāti viri ɔsuetudinē factā. vt maximus: optimus. pessimus. scribat̄. Malo p vnū l. scribēdū: qꝛ ē magis volo. Malle p duo. ll. magis scribēdū: qꝛ ē magis velle. Nolo quoqꝫ p vnuꝫ. l. velle ꝛ nolle p duo. ll. Nolo. n. ne volo ē. nolle ne vłle. Os: si vultū aut ossa significat p o solā scribēdū ē: si ꝑsonā. h ꝓponēda ē. Ora finiuꝫ p o. hora diei p h scribēdū. Onus si de onere venit. p o solaꝫ scribēdū: si de honore: cū h aspiratiōe. Pręp̄o ꝛ ꝓterea p diphthōgō scribēdū. Pene vō qd̄ ē ɔiūctio p e. pęna qd̄ ē supliciū p ę. Q. lrā tūc recte ponit̄ cū illā statim. u. lrā seq̄t: ꝛ alia q̄lꝫ vna plures ve vocales iūgunt̄ ita vt vna syllaba fiat. Cętera p. c. scribūt̄. Quę ꝓnomē p ę: scribēdū: q̄ ɔiūctio p e. Quid p. d. lrāꝫ scribit̄ cū ꝓnomē ē p t. cū vbū: cuius positio ꝓma ē. queo qs quit: ꝛ i ɔpōne nequeo nequis nequit. Quā qñ ꝓnomē ē p d scribendū: qñ numerus p t. qꝛ totidē p t. scribit̄. Quotidie p q. scribēdū: nō p c. vt sit quot diebus. R. lrā cōionem hꝫ cū s lrā. Itaqꝫ apud antiquos honos: labos: arbos dicebatur: nunc honor labor arbō. Sat p t scribi oportet: qꝛ itegrū ei⁹ facit satis. Sed p d. oportet scribi: apud antiquos eniꝫ sꝫ sedū dicebat̄: nos finales duas lrās abscidimus. Tātus sicut ꝛ quātus in medio. m. habebant. Quā eniꝫ ꝛ tam: vnde ꝛ quantitas: quātus: tantus. Uę iteriectio per ę scribenda: ve ɔiunctio per e. Xp̄s qꝛ gręcum ē p x scribendū: ita ꝛ chrisma. Y. ꝛ z litteris sola greca nomina scribunt̄. Nā cū iustitia z litterę sonū exprimat: tm̄ qꝛ latinū est p t scribendū est. Sic militia malitia nequitia ꝛ cętera silia. In dubijs quoqꝫ vbis ɔsuetudo veteruꝫ erat vt cū eadē littera aliū intellectuꝫ correpta: aliū producta haberet: longę syllabę apicē apponebant: vtputa populus an arborē significaret: an hoium multitudinē: apice distiguebatur: sic ꝛ vbi littere consonātes geminabant̄ sicilicū supponebant: vt sella: serra: asseres. Ueteres. n. nō duplicabāt litteras: sed supra sicilicuꝫ apponebant: qua nota admonebatur lector geminandam esse litteram.

¶ De analogia. Cap. XXVII.

Nalogia gręce latine similiū cōparatio: siue ꝓportio noiat̄. Cui⁹ hec vis ē vt qd̄ dubiuꝫ ē ad aliqd sile qd̄ nō ē dubiū referat̄: vt incerta certis ꝓbent̄. Octo aūt modis cōparatio analogię colligit̄. i. q̄litate: cōparatiōe: genere: numero: figura: casu: extremitatib⁹ similium syllabaꝝ: ꝛ silitudine tēpoꝝ. Si gdē de his vnū defuerit: iā nō est analogia. i. silitudo: sꝫ ē anomalia. i. extra regulā: vt lup⁹ ꝛ lepus: totū ɔuenit: sꝫ dissentiūt casu: facit. n. lupi leporis. Nā regulariter ē dum q̄ris vtꝝ trames masculini an femininū sit: silis ē illi in oi declinatōe limes: ꝛ erit masculinū. Itē funis si icerti generis eē credis: silis est illi panis i declinatōe: ꝛ erit masculinū. Itē ex cōparatiōe positiuoꝝ: vt si dicas doct⁹: magn⁹: positiui sūt: ꝛ sui siles. Fit ꝛ diminutionē: vtputa: funē masculinū eē funiculus ondit: sic marmor neutri generis eē marmusculū idicat. Naꝫ qd̄ genus i ꝓncipalitate ē: idē eē solet i diminutōe: sꝫ hoc nō semper: pistrinū pistrella. sꝫ scire debemus ex positione. i. primitiuo declinationē ꝛ ex diminutione genus colligere.

¶ De etymologia. Cap. XXVIII.

Etymologia ē origo vocabuloꝝ cuꝫ vis vbi vel nois p interꝑtationē colligit̄. Hanc aristoteles symbolon: cicero annotationē noiauit: qꝛ noia ꝛ vba reꝝ nota fac̄ exēplo ꝓposito: vtputa flumē qꝛ fluēdo creuit: a fluēdo dictū. Cui⁹ cognitio sępe vsū neciuꝫ hꝫ interꝑtatiōe sua. Nā cū videris vñ ortū ē nomē: citi⁹ vim ei⁹ itelligis. Ois. n. rei ispectio etymologia cognita planior ē. Nō aūt oia noia a veterib⁹ sꝫ nām iposita sūt: sꝫ q̄daꝫ ꝛ sm placitū: sic ꝛ nos seruis ꝛ possessiōib⁹ interdū sꝫ ꝙ placet nostrę volūtati noia dam⁹. Hinc ē ꝙ oimnium noiuꝫ etymologię nō repiunt̄: qꝛ q̄daꝫ nō sm q̄litatē q̄ genita sunt: sꝫ sꝫ arbitriū hūanę volūtatis vocabula acceperūt. Sūt āt etymologię noiuꝫ: aut ex cā datę: vt reges a recte agēdo: aut ex origie vt hō qꝛ sit ab humo: aut ex ɔ̄rijs vt a lauādo lutū dū lutum nō sit mundū: ꝛ luc⁹: qꝛ vmbra opacꝰ parū luceat. Quędā ēt fcā sūt ex noiuꝫ deriuatiōe: vt a prudētia prudēs. Quędam ēt ex vocib⁹: vt a garrulitate garrulus. Quędā ex greca etymologia orta ꝛ declinata sūt i latinū: vt silua dom⁹. Alia quoqꝫ ex noib⁹ locoꝝ vrbiū vł fluminū traxerūt vocabula. Multa ēt ꝛ de diuersaꝝ gentiuꝫ smōe vocant̄. vñ ꝛ origo eoꝝ vix cernit̄. Sūt. n. plęraqꝫ barbara noia incognita latinis ꝛ gręcis.

¶ De glosis. Cap. XXIX.

Losa greca interꝑtatōe lingue sortit̄ nomē. Hāc philosophi aduerbiū dicunt: qꝛ vocē illas de cuius q̄litate reqrit̄ vno ꝛ singulari vbo designat. Quid. n. illud sit i vno vbo positū dclarat: vt ɔticescere ē tacere. Itē latus haurit aptū: haurit pcutit. Itē cū terminuꝫ dicimus finē: aut populatas iterꝑtamur eē vastatas: ꝛ oio cuꝫ vnius verbi rem vno vbo māifestam⁹.

¶ De differentijs. Cap. XXX.

Ifferētia ē spēs diffinitiōis quā scriptores artiū de eodē ꝛ de altero noiant. Hec. n. duo q̄dā iter se cōione ɔfusa: ɔiecta differētia secernūt̄: p quā gd sit vtrūqꝫ cognoscit̄: vt cū q̄rit̄ gd iter regē sit ꝛ tyrānū: adiecta dr̄ia gd vterqꝫ sit diffinit̄: vt rex modestus ꝛ tēperās: tyrānus vō crudelis. Inter hec. n. duo differētia cū posita fuerit: gd sit vtrūqꝫ cognoscit̄: sic ꝛc̄.

¶ De barbarismo. Cap. XXXI.

Arbarism⁹ ē vbū: corrupta littera vel sono enūciatū: littera vt floriet: dū florebit dicere oporteat: sono si ꝓ media ꝓma syllaba ꝓducat̄: vt latebrę tenebrę. Appellat⁹ āt barbarismus a barbaris gētibus: dū latine orōnis integritatem nescirent. Unaqueqꝫ. n. gens facta romanoꝝ cuꝫ opibus suis: vitia quoq̄ ꝛ vborum ꝛ moꝝ romā transmisit. Inter barbarismū aūt ꝛ barbarolexiꝫ hoc iter est: ꝙ barbarismus in vbo latino fit: duꝫ corrumpit̄: qñ aūt barbara vba latinis eloquijs iserunt̄: barbarolexis dicit̄. Itē qñ in prosa vitiuꝫ fit sermonis: barbarismus vocatur: qñ in metro metaplasmus dicitur. Barbarismus āt fit scripto ꝛ pronunciatione. Scripto. iiij. modis: si quis i verbo litteram vel sillabam adijciat: mutet: transmutet vel minuat. Pronunciatione āt fit: in tꝑibus: tonis aspirationib⁹ ꝛ reliquis que sequunt̄. Per tpa quippe fit barbarismus: si pro lōga syllaba breuis ponatur aut pro breui lōga. Per tonos: si accentus in alia syllaba cōmutet̄. Per aspiratōeꝫ si adijciatur. h. littera vbi non debet: aut detrahat̄ vbi esse oportet. Per hiatū quotiens in ꝓnunciatione scindit̄ versus anteq̄ cōpleatur: siue quotiens vocalis vocalē sequit̄: vt musę aonides. Fit barbarismus ꝛ p metacismos iotacismos: ꝛ labdacismos. Metacismus ē quotiens. m. litteram vocalis sequit̄: vt bonū aurū: iustuꝫ amicū: sꝫ hoc vitiū aut suspensione. m. litterę: aut detractiōe vitamus. Iotacism⁹ est quotiens in iota littera duplicatur sonus: vt troia maia: vbi eaꝝ litteraꝝ adeo exilis ꝓnunciatio vt vnū iota nō duo sonare videatur. Labdacismus ē: si pro vno. l. duo pronuncient̄ vt aphri faciūt: sicut colloquiū proconloquiū vł quotiēs vnū. l. exilius duo largius ꝓferrim⁹ qd̄ ɔtrariuꝫ ē. Nā vnū largi⁹ duo exili⁹ ꝓferre dbem⁹. Collisio ē quotiēs nouissime syllabe finis i alteri⁹ ꝓncipio ē: vt mater terra.

¶ De soloecismo. Cap. XXXII.

Oloecismus ē plurimoꝝ vboꝝ iter se incōueniēs cōpositio: sicut barbarismus vnius verbi corruptio. Uerba eniꝫ nō recta lege ɔiūcta soloecismus ē: vt si qs dicat: iter nobis p inter nos: aut date veniā sceleratorū p sceleratis. Dictus aūt soloecismus a ciuibus cicilib⁹ g ex vrbe soloe q̄ nunc pōpeiopolis appellat̄ ꝓfecti: cū apd̄ italos cōmorātes: suā ꝛ illoꝝ linguā vitiose icōueniēterqꝫ cōfunderēt: soloecismo nomē dederūt. Unī ꝛ silr loquētes soloecismos facere dicūt̄. Soloecismus āt apud poetas schema dr̄: quotiens in vsu necessitate metrifact⁹ inuenit̄. Cū aūt nō iuenit̄ necessitas: ꝑmanet soloecismi culpa. Soloecismus fit duob⁹ modis: aut p ptes orōnis: aut p accidētia ptiū orōnis. Per ptes orōnis: si alterā partē p altera ponamus: vtputa si ꝓpositōes aduerbijs applicem⁹. Per accidētia fit. i. p ea q̄ accidūt ptib⁹ orōnis: vtputa p q̄litates: genā: numeros: figuras: ꝛ casus. Per ista igit̄ oia fiūt soloecismi: sicut donat⁹ exposuit: fiūt pręterea ꝛ plurimis modis. Nam lucilius centum genera soloecismoꝝ dixit: quas omnes vitare potius q̄ sequi debet qui regulam recte loquendi tenere studet.

¶ De cęteris vitijs. Cap. XXXIII.

Itia apud grāmaticos illa dr̄ q̄ i elogo cauere dbem⁹. Sūt āt h: barbarism⁹: soloecism⁹: acyrologia: cacephatō ꝛ reliq̄. Barbarism⁹ ē corruptō vbi vni⁹: vt si tertiā syllabā qs ꝓducat i ignoscere. Soloecism⁹ cōpositio vitiosa vboꝝ vt si aliqs dicat: inter hoib⁹ p iter hoies. Acyrologia nō ꝓpria dictio vt liceat spare timēti. Propriū āt timēti ē formidare nō spare: ꝛ gramineo i cāpo. Propriū ē āt graminosuꝫ dicere cāpū: nō gramineū. Cacephatō dictio obscęna vel icōposite sonās: Obscęna: vt his animuꝫ arrecti dictis. Incōposita: vt iuuat ire ꝛ dorica castra videre. Mala eni cōpositio fit ab ea syllaba icipe q̄ supior finierat: sed ꝛ si alio mō quolibet incōposita dictio ꝓferat̄: cacephatō dicit̄. Pleonasmos adiectio vni⁹ verbi superuacua: vt hactenus aruorum cultus ꝛ sidera celi. Neqꝫ enim alibi nisi in celo sunt sidera. Perisologia adiectio plurimorum verborum superuacua: vt viuat ruben ꝛ non moriatur dum non sit aliud viuere quam non mori.

Macrologia longiloquium res non necessarias compre
hendens vt:legati nō impetrata pace retro vnde venerāt
domum reuersi sunt. Tautologia.i.eloquium: vt si fata
virū seruāt:siue scit aura etherea:neqꝫ adhuc crudelib⁹ oc
cupat vmbris. Totū.n.qd repetit vna res ē:sꝫ crebro sermo
ne anūciata. Eclipsis ē defect⁹ dictiōis:i quo necessaria ver
ba desunt: vt cui pharetra ex auro:deest eni erat. Tapino
sis ē humilitas statū rei magne dictis īfirmās: vt apparēt
rari nātes i gurgite vasto. Gurgitē posuit ꝑ mari. Catosyn
theton vitiosa cōpositio: vt Uersaqꝫ iuuēcuꝫ terga fatiga
mus hasta. Amphibologia:ambigua dictio que fit aut ꝑ ca
sum accusatiuuꝫ: vt illud respōsuꝫ Apollinis ad Pyrrhuꝫ:
Aio te eacida romanos vicere posse:ī quo nō est certū quē
in illo vsu mōstrauerit eē victorē. Fit ꝛ per īcertā distincti
onē: vt Bellū īgens geret Italia. Incerta distinctio:vtruꝫ
belluꝫ īgens: an īgens Italia. Fit ꝛ ꝑ cōe verbū: vt depcat
cato:calūniat cicero:prestolat brut⁹: ōdignat antoni⁹: nec
ondit i hac ambiguitate vtrū ipsi alios:an alij ipsos depca
ti sint aut calūniati. Fit ꝛ ꝑ omonyma qn̄ vno noie mlta si
gnificāt:vt acies:ꝛ si addas aut ferri aut ocloꝝ: aut militū.

De metaplasmis. Cap. XXXIIII.

Metaplasmus greca lingua latine trāsformatio di
cit. Qui fit in vno vbo ꝑꝑ metri necessitateꝫ ꝛ li
centiā poetarū. Cuius spēs he sūt. Prothesis ap
positio in pncipio vbi vt gnato ꝑ nato. Epenthe
sis appositio ī medio:vt relliqas pro reliquias:ꝛ
maneāt in religiōe nepotes ꝑ religione. Paragoge apposi
tio in fine:vt admitier pro admitti:ꝛ potestur ꝑ pōt. Aphe
resis abscisio de pncipio:vt tēno ꝑ ꝯtēno. Syncope: absci
sio de medio:vt forsan pro forsitan. Apocope: abscisio de fi
ne:vt sat pro satis. Ectasis: pductio ꝯ naturā:vt Italiaꝫ fa
to pfugus: Et exercet diana choros. Systole:ē correptio ꝯ
naturā:vt Aquosus orion:ꝛ vrbēqꝫ fidenā: cū pma syllaba
pduci debeat. Dieresis: discissio syllabe in duas: vt diues
pictai vestis:pro picte:ꝛ albai lōgai. Episynaliphe:ꝯglutina
tio duarū in vnam:vt pariete ꝑ pariete: ꝛ genua ꝑ genua:
phaeton pro phēton. Synalephe:collisio vocaliū iūcta vo
calibus: vt atqꝫ ea diuersa penitus dū pte gerūtur. Ecthli
psis:collisio ꝯsonātiū cū vocalib⁹:vt multū ille ꝛ terris ia
ctatus ꝛ alto. Antithesis:ꝯpositio littere ꝑ alia littera: vt ī
pete pro īpetu:ꝛ olli pro illi. Metathesis:transpositio litte
re:vt euādre pro euāder: timbre ꝑ timber. Inter barbaris
muꝫ ꝛ lexim h̄ ē latinā ꝛ pfectā elocutionē. Metaplasm⁹
estꝗ in vno sermone fit rōne vitiosus. Itē iter soloecismū
ꝛ phrasin.i.pfectā ꝯnexionē sermonū figura ē q̄ fit ꝯtextu
smonū rōne vitiosa. Ergo metaplasmi ꝛ schemata media
sunt:q discernunt peritia ꝛ iperitia. Fiūt aūt ad ornatuꝫ.

De schematibus. Cap. XXXV.

Schemata ex greco ī latinuꝫ eloquiū figure
īterptant: que fiūt ī verbis vel sententijs ꝑ
varias distictionū formas ꝑꝑ eloquij orna
tuꝫ. Hec duꝫ multa sint apud grāmaticos:
ista inueniunt. Prolepsis est presūptio vbi
ea que sequi debēt anteponunt: vt interea
reges igēti mole latin⁹. Debuit eni sic dice
re. Interea reges igēti mole:ꝛ statim adijcere qd sequit:ꝑ
cedūt castris:deinde dicere latinus ꝛc. sed facta ē pro orna
mēto presumptio rei:ꝛ qui sequi debuere reges interpositi
sunt in septē vsibus:ꝛ postea additū est:pcedūt castris. Et
deinde presūptio:q2 anteposita sunt q̄ sequi debuere. Zeu
gma est clausula:cū plures sensus vnū vbo claudunt. que
fit tribus modis. Nā aut in pmo aut in postremo aut ī me
dio id verbū ponit qd sententias iungit. In pmo:vt vertit
oenophori fundus snīa nobis. In medio:vt grecia sulpitio
sorti data:gallia cotte. In postremo vt nāqꝫ hoc tpe obseq
um amicos:veritas odiū parit. Hypozeuxis ē figura sugio
ri ꝯtria vbi in singulis sensibus ꝑpria vnicuiqꝫ clausula est:
vt regē adit ꝛ regi memorat nomēqꝫ genusqꝫ. Syllepsis ē
in dissimilib⁹ clausulis aut pluralis dictio singulari verbo
finita:vt socijs ꝛ rege recepto:aut singularis dictio plurali
vbo expleta:vt sunt nobis initia poma:castanee molles ex
pressi copia lactis. Fit aūt sylepsis nō solū per ptes orōnis:
sed ꝛ ꝑ accidētia ptib⁹ orōnis. Nā vbi ꝛ ꝑ multis vnus: et
pro vno multi ponunt:syllepsis ē. Pro multis vn⁹:vt est il
lud vterqꝫ armato milite cōplent:cū nō vno:sed multis mi
litibus. Itē pro vno multi:vt in euāgelio: Latrones q cru
cifixi erāt cū eo īproperabāt:vbi ꝑ vno vterqꝫ iducit blas
phemasse. Anadiplosis ē qn̄ ab eodē vbo quo por versus fi
niuit:sequēs vsus īcipit:vt est illud: Certēt ꝛ cygnis vlule
sit tityrus orpheus. Orpheus ī siluis:iter delphinas orion.
Anaphora est repetitio eiusdē verbi ꝑ pncipia versuū plu
rimoꝝ:vt Nos te dardania incēsa tuaqꝫ arma secuti. Nos
tumidū sub te pmensi classibus equor. Epanaphora est in
vno vsu ꝑ pncipia sensuū eiusdē vbi repetitio: vt Te nem⁹
angitie:vitrea te fucinus vnda:Te liqdi fluere lacus. Epi
piceuxis est in vno sensu cōgemiatio vbi:vt sic: Sic iuuat
ire sub vmbras. Epanalepsis ē sermonis in pncipio versus
positi:eiusdē in fine replicatio:vt est illd: Crescit amor nū
mi quātū ipsa pecunia crescit. Paranomasia ē in significa
tione diuersa dictio pene ipsa:vt illud: Abire an obire te cō
uenit.i.exulē fieri an mori. Schesisonomaton: multitudo
nominū ꝯiūctoꝝ quodā ambitu copulata: vt: Nubila nigro
grādo:pcelle fulmina venti. Parameon ē multitudo vbo
ruꝫ ex vna littera īchoātiū:q̄le est apud Enniū:O tite tute
tati tibi tanta tyrāne tulisti:sed hoc bene tēperat Uirgili⁹:
dū nō toto versu vtit hac figura:vt Ennius: sꝫ nūc in pnci
cipio versus tm̄:vt est illud: Seua sedes sup arma: nunc in
medio:vt: Queqꝫ lacus late liqdos queqꝫ aspa dumis. nūc
aūt in fine: vt: Sola mihi tales casus cassandra canebat.
Homeoptoton:est cū plurima noia ꝑ vnū casuꝫ denūcian
tur:vt ē illud: Sꝫ neqꝫ currētē:nec se cognoscit euntē. Tol
lentēqꝫ manus saxūqꝫ immane mouētē. Homeoteleuton:
ē cū vno mō vba plurima finiunt:vt abijt:abscessit: euasit:
erupit. Polyptoton:ē cū diuersis casib⁹ snīa variat:vt: Ex
nihilo nihil in nihilū nil posse reuerti: Marcida ꝛ mappa
marco spōdēte recurras. Marcus dixit: Ita ē assigna mar
ce tabellas. Hirmos:ē snīa ꝯtinuate orōnis tenorē suū vsqꝫ
ad vltimū seruās:vt ē: In secessu lōgo locus isula portum
ꝛ reliqua. Hinc eni in lōgū vadit sensus vsqꝫ ad illud. De
sup horrētiqꝫ atrū nemus iminet vmbra. Polysyntheton:
est dictio multis ꝯcatenata cōiunctionib⁹:vt: Tectūqꝫ la
rēqꝫ:armaqꝫ:amycleūqꝫ canē. Dialyton vel asyntheton:ē
figura que ecōtrario sine ꝯiūctionib⁹ solute ac simpliciter
effert:vt venim⁹: vidim⁹: placuit. Antitheton:est vbi ꝯtria
ꝯtrijs opponunt:ꝛ sentētie pulchritudinē reddūt: vt illud:
Frigida pugnabūt calidis humētia siccis: Mollia cuꝫ du
ris:sine pōdere habētia pōdus. Hypallage: ē quotiēscūqꝫ
ꝑ ꝯtriū verba itelligunt:vt Dare classib⁹ austros: Cū vētis
naues demus:non nauibus ventos.

De Tropis. Cap. XXXVI.

Tropos greco noie grāmatici vocāt: q lati
ne modi locutionū īterptant. Fiūt aūt a ꝑ
pria significatione ad nō ꝑpriā silitudine.
Quoꝝ oīuꝫ noia difficilimū ē ānotare:sꝫ ex
oīb⁹ donat⁹.iꝫ. vsui tradēdo ꝯscripsit. Me
taphora:ē vbi alicui⁹ vsurpata trāslatio: sic
cū dicim⁹: Fluctuare segetes:gēmare vites
Dū ī his reb⁹ fluct⁹ ꝛ gēmas nō īuenim⁹: ī qb⁹ hec vba aliū
de trāsferunt. Sꝫ he atqꝫ alie tropice locutiōes ad ea q̄ in
telligēda sūt:ꝑpea figuratis amictib⁹ obtegunt:vt sensū le
gētis exerceāt:Et ne nuda atqꝫ ī prōptu posita vilescāt. Fi
unt aūt metaphore modis q̄tuor. Ab aiali ad aiale: vt: Ali
gros ꝯscēdit equos. Metaphorice loquens miscuit q̄dru
pedi alas auis. Et quo cursu deserta petiuerit: Miscuit vo
latili cursū q̄drupedis: Ab īaiali ad aiale:vt Pōtū p⁹ arat
sulcū pmit alta carina. Miscuit vsuꝫ terre aqs:dū arare ꝛ
sulcum premere:ad terram pertineat non ad mare. Ab ina
nimali ad animale:vt florida iuuentus: miscuit flores ina
nimales iuuentuti:que animam habet. Ab animali ad ina
nimale: vt tu neptune pater cui tempora cana crepanti.
Cincta salo resonant:magnus cui perpete mento: Profluit
oceanus ꝛ flumina crinibus errant. Mentum enim ꝛ tem
pora ꝛ crines non ad oceanum pertinent:sed ad homines.
Sic ꝛ alia rerum nomina de alio genere ī aliud genus de
centissime decoris gratia transferuntur:vt oratio perorne
tur. Metaphora autem aut partis vnius est: vt fluctuare
segetes:non potes dicere segetare fluctus:aut antistropha
idest reciproca:vt remigium alarum. Nam ꝛ ale naui
um ꝛ alarum remigia dicuntur. Catachresis est aliene rei
nomen appositum:ꝛ eo a metaphora differt:ꝙ illa vocabu
lum habenti largitur:hec quia non habet proprium alieno
vtitur:vt faciemqꝫ simillima lauro:ꝛ centaurus nunc vna
ambe iunctisqꝫ feruntur frontibus ꝛ longe sulcant vada
salsa carine:dum facies ꝛ frons tm̄ animalium ꝛ hominuꝫ
sit. Quod nomen si poeta non apposuisset naui:quid pro
prium eidem parti diceret non haberet. Metalepsis est
tropus a precedente indicans quod sequitur: vt Inqꝫ ma
nus charte nodosaqꝫ venit arundo. Nam per manuꝫ ver
super arundinem littere significate sunt. Metonomia
transnominatio ab alia significatione ad aliam proximi
tate translata. Fit autem multis modis: aut enim per
id quod continet:id quod continetur ostendit: vt theatra
plaudunt:prata mugiunt:dum illic homines plaudant hic
boues mugiant:aut contra per id quod cōtinetur id quod
continet:vt iam proximus ardet vcalegon:dū non ille: sꝫ
domus ei⁹ arderet. Itē ꝑ inuētorē id qd īuentuꝫ est:vt sine
cerere ꝛ libero friget ven⁹:ꝛ cōmixtaꝫ vulcanus mittit ad
astra fauillā. Uult.n.ꝑ cererem frumēti iuentricē itellige
re panē:ꝑ liberꝝ iuentorē vitis vinū:ꝑ venerē libidinē:per
vulcanū ignē. At cōtra ꝑ inuentū inuentorē demōstrat: vt
vinū pcamur:pro libero q vinū apud grecos iuenit. Iteꝫ ꝑ
efficientē id qd efficit:sic pigrū frigus ꝙ pigros hoies faci
at:ꝛ timor pallidus eo ꝙ pallidos hoies reddat. At cōtra
ꝑ id qd efficit efficiēs:vt iūgit eqs curru gēitor spumātiaqꝫ
addit frena feris. Spumātia frena dixit:cū vtiqꝫ non ipsa
faciāt spumas:sꝫ equus q ea gerit spumis cōspergat ifusis.
Antonomasia ē pro noie.i.vice nois posita vt maia genit⁹
pro mercurio. Qui tropus fit trib⁹ modis. Ab aio:vt magna
nimusqꝫ anchisiades:a corpore:vt ipse ardu⁹:extrisec⁹: vt
infelix puer atqꝫ ipar ꝯgressus achilli. Epitheton suprano
men:ꝑponit.n. ꝑprio nomini: vt alma ceres obsceniqꝫ ca
nes:iportuneqꝫ volucres. Inter antonomasiā aūt ꝛ epithe
ton h̄ differt:ꝙ antonomasia ꝑ vice nois ponit:epitheton
aūt nūqꝫ sine noie est. Quib⁹ duobus tropis:vel vitupamus
aliquē vel ostēdimus vl laudam⁹. Synecdoche ē ꝯceptio:
cū a pte totū:vel a toto ps itelligit. Eo.n.ꝛ ꝑ specieꝫ gen⁹:ꝛ
ꝑ genus spēs demōstrat:sꝫ spēs ps ē:genus āt totū. A toto
aūt ps itelligit:vt q̄ꝫ multe glomerant aues:vbi frigidus an
nus transpontū fugat. Nō.n.totus annus ē frigidus: sꝫ ps
anni.i.hyems. At ꝯtra a pte totū:vt flāmas cū regia puppis
extulerat:vbi nō solū puppis:sꝫ nauis:ꝛ nō nauis: sꝫ q ī ea:
ꝛ nō oēs:sꝫ vnus flāmas extulit. Onomatopeia ē nomen fi
ctuꝫ ad imitāduꝫ sonū vocis ꝯfuse:vt stridor valuaꝝ:hin
nitus equoꝝ.mugitus boū.balatus ouiū. Periphrasis est
circūloquꝫ:dū res vna plurimis vbis significat: vt auras
vitales carpit. Significauit.n.ꝑ copulationē vboꝝ vnā rē:
hoc ē viuit. Hic āt tropus geminus ē. Nā aut vitatē splēdi
de pducit:aut feditatē circuitu euitat. Ueritatē splēdide
pducit:sic:ꝛ iaꝫ pma nouo spargebat lūie terras Tithoni
croceū linquēs aurora cubile. Uult.n.dicere:iā lucescebat
aut dies ortus erat. Feditatē circuitu euitat:sic:placidūqꝫ
petiuit ꝯiugis īfusis gremio ꝑ mēbra soporē: h̄.n.circuitu
euitat obscenitatē ꝛ decenter ondit ꝯcubitū. Hyperbaton
ē trāscēsio cū vbū aut sentētia cōmutat. Huius spēs qnqꝫ
sūt:anastrophe:hysteroprotherō:parēthesis: temesis: syn
chesis. Anastrophe vboꝝ ordo ꝑposter⁹:vt littora circū: ꝑ
circū littora. Hysterōprotherō snīa ordie mutata: vt p⁹ q̄ꝫ
altos tetigit fluct⁹ ꝛ ad eq̄ra vēit:aū.n.ad eq̄ra vēit:ꝛ sic te
tigit fluctus. Parenthesis vbi īterponimus sentētiā nr̄aꝫ:
q̄ ex medio remota:īteger sēsus pdurat:vt eneas(neqꝫ.n.
patrius ꝯsistere mēteꝫ passus amor)rapidū ad naues pre
mittit achathen. Est.n.ordo:eneas rapidum pmittit acha
then. Nā illud in medio parenthesis ē. Temesis est sectio
vni⁹ nois ꝑ interpositionē vboꝝ:vt multū nebule circum
dea fudit amictū: ꝑ circūfudit. Synchesis ē vbi ex oi par
te ꝯfusa sūt vba:vt illud. Iuuenes fortissima frustra pecto
ra:si vobis audēdi extrema cupido ē certa seq:que sit reb⁹
fortuna videtis:excessere oēs adytis arisqꝫ relictis dij qb⁹
īperiū hoc steterat:succurritis vrbi īcēse:moriamur ꝛ īme
dia arma ruamus:ordo talis ē. Iuuenes fortissima pecto
ra:frustra succurritis vrbi īcense:q2 excessere dij qb⁹ h̄ im
periū steterat. vn̄ si vobis cupido certa ē me seq audētem
extrema:ruam⁹ ī media arma ꝛ moriamur. Hyperbole est
excelsitas fidē excedēs vltra q̄ꝫ credendū ē vt sidera vbe
rat vnda:ꝛ terrā inter fluctus aperit. Hoc.n.mō vltra fidē
aliqd auget:nec tm̄ a tramite significāde vitatis erratur:q̄ꝫ
uis vba qbus idicat excedāt:vt voluntas loqntis nō fallē
tis appareat. Quo tropo nō soluꝫ nō auget aliqd sꝫ ꝛ minui
tur. auget:vt velocior aura:minuit:vt mollior pluma: du
rior saxo. Allegoria ē alieniloquiū:aliud.n.sonat:ꝛ aliud in
telligit:vt tres littore ceruos ꝯspicit errantes: vbi tres du
ces belli punici:vel tria bella punica significant. Et in bu
colicis: Aurea mala dcē misi.i.ad augustū.x.eglogas pasto
rū. Huius tropi plures sunt species:e qbus eminēt septeꝫ
ironia:antiphrasis:enigma:charientismos:paremia:sarcas
mos:asteismos. Ironia ē sentētia ꝑ pnūciationē ꝯtriuꝫ ha
bens itellectū. Hoc.n.tropo callide aut ꝑ accusationē:aut
ꝑ īsultationē aliqd dr:vt ē illud: Uestras eure domos illa
se iactet ī aula Eol⁹:ꝛ clauso vētoꝝ carcere regnet. Et quō
aula si carcer est: Soluit.n. pnūciatiōe. Nā carcer pnun
ciatio ē:iactet ī aula ironia ē:ꝛ totū ꝑ ꝯtriā pnunciationē an
nunciat ꝑ ironie speciē:q̄ laudando deridet. Antiphrasis ē
sermo ecōtrario intelligendus:vt lucus q2 caret luce ꝑꝑ ni
miā nemoꝝ vmbrā:ꝛ manes.i.mites ꝛ modesti:cū sint ter
ribiles ꝛ īmanes:ꝛ parce:ꝛ eumenides furie: ꝙ nulli par
cant vel bene faciant. Hoc tropo ꝛ nani atlantes: ꝛ ceci vi
dentes:ꝛ vulgo ethiopes argētei appellant: Inter ironiaꝫ
āt ꝛ antiphrasin hoc distat:ꝙ ironia pnūciatiōe sola indi
cat quod intelligi vult: sicut cum dicimus homini agenti
male:bonum est quod facis. Anphrasis vero nō voce pro
nunciantis significat contrarium: sed suis tm̄ verbis quo
rum origo cōtraria est. Enigma est questio obscura que dif
ficile intelligitur nisi aperiatur:vt est illud: De comeden
te exiuit cibus:ꝛ de forti egressa est dulcedo:significans ex
ore leonis fauum extractum. Inter allegoriam autē ꝛ eni
gma hoc interest: ꝙ allegoria bis gemina est: ꝛ sub re alia
aliud figuraliter idicat. Enigma vero sensus tm̄ obscurus
est:ꝛ per quasdam imagines adumbratus. Charientismos
est tropus quo dura dictu gratius proferuntur: veluti cuꝫ
interrogantibus nunquid nos quesierit aliquis: responde
tur bona fortuna:vnde intelligitur neminem nos quesis
se. Paremia est rebus ꝛ temporibus accommodatum pro
uerbium. Rebus:vt contra stimulum calces: dum signi
ficatur aduersis resistendum. Temporibus: vt lupus

in fabula. Aiunt.n. rustici vocē hoiem perdere: si eū lupus
prior viderit: vnde ꝛ subito tacenti dicitur istud prouerbi
um: lupus in fabula. Sarcasmos est hostilis irrisio cū ama
ritudine: vt referes ergo hec ꝛ nuncius ibis pelidę genito
ri illi mea tristia facta: degenerēqꝫ neoptolemum narrare
memēto. Huic ꝯtrarius est asteismos.i. vrbanitas sine ira
cundia: vt id: Qui bauiū nō odit amet tua carmina meui.
Atqꝫ idē iungat vulpes: ꝛ mulgeat hircos.i. qui bauiū non
odit: pro pęna ei contingat diligat meuiū. Fuerunt autem
meuius ꝛ bauius poetę pessimi ꝛ inimici virgilij. Qui hos
ergo diligit: faciat que contra naturā sunt.i. iungat vulpes
ꝛ mulgeat hircos. Omoesis est que latine interpretatur si
militudo per quā minus notę rei: per similitudinē ei⁹ quę
magis nota ē panditur demonstratio: Huius species sunt
tres: icon: parabolę: paradigma.i. imago: cōparatio exēplum.
Icon est imago cū figuram rei ex simili genere conamur
exprimere: vt oia mercurio similis: vocēqꝫ colorēqꝫ ꝛ cri-
nes flauos ꝛ mēbra decora iuuenta. Cōgrua.n. est similitu
do de specie cuius persona iducitur. Parabola est cōpara-
tio ex dissimilibus rebus: vt qualis in aruis ē fere libye vi
sus leo cominus hostē consedit: vbi leoni cęsarē cōpara
uit: non ex suo sed ex alieno genere similitudinē faciens.
Paradigma vero est exemplū dicti vel facti alicuius: aut
ex simili aut ex dissimili genere: conueniens ei quā propo
nimus rei: ita: Tā fortiter perijt apud hypponē scipio q̄
vtice cato. Similitudo aūt tribus modis fit: a pari: a maio
re: a minore. A pari: ac veluti magno in populo cum sępe
coorta est seditio. A maiore ad minus: q̄liter expressū vē
tis p nubila fulmen. A minore ad maius: si potuit manes
arcessere ꝯiugis orpheus: threicia fretus cithara fidibusqꝫ
canoris: quasi dicat: re parua ꝛ breui.i. si ille cithara frętus
ego pietate.

¶ De prosa. Cap. XXXVII.

Prosa est producta oratio ꝛ a lege metri so
luta. Prosū.n. antiqui productū dicebant
ꝛ rectū. Unde ait Uarro: Apud plautū pro
sis lectis significari rectis. Unde ēt quę nō
est pflexa numero sed recta: prosa oratio di
citur in rectū pducendo. Alij prosā aiūt di
ctam ab eo ꝙ sit profusa: vel ab eo ꝙ spacio
sius prodeat ꝛ excurrat: nullo sibi termino pfinito. Pręte
rea tā apud grecos q̄ apud latinos longe antiquiorē cu
rā fuisse carminū q̄ prosę. Oia.n. prius versibus cōdebā-
tur. Prosę aūt studium sero viguit. Primus apud grecos
pherecydes syrus soluta oratione scripsit: apud romanos
āt Appius cęcus aduersus pyrrhū solutā orationē primus
exercuit. Iā ex hinc ꝛ cęteri prosę eloquentia ꝯtenderūt.

¶ De metris. Cap. XXXVIII.

Metra vocata: q2 certis pedū mensuris atqꝫ
spatijs terminantur: neqꝫ vltra dimensionē
tēporū constitutā pcedunt. Mensura eni
grece metrū dicitur. Uersus dicti ab eo ꝙ
pedibus in ordine suo dispositis: certo fine
moderant particulos: q cesa ꝛ mēbra no-
minantur. Qui ne longius puoluerentur q̄
iudiciū possit sustinere: modū statuit ratio vnde reuertere
tur: ꝛ ab eoipso vsū vocatū dicunt ꝙ reuertit. Huic adhę
ret rhithmus q non est certo fine moderat⁹: sed tn̄ rationa
biliter ordinatis pedib⁹ currit: q latine nihil aliō q̄ nume
rus dicitur: de quo est illud: Numeros memini si verba te
nerē. Carmen vocatur quicqd pedib⁹ continet. Cui datū
nomen existimāt: seu ꝙ carptim pnunciaret. vnde hodie
lanā quā purgātes discerpūt carmiare dicim⁹: seu ꝙ q illa
canerēt: carere mēte existiabant. Metra vl a pedib⁹ nūcu
pata vel a reb⁹ q̄ scribunt: vl ab inuētorib⁹: vel a freq̄ntato
rib⁹ vl a nūero sillabaꝝ. A pedib⁹ metra vocata: vt dactyli
ca: iambica: trochaica. A trocheo.n. trochaicū metrū nasci
tur: a dactylo dactylicū: sic ꝛ alia a suis pedib⁹. A numero
vt hexametrū: pentametrū: trimetrū. Nam senarios vsus
nos ex numero pedū vocam⁹. Hos greci q2 geminos feriūt
trimetros dicunt. Hexametros āt latinos primum fecisse
Enni⁹ tradit: eosqꝫ longos vocat. Ab inuentoribus metra
vocata dicunt vt anacreonticū: sapphicū: archiloicū. Nā
anacreōtica metra: anacreon cōposuit. Sapphica sappho
mulier edidit. Archiloicū: archilochus qdā scripsit. Colo
phoniū: colophonius quidā exercuit. Sotadęoꝝ quoqꝫ re
pertor est sotades genere cretēsis. Simonidia quoqꝫ me
tra: simonides poeta lyricus cōposuit. A freq̄ntatorib⁹: vt
asclepiadea. Nō.n. ea asclepius iuenit: sꝫ proinde ita voca
ta ꝙ eis frequētissime ꝛ elegātissime vsus sit. A rebus que
scribūt: vt heroicū: elegiacū: bucolicū. Heroicū.n. carmē
dictū: ꝙ eo viroꝝ fortiū res ꝛ facta narrentur. Nā heroes
appellant viri q̄si aerei ꝛ celo digni propter sapientiam ꝛ
fortitudinē: qō metrū auctoritate cętera metra pręcedit:
vnū ex oibus tā maxim⁹ opibus aptū q̄ paruis: suauita
tis ꝛ dulcedinis eque capax. Quibus ꝟtutib⁹ nomen solū
obtinuit: vt heroicū vocaret: ad memorandas.s. heroum
res. Nā ꝛ pręcęteris simplicissimū habet: constatqꝫ duo
bus pedibus dactylo ꝛ spondeo: ac sępe pene vel ex hoc vl
ex illo: nisi ꝙ tēpatissima sit vtriusqꝫ mixtura: q̄ si istruat
a singulis. Oibus quoqꝫ metris prius est. Hoc pmū moy
ses in cantico deuteronomij: lōge ante pherecidem ꝛ home
rū cecinisse pbat. Unde ꝛ apparet antiquius fuisse apō
hebreos studiū carminū q̄ apud gentiles. Siquidē ꝛ iob
moysi temporibus adeq̄tus hexametro vsu dactylo spon-
deoqꝫ decurrit. Hoc apud grecos achates milesius fertur
primus cōposuisse: vel vt alij putant pherecides syrus: qō
metrū ante homeꝝ pythiū dictū ē: post homerū heroicū
noiatū. Pythiū āt vocatū noluit: eo ꝙ hoc genere metri
oracula apollinis sint edita. Nam cum in parnaso monte
phythonem serpentē in vindictā matris sagittis insequę-
retur: accolę delphici hoc illū metro hortati sunt dicentes
vt ait terentianus. Elegiacū aūt dictum eo ꝙ modulatio
eiusdē carminis cōueniat miseris. Terētianus hos elegos
dicere solet: ꝙ clausula talis tristib⁹ vt tradūt aptior esset
modis. Hoc aūt vix oino constat a quo sit inuētum: nisi q2
apud nos Ennius eo prior vsus ē. Nā apō grecos sic adhuc
lex grāmaticoꝝ pendet: vt sub iudice res religata sit. Nā
quidā eoꝝ colophoniū quēdā: quidā archilochū: aucto
rem atqꝫ inuentorē volunt. Bucolicū.i. pastorale carmen
pleriqꝫ syracusis primū cōpositū a pastoribus opinant: nō
nulli lacedęmone. Nāqꝫ transeunte in thraciā xerxe rege
psaꝝ: cū spartanę ꝟgines sub hostili metu neqꝫ egredi vr
bē auderent: neqꝫ pompā chorūqꝫ agrestē dianę de more
exercere possent: turba pastoꝝ ne religio pręteriret: idē in
conditis cātibus celebrarunt. Appellatur aūt bucolicū de
maiore parte: q̄uis opilionū caprariorūqꝫ sermones: i his
ꝛ cantica inserātur. Hymnos primū dauid propheta i lau
dem dei cōposuisse ac cecinisse manifestū est. Deinde apō
gentiles pma mnemia timotoe facit in appollinē ꝛ musas
que fuit tēporibus ennij longe post dauid. Hymni autē ex
greco in latinū laudes interpretantur. Epithalamia sunt
carmina nubentiū que cantantur a scolasticis in honorē
sponsi ꝛ sponsę. Hęc primū salomon edidit in laudē eccl
ꝛ christi. Ex quo gentiles sibi epithalamiū vendicarunt: ꝛ
istius generis carmen assumptū est. Qō genus primū a ge
tilibus in scęnis celebrabatur: postea tm̄ in nuptijs hęsit.
Uocatū autē epithalamiū: eo ꝙ in thalamis cantet. Tre
nos qō latine lamentū vocamus primus hieremias vers
cōposuit sup vrbē irlm̄ ꝛ ppl'ꝫ qn̄ captiuus ductus ē. Post
hunc apud grecos simonides poeta lyricus. Adhibebātur
aūt funeribus atqꝫ lamentis: similiter ꝛ nunc est. Epitha
phiū grece latine supra tumulum. est enim titulū mortu
orum qui in dormitione eoꝝ fit q iam defūcti sunt. Scribi
tur eni vita ꝛ mores ꝛ ętas eoꝝ. Poesis dicit greco nomie
opus multoꝝ libroꝝ: poema vni⁹: idilion paucoꝝ versuū:
disticon duoꝝ. monosticon vnius. Epigrāma ē titulus qō i
latinū superscriptio interpretatur. Epi eni supergrāma lr̄a
vel scriptio noiat. Epodon in poemate clausula breuis est.
Dictū aūt epodon qō assimilat ad speciē elegiaci: vbi prę
misso vno longiore: alter breuior cōponit: atqꝫ in singulis
quibusqꝫ maiorib⁹ sequētes minores: quasi clausulę recinūt
Clausulas aūt lyrici appellant quasi pcisos versus itegris
subiectos: vt est apud Horatium: Beatus ille qui procul
negocijs: deinde sequitur pcisus vt prisca gens mortalium.
Et deinceps: Alterni quibus aliqua ps deest: ꝛ ipi pceden
tibus similes: sed minores: Centones apud grāmaticos vo
cari solent qui de carminibus homeri vel virgilij ad ppria
opera more cētenario: ex multis hinc inde cōpositis i vnū
sarciunt corpus: ad facultatem cuiusqꝫ materię. Deniqꝫ p
ba vxor adelphi: cētōē ex virgilio de fabrica mūdi ꝛ euā
gelijs plenissime expsit: materia cōposita sꝫ versus ꝛ versi
bus sm̄ materiam cōcinatis. Sic quoqꝫ ꝛ quidam pompo
nius ex eodem poemate iter cętera stili sui ociatyrirem in
tyri honorē composuit: simil'r ꝛ eneidos.

¶ De fabula. Cap. XXXIX.

Fabulas poetę a fando noiauerūt: q2 nō sūt
res factę. sed tm̄ fādo fictę. Quę iō sunt in-
ducte: vt ficto mutorū aialium inter se col
loquio imago q̄dam vite hoium nosceret.
Has pm⁹ iuēisse tradit alemō crotoniēsis.
appellāt ꝙ esopice: q2 is apō phrygiā hac re
polluit. Sūt aūt fabulę: aut ęsopice: aut liby
sticę. Esopice sūt: cū aialia muta iter se ꝯmociasse fingūt vl
que aiā nō habēt: vt vrbes. arbores. mōtes. petrę. flumia.
Libysticę aūt: dū hoium cū bestijs: aut bestiarū cū hoibus
fingitur vocis eē cōmertiū. Fabulas poetę quasdā delectā
di causa finxerūt: quasdā ad naturas reꝝ: nōnullas ad mo
res hoium interpretati sunt. Delectādi cā: vt eas quas vul
go dicit: vel q̄les Plautus ꝛ Terenti⁹ cōposuerūt. Ad natu
ram rerū fabulas fingunt. vt Uulcanus claudus: q2 p nā
nūqꝫ rect⁹ est ignis: vt illa triformis bestia. pma leo. postre
ma draco. media ipsa chymera.i. caprea. ętates hoiū p eā
volentes distinguere. quarū ferox ꝛ horrens prima adole
scentia: vt leo: dimidiū vitę tēpus lucidissimū vt caprea: eo
ꝙ acutissime videat. Tūc fit senect⁹ casib⁹ inflexis vt drā
co. Sic ꝛ hippocentauri fabulā esse ꝯfictā.i. hoiē equo mi
xtū ad expmendā hūanę vitę velocitatē: q2 equū constat
esse velocissimū. Ad mores. vt apud Horatiū. Mus loqt
muri: ꝛ mustella vulpeculę: vt p narrationē fictā ad id qō
agit: verax significatio referat. Uñ ꝛ ęsopi tl'es sūt fabl'ę ad
morū finē relatę. vel sicut in libro iudicū ligna sibi regem
requirunt ꝛ loquūtur ad oliuā: ꝛ ad ficū: ꝛ ad vitē: ꝛ ad ru
bū: qō totū vtiqꝫ ad mores fingit: vt ad rem que intendit
ficta quidē narratiōe: sed veraci significatione veniat. Sic
ꝛ Demosthenes orator fabula vsus est aduersus philippū
q cū ab atheniēsibus postularet: vt sibi decē oratores darē
tur ꝛ discederet: finxit ille hāc fabulā: q̄ dissuaderet dicēs.
lupos aliquādo pastorib⁹ quoꝝ diligentiā decipere voluis
sent suasisse: vt in amicitiā cōuenirent: ea tamen conditiōe
vt canes in quibus erat causa iurgiorū iure illis traderent
annuisse pastores: ꝛ in spem securitatis dedisse canes: quos
ouiū suarū vigilātissimos custodes habebāt. Tūc lupi adē
pta oi fortitudine: oē qō i gregibus illis erat: non pro satie
tate tm̄: verumetiam pro libidine lacerauerunt. philippum
quoqꝫ pricipes ppl'i postulare: quo facilius possit oppmere
spoliatam custodibus vrbem.

¶ De vocabulo historię. Capi. XL.

Historia est narratio rei gestę p quā ea quę i
pręterito facta sunt dinoscūtur. Dicta autē
grecę historia: apo tu istorin.i. videre vl co
gnoscere. Apud veteres eni nemo cōscribe
bat historiam nisi is q iterfuisset: ꝛ ea q̄ scri
benda erāt vidisset. Melius enim oculis
que fiūt dephēdim⁹: q̄ ea q̄ auditōe colligi
mus. Que enī videntur sine mēdatio pferunt. Hec disci
plina ad grāmaticā ptinet. q2 qcqd dignū memoria ē litte
ris mandat. Historię āt ideo monumēta dn̄r: eo ꝙ memo
riā tribuant rerum gestarum. Series autē dicta p transla
tionem a sertis florum inuicem compręhensorum.

¶ De primis auctorib⁹ historiaꝝ. Cap. XLI.

Historiā āt primus apud nos moyses de ini
tio mundi conscripsit. Apud gētiles vero
prim⁹ dares phrygius de grecis ꝛ troianis
historiā edidit: quā in folijs palmaꝝ ab eo
conscriptā eē ferūt. Post daretem autē i
grecia herodot⁹ historiographus pm⁹ habi
tus est: post quē pherecides claruit: his tē
poribus qbus esdras legē conscripsit.

¶ De vtilitate historię. Cap. XLII.

Historię gētiū nō impediunt legentes in his
q̄ vtilia dixerūt. Multi eni sapiētes pteri
ta hoium gesta: ad istitutionē pn̄tiū histori
is ididerūt. Siqdē ꝛ p historiam sūma re-
tro tēporum ānorūqꝫ supputatio cōpręhē
ditur: ꝛ p cōsulū regūqꝫ successū multa ne
cessaria pscrutantur.

¶ De generib⁹ historię. Cap. XLIII.

Genus historię triplex est. Ephimeris nāqꝫ
appellat vni⁹ diei gestio. H apud nos diari
um vocat. Nā qō latini diariū: greci ephi
merida dicūt. kalēdaria appellāt q̄ in men
ses singl'os digerūt. Annales sūt res singu
lorum annoꝝ. Quęqꝫ eni digna memorię
domi militięqꝫ mari ac terrę p ānos i com
mētarijs acta sūt: ab āniuersarijs gestis ānales noiauerūt.
Historia āt multorū ānoꝝ vel tēpoꝝ ē cui⁹ diligētia an
nui cōmentarij i libris delati sūt: Inter historiā aūt ꝛ āna
les hoc iterest ꝙ historia est eorū temporū quę vidim⁹: An
nales vero sūt eorū annorū quos etas nostra nō nouit: vñ
Salustius ex historialibus: Eusebius et hieronymus ex ā
nalib⁹ ꝛ historia cōstāt. Inter historiā et argumētū: et fabu
lā iterest. Nā historie sūt res verę quę factę sūt. argumēta
sūt quę et si facta nō sūt fieri tn̄ possūt fabulę vero sūt quę
nec facte sūt nec fieri possūt q2 cōtra nām sūt.

¶ Incipit liber secūdus. De rethorica et ei⁹ noie. Capi. I

Rhetorica ē bene dicēdi scientia i ciuilibus quęstiōibus
ad psuadēdū iusta et bōa in reꝝ psonarūqꝫ negocio
Dicta aūt rethorica gręca appellatiōe apo tis rhesis
idest a copia locutionis. Rhesis.n. apō grecos locu
tio dicitur rhetor orator. coniūcta ē aūt grāmaticę
arti: rhetorica. In grāmatica eni sciētiā recte loq̄n
di discimus. in rhetorica vero pcipim⁹ qualiter ea quę di
dicimus pferem⁹.

¶ De inuentorib⁹ rhetoricę artis. Capitulum II

HEc autem diſciplina a grecis inuēta ē.a gor
gia:Ariſtotele:hermachora: et tranſlata in
latinū a Tullio videlicet Quintiliano. ſꝫ
ita copioſe ita varie vt eam lectori admira
ri in pmptu ſit:ↄprehēdere ipoſſibile. Naꝫ
membranis retentis:quaſi adhereſcit me
morię ſeries dictionis:ac mox repoſitis:re
cordatio omnis elabitur. Huius diſcipline perfecta cogni
tio oratorem facit.

¶ De nomine oratoris et ptibus rhetoricę. Capi. III

ORator igitur eſt:vir bonus dicendi perit⁹.
Uir bonus conſiſtit natura.moribus.vita
artibus. Dicendi peritus cōſiſtit artificioſa
eloquentia:q̃ conſtat partibus quinq̧.inuē
tione.diſpōne.elocutiōe.memoria pnunci
atione.⁊ fine officiꝫ.qđ eſt aliqd pſuadere
Ipſa aūt peritia dicēdi in trib⁹ rebus conſi
ſtit.natura.doctrina.vſu. Natura ingenio:doctrina ſciētia:
vſu aſſiduitate. Hęc ſūt eni q̃ non ſolū i oratore:ſed in vno
quoq̧ homine artifice expectant̄ vt aliqd efficiāt.

¶ De tribus generibus cauſaꝝ. Capi. IIII

GEnera cauſarū tria ſūt.deliberatiuū.demō
ſtratiuum.iudiciale. Deliberatiuū genus ē:
in quo de q̄buſlꝫ vtilitatibus vite:q̄d aut de
beat:aut ñ debeat fieri tractat̄. Demſtatiuū:
in quo laudabil' pſōa aut repħēſibil' oſtēdit̄.
Iudiciale:in quo de ipi⁹ perſonę facto:aut
penę aut pręmiꝫ ſententia datur. Dictuꝫ āt
iudiciale:eo ꝙ iudicet hoīem:⁊ ſnīa ſua oſtendat vtruꝫ lau
dabilis pręmio dignus ſit:aut certe reus condēnari:libera
riq̧ ſupplicio. Deliberatiuuꝫ gen⁹ vocat̄:eo ꝙ de vna q̄qꝫ
re in eo dliberatur. Huius genus duplex eſt:ſuaſio:⁊ diſſua
ſio.i.đ expetēdo ⁊ fugiendo.i.de faciēdo ⁊ nō faciēdo. Sua
ſoria autē i tribus locis diuiditur:honeſto:vtili:⁊ poſſibili.
Hęc differt aliqd a deliberatiua:qꝛ ſuaſoria eget altera p/
ſona.deliberatiua iterdum ⁊ apud ſe agit. In ſuaſoria autē
duę ſunt quę plus valent.ſpes:⁊ metus. Demōſtratiuū di/
ctū.qđ vnāquāq̧ rem aut laudādo aut vituperando demon
ſtrat. Qđ genus duas h⁹ ſpecies:laudē ⁊ vituperationē. Lau
dis ordo tribus tpibus diſtiguit̄.aň ipm.in ipm.poſt ipm.
Aň ipm:vt quę re tam lęta tulerūt ſecula. In ipm. vt o ſo/
la ifandos troię miſerata labores. Poſt ipꝫ:vt In freta dū
fluuiꝫ currēt:dū mōtib⁹ vmbrę Luſtrabunt cōuexa polus
dum ſidera paſcet. Semp honos nomēq̧ tuū laudeſq̧ ma
nebunt. Pari ordine econtrario ⁊ in vituperatione homi/
nis hęc forma ſeruāda eſt:aň hoīem:in hoīem:poſt hoīem.
Locus coīs ad demonſtratiuum vituperatōis genus per/
tinet.qđ tamen ab eo in aliquo differt. Nam vituperatio
q̃ cōtraria eſt laudis ſpāliter ad certam faciētis perſonam
adhibetur. Coīs vero locus generaliter in facti crimine p/
ponitur. Uñ et coīs locus dicitur:qꝛ abſente perſona:non
tātū i homine:q̄tum in ipm crimē exponitur. Omne eniꝫ
viciū:nō i vno tm̄:ſed ēt cōe in plibus inuenitur.

¶ De gemino ſtatu cauſarū. Capi. V.

STatus apud rhetores dr̄ ea res in qua cau
ſa conſiſtit.i.cōſtitutio. Greci eni ſtatū a cō
tentiōe ſtaſin dicunt. latini āt non ſolū a pu
gna p quā expugnēt ppoſitionē aduerſariꝫ:
ſed ꝙ i eo ps vtraq̧ cōſiſtat. Fit aūt ex itē
tione ⁊ depulſiōe. Status aūt cauſaꝝ duo
ſunt.rōnalis:⁊ legalis. De rōnali oriunt̄ cō
iectura.finis:qualitas:tranſlatio. De fine iuridicial' ⁊ nego
cialis. De iuridiciali.abſoluta:⁊ aſſūptiua. De aſſumptiua:
cōceſſio:remotio criminis.relatio criminis:cōpenſatio. De
cōceſſione.purgatio ⁊ deprecatio. Coniectural' ſtatus ē:cuꝫ
factū qđ aliꝫ obiicitur:ab alio pernegat̄. Diffinitiu⁹ ſtatus
eſt cū id quod obiicit̄ nō hoc eē cōtenditur: ſed quid illud
ſit adhibitis diffinitiōibus approbatur. Qualitas eſt dum
qual' ſit res q̄ritur:⁊ qꝛ de vi ⁊ gnīe negociꝫ cōtrouerſia agi
tur conſtitutio general' apellatur. Tranſlatio eſt cum cā ex
eo pendet ꝙ non aut is agere videtur quem oꝫ:aut nō apđ
quos:quo tpe:qua lege:quo crimie:q̃ pęna oporteat. Trāſ
latiua conſtitutio ē ꝙ actio trāſlatiōis ⁊ ↄmutatiōis idige
re vr̄. Iuridicialis eſt i qua ęq ⁊ recti nā aut pmiꝫ aut penę
ratio queritur. Negocialis ē in qua quid iuris ex ciuili mo
re ⁊ ęqtate ſit conſiderat̄. Aſſumptiua eſt q̃ ipa ex ſe nihil
dat firmi ad recuſationem: foris aūt aliquid defenſionis
aſſumit. Cōceſſio eſt cuꝫ reus non id quod factū eſt defen/
dit:ſed vt ignoſcat̄ poſtulat:qđ nos ad pęnitentes pbam⁹
pertinere. Remotio criminis eſt:cū id crimē qđ infertur a
ſe ⁊ ab ſua culpa: vi ⁊ poteſtate i aliuꝫ reus dimouere cona
tur. Relatio criminis ē:cū ideo iure factum dicitur: ꝙ ali
quis ante iniuria laceſſitus ſit. Comparatio eſt cū aliud ali
quod alterius factū:honeſtum aut vtile contēditur: qđ vt
fieret illud qđ arguit̄:dicit̄ eſſe cōmiſſum. Purgatio eſt cū
factū quideꝫ cōcedit̄:ſed culpa remouetur. Hęc partes h
tres:iprudētiā: caſū:neceſſitatem. Depcatio eſt cum ⁊ pec
caſſe ſe ⁊ conſulto peccaſſe reus confitetur:⁊ tn̄ vt ignoſca
tur poſtulat:qđ genus praro pōt accidere. Itē ex legali ſta
tu hęc oriunt̄.id ē ſcriptū ⁊ voluntas:leges cōtrarię amb
guitas:collectio ſiue ratiocinatio:⁊ diffinitio legalis. Scri
ptū ⁊ volūtas ē qñ verba ipa videntur cū ſententia ſcripto
ris diſſidere. Legis cōtrarie ſtat⁹ eſt:qñ inter ſe duę lege
aut plures diſcrepare noſcunt̄. Ambiguitas eſt cū id quod
ſcriptuꝫ ē:duas aut plures res ſignificare videt̄. Collecti
vł rōcinatio eſt qñ ex eo quod ſcriptum eſt:aliud quoq̧ q
nō ſcriptū eſt iuenitur. Diffinitio legalis eſt cū vis verbi
ſi in diffinitiua conſtitutiōe i qua poſita ſit queritur. Sta
ergo tā rōnales q̄ legales:a quibuſdam certius .xviij. co
numerati ſūt.cęterū ſm rhetoricos tuliꝫ.xix.reperiunt̄:
pterea qꝛ trāſlationē iter rōnales principalr̄ aſſcripſit ſtatu
Inde ſeipē ēt cicero repħendens:tranſlationem legalibu
ſtatibus applicauit.

¶ De tripartita controuerſia. Cap. VI

TRipartita cōtrouerſia iuxta Ciceronē au
ſimplex ē:aut iuncta. Et ſi iūcta erit cōſid
randū eſt vtꝝ ex pluribus qōnibus iunct
ſit:an ex aliqua cōparatiōe. Controuerſi
ſimplex eſt que abſolutā cōtinet vnā q̄ſti
nē hoc mō. Corinthꝰ bellū indicamus a
nō: Iūcta ē ex plurib⁹ qōnibus i qua pla
rūtur hoc pacto. vtꝝ carthago diruat̄.an carthaginenſib
reddatur:an eo colonia deducat̄. Ex cōparatione i qua
cōtētionē vtrū potius aut quid potiſſimū queritur.ad hū
modū. Utꝝ exercitus in macedoniā cōtra philippū m
tatur:qui ſocꝫs ſit auxilio:an teneatur in italia:vt ma
contra hannibale m copię ſint.

¶ De quattuor partibus orationis. Cap. VI

PArtes orationis in rhetorica arte quattu
ſūt:exordiū:narratio.argumētatio conc
ſio: Harꝝ prima auditoris animū ꝓuoc
Secūda res geſtas explicat. Tertia fide
aſſertionibus facit. Quarta finē totius o
tionis cōplectitur. Inchoandū ē itaq̧ ta
ter vt beniuolū:docilē:vel attētū audito
faciamus. Bēiuolū:pcādo·docilē inſtruendo.attētū.exc
do. Narrādum eſt ita vt breuiter atq̧ apte loquamur. A
gumentandum ita: vt primum noſtra firmemus de hi
aduerſa confringamus. Cōcludendum ē ita vt concitem
animum audientis implere quę dicimus.

¶ De quinq̧ modis cauſaꝝ. Capi VI

SPecies cauſaꝝ ſūt quinq̧ ideſt honeſtū:ad
mirabile: hūile:anceps :obſcurū: Honeſtū
cauſę genus ē:cui ſtati ſine oratione noſtra
fauet animus auditoris. Admirabile ē.quo
eſt alienatus aīus eorū q audituri ſūt. Hūi
le ē qđ negligit̄ ab auditore et nō magnope
re attendēdū videtur. Anceps eſt i quo aut
iudicatio dubia ē:aut cauſa honeſtatis et turpitudinis pti
ceps vt et beniuolētiā pariat et offēſā. Obſcurū.in quo aut
tardi auditores ſunt.aut difficilioribus queſtionibus ad
cognoſcendū negociū cauſa cernitur implicata.

¶ De ſyllogiſmis. Capi. IX.

SIllogiſmus grece lati ne argumētatio ap
pellatur. Argumētatio aūt dicta eſt quaſi
argute mentis oratio qua inētū pbabile
exequimur. Syllogiſmus igitur ē ppōnis
et aſſumptiōis cōfirmationiſq̧ extrema ↄ
cluſio aut ex ambigentis icerto aut ex fidu
cia cōprob antis. Conſtat eni tribus parti
bus: ppōne:aſſūptione:concluſione:propoſitione.vt puta:
qđ bonū ē turpē vſū habere nō pōt : cōſentit audiens aſſū
pſit ille pecunia turpē vſū habet : Cōcludit̄ ergo pecunia
bonū nō ē. Sillogiſmis aūt nō ſolū rhetores ſed maxime
dyalectici vtūt̄.licet apoſtolus ſępe pponat aſſumat:cōfir
met.atq̧ concludat.q̃ vt diximus proprie artis dialecticę
atq̧ rhetoricę ſūt. Syllogiſmorū apud rhetores pricipa
liter genera duo ſunt iductio et ratiocinatio. Inductiōis
mēbra tria ſūt. Pria ppoſitio:Secūda illatio: que et aſſū
tio dicitur .tertia cōcluſio :inductio eſt que rebus non du
biis captat aſſenſionē eius cui iſtituta ē ſiue inter phos ſiue
iter rhetores ſiue iter ſmocinātes. Propoſitio iductiōi s
ē q ſimilitudines cōcedēde rei neceſſario vnius iducit aut
pluriū. Illatio iductionis ē.quę et aſſumptio dr̄ quę rem đ
qua contēditur et cuius cā ſimilitudines habitę ſūt intro
ducit. Concluſio inductionis eſt quę aut conceſſionē illa
tionis cōfirmat:aut,quid ex ea conficiatur declarat. Rōci
natio eſt oratio:qua id quo eſt qđ cōprobat̄. Enthymema
igitur latinę interpretatur mentis cōceptio quā imperfec
tū ſyllogiſmū ſolēt artigraphi nūcupare: Nā in duabus p
tibus eius argumēti forma conſiſtit:qñ id quod ad fidē p
tinet faciēdā:vtitur ſyllogiſmorū lege pręterita:vt ē illud
Si tēpeſtas vitanda ē:nō eſt igitur nauigādū. Ex ſola eni
propoſitione cōſtat eē pfectū : vnde magis rhetoribus q̄
dialecticis conuenire iudicatū ē. Rōcinationis modi ſūt
duo. Primus enthymema qui eſt iperfectus ſyllogiſmus
atq̧ rhetoricus. Secūdus epicherema qui ē in rhetoricis
latior ſyllogiſmus. Enthimematis membra ſunt quinq̧
Primū conuincibile. Secundum oſtentabile. Tertiū ſē
tentiale. Quartū exemplabile. Quintū collectiuum. Con
uincibile ē quod Euidēti ratione conuincitur ſicut fecit ci
cero pro milone:eius igitur mortis ſedetis vltores cuius
vitā ſi putetis per vos reſtitui poſſe nolitis. Oſtentabile ē
quod certa rei demonſtratione conſtringit.ſicut cicero in
catilina. Sic tamen viuit.immo viuit et iam in ſenatum
venit. Sententiale eſt.quod ſnīa generalis adiicit:vt apud
Terentium:obſequium amicos:veritas odium parit. exē
plabile eſt quod alicuius exempli comparatione euentuꝫ
ſimilem comminatur:ſicut Cicero i philippicis . te miror
antoni:quorum exempla imitaris.eorum exit⁹ non perti
meſcere. Collectiuum eſt:cum in vnum quę argumenta
ſunt colliguntur.ſicut ait Cicero pro milone. Quem igit̄
cum gratia noluit.hunc voluit cum aliquorum querela.
quem iure:quem loco:quem tempore non eſt auſus:hunc
iniuria alieno tempore cum periculo capitis non dubita
uit occidere. Pręterea ſm Uictorinū ēthimematis: ē alte
ra diffinitio ex ſola ppōne.ſicut iā dcm̄ eſt.quę ita conſtat.
Si tempeſtas vitāda ē:nō eſt nauigatio requirēda:ex ſola
aſſūptione.vt eſt illđ. Si inimicus ē occidit:inimicus āt ē.
Et qꝛ illi deeſt cōcluſio:enthymema vocat̄. Seqt̄ epiche/
rema deſcēdens de ratiocinatōe:latior ⁊ executior rhetori
cis ſyllogiſmis latitudine diſtans ⁊ pductōe ſmonis a dya
leticis ſyllīs: propter ꝙ rhetoribus datur. Hic aūt cōſtat
modis tribus. Prim⁹ modus tripartitus eſt. Scđs quadri
partitus. Tertius qnq̧partitus. Tripartitus epicherema
ticus ſyllogiſm⁹ eſt:q cōſtat mēbris trib⁹.i. ppōne:aſſūptio
ne:cōcluſione. Quadripartit⁹ eſt.q ↄſtat ex mēbris q̄tuor.
prima ppōne:ſcđa aſſumptōe.⁊ vna ppōnis ſiue aſſumpti
onis cōiūcta.tertia pbatōe ⁊ cōcluſiōe. Quinq̧partit⁹ eſt
qui cōſtat ex mēbris qnq̧.i. pma ppōne.ſcđa eius pbatōe.
tertia ei⁹ aſſumptōe.q̄rta eius pbatione.q̄nta ↄcluſiōe:hūc
Cicero ita facit in arte rhetorica. Si deliberatio ⁊ demon
ſtratio genera ſūt cauſarū :nō poſſunt recte partes alicui⁹
generis cauſę putari. Eadē.n.res aliꝫ gen⁹ aliꝫ pars eē pōt.
eidem genus ⁊ pars eſſe non poteſt:⁊ cetera quouſq̧ ſyllo
giſmi huius membra clauduntur.

¶ De lege. Capi. X.

LEx eſt cōſtitutio ppli:quā maiores natu cū
plebib⁹ ſanxerūt. Nā qđ rex vel imperator
edicūt:cōſtitutio vel edictū vocat̄. Inſtitu
tio ęquitatis duplex eſt:nūc in legib⁹ nunc
in morib⁹. Inter legē aūt ⁊ mores hoc iter
ē:ꝙ lex ſcripta ē.mos vo ē vetuſtate pbata
cōſuetudo:ſiue lex nō ſcripta. Nam lex a le
gendo vocata qꝛ ſcripta eſt: Mos aūt lōga cōſuetudo eſt đ
morib⁹ tracta tantundē. Cōſuetudo aūt eſt ius quoddam
morib⁹ inſtitutum:qđ p lege ſuſcipitur cū deficit lex. Nec
differt ſcriptura an ratione conſiſtat quādo ⁊ legem ratio
cōmendat. Porro ſi rōne lex cōſiſtat:lex erit oē iā qđ rōne
cōſtiterit:dū taxat qđ religiōi cōgruat:qđ diſciplinę conue
niat:qđ ſaluti pficiat. Uocata aūt cōſuetudo qꝛ in coī ē vſu.
Ois aūt lex aut pmittit aliqd:vt vir fortis petat premium
aut vetat:vt ſacrarū virginum nuptias nulli petere liceat:
aut punit:vt q cędē fecerit:capite plectat̄. Facte ſūt autem
leges vt earū metu humana coerceat̄ audacia:tutaq̧ ſit in
ter improbos inocentia:⁊ in ipſis improbis formidato ſuppli
cio:refrenet̄ nocēdi facultas. Legis.n.pręmio aut pęna vi
ta moderat̄ hūana. Erit aūt lex honeſta:iuſta:poſſis: ſꝫ na
turā:ſm cōſuetudinē patrię:loco tēporiq̧ cōueniēs: neceſ
ſaria.vtil':māifeſta q̄q̧ ne aliqd p obſcuritatē i captōeꝫ ↄti
neat:nullo pnato ↄmodo:ſꝫ p coī ciuiū vtilitate ↄſcripta.

¶ De ſententia. Capi. XI.

SEntētia eſt dictū impſonale:vt obſequium
amicos:vitas odiū parit. Huic ſi pſona fue
rit adiecta :chria erit. ita :offendit Achiles
agamēnonē vera dicēdo. Metrophanes p
meruit gratiā mitridatis obſequēdo. Naꝫ
iter chria ⁊ ſniaꝫ h intereſt:ꝙ ſnia ſine pſo
na pfert̄. Chria ſine pſona nunq̄ dicit̄. Uñ
ſi ſnie pſona adiiciat̄:fit chria:ſi detrahat̄ fit ſnia.

¶ De cataſceua ⁊ anaſceua. Capi. XII.

CAtaſceua ē cōfirmatio poſitę rei. anaſceua
aūt cōtraria ſupiori eſt. Reuincit eniꝫ non
fuiſſe:aut nō eſſe qđ natū aut factū aut dcꝫ
eē ppōit̄:vt ſi qs chymerā neget fuiſſe : aut
fuiſſe confirmet. Inter has ⁊ theſim h iter
eſt: ꝙ theſis q̄uis ⁊ ipſe hēat diſputationeꝫ
in vtrāq̧ partē:tn̄ incertę rei quaſi q̄daꝫ de
liberatio vł cohortatio ē. Cataſceua āt ⁊ anaſceua i his re
bus q̃ veriſilēs nō ſūt:ſꝫ p veris ponūt̄ plerūq̧ verſantur.
Anaſceuę pma diuiſio ē incōueniēs ⁊ mēdaciū . Incōueni
entis ſpecies ſūt:qđ inhoneſtū eſt:⁊ qđ inutile eſt . Itē inho
neſtū tractatur aut in dictis aut in factis. In dictis vt ſi qs

indecora ꝛ nõ ridentia auctoritati dixisse dicatur: velut si
aliqs infamet catonē illū censoriū: iuuētutē illā ad nequi-
tiam ꝛ luxuriā cohortatā. In factis: vt si qs abhorrens ali
qd a scimonia ꝛ noīe suo fecisse dicat: vt est fabula de adul
terio martis ꝛ veneris. Mēdaciū tres hꝫ spēs: icredibile ē
qd factū nō eē credat: vt adolescētē q de siculo littore igre
diētes africā classes viderit. Impoſſe est: vt clodi⁹ insidias
miloni fecerit: ꝛ idē occisus sit a milone: cōtrariū est. Nam
si insidias fecit occidit. Occisus est nō fecit isidias. Hec di
stributio icontrariū reformata catasceuę pderit. Oporte-
bit tñ pncipia sic ordinari: vt aut credēdū esse veterꝫ aucto
ritati: aut fabulis fidē nō habēdā eē dicam⁹. Et ad postre
mū in anasceua regram⁹ ne qd aliud significare voluerit
qui ista finxerūt: vt scyllam non marinā: sꝫ maritimā femi
nam: nec succinctam canibus sed rapacē aliquā: ꝛ in hospi
talem venientibus extitisse.

De prosopopeia. Capi. XIII.

Prosopopeia est cū in aīaliū rerū ꝛ psona et
smo fingit: sicut Cicero i catilinā. Etenim
si mecū pria mea q̄ mihi vita mea multo ē
mihi carior loqueretur dicens ꝛc. Sic ꝛ
mōtes ꝛ flumina vl arbores loquētes in
ducim⁹: psonā iponētes rei q̄ nō habꝫ natu
rā loquendi: quod ꝛ tragedis vsitatū est: ꝛ i
orationibus frequentissime inuenitur.

De ethopeia. Capi. XIIII.

e Thopeiā vo illā vocam⁹ i qua hoīs psonā fingim⁹.
p exprimēdis affectib⁹ etatis: study: fortune: letitię
sexus: meroris: audacię. Nā cum piratę psona susci
pitur audax abrupta: temeraria erit oratio: cū feminę smo
simulat: sexui cōuenire dꝫ oratio. iam vo adolescentis ꝛ se
nis ꝛ militis: et impatoris: ꝛ parasiti: ꝛ rustici ꝛ philosophi
diuersa est ratio dicēdi. Alr eni logtur gaudio affectus: alr
vulnerat⁹. In quo gnē dictionis illa sūt maxime cogitāda:
quis loquatur: ꝛ apō quē: ꝛ de quo: ꝛ vbi: ꝛ quo tpe: qd ege
rit: qd actur⁹ sit: aut qd pati possit: si hec ꝯsulta neglexerit.

De generibus questionum. Capi. XV

Genera qōnum duo sūt: quorꝫ vnū ē finitū
alterū infinitū. Finitū hypotesis grece: la-
tine causa dicit: vbi cū certa psona contro
uersia est. Infinitū qd grece thesis latine p
positū nominat. hoc psonā nō habꝫ tertiā
nec inest i aliq̄ certa circūstātia. i. nec locus
nec tēpus. In causa vero certa omnia sunt.
vnde quasi pars cause est propositum.

De elocutione. Capi. XVI.

i Iam vo i elocutionib⁹ illo vti oportebit: vt res: loc⁹:
tēpus: psona audiētis efflagitat: ne pphana religio
sis: ne inuerecūda castis: ne leuia grauib⁹: ne lasciua serys:
ne ridicula tristib⁹ misceant. latine āt ꝛ pspicue loquendū.
latine aūt logtur q verba rerū vera ꝛ nālia psegtur: nec a
smone atqꝫ cultu psentis tēporis discrepat. Huic nō sit sa
tis videre qd dicat: nisi id quoqꝫ suauiter ꝛ apte dicere: ne
id quidem tñ: nisi id quod dicat ꝛ facere.

De trimodo genere dicendi. Capi. XVII.

Dicenda sūt quoqꝫ sūmissa leniter: incitata
grauiter: iflexa moderate. Hoc ē. n. illd tri
modū gen⁹ dicēdi: humile: mediū: grandilo
quum. Cū. n. magna dicim⁹ granditer pfe
renda sūt: cū parua dicim⁹ subtiliter: cū me
diocria tēperate. Nā i paruis causis nihil
grāde: nihil sublime dicēdū ē: sed leni ac pe
destri more loquēdū. In causis aūt maiorib⁹ vbi de deo vl
hoīum salute referim⁹: plus magnificētię ꝛ fulgoris ē exhi
bendū. In tēperatis vo causis vbi nihil agit vt agat: sꝫ tan
tūmō vt delectet auditori: iter vtrūqꝫ ē moderate dicēdū:
sꝫ eq̄uis ō magnis reb⁹ quisqꝫ dicat: nō tñ semp grāditer
docere debet: sꝫ sūmisse cū docet: tēperate cum aliqd lau
dat vel vituperat: grāditer cū ad conuersionē auersos ani
mos puocat. Vtēda tñ vba i sūmisso gnē sufficiētia: i tem
perato splendentia: in grandi vehementia.

De colo: cōmate: ꝛ periodis. Capi. XVIII.

Componit aūt instruiturqꝫ ois oratio vbis com
ma: colon: piodon. Cōma pticula est snie. Colon
mēbrū. Periodus ambit⁹ vl circuit⁹. Fiat autē
ex cōiūctōe vborū cōma: ex cōmate colō: ex co
lon piodus. Cōma est iuncture finitio: vtputa: ꝛ
si vereor iudices: ecce vnū ꝯma: seqt ꝛ aliō cōma: ne turpe
sit p fortissimo viro dicere: ꝛ factū est colō. i. membrū: qd i
tellectū sensui pstat. sed adhuc pēdet oratio: sicqꝫ deinde ex
plurib⁹ mēbris fit periodus. i. extreme snie clausula. Ita ve
terē iudiciorū morem regrunt. Periodus autem longior
esse non debet: q̄ꝫ vt vno spiritu pferatur.

De vicys litterarū ꝛ verborꝫ ꝛ sententiarum cauendis. Capi. XIX.

p Preterea purū ꝛ honestū oratoris eloquium carere
debet oībus vicys tam in litteris q̄ꝫ i vbis: q̄ꝫ etiaꝫ
in sentētys. In litteris vt iūctura apta ꝛ cōueniens
sit: ꝛ sic obseruādū: ne pcedētis vbi extrema vocalis i eādē
vocalē pmā icidat vbi sequētis: vt feminę egyptię. Que in
structura melior fit: si cōsonātes vocalib⁹ applicent. Triū
quoqꝫ cōsonātiū q̄ se icidētes stridere ꝛ q̄si rixari vident.
vitāda iūctura ē. i. r. s. x: vt ars studiorū. rex xerses erroris
muli. Fugiēda ē ꝛ cōsonans. m. illisa vocalibus: vt verū. a.
Preterea carere debꝫ oratio oībus vicys: que inter prima
grammaticorū studia cognoscuntur.

De iuncturis verborum. Capi. XX.

In vbis quoqꝫ cauēda sūt vicia. ꝛ ni ipropa
vba ponāt: q̄ greci acyrologiā vocāt. Amā
da ē ḡ ppetas: sic tñ vt nō aliqñ pp humili
tatē sordidi aut spurci vocabuli translatis
noib⁹ sit vtēdū: nō tñ lōge accitis: sꝫ vt vis
pria ꝛ cognita videāt. Fugiēda ēt hyphe-
ta longiora q̄ fieri siñ aliorꝫ sensuū ꝯfusiōe
nō pñt. Ambiguitas q̄qꝫ ꝛ viciū illō cauēdū: cū qdā iacta
tione eloquētię ducti: qd vno aut duob⁹ verbis significare
poterāt: iterpositis inanib⁹ vocib⁹: longa circūplexa ābi-
ge cōcludūt: qd viciū pissologia vocat. Cui cōtrariū crimis
viciū ē: ꝛ breuitatis studio ēt necessaria verba furari. Fugi
enda sunt quoqꝫ in litteris ꝛ verbis: ita ꝛ sententys vicia:
quę inter prima grammaticorum studia cognoscuntur.
Sūt aūt cacephoton: tātologia. eclypsis. acyrologia macro
logia perissologia. pleonasmos: ꝛ his silia. At contra oratio
nē extollit ꝛ exornat energia. cū emphasis quę plus quid
dā q̄ꝫ dixerat itelligi facit. vt si dicas ad gloriam scipionis
ascēdet. et Vir. dimissū lapsi p funē. Cū. n. dicit lapsi. altitu
dinē imaginis suggeret. Huic cōtraria virt⁹ est verbis mi
nuere: quę natura sua magna sūt.

De figuris verborꝫ ꝛ sniarꝫ Cap. XXI

Sunt aūt et quędā figurę verborꝫ i precep
tis eloquētię. quib⁹ auget. et ornatur oro
ēt figuris verborū ac sniorū. Nam q: dire
cta ꝛ ppetua oratio fatigationē atqꝫ fastidi
um tam dicendi q̄ꝫ audiendi creat: flecten
da ē et in alias versanda formas. vt ꝛ dicē
tē reficiat et ornatior fiat. ꝛ iudicē diuerso
vultu audituqꝫ deflectat. De quibus plurimę supius a do
nato i schematib⁹ artis grammaticę annotatę sunt. Vnde
tantum illa hic interponi oportuit quę in poematę aut nū
quā aut difficulter fiūt. in oratione aūt liberę fiūt. Anadi
plosis est congeminatio verborū: vt hic tamē viuit immo
viuit ꝛ iam in senatum venit: Climax ē gradatio cum ab
eo verbo quo sensus superior termiatur inferior icipit. ac
dehinc quasi p gradus dicēdi ordo seruatur vt ē illud afri
cani: Ex inocētia nascit dignitas: ex dignitate honor: ex ho
nore iperiū: ex ipio libertas. Hāc figurā nōnulli catenā ap
pellant: ppter q aliud i alio quasi nectit noīe: atqꝫ ita res
plures i geminatiōe verborū trahūt. Fit aūt h schema nō
solū i singulis vbis. sed ēt i cōtextu vborꝫ vt apud grecū.
Pueritia tua adolescētię tuę ihōestamētū fuit. adolescen
tia senectutis decoramentū: senectus reipublicę flagitiū.
sic ꝛ apō scipionē. Vi atqꝫ gratis coactus cū illo sponsio-
nē feci. facta spōsione ad iudicē adduxi: adductuꝫ prio cętu
dānaui: dānatū ex voluntate dimisi. Antitheta quę latine
cōtraposita appellātur quę dū ex aduerso ponūtur: et in
ornamēto locutiōis decentissima existūt vt cicero. Ex hac
pte pudor expugnat: illinc petulātia: hic pudicitia: illic stu
prū: hic fides: illic fraudatio: hic pietas: illic scel⁹: hinc cō
stātia: illic furor: hic hōestas: illic turpitudo: hic cōtinētia
illic libido: hic deniqꝫ eqtas: tēperātia: fortitudo: puden
tia: ꝛ virtutes oēs certāt: cū inigtate luxuria: ignauia cuꝫ
temeritate ꝛ cū vitys omnib⁹. Postremo copia cū egesta
te: bōa rō cū pdita: mēs sana cū amētia: bona deniqꝫ spes
cū oīum rerū desperatione ꝯfligit. In hꝰ certamie ac prelio
h⁹ locutiōis ornamēto liber ecclesiastic⁹ vsus ē dicēs. Cō
tra malū bonū: ꝛ ꝯ mortē vita: sic ꝯtra piū peccator. ꝛ sic i
tuere i oia opa altissimi bina ꝛ bina: vnū cōtra vnū. Sy-
nonima ē quotiēs i cōnexa oratiōe. plurib⁹ verbis vnā rē
significam⁹ vt ait Cicero. Nihil agis: nihil moliris: nihil
cogitas. Itē nō ferā: nō patiar: nō sinā. Epanodos quā regres
sionē nostri vocāt: Pricipū dignitas erat pene par non par
fortasse eorū qui sequebant. Antapodosis: quotiēs media
pmis ꝛ vltimis cōueniūt vt ibi. Vestrū etiā hoc factū rep
hēdo patres ꝯscripti nō meū ac pulcherrimū qdē factū ve
rū vt dixi nō meū sed vestrū: Paradiastole ē: quotiēs id qd
dicimus iterpretatiōe discernimus: cū te p astuto sapiētē
appellas: p icōsiderato fortē: p illiberali diligētē. Antana
clasis ē: quę eodē verbo cōtrariū exprimit sensū. Querebā
tur qdā de filio cur mortē suā expectaret: respondēte nō
expecto: imo peto iquit vt expectes. Antimetabole ē ꝯuer
sio verborū: quę ordine mutato cōtrariū efficit sensū. Nō
vt edā viuo: sed vt viuā edo. Et illud Si cōsul antoni⁹ bru
t⁹ hostis. Si cōseruator reipublicę brut⁹ hosti s antonius.
Epochē qs eos appellauit. Api⁹. Quis pduxit. Api⁹. Nūc
figuras sentētiarū quas opęꝑciū ē cognoscere psequimur:
Snia ē dictū ipersonale vt obsequiū amicos: veritas odiū
pit. Huic si psona fuerit adiecta chriā erit: ita Offēdit achil
les agamēnonē vera dicēdo. Metrophanes pmeruit grati
am mitridatis obsequēdo. Nā iter chriā ꝛ sniam hoc iter
est: q snia sine persōa profertur: chriā sine psona nūquā di
citur. vnde si snię psona adyciatur fit chriā: si detrahatur
fit sentētia. Sniarꝫ spēs multę sūt. Alię eni sūt indicatiuę.
alię pnūciatiuę. vt nusquā tuta fides: Alię ipatiuę vt vade
age natę voca zephiros ꝛ labere pennis. Alię admiratiuę.
tātū ne animis celestibus ire. Alię cōpatiue vt ē si vinco ꝛ
pro qd ibi me vicere prestat: Alię suplatiuę cū aliquo mo-
tu ꝛ idignatiōe pmūtur vt ibi. qd nō mortalia pectora
cogis auri sacra fames: Alię iterrogatiuę vt iuuenes q̄ cā
subegit ignotas tētare vias: q gen⁹: vn̄ domo: pacēne huc fer
tis an arma: Alię rñsiuę vt illic. istic. Alię depcatię vt eri-
pe me his iuicte mal: Alię pmissiuę vt pce metu cytherea
manēt imota tuorū. Alię cōcessiuę. q̄ cū ipulsiōe phibeāt
vt I seqre italiā vētis: pete regna p vndas. q̄ tñ ne nō itelle
cta sit psuasio: pmixta sūt aliq̄ q̄ vetēt latēter. vt vētis p vn
das. Alię demōstratiuę. vt en ecce. Alię optatię vt o mihi p
teritos referat si iuppiter ānos. Alię derogatiuę vt neq̄ꝫ
Alię cū exclamatiōe pferūt. vt qs furor o ciues pacem cō
uertit i arma: et cicero. O dy imortales vbi nā gētiū sumus
Alię exhortatiuę: cū ad sniam puocam⁹: vt Aude hospes cō
tēnere opes. Alię dehortatiuę cū a ꝯtrario vicio peccatoqꝫ
reducim⁹. Sūt ꝛ affirmatiuę vt qd ni qppe. Preceptiuę vt
nudus ara: sere nudus ꝛ hebis frigore messes. Vetatiuę vt
ne ve iter vites corylū sere: ne ve flagella sūma pete. Nega
tiuę vt nō: minime. Sūt ꝛ miratiuę: vt pape viuere nō licꝫ
ꝛ fornicari libet. Dolētis: vt hei mihi q nullis amor ē sana
bilis herbis. Siītudinis sic: vt Creta fert quōdā labyrin
tus in alta. Admonētis iridētis: gemētis: flentis: exhortati
uę: cōsolatiuę: cōmiserātis: quorꝫ quot sūt gna vl figure: tot
ꝛ in pnūciādo voces. Sūt ꝛ amphidorę: quarꝫ ps honesta
ē: pars inhōesta: vt nō ē tua tuta volūtas. magna petis phe
ton. Sūt ꝛ alię pcatalepsis cuꝫ id qd nobis obyci poterat
ante psumim⁹ ad diluendū: vt si qs vestrꝫ iudices: aut eorꝫ
q assunt forte mirant. Sūt ꝛ aporię: dubitatio simulantis
nescire se q̄ scit: aut qūo dicat. Cenonesis āt dicit coicatio
cōsily cū iudicibus aut aduersarys: vt si dicas: vos cōsulo
iudices: aut vos aduersary: qd me facere cōuenerit: aut qd
vos facturi fuissetis. Paradoxō ē: cū dicim⁹ iopinatū aliqd
accidisse: vt p flacco Cicero: cui⁹ laudis pdicator eē debue
rit: ei⁹ piculi deprecatorē eē factū. Epitrope. i. pmissio: cum
aliq̄ ipsis iudicib⁹ aut aduersarys pmittim⁹ existimāda: vt
caluus i vatinio. Perfrica frōteꝫ: ꝛ dic te digniorē q pretor
fieres q̄ꝫ catoneꝫ. Parisia ē oratio libertatis ꝛ fiducię ple
na: vt ibi: occidi nō spuriū meliū ꝛ cetera. Qua figura cau
te vtendū ē: vt Cicero pmisit. n. rōneꝫ. Ethopeia ē cū smo
nem ex aliena psona iducim⁹: vt p Celio Tulli⁹ facit Apiū
cecū cū clodia loquētē. Energia ē rerꝫ gestarꝫ: aut q̄si gesta
rū sub oculis iductio: de qua locuti iam sumus. Metathe
sis est q̄ mittit aīos iudicum i res pteritas aut futuras: hoc
modo. Reuocate mētes ad spectaculū expugnatę miserę
ciuitatis: ꝛ videre vos credite icendia: cędes: rapinas: direp
tiones: liberorꝫ corporꝫ iniurias: captiuitates matronaruꝫ
trucidatōes senū. In futurū aūt anticipatio eorꝫ q̄ dictur⁹
est aduersari⁹: vt Tullius p milone: cū mittit animos iudi
cū i eū reipublicę statū q futurus est ēt si occiso milone clo
dius viueret. Aposiopesis est: cū id qd dicturi videbamur
silētio itercipim⁹: ita. Quos ego: sed motos pstat cōponere
fluctus. Epanalepsis ē digressio: ita: Tulit calor me dicēdi
ꝛ dignitas rerꝫ paulo lōgius q̄ꝫ volebā: sed redeo ad causā.
Anamimnisis ē cōmemoracio eius rei cuius oblitos fuisse
nos fingim⁹. Apętesis ē cū id qd aīos iudicū quasi deposue
ramus: opportune reposcim⁹. Etiologia ē cū pponim⁹: op
portune reposcimus aliqd: eiusqꝫ cām ꝛ rōneꝫ reddimus.
Characterism⁹ ē descriptio figurę alicui⁹ expssa: vt oīa mer
curio silis vocēqꝫ colorēqꝫ et crines flauos ꝛ mēbra deco
ra iuuētę. Epitrochasmos: cū plēs sensus breuiter expedi
tos i vnū locū coaceruat: ꝛ cū q̄dam festinatiōe decurrit:
vt cicero sic. Rēpublicā q̄ritis vitāqꝫ oīum vestrū: bona:
fortunas: cōiuges: liberosqꝫ vsus ꝛ cetera. Irronia est: cū p
simulationē diuersū q̄ꝫ dicit itelligi cupit. Fit aūt aut cum
laudam⁹ eū quē vitupare volum⁹: aut vitupam⁹ queꝫ lau
dare volum⁹. Vtriusqꝫ exēplū erit: si dicas amatorē reip.
catilinā: hostē: reipublicę scipionē. Diasirmos: ea q̄ magna
sūt vbis minuit: aut mīma extollit. Epimone ē quotiens
i eodē sensu diuti⁹ imoramur: sic. Cui tādē pepcit: cui⁹ ami
citię fidē custodiuit: cui bono inimic⁹ nō fuit. qñ nō aut ac
cusauit aliquē aut vberauit aut pdidit. Epangelia ē pmis
sio q̄ iudicē attētū facim⁹: pollicētes nos aliq̄ magna: aut
mīma dicturos. Prosopopeia ē: cū i aialiū ꝛ psona et smo
fingitur. Cicero i catilina. Eteni si mecū patria mea q̄ mi
hi vita mea multo ē charior loqueret dicēs ꝛc. Parathesis
est: cū quasi deponim⁹ aliqd iperfectū: apud memoriā iu-
dicū: repetituros nos dicētes cū opportunū fuerit. Pensis
idest soliloquiū: cū ad iterrogata ipsi nobis respondemus.
Sinerosis ē cū differimus aliqd: vt petētes aliud interim

nos nō ꝑmittāt dicere īter figuras sniarū.

¶ De dialectica Capitulum XXII.

Dialectica ē disciplia ad discernēdas rerꝫ cās inēta. Ipa ē phię spēs q̄ logica dr̄. id ē rōnal̄ diffiniendi querendi ⁊ discernendi potens. Docet enī i pluribus generibus questionū quēadmodū disputādo vera ⁊ falsa dijudicētur. Hāc quidē primi philosophi i suis dictiōibus habuerūt. nō tamē ad artis redegere peritiā. Post hos aristoteles ad regulas quasdā doctrinę argumēta pduxit. ⁊ dialecticā nūcupauit: pro eo ꝙ i ea de dictis disputatur. Nā lecton dictio dicit̄. Jō autem post rhetoricam disciplinam dialectica sequitur: qꝛ i multis vtraqꝫ communia existunt.

¶ De differentia dialecticę ⁊ rhetorice artis. Ca. XXIII.

Dialecticā vero et rhetoricā varro i nouē disciplinarū libris tali similitudie diffiniuit. Dialectica ⁊ rhetorica est ꝙ i māu hois pugnus astrict⁹: ⁊ palma distensa. illa verba cōtrahēs: ista distendens. Dyalectica siquidē ad disserēdas res acutior: rhetorica ad illa quę nititur docēda facūdior: Jlla ad scholas nōnūqnā venit: ista iugiter ꝑcedit i foꝝ. Jlla requirit rarissimos studiosos: hęc frequēter ⁊ populos. Solent aūt phisici aliquaꝫ ad isagogen veniāt exponēdaꝫ diffinitionē philosophię oñdere: quo facilius ea que ad eam pertinent demostrentur.

¶ De diffinitione philosophię. Capitulum. XXIIII.

Philosophia ē rerū hūanarū diuinarūqꝫ cognitio cū studio bñ viuēdi cōiuncta. Hęc duab⁹ ex reb⁹ cōstare vr̄ scia ⁊ opiatione. Scia ē cū res aliqua certa rōne pcipit̄. Opiatio autē cū adhuc incerta res latet. ⁊ nulla rōne firmata videt̄ vtputa sol vtrū ne tā t⁹ quāt⁹ vr̄ an maior sit ꝙ ois terra. itē lūa globosa sit an cōcaua: ⁊ stellę vtrū ne adhęreāt cęlo an ꝑ aerē libero cursu ferāt̄. cęlū ipsū qua magnitudie. qua mā cōstet. vtrū qetū sit ⁊ imobile. an icredibili celeritate voluatur. q̄ta sit terrę crassitudo. aut qb⁹ fūdamētis librata ⁊ suspēsa ꝑmāeat. Ipsū aūt nomē latine iterp̄tatū amorē sapię ꝓfitet̄. Nā gręci philō amorē: sophiā sapiam dicūt. Philosophię spēs triptita ē: vna naturalis q̄ gręce physica appellat̄ in qua de nāe iqsitiōe disseritur. altera moralis q̄ gręce ethica dicitur i qua de morib⁹ agit̄. tertia rōnalis q̄ gręco vocabulo logica appellat̄ i qua disputat̄ quēadmodū i rerū cāis vel vitę morib⁹ veritas ipsa q̄rat̄. In physica igit̄ cā q̄rēdi: i ethica ordo viuēdi: i logica rō itelligēdi v̄satur.

Physicā apud gręcos ꝑm⁹ ꝑscrutat⁹ ē thales milesi⁹ vnus ex septē illis sapiētib⁹. Hic. n. añ alios cęli causas atqꝫ vi rerū nāliū cōtēplata rōne suspexit: quā postmodū Plato in quattuor diffinitiōes distribuit: id est arithmeticā. geometriā: musicā: astronomiā: Ethicā socrates ꝑm⁹ ad corrigendos cōponēdosqꝫ mores instituit: atqꝫ oē studiū ei⁹ ad bñ viuēdi disputationē perduxit diuidēs eā i quattuor virtutes aię: id ē prudētiā. iustitiā. fortitudinē. tēperātiā. Prudētia ē i reb⁹ qua discernūtur a bonis mala. Fortitudo qua aduersa equanimiter tolerātur: tēperātia qua libido cōcupiscentiaqꝫ rerum frenatur: iustitia qua recte iudicāda sua cuiqꝫ distribuūtur. Logicam quę rationalis vocatur plato subiunxit: per quam discussis rerum morumqꝫ causis vi earum rationabiliter perscrutatus est diuidens eam in dialecticam et rhetoricam. Dicta autem logica. id est rationalis: Logos enim apud gręcos et sermonem significat et rationem. In his quippe tribus generibus philosophie et eloquia diuina consistunt. Nā aut de natura disputare solent. vt in genesi ⁊ ecclesiasten: aut de morib⁹ vt i ꝓuerbys et in omnibus sparsiꝫ libris: aut de logica ꝑ qua nostri theologicam sibi vendicant: vt in canticis canticorum et i euāgelys. Jtem aliqui doctorum philosophiam in nomine et partibus suis ita diffinierunt.

¶ Quid sit philosophia. Capi. XXV.

Philosophia est diuinarū humanarūqꝫ rerūꝫ in quantum homini possibile ē ꝓbabilis scia. Aliter. Philosophia ē ars artiū ⁊ disciplina disciplinarum. Rursus: Philosophia ē meditatio mortis qđ magis ꝯuenit christianis: q̄ sęculi ambitione calcata: ꝯuersatione disciplinabili silitudine futurę patrię viuunt. Philosophia diuidit̄ in duas ꝑtes: i inspectiuā ⁊ in actualē. Aly diffinierūt philosophię rōneꝫ i duabus ꝯsistere partib⁹: quarū prior inspectiua ē: altera actualis. Inspectiua diuidit̄ i nālem: doctrinalē et diuinalē. Doctrinalis diuidit̄ i quatuor ꝑtes: i arithmeticaꝫ: musicā: geometriaꝫ: ⁊ astronomiam. Actualis diuidit̄ i moralē: dispēsatiuā ⁊ ciuilē. Inspectiua dr̄ qua supgressi visibilia: de diuinis aliqđ et cęlestibus cōtēplamur: eaqꝫ mente solūmō ispicimus: q̄ corporeū supgrediūt̄ obtutum. Naturalis dr̄: vbi vniuscuiusqꝫ rei natura discutit̄: qꝛ nihil generat̄ in vita cōfusum: sed vnūqđqꝫ his vsibus deputatur: i qb⁹ a creatore diffinitum est: nisi forte cū volūtate dei aliqđ miraculū ꝓuenire monstret̄. Diuinalis dicit̄: qñ aut ineffabilē nāꝫ dei: aut spiritales creaturas ex aliqua ꝑte ꝓfundissima q̄litate disserimus. Doctrinalis dicitur scia q̄ abstractā cōsiderat quātitatē. Abstracta enī q̄titas dicitur: quā intellectu a materia sepantes: vl̄ ab alys accidētib⁹ vt est par: impar: vel ab huiuscemodi: i sola ratiocinatōe tractamus. Cui⁹ spēs sūt q̄tuor: arithmetica: geometria: musica: astronomia. Arithmetica est disciplia q̄titatis nūerabilis ꝯm se. Geometria ē disciplina magnitudinis imobilisqꝫ et formaꝝ. Musica ē disciplina q̄ de nūeris loq̄t̄ q ad aliqđ sūt his q inueniuntur i sonis. Astronomia est disciplina quę cursus cęlestium siderū figurasqꝫ contēplat̄ oēs: et hitudines stellarū circa se: et circa terrā idagabili rōne ꝑcurrit. Porro actualis dicitur q̄ res ꝓpositas opationibus suis explicat: Cuius partes sūt tres: moralis: dispēsatiua: et ciuilis. Moralis dicit̄ per quā mos viuēdi honestus appetit̄: et instituta ad v̄tutem tendentia ꝑparantur. Dispensatiua dicit̄: cū domesticarū rerū sapienter ordo disponitur. Ciuilis dicitur per quā totius ciuitatis vtilitas administratur.

¶ De isagogis porphyry. Capi. XXVI.

Post philosophie diffinitiōes in qbus gñalr̄ oia cōtinent̄: nūc isagogas porphyry expediamus. Jsagoga ꝗppe gręce: latine itroductio dicit̄ eorum. i. q philosophiā incipiūt: cōtinens in se demonstrationē ꝑmarū rōnum de qualibet re qđ sit: suaqꝫ certa ac substantiali diffinitōe declarat̄. Nā posito ꝑmo genere: deide spēs et alia que vicina esse possūt subiungimus: ac discretis cōionibus separamus tādiu iterponētes dr̄ias quousqꝫ ad ꝓpriū eius de quo q̄rimus signata eius expressione ꝑueniamus: vtputa: homo ē aial rationale: mortale: terrenū: bipes: risus capax. Genus aial cū dictū est: substātia hois declarata ē. Est. n. ad hominē genus animal. sed qꝛ late patebat: adiecta est species terrenū: et iam exclusum est id qđ aut ęthereū aut humidū. Differētia vō vt bipes: quę ꝓpter aialia posita ē quę m̄ltis pedibus innituntur. Jtem rationale ꝓpter illa quę ratione egent. Mortale autē ꝓpter id ꝙ non angelus est. Postea discretis aliqꝫ seclusis adiectū est ꝓprium in parte postrema: risus capax. Est enim solū hois ꝙ ridet. Sic perfecta est omni ex parte diffinitio: ad hoiem declarandū: Cuius disciplinę diffinitionē plenā existimarūt Aristoteles et Tullius ex genere et differentys consistere. Quidam postea pleniores i ꝗnqꝫ partibus velut in membris suis diuiserunt quarum prima est de genere: secunda de specie: tertia de differentia. quarta de ꝓprio. quinta de accidēte. genus vt aial: est. n. vocabulū generale ⁊ cōmune omniū aiam habētiū. Spēs vt hō ē enī specialitas qua sepatur a cęteris animantibus: Dr̄ia vt rōnale mortale. His enī duobus differt hō a cęteris. Cū enī dicit̄ rōnale discernit̄ ab irrōnabilib⁹ ⁊ mutis quę non habēt rōnē: Cū mortale discernit̄ ab angelis qui nesciunt mortē. Propriū vt risibile hō ē. n. qđ ridet ⁊ hoc ꝓter hominē nullius aialis ē. Accñs vt color i corpore doctrina in aio. Hec enī tēporū varietate et accedūt et mutant̄. ⁊ ē ex oibus his qnqꝫ partibus oratio plenę snie: ita. Hō ē aial rōnale. mortale risibile. boni maliqꝫ capax. Sic ēt i oī oratione substantiali tādiu iterponere debem⁹ spēs ⁊ differētias q̄diu seclusis oibus q̄ hoc idē eē possūt ad id ꝑueniatur vt ꝓprietas iā certa teneatur Jsagogas autem ex gręcꝫ in latinum transtulit Uictorinus orator cōmētūqꝫ eius quinqꝫ libris boetius edidit.

¶ De cathegorys aristotelis. Capitulum. XXVII

Sequūtur aristotelis cathegorię q̄ latine ꝑdicamēta dicūtur qbus per varias significatiōes ois sermo cōclusus ē. Instrumēta cathegoriarū sūt tria. id ē ꝑma equiuoca. secūda vniuoca. tertia denominatiua. Equiuoca sūt qñ multarū rerū nomē vnū ē sed nō eadē diffinitio vt leo. Nā q̄tū ad nomē ꝑtinet verus ⁊ pictus ⁊ celestis eo dicit̄: q̄tum ad diffinitionē ꝑtinet aliter verus diffinitur aliter pictus aliter cęlestis. Uniuoca sūt. q̄do duarū aut plurimaꝝ reꝝ vnum nomē ē ⁊ diffinitio: vt vestis. Nā ⁊ birrus ⁊ tunica. nomē vestis possunt accipere et ei⁹ diffinitionē. Ergo hoc vniuocū i generibus eē intelligit̄: qꝛ ⁊ nomē ⁊ diffinitionē dāt formis suis. Denominatiua id ē diriuatiua dicuntur. quecunqꝫ ab aliquo solo differētię casu secūdū nomē habent appellatiōem: vt a bonitate bonus a malitia malus. Cathegoriarū aūt spēs decē sunt: id ē substantia: quātitas: qualitas. relatio. situs. locus. temp⁹. habit⁹. agere ⁊ pati. Snba ē quę ꝓprię ⁊ ꝑncipalr̄ dr̄. q̄ neqꝫ de subo ꝑdicat̄ neqꝫ i subo est: vt aliquis hō vel aliquis equ⁹. Secūdę aūt substātię dicuntur i qnib⁹ spēb⁹ illę quę principaliter substātię ꝑmo dicte sunt insūt. atqꝫ claudūtur: vt i hoie Cicero: Quātitas ē mēsura ꝑ quā aliqnid vel magnū vel minus oñdit̄ vt lōg⁹ breuis. Qualitas est vt qualis sit orator: an rusticus: niger aut candidus: Relatio est quę refertur ad aliqđ: Cū. n. dicitur filius demonstratur et pater. Hec relatiua simul incipiunt: Nanqꝫ seruus ac dominus. vno tempore exordiū nominis sumunt nec aliquando inuenitur domius prior seruo. nec seruus domino. Aliter enim alteri pręesse non pōt. Porro situs a positione dictus est: vt quis aut stet aut sedeat. aut iaceat. Locus est vbi sit in foro. in platea. Loci aūt motus partes sex habet: dextram et sinistram. ante ⁊ retro sursum atqꝫ deorsum. Partes quoqꝫ iste sex duo habent. longe ⁊ prope: Tempus vt hodie heri. Habitus a habendo aliquid dictus vt habere scienntiam in mente: virtutem in corpore circa corpus vestimentum ⁊ cętera que ad habendi modum designato a doctoribus numero comprehendūtur. iam vō agere ⁊ pati ab agētis et patientis significatiōe consistunt. Nam scribo vocis actum habet. quoniam faciētis rem indicat: Scribor patientis est. quoniam pati se oñdit. In his enim nouem generibus quorum exempli gratia quędam posita sunt vel in ipso substantię genere quod ē vsia: inumerabilia repiūtur: nā ⁊ ea que itellectu capim⁹ id ad alterum hoꝝ decem predicamētoꝝ ꝯmōe vulgam⁹ Plena. n. snia de his ita est. Augustinus magnus orotor: filius illi⁹ stans in templo. hodie infulatus: disputando fatigatur. Usia autē substātia est. i. ad ꝓpriū quę cęteris subiacet: reliqua nouē accidētia sunt. Substātia aūt dicit̄: ab eo ꝙ omnis res ad seipam subsistit. Corpus enī subsistit ⁊ iō substātia est. Jlla vero accñā q̄ i subsistēte atqꝫ subo sūt substātie nō sūt: qꝛ nō subsistūt: sed mutant̄: sicut color vel forma. De subiecto aūt ⁊ in subiecto: quasi de ipo ⁊ in ipo. Ubi enī dicit̄ de subiecto: substātia est: q̄si dicat̄ de substātia. Ubi aūt dicit̄ in subiecto: accidētia sūt. i. quę accidunt in substātia: vt q̄titas q̄litas vl̄ figura. De subiecto igitur genera ⁊ spēs: i subiecto accidentia sunt. Ex his nouem accidētibus triā intra vsiaꝫ sūt: q̄titas: qualitas ⁊ situs. Hec enim sine vsia eē nō possunt. Extra vsiaꝫ vō sūt: locus tempus: ⁊ habitus: intra ⁊ extra vsiam: relatio facere ⁊ pati. Appellatas aūt cathegorias cōstat: qꝛ nō possūt nisi ex subiectis agnosci. Quis enī quid sit homo possit agnoscere: nisi aliquē hoiem sibi ponat ante oculos: q̄si subiectū noi. Hoc opus Aristotelis intelligendū est qñ: sicut dictum ē: qcqđ homo loqtur iter decē ista predicamēta habet̄. Proficiet etiam ad libros intelligendos: qui siue rhetoribus siue dialecticis applicantur.

¶ De perihermenys Aristotelis. Capi. XXVIII.

Sequit̄ dehinc liber perihermenias: subtilissim⁹ nimis ⁊ ꝑ varias formas iteratōesqꝫ cautissim⁹: de quo dicit̄. Aristoteles quādo ꝑihermenias scriptitabat: calamū i mēte tingebat. Prefacio ꝑihermeniarū. Ois ꝗppe res q̄ vna est: ⁊ vno significat ꝯmone: aut ꝑ nomē significat̄: aut ꝑ v̄bū: q̄ due partes oratōis iterp̄tant̄ totum qcqđ conceperit mens ad eloquēdū. Ois. n. elocutio cōceptę rei mētis iterpres est. Hāc Aristo. vir i reꝝ expsiōe ⁊ faciēdis ꝯmonib⁹ peritissimus: ꝑihermeniaꝝ noiat: quā iterp̄tationē nos appellam⁹. s. ꝙ res mēte cōceptas ꝓlatis ꝯmonib⁹ iterp̄tet̄: ꝑ cataphrasin ⁊ apophrasin. i. ꝑ affirmationē ⁊ negationē. Per affirmationē vt hō currit: ꝑ negationē vt homo nō currit. In his itaqꝫ ꝑihermenys supradict⁹ p̄hs de septē spēb⁹ tractat. i. de noie: de v̄bo: de orōne: de enūciatōe: de affirmatōe: de negatione: de ꝯdictione. Nomē ē vox significatia ꝯm placitum sine tēpore: c⁹ nulla ꝑs est significatiua separata: vt Socrates. Uerbū ē qđ significat t̄ps cui⁹ pars nihil extra significat: sed semꝑ eoꝝ q̄ dē altero dr̄ ē nota: vt cogitat: disputat: Oratio ē vox siguificatiua: c⁹ partiū aliqđ separatū: significatiuū ē: vt socrates disputat. Enūciatiua oratio ē vox significatiua de eo qđ ē aliqđ vel nō ē: vt socrates ē: socrates nō est. Affirmatio ē enunciatio alic⁹ de aliquo: vt socrates est. Negatio ē alicui⁹ ab aliquo: vt socrates nō est. Cōtradictio ē affirmatōis ⁊ negationis oppō: vt socrates disputat: socrates nō disputat. Utilitas perihermeniaꝝ hęc ē: ꝙ ex his interp̄tamētis sillogismi fiūt: vñ ⁊ analectica pertractantur.

¶ De syllogismis dialecticis. Capi. XXIX.

Sequūtur dē hic dialectici syllogismi: vbi totī⁹ eius artis vtilitas ⁊ v̄tus oñdit̄: quoꝝ ꝯclo plimū adiuuat lectorē ad v̄itatē inuestigandā: tm̄ vt absit illi error decipiēdi aduersariū per sophismata falsarū cōclonū. Formule cathegoricoꝝ. i. ꝑdicatiuoꝝ syllogismoꝝ sūt tres. Prime formulę modi sūt nouem. Primus modus ē qui cōducit. i. qui colligit ex vniuersalib⁹ dedicatiuis dedicatiuū vniuersale directiꝫ: vt oē iustū honestū: oē honestū bonū: omne igit̄ iustum bonum. Secundus modus est qui conducens ex vniuersalibus dedicatiuis ⁊ abdicatiuis. abdicatiuum vniuersale directim. vt omne iustum honestum. nullum honestum turpe: nullum igitur iustum turpe. Tertius modus est qui cōducit ex dedicatiuis particulari et vniuersali: dedicatiuum particulare directim: vt quoddam iustum honestum: omne honestū vtile: quoddam igitur iustum vtile. Quartus modus est q cōducit ex ꝑticulari dedicatiua ⁊ vl̄i abdicatiua dedicatiuū particulare directim vt quoddam iustum honestum: nullū

bonestum turpe:quoddam igitur iustū non ē turpe.Quin
tus modus ē q cōducit ex vlib⁹ dedicatiuis pticulare dedi
catiuū p reflexionē:vt oē iustū honestū:oē honestū bonū:
quoddam igitur bonū iustū.Sextus modus ē q conducit
ex vniuersali dedicatiua ⁊ vli abdicatiua.abdicatiuū vle
per reflexionē:vt omne iustū honestum:nullum honestuȝ
turpe:nullū igitur turpe iustū.Septim⁹ modus ē qui con
ducit ex particulari ⁊ vli dedicatiuis.dedicatiuū particula
re p reflexionē:vt qddā iustū honestū:oē honestū vtile:qd-
dā igit̄ vtile iustū.Octauus modus ē:q cōducit ex vlibus
abdicatiua ⁊ dedicatiua:pticl'are abdicatiuū p reflexionē:
vt nullū turpe honestū:oē honestū iustū:qddaȝ igit̄ turpe
nō est iustū.Non⁹ mod⁹ ē q cōducit ex vli abdicatiua ⁊ pti
culari dedicatiua p reflexioneȝ dedicatiuū pticl'are:vt nll'ȝ
turpe hoestū:qddā hoestū iustū:qddā igr̄ iustū nō ē turpe.
Formulę scdi modi sūt quatuor.Prim⁹ modus ē q condu
cit ex vlibus dedicatiua ⁊ abdicatiua:abdicatiuū vl'e dire
ctim:vt oē iustū honestū:nullū turpe honestū:nulluȝ igit̄
turpe iustuȝ.Secūdus modus est q cōducit ex vlib⁹ abdi
catiua ⁊ dedicatiua.abdicatiuū vl'e directim:vt nullū tur
pe honestū:oē iustū honestū:nullū igitur turpe iustū.Ter
tius modus est q cōducit ex particulari dedicatiua ⁊ vli ab
dicatiua abdicatiuū pticulare directim:vt qddam iustum
honestū:nullū turpe honestū:qddā igit̄ iustū nō est turpe.
Quartus modus ē qui cōducit ex vniuersali dedicatiua ⁊
particulari abdicatiua.abdicatiuū particulare directiȝ:vt
omne iustū ē turpe:qddam malū nō est turpe:quoddā igit̄
malū nō est iustuȝ.Formulę tertij modi sūt sex.Prim⁹mo
dus ē q cōducit ex dedicatiuis vlibus dedicatiuū particu
lare tam directim q̄ȝ reflexim:vt omne iustuȝ honestum:
omne honestum iustum:omne iustum bonum:quoddam
igitur honestuȝ bonū:qddā bonū honestuȝ.Secūdus mo
dus ē q ↄducit ex dedicatiuis pticulari ⁊ vniuersali dedica
tiuū particulare directim:vt quoddā iustū honestū:omne
iustū bonū:quoddā igit̄ honestū bonuȝ.Terti⁹modus ē q
cōducit ex dedicatiuis vniuersali ⁊ particulari:dedicatiuū
pticulare directim:vt oē iustū honestū:quoddā iustuȝ bo
num:quoddā igit̄ honestū bonuȝ.Quart⁹modus ē q cōdu
cit ex vli dedicatiua ⁊ pticulari abdicatiua:abdicatiuum
pticulare directi:vt oē iustū honestū:nullū iustuȝ malum:
quoddā igr̄ honestū nō est malum.Quint⁹ modus ē q con
ducit ex dedicatiua pticulari ⁊ abdicatiua vniuersali:abdi
catiuū vniuersale directi:vt quoddā iustuȝ honestū:nullū
iustū malū:quoddā igitur iustū nō ē malū.Sextus mod⁹
est q cōducit ex dedicatiua vli ⁊ abdicatiua particulari:ab
dicatiuū particulare directi vt oē iustū honestū quoddam
iustū nō est malū:quoddā igitur honestū nō ē maluȝ.Has
formulas cathegoricoꝝ syllogismoꝝ q plene nosse deside
rat librū legat q inscribit̄ pihermenias apulei:⁊ subtili⁹ q̄
sūt tractata cognoscit.Distincta.n.atq; considerata ad ma
gnas itelligētię vias lectorem pstāte dño vtil'r itroducunt.
Nūc ad hypoteticos syllogismos ordie sequēti veniam⁹.
Modi syllogismoꝝ hypoteticoꝝ q fiūt cū aliqua ↄd'one
sūt septē.Prim⁹modus ē:si dies ē:lucet:ē āt dies:lucet igi
tur.Scd's modus ē:si dies ē luceȝ:nō lucet aūt.nō ē igr̄ dies.
Terti⁹modus ē ita:nō est dies:⁊ nō lucet.at qr dies ē:lucet
igit̄.Quart⁹modus ē ita:aut dies ē aut nox:atqui dies est:
nox igitur nō ē.Quint⁹mod⁹ ē ita:aut dies ē aut nox:vtiq;
nox nō ē:dies igit̄ ē.Sext⁹modus ē ita:nō ē dies:⁊ nō luceȝ:
dies aūt ē:nox igr̄ nō ē.Septim⁹mod⁹ē ita:nō ē dies ⁊ nox:
vtiq; nox nō ē:dies igr̄ ē.Modos āt hypoteticoꝝ syll'oruȝ
si qs plenius nosse desiderat:librū legat Marij victorini
q inscribit̄ de syllogismis hypoteticis.Hic ad dialecticas
diffinitionum species accedamus quę tanta dignitate prę
cellūt vt possint indiciorum aperte manifestationes et q̄
dam indicia dictionum ostendere.

¶ De diuisione diffinitionum ex Marij Victorini libro abbreuiata. Capi. XXX.

Diffinitio ē philosophorū quę in rebus exp
mendis explicat quid res ipsa sit:q̄lis sit:⁊
queadmodum membris suis constare de
beat.Est.n.oratio breuis:vniuscuiusq; na
turam rei a coione diuisaȝ ppria significa
tione concludēs.Diuisio diffinitionum in
partes.15.habet̄.Prima species diffinitōis
est ουσιωδης.i.substantialis:quę pprie ⁊ vere dicit̄ diffini
tio:vt est hō animal rationale:mortale:sensus disciplinęq;
capax.Hec eni diffinitio p spēs ⁊ drias descendēs venit ad
ppriū:⁊ designat plenissime qd sit homo.Secūda species
diffinitōis ē q grece εννοηματικη dicit̄:latine notionū
cupatur:quā notionē coi nō pprio noie possumus dicere.
Hec isto mō sp efficitur.Hō ē qd rōnali cōceptione exerci
tio preest aialibus cūctis.Nō eniȝ dixit qd sit homo:sȝ qd
agat:quasi quodā signo inotitiā duocato.Ista eni ⁊ reliqs
notitia rei pfertur:nō substātialis explicatio declaratur.
⁊ qr illa substātialis est:diffinitionū oium obtinet pncipa-
tum.Tertia species diffinitōis est q̄ grece ποιοτης dici-
tur:latine qualitatiua vocat̄:qr ex qualitate nomē accepit
p eo q quale sit id qd queritur euidēter ondit.Cuius exē-
plum tale est.Homo ē q igenio valet:artib⁹pollet ⁊ cogni
tione reꝝ:aut qd agere debet eligit:aut aiaduersiōe quid i
utile sit cōtemnit.His enim qualitatibus expressus ac dif
finit⁹ē hō.Quarta spēs diffinitōis ē q̄ grece ὑπογραφικη
latine a Tullio descriptio noiatur:quę adhibita circuitōe
dictorum factorūq; rem q̄ sit descriptione declarat.Queri
tur enim qd sit auar⁹:qd crudelis qd luxuriosus:⁊ vniuer
si luxuriosi:auari ⁊ crudelis natura describitur:vt si luxuri
osum volum⁹diffinire:dicim⁹ luxuriosus ē vict⁹ nō necel
sarij:sed sumptuosi ⁊ honoris appetens:in delitijs affluēs:
in libidine promptus.Hec ⁊ alia diffiniunt luxuriosuȝ:sed
per descriptioneȝ diffiniunt:Quę species diffinitionis ora
toribus magis apta est q̄ȝ dialecticis:quia latitudines ha
bet:quę simili modo in bonis reb⁹ ponitur ⁊ malis.Quin
ta species diffinitionis est:quā grece κατα αντιλεξιν lati
ne aduerbium dicimus.Hęc vocem illam de cuius re quę
ritur:alio sermone designat.vno ⁊ singulari:⁊ quodammo
do quid illud sit in vno verbo positum:vno verbo aliud de
clarat:vt conticescere est tacere.Item cum terminum dici
mus fineȝ:aut populatas interpretamur eē vastatas.Sex
ta species diffinitionis est quā greci cata diaphoram:nos
p differētiā dicimus:scriptores vero artiū de eodē ⁊ de alte
ro noiant.vt cū queritur quid sit iter regē ⁊ tyrannū:adie
cta differētia quid vterq; sic diffinitur:id ē rex est modest⁹
⁊ tpatus tyrannus vero ipius ⁊ imitis.Septima spēs diffi
nitiōis ē quā greci cata metaphorā.latini p translationē di
cūt.vt Cice.i topicis.Littus ē quo fluct⁹ elidit.Hoc varie
tractari pt.Mō.n.vt moueat:mō vt dsignet:mō vt laudet
aut vituperet:Ut moneat:nobilitas virtutis maioꝝ ē apo
posteros sarcina:vt designet apex ē arx corporis.vt laudet
adolescentia est flos ętatis.vt vituperet.diuitię sūt breuis
vite longū viaticū.Octaua species diffinitionis ē quā grę
ci cata aphęresin vocant a του εναντιου latini per priuā
tiam contrarij ei⁹quod diffinitur dicūt.Bonū est qd malū
ñ ē.iustū ē qd iiustū ñ ē:⁊ his silia.hoc āt gñe diffinitōis vti
debem⁹.cum contrarium est notum.vt si bonum est qd
prodest cum honestate:id quod tale non ē maluȝ ē.Nona
spēs diffinitionis ē quā greci cata hypotyposin:latini per q
dā imaginationē dicūt:vt ęneas est veneris ⁊ anchise fi
lius.Hęc semper in indiuiduis versatur quam greci ato
ma appellant.Decima species diffinitionis est quam grę
ci κατα εκλειψιν ολοκληρου ομοιογενους latini
per indigentiam pleni ex eodē genere dicunt vt si q̄ratur
quid sit aial:respondeat̄ vt hō:rem eni quesitam p dictuȝ
declarauit exēplū.Hoc ē aūt proprium diffinitiōis:qd sit
illud qd queritur declarare.Undecima spēs diffinitiōis ē:
quā greci cata analogiā:latini iuxta pportionē dicūt:vt si
q̄rat̄ qd sit thesis respōdeat̄ q cui vis deēst vt sit arsis.Duo
decima spēs diffinitiōis est:quā greci cata epęnon.id est p
laudē:vt tullius p cluentio:lex est mens ⁊ cōsiliuȝ ⁊ anim⁹
⁊ sententia ciuitatis.Et aliter.Pax est tranquilla libertas.
Fit ⁊ p vituparionē:quā greci psogon vocāt vt seruitus est
postremū oium maloꝝ:nō modo bello sed morte quoq; re
pellēda.Tertiadecima spēs diffinitiōis ē:quam greci ca to
pros ti:latini ad aliquid vocāt:vt est illud pater ē cui ē fili⁹:
dñs ē cui est seru⁹.Quartadecia spēs diffinitiōis ē:grece ca
ta tonoron:latine general'r:vt Cicero in rhetoricis.genus ē
q plures āplectit̄ ptes.Itē ps ē q̄ subest generi.Quitade
cima spēs diffinitiōis ē:quā greci cata ętiologian:latini fm
rei rōnē vocāt:vt dies ē sol supra terras:nox ē sol sub terris
Scire aūt debem⁹ pdictas spēs diffinitionū topicis meri
to eē sociatas:qm̄ iter quędā argumēta sūt positę:⁊ nōnull'
locis cōmemorāt̄ i topicis.Nūc aūt ad topica veniamus:
q̄ sūt argumētoꝝ sedes:fontes sensuū:⁊ origies dictionū.

¶ De topicis. Cap. XXXI.

Topica est disciplina iueniēdoꝝ argumēto
rum.Diuisio topicoꝝ siue locorū ex qbus
argumēta ducunt̄ triplex ē.Nam alia i eo
ipō de quo agit̄ herēt:alia q̄ dicūt̄ effecta:
q̄ quodāmodo ex reb⁹ alijs tracta noscūt̄:
alia q̄ assumunt̄ extrinsec⁹.Argumēta quę
i eo ipō de quo agit̄ herēt:i trib⁹ diuisa sūt.
Prima a toto.2ª a pte.3ª a nota.Argumētū a toto:cū diffi
nitio adhibet̄ ad id qd q̄rit̄:sicut ait Cicero.Gloria ē laus
recte factoꝝ magnorūq; i republica fama meritoꝝ.A par
tibus est argumētū:cū his q se defendit:aut negat factum:
aut factū eē iure defendit.A nota est argumentū:cuȝ ⁊ sui
nois argumētū aliqd dicitur:vt Cicero:cōsulē iquit q̄rebā:
quē i isto malali iuenire non poterā.Effecta argumēta sūt
q̄ quodāmodo ex rebus alijs tracta noscuntur.Sūt auteȝ
numero.xiiij.i.pmū a cōiugatis argumētū est:cū declinat̄ a
noie ⁊ fit verbū:vt Cicero verrē dicit euerrisse puinciam:
vel nomē a verbo cū latrocinari dicit̄ latro.Nomē a noie.
Terentius.Nā inceptio ē amētiū haud amantiuȝ dūmo
do dixit vni⁹ appellationis postremitas i alia vocis decli
natione formata.Scdm argumētū a genere ē:cū de eodeȝ
gñe snia dicit̄:vt Uirgilius:variū ⁊ mutabile semp fęmia.
Tertiū a spē argumētū ē:cū gñali q̄stioni fidē spēs facit:vt
at nō sic phrygius penetrat lacędemona pastor.A simili ar
gumētū ē:qñ reb⁹ aliquibus silia pferunt̄:vt suggere tela
mihi nā nullū dextera frustra torserit in rutulos:steterint
quę in corpore graium iliacis cāpis.A dñia argumentū est:
qñ p dñiaȝ aliqua sepant̄:vt Uirgilius:nō diomedis ęquos
nec currū cernis achillis.A contrarijs argumētuȝ dicitur:
qñ res discrepantes sibimet opponunt̄:vt Uirgilius:mor
tali ne manu factę imortale carinę fas habeant:certusq; i
certa picula lustret ęneas.A consequētib⁹ argumētū dicit̄
qñ positā rē aliqd ieuitabil'r cōsequit̄:vt Uirgilius:nō ea
vis aio nec tanta superbia victis.Ab ātecedētib⁹ argumen
tum est:qñ aliqua ex his quę prius gesta sunt ↄprobantur:
vt Cicero pro milone:cū non dubitauerit aperire quid co
gitauerit:vos potestis dubitare quid fecerit.A repugnan
tibus argumentū est:qñ illud qd obijcitur:aliqua contrari
etate destruit̄:vt Cicero.Is igitur non mō de tali periculo
liberat⁹:sȝ honore āplissimo ditat⁹ domi te iterficere volu
isset.A cōiugatis argumētū est cum probabiliter ostendit̄
quid sit ex re quaq; venturum:vt Uirgilius.Nos si pellāt
nihil abfore credunt quin omnem hesperiam sua sub iuga
mittant.A causis argumentum est:quando consuetudine
cōmuni res quęq; tractat̄:vt Terentius.Ego nō nihil ve
ritus sum dudum abs te daue:ne faceres quod vulgus ser
uorum solet dolis vt me deluderes.Ab effectis argumen
tum est cum ex his quę facta sunt aliquid approbatur:vt
Uirgilius.Degeneres animos timor arguit.A comparati
one argumentū est:quando p collationē personarum siue
causarū sententię rō sub iputatiōe format̄:vt Uirgilius.tu
potes ęnean manibus subducere graiū.Nos aliqd contra
rutulos iuuisse nephādū est.Item argumenta que ducun
tur extrisecus:q̄ grece ατεχνους.i.artis expertes vocāt:vt
est testimonium.Testimonium vero constat re:⁊ diuidit̄
quinq; modis.idest primo ex persona.secundo ex naturę
auctoritate.tertio ex temporibus auctoritatum.quarto ex
dictis factisq; maiorum.quinto ex tormentis.Terti⁹ ergo
superior modus q est ex temporibus in octo spēs deriuat̄.
Prima ingenio.secunda opibus.tertia ętate:quarta fortu
na.quinta arte.sexta vsu.septima necessitate.octaua con
cursiōe fortuitoꝝ.Testimoniū oē est:qd ab aliq̄ externa re
sumitur ad faciendā fidē:psona nō qualiscūq; ē testimonij
pōdus hȝ ad faciēdā fidē:sed morum probitate debet esse
laudabilis.Naturę auctoritas est:q̄ maxima virtute con
sistit.Testimōia multa sūt:q̄ afferūt auctoritatē.id ē igeiū
opes:ętas.fortūa.ars.vsus necessitas.et cōcursio rerū for
tuitaꝝ.A dictis factisq; maiorū petit̄ fides cū priscorū di
cta factaq; memorāt̄.A tormētis fides phet̄ post q̄ nēo
credit̄ velle mētiri:Ea vero q̄ tractātur cū tēpore.qr suis
noibus plana sūt diffinitiōe nō idigēt.Memorię quoq; con
dēdū ē t topica oratoribus:dialecticis.poetis ⁊ iuris pitis:
cōiter qdē argumēta pstare:sed qñ aliqd spēal'r pbant ad
rhetores:poetas:iurispitosq; ptinēt:qñ vo gñal'r disputāt
ad philosophos attiere māifestū ē:Mirabile plane genus
opis ivnū potuisse colligi qcqd nobilitas ac varietas hūanę
mētis i sensib⁹ exgrēdis p diuersas cās poterat iueire ↄclu
sū liberū ac volūtariū itellectū.Nā quocūq; se verterit:
quascūq; cogitatiōes intrauerit:in aliquid eorum quę p
dicta sunt necesse est cadat ingenium.

¶ De oppositis Capitulum XXXII.

Contrariū gña q̄ttuor sunt quę aristoteles
αντικειμενα id ē opposita vocat propter
q sibi velud ex aduerso videntur obsiste
re:vt contraria nec tamen oia q̄ opponunt̄
sibi cōtraria sunt.sed oia cōtraria opposita
sūt.Primum genus est contrariorum:qd
iuxta Ciceroneȝ diuersum vocatur pro eo
q tantum contraria sibi opponuntur.vt non eorum sint
quibus opponuntur vt sapientia stultitia.Or genus i tres
species diuiditur.Nam sunt quędam eiusmodi quę mediū
habent:⁊ sunt quę sine medio sunt.et quędam sunt que ha
bent medium ⁊ tamen sine nomine sūt nisi vtrūq; ei voca
bulū creet.Cādidū ⁊ nigrū mediū hñt:qr iter eos sępe co
lor pallidus vel fuscus iuēitur:sine medio sūt quotiēs vnū
de duob⁹ accidit vt sanitas vel ifirmitas horū nihil ē me
diū.Ea aūt quoꝝ media sine nomine sūt vt fęlix ifęlix me
diū habēt nō fęlix.Scdȝ gen⁹ ē relatiuoꝝ quę ita sibi oppo
nūt̄ vt ad se ↄferāt̄ sic du^m simplū.Hoꝝ so^m oppoitoꝝ gen⁹
ad e referi:Nō.n.i ē mai⁹nisi ad mius referat̄ ⁊ simplū nisi
ad duplū aut ei⁹cui oppōit̄:Nā relatiuū ipsi relatio ita op
ponit̄:vt hoc ipsū qd oppōitur:aut eius sit cui oppōitur.aut
ad id quocūq; mō referat̄.Dimidiū eni oppōit̄ duplo eius
q; dupli mediū ē.sed ita illi opponit̄ vt eius sit cui oppōit̄:
Sic ⁊ paruū oppōit̄ magno.ita vt ipsū paruū ad magnuȝ
cui oppōit̄ sit paruū:Nā supiora q̄ dicūt̄ cōtraria:ita sibi
opponūtur:vt eorū nō sint qb⁹ opponūt̄:nec ad ea quocū
q; mō referāt̄:Sigdē iiqtas iusticię ita cōtraria ē vt ñ eius
dē iusticię iniqtas sit.aut ad illā sit iniquitas.Tertiuȝ ge
nus est oppositorum:habitus vel orbatio,quod genus

Cicero priuationē vocat qua ostendit aliquid quēpiam habuisse vñ priuatus est. Cuius spēs sūt tres: quarꝝ prima est i re. secunda i loco. tertia i tēpore congruo. In re vt cecitas ꝛ visio i oculis. In loco vt cecitatis ꝛ visiōis in ocul' locus ē. In tpe cōgruo: vt infantē non dicere sine dentibus eū cui dentes adhuc parua ętas negauit. Non ei est priuat⁹ dentibus quos nōdum habuit. Quartū vero genus ex cōfirmatione ꝛ negatiōe oppōitur: vt socrates disputat: socrates nō disputat. Hęc a supioribus ideo differūt: ꝙ illa sigillatiꝫ dici pñt: hec nisi conexe dici non pñt. Qd gen⁹ quartū apud dialecticos mltū habet conflictuꝫ ꝛ appellat̄ ab eis: valde opposi tū: sigdē ꝛ tertiū non recipit. Nam ex illis quędam habere tertiū pñt: vt i contrarijs: cādidum ꝛ nigrū. Tertiū eius nec candidū nec nigrum: sed fuscū vel pallidum. In relatiuis quoqꝫ vt multa ꝛ pauca. Tertium ē: nec multa nec pauca: sed mediocria. In habitu vel orbatiōe: vt visio ꝛ cęcitas. Tertium ei⁹: nec cęcitas nec visio: sed lippitudo. Hic ergo legit ꝛ non legit: tertium nihil habet.

Finit liber secundus.

Incipit prefactio de quattuor sequētib⁹ disciplinis.

Mathematica latine dicit̄ doctrinal' scia q̄ abstractaꝫ considerat quātitatē. Abstracta enim quātitas est: quā intellectu a materia separātes vl' ab alijs accidentibus: vt est par: ipar. vl' ab alijs huiuscemodi i sola ratiocīatiōe tractam⁹. Cui⁹ spēs sūt quattuor. i. arithmetica: musica: geometria ꝛ astronomia. Arithmetica est disciplina quātitatis nūerabil' ꝓm se. Musica est disciplina q̄ de numeris loqt̄: qui iueniunt̄ i sonis. Geometria est disciplina magnitudinis ꝛ formarū. Astronomia est disciplina: q̄ cursus cęlestiū siderum atqꝫ figuras cōtemplat̄: atqꝫ oēs habitudines stellarū. Quas disciplinas: deiceps paulo lati⁹ indicabim⁹: vt earum causę competenter possint agnosci.

Incipit liber tertius.

De vocabulo arithmeticę disciplinę. Cap. I.

Arithmetica est disciplina numerorū. Hręci eni numerū rithmon dicunt. Quā scriptores sęcu lariū litterarꝫ iter disciplinas mathematicas ideo p̄mam eē voluerūt: qm̄ ipa vt sic nulla alia indiget disciplina. musica aūt ꝛ geometria ꝛ astronomia quę sequūtur vt sint atqꝫ subsistant. isti⁹ egent auxilio.

De auctoritatibus eius Cap. II.

Numeri disciplinā apud gręcos primum pythagorā auctūnāt cōscripsisse: ac deinde a nicomacho diffusius eē compositaꝫ ꝙ apud latinos: primus apulei⁹: deinde boetius transtulerunt.

Quid sit numerus ꝛ vnde dicatur. Cap. III.

Numerus āt est mltitudo ex vnitatib⁹ cōstituta. Nā vnū semen numeri eē: non nūerum volunt. Numero aūt nūmus nomē dedit: ꝛ a sui frequētatiōe vocabulum ididit. Un⁹ ex gręco nomē trahit. Gręci. n. vnū εν dicūt: sic duo ꝛ tres: q̄s illi δυο ꝛ tria appellant. Quattuor vero a figura quadrata nomē sūpserūt: Quinqꝫ aūt nō ꝓm nām sed ꝓm placitū volūtatis vocabulū acceperūt: ab eo qui numeris noīa ididit. Sex aūt ꝛ ꝛ septē a gręco veniūt. In multis eni nominibus quę in gręco aspirationem hñt: nos pro aspiratione s ponim⁹. Inde pro hex sex: pro hepta septē: sicut ꝑ herpillo herba serpillū. Octo vero per trāslationē. sic illi οκτω, ꝛ nos octo: ita illi εννεα, nos nouē: illi δεκα: nos decem. Dicti autē a gręca etymologia: eo ꝙ ligent ꝛ cōiungāt infra iacētes numeros. Nā δεσμευειν cōiungere vel ligare apud eos dicit̄. Porro viginti dicti ꝙ sint decem bis geniti. u. p. b. lr̄a posita. Trigita ꝙ a ternario denario gignātur: sic vsqꝫ ad nonaginta. Cētū vo vocati a canto qd est circulus. Ducēti a duo ꝛ cētū: sic ꝛ reliq vsqꝫ ad mille. Mille aūt a mltitudine: vñ ꝛ militia q̄si mlticia. Inde ꝛ milia q̄ gręci mutata lr̄a. i. r. p. l. μυριαδοσ vocāt.

Quid prestent numeri. Cap IIII.

Ratio numerorū contēnenda non est. In multis eniꝫ sanctarū scripturarū locis quātū mysteriū habeāt elucet. Nō. n. frustra i laudib⁹ dei dcm̄ ē. Oia ī mensura ꝛ numero ꝛ pondere fecisti. Senari⁹ nāqꝫ q ptib⁹ suis pfect⁹ ē pfectionē mūdi q̄dā nūeri sui significatiōe dclarat. Similiter et. 40. dies quibus moyses et helias et ipse dn̄s ieiunauerūt: sine nūerorum cognitione non intelligunt̄. Sic ꝛ alij i scripturis sanctis nūeri existunt: quorꝫ figuras nō nisi noti huius artis sciētię soluere possunt. Datuꝫ ē ēt nobis ex aliqua pte sub numerorꝫ cōsistere disciplina: quādo horas p eam discim⁹: qñ de mēsium curriculo disputamus: qñ spaciū anni redeūtis agnoscim⁹. Per nūerꝫ sigdē ne cōfundamur istruimur. Tolle nūerū i reb⁹ oībus ꝛ oīa pereūt. Adime seculo calculi cōpotū ꝛ cūcta ignorantia cęca complectitur: nec differri potest a cęteris animalibus q̄ calculi nesciunt rationem.

De primo diuisione parium ꝛ imparū. Capi. V

Numerus diuidit̄: paribus ꝛ imparibus. Par nūer⁹ diuiditur i his. Pariter par pariter impar: ꝛ impariter par: ꝛ impariter impar. Impar nūerus diuiditur in his. pmū ꝛ simplū: scd̄m ꝛ cōpositū: tertiū mediocre: qui quodāmō pmus ꝛ incōposit⁹ est. alio vo mō scd̄s ꝛ cōpositus ē. Par nūer⁹ ē q i duab⁹ ęquis ptib⁹ diuidi pt: vt duo ꝛ .4. ꝛ. 8. Impar vo nūer⁹ est q diuidi ęquis ptib⁹ negt. vno medio vl' deficiēte vel supante: vt tres. 5. 7. 9. ꝛ reliq. Pariter par nūerus est q ꝓm parē nūerū pariter diuidit̄: quousqꝫ ad indiuisibilē pueniat vnitatē: vtputa sexagitaq̄tuor habꝫ medietatē. 32. hic autē. 16. 16. vo. 8. octonari⁹. 4. q̄ternari⁹. 2. binari⁹ vnū: qui singularis indiuisibilis ē. Pariter impar ē qui i partes ęquas recipit sectionē. sꝫ ptes ei⁹ mox insecabiles pmanent: vt. 6. ꝛ. 18. trigita ꝛ gnquagita. Mox eni si hūc nūerum diuiscris: icurris in nūerū quē secare nō possis. Impariter par nūerus est: cuius partes etiaꝫ diuidi possūt: sed vsqꝫ ad vnitatē nō perueniūt: vt vigitiq̄tuor. Hi enim in medietate diuisi. 12. faciunt: rursūqꝫ in aliā medietatē. 6. deinde i aliā tres: ꝛ vltra diuisionē non recipit sectio illa: sed ante vnitatē inuenitur terminus queꝫ secare non possis. Impariter impar ē quo ab impari numero ipariter mensuratur: vt. 25. 49. qui dum sint impares numeri ab imparibus etiā partibus diuiduntur. vt septies septem quadragies noni: ꝛ quinquagies quini. Imparium numerorum alij simplices sunt: alij compositi: alij mediocres. Simplices sunt qui nullam partem habent nisi solaꝫ vnitatem: vt ternarius solam tertiam: et quinarius solam gntam: ꝛ septēnarius solam septimam: his enim vna pars sola est. Compositi sūt qui nō solū vnitatē metiuntur: sed ēt alieno nūero ꝓcreantur. vt. 9. 15. ꝛ. 21. Dicim⁹. n. ter terni: ꝛ septies terni: ter quini ꝛ ꝛ gnquies quini. Mediocres numeri sūt qui quodāmodo simplices ꝛ icōpositi eē videntur. alio vero modo ꝛ cōpositi. verbi grā. nouē ad. 25. dū cōparatus fuerit prim⁹ est ꝛ icōposit⁹: q2 nō hꝫ cōem numerū nisi solū monadicū. Ad. 15. vo si cōpatus fuerit. secundus ē ꝛ cōpositus: qm̄ iest illi cōmunis numer⁹ pter mōadicū. i. ternarius nūerus q nouē mēsurat ter terni ꝛ gndeciꝫ ter gni. Itē pariū numerorꝫ alij sūt supflui: alij diminutiui: alij pfecti. Supflui sūt quorꝫ ptes simul ductę plenitudinē suam excedūt: vtputa duodenari⁹: hꝫ eni partes. v. duodecimaꝫ qd est vnū. sextā qd duo. quartā qd tria: tertiā qd. iiij. dimidiā qd sex. vnū. n. ꝛ duo ꝛ tria ꝛ quattuor ꝛ sex simt̄ ducta. xvi. faciūt: ꝛ longe a duodenario excedūt: sic ꝛ alij similes plrimi: vt duodeuicesimus: ꝛ multi tales. Diminutiui nūeri sūt: q partibus suis cōputati: minorē sūmā efficiūt: vtputa denarius cui⁹ partes sūt tres. decima qd ē vnū. gnta quod duo. dimidia qd gnqꝫ. Unum eni ꝛ duo ꝛ gnqꝫ simt̄ ducta octonariū faciunt longe a denario minorē. Simil' est huic octonarius ꝛ alij plurimi: q in partes redacti ifra consistūt. Perfectus numerus ē q suis ptibus adiplet̄ vt senarius. habet eni tres ptes. sextā: tertiā: ꝛ dimidiā. Sexta eni eius vnū est. tertia duo. dimidia tres. Hę ptes in sūmā ductę. i. vnū ꝛ duo ꝛ tria: simul eundē cōsūmāt pficiuntqꝫ senariū. Sūt aūt pfecti numeri itra denariū sex. intra cētenarium. xxviij. intra millenariū quadringenti nonagintasex.

De secūda diuisiōe totius numeri. Cap. VI

Omnis numerus aut ꝓm se considerat̄: aut ad aliqd. Iste diuidit̄ sic. Alij eni sūt ęquales: alij iequales. Iste diuiditur sic: Alij sūt maiores: alij sunt minores. Maiores diuidūtur sic. I. multiplices. ij. supparticulares. iij. suppartientes. iiij. multiplices suppartīculares. v. multiplices superpartiētes. Minores diuidūt̄ sic. I. submultiplices. ij. supparticulares. iij. subsuppartientes. iiij. submultiplices: subsupparticulares. v. submltiplices subsuppartientes. Per se nūerus est q sine relatiōe aliqua dr̄. vt. ij. iij. v. vi. ꝛ cęteri similes. Ad aliqd ē numerus q relatiue ad alios cōpat̄. vt. v̄. grā. iiij. ad. ij. dū cōparatus fuerit duplex dr̄ ꝛ multiplex. sex ad. ij. viij. ad. iiij. x. ad. v. ꝛ iterum tres ad vnū. triplex. sex ad. ij. ix. ad. iij. ꝛ cęteri. Ęq̄les numeri dicūt̄ q ꝓm q̄titatē ęquales sūt. v̄. grā. ij. ad. ij. iij. ad. iij. x. ad. x. c. ad. c. Inęq̄les nūeri st̄ q adinuicē ꝯpati i ęqualitatē demōstrāt. vt. iij. ad. ij. iiij. ad. iij. v. ad. iiij. x. ad. vi. ꝛ vl' maior miori: aut mior maiori: hꝫ dū ꝯpatus fuerit: iꝗ̄lis dr̄. Maior nūerus ē q habet i se illū minorē nūerū ad quē ꝯpat̄: ꝛ aliqd plus. vt v̄. grā. Quinarius nūer⁹ trinario nūero fortior ē: eo ꝙ habet gnari⁹ nūerus i se trinariū: ꝛ alias ptes ei⁹ duas: ꝛ reliq tales. Mior nūerus ē q cōtinetur a maiore ad quē ꝯpat̄ cū aliq̄ pte sui: vt ternarius ad qnarīū. cōtinet̄ eni ab eo cū duabus ptibus suis. Mltiplex nūerus ē q hꝫ i se illū minorē nūerum: bis aut ter aut q̄ter aut mltipliciter: vt v̄. g. Duo ad vnū dū compati fuerit duplex ē. iij. ad. i. triplex. iiij. q̄druplex ꝛ reliq. Ecōtra submltiplex nūerus ē q itra multiplicē cōtinet̄ bis aut ter aut q̄ter: aut multipliciter: vt. v̄. grā. vn⁹ a duobus bis cōtinet̄: a tribus ter: a q̄tuor quater: a gnqꝫ gnges: ꝛ ab alijs multipliciter. Supparticularis nūerus ē dū fortior cōtinet ifra se iferiorē nūerū circa quē cōpat̄. sil'r ꝛ vnā ptē ei⁹: vt. v̄. g. iij. ad. ij. dū ꝯpati fueri: ꝯtinēt itra se duos: ꝛ aliū vnū q media ps ē duorꝫ. Quatuor ad tres dū ꝯpati fuerit cōtinēt i se. iij. ꝛ aliū vnū q ē tertia ps triū. Iterū gnqꝫ ad q̄ttuor dū ꝯpati fuerit hñt i se quaternariū nūerū ꝛ aliū vnū q quarta ps ē dr̄ quaternarij nūeri ꝛ cęteri tales. Suppartiēs nūerus ē q i se iferiorē numerū totū ꝯtinet: ꝛ sup hoc alteras ptes eius duas: aut. iij. aut. iiij. aut. v. aut alias. vt. v̄. g. v. ad. ij. dū ꝯpati fuerit: hꝫ i se gnari⁹ nūer⁹ trinariū: ꝛ sup h̄ alias ptes eius duas. Septē ad. iiij. dū ꝯpati fuerit hñt ī se. iiij. ad alias ptes ei⁹. iij. nouē ad gnqꝫ dū ꝯpati fuerit: hñt i se gnqꝫ ꝛ alias q̄ttuor ptes ei⁹. Sbsuppartiēs nūerus ē q ꝯtiet̄ i nūero suppartiēti: cū aliqbus ptibus suis duabus aut trib⁹ aut pluribus: vt. v̄. g. iij. ꝯtinet̄ a. v. cū alijs duabus ptibus suis. v. a. ix. cū. iiij. ptib⁹ suis. Sbsupparticlaris nūerus ē mior: q ꝯtinet̄ i fortiori nūero cū aliq̄ pte sua: aut media: aut tertia aut q̄rta: aut gnta. vt. v̄. g. ij. ad. iij. iij. ad. iiij. iiij. ad. v. ꝛ cęteri. Multiplex supparticlaris nūerus ē q dū ꝯpatus ad iferiorē sibi nūerū fuerit: ꝯtinet i se totū iferiorē nūerū multipliciter cū aliq̄ pte eius. vt. v̄. g. v. ad. ij. dū ꝯpati fuerit ꝯtinēt i se bis bini. iiij. ꝛ vnā ptē ei⁹. Nouē ad. iiij. dū ꝯpati fuerit: cōtinēt i se bis quaterni: ꝛ vnā ptē eius. Submultiplex supparticularis nūerus ē q dū ꝯpatus ad iferiorē sibi nūerū fuerit: cōtinet eū multipliciter cū alijs ptib⁹ eius: vt. v̄. grā. viij. ad. iij. dū cōpati fuerit cōtinēt i se bis terni cū alijs duabus ptibus eius. xiiij. ad. vi. dū ꝯpati fuerit: ꝯtinēt i se bis seni: cū alijs duabus ptibus eius. xvi. ad. vij. dū ꝯpati fuerit: ꝯtinēt i se bis. vij. cū alijs duabus ptibus eius. xxi. ad. ix. dū ꝯpati fuerit ꝯtinēt itra se bis. ix. cū alijs tribus ptibus eius. Submultiplex suppartiōalis numerus ē q dum ad fortiorē sibi ꝯpatus fuerit cōtinet̄ ab ab eo mltipliciter cū aliqbus ptibus suis: vt. v̄. g. iij. ad. viij. ꝯtinet̄ bis cū duabus ptibus suis. iiij. ad. xi. ꝯtinēt̄ bis cū tribus ptibus suis.

De tertia diuisiōe totius nūeri. Cap. VII.

Numeri aut discreti sūt: aut cōtinentes. Iste diuidit̄ sic. I. linealis. ij. superficiosi. 3. solidi. Discret⁹ nūer⁹ est: q2 discretis monadibus cōtinet̄: vt vbi. g. 3. 4. 5. 6. ꝛ relig. Cōtinēs nūerus ē q cōiūctis monadib⁹ ꝯtinet̄: vt vbi. g. Ternari⁹ nūer⁹ i magnitudīe itelligit̄. i. linea: aut spaciū: aut solidū dr̄. Cōtinēs sil'r: vt q̄ ternari⁹ ꝛ gnari⁹ nūeri. Linealis nūerus ē q incohoans a monade linealr describit̄ ad infinitū. Uñ alpha ponit̄ ꝓ signatione linearū: qm̄ hęc littera vnum significat apud grecos. Supficialis numerus ē q nō solū lōgitudine: sꝫ ꝛ latitudine cōtinet̄: vt trigonus q̄dratus gnquangulus vel circlares nūeri: ꝛ ceteri q semp i plano pede. i. superficie continentur.

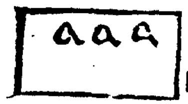

Trigonus numerus est ista.

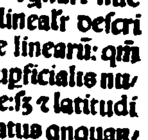

Quadratus numerus est ista.

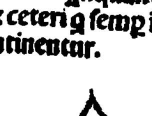

Quinquangulus est ita.

Circularis est ista.

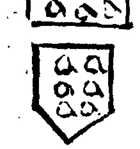

Qui dū sil'r multiplicat⁹ fuerit a se incohoās ad se conuertitur. vt verbi grā Quiquies quini vicies quinquies ita.

Solidus nūerus est q lōgitudine ꝛ altitudīe cōtinetur: vt sunt pyramides qui in moduꝫ flamme consurgunt ita.

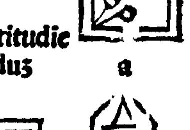

Cubus vt sunt tessere ita.

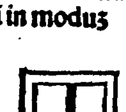

Sphęre qb⁹ ē equalis vndiqꝫ rotūditas ita.

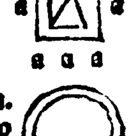

Sphęricus aūt nūerus est q circulato nūero mltiplicatus a se icohoat ꝛ i se ꝯuertit̄: gnqes qni vicies quinquies. Hic circulus dum i se ipso multiplicat⁹ fuerit facit sphęram. i. quinquies. 25. 125.

De dr̄ia arithmeticę geometrię ꝛ musice. Cap. VIII.

Inter arithmeticaꝫ aūt ꝛ geometriam ꝛ musicaꝫ h interest vt mediā inuenias in arithmetica. Primo sic quęris. Cōiūgis extrema ꝛ diuidis ꝛ facis medium: vtputa fac extrema esse. vi. ꝛ. xij. simul iūgis ꝛ facimt

xviij.partitis media ⁊ facis.ix.qđ ē analogicū arithmetice: ⁊ medius quot monadibus superat primū:bis supatˀ ab extremo:superāt enī.ix.vi.tribus monadibꝰ:bis supatˀ a.xij. Scđm geometriā vero ita q̄ris.Extrema multiplicata tantū faciunt quantum ⁊ media multiplicata:vtputa.vi.⁊.xij. multiplicata facient septuagies dipōdius.media.viij.⁊.ix. multiplicata tantūdem faciunt.Scđm musicam ita. Qua parte superat medius primum:eadē parte superatur medius ab extremo:vtputa.vi.⁊.viij.duabus partibus superāt: que due partes tertia media.viij.superatur ab vltima: nona vel decima secunda.

Arithmetica medietas.
vi. ix. xij.
Musica medietas.
v. viij. xi.
Geometrica medietas.
vi. viij. ix. xij.

¶ Qđ numeri īfiniti existūt. Cap. IX.

NUmeros aūt īfinitos eē certissimū est:qm̄ in quocūqȝ numero finē faciendū putaueris.idest ipē nō dico vno addito augeri:sed quālibet igētē multitudinē continēs:ī ipa rōne atqȝ sciētia numeroꝝ nō solum duplicari:verū ēt multiplicari pōt.Ita vero suis qsqȝ numerus ꝓprietatibus terminatˀ: vt nullus eorū par eē cuicūqȝ alteri possit.Ergo ⁊ dispares inter se atqȝ diuersi sūt:⁊ singuli qqȝ finiti sūt ⁊ oēs īfiniti sˀ.

¶ Quid sit geometria:⁊ de inuentoribus ⁊ vocabulo eius. Cap. X.

GEometrie disciplina primū ab egyptijs reperta dicitur:qꝛ inundāte nilo ⁊ oībus possessionibꝰ eius limo obductis initiū terre diuidende per lineas ⁊ mensuras nomen arti dedit.Que deinde longius acumine sapientium ꝑducta:⁊ maris ⁊ celi:⁊ aeris spacia metiūtˀ. Nam ꝓuocati studiosi ceperunt post terre dimēsionē ⁊ celi spacia q̄rere:quāto iteruallo luna a terris:a luna sol ipē distaret:⁊ vsqȝ ad verticē celi quāta se mēsura distenderet:sicqȝ interualla ipa celi orbisqȝ ambitū ꝑ numerū stadioꝝ rōne probabili distinxerūt.Sed qꝛ ex terre dimēsione hec disciplina cepit ex initio sui ⁊ nomē seruauit.Nā geometria de terra ⁊ de mēsura nūcupata est.Terra enī grece γη vocatur. μετρον mēsura.Huiꝰ discipline ars cōtinet ī se liniamēta īterualla:magnitudines ⁊ figuras:⁊ in figuris dimēsiōes ⁊ nūeros.

¶ De q̄dripartita diuisiōe geometrie. Cap.XI.

GEometrie quadripartita diuisio ē:ī planū in magnitudinē nūerabilē: in magnitudinē rōnalē ⁊ figuras solidas.Plane figure sūt q̄ longitudine ⁊ latitudine continētˀ q̄ sūt iuxta platonē numero quinqȝ. Nūerabilˀ magnitudo ē q̄ nūeris arithmetice diuidi pōt.Magnitudies rōnales sūt quaꝝ mēsurā scire possumꝰ.Irrōnales vō quarū mēsure q̄ntitas cognita nō habetˀ.

¶ De figuris geometrie. Cap. XII

FIgure solide sūt q̄ lōgitudie ⁊ latitudie ⁊ altitudine ꝯtinētˀ:vt ē cubꝰ.cuiꝰ spēs quinqȝ ī plano. Quarū pᵃ. plano pede circulus est figura plana ita:q̄ vocatur circūducta:cuius ī medio punctus ē quo cuncta conuergunt:qđ centruȝ geometrici vocāt latini pūctum circuli nuncupant.plano pede ita.

¶ Quadrilatera figura est in plano quadrata: quesub quattuor rectis lineis iacet ita.

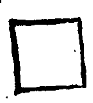

¶ Di anathetō grāmatō figura plana ita.

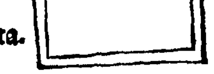

¶ Orthogonium idest rectiangulū: figura plana ī plano pede.Est enim triangulum ⁊ habet angulum rectum ita.

¶ Isopleros figura plana recta ⁊ subtiliter constituta in solidum ita.

¶ Sphera ē figura in rotundū formata ita partibus cunctis equalibus in solidum.

¶ Cubus est figura ꝓpria solida:que lōgitudine ⁊ latitudine ⁊ altitudine continetur insolidum ita.

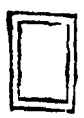

¶ Cylindrus est figura q̄drata habens superius semicirculum in solidum ita.

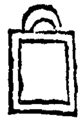

¶ Conon figura que ab amplo ī angustū finit sicut orthogonium ita.

¶ Pyramis est figura que in modū ignis ab amplo in acumen consurgit ita.Ignis enim apud grecos pyrin appellatur.

¶ Sicut autē infra.io.omnis est numerꝰ: ita infra hunc circuluȝ oium figuraruȝ ꝯcluditˀ ābitꝰ

¶ Prima aūt figura hꝰ artis punctus est:cuius pars nulla est.Secūda est linea preter latitudinē longitudo. Recta linea est que ex equo in suis punctis iacet.superficies vero qđ longitudines ⁊ latitudines solas habȝ. Supficiei vero fines linee sūt:Quorum forme ideo in supiorib'.io.figuris posite non sunt:qꝛ intra eas inueniuntur.

¶ De numeris sm geometriā q̄rēdis. Capi. XIII.

NUmeros aūt sm geometriā ita queris.Extrema quippe eius multiplicata tantum faciūt q̄ntum ⁊ media duplicata:vt puta.6.⁊.iz.multiplicata faciunt septuagies dipōdius media.8.⁊.9. multiplicata tantundem faciunt.

¶ De musica ⁊ eius nomine. Capi. XIIII.

MUsica ē peritia modulatiōis sono cantuqȝ cōsistens:⁊ dicta musica ꝑ deriuationem a musis.Muse aūt appellate απο του μωσαι.i.a q̄rēdo:q ꝑ eas sicut antiqui voluerūt vis carminū ⁊ vocis modulatio q̄reretur. Quaꝝ sonꝰ qꝛ sensibilis res ē:⁊ pterfluit in preteritū tps ipmiturqȝ mēorie.inde a poetis iouis ⁊ mēorie filias musas esse ꝯfictū ē.Nisi eniȝ ab hoie memoria teneantur soni pereunt:quia scribi non possunt.

¶ De inuentoribus eius. Capi. XV

MOyses dicit reptorē musice artis fuisse tubal q fuit de stirpe cain añ diluuiū.Greci vero pythagorā dicūt hꝰ artis inuenisse ꝑmordia ex malleorum sonitu ⁊ cordarum extensione percussa.Alij Linuȝ thebeum ⁊ cetum ⁊ amphion n musica arte primos claruisse ferunt. Post quos paulatim directa est precipue hec disciplina ⁊ aucta multis modis.eratqȝ tam turpe musicam nescire q̄ litteras.Interponebatˀ aūt nō modo sacris:sed ⁊ oibus solennibus omnibusqȝ letis vel tristioribus rebꝰ: vt enim ī veneratiōe diuina hymni:ita ī nuptijs hymenei ⁊ in funeribus threni:⁊ lamenta ad tybias canebantˀ.In conuiuijs vero lyra ⁊ cithara circūferebatur:⁊ accubantibꝰ singulis ordinabatur conuiuiale genus canticorum.

¶ Quid possit musica. Capi. XVI

ITaqȝ sine musica nulla disciplina pōt esse ꝑfecta.Nihil enī ē sine illa.Nā ⁊ ipē mundus quadā armonia sonoꝝ fertˀ eē cōpositus ⁊ celū ipm sub armonie modulatiōe reuolui.Musica mouet affectꝰ ꝓuocat in diuersū habitū sensus.In prelijs quoqȝ tube cōcentus pugnātes accēdit:⁊ quanto vehemētior fuerit clāgor:tāto fit ad certamē animꝰ fortior.Si quidē ⁊ remiges cantꝰ hortatˀ ad tolerandos quoqȝ labores:musica animū mulcet:⁊ singuloꝝ operū fatigationem modulatio vocis solatˀ.Excitatos quoqȝ aīos musica sedat:sicut de dauid legitˀ q a spū ī mūdo saulē arte modulatiōis eripuit.Ipas quoqȝ bestias necnon ⁊ serpentes volucres atqȝ delphinos:ad auditū sue modulatiōis musica ꝓuocat.Sed ⁊ q̄cq̄d loquimur vel itrinsecus venaꝝ pulsibꝰ cōmouemur:per musicos rithmos:armonie virtutibꝰ probatur esse sociatum.

¶ De tribus partibus musice. Cap. XVII.

MUsice sūt tres.i.armonica:rithmica:metrica.Armonica ē que decernit ī sonis acutū ⁊ grauē. Rithmica ē q̄ requirit incursionē verboꝝ vtrū bene sonꝰ an male cohereat.Metrica est q̄ mēsurā diuersorū metroruȝ probabili ratione cognoscit:vt verbi gratia.heroicum:iambicum:elegiacum:⁊c̄.

¶ De triformi musice diuisione. Cap. XVIII.

AD oēm sonum qui materies cātilenarum est:triformem cōstat esse naturam.Prima est armonica que ex vocum cantibus constat:secūda organica:que ex flatu consistit: tertia rithmica que in pulsu digitorum numeros recipit.Nā aut voce editur sonus:sicut ꝑ fauces: aut flatu:sicut ꝑ tubam vel tibiā:aut impulsu:sicut per citharam:aut ꝑ quodlibet aliud qđ percutiendo canorꝰ ē.

¶ De pma diuisiōe musice q̄ armōiaca dr̄. Cap. XIX.

PRima diuisio musice q̄ armoniaca dicitˀ.i. modulatio vocis pertinet ad comedos tragedos:vel choros vel ad oēs qui voce ꝓpria canunt. Hec ex animo ⁊ corpore motū facit:⁊ ex motu sonū:ex quo colligitur musica que in homine vox appellatˀ.Vox ē aer spū verberatꝰ: vnde ⁊ verba sūt nūcupata.Proprie aūt vox hominū ē seu irrōnabiliū animātiū.Nā in alijs abusiue non ꝓprie sonū vocē vocari:vt vox tube īfremuit fractasqȝ littore voces. Nā ꝓprium est vt littorei sonēt scopuli:⁊ at tuba terribilē sonitū ꝓcul ere canoro.Armonica ē modulatio vocis ⁊ cōcordantia plurimorum sonorum vel coaptatio.Symphonia est modulatiōis tēperamentū ex graui ⁊ acuto concordantibus sonis:siue ī voce siue ī flatu siue ī pulsu.Per hāc q̄ppe voces acutiores grauioresqȝ cōcordāt.ita vt qsqs ab ea dissonuerit sensū auditoris offendat.Cuius contraria ē diaphonia:idest voces discrepātes vel dissone. Euphonia ē suauitas vocis hec ⁊ melos a suauitate ⁊ melle dicta.Diastema est vocis spaciū:ex duobus vel pluribus sonis aptatum.Diesis est spacia quedā ⁊ deductiōes modulādi:atqȝ vergentes de vno ī alterum sonū.Tonus ē acuta enunciatio vocis.Est enim armonie differentia ⁊ quantitas que in vocis accentu vel tenore consistit:cuius genera in.xv.partibus musici diuiserunt.ex quibus primus hyperlidius:nouissimus ⁊ acutissimus hypodorius:oium grauissimus.Cātus ē inflexio vocis.Nā sonus directus est:precedit autē sonus cātū.Arsis est vocis eleuatio:hoc ē initium.Thesis vocis positio:hoc ē finis.Suaues voces sūt:subtiles ⁊ spisse clare atqȝ acute.Perspicue voces sunt:que longius protrahuntˀ ita vt omnem ipleant continuo locum sicut clangor tubarum.Subtiles voces sunt quibus non est spiritus qualis est infantium vel mulierū vel egrotantiuȝ: sicut in neruis.Que eni subtilissime corde sunt:subtiles ac tenues voces emittunt.Pingues sunt voces quādo spiritus multus simul egreditur:sicut virorum.Acuta vox est tenuis alta.sicut in cordis videmus.Dura vox ē que violēter emittit sonos:sicut tonitruum sicut incudis sonus:quotiens in durum malleus percutitur ferrum.Aspera vox est rauca ⁊ que dispergitur ꝑ minutos ⁊ ī dissimiles pulsus. Ceca vox ē q̄ mox vt emissa fuerit cōticescit:atqȝ suffocata nequaqȝ longius ꝑducitur:sicut ē ī fictilibꝰ.Vinnola vox est mollis atqȝ flexibilis:⁊ vinnola dicta a vino hoc ē cincino molliter flexo.Perfecta aūt vox ē alta suauis ⁊ clara.Alta vt ī sublimi sufficiat:clara vt aures ipleat: suauis vt aīos audiētiū blandiat.Si ex his aliquid defuerit:vox ꝑfecta ñ erit.

¶ De scđa diuisiōe q̄ organica dicitˀ. Cap. XX.

SEcūda diuisio organica est: in his que spū reflante cōpleta:in sonum vocis animantˀ: vt sūt tube calami:fistule:organa: pādoria ⁊ his similia istrumēta.Organū vocabulū ē gñale vasoꝝ oiuȝ musicoꝝ. Hoc aūt cui folles adhibētˀ:alo greci noīe appellāt. Vt āt organū dicatˀ.magis ex ea vulgaris ē grecoꝝ ꝯsuetudo.Tuba pmū a tyrrhēis iuēta ō qbꝰ Virgiliꝰ: Tyrrhēusqȝ tube mugire ꝑ ethera clāgor.Adhibebatˀ āt ñ solū ī plijs:sȝ ⁊ ī oībꝰ festis diebꝰ pp laudis vl' gaudij claritatē. Vñ ⁊ ī psalterio dr̄.Canite initio mēsis tuba ī die isigni solēnitatis vestre.Preceptū enī fuerat iudeis vt iītio noue lune tuba clangerēt qđ ēt hucusqȝ faciūt.Tibias excogitatas in phrygia ferūt.Has quidē diu funeribus tantū adhibita.mox et sacris gentiliū.Tibias aūt appellatas putāt q primū de ceruinis tibijs cruribusqȝ hinnuloꝝ fierēt : vnde ꝑ abusionē ita ceptas vocari etiā que ñ ō cruribꝰ ossibusqȝ eēnt:Hinc et tibicē quasi tibiaꝝ cātꝰ. Calamꝰ nomē ꝓpriū arboris a calēdo.id ē fūdēdo voces vocatus. Fistulā qdā putāt a mercurio iuētā alij a fauno quē greci vocant pana. Nōnulli eā ab idi pastore:agrigētio ex sicilia.Fistula autem dicta q vocem emittat.Nam grece fos vox.ītalesa missa appellatˀ.Sābuca ī musicis spēs ē simphoniaꝝ.Est eni genꝰ ligni fragilis vnde ⁊ tibie cōponūtˀ:Pandoriꝰ ab iuētore vocatus de quo Virgilius:Pan primꝰ calamos cera cōiūgere plures īstituit.pan curat oues:oiūqȝ magistros.Fuit eni apud gētiles deꝰ pastoralˀ:q pmꝰ dispares calamos ad canū aptauit ⁊ studiosa arte cōposuit.

¶ De 3ᵃ diuisiōe que rithmica nūcupatˀ. Ca. XXI.

TErtia ē diuisio rithimica ptinēs ad neruos et pulsus:cui dantˀ spēs citharaꝝ diuersarū:Tympanū quoqȝ cymbalū sistrū acitabula enea ⁊ argētea:vel alia que metallico rigore ꝑcussa reddūt cū suauitate tinnitū ⁊ cetera huiuscemōi:Cithare ac psalterij reptor tubal vt predictū ē ꝑhibetˀ. Iuxta opionē āt grecoꝝ cithare vsꝰ reptꝰ fuisse ab appollie creditˀ Forma cithare īitio sīlis fuisse traditˀ pectori hūano quo veluti vox e pectore:ita ex ipa cātꝰ ederetˀ:appellatāqȝ eadē de cā:Nā pectꝰ dorica lingua cithara vocatˀ. Paulatiȝ aūt plures eiꝰ spēs extiterūt.vt psalteria:lire:barbitoe: phenices ⁊ pectides ⁊ que dnr idice ⁊ feriūtˀ a duobꝰ sīl.Iteȝ alie atqȝ alie ⁊ quadrata forma vel trigonali cordaꝝ ēt numerꝰ multiplicatꝰ ē ⁊ cōmutatū genꝰ. Veteres autē citharā fidiculā vl' fidicē noiauerūt.qꝛ tā cōcinūt iter se corde eiꝰ q̄ bñ cōueiūt iter quos fides sit.Antiq aūt cithara.7. cordis erat.vñ et Virg.Septē discrimina vocū:Discrimina āt iō:q nulla corda vicine corde simīlē sonū reddat. iȝ iō septē corde vel quia totam vocem impleat:vel quia septem motibus sonat celum.Cordas autem dictas a corde: quia sicut pulsus est cordis in pectore: ita pulsus corde in cithara. Has primus mercurius excogitauit:idem qȝ prior in neruos sonum strinxit. Psalterium quod vulgo canticum dicitur.a psallendo nominatum quod ad

eius vocem chor⁹ cōsonando respondeat. Est autem simi
litudo citharę barbaricę in modum Δ deltę litterę. Sed
psalterij ꝛ citharę hęc differentia est: ꝙ psalterium lignū
illud concauum vnde sonus redditur superius habet:
ꝛ deorsum feriuntur cordę ꝛ desuper sonant. Cithara vō
econtra concauitatem ligni inferius habet. Psalterio aūt
hebręi decacordon vsi sūt: ꝓpter numerū decaloguꝫ legis.
Lira dicta apo tu lirin. i. a varietate vocum: ꝙ diuersos so
nos efficiat. Lirā primū a mercurio inuētam fuisse dicūt:
hoc modo. Cū regrediēs nilus in suos meatus: varia in cā
pis reliquisset aīalia: relicta ēt testudo est: que cū putrefa
cta eēt: ꝛ nerui eius remāsissent: extenti itra coriū ꝑcussa a
mercurio sonitū dedit. Ad cuius spēꝫ mercurius lirā fecit.
ꝛ orpheo tradidit q eius rei maxime erat studiosus. Unde
ꝛ ęstimatur eadem arte nō feras tm̄: sed ꝛ saxa atqꝫ siluas:
cantus modulatiōe applicuisse. Hanc musici ꝓpter studij
amorē ꝛ carminis laudē: ēt inter sidera suarū fabularum
cōmētis collocatā eē finxerūt. Tympanū est pellis vel co
rium ligno ex vna ꝑte extētuꝫ. Est eni pars media sympho
nię: in similitudinē cribri. Tympanū aūt dictū qꝺ mediuꝫ
ē. Unde ꝛ margaritū mediū tympanū dicit: ꝛ ipm vt sym
phōia: ad virgulā ꝑcutitur. Cymbala ꝛ acitabula qdā sūt:
q̄ percussa inuicē se tāgūt ꝛ sonū faciūt. Dicta āt cymbala:
qꝛ cum ballematia simul ꝑcutiūt. Ita eni gręci dicūt cym
bala ballematia. Sistrū ab inuentrice vocatū. Isis eniꝫ re
gina ęgyptioꝝ id genus inuenisse ꝓbatur. Iuuenalis: Isis
ꝛ irato feriat mea lumina sistro. Inde ꝛ hoc mulieres per
cutiunt: qꝛ inuentrix huius generis mulier extitit. Unde ꝛ
apud amazonas sistro ad bellū fęminarū exercitus voca
batur. Tintinabulū de sono vocis nomē hꝫ: sicut ꝛ plausus
manuū: stridor valuarum. Symphonia vulgo appellatur
lignū cauū ex vtraqꝫ ꝑte pelle extēta: quā virgulis hinc ꝛ i
de musici feriunt. Fitqꝫ in ea ex concordia grauis ꝛ acuti
suauissimus cantus.

¶ De musicis numeris. Cap. XXII.

Numeros aūt ſm musicā ita q̄ris. Positis
extremis vtputa vi. ꝛ decies dipondius: vi
des quot monadib⁹ superet. vi. a. xij. ꝛ est
vi. monadibus: ducis per quadratū: sexies
seni faciūt. xxxvi. Coniungis extrema illa p̄
ma. vi. ad. xij. simul efficiūt. xviij. Partiris
tricies sexies ꝑ deciesocto efficitur dipōdi
us: Hos iungis cū sūma miore. idest sexies erunt. viij. ꝛ erit
mediū inter. vi. ꝛ. xij. Quapropter octo superāt sex duab⁹
monadib⁹: idest tertia de sexies. ꝛ superātur. viij. a. xij. iiij.
monadibus tertia portione. Qua parte ergo superat: eadē
superatur. Sed hęc rō quēadmodum in mundo est ex vo
lubilitate circulorum: ita ꝛ in microcosmo intantū pręter
vocem valet vt sine ipius perfectione etiam homo sym
phonijs carēs nō cōstet: eiusdē musicę ꝑfectiōe etiā metra
consistunt i arsi ꝛ thesi. i. eleuatiōe ꝛ positiōe.

¶ De astronomia. Cap. XXIII.

Stronomia est astrorum lex: quę cursus siderū
ꝛ figuras ꝛ habitudines stellarum circa se ꝛ cir
ca terram indagabili rōne ꝑcurrit.

¶ De inuentoribus eius. Cap. XXIIII.

Stronomiā primi egyptij iuenerūt. Astrologiā
vero ꝛ natiuitatis obseruātiā: chaldei primi do
cuerūt. Abrahā aūt instituisse egyptios astrolo
giam: Iosephus auctor asseuerat. Gręci autē di
cunt hanc arteꝫ ab athalante prius excogitatā.
ideoqꝫ dictus est sustinuisse celum. Quisquis aūt ille fuit
motu celi ꝛ rōne animi excitatus: ꝑ tēporū vices: ꝑ astrorū
ratos diffinitosqꝫ cursus: per interualloꝝ spacia modera
ta considerauit dimensiōes quasdā ꝛ numeros: quę diffini
endo ac secernendo in ordineꝫ nectens astrologiam repit.

¶ De scriptorib⁹ astronomię. Cap. XXV

In vtraqꝫ aūt lingua diuersorum quidem
sunt d astronomia scripta volumina: inter
quos tn̄ ptholemeus rex alexandrię apud
gręcos habetur pręcipuus: hic etiā ꝛ cano
nes istituit quibus cursus astroꝝ inueniat.

¶ De differentia astronomię ꝛ astrologię Cap. XXVI.

Inter astronomiam aūt ꝛ astrologiam ali
quid differt. Nam astronomia: cęli cōuersi
onem: ort⁹: obitus: motusqꝫ siderum conti
net: vel qua ex causa ita vocentur. Astrolo
giam vero partim naturalis parti supersti
tiosa ē. Naturalis dum exequitur solis ꝛ lu
nę cursus vel stellarum certasqꝫ temporū
stationes. Superstitiosa vero est illa quaꝫ mathematici se
quunt: qui in stellis augurantur: qqꝫ etiaꝫ. xij cęli signa ꝑ
singula animę vl' corporis membra disponūt: siderūqꝫ cur
su natiuitates hoīum ꝛ mores ꝑdicare conant.

¶ De astronomię rōne. Cap. XXVII.

Astronomię rō: modis plurimis constat.
Diffinit enim qd sit mundus: quid celum:
quid sphęre situs ꝛ cursus: qd axis cęli ꝛ po
li: quę sint climata cęli: qui cursus solis ꝛ lu
nę: atqꝫ astrorum ꝛ cetera.

¶ De mūdo et ei⁹ noie. Capi. XXVIII

Mund⁹ est is qui cōstat ex cęlo ex terra ex ma
ri cunctisqꝫ sideribus. Qui icirco mūdus
est appellatus: qꝛ semper in motu est. nulla
enim requies eius elementis concessa est.

¶ De forma mundi. Capi. XXIX.

Formatio mundi ita demonstratur. Nā quē
admodum erigitur mundus in septētriona
lem plagam: ita declinatur in australem. Ca
put autem eius ꝛ quasi facies orientalis re
gio est: vltima pars septentrionalis est.

¶ De cęlo ꝛ eius nomine. Capi. XXX

Celuꝫ philosophi rotundū volubile atqꝫ ar
dens esse dixerūt: vocatūqꝫ hoc noie: eo ꝙ
tanq̄ vas cęlatū impressa signa habeat stel
larum. Distinxit enim id deus claris lumini
bus ꝛ impleuit sole. s. ꝛ lunę orbe fulgenti: ꝛ
astrorum micantium splendentibus signis
adornat. Hoc autem gręce biranos dicitur apo tu oran
. i. a videndo: eo ꝙ aer ꝑspicu⁹ sit. ꝛ ad speculandū purior.

¶ De situ sphęrę cęlestis. Capi. XXXI

Sphęra celi est spēs quędam in rotundū for
mata: cuius centrū terra est: ex omnib⁹ par
tibus equaliter cōclusa. Hāc sphęrā nec prin
cipium habere dicunt nec terminum: ideo
ꝙ in rotundum quasi circulus incipiat: vel
vbi desinat: non facile comprehendit. Phi
losophi autē mundi. 7. cęlos. i. planetas glo
borum consonomotu introduxerunt: quorum orbib⁹ con
nexa memorāt oīa quos sibi inexos ꝛ velut isertos versari
retro. ꝛ ecōtrario certis motib⁹ suis ferri arbitrant.

¶ De motu eiusdem. Capitulum. XXXII.

Sphęrę mot⁹ duob⁹ axib⁹ voluit. Quorū
vn⁹ ē septētrionalis: q nunq̄ occidit. appel
lat qꝫ bore⁹. Alter australis q nunq̄ videt
ꝛ austronot⁹ dicit. His duob⁹ polis moue
ri sphęraꝫ cęli dicūt: ꝛ cū motu ei⁹ sidera in
ea fixa ab oriēte vsqꝫ i occidenteꝫ circuire
septentrionibus breuiores gyros iuxta car
diné pagētib⁹.

¶ De cursu eiusdē sphęrę. Ca. XXXIII.

Sphera cęli ab oriēte ꝛ occidēte semel in die ꝛ nocte
s vertit. 24. horaꝝ spacijs qbus sol cursum suū supra
terras ꝛ sub terras sua volubilitate cōcludit.

¶ De celeritate cęli. Cap. XXXIIII.

Anta celeritate cęli sphęra dicitur currere vt nisi ad
t uersus ꝑcipitē eius cursum astra currerēt quę eum
remorarēt. mundi ruinam faceret.

¶ De axe cęli. Cap. XXXV.

Axis ē septētrionalis linea recta quę per mediā pilaꝫ
a sphęrę tēdit. ꝛ dicta axis ꝙ in ea sphęra vt rota vol
uitur. vel quia ibi plaustrum est.

¶ De cęlestibus polis. Cap. XXXVI.

Oli sūt circuli q currūt ꝑ axē. Hoꝝ alter ē septē
triōalis q nūq̄ occidit. appellaturqꝫ boreus. al
ter australis qui nūq̄ videt ꝛ austronotus dici
tur. ꝛ dicti poli ꝙ sint axium cycli. ex vsu plau
stroꝝ a poliēdo. s. noiati. sꝫ polus bore⁹ semp vi
det. austronot⁹ nūq̄. qꝛ dextra cęli altiora sūt. ꝑssa austri.

¶ De cardinibus cęli. Cap. XXXVII.

c Ardines cęli extremę partes sūt axis. Et dicti cardi
nes eo ꝙ ꝑ eos vertit cęlū. vel qꝛ sic cor voluūt.

¶ De conuexis cęli. Cap. XXXVIII.

Onuexa aūt cęli extrema ei⁹ sūt a curuitate dicta.
c vt ē illud: Cōuexū quotiens claudit nox humida cę
lum. Cōuexū enim curuū ē. q̄si cōuersuꝫ seu inclina
tum: ꝛ ad modum circunflexum.

¶ De ianuis cęli. Cap. XXXIX.

i Anuę cęli duę sunt. oriens ꝛ occasus. Nam vna par
te sol procedit. alia se recipit.

¶ De gemina cęli facie. Cap. XL.

Acies cęli vel caput. oriētalis regio ē. vltima septē
f trionalis. De qua Lucan⁹: Sic mūdi ꝑs ima iacet.
quā çona niualis. ꝑpetuęqꝫ premūt hyemes.

¶ De quattuor partibus cęli. Cap. XLI.

Limata cęli. i. plagę vel ꝑtes quattuor sūt. ex
qb⁹ ꝑma ꝑs oriētalis ē. vñ aliquę stellę oriun
tur. Secunda occidētalis. vbi nobis aliq̄ stel
lę occidūt. Tertia septētrionalis vbi sol pue
nit in dieb⁹ maiorib⁹. Quarta austral'. vbi sol
ꝑuenit noctib⁹ maiorib⁹. Oriēs autē ab exor
tu solis ē nūcupat⁹. Occidēs ꝙ diē faciat occidere ꝛ interi
re. Abscōdit eni lumē mūdo ꝛ tenebras supinducit. Septē
trio aūt a septē stellis axis vocat⁹. q̄ in ipso reuolutę rotan
tur. Hic ꝓprie ꝛ vertex dr̄ eo ꝙ vertit. Meridies āt voca
tur. vel qꝛ ibi sol facit mediū diē. q̄si medidies. vel qꝛ tūc
puri⁹ micat ęther. Mer eni puꝝ dicit. Sūt ꝛ alia septē cli
mata celi. q̄si. 7. linee ab oriēte i occidēte. sub qb⁹ ꝛ mores
hoīuꝫ dispares atqꝫ aīalia specialiter diuersa nascūt. q̄ vo
cata sūt a locis qbusdā famosis. quoꝝ ꝑmū ē meroes. secū
dū syenes. tertiū catacoras. i. africa. quartuꝫ rhodus. quin
tum hellespontus. sextū mesopōtus. septimū brustenus.

¶ De hemisphęrijs. Cap. XLII.

h Emisphęriū dimidia pars sphęre ē: hemisphęriō su
pra terras: ē ea pars cęli q̄ a nobis tota videt. hemi
sphęriō sub terra ē: q̄ videri nō pōt q̄diu sub terra fuerit.

¶ De quinqꝫ circulis cęli. Cap. XLIII.

Onę celi qnqꝫ sūt quaꝝ distinctōib⁹ q̄daꝫ ꝑtes tēpe
rie sua incolūt: quędā imanitate frigoris aut caloris
ihabitabiles existūt. Quę iō çonę vel circuli appellā
tur: eo ꝙ in circūductiōe sphęrę existūt. Quoꝝ ꝑm⁹ circu
lus ideo arcticus appellat: ꝙ inter eū arcturi signa: inclusa
ꝓspiciūt. Scōs circulus therinos q ꝛ tropicus dicit: qꝛ i eo
circuiēs sol: aqlonis finib⁹ ęstatē facit. ꝛ vltra eū circulum
nō trāsit. sꝫ statiꝫ reuertit. ꝛ ide tropicus appellat. Terti⁹
circulus himerin⁹. q a latinis iō ęquinoctialis appellat. eo
ꝙ sol cū ad eū orbē ꝑuenerit ęqnoctiū facit. himerinus. n.
latine dies dicit atqꝫ nox quo circulo dimidia sphęrę pars
constituta ꝑspicit. Quartus circulus antarcticus vocatus.
eo ꝙ cōtrarius sit circulo quē arcticon nominamus. Quin
tus circulus chimerinus tropicus. qꝛ latinis hyemalis siue
brumalis appellatur. ideo qꝛ sol cum ad euꝫ circulū perue
nerit. hyemē his qui ad aquilonem sunt facit. ꝛ ęstateꝫ his
qui in austri partibus cōmorantur.

¶ De çodiaco circulo. Cap. XLIIII.

ç Odiacus autē circulus ē qui ex lineaꝝ quinqꝫ angu
lis ꝛ ex vna linea constat.

¶ De candido circulo. Cap. XLV.

Acteus circulus via ē que i sphera videt. a candore
l dicta. qꝛ alba ē. quā aliq dicūt viā eē qua circuit sol.
ꝛ ex splendoris ipsius transitu ita lucere.

¶ De magnitudine solis. Cap. XLVI.

m Aguitudo solis fortior ē terre. vñ ꝛ eodem momēto
quo orit: ꝛ oriēti simlr ꝛ occidēti eq̄liter apparet. Qꝫ
vero tanq̄ cubitalis nobis videt. cōsiderare oportꝫ quan
tū sol distat a terris: q̄ lōgitudo facit vt pu⁹ videat a nob.

¶ De magnitudine lune. Cap. XLVII.

Agnitudo quoqꝫ lūe: minor fert eē ꝙ solis. Nā dum
m sol supior sit a luna: ꝛ tamē a nobis maior q̄ luna vi
deatur iam si ꝓpe nos accessisset: multo maior q̄ lu
na cōspiceretur. Sicut autē fortior ē sol terra. ita terra for
tior est luna: per aliquam quantitatem.

De natura solis. Cap. XLXIII.

s Ol dū igne⁹ sit: pre nimio motu cōuersionis sue am
plius icalescit. Cuius ignē dicūt philosophi aqua nu
triri ꝛ ecōtrario elemento virtutē luminis ꝛ caloris accipe
re. Uñ videmus eum sepius madidū ꝛ rorantem.

¶ De cursu solis. Cap. XLIX.

Olē ꝑ seipsuꝫ moueri: nō cū mūdo verti di
cūt. Nā si fixus celo maneret: oēs dies ꝛ no
ctes eq̄les existerēt: sꝫ cuꝫ alio loco cras oc
casuꝝ: alio occidisse hesterno videm⁹ appa
ret eū ꝑ seipꝫ moueri: nō cum mūdo verti.
Spatijs. n. ineq̄lib⁹ orbes ānuos cōficit pro
pter tēpoꝝ mutatiōes. Oriēs diē facit: occi
dēs noctē iducit. Nā vadēs longi⁹ ad meridiē hyemē fac:
vt hibernis hūorib⁹ ac pruinis terra pinguescat. Accedens
ꝓpius ad septentrionē: estatē reddit: vt fruges maturitate
durēt: ꝛ q̄ sūt i humidis icocta: feruefacta mitescat.

¶ De defectu solis. Capi. L.

Ol oriēs diem facit: occidēs noctē iducit. Nā
dies ē sol super terras: nox ē sol sub terra. Ex
ipso. n. sūt hore: ex ipso dies cum ascēderit: ex
ipo etaim nox cū occiderit: ex ipo mēses ꝛ an
ni numerāt: ex ipo vicissitudines fiūt tēpoꝝ.
Qñ āt ꝑ meridiē currit: vicinior terre est: qñ
vero iuxta septētrionē sublimis attollit. Cui
iō de⁹ diuersos cursus cōstituit: loca ꝛ tpa: ne dū semp i ysdē
morarent locis: quotidiāo vapore ei⁹ vniuersa cōsumerēt: sꝫ
vt Clemēs ait: cursus diuersos accipit: qb⁹ aeris tēperie cōꝑ
ratōe tēpoꝝ dispenset: ꝛ ordo vicissitudinū ꝑmutationūqꝫ
seruet. Nā dū ad superiora cōscenderit ver tēperat: vbi āt
ad summū celi venerit: estuos accēdit calores: descendēs
rusus autūno tēperi⁹ reddit: vbi vero ad inferiorem redit
circulum: ex glaciali compage celi rigorē nobis hiberni fri
goris derelinqt.

¶ De itinere solis. Cap. LI.

s Ol oriens ꝑ meridiē iter habꝫ: qui postq̄ ad occasuꝫ
venerit: ꝛ occeano se itinxerit: ꝑ icognitas sub terra
vias vadit: ꝛ rursus ad orientē recurrit.

¶ De lumine lunę. Cap. LII.

l Unā qdā philosophi dicūt ꝓpriū lumē habere: glo
biqꝫ ei⁹ vnā partē eē luci fluā: aliā vero obscuraꝫ: ꝛ

paulatiȝ se vertēdo diuersas formas efficere. Alij econtra aiunt lunaȝ nō suū lumē habere. sȝ solis radijs illuminari. Unā ꝛ eclipsin patiꝭ. si iter ipsaȝ ꝛ solē vmbra terrę iteruenjat. Sol.n.illi loco supior ē: Hic euēit vt qñ sub illo ē pte supiore luceat. iferiore vō quā hȝ ad terras obscura sit.

❡ De formis lunę. Cap. LIII.

p Rima figura lunę bicornis est ita

Secunda sectilis habet ita

Tertia dimidia habet ita.

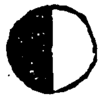

Quarta plena ita.

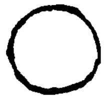

Quinta iterum dimidia ex maiore ita

Sexta iterum sectilis ita

Septima bicornis ita

❡ Septima autem semis: ꝛ vicesimasecūda semis in suo orbe medię sunt. Cęterę proportionales sunt.

❡ De interlunio lunę. Cap. LIIII.

i Nterluniū lunę ē tp̄s illō iter deficiētē ꝛ nascētē lunam. Est aūt.30.dies quo luna non lucet. Quę iō videri nō pōt: qꝛ soli cōiūcta obscuraꝭ: sȝ codeȝ momēto renascēs paulatim ab eo recedēdo videtur.

❡ De cursu lunę. Cap LV.

l Una amissi ac recepti lumis vicib⁹ mēstrua i cētro spacia moderaꝭ. Quę iō incidit obliquo ꝛ non recto cursu vt sol. s. ne incidat in cētꝝ terrę: ꝛ frequēter patiaꝭ eclipsin. Uicinus eniȝ ē eius circulus terrę. Crescēs āt oriēteȝ cornibus spectat: decrescēs occidentē merito: qꝛ occasura ꝛ amissura est lumen.

❡ De vicinitate lunę ad terras. Cap. LVI.

l Una terris vicinior ē q̄ȝ sol: inde ꝛ breuiori orbe celerius pagit cursum suū. Nā iter qō in diebus. 365. sol pagit: ista p.30ª. dies pcurrit. Unde ꝛ antiqui mēses in luna: annos aūt in solis cursu posuerūt.

❡ De eclipsi solis. Cap. LVII.

e Clipsis solis ē quotiēs luna.30ª. ad eādē lineā q̄ sol vehiꝭ puenit: eicq̄ se obijciēs solē obscurat. Naȝ deficere nobis sol videꝭ: dū illi orbis lunę opponiꝭ.

❡ De eclipsi lunę. Cap. LVIII.

e Clipsis lunę ē quotiēs i vmbrā terrę lūa icurrit. Nō eniȝ suū lumē hr̄e: sȝ a sole illuminari putaꝭ. vñ ꝛ defectū patiꝭ: si iter ipsaȝ ꝛ solē vmbra terrę iteruēiat. Patiꝭ aūt hoc. 15ª. luna: eo vsq̄ q̄diu centꝝ atq̄ vmbraȝ obstantis terrę exeat: videatq̄ solē: vel a sole videaꝭ.

❡ De differentia stellaꝝ sideꝝ ꝛ astroꝝ. Cap. LIX.

s Tellę ꝛ sidera ꝛ astra iter se differūt. Nā stella ē qlibet singularis. Sidera vō sūt stellis plurimis facta: vt hyades: pleiades. Astra autē sunt stellę grandes: vt orion bootes: sȝ hęc nomina scriptores ꝯfundunt ꝛ astra pro stellis: ꝛ stellas pro sideribus ponunt.

❡ De lumine stellarum. Cap. LX.

s Tellę non habere proprium lumen: sed a sole illuminari dicuntur: sicut ꝛ luna.

❡ De situ stellarum. Cap. LXI.

s Tellę imobiles sūt: ꝛ cū cęlo fixę ppetuo motu feruntꝭ: neq̄ cadūt p diē: sȝ a solꝭ splendore obscuranꝭ.

❡ De cursu stellarum. Cap. LXII.

s Idera aut ferūꝭ. aut mouēꝭ. Ferūꝭ q̄ cęlo fixa sūt ꝛ cū cęlo voluunꝭ. mouēꝭ vō q̄dā sic planetę. i. erranteę. q̄ cursus suos vagos. certa tñ diffinitōe ꝯficiūt.

❡ De vario cursu stellarum. Cap. LXIII.

s Tellę p eo q̄ p diuersos orbes cęlestiū planetarum ferūꝭ. Nā q̄dā celeri⁹ exorte seri⁹ occidūt. q̄daȝ tardius exorte citius ad occasuȝ perueniunt. alię pariter oriuntur ꝛ non simul occidunt. omnes auteȝ suo tempore ad suum cursum proprium reuertuntur.

❡ De interuallis stellarum. Cap. LXIIII.

s Telle inter se diuersis iteruallis distāt a terra: ppterea dispari claritate magis minusue nostris oculis apparēt. Nam mlt̄e maiores sunt his quas videm⁹ cōspicuas: sȝ longius positę paruę videntur a nobis.

❡ De numero circulari stellarum. Cap. LXV.

N Umerus circularis stellaꝝ ē: p quē cognosciꝭ in quāto tp̄e circulū suū vnaqueq̄ stella pcurrat: siue p lōgitudinē siue p latitudines. Nā luna octo annis ferꝭ explere circulū suū: mercurius annis. 20. lucifer ānis. 9. sol annis. 19. vesp. i 5. phęton annis. 12. saturnus. 30. Quib⁹ pactis ad reuersionē circuli sui ijsdē signis ꝛ partib⁹ reuertūꝭ. Quedā sidera radijs solis ipedita: anomala fiūt: aut retrograda: aut statiōaria: iuxta qō ꝛ poeta meminit dicens. Sol tpa diuidit eui: mutat nocte diē radijsq̄ potētibus astra ire vetat: cursusq̄ vagos retine moraꝭ.

❡ De stellis planetis. Cap. LXVI.

Q Uedā stellę iō planete dicūꝭ. i. errantes: qꝛ p totū mundū vario motu discurrūt. Uñ p eo q̄ errant: retrograde dicūꝭ vel anomala efficiunꝭ ... q̄ñ particulas addūt ꝛ detrahūt. Cetęꝝ q̄ñ tñ detrahūt retrograde dr̄. stationē āt faciūt qñ stāt

❡ De pcedētia ꝛ antegradatōe stellaꝝ. Cap. LXVII.

p Recedentia vel antegradatio stellarū est dum stella motum suum consuetuȝ agere videtur: ꝛ aliquid preter consuetudinem precedit.

❡ De remotōe vꝭ retrogradatōe stellaꝝ. Ca. LXVIII.

r Emotio vel retrogradatio stellaꝝ est: in q̄ stella dū motū suū agat: simul ꝛ retrorsuȝ moueri videꝭ.

❡ De statu stellarum. Cap. LXIX.

s Tatus stellarū est: qꝛ dum stella semp moueꝭ: tñ i aliquibus locis stare videtur.

❡ De nominibus stellarum quibus ex causis nomina acceperunt. Capitulum. LXX.

S Ol appellat⁹ ē: eo q̄ solus appareat: obscuratis fulgore suo cunctis siderib⁹. Luna dicta q̄si lucina: ablata media syllaba: de qua Uirgilius. Casta faue lucina. Sūpsit autē nomē per deriuationē a solis luce: eo q̄ ab eo lumē accipiat. acceptūq̄ reddat. Stellę dictę a stando. qꝛ fixę stant semp i cęlo nec cadūt. Nā q̄ videm⁹ e cęlo stellas q̄si labi. nō sunt stellę. sed igniculi ab ęthere lapsi. q fiūt dū ventus altiora petēs. ęthereū ignē secū trahit q tractu suo imitatur stellas cadentes. Nā stellę cadere nō possunt: Immobiles eni vt pdictū est sunt. ꝛ cū cęlo fixę ferūꝭ. Sidera dicta q̄ ea nauigantes ꝯsiderādo iter dirigunt ad cursus ꝯsiliū. ne fallacibus vndis aut vētis alibi deducāꝭ. Quędā autē stellę iccirco signa dicunꝭ. qꝛ eas nautę obseruāt i gubernandis remigijs. cōtēplantes acieȝ fulgorēq̄ eoꝝ. qb⁹ rebus status cęli futurus ostēdiꝭ. Sȝ ꝛ oēs hoies ea intēdūt ad puidēdas aeris qualitates. p ęstatē ꝛ hyemē vernalēq̄ tēperiē. Ortu.n. vꝭ occasu suo. certis statiōib⁹ tēpoꝝ q̄litates significāt. Signoruȝ pm⁹ arcton q i axe fix⁹. 7. stellis i se reuolutis rotaꝭ. nomē ē grecū qō latine vrsa diciꝭ q̄ qꝛ i modū plaustri vertiꝭ. nr̄i eā septētrionē dixerūt. Triones. n. sunt pprie boues arationi dicti eo q̄ terrā terant: q̄si teriones. Septētriones autē nō occidere: axis vicinitas facit: qꝛ i eo fixę sunt. Arctophylax dr̄: qō arctō. i. elicen vrsaȝ seqꝭ. Eūdēq̄ booten dixerūt: eo q̄ plaustro hęret: signū multis spectabile stellis: inter q̄s ꝛ arctur⁹ ē. Arctur⁹ sidus ē post caudā maioris vrsę: positū in signo bootis. vñ ꝛ arctur⁹ dict⁹ ē q̄si αρκτου ουρα quia bootis pcordijs collocat⁹ ē. Oriꝭ autē autūnali tp̄e. Orion astꝝ ante tauri vestigia fulget: ꝛ dictus orion ab vrina. i. ab inundatiōe aquaꝝ. Tp̄e.n. hyemis obortus mare ꝛ terras aquis ꝛ tēpestatib⁹ turbat. Hūc latini iugulā vocant eo q̄ sit armat⁹ vt gladius: ꝛ stellaꝝ luce terribilꝭ atq̄ clarissimus. In quo si hec fulgēt oia serenitas portendiꝭ: si obscuraꝭ h⁹ acies tēpestas cerniꝭ iminere. Hyades dicte απο του υειν. i. a suco ꝛ pluuijs. Naȝ pluuie grece υετοι dñr. Ortu qppe suo efficiunt pluuias. vñ ꝛ eas latini succulas appellauerunt: qꝛ qñ nascūꝭ pluuiaꝝ signa mōstranꝭ: de qb⁹ Uirgili⁹. Arcturuȝ pluuiasq̄ hyadas: sūt aūt in frōte tauri. 7. ꝛ oriūꝭ tp̄e vernali. Pleiades a pluralitate dictę qꝛ pluralitatē greci πλειοτητα appellāt. Sūt āt stellę septē āte genua tauri: ex qb⁹. 6. videꝭ. Nā latet vna. Has latini vergilias dicūt: a tp̄is significatōe. q̄ vere exoriūꝭ. Nā occasu suo hyemē: ortu ęstatē p̄meq̄ nauigatōis tp̄s ōndunt. Canicula stella q̄ ꝛ syrius dr̄: ęstiuis mēsibus i medio cētro cęli ē: ꝛ dū sol ad eā ascēderit: ꝯiūcta cū sole duplicaꝭ calor ipsi⁹ ꝛ dissoluūꝭ corpa ꝛ vaporāꝭ: vñ ꝛ ex ipsa stella dies caniculares dñr: qñ ꝛ molestę sunt purgatiōes. Canis āt vocaꝭ ppterea q̄ corpa morbo afficiat: siue pp flāma candorē eo q̄ eiusmōi sit: vt pcęteris lucere videaꝭ. Itaq̄ quo magis eā cognoscerēt: syriō appellasse. Cōmetes stella dicta ē eo q̄ cōmas luminis ex se fūdat. Qō gen⁹ sideris qñ apparuerit: aut pestilētiaȝ: aut famē: aut bella significat. Cōmetes āt latine crinitę appellāꝭ: qꝛ i modū criniū flāmas spargūt: q̄s stoyci dicūt eē vltra.30. q̄ꝝ noia ꝛ effect⁹ qdā astrologi scripserunt. Lucifer dict⁹ eo q̄ iter oia sidera plꝰ lucē ferat. Est āt vn⁹ ex planetis. Hic pprie ꝛ iubar dr̄: eo q̄ iubas lucis ex se fundat: sȝ ꝛ splēdor solꝭ ac lunę ꝛ stellaꝝ iubar vocaꝭ: q̄ in modū iubę radij ipsoꝝ extēdāꝭ. Uesper⁹ ē stella occidētalꝭ: quā cognominatā phibēt a vespo hispāię rege. Est āt ꝛ ipsa ex. 5. stellis planetꝭ: noctē ducēs ꝛ solē sequēs. Ferꝭ āt q̄ hęc stella oriēs luciferꝝ: occidēs vespeꝝ. De q̄ stati⁹. ꝛ alterno deprēdiꝭ vn⁹ i ortu. Planetę stellę sūt q̄ nō sūt fixę i cęlo vt reliq̄: sȝ i aere ferūꝭ. Dictę āt plāetę απο της πλανης. i. ab errore. Nā iterdū i austꝝ: iterdū i septētrionē: plęrūq̄ ꝯ mūdū: nōnūq̄ cū mūdo ferūꝭ: q̄rū noia gręca sūt. Phęton phęnōca: pyrō: hesper⁹: stylbō. Has romāi noīb⁹ deoꝝ suoꝝ. i. iouis: saturni: martis: veneris atq̄ mercurij sacrauerūt. Decepti.n. ꝛ decipe volētes: i eoꝝ adulationē: q sibi aliqd s̄m amoreȝ ꝯstituissent: sidera oñdebāt i cęlo: dicētes q̄ iouis eēt illud sidus ꝛ illud mercurij: ꝛ ꝯcepta ē opio vanitatis. Hāc opionē erroris: diabolus ꝯfirmauit: xp̄s euertit. Iā vō illa q̄ ab ipsis gētilib⁹ signa diciꝭ: i qb⁹ ꝛ aiantiū imago de stellꝭ formaꝭ: vt arcton: aries: taur⁹: libra ꝛ hōi alia: hi q sidera puiderūt: i numeꝝ stellaꝝ speciē corpis supstitiosa vanitate pmoti finxerūt: ex causis qbusdā deoꝝ suoꝝ a imagines ꝛ noia conformātes. Nā arietē pmū signū: cui vt librę mediā mundi lineā tradunt pp ammonē. i. iouē vocauerūt: qꝛ i eius capite q simulacra faciunt: arietis cornua fingunt. Quod signū gentiles ideo inter signa primū constituerunt: qꝛ in mense martio: qui ē anni pncipiū solē in eo signo cursuȝ suū pagere dicūt. Sȝ ꝛ tauꝝ inter sidera collocāt: ꝛ ipȝ in honorē iouis: eo q̄ in bouē sit fabulose ꝯuersus: qñ europā trāsuexit. Castorē quoq̄ ꝛ pollucē: post mortē inter notissima sidera ꝯstituerūt: qō signū gemini dicūt. Cancrum quoq̄ ide dixerūt eo q̄ cū ad id signū mēse iunio sol venerit: retrogradiꝭ i modū cancri breuioresq̄ dies facit. Hoc.n. aial incertam hȝ pmā partē. Deniq̄ ad vtrāq̄ partē gressuȝ dirigit: ita vt prior pars sit posterior ꝛ posterior prior. Leonē in gręcia igētē hercules occidit: ꝛ pp virtutē suaȝ hunc inter. 12. signa ꝯstituit. Hoc signū sol cū attigerit: nimiū calorē mūdo reddit: ꝛ ānuus flatus etesias facit. Uirginis etiā signū iccirco inter astra collocauerunt: ppter q̄ hisdē dieb⁹ in qbus per illud sol decurrit: terra exusta solꝭ ardore nihil pariat. Est.n. hoc tēpus caniculariū dieꝝ. Libram aūt vocauerūt ab ęqlitate mensis ipsius: qꝛ. 8. kalꝭ octobris sol p illud signū currēs: ęquinoctiuȝ facit: vñ Lucan⁹. Ad iustę pondera librę. Scorpiū quoq̄ ꝛ sagittariū: ppter fulgura mensis ipsi⁹ appellauerūt. Sagittarius vir eqnus cruribus deformatus: cui sagittaȝ ꝛ arcū adiungunt: vt ex eo mēsis ipsius fulmia demōstrenꝭ. Uñ ꝛ sagittari⁹ ē vocatus. Capricorni figuraȝ iō inter sidera finxerunt ppter caprā iouis nutricē: cui⁹ posteriorē partē corpis in effigiē piscis iō finxerūt: vt pluuias eiusdem mensis designarent: quas solet idē mēsis plerūq̄ in extremis habere. Porro aquariū ꝛ pisces: ab ibribus tēpoꝝ vocauerunt: q̄ hyeme qñ in his signis sol vertiꝭ: maiores pluuię pfundūꝭ. Et miranda demētia gentiliū: q nō solum pisces: sȝ etiaȝ arietes ꝛ hyrcos ꝛ tauros: vrsas ꝛ canes: cancros ꝛ scorpiones in cęlū transtulerūt. Nam ꝛ aquilam ꝛ cygnū pp iouis fabulas inter cęli astra ei⁹ memorię causa collocauerūt. Perseū quoq̄ ꝛ vxorē ei⁹ ādromedā postea q̄ȝ sunt mortui in cęlū receptos esse crediderunt: ita vt imagines eoꝝ stellꝭ designarēt: eorūq̄ appellare noibus no erubescerent. Aurigaȝ etiam erichthoniū in cęli astra collocauerunt: ppter q̄ vidissent eum pmū quadrigā iūxisse. Mirati sunt enī ingeniū eius ad imitationē solis accessisse: ꝛ pp hoc nomē eius post mortē inter sidera posuerunt. Sic calisto lycaonis regis filia dū ab ioue compressa: ꝛ fabulose ab iunone in vrsę fuisset speciē conuersa: quę gręce arcton appellaꝭ: post interfectionē ipsius nomē eius iouis cum filio in stellꝭ septētrionalibus transtulit: eāq̄ arcton: filiū auteȝ eius arctophylax appellauit. Sicq̄ lyra p mercurio in cęlū locata: sic centaurus chiron pp q̄ nutrierat esculapium ꝛ achillē inter astra dinumeratus ē: sȝ quolibȝ mō superstitiōes hę ab hoib⁹ nuncupenꝭ: sunt tñ sidera q̄ deus i mundi pncipio cōdidit ac certo motu distinguere tēpora ordinauit. Hoꝝ igiꝭ signoꝝ obseruatiōes vꝭ geneses vꝭ cetera superstitiosa que se ad cognitionē fideꝝ coniungūt. i. ad noticiam fatoꝝ ꝛ fidei nostre sine dubitatiōe cōtraria sunt: sic ignorari debent a christianis: vt nec scripta esse videantur. Sȝ nonnulli sideꝝ pulchritudine ꝛ claritate pellecti: in lapsu stellarum cecatis mentibus corruerūt: ita vt per supputationes noxias quę mathesis diciꝭ: euentus reꝝ pręscire posse conentur: quos non solum christiane religionis doctores: sȝ etiam gentiliū plato aristotees atq̄ alij veritate cōmoti: concordi sententia damnauerunt: dicentes confusionem rerum potius de tali suasione generari. Nam sicut genus humanum ad varios actus nascēdi necessitate premeretur: cur aut laudem mereantur boni: aut mali legum percipiant vltionem. Et quāuis ipsi non fuerint celesti sapientię dediti: vitatis testimōio errores eoꝝ merito pculerunt. Ordo aūt iste septem seculariū disciplinaꝝ: ideo a philosophis vsq̄ ad astra perductus est: scilicet vt animos seculari sapientia implicatos a terrenis rebus abduceret: ꝛ in superna contemplatione collocaret.

¶ Incipit liber quartus.

¶ De medicina. Ca. I.

MEdicina est que corporis vel tueť vel restaurat salutem. Cuius materia versatur in morbis ⁊ vulneribꝰ. Ad hanc itaqꝫ pertinēt nō ea tm̄ que ars eoꝝ exhibꝫ qui proprie medici nominātur. sꝫ etiaꝫ cibꝰ ⁊ potꝰ regimē ⁊ tegmē: defēsio deniqꝫ oīs atqꝫ munitio qua sanuꝫ nostꝝ corpꝰ aduersus externos ictus casusqꝫ seruať.

¶ De nomine eius. Cap. II.

NOmen aūt medicine a modo id est temperamēto impositū existimať: vt nō satis: sꝫ paulatim adbibeať. Nam in multo contristať natura. mediocri autem gaudet: vn̄ ⁊ q pigmēta ⁊ antidota satis vł assidue biberint vexantur. Immoderatō enim omnis salutē sꝫ periculū affert.

¶ De inuentoribus eius. Cap. III.

MEdicine aūt artis auctor ac repertor apō grecos phibeť apollo. Hāc filiꝰ eiꝰ esculapius laude ⁊ ope ampliauit. sed postqꝫ fulminis ictu esculapiꝰ interijt. interdicta ferť medēdi cura: ⁊ ars simł cū auctore defecit. latuitqꝫ p annos pene qngētos vsqꝫ ad tps artaxerxis regis psaꝝ. Tūc eā reuocauit ad lucem hippocrates. asclepio patre genitus in insula coo.

¶ De tribus heresibꝰ medicoꝝ. Cap. IIII.

HIitaqꝫ tres viri totidē hereses inuenerunt. Pria metodica inuēta ē ab apolline. q̄ remedia sectať ⁊ carmina. Secunda empirica. i. experiētissima: inuēta ē ab esculapio: q̄ non indicioꝝ signis: sꝫ solis cōstat expimētis. Tertia logica. i. rōnalis inuenta ab hippocrate. Iste. n. discussis etatū regionū vel egritudinū q̄litatibꝰ: artis curā rōnabiliter pscrutatꝰ ē. Empirici. n. experientiaꝫ solaꝫ sectanť: logici expientie rōnē adiūgunt. Metodici nec elementoꝝ rōnē obseruant: nec tpa: nec etates: nec causas: sꝫ solas morboꝝ substantias.

¶ De quattuor humoribus corpoꝝ. Cap. V.

SAnitas ē itegritas corpis: ⁊ tēperātia nature ex calido ⁊ humido: quod ē sanguis vn̄ ⁊ sanitas dicta ē q̄si sanguinis statꝰ. Morbi gnāli vocabulo oēs passiōes corpis cōtinenť: ꝙ ide veteres morbū noīauerūt: vt ipsa appellatione mortis vim q̄ ex eo nasciť demonstrēt. Inter sanitatē āt ⁊ morbū media ē curatio: q̄ nisi morbo cōgruat nō pducit ad sanitatē. Morbi oēs ex quattuor nascūť humoribꝰ. i. ex sangnie ⁊ felle: melancolia ⁊ flegmate. Ex ipis. n. regūť sani: ex ipsis ledūť ifirmi. Dū. n. ampliꝰ ex cursuꝫ nāe creuerit: egritudies faciūt. Sic āt q̄ttuō sūt elťa: sic ⁊ q̄ttuō hūores ⁊ vnusqsqꝫ hūor suū elemētū imitať: sanguis aerē: colera ignē: melācolia terrā: flegma aquā. Et sūt q̄ttuor hūores sicť q̄ttuor elemēta: q̄ cōseruant corpa nr̄a. Sāgis ex greca etymologia vocabulū sūpsit ꝙ vegetetur ⁊ sustēteť ⁊ viuat. Coleraꝫ greci vocauerūt: ꝙ vniꝰ diei spacio terśeť: vn̄ ⁊ colera. i. fellicula noīata ē: hoc ē fełł effusio. Greci. n. fel colē dicūt. Melācolia dcā: eo ꝙ sit ex nigri sangis fece admixta abūdātia fełł. Greci. n. melan nigꝝ vocāt: fel āt colē appellāt. Sāguis latie vocatus ꝙ suauis sit: vn̄ ⁊ hoīes qbꝰ dn̄ať sanguis dulces ⁊ blādi sūt. Flegma āt dixerūt ꝙ sit frigida: greci. n. frigus flegmonē appellāt. Ex his q̄ttuor hūoribꝰ regūť sani: ex ipsis ledūť ifirmi. Dū. n. ampliꝰ ex cursuꝫ nāe creuerit: egritudies faciūt. Ex sanguine aūt ⁊ felle acute passiōes nascūť: q̄s greci oxias vocant. Ex flegmate vō ⁊ melācolia veteres cāe pcedunt q̄s greci cronia dicūt.

¶ De acutis morbis Cap. VI.

OXia ē acutus morbꝰ q aut cito trāsit aut celeriꝰ iterficit: vt pleuresis phrenesis. Oxi. n. acutū apō grecos ⁊ velocē significat. Chrōia ē plixꝰ corpis morbꝰ: q mltis tpibꝰ remorať vt podagra phthisis. Chronō. n. apud grecos tps dr̄. Quedā āt passiōes ex pprijs cāis nomē acceperunt. Febris a feruore dcā ē: ē. n. abūdātia caloris. Phrenesis appellata siue ab ipedimēto mētis: qꝛ greci mētē frenas vocāt: seu qꝛ dētibus frēdēt. Nā frēdere ē dētes cōcutere. Est āt pturbatio cū exagitatōe ⁊ dementia ex colerica vi effecta. Cardia vocabulū a corde sūpsit dū ex aliq̄ timore aut dolore afficiť. Cor. n. greci cardian vocāt. Est. n. cordis passio cū formidabili metu. Litargia a sōno vocata: ē. n. oppssio cerebri cū obliuiōe ⁊ sōno iugi veluti stertētis. Synācis a cōtinētia spūs ⁊ pfocatione dicta. Greci. n. synechī cōtiere dicūt. Qui. n. h vitio laborāt: dolore fauciū pfocať. Flegmō ē feruor stomachi cū extēsiōe atqꝫ dolore. Flegmō ē igetudo cū rubore ⁊ dolore ⁊ extēsiōe ⁊ duritia ⁊ vastitate. Que cū cepit fieri: igetudo ⁊ febrł cōseqť. Vn̄ ⁊ dicta ē flegmō apo tu phlegō. i. iflāmās: sic. n. sentiť: ⁊ ide nomē accepit. Pleuresis est dolor lateris acutꝰ cū febre ⁊ sputo sanguiolēto. Latꝰ. n. grece pleura dr̄. Vn̄ ⁊ pleuretica passio nomē accepit. Peripleumōia ē pulmōis vitiū cū dolore vehemēti ⁊ suspirio. Greci. n. pulmonē pleumō vocant: vn̄ ⁊ egritudo dcā ē. Apoplexia ē subita effusio sangis: q̄ suffocati itereūt. Dcā āt apoplexia ꝙ ex letali pcussu repētinꝰ casus fiat. Greci. n. pcussionē apoplexin vocāt. Spasmꝰ grece latie cōtrio subita ptiū aut neruoꝝ cū dolore nimio. Quā passionē a corde noiatā dixerūt: qꝛ in h pncipatū vigoris hꝫ. Fit āt duobꝰ mōis: aut ex repletōe aut ex ianitōe. Titanus maior ē cōtrio neruoꝝ a ceruice ad dorsuꝫ. Telū lateris dolor ē. Dcm̄ aūt ita a medicis: ꝙ dolore corpꝰ trāsuerberꝫ q̄si gladiꝰ. Ileos dolō itestinoꝝ: vn̄ ⁊ ilia dcā sūt. Grece. n. ειλειν obuoluere dr̄: ꝙ se itestina p dolore īnoluāt. Hi ⁊ torminosi dn̄r: ob itestinoꝝ tormēta. Hydrophoba. i. aq̄ metꝰ. Greci. n. hydor aquā vocant: phobō timorē dicūt: vn̄ ⁊ latini hūc morbū ob aq̄ metū lymphaticū vocāt. Fit āt aut ex canis rabidi morsu: aut ex aeris spuma in terrā piecta: quā si hō vł bestia tetigerit: aut demētia repletur: aut i rabiē vtiť. Carbūculus dictꝰ ꝙ i ortu suo rubēs sit vt ignis: postea niger vt carbo extictꝰ. Pestilētia ē cōtagiuꝫ qō dū vnū apphēderit: celeriter ad plēs trāsit. Gigniť āt ex cōrupto aere ⁊ i viscerībꝰ penetrādo initiť. Hoc ⁊ si plerūqꝫ p aereas ptātes fiat: tn̄ sine arbitrio oipotentis dei oino nō fit. Dicta āt pestilētia: q̄si pastulētia ꝙ veluti incēdiū depascat ⁊ toto descēdit cōpe pestis. Idē ⁊ cōtagiū a cōtingēdo: q quē tetigerit polluit. Ipa ⁊ iguinaria ab iguinū pcussōe. Eadē ⁊ lues: a labe ⁊ luctu vocata: q̄ tanto acuta ē vt nō heat spaciū tpis q̄ aut vita speť aut mors: sꝫ repētinꝰ languor sil cū morte vēit.

¶ De chronicis morb. Cap. VII.

CHronia ē plixus morbus q multis tpibꝰ remorať: vt podagra phthisis. Chronos. n. apō grecos tps dr̄. Cephalea ex causa vocabulū hꝫ: capit l. n. passio est: ⁊ greci caput cephalin vocāt. Scothomia ab accidēti nomē sūpsit ꝙ repentinas tenebras ingerit oculis cū vertigine capitis. Vertigo aūt ē quotiensciūqꝫ ventus cōsurgit ⁊ terraꝫ in circuitū mittit: sic ⁊ i vertice hoīs: arterie ⁊ vene ventositatē ex resoluta humectatōe gignūt: ⁊ i oculis gyꝝ faciūt. Unde ⁊ vertigo nūcupata ē. Epilepsia vocabulū sūpsit ꝙ mētē apprehēdēs: pariter ēt corpus possideat. Greci. n. apphēsionē epilepsin vocant. Fit āt ex melancholico hūore quotiēs exuberauerit ⁊ ad cerebꝝ cōuersus fuerit. Hec passio ⁊ caduca vocať: eo ꝙ cadēs eger spasmū patiať. Hos ēt vulgꝰ lūaticos vocať ꝙ per lune cursuꝫ comiteť eos isania demonū. Idē ⁊ laruatio. Ipse ē ⁊ morbꝰ comitialis. i. maior ⁊ diutinꝰ quo caduci tenenť. Cuiꝰ tāta vis ē: vt hō valēs cōcidat spumetqꝫ. Comitialis aūt dictꝰ ꝙ apō gētiles cū comitioꝝ die cuiqꝫ accidisset: comitia dimittebanť. Erat aūt apud romanos comitioruꝫ dies solēnis in kał. ianuarijs. Mania ab insania vel furore vocata. Nā grecoꝝ vetustas: furorē manian appellabat: siue ab inigtate: quā greci manian vocauerūt. siue a diuinatiōe: qꝛ diuinare grece manin dr̄. Melancholia dicta est a nigro felle. Greci eni nigrū melan vocāt: fel aūt colen appellāt. Epilepsia autē i phātasia fit: melācolia i rōne: mania in memoria. Typi sūt frigide febres q̄ abusiue typi appellabanť ab herba q̄ i aqua nasciť: que latine forma atqꝫ statꝰ dr̄. Est. n. accessionū vel recessionū reuolutio p statuta tpoꝝ iternalla. Reuma grece: latine eruptio siue fluor appellať. Catarrus ē fluor reume iugis ex naribꝰ: q duꝫ ad fauces venerit brāchos vocať: dum ad thoracē vel pulmoneꝫ phthisis dr̄. Choriza ē quotiēs ifusio capitis i ossa venerit nariū: ⁊ pfocationē fecerit cū sternutatiōe. vn̄ ⁊ choriza nomē accepit. Brāchos ē pfocatio fauciū cum frigido humore. Greci eni guttur brāchos dicūt: circa quē fauces sūt: quas nos corrupte brāchias dicimꝰ. Raucedo amputatio vocis ē: Hec ⁊ artheriasis vocatur. eo ꝙ vocē raucā ⁊ clausam reddat ab arteriarū iniuria. Suspiriū nomē sumpsit: ꝙ inspiratiōis difficultas ē: quā greci dyspnian dicūt. i. suffocationeꝫ. Peripleumonia a pulmone nomē accepit. Est pulmonis tumor cū spumarū sanguinearū effusione. Emoptois emissio sanguinis p os: vn̄ ⁊ nomē accepit: hema eniꝫ sanguis dr̄. Phthisis ē vlceratio ⁊ tumor in pulmōibꝰ q in iuuenibꝰ faciliꝰ euenire solet. Phthisis autē apud grecos dicta ꝙ sit totiꝰ corpis cōsūptio. Tussis grece ab altitudine vocať ꝙ a pfundo pectoris veniat. Cuiꝰ cōtria est supior in faucibꝰ vbi vua distillat. Apostema a collectione nomē accepit. Nā collectiōes greci apostemas vocāt. Empis dicta ab apostemathe itrinsecus vel in latere vł in stomacho cū dolore ⁊ febribꝰ ⁊ tussi: ⁊ abundātibus spumis ⁊ purulētis. Epaticus morbꝰ a iecoris passione nomē accepit. Greci eni iecur ηπαρ vocant. Lienosis ab splene vocabuluꝫ sūpsit. Greci. n. splen lien dicūt. Hydropisis nomē sūpsit ab aquoso humore cutis. Nā greci hydor aquā vocauerūt. Est eniꝫ hūor subcutaneꝰ: cū iflatiōe turgēte. ⁊ anhelitu fetido. Nephresis a renū lāguore nomē accepit: renes. n. greci nephrasin dicūt. Paralysis dicta a corporis ipēsatiōe: facta ex młta ifrigidatiōe: aut in toto corpe: aut i parte. Cachexia nomē sumpsit a corpis iniuria. Cachexiā eni malā vexationē greci vocauerūt. Fit autē hec passio ex itēperātia egrotātis: vel curatiōe mala medicaminis: aut post egritudinē tarda resumptio. Atrophia nomē accepit a diminutiōe corpis. Nā greci nutrimēti cessationē atrophian dicūt. Est. n. tenuitas corporis ex causis latētibꝰ ⁊ paulatiꝫ cōualescētibꝰ. Sarcisin est supfluū carnis icremētū: quo vltra modū corpora saginanť. Greci eni carnē sarca vocāt. Ischiasis vocata a parte corpis quā vexat. Nā vtebroꝝ ossa: quoꝝ sūmitas ilioꝝ initio terminať: greci ischia vocāt. Fit aūt de flegmate q̄tims descenderit in recta ossa ⁊ efficit ibi glutinatio. Podagrā greci a retētiōe pedū dicūt noiatā ⁊ a ferali dolore. Siquidē oē qō imite fuerit: abusiue agreste vocanꝰ. Artericꝰ morbꝰ ab articuloꝝ passione vocabulū sumpsit. Calculus: lapis est q i vesica fit. vn̄ ⁊ nomē accepit. Gigniť aūt ex mā flegmatica. Strāguria dicta ē eo ꝙ stringat vrinaruꝫ difficultateꝫ. Satyriasis. iuge desideriū veneris cū extēsione saliū locoꝝ: dicta passio a satyris. Diarria iugis vētris cursus sine vomitu. Dysenteria ē diuisio cōtinuatōis. i. vlceratio intestini. Dys. n. diuisio ē: entera itestina. Fit āt añcedēte fluore: quē greci diarriā vocāt. Lyenteria dicta ꝙ cibūmqꝫ per lineā itestini nullis obstātibus faciat plabi. Colica passio nomē sumpsit ab itestino: qō greci colon appellāt. Ragadie dicunť eo ꝙ fissure sint rugis collecte circa orificiū. Hec ⁊ hemorroide: a sanguinis fluore dicte. Greci eniꝫ sanguinem hema dicunt.

¶ De morbis q̄ i supficie cutis videnť. Cap. VIII.

ALopecia est capilloꝝ fluor circūscriptis pilis fuluis aeris qualitatē habentibus: vocata hoc noie a silitudie aīalis vulpecule: quā greci alopeciā vocāt. Parotide sūt duritie vel collectiōes que ex febribꝰ aut ex aliquo alio nascunť in auriū vicinitate: vn̄ ⁊ parotide sunt appellate. Ota eni grece auricule dicunť. Lētigo est vestigia macularū paruula in rotūditatē formata: a specie lēticule dicta. Hierisipra est quā latini sacrū ignē appellāt. i. execrādū: per antifrasiꝫ. Si qdē in supficie: rubore flāmeo cutes rubescūt. Tūc moto rubore q̄si ab igne vicina inuadunť loca: ita vt etiaꝫ febris excitetur. Serpedo: est rubor cutis cū pustularū extātia: ⁊ nomē sūpsit a serpēdo: eo ꝙ serpat p mēbra. Impetigo ē sicca scabies pminēs a corpe: cū aspitate ⁊ rotunditate forme. Hanc vulgus sarnā appellat. Prurigo vocata a prurēdo ⁊ ardēdo. Myctalmus: ē passio qua p diē visus patētibus oculis denegať: ⁊ nocturnis irruētibus tenebris reddiť. aut versa vice vt plerūqꝫ volūt: die reddiť: nocte negať. Verruce aliud sunt: phthiriasis aliud verruce sigillatiꝫ sunt: phthiriasis vero vna fortior: ⁊ circa ipsaꝫ plures iueniunť. Scabies ⁊ lepra vtraqꝫ passio est aspitas cutis cū pruritu ⁊ squamatione: sꝫ scabies tenuis aspitas ⁊ squamatio ē. Hic denique nomē accepit: que ita veluti purgamēta amittat. Naꝫ scabies q̄si squamies. Lepra vero cutis aspitas squamosa lepide herbe silis: vn̄ ⁊ nomē sūpsit. Cuius color nūc in nigredinē vertiť: nūc in alborē: nūc in ruborē. In corpore hominis ita lepra dinosciť: si variatim iter sanas cutis partes color diuersus appareat: aut si ita se vbiqꝫ diffundat: vt oīa vniꝰ coloris q̄uis adulteri faciat. Elephātiacus morbꝰ dr̄ ex silitudine elephātis: cuius nāliter dura pellis ⁊ aspa: nomen morbo in hoībꝰ dedit: qꝛ corpis supficiē similēꝫ facit elephātoꝝ cuti: siue qꝛ ingēs passio est: sicť aīal ipsuꝫ ex quo deriuatū ducit nomē. Icteris greci appellāt a cuiusdā aīał noie: ꝙ sit coloris fellei. Hūc morbū latini arcuatū dicunt a similitudine celestis arcus. Auriginē vero Varro appellari ait a colore auri. Regiū aūt morbū ide estimāt dictuꝫ ꝙ vino bono ⁊ regalibꝰ cibis faciliꝰ cureť. Cancer a silitudine maritimi aīalis vocatū vulnus sicut medici dicunt nullis medicamētis sanabile. Ergo precidi solet a corpe membruꝫ vbi nasciť: vt aliquantū viuat: tn̄ ide mortē quālibet tardius affuturā. Hordeolus est paruissima ac purulenta collectio in pilis palpebrarū constituta: in medio lata ⁊ ex vtroqꝫ cōducta hordei granuꝫ similās: vn̄ ⁊ nomē accepit. Furunculus ē tumor in acutuꝫ surgēs dictus ꝙ ferueat: q̄si feruūculus: vn̄ ⁊ grece antrax dr̄ ꝙ sit igneus. Oscedo ē qua infantuꝫ ora exulceranť: dicta ex lāguore oscitantiuꝫ. Frenusculi vlcera circa rictū oris: silia his q̄ fiunt iumētis aspitate frenoꝝ. Vlcus putredo ipsa: vulnus qō ferro fit: q̄si vi ⁊ vlcus: qō dolet q̄si vlcus: vn̄ ⁊ vlcera. Pustula est in supficie corpis turgēs veluti collectio. Papula est paruissima cutis erectio circūscripta cū rubore: ⁊ ideo papula dicta q̄si pupula. Sanies dicta: qꝛ ex sanguie nasciť. excitato. n. calore vulneris sanguis in saniē vertiť. Nā sanies nō fit in quocūqꝫ loco: nisi vbi sanguis aduenerit: qꝛ oē qō putrescit nisi calidū ⁊ humidū fuerit: qō est sanguis: putrefieri nō potest. Sanies autē ⁊ tabes sibi differunt. Fluere enim sanie viuorum est: tabe vero mortuorum. Cicatrix est obductio vulneris: naturalē colorē partibus seruans: dicta ꝙ obducat vulnera atqꝫ obcecat.

¶ De remedijs ⁊ medicaminibus. Cap. IX.

Medicinę curatio nō est spernāda. Meminimus.n. ⁊ Esaiā Ezechię languēti aliqd medicinale mādasse. ⁊ Paulus apostolus Timotheo modicum vinū pdesse dixit. Curatio autē morboꝝ tribus generibus constat. Pharmacia quā latini medicamina vocāt: chirurgia quā latini manuū operationem appellāt. manus.n. apud grecos chir vocat̃: dięta quā latini regulā nuncupant: est enī obseruatio legis ⁊ vitę. Sunt autē oīs curatiōis species tres. Primū genus dieticū: secūdū pharmaceuticū. tertiū chirurgicū. Dieta est obseruatio legis ac vitę. Pharmacia est medicamētorum curatio. Chirurgia est ferramētoꝝ incisio. Nā ferro excidunt̃ que medicamētoꝝ nō senserint medicinā. Antiquior autē medicina herbis tm̄ ⁊ succis erat. Talis enī medēdi vsus cępit: deinde ferro ⁊ cęteris medicamētis. Omnis autē curatio: aut ex cōtrarijs aut ex similib⁹ adhibet̃. Ex cōtrarijs: vt frigidū calido vel humido siccū: sicut ⁊ in homine superbia sanari nō pōt: nisi humilitate sanet̃. Ex similibus vero sicut ligamentū: vel rotūdo vulneri rotūdū: vel oblongo oblongū apponit̃. Ligatura enī ipsa nō eadē mēbris ⁊ vulnerib⁹ oībus: sed similis simili coaptat̃: quę duo etiā ipsa adiutoria noibus suis significant. Nā antidotū grece latinę ex cōtrario datū dicit̃. Cōtraria enī cōtrarijs medicine ratione curant̃. At cōtra ex simili: vt picra qd̄ interp̄tatur amara: q2 gustus eius amarus ē. Ex cōuenienti enī nomen accepit: q2 amaritudo morbi amaritudine solui solet. Dia autē medicamēta ex ꝓprijs causis habent vocabula. Hiera enī dicta quasi diuina. Arteriaca ꝙ apta sint gutturis meatui: ⁊ tumores faucium ⁊ arteriarū leniāt. Tiriaca est antidotū serpētinū quo venena pellunt̃: vt pestis peste soluat̃. Catharctica grece latine purgatoria dicunt̃. Catapodia eo ꝙ modicū potet̃ seu inglutiat̃. Diamoron a succo morę nomē sumpsit. ex quo cōficit̃. sicut diacodion: q2 ex codia.i. ex papauere fit. sicut diaspmaton: q2 ex seminibus cōponit̃. Electuariū vocatū. eo ꝙ molle sorbeat̃. Trochiscus dictus: q2 in modū rotulę deformat̃. Trochos.n. grece rota dicit̃. Collyria latino sonāt ꝙ vitia oculoꝝ dtergāt. Epithema. eo ꝙ supponat̃ alijs adiutorijs p̄cedētibus. Cataplasma. eo ꝙ inductio sola sit. Emplastrū. eo ꝙ iducat̃. Malagma. ꝙ sine igne maceret̃ ⁊ cōprehēdatur. Anema grece. latine relaxatio dicit̃. Pessaria dicta ꝙ ht⁹ inijciant̃. Medicinā iumētoꝝ chiron qdā grecus iuenit: unde pingit̃ dimidia pte hō: dimidia equ⁹. Dict⁹ autē chiron απο της χειρουργικης: q2 chirurgicus fuit appellat⁹. Creticos dies medici vocāt: quibus credo ex iudicio infirmitatis hoc nomen impositum eē. ꝙ quasi iudicent hominem ⁊ sentētia sua aut puniant: aut liberent.

De libris medicinalibus. Cap. X.

Aforismus est sermo breuis. integrū sensū ꝓposite rei scribēs. Prognostica p̄uisio ęgritudinū. vocata a p̄noscēdo. Oportet enī medicū ⁊ pterita agnoscere: ⁊ p̄sentia scire: ⁊ futura preuidere. Dynamidia ptās ē herbarū. i. vis ⁊ possibilitas. Nā in herbarū cura vis ipsa dynamis dicit̃. Unde ⁊ dynamidia nūcupat̃. vbi eoꝝ medicinę scribunt̃. Butanicum herbariū dicit̃. ꝙ ibi herbę notentur.

De instrumentis medicorum. Cap. XI.

Enchiridion dictū. ꝙ manu astringat̃. dū plurima cōtineat ferramēta. Chir.n. grece manus vocat̃. Flebotomū ab incisione vocatū. Nā incisio grece tomi dicit̃. Similaria. angistrum. spatomele. gunia quę a latinis a similitudine cucurbitę. a suspirio ventosa vocat̃. Deniq3 aīata spiritu per igniculum: dehinc p̄ciso corpori superposita. omne qd̄ iter cutem vel altius ęstuat. siue humores siue sanguinem vocat in superficiē. Clistere est instrumētū p qd̄ anema inijcit̃. Pila a pinsendis seminib⁹. i. terēdis. Hinc ⁊ pigmēta. eo ꝙ in pila ⁊ pilo agunt̃. q̄si piligmēta. Est enī pila vas cōcauum ⁊ medicorū aptū vsui. in qua ꝓprie tipsanę fieri ⁊ pigmēta concidi solent. Uarro aūt refert pilumnū quēdā in italia fuisse. qui pinsendis pręfuit aruis. vñ ⁊ pilumni ⁊ pistores. Ab hoc ergo pilū ⁊ pilā inuēta qbus far pinsitur: ⁊ ex eius noie ita appellata. Pilū aūt est vñ cōtundit̃ qcqd in pila mittitur. Mortariū. ꝙ ibi iam semia in puluerē redacta ⁊ mortua condiātur. Coticula est in qua circūducta collyria resoluunt̃: erit enim lenis. Nam aspera frangi potius q̄ resolui collyrium facit.

De odoribus ⁊ vnguētis. Cap. XII.

Odor vocatus ab aere. Thymiama lingua gręca vocat̃ ꝙ sit odorabile. Nā thymo dicit̃ flos qui odorē refert: de quo Uirgilius: Redolētq3 thymo fragrātia mella. Incensum dictū. q2 igne cōsumit̃ dū offert̃. Tetraidos. formulę incēsi in longitudinē porrectę: quę fiūt ex quatuor pigmētis. Quatuor enī grece tetra. formula idos dr̄. Stacte est incēsum qd̄ ex p̄ssura manat. dictū a grecis αποτου σταζειν. quod ē manare siue distillare. Myrobalanū. q2 fit ex glāde odorata: de q̄ Orati⁹: Et p̄ssa tuis balanus capillis. Oleū est purū nulliq3 rei admixtū. Unguētū vero ē omne qd̄ ex cōi oleo ꝯfectū. aliarū sp̄erū cōmixtione auget̃. odoris iocunditatē sumēs: ⁊ lōgi⁹ redolēs. Unguēta aūt q̄dā dicunt̃ a locis: vt telinū. cuius Iulius cęsar meminit dicēs. Corpusq3 suaui telino vngimur. Hoc cōficiebat̃ in insula telo: quę ē vna ex cycladib⁹. Sūt ⁊ quędā ab iuentoꝝ noie: vt amaracinū. Nā qdā tradūt regiū quēdā puerū amaracū noie: cōplura vnguētoꝝ genera ferētē. casu ꝓlapsū esse ⁊ maiorem ex cōmixtiōe odorē creasse: vñ nūc optima vnguēta amaracina dicunt̃. sunt aūt ex genere floꝝ. Itē alia q̄ a materię suę q̄litate dicunt̃. vt rosaceū a rosa: cyprinū a flore cypri. q̄ ꝓinde ⁊ ꝓprię materię odorē referūt. Ex his q̄dā simplicia vnguēta sunt q̄ ex vna tm̄ sp̄ē existūt. vñ ⁊ sui nominis referūt odoratū. vt anetinū: est enī sincerū. ex oleo ⁊ aneto tm̄. Cōposita aūt sunt: quę a plurib⁹ admixtis fiūt. vnde ⁊ nominis sui odorem non habent. quia obtinentib⁹ alijs quę admiscentur: incertum odorem inducunt. vt ceterum: calcasticū: marciacū.

De initio medicinę. Cap. XIII.

Quęrit̃ a qbusdā. q̄re iter cęteras liberales disciplinas. medicinę ars nō ꝯtineat̃. Propterea q2 ille singulares ꝯtinēt causas. ista vero oīū. Nā ⁊ grāmaticā medicus scire iubet̃: vt itelligere vel exponere possit q̄ legit. silr ⁊ rhetoricā. vt veracib⁹ argumētis valeat diffinire q̄ tractat: nec nō ⁊ dialecticam ꝓpter infirmitatū causas rōne adhibita pscrutandas atq3 curādas. Sic ⁊ arithmeticā ꝓpter numerū horarū in accessiōib⁹ ⁊ piodis dierū: nō aliter ⁊ geometriā ꝓpter q̄litates regionū ⁊ locoꝝ situs: in qb⁹ doceat qd qsq3 obseruare debeat. Porro musica icognita illi nō erit. Nam multa sūt q̄ in ęgris hoīb⁹ p hāc disciplinā facta legunt̃: sic de Dauid legit̃: Qui a sp̄u īmūdo saulē arte modulationis eripuit. Asclepiades quoq3 medicus phreneticū quendā p symphoniam pristinę sanitati restituit. Postremo ⁊ astronomiam notam habebit: per quam cotempletur rationē astrorum ⁊ mutationes temporū. Nam sicut ait quidam medicorum: cum ipsorum qualitatibus ⁊ nostra corpora commutantur. hinc est ꝙ medicina secunda philosophia dicit̃. Utraq3 enim disciplina totum hominem sibi vēdicat. Nā sicut per illā aīa. ita per hanc corpus curatur.

Incipit liber quintus.

De auctoribus legum. Cap. I.

Moyses gentis hebręę p̄m⁹ oīū diuinas leges sacris lr̄is explicauit. Phorone⁹ rex gręcis p̄m⁹ leges iudiciaq3 constituit. Mercurius trimegistus p̄m⁹ leges ęgyptijs tradidit. Solon p̄m⁹ leges atheniēsib⁹ dedit. Licurgus p̄mus lacedęmonijs iura legū ex apollinis auctore confinxit. Numa pōpilius q romulo successit in regno. p̄mus leges romanis edidit. Deide cū pp̄ls seditiosos magistratus ferre nō posset. decēuiros legib⁹ scribēdis creauit: q leges ex libris solonis in latinū sermonē trāslatas. ij. tabulis exposuerūt. Fuerūt aūt hi: Appius claudi⁹. T. genuti⁹. P. sestius. L. veturi⁹. S. iuli⁹. A. manli⁹. P. sulpitius. P. curiatius. T. romuli⁹. Sp. posthumi⁹. Hi decē viri legū ꝯscribēdarū electi sūt. Leges aūt redigere i libris p̄m⁹ ꝯsul pōpei⁹ instituere voluit: sz nō pseuerauit: obtrectatoꝝ metu. Deide cęsar cepit id facere: sz ante iterfect⁹ ē. Paulati aūt antiquę leges vetustate atq3 icuria exoleuerūt. q̄rū ⁊ si nullus iam vsus ē. noticia tm̄ necessaria videt̃. Leges noue a Cōstātio cęsare ceperūt: ⁊ reliqs succedētib⁹: erātq3 pmixtę ⁊ iordinatę. postea Theodosi⁹ minor augustus ad similitudinē gregoriani ⁊ hermogeniani codicē factū ꝯstōnū a constātini tpibus sub proprio cuiusq3 imperatoris titulo disposuit: quē a suo nomine theodosianū vocauit.

De legib⁹ diuinis ⁊ humanis. Cap. II.

Omnes aūt leges aut diuinę sūt aut humanę. Diuinę nā. humanę morib⁹ ꝯstant: ideoq3 hę discrepāt: qm̄ alię alijs gētib⁹ placēt. Fas lex diuina ē. ius lex humana. Trāsire p agrū alienū fas est: ius nō est.

Quid differūt iter se ius leges ⁊ mores. Cap. III.

Ius gnāle nomē ē. Lex āt iuris ē sp̄es. Ius autē dictū. q2 iustū ē. Oē aūt ius legib⁹ ⁊ morib⁹ constat. Lex ē ꝯstitutio scripta. Mos ē vetustate ꝓbata ꝯsuetudo. siue lex nō scripta. Nā lex a legēdo vocata: q2 scripta ē. Mos aūt lōga ꝯsuetudo est de morib⁹ tm̄mō tracta. Cōsuetudo aūt ē ius qddā moribus istitutū. qd̄ ꝓ lege suscipit̃ cū d̄ficit lex: nec differt scriptura an rōne ꝯsistat qñ ⁊ legē rō cōmēdat. Porro si rōne lex ꝯstat. lex erit oē iā qd̄ rōne ꝯstiterit. dūtaxat qd̄ religioni ꝯgruat: qd̄ disciplinę ꝯueniat: qd̄ saluti ꝓficiat. vocata āt cōsuetudo. quia in cōmuni est vsu.

Quid sit ius naturale. Cap. IIII.

Ius aut nāle ē: aut ciuile: aut gentiū. Ius nāle ē cōe oīū nationū: eo ꝙ vbiq3 istinctu nāę. nō ꝯstitutiōe aliqua habet̃. vt viri ⁊ feminę cōiūctio: liberoꝝ successio ⁊ educatio: cōis oīū possessio: ⁊ oīū vna libertas: acquisitio eoꝝ quę cęlo: terra mariq3 capiunt̃. Itē depositę rei vl̄ cōmēdatę pecunię restitutio: violētię per vim repulsio. Nam hoc aut siquid huic simile est: nunq̄ iniustū sed naturale ęquūq3 habetur.

Quid sit ius ciuile. Cap. V.

Ius ciuile est: qd̄ qsq3 populus vel quęq3 ciuitas sibi propriū: humana diuinaq3 causa cōstituit.

Quid sit ius gentium. Cap. VI.

Ius gentiū est sediū occupatio: edificatio: munitio: bella: captiuitates: seruitutes: postliminia: fędera pacis: iducię: legatoꝝ nō violandoꝝ religio: cōnubia inter alienigenas prohibita: ⁊ inde ius gentium: quia eo iure omnes fere gentes vtuntur.

Quid sit ius militare. Cap. VII.

Ius militare est belli inferendi solēnitas: fęderis faciēdi nexus: signo dato ꝯgressio i hostē vel cōmissio: itē signo dato receptio. itē flagitij militaris disciplina: si locus deserat̃. itē stipēdioꝝ modus: dignitatū gradus p̄mioꝝ honor: veluti cū corona vel torques donant̃. item prędę decisio: ⁊ pro personarum qualitatibus ⁊ laboris iusta diuisio: ac principis portio.

Quid sit ius publicum. Cap. VIII.

Ius publicū ē i sacris: ⁊ i sacerdotib⁹: ⁊ i magistratibus.

Quid sit ius q̄ritū. Cap. IX.

Ius q̄ritū ē ꝓprie romanoꝝ: qd̄ nulli tenēt nisi quirites. i. romani. tanq̄ de legitimis hereditatib⁹: de cretionib⁹: de tutelis: de vsucapionib⁹: q̄ iura apud nullū aliū pp̄lm repiunt̃: sz ꝓpria sūt romanoꝝ: ⁊ in eosdē solos ꝯstituta. Cōstat aūt ius q̄ritū ex legib⁹ ⁊ plebiscitis ⁊ ꝯstōnib⁹ p̄ncipū: ⁊ edictis siue prudentiū responsis.

Quid lex. Cap. X.

Lex est cōstitutio populi: qua maiores natu simul cū plebibus aliquid sanxerunt.

Quid scita plebium. Cap. XI.

Scita sunt: quę plebes tm̄ cōstituūt: ⁊ vocata scita: ꝙ ea plebs sciat: vel ꝙ sciscitat̃: ⁊ rogat vt fiant.

Quid senatuscōsultū. Cap. XII.

Senatus cōsultū est: ꝙ tm̄ senatores populis cōsulēdo decernunt.

Quid cōstitutio ⁊ edictū. Cap. XIII.

Constitutio vel edictum: qd̄ rex vel imperator ꝯstituit vel edicit.

Quid responsa prudentiū. Cap. XIIII.

Responsa sunt: que iuriscōsulti r̄ndere dicunt̃ ꝯsulētibus: vñ ⁊ r̄nsa Pauli dicta. Fuerūt.n. qdā prudētes ⁊ arbitri ęquitatis q instōnes ciuiles iuris cōpositas ediderūt: qbus dissidētiū lites ꝯtētionesq3 sopirent.

De legib⁹ cōsularib⁹ ⁊ tribunitijs. Cap. XV.

Quędā ēt leges dicunt̃ ab his q ꝯdiderunt: vt ꝯsulares: tribunitię iulię cornelię. Nā et sub Octauiano cęsare suffecti ꝯsules Papius ⁊ pōpeius legē tulerūt: quę a noib⁹ eorū appellat̃ papia pōpeia. ꝯtinēs patrū p̄mia pro suscipiēdis liberis. Sub eodē quoq3 iperatore Falcidi⁹ tribunus plebis legē fecit: ne qs plus ex̄neis in testō legaret q̄ vt q̄rta pars superesset heredib⁹: ex cuius noie lex falcidia nūcupata est. Aqli⁹ quoq3 legē cōdidit: quę hactenus aquilia nuncupatur.

De lege satyra. Cap. XVI.

Satyra vero lex est: quę de plurib⁹ reb⁹ sit̃ loquitur. dicta a copia rerū: ⁊ quasi a satietate: vnde ⁊ satyrā scribere est poemata varia cōdere: vt Oratij Iuuenalis ⁊ Persij.

De legib⁹ rhodijs. Cap. XVII.

Rhodię leges naualiū cōmertioꝝ sūt ab isula rhodo cognoiatę: in qua antiqtus mercatoꝝ vsus fuit.

De priuilegijs. Cap. XVIII.

Priuilegia aūt sūt leges p̄uatoꝝ: quasi p̄uatę leges. Nā p̄uilegiū ide dictū ꝙ i priuato feratur.

Quid possit lex. Cap. XIX.

Omnis autē lex aut permittit aliquid: vt vir fortis petat p̄miū: aut vetat: vt sacrarū virginū nuptias nulli petere liceat. aut punit: vt q cędē fecerit capite plectat̃. eius.n. p̄mio aut pęna vita moderat̃ humana.

Quare lex facta sit. Cap. XX.

Factę sunt autem leges vt earum metu humana coerceatur audacia: tutaq3 sit inter improbos innocētia: ⁊ in ipsis improbis formidato supplicio. refrenetur nocendi facultas.

¶ Qualis debeat fieri lex. Cap. XXI

ERit autē lex honesta iusta possibilis ʒ naturā: ſm patrię cōsuetudinē: loco tēporiq; cōueniēs: necessaria: vtilis: manifesta quoq;: ne aliqd ꝑ obscuritatē in captione ꝯtineat: nullo ꝑuato comodo: sed ꝓ cōi ciuiuʒ vtilitate cōscripta.

¶ De causis. Cap. XXII.

PRagma grecuʒ est: qđ latine causa dicit᷑. vñ ⁊ pragmatica negocia dicuntur: ⁊ actor causarū ⁊ negociorum pragmaticus nuncupatur.

¶ De testibus. Cap. XXIII.

TEstes sunt a quib⁹ querit᷑ veritas in iudicio. Quos quisq; ante iudiciū sibi placitis alligat: ne cui sit postea liberū aut dissimulare: aut subtrahere se: vnde ⁊ alligati appellātur. Itē testes dicti ꝙ testamēto adhiberi solent: sicut signatores qui testamentum signant.

¶ De instrumentis legalibus. Cap. XXIIII.

VOluntas ē generale nomē omniū legalium instrumētoꝝ. quę q̄ꝛ nō vi sʒ volūtate ꝓcedit. iō tale nomē accepit. Testamētū vocatum. q̄ꝛ nisi testator mōtuus fuerit. nec cō firmari pōt nec sciri qđ in eo scriptuʒ sit. q̄ꝛ clausuʒ ⁊ obsignatū ē. inde dictū testamentum. q̄ꝛ non valet nisi post testatoris monumētū. vñ ⁊ ap̄ls: Testamentuʒ inqt i mortuis ꝯfirmat᷑. Testamētū sane in scripturis sanctis nō hoc solū dicit᷑ qđ non valet nisi testatorib⁹ mortuis. sʒ oē pactū ⁊ placitum testamētū vocabant. Nā laban ⁊ iacob testamētū fecerunt. qđ vtriq; etiaʒ inter viuos valeret. Et in psalmis legit᷑. Aduersus te testamētū disposuerūt. hoc ē pactū. ⁊ innumerabilia talia. Tabulę testamēti inde appellatę sunt. q̄ꝛ ante chartę ⁊ mēbranaꝝ vsuʒ. in dolatis tabulis nō solū testamēta: sed ēt epistolaꝝ alloga scribebant᷑. Vñ ⁊ portitores eaꝝ tabellarii vocabāt᷑. Testamentū iuris ciuilis est. qnq; testium signis subscriptione firmatū. Testamētum iuris pretorii est septē testiū signis firmatū: sʒ illud apud ciues fit: inde ciuile. istud apud p̄tores: ide iuris p̄torii. Testamētū aūt signare: notare est. i. vt notū sit qđ scriptū est. Holographū testamentuʒ est manu auctoris totū ꝯscriptū: atq; subscriptuʒ. vñ ⁊ nomē accepit. Greci eni holon totū: graphin litterā dicunt. Irritū testamētū est: si is qui testat᷑ ē capite diminutus est: aut si nō rite factū sit. Inofficiosuʒ testm̄ est: qđ frustra liberis exheredatis sine officio naturalis pietat᷑ in extraneas ꝑsonas redactū ē. Ruptū testm̄ ide vocatuʒ: eo ꝙ nascēte posthumo: neq; exheredato noiatiʒ: neq; herede instituto disrumpit᷑. Suppressuʒ testamētū est: qđ in fraude heredū vel legatarioꝝ seu libertoꝝ nō ē palā ꝓlatuʒ: qđ si nō latet: tñ si ꝑdictis ꝑsonis nō ꝓferat᷑: supprimi tñ videt᷑. Nūcupatio ē: quā in tabulis cerisq; testator recitat: dicēs. Hec vt in tabulis his cerisq; scripta sunt: ita dico: ita lego: itaq; vos ciues romani mihi testimoniū ꝑhibete: ⁊ hoc dr̄ nuncupatio. Nūcupare eni est in palā noiare ⁊ cōfirmare: Ius liberoꝝ est ꝯiuguʒ sine liberis inuicē pro loco pignoꝝ hereditatis alterna ꝯscriptio. Codicillū: vt veteres aiūt sine dubio ab auctore dictuʒ: qui hoc scripturę genus instituit. Est autē scriptura: nulla idigēs solēnitate verboꝝ: sed sola testatoris volūtate: qualicūq; scripturę significatiōe exp̄ssa. Cuius beneficio volūtatib⁹ defunctoꝝ ꝯstat esse subuētum: ꝓpter legaliū verboꝝ difficultatē: aut certe ꝓpter necessitatē adhibēdoꝝ solēniū: ita vt qui scribit titulū eiusdē scripturę codicillū vocet. Sicut auteʒ codicillus fit vice testamēti: ita epistola vice codicilloꝝ. Cretio est certus dieꝝ numerus: in quo institutus heres aut adit hereditatē: aut finito tēpore creationis excludit᷑: nec liberū illi est vltra capiēdę hereditatis. Cretio appellata est: quasi decretio. i. decernere vel constituere: vtputa ille heres mihi esto. additurq;: cernitoq; īfra dies tot. Adeūdarū autē hereditatuʒ centesim⁹ statut⁹ erat dies qb⁹ nō est cretio addita. Fideicōmissuʒ dictū: vt fiat qđ a defuncto cōmittit᷑. Nā fides dicta eo ꝙ fiat: qđ tñ nō directis verbis: sʒ p̄catiuis exposcit᷑. Pactū dr̄ iter ꝑtes ex pace ꝯueniēs: scriptura: legib⁹: ac moribus cōprobata: ⁊ dictū est pactū q̄si ex pace factū: ab eo ꝙ est pāgo: vñ ⁊ pepigit fędus. Placituʒ quoq; silr̄ ab eo ꝙ placeat. Alii dicūt pactū esse qđ volēs qsq; facit: placitum vero etiā nolēs cōpellit᷑: veluti qñ qsq; paratus sit in iudicio ad rñdendū: ꝙ nemo pōt dicere pactū sʒ placitū. Mandatū dictuʒ ꝙ olim i cōmisso negocio alter alteri manum dabat. Ratū vero q̄si rōnabile ⁊ rectū: vnde ⁊ q pollicet᷑. dicit ratū me eē ꝓfiteor: hoc est firmū atq; ꝑpetuum. rite autē eē nō recte: sʒ ex more. Chirographū: cautio vel ꝯscriptio duarū īstar chartarū: grece eni manu scriptum dr̄ cautio. Emptio ⁊ vēditio est rerū cōmutatio atq; cōtract⁹: ex cōuenientia veniēs. Emptio autē dicta: ꝙ a me tibi fit: vēditio q̄si venūdatio. i. a nundinis. Donatio est cuiuslibet rei trāsactio. Dictū aūt dicūt donationē: q̄si doni actionē: ⁊ dotem q̄si do itē. Precedēte eni in nuptiis donatiōe: dos seq̄tur. Nā antiquus nuptiaruʒ erat rit⁹: quo se marit⁹ ⁊ vxor inuicē emebāt: ne videret᷑ vxor ancilla: sicut habem⁹ in iure. Inde ē ꝙ p̄cedēte donatiōe viri: seqt᷑ dos vxoris. Donatio vsufructuaria ideo dr̄: q̄ꝛ donator ex ea vsūfructuʒ adhuc retinet: ꝑuato cui donatuʒ est iure. Donatio directa iō nuncupat᷑: q̄ꝛ ⁊ iure ⁊ vsu statim trāsit in alteruʒ: nec vltra aliqd inde ad ius donatoris retorquet᷑. Cōditiones ꝓprie testiū sunt: ⁊ dictę ꝯditiōes: a cōdicēdo q̄si cōdictiones: qa nō ibi testis vnus iurat: sed vel duo vel plures. Nō eniʒ in vnius ore: sʒ in duoꝝ aut triū testiū stat oē verbū. Itē ꝯditiones: ꝙ iter se cōueniat sermo testiū: q̄si ꝯdictiones. Stipulatio ē ꝓmissio vel spōsio: vñ ⁊ ꝓmissores stipulatores vocant᷑. dicta aūt stipulatio a stipula. Veteres eni qñ sibi aliqd ꝓmittebāt: stipulā tenētes frāgebāt: quā iterū iūgētes: sponsiones suas agnoscebēt: siue ꝙ stipulū iuxta Paulum iuridicū firmuʒ appellauere. Sacramentū est pign⁹ sponsionis: vocatū autem sacramentum: quia violare qđ quisq; promittit perfidię est.

¶ De rebus. Cap. XXV.

HEreditas est res q̄ morte alicuius ad quempiam ꝑuenit: vel legato testō: vel possessiōe retēta. Dicta aūt hereditas a reb⁹ aditis: siue ab ere: q̄ꝛ qui possidet agruʒ ⁊ censuʒ soluit: ide ⁊ res. Res sūt q̄ in nostro iure consistunt. Iura aūt sūt: q̄ a nobis iuste possidentur: nec aliena sūt. Dicta aūt res a recte habēdo: ius a iuste possidēdo. Hoc eni iure possidet᷑ qđ recte: hoc recte qđ bene. Qđ aūt male possidet᷑ alienū est. Male autē possidet: q vel suis male vtit᷑: vel aliena ꝑsumit. Possidet aūt iuste: qui nō irretit᷑ cupiditate. Qui aūt cupiditate tenet᷑ possessus est: nō possessor. Bona sunt honestorum seu nobiliū: q̄ ꝓinde bona dicunt᷑: vt nō habeāt turpē vsū: sʒ ea hoies ad res bonas vtant᷑. Peculiū ꝓprie minoꝝ est ꝑsonarū siue seruoꝝ. Nā peculiū est qđ pater vel dñs filiū suū vel seruuʒ pro suo iure tractare patit᷑. Peculiū autem a pecudib⁹ dictuʒ: in quib⁹ veteruʒ cōstabat vniuersa substantia. Bonoꝝ possessio est ius possessionis: certo ordine certoq; titulo acquisita. Intestata hereditas est: quę testamento scripta nō est: aut si scripta sit: iure tamē nequaq̄ ē edita. Caduca inde dicunt᷑: q̄ꝛ eius heredes ceciderūt. Familię herciscūdę ē diuisio hereditatis inter heredes. Herciscūdę eni apud veteres diuisio nuncupat᷑. Cōmuni diuidēdo est iter eos quib⁹ cōis res est: quę actio iubet postulātib⁹ his arbitrū dari: cuius arbitratu res diuidant᷑. Finiū regūdoꝝ actio dicta eo ꝙ per eaʒ regātur fines vtriq; ne dissipentur: dūmodo nō angustiore quinq; pedum loco controuersia fit. Locatio ē res ad vsum data. cū diffinitione mercedis. Cōductio ē res in vsuʒ accepta. cum ꝯstituta mercede. Res credita ē. q̄ in obligationē ita deducta ē. vt ex tpe quo ꝯhebat᷑. certū sit eā deferre. Usura ē incrementū fenoris. ab vsu eris crediti nūcupata. Comodū est id qđ nostri iuris ē: ⁊ ad alios tpaliter trāslatū est. cū modo tpis q̄diu apud eū sit. vñ ⁊ comodū dictū ē. Precariū est. dum prece creditor rogatus ꝑmittit debitorē i possessiōe fundi sibi obligati demorari. ⁊ ex eo fructus capere. Et dictū precariū. q̄ꝛ prece audit᷑. q̄si precadiū r ꝓ d littera cōmutata. Mutuū appellatū est. q̄ꝛ id qđ a me tibi dat᷑. ex meo tuū fit. Depositū ē pignus cōmendatū ad tps. q̄si diu positum. Deponere aūt qs videt᷑. cū aliqd metu furti incendii. naufragii. apud aliū custodię cā deponit. Interest aūt ī loquēdi vsu iter pignus ⁊ arrā. Nā pignus ē qđ dat᷑ ꝓp rem creditam q̄ dū reddit᷑ statim pignus aufert᷑. Arra vō est q̄ ꝓmū ꝓ re bonefidei ꝯtu empta ex ꝑte dat᷑. ⁊ postea cōplet᷑. Est n. arra cōplenda. nō auferēda. vñ q hʒ arrā non reddit sic pignus sʒ desiderat plenitudinē. ⁊ dicta arra. a re ꝓ q̄ tradit᷑. Itē inter pignus ⁊ fiduciā ⁊ hypothecam. hoc interest. Pignus. n. ē qđ ꝓp rē editā obligat᷑. cuius rei possessionē solum ad tps ꝯsequit᷑ creditor. ceteꝝ dñiuʒ penes debitoreʒ est. Fiducia ē. cū res aliq̄ sumendę mutuę pecunię grā vel mancipat᷑ vl̄ i iure credit᷑. Hypotheca ē. cū res aliq̄ commodat᷑. sine depositiōe pecunię vl̄ pignoris. pacto vel cautione sola interueniēte. Momētū dictū a tpis breuitate vt taz cito q̄ statim saluo negocio reformet᷑. nec ī vllā morā producī debeat qđ repetit᷑. sic nec vllū spaciuʒ ē momēti. cui⁹ tam breuis ē tpis pūctus vt ī aliquā moraʒ nullo mō ꝓducat᷑. Instrumentū est vñ aliqd ꝯstruimus. vt culterus. calamus. ascia. Instructū. qđ ꝑ instrumētuʒ efficit᷑. vt baculus codex. tabula. Usus q̄ ī re istructa vtimur. vt in baculo inniti: ī codice legere: ī tabula ludere. sʒ ⁊ ipse fructus agroꝝ q̄ eo vtimur vsus vocat᷑. Hec sūt illa tria. Usufructus āt vocat᷑ q̄ꝛ solo vsu habet᷑ ei⁹ fructus: manente apud aliū iure. Usucapio ē ademptio dominii: ꝑ ꝯtinuationeʒ iuste possessiōis vel biennii aut alicui⁹ tpis. Mancipatio dicta est: q̄ manu res capit᷑. Vñ oportet eū q mancipiū accipit: comprehēdere idipsū qđ de mancipio dat᷑. Cessio ē ꝓprię rei cōcessio: sic est illud: cedo iure ꝓpinqtatis. Cedere. n. dicim⁹ q̄si ꝯcedere. i. q̄ ꝓpria sūt. Nā si aliena restituim⁹: non cedimus. Nā cedere ꝓprie dr̄: q ꝯtra ṽitatē alteri ꝯsentit: vt Cicero. Cessit inqt amplissimi viri auctoritati vel potius paruit. Interdū ē qđ a iudice nō in ꝑpetuū sʒ pro reformādo momēto ad tps: interim dr̄: salua ꝓpōne actiōis eius. Precariū vocatū eo ꝙ ꝑus illud damus: vt ꝓ eius vice: rem quā appetimus possidere debeam⁹. Cōmertiū dictū a mercib⁹ quo noie res venales appellamus. Vñ ⁊ mercatus dr̄ cet⁹ multoꝝ hoiuʒ: q res vendere vel emere solēt. Integri restitutio est causę vel rei reparatio. Causa redintegratur: que vi potestatis expleta nō est. Res redintegratur: que vi potestatis ablata atq; extorta est.

¶ De criminibus in lege constitutis. Cap. XXVI.

CRimen a carēdo nomē hʒ vt furtū: falsitas ⁊ cetera q̄ non occidūt: sʒ infamant. Facin⁹ dictū a faciēdo malū qđ noceat alteri. Flagitiuʒ: a flagitādo corruptelā libidinis q̄ noceat sibi. Hec sūt duo genera oiuʒ peccatoꝝ. Vis ē ṽt⁹ potestatis: ꝑ quā cā siue res vel aufert᷑ vel extorquet᷑. Vis ꝑuata ē si qsq; añ iudiciū armatis hoibus quēq; a suo deiecerit vl̄ expugnauerit. Vis publica ē si qs ciuē ante populū vl̄ iudicē vel regē appellantē necauerit: aut torserit: siue ṽberauerit vel vixerit. Dolus ē mētis calliditas: ab eo ꝙ deludat. Aliud. n. agit: ⁊ aliud simulat. Petronius alr̄ estimat dicens. Quid ē iudicis dolus: Nimirū vbi aliqd factū est; qđ legi dolet: habetis dolū: accipite nūc maluʒ. Calūnia ē iurgium alienę litis: a caluēdo. i. decipiēdo dicta. Falsitas appellata a fando aliđ q̄ verū ē. Iniuria ē iniusticia. Hinc ē illđ Virgilii: Cū turni iniuria matrē admonuit. Iniuria ē q audet aliqd ꝯtra ordinē iuris. Seditio dr̄ dissensio ciuiū: ꝙ seorsum alii ad alios eunt. Nā hi maxime turbatione reꝝ ⁊ tumultu gaudēt. Sacrilegiū ꝓprie ē sacraꝝ reꝝ furtū: postea ⁊ in idoloꝝ cultu hesit hoc nomen. Adulteriū ē illusio alieni ꝯiugii: ꝙ q̄ꝛ alter alterius thoruʒ cōmaculauit: adulterii nomē accepit. Stuprū: raptus ꝓprie ē illicit⁹ coitus: a corrūpendo dictus. Vñ Virgilius. Rapto potit᷑. i. stupro fruitur. Homicidii vocabulū cōpositū est ex hoie ⁊ cede. Qui. n. cedē i hoieʒ fecisse comptus erat homicidā veteres appellabāt. Parricidii actio nō solū in eū dabat᷑ q parentē. i. q patrē vel matrē interemisset: sʒ ⁊ in eū q fratrē occiderat ⁊ dictū parricidiū q̄si parentis cediū. Internecieī iudiciuʒ in eū dabat᷑ q falsū testamentū fecerat: ⁊ ob id hoiem occiderat. Accusatorē ei⁹ possessio bonoꝝ seq̄bat᷑. Internecieī aūt significatio ē q̄si hois q̄daʒ enecatio. Nā p̄positionem iter p̄ponebāt ne. Neuius. Mare interbibere. ⁊ Plautus. Interluere mare. i. ebibere ⁊ eluere. Furtū ē rei aliene clādestina ꝯtrectatio: a furuo. i. fusco vocatū: q̄ꝛ ī obscuro fit. Furtū aūt capitale crimē apud maiores fuit: ante penaʒ q̄drupli. Peruasio est rei alienę manifesta presumptio. Furtum aūt earundem rerum fit q̄ de loco in locuʒ transferri possunt: ꝑuasio aūt ⁊ eaꝝ q̄ trāsferunt᷑. ⁊ eaꝝ q̄ immobilia sunt. Inficiatio est negatio debitę rei cū a creditore deposcitur. Idē ⁊ abiuratio. i. rei creditę abnegatio. Ambitus iudiciū in eū est q largitione honorē capit ⁊ ambit: amissur⁹ dignitatē quaʒ munere inuadit. Peculatus iudiciū in eos dat᷑: q fraudem erario faciūt: pecuniāq; publicaʒ interuertunt. Nam a pecunia peculatū dictū est iudiciū. Non antē sic iudicat᷑ furtū rei publicę sicut rei priuatę. Nam ille sic iudicat᷑ vt sacrilegus: q̄ꝛ fur est sacroꝝ. Repetundaruʒ accusat᷑ q pecunias a sociis cepit. In hoc iudicio reus si ante moriatur: in bona eius iudicium redditur. Incesti iudiciū in virgines sacratas vel propinquas sanguine constitutuʒ est. Qui. n. talibus miscent᷑: incesti. i. incasti habent᷑. Maiestatis reatu tenentur hi q regiam maiestatem leserunt vel violauerunt: vel q rempublicam prodiderunt: vel cuʒ hostibus consenserūt. Piaculū dictū pro eo ꝙ expiari pōt: cōmissa sunt. n. que erant quoquo ordine expianda.

¶ De penis in legibus constitutis. Cap. XXVII.

DUpliciter malū appellatur. vnū quod homo facit: alteꝝ qđ patitur. Quod facit: peccatū est: qđ patitur pena. Malū aūt tunc plenum est cum ⁊ preteritum est. ⁊ ipendit vt sit ⁊ dolor ⁊ metus. Pena dicta ꝙ puniat. Est autē epitheton nomē ⁊ sine adiectione non habet plenū sensū: adiicis penaʒ carceris: penam exilii: penam mortis. ⁊ imples sensū. Suppliciū proprie dicit᷑ non q quoquo modo punit᷑: sed q ita damnatur vt bona eius ꝯsecrent᷑. ⁊ in publicū redigant᷑. Nam supplicia dicebant᷑ supplicamenta. ⁊ suppliciū dicit᷑: de cuius damnatiōe delibat᷑ aliqd deo: vnde ⁊ supplicare. Octo genera penaꝝ in legib⁹ cōtineri Tullius scribit. i. damnū: vincula: verbera: talionē: ignominiū: exiliuʒ: seruitutem: ⁊ mortem. His nāq; penis vindicat᷑ omne perpetratū peccatum. Damnū a diminutione rei vocatū. Vincula a vinciēdo. i. artando dicta: eo ꝙ constringant atq; retineāt: vel q̄ꝛ vi ligant colla. Compedes dicti: q̄ꝛ continent pedes. Pedicę sunt laquei quibus pedes illaqueantur. dictę a pedibus capiendis. Catene aūt ꝙ capiendo teneant vtraq; vestigia ne progrediantur. Item catenę ꝙ se capiendo teneant plurimis nodis. Manice sunt vincula quibus manus capiuntur: licet ⁊ manice tunicaꝝ sint. Neruus est ferreuʒ vinculum: quo pedes vel etiam ceruices impediunt᷑. Boia ē torques damnatoꝝ q̄si iugū boum: ex genere vinculoꝝ est.

Carcer est in quo custodiuntur noxij. ꝛ dictus carcer ꝙ eo
hoies coerceant̄. icludantur qꝫ. q̄si arcer ab arcendo scilicꝫ.
Locū aūt in quo seruant̄ noxij carcerē dicimus nūero tm̄
singulari. vn̄ v̄o emittunt̄ q̄drige carceres vocamus. nūe
ro tm̄ plurali. Uerbera dicta. qꝛ cū agitant̄ aerē v̄berant.
Hinc flagra ꝛ plage ꝛ flagella. qꝛ cū flatu ꝛ strepitu i corpe
sonant. Nā plage q̄si flage. ſʒ plage ꝛ flagra p̄me positiōis
sūt: flagella aūt ꝑ diminutionē dicta. Anguilla ē q̄ coercen
tur i scholis pueri: q̄ vulgo scutica dicit̄. Fustes sūt q̄bus iu
uenes ꝓ criminibus feriunt̄: appellati ꝙ p̄fixi i fossis stent
quos palos rustici vocāt. Uectes dicti ꝙ manib⁹ vectent̄:
vn̄ ostia saxaqꝫ vellunt̄: ſʒ hi ad penas legū nō ꝑtinēt. Uir
ge sūt sūmitates frondiū arborūqꝫ: dicte ꝙ virides sint. vl
ꝙ vim habeāt arguēdi: q̄ si lenis fuerit: virga ē: si certe no
dosa vel aculeata: scorpio rectissimo noie vocat̄: qꝛ arcua
to vulnere i corpus infigit̄. Ictus ꝓprie flagelloꝝ sunt: ab
agitādo vocati. Ungule dicte ꝙ effodiāt. He ꝛ fidicule: qꝛ
his rei i eculeo torq̄nt̄: vt fides inueniat̄. Eculeus āt dict⁹
ꝙ extendat. Tormēta v̄o ꝙ torq̄ndo mētes inueniāt. Est
ꝛ lautumnū supplicij genus ad v̄berandū aptū: inuentuꝫ a
targnio supbo ad penas sceleratoꝝ. Iste.n. ꝑor lautumnas
tormēta: fustes: metalla atqꝫ exilia adinuenit. ꝛ ipse ꝑor ex
regib⁹ exiliū meruit. Talio ē similtudo vidicte: vt taliter q̄s
patiat̄ vt fecit. Hoc.n. ꝛ nā ꝛ lege ē istitutū: vt ledentē simi
lis vindicta seq̄tur. Un̄ ꝛ illud ē legis: oculū ꝓ oculo. dentē ꝓ
dente. Talio aūt nō solū ad iniuriā referendā: ſʒ ēt ꝓ bene
ficio reddēdo ponit̄. Est.n. cōmunis sermo ꝛ iniurie ꝛ bn̄fi
cientie. Ignominiū dictuꝫ eo ꝙ desinat hr̄e honestatis no
men is q̄ in aliquo crimine dep̄hendit̄. Dictū autē ignomi
niū q̄si sine noie: sic̄ ignar⁹ sine sciētia: sic̄ ignobilis sine no
bilitate. Hoc quoqꝫ ꝛ ifamiū: q̄si sine bona fama. Fama āt
dicta: qꝛ fando. i. loq̄ndo ꝑuagat̄: ꝑ traduces linguaꝝ. ꝛ au
riū serpens. Est āt nomen ꝛ bonaꝝ reꝝ ꝛ malaꝝ. Nā fama
felicitatis interdū ē: vt illud ē. Illustris fama: ꝙ laus ē ma
laꝝ: vt Uirgilius. Fama malū quo nō aliud velocius vlluꝫ.
Fame aūt nomē certi locū non hꝫ: qꝛ plurimū mendax est
adijciēs multa vel demutās de v̄itate q̄ tādiu viuit: q̄diu
nō ꝓbat̄. At vbi ꝓbauerit: eē fama cessat: ꝛ exinde res no
minat̄: nō fama. Exiliū dictū: q̄si extra solū. Naꝫ exul dr̄ q̄
extra solū est. Un̄ postliminio redeūtibus: hoc ē de exilio
reducēdis: q̄ sunt eiecti i iniuriā. i. extra limen patrie. Diui
dit̄ aūt exiliū in relegatis ꝛ deportatis. Relegat⁹ ē quē bo
na sua sequunt̄. deportatus queꝫ nō sequunt̄. Proscriptio
exilij procul dānatio: q̄si porro scriptio. Itē p̄script⁹ qꝛ pa
laꝫ scriptus. Metallū ē vbi exules deputant̄ ad eruendaꝫ
venā: marmoraqꝫ secāda i crustis. Seruitus a seruādo vo
cata: apud antiquos.n. q̄ i bello a morte seruabant̄: serui vo
cabant̄. Hec ē sola maloꝝ oium postrema: q̄ liberis oi sup
plicio grauior ē. Nā vbi libertas perijt: vna ibi perierūt ꝛ
oia. Mortiū v̄o diuersi casus: ex q̄bus crux vel patibuluꝫ i
quo hoies appensi crucians̄ vel patiunt̄: vn̄ ꝛ noia hn̄t: pa
tibulū.n. vulgo furca dr̄: q̄si ferēs caput: suspensū.n. ꝛ stran
gulatū hec exanimat: ſʒ patibuli minor pena q̄ crucis. Nā
patibulū appēsos statim exanimat crux āt suffixos diu cru
ciat: vn̄ ꝛ in euāgelio latronibus vt morerent̄ ꝛ de ligno an̄
sabbatū deponerent̄: crura cōfracta sunt: qꝛ ligno suspensi
cito mori nō poterāt. In ipso quoqꝫ genere necis dr̄t. Cru
delius ē.n. in aq̄ spiritū torq̄ntis extigui: ignib⁹ vri: frigore
ꝛ fame necari: canib⁹ ꝛ bestijs exponi. Nā ferro mori: etas
q̄qꝫ maior optauit. Gladius.n. sine grauiori cruciatu cōpen
diosa morte vitā finire nouit. Culleū ē parricidale vasculū
ab oculēdo. i. claudēdo dictū. Est aūt vter ex corio factus:
i quo parricide cū simia ꝛ gallo ꝛ serpēte inclusi i mare p̄ci
pitant̄. Diuꝫ aūt istaꝝ mortiū genus aiaduersio noiatur.
Aiaduersio.n. est: qn̄ iudex reum punit. ꝛ dr̄ aiaduertere. i.
aium illuc v̄tere: itendere vtiqꝫ ad puniendū reū qꝛ iudex
est. Ideo aūt romani aquā ꝛ ignē iterdicebāt q̄busdā dam
natis: qꝛ aer ꝛ aq̄ cunctis patēt. ꝛ oibus data sunt: vt illi nō
fruerentur quod omnibus per naturam concessum est.

De chronice vocabulo. Cap. XXVIII.

Chronica grece dr̄ q̄ latine tēpoꝝ series appel
lat̄: quale apd grecos eusebius cesariēsis ep̄s
edidit. ꝛ Hieronymus presbyter in latinā lin
guam conuertit. Chronos enim grece: latine
tempus interpretatur.

De momentis ꝛ horis. Cap. XXIX.

Tempora aūt momētis: horis: diebus: mēsibus
ānis: lustris: seculis: etatibus diuidūtur. Mo
mentū ē minimū atqꝫ angustissimū tp̄s: a mo
tu sideꝝ dictū. Est.n. extremitas hore i breui
bus iteruallis: cū sol aliq̄d sibi cedit: atqꝫ suc
cedit. Hora grecum nomen est. ꝛ tamen lati
num sonat. Hora enim finis est temporis: sicut ꝛ ore sunt fi
nes maris: fluuiorum ꝛ vestimentorum.

De diebus. Cap. XXX.

Dies ē p̄sentia solis: siue sol supra terras: sic̄
nox sol sub terris. Ut.n. dies aut nox sit: cā
est: aut supra terrā sol: aut sb̄ terris. Dies le
gitimus. 24. horaꝝ ē: vsqꝫ dū dies ꝛ nox spa
cia sui curs⁹ ab oriēte vsqꝫ ad aliū orientalē:
solē celi volubilitate concludat. Abusiue aūt
dies vnus ē spaciū ab oriēte sole vsqꝫ ad oc
cidentē. Sūt aūt diei spacia duo. iterdianū atqꝫ nocturnū
ꝛ ē dies q̄dē horaꝝ. 24. spaciū aūt horaꝝ. 12. Uocamus aūt
dies: a p̄te meliore. Un̄ ꝛ in vsu ē vt sine cōmemoratiōe no
ctis numeꝝ dicamus dieꝝ: sic̄ ꝛ i lege diuina scriptū est: fa
ctū ē vespe ꝛ mane dies vn⁹. Dies ſʒ egyptios icboat ab oc
casu solis. ſʒ persas ab ortu solis: ſʒ athenieses a sexta hora
diei: ſʒ romanos a media nocte. Un̄ ꝛ tūc galliciniū ē quo
rum vox diei ostēdit̄ p̄coniū: qn̄ ꝛ mesonyctius afflat⁹ fit.
Dies dicti a dijs: quoꝝ noia romani q̄busdā siderib⁹ sacra
uerūt. Primū.n. diē a sole appellauerunt: q̄ princeps est oi
um siderū: sicut ꝛ idē dies caput est cunctoꝝ dieꝝ. Secun
dum a luna que soli ꝛ splendore ꝛ magnitudine prima ē. ꝛ
ex eo mutuat lumen. Tertiū a stella martis: que vesper vo
catur. Quartū a stella mercurij: quā q̄dā candidū circuluꝫ
dicūt. Quītū a stella iouis: quā phetontē aiūt. Sextū a ve
neris stella: quā luciferꝝ asserūt: q̄ iter oia sidera plus lucis
habet. Septimuꝫ a stella saturni: que sexto celo locata. 30.
annis fertur explere cursum suum. Proinde aūt ex his. 7.
stellis noia dieb⁹ gētiles dederūt: eo ꝙ ꝑ eosdē aliq̄d sibi
effici estimarent: dicentes habere a sole spiritū: a luna cor
pus: a mercurio igeniū ꝛ linguā: a venere voluptatē: a mar
te sanguinē: a ioue temperantiā: a saturno humorē. Talis
q̄ppe extitit gentiliū stulticia: q̄ sibi finxerūt tā ridiculosa
figmēta. Apud hebreos āt dies p̄ma: vna sabbati dicitur: q̄
apud nos dies dn̄icus est: quē gentiles soli dedicauerunt.
Scd̄a sabbati: secūda feria quē seculares diē lune vocant.
Tertia sabbati: tertia feria: quē illi diē martis vocāt. Quar
ta sabbati: q̄rta feria: q̄ mercurij dies dr̄ a paganis. Quinta
sabbati: q̄nta feria est. i. q̄ntus a die dn̄ico: qui apud gētiles
iouis vocatur. Sexta sabbati: sexta feria est: qui apd eosdē
paganos veneris nuncupatur. Sabbatum aūt septimus a
dn̄ico die est quē gētiles saturno dedicauerunt. ꝛ saturnū
nominauerunt. Sabbatum autē ex hebreo in latinum re
quies interpretatur: eo ꝙ deus i eo requieuisset ab oibus
operibus suis. Melius autem in vocabulis dieruꝫ de ore
christiano ritus loquendi ecclesiasticus procedit. Tamen
si quē forte consuetudo traxerit vt illud exeat ex ore quod im
probat corde: intelligat illos oēs: de quoꝝ nominib⁹ appel
lati sunt hi dies: homines fuisse ꝛ ꝑ beneficia q̄dam mor
taliū: qꝛ plurimū potuerūt ꝛ eminuerūt in h̄ seculo: delati
sunt eis ab amatoribus suis diuini honores ꝛ in diebus ꝛ i
siderib⁹. ſʒ p̄muꝫ a noibus hoium sidera nuncupata. ꝛ a si
deribus dies sunt appellati. A fando aūt ferie nuncupate
sunt. ꝙ in eis nobis sit tp̄s dictōis. i. in diuio vel hūano of
ficio fari. ſʒ ex his festi dies hoium cā instituti sunt. feriati
cā diuinoꝝ sacroꝝ. Partes diei tres sunt: mane. meridies
ꝛ suprema. Mane lux matura ꝛ plena. nec iā crepusculū.
Et dcm̄ mane a manu. manū.n. antiq̄ bonū dicebāt. Quid
n. meli⁹ luce? Alij mane existimāt vocari a dijs manib⁹.
quoꝝ conuersatio a luna ad terrā est. Alij putāt ab aere quia
manus. i. rarus ē atqꝫ ꝑspicuus. Meridies dict⁹ q̄si medi
dies. hoc ē medius dies. vel qꝛ tūc purior dies est. Merū
n. purū dicit̄. In toto.n. die nihil clarius meridie. qn̄ sol e
medio celo rutilat. ꝛ oēm orbē pari claritate illustrat. Su
prema ē postrema ꝑs diei. qn̄ sol cursuꝫ suū in occasuꝫ ver
tit: dicta eo ꝙ supest ad partē vltimā diei. Serū vocatū a
clausis seris. qn̄ iā nox venit vt vnusq̄sqꝫ somno tutior sit.
Hodie q̄si hoc die. ꝛ quotidie nō cotidie. vt sit quot dieb⁹.
Cras qd̄ ē postea. Hesternū ē pridie. ꝛ dictū hesternū ab eo
ꝙ iaꝫ dies ipse sit a nobis extrane⁹ ꝛ p̄tereūdo alien⁹. Pri
die aūt q̄si priori die. Perendie. i. ꝑ ante die. vel in antecessu. i. prius.

De nocte. Cap. XXXI.

Nox a nocendo dicta. eo ꝙ oculis noceat.
Que iccirco lune ac sideꝝ lucē hꝫ ne ideco
ra eēt. ꝛ vt consolarent̄ hoies nocte operantes.
ꝛ vt q̄busdā aiantib⁹ que lucē solis ferre nō
possunt. ad sufficientiā temparet̄. Noctis
aūt ꝛ diei alternatio ꝑ vicissitudineꝫ dor
miendi vigilandiqꝫ effecta ē. ꝛ vt opis diur
ni laborē. noctis reqes tēparet. Noctē aūt fieri. aut qꝛ lon
go itinere lassat̄ sol ꝛ cū ad vltimū celi spaciū ꝑuenerit elā
guescit ac tabefact⁹ efflat suos ignes. aut qꝛ eadē vi sb̄ ter
ras cogit̄. q̄ sup terras ꝓtulit lumen. ꝛ sic vmbra terre no
ctem facit. Un̄ ꝛ Uirgili⁹. Ruit oceano nox inuoluēs vm
bra magna terrāqꝫ poluqꝫ. Noctis ꝑtes septē sūt. i. vesper:
crepusculū. conticiniū. intēpestū. galliciniū. matutinū. dilu
culuꝫ. Uesper a stella occidētali vocat̄: q̄ solē occiduū seq
tur. ꝛ tenebras seq̄ntes p̄cedit. De q̄ Uirgilius: Ante diem
clauso cōponit vesper olympo. Tenebras aūt dictas ꝙ te
neāt vmbras: Crepusculū ē dubia lux. Nā creperū dubiuꝫ
dicimus. hoc ē inter lucē ꝛ tenebras. Conticiniū ē. qn̄ oia
silent. Cōticescere.n. silere ē. Intēpestū ē mediū ꝛ inactuo
sum noctis tp̄s: qn̄ agi nihil pōt ꝛ oia sopore q̄eta sunt. Nā
tp̄s ꝑ se nō intelligit̄ nisi ꝑ actus hūanos. mediū aūt noctis
actu caret. Ergo intēpesta inactuosa q̄si sine tp̄e hoc ē sine
actu ꝑ queꝫ dinoscit̄ tp̄s. Un̄ est: Intēpestiue venisti. Ergo
intēpesta dr̄. qꝛ caret tp̄e. i. actu. Galliciniū ꝑ gallos lucis
p̄nicios dictū. Matutinū est iter abscessuꝫ tenebraꝝ ꝛ au
rore aduētuꝫ: ꝛ dictū matutinū ꝙ hoc tp̄s ichoante mane
sit. Diluculū. q̄si iaꝫ icipiens parua diei lux. Hec ꝛ aurora
q̄ soleꝫ p̄cedit. Est aūt aurora diei clarescētis exordiū. ꝛ p̄i
mus splendor aeris. q̄ grece eoos dr̄. quē nos ꝑ deriuatōeꝫ
auroram vocamus. quasi eurorā. Unde ē illud. Et letus eois
eurus equis. Et iterum. Eoasqꝫ acies.

De hebdomada. Cap. XXXII.

Hebdomada dicta a nūero dieꝝ septeꝫ quo
ruꝫ repetitiōe ꝛ mēses ꝛ anni ꝛ secula pagū
tur. Hepta.n. greci septeꝫ dicunt. hanc nos
septimanaꝫ vocamus. quasi septem luces.
Nam mane lux est. Octauus auteꝫ dies. i.
primus est. ad queꝫ reditur. ꝛ a quo rursus
hebdomadis series orditur.

De mensibus. Cap. XXXIII.

Mensis nomen est grecū de lune noie tractū. Luna
n. mene greco sermōe vocat̄. Un̄ ꝛ apud hebreos
menses legitimi nō ex solis circulo. ſʒ ex lune cur
su enumerant̄. qd̄ ē de noua ad nouā Egyptij aūt primi ꝑ
lune velociorē cursuꝫ. ꝛ ne error cōputatōis ei⁹ velocitate
accideret. ex solis cursu diē mēsis adinuenerūt. quo tardi
or solis mot⁹ facilius poterat cōp̄rehēdi. Januarius mēsis
a iano dict⁹. cui fuit a gentilib⁹ consecratus. vel qꝛ limes ꝛ ia
nua sit anni. Un̄ ꝛ bifrons idē ianus pingit̄. vt itroit⁹ āni ꝛ
exitus demōstret̄. Februarius nuncupat̄ a februo. i. pluto
ne. cui eo mēse sacrificabat̄. Nam ianuariū dijs superis fe
bruariū dijs manib⁹ romani consecrauerūt. Ergo februari⁹
a februo. i. a plutone. nō a febre. i. egritudine noiat̄. Mar
tius appellat̄ ꝑ martē romane gētis auctorē. vel ꝙ eo tp̄e
cūcta aiantia agant̄ ad marē ꝛ ad concūbēdi voluptatē. Idē
appellat̄ ꝛ mēsis nouoꝝ qꝛ anni initiū mēsis ē marti⁹. Idē
ꝛ nouū ver iditijs. s. germinū. qꝛ i eo virescētibus fructib⁹
nouis. trāsactoꝝ ꝓbat̄ occasus. Aprilis ꝓ venere dr̄: quasi
aphroditi: grece.n. aphroditi ven⁹ dr̄ vel qꝛ h̄ mēse oia ape
riunt̄ in florē: q̄si aperilis. Maius dict⁹ a maia matre mer
curij: vel a maioribus natu: q̄ erāt p̄cipes reipublice. Nā
hunc mēseꝫ maioribus: seq̄ntē v̄o minoribus romani cōse
crauerūt. vn̄ ꝛ iuni⁹ dicit̄. Ante.n. ppl̄s i cēturias senioꝝ ꝛ
iunioꝝ diuisus erat. Juli⁹ v̄o ꝛ august⁹ de honorib⁹ hoiuꝫ iu
lij ꝛ augusti cesarū nūcupati sunt. Nā p̄us q̄ntilis ꝛ sextilis
vocabant̄. q̄ntilis: qꝛ q̄ntus erat a martio: quē p̄ncipē anni
testant̄ eē romani. sextilis sil̄r ꝙ sextus sit. September no
men hꝫ a nūero ꝛ imbre: qꝛ septim⁹ ē a martio ꝛ imbres hꝫ.
Sic ꝛ October: nouember atqꝫ decēber: ex numero ꝛ im
bribus acceperūt vocabula: quē nūeꝝ decurrētē decēber
finit: ꝓ eo ꝙ denari⁹ nūerus p̄cedētes nūeros claudit. Ca
lēdas aūt ꝛ nonas ꝛ idus ꝑ festos dies romani istituerūt:
vel ꝑ officia magistratuū. In his.n. diebus conueniebat̄ in
vrbibus. Quidā aūt calēdas a colēdo appellari existimāt.
Apud veteres.n. oiuꝫ mensiū p̄ncipia colebant̄: sic̄ ꝛ apud
hebreos. Idus āt pleriqꝫ latinoꝝ ab edendo dictū putant:
ꝙ hi dies apud veteres epulaꝝ essent. None a nūdinis vo
cate: nundine.n. sunt publice conuentōes siue mercimonia.

De solstitijs ꝛ equinoctijs. Cap. XXXIIII.

Solstitiū dictū q̄si solis statiū: ꝙ tūc sole stā
te crescāt dies vel noctes. Equinoctiū appel
latū: ꝙ tūc dies ꝛ nox horaꝝ spacio eq̄li cō
sistūt. Duo sunt āt solstitia. vnū estiuū octa
uo kalendas iulias: de quo tp̄e remeare sol
ad iferiores incipit circulos: aliud hyemale:
octauo kalēdas iāuarias: q̄ tp̄e sol altiores i
cipit circulos petere. Un̄ ꝛ hyemalis solstitij dies minim⁹:
sic̄ estiui maximus iuenit̄. Itē duo sunt equinoctia. vnū ver
nale. ꝛ aliud autūnale. q̄ greci ισομεριαι vocant. Sūt āt
hec equinoctia die octauo kalēdas aprilis. ꝛ octauo kalēdas
octobris: qꝛ annus olim i duas ꝑtes tm̄ diuidebat̄: hoc est:
in estiuum ꝛ in hyemale solstitiuꝫ. ꝛ in duo hemisperia.

De temporibus anni. Cap. XXXV.

Tempora anni sūt q̄ttuor: ver: estas autūn⁹:
ꝛ hyems. Dicta sūt āt tēpora a cōionis tem
peramēto: ꝙ iuicē se humore siccitate: calo
re ꝛ frigore tēperent. Hec ꝛ curricula dicū
tur. qꝛ nō stāt ſʒ currūt. Cōstat āt post factū
mundū ex q̄litate cursus solis tp̄a iter nos
mēses fuisse diuisa. Quoꝝ tēpoꝝ talē vete
res discretionē faciūt: vt p̄ mēse ver nouū dicat̄: scd̄o adul
tuꝫ: tertio p̄ceps. Sic ꝛ estas i suis trib⁹ mēsib⁹: noua: adul
ta ꝛ p̄ceps. sic ꝛ autūn⁹ nouus. adultus ꝛ p̄ceps. Itē hyems
noua: adulta. ꝛ p̄ceps siue extrema. Un̄ ē illud Uirgilij. Ex
treme sub casū hyemis. Uer aūt dictuꝫ ꝙ vireat. Tunc.n.
post hyemē vestit̄ tellus herbis. ꝛ in florē cūcta ꝓrūpunt.
Estas dicitur ab estu. i. a calore. ꝛ estas quasi vsta. i. exusta
ꝛ arida. nam calor aridus est. Autūnus a tempestate voca
tus: quando ꝛ folia arboꝝ cadunt ꝛ omnia maturescunt.

Hyemem autem ratio hemisperij nũcupauit. qꝛ tunc bre/
uiori sol soluitur circulo. Unde ꝛ h tēpus bruma dicit̃ q̄si
βραχυημερον. idest breuis dies. vl' a cibo ꝙ maior tūc
sit vescēdi appetitus. Edacitas.n. grece bruma appellatur
Uñ ꝛ imbrumari dicunt̃ q̄bus fastidiū est ciboꝝ. Hibern⁹
aūt inter hyemem ꝛ vernū ē. q̄si hiuernus ꝗ plerūq; a par
te totā hyemē significat. Hec tēpora. singulis etiā celi par
tibus ascribunt̃. Uer quippe orienti datur. qꝛ tunc ex ter/
ris oia oriuntur. estas vero meridiano. eo ꝙ pars eius ca
lore flagrantior fit. hyems septētrioni eo ꝙ frigoribus ꝛ ꝑ
petuo gelu torpeat. Autūn⁹ occiduo. eo ꝙ graues morbos
habeat. Unde ꝛ tunc omnia folia arboꝝ defluunt. Ut aūt
autūnus abundet morbis. facit hoc confiniū frigoris ꝛ ca
loris. ꝛ compugnantia inter se contrariorum aerum.

De annis. Cap. XXXVI.

Annus ē solis anfractus. cū ꝑactis trecētis
65. diebus ad eadē loca sideꝝ redit. Annus
aūt dictus. qꝛ mensibus in se recurrentib⁹
voluitur. Unde ꝛ annulus quasi annuus. i.
circulus ꝙ in se redeat. vt Uirgilius. Atq;
in se sua ꝑ vestigia voluitur annus. Sic eni
apud egyptios indicabatur ante inuentas
litteras. picto dracone. caudā suā mordente. qꝛ in se recur
rit. Alij annū dicunt ἀπὸ τοῦ ἀνανεοῦσθαι. idest ab ino
uatione: renouatur.n. semper. Tria sunt aūt genera ānoꝝ.
Aut.n. lunaris annus est. 30. dieꝝ. aut solstitialis qui. 12. cō
tinet menses. aut magnus oībus planetis in eundē locum
recurrētibus. qui fit post annos solstitiales plurimos. Era
singuloꝝ ānoꝝ ꝯstituta est a cesare augusto q̄n primū cen
su excogitato romanū orbē descripsit. Dicta aūt era ex eo
ꝙ ois orbis es reddere professus est rei publice.

De olympiadibus ꝛ lustris ꝛ iubileis. Cap. XXXVII.

Olympias apud grecos constituta apud eli
dē grecie ciuitatē. elijs agentibus agonē ꝛ
q̄nquēnale certamen. quattuor medijs an
nis vacantibus. ꝛ hoc ob elidū certaminis
tēpus olympiadem vocauerunt. quadrien
nio in vna olympiade supputato. Lustrū
vo est penteteris. i. q̄nquenniū. quod quito
anno dicit̃ condi ꝑꝑ olympiadas a romanis. adhuc.n. con
sules. adhuc era nonduꝫ erant. Est.n. quinquēnale tēpus.
Ideo vo sic vocat̃ eo ꝙ censu ꝑ quinquenniū in republica
pacto vrbs roma lustrabat̃. Jubileus iterꝑ̄tatur remissio
nis annus. Est.n. hebraicus ꝛ sermo ꝛ numerus q septēnis
annoꝝ hebdomadibus. i. 40. ꝛ 9. annis texitur in quo clan
gebat̃ tubis. ꝛ ad oēs reuertebat̃ antiqua possessio. debita
absoluebant̃. ꝯfirmabant̃ libertates. Hunc numerum ēt
ī diebus pentecostē ꝛ ipsi celebramus post dn̄i resurrectio
nem remissa culpa. ꝛ totius debiti chirographo euacuato.
ab omni nexu liberi. suscipientes aduenientem in nos gra
tiam spiritus sancti.

De seculis ꝛ etatibus. Cap. XXXVIII.

Secula generationibus ꝯstant. ꝛ inde secula
ꝙ sequant̃. Abeuntibus.n. alijs alia succe/
dunt. Hunc q̄daꝫ q̄nquagesimū annum di
cunt. quē hebrei iubileū vocant. Ob hanc
causaꝫ ꝛ ille hebreus q ꝑꝑ vxoreꝫ ꝛ liberos
amans dn̄m suū. aure pertusa. seruitio sub
iugatus. seruire iubet̃ i seculū. hoc est vsq;
ad annū q̄nquagesimū. Etas plerūq; dicit̃ ꝛ pro vno anno.
vt in annalibus. ꝛ pro. 7. vt hoīs. ꝛ pro centū ꝛ pro quouis
tēpore. Unde ꝛ etas tēpus quod de multis seculis instruit̃
Et dicta etas quasi euitas. i. similitudo eui. Nā euū ē etas
perpetua. cuius neq; initiū neq; extremū noscit̃. qđ greci
vocant eonas. qđ aliq̄n apud eos pro seculo. aliq̄n pro eter
no ponit̃. vñ ꝛ apud latinos ē deriuatū. Etas autē proprie
duobus modis dicit̃. aut.n. hoīs: sicut infantia. iuuent⁹ se
nectus. aut mundi. cuius prima etas ē ab adā vsq; ad noe.
secunda a noe vsq; ad abraā. tertia ab abraham vsq; ad da
uid. q̄rta a dauid vsq; ad trāsmigrationē iude ī babylonē.
quinta deinde vsq; ad aduentuꝫ saluatoris in carnē. sexta
que nūc agit̃ vsq; quo mundus iste finiat̃. Quaꝝ decursus
ꝑ generationes ꝛ regna. prim⁹ ex nostris iulianus african⁹
sub imꝑatore marco aurelio ātonino simplicis historie sti/
lo elicuit. Dehinc eusebius eps̄ cesariensis. atq; sancte me
morie Hieronymus presbyter chronicoꝝ canonē multipli
cem ediderūt. historiā regnis simul ꝛ tēporibus ordinatā.
Dehinc alij atq; alij. inter quos p̄cipue victor turonensis
ecclesie eps̄ recensitis prioꝝ historijs. gesta seq̄ntiū etatuꝫ
vsq; ad ꝯsulatū iustini iunioris imꝑatoris expleuit. Horuꝫ
nos tēpoꝝ summā ab exordio mūdi ad augusti Eraclij im
peratoris vel suintilani regis gotthoꝝ. quāta potuim⁹ bre
uitate notauimus tēpora. adiacente e latere descendente
linea tēpoꝝ cui⁹ indicio sūma p̄terita seculi cognoscatur.
Quaꝝ decursus ꝑ generatiōes ꝛ regna ita inspicitur.

De discretione tēporum. Cap. XXXIX.

Prima etas ꝯtinet in exordio sui creationeꝫ
mundi. Primo.n. die deus in lucis noie con/
didit angelos. secundo in firmamenti appel
latione celos. tertio in discretōnis vocabulo
speciē aquaꝝ ꝛ terre. quarto luminaria celi.
quinto animantia ex aquis. sexto animantia
ex terra ꝛ hominem quem appellauit adam.
Adam anno. 230. genuit seth. a q̄ filij dei. 230.
Seth an. 205. genuit Enos. q primus cepit i/
nuocare nomen domini. 435. Enos an. 190. ge
nuit caynan. 625. Caynan an. 170. genuit ma/
laleel. 795. Malaleel an. 165. genuit Jareth.
960. Jareth an. 162. genuit enoch q translat⁹
est. 1122. Enoch an. 165. genuit matusalā. 1287. Matusalam
an. 167. genuit lamech. 1454. Lamech an. 188. genuit noe.
Archa edificatur. 1642. Noe autem an. 600. factum est di
luuium. 2242.

Secunda etas.

Sem post diluuiū. ij. anno genuit arfaxat a
quo chaldei. 2244. Arfaxat an. 135. ge/
nuit sala. a quo antiqui samarite ꝛ indi fue
rūt. 2379. Sala an. 130. genuit heber. a quo
hebrei. 2509. Heber an. 134. genuit falech.
Turris edificatur. 2643. Falech an. 130. ge
nuit ragau. Dij primū odorātur. 2773. Ra
gau an. 132. genuit seruch. Regnū inchoat scytharuꝫ. 2905.
Seruch an. 130. genuit nachor. Regnum egiptioꝝ nascit̃.
3035. Nachor an. 79. genuit tharā. Regnuꝫ assyriorum sy/
cimoruꝫq; exoritur. 3114. Thara an. 70. genuit abraham.
Zoroastes magicam repperit. 3184.

Tertia etas.

Abraham an. c. genuit ysaac ex sara libera. Naꝫ
pri⁹ ꝛ ismahel. a quo ꝛ ismahelite. 3284. Ysaac
an. 60. genuit iacob. Argiuorum regnū inchoat
3344. Jacob an. 91. genuit ioseph. Phoroneus
grecie leges dedit. 3435. Joseph an. 110. vixit.
Grecia segetes habere cepit. 3545. Hebreoꝝ seruitutis in
egypto an. 144. Athlas astrologiam inuenit. 3689. Moy/
ses an. 40. rexit populū in heremo. Hebrei legē ꝛ litteras
habere ceperunt. 3729. Josue an. 27. Erichthonius in tro
ia primus q̄drigā iunxit. 3756. Othoniel an. 40. Cadmus
lr̄as grecis dedit. 3796. Aoth an. 80. Fabule ficte sūt. 3876.
Delbora an. 40. Apollo medicine artē inuenit ꝛ cytharaꝫ
repperit. 3916. Gedeon an. 40. Mercurius liram repperit
ꝛ orpheo tradidit. 3856. Abimelech an. 3. Chorus in grecia
inuentus est. 3959. Thola an. 22. Priamus regnauit i troia
3981. Jair an. 22. Carmētis latinas litteras repperit. 4003.
Jepte an. 6. Hercules flāmis se iniecit. 4009. Abessan an.
7. Alexāder helenā rapuit. 4016. Abdon an. 8. Troia capta
ē ꝛ eneas in Italiaꝫ venit. 4024. Sāson an. 20. Ascani⁹ al/
baꝫ ꝯdidit ciuitatē aqua albani. 4044. Heli sacerdos an.
40. Archa testamēti capit̃. 4084. Samuel ꝛ saul. an. 40.
Homerus fuisse putatur. 4124.

Quarta etas.

Dauid an. 40. Carthago a didone ꝯdit̃. Gad
nathan ꝛ asaph ꝑphetauerūt. 4164. Salo
mon an. 40. Tēplū hierosolymis edificat̃.
4204. Roboan. an. 17. Regnuꝫ isrl' ꝛ iuda
diuiditur. 4221. Abia an. 3. sub quo achime
lech pōtifex fuit. 4224. Asa an. 41. Achias
amos iehu iohel ꝛ azarias ꝑphetauerunt.
4265. Josaphat an. 25. Prophetauit helias ꝛ heliseus ab/
dias ꝛ micheas. 4290. Joram an. 8. Prophetauit helias ꝛ
heliseus. 4298. Ochozias an. 1. Helias rapit̃. 4299. Atha/
lia an. 7. Jonadab filius rechab sacerdos claruit ꝛ ioiada
pōtifex. 4306. Joas an. 40. Zacharias ꝑpheta occidit̃ in/
ter tēplū ꝛ altare. Heliseus morit̃. 4346. Amasias an. 29.
Carthaginē quidā hoc tpe asserunt ꝯditā: alij nō: vt supra.
4375. Ozias an. 52. Olympias a grecis īstituit̃: assyrioꝝq;
regnū in medos trāsfert̃. 4427. Joathā an. 16. Remus ꝛ
romulus nascunt̃. 4443. Achaz an. 16. Roma cōdit̃. 44
59. Ezechias an. 29. Senatus rome fit. 4488. Manasses
an. 55. Sibilla samia claruit. 4543. Amon an. 12. Census ꝑ
mū agit̃. 4555. Josias an. 32. Thales phs agnoscit̃. 4587.
Joachim an. 11. Nabuchodonosor iudeā capit. 4598. Se/
dechias an. 11. Templū hierosolymis incēsum ē: Sappho
mulier diuerso poemate claruit. 4609.

Quinta etas.

Hebreoruꝫ captiuitas an. 70 Judith historia
ꝯscribit̃. 4679. Darius an. 34. Judeorū ca
ptiuitas resoluit̃. 4713. Xerxes an. 20. So/
phocles ꝛ euripides tragedi celebrantur in
signes. 4733. Artaxerxes an. 40. Esdras in
censaꝫ legeꝫ renouat. 4773. Darius q ꝛ no
thus an. 19. Hec etas hūit platonē: ꝛ gorgiā
p̄mū rhetorem. 4792. Artaxerxes an. 40. Hester historia
scribit̃. 4832. Artaxerxes q ꝛ ochus an. 26. Demosthenes
ꝛ aristoteles p̄dicant̃. 4858. Xerxes an. 4. Xenocrates il
lustris habet̃. 4862. Darius an. 6. Alexāder hierosolymā
cepit. 4868. Alexāder magnus an. 5. Asiā obtinuit. 4873.
Ptolemeus an. 40. Machabeoꝝ liber īchoat p̄m⁹. 4913.
Philadelphus an. 38. Septuaginta interp̄tes agnoscūtur.
4951. Euergetes an. 26. Jesus sapientie librū cōposuit. 49
77. Philopater an. 17. Ab isto iudei p̄lio victi. 40. milia cor
ruerūt armatoꝝ. 4994. Epiphanes an. 24. Machabeoꝝ
secūda libri historia cōponit̃. Romani grecos obtinuerūt.
5018. Philomethor an. 35. Scipio africaꝫ vicit. 5053. Euer/
getes an. 29. Brut⁹ hispaniā subegit. 5082. Sother an. 17.
Thraces romanis subijciunt̃. 5099. Alexander an. 10. Sy/
ria romanis subiecta ē. 5109. Ptolemeus an. 8. Rhetorica
ars rome cepit. 5117. Dionysius an. 30. Pōpei⁹ iudeā capit.
5147. Cleopatra an. 2. Egypt⁹ romanis subdit̃. 5149. Juli⁹
cesar an. 5. Hic p̄mus monarchiā tenuit. 5154.

Sexta etas.

Octauianus an. 5[illegible]. Christus nascit̃. 5210. Ti
berius an. 23. Christus crucifigit̃. 5233. Cai⁹
galicula an. 4. Mattheus euāgeliū scripsit
5237. Claudius an. 14. Marcus euāgelium
edidit. 5251. Nero an. 14. Petrus ꝛ paulus
necant̃. 5265. Uespasianus an. 10. Hieroso
lyma a tito subuertit̃. 5275. Tit⁹ an. 2. Hic
facūdus ꝛ pius fuit. 5277. Domitian⁹ an. 16. Joānes in pa
thmos relegat̃. 5293. Nerua an. 1. Joānes ephesum redijt.
5294. Traianus an. 19. Joānes ap̄lus requescit. 5313. Adrian⁹
an. 21. Aquila iterpres habet̃. 5334. Antonin⁹ pius an. 22.
Ualētinus ꝛ Marcion agnoscunt̃. 5356. Antonin⁹ verus
an. 19. Catafrigarū heresis orit̃. 5375. Cōmodus an. 13. The
odocion tertius iterp̄s habet̃. 5388. Eli⁹ ꝑtinax an. 1. Nihil
hꝫ historie. 5389. Seuerus an. 18. Simmachus iterp̄s q̄rt⁹
habet̃. 5407. Antonin⁹ caracalla an. 7. Quita editio hiero
solymis inuenit̃. 5414. Macrinus an. 1. Hui⁹ breuitas vi
te nihil gestoꝝ hꝫ. 541. Aurelius antonin⁹ an. 4. Sabellij
heresis orit̃. 5419. Alexāder an. 13. Origenes īsignis habe
tur. 5432. Maximus an. 3. Iste germanos vicit. 5435. Gor
dianus an. 7. Iste de parthis ꝛ persis triumphauit. 5441.
Philippus an. 7. Hic p̄m⁹ xp̄ian⁹ imꝑator fuit. 5448. De
cius an. 1. Antoni⁹ monachus claruit. 5449. Gallus an. 2.
Nouat⁹ heresim condidit. 5451. Ualerianus an. 15. Cypria
nus martyrio coronat̃. 5466. Claudius an. 2. Iste gotthos
ab illirico expulit. 5468. Aurelianus an. 5. Iste xp̄ianos ꝑ
sequit̃. 6474. Tacitus an. 1. Huius breuitas vite nihil hꝫ
historie. 5475. Probus an. 6. Manicheoꝝ heresis orta ē.
5481. Carus an. 2. Iste de ꝑsis triūphauit. 5483. Diocletia
nus. an. 20. Iste diuinis libris adustis martyria facit. 5503.
Galerius an. 2 Huius breuitas vite nihil dignū historie cō
tulit. 5505. Cōstātin⁹ an. 30. Nicena synodus ꝯgregat̃. 5535.
Cōstātius an. 24. Antropomorphitarū heresis orit̃. 5559.
Julianus an. 2. Hic ex xp̄iano paganus effect⁹ est. 5561. Jo
uinianus an. 1. Iste iteruꝫ xp̄ianus effect⁹ est. 5562. Ualens
an. 14. Gotthi heretici efficiunt̃. 5576. Gratianus an. 6. Pri
scillianus agnoscit̃. 5582. Ualētinianus an. 7. Hieronym⁹
in bethleem p̄dicat̃. 5589. Theodosius an. 3. Joannes ana
chorita claruit. 5592. Archadi⁹ an. 13. Joānes chrisostom⁹
floruit. 5605. Honori⁹ an. 15. Augustinus eps̄ claruit. 5620.
Theodosius an. 27. Nestorius heresiarches extitit. 5647
Marcianus an. 6. Calcedonensis synodus agit̃. 5653. Leo
maior. an. 16. Egypt⁹ errore dioscori latrat. 5669. Zenon an.
17. Acephaloruꝫ heresis orta est. Corpus barnabe apostoli
ꝛ euāgeliū matthei reptū est. 5686. Anastasius an. 27. Ful/
genti⁹ eps̄ p̄dicat̃. 5713. Justinus an. 8. Acephaloꝝ heresis
abdicat̃. 5721. Justinian⁹ an. 29. Vvandali in africa a Be/
lisario extinguunt̃. 5760. Justinus an. 11. Armenij fidē xp̄i
suscipiūt. 5771. Tiberi⁹ an. 7. Lōgobardi italiam capiunt.
5778. Mauriti⁹ an. 21. Gotthi catholici effecti sunt. 5799.
Focas an. 8. Romani cedunt̃ a ꝑsis. 5807. Eracli⁹ an. 27.
Huius quinto ꝛ quarto religiosissimi principis sisebuti in
hispania iudei baptizantur. Residuū sexte etatis tempus
soli deo est cognitum. 5857.

Incipit liber sextus.

De veteri ꝛ nouo testamento. Cap. I.

Vetus testamen
tum ideo dicit̃: qꝛ veniente
nouo cessauit. De quo apo
stolus meminit dicens: Ue
tera transierunt: ꝛ ecce oia
noua facta sunt. Testamen
tum aūt nouū ideo nuncu
patur. qꝛ innouat. Nō eniꝫ
illud discunt: nisi hoīes re
nouati ex vetustate ꝑ grati
am: ꝛ ꝑtinentes iaꝫ ad testa
mentū nouū: qđ est regnuꝫ
celoꝝ. Hebrei autē vet⁹ te
stamentū Esdra auctore iuxta numerū litterarū suorum in
xxij. libris accipiūt. diuidētes eos in tres ordines. legis. s.
ꝛ ꝑphetarū ꝛ agiographoꝝ. Primus ordo legis in quinq;
libris accipit̃: quoꝝ p̄mus est bresith qđ est genesis. scđo

elesmoth:qd ē exodus tertius vagecra:qd ē leuiticus.q̄rt'
vagedaber:qd est numerus.q̄nt'elleaddabarim: qd ē deu
teronomiuz. Hi sunt q̄nq; libri moysi:quos hebrei thorat
vocāt.latini legē appellāt. Proprie aūt lex appellat: q̄a p
moysen data est. Scūdus ordo ē pphetarū in quo cōtinent
libri octo: quo pm' iosue bennū. q latine iesu naue dr. se
cūdus sophtim.qd ē iudicū.tertius samuel.q ē regū pmus
q̄rtus malachim.q ē regū scd's.q̄ntus esaias. sextus hiere
mias.septim' ezechiel.octauus taresra:q dicit.12.pphetaruz.qui libri qr sibi pro breuitate adiūcti sunt pro vno acci
piunt. Terti' ē ordo agiographo.i.sancta scribētiū.i quo
sunt libri nouē:quo pmus iob.secūdus psalteriū. tertius
maslotb:qd est puerbia salomonis.q̄rt'coeleth:qd ē eccle
siastes. q̄ntus syrasirim:qd ē cātica cātico.sextus daniel.
septim' dabreiamin:qd ē verba dierū: hoc ē paralypome
non q est cristonicon. qui in duos libros diuidit apud gre
cos ⁊ latinos.octauus esdras.nonus hester: qui simul oēs
5.8.⁊.6.fiunt.22.sicut supius cōprehēsi sūt. Quidā āt ruth
⁊ cinoth:qd latine dr lamētatio hieremie:agiographis adij
ciūt ⁊.24.volumia testamēti veteris faciunt:iuxta.24.se
niores qui ante cōspectū dñi assistūt. Quart' est apud nos
ordo veteris testi eo libro q i canone hebraico nō sunt.
Quo pm' sapiētie liber ē. secūdus ecclīasticus.3' tobie.
4' iudith.5' ⁊ 6' machabeo: quos lz iudei inter apocry
pha separēt:ecclīa tñ xpi iter diuinos libros ⁊ honorat ⁊ p
dicat. In nouo aūt testō duo sunt ordines.pm' euāgelicus:
i quo sūt mattheus:marcus:lucas: ⁊ ioānes. secundus apo
stolicus:in quo sūt paulus in.14.epistolis.petrus in duob'
ioānes in tribus.iacobus ⁊ iudas in singulis. actus aplo
⁊ apocalypsis ioānis. Sūma autē vtriusq; testi trifarie di
stinguit.i.in historia:in moribus:in allegoria. Rursus ista
tria multifarie diuidunt.i.q̄d a deo; q̄d ab angelis vel ab
hoībus gestū dictūq; sit.q̄d a pphetis nunciatū de xpo et
corpe eius.q̄d de diabolo ⁊ mēbris eius. q̄d de veteri ⁊ no
uo pplo.q̄d de psenti seculo ⁊ futuro regno atq; iudicio.

¶ De scriptorib' ⁊ vocabulis scō libro. Cap. II.

Veteris testi sm hebreo traditionē hi phi
bētur auctores. Primus moyses diuine hi
storie cosmographiā in q̄nq; voluminibus
edidit:qd pētateucū noiat. Pētateucū aūt
a q̄nq; voluminibus dr. Penta enim grece
q̄nq;:teucen volumē vocat. Genesis liber i
de appellat: eo q exordiū mundi ⁊ gnātio
seculi in eo cōtineat. Exodus vō exitū ab egypto vel egres
sum populi isrl' digerit:⁊ ex ea causa nomē accepit. Leuiti
cus appellat eo q leuitarū ministeria ⁊ diuersitatē victia
rum exeq̄t:totusq; i eo ordo leuiticus annotat. Numero
liber vocat eo q i eo egresse de egypto trib' dinumerant:
⁊.xl.duarū p heremū māsionū i eo descriptio cōtinet. Deu
teronomiū greco sermone appellat: qd latie iterptat scda
lex.i.repetitio ⁊ euāgelice legis pfigratio:q sic ea hz q po
ra sūt vt tñ noua sint oia q i eo replicant. Josue liber nomē
accepit a iesu filio naue: cuius historiā cōtinet:scriptorez vō
eius eūdē iosue hebrei asseuerāt: i cui' textu post iordanis
trāsitū regna hostiū subuertunt:terra victori pplo diuidit
⁊ p singulas vrbes viculos mōtes atq; cōfinia ecclesie cele
stisq; irlm spūalia regna pfigurant. Judiciū noiat a pncipi
bus ppli:q pfuerūt i isrl' post moysen ⁊ iosue anteq̄ dauid
⁊ ceteri reges existerēt. Huc librū ⁊ ruth: edidisse creditur
samuel. Liber samuel eiusdē samuelis natitatē ⁊ sacerdo
tiū ⁊ gesta describit.iccirco ⁊ ab eo nomē accepit. Et q̄uis
hic liber saul ⁊ dauid historiā cōtineat: vtriq; tñ ad samuel
referunt:qr ipse vnxit saul i regnū: ipse dauid in regē futu
rū. Cuius libri pmā partē cōscripsit idē samuel: sequētia vō
eius vsq; ad calcez scripsit dauid. Malachim liber pinde
appellat:eo q reges iude ⁊ israhelitice gētis: gestaq; eoruz
per ordinē digerat tpo. Malachim eni hebraice: latine
regū iterptat. Huc librū hieremias pm' i vnū volumē coe
git. Nā antea sparsus erat p singulo regū historias. Para
lypomenon grece dr q nos pretermisso vel reliquo di
cere possumus:qr ea que i lege vel regū libris:vl omissa:vl
nō plene relata sunt.i isto sūmatiz ⁊ breuiter explicant. Li
brū iob quidā moysen scripsisse arbitrant: alij vnū ex pro
phetis:nōnulli vero eundē iob post plagā sue passionis scri
psisse existimāt:arbitrātes: vt q certamina specialis
pugne sustinuit:ipse narraret q̄s victorias expediuit. Prin
cipia aūt ⁊ fines libri iob apud hebreos psaica orōne texta
sunt:media aūt ipsius ab eo loco in quo ait: Pereat dies in
q nat' sū: vsq; ad eū locū. Iccirco ego me reprehendo ⁊ ago
penitētiā. oia heroico metro discurrūt. Psalmo liber gre
ce psalteriū: hebraice nablū: latine organū dicit. Vocatus
autē liber psalmo q vno ppheta canente psalteriū cho
rus cōsonādo riiderit. Titulus aūt in psalmis hebraicis ita
est. .qd iterptatur volumē hymno. Au
ctores aūt psalmo sunt q ponunt i titulis moyses.s.⁊ Da
uid:⁊ Salomon:asaph:ethan: ⁊ iditun ⁊ filij chore heman
ezraite ⁊ reliquo:quos esdras vno volumie cōprehēdit.
Omnes aūt psalmi apud hebreos metrico carmine cōstant
esse cōpositi. Nā in more romani flacci ⁊ greci pindari:nūc
alij iābo currūt:nūc elegiaco psonāt:nūc sapphico nitēt tri
metro vel tetrametro pede icedētes. Salomon filius Da
uid regis isrl' iuxta numerū vocabulo suo tria volumia
edidit:quo pm' ē hebraice maslotb:quē greci parabolas:la
tini puerbio nomināt:eo q in ipso sub cōparatiua similitu
dine figuras verbo ⁊ imagines veritatis ostēderit: ipsaz
autē veritatē ad itelligēdū legētibus reseruauit. Secūdū
librū coeleth vocauit: qui grece ecclesiasten dicitur:latine
cōcionator:eo q sermo eius nō spāliter ad vnū sicut i pro
uerbijs:sed ad vniuersos generalr dirigat: docēs oia que
in mūdo sunt caduca eē ⁊ breuia:⁊ ob hoc minime appetē
da. Tertiū librū sirasirim pnotauit:q i latia ligua vertitur
cantica cantico:vbi per epitalamiū carmē cōiunctionem
xpi ⁊ ecclesie mystice canit. Dictū aūt canticū cantico eo
q oibus canticis pferatur que in scripturis sacris habent:
sicut q̄daz i lege dicunt sancta:q̄bus maiora sunt scā scō.
Ho autē triū libro carmia:hexametris: ⁊ pentametris
versib' apō suos cōposita phibent:vt Josephus ⁊ hierony
mus scribūt. Esaias euāgelista poti' q̄ ppheta edidit librū
suū.cui' ⁊ oīs text' eloquētie psa icedit.cāticū vero hexa
metro ⁊ pentametro versu discurrit. Hieremias similiter
edidit librū suū cū threnis suis: quos nos lamēta vocam':
eo q in tristioribus reb' funeribusq; adhibeant:in q̄bus q
druplicē diuerso metro cōposuit alphabetū. Quo duo p
ma q̄si sapphico metro scripta sunt: qr tres versiculos q si
bi nexi sunt:⁊ ab vna tñ littera icipiūt:heroicū cōma cōcl
dit. Tertiū alphabetū trimetro scriptuz est.⁊ a ternis litte
ris:id ē terni versus incipiūt. Quartū alphabetū simile pri
mo ⁊ scdo habet. Ezechiel ⁊ daniel a viris quibusdā sapien
tibus scripti esse phibentur: quo ezechiel pncipia ⁊ fines
multis hz obscuritatibus iuoluta. Daniel vero claro smōe
regna orbis pnunciat ⁊ tēpus aduētus xpi manifestissime
predicatione annotat. Hi sunt q̄tuor pphete q maiores vo
cantur:qr plixa volumina cōdiderūt. Liber aūt.12.pphe
tarū auctor suo noibus pnotat: q ppterea dicunt mino
res: qr sermones eo breues sunt. Vñ ⁊ cōnexi sibimet in
uicē i vno volumine cōtinētur: quo noia sunt: osee:iohel:
amos:abdias:ionas:micheas:naum: abacbuc: sophonias:
aggeus:zacharias: ⁊ malachias. Esdre liber auctoris sui ti
tulo pnotatur:in cuius textu eiusdē esdre neemieq; sermo
nes pariter cōtinent. Nec quēq; moueat q vnus esdre di
citur liber: qr secūdus tertius ⁊ q̄rtus nō habent apud he
breos:sed iter apocryphos deputant. Hester librū esdras
creditur cōscripsisse:in quo eadē regina sub figura ecclesie
dei populū a seruitute ⁊ morte eripuisse scribit: atq; inter
fecto hoste aman qui iterpretatur iniq̄tas: diei celebritas
in posteros mittit. Liber sapientie apud hebreos nusq̄ ē:
vñ ⁊ ipse titulus grecā magis eloquētiā redolet. Hunc iu
dei philonis esse affirmāt:qui proinde sapiētie noiat:qr in
eo xpi aduētus qui est sapiētia pris ⁊ passio eius euidenter
exprimit. Librū aūt ecclesiasticū certissime iesus filius sy
rach hierosolymita nepos iesu sacerdotis magni cōposuit
cuius meminit ⁊ zacharias: qui liber apud latinos ppter
eloquij similitudinē salomonis titulo pnotat. Dictus aūt
ecclesiasticus eo q de totius ecclesie disciplina religioseq;
cōuersationis magna cura ⁊ rōne sit editus. Hic liber apō
hebreos reperit:sed inter apocryphos habet. Judith vō ⁊
tobias siue machabeo libri:q̄bus auctoribus scripti sint
minime cōstat. Habēt autē vocabula ex eo noibus:quo
rum gesta scribunt. ¶ Quattuor libros euāgelio q̄ttuor
euangeliste singulariter cōscripserunt. Primus mattheus
cōscripsit euāgeliū litteris hebraicis ⁊ sermonibus in iu
dea:initians euāgelizare ab humana xpi natiuite: dicēs.
Liber gnātionis iesu xpi filij dauid filij abrahā:significās
descēdisse corporalr ex semie patriarcharū xpm: sicut pro
missuz erat in prophetis per spm sanctū. Secūdus marc'
plenus spū sancto scripsit euāgeliū xpi eloquio greco i Ita
lia secutus petrū vt discipulus. Is initiū a spū pphetali fe
cit dicēs: Vox clamātis in deserto: parate viā dñi: ⁊ reli
qua:vt ostēderet xpm post assumptionē carnis: euāgeliuz
pdicasse i mūdo. Ipse eni xps ⁊ ppheta dictus est:sicut scri
ptū est: Et pphetā in gētib' posui te. Terti' lucas iter oēs
euāgelistas greci sermonis eruditissim' quippe vt medic'
in grecia euāgeliū scripsit theophilo epō:initiās a sacerdo
tali spū dicens: Fuit i dieb' herodis regis iudee sacerdos q
dam noie zacharias:vt manifestaret xpm post natiuitatez
carnis ⁊ pdicationē euāgelij hostiā fuisse effectū pro salute
mūdi. Ipse est eni sacerdos de quo dictū est i psalmis: Tu
es sacerdos in eternū sm ordinē melchisedech. Ubi enim
xps aduenit:sacerdotium iudeo obmutuit:lex ⁊ pphetia
cessauit. Quart' Joānes scripsit euāgeliū vltim' i Asia. ici
piens a verbo:vt ostēderet eūdez saluatorē q pro nobis di
gnatus est nasci ⁊ pati:ipsuz ante secula dei verbū esse:ipm
de celo venisse:⁊ post mortē iterū ad celū remeasse. Hi sunt
q̄ttuor euāgeliste quos p ezechielē spūs sanct' significauit
in q̄ttuor aialib'. Propterea aūt q̄ttuor aialia: qr per quat
tuor mūdi partes fides xpiane religionis: eo pdicatione
disseminata est. Aialia aūt dicta sunt:qm ppter aiam hois
per eos pdicat euāgeliū xpi. Nā ⁊ oculis plena erāt itus ⁊
foris:qm puidēt ea euāgelia q dicta sunt a pphetis:⁊ que p
miserant in priori tpe. Crura aūt eo recta:qr nihil prauuz
in euāgelijs est. Et alas senas tegentes crura ⁊ facies suas:
reuelata sunt eni que tegebant in aduētu xpi. Euāgeliū au
tez iterptat bona annūciatio. Grece eni eu bonū:angelium
vō annūciatio. vñ ⁊ angelus nūcius dr. Paulus aplus scri
psit eplas.14.e q̄b' nouē septē ecclesijs scripsit:reliq̄s disci
pulis suis: Timotheo: Tito:⁊ Philemoni. Ad hebreos au
tez epla a plerisq; latinis eius eē icerta est ppter dissonan
tiā sermonis: eandēq; alij Barnabā cōscripsisse: alij a Cle
mēte scriptā fuisse suspicant. Petrus scripsit duas nomis
sui eplas que canonice ideo nominant: qr non vni tñ pplo
vel ciuitati:sed vniuersis gētibus gnāliter scripte sunt. Ja
cobus ⁊ ioānes ⁊ iudas suas scripserūt eplas. Actus aplo
primordia fidei xpiane in gentib' ⁊ nascētis ecclie historiaz
digerit. Actuū aplo scriptorē Lucam eē cōstat euangeli
stam:in quo ope nascētis ecclesie ifantia texit:⁊ apostolo
historia cōtinet. Vñ ⁊ actus apostolo dicit. Apocalipsin
librū ioānes euāgelista scripsit eo tpe quo ob euāgelij pdi
catione in isula pathmos traditur relegatus. Apocalypsis
autē ex greco in latinū reuelatio iterptatur. Reuelatio.n.
dr manifestatio eo que abscōdita erāt:iuxta qd ⁊ ipse ioā
nes dicit: Apocalypsin iesu xpi quā dedit illi deus palāz fa
cere seruis suis. Hi sunt scriptores sacro libro q p spm
sanctū loquētes ad eruditionez nostrā:⁊ precepta viuēdi ⁊
credēdi regulā cōscripserūt. Preter hec alia volumia apo
crypha nuncupant. Apocrypha aūt dicta.i.secreta:qr in du
biuz veniūt. Est eni eo occulta origo: nec patet patribus
a quibus vsq; ad nos auctoritas veraciū scripturaruz cer
tissima ⁊ notissima successione puenit. In his apocryphis:
⁊ si iuenit aliqua veritas:tñ ppter multa falsa nulla est in
eis canonica auctoritas que recte a prudētib' iudicant nō
esse eo credēda quibus ascribunt. Nā multa ⁊ sub noib'
prophetarum:⁊ recentiora sub noibus apostolo ab here
ticis proferuntur: que omnia sub noie apocrypho aucte
canonica diligenti examinatione remota sunt.

¶ De bibliothecis. Cap. III.

Bibliotheca a greco nomen accepit:eo q ibi
recōdant libri. Naz biblio libro:thecare
positio iterptat. Bibliothecā veteris testi
esdras scriba post incensaz legē a chaldeis
dum iudei regressi fuissent in irlm: diuino
afflatus spū reparauit: cūctaq; legis ac pro
phetarū volumina que fuerunt a gentibus
corrupta correxit: totūq; vetus testamētum in.22.libros
constituit: vt tot libri essent in lege quot habebantur ⁊ lit
tere. Apud grecos aūt bibliothecā pmus istituisse Pisistra
tus credit atheniensiū tyrānus:quā deinceps ab athenien
sibus auctā Xerxes icensis athenis euexit i persas:lōgoq;
post tpe Seleucus nicanor rursus i greciā rettulit. Hic stu
diuz regib' vrbibusq; ceteris natū est cōparādi volumina
diuersarū gentiū:⁊ per iterptes i grecā linguā vertēdi. De
hinc magnus Alexāder vl successores eius istruēdis oium
libro bibliothecis aiūz itenderūt:maxime Ptolemē' co
gnomēto Philadelphus:oīs litterature sagacissim': cū stu
dio bibliothecarū Pisistratū emularet:nō solū gentiū scri
pturas:sed etiā ⁊ diuinas litteras in bibliothecā suā cōtulit.
Nam.70.milia libro huius tpib' alexādrie iuenta sunt.

¶ De interpretibus. Cap. IIII.

Hic etiā ⁊ ab Eleazaro pontifice petens scri
pturas veteris testamenti: in grecam vocē
ex hebraica lingua per septuaginta iterpre
tes transferre curauit:quas in alexādria bi
bliotheca habuit. Siquidē singuli in singu
lis cellulis separatiz: ita omnia per spm san
ctum iterpretati sunt:vt nihil in alicui' eo
codice inuentū esset quod in ceteris vel in verbo ordine
discreparet. Fuerunt ⁊ alij interpretes: qui ex hebraica lin
gua in grecū sacra eloquia trāstulerunt: sicut aquila: sima
chus ⁊ theodotion:sicut etiam ⁊ vulgaris illa iterpretatio:
cuius auctor nō apparet:⁊ ab hoc sine noie iterpretis quin
ta editio nuncupat. Preterea sextā ⁊ septimaz editionem
Origenes miro labore repperit: ⁊ cū ceteris editionib' cō
parauit. Presbyter quoq; Hieronymus triū linguaruz pe
ritus:ex hebreo in latinū eloquiū easdez scripturas cōuer
tit eloquēterq; transfudit. Cuius iterpretatio merito cete
ris antefertur. Nam est ⁊ verboruz tenatior: ⁊ pspicuitate
sententie clarior:atq; vtpote xpiana iterpretatio verior.

¶ De eo q primū romā libros aduexit. Cap. V.

Rome primus libro coplā aduexit Emili'
paulus:perse macedonū rege deuicto. dein
de Lucillus e pontica pda. Post hos cesar
dedit marco varroni negociuz causa maxi
me bibliothece construende. Primuz autē
rome bibliothecas publicauit. Pollio gre
cas simul atq; latinas additis auctor ima

ginib⁹ i atrio qd de manubijs magnificētissimū istruxerat.

¶ Qui apud nos bibliothecā instituerūt. Cap. VI.

APud nos quoq; pamphilus martyr: cui⁹ vitam Eusebius cesariensis conscripsit: Pisistratū in sacre bibliothece studio prim⁹ adequare cōtendit. Hic eniz in bibliotheca sua ppe.30. voluminū milia habuit. Hieronymus quoq; ac Genadius ecclesiasticos scriptores toto orbe querentes ordine psecuti sunt: eorūq; studia i vno volumis indiculo cōprehēderūt.

¶ Qui multa scripserunt. Cap. VII.

MArcus terētius varro apud latinos innumerabiles libros scripsit. Apud grecos quoq; calciterus miris attollitur laudib⁹ q tātos libros edidit quātos quisq; nostrū alienos scribere ppria manu vix possit. De nostris quoq; apud grecos Origenes in scripturarum labore tam grecos q latinos operum suoruz numeros separauit. Deniq; Hieronymus sex milia libroz eius legisse fatet. Hoz tñ omniū studia Augustin⁹ ingenio vel scientia sua vicit. Nā tāta scripsit vt diebus ac noctibus nō soluz scribere libros eius quisq; : sz nec legere qdē occurrat.

¶ De generib⁹ opusculoz. Cap. VIII.

OPusculoz genera sunt tria. Primū gen⁹ excerpta sūt: que grece scholia nūcupant in qbus ea que vident obscura vel difficilia: sūmatim ac breuiter pstringūtur. Secūdū genus omelie sunt: quas latini verbū appellāt que proferunt in populis. Tertiuz tomi: qs nos libros vel volumina nūcupam⁹. Omelie aūt ad vulgus loquunt: tomi vero .i. libri maioris sunt disputationis. Dialogus est collatio duoz vel plurimoruz: quē latini sermonē dicūt. Nā quos greci dialogos vocant: nos sermones vocam⁹. Sermo aūt dict⁹ qz iter vtrūq; seritur. Vñ z in Uirgilio. Multa iter se serebāt. Tractat⁹ est vnius rei multiplex expositio eo q trahat sensuz in multa sentiēdi cōtrectādo secū. Differt aūt sermo: tractat⁹: z vbū. Sermo eni altera eget psona: tractatus specialiter ad seipsum est: verbū autē ad oēs. Unde z dicit. Uerbuz fecit ad populū. Cōmētaria dicta qsi cū mēte. Sūt eni interptationes: vt cōmēta iuris: cōmēta euāgelij. Nā quicqd breuiter cōponit cōmētariū dicit: qd vero elōgat expositio noiat. Apollogeticū est excusatio in quo solēt quidā accusantib⁹ rñdere. In defensione eni aut negatione sola positū est: et est nomē grecū. Panegyricū est licētiosuz z lasciuiosuz genus dicendi in laudibus regū in cui⁹ cōpositione homines multis mēdacijs adulant. Qd malū a grecis exortuz est: qruz leuitas instructa dicendi facultate z copia incredibili multas mēdacioz nebulas suscitauit. Fastoz libri sunt: in qbus reges vel cōsules scribunt a fascibus dicti .i. potestatibus. Unde z Ouidij libri fastoz dicunt: qz de regib⁹ z cōsulibus editi sunt. Proemiū est initiū dicēdi. Sūt eni proemia pncipia libroz: que ante cause narrationē ad instruendas audientiū aures coaptant: cuius nomen pleriq; latinitatis periti sine trāslatione posuerūt. Hoc aūt vocabuluz apud nos interptatum pfactio nūcupatur: quasi plocutio. Precepta sunt que aut qd faciēdū: aut qd nō faciēdum sit docent. Quid faciēdū: vt dilige dñm deū tuū: z honora patrē tuū z matrē tuā. Quid nō faciēdū: vt nō mechaberis: nō furtū facies. Silr z gētiliū pcepta vl iubēt vl vetāt: Iubēt faciēdū: vt nud⁹ ara: sere nudus. Uetāt vt neue iter vites corylū sere: neue flagella: sūma pete. Prim⁹ āt pcepta apd hebreos moyses scripsit: apd latinos marti⁹ vates pm⁹ pcepta cōposuit. Ex qbus est illud: postrem⁹ dicas: pmus taceas. Parabole z pblemata noibus suis indicāt altius se perscrutari oportere. Parabola quippe alicuius rei similitudinez pre se gerit: qd lz sit vocabulū grecū: iam tñ pro latino vsurpat. Et notū est q in parabolis q dicunt per rerū similitudines rebus de qbus agit cōparant. Problemata autez que latine appellant ppōnes: qstiones sunt habētes aliqd quod disputatione soluendum sit. Questio autem est cum querit an sit: an qd sit: aut quale sit. Argumētū vero dictū quasi argutū: vel q sit argute inuētuz ad cōprobādas res. Epistolā pprie greci vocāt: qd iterpretat latine missa. Stola eni siue stoli: missa vel missi. Ante charte z mēbranaruz vsuz i dolatis ex ligno codicillis epistolarū eloqa scribebātur. Vñ z portitores earū tabellarios vocauerunt.

¶ De ceris. Cap. IX.

CEre litterarū materies paruuloz nutrices: ipse dant igeniū pueris pmordia sensus: quarū studium pmi greci tradidisse pdunt. Greci eni z tusci pmū ferro in ceris scripserūt: postea romani iusserūt ne graphiū ferreū qs haberet. Vñ z apud scribas dicebat: Cerā ferro ne cedito. Postea institutū est vt cerā ossibus scriberent sicut indicat atta: in satyra dicēs: Uertamus vomerē in cerā mucroneq; aremus osseo. Graphiuz autem grece: latine scriptorium dicitur. Naz graphi scriptura dicitur.

¶ De chartis. Cap. X.

CHartarū vsuz pmuz egyptus ministrauit. ceptuz apud mēphiticā vrbē. Mēphis eni ciuitas egyptioz est vbi charte vsus inuētus ē pmuz: sicut ait Lucan⁹: Cōficit bibula mēphitis charta papyro. Bibulā aūt papyrū dixit: q humorē bibat. Charta aūt dicta q carptiz papyri tegmē decerptuz glutinatur. Cuius genera qplura sunt. Prima z pcipua augustea regia: maioris forme in honorē Octauiani augusti appellata. Scda libyana ob honorez libye puintie. Tertia hieratica dicta eo q ad sacros libros eligebat. similis augustee sed subcolorata. Quarta teneotica a loco alexādrie qui ita vocat vbi fiebat. Quinta saltica ab oppido salo. Sexta corneliana a Cornelio gallo pfecto egypti pmū ɔfecta. Septima emporitica q ea merces inuoluunt cuz sit scripturis minus idonea.

¶ De pergamenis. Cap. XI.

PErgameni reges cū charta idigerēt mēbrana pmi excogitauerūt. Vñ z pgamenaz nomen hucusq; tradēte posteritate sibi seruatuz est. Hec z mēbrana dicunt: qz ex membris pecudū detrahūtur. Fiebāt .n. pmū coloris lutei .i. crocei. Postea vo rome cādida mēbrana repta sunt: q apparuit inabile eē: q z facile sordescāt: aciēq; legētiū ledāt: cū pitiores architecti neq; aureas lacunaria ponēda i bibliothecis putēt: neq; pauimēta alia q carysteo marmore: q auri fulgor hebetat: z carysti viriditas reficiat oculos. Nā z q nūmulariā discunt denarioz formis i myrteos pānos subijciūt: z gēmarū sculptores scarabeoz terga qb⁹ nihil ē viridius subīde respiciūt: z pictores idē faciūt: vt laborē visus eoz viriditate recreēt. Mēbrana aūt aut cādida aut lutea aut purpurea sunt. Cādida nāliter existūt. Luteū mēbranuz bicolor est: qd a ɔfectore vna tigit parte .i. crocat: de quo Persi⁹: Iaz liber z positis bicolor mēbrana capillis. Purpurea vero ificiunt colore purpureo in qb⁹ aurū z argētū liqscēs patescat in litteris.

¶ De libris conficiendis. Cap. XII.

QUedā genera libroz apud gētiles certis modulis cōficiebantur: breuiore forma carmina atqz epistole. At vero historie maiore modulo scribebantur: z non solum in charta vel membranis: sz ēt z i mométis elephātis textilibusq; maluarū folijs atqz palmarū. Cuius gnis Cina sic meminit. Hec tibi areteis multū iuigilata lucernis: Carmina qs ignes nouim⁹ aereos: Leuis i aridulo malue dscripta libello. Prusica vexi munera nauicula. Circūcidi libros sicilie primū increbruit. Naz initio pumicabant: vñ z Catullus ait. Cui dono lepidū nouū libellū: arido mō pumice expolitū.

¶ De libroz vocabulis. Cap. XIII.

COdex multoz libroz est: liber vni⁹ voluminis. Et dictus codex p translationē a codicib⁹ arboz seu vitiū: qsi caudex q in se multitudinē libroz quasi ramoz contineat. Uolumen liber est a voluendo dict⁹: sicut apud hebreos volumina legis: volumina pphetaz. Liber ē interior tunica corticis que ligno cohęret: in qua antiq scribebāt: de quo Uirgilius sic: alta liber aret in vlmo. Vñ z liber dicitur in quo scribimus: qz ante vsuz charte vel membranarum de libris arboruz volumina fiebant: id est compaginabantur. Unde z scriptores a libris arborum librarios vocauerunt.

¶ De librarijs z eoz instrumentis. Cap. XIIII.

LIbrarios ɔstat ante bibliopolas dictos. Librū eniz greci biblū vocant. Librarij autez idē z antiquarij vocant: sz librarij sunt qui z noua z vetera scribūt: antiquarij qui tantūmō vetera: vñ z nomen sūpserunt. A scribēdo aūt scriba nomē accepit: officiū exprimens vocabuli qualitate. Instrumēta scribe calamus z pēna. Ex his eni verba paginis infigunt: sed calamus arboris est: penna auis: cuius acumen in duo diuidit: in toto corpore vnitate seruata: credo pter mysteriū: vt in duobus apicibus vetus z nouū testamentū signaret: quibus exprimitur verbi sacramentū sanguine passiōis effusū. Dictus aūt calamus q liquorez ponat: vnde z apud nautas calare ponere dicit. Penna aūt a pendēdo vocata .i. volando. Est eniz vt diximus auiū. Folia autē libroz appellata: siue ex similitudine folioz arboz: seu quia ex follibus fiunt: id est ex pellibus que de occisis pēcudibus detrahi solent: cuius partes pagine dicunt: eo q sibi inuicē cōpingantur. Uersus aūt vulgo vocati: quia sic scribebant antiqui sicut aratur terra. A sinistra eniz ad dextrā primū deducebant stiluz: deinde cōuertebant ab inferiore: rursus ad dexteras versus: quos z hodie rustici versus vocant. Scheda est quod adhuc emendatur: z necdū in libris redactuz est: z est nomen grecuz: sicut z tomus.

¶ De canonibus euangelioz. Cap. XV.

CAnones euangelioz Ammonius alexādrie episcopus pmus excogitauit: quē postea Eusebius cesariēsis secut⁹ plenius cōposuit. Qui ideo facti sunt: vt per eos inuēire z scire possem⁹ q reliquoruz euāgelistaz similia aut ppria dixerūt. Sūt aūt numero decē: quoz pm⁹ cōtinet numeros i quib⁹ quattuor eadez dixerūt: Mattheus Marchus Lucas z Ioannes. Secūdus in qb⁹ tres: Matthe⁹ Marc⁹ Lucas. Tertius in qb⁹ tres: mattheus lucas z ioānes. Quart⁹ in quib⁹ tres: mattheus: marcus: ioannes. Quint⁹ in quib⁹ duo: mattheus: lucas. Sextus i qbus duo: matthe⁹ marc⁹. Septim⁹ in quib⁹ duo: mattheus: ioannes. Octau⁹ in qb⁹ duo: lucas: marcus. Non⁹ in qbus duo: lucas: ioannes. Decim⁹ in quibus singli eoz ppria qdaz dixerūt: quoz expositio hec est. Per singlos eniz euāgelistas numer⁹ qdā capitulis affixus adiacet: qbus numeris subdita est era quedam: minio notata que indicat in quoto canone posit⁹ sit numer⁹ cui subiecta est era: verbi gratia. Si est era pma i primo canone: si secūda in secūdo: si tertia in tertio: z sic per ordinē vsq; ad decimū peruenies. Si igit aperto quolibz euāgelio placuerit scire q reliquoz euangelistaz similia dixerunt: assumes adiacentē numez capituli: z requires ipz numez in suo canone quē indicat: ibiq; inuēies qui z qd dixerūt. z ita demū i corpore inquisita loca q ex ipsis numeris indicantur per singula euangelia. de eisdem dixisse inuenies.

¶ De canonibus conciliorū. Cap. XVI.

CAnon aūt grece latie regula nūcupat. Regula aūt dicta q recte ducit: nec aliqñ alior suz trahit. Alij dixerūt regulā dictā vl q regat: vel q normam recte viuendi prebeat: vel q distortum prauūq; qd corrigat. Canones aūt generaliū concilioz a tēporib⁹ constantini ceperūt. In precedentib⁹ nāq; annis psecutiōe feruente: docēdaz plebiū minime dabat facultas. Inde xpianitas i diuersas hereses scissa est: qz nō erat licentia epis in vnū cōuenire nisi tpe supradicti iperatoris. Ipse eni dedit facultatē xpiāis libere cōgregari. Sub hoc etiā sancti pres cōcilio Niceno de oi orbe terraz conueniētes iuxta fidem euāgelicā z aplicā: secūdū post aplos symbolū tradiderūt. Inter cetera aūt cōcilia qttuor eē scim⁹ venerabiles synodos que totā pncipalr fidez complectūt: qsi qttuor euangelia: vel totidē padisi flumia. Haz pma nicēa synodus .3 i 8. epoz constantino augusto ipante pacta ē. In q arriane psidie cōdēnata blasphemia: quā de iequalitate sancte trinitatis idē arri⁹ asserebat: cōsubstantialez deo patri deū filiū eadē sancta synodus p symbolū definiuit. Secūda synodus .150. patrū sub theodosio seniore cōstātinopoli congregata est q macedoniū spiritū sanctū deū esse negantez cōdēnans: consubstātialē patri z filio spiritū sanctum demōstrauit: dans symboli formā quaz tota grecoz z latinoz cōfessio i ecclesijs predicat. Tertia synodus ephesina prima ducētoz episcopoz sub iuniore theodosio augusto edita est: q nestoriū duas personas in christo asserentez iusto anathemate condēnauit: ostendens manere in duab⁹ naturis vnam dñi nostri ihesu christi personā. Quarta synodus calcedonensis .d.c.xxx. sacerdotū sub martiano pricipe habita est in qua eutricen constantinopolitanū abbatez verbi dei z carnis vnaz naturam pronūciātez: z eius defensorē dioscoz quondam alexādrinū epm: z ipsum rursum nestoriū cum reliqs hereticis vna patrū sentētia predamnauit predicans eadē synodus: xpm dñm de virgine sic natū: vt i eo substantiā diuine z humane cōfiteamur nature. Hec sunt qttuor synodi pncipales: fidei doctinaz plenissime predicantes: sz z si qua sunt concilia que sci patres spū dei pleni sanxerūt: post istaz qttuō auctoritatē: oi manēt stabilita vigore: quoz gesta i hoc ope cōdita ɔtinēt. Synodū āt ex greco iterpretari comitatū vel cetū. Cōcilij vero nomen tractū ex more romāo. Tēpore eni q cause agebant: cōueniebāt oēs i vnū: coīq; itētione tractabant. Unde z cōciliū a cōmuni intētiōe dictū qsi cōsiliū. Nā cilia oculoz sūt: vnde z cōsidiū: id est cōsilium d: in .l. litteram transeūte. Cetus vero conuentus est vel cōgregatio a coeundo: id est cōueniendo in vnum: vnde z conuentus est nuncupatus: sicut a cōuētu cetus: ita z conciliū a societate multorum in vnum.

¶ De cyclo pascali. Cap. XVII.

PAscalē cyclū hyppolytus eps tēporibus alexādri imperatoris pm⁹ cōscripsit. Post quē probatissimi auctores: Eusebius cesariēsis: theophilus alexādrin⁹: prosper quoq; natōne aqtanus atq; victorin⁹ āplificatis eiusdē festiuitatis rōnib⁹: multiplices circulos ediderūt. Cui⁹ qdē rōnē btissim⁹ Cyrill⁹ alexādrie vrbis eps in nonagintaqnq; annos: per qnqes decēnoues calculās: quoto kalēdas vel luna debeat pascalis solēnitas celebrari summa breuitate notauit. Cyclus aūt vocatus eo q i orbe digestus sit: z qsi i circulo dispositū ordinez cōplectat annorum sine varietate z sine vlla arte. Unde factum est vt cuiusq; materie carmina simplici formitate facta: cyclica vocarentur. Hinc z latine cyclum dictum q ordinem habeat stratum annorum.

			Luna.
	Primus cyclus		
B	c.z.idus	aprilis	zo.
	c.6.kal.	aprilis	i6.
	E.i6.kal.	may	i7.
	c.6.idus	aprilis	zo.
B	c.9.kal.	aprilis	i5.
	E.z.idus	aprilis	i6.
	c.z.non.	aprilis	i9.
	E.8.kal.	may	zo.
B	c.5.idus	aprilis	i5.
	c.z.kal.	aprilis.	i8.
	E.iz.kal.	may	i9.
	c.non.	aprilis	i5.
B	c.5.kal.	aprilis	i7.
	E.i6.kal.	may	i8.
	c.6.idus	aprilis	zi.
	c.9.kal.	aprilis	i7.
B	c.idus	aprilis	i7.
	c.z.non.	aprilis	zo.
	E.8.kal.	may	zi.
	Secundus cyclus.		
	c.5.idus	aprilis	i8.
B	c.z.kal.	aprilis	zo.
	E.iz.kal.	may	zi.
	c.non.	aprilis	i7.
	c.5.kal.	aprilis	zo.
B	E.i6.kal.	may	zo.
	c.kal.	aprilis	i6.
	E.ii.kal.	may	i7.
	c.idus	aprilis	zo.
B	c.5.kal.	aprilis	i5.
	E.i5.kal.	may	i6.
	c.5.idus	aprilis	i9.
	c.8.kal.	aprilis	i5.
B	E.idus.	aprilis	i5.
	c.non.	aprilis	i8.
	c.5.kal.	aprilis	zi.
	E.4.idus	aprilis	i5.
B	c.kal.	aprilis	i7.
	E.ii.kal.	may	i8.
	Tertius cyclus		
	c.8.idus	aprilis	i5.
	c.4.kal.	aprilis	i8.
B	E.i5.kal.	may	i8.
	c.5.idus	aprilis	zi.
	c.8.kal	aprilis	i7.
	E.i8.kal.	may	i8.
B	c.non.	aprilis	zo.
	E.7.kal.	may	zi
	c.4.idus	aprilis	i7.
	c.4.non.	aprilis	zo.
B	E.ii.kal.	may	zo.
	c.8.idus	aprilis	i6.
	c.4.kal.	aprilis	i9.
	E.i4.kal.	may	zo.
B	c.4.non.	aprilis	i5.
	c.8.kal.	aprilis	i8.
	E.i8.kal.	may	i9.
	c.3.kal.	aprilis	i5.
B	E.i4.kal.	may	i5.
	Quartus cyclus		
	c.3.idus	aprilis	i9.
	c.7.kal.	aprilis	i5.
	E.i7.kal.	may	i6.
B	c.8.idus	aprilis	i8.
	c.4.kal.	aprilis	zi.

	E.3.idus	aprilis	i5.
	c.3.non.	aprilis	i8.
B	E.io.kal.	may	i8.
	c.i8.kal.	may	zi.
	c.3.kal.	aprilis	i7.
	E.i3.kal.	may	i8.
B	c.4.idus	aprilis	zo.
	c.7.kal.	aprilis	i6.
	E.i7.kal.	may	i7.
	c.7.idus	aprilis	zo.
B	c.ii.kal.	aprilis	i5.
	E.3.idus	aprilis	i6.
	c.3.non.	aprilis	i9.
	E.9.kal.	may	zo.
	Quintus cyclus		
B	c.7.idus	aprilis	i6.
	c.3.kal.	aprilis	i9.
	E.i3.kal.	may	zo.
	c.z.non.	aprilis	i6.
B	c.7.kal.	aprilis	i7.
	E.i7.kal.	may	i9.
	c.z.kal.	aprilis	i5.
	E.iz.kal.	may	i6.
B	c.3.idus	aprilis	i8.
	c.3.non.	aprilis	zi.
	E.i6.kal.	may	i5.
	c.6.idus	aprilis	i8.
B	c.3.kal.	aprilis	zo.
	E.i3.kal.	may	zi.
	c.z.non.	aprilis	i7.
	c.6.kal.	aprilis	zo.
B	c.i7.kal.	may.	zo.
	c.z.kal.	aprilis	i6.
	E.iz.kal	aprilis	i7.

A Conditõe mũdi vsq ad hũc nouissimũ cyclum cõputãt̃ ãni.59zo.·Post cui⁹ expletionẽ ad primũ exordiũ recurrendũ ẽ.Antiqtus ecclesia pasca.i4.luna cũ iudeis celebrabat quocunq die occurreret.Quẽ ritũ sci p̃res i nicena synodo p/hibuerũt:ↄstituẽtes nõ solũ lunã pascalẽ ⁊ mẽsez igrere: sz etiã ⁊ diẽ resurrectiõis dñicę obseruare:⁊ ob hoc pasca a.i4. luna vsq ad.zi.extẽderũt vt dies dñicus nõ ꝑmitteretur. ·Pascę aũt vocabulũ nõ grecũ sz hebraicũ ẽ:nec a passione: qm̃ paschin grece dr̃ pati:sz a transitu hebreo vbo pasca appellatũ ẽ:eo q tũc ppls dei ex egypto trãsierit. Vñ ⁊ i euangelio:cũ vidisset ingt ihesus qa vẽit hora vt trãsiret de mũdo ad patrẽ.Cui⁹ nox iõ ꝑuigil ducit̃ pp aduẽtũ regis ac domini nr̃i:vt tp̃s resurrectõis eius nos nõ dormiẽtes: sz vigilãtes iuẽiat:cui⁹ noctis duplex rõ ẽ:siue q i eadẽ tũc vitam recepit cũ passus ẽ:siue q postea eadẽ hora q̃ resurrexit ad iudicandũ ventur⁹ ẽ.Eo aũt mõ agimus pasca vt non solũ mortẽ ⁊ resurrectionẽ xp̃i i memoriã reuocemus:sz etiã cętera q̃ circa eũ attestãt̃ ad sacroꝝ significationẽ ispiciam⁹. ·Propter initiũ.n.nouę vitę:⁊ pp nouũ hoiez quẽ iubemur iduere ⁊ exuere veterẽ:expurgam⁹ vetus fermẽtũ vt sim⁹ noua cõspersio:qm̃ pasca nr̃uz imolat⁹ ẽ xp̃s. ·Propter hãc ergo vitę nouitatẽ ꝑmus mẽsis nouoꝝ i anni mensib⁹ celebrationi pascali mystice attribut⁹ est.Qr vo tertię ebdomadę die pasca celebrat̃.i.q dies occurrit a qntadecima luna vsq i vicesimãprimã:hoc significat:qa in toto tp̃e sęculi qd septenario dieꝝ numero agit̃:nũc tertiũ tp̃s hoc i sacramẽtuz apparuit. ·Primũ eni temp⁹ ẽ ante legẽ.Secũdũ sub lege.Tertiũ sub gratia:vbi iam mãifestatũ ẽ sacramẽtũ prius occultũ in ꝑphetico enigmate.Jdeo ⁊ ppter hęc tria sęculi tẽpora resurrectio dñi triduana ẽ.Qr vo a quartadecia lũa vsq ad.zi.per dies.7.pascalis dies queritur:hoc fit ppter ipsum numerũ septẽnarium quo vniuersitatis significatio sepe figurat̃:q ẽt ipsi ecclesię tribuit̃ pp instar vniuersitatis.vnde ⁊ Joãnes aplus in apocalypsi ad septẽ scribit ecclesias.Ecclesia vo in ista adhuc mortalitate carnis ↄstituta pp ipsaz mutabilitatẽ lunę noie in scripturis significat̃. Varia aũt obseruãtia opinionũ pascalis festiuitatis interdum errorẽ gignit. Latini nãq a.3.noñ.martias vsq in.3.noñ.aprilis primi mensis lunã ingrũt:⁊ si.i5ª.luna die dñico ꝑuenerit in alio die dñico pasca ꝑtrahunt.Greci primi mensis lunã ab.8.idus martias vsq in diẽ noñ.apriľ obseruant.⁊ si.i5ª.luna die dñico incurrerit: sanctum pasca celebrant.Huiusmodi g̃ dissensio iter vtrosq pascalẽ regulaz turbat.Cõmunis annus dr̃ q.iz.tm̃ lunatiões hoc est dies cccliiij.habet.Dict⁹ aũt cõmunis:qr sepe duo ita ↄiũcti incedũt vt inicẽ se i pascali solennitate sequant̃. Naz embolismus ãnus ẽ sp solus.Embolism⁹ ãnus est q.i3.mẽses lũares.i.ccclxiiij.dies hr̃e mõstrat̃.Jpse ẽ ãnus sancto Moysi diuinit⁹ reuelatus:i quo iubẽtur hi q lõgius habitãt:i secundo mẽse pasca celebrare.Embolismus ãt nomẽ grecũ est:qd iterpretat̃ latine supaugmẽtũ:eo q expleat numeꝝ annoꝝ cõmuniũ qbus.xi.lunares dies deesse cernũt̃.Embolismi aũt anni ⁊ cõmunes sic ineniunt̃. Si.n.a.i4.luna pasce ꝑcedentis vsq ad.i4.seqntis.ccclxiiij.dies fuerint. embolismalis ãnus ẽ:si.cccliiij.cõmunis. Bissextus ẽ post annos.4.vnus dies adiect⁹.Crescit.n.p singulos ãnos q̃r ta ps assis.At vbi q̃rto ãno assem cõpleuerit bissextilez annum facit.Dict⁹ ãt bissextus qr bis sexies duct⁹ assem fac̃ qd est vnus dies:sicut q̃drantẽ pp quater ductũ qd est bissext⁹:quẽ sup dieꝝ cursuz in annũ sol facit:siue q nequeat annũ subintroducere nisi bissexto noñ.mar.cõputaueris; hoc ẽ ⁊ pmo die sexto noñ.mar.⁊ addito bis sexto alio die sexto noñ.mar.iteraueris.A sexto ãt noñ.martias vsq in diẽ pridie kaľ.ianuarias i lune cursu bissext⁹ apponit̃:atq inde detrahit̃.Jntercalares aũt dies iccirco vocant̃:qr interponunt̃:vt ratio lune solisq ↄueniat.Calare.n.ponere dr:intercalare iterponere.Epactas greci vocãt:latini adiectiões annuas lunares:q̃ p vndenariũ numerũ vsq ad tricenariũ i se reuoluunt̃.Quas ideo egyptij adyciũt vt lunaris emensio rõni solis equet̃. Luna.n.iuxta cursũ suuz.z9.semis dies lucere dinoscit̃ ⁊ fiũt i annũ lũares dies.cccliiij. remanẽt ad cursuz ãni solaris dies.xi.qs egyptij adyciũt. vnde ⁊ adiectiões vocãt̃.Absq his nõ iuenies lunã quota sit in q̊libet ãno ⁊ mẽse ⁊ die.Jste epacte semp.xi.kaľ. aprilis repiunt̃ in eadẽ luna q̃ fuerit eo die.Cõtinent̃ aũt circulo decẽnouenali:sz cũ ad.z9.epactas ꝑuenerit:q ẽ circulus decẽnouenalis:iã seqnti ãno ñ addes sup.z9.xi.vt.x.annũ ties detractis.3o.sed inde reuerteris vt.xi.pronũcies.

¶ De reliquis festiuitatibus. Cap.XVIII.

FEstiuitas dicta a festis dieb⁹:q̃si festiditas: eo q i eis sola res diuina fit. Quib⁹ ↄrij sũt fasti in qbus ius fat̃.i.dicit̃.Solẽnitas a sacris dr̃ ita suscepta:vt mutari ob religionez nõ hbeat:a solito.i.firmo atq solido noiata: vel ex eo q soleat fieri i anno.Celebritas ãt nominat̃:q nõ ibi terrẽa:sz celestia tm̃ agãtur.Pasca festiuitatũ oĩuz ꝑma ẽ:de cuius vocabulo iã superius dictũ est.Pentecostes sic̃ ⁊ pasca apud hebreos celebris dies erat:qd post qnq decadas pasche celebrat̃.vñ ⁊ vocabulũ sũpsit. Penta.n.grece qnq:i quo die ẽm legẽ panes ꝑpõnis de nouis frugib⁹ offerebant̃.Cui⁹ figurã annus iubileus i testamẽto veteri gessit:q̃ nũc iteꝝ p futuraz repromissiõis eternã requiẽ ꝑfigurat̃. Epyphania grece latine apparitio siue mãifestatio vocat̃: eo.n.die xp̃s sideris iudicio magis apparuit adorandus.Qd fuit figura ꝑmitie credẽtiũ gentiũ.Quo die ⁊ dñici baptismatis sacramentũ. ⁊ permutatę in vinum aquę factorum ꝑ dñm signoꝝ principia extiterunt.Hęc sunt autẽ epiphanię. prima ĩ qua natus est christus ⁊ pastoribus hebreoꝝ angelo nũciante apparuit:secunda in qua ex gentium populo:stella indice:presepis cunabula magis adoraturis exhibuit.Scenophegia solennitas hebreorum de greco in latinũ tabernaculorum dedicatio interpretatur:quę celebratur a iudeis:in memoriam expeditionis cũ ab egypto ꝑmoti i tabernaculis agebãt:⁊ ex eo scenophegia.Sceno.n.grece:latine tabernaculum dicit̃.Que solẽnitas apud hebreos septẽbrio mẽse celebrabat̃. Neomenia apud nos kalende:apud hebreos autem qr ẽm lunarem cursum menses supputantur: ⁊ grece mene luna appellatur:inde neomenia.i.noua luna. Erant .n.apud hebreos ipsi dies kalendaꝝ:ex legali institutione solennes.de quibus in psalterio dicitur:Canite ĩ initio mẽsis tuba:in die insignis solẽnitatis vestre. Encenia autẽ est noua templi dedicatio.Grece.n.cenon dicitur nouum.Qñ .n.aliquid nouũ dedicatur.encenia dicit̃. Hanc dedicationis templi solennitatẽ iudei octobrio mense celebrabant. Dies palmaruz ideo dicitur:qr in eo dñs ⁊ saluator noster sicut propheta cecinit irlm̃ tendens asellum sedisse phibetur.Tunc gradiens:cum ramis palmarum multitudo plebium obuiaz ei clamauerunt.Osanna:benedictus qui venit in nomine dñi rex israel. Vulgus aũt ideo hunc diez capitilauiũ vocat.qr in eo tunc mos est lauandi capita infantium:qui vngẽdi sunt:ne obseruatõne.xlᵉ.sordidata ad vnctionem accederent. Hoc autem die:symboluz confitentibus traditur:propter confinem dñicę pasce solennitatẽ:vt qui iam ad dei gratiam percipiendam festinant: quã confiteantur fidem agnoscant. Cena dñica dicta est.eo q in eo die saluator pasca cum suis discipulis fecerit: quod ⁊ vsq hodie sicuti est traditũ celebratur: sanctũq in eo chrisma conficitur.Sabbatuz ab hebreis:ex interpretatione vocabuli sui requies nominatur:q deus in ipso perfecto mũdo requieuisset.Siquidez ⁊ eo die requieuit dñs in sepulchro vt quietis illius mysteriũ confirmaret:quod iudeis obseruandũ:in vmbra futuri preceptũ est. Sed postq christus in sepultura sua eius figuram adimpleuit:obseruatio eius quieuit.Dñicus dies ꝑinde vocat̃:qr in eo resurrectionis dñi nostri gaudiũ celebrat̃.Qui dies nõ iudeis sz xp̃ianis in resurrectione dñi declarat⁹ est:⁊ ex illo hr̃e cepit festiuitatem suã.Jllis.n.solũ celebrandũ sabbatuz traditũ est:q erant antea requies mortuoꝝ:resurrectio aũt illius erat q resurgens a mortuis iaz non moreret̃. Postq aũt facta est talis resurrectio i corpore dñi:vt preiret in capite ecclesie: quod corp⁹ ecclesie speraret in fine:iam dies dñicus.i.octauus:qui ⁊ primus celebrari cepit.

¶ De officijs. Cap.XIX.

OFficioꝝ plurima genera sunt: sz ꝑcipuuz illud:qd in sacris diuinisq reb⁹ habet̃. Officiũ aũt ab efficiendo dictũ q̃si efficiũ:pp decorẽ sermonis vna mutata lr̃a:vel certe vt qsq illa agat q̃ nulli officiãt sz prosint oib⁹. Vespertinũ officiũ est i noctis initio: vocatum a stella vespere:q̃ surgit oriente nocte. Matutinũ vero officiũ ẽ in lucis initio:a stella lucifero appellatũ:que orit̃ inchoante mane.Quoꝝ duoꝝ tempoꝝ significatione ostendit̃:vt die ac nocte semp deus laudetur. Missa:tpe sacrificij est:qñ cathecumini foras mittuntur. clamante leuita:si qs cathecuminus remansit exeat foras ⁊ inde missa:qr sacramentis altaris interesse non possunt q nondum regenerati noscuntur.Chorus est multitudo i sacris collecta:⁊ dictus chorus q initio i modum corone circum aras starent:⁊ ita psallerent. Alij chorum dixerunt a concordia:que in charitate consistit. quia si charitatez nõ habeat:respondere conuenienter non potest.Cum autem vnus canit:grece monodia:latine sincinium dicit̃:cũ vero

duo canũt: bicinium appellatur. cũ multi. chorus. Nã cho
rea ludicrũ cantilenę: vel saltatiões classiu3 sunt. Antipho
na ex greco. interpretatur vox reciproca: duobus. s. choris
alternatim psallentibus ordine cõmutato: siue de vno ad
vnũ. Quod genus psallẽdi gręci inuenisse tradunt. Respõ
sorios itali tradiderunt. Quos inde responsorios cant⁹ vo
cant: ꝙ alio desinente: id alter respondeat. Inter responso
rios aũt ⁊ antiphonas hoc differt: ꝙ in respõsorijs vn⁹ ver
sum dicit. in antiphonis aũt vͤsibus alternãt chori. Lectio
dr. q2 nõ cantat vt psalmus vel hymnus: s3 legit tm̃. Illic
.n. modulatio: hic sola pronũciatio q̃ritur. Canticũ est vox
cantãtis in lęticia. Psalmus aũt dr: q2 cantatur ad psalteri
um: quo vsum esse Dauid prophetã in magno mysterio ꝓ
dit historia. Hęc aũt duo in q̃busdã psalmoꝝ titulis: iuxta
musicã artẽ: alternatim sibi apponunt. Nã canticũ psalmi
est cũ id qđ organũ modulat: vox postea cantãtis eloquit.
Psalmus vͦ cantici: qđ humana vox ꝓloquit: ars organi
modulãtis imitatur. Psalmus aũt a psalterio dr: vnde nec
mos est ex alio ope eũ cõponi. Tres aũt gradus sunt i can
tando. ꝑmus succentoris: secũdus incentoris: terti⁹ accẽto
ris. Diapsalma q̃dã hebręũ verbũ esse volunt: quo signifi
catur: sp. i. ꝙ illa quibus hoc iterponit: sempiterna esse con
firmet. Quidã vero gręcũ verbũ existimant quo significa
tur interuallũ psallẽdi: vt psalma sit qđ psallit: diapsalma
vͦ interpositũ in psallendo silẽtiũ: vt quẽadmodũ sinpsal
ma dr vocis copulatio in cantãdo. ita diapsalma disiũctio
earũ. vbi quedã reges distincta ꝯtinuatione ostendit. Vñ
⁊ illud probabile est: nõ ꝯiungendas sentẽtias in psallendo
vbi diapsalma iterposita fuerit: q2 ideo interponit. vt con
uersio sensuũ vel personaꝝ esse noscat. Hymnus est canti
cũ laudantiũ: qđ de gręco in latinũ laus interpretat: pro eo
ꝙ sit carmen lęticię ⁊ laudis. Ꝓprie aũt hymni sunt conti
nentes laudẽ dei. Si ğ sit laus ⁊ nõ sit dei. nõ est hymnus.
si sit ⁊ laus ⁊ dei laus ⁊ nõ cantet: nõ est hymnus. Si ergo
⁊ in laudẽ dei dr ⁊ cantat: tũc est hymnus. Cui ꝯriũ ẽ thre
num: qđ est lamẽti carmen ⁊ funeris. Alleluia duoꝝ vboꝝ
iterpretatio est: hoc est laus dei: ⁊ est verbũ hebręũ. Ia3. n.
vnũ est de. x. nominibus: q̃bus apud hebręos deus vocat.
Amen significat vere siue fideliter: qđ ⁊ ipsu3 hebręu3 est.
Quę duo verba: amen ⁊ alleluia: nec gręcis nec latinis nec
barbaris licet in suã linguã oĩo trãsferre vel alia lingua an
nunciare. Nã q̃uis interꝑtari possint: pp sanctiorem tñ au
ctoritatem: seruata est ab aplis in his proprię linguę antiq
tas. Tanto. n. sacra sunt noĩa: vt etiã ioannes i apocalypsi
referat se spiritu reuelãte vidisse ⁊ audisse vocem cęlestis
exercitus: tãq̃ vocẽ aquaꝝ multaꝝ ⁊ tonitruum validoꝝ
dicentiũ: amẽ ⁊ alleluia. ac per hoc sic oportet i terris vtra
q̃ dici sicut i cęlo resonant. Osanna in alterius lingue iter
pretationẽ in toto trãsire nõ potest. Osi. n. saluifica iterpre
tatur. anna interiectio est. motũ animi significãs sub depre
cantis affectu. Integre ãt dicitur osianna. quod nos corru
pta media vocali littera ⁊ elisa dicimus osanna: sicut fit in
versibus q̃n scandimus. Littera. n. prima verbi sequentis
extremã prioris verbi veniẽs excludit. ⁊ dicitur hebraice
osanna quod interpretatur saluifica. subaudiẽdo vel pp̃l3
tuu3: vel totũ mundũ. Offertoriũ tali ex causa sumpsit vo
cabulũ. Fertum enim dicitur oblatio quę i altari offertur
⁊ sacrificatur a põtificibus: a quo offertorium nominatũ:
quasi propter fertũ. Oblatio vocatur q2 offertur. Dona ꝓ
prie dei dicuntur. munera hominũ. Nam munera dicũtur
obsequia quę pauperes diuitibus loco munerum soluunt.
Itaq̃ munus homini datur: donũ deo: vnde etiam in tem
plis donaria dicimus. Munera autem vocantur: quia ma
nibus vel accipiuntur vel dantur. Duo sunt autẽ quę offe
runtur: donũ ⁊ sacrificiũ. Donu3 dicitur quicquid auro ar
gentoq̃ aut qualibet alia specie efficitur. Sacrificiũ aute3
est victima: ⁊ quęcũq̃ in ara cremantur seu ponuntur. Dõ
autem quod deo datur: aut dedicatur: aut cõsecratur. Qđ
dedicatur: dicendo datur. vnde ⁊ appellatur: vnde ⁊ errãt
qui dedicationem consecrationẽ putãt significari. Immo
latio ab antiquis dicta: eo ꝙ in mole altaris posita victima
cęderetur: vnde ⁊ mactatio post imolationem est: nunc ãt
immolatio panis ⁊ calicis conuenit. libatio autem tantum
modo calicis oblatio est. Hinc ẽ illud: Et libauit de sangui
ne vuę: sicut ⁊ secularium quidam poetarum: nunc inquit
pateras libate ioui. Libare enim proprie fundere est: sum
ptumq̃ nomen de libero quodam: qui in gręcia vsum rep
perit vitis. Hostię apud veteres dicebantur sacrificia. quę
fiebant anteq̃ ad hostem pergerent. Victimę vero sacrifi
cia: quę post victoriam deuictis hostibus immolabantur.
Et erant victimę maiora sacrificia: q̃ hostię. Alij victimã
dictam putauerunt: q2 ictu percussa cadebat: vel quia vin
cta ad aras ducebatur. Holocaustum illud est: vbi totum
igne consumitur quod offertur. Antiqui enim cũ maxima
sacrificia administrarent: solebant totas hostias in sacroꝝ
cõsumere flamma. ⁊ ipsa erant holocaustomata. Holo. n.
gręce totum dicitur: caustis incensio: ⁊ holocaustum totu3
incensum. Cerimonię apud latinos dicuntur sacra omnia:
quę apud gręcos orgia vocantur. Proprie autem visu3 est
doctoribus a carendo appellari cerimonias: quasi carimo
nias: eo ꝙ ea quę in sacris diuinis offerũtur. in suo vsu his
carerent homines: quod etiam nomen in vsu est litterarũ
sanctarum. Alij cerimonias proprie in obseruationibus iu
deorum credunt: abstinentiam scilicet quarũdam escarũ:
ꝑm veterem legem: eo ꝙ obseruantes careant his rebus
quibus se abstinuerunt. Sacrificium dictum: quasi sacru3
factum. q2 prece mystica consecratur: in memoriã pro no
bis dñicę passionis. Unde hoc eo iubente corpus christi ⁊
sanguine3 dicimus: qđ dũ sit ex fructibus terrę sanctifica
tur ⁊ fit sacramentum: operante inuisibiliter spiritu dei: cu
ius panis ⁊ calicis sacramentũ gręci eucharistiã dicunt: qđ
latine bona gratia interpretatur. Et quid melius corpore
⁊ sanguine christi. Sacramentũ est: in aliqua celebratiõe.
cum res gesta ita fit vt aliquid significare intelligatur: qđ
sancte accipiendũ est. Sunt aũt sacramenta: baptismum ⁊
chrisma. corpus ⁊ sanguis christi: quę ob id sacramenta di
cuntur: q2 sub tegimento corporaliũ rerũ: virtus diuina se
cretius salutem eorũdem sacramentoꝝ operat. Unde ⁊ a
secretis virtutibus vel sacris sacramẽta dicuntur. Quę iõ
fructuosę penes ecclesiã fiunt: q2 sanctus in ea manens spi
ritus: eorũdem latenter sacramentoꝝ operat effectu3. vn
de seu per bonos: seu ꝑ malos ministros: intra dei ecclesiã
dispẽsetur: tñ q2 spũs sanctus mystice illa viuificat: q̃ quon
dam apostolico in tp̃e: visibilibus apparebat operib⁹: nec
bonoꝝ meritis dispẽsatorũ amplificant hec dona: nec ma
loꝝ attenuant: q2 neq̃ qui plantat est aliquid neq̃ q̃ rigat:
sed q̃ incrementũ dat deus. Unde ⁊ gręce mysteriu3 dicit
qđ secretã ⁊ reconditam habeat dispensationẽ. Baptismũ
gręce: latine tinctio interpretatur: quę idcirco tinctio dicit
q2 ibi homo spiritu gratię in melius immutatur: ⁊ lõge ali
ud q̃ erat efficitur. Prius enim deformitate peccatoꝝ fę
di eramus: in ipsa intinctione reddimur pulchri dealbatio
ne virtutum. Unde in canticis scribitur canticoꝝ. Quę ẽ
ista que ascendit dealbata. Cuius mysteriũ non aliter nisi
sub trinitatis designatione. i. patris ⁊ filij ⁊ spiritus sancti
cognominatione completur: dicentee dño ad apostolos:
Ite docete oẽs gentes baptizãtes eos in nomine patris ⁊
filij ⁊ spiritus sancti. Sicut enim in tribus testibus stat oẽ
verbum. ita hoc sacramentu3 confirmat ternarius nume
rus nominum diuinoꝝ. Et autem per aquam baptismum
datur: hec ratio est. Voluit enim dñs vt res illa inuisibilis
per congruentem: sed profecto contrectabilem rem visibi
le impenderetur elementum: super qđ etiam in principio
ferebatur spũs sanctus. sicut aqua purgat exterius corpus
ita latenter eius mysterio per spm̃ scm̃ purificat ⁊ anim⁹.
Cuius scificatio ita est. Inuocato eni deo descẽdit spũs san
ctus de celis ⁊ medicatis aquis scificat eas desemetipso: et
accipiunt vim purgationis vt in eis ⁊ caro ⁊ aĩa delictis in
quinata mundetur. Chrisma grece latine vnctio noiat: ex
cuius noie ⁊ xp̃us dicit: ⁊ homo post lauacrũ scificat. Na3
sicut in baptismo peccatoꝝ remissio dat: ita per vnctionẽ
scificatio spũs adhibet: ⁊ hoc de pristina disciplina: qua vn
gi in sacerdotiũ ⁊ in regnũ solebant: ex quo ⁊ aaron a moy
se vnctus est. Que dũ carnaliter fit: spiritaliter ꝓficit: quõ
⁊ in ipsa baptismi grã visibilis act⁹ ẽ ꝙ in aqua mergimur:
sed spiritalis effectus ꝙ delictis mũdamur. Hoc significat
illud vnguẽtũ: qđ peccatrix mulier super pedes: ⁊ ea q̃ dici
tur nõ fuisse peccatrix super caput iesu fudisse describitur.
Manus ipositio ideo fit vt per benedictionẽ aduocat⁹ in
uitetur spũs scũs. Tũc enim ille paraclit⁹: post mundata ⁊
bñdicta corpora: libens a patre descendit: ⁊ q̃si sup bapptis
mi aquã tanq̃ sup pristinã sede3 recognoscẽs regescit. Nã
legitur ꝙ in ꝑncipio aquis superferebatur spũs scũs. Exorcis
mus grece latine cõiuratio siue sermo increpatiõis est: ad
uersus diabolu3 vt discedat: sicut est in zacharia. Et osten
dit mihi iesu3 sacerdotẽ magnũ stantẽ cora3 angelo dñi: ⁊
sathan stabat a dextris eius vt aduersaretur ei: ⁊ dixit dñs
ad sathan. Increpet dñs in te sathan: ⁊ icrepet dñs in te q̃
elegit ierlm. Hoc est exorcismus: icrepare ⁊ cõiurare aduer
sus diabolũ. Vñ sciẽdũ ꝙ nõ creatura dei in ifantibus ex
orcizat aut exsufflat: sed ille sub quo sunt oẽs qui in pecca
tis nascunt. Est eni ꝑnceps pctõꝝ. Symbolũ ꝑ linguã gre
cam signũ vel cognitio iterꝑtat. Discessuri eni apli ad euã
gelizandũ in gẽtibus: hoc sibi ꝑdicationis signũ vel indici
um posuerũt. Cõtinet eni cõfessionẽ trinitatis ⁊ vnitatẽ ec
clesie: ⁊ omne xp̃iani dogmatis sacramentu3. Qđ symbolũ
fidei ⁊ spei nostre nõ scribitur in charta ⁊ atramento: sed in
tabulis cordis carnalibus. Oratio: petitio dicitur. Nã ora
re est petere: sicut exorare impetrare. Cõstat aũt oratio lo
co ⁊ tẽpore. Loco: q2 non vbiq̃: cu3 ꝓhibeamur a xp̃o ora
re in publico: sed vbi oportunitas dederit: aut necessitas
importauerit. Neq̃ eni3 cõtra ꝑceptum reputatur ab apo
stolis factu3: q2 in carcere audientibus custodibus orabãt.
⁊ canebãt deo. De tẽpore vero dictu3 est: sine intermissio
ne orate: sed hoc singularibus. Nã est obseruatio quarũdã
horarũ cõmuniũ: que diei interspacia signant: tertia: sexta:
nona: similiter ⁊ noctis: sed ideo he orãdi hore diuise sunt:
vt si forte aliquo fuerimus opere detẽti: ipsu3 nos ad offici
um tẽpus admoneat: que tẽpora in scripturis inueniunt.
Primu3 eni spũs sancus congregatis discipulis hora tertia
infusus est. Petrus qua die visionẽ cõmunicationis in illo
vasculo expertus est: sexta hora orãdi grã ascenderat. Idẽ
etiã cũ Ioãne hora nona templũ adijt: quãdo clausu3 sani
tati reformauit. Sed ⁊ danielẽ legimus hec tẽpora in orõ
ne obseruasse: ⁊ vtiq̃ ex israelis disciplina: vt ne minus q̃
ter in die adoremus. Debitores enim sumus triu3 persona
rum: pris ⁊ filij ⁊ spũssancti: exceptis vtiq̃ ⁊ alijs legitimis
orationibus que sine vlla admonitione debent. in ingressu
lucis ac noctis: siue vigiliarum: sed ⁊ cibu3 non prius sume
re q̃ interposita oratione debemus. Priora enim habẽda
sunt spũs refrigeria: q2 priora celestia q̃ terrena. Qui autẽ
vult orationẽ suã volare ad dominũ: faciat illi duas alas:
ieiunium ⁊ elemosynã ⁊ ascendet celeriter: ⁊ exaudiet. Ie
iuniũ est parsimonie victus: abstinẽtiaq3 ciboꝝ: cui nomẽ
est inditũ ex quada3 parte viscerũ tenui semꝑ ⁊ vacua: qđ
vulgo ieiuniũ vocatur: vnde ieiunij nomẽ creditur deriua
tum: ꝙ sui inedia viscera vacua ⁊ exinanita existãt. Ieiuniũ
autem ⁊ statio dicitur. Statio autem de militari exemplo
nomen accepit: pro eo ꝙ nulla letitia obueniens castris sta
tionem militũ rescindat. Nã letitia libentius tristitia solli
citius administrat disciplinã. Unde ⁊ milites nunq̃ imme
mores sacramẽti magis stationibus parent. Discernũt aũt
quidã inter ieiuniu3 ⁊ stationẽ. Nam ieiunium est indiffe
renter cuiuslibet diei abstinentia: nõ ꝑm legẽ sed ꝑ3 ꝓpriã
volũtatẽ. Statio autẽ est obseruatio statutoꝝ dierũ vel tẽ
porum. Dierum: vt quarte ferie ⁊ sexte ieiuniũ: ex veteri le
ge ꝑceptu3: de qua statione in euãgelio dixit ille: ieiuno bis
in sabbato: id est quarta ⁊ sexta sabbati. Temporũ aute3 q̃
legalibus ac ꝓpheticis institutionibus terminatis tẽpori
bus statuta sũt: vt ieiuniũ quarti q̃nti septimi ⁊ decimi mẽ
sis: vel sicut in euãgelio: Dies illi in quibus ablatus est spõ
sus: vel sicut obseruatio quadragesime que in vniuerso or
be institutione apostolica obseruat: circa cõfiniu3 domini
ce passionis. His tertiũ genus quida3 adijciunt: qua3 xero
phagia3 dicunt abstinentiã scilicet ciboꝝ humentiu3. Un
de ⁊ nomen hoc datum: eo ꝙ siccis quida3 escis vtant. Pe
nitentia appellata quasi punitẽtia: eo ꝙ ipse homo in se pe
nitendo puniat qđ male admisit. Nam nihil aliud agunt
quos veraciter penitet: nisi vt id quod male fecerunt ipu
nitum esse non sinant. Eo quippe modo sibi nõ parcentib⁹
ille parcit: cuius altu3 iustũq3 iudicium nullus cõtẽmptor
euadit. Perfecta est autem penitentia: preterita deflere et
futura nõ admittere. Hec secũda in similitudine fontis ẽ:
vt si forte impugãte diabolo aliquod peccatum irrepserit:
huius satisfactione purgetur. Satisfactio aute3 est: causas
peccatoꝝ ⁊ suggestiones excludere: ⁊ vltra peccatu3 nõ ite
rare. Recõciliatio vero est que post cõplementum penitẽ
tie adhibetur. Nam sicut cõciliamur deo: quãdo primum
a gentilitate conuertimur: ita reconciliamur: quando post
peccatum penitẽdo regredimur. Exomologesis greco vo
cabulo dicitur: quod latine confessio interpretatur: cuius
nominis duplex significatio est. Aut enim in laude intelli
gitur confessio sicut est: confiteor tibi pater domine celi et
terre: aut dum quisq̃ confitetur sua peccata ab eo indulgẽ
da: cuius indeficiens est misericordia. Ex hoc ergo greco
vocabulo: exprimitur ⁊ frequẽtatur exomologesis: qua de
lictum nostrum domino confitemur: non quidem vt igna
ro: cuius cognitioni nihil occultum est: sed confessio est rei
scilicet eius que ignoratur professa cognitio. Utile enim si
bi ac iocundu3 quisq̃ esse existimauerat: rapere: adultera
ri: furari: sed vbi hec eterne damnationi obnoxia eẽ cogno
uit: cognitis his confitetur errorem. Confessio autem erro
ris: professio est desinendi. Desinendum ergo a peccatis ẽ
dum confessio est. Confessio autem antecedit: remissio seq
tur. Ceterum extra veniam est qui peccatu3 cognoscit nec
cognitum confitetur. Itaq3 exomologesis: prosternedi et
humilificãdi hominis disciplina est: habitu atq3 victu: sac
co ⁊ cinere incubare: corpus sordibus obscurare: animum
meroribus deijcere: illa que peccauit: tristi tractatiõe mu
tare. Letanie greco nomine appellantur: que latine dicun
tur rogationes. Inter letanias vero ⁊ exomologesin hoc
differt: ꝙ exomologesis pro sola confessione peccatorum
agitur: letanie vero dicuntur propter rogandum dominũ
⁊ impetrandum in aliquo misericordiam eius. Sed nunc
iam vtrunq̃ vocabulum sub vna significatione habetur.
nec distat vulgo vtrum letanie: an exomologesis dicãtur.
Supplicationis autẽ nomẽ quodãmodo ex gentilitate re
tinetur. Nam ferie aut legitime erant apud eos: aut indi
cte. Indicte autẽ quia paupertas antiqua romanoru3: aut
ex collatione sacrificabat: aut certe de bonis dãnatorum.
Unde supplicia dicuntur supplicationes que fiebãt de bo
nis passorum supplicia. Sacre enim res: de rebus execrã
dorum fiebant.

Explicit liber sextus.

¶ Incipit liber septimus.

¶ De deo. Cap. I.

Beatissimus hieronymus vir eruditissimꝰ et multarum linguarum peritus hebreorum nominũ interpretationẽ primus in latinam linguaʒ cõuertit. Ex quibus pro breuitate ꝑtermissis multis: quedaʒ huic operi adiectis interp̃tationibus iterponenda studui. Uocabulorum enim expositio satis indicat qd velint intelligi. Habent enim quedam ex proprijs causis: nominũ rationeʒ. In principio aũt deceʒ noĩa ponimus: quibus apud hebreos deus vocatur. Primuʒ apud hebreos dei nomen El dicit̃: qđ alij deum: alij ethymologiaʒ eius exprimentes Ischyrios id est fortẽ interpretati sunt. ideo ꝙ nulla infirmitate premitur: sʒ fortis est et sufficiens ad omnia perpetranda. Secundũ nomẽ Eloi est. Tertiuʒ Eloe: qđ vtrũq; in latinuʒ deus dicitur. Est auteʒ nomen in latinuʒ: et greca appellatione trãslatũ. Nam deus grece Theos dicitur: quasi Δεος: id est timor vnde tractũ est nomen deus: ꝙ euʒ colẽtibus sit timor. Deus autẽ ꝓprie nomẽ est trinitatis pertinens ad patrẽ et filium et spiritũ sanctũ. Ad quã trinitatẽ etiã reliqua que i deo infra sunt posita vocabula referunt̃. Quartũ nomẽ dei dr̃ Sabaoth: qđ vertit̃ in latinũ: exercituuʒ siue virtutum: de quo in psalmo ab angelis dicit̃: Quis est iste rex glorie: dñs virtutũ. Sũt aũt in huiusmodi ordinatione vtutes multe: vt angeli: archãgeli: pncipatꝰ: et ptãtes. cunctiq; celestis militie ordines: quoꝝ tñ ille dñs est. Oẽs enim sub ipso sunt: eiusq; dominatui subiacẽt. Quintũ nomẽ Elion qđ iterp̃tatur in latinũ excelsus: qꝛ supra celos est: sicut scriptũ est de eo: Excelsus dñs: supra celos gloria eius. Excelsus auteʒ dictus pro valde celsus. Ex eni pro valde ponit̃: sicut eximiꝰ q̃si valde eminẽs. Sextũ nomẽ Eieie: id est q ẽ. Deus eniʒ solus qꝛ eternꝰ est: hoc est: qꝛ exordiũ nõ hʒ: essentie nomen vere tʒ. Hoc eni nomẽ ad sanctũ moysen ꝑ angelũ est delatũ. Quereñti eni qđ eẽt nomẽ eiꝰ q eũ ꝑgere ꝑcipiebat ad populũ ex egypto liberãdũ: r̃ndit: Ego suʒ q suʒ: et dices filijs isrl': qui est misit me ad vos: tanq; in eius cõparationẽ: q vere est: qꝛ icõmutabilis ẽ: ea que cõmutabilia facta sunt: quasi nõ sint. Qđ eni dicit̃ fuit: nõ est: et qđ dicit̃ erit: nõduʒ est. Deus autẽ esse tñ nouit: fuisse et futuruʒ esse nõ nouit. Solus eni pater cũ filio et spũ sancto veraciter est. Cuius essentie cõparatũ esse nostrũ: nõ eẽ est. Uñ et in collogo dicimꝰ. Uiuit deus: qꝛ essentia vita viuit: quã mors nõ hʒ. Septimuʒ Adonay: qđ gnãliter dñs interp̃tatur: ꝙ dominet̃ creature cuncte: vl' ꝙ creatura oĩs dominatui eius deseruiat. Dñs ergo et deus vel ꝙ dominet̃ oĩbꝰ: vel ꝙ timeat̃ a cunctis. Octauũ Ia: qđ in deo tñ ponit̃: qđ etiã in alleluia ĩ nouissima syllaba sonat. Nonũ: Tetragrãmaton: hoc est q̃tuor litterarũ: qđ ꝓprie apud hebreos i deo ponit̃: iode: iode: id est duabus ia. que duplicata ieffabile illud et gloriosum dei nomẽ efficiũt. Dicit̃ aũt ineffabilis: nõ qꝛ dici nõ põt: sʒ qꝛ finiri sensu et itellectu humano nullatenꝰ põt: et iõ qꝛ de eo nihil dignũ dici põt: ieffabilis est. Decimũ Saddai: id ẽ oĩpotens. Uocatus aũt oĩpotẽs: eo ꝙ oĩa põt: sed a faciẽdo qđ vult: nõ a patiẽdo qđ nõ vult. Qđ si ei accideret: nequaquã eẽt oĩpotẽs: facit eni qcquid vult: et ide oĩpotens. Iteʒ oĩpotens: qꝛ ipsius sunt oĩa q̃ vbiq; sunt. Solus eni totius mũdi habet iperiũ. Dicunt̃ autẽ et alia q̃dam in deũ substã tialiter noĩa: vt imortalis: incorruptibilis: incõmutabilis: eternus: vnde et merito cuncte ꝑponit̃ creature. Immortalis sicut de eo scriptũ est: qui solus hʒ imortalitatẽ: qꝛ in ciꝰ nã nulla ẽ cõmutatio. Nã oĩs mutabilitas nõ icõuenienter mortalitas dr̃: sm quã et aĩa mori dr̃: non qꝛ in corpus vel i aliquã alterã substãtiã mutat̃ et vertit̃: sed in ipsa sua substãtia qcqd alio mõ nũc ẽ aut fuit: sm id qđ destitit esse qđ erat: mortalis vtiq; depꝛhendit̃: ac per hoc solus deus dicitur imortalis: qꝛ solus icõmutabilis. Incorruptibilis appellat̃. qꝛ corrũpi et dissolui nõ potest nec diuidi. Quicqd.n. capit diuisionem: et iteritum capit. Ille nec diuidi põt nec interire: ide icorruptibilis est. Incõmutabilis ẽ. qꝛ semp manet et mutari nescit. Nec ꝓficit quia ꝑfectus est. nec deficit qꝛ eternus. Eternus ẽ. qꝛ sine tempore ẽ. Nõ eni habet initiũ neq; finẽ. Hinc et sempiternus: eo ꝙ sit semp eternꝰ. A q̃busdã aũt eternus ab e[…]here credit̃ dictus: qm celũ sedes eiꝰ habet̃: vñ est illud: Celũ celi dño: et hec ista q̃tuor vnũ significãt. Nã vna eadẽq; res dr̃: siue dicat̃ eternꝰ deus siue imortalis siue icorruptibilis: siue imutabilis. Inuisibilis dicit̃: qꝛ nunq; ꝑ substãtiã suã apparuit oculis mortaliũ trinitas nisi ꝑ speciẽ subiecte creature eiusdẽq; corporee. Nã nemo põt ipsaʒ maiestatẽ eẽntie dei videre et viuere sicut et dictũ est moysi. Uñ et ioãnes in epl'a sua dicit. Deum nemo vidit vnq;. Res est eni inuisibilis. iõq; non oculo, s[…] corde q̃rendus est. Impassibilis est: qꝛ nullis ꝑturbatioĩbꝰ afficit̃: qbus fragilitas humana succũbit. Nõ eni attingũt eũ ville passiones vt libido: iracundia: cupiditas: timor: m[…] ror: inuidia: et cetera: qbus humana mẽs turbat̃: sed cuʒ d[…] deus irasci: aut celare: aut dolere: nostro vsu dr̃. Apud de[…] ꝑturbatio nulla est: apud quã trãqlitas sũma est. Simplex dr̃: siue nõ amittendo qđ hʒ: seu qꝛ nõ aliud est ipse: et aliud qđ in ipso est: sicut in hoĩe: cuius aliud est eẽ: aliud sapere. Nã et esse põt: et sapiẽs nõ eẽ. Deus aũt hʒ eẽntiã: hʒ et sapientiã: sʒ qđ hʒ: hoc et est: et oĩa vnus est: ac ꝓinde simplex ẽ: q[…] non in eo aliquid accidẽtis est: sed quod est: et qđ in ipso est essentialiter est: excepto ꝙ relatiue ad quãcunq; personã[…] est. Sũme bonus: quia incõmutabilis est. Creatura vero bonũ: sed non sũmuʒ est: quia mutabilis est. Et duʒ sit quidem bonuʒ: non tamẽ esse potest et sũmuʒ. Incorporeus autem vel incorporalis ideo dicitur deus. vt spiritus credatur vel intelligatur esse: nõ corpus. Nam duʒ dicitur spiritus: eius significatur substãtia. Immẽsus: quia cuncta concludit: et ipse a nullo cõcluditur: sed omnia intra eius omnipotentiã coartãtur. Perfectus dicitur: quia nihil ei possit adijci. Attamẽ de cõsũmatione alicuius facti: perfectio dicitur. Deus autẽ qui nõ est factus: quomodo est perfectꝰ? Sed hoc vocabuluʒ de vsu nostro sumpsit humana iopia: sicut et reliqua verba: quatenus id qđ ieffabile est vtcũq; dici possit: quoniaʒ de deo nihil digne humanꝰ sermo dicit: sicut sunt et alia. Creator dictus: pro totius mundi rebꝰ ab ipso creatis. Nihil eniʒ est: quod non origineʒ a deo trax[…] rit. Ipse et vnus: quia diuidi nõ potest: vel quia nihil eẽ al[…] ud potest: propter quod tantũdem capiat potestatis. H[…] igitur que de deo dicta sunt: ad totam pertinent trinitateʒ propter vnam et coeternam substantiaʒ: siue in patre: siue in filio eius vnigenito in forma dei: siue in spiritu sancto: q[…] vnus spiritus est dei patris et filij eius vnigeniti. Sũt aũ[…] et quedã vocabula ex vsu nostro ad deũ sumpta de mẽbris nostris: siue de inferioribus: et qꝛ in ꝓpria natura iuisibili[…] et icorporeus est: pro efficientijs tanẽ causarũ in ipso rerum species ascribunt̃: vt more locutionis nostre facilꝰ seipsu[…] isinuet: vt qꝛ oĩa videt: dicat̃ oculus: ꝓpter ꝙ audit omni[…] dicatur auris: pro eo autẽ ꝙ auertit̃ ambulat: pro eo ꝙ c[…] pectat stat: sic et in ceteris horũ similibꝰ ab humanis me[…] tibꝰ trahit̃ sĩlitudo ad deũ: sicut ẽ obliuiscẽs et memorãs

Hinc est qđ et ꝓpheta dicit: Iurauit dñs exercituũ ꝑ aĩam suã: nõ ꝙ animã deus habeat: sʒ hoc nostro narrat affectu. Nam et facies dei in scripturis sanctis: non caro sed diuina cognitio intelligitur: eadẽ rõne qua per faciem conspectã quisq; cognoscitur. Hoc eniʒ in orõne dr̃ deo: Ostẽde nobis faciem tuam: ac si dicatur: da nobis cognitionẽ tuã. Sic et vestigia dei dicunt̃: qꝛ nunc deus per speculuʒ agnoscitur. Ad perfectũ vero oĩpotens reperiretur: dum in futuro facie ad faciem qbusq; electis ꝑsentabitur: vt ipsaʒ speciem cõtemplent̃: cuius nunc vestigia cõprehẽdere conãtur: H est quẽ videre per speculũ dicuntur. Nam et situs et habitꝰ et locus et tempus: in deo nõ proprie: sed per similitudinem translatiue dicuntur. Quippe sedere super cherubin dicit̃. quod est ad sitũ: et abyssus tanq; vestimentũ amictus: qđ ẽ ad habitũ: et anni tui nõ deficient: qđ ad tẽpus pertinet: et si ascendero in celum tu ibi es: qđ ad locũ. Nam et in ꝓpheta plaustri portãtis fenũ: species ad deuʒ ducit̃. Et hec oĩa ꝑ figuram deus: qꝛ nihil est horũ ad proprietatẽ substãtie eiꝰ.

¶ De filio dei. Cap. II.

Multis etiã modis christus appellari in scripturis inuenitur diuinis. Nam ipse dei patris vnigenitus filius dũ esset equalis patri ꝓpter salutem nostrã formã serui accepit. Proinde quedaʒ noĩa in illo ex diuinitatis substantia: quedaʒ ex dispẽsatione suscepte humanitatis assumpta sunt. Christus uãq; a chrismate est appellatus: hoc est vnctus. Preceptũ enim fuerat iudeis. vt sacruʒ cõficerent vnguẽtuʒ: quo pungi possent hi qui vocabant̃ ad sacerdotiũ vel ad regnũ: et sicut nũc regibus idumẽtũ purpure isigne est regie dignitatis: sic illis vnctio sacri vnguẽti nomẽ ac potestatẽ regiã conferebat: inde xp̃i dicti a chrismate: qđ est vnctio. Nã chrisma grece latine vnctio. nũcupat̃: que etiã dño nomen accõmodauit facta spiritalis: qꝛ spũ vnctus est a deo patre: sicut dicit̃ in actibꝰ aploꝝ. Collecti sunt eni in hac ciuitate aduersus sanctũ filiuʒ tuũ quẽ vnxisti: nõ vtiq; oleo visibili: sed gr̃e dono: qđ visibili significatur vnguento. Nõ est autem saluatoris propriũ nomẽ xp̃s. sed cõmunis nũcupatio ꝑtãtis. Duʒ eni dicit̃ xp̃s: cõe nomẽ dignitatis est. dũ ihs xp̃s proprium est vocabulũ saluatoris. Christi eni nomẽ: nusq; alibi omnino nec in aliqua gente fuit nisi tñ in illo regno: vbi xp̃s prophetabat̃ et vnde vẽturus erat. Messias aũt hebraice dicit̃: grece xp̃s: latina autẽ locutione vnctꝰ. Ihs hebraice: grece sother: latine aũt salutaris: siue saluator interp̃tatur: pro eo ꝙ cunctis gentibꝰ salutifer venit. Ethimologiã eni nominis huius etiã euãgelista significat dicẽs: Uocabis nomẽ eius saluator: qꝛ ipse saluũ faciet populũ suũ. Sicut.n. xp̃s significat regẽ: ita ihs significat saluatorẽ. Nõ itaq; nos saluos facit quicũq; rex: sed rex saluator. Qđ verbũ latina lingua antea nõ habebat: sʒ habere poterat: sicut potuit quando voluit. Emanuel ex hebreo in latinũ significat nobiscũ deus: scilicet qꝛ per virginẽ natus deus hominibus in carne mortali apparuit: vt terrenis viã salutis ad celũ apiret. Ad diuinitatis autem substantiam que pertinent sunt ista: dominꝰ et deus. Deus auteʒ dictus propter vnitã cuʒ patre substantiaʒ. Dominꝰ autẽ ꝓpter seruenteʒ creaturã. Deus auteʒ et homo: qꝛ verbuʒ et caro. Unde et bis genitus dicit̃: siue qꝛ pater euʒ genuit sine matre in eternitate: siue quia mater sine patre in tẽpore. Unigenitus autẽ vocatus sʒ diuinitatis excellentiã: qꝛ sine fratribus primogenitus est sʒ susceptionẽ hominis: in qua per adoptionis gratiã fratres habere dignatꝰ est: qbus esset ꝑmogenitus. Omousion patri ab vnitate substãtie appellatus. Substãtia eniʒ vel essentia grece vsia dicit̃: omo vnũ. Utrũq; igitur cõiunctuʒ sonat vna substantia. Hoc eniʒ vocatur omousion: qđ est: ego et pater vnuʒ sumus: hoc est, eiusdeʒ cum patre substantie. Qđ nomẽ et si scriptũ in sanctis litteris non inueniatur: in assertione tamẽ totius trinitatis defenditur: quia datur ratio vnde recte dici ostendatur sicut et pater in illis libris nusq; igenitus legitur: sed tñ dicẽdus esse atq; credendus nõ dubitatur. Omousion similis substãtie: qꝛ qualis deus: talis est et imago eius. Inuisibilis deus: et imago eius inuisibilis. Principiuʒ: eo ꝙ ab ipso sint omnia: et quia ante eum nihil. Finis: vel quia dignatus est in fine tempoꝝ humiliter in carne nasci et mori: et iudicium nouissimũ ipse suscipere. vel quia quicquid agimus ad illũ referimus. Et cuʒ ad eũ peruenerimus: vltra qđ queramus non habebimꝰ. Os dei est quia verbuʒ eius est. Naʒ sicut pro verbis que per linguam fiunt sepe dicimus. illa et illa lingua: ita et pro dei verbo os ponitur: qꝛ mos est vt ore verba formentur. Uerbuʒ auteʒ ideo dicit̃: quia per euʒ pater omnia cõdidit siue iussit. Ueritas: qꝛ non fallit: sed tribuit quod promisit. Uita: quia creauit. Imago dei: propter parem similitudinem patris. Figura est: qꝛ suscipiens formã serui: operũ virtutũq; similitudinẽ patris in se imagineʒ atq; immensaʒ magnitudinẽ designauit. Manꝰ dei est: ꝙ omnia per ipsuʒ facta sunt. Hinc et dextera: propter effectũ operis totius creature que per ipsuʒ formata est. Brachiuʒ: quia ab ipso omnia continentur. Uirtus: pro eo ꝙ omneʒ potestateʒ patris in semetipso habeat: et omneʒ celi terreq; creaturã gubernet: contineat: atq; regat. Sapientia: pro eo ꝙ ipse reuelet mysteria scientie et archana sapientie. Sed tamẽ cũ sit pater et spũs sanctus: sapientia et virtus et lumen et lux: proprie tamen his nominibus filius nuncupatur. Splendor autẽ appellatur propter ꝙ manifestat. Lumẽ: qꝛ illuminat. Lux: quia ad veritatem contẽplandam: cordis oculos referat. Sol: quia illuminat omnes. Oriens: quia luminis fons et illustrator est reruʒ. et ꝙ oriri nos faciat ad vitam eternaʒ: Fons: quia rerum omniuʒ origo est: vel ꝙ satiat sicientes. Ipse quoq; alpha et o. Alpha enim litteraʒ nulla precedit. Prima est enim litterаruʒ: sicut et filius dei. Ipse eniʒ se principium iudeis interrogantibus esse respondit. Unde et Ioannes in apocalypsi proprie ipsam litterã ponens ait. Ego sum alpha et o. primus et nouissimus. Primus: quia ante eũ nihil est. Nouissimus: quia nouissimuʒ iudiciuʒ ipse suscipiet. Mediator quia inter deum et hominem medius constitutus est vt hominem ad deuʒ perduceret. Unde et illũ greci mesiten vocant. Paraclitus: idest aduocatus: qa pro nobis intercedit apud patrem: sicut et de eo dicit Ioãnes: Aduocatum habemus apud patrem Iesuʒ christuʒ iustũ. Paraclitus auteʒ grecum est: quod latine dicitur aduocatus. Qđ nomẽ et filio et spũi sancto ascribitur: iuxta ꝙ et dominus in euangelio ait. Rogabo patrem et aliuʒ paraclitũ dabit vobis. Intercessor auteʒ ideo vocatur: qꝛ pro culpa nostra remouenda curaʒ gerit: et pro abluendis nostris criminibus curam impendit. Sponsus: quia descendens de celo adhesit ecclesie: vt pace noui testamẽti eẽnt duo i carne vna. Angelus dicitur: propter annunciationeʒ paterne ac sue voluntatis. Unde et apud prophetaʒ magni consilij angelus legitur: dum sit deus et dominus angeloruʒ. Missus dicitur: eo ꝙ apparuit huic mundo verbuʒ caro factũ. vnde et idem dicit. Ego a patre exiui et veni in hũc mundũ. Homo auteʒ dicit̃: quia natus est. Propheta: quia futura reuelauit. Sacerdos: qꝛ pro nobis hostiam se obtulit. Pastor: qꝛ custos. Magister: qꝛ ostensor. Nazarenus vero a loco. Nazareus a merito: idest sanctus siue mundus: qꝛ peccatum nõ fecit. Siquideʒ et de alijs inferioribus rebus nominum species ad se trahit christus vt facilius intelligat̃. Dicitur enim panis: quia caro. Uitis: quia sanguine ipsius redempti sumus. Flos: qꝛ electus. Uia: qꝛ per ipsuʒ ad dñʒ imus. Ostiũ: qꝛ per ipsuʒ ad dñm igredimur. Mons: quia fortis. Petra: qꝛ firmitas est credẽtiũ. Lapis angularis: vl'

vel q2 duos parietes e diuerso.i.de circūcisiõe ꝛ ꝑputio: venientes i vnã fabricã eccl'ię iūgit. vel ꝙ pacẽ in se angelis et hoib⁹ facit. Lapis offensionis. q2 veniẽs humilis offenderūt in eū icreduli hoies: ꝛ factus ē petra scãdali: sicut dicit apostolus. Judeis qdē scãdalū. Fūdamētū aūt ideo vocatur: q2 fides in eo firmissima est: vel q2 sup eū catholica ecclesia ꝯstructa est. Nã ꝛ xp̃s agn⁹ pro inocẽtia: ꝛ ouis ꝑꝑ patientiã: ꝛ aries ꝓpter ꝑ̄ncipatū: ꝛ hędus ꝑꝑ silitudinez carnis peccati. ꝛ vitulus pro eo ꝙ ꝓ nobis ē imolatus. ꝛ leo ꝓ regno ꝛ fortitudine. ꝛ serpẽs ꝓ morte ꝛ sapiẽtia. Idẽ ꝛ vermis: q2 resurrexit. Aquila ꝑꝑ ꝙ post resurrectionẽ ad astra remeauit. Nec mirū si vilib⁹ significatiōib⁹ figuretꝭ q vsq ad nostrarū passionū: seu carnis ꝯtumelias descendisse cognosciꝭ. Qui cū sit coęternus dei p̄ris añ sęcula fili⁹ postq̄ venit plenitudo t̄pis ꝓpter salutẽ nostrã formã serui accepit: ꝛ factus ē filius dei fili⁹ hoīs. Inde qdã de illo i scripturis sanctis ꝭm formã dei. qdã ꝭm formã serui dicunꝭ. Quoruz exẽpli grã duo qdã cõmemorãtur: vt singula ad singula referanꝭ. Scdm formã dei. de ipso dixit. Ego ꝛ p̄r vnuz sumus. ꝭm formã serui: Qm̄ p̄r maior me est. Hoies autez minus itelligẽtes qd ꝓ quo dicaꝭ: ea q̄ ꝓpter formã serui dicta sunt. volūt trãsferre ad formã dei. ꝛ rursus ea q̄ dicta sunt vt ad se inuicẽ ꝑsonę referanꝭ. volūt noia eē nãę atq substãtię: ꝛ faciūt errorẽ in fide. Sic aūt de filio cõiūcta est humana nã: vt ex duab⁹ substãtiys fieret vna persona. Solus igiꝭ hō ꝑtulit crucē: sꝫ ꝓpter vnitatẽ ꝑsonę ꝛ deus dicitur ꝑtulisse. Hinc ē qd̄ scribiꝭ. Si eni cognouissent: nunq̄ dn̄m glorię crucifixissent. Filiū ergo dei crucifixū fatemur nõ ex v̄tute diuinitatis: sꝫ ex infirmitate humanitatis: non ex suę naturę ꝑmãsione: sed ex nostra susceptione.

¶ De spiritu sancto. Cap. III.

Spiritus sanctus iõ ꝑ̄dicaꝭ deus: q2 ex patre filioq ꝓcedit: ꝛ substãtiã eoꝝ hꝫ. Neq eni aliud de patre ꝓcedere potuit: q̄ qd̄ ipse ē pater. Spiritus sanctus aūt dictus: sꝫ id qd̄ ad aliqd referꝭ spirãs. Spirans vtiq spiritu ispirat⁹ ē: ꝛ ex eo appellat⁹ spūs ē. Proprio aūt mõ quodã diciꝭ spūs sanctus ꝭm qd̄ referꝭ ad patrẽ ꝛ filiū: ꝙ eoꝝ spūs sit. Nã ꝛ hoc nomẽ: qd̄ sp̃s dr̄: nõ semꝑ ꝭm id qd̄ referꝭ ad aliqd: sed ꝭm id qd̄ alquaz naturã significat itelligiꝭ. Ois.n. icorporea nã spūs in scripturis sacris appellaꝭ. Uñ nõ tm̄ patri ꝛ filio ꝛ spūiscõ. sed omni rõnali creaturę ꝛ aię hoc vocabulū ꝯgruit. Ideo igiꝭ spūs dei sanctus vocaꝭ. q2 patris ꝛ filiȷ scitas est. Nã cū sit ꝛ p̄r spūs: ꝛ filius spūs: ꝛ p̄r sanctus: ꝛ fili⁹ sanct⁹. ꝓprie tamẽ ipse vocaꝭ spūssanct⁹: tanq̄ sanctitas coessentialis ꝛ cõsubstantialis amboꝝ. Spūssanct⁹ iõ nõ dr̄ genit⁹: ne duo in trinitate filiȷ suspicenꝭ. Ideo nõ ꝑ̄dicaꝭ igenitus ne duo p̄res in ipsa trinitate credanꝭ. Procedẽs aūt dr̄ testimonio dn̄i dicẽtis: Multa adhuc habeo q̄ vobis loq̄r: sꝫ nõ potestis illa mõ audire. Ueniet aūt spūs veritatis: q a patre ꝓcedit: ꝛ de meo accipiet: ille vobis idicabit oia. Hic aūt nõ solū natura ꝓcedit: sꝫ semꝑ ad ꝑagẽda oꝑa diuinitatis ideficiẽter ꝓcedit. Hoc aūt iterest iter nascentẽ filiū ꝛ ꝓcedentẽ sp̄m sanctū. ꝙ fili⁹ ex vno nasciꝭ: spūssanct⁹ ex vtroq ꝓcedit. ꝛ ideo dicit ap̄ls: Qui aūt sp̄m xp̄i nõ hꝫ: hic nõ ē eius. Spūs sanctus ex oꝑe etiã angelus itelligiꝭ. Dictū est eniz de illo: Et quę vẽtura sunt: annūciabit vobis. Et vtiq angelus gręce: latine nūci⁹ iterp̄taꝭ. Uñ duo angeli apparuerūt loth in qbus dn̄s singulariter appellaꝭ: quos itelligimus filiū ꝛ sp̄m sanctū. Nã p̄r nunq̄ legiꝭ missus. Spūs sanctus ꝙ dr̄ paraclit⁹. a cõsolatiõe diciꝭ. Paraclisis.n. gręce: latine ꝯsolatio appellaꝭ. Christus eni eū ap̄lis lugẽtibus misit: postq̄ ab eoꝝ oculis ipse in cęluz ascẽdit. Cõsolator eni tristib⁹ mittiꝭ: ꝭm illã eiusdẽ dn̄i sentẽtiã: Beati lugentes: qm̄ ipsi cõsolabunꝭ. Ipse etiã dixit: Tūc lugebūt filiȷ spõsi cū ablatus ab eis fuerit spõsus. Itẽ paraclitus ꝓ eo ꝙ ꝯsolationẽ ꝑstet aiabus: q̄ gaudiū t̄pale amittūt. Aliȷ paraclituz latine oratorẽ vel aduocatū iterp̄tanꝭ. Ipse eni spūs sanct⁹ dicit. ipse docet: ꝑ ipsuz daꝭ sermo sapiẽtię: ab ipso sancta scriptura inspirata ē. Spūs sanctus iõ septiformis nūcupatur: ꝑꝑ dona quę de vnita ei⁹ plenitudine particulatim recipiẽtes quiq vt digni sunt consequi ꝓmerẽtur. Ipse eni spūs sapiẽtię ꝛ itellectus: spūs cõsiliȷ ꝛ fortitudinis: spūs sciẽtię ꝛ pietatis: spūs timoris dn̄i. Spūs aūt ꝑ̄ncipalis in psalmo qnq̄gesimo legiꝭ: vbi q2 tertio spūs repetiꝭ: nõnulli trinitatẽ intellexerūt i deo: q2 scriptū est: Deus spūs est. Qd̄ eni nõ est corpus: ꝛ tm̄ ē. videꝭ restare vt spūs sit. Intelligūt ergo ibi nõnulli trinitatẽ significari in spū ꝑ̄ncipali patrẽ: in spū recto filiū. in spū scõ: sp̄m sanctū. Spūs sanct⁹ ideo donū dr̄. eo ꝙ daꝭ. A dãdo.n. donū est nūcupatū. Notissimū est eni dn̄m ihm̄ xp̄m cū post resurrectionẽ a mortuis ascendisset in cęluz dedisse sp̄m sanctū: quo credẽtes ipleti linguis oium gẽtiū loquebanꝭ. Intãtū aūt donū dei est: inquãtuz datur eis: qui ꝑ euz diligunt deū. Apud se autẽ deus est: apud nos antẽ donū est: sꝫ sempiterne spūs sanctus donū est: distribuẽs singulis grãruz dona pro vt vult. Nã ꝛ ꝓphetias qbus vult ipartit: ꝛ peccata qbus vult dimittit. Nã peccata sine spū sancto nõ donanꝭ. Spūs sanct⁹ idẽ proprie charitas nuncupaꝭ: vel q2 nãliter eos a qbus ꝓcedit ꝯiungit: ꝛ se vnuz cuz eis eē ostendit: vel q2 in nobis id agit: vt in deo maneamus: ꝛ ipse in nobis. Uñ ꝛ in donis dei nihil maius est charitate: ꝛ nullū maius est donuz dei q̄ spūs sanctus. Ipse est ꝛ gratia: quę q2 nõ meritis nostris sed volũtate diuina gratis daꝭ: idẽ gratia nūcupaꝭ. Sicut aūt vnicuz dei verbuz ꝓprie vocam⁹ noīe sapiẽtię: cuz sit vniuersaliter ꝛ spūs sanctus ꝛ pater ipse sapiẽtia: ita spūs sanct⁹ ꝓprie nuncupaꝭ vocabulo charitatis: cum sit pater ꝛ fili⁹ vniuersaliꝭ charitas. Spūs sanctus digitus dei esse in libris euangelioruz aptissime declaraꝭ. Cū eni vnus euãgelista dixisset: in digito dei eycio demonia. alius B idez ita dixit. In spū dei eycio demonia. vñ ꝛ digito dei scripta lex est data die qnq̄gesimo ab occisione agni: ꝛ die qnq̄gesimo a passione dn̄i venit spūs sanctus. Iõ autẽ digitus dei dr̄: vt eius oꝑatoria virtus cū p̄re ꝛ filio significeꝭ. vñ ꝛ Paulus ait: Hęc autez oia oꝑaꝭ vnus atq idez spūs diuidẽs singulis ꝓut vult. Sicut autẽ ꝑ baptismū in xp̄o morimur: ꝛ renascimur: ita spiritu signamur: qd̄ ē digit⁹ dei ꝛ speciale signaculuz. Spiritus sanctus iccirco in colūbę specie venisse scribiꝭ: vt nã eius ꝑ auẽ simplicitatis ꝛ innocentię declareꝭ. vnde ꝛ dn̄s: Estote ingt simplices sicut colūbę. Hęc eniz auis corpaliꝭ ipso felle caret: habẽs tm̄ inocẽtiã ꝛ amorẽ. Spūs sanctus idẽ noīe ignis appellaꝭ: ꝓpter hoc ꝙ i actib⁹ ap̄loꝝ ꝑ diuisionẽ linguarū vt ignis apparuit qui ꝛ isedit sup vnūquẽq eoꝝ. Propterea aūt diuersarū linguarū gratiã ap̄lis dedit: vt idonei efficerenꝭ fideliū eruditione ꝓp̄loꝝ. Q2 vo supra singulos sedisse memoraꝭ: id causę est: vt itelligaꝭ per plures nõ fuisse diuisus: sꝫ mãsisse in singulis totus. sicut fere ignibus mos est. Hãc eni naturã hꝫ ignis accẽsus: vt quãti ad eū: quãti ad crinẽ purpurei splẽdoris aspexerint: tantis visuz suę lucis impꝫtiat. tantis ministeriuz sui muneris tribuat. ꝛ ipse nihilominus in sua itegritate ꝑmaneat. Spūs sanctus noie aquę appellaꝭ in euãgelio: dn̄o clamante ꝛ dicente: Siqs sitit veniat ad me ꝛ bibat: Qui credit i me flumina aquę viuę fluent de vẽtre eius. Euãgelista aūt exposuit vñ diceret. Secut⁹ eni ait: Hoc autẽ dicebat de spiritu quẽ accepturi erãt credẽtes in eū: sed aliud est aqua sacri aliud aqua quę significat sp̄m dei. Aqua eni sacramẽti visibilis est. aqua spūs sancti iuisibilis est. Ista abluit corpus ꝛ significat qd̄ fit in aia. per illū aūt sp̄m sanctū ipsa aia mũdatur ꝛ saginaꝭ. Spūs sanctus ideo vnctio dr̄: Joãne ap̄lo testãte: Q2 sicut oleū nãli põdere supferꝭ omni liquori. ita in ꝑ̄ncipio superferebaꝭ spiritus sanctus aquis. Uñ ꝛ dn̄s: oleo exultationis: hoc ē spiritu scõ: legiꝭ fuisse vnctus. Sꝫ ꝛ Joãnes apostolus sp̄m sanctū vnctionẽ vocat dicẽs. Et vos ingt vnctiõez quã accepistis ab eo ꝑmaneat i vobis: ꝛ non necesse hẽtis vt aliqs doceat vos: sꝫ sic vnctio eius docet vos de omni re. Ipse enim spūs sanct⁹: vnctio est inuisibilis.

¶ De eadem trinitate. Cap. IIII.

Trinitas appellaꝭ ꝙ fiat totum vnū ex quibusdã trib⁹: quasi triunitas: vt memoria: intelligẽtia: ꝛ volũtas: in qb⁹ mens habet in se quandã imaginẽ diuinę trinitatis. Nã dum tria sint: vnū sunt: quia ꝛ singła in se manẽt: ꝛ omnia in omnib⁹. Pater igiꝭ ꝛ filius ꝛ spiritus sanct⁹ ꝛ trinitas ꝛ vnitas. Idẽ eni vnū: idez ꝛ tria. In natura vnū: in personis tria. Unū ꝓpter maiestatis cõionẽ: tria ꝓpter ꝑsonaꝝ ꝓprietatẽ. Naz alius pater alius fili⁹: alius spirit⁹ sanct⁹: sꝫ alius quidẽ nõ aliud: qa pariter simplex: pariterq incõmutabile bonū ꝛ coęternuz. Pater solus nõ est de alio. iõ solus appellaꝭ igenit⁹. Fili⁹ solus de patre est natus: iõ solus diciꝭ genit⁹. Spūs sanct⁹ solus de patre ꝛ filio ꝓcedit: ideo solus amboꝝ nuncupatur spirit⁹. In hac trinitate: alia sunt appellatiua nomina: alia ꝓp̄ria sunt. Propria sunt essentialia: vt de⁹: dn̄s: oīpotens: incõmutabilis imortalis. Et inde ꝓp̄ria: qa ipsam substãtiã significant: qua vnū sunt. Appellatiua vero pater ꝛ fil⁹ ꝛ spiritus sanctus: ingenitus ꝛ genit⁹: ꝛ ꝓcedens. Eadez ꝛ relatiua qa ad seinuicẽ referunꝭ. Cum eniz deus diciꝭ: essentia ē: qa ad seipsuz diciꝭ. Cū vero diciꝭ pater ꝛ fili⁹ ꝛ spūs sanct⁹: relatiue dicunꝭ: q2 ad seinuicẽ referūꝭ. Nã p̄r nõ ad seipsuz sꝫ ad filiū relatiue diciꝭ: q2 est ei filius: sic ꝛ fili⁹ relatiue diciꝭ: q2 est ei pater: sic ꝛ spūs sanct⁹: q2 est patris filiȷq spūs. His enim appellationib⁹ hoc significaꝭ ꝙ ad seinuicẽ referunꝭ: nõ ipsa substantia qua vnū sunt. Proinde trinitas i relatiuis ꝑsonaꝝ nominibus est. Deitas nõ triplicaꝭ: sꝫ in singularitate est: q2 si triplicaꝭ: deoꝝ inducimus pluralitatez. Nomen aūt deoꝝ in angelis ꝛ sanctis hominib⁹. ideo pluraliter diciꝭ: ꝑꝑ ꝙ nõ sint merito ęq̄les. De qbus psalmus: ego dixi dȷ estis. De patre autez ꝛ filio ꝛ spiritu sancto ꝓpter vnã ꝛ ęqualẽ diuinitatẽ: nõ nomẽ deoꝝ: sꝫ dei esse ostẽdiꝭ: sicut ait ap̄ls. Nob tamẽ vn⁹ deus: vel sicut voce diuina diciꝭ. Audi isrł dn̄s deus tuus de⁹ vn⁹ est. s. vt ꝛ trinitas sit: ꝛ vn⁹ dn̄s deus sit. Fides apud grecos de trinitate hoc mõ est vna vsia: ac si dicaꝭ vna nã aut vna essentia. Tres hypostases: quod resonat in latinū: vel tres ꝑsonas: vel tres substantias. Nã latinitas ꝓprie nõ dicit de deo nisi essentiam: substãtiaz vero nõ ꝓprie dicit sꝫ abusiue: qm̄ vere substantia apud gręcos ꝑsona itelligiꝭ: nõ natura.

¶ De angelis. Cap. V.

Angeli gręce vocanꝭ: hebraice malaoth: latine vero nūcȷ interpretãtur: ab eo ꝙ domini voluntatẽ populis nunciant. Angeloruz aūt vocabulū: officȷ nomẽ est non naturę: semꝑ eniz spūs sunt: sꝫ cum mittunꝭ vocantur angeli. Quib⁹ ideo pictoꝝ licẽtia pẽnas facit: vt celerẽ eoꝝ in cūcta discursū significet: sicut ꝛ iuxta fabulas poetaꝝ: venti pẽnas habere dicūtur: propter velocitatez scilicet. Unde scriptura sacra dicit: qui ambulat sup pẽnas ventoꝝ. Nouem autẽ ordines esse ãgeloꝝ: sacrę scripturę testãtur: id est angeli: archãgeli: throni: dn̄ationes virtutes: principat⁹: potestates: cherubin ꝛ seraphin. Quorum officioꝝ vocabula: cur ita dicta sint: interpretando exequimur. Angeli vocantur propter ꝙ de cęlis ad annūciandum hominibus mittūtur. Angelus enim gręce: latine nuncius dicitur. Archangeli gręca lingua: latina summi nūcȷ interpretãtur. Qui enim parua vel minima annūciant angeli: q vero summa: archãgeli nūcupantur. Archãgeli dicti: eo ꝙ primatū teneãt iter angelos. Archos enim gręce: latine ꝑ̄nceps interpretaꝭ. Sūt eni duces ꝛ ꝑ̄ncipes: sub quoꝝ ordie vniuscuiusq angeloꝝ officia deputata sunt. Nam q2 archãgeli angelis presunt: zacharias ꝓpheta testatur dicens. Et ecce angelus qui loq̄baꝭ in me egrediebaꝭ: ꝛ alius angelus egrediebatur in occursum eius: ꝛ dixit ad eū: curre ꝛ loquere ad pueꝝ istum dicẽs: absq muro habitabiꝭ irłm. Si enim in ipsis officȷs angelorum: nequaq̄ potestates superiores inferiores disponerẽt: nullo modo hoc quod homini diceret angelus ab angelo cognouisset. Quidã aūt archãgeloꝝ priuatis nominibus appellantur: vt per vocabula ipsa in opere suo qd valeant designetur. Michael hebraice in linguã nostram vertitur: quis vt deus. Quando enim aliqd in mūdo mire virtutis fit: hic archãgelus mittiꝭ. Et ex ipso opere nomẽ est eius: q2 nemo valꝫ facere qd̄ facere preualet de⁹. Gabriel interpretaꝭ fortitudo dei. Ubi enim potentia diuina vel fortitudo mãifestatur: gabriel mittiꝭ. Unde ꝛ eo tẽpore quo erat dominus nascitur⁹ ꝛ triumphaturus de mūdo: gabriel mittiꝭ ad mariã: vt illum annūciaret: qui ad debellandas aereas potestates humilis venire dignatus est. Raphael interpretaꝭ curatio: vel medicina dei. Ubicunq enim curãdi ꝛ medẽdi opus necessariū est: hic archãgelus a deo mittitur: ꝛ inde medicina dei vocatur. Uñ ꝛ ad tobiã idem archangelus missus oculis ei⁹ curationem adhibuit: ꝛ cęcitate detersa visum ei restituit. Nominis eni interpretatiõe ꝛ angeli officiū designaꝭ. Uriel iterpretaꝭ ignis dei: sicut legimus apparuisse ignẽ in rubo. Legimus etiaz ignẽ missum desuper ꝛ implesse qd̄ pręceptū est. Throni autez ꝛ dominatiões ꝛ p̄ricipat⁹ ꝛ potestates ꝛ v̄tutes: qb⁹ vniuersã cęlestẽ societatem apostolus complectiꝭ: ordines angeloꝝ ꝛ dignitates intelligunꝭ: ꝛ ꝓ hac ipsa distributiõe officioruz aliȷ throni: aliȷ dn̄ationes: aliȷ ꝑ̄ncipat⁹: aliȷ potestates dicūtur: pro certis dignitatib⁹: quib⁹ inuicẽ distinguunꝭ. Uirtutes angelicę qdã ministeria ꝑhibenꝭ: ꝑ q̄ signa ꝛ miracła in mūdo fiūt: ꝓpter qd̄ ꝛ virtutes dicūꝭ. Potestates sunt qb⁹ virtutes aduersę subiectę sunt: ꝛ inde potestatū noie nūcupanꝭ: q2 maligni spūs eoꝝ potestate coerceꝭ: ne tantū mundo noceãt quãtū cupiūt. Pricipat⁹ sunt hi q angłoꝝ agminib⁹ ꝑ̄sūt. Qui ꝓ eo ꝙ subditos ãgelos ad explẽdū ministeriū diuinū disponūt: ꝑ̄ncipat⁹ vocabulū acceperūt. Nã aliȷ sunt q administrãt: aliȷ qui assistūt: sicut ꝑ Danielẽ dicitur. Milia milium ministrabant ei: ꝛ decies milies centena milia assistebãt ei. Dn̄atiões sunt hi: q etiã virtutib⁹ ꝛ ꝑ̄ncipatib⁹ ꝑ̄eminent: q ꝓ eo ꝙ cęteris angeloꝝ agminib⁹ dn̄antur: dn̄atiões vocãꭍ. Throni sūt agmina angłoꝝ q latio eloquio sedes dr̄: ꝛ vocati thrõi: q2 illis ꝯditor ꝑ̄sidet ꝛ ꝑ eos iudicia sua disponit. Cherubin aūt ꝛ ipsi sublimes cęloꝝ potestates: ꝛ angłica misteria ꝑhibẽꭍ: q ex hebręo i linguã nr̃az iterpretãꭍ scię m̃ltitudo. Sūt aūt sublimiora agmina ãgeloꝝ: q ꝓ eo ꝙ vicini⁹ positi: diuina scia cęteris ampli⁹ pleni sūt: cherubin plẽitudo scię appellãꭍ. Ipsa sūt duo illa aialia supra ꝓpitiatoriū archę ficta ex metallo ꝑꝑ significãdã angłoꝝ ꝑ̄sentiã: i quoꝝ medio dn̄diꭍ de⁹. Seraphin quoq similiter m̃ltitudo ẽ angeloꝝ: q ex hebręo i latinū ardentes vel icendẽtes iterpretanꭍ. Qui iccirco ardẽtes vocãꭍ: q2 inter eos ꝛ deū nulli aliȷ angeli ꝯsistūt: ꝛ iõ quãto vicini⁹ corã deo ꝯsistūt tãto magis claritate diui luminis iflãmanꭍ. Uñ ꝛ ipsi velãt faciẽ ꝛ pedes sedẽtis i throno dei: ꝛ iccirco cętera ãgeloꝝ turba videre dei eẽntiã plene nõ valet: qm̄ seraphin eã tegit. Hęc igiꭍ vocabula agminū ãgeloꝝ: ita sūt specialia ordinū singłoꝝ: vt tñ sint ex ꝑte cõia oiūz. Naz dum throni sedes dei i quorūdã ãgeloꝝ ordine spãliter designẽtur: tñ ꝑ psalmistã: q sedes sup cherubi: diciꭍ. Sed ideo isti ordines angeloꝝ priuatis noibus appellanꭍ: q2 hoc ipsum officiū in ꝓprio ordine plenius acceperūt. Et cum sint omnibus cõia: ꝓprie tñ hęc nomina suis ordinibus deputanꭍ.

Unicuiq; etiā sicut prędictū ē: ꝓpria officia sūt iniūcta: quę eos ꝓmeruisse i mūdi cōstat exordio. Naȝ q2 angeli ⁊ locis ⁊ hominib⁹ pręsunt: ꝑ ꝓphetā testatur āgelus dicēs. Princeps regni ꝑsaꝝ restitit mihi. Uñ apparet: nullū esse locuȝ cui āgeli nō pręsint. Presunt eni ⁊ auspicijs opeꝝ oiuȝ. Hic est ordo vel distinctio āgeloꝝ: qui post lapsum maloꝝ i cęlesti vigore steterūt. Nā postq̄ȝ apostatę angeli ceciderūt: hi i perseuerātia ęternę beatitudinis solidati sūt. Uñ ⁊ post cęli creatōeȝ i pricipio repetit̄. Fiat firmamētum: ⁊ vocatuȝ est firmamētū cęlū: nimiꝝ ostēdēs ꝙ post ruinaȝ angeloꝝ maloꝝ: hi qui ꝑmāserūt: firmitatē eternę perseuerātię cōsecuti sūt: nullo iā lapsu auersi: nulla supbia cadētes: sȝ firmiter mūdi amore ⁊ cōtēplatōe manētes: nihil aliud dulce habēt: nisi eū a quo creati sūt. Q2 aūt duo seraphi i Esaia legūtur: figuraliter veteris ⁊ noui testamēti significatōeȝ ostendūt. Faciē vero ⁊ pedes operiūt dei: q2 ꝑterita āte mūduȝ: ⁊ futura post mūdū scire nō possumus: sȝ media tm̄ eoꝝ testimōio cōtemplamur. Singuli senas alas habēt: q2 fabricā tm̄ mūdi: quę i sex dieb⁹ facta est: i pręsenti sęculo nouim⁹. Q2 clamāt ter sanctus: alter ad alterū: trinitatis in vna diuinitate demōstrat mysterium.

¶ De hoib⁹ q quodā ꝑsagio nomē acceperūt. Cap. VI.

PLerīq; ꝑmoꝝ hoium ex ꝓprijs causis originem nominū habēt. Quib⁹ ita ꝓphetice idita sūt vocabula: vt aut futuris: aut pręcedētibus eoꝝ causis cōueniāt. In quib⁹ tamen manēte speciali sacramēto nūc tm̄ ad litteram itellectū historię ꝓsequimur. Ubi aūt etymologię iterpretatiōeȝ nō attingim⁹: solam ipsaȝ etymologiā i latinū ponimus. Q2 aūt vnū nomē hebraicū: aliter atq; aliter iterpretat̄: hoc f̄m accētuū ⁊ litteraꝝ euēit diuersitatē: vt i varijs significatiōib⁹ noia computēt̄. Adā sic beat⁹ Hierōym⁹ tradit hō terren⁹ siue terra rubra iterpretat̄. Ex terra eni facta est caro: ⁊ humus hoiē faciēdi materies fuit. Eua iterpretat̄ vita: siue calamitas siue ve: vita q2 origo fuit nascēdi: calamitas ⁊ ve: q2 ꝑ ꝑuaricationē causa extitit moriēdi. A cadēdo eni nomē sumpsit calamitas. Alij aūt dicūt ob hoc etiam vita ⁊ calamitas appellatā: q2 sępe mulier viro causa salutis est: sępe calamitatis ⁊ mōtis origo: qđ est ve. Cain possessio iterpretat̄: vñ etymologiā ipsius exprimēs pater eius ait: Cain. i. possedi hominē ꝑ deuȝ. Idē ⁊ lamētatio: eo ꝙ ꝑ iterfecto abel iterfectus sit: ⁊ pęnā sui sceleris dederit. Abel luctus iterpretat̄: quo noie ꝑfigurabat̄ occidēdus. Idem ⁊ vanitas: q2 cito solutus ē atq; subtractus. Seth iterpretat̄ resurrectio: eo ꝙ post fratris iterfectōeȝ natus sit: quasi resurrectōeȝ fratris ex mortuis suscitaret. Idē ⁊ positio: q2 posuit eū de⁹ ꝓ abel. Enos iuxta ꝓprię ligue varietatē: homo v̄l vir dicit̄. Et cōgrue hoc vocabulū habuit. De eo eni scriptū est. Tūc enim initiū fuit vocādi nomē dñi: licȝ plerīq; hebręoꝝ arbitrēt̄ ꝙ tūc primū i noie dñi ⁊ similitudie eius fabricata sūt idolā. Enoch: dedicatio. In ipsius eni noie ciuitatē postea ędificauit Cain. Cainan: lamētatio vel possessio eoꝝ: sicut eniȝ cain possessio: ita d̄riuatiuū nomē qđ ē cainā facit possessio eoꝝ. Matusalā iterpretat̄ mortuus est. Euidens etymologia nois: qdā eni eū cū p̄re trāslatū fuisse ⁊ diluuiū pręterisse putauerūt. Ob hoc signāter trāssert̄: mortuus ē: vt ostēderet̄ nō vixisse eū post diluuiū. sȝ ieodē cataclysmo fuisse defunctū. Soli .n. octo hoies i archa euaserūt diluuiū. Lamech: ꝑcutiēs. Iste .n. ꝑcussit ⁊ iterfecit cain. Qđ ēt ipse postea ꝑpetrasse vxorib⁹ cōfitet̄. Noe reqes iterptat̄: ꝓ eo ꝙ sub illo oia retro opa qeuerūt ꝑ diluuiuȝ. Uñ ⁊ pater eius vocās nomē ei⁹ noe dixit. Iste regescere nos faciet ab omnibus opibus nr̄is. Sem dr̄ noiatus: eo ꝙ nomē ex posteritatis ꝑsagio accepit. Ex ipso eni p̄triarchę ⁊ ꝓphetę ⁊ ap̄li ⁊ pp̄li dei. Ex eius quoq; stirpe ⁊ xp̄s: cuius ab ortu solis vsq; ad occasuȝ magnū est nomē i gētibus. Chaȝ: calidus: q2 ip̄e ex ꝑsagio futuri cognoiatus ē. Posteritas eni eius eā terrę partē possedit: q̄ vicino sole calētior ē. Uñ egyptus vsq; hōdie ęgyptiorum lingua cham dicitur. Iaphet: latitudo. Ex eo enim pp̄ls gētiū nascit̄: ⁊ q2 lata ē ex gētibus multitudo credētiū ab eadē latitudine iafeth dictus ē. Chanaan fili⁹ chaȝ iterpretat̄ motus eoꝝ. Qđ qd ē aliud nisi opus eoꝝ? Pro motu eni p̄ris. i. ꝓ ope ei⁹ maledict⁹ ē. Arfaxat: sanās depopulationē. Chus hebraice ęthiops iterptat̄: a posteritate sui generis nomē sortit⁹. Ab ip̄o eni sūt ꝓpagati ęthiopes. Nembroth iterptat̄ tyrān⁹. Iste eni ꝑor arripuit isuetam i pp̄los tyrānidē: ⁊ ipse aggressus ē aduersus deuȝ ipietatis ędificare turrē. Heber: trāsitus. Ethymologia ei⁹ mystica est: ꝙ ab ei⁹ stirpe trāsiret de⁹: nec ꝑseueraret i eis: trāslata i gētibus gr̄a. Ex ipso eni sūt exorti hebręi. Falech: diuisio: cui p̄r ꝓpterea tale nomē iposuit: q2 tunc natus ē qñ ꝑ liguas terra diuisa ē. Thara. exploratio ascēsiōis. Melchisedech: rex iustus rex: q2 ipse postea imparuit salē: iustus: ꝓ eo ꝙ discernēs sacra legis ⁊ euāgelij: nō pecudū victimas: sed oblationē panis ⁊ calicis i sacrificium obtulit. Loth: declinās. Factis eni sodomoꝝ nō ꝯsensit: sed eoꝝ illicita carnis icēdia declinauit. Moab: ex p̄re: totū nomē etymologiam hȝ. Cōcepit eni eū ꝑmogēita filia de p̄re. Ammō cuius causa nomen reddit̄: filius pp̄li mei: sic deriuat̄ vt ex parte sensus nois: ex p̄te ipse sit f̄mo. Ammi eni: a quo dicti sūt ammonite: vocat̄ pp̄ls me⁹. Sarai iterpretat̄ p̄nceps mea: eo ꝙ eē vnius tātūmō domus mr̄familias. Postea causa nominis imutata: ablata de fine i l̄ra dicit̄ sara. i. p̄nceps. Omniū q̄ppe gētiū futura p̄nceps erat: sic̄ ⁊ dñs pollicit⁹ fuerat abrahā: Dabo tibi ex sara filiū: ⁊ bñdicā ei: ⁊ erit i gētes: sȝ ⁊ reges pp̄loꝝ erūt ex eo. Agar: aduena vel ꝯuersa. Fuit eniȝ ęgyptia cōplexui abrahę aduēa causa generādi data q̄ post cōtēptū angelo icrepāte ꝯuersa ē ad sarā. Cethura: thymiama iterpretat̄. Ismahel: iterptat̄ auditio dei: sic eni scriptū ē. Et vocauit nomē ei⁹ ismahel: q2 exaudiuit eū deus. Esau trinomius ē: ⁊ ex ꝓprijs causis varie nuncupat̄. Dicit̄ enim esau. i. rufus: ob coctionē. s. rufe lētis: ita appellatus: cuius edulio ꝑmogēita ꝑdidit. Edom aūt ob ruborē corpis dict⁹ est: qđ latie sanguineus dicit̄. Seir v̄o: ꝙ fuerit hispidus ⁊ pilosus: qñ eni natus ē: totus sic̄ pell' pilosus erat: atq; idem tribus noibus appellat̄. Esau. i. rufus. Edom. i. sanguine⁹. Seir. i. pilosus: q2 nō habuit lenitatē. Rebecca: patiētia: siue q̄ multū accepit. Lia: laboriosa vtiq; generando. Plurimos eni dolores q̄ȝ rachel fęcūditate pariēdi expta ē. Rachel iterptat̄ ouis: ꝓ ea .n. iacob pauit oues laban. Zelpha. os hiās. Bala: iueterata. Dina trāssert̄ i cāȝ. Iurgij eniȝ in sichimis causa extitit. Thamar: amaritudo pro viris mortuis. Eadē ⁊ cōmutās. Mutauit eni se i habitū meretricis qñ cuȝ socero suo ꝯcubuit. Phares: diuisio: ab eo ꝙ diuiserit mēbranulā secundaꝝ: diuersoris. i. phares sortit⁹ ē nomen. Uñ ⁊ pharisęi q se q̄si iustos a pp̄lo separabāt diuisi appellabāt̄: çara frater ei⁹ in cui⁹ manu erat coccinū: interpretat̄ oriēs: siue q2 ꝑmus apparuit: siue q2 plurimi ex eo iusti nati sūt: vt i libro paralypomenō ꝯtinet̄: çara. i. oriēs appellatus ē. Iob: i latinū vertit̄ dolēs: ⁊ recte dolēs ꝓꝑ ꝑcussionē carnis ⁊ passiōes doloꝝ. Calamitates eniȝ suas nois etymologia ꝑfigurauit. Pharao nomen ē nō hois sȝ honoris sicut ⁊ apud nos augusti appellāt̄ reges: cū ꝓprijs noib⁹ cēseāntur. Exprimit̄ aūt i latinū pharao: denegās eū: vtiq; deuȝ: siue dissipator ei⁹. Pp̄li eni dei fuit afflictor. Iamnes: marin⁹. siue vbi ē signū eius. Cessit eni ⁊ deficit signū ei⁹ corā signis moysi: vñ ⁊ dixerūt magi. Hic digit⁹ dei ē. Mambres: mare pellitiū: siue mare i capite. Moyses deniq; iterptat̄ sumptus ex aqua. Inuenit eni eū ad ripā flumis expositū filia pharaonis: quē colligēs adoptauit sibi: vocauitq; nomē ei⁹ moyses: eo ꝙ de aqua sumpsisset eū. Aarō: mōs fortitudis: interpretat̄: ꝓpter ꝙ thuribulū accipiēs in medio supstitit ⁊ interemptoꝝ obuiā stetit: ⁊ ruinā mortis quasi qdā mōs fortis exclusit. Eleaçar: dei adiutoriū. Balach: pręcipitans siue deuorans. Balaaȝ: van⁹ pp̄ls. Finees: ori parcēs: transfixit eni pugione çambri cū scorto madianitide: ⁊ dñi furoreȝ placauit vt parceret: çambri: stella lacessiēs vel amaricās. Proprie eni nomē ab amaritudine vocatū: ꝙ peccādo amaricauerit pp̄lm. Raab: latitudo vel fames siue ipetus. Iosue iterpretat̄ saluator. Ipse. n. i figura xp̄i pp̄lȝ a deserto saluauit: ⁊ i terrā repromissionis induxit. Caleph: q̄si cor aut canis. Hothoniel: tp̄s eius deus vel r̄nsio dei. Aoth: gloriosus. Barach: fulgurans. Delbora: apis vel loquax. Apis: ꝙ fuit ad bellū ꝓmptissima: dimicās aduersus sisarā: quo pempto cecinit canticū ide loq̄x. Iachel: ascēsio. Gedeō: experimētū iniq̄tatis eoꝝ. Frequētib⁹ eni documētis iformatus est quasi pręsagio contra hostes futurā victoriā expedire: ex quo futuro experimēto etymologiā nois sūpsit. Abimelech: pater me⁹ rex. Thola: v̄miculus: vel coccinū. Iair: illuminās. Iepte: aperiēs vel apert⁹. Esebon: cogitatio siue vinculū męroris. Abdo: fu⁹ eius. Samson: sol eoꝝ vel solis fortitudo. Fuit eni v̄tute clar⁹ ⁊ liberauit isrl' de hostib⁹ earūȝ. Dalida: paupcula vel situla. Booz i fortitudine: siue in quo robur. Noemi: quā iterpretari possumus ꝯsolatā: eo ꝙ marito ⁊ liberis pegre mortuis: nuꝝ moabitidē i ꝯsolatiōe sua tenuit. Ruth iterptat̄ festinās. Alienigena eni erat ex pp̄lo gētili: quę relicta p̄ria festinauit trāsire in terrā isrl': dicēs socrui sue: Quocūq; prexeris ꝑgam. Anna: gr̄a eius iterpretat̄: q2 dū eēt ꝑus steril' natura: postremo dei gr̄a fęcūda ē. Heli: de⁹ meus. Ofni. discalciatus. Filius eni fuit heli elect⁹ i ministeriuȝ sacerdotis: cuius amissionē suo expssit vocabulo. Ap̄ls eni ait: Calciati pedes i pręparationē euāgelij pacis. Et ꝓpha: Q̄ȝ speciosi pedes q ānūciāt pacē. Iste ḡ discalciat⁹ interptat̄: vt ei⁹ noie veteris testamēti sacerdotiū a veteri pp̄lo significaret̄ ablatū. Finees frater ofni: os mutū iterptat̄: quo significat̄ sacerdotij veteris ⁊ doctrię silētiū. Samuel: nomē eius de⁹. Iesse: i. sole sacrificiuȝ vel icensuȝ. Saul: petitio iterptat̄. Notū ē eni quō hebręorum pp̄lus sibi regē petierit: ⁊ accepit nomē: nō f̄m deū: sȝ f̄m suā volūtatē. Dauid: fortis manu interptat̄: q2 fortissim⁹ in prelijs fuit. Ipse ⁊ desiderabil' i stirpe. s. sua: de quo dixerat ꝓpha. Ueiet desiderat⁹ cūctis gentib⁹. Salomō trib⁹ noibus fuisse ꝓhibet̄. Primū vocabulū ei⁹ salomō dicit̄. i. pacific⁹: eo ꝙ i regno eius pax fuerit. Secundū nomē idida: eo ꝙ fuerit dilect⁹ ⁊ amabil' dño. Tertium vocabulū ei⁹ coeleth: qđ gręce appellat̄ ecclesiastes: latie ꝯciōator: ꝙ ad populū loqueret̄. Ionathan: colūbę donū. Absalō: p̄ris pax ꝑ antiphrasin: eo ꝙ bellū aduersus patrē gessisȝ: siue ꝙ i ip̄o bello dauid placatus fuisse legit̄ filio: adeo vt ēt magna cū dolore extinctū plāgeret. Roboā: latitudo pp̄li: ⁊ ipsum ꝑ antiphrasin ꝙ decē tribub⁹ ab eo sepatis: duę tm̄ ei relictę sūt. Abia: p̄r dñs: vel p̄r fuit. Asa: tollēs siue sustollēs. Iosaphat: dñi iudiciū. Iorā: q est excelsus. Ochoçias: apphēdēs dominū. Athalia: tp̄s dñi. Ioab: spirās: vel dñi robur. Amasias: pp̄lȝ tollēs: Oçias: fortitudo dñi. Açarias: auxiliū dñi. Oçias aūt ipse ē q ⁊ açarias duplici noie. Ipse ē q illicitū sibi sacerdotiū vendicare conatus: lepra in frōte ꝑcussus est. Ioathan: ē ꝑfectus. Pulchrā etymologiā nois hȝ. Fecit. n. rectum in conspectu dñi: ⁊ portā tēpli ędificauit excelsam. Achaç: apphēdēs. Eçechias: fortis dñs. Manasses: obliuiosus. Per multa eni scelera ⁊ sacrilegia reliq̄rat ⁊ oblit⁹ fuerat dñi: siue ꝙ oblitus deus pctōꝝ illius. Amon: fidelis vel honestus. iosias: vbi ē incēsuȝ dñi. Propria etymologia nominis. Iste ē eniȝ q simulacra cōbussit. Ioachaç: robustus. Ioachim: vbi ē ꝑparatio. Eliachim: dei resurrectio. Iechonias ꝑparatio dñi. Sedechias: iust⁹ dñi. Hieroboaȝ: iudicatio dñi siue causa pp̄li: vel vt qdā aiūt diuisio iterptat̄: pro eo ꝙ in regno eius diuisus sit populus israel: ⁊ pręcisus a regno stirpis dauid. Diuisionis eniȝ populi causa iste extitit. çambri: psalmus: vel canticum meum vel hymnū. Amri: crispās me⁹. Achab: frater p̄ris. Ieçabel: fluxus sanguis v̄l fluēs sanguine: sȝ melius: vbi ē sterquilinū. Pręcipitata eni deorsuȝ: comederūt carnes eius canes: sicut pędixerat helias. Et erūt inq̄t carnes ieçabel sicut stercus sup faciēȝ terrę. Ochoçias: apphēdēs deū. Iehu: ipse v̄o ē. Ioathan robustus. Sella: vmbra eius vel petitio. Manaen ꝯsolās. Phaceas: aperiēs. Nabuchodonosor: ꝓphetia lagūculę āgustę: siue ꝓphetās istiusmodi signū pro somnio. s. futuroꝝ qđ vidisse narrat̄ ⁊ daniel iterptat⁹ est: siue sessio i agnitōe angustię ꝓ his q in captiuitatē ab eo ducti sunt. çorobabel apud hebreos: ex tribus itegris noibus tradit̄ eē cōposit⁹. ço: iste: ro magister: babel ꝓprie babyloniū sonat: ⁊ efficit̄ nomen çorobabel: iste magister de babylōe. In babylone eniȝ ort⁹ est: vbi ⁊ p̄nceps gentis indeę extitit.

¶ De patriarchis. Cap. VII.

QUorūdā patriarchaꝝ etymologię notandę sunt: vt sciamus qd i suo vocabulo resonēt. Nā plerīq; eoruȝ ex causis ꝓprijs noia acceperūt. Patriarcha iterptat̄ patꝝ princeps. Archos eni gręce p̄nceps ē. Abrā ꝑmū vocatus ē: p̄r videns pp̄lȝ ꝓꝑ israhelitas. s. tm̄: postea appellatus ē abrahā: qđ trāssert̄ p̄r multaꝝ gētiū: qđ erat adhuc ꝑ fidē futuꝝ. Gētiū aūt nō habet̄ i noie: sȝ subaudit̄: iuxta illud. Erit nomē tuū abrahā: q2 patrē multaꝝ gētiū posui te. Isaac: ex risu nomē accepit. Risit eni p̄r qñ ei ꝓmissus ē: admiratus in gaudio. Risit ⁊ mater qñ ꝑ illos tres viros ꝓmissus est: dubitās in gaudio. Ex hac ḡ causa nomē accepit. Isaac: iterptat̄ eni risus. Sciēdū aūt ꝙ q̄ttuor i veteri testamēto absq; vllo velamine noib⁹ suis anteq̄ȝ nascerēt̄ vocati sūt. ismahel. isaac. salomon ⁊ iosias. Lege scripturas. iacob: supplantator interptat̄: siue ꝙ lotu plantā nascētis fratris apphēderit: siue ꝙ postea fratrē arte decepit: vñ ⁊ esau dixit. Iuste vocatū ē nomē ei⁹ iacob: supplātauit .n. me ecce secūdo. Israhel: vir vidēs deū. Tūc eni hoc nomē accepit quando tota nocte luctatus vicit in certamine angelū: ⁊ oriēte lucifero benedictus. est. inde ꝓꝑ visionē dei: isrl' appellatus ē: sicut ⁊ ipse ait. Uidi dominum facie ad faciē ⁊ salua facta ē aīa mea. Ruben: interpretat̄ visionis filius siue videns filiū. Sic eniȝ quando eū pepit lia: vocauit nomen eius ruben: dicēs: q2 vidit de⁹ humilitatē meaȝ. Symeon interpretat̄ auditio dei. Sic eniȝ dixit lia quando euȝ peperit: q2 exaudiuit me de⁹. Leui: additus. Dixit eniȝ lia: qñ pepit euȝ non ambigens de amore viri. Nūc mecū erit vir me⁹: q2 pepi ei tres filios. Iuda: cōfessio dicit̄. Qñ eniȝ eū pepit lia: laudē dño rettulit dicens. Nūc super hoc ꝯfitebor dño: ⁊ ob id vocatus est iuda. A cōfessione itaq; nomē eius est dictū: qđ ē graꝝ actio. Isachar interpretat̄ ē merces. is q̄ppe dicit̄ ē: achar merces. Hoc āt ideo: q2 mādragoris filij rubē: introitū viri qui racheli debebat̄ ad se emerat lia: vnde ⁊ dum natus ē: dixit lia. Dedit de⁹ mercedē meā. çabulon interptat̄ habitaculū. Sextus eniȝ hunc filiū genuerat lia: ꝓpterea iā secura dixit. Habitabit mecū vir meus. Unde ⁊ fili⁹ eius vocatus ē habitaculuȝ. Neptalim. de cōuersatione siue cōparatōe: causa nominis ei⁹ est: vnde ⁊ dixit rachel: cū euȝ pepisset ancilla ei⁹ bala: Habitare me fecit de⁹ habitatōe cū sorore mea. Dan interpretat̄ iudiciū. Bala eniȝ duȝ eū pepisset: dixit rachel dñā eius. indicauit me dominus ⁊ exaudiēs dedit mihi filiū. Causaȝ nois expressit: vt ab eo ꝙ iudicassȝ dñs: filio ancillę iudicij nomē iponeret. Gad ab euētu siue ꝓcinctu vocat⁹ ē. Quādo eni eū peperit çelfa: dixit dñā eius lia: infortuna. i. qđ dicit̄ in ꝓcinctu vel euentu. Aser: beat⁹ dicitur. Duȝ eni pepisset eū çelfa: dixit lia: Beata ego: ⁊ beatificāt

me mulieres:⁊ ab eo ꝙ beata dicit̄:ex etymologia nomis
beatū vocauit. Joseph ab eo ꝙ sibi alium filiū addi mater
optauerat.vocauit augmētū. Hunc pharao saphaneth ap/
pellauit:qđ hebraice abscōditoꝝ reptorē sonat:ꝑ eo ꝙ ob
scura somnia reuelauit ⁊ sterilitatē prędixit. Tamē:qꝛ hoc
nomē ab egyptio ponit̄:ipsiꝰ linguę debet habere rōnē. In
terꝑtat̄ ġ saphaneth ęgyptio sermone:saluator mūdi:eo ꝙ
orbē terrę ab iminēte famis excidio liberaret. Beniamin
interꝑtat̄ filius dextere:quod est virtutis. Dextera eni ap/
pellat̄ iamin. Mater qppe eius moriēs:vocauerat nomē
eius benoni.i.filius doloris mei. Pater hoc mutauit: filiuꝫ
dextere nominās. Manasses dictus ab eo ꝙ sit pater eius
oblitꝰ laboꝝ suoꝝ. Ita eni hebraice vocat̄ obliuio. Effraiꝫ
eo ꝙ auxerit eū deus:⁊ ex hoc vocabulo in linguā nostram
transfertur augmentum.

De prophetis. Cap. VIII.

Uos gētiles vates appellāt:hos nostri pro
phetas vocāt:qsi prefatores:qꝛ porro fant̄:
⁊ de futuris vera prędicūt. Qui aūt a nobis
ꝓphetę in veteri testamēto videntes appel
labant̄:qꝛ videbāt ea quę ceteri nō videbāt
⁊ ꝓspiciebant ea quę in mysterio abscondi/
ta erant. Hinc est qđ scriptum est in samue/
le. Eamus ad videntē. Hinc Esaias. Uidi inquit dnm sedē
tē super soliū excelsum ⁊ eleuatū. Et ezechiel. Aperti sunt
celi ⁊ vidi visiōes dei. Quorūdā aūt ꝓphetaꝝ etymologię
nominū annotādę sūt. Uocabula eni eoꝝ satis ondūt qđ i
futuris factis dictisq; suis prenūciassent. Helias interꝑtat̄
dns deus. Ex futuri igit̄ pręsagio sic vocat̄. Nā dum alter/
caret̄ in sacrificio cū quadringētis sacerdotibus baal:inuo
cato noīe dni:descēdit de celo ignis sup holocaustū. Qđ cū
vidisset ois ppl's cecidit i faciē suā ⁊ ait. Dominꝰ ipse ē ds.
Ex hac igit̄ cā tale ꝓus nomē accepit:ꝑ eo ꝙ ꝑ eū postea co
gnouerit populus dominū deū. Idē ⁊ fortis dominꝰ inter/
pretat̄:vel propter ꝙ interfecit eosdē sacerdotes:vel ꝓpter
ꝙ achab aduersitatē tolerauit. Heliseus: dni salus interꝑ
tat̄:vocabulū āt ⁊ idem ex futuri pręsagio suscepit. Deniq;
⁊ multas virtutes fecit:⁊ famē pellens:ꝓplm a morte salua
uit. Nathan:dedit siue dantis. Esaias interpretat̄ saluator
dni:⁊ merito. Saluator ē eniꝫ vniuersaꝝ gētiū:eiusq; sacra
mēta āplius q̄ ceteri ꝑdicauit. Hieremias:excelsus dni: ꝑ
eo ꝙ dictū est ei. Ecce constitui te super gētes ⁊ regna. Eze
chiel fortitudo dei. Daniel:iudiciū dei:siue qꝛ i presbytero/
rum iudicio sentētiā diuinę examinatiōis exhibuit: duꝫ re
pta eoꝝ falsitate:susannā ab interitu liberauit:siue ꝙ visio
nes ⁊ somnia quibꝰ ꝑ singula quedaꝫ enigmata:futura mō
strabant̄:sagaci mente discernēs aperuit. Hic ⁊ desiderio/
rum vir appellatus est:qꝛ panē desiderij non manducauit:
⁊ vinū cōcupiscentię non bibit. Osee:saluator aut saluans.
Hū eniꝫ irā dei in ꝓplm isrl ob crimen idolatrię ꝓphetassꝫ:
domui iudę salutē ꝓnūciauit. Propter qđ ezechias rex iu/
da sublatis idol' q̄ pręcedētes reges ꝯsecrauerāt: templum
dni purgasse ac purificasse mōstrat̄. Iohel dominꝰ deꝰ:siue
incipiēs deo vel fuit dei. Hoc eni eiꝰ vocabulū resonat ety
mologia icerta. Amos:ppl's auulsus. Prophetia eniꝫ eiꝰ ad
ꝓplm fuit isrl qꝛ iā auulsus erat a domino: ⁊ aureis vitulis
seruiebat:siue auulsus a regno stirpis dauid. Naū:germen si
ue ꝯsolator. Increpat.n.ciuitatē sanguinū:⁊ post euersionē
illiꝰ consolat̄ syon dicens. Ecce sup mōtes pedes euāgelizā
tis ⁊ annūciantis pacē. Abacuc amplexans:qꝛ vl' ex eo ꝙ
amabilis dno fuit vocat̄ amplexatio: vel ꝙ in certamē cū
deo cōgredit̄:amplexātis.i.luctātis sortitꝰ ē nomē. Nullus
eni taꝫ audaci voce ausus est deū ad disceptationē iusticię
ꝓuocare:cur i rebꝰ humanis ⁊ mūdi istiꝰ tāta reꝝ versaret̄
iniqtas. Micheas:qs hic vel qs iste. Cōminat̄ samarię ob
cāꝫ simulacroꝝ:illo mō de quo heliu dicit̄. Quis ē iste iuol
uēs sentētias. Sophonias speculū vel archanū domini in/
terpretat̄: vtrūq; ad ꝓphaꝫ conuenit. Ipsi.n.sciūt mysteria
dei. Unde ad ezechielē dicit̄. Speculatorē te posui domui
isrl. Et alibi. Nō faciet dns qcq; nisi reuelauerit seruis suis
ꝓphetis. Abdias seruꝰ domini:sicut eni moyses famulus do
mini:⁊ apl's seruꝰ xp̄i:ita iste legatꝰ ad gentes missus: videt ⁊
prędicat q̄ ꝓphetali digna sunt mysterio ⁊ seruitute:inde ser
uus domini. Jonas interꝑtat̄ colūba siue dolēs. Colūba ꝑ
gemitu:qꝛ in vētre ceti triduo fuit. Dolens aūt:vel ꝓpter
tristiciā quā habuit de salute niniuitaꝝ:vel ꝓpter hederaꝫ
subito arescētē:cuiꝰ vmbraculo tegebat̄ contra sol' ardorē.
Ipse ē ⁊ amathi sareptānę viduę filiꝰ:vt iudęi affirmāt: quē
resuscitauit helias:matre postea ad eū dicente. Nūc cogno
ui qm vir dei es tu:⁊ verbū dni in ore tuo veꝝ est:ob hanc
causam ipm amathi vocatū. Amathi eniꝫ ex hebręo in lati
nam linguā veritas dicit̄:⁊ ex eo ꝙ veꝝ helias locutꝰ est.il
le q suscitatꝰ est:filiꝰ nūcupatꝰ est veritatis. Zacharias memo
ria dni. 70. eniꝫ anno desolationis tēpli cōpleto zacharia
ꝑdicante memoratꝰ est dns ꝓpli sui: iussuq; darij reuersus
est dei ppl's:⁊ reędificata ē vrbs ⁊ tēplū. Aggeus: in latinuꝫ
festinꝰ ⁊ letus resonat. Destructū eni tēplū ędificādū ꝓphe
tat:⁊ post luctū captiuitatis:regressiōis leticiā ꝑdicat. Ma
lachias iterꝑtat̄ angelus dni.i.nūciꝰ. Quicqd eniꝫ loqbat̄:
quasi a dno eēnt mandata:ita credebant̄: ⁊ ide ita nomen
eiꝰ. 70. trāstulerūt dicentes. Assumptio vbi dni sup isrl: in
manu āgeli eiꝰ. Esdras:adiutor. Neemias:ꝯsolator a dno.
Quodā eni ꝑsagio futuri:noīa ista sortiti sūt. Fuerūt eni in
adiutoriū ⁊ ꝯsolationē oī illi ꝓplo redeūti ad patriā. Naꝫ ⁊
tēplū dni ydē reędificauerūt:⁊ muroꝝ ac turriū opꝰ ipi re/
staurauerūt. Ananias:gr̄a dei iterꝑtat̄. Idē ⁊ sidrach:ligua
chaldęa:qđ interꝑtat̄ decorꝰ meꝰ. Azarias:auxiliū dni. Idē
⁊ abdenago:qđ in latinū vertit̄:seruiēs taceo. Misael: qui
ppl's dni. Ipse ⁊ misach:qđ iterꝑtat̄ risus vel gaudiū. Azia:
frater meꝰ. Semeia:audiēs dnm. Asaph:congregans. Idi/
thun:trāsiliēs eos:siue saliēs eos. Quosdā eni inherētes hu
mo:curuatos i terrā ⁊ ea q̄ in imo sunt cogitantes.⁊ in rebꝰ
trāseūtibꝰ spem ponētes:trāsilinit canendo iste q vocat̄ trā
siliens. Eman:accipiens: vel formido eoꝝ. Ethan robustꝰ.
Barachia benedictꝰ dni:vel bndictꝰ dns. Olda: districtio
siue diuerticulū. Judith:laudās vel ꝯfitēs dno. Hester:ab/
scōsa. Zacharias:memoria dni:ob hoc qꝛ canit:memoriale
testamēti sui sci. Joānes baptista:dni gr̄a:eo ꝙ sit limes pro
phetię:ꝓnūcius gr̄ę:siue initiuꝫ baptismatis:ꝑ qđ gr̄a mini/
strat̄. Hi sūt ꝓphetę veteris nouiq; testamenti:quoꝝ finis
xp̄s:cui dicit̄ a p̄re. Et ꝓphetā i gētibꝰ posui te. ¶ Prophe
tię aūt genera sunt septē. Primū genꝰ extasis: qđ ē mentis
excessus:sic vidit petrꝰ vas illud sūmissuꝫ de celo i stupore
mētis cū varijs aīalibꝰ. Secūdū genꝰ visio:sic apud Esaiā
dicentē. Uidi dnm sedētē sup soliū excelsuꝫ. Tertiū genꝰ
somniū:sicut iacob subnixaꝫ in celo scalaꝫ dormiens vidit.
Quartū genus per nubē:sicut ad moysen ⁊ ad iob post pla
gaꝫ loquit̄ deꝰ. Quintū genus:vox de celo:sicut ad abrahā
sonuit dicens. Ne inijcias manū tuā sup pueꝝ. Et apud sau
lū in via. Saule salue qd me persequeris. Sextū genus:ac
cepta parabola:sicut apud salomonē in prouerbijs: ⁊ apud
balaaꝫ:cū euocaret̄ a balach. Septimū genus:repletio san
cti spūs:sicut pene apud omnes prophetas. Alij tria genera
visionū dixerūt esse: Unū sꝫ oculos corpis:sicut vidit abra
haꝫ tres viros sub ilice mābre:⁊ moyses igneꝫ in rubo: ⁊ di
scipuli transfiguratū dnm in monte inter moysen ⁊ heliaꝫ
⁊ cetera hꝰ. Alteꝝ sm spiritū:quo inmaginamur ea q̄ ꝑ cor
pus sentimꝰ:sicut vidit Petrꝰ discū illū sūmitti de celo cū
varijs animalibus:⁊ sicut esaias deū in sede altissima non
corporaliter sed spiritualiter vidit. Non enim deuꝫ forma
corporea circūterminat:sed quēadmodū figurate:non pro
prie multa dicunt̄: ita etiā figurate ⁊ multa monstrantur.
Tertiū aūt genus visionis est qđ neq; corporeis sensibus:
neq; vlla parte animę qua corporaliū reꝝ imagines capiū/
tur:sed per intuitū mentis:quo intellecta cōspicit̄ veritas:
sicut daniel ꝑditꝰ mente vidit qđ balthasar viderat corpe.
Sine quo genere:illa duo vel ifructuosa sūt:vel etiā i erro
reꝫ mittunt. Omnia tn̄ hęc genera spūs scūs moderat̄. Ha
bere aūt ꝓphetiā:nō solū bonꝰ:sꝫ etiā malus pōt. Nā inue/
nimꝰ saulē regē ꝓphetasse. Persequebat̄ eniꝫ sanctū dauid:⁊
impletus sancto spū prophetare cepit.

¶ De apostolis. Cap. IX.

Apostoli missi interpretant̄. Hoc eni eoꝝ no
mē indicat. Nā sicut grece angeli: latine nū
cij vocat̄:ita grece apl'i:latine missi appellā
tor. Ipsos eni misit xp̄s euangelizare ꝑ vni
uersuꝫ mūdū:ita vt qdā persas idosq; pene
trarent:docentes gentes ⁊ faciētes in nomi
ne christi magna ⁊ incredibilia miracl'a: vt
attestātibꝰ signis ⁊ prodigijs crederet̄ illis:in his q̄ dicebāt
⁊ viderant. Habent eni plerịq; eoꝝ ex his causas suoꝝ vo
cabuloꝝ. Petrꝰ a petra nomē accepit:hoc ē a xp̄o:sup queꝫ
fundata est ecclesia. Nō eni a petro petra:sꝫ petrus a petra
nomē sortitus ē:sicut nō xp̄s a xp̄iano:sꝫ xp̄ianꝰ a xp̄o voca/
tur:ideoq; ait dns. Tu es petrus ⁊ sup hāc petrā edificabo
ecclesiaꝫ meā:qꝛ dixerat petrus. Tu es xp̄s filius dei viui.
Deinde ei dominus:sup hanc inqt petraꝫ quā confessus es
edificabo ecclesiā meā. Petra eniꝫ erat xp̄s: sup qđ funda/
mentū etiaꝫ ipse edificatꝰ est petrus. Cephas dictꝰ:eo ꝙ in
capite sit constitutꝰ apostoloꝝ. Cephalin enim grece caput
dicit̄:⁊ ipsuꝫ nomē in petro syrū est. Simon bariona in lin/
guaꝫ nostram sonat filius colūbę:⁊ est nomen syrū pariter
⁊ hebręū. Bar quippe syra ligua filꝰ: ione hebraice colūba:
vtroq; sermone dicit̄ bariona. Alij simpliciter accipiūt: ꝙ
simon.i.petrus filꝰ sit ioānis: iuxta illaꝫ interrogationeꝫ.
Simon ioānis diligis me:⁊ voluīt scriptoꝝ vitio deprauaꝫ
tuꝫ:vt pro barioanna hoc est filio ioānis:baiona scriptum
sit:vna detracta syllaba. Joāna aūt interpretat̄ dni gratia.
Et fuisse ꝯstat petruꝫ trinomiū:petruꝫ:cephan:⁊ simon ba
riona. Simon autem hebraice iterpretat̄ audiēs. Saulus
hebraico sermone tētatio dictus:eo ꝙ prius in tētatōe ec
clesię sit versatus. Persecutor eni erat:ide nomē habebat
illud:qm ꝑsequebat̄ christiāos. Postea mutato noīe de sau
lo factꝰ est paulus:quod iterpretat̄ mirabilis siue electus.
Mirabil':vel qꝛ mlta signa fecit: vl' qꝛ ab oriēte vsq; ad occa
suꝫ euāgeliū xp̄i i oībus gētibꝰ ꝑdicauit. Electꝰ sic in actibꝰ
aploꝝ spūs scūs dicit:segregate mihi barnabā ⁊ paulū ad
opus ad qđ elegi eos. Latino aūt sermone:paulus a modi
co dictus. vn̄ ⁊ ipse ait. Ego sum minimus oīuꝫ aploꝝ. Quā
do eni saulus:supbus elatus: qm paulus: humilis:modicꝰ:
Ideo sic loqmur:paulo post videbo te.i.post modicū. Naꝫ
qꝛ modicus factus est:ipse dicit. Ego eni suꝫ nouissimꝰ om/
niū aploꝝ:⁊ mihi minima oīuꝫ scōꝝ data ē gratia. Cephas
sit ⁊ saulus.iō mutato noīe sunt vocati:vt eēnt etiā ipso no
mine noui sicut abrahā ⁊ sara. Andreas frater petri carne:
⁊ coheres gratia:sm hebraicā etymologiā interꝑtat̄ deco/
rus siue rñdēs: sermone aūt greco:a viro virilis appellat̄.
Joānes quodā vaticinio ex merito nomē accepit. Interꝑ/
tat̄ eni:in quo ē gr̄a:vel dni gratia. Amplius eniꝫ eū ceteris
aplis dilexit ih's. Jacobꝰ zebedei a p̄re cognominat̄:quē re
linquēs cū ioāne: veꝝ patrē secuti sūt. Hi sūt filij tonitrui:
q etiaꝫ boanarges ex firmitate ⁊ magnitudine fidei noīati
sunt. Hic ē iacobꝰ filius zebedei frater ioānis:q post ascēsio
neꝫ dni ab herode manifestat̄ occisus. Jacobꝰ alphei ob di
stinctionē ꝑoris cognominatus:qui dicit̄ filius zebedei: si/
cut iste filius alphei. Cognomentū igit̄ ambo a p̄re sumpse
rūt. Iste est iacobus minor q in euangelio frater dni noiat̄:
qꝛ maria vxor alphei:soror fuit matris dni:quā mariā cleo
phę ioānes euangelista cognominat:a p̄re siue a gentilitate
familię:aut quacūq; alia causa ei nomē imponēs. Alpheus
aūt hebreo sermone in latinū exprimit̄ millesimus siue do
ctus. Philippus os:lāpadoꝝ: vl' os manuū. Thomas:abys
sus vel geminꝰ:vn̄ grece didymus appellat̄. Bartholome
us:filius suspēdentis aquas:vel filius suspēdētis me: syruꝫ
est nō hebreū. Mattheus i hebreo donatus exprimit̄. Idē
⁊ appellatus leui ex tribu a qua ortꝰ fuit. In latino autē ex
ope publicani nomē accepit:qꝛ ex publicanis fuit electus ⁊
i apl'atū trāslatus. Simon chananeus:ad distinctionem si
monis petri:de vico galilee chana:vbi aquas dns mutauit
i vinū. Ipse est q in alio euangelista scribit̄ zelotes. Chana
qppe zelus iterꝑtat̄. Judas iacobi q alibi appellat̄ lebbeꝰ:
figuratū nomē habet a corde: qđ nos diminutiue corculuꝫ
possumus appellare. Ipse in alio euangelista Thadeus scri
bit̄:quē ecclesiastica tradit historia:missuꝫ edessam ad aba
gaꝝ regē. Judas scariothis:vl' a vico in quo ortus est: vl' ex
tribu isachar vocabulum sumpsit quodaꝫ ꝑsagio futuri in
condemnationē sui. Isachar eni interꝑtat̄ merces:vt signi
ficaret̄ preciū proditoris quo vendidit dominuꝫ sicut scri/
ptum est. Et acceperūt mercedeꝫ meā.30.argenteos:ꝓciuꝫ
qđ appreciatus suꝫ ab eis. Mathias qui inter apostolos si
ne cognomine solus habet̄:interpretat̄ donatus: vt subau/
diatur:pro iuda. Ipse eniꝫ in locū eius electus est ab aposto
lis:cū pro duobus sors mitteret̄. Marcꝰ:excelsus manda/
to:vtiq; ꝓp euāgeliū altissimi qđ ꝑdicauit. Lucas:ipse con
surgēs:siue ipse eleuās:eo ꝙ eleuauerit ꝑdicatiōeꝫ euāgelij
post alios. Barnabas:filiꝰ ꝓphete:vel filius ꝯsolationis.

¶ De reliquis in euāgelio noībus. Cap. X.

Maria illuminatrix siue stella maris. Genuit
eniꝫ lumen mundi:sermone aūt syro maris
dna nūcupat̄:⁊ pulchre:qꝛ dominū genuit.
Helisabeth dei mei saturitas: vl' dni mei iu
ramētū. Magdalena:turris. Martha:irri
tans vel prouocans:sermone aūt syro inter
pretat̄ dominans. Nathanael:donū dei: qꝛ
deꝰ.i.simulatio:dono dei in eo nō fuit. Zebedeus: donatus
siue fluens iste. Zacheus:iustus siue iustificatus: siue iustifi
candus:syꝝ est nomē non hebręū. Lazarus adiutus: eo ꝙ
sit a morte resuscitatus. Herodes:pelliceus:vel gloriosus
clara etymologia. Cayphas:inuestigator aut sagax: aut vo/
mens ore. Iniquo enim ore suo iustuꝫ condemnauit: q̄uis
hoc mysterio prophetali annūciasset. Pontius: declinans
consiliū: vtriq; iudeoꝝ. Accepta enim aqua:lauit manus su
as dicēs. Innocens ego sum a sanguīe iusti huius. Pilatus:
os malleatoris:qꝛ duꝫ xp̄ꝫ ore suo ⁊ iustificat ⁊ cōdēnat.mo
re malleatoria vtraq; ferit. Barrabas:filius magistri eorū:
absq; dubio iudeoꝝ magistri:qui ē diabolus: homicidioꝝ
auctor:q vsq; hodie regnat in eis.

¶ De martyribus. Cap. XI.

Martyres greca lingue:latine testes dicunt̄:
vnde ⁊ testimonia grece:martyria nūcupā
tur. Testes aūt ideo vocati sunt:qꝛ ꝓpter te
stimoniū xp̄i passiones sustinuerunt:⁊ vsq;
ad mortē ꝑ veritate certauerūt. Qđ vō nos
nō testes:qđ latine vtiq; possumus dicere:
sed grece martyres appellamus:familiariꝰ
ecclesię auribus hoc grecū verbū sonat: sicut multa greca
nomina qbus pro latinis vtimur. Martyꝝ primus i nouo
testamento stephanus fuit:qui hebręo sermone interpreta
tur norma:ꝙ prior fuerit in martyrio ad imitationem fide
lium. Idem autem ex greco sermone in latinum vertitur
coronatus:⁊ hoc prophetice:vt quod sequeretur in re: vati
cinio quodam futuri:prius in vocabulo resonaret. Passus
est enim ⁊ quod vocabatur accepit. Stephanus enim coro
na dicitur:humiliter lapidatus: sed sublimiter coronatus.

Duo aūt sunt martyrij genera: vnū in aperta passiõe: alterꝫ in occulta animi virtute. Naꝫ multi hostis insidias tolerãtes: ⁊ cunctis carnalibus desiderijs resistẽtes: per hoc ꝙ se omnipotenti deo in corde mactauerunt: etiam pacis tempore martyres facti sunt: qui etiaꝫ si persecutionis tempus existeret: martyres esse potuerunt.

De clericis. Cap. XII.

Cleros ⁊ clericos hic appellatos: qꝛ mathias sorte electus est: quẽ primū per aplos legimꝰ ordinatū. Cleros enim grece sors vel hereditas latine dicitur. Propterea ergo dicti sunt clerici: qꝛ de sorte sunt dñi: vel qꝛ dñi partem habẽt. Generaliter aūt clerici nūcupãt oẽs q in ecclesia xpi deseruiūt: quoꝝ gradus ⁊ noīa hec sunt. Ostiariꝰ: psalmista: lector: exorcista: acolythus: subdiaconꝰ: diaconus: psbyter: eps. Ordo epoꝝ qdripartitus est. i. in patriarchis: archiepis: metropolitãis atq; epis. Patriarcha greca lĩgua summus patrū interptat: qꝛ pmū. i. aplicuꝫ retinet locū: ⁊ ideo qꝛ sūmo honore fungit: tali noīe censet: sicut romanus: antiochenꝰ: ⁊ alexãdrinus. Archieps greco vocablo ꝙ sit sūmꝰ epoꝝ. Tenet eni vicẽ aplicã ⁊ psidet taꝫ metropolitanis ꝙ epis ceteris. Metropolitani aūt a mẽsura ciuitatū vocãt. Singul' eni prouintijs pemĩnẽt: quoꝝ auctoritati ⁊ doctrine ⁊ potestati ceteri sacerdotes subiecti sūt: sine qbꝰ nihil reliquos epos agere licet: sollicitudo eni totiꝰ prouintie ipsis epis cõmissa ẽ. Oẽs aūt superiꝰ designati ordines vno eodẽq; vocabulo epi nominant: sed ideo priuato noīe qdaꝫ vtunt pter distinctioneꝫ potestatū quã singulariter acceperunt. Patriarcha patrū princeps. Archon enim pnceps. Archieps pnceps epoꝝ: sicut metropolitanus a mensura ciuitatū. Episcopatꝰ aūt vocabulū inde dictū: ꝙ ille q superefficit: supintẽdat: curam. s. gerẽs subditoꝝ: scopin eni grece latine intẽdere dicit. Epi aūt grece latine speculatores interpretant. Naꝫ speculator ẽ ppositꝰ in ecclesia dictꝰ eo ꝙ speculet atq; pspiciat ppl'oꝝ ifra se positoꝝ mores ⁊ vitã. Põtifex pnceps sacerdotū ẽ: qsi via sequẽtiū. Ipse ⁊ summꝰ sacerdos: ipse ⁊ pontifex maximꝰ nuncupat. Ipse enim efficit sacerdotes atq; leuitas: ipse oẽs ordines eccl'iasticos disponit: ipse qd vnusqsq; facere debeat ostendit. Antea aūt põtifices reges erant. Nam maioꝝ hec erat consuetudo: vt rex esset etiã sacerdos ⁊ pontifex. Unde ⁊ romãi imperatores põtifices dicebant. Uates a vi mẽtis appellatos cuiꝰ significatio multiplex ẽ. Nam modo sacerdotẽ: modo pphetaꝫ significat: mõ poetã. Antistes sacerdos dictꝰ: ab eo ꝙ antestat. Primꝰ est enim in ordine ecclesie: ⁊ supra se nulluꝫ hꝫ. Sacerdos aūt nomẽ habet compositū ex greco ⁊ latio: qsi sacrū dans: sicut eniꝫ rex a regendo: ita sacerdos a sacrificãdo vocatꝰ est. Cõsecrat enim ⁊ sanctificat. Sacerdotes aūt gentiliū flamines dicebãt. Hi in capite habebãt pilleum i quo erat breuis virga desup habẽs lane aliquod. Quod cū p estū ferre nõ possent: filo tñ capita religare ceperūt: Naꝫ nudis eos penitꝰ capitibus incedere nefas erat: vnde a filo quo vtebãtur flamies dicti sūt: quasi filamines: veꝝ festis diebꝰ filo deposito pilleū imponebãt pro sacerdotij eminẽtia. Presbyter grece latine senior interpretatur: nõ pro etate vel decrepita senectute: sꝫ pter honorẽ ⁊ dignitatẽ quã acceperūt: psbyteri nominãtur. Unde ⁊ apud veteres ideꝫ epi ⁊ psbyteri fuerūt: qꝛ illud nomen dignitatis est: hoc etatis. Ideo aūt ⁊ presbyteri sacerdotes vocãtur: quia sacrum dant: sicut ⁊ epi qui licꝫ sint sacerdotes: tamẽ põtificatꝰ apicem nõ habẽt: qꝛ nec chrismate frõteꝫ signãt: nec paraclitū spiritū dant: qd solis deberi eps lectio actuū aploꝝ demonstrat. Leuite ex noīe auctoris vocati. De leui. n. leuite exorti sunt: a quibꝰ in templo dei mystici sacramenti ministeria explebantur. Hi grece diaconi: latine ministri dicuntur: qꝛ sicut in sacerdote psecratio: ita in diacono ministerij dispẽsatio habetur. Hypodiacões grece. quos nos subdiaconos dicimꝰ: qui ideo sic appellant: qꝛ subiacẽt pceptis ⁊ officijs leuitaꝝ. Oblatiões enim in templo dei a fidelibꝰ ipsi suscipiūt: ⁊ leuitis superponẽdas altaribus deferūt. Hi apud hebreos nathinnei vocantur. Lectores a legẽdo: psalmiste a psalmis canẽdis vocati. Illi enim predicant populis qd sequãtur: isti canūt vt excitẽt ad compunctioneꝫ animos audiẽtiū: licꝫ ⁊ qdã lectores ita miserãter pnūciẽt: vt qsdã ad luctū lamẽtationẽq; pcellãt. Idẽ et ⁊ pnūciatores vocãt: ꝙ porro annūciẽt. Tanta enim ⁊ tam clara erit eoꝝ vox: vt quis longe positoꝝ aures adimpleant. Cantor aūt vocatꝰ: qꝛ vocem modulatur in cantu. Huius duo genera dicunt in arte musica: sicut ea docti homines latine dicere potuerunt precentor ⁊ succentor. Precẽtor scilicet qui voceꝫ premittit in cantu. Succentor autem qui subsequenter canendo respondet. Concentor autem dicitur quia consonat: qui aūt nõ cõsonat: nec cõcinit: nec cãtor nec cõcentor erit. Acolythi grece latie ceroferarij dicūt a deportandis cereis qñ euãgeliū legẽdum est: aut sacrificiū offerẽdum. Tūc enim accẽdūtur luminaria ab eis ⁊ deportãtur: nõ ad effugãdas tenebras: dum sol eodem tẽpore rutilet: sꝫ ad signū leticie demõstrandum: vt sub typo luminis corporal' illa lux ostẽdatur: de qua in euãgelio legitur. Erat lux vera que illuminat omnem hominem veniẽteꝫ in hūc mūdū. Exorciste ex greco in latinū adiurãtes siue icrepãtes vocãtur. Inuocãt eniꝫ super cathecuminos vl' super eos qui habẽt spiritū immūduꝫ: nomẽ dñi ihū: adiurãtes per eū vt egrediat ab eis. Ostiarij idem ⁊ ianitores: qui in veteri testamẽto electi sūt ad custodiam templi: vt nõ ingrederetur eum immundus in omni re. Dicti autẽ ostiarij: ꝙ presint ostijs templi. Ipsi enim tenentes clauem omnia intus extraq; custodiūt: atq; inter bonos ⁊ malos habẽtes iudicium: fideles recipiunt: ⁊ respuunt infideles.

De monachis. Cap. XIII.

Monachus greca etymologia vocatus eo ꝙ sit singularis. Monas enim grece singularitas dicit. Ergo si solitariꝰ interpretat: vocabulū monachi: qd facit i turba qui solus est? Plura aūt sunt genera monachoꝝ. Cenobite: quos nos in cõe viuẽtes possumus appellare: Cenobium eni plurimoꝝ ẽ. Anachorite sūt: q post cenobialeꝫ vitã deserta petūt: ⁊ soli habitãt per deserta: ⁊ ab eo ꝙ procul ab hominibus recesserūt: tali noīe nūcupãtur: sed anachorite heliam ⁊ ioãnem: cenobite apostolos imitãtur. Heremite hi sūt qui ⁊ anachorite ab hoīum cõspectu remoti: heremū ⁊ desertas solitudines appetẽtes. Nam heremū dicit quasi remotū. Abba auteꝫ syrū nomẽ significat i latinū pater: qd paulus romanis scribẽs exposuit dicẽs. In quo clamamꝰ abba pater: i vno nomine duabꝰ vsus linguis. Dicit enim abba syro noīe patrẽ: ⁊ rursus latine noīat itidẽ patrem.

De ceteris fidelis nominibus. Cap. XIIII.

Christiãus quãtū iterpretatio ostẽdit de vnctiõe dicit: siue de noīe auctoris ⁊ creatoris. A xpo eni xpiani sūt cognomiati: sicut a iuda iudei. De magistri qppe noīe cognomen sectatoribꝰ datū ẽ. Xpiani aūt oliꝫ a iudeis quasi ob opprobriū nazarei vocabãt: p eo ꝙ dñs noster atq; saluator a vico quodaꝫ galilee nazarenꝰ sit appellatus. Nõ se aūt gloriet xpianū: qui nomẽ habet ⁊ facta nõ hꝫ: vbi aūt nomen secutū fuerit opus: certissime ille ẽ xpianus: qꝛ se factis ostẽdit xpianū: ambulãs sicut ⁊ ille ambulauit: a quo ⁊ nomẽ traxit. Catholicus vniuersalis siue generalis interpretatur. Nam greci vniuersalẽ catholicon vocauit. Orthodoxus ẽ recte credẽs: ⁊ vt credit recte viuẽs. Ortho eniꝫ grece recte dicit: doxo glorie: hoc est vir recte glorie. Quo nomine non põt vocari: q aliter viuit ꝙ credit. Neophytus grece latie nouellus ⁊ rudis fidelis vel super renatus interpretari potest. Cathecuminus dictus pro eo ꝙ adhuc doctrinã fidei audit: necduꝫ tñ baptismuꝫ percepit. Nam cathecuminus grece auditor dicitur. Competens vocatur qui post instructionem fidei competit gratiam christi: inde ⁊ a petendo competẽtes vocati sunt. Laicus popularis. Laos. n. grece populus dicitur. Proselytus i. aduena ⁊ circūcisus: q miscebatur populo dei: grecū est.

Incipit liber octauus.

De ecclesia ⁊ synagoga. Cap. I

Ecclesia grecuꝫ est: qd in latinū vertitur cõuocatio: pp ꝙ oẽs ad se conuocet. Catholica vniuersal' κατα ὅλον: id est sꝫ totū. Non. n. sicut pventicula hereticoꝝ in aliqbus regionū partibꝰ eo artat: sꝫ p totum terraꝝ orbẽ dilatata diffundit. Qd etiã apl's approbat ad romanos dicẽs: Gratias ago deo meo p oibꝰ vobis: qꝛ fides vestra annūciatur in vniuerso mūdo: siue ꝙ in vnitateꝫ cūctos coniungit credentes. Hinc ⁊ vniuersitas ab vno cognominata ẽ: ppter quod in vnitatem colligitur. Unde dñs in euangelio: Qui mecū non colligit spargit. Cur autẽ ecclesia cum vna sit a ioãne. 7. scribūtur: nisi vt vna catholica septiformi plena spiritu designetur: sicut ⁊ de dño nouimus dixisse salomonem. Sapientia edificauit sibi domum: ⁊ excidit colūnas septem: que tñ septem vna esse non ambigitur: dicẽte apostolo: Ecclesia dei viui que est colūna ⁊ firmamentuꝫ veritatis. Inchoauit autẽ ecclesia a loco vbi venit de celo spiritus sanctus ⁊ impleuit vno loco sedentes. Pro peregrinatione aūt presenti ecclesia syon dicitur: eo ꝙ ab huius peregrinationis longitudine posita: promissionẽ reruꝫ celestiū speculetur: ⁊ iccirco syon. i. speculatio nomen accepit. Pro futura vero patrie pace: irl'm vocat. Nam irl'm visio pacis interpretat. Ibi. n. absorpta oi aduersitate. pacem que est christus presenti possidebit obtutu. Synagoga grece latie congregatio dicitur: quod propriū nomen iudeoꝝ ppl's tenuit. Ipsoꝝ. n. pprie synagoga dici solet: quis ⁊ de ecclesia dicta sit. Nostrã vero apli nunq; synagogã dixerunt: sꝫ semp ecclesiã: siue discernendi causa: siue ꝙ inter cõgregationeꝫ vnde synagoga: ⁊ conuocationem vnde ecclesia nomen accepit. distet aliquid: ꝙ. s. congregari ⁊ pecora solent: quorū ⁊ greges proprie dicimus: conuocari autem magis est vtẽtium ratione: sicut sunt homines.

De religione ⁊ fide. Cap. II.

Dogma a putãdo philosophi noīauerūt. i. hoc puto eẽ bonū. hoc puto eẽ verum. Religio appellata ꝙ p eã vni deo religamꝰ aĩas nostras ad cultū diuinū: vinculo seruiẽdi. Qd verbū cõpositū est a religẽdo. i. eligẽdo. vt ita latinū videbat religio: sicut eligo. Tria sunt ãt que religionis cultu ad colẽdū deū in hoibus pquirūt. i. fides: spes: charitas. In fide quid credendū: in spe qd spandū: i charitate qd sit amãdū. Fides ẽ: q veraciter credimus id qd nequaq; videre valeamꝰ. Nã credere iaꝫ nõ possumus qd videmus. Proprie ãt nomẽ fidei inde ẽ dictū: si oĩo fiat qd dictū est aut pmissū. Et ide fides vocata: ab eo ꝙ fit illud qd inter vtrosq; placituꝫ est q si inter deū ⁊ hoiem hinc ⁊ fedus. Spes vocata ꝙ sit pes pgrediẽdi qsi est pes. Unde ecõtrario desperatio. Deest. n. ibi pes: nullaq; pgrediẽdi facultas est: qꝛ duꝫ qsq; pctm amat futurã gloriã nõ sperat. Charitas grece latine dilectio iterpretat: ꝙ duos in se liget. Nã dilectio a duobus icipit: qd ẽ amor dei ⁊ proximi. De qua apl's: Plenitudo inquit legis ẽ dilectio. Maior est ãt hec omnibus: qꝛ qui diligit: ⁊ credit ⁊ sperat. Qui autẽ non diligit quis multa bona faciat: frustra laborat. Ois autem dilectio carnalis: non dilectio: sed magis amor dici solet. Dilectionis auteꝫ nomen tñ in melioribus rebus accipi solet.

De heresi ⁊ scismate. Cap. III.

Heresis grece ab electione vocat: ꝙ. s. vnusquisq; id sibi eligat qd melius sibi eẽ videt vt philosophi peripatetici: achademici: epicurei. ⁊ stoici: vel sicut alij q peruersū dogma cogitãtes: arbitrio suo ab ecclesia recesserūt. Inde ergo heresis dicta greca voce ex interpretatione electiõis: q quisq; arbitrio suo ad istituẽda siue ad suscipienda qlibet ipse sibi eligit. Nobis vo nihil nostro ex arbitrio inducere licet: sꝫ nec eligere qd aliq de arbitrio suo induxerint: apostolos dei habemꝰ auctores. q nec ipsi qcq; ex suo arbitrio qd inducerent elegerunt: sꝫ acceptam a xpo disciplinã fideliter nationibus assignauerunt. Itaq; si etiã angelus de celis aliter euangelizauerit: anathema vocabitur. Secta a sequendo ⁊ tenendo nominata. Nã sectas dicimus habitus animoꝝ: ac instituta circa disciplinã vel ppositum quẽ tenendo sequunt: longe alia in religiõis cultu opinantes ꝙ ceteri. Scisma a scissura aioꝝ nomen accepit. Eodẽ. n. cultu eodẽq; ritu credit vt ceteri: solo cõgregationis delectatur discidio. Fit aūt scisma cū dicunt hoies: nos iusti sumus: nos sanctificamus immūdos ⁊ cetera similia. Supstitio dicta eo ꝙ sit supflua aut supstatuta obseruatio. Alij dicūt a senibus: qꝛ multis annis supstites p etatẽ delirant ⁊ errant supstitõne qdã: nescientes q vetera colãt: aut q veteꝝ ignari asciscunt. Lucretius aūt supstitioneꝫ dicit supstantiū reꝝ. i. celestium ⁊ diuinoꝝ q sup nos stant: sꝫ male dicit. Hereticoꝝ aūt dogmata vt facile possint agnosci: causas eorum vel nomina demonstrare oportuit.

De heresibus iudeorum. Cap. IIII.

Iudei cõfessores interptant. Multos. n. ex his sequitur pfessio: quos antea pfidia possidebat. Hebrei trãsitores dicunt. Quo noīe admonent: vt de peioribus ad meliora trãseant: ⁊ pristinos errores relinquãt. Pharisei ⁊ saducei inter se pträrij sunt. Nã pharisei ex hebreo in latinū interptant diuisi: eo ꝙ traditionū ⁊ obseruationū suaꝝ: qs illi deuterosis vocãt: iusticiã pferunt. vñ ⁊ diuisi vocant a pplo quasi p iustitiaꝫ. Saducei interptant iusti: vendicãt. n. sibi qd nõ sūt; corporis resurrectionẽ negant: ⁊ aĩam interire cū corpore predicant. Hi quoq; tñ libros legis recipiūt: pphetaꝝ vaticinia respuunt. Essei dicunt ipꝫ esse xpm: q docuit illos oẽm abstinentiã. Morbonei dicūt ipm esse xpm: q docuit illos in omni re sabbatizare. Genistei dicti eo ꝙ de genere abrahe esse se gloriant. Nã cuꝫ in babyloniã venisset populus dei: pleriq; relinqntes vxores suas: babylonicis mlieribꝰ adheserunt. Quidã autẽ israeliticis tñ piugijs ptenti: vel ex eis geniti duꝫ reuersi eẽnt de babylonia: diuiserunt se ab oĩ populo ⁊ assūpserunt sibi hoc nomẽ iactãtie. Meristei appellati: eo ꝙ separẽt scripturas: nõ credẽtes oibus pphetis: dicẽtes alijs ⁊ alijs spiritibꝰ illos pphetasse. Meris. n. grece latine pars dicit. Samaritae dicti ꝙ legẽ solam custodiant. Nam prophetas non recipiunt. Hemerobaptiste eo ꝙ quotidie vestimenta sua ⁊ corpora lauent.

De heresibus christianoꝝ. Cap. V.

Uidaȝ ẽt heretici q̃ de ecclesia recesserũt: ex noīe auctoꝝ suoꝝ nũcupanť: qdaȝ vͦ ex causis q̃s eligẽtes ĩstituerũt. Simoniani dicti a simone magicę disciplinę perito: cui petrus i actibus apostoloꝝ maledixit ꝑ eo ꝙ ab aplĩs spũs sancti grãȝ pecunia emere voluisset. Hi dicũt creaturã nõ a deo: ſȝ a vtute q̃daȝ supna creatã. Menãdriani: a menãdro mago discipulo simonis nuncupati: q mundũ non a deo: ſȝ ab angelis factũ eẽ asseruit. Basilidiani a basilide appellati: q iter reliquas blasphemias passũ ihm abnegauit. Nicolaitę dicti a nicolao diacono ecclesię hierosolymoꝝ: q cũ stephano ⁊ cęteris ꝯstitut⁹ ẽ a petro: q pp pulchritudinẽ relinq̃ns vxorẽ dixerat vt q vellet ea vteref: ⁊ versa ẽ in stuprũ talis cõsuetudo: vt inicẽ ꝯiugia cõmutarent. Quos iohãnes i apocalypsi iprobat dicẽs. Sȝ hoc habes q2 odisti facta nicolaitaꝝ. Gnostici pp excellẽtiã sciẽtię se ita appellare voluerũt Animasuã̃ dei eẽ dicũt: bonuȝ ⁊ malũ deũ suis dogmatibus fingũt. Carpocratiani a carpocrate quodã vocanť: q dixit xp̃ȝ hoieȝ fuisse tñ: ⁊ de vtroq̃ sexu ꝓgenitũ. Chirinthiani a chirintho quodã nũcupati. Hi inter cętera circũcisionẽ obseruãt: mille annos post resurrectionẽ in voluptate carnis futuros ꝑdicãt. Unde ⁊ grece ciliastę latine miliciastę sũt appellati. Nazarei dicti q dñ xp̃ȝ q a vico nazaren⁹ ẽ appellat⁹: filiũ dei ꝯfitenť: oīa tñ veteris legis custodiũt Ophite a colubro noīati sũt. Coluber.n. grece ophi dicitur Colũt.n. serpẽtẽ: dicentes ipſȝ i paradisũ iduxisse vtutis cognitionẽ. Ualẽtiniani a valẽtino quodã platonico sectatore vocati: q Eonas.i. secula quedã in originẽ dei creatoris iduxit: xp̃m quoq̃ de vgine nihil corpis assũpsisse: ſȝ ꝑ eã q̃si ꝑ fistulã transisse asseruit. Apellitę quoꝝ apelles pͥnceps fuit: q creatorẽ angelũ nescio quẽ gloriosuȝ: supioris dei faciẽs deũ legis israel: illũ igneũ affirmãs. Apellitę quoꝝ auctor apelles: q dixit xp̃ȝ nõ deũ in vitate: ſȝ hoieȝ i fantasia apparuisse. Archonciaci a pͥncipib⁹ appellanť: q vniuersitateȝ quaȝ de⁹ ꝯdidit opa eẽ archãgeloꝝ defendũt. Adamiani vocati ꝙ ade imitenť nuditatẽ. vñ ⁊ nudi orãt: ⁊ nudi inter se mares fęmineq̃ ꝯueniũt. Cainani ꝑinde sic appellati: qm̃ cain adorãt. Sethiani nomẽ acceperũt a filio adã q vocat⁹ ẽ seth. dicẽtes eundẽ eẽ xp̃ȝ. Melchisedechiani vocati ꝑ eo ꝙ melchisedech sacerdotẽ dei nõ hoieȝ fuisse ſȝ vtutẽ dei eẽ arbitranť. Angelici vocati: q2 angelos colunt. Aplici hoc sibi nomẽ ideo ꝓsũpserunt ꝙ nihil possidentes ꝓpriũ: nequaq̃ recipiãt eos q aliqd in hoc mũdo vtuntur. Cerdoniani a cerdone quodã noīati: q duo ꝯ̃ria pͥncipia asserũt. Marcionistę a marcione stoico philosopho appellati. q cerdonis dogma secut⁹: alteꝝ bonũ: alteꝝ iustũ deum asseruit: tanq̃ duo pͥncipia creatoris ⁊ bonitatis. Arrotiritę ab oblatõe vocati. Panẽ.n. ⁊ caseũ offerũt: dicẽtes pͥmis hoibus oblationẽ a fructib⁹ terrę ⁊ a fructibus oiũ fuisse celebratã. Aq̃rij appellati: eo ꝙ aquã solã offerũt in calice sacramẽti. Seueriani a seuero exorti: vinũ nõ bibunt: vet⁹ testamentũ ⁊ resurrectionẽ nõ recipiũt. Taciani a taciano quodã vocati q ⁊ encreatite dicti: q2 carnes abhominanť. Alogij vocanť: tanq̃ sine vbo. Logos.n. grece verbũ dicif. Deũ.n. verbũ nõ credunt: respuentes ioannis euãgeliuȝ ⁊ apocalypsin. Catafrigis nomẽ ꝓuintia catafrigia dedit: q2 ibi extiterũt: auctores eoꝝ mõtan⁹ prisca ⁊ maximilla fuerunt. Hi aduentũ sancti spũs: nõ i apostolis ſȝ i se traditũ asserũt. Catharoe pp mundiciã ita se noiauerũt. Gloriãtes .n. de suis meritis negãt pęnitẽtib⁹ veniã pctõꝝ. Uiduas si nupserint: tanq̃ adulteras damnãt. Mũdiores se cęteris ꝑdicant. Qui nomẽ suũ si cognoscere vellẽt: mũdanos se potius q̃ mũdos vocarẽt. Pauliãi a paulo samosateno exorti sunt: q dixit nõ sp fuisse xp̃m ſȝ a maria sũpsisse initium. Hermogeniani ab hermogene quodã vocati q mãȝ nõ natam itroducẽs: deo nõ nato eã cõparauit: matrẽq̃ elementoꝝ ⁊ deã asseruit. quos aplus iprobat: elemẽtis seruiẽtes. Manichei a quodã persa extiterũt q vocat⁹ ẽ manes. Hic duas nãs ⁊ substantias introduxit.i. bonã ⁊ malã: ⁊ aias ex deo q̃si ex aliq̃ fonte manare asserit: testamẽtũ vet⁹ respuit: nouuȝ ex pte recipit. Canomiani.i. latine sine lege dicuntur. Anthropomorphitę dicti pro eo ꝙ simplicitate rustica deũ hr̃e hũana mẽbra q̃ in diuinis libris scripta sũt arbitrãtur: Anthropos.n. grece latine hõ interptaf: ignorãtes voceȝ dñi: q ait: Spũs ẽ deus. Incorporeus ẽ.n. nec mẽbris distinguit: nec corporis mole cẽsef. Heraclitę ab heraclio auctore exorti. Monachos tñ recipiũt: ꝯiugia respuũt: regna celoꝝ puulos hr̃e nõ credũt. Nouatiani a nouato romę vrbis p̃sbytero exorti: q aduersus corneliũ cathedrã sacerdotalẽ conatus iuadere heresim istituit: nolẽs apostatas suscipere: ⁊ rebaptizãs baptizatos. Mõtani heretici dicti: ꝙ tẽpore ꝑsecutiõis i montib⁹ latuerũt: q̃ occasione se a catholicę ecclię corpore diuiserũt. Ebionitę ab ebione dicti: siue a paupertate. Christũ.n. ꝑ prouectũ solũ veruȝ iustũ putãt effectũ. Unde cõpetenter ebionei ꝑ paupertate intelligentię appellati sunt. Hi semi iudei sunt: ⁊ ita tenẽt euangeliuȝ vt legẽ carnaliter seruẽt: aduersus quos ad galathas aplus scribens iuenif. Fotiniani a fotino gallo grecie syrmie ẽpo nũcupati: q ebionitaꝝ heresim suscitans asseruit xp̃ȝ a maria ꝑ ioseph nuptiali coitu fuisse cõceptum. Aeriani ab aerio q̃dam nuncupati sũt. Hi offerre sacrificiũ pro defũctis spernunt. Ethiani ab ethio sũt vocati. Idẽq̃ eunomiani ab eunomio quodaȝ dialectico ethij discipulo: ex cuius noie magis innotuerũt: dissimilẽ patri asserentes filium: ⁊ filio spiritum sanctũ. Dicunt etiaȝ nullũ imputari peccatũ in fide manentiũ. Origeniani ab origene auctore exorti sunt: dicẽtes ꝙ non possit filius videre patrẽ: nec spũs sanctus filiũ. Animas quoq̃ in mũdi principio dicũt peccasse: ⁊ ꝑ diuersitate pctõꝝ e cęlis vsq̃ ad terras lapsas diuersa corpora q̃si vincula meruisse: eaq̃ cã factũ fuisse mundum. Noetiani a quodam noetio vocati: qui dicebãt xp̃m eundeȝ esse ⁊ patrẽ ⁊ spiritũ sanctũ: ipsamq̃ trinitatẽ in officioꝝ nominibus nõ in personis accipiũt. Unde ⁊ patripassiani vocanť q2 patrem passum dicũt. Sabelliani ab eodem noetio pullulasse dicũtur: cuius discipulum phibẽt fuisse sabelliuȝ: ex cuius noie maxime inotuerũt. vnde ⁊ sabelliani vocati sũt Hi vnã personam patris ⁊ filij ⁊ spũs sancti astruũt. Arriani ab arrio alexãdrino p̃sbytero orti sũt: qui coęternuȝ patri filium nõ agnoscẽs: diuersas i trinitate substantias asseruit cõtra illud quod ait dñs: Ego ⁊ pater vnuȝ sum⁹. Macedoniani a macedonio constãtinopolitano episcopo dicti sunt: negãtes deum esse spiritum sanctuȝ. Apollinaristę ab apollinare vocati sũt: dicẽtes christum corpus tñmodo sine aia suscepisse. Antidicomaritę appellati sũt: ꝑ eo ꝙ marię virginitati cõtradicũt: asserẽtes eam post christuȝ natũ viro suo commixtaȝ fuisse. Metangismonitę ideo tale nomen acceperũt: q2 angios grece vas dicitur. Asserunt.n. sic esse i patre filiũ tanq̃ vas min⁹ itra vas maius. Patriciãi a quodã patricio nũcupati sunt: qui substãtiã humanę carnis a diabolo ꝯditaȝ dicũt. Coluthiani a quodaȝ coluthio nominati qui dicunt deum nõ facere malum: contra illud quod scriptuȝ est: Ego dñs creans mala. Floriani a florino qui econtrario dicunt deum creasse mala: contra id qd̃ scriptum est: Fecit deus omnia bona. Donatistę a donato quodam afro nuncupati: qui de numidia veniens totam pene africam sua persuasione decepit: asserens minorem patre filium: ⁊ minorẽ filio spiritũ sanctuȝ: ⁊ rebaptizans catholicos. Bonosiani a bonoso quodam ẽpo exorti produntur: q christum filium dei adoptiuuȝ: nõ proprium asserũt. Circucelliones dicti eo ꝙ agrestes sũt: quos cotopitas vocant: supradictę heresis habentes doctrinam. Hi amore martirij semetipsos perimunt: vt violenter de hac vita discedentes martyres nominenť. Priscillianistę a priscilliano vocati: q i hispania ex errore gnosticoꝝ ⁊ manicheoꝝ permixtũ dogma composuit: Luciferiani a lucifero syrmie episcopo orti. q ẽpos catholicos q cõstantij ꝑsecutione ꝑfidię arrianoꝝ ꝯsentiẽtes erant ⁊ postea correpti: redire in catholicã delegerunt: damnantes siue qd̃ crediderant: siue qd̃ se credidisse simulauerant. quos ecclesia catholica materno recepit sinu tanq̃ petrũ post fletum negationis. Hãc illi matris charitatẽ supbe accipiẽtes: eosq̃ recipe nolẽtes a coione recesserũt: ⁊ cũ ipso lucifero auctore suo q mane oriebatur cadere meruerũt. Iouinianistę a iouiniano quodã monacho dicti: asserentes nullã nuptiaꝝ ⁊ virginũ esse distantiam nullũq̃ iter abstinentes: ⁊ simplr epulãtes esse discrimẽ. Eluidiani ab eluidio noīati: q dicunt post natum xp̃m alios mariã filios de viro ioseph pepisse. Paterniani a paterno quodã exorti: q iferiores corporis ptes a diabolo factas opinanť. Arabici nũcupati eo ꝙ i arabia exorti sũt: dicentes aiaȝ cũ corpore mori atq̃ in nouissimo vtrũq̃ resurgere. Tertullianistę dicti a tertulliano p̃sbitero africanę ꝓuintię ciuitatis carthaginẽsis: aiaȝ imortalem esse: ſȝ corporã pdicantes: ⁊ aias hoiuȝ pctõꝝ post mortẽ in dęmões verti putãtes. Tesserescdecaditę dicti: quod .14. luna pasca cũ iudeis obseruandũ cõtendunt. Nã tesseres q̃ttuor: deca decẽ significat. Nyctages a somno nũcupati ꝙ vigilias noctis respuant: supstitionẽ esse dicentes: iura temerari diuinia q noctẽ ad requieȝ tribuit. Pelagiani a pelagio monacho exorti. Hi libeꝝ arbitriuȝ diuinę gratię anteponũt dicẽtes sufficere voluntatẽ ad implẽda iussa diuina. Nestoriani a nestorio ꝯstãtinopolitano ẽpo nũcupati: qui beatã virginẽ mariã non dei ſȝ hois tñmodo asseruit genitricẽ: vt aliã ꝑsonã carnis: aliã faceret diuitatis: nec vnũ xp̃ȝ i vbo dei ⁊ carne credidit: ſȝ separiȝ atq̃ seiũctiȝ alteꝝ filiũ di: alteꝝ hois pdicauit. Euticiãi dicti ab eutice ꝯstãtinopolitão abbate: q xp̃m post humanã assumptionẽ negauit existere de duabus naturis: ſȝ solã in eo asseruit diuinã naturam esse. Acephali dicti.i. sine capite quẽ sequunť heretici. Nullus eniȝ eoꝝ reperif auctor a quo exorti sint. Hi triũ chalcedonensium capituloꝝ impugnatores duaꝝ in xp̃o substãtiaꝝ ꝓprietatẽ negant ⁊ vnã in ei⁹ psona nãȝ pdicant. Theodosiani ⁊ gaianitę appellati a theodosio ⁊ gaiano: q tpibus iustiniani pͥncipis in alexãdria populi puersi electione vno die sunt ordinati ẽpi. Hi errores euticetis ⁊ dioscori sequentes chalcedonense ꝯciliũ respuũt: ex duabus vnã in xp̃o nãm asserũt. quã theodosiani corruptã: gaianitę incorruptã cõtendũt. Gnoitę ⁊ tritoitę a theodosianis exorti sunt: ex qb⁹ gnoitę ab ignorãtia dicti: q2 puersitate a q̃ exorti sunt id adiciunt: ꝙ xp̃i diuinitas ignoret futura q̃ sunt scripta de die ⁊ hora nouissima: non recordãtes xp̃i psonã in esaia loquẽtis: dies iudicij i corde meo. Tritoitę vͦ vocati ꝙ sicũ tres psonas i trinitate: ita quoq̃ tres astruũt deos esse: ꝯtra illud qd̃ scriptũ est. Audi israel: dñs de⁹ tuus: deus vn⁹ est. Sunt ⁊ alię hereses sine auctore ⁊ sine noibus ex qbus alię triformẽ putant deũ esse: alię xp̃i diuinitatẽ passibilẽ dicunt: alię xp̃i de patre natiuitati initiũ tpis dant: alię liberationẽ hominũ apud inferos factã xp̃i descẽsiõe nõ credũt: alię aiaȝ imaginẽ dei negant: alię aias ꝯuerti i dęmones ⁊ in q̃cunq̃ aialia existimãt: alię de mũdi statu dissentiũt: alię innumerabiles mundos opinanť: alię aquã deo coęternã faciunt: alię nudis pedib⁹ ambulant: alię cũ hoibus nõ manducãt. Hę sunt hereses aduersus catholicã fidẽ exortę: ⁊ ab aplĩs ⁊ a sanctis patrib⁹ vel ꝯcilijs ꝓdamnatę q̃ duȝ in se multis erroribus diuisę: iuiceȝ sibi dissentiũt: cõi tamen nomine aduersus ecclesiã dei cõspirant. Sȝ ⁊ quicũq̃ aliter scripturã sanctã intelligit: q̃ sensus spũs sãcti flagitat a q̃ ꝯscripta ẽ: licet de ecclesia nõ recesserit: tñ hereticus appellari potest.

De philosophis gentium. Cap. VI.

Philosophi greca appellatõne vocantur qui latine amatores sapiẽtię interptanť. Est.n. philosophus q diuinaꝝ ⁊ humanaꝝ rerum scientiã hȝ. ⁊ oẽm bñ viuẽdi tramitẽ tenet. Nomẽ philosophoꝝ primũ a pythagora fertur exortũ. Nã dum antea greci veteres sophistas.i. sapiẽtes aut doctores sapientię semetipsos iactanti⁹ noiarent: iste interrogat⁹ quid pfiteretur: verecũdo noie philosophũ.i. amatorẽ sapientię se eẽ rñdit: qm̃ sapientẽ profiteri arrogãtissimũ videbatur: Ita deinceps posteris placuit: vt quantalibet de reb⁹ ad sapiẽtiaȝ pertinentibus doctrina quisq̃ vel sibi vel alijs videretur excellere: non nisi philosophus vocaretur. Idẽ autem philosophi triplici genere diuiduntur. Naȝ aut physici sũt: aut ethici: aut logici. Physici dicti: quia de naturis tractãt. Natura quippe physis grece vocatur. Ethici: quia de moribus disputant. Mos enim apud grecos ethis appellatur. Logici autem: quia in naturis ⁊ moribus rationem adiungunt. Ratio eniȝ grece logos dicitur. Diuisi sunt autẽ ⁊ hi in heresibus suis: habentes quideȝ nomina ex auctoribus: vt platonici: epicurei: pythagorici: alij a locis conuenticuloruȝ ⁊ stationuȝ suarum: vt peripatetici: stoici: achademici. Platonici a platone philosopho dicti. Hi eniȝ animaꝝ creatoreȝ esse deum: corporuȝ angelos asserunt: ⁊ post multos annoruȝ circulos in diuersa corpora redire animas dicunt. Stoici a loco dicti. Porticus eniȝ fuit athenis: quam pisianactia appellabant: in qua picta erant gesta sapientiũ atq̃ viroruȝ fortium historię. In hac porticu sapientes philosophabantur: ex qua ⁊ stoici dicti sunt. Grece enim porticus stoa dicitur. Hanc sectaȝ primus zeno instituit. Hi negant sine virtute effici quemq̃ beatum. Omne peccatum vniforme esse asserunt: dicentes sic: ille nocens erit qui paleas furatus fuerit q̃ qui auruȝ: qui mergum occiderit q̃ qui equuȝ. Non eniȝ animal crimen sed animus facit. Hi etiaȝ animam cũ corpore perire dicunt. Animaȝ quoq̃ virtuteȝ continentię esse negant: affectant gloriaȝ ęternaȝ cuȝ se fateantur non esse ęternos. Achademici appellati a villa platonis achademia athenarum: vbi idem plato docebat. Hi omnia incerta opinantur. Sed sicut fatendum est: multa incerta ⁊ occulta esse quę voluit deus excedere hominis itelligentiam: sic tam plurima esse quę possint ⁊ sensus penetratione comprehendi. Hãc sectã Archesilaus cyrenaicus philosophus repperit: cuius sectator fuit democritus: qui dixit tanq̃ in puteo alto: ita vt fũdus nullus sit: ita in occulto iacere veritatem. Peripatetici a deambulatione dicti: eo ꝙ Aristoteles auctor eoruȝ deambulans disputare solitus esset. Hi dicunt quandaȝ particulaȝ animę esse ęternaȝ: de reliquo magna ex parte esse mortalem. Cinici ab imundicia: impudentię nuncupati. Cõtra humanã eniȝ verecundiam in propatulo coire cum coniugibus eis mos erat: censentes licituȝ honestumq̃ esse palam cũ vxoribus concumbere: quia coniugiuȝ iustum est: publice id ꝑdicantes agenduȝ esse: vt canes in vicis vel plateis. Unde ⁊ a canibus quoruȝ vitam imitabantur etiã vocabuluȝ nomenq̃ traxerunt. Epicurei dicti ab Epicuro quodam philosopho amatore vanitatis non sapientię. quem etiaȝ ipsi philosophi porcum nominauerunt: quasi volutans in ceno: carnalem voluptateȝ corporis summuȝ bonuȝ asserẽs: qui etiam dixit nulla prouidentia diuina instructum esse aut regi munduȝ: sed origineȝ rerum a tomis: id est insecabilibus ac solidis corporibus assignauit: quorum fortuitis concursionibus vniuersa nascantur ⁊ nata sint. Asserunt aũt deum nihil agere: omnia constare corporibus: animaȝ nihil aliud eẽ q̃ corp⁹. Unde ⁊ dixit: nõ ero postea q̃ mortu⁹ fuero. Gymnosophistę nudi ꝑ opacas idię solitudies phi-

bentur philosophari:adhibentes tñ genitalibus tegmina. Gymno.n.ex eo dictū ē φ iuuenes nudi exercerent̄ i campo:vbi pudenda sola tñ operiūt. Hi ⁊ a generando se cohibēt. Theologi aūt idez sūt q ⁊ physici. Dicti autē theologi qm̄ in scripturis suis de deo dixerunt: quoꝝ varia constat opinio:quid deus eēt:dū q̄rerent. Quidā.n.corporeo sensu hūc mundū visibilē ex q̄ttuor elementis:deū esse dixerūt: vt Dionysius stoicus. Alij vō spiritaliter intellexerūt mentē esse deū:vt Thales milesius. Quidā aiūz in oībus commanentē ⁊ lucidū:vt Pythagoras. Quidā deū sine tpe incōmutabilē:vt Plato. Quidā mētē solutā. vt Cicero. Quidaz ⁊ spiritū ⁊ mentē:vt Uarro. Inuentū.n.solūmodo deū nō vt inuenerunt exposuerūt:q₂ euanuerūt in cogitationib⁹ suis. Dicētes.n.se eē sapiētes stulti facti sūt. Itē platonici qdem deū curatorē ⁊ arbitrū ⁊ iudicē asserunt. Epicurei ociosuz ⁊ inexercitatū. De mūdo aūt platonici affirmāt incorporalē:stoici corporalē. Epicurus athomis:pythagoras ex numeris:heraclitus ex igne:vn̄ ⁊ Uarro:ignem mundi aiūz dicit:pinde φ i mundo ignis oīa gubernet: sicut aius in nobis: O vanissime:q cū est inqt i nobis:ipsi sumus: cuz exit emorimur. Ergo ⁊ ignis cuz de mundo p fulgura proficiscit̄:mūdus emorit̄. Hi philosophorū errores ēt apud ecclesiā idūxerunt hereses. Inde eonas ⁊ formę:nescio q̄ ide apud arriū trinitas nois:⁊ apud Ualentinuz platonicus furor. Inde marcionis de⁹ melior de trāqllitate. a stoicis.n. venerat:⁊ vt aīa interire dicat̄:epicurus obseruat̄:⁊ vt carnis resurrectio neget̄:de vana oīuz philosophoꝝ schola sumitur:⁊ vbi materia cuz deo equatur Zenonis disciplina est:⁊ vbi quid de igneo deo legit̄. heraclitus iteruenit. Eadē materia apud hereticos ⁊ philosophos volutatur:idem ⁊ tractatus implicantur.

De poetis. Cap. VII.

Poetę inde sunt dicti:sicut ait Tranqllus. Cū primū hoīes exuta feritate rōnez vite habere cępissent:seq₃ ac deos suos nosse:cultū modicuz ac sermonē necessariū cōmēti sibi vtrius₃ magnificentiā ad religionē deoꝝ suoꝝ excogitauerunt. Igit̄ vt tēpla illis domibus pulchriora ⁊ simulacra corporibus ampliora faciebant:ita elogo etiaz q̄si augustiore honorādos putauerūt:laudesq₃ eoꝝ ⁊ verbis illustrioribus ⁊ iocūdiorib⁹ numeris extulerunt. Id genus q₂ forma quadaz efficit̄:quę poetes dr̄:poema vocitatū ē:eiusq₃ fictores poetę. Uates a vi mētis appellatos Uarro auctor est:vel a viendis carminib⁹.i.flectēdis:hoc est modulādis:⁊ proinde poetę latine vates:olim scripta eoꝝ vaticinia dicebantur. φ vi quadā ⁊ quasi vesania in scribendo cōmouerentur:vel φ modis v̄ba cōnecterentur:viere.n.antiquis pro vincire ponentibus: etiaz per furorem diuini eodem erant nomine:quia ⁊ ipsi quoq₃ pleraq₃ versibus efferebant. Lyrici poetę dicti apo tu lyrin.i. a varietate carminuz. Unde ⁊ lyra dicta. Tragedi dicti: φ initio canentibus pręmiū erat hircus:quez gręci tragos vocant. Unde ⁊ Oratius. Carmine qui tragico vilez certauit ob hircum. Iaz dehinc sequentes tragici multum honorē adepti sunt:excellentes in argumentis fabularuz ad veritatis imaginez fictis. Comędi appellati siue a loco q₂ circū pagos agebant:quos gręci comas vocant:siue a commessatione. Solebant eniz post cibum homines ad eos audiendos venire. Sed comici priuatoruz hominū pręcidicāt acta tragici vero res publicas ⁊ reguz historias. Item tragicoꝝ argumenta ex rebus luctuosis sunt:comicoruz ex rebus lętis. Duo sunt autē genera comicoruz.i. veteres ⁊ noui. Ueteres qui ⁊ ioco ridiculares extiterunt vt Plautus:actius ⁊ Terentius. Noui qui ⁊ satyrici a quibus generaliter vitia carpuntur:vt Flaccus:Persius:Iuuenalis ⁊ alij. Hi.n. vniuersorum delicta corripiunt:nec vitabatur eis pessimū quęq₃ describere:nec cuiuslibet peccata moresq₃ reprehēdere. Unde ⁊ nudi pingūtur:eo φ per eos vitia singula denudentur. Satyrici autem dicti:siue φ pleni sint omni facundia:siue a saturitate ⁊ copia. De pluribus eniz simul rebus loquuntur:seu ab illa lāce quę diuersis fruguz vel pomoruz generibus ad templa gentiliuz solebat deferri: aut a satyris nomen tractuz:qui multa habēt ea quę per vinolentiam dicuntur. Quidaz autez poetę theologi dicti sunt: qm̄ de dijs carmina faciebant. Officiuz autem poetę in eo est vt ea quę vere gesta sunt:in alias species obliquis figurationibus cuz decore aliquo conuersa transducant:vnde ⁊ Lucanus ideo in numero poetaruz non ponitur: quia videtur historias composuisse non poema. Apud poetas aūt tres characteres esse dicendi:vnuz in quo tm̄ poeta loquitur. vt est in libris Uirgilij georgicoruz. Aliuz dramaticuz in quo nusq₃ poeta loquitur:vt est in comędijs ⁊ tragędijs. Tertium mixtum:vt est in ęneide. Naz poeta illic ⁊ introductę personę loquuntur.

De sibyllis. Cap. VIII.

Sibyllę generaliter dicūtur omnes feminę vates lingua gręca. Naz sios eolico sermone deus:belen gręci mentez nuncupāt quasi dei mentem. Proinde igitur quia diuinā voluntatem hominibus interpretari solebant:sibyllę nominatę sunt. Sicut eniz omnis vir prophetans vel vates dicitur vel propheta:ita omnis femina prophetās sibylla vocatur. Quod nomen ex officio non ex proprietate vocabuli est. Decem autem sibyllę a doctissimis auctoribus fuisse traduntur. Quaruz prima de persis fuit. Secunda libyca. Tertia delphica:i tēplo delphi apollinis genita:quę ante troiana bella vaticinata est:cuius plurimos versus operi suo homer⁹ inseruit. Quarta cimmeria i italia. Quinta erythrea noie eriphyla:i babylone orta:q̄ gręcis iliū petētibus vaticinata est:periturā esse troiā ⁊ Homeꝝ mēdacia scripturū. Dicta āt erythrea:q₂ in eadē insula ei⁹ inuēta sunt carmina. Sexta samia:q̄ phemonoe dicta est a samo insula:vn̄ fuit cognominata. Septima cumana noie amalthea quę nouē libros attulit Tarquinio prisco in quibus erant decreta romana cōscripta. Ipsa est ⁊ cymęa:de q̄ Uirgilius:Ultima cymęi venit iā carminis ętas. Dicta āt cumana a ciuitate cumas: quę est in cāpania:cui⁹ sepulchruz in sicilia adhuc manet. Octaua hellespontia in agro troiano nata quę scribit̄ Solonis ⁊ Cyri fuisse tpibus. Nona phrygia quę vaticinata ē ancyrę. Decima tyburtina noie albunea. Quaruz oīuz carmina efferunt̄:in quibus de deo ⁊ de xp̄o ⁊ de gētib⁹ multa scripsisse manifestissime cōprobantur. Celebrior autem inter cęteras ac nobilior erythrea perhibetur.

De magis. Cap. IX.

Magoꝝ p̄mus zoroastes rex bactrianorum: quē Ninus rex assyriorū prelio interfecit: de quo Aristoteles scribit φ vicies centum milia versuū ab ipso condita indicijs voluminū eius declarent̄. Hāc artē multa post secula Democrit⁹ ampliauit qn̄ ⁊ hippocrates medicinę disciplina effloruit. Apud assyrios āt magicę artes copiosę sunt:testante Lucano. Quis noscere fibra facta queat:quis pdat aues quis fulgura cęli seruet:⁊ assyria scrutetur sidera cura. Itaq₃ hęc vanitas magicarum artium:ex traditione angelorum maloruz in toto terrarum orbe plurimis seculis valuit:⁊ per quandā scientiam futurorum ⁊ infernorum ⁊ inuocationes eoruz inuenta sunt aruspicia:augurationes:⁊ ipsa quę dicunt̄ oracula ⁊ necromātia. Nec mirū de magoꝝ pstigijs:q̄ꝝ intantū pdiere maleficioꝝ artes:vt ēt moysi simillimis signis resisterēt v̄tētes v̄gas i dracones:aq̄s i sanguinē. Fert̄ ⁊ q̄dam maga famosissima Circe:quę socios Ulixis mutauit in bestias. Legit̄ ⁊ de sacrificio qd̄ Arcades deo suo lycęo imolabat:ex quo quicūq₃ sumerēt:in bestiaꝝ formas cōuertebant̄. Hinc apparet nō esse i totum dubiū qd̄ nobilis ille poeta scripsit de q̄dā femina:q̄ magicis artib⁹ excellebat. Hęc ingt se carminib⁹ pmittit soluere mētes. Quas velit ast alijs duras immittere curas. Sistere aquā fluuijs ⁊ vertere sidera retro. Nocturnosq₃ ciet māes: mugire videbis sub pedib⁹ terrā:⁊ descēdere mōtib⁹ hornos. Quid plura? Si credere fas est de phitonissa vt pphetę Samuelis aīaz de inferni abditis euocaret. ⁊ viuoꝝ p̄sentaret cōspectibus. si tñ aiam pphetę fuisse credam⁹ ⁊ nō aliquā phantasmaticā illusionē sathane fallacia factā. Prudēti⁹ quoq₃ de mercurio sic ait. Tradit̄ hic extinctas sūpro moderamine virga. In lucē reuocasse aīas. Ast alios damnasse neci. Et post paululū adiecit. Murmure nā magico tenues excire figuras. Atq₃ sepulchrales scire icantare fauillas. Uita itidem spoliare alios ars noxia nouit. Magi sunt q vulgo malefici ob facinoꝝ magnitudinē nuncupant̄. Hi ⁊ elemēta cōcutiūt:turbāt mentes hoīuz:ac sine vllo veneni haustu violētia tñ carminis iterimūt. vn̄ ⁊ Lucan⁹. Mens hausti nulla sanie polluta veneni icantata perit. Demonib⁹.n. accitis audēt ventilare:vt q̄sq₃ suos perimat malis artibus inimicos. Hi etiā sanguine vtunt̄ ⁊ victimis:⁊ sępe cōtingūt corpora mortuoꝝ. Necromantij sūt:quoꝝ pcantatōib⁹ videntur resuscitati mortui. diuinare ⁊ ad iterrogata respōdere. Necro.n.gręce mortuus:mātia diuiatio nuncupat̄: ad q̄s suscitādos. cadaueri sanguis adijcit̄. Nā amare demones sanguinē dicūt. Ideoq₃ quotiēs necromantia fit:cruor aq̄ miscet̄ vt colore sanguinis facili⁹ puocent̄. Hydromantij ab aq̄ dicti. Est.n.hydromātia i aquę ispectiōe vmbras demonū euocare:⁊ imagines vel ludificationes eoꝝ videre: ibiq₃ aliq̄ ab eis audire:vbi adhibito sanguine ēt inferos p̄hibent̄ suscitari. Qd̄ genus diuinatiōis a persis dr̄ allatuz. Uarro dic̄ diuinatiōis q̄ttuor eē genera:terrā:aquā: aerez ⁊ ignē. Hinc geomantiā:hydromantiā:aeromātiā piromātiā dictā cōstat. Diuini dicti:q̄si deo pleni. Diuinitate.n.se plenos simulāt ⁊ astutia q̄daz fraudulētia hoīb⁹ futura cōiectant. Duo sunt āt genera diuinatiōis:ars ⁊ furor. Incantatores dicti sūt q artē verbis peragūt. Arioli vocati pp φ circa aras idoloꝝ nefarias p̄ces emittunt: ⁊ funesta sacrificia offerūt:hisq₃ celebritatib⁹ demonuz respōsa accipiunt. Aruspices nūcupati q̄si horaꝝ ispectores. Dies.n.⁊ horas i agēdis negocijs opibusq₃ custodiunt:⁊ qd p singula tēpora obseruare debeat hō intēdūt. Hi ēt exta pecuduz ispiciunt ⁊ ex eis futura p̄dicunt. Augures vō sunt q volatus auiū ⁊ voces itendūt aliaq₃ signa reꝝ vel obseruatiōes iprouisas hoīb⁹ occurrētes. Idē ⁊ auspices. Nā auspicia sūt q̄ iter facientes obseruāt. Dicta sūt āt auspicia q̄si auiuz aspicia: ⁊ auguria q̄si auiū garria:hoc ē auiū voces ⁊ linguas. Itē augurium q̄si auigeriū qd̄ aues gerūt. Duo sūt āt gnā auspicioruz: vnū ad oculos:alteꝝ ad aures ptinēs. Ad oculos.s. volat⁹: ad aures vox auiū. Phytones:a pythio apolline dicti φ is auctor fuerit diuinādi. Astrologi dicti eo φ i astris augurātur. Genediaci appellati pp nataliū cōsiderationē dierū. Geneses.n. hoīuz p duodecim cęli signa describūt: siderumq₃ cursu nascētiū mores act⁹ ⁊ euētus p̄dicare conant̄.i.quis quali signo fuerit nat⁹:aut quē effectū hēat vitę q nascit̄. Hi sunt q vulgo mathematici vocant̄:cui⁹ supstitiōis gen⁹ cōstellatiōes latini vocāt:idē notatiōes siderū:quomō se habeat cū quisq₃ nascit̄. Primū aūt:idez stellaꝝ iterp̄tes magi nūcupabant̄:sic de his legit̄ q in euāgelio natū xp̄m annūciauerūt:postea hoc noie soli mathematici: Cuius artis scietia vsq₃ ad euāgeliū fuit cōcessa:vt xp̄o edito nemo exinde natiuitatē alicui⁹ de celo iterp̄taretur. Horoscopi dicti: q horas natiuitatis hoīuz speculant̄ dissimili ⁊ diuerso fatu. Sortilegi sunt:q sub noīe ficte religiōis p q̄sdaz q̄s sanctoꝝ sortes vocāt:diuinatōis scientiā profitent̄:aut quarūcūq₃ scripturaꝝ ispectiōe futura pmittūt. Salisatores vocati sunt:q₂ dū eis mēbroꝝ quecūq₃ ptes salierint: aliqd sibi exinde psperꝝ seu triste significare p̄dicūt. Ad hęc āt oīa ptinēt ⁊ ligaturę execrabiliū remedioꝝ q̄ ars medicoꝝ cōdemnat:siue i pcantatōibus siue i characterib⁹ vel in quibuscunq₃ reb⁹ suspēdendis atq₃ ligādis. In qb⁹ oībus ars demonū est ex q̄dā pestifera societate hoīuz ⁊ angelorum malorū exorta. Un̄ cuncta vitāda sūt a xp̄iano ⁊ omni penit⁹ execratiōe repudiāda atq₃ dānanda. Auguria āt auiū: phryges p̄mi iuenerunt. Prestigiū vō mercuri⁹ p̄mus dr̄ iuenisse. Dictū āt prestigiū φ p̄stringat aciē oculoꝝ. Aruspicinę artē p̄mus etruscis tradidisse dr̄ qdaz tages:hic ex horis aruspicinā dictauit:⁊ postea nō apparuit. Nā dicitur fabulose arante quodā rustico subito hūc ex glebis exiluisse ⁊ aruspicinā dictasse qua die ⁊ mortuus ē. Quos libros romani ex etrusca lingua in propriam mutauerunt.

De paganis. Cap. X.

Pagani ex pagis atheniēsiū dicti vbi exorti sunt. Ibi.n.i locis agrestib⁹ ⁊ pagis gentiles lucos idolaq₃ statuerūt:⁊ a tali initio vocabulū pagani sortiti sunt. Gētiles sūt q sine lege sūt. ⁊ nōdū crediderūt. Dicti āt gētiles q₂ ita sūt vt fuerūt geniti.i.sic i carne descēderunt sub peccato.i.idolis seruiētes ⁊ nec dū regenerati. Proinde gētiles p̄mit⁹ nūcupant̄. Ipsi dicunt̄ gręce ethnici. Ethnici.n.ex gręco i latinū interp̄tant̄ gentiles. Ethnos.n.gręce gens dicit̄. Post fidē aūt non debere vocari gētes siue gētiles eos q ex gētibus credūt:sicut post fidē dici iā nō pōt iudęus:testāte paulo aplo:⁊ dicente iam xp̄ianis. Quoniā cū gētes essetis:hoc ē ifideles. A postate dicunt̄ q post baptismū xp̄i susceptū ad idoloꝝ cultuz ⁊ sacrificioꝝ cōtaminatōes reuertunt̄. Est āt nomē gręcum.

De dijs gentium. Cap. XI.

Quos aūt pagani deos asserunt: hoīes olim fuisse pdunt̄:⁊ p vniuscuiusq₃ vita vl̄ meritis coli apud suos post mortez ceperūt:vt apud egyptū isis:apō cretā iouis: apō mauros iuba:apud latinos faunus:apō romāos qrinus. Eodē quoq₃ mō apō athēas minerua:apud samū Iuno:apō paphū ven⁹:apud lēnos vulcan⁹:apud naxos liber:apud delos apollo. In q̄ꝝ ēt laudib⁹ accesserūt ⁊ poete:⁊ cōpositis carminib⁹ in cęlū eos sustulerūt. Nā quorundā adinuētōes artiū cultū peperisse dicunt̄:vt esculapio medicina:vulcano fabrica. Ab actibus āt vocant̄:vt mercuri⁹ φ mercibus preest:liber a libertate. Fuerunt ēt ⁊ qdā viri fortes aut vrbiū cōditores:qbus mortuis hoīes q eos dilexerunt:simulacra finxerunt: vt haberent aliqd̄ ex imaginū cōtēplatione solatiū:sz paulatim hunc errorē psuadētibus demonib⁹ ita i posteris cōstat irrepsisse:vt quos illi p sola nois memoria honorauerunt: successores deos existimarēt atq₃ colerēt. Simulacrorum vsus exort⁹ ē:cū ex desiderio mortuoꝝ cōstituerent̄ imagines vel effigies tāq₃ i cęlū receptis:p qb⁹ se i terris demones colēdi supposuerūt. ⁊ sibi sacrificari a d̄ceptis ⁊ pditis psuaserūt. Simulacra āt a silitudīe nūcupata eo φ manu artificis ex lapide alia ve mā eoꝝ vult⁹ imitāt̄.i q̄ꝝ honore fingūt̄. Ergo simulacra vl̄ p eo φ sūt silia:vel p eo φ simulata atq₃ cōficta:vn̄ ⁊ falsa sūt. Et notādū φ latin⁹ s̄mo sit ⁊ nō hebreus. Apō eos.n.idolū siue simulacrū semel dr̄. Iudei dicūt φ ismahel p̄m⁹ simulacrū luto fecerit. Gētiles āt p̄mū pmetheū simulacra hoīuz de luto finxisse phibēt: ab eoq₃ natā eē artē simulacra ⁊ statuas fingēdi. Un̄ ⁊ poete ab eo hoīes primum factos esse confingunt figurate:propter effigies. Apud grecos autem cecrops:sub quo primuz

in arce oliua orta eſt: ⁊ atheniēſiū vrbs ex minerue appel
latiōe nomē ſortita ē. Hic p̄m⁹ oīu͂ ionē appellauit: ſimu
lacra repperit: aras ſtatuit: victimas imolauit: nequaq̄ iſti
uiſmodi reb⁹ i grecia vnq̄ viſis. Idolatria idoloꝝ ſeruitus
ſiue cultura iterpretaꝰ. Nā latria grece: latine ſeruit⁹ dr̄: q̄
quantū ad verā religionē attīet: nō niſi vni ⁊ ſoli deo debeꝰ.
Hāc ſicut impia ſupbia ſiue hoīū ſiue demonū ſibi exhi
beri vel iubet vel cupit: ita pia humilitas vel hoīu͂ vel an
geloꝝ ſanctoꝝ ſibi oblatā recuſat ⁊ cui debeꝰ oſtēdit. Ido
lū aūt ē ſimulacrū: qđ humana effigie factū ⁊ ꝯſecratū eſt
iuxta vocabuli iterp̄tationē. Idos.n. grece formā ſonat ⁊
ab eo p̄ diminutionē idolū deductū: eque apud nos formu
las facit. Igiꝰ oīs forma vel formula idolū ſe dici expoſcit.
Inde idolatria oīs circa oē idolū famulat⁹ ⁊ ſeruitus. Qui
dā vō latini ignorātes grece imperite dicūt idolū ex dolo
ſumpſiſſe nomē: q̄ diabolus creature cultū diuini nominis
inuexit. Demōes a grecis dictos aiunt: q̄ſi Δαιμονασ .i.
ꝑitos ac reꝝ preſcios. Preſciūt.n. futura multa. Vñ ⁊ ſolēt
reſpōſa aliq̄ dare. Ineſt.n. illis cognitio rerū plus q̄ īfirmi
tati humane: partim ſubtilioris ſenſus acumine: partim ex
periētia lōgiſſime vite: partim p̄ dei iuſſū angelica reuelatio
ne. Hi corpoꝝ aereoꝝ nā vigēt. Ante trāſgreſſionē q̄dē ce
leſtia corpora gerebāt: lapſi vō i aereā q̄litatē ꝯuerſi ſunt:
nec aeris illius puriora ſpacia: ſꝫ iſta caliginoſa tenere per
miſſi ſunt: q̄ eis q̄ſi carcer eſt: vſq̄ ad tp̄s iudicij. Hi ſunt p̄
uaricatores angeli: quoꝝ diabolus p̄nceps ē. Diabolus he
braice dr̄ deorſū fluens: qꝛ quietus i celi culmine ſtare ꝯtem
pſit: ſꝫ ſupbie pondere deorſū corruēs cecidit. Grece vero
diabolus criminator vocaꝰ: vel ꝙ crimina i que ipſe illicit
ad deū referat: vel qꝛ electoꝝ īnocentiā criminib⁹ fictis ac
cuſet. Vñ ⁊ i apocalypſi voce angelica dicꝰ. Proiect⁹ ē ac
cuſator fratrū noſtroꝝ q̄ accuſabat illos i ꝯſpectu dei nr̄i
die ac nocte. Sathanas i latinū ſonat aduerſari⁹ ſiue trāſ
greſſor. Ipſe ē.n. aduerſarius q̄ eſt vītatis inimic⁹: ⁊ ſp̄ ſctō
rū vītutibus ꝯtraire nitiꝰ. Ipſe ⁊ trāſgreſſor qꝛ p̄uaricator
effect⁹: i vītate qua ꝯditus eſt non ſtetit. Idē ⁊ tentator: qꝛ
tentādā iuſtoꝝ innocentiā poſtulat: ſicꝰ in iob ſcribiꝰ. An
tichriſtus appellaꝰ: qꝛ ꝯtra xp̄m venturus ē: non quō q̄dam
ſimplices itelligūt: antichriſtū ideo dictū ꝙ ante xp̄m ventu
rus ſit .i. poſt eū veniat xp̄us. Nō ſic: ſꝫ antichriſt⁹ grece dr̄
qđ ē latine ꝯtrius xp̄o. Anti.n. grece: i latinū ꝯtra ſignificat.
Chriſtū.n. ſe mentieꝰ dū venerit: ⁊ ꝯtra eū dimicabit: ⁊ ad
uerſabiꝰ ſacramētis xp̄i vt vītatis eius euāgeliū ſoluat. Nā
⁊ tēplū hieroſolymis reparare ⁊ oēs veteris legis cerimo
nias reſtaurare tentabit. Sꝫ ⁊ ille antixp̄s ē q̄ negat eē do
minū xp̄m. Cōtrarius.n. xp̄o eſt. Oēs.n. q̄ exeūt de eccl̄ia:
⁊ ab vnitate fidei p̄ciduntꝰ: ⁊ ipſi antixp̄i ſunt. Bel idolū ba
byloniū eſt: qđ iterp̄taꝰ vetus. Fuit.n. hic belus pater nini
p̄mus rex aſſyrioꝝ: quē q̄dā ſaturnū appellant: qđ nomē ⁊
apud aſſyrios ⁊ apud afros poſtea cultū eſt. Vñ ⁊ ligua pu
nica bal deus dicꝰ. Apud aſſyrios aūt bel vocaꝰ q̄dā ſacro
rum ſuoꝝ rōne: ⁊ ſaturnus ⁊ ſol. Beelphegor interp̄taꝰ ſi
mulacrū ignominie. Idolū.n. fuit mo ab cognomēto baal
ſup montē phogor: quē latini priapū vocāt deum hortoꝝ.
Fuit āt de lampſaco ciuitate helleſpōti: de q̄ pulſus ē: ⁊ p̄p
virilis membri magnitudinē in numerū deorū ſuorū eum
greci trāſtulerūt ⁊ in noīe ſacrauerūt hortoꝝ. Vñ ⁊ dr̄ pre
eſſe hortis p̄p eorū fecunditatē. Beelzebub idolū fuit acca
ron. qđ interp̄taꝰ vir muſcarū. Zebub.n. muſca vocatur.
Spurciſſimū igiꝰ idolū: iđ vir muſcarū vocaꝰ: p̄p ſordes
idolatrie: ſiue p̄p imūdiciā. Belial ſine iugo. Belial hebraí
ce bel dr̄ idolū niniuitarū. Behemoth ex hebrea voce i la
tinā linguā aial ſonat: p̄p ꝙ de excelſis ad terrena cecidit:
⁊ p̄ merito ſuo vt aīal brutū effect⁹ ſit. Ipſe eſt ⁊ leuiathan
.i. ſerpēs de aq̄s: qꝛ i huius ſeculi mari volubili verſaꝰ aſtu
tia. Leuiathan autem interpretatur additamentū eorum

quorū .ſ. niſi hoīum quibus in paradiſo ſemel p̄ culpā p̄ua
ricationis intulit mortē: ⁊ hanc vſq̄ ad eternā mortē quo
tidie pſuadēdo adducit vel extendit. Quedā aūt noīa deoꝝ
ſuoꝝ gentiles p̄ vanas fabulas ad rōnes phyſicas conanꝰ
traducere: eaq̄ in cauſis elemētoꝝ cōpoſita eſſe interp̄taꝰ
ſꝫ hoc a poetis totū fictū eſt: vt deos ſuos ornarent aliqui
bus figuris: quos p̄ditos ac dedecoris īfamia plenos fuiſ
ſe hiſtorie confitenꝰ. Omnio.n. fingēdi locus vacat vbi ve
ritas ceſſat. Saturnus origo deoꝝ ⁊ toti⁹ poſteritatis a pa
ganis deſignatur. Hunc latini a ſatu appellatū ferunt: q̄ſi
ad ip̄m ſatio oīu͂ p̄tineat rerū: vel a tēporis longitudine ꝙ
ſatureꝰ annis. Vñ ⁊ eū greci cronos nomē habere dicūt .i.
tp̄s: ꝙ filios ſuos fertur deuoraſſe: hoc ē annos quos tp̄s p̄
ducit in ſe reuoluit. vel eo ꝙ ſemina vnde oriunꝰ iterū
redeūt. Hūc celi p̄ris abſcidiſſe genitalia dicūt: qꝛ nihil in
celo de ſeminib⁹ naſciꝰ. Falcē tenet iquiūt p̄p agriculturā
ſignificandā vel p̄p tp̄a ⁊ ānos ꝙ i ſe redeāt: vl̄ p̄p ſapiā
ꝙ intus acuta ſit. In aliq̄bus autem ciuitatibus ſaturno li
beros ſuos gentiles immolabāt: ꝙ ſaturnū poete liberos
ſuos deuoraſſe ſolitū tradiderunt. Iouis fertur a iuuando
dictus: ⁊ iupiter quaſi iuuans pater: hoc eſt oībus p̄ſtās.
Hunc ⁊ priuato titulo iouem optimū dixerunt: dū fuiſſet
inceſtor in ſuis: impudicus in extraneis: quē modo taurū
fingunt propter europe raptū: fuit.n. in naui cuius inſigne
erat taurus: modo danaes per imbrem aureū appetiſſe cō
cubitū: vbi intelligiꝰ pudicitiā mulieris ab auro fuiſſe cor
ruptam: modo i ſimilitudinē aquile fuiſſe: propter ꝙ pue
rum ad ſtuprū rapuerit: modo ſerpētē: qꝛ reptauerit: ⁊ cy
gnum qꝛ cantauerit. Et ideo non figure iſte ſunt: ſed plane
de veritate ſcelera. Unde turpe erat tales deos credi: qua
les homines eſſe non debeant. Ianum dicunt quaſi mūdi
vel celi vel menſium ianuam. Duas iani facies faciunt: p̄p
orientē ⁊ occidentē. Cum vero faciunt eum quadrifron
tem ⁊ ianum geminum appellant: ad quattuor mundi par
tes hoc referunt vel ad quattuor elementa ſiue tempora.
Sed dum hoc fingunt: monſtrum: non deū faciūt. Neptu
num aquas mundi predicant: ⁊ dictus ab eis neptunus q̄ſi
nube tonans. Vulcanum volunt ignem: ⁊ dictus vulcan⁹:
q̄ſi volans candor: vel quaſi volicanus: ꝙ per aerē volet.
Ignis enim de nubibus naſcitur: vnde etiā Homerus di
cit eum precipitatū de aere in terras: ꝙ omne fulmen de
aere cadit. Iccirco aūt vulcanus de femore iunonis fingiꝰ
natus: ꝙ fulmina de imo aere naſcuntur. Claudus autem
dicitur vulcanus: qꝛ per naturam nūq̄ eſt rectus ignis: ſꝫ
quaſi claudus: eiuſmodi ſpeciem motumq̄ habet. Ideo āt
in fabrorum fornace eundem vulcanum auctorē dicūt: qꝛ
ſine igne nullum metalli genus fundi extendiq̄ poteſt.
Pluton grece latine dieſpiter vel dis pater: quē alij orcū
vocant: quaſi receptorem mortiū. Unde ⁊ orca nuncupa
tur vas quod recipit aquas. Ipſe ⁊ grece charon. Liberū a
liberamento appellatum volunt. ꝙ quaſi mares in coeun
do per eius beneficiū emiſſis ſeminibus liberentur: ꝙ idē
liber muliebri ⁊ delicato corpore pingitur. Dicūt.n. mulie
res ei attributas: ⁊ vinum propter excitandam libidinem.
Unde ⁊ frons eius pampino cingitur: ſed ideo coronā vit
team ⁊ cornu habet: qꝛ cum grate ⁊ moderate vinum bibi
tur: leticiam preſtat: cum vltra modum: excitat lites .i. qua
ſi cornua dat. Idem autem ⁊ lieus apo tu lyin .i. ab hac diſ
ſolutione: ꝙ multo vino mēbra ſoluantur. Iſte ⁊ grece dio
nyſius: a monte indie nyſo: vbi dicitur eſſe nutritus. Cete
rum eſt ⁊ nyſa ciuitas in qua colitur idem liber. vnde ⁊ ny
ſeus dictus eſt. Mercurius ſermo interpretatur. Nā ideo
mercurius quaſi medius currēs dicitur appellatus: ꝙ ſer
mo currat inter homines medi⁹. Iđ ⁊ hermes grece: ꝙ ſer
mo vel interpretatio: que ad ſermonem vtiq̄ pertinet her
menia dicitur. Ideo ⁊ mercibus preeſſe: quia inter vendē

tes ⁊ ementes ſermo fit medius. Qui iđ fingiꝰ habere pen
nas: qꝛ citius verba diſcurrūt: vñ ⁊ velox ⁊ errans induciꝰ.
Alas eius i capite ⁊ in pedibus: ſignificare volucrē fieri per
aera ſermonem. Nunciū dictum: qm̄ per ſermonē oīa cogi
tata enūcianꝰ. Ideo aūt hūc furti magiſtꝝ dicūt: qꝛ ſermo
animos audiētiū fallit. Virgam tenet qua ſerpētes diuidit
.i. venena. Nā bellātes ac diſſidētes iterpretū oratōe ſedā
tur: vñ ⁊ ſ̄m Liuiū: legati pacis caduceatores dicūꝰ. Sicut
enim p̄ feciales bella idicebanꝰ: ita pax p̄ caduceatores fie
bat. Hermes aūt grece diciꝰ apo tes hermēias: latine inter
pres q̄ ob virtutē multarūq̄ artiū ſcientiā trimegeſtus .i.
ter maximus noiatus eſt. Cur aūt eū capite canino fingūt:
hec ratio diciꝰ: ꝙ inter omnia animalia canis ſagaciſſimū
gen⁹ ⁊ perſpicax habeat. Martē deū belli eſſe dicūt ⁊ mar
tem appellatū: qꝛ per viros pugnaꝰ: vt ſit mars quaſi mas:
licꝫ ⁊ tria ſint genera cōſuetudinum ſicut ſcythaꝝ: vbi ⁊ fe
mine ⁊ viri i pugnā eunt. Amazonū: vbi ſole femine. Ro
manoꝝ aliarūq̄ gētiū: vbi ſoli mares. Item martē dicunt:
quaſi effectorē mortiū. Nam a marte mors nūcupaꝰ. Vñ
⁊ adulteꝝ dicūt: quia belligerātibus incertus ē. Qꝛ vero nu
do pectore ſtat: vt bello ſe quiſq̄ ſine formidie cordis obij
ciat. Mars aūt apud grecos gradiu⁹ diciꝰ: eo ꝙ i bello gra
dum inferant qui pugnant: aut ꝙ impigre gradianꝰ. Apolli
nem q̄uis diuinatorem ⁊ medicū vellēt: ipſum tamē ſolē
etiā dixerūt: quaſi ſolū. Ipſū titan quaſi vnū ex titanis q̄
aduerſum iouem nō fecit. Ipſū phebū: quaſi ephebū: hoc
eſt adoleſcētem. Vñ ⁊ ſol puer pingiꝰ: eo ꝙ quotidie oriaꝰ
⁊ noua luce naſcaꝰ. Pythiū quoq̄ eūdem apollinē vocari
a victa pythone imenſe molis ſerpēte: cuius nō magis vene
na q̄ magnitudo terrebat. Hūc apollo ſagittaꝝ ictib⁹ ſter
nens: nominis quoq̄ ſpolia reportauit: vt pythius vocareꝰ.
Vñ ⁊ ob hoc inſigne victorie pythia ſacra celebrāda cōſti
tuit. Dianā quoq̄ ſororem ei⁹ ſimiliter lunā ⁊ viaꝝ preſidē
aiūt. Vñ ⁊ virginem eā volūt: ꝙ via nihil pariat: ⁊ iđ ambo
ſagittas habere fingūtur: ꝙ ipſa duo ſidera de celo radios
vſq̄ ad terras emittūt. Dianā āt vocatā: quaſi diānā: ꝙ lu
na die ac nocte appareat. Ipſā ⁊ lucinā aſſeuerant: eo ꝙ lu
ceat. Eandē ⁊ triuiam eo ꝙ tribus fingaꝰ figuris. De qua
Virgilius: tria virginis ora diane: qꝛ eadē luna: eadem dia
na ⁊ eadem p̄ſerpina vocaꝰ. Sed cū luna fingiꝰ: ſub luſtri
ſplendet amictu: cū ſuccicta iacit calamos latonia virgo ē:
cum ſubnixa ſedet ſolio plutonia cōiunx. Latonia aūt dia
na eo ꝙ latōis fuerit filia: Cererē .i. terrā a creādis frugib⁹
aſſerunt dictam: appellantes eam nominibus plurimis. Di
cunt etiam eam ⁊ opem: ꝙ opere melior fiat terra. Proſer
pinam: ꝙ ex ea proſerpant fruges. Veſtā: ꝙ herbis vel va
rijs veſtita ſit rebus: vl̄ a vi ſua ſtādo. Eādē ⁊ tellurē: ⁊ ma
trem magnā fingūt: turritā cū tympano ⁊ gallo ⁊ ſtrepitu
cymbaloꝝ. Matrē vocatā ꝙ plurima pariat: magnā ꝙ ci
bum gignat: almā q̄a vniuerſa animalia fructib⁹ ſuis alit
Eſt enī alimentoꝝ nutrix terra. Qꝛ ſimulacrū eius cū cla
ui fingiꝰ: qꝛ tellus hyeme claudiꝰ: vere aperiꝰ: vt fruges na
ſcanꝰ. Qꝛ tympanū habet ſignificare volunt orbem terre
Qꝛ curru vehiꝰ: diciꝰ: quia ip̄a eſt terra que pendet in aere.
Qꝛ ſuſtineꝰ rotis: qꝛ mūdus rotaꝰ ⁊ volubilis eſt. Qꝛ leōes
illi ſubijciunt manſuetos: vt oſtendant nullum genus eſſe
terre tam ferū quod nō ſubigi poſſit aut ſuperari ab ea. Qꝛ i
capite turritā geſtat coronā oſtēdit ſuppoſitas terre ciuita
tes quaſi inſignitas turrib⁹ conſtare. Qꝛ ſedes fingūꝰ circa
eā: quia cū omnia moueanꝰ ipſam nō moueri. Qꝛ coriban
tes eius miniſtri cū ſtrictis gladijs eſſe fingūꝰ vt ſignificeꝰ
omnēs pro terra ſua debere pugnare. Qꝛ gallos huic dee vt
ſeruirent fecerūt: ſignificant qui ſemine indigeant terram
ſequi oportere. In ea quippe omnia reperire. Qꝛ ſe apud eā
iactāt: precipiꝰ inquiunt: vt qui terrā colūt: ne ſedeāt: ſem
per enī eſſe quod agant. Cymbaloꝝ aūt ereoꝝ ſonitus: fer

ramentoꝝ crepitus in colendis agris: ⁊ ideo ere: ꝙ terrā an
tiqui colebāt ere prius q̄ ferꝝ eſſet inuētum. Eandē veſtā
⁊ ignem eſſe p̄hibēt: qꝛ terrā ignē habere nō dubiū eſt: vt
ex ethna vulcanoq̄ datur intelligi. Et ideo virginē putāt: qꝛ
ignis inuiolabile ſit elementū: nihilq̄ naſci poſſit ex eo q̄p
pe qui omnia q̄ arripuerit aſſumat. Ouidius in faſtis. Nec
tu aliud veſtam: q̄ viuā intellige flammā. Nataq̄ de flā
ma corpora nulla vides. Propterea ⁊ virgines ei ſeruire di
cūtur: eo ꝙ ſicut ex virgie: ita nihil ex igne naſcaꝰ. Iunonē
dicūt quaſi ianonem .i. ianuā: pro purgatiōibus feminarū:
eo ꝙ quaſi portas matronaꝝ pandat: ⁊ naturas nubētium
maritis: ſꝫ hoc philoſophi. Poete aūt iunonē iouis aſſerūt
ſororē ⁊ cōiugē. Ignē enī ⁊ aerē iouē: aquā ⁊ terrā iunonē
iterpretanꝰ. Quoꝝ duoꝝ p̄mixtione vniuerſa gignūtur. Et
ſororē dicūt: ꝙ mūdi pars eſt. Cōiugē: ꝙ ꝯmixta corda tun
dit. Vñ ⁊ virgilius. Tū pater omnipotēs fecūdis imbrib⁹
ether. Cōiugis in gremiū lete deſcēdit. Minerua apō gre
cos athena dicitur .i. femina. Apud latinos aūt mineruam
vocarā quaſi deam: ⁊ munus artiū variaꝝ. Hāc enim inuē
tricē multoꝝ ingenioꝝ perhibēt: ⁊ inde eā artem ⁊ ratio
nem iterpretāꝰ: qꝛ ſiue ratiōe nihil poteſt cōtineri. Que rō
qꝛ ex ſolo animo naſciꝰ: animūq̄ putāt eſſe i capite ⁊ i cere
bro ideo eam dicūt de capite iouis eſſe natam: quia ſenſus
ſapiētis qui inuēit omnia i capite eſt. In cuius pectore ideo
caput gorgonis fingiꝰ: ꝙ illic eſt omnis prudētia que cōfun
dit alios: ⁊ imperitos ac ſaxeos comprobat: qđ ⁊ i antiquis
imperatoꝝ ſtatuis cernimus i medio pectore lorice p̄p inſi
nuādā ſapiētiā ⁊ virtutē. Hec minerua ⁊ tritōia diciꝰ. Tri
ton enī africe palus ē circa quā ferꝰ virgiali appuiſſe etate:
p̄p qđ tritonia nūcupata ē. Vñ ⁊ tāto p̄cliuius dea credita
eſt: q̄āto minus origo eius inotuit. Pallas aūt dicta vl̄ ab
īſula pallene i thracia i q̄ nutrita ē: vel apo tu pallein to do
ry .i. ab haſte ꝯcuſſiōe: vel ꝙ pallātē gigātē occiderit. Vene
rē ex ide dicūt nūcupatā ꝙ ſine vi femina eē virgo nō deſi
nat. Hāc greci aphroditi vocāt: p̄p ſpumā ſanguis generā
tē. Aphros.n. grece ſpuma vocaꝰ. Qꝛ aūt fingūt ſaturnū ce
lio p̄ri gēitalia abſcidiſſe: ⁊ ſanguinē fluxiſſe i mari: atq̄ eo
ſpuma maris ꝯcreta ven⁹ nata ē: illud aiūt: ꝙ p̄ coitū ſalſi
hūoris ſuba ē: ⁊ ide aphroditi venerē dici: ꝙ coitus ſpuma
ē ſanguinis: q̄ ex ſuco viſceꝝ liq̄do ſalſoq̄ ꝯſtat. Iđ autē ve
nerē vulcāi dicūt vxorē: qꝛ venereū officiū n̄ niſi calore cō
ſiſtit: vñ ē. Frigidus i venerē ſenior. Nā ꝙ ſaturn⁹ diciꝰ ce
lio p̄ri virilia amputaſſe que i mare cadētia venerē creaue
rūt iđ fingiꝰ: qꝛ niſi humor de celo i terrā deſcenderit: nihil
creaꝰ. Cupidinē vocatū ferūt p̄p amorē. Eſt enī demon for
nicatōis. Qui iđ alatus pingiꝰ: qꝛ nihil amātib⁹ leui⁹: nihil
mutabili⁹ iueniꝰ. Puer pingiꝰ: qꝛ ſtult⁹ ē ⁊ irrōnabiꝰ amor
Sagittā ⁊ facē tenere fingiꝰ: ſagittā qꝛ amor cor vulnerat:
facē qꝛ iflāmat. Pan dicūt greci: latini ſiluanū deū ruſtico
rū: quē i nature ſimilitudinē formauerūt. Vñ ⁊ pan dict⁹
ē .i. omne. Fingūt enī eū ex vniuerſali elemētoꝝ ſpecie. Ha
bet enī cornua i ſimilitudinē radioꝝ ſolis ⁊ lune. Diſtictā
maculis habet pellē: p̄pter celi ſidera. Rubet eius facies:
ad ſimilitudinē etheris. Fiſtulā ſeptē calamoꝝ geſtat: pro
pter harmoniā celi i qua ſeptē ſūt ſoni ⁊ ſeptē diſcrimia vo
cū. Villoſus ē qꝛ tellus ꝯueſtita eſt: ⁊ agiꝰ vētis. Pars ei⁹
īferior feda eſt: p̄pter arbores ⁊ feras ⁊ pecudes. Caprinas
vngulas habet: vt ſoliditatē terre oſtēdat: quē volūt reꝝ ⁊
totius nature deū: vñ ⁊ pan quaſi omnia dicūt. Iſis lingua
egyptioꝝ terra appellaꝰ: quā iſin volūt eſſe. Fuit enī iſis
regina egyptiorum inachi regis filia que de grecia veniēs
egyptios litteras docuit: ⁊ terras colere iſtituit: propter qđ
⁊ terram eius nomine appellauerunt. Serapis omniū ma
ximus egyptiorum deus. Ipſe eſt apis rex argiuorum qui
nauibus trāſuectus in egyptum cum ibidē mortuus fuiſ
ſet: ſerapis appellatus eſt propterea qꝛ archa in q̄ mortuus

ff

ponitur:quã ſarcophagũ vocant:ſoros grece dicit̃:⁊ ibi euʒ venerari ſepultũ ceperunt prius q̃ templũ eius eſſet iſtructũ:velut ſoros.Sʒ apis ſorapis p̃mo:deide vna littera cõmutata ſerapis dictꝰ eſt.Apis fuit apud egyptios taurus ſerapi ↄſecratus ⁊ ab eo ita cognominatus: quẽ egyptij iſtar numinis colebant:eo ꝙ de futuris daret quedam manifeſta ſigna.Apparebat enim in memphis.Quẽ centũ antiſtites ꝓſequebant̃ ⁊ repẽte velut lymphatici ꝑcinebant.Huius capitis imaginẽ ſibi in heremo videri fecerũt. Fauni a fando velut apo tes phones dicti:ꝙ a voce:nõ ſignis oſtendere viderent̃ futura.In lucis eñi cõſulebãtur a paganis:⁊ reſpõſa illis nõ ſignis ſʒ vocibus dabãt.Geniũ dicũt ꝙ quaſi vim habeat omniũ rerꝝ gignẽdarꝝ:ſeu a gignẽdis liberis. Unde ⁊ geniales lecti dicebãtur a gentibꝰ: q nouo marito ſternebant̃. Hec ⁊ alia ſunt gentiliũ fabuloſa figmẽta que iterpretata ſic habent̃ vt ea nõ itellecta dãnabiliter tamẽ adorẽt.Fatũ aũt dicũt eſſe quicqd dij fant̃: quicqd iupiter fatur.A fando igit̃ fatũ dicũt.i.a loquendo.Qð niſi hoc nomẽ iam in alia re ſoleret intelligi quo corda hominũ volumus inclinare:ratiõabilr poſſemus a fando fatuʒ appellare. Nõ eñi abnuere poſſumus eſſe ſcriptũ in litteris ſanctis: ſemel locutus eſt deus:duo hec audiui:⁊ cetera.Qð eñi dcm̃ eſt:ſemel locutus eſt:intelligit̃ immobiliter:hoc eſt incommutabiliter eſt locutꝰ:ſicut nouit incõmutabiliter oia q̃ futura ſunt ⁊ que ipſe facturus ẽ.Tria aũt fata fingũt i colo:⁊ fuſo:digitiſq; fila ex lana torquẽtibus: ꝓpter tria tempora: ꝑteritũ:qð in fuſo iam netũ atq; inuolutũ eſt:pñs:qð iter digitos nentis traycit̃ : futurũ in lana q̃ colo implicata ẽ: ⁊ qð adhuc ꝑ digitos nentis ad fuſum tãq̃ preſens ad preteritũ traijciendũ eſt.Parcas dicũt cata antiphraſin appellatas ꝙ minime parcãt.Quas tres eſſe voluerũt:vnã que vitaʒ hominis ordiat̃:alterã que cõtexat:tertiã que rumpat. Incipimꝰ eñi cũ naſcimur:ſumus cũ viuimus: deſinimꝰ cũ interimus.Fortunã a fortuitis nomẽ habere dicunt: quaſi deam quãdaʒ res humanas varijs caſibus ⁊ fortuitis illudentem.Unde ⁊ cecam appellãt:eo ꝙ paſſim in quoſlibet incurrẽs ſine vllo examine meritorꝝ ⁊ ad bonos ⁊ ad malos venit.Fatũ aũt a fortũa ſeparãt : ⁊ fortunã quaſi ſit i his q̃ fortuitu veniũt:nulla palaʒ cauſa. Fatũ vero appoſituʒ ſingulˀ ⁊ ſtatutũ aiũt.Aiũt ⁊ tres furias feminas crinitas ſerpẽtibus propter tres effectus qui in animis hoiũ mltas perturbatões gignũt:⁊ interdũ cogũt ita delinquere: vt nec fame nec periculi ſui reſpectũ habere ꝑmittãt.Ira que vindictã cupit:cupiditas que deſiderat opes: libido que appetit voluptates:Que ideo furie appellãtur ꝙ ſtimulis ſuis mẽtem feriant:⁊ quietã eſſe nõ ſinãt. Nymphas deas aquarũ putãt:dictas a nubibꝰ.Nã ex nubibus aque: vñ deriuatuʒ eſt:nymphas aquarꝝ deas:quaſi numina lymphatũ. Ipſas autẽ dicũt ⁊ muſas:quas ⁊ nymphas:nec immerito . Nam aque motus muſicen efficit. Nympharꝝ apud gẽtiles varia ſunt vocabula.Nymphas quippe mõtiũ oreades dicũt:ſiluarꝝ dryades:fontiũ hamadriades:camporꝝ naides:maris nereides.Heroas dicũt a iunone traxiſſe nomẽ.Grece eniʒ iuno hera apellat̃.Et ideo neſcio:quis filius eius ꝑm grecorum fabulaʒ heros fuit nũcupatus:hoc videlicet velut myſticũ ſignificante fabula qð aer iunoni deputet̃ vbi volunt heroas habitare. Quo nomine appellãt alicuiꝰ meriti animas defunctorꝝ quaſi heroas.i.viros aereos ⁊ celo dignos propter ſapiẽtiaʒ ⁊ fortitudinẽ.Penates gentiles dicebant omnes deos quos domi colebãt.Et penates dicti ꝙ eſſent in penetrabilibus.i.in ſecretis. Hi dij quõ vocabant̃ vel q̃ nomina habuerint ignorat̃.Manes dicũt deos mortuorꝝ quorꝝ poteſtatem inter lunam ⁊ terram aſſerũt:a quibus ⁊ mane dictũ exiſtimant:ꝙ putant habere:qua manus.i.rarus eſt.Manes dictos ſiue qr late manant ꝑ auras: ſiue qr mites ſunt:immanibus contrario nomine hoc appellatos.

Apuleius aũt ait eos cata antiphraſin dici manes:hoc ẽ mites ac modeſtos cũ ſint terribiles ⁊ immanes: vt parcas:vt eumenidas.Laruas ex hominibus factos demones aiũt: qui meriti mali fuerint:Quarũ natura eſſe dicitur:terrere paruulos ⁊ in angulis garrire tenebroſis.Lamias quas fabule tradũt infantes corripere ac laniare ſolitas: a laniãdo ſpecialiter dictas.Piloſi qui grece panite: latie icubi appellant̃:ſiue inui ab ineũdo paſſim cũ aĩalibꝰ. Unde ⁊ icubi dicũt̃ ab incubãdo hoc eſt ſtuprãdo. Sepe eñi improbi exiſtũt etiã mulieribꝰ:⁊ earꝝ peragũt cõcubitũ:quos demones galli duſios nũcupant:qr aſſidue hãc peragũt immundiciã.Quẽ aũt vulgo incubonẽ vocãt:hũc romani faunuʒ ficarium dicũt:ad quẽ Oratius dicit. Faune nympharꝝ fugiẽtium amator ꝑ meos fines:⁊ aprica rura lenis incedas. Hunc alij ſatyrum vocant.

¶ Incipit liber nonus.

¶ De linguis gentium. Cap. I.

LInguarum diuerſitas exorta ẽ in edificatõe turris poſt diluuiũ.Nã ꝑus q̃ ſupbia turris illius i diuerſos ſignorꝝ ſonos humanã diuideret ſocietatẽ: vna oiuʒ nationũ lingua fuit q̃ hebrea vocat̃: qua priarche ⁊ prophete vſi ſũt nõ ſolũ in ſermõibꝰ ſuis: verũ etiã i litteris ſacris. Initio ãt quot gẽtes: tot lingue fuerũt.Deide plures gẽtes: q̃ lingue:qr ex vna lingua multe gẽtes ſunt exorte. Lingue ãt dicte i hoc loco ꝑ verbis que ꝑ linguã fiũt genere locutõis illo quo is qui efficit per id qð efficit̃ nominat̃ : ſicut os dici ſolet ꝑ verbis:ſicut manꝰ pro litteris. Tres ſunt aũt lingue ſacre:hebrea:greca:latia:que toto orbe maxime excellunt. His eñi tribꝰ linguis ſup crucẽ dñi a pilato fuit cauſa eius ſcripta.Uñ ⁊ propter obſcuritatem ſanctarꝝ ſcripturaruʒ:harũ triũ linguarꝝ cognitio neceſſaria ẽ:vt ad alterã recurrat̃:dũ ſi quã dubitationẽ nois vel interpretatiõis ſmo vniꝰ lingue attulerit.Greca aũt lingua iter ceteras gentiuʒ clarior habet̃.Eſt eñi ⁊ latinis ⁊ omnibꝰ linguis ſonantior: cuius varietas in quinq; partibꝰ diſcernit̃.Quarꝝ prima dicit̃ cenedo.i.mixta:ſiue cõmunis:qua omnes vtuntur. Secunda attica:videlicet athenienſis:qua vſi ſunt omnes grecie auctores.Tertia dorica quã habẽt egyptij ⁊ ſyri. Quarta ionica. Quinta eolia qua ſe eoliſti locutos dixerũt:⁊ ſunt in obſeruatõe grece lingue eiuſmodi certa diſcrimina.Sermo enim eorum ita eſt diſpartitus. Latinas autẽ linguas quattuor eſſe quidam dixerunt:id eſt priſcam:latinam:romanaʒ:mixtam. Priſca eſt qua vetuſtiſſimi italie ſub iano ⁊ ſaturno ſunt vſi incõdita: vt ſe habẽt carmina ſaliorum. Latina:quam ſub latino ⁊ regibus tuſcie:ceteri i latino ſũt locuti:ex qua fuerũt.i z.tabule ſcripte. Romana que poſt reges exactos a populo romão cepta eſt:quaʒ neuius: plautus: ennius: virgilius poete:⁊ ex oratoribus graccus cato ⁊ cicero vel ceteri effuderunt.Mixta que poſt imperium latius promotum ſimul cum moribus ⁊ hominibus in romanam ciuitatem irrupit:integritatem verbi per ſoleciſmos ⁊ barbariſmos corrumpens. Omnes autem orientis gentes in gutture linguã ⁊ verba collidũt:ſicut hebrei ⁊ ſyri. Oẽs mediterranee gẽtes in palatũ ſermões feriunt ſicut greci ⁊ aſiani.Oẽs occidẽtis gẽtes verba in dẽtibus frãgunt:ſicut itali ⁊ hiſpãi.Syrus ⁊ chaldeus:vicinꝰ hebreo eſt in ſermone conſonans in pleriſq; ⁊ litterarum ſono.Quidam autem arbitrant̃ linguã ipſam eſſe chaldeã:qr abraã de chaldeis fuit.Qr ſi hoc recipit̃:quõ in Daniele hebrei pueri linguaʒ quã nõ nouerãt doceri iubẽtur: Oẽʒ aũt linguã vnuſquiſq; hoiuʒ:ſiue grecã ſiue latinã ſiue ceterorꝝ gentiũ.aut audiẽdo poteſt tenere:aut legẽdo:aut ex ꝑceptore accipere.Cuʒ aũt oiuʒ linguarꝝ ſciẽtia difficilis ſit cuiq;:nemo tamẽ tam deſidioſus eſt vt in ſua gẽte poſitus ſue gẽtis liguã neſciat. Nã quid aliud putãdus eſt:niſi aĩalium brutorꝝ deterior: Illa enim ꝓprie vocis clamorẽ exprimũt:iſte deterior qui ꝓprie lingue caret notitia.Cuiuſmodi aũt lingua locutꝰ eſt deus in ꝑncipio mũdi cũ diceret:fiat lux:difficile eſt inenire.Nondũ enim erãt lingue.Itẽ qua lingua iſonuit poſtea exterioribꝰ hominũ auribꝰ maxime ad ꝑmũ hoiẽʒ loquẽs vel ad ꝓphetas:vel dum corporaliter iſonuit vox dicẽtis tu es filius meus dilectꝰ. vbi a quibuſdã credit̃ illa ligua vna ⁊ ſola que fuit anteq̃ eſſet linguarꝝ diuerſitas. In diuerſis aũt gẽtibus credit̃ ꝙ eadẽ lingua illis deus loquat̃ qua ipſi hoies vtunt̃ vt ab eis itelligat̃. Loquit̃ aũt deus hoibus nõ ꝑ ſubſtãtiã inuiſibilẽ:ſed ꝑ creaturã corporaleʒ ꝑ quã etiã ⁊ hoibus apparere voluit qñ locutꝰ eſt.Dicit etiã apoſtolus.Si linguis hominũ loquar ⁊ angelorꝝ: vbi q̃rit̃. qua ligua angeli loquãtur:nõ ꝙ angelorꝝ alique ligue ſint: ſed ꝑ exaggerationẽ dr̃.Itẽ q̃rit̃:qua ligua in futurꝝ hoies loquant̃:nuſq; reperit̃. Nã dicit aplus.Siue lingue ceſſabũt.Ideo aũt ꝑus de linguis ac deide de gẽtibus poſuimꝰ: qr ex linguis gẽtes:nõ ex gẽtibꝰ lingue exorte ſunt.

¶ De gentium vocabulis. Caplm. II.

GEns eſt mltitudo ab vno ꝑncipio orta:ſiue ab alia natiõe:ꝑm ꝓpriã collectionẽ diſtincta:vt grecie aſie. Hic ⁊ gẽtilitas dicit̃.Gẽs aũt appellata ꝓpter gñatiões familiarꝝ.i.a gignẽdo:ſicut natio a naſcẽdo.Gẽtes aũt a quibus diuiſa eſt terra.i5.ſunt.De iafeth.30. ⁊ vna.de cham.z7.de ſem.zi.que fiũt.73. vel potius vt ratio declarat.7z.totidẽq; ligue ꝑ terras eẽ ceperũt:queq; creſcendo ꝓuintias ⁊ iſulas ipleuerũt.Filij ſem quinq; ſingulariter gẽtes ſingulas ꝓcreauerũt.Quorꝝ ꝑmus elam:a quo elamite ꝑncipes ꝑſidis:Secũdus aſſur. a quo aſſyriorꝝ pullulauit iperiũ.Tertiꝰ arfaxat.a quo gẽs chaldeorꝝ exorta eſt.Quartꝰ ludi.a quo lydij.Quitus araʒ a quo ſyri:quorꝝ metropolis fuit damaſcus.Filij arã nepotes ſem.4.hus ⁊ vl ⁊ gether ⁊ meſa. Hus traconiditis ↄditor q iter paleſtinã ⁊ celeſyriã tenuit ꝑncipatũ.vñ fuit iob. ꝑm qð ſcriptũ eſt.Uir erat in terra hus noie iob.Secũdus vl.a quo armenij.Tertius geter:a quo carmeni ſiue carie. Quartus meſa:a quo ſũt hi q vocant̃ meones. Poſteritas arfaxat filij ſem heber nepos arfaxat:a quo hebrei ſũt . Jectan filiꝰ heber:a quo gẽs indorꝝ orta ẽ.Sale filiꝰ iectan:a quo bactriani:lʒ eos alij ſcytharũ exules ſuſpicent̃ . Iſmael filiꝰ abraam:a quo iſmabelite:q nũc corrupto noie ſaraceni q̃ſi a ſara:⁊ agareni ab agar. Nabaioth filiꝰ iſmahel:a quo nabathei q ab effrata i mari rubro inhabitãt. Moab ⁊ ãmon filij loth:a quibus moabite ⁊ ãmonite. Edom filius eſau:a quo idumei. He ſũt gentes q̃ de ſem ſtirpe deſcẽdũt: poſſidentes terrã meridianã:ab ortu ſolis vſq; ad fenices. Filij cham quattuor:ex quibus orte ſũt gẽtes he.Chus a quo ethiopes ꝓgeniti.Meſraim:a quo egyptij ꝓhibẽtur exorti Futh a q̃ libij.Uñ ⁊ mauritanie fluuiꝰ vſq; i pñs futh dr̃: omniſq; circa eum regio futẽſis.Chanaan a quo afri ⁊ fenices ⁊ chananeorꝝ decẽ gẽtes.Itẽ ex nepotibꝰ cham.Filij chus nepotis cham ſex.Filij chus ſaba et euilath ſabatha rema ſaba cuca.Saba.a quo ꝓgẽiti ⁊ appellati ſabei.de quibꝰ Uirgiliꝰ.Solis eſt thurea v̄ga ſabeis. Hi ſũt ⁊ arabes.Euilath: a quo getuli in parte remotioris africe heremo coherẽtes. Sabatha.a quo ſabateni q nũc aſtabari noiant̃. Rema vo ⁊ ſaba ⁊ cuca paulatiʒ antiq̃ vocabula ꝑdiderũt:⁊ que nũc a veteribus habeant ignoratur.Filij rema ſaba et dadan. Hic autem ſaba per ſin litteram ſcribitur in hebreo.ille autem ſuperior ſaba per ſamech:a quo appellantur ſabei. vocatur autem nũc:ſaba arabia.Dadan a quo gẽs eſt ethiopie in occidentali plaga: Filij meſraim. Labin a quo libij q quondam futhei vocabãt̃.Ceſloim:a quo philiſtijm quos veteres allophillos:nos modo corrupte palleſtinos appellamus.De allophilis cetere ſex gentes ignote ſunt:que bello ethiopico ſubuerſe vſq; ad obliuionem preteritorum nominũ peruenerunt.Filij chanaan vndeci:ex quo chananeorum decem gentes:quorum terraʒ his expulſis iudei poſſederunt.Quoruʒ primogenitus ſidon:a quo ſidones. Unde vrbs eorum in fenice ſidon vocatur.Secundus eth:a quo ethei.Tertius iebus:a quo iebuſei:quorum fuit irlm. Quartus amorreus:a quo amorrei. Quintus gergeſeus a quo gergeſei.Sextus eueus a quo euei.Ipſi ſunt gabaonite a ciuitate gabaon q ſupplices venerũt ad ieſũ. Septimꝰ aracheus qui archas condidit oppidum contra tripolim i radicibus libani ſituʒ.Octauus aſeneus a quo aſenei. Nonus aradius:a quo aradij ſũt:qui aradum inſulam poſſiderũt:anguſto freto a fenicis littore ſeparatã.Decimus amareus.a quo ſyrie nobilis ciuitas que vocatur coelis.Undecimus amatheus. He ſunt gentes de ſtirpe chã que a ſidone vſq; ad gaditanũ fretũ omnẽ meridianã partem tenẽt. Item tribꝰ filiorũ iafeth.Filij aũt iafeth.vij.noiantur.Gomer:ex quo galathe.i.galli.Magog a quo arbitrantur ſcythas ⁊ gotthos traxiſſe originẽ.Madai a quo medos exiſtere putant.Iauan a quo iones:qui ⁊ greci.Unde ⁊ mare ioniũ.Tubal:a quo hiberi q ⁊ hiſpani:licʒ quidam ex eo ⁊ italos ſuſpicentur.Moloch:ex quo capadoces ſunt: Unde ⁊ vrbs apud eos vſq; hodie maleca dicit̃. Tiras ex quo traces:quorꝝ non ſatis imutatũ vocabulũ eſt:quaſi tiraces. Filij gomer nepotes iafeth:aſſenes:a quo ſarmate:quos greci reginos vocant. Rifath:a quo paphlagones.Gotorma:a q̃ ſunt friges.Fiij iauan:eliſa a quibus greci eliſei q vocantur eolides.Unde ⁊ lingua quita grece eolis appellat̃. Tarſis: a quo cilices vt ioſephus arbitratur.Unde ⁊ metropolis ciuitas eorum tarſis dicit̃.Cethim:a quo cithei.i. cyprij a quibus hodie ⁊ vrbs cithiuʒ nominat̃. Dodani:a quo rhodij He ſunt gentes de ſtirpe iafeth:que a tauro monte ad aquilonem mediã partem aſie ⁊ omnẽ europã vſqʒ ad oceanuʒ britannicũ poſſident noia et locis et gentibꝰ relinquẽtes:õ quibꝰ poſtea imutata ſũt plurima:cetera permanẽt vt fuerũt. Nam multarũ gentiũ vocabula partim manſerũt: ita vt hodie appareat vnde fuerant deriuata ſicut ex aſſur aſſyrij:ex heber hebrei: partiʒ vero temporis vetuſtate ita mutata ſunt vt vix homines doctiſſimi antiquiſſimas hiſtorias perſcrutantes:nec omniũ:ſed nec aliquarꝝ ex iſtis origines gentiũ potuerint reꝑire. Nam ꝙ ex filio cham q vocabatur meſraim egyptij ſint exorti:nulla hoc reſonat origo vocabuli:ſicut nec ethiopũ:q dicunt̃ ad eum filiũ chaʒ ꝑtinere q chus appellatꝰ eſt.Et ſi omnia conſiderent̃: plima tñ gentiũ mutata q̃ manẽtia vocabula apparẽt:qbꝰ poſtea nomina diuerſa:diuerſa dedit ratio. Nãqʒ indi ab indo flumine dicti ſũt:q ab occidentali parte eos includit.Seres a proprio oppido nomen ſortiti ſũt:gens ad orientẽ ſita: apð quos de arboribus lana contexit̃:de quibꝰ eſt illud. Ignoti facie ſed non vellere ſeres.Gangaride ꝓpli ſũt inter aſſyrios idoſqʒ ĩhabitãtes circa gangen fluuiũ. vnde etiam gangaride nũcupati ſũt. Hyrcani dicti ſũt a ſilua hyrcania vbi ſũt plĩme tigres.Bactriani ſcythe fuerũt qui ſuoruʒ factione a ſedibꝰ ſuis pulſi iuxta bactron orientis fluuiũ cõſederunt:ex cuius vocabulo et nomen ſortiti ſunt. Huius gẽtis rex fuit Zoroaſtes inuentor magice artis. Parti quoqʒ et ipſi a ſcythis originem trahũt fuerunt enim eoruʒ exules: quod etiam vocabulo eorum manifeſtatur. Naʒ ſcythico

sermone exules parthi dicuntur. Hi similiter vt bactriani
domesticis seditionib⁹ scythia pulsi solitudinē iuxta hyrca
niā pmū furtim occupauerūt: deide plęraq; finiū etiā vtu
te obtinuerūt. Assyrij ab assur filio sem vocati: gēs potētis
sima: quę ab eufrate vsq; ad indoꝝ fines oēs in medio te
nuit regionē. Media rege suo cognominati putanẗ. Nāq;
iason peliaci regis frater: a pelię filijs thessalia pulsus ē cū
medea vxore sua cui⁹ fuit priuignus medus rex atheniē
siū: q post mortē iasonis oriētis plagam ꝑdomuit: ibiq; me
diā vrbē ꝯdidit gentēq; medoꝝ noīe suo appellauit. Sed
inuenim⁹ in genesi: q madai auctor gētis medoꝝ fuit: a quo
& cognominati vt superius dcm est. Persę a pseo rege sunt
vocati: q e grecia asiā trāsiēs ibi barbaras gētes graui diu
turnoq; bello ꝑdomuit. Nouissime victor nomen subiectę
gēti dedit. Persę aūt ante cyꝝ ignobiles fuerūt. & nullius
inter gētes loci habebanẗ. Medi semꝑ potētissimi fuerūt.
Casdęi q nūc chaldęi vocanẗ a caseth filio nachor fratris
abrahę cognominati sūt. Sabęi dicti απο του σηυισθαι
qd̄ est sup·plicare & venerari: q2 diuinitatē ꝑ ipoꝝ thura ve
neramur. Ipsi sunt & arabes: q2 in montibus arabię sunt: q
vocanẗ libanus & antilibanus vbi thura colligunẗ. Syri
ab surim vocati perhibenẗ: q fuit nepos abraā ex cethura
Quos aūt veteres assyrios: nūc nos vocam⁹ syros: a parte
totū appellantes. Hebręi vocati sunt ab heber: q ꝓnepos
fuit sem. israhelitę vero ab israel filio isaac. Nā patriarchā
hebreoꝝ ꝯstat fuisse isrł: a quo .iz. iudęoꝝ trib⁹ israhelis vo
cabulū sortiti sunt. Iudęis aūt scissura decē tribuum noīa
iposuit. Nā antea hebręi siue israhelitę nūcupabantur: ex
quo aūt in duo regna dei ppl̄us diuisus est tūc duę tribus
quę de stirpe iuda reges habebāt iudęoꝝ nomē sortiti sūt.
Reliqua pars decē tribuū quę ī samaria sibi regē ꝯstituit
ob ppłi magnitudinē ꝑstinū nomē retinuit isrł. Samarita
noꝝ gēs sumpsit exordiū ab assyrijs q trāsmigrati habita
uerūt in samaria: q latine iterpretanẗ custodes: eo q capti
uato isrł isti in terrā regionis eoꝝ ad custodiā collocati sūt.
Fenix cadmi frater de thebis ęgyptioꝝ in syriā profectus
apud sidonē regnauit: eosq; ppłos ex suo noīe fęnices: eāq;
ꝓuinciā fęniciā nūcupauit. Sidones aūt a ciuitate quę vo
caẗ sidon traxisse vocabulū perhibenẗ. Saraceni dicti vł
q2 ex sara genitos se ꝑdicent: vel sicut gētiles aiūt: q ex ori
gine syroꝝ sint: q̄si syrigenę. Hi ꝑ amplam solitudinē habi
tāt. Ipi sunt & ismahelitę vt liber geneseos docet: q sint ex
ismahele. Ipsi cedareni a cedar filio ismahelis. Ipsi agare
ni ab agar: q vt diximus puerso noīe saraceni vocanẗ: q2 ex
sara se genitos glorianẗ. Philistęi ipsi sunt palęstini: q2. p.
litterā ſmo hebręus nō h3: sed ꝑ eo phi gręco vtunẗ. Inde
philistęi ꝑ palęstinis dicunẗ: a ciuitate vtiq; sua. Idē & allo
phyli .i. alienigenę ob hoc q2 semꝑ fuerūt inimici israel & lō
ge ab eoꝝ genere ac societate separati. Chananei appellati
de chanaan filio cham quoꝝ terrā iudęi possederūt. Ex cu
ius origine fuit emor pater sichē a quo amorrei sunt nūcu
pati. Egyptij ab ęgypto quodā rege suo vocati sunt. Nam
antea aerei dicebanẗ. Interp̄tanẗ aūt lingua hebraica ęgy
ptij affligētes: eo q afflixerint dei populum p̄us q̄3 diuino
auxilio liberarenẗ. Armenius ex thessalia vn⁹ de numero
ducū iasonis: q ad colchos ꝓfecti sunt: recollecta multitu
dine quę amisso rege iasone passim vagabaẗ: armeniā ꝯdi
dit: gētiq; ex suo vocabulo nomē dedit. Limes est ꝑsicus q
scythas ab eis diuidit: scythia cognominatus: a quo limite
scythę a qbusdā ꝓhibenẗ vocati: gēs antiqssima semꝑ habi
ta. Hi parthos bactrianosq;: feminę aūt eoꝝ amazonū re
gna ꝯdiderūt. Massagetę ex scythaꝝ origine sunt. Et dicti
massagetę q̄si graues .i. fortes getę. Nā sic Liuius argentū
graue dicit .i. massas. Hi sunt qui iter scythas atq; albanos
septentrionalibus iugis ihabitāt. Amazones dictę sunt siue
q simul viuerēt sine viris q̄si amazoes: siue q adustis dex
terioribus māmis essent ne sagittaꝝ iactus impedireẗ: q̄si
ανευ μαζου. Nudabāt .n. quā adusserāt māmā. Has Ti
tianus vnimāmas dicit. Nam hoc est amazon: quasi anes
mazoin .i. sine māma. Has iam nō esse q eaꝝ gētes partī3
ab hercule partim ab achille vel ab alexādro vsq; ad iter
nitionē deletę sunt in partes asiatice. Scythię gentes quę
posteros se iasonis credūt albo crine nascuntur ab assiduis
niuibus: & ipsius capilli color genti nomen dedit & inde di
cuntur albani. Hoꝝ glauca oculis idest picta inest pupilla
adeo vt nocte plus q̄3 die cernāt. Albani aūt vicini amazo
nibus fuerūt. Hugnos antea hunnos vocamus: postremo a
rege suo abares appellatos: qui prius in vltima meotide
inter glacialē tanaim & massagetaꝝ imanes ppłos habitaue
rūt. Deinde ꝑnicib⁹ equis caucasi rupib⁹ feras gētes alexā
dri claustra cohibente ruperūt & orientē .zo. ānis tenuerūt
captiuū: & ab ęgyptijs atq; ęthiopibus annuū vectigal exe
gerūt. Troianorū gens antea dardana a dardano rege no
minata. Nam dardan⁹ & iasius fratres e grecia profecti ex
his iasi⁹ ad thraciam: dardan⁹ ad frigiam peruenit: ibiq; p
mus regnauit. Post quē fili⁹ eius erichthoni⁹: deinde ne
pos ei⁹ tros: a quo troiani nūcupati sunt. Galathę galli esse
noscunẗ: q in auxilium a rege bithynie euocati regnum cū
eo peracta victoria diuiserūt: sicq; deinde gręcis admixti:
pmū gallogręci: nūc ex antiquo galloꝝ noīe galathę nūcu
panẗ. Gręci ante thessali a thesalo: postea a gręco rege gręci
sūt nuncupati. Nā gręci ꝓprie thessali dicti sūt. Lapithas
aūt gentem thessalię fuisse aiūt circa peneon amnem oli3
inhabitātem: a lapitha apolinis filia nūcupatos. Sicyonij
gręci sūt nuncupati a sicyonio rege. Hi primū agialei voca
bantur: a rege agialeo q prim⁹ sicyonijs imperauit: a quo &
agialea ciuitas nūcupata est: q̄ nūc peloponnesus vocatur
a pelope rege suo. Ipsi sunt & archades ab archade rege io
uis & calistę filio dicti. Danai a danao rege vocati. Idem &
argiui: ab argo cōditore cognominati. Postq̄3 autē rex gręcorū apis mortu⁹ est: huic filius argus successit in regnum:
& ex eo argiui appellati sūt: q etiā ab eis post obitū vt deus
haberi cępit: templo & sacrificio honorat⁹. Achei qui & achi
ui: ab acheo iouis filio dicti. Pelasgi noīati: q2 cū velis spā
sis verno tēpore aduenisse italiā visi sunt vt aues. Primo
eni eos Uarro italiā appulisse cōmemorat. Gręci vero pe
lasgos a pelasgo iouis & larissę filio ꝓhibēt dictos. Myrmi
dones fuerūt achillis socij dolopes pyrri. Dicti autem sūt
myrmidones ꝓpter astutiā quasi myrmicę .i. formicę. Era
tosthenes aūt dicit dictos myrmidones a myrmidone du
ce iouis & eury medusę filio. Cecropi atheniensiū regi suc
cessit agranus: cui⁹ filia atthis nomine & regioni & genti no
men dedit. Et ex ea attici cognominati. qui sunt athenien
ses. Ion vir fortis ex suo nomine: eosdem athenienses vo
cauit iones. Macedones a nomine emacionis regis antea
emaci nūcupati sūt: postea macedones dicti a macedone
rege deucaliōis materno nepote. Epyrotę a pyrro achillis
filio pri⁹ pyrridę. postea vero a pyrro rege ad italiam trāsi
re ꝑsumpserūt. Dorus neptuni & ellepis fili⁹ fuit: vn̄ dori et
originē & nomen ducunt. Sūt aūt pars gręcię gentis ex qui
bus etiā cognominata ē tertia lingua gręcoꝝ: q̄ dorica ap
pellatur. Lacedęmōes a lacedęmone semelę ac iouis filio
dicti. Hi diu ꝑseuerantes ī bello ꝯtra messenios veriti ne
diuturnitate pręlij spem prolis perderēt: ꝑceperunt vt vir
gines eoꝝ cū iuuenibus domi relictis cōcūberent: sicq; ex
ꝓmiscuo virginū & maritoꝝ cōcubitu: iuuenes de incertis
parentibus nati sunt: & ex nota materni pudoris spartani
vocati sunt. nam ipsos esse spartanos quos & lacedęmōes.
Spartanos vero propter repentinos aduentus aduersus
cadmum: quasi de terra cōtractos: & ex omni parte cōflu
tos ita vocatos. Thraces ex filio iafeth qui vocat⁹ ē tiras:
& orti & cognominati vt superius dictum est perhibētur: li3
gentiles eos ex moribus ita dictos existimēt q sint truces.
Seuissimi .n. oīu3 gētiū fuerūt. Unde & multa de eis fabu
losa memoranẗ: q captiuos dijs suis litarēt: & humanū san
guinē in ossib⁹ capitū potare soliti eēnt. De qbus Uirgili⁹.
Heu fuge crudeles terras: fuge litt⁹ auaꝝ: quasi crudeliū &
auaroꝝ. Istroꝝ gēs originē a colchis ducit: q missi ad argo
nautas ꝑsequēdos: vt a pōto itrauerūt istrū fluuiū: a voca
bulo amnis: quo a mari recesserāt appellati sunt. Romani
a romuli noīe nūcupati q vrbē romā ꝯdidit gētiq; & ciuita
ti nomē dedit. Hi ante a saturno saturnij: a latino latini vo
cati sunt. Nā latinus italię rex fuit: q ex suo noīe latinos ap
pellauit: q postea romani nuncupati sunt. Hi & qrites dicti.
q2 quirinus dictus est romulus: q semꝑ hasta vtebaẗ: quę
sabinoꝝ ligua quiris diciẗ. Italus quoq; & sabinus & sican⁹
fratres fuerūt: ex quib⁹ noīa populis iposita & regionibus
sunt. Nā ab italo itali: a sabino sabini: a sicano sicani: qui et
siculi cognominati sunt. Idem & siciliēses. Tusci italię gēs
a frequentia sacroꝝ & thuris vocata .i. απο του θυειν.
Umbri italię gēs est: sed galloꝝ veteꝝ ꝓpago qui apēninū
montē icolūt: de quib⁹ historię perhibent: eo q tpe aquosę
cladis imbrib⁹ supfuerint: & ob hoc vmbrios gręce noīatos
Marsi gēs italię: dicta a comite liberi marsia q vsum illis
vitiū ondit: & ob hoc illi statuā fecerūt: quā postea romani
victis marsis tulerūt. Marsos aūt gręci tuscos vocant:
quasi οφιουχους: q multos serpētes habeat: & οφις ser
pens diciẗ: illęsos aūt esse carminū maleficijs. Inhabitant
aūt plagā apēnini mōtis simul cū vmbris. Gotthi a magog
filio iafeth noīati putātur: de similitudine vltime syllabę
quos veteres magis getas q̄3 gotthos vocauerūt: gens for
tis & potētissima: corpoꝝ molę ardua: armoꝝ genere terri
bilis. De quib⁹ Lucanus. Hinc dacus pmat: ide getes oc
curat hiberis. Daci aūt gotthoꝝ soboles fuerunt: & dictos
putāt dacos quasi dagos: q2 de gotthoꝝ stirpe creati sunt.
De qbus ille. Ibis arctos ꝓcul vsq; dagos. Bessi barbari
fuerūt q a multitudine boum sic vocati credūtur. De qb⁹
quidā. Qui colit terrę medio vel ille diuitis multo boue pil
leatus accola ripę. Gipedes pedestri pręlio magis q̄3 eque
stri sunt vsi: & ex hac causa ita sunt vocati. Sarmatę paten
tibus cāpis armati iequitabāt ꝑusq̄3 eos lētulus danubio
ꝓhiberet: atq; ide ob studiū armoꝝ sarmatę nūcupati exi
stimātur. Lanus fluuius ferẗ vltra danubiū: a quo alani
dicti sunt: sicut & populi ihabitātes iuxta lemannū fluuiū
alemāni vocātur. De qbus Lucanus. Deseruere cauo tē
toria fixa lemāno. Longobardos vulgo ferunt noīatos a
ꝓlixa barba & nunq̄3 tōsa. Uādelicus amnis ab extremis
gallię erumpēs: iuxta quē fluuiū ihabitasse & ex eo traxisse
nomē vandali perhibētur. Germanię gentes dictę q sint
imania corpora imanesq; natiōes: seuissimis durarę frigo
ribus: q mores ex ipso cęli rigore traxerūt: feroces animi &
semꝑ idomiti raptu venatuq; viuētes. Hoꝝ plurime gen
tes varię armis: discolores habitu: liguis dissonę: & origine
vocabuloꝝ incertę: vt tolerates: iamsi: vari: quadi: tungri:
marcomāni: bruteri: camasi: blangiani: tubātes: quoꝝ im
manitas barbarie etiā in ipsis vocabulis horrorē quendā
significat. Sueui pars germanoꝝ fuerūt in fine septētrio
nis: de qbus Lucanus: Fundit ab extremo flauos aglone
sueuos. Quoꝝ fuisse centū pagos & populos multi tradide
rūt. Dicti aūt sueui putātur a monte sueuo q ab ortu initiū
germanię facit: cui⁹ loca icoluerūt burgundiones quondā
a romanis subacta iteriore germania ꝑ castroꝝ limites po
siti a tyberio cęsare in magnā ꝯualuerūt gentē: atq; ita no
mē ex locis sumpserūt: q2 crebra ꝑ limites habitacula ꝯsti
tuta burgos vulgo vocāt. Hi postea rebelles effecti roma
nis plus q̄3 octoginta milia armatoꝝ ripę reni fluminis ise
derūt: & nomē gētis obtinuerūt. Saxonū gens in oceani lit
toribus & paludibus inuijs sita, virtute atq; agilitate habi
lis: vnde & appellata q sit dux & validissimum gentis ho
minū: & pręstās cęteris piraticis. Franci a quodā ꝓprio du
ce vocari putātur. Alij eos a feritate moꝝ nūcupatos exi
stimāt. Sunt enim in illis mores iconditi: nālis ferocitas
animoꝝ. Britānos qdam latine nominatos suspicātur: eo
q bruti sint: gens itra oceanū iterfuso mari: quasi extra or
bē posita: de qbus Uirgilius. Toto diuisos orbe britānos.
Scoti ꝓpria lingua nomen habēt a picto corpore eo q acu
leis ferreis cum atramēto varioꝝ figuraꝝ stigmate anno
tentur. Galli a cādore corporis nūcupati sunt. Galla enim
gręce lac diciẗ. Unde & Uirgili⁹ sic eos appellat: cum ait de
his. Tum lactea colla auro innectuntur. Scd̄3 diuersitatē
enim cęli & facies hoium & colores: & corporum quātitates
& animorum diuersitates existunt. Inde romanos graues:
gręcos leues: afros versipelles: gallos natura feroces atq3
acriores ingenio peruidem⁹: qd̄ natura climatū facit. Gal
li aūt senones antiqtus xenones dicebanẗ: q liberum hos
pitio recepissent: postea .x. in .s. litterā commutata est. Uac
ca oppidum fuit iuxta pyreneum a quo sunt cognominati
vaccei: de qb⁹ crediẗ dixisse poetā. Lateq; vagātes vaccei.
Hi pyrenei iugis ꝑ amplam montis habitant solitudine3.
Idē & vascones: q̄si vaccones .c. in .s. littera ꝯmutata. quos
Cneus pōpeius edomita hispania & ad triūphum venire fe
stinans de pyrenei iugis deposuit: & ī vnū oppidū congrega
uit. Unā & cōuenarū vrbs nomē accepit. Hispani ab hibero
amne: pmum hiberi: postea ab hispalo hispani cognomina
ti sunt. Gallici a candore dicti: vnde & galli. Reliquis enim
hispanię populis candidiores existūt. Hi gręcā sibi originē
asserūt. Unde & naturali igenio callēt. Siquidē post fine3
troiani belli teucrū mortē aiacis fratris iuisū patri telamo
ni dū nō reciperet in regnū: cyprū ꝯcessisse: ibiq; vrbem no
mine antiquę patrię salaminā ꝯdidisse ide galletiam ꝓfe
ctus: expositis sedib⁹ ex loco nomen genti dedisse. Astures
gētes hispanię vocati eo q circa isturā flumē septi mōtib⁹
siluisq; crebris ihabitēt. Cātabri gens hispanię a vocabulo
vrbis: & hiberi amnis: cui insidūt appellati. Horum anim⁹
ꝑtinax & magis ad latrocinandū & ad bellandum: vel ad ꝑ
periendū verbera semꝑ parati. Celtiberi ex gallis celticis
fuerunt: quorum ex nomine appellata est regio celtiberia.
Nam ex flumine hispanię hibero vbi cōsederunt: & ex gal
lis qui celtici dicebantur: mixto vtroq; vocabulo celtiberi
nuncupati sunt. Afri appellati ab vno ex posteris abrahę q
vocabatur afer q dicitur duxisse aduersus libyas exercitū:
& ibi victis hostibus cōsedisse: eiusq; posteros ex noīe atta
uī & afros & africā nuncupasse. Peni aūt carthaginenses sūt
a fęnicibus nūcupati: q cū didone ꝓfecti sūt. Tyrios vero
a tyria vrbe fęnicū nūcupatos: de qua ꝓfecti sunt: & in afri
cę littus venerūt. Getuli getę dicunẗ fuisse: q igenti agmie
a locis suis nauib⁹ conscendētes: loca syrtium ī libya occu
pauerunt. & q2 ex getis venerāt deriuato noīe getuli cogno
minati sūt. Unde & opinio est apud gotthos ab antiqua co
gnatōe mauros cōsanguinitate ꝓpinquos sibi vocare. Afri
cā aūt initio habuere libyes: deide afri: post hoc getuli: po
stremum mauri & numides. Mauri & numide vt afri pu
tant: sic sumpserunt & exordium & vocabulum. Nā postq̄3
in hispania hercules interijt: & exercitus eius compositus
ex varijs gentib⁹ amisso duce passim sibi sedes quęrebāt:
et ex eo numero medi & persę & armeni nauib⁹ in africam
transuecti proxima mari loca occupauere. sed persę dum
materiam in agris pro construendis domicilijs non inue
nirent: & ignara lingua cōmertium ꝓhiberent: per patētes
agros & diuersas solitudines vagabantur: & a pabulationi
bus vagabundis semetipsos propria ligua numides appel
lauerunt: id est sine oppido vagos & errantes. Medi aute3
cum libyis se miscuerant: qui proxima hispania habitabāt
quorū nomen paulatim libyes corrupere barbara lingua

mauros propter medos appellantes:licet mauri ob colorē a grecis vocarētur. Greci.n.nigrū mauron vocāt. Estifero q̄ppe colore afflati speciē atri coloris ducunt. Massylia ciuitas africe est non lōge ab atlante ⁊ hortis hesperidum:a qua ciuitate massyli vocati sunt:quos nos corrupte massulos vocamus:de q̄b⁹ Uirgilius. Hinc mihi massylie gētis mōstrata sacerdos. Gaulalū:gētes sunt a meridie vsq̄ oceanum hesperium ꝑuagātes. His nomē gauloen īsula dedit que est iuxta ethiopiā:vbi nec serpens nascit̄ nec viuit. Garamātes ppl̄i affrice sunt ꝓpe cirenas inhabitātes:a garamāte rege apollinis filio noīati:qui sibi ex suo noīe garama oppidū ↄdidit. Sūt aūt ꝓximi gentibus ethiopū:de q̄bus Uirgilius. Extremi garamātes. Extremi autem q2 seui ⁊ a cōsortio humanitatis remoti. Hisperij vero sunt qui circa hispaniā cōmorant̄. Nā hispania hesperia dicit̄. Ethiopes dicti a filio cham q̄ vocat⁹ est chus:ex quo originē trahūt. Chus enim hebraica lingua ethiops iterpretat̄. Hi quondā ab ido flumine ↄsurgētes:iuxta egyptū iter nilū ⁊ oceanū. in meridie sub ipsa solis vicinitate insederunt:quoꝝ tres sunt ppl̄i:hesperi:garamātes:⁊ idi. Hesperi sunt occidētis: garamātes tripolis:indi orientis. Trogodite gētes ethiopū ideo nūcupati q̄ tāta celeritate pollēt:vt feras cursu pedū assequantur. Panphagij ⁊ hi in ethiopia sunt:q̄bus esca est q̄cq̄d mādi potest:⁊ oia fortuitu gignētia. vnde ⁊ appellati. Jctiophagi q̄ venādo in mari valeāt:⁊ piscib⁹ tantū alant̄. Hi post indos mōtanas regiones tenēt:quos subactos alexander magnus:piscib⁹ vesci ꝓhibuit. Antropophagi gēs asperrima:sub regione syricū sita:qui q2 humanis carnib⁹ vescūtur:ideo antropophagi noīantur. Itaq̄ sicut his:ita ⁊ ceteris gentib⁹ ꝑ secula aut a regib⁹:aut a locis:aut a moribus:aut ex q̄buslibet alijs causis immutata vocabula sunt: ita vt p̄ma origo nominis eoꝝ tēpoꝝ vetustate nō pateat Jam vero hi q̄ antipode dicūtur: eo q̄ ↄtrarij esse vestigijs nostris putātur:vt q̄si sub terris positi aduersa pedib⁹ nostris calcēt vestigia:nulla rōne credēdū est:q2 nec soliditas patit̄:nec centrū terre:sed neq̄ hoc vlla historie cognitiōe firmat̄:sed hoc poete q̄si ratiocinādo ↄiectāt. Titanas aūt quosdā in grecia ferūt fuisse robustos ⁊ excellentes virib⁹ ꝑpl'os quos ferunt fabule ab irata ↄtra deos terra ad eius vltionem creatos. Unde ⁊ titanes dicti sunt.

idest ab vltione q̄ quasi vlciscende matris terre causa in deos armati existerēt:quos fabule a ioue bello fuisse superatos atque extinctos fingunt:propter q̄ e celo iactis fulminibus interierunt.

¶ De regnis ⁊ militie vocabulis. Capl'm. III.

REgnū a regib⁹ dictū. Nā sicut reges a regēdo vocati:ita regnū a regibus. Regnū vniuerse nationes suis queq̄ tēporib⁹ habuere: vt assyrij: medi:perse: egyptij: greci: vel romani:quoꝝ vices sors tempoꝝ ita voluitauit alteꝝ ab altero solueretur. Inter oia autem regna terraꝝ duo regna ceteris gloriosiora tradūtur:assirioꝝ primo:deide romanoꝝ:vt tēporibus ⁊ locis iter se ordinata atq̄ disticta sunt. Nam sicut illud p̄us:⁊ hoc posteri⁹:ita illud in oriēte:hoc in occidente exortū est. Deniq̄ in illi⁹ fine:hui⁹ initiū ↄfestim fuit. Regna cetera ceteriq̄ reges velut appēdices istoꝝ habentur. Reges a regēdo vocati:sicut.n.sacerdos a sanctificando: ita ⁊ rex a regēdo. Nō aūt regit q̄ nō corrigit. Recte igitur faciēdo regis nomē tenet̄:peccādo amittit̄. Unn̄ ⁊ apud veteres tale erat ꝓuerbiū. Rex eris si recte facias:si non facias nō eris. Regie virtutes precipue due:iustitia ⁊ pietas. Plus aūt in regibus laudat̄ pietas. Nā iustitia ꝑ se seuera est. Cōsules appellati a ↄsulēdo:sicut reges a regendo:⁊ sicut leges a legēdo. Nā cū romani regū supbā dn̄ationē nō ferrēt:annua iperia binosq̄ ↄsules sibi fecerūt. Naꝫ fastus regius:non beniuolentia ↄsulentis:sed superbia dominantis erat. Hinc igit̄ ↄsules appellati:vl' a ↄsulendo ciuib⁹:vl' a regēdo cūcta ↄsilio. Quos tamē ideo mutandos ꝑ annos singlos elegerūt:vt nec isolens diu maneret:⁊ moderatior cito succurreret: Inde aūt duo partes:q2 vnus rē ciuilē:alt' rē militarē administrabat. Regnauerūt aūt annis q̄drīgētis sexagitaseptē. Procōsules subiecti erāt ↄsulib⁹:⁊ dicti pcōsules eo q̄ vice ↄsul' fūgerēt̄:sic̄ pcurator curatoris .i.actoris. Excōsules aūt dicti q̄ iam a ↄsulatu exierit siue discesserit:pacto vicis sue anno. Dictatores q̄nto anno post reges expulsos romani sibi creauerunt: dū gener targnij ad iniuriā soceri vindicandā igentē aduersus romā collegisset exercitū. Hi q̄nquēnij tēporis iperio vtebātur. Plus enim erāt honore q̄ ↄsules q̄ annuas potestates tenebant, ⁊ dicti dictatores q̄si p̄ncipes ⁊ preceptores. Unde ⁊ magistri ppl̄i nominabātur: vnde ⁊ edicta dicūtur. Cesaꝝ nomē a iulio cepit:q̄ bello ciuili cōmoto p̄mus romanoꝝ singlarē obtinuit p̄ncipatū. Cesar aūt dict⁹ q̄ ceso mortue m̄ris vtero ꝓlatus eductusq̄ fuerit:vel q̄ cum cesarie natus sit a quo ⁊ imperatores sequentes cesares dicti: eo q̄ comati essent. Qui enim ex secto vtero eximebantur: cesones ⁊ cesares appellabantur. Julius autem dictus:quia a iulo enee filio originem duxit:vt confirmat Uirgilius. Julius a magno demissum nomen iulo. Imperatorum autem nomen apud romanos eorum tantum prius fuit:apud quos summa rei militaris consisteret:⁊ ideo imperatores dicti ab imperando exercitui. sed dum diu duces titulis iperatorijs fungerentur: senatus censuit:vt augusti cesaris hoc tantū nomen esset: eo q̄ is distingueretur a ceteris gentium regib⁹ quod ⁊ sequentes cesares hactenus vsurpauerunt. Solet enim fieri vt primi regis nomen etiam reliqui possideant: sicut apud albanos ex siluij noie omnes reges albanoꝝ siluij appellati sunt:sicut ⁊ apud persas arsacide:apud egyptios ptholemei:apud athenienses cecropide. Augustus ideo apud romanos nomen imperij est:eo q̄ olim augerēt rem publicam amplificando. Quod nomen primitus senatus octauiano cesari tradidit:vt q2 auxerat terras:ipso nomie ⁊ titulo consecraretur. Dum autem idem octauianus iam cesar ⁊ ipator appellaret̄ vl' augustus:postea vo dum ludos expectaret:⁊ ꝓnunciatum eēt illi a ppl'o vt vocaretur ⁊ dn̄s:statim manu vultuq̄ auerso idecoras adulationes repressit:⁊ dn̄i appellationem vt homo declinauit: atq̄ in sequenti die omnē populū grauissimo edicto corripuit: dominūq̄ se post hec appellari:ne a liberis quidē suis permisit. Fuit eni filius actie que nata est de sorore iulij cesaris Reges aūt ob hanc cām apud grecos basilei vocāt̄: q̄ tā q̄ bases populum sustinent. Unde ⁊ bases coronas habēt. Quanto eni quisq̄ magis ꝑponitur:tanto ampli⁹ pondere laborum grauatur. Tyranni grece dicuntur: idem latine ⁊ reges. Nam apud veteres inter regem ⁊ tyrannum nulla discretio erat:vt Pars mihi pacis erat dextram tetigisse tyranni. Fortes eni reges tyrranni vocabantur. Nam tyro fortis:de q̄b⁹ dn̄s loqtur dicens: Per me reges regnant ⁊ tyranni ꝑ me tenēt terram. Jam postea in vsum accidit tyranos vocari pessimos atq̄ improbos reges luxuriose dn̄ationis cupiditatē ⁊ crudelissimā dn̄ationeꝫ in populis exercētes. Priceps ⁊ dignitatis mō significat̄ ⁊ ordinis: sicut ē illō virgilianū. Priceps ardentē cōiecit lampada turnus: ꝑ prim⁹:aut dict⁹ p̄nceps a capiēdi significatione:q̄ p̄mus capiat:sicut municeps ab eo q̄ munia capiat. Dux dict⁹:eo q̄ sit ductor exercit⁹:sꝫ nō stati q̄cūq̄ p̄ncipes vl' duces sūt:ēt reges dici p̄nt. In bello āt meli⁹ ducē noiari conuenit q̄ regē. Nā hoc nomē exp̄mit i prelio ducēte. Unn̄ et Uirgili⁹. Ducis euandri. Salusti⁹. Quo cupidi⁹ i ore ducis sese q̄sq̄ bonū. Non dixit in ore cōsulis. Monarche sūt q̄ singularem possident principatum:qual' fuit alexāder apd grecos: ⁊ iuli⁹ apud romanos. Hinc ⁊ monarchia dicitur. Monos q̄ppe singularitas greco noie:archia p̄ncipatus ē. Tetrarche sūt quartam partem regni tenētes. Nam tetra quattuor sūt qualis fuit apud iudeam philipp⁹. Patricij inde vocati pro eo q̄ sicut p̄res filijs:ita ꝓuideāt rei publice. Prefecti dicti q̄ p̄toria ptāte p̄sint. Pretores idē q̄ ⁊ p̄fecti q̄si ꝓpositores. Presides vero dicti:q2 alicui⁹ loci tutellaꝫ p̄sidialr tenēt. Tribuni vocati q̄ militib⁹ siue plebib⁹ iura tribuūt. Chiliarce sunt qui mille presūt militib⁹: quos nos milenarios nūcupam⁹ ⁊ est grecū nomē. Centuriones dicti eo q̄ centum presunt militibus: sicut quinquagenarij qui in capite sūt q̄nquagita militū sicut decani ab eo q̄ deceꝫ militibus p̄ferunt̄. Miles dict⁹:q2 mille erāt ante i nūero vno:vel q2 vn⁹ ē ex mille electus. Romulus āt p̄m⁹ ex populo milites sūpsit ⁊ appellauit. Liber vero p̄mus militie ordinē docuit. Miles aūt ordinari⁹ dicit̄:aut extraordinari. Ordinari⁹ est q̄ per ordinē militat:nec adhuc aliquē cōsecutus ē gradum honoris. Est eniꝫ gregari⁹.id est humilis militie. Extraordinari⁹ est qui ob virtutē ꝓmouet̄ ex ordine. Emeriti dicunt̄ veterani solutiq̄ militia:q̄ iam in vsu p̄lij non sūt:q2 mereri militare dicit̄:a stipendijs scilꝫ q̄ merent̄. Idem ⁊ veterani dicūtur:q2 iam in vsu p̄elij nō sunt: sed post multos militie labores getis suffragiū cōsequunt̄. Eq̄stres milites dicti:eo q̄ equo sedeant. Item militat ille in equestri ordie. Tyrones dicūtur fortes pueri q̄ ad militiā delegāt̄ atq̄ armis gerēdis habiles existūt. Hi eni nō ex sola ꝓfessione natiuitatis:sed ex aspectu ⁊ valitudie corporis existimāt̄. Unn̄ ⁊ tyrones dicti quiq̄ anteq̄ sacramēto ꝓbati fuerit milites nō sunt. Romane aūt militie mos fuit puberes prio exerceri armis. Nā sextodecio anno tyrones militabant:quo ēt solo sub custodib⁹ agebant:de q̄bus Uirgili⁹:Et primo flore iuuent⁹. Seruos sane nūq̄ militat̄ se cōstat:nisi seruitute deposita:excepto hānibalis temporū post cānese p̄liū i tanta necessitate fuissent romani:vt de liberandorū q̄dem seruorū daret̄ facultas. Desertores vocati:eo q̄ desertis militarib⁹ officijs euagāt̄. Hi i alios numeros militie nomen dare ꝓhibent̄:sꝫ si non magni tēporis culpā cōtraxerint: cēsi numeris suis restituunt̄: sed ⁊ qui deserunt exercitū ad hostes transeuntes:⁊ ipi desertores vocant̄. Cōscripti milites dicunt̄:q2 in tabulis conferūtur ab eo q̄ eos ductur⁹ est:sicut trāscripti vocant̄:cum de alia i aliā legionē trāseūt:⁊ inde trāscripti:q2 noīa dant vt trāscribant̄. Optiōes dicti q̄ sint electi. Nā optare eligere ē:sicut ē illud. Optauitq̄ locū regno.i. elegit. Excubitores dicunt̄: ꝑ eo q̄ excubias semp agūt. Sūt eni ex nūero militū:⁊ i porticib⁹ excubāt ꝓpter regalē custodiā. Excubie āt diurne sūt:vigilie nocturne:vn̄ ⁊ vigiles. Uelites erant apd romanos genus militie:a volitādo vocati. Lecti eni agilitate iuuenes cū armis suis post terga eq̄tum cōsedebant:⁊ mox cū ad hostes ventū eēt:equis desiliebāt:⁊ cūtinuo pedites ipi ex alia parte eq̄tib⁹ per quos aduecti fuerant dimicātib⁹:hostē ꝑturbabāt. Ab his igit̄ velitib⁹ elephāti quondā hānibalis retroacti cū regi iā a suis nō possēt:fabrili scalpro iter aures adacto necabant̄. Castra sūt vbi milites steterint. Dicta aūt castra q̄si casta:eo q̄ illic castraret̄ libido Nā nūq̄ his itererat mulier. Militia aūt a militib⁹ dicta: aut a multis q̄si multitia:quasi negociū multoꝝ: aut a mole rerū:quasi molestia. Legio sex milium armatorū est:ab electo vocata:quasi lecti.i.armis electi:ꝓprie aūt lingua macedonū phalanx:galloꝝ caterua:nostra legio dicit̄. Legio aūt hꝫ sexaginta cēturias.manipulos.xxx.cohortes,xij.turmas ducētas:choros.xv. Cēturia est pars exercit⁹ i cētenos milites diuisa. Unn̄ ⁊ q̄ his p̄sunt centuriōes dicunt̄. Succēturiati sūt:non q̄ i p̄ma sed q̄ in secunda cēturia sunt: quasi sub prima cēturia:tn̄ structi etiam ipi ⁊ in speculis positi in bello sūt:vt si p̄ma defecerit:isti quos sub se diximus: laborantibus primis subueniāt. Unn̄ ⁊ ad insidiandū ponit̄ succentariatus:quasi armis dolosis instructus. Manipulus ducētoꝝ ē militum. Manipuli aūt dicti sunt milites: siue q2 bellum primo manu icipiebāt: siue q̄ anteq̄ signa eēnt manipulos sibi.i.fasciculos stipule vel herbe alicui⁹ pro signis faciebāt:a quo signo manipulares milites cognominati sūt:de q̄bus Lucanus:Cōuocat armatos extemplo ad signa maniplos. Turma.xxx.equites sūt. Romani eni eqtes i vna tribu trecēti fuerūt. De singulis eni cēturijs decē dabant̄.⁊ fiebat turma. Cohors q̄ngētos milites hꝫ. Tria sūt militie q̄nā:sacramētū:euocatio:cōiuratio. Sacramētum i quo post electioneꝫ iurat vnusq̄q̄ꝫ miles se non recedere a militia nisi post cōpleta stipēdia.i.militie tp̄a:⁊ hi sūt q̄ hn̄t plenā militiā. Nā viginti ⁊ q̄nq̄ ānis tenent̄. Euocatio duꝫ ad subitū bellū:nō solū milites:sꝫ ⁊ ceteri euocant̄. Unn̄ etiā cōsul solebat dicere:Qui rēpublicā saluā eē vl't me sequat̄. Cōiuratio:q̄ fit i tumultu q̄n vicinuꝫ vrbis periculū singulos iurare n̄ patit̄:sꝫ repēte colligit̄ multitudo ⁊ tumltuosa in ira conflatur. Hec ⁊ tumultuatio dicitur. In acie autem iste fere forme sunt. Exercitus classis:nodus:cūeus:ale cornua:agmen:que formas ⁊ noia ab ipis rebus de q̄b⁹ trāslata sunt mutuant̄. Acies dicta ꝑ ferro armata sit ⁊ acumie gladiorū. Exercitus:mltitudo ex vno genere:ab exercitatione belli vocata. Classes dicte:ꝓpter diuisionem exercitus: qui postea manipuli dicti sūt:vnde ⁊ Uirgili⁹:Classib⁹ hic locus est:hic acies certare solebāt. Nam postea ⁊ classica nauiuꝫ dicta. Nodus ꝓprie est densa peditum multitudo: sicut turma equitum. Nodus anteꝫ dictus ꝑ dificultate q̄ vix possit resolui. Cuneus est collecta in vnū militum multitudo. Unde ꝓpter q̄ in vnuꝫ coit:⁊ ipsa coitio in vnū cuneus nominatus est quasi couneus: eo q̄ in vnū omnes coguntur. Ale in exercitu .xxx. equites esse dicuntur. Ale autem equites ob hoc dicti: q2 tegunt pedites alaruꝫ vice. Cornua vocant̄ extremitas exercitus q̄ intorta sit. Agmē dicitur:cum exercitus iter facit:ab agendo vocatum:id est eundo. Plaut⁹:Quo te agis ⁊ ipe. Est.n.exercit⁹ ambulās Nā agmē dicit̄:q̄ i lōgitudie directū ē.qual'r solet eē cum exercit⁹ portis ꝓcedit: quicq̄d fuerit aliud abusiue dicit̄.

¶ De ciuibus. Capitulum. IIII.

DE imperijs militieq̄ vocabulis ex parte dictū est: deinceps ciuium nomina sūmatim subiūgimus. Ciues vocati q̄ in vnū coeuntes viuāt vt vita cōmunnis ⁊ ornatior fiat ⁊ tutior. Domus vnius familie habitaculū est:sic̄ vrbs vni⁹ ppl̄i sicut orbis domiciliuꝫ toti⁹ generis humani. Est autē domus gen⁹ familie siue ↄiunctio viri ⁊ vxoris. Incipit aūt a duobus ⁊ est nomē grecuꝫ. Familia est liberi legibus suscepti a femore. Gen⁹ autē a gignēdo ⁊ ꝓgenerādo dictū:aut a diffinitiōe certorū ꝓgnatoruꝫ: vt nationes que ꝓprijs cognatiōibus terminate gētes appellātur. Populus est humane multitudis iuris cōsensu ⁊ cōcordi cōmuniōe sociatus. Populus autem eo distat a plebibus q̄ populus vniuersi ciues sūt: cōnumeratis senioribus ciuitatis. Plebs autem reliquuꝫ vulgus sine senioribus ciuitatis. Populus ergo tota ciuitas est:vulgus vero plebs est. Plebs autē dicta a pluralitate:maior est enim numerus minorum q̄ seniorum. Populus vero dicitur idest cetus. .vnde populus dictus est. Grece autem populus laos dicitur: a lapidib⁹. Uulgus est passim inhabitans multitudo:quasi quisq̄ quod vult. Trib⁹ dicuntur tanq̄ curie ⁊ ↄgregatiōes distincte populoꝝ: ⁊ vocate tribus ab eo q̄ in p̄ncipio romani trifarie fuerūt a romulo dispartiti: in senatoribus: militib⁹ ⁊ plebib⁹. Que tamen tribus nunc multiplicate: nomen pristinū retinent Senatui nomē etas dedit q̄ seniores eēnt. Alij a sinendo.

dictos accipiũt senatores. Ipi enĩ agendi facultatem dabãt
Senatus consultus a cõsulẽdo ⁊ tractãdo ẽ dict⁹: ꝙ sic fit
vt consulat ⁊ nocere non possit. Patres aũt vt Salusti⁹ di
cit a curę similitudine vocati sũt. Nã sicut p̃res filios suos
ita ⁊ illi rẽpublicã alebãt. Patres cõscripti: qꝛ dũ romulus
decẽ curias senatorũ elegisset: noia eoꝝ p̃nte pp̃lo in tabu
las aureas cõtulit: atqꝫ inde patres cõscripti vocati. Primi
ordines senatorũ dicũt̃ illustres. secũdi spectabiles: tertij
clarissimi. Jam inferi⁹ quartũ aliqđ genus nõ est. Q̃uis ãt
senatoria q̃sqꝫ origine eẽt: vsqꝫ ad legitimos annos eques
roman⁹ erat: deinde accipiebat honorẽ senatorie dignita
tis. Sensores apud veteres romanos erãt. Est enĩ nomen
sensoris dignitas iudicialis. Censẽre enĩ iudicare est. Jtem
sensores sũt patrimoniorum iudices a sensu ęris appellati.
Judices dicti q̃si ius dicentes pp̃lo: siue ꝙ iure disceptent:
Jure aũt disputare: est iuste iudicare. Non ẽ aũt iudex: si ñ
est in eo iusticia. Pręsides rectores ꝓuincię sũt dicti ꝙ prę
sunt. Pręt ores aũt quasi pręceptores ciuitatis ⁊ principes.
Jdem ⁊ quęstores quasi q̃sitores: eo ꝙ q̃stionibus pręsunt.
Consilium enĩ ⁊ cã apud eos est. Proceres sunt p̃ncipes ci
uitatis: quasi ꝓcedes: ꝙ ante omnes honore p̃cedãt. Unde
⁊ capita trabiũ q̃ eminẽt extra parietes ꝓceres dicũt̃: eo ꝙ
primo procedant. Hinc aũt ad primores facta trãslatio ꝙ
a cętera multitudie prominẽt. Tribuni dicti ꝙ plebi vł iu
ra vel opes tribuãt. Constituti sunt aũt sexto anno post re
ges exactos. Dum enim plebs a senatu ⁊ cõsulib⁹ p̃meret̃:
tũc ipa sibi tribunos q̃si ꝓprios iudices ⁊ defensores crea
uit: qui eorũ libertatẽ tuerent̃: ⁊ eos aduersus iniuriam no
bilitatis defenderẽt. Uñ ⁊ defẽsores dicti: eo ꝙ sibi plebes
cõmissã cõtra isolẽtiã improborũ defendãt. At cõtra nunc
qdã euersores nõ defẽsores existũt. Numerarij vocati sũt
q publicũ nũmũ ęrarijs inferũt. Fũcti ab eo ꝙ fungantur
offõ ⁊ honore aliquo dicti. Hinc ⁊ defunctos mortuos dici
m⁹ q cõpleuerunt vitę officia. Nihil enĩ iã faciũt. Munici
pes ĩ eodẽ municipio nati ab officio munerũ dicti: eo ꝙ pu
blica munia accipiũt. Munia enĩ officia sũt. Uñ ⁊ imunes
dicunt̃ q nullũ gerũt officiũ. Municipales origiales ciues
⁊ in loco officiũ gerẽtes. Decuriones dicti: ꝙ sint de ordine
curię: Officiũ enĩ curię administrãt: vñ nõ ẽ decurio q sum
mã nõ itulit vel curiã participauit. Curiales aũt idẽ ⁊ decu
riões. Et dicti curiales: qꝛ ciuilia munera ꝓcurãt ⁊ exequũ
tur. Principales ⁊ magistrat⁹: ⁊ duũuirales: curialiũ officio
rum ordines sũt. Principales dicti: ꝙ p̃sint magistratibus.
Magistrat⁹ v̉o ꝙ maiores sint reliq̃s officijs. Duũuirales
aũt q sup duos viros hñt ptãtem. Tabellio vocat⁹: eo ꝙ sit
portitor tabellarũ. Jdẽ exceptor: idẽ ⁊ scriba public⁹: qꝛ ea
tm̃ q̃ gestis publicant̃ scribit. Burgarij a burgis dicti: quia
crebra per limites habitacula constituta burgos vulgo vo
cant: vñ ⁊ burgũdionũ genti nomẽ inhęsit: quos quondã
subacta germania romani p castra disposuerũt: atqꝫ ita no
men ex locis sũpserũt. Collegiati dicunt̃: eo ꝙ eoꝝ collegio
custodijsqꝫ deputent̃ qui facin⁹ aliqđ cõmiserũt. Est enim
sordidissimũ genus hoĩu p̃re incerto ꝓgenitũ. Priuati sũt
extranei ab officijs publicis. Est enĩ nomẽ magistratũ ha
bẽti cõtrariũ: ⁊ dicti priuati: ꝙ sint ab officijs curię absolu
ti. Mercennarij sunt qui seruiunt accepta mercede. Jdem
⁊ barões greco nomie ꝙ sint fortes in laborib⁹. Baris enĩ
dicitur grauis ꝙ sit fortis. Cui contrarius est leuis. id est
infirm⁹. Publicani appellantur conductores vectigalium
fisci vel rerum publ. carũ: siue q vectigalia publica exigũt
vel qui per negocia sęculi lucra sectant̃: vnde ⁊ cognomia
ti sũt. Uillic⁹ proprie ville gubernator est. Unde ⁊ a villa
villic⁹ nomen accepit. Interdũ aũt villicus non gubernato
rem ville: sed dispẽsatorem vniuerse dom⁹ Tullio interp̃
tante significat: qđ est vniuersarũ possessionum ⁊ villarum
dispensatorẽ. Actores idem ⁊ curatores: ab agendo ⁊ curan
do vocati. Procuratores vero eo ꝙ vice curatoris fungan
tur: q̃si ꝓpter curatores: sicut ꝓconsul pro consule. Coloni
sũt cultores aduenę dicti a cultura agri. Sũt enim aliunde
veniẽtes atqꝫ alienũ agrũ locatũ tenentes ac debentes cõ
ditionẽ genitali solo ꝓpter agriculturã sub dominio pos
sessoris pro eo ꝙ his locatus est fũdus. Coloni aũt quattu
or modis dicunt̃. Nam coloni aut romani sunt: aut coloni
latini: aut coloni auxiliares: aut coloni ruris priuati. Jnqui
lini vocati quasi incolentes aliena. Non enim habent pro
priam sedem: sed in terra aliena ihabitant. Differt autem
inter inquilinum ⁊ aduenã. Jnquilini enim sunt qui emi
grant ⁊ non perpetuo permanent. Aduenę autem vel inco
lę aduẽticij peribentur sed permanentes: ⁊ inde incolę: qa
iam habitatores sunt: ab incollẽdo. Jndigenę sũt inde geni
ti: ⁊ in eodem loco nati vbi inhabitant. Jncola autem non
indigenam sed aduenam indicant. Peregrini dicti eo ꝙ
ignorantur eodem parentes a quibus orti existunt: sunt. n.
de longinqua regione. Urbani vocantur qui romę habita
bant. Qui vero in cęteris locis: oppidani. Nam sola roma
vrbs: cętera oppida. Famuli sunt ex propria seruorum
familia orti. Serui autem vocabulum inde traxerunt
ꝙ hi qui iure belli possint occidi a victoribus cõseruabãt̃
⁊ serui fiebant: a seruando scilicet serui appellati. Ancillę
a sustẽtaculo vocatę. Ancon. n. grece cubit⁹ dr̃: Uñ ⁊ anco
ne dicimus. Mancipiũ est q̃cq̃d manu capi subdiqꝫ põt: vt
homo: equus: ouis. Hęc enĩ aĩalia statĩ vt nata sũt: mãcipiũ
esse putant̃. Nã ⁊ ea que ĩ bestiarũ nũero sũt: tũc videntur
mancipiũ eẽ qñ capi siue domari cęperint. Jngenui dci: qꝛ
ĩ genere hñt libertatẽ: nõ in facto sicut liberti. Uñ ⁊ gręci
eos eugenes vocãt ꝙ sint boni generis. Libert⁹ aũt voca
tus: q̃si liberat⁹. Erat. n. pri⁹ iugo s̃uitutis addict⁹. Libero
rũ aũt filij apõ antiquos libertini appellabãt̃: q̃si de liber
tis nati. Nũc v̉o libertin⁹: aut a liberto fact⁹ aut possessus.
Manumissus dicit̃ quasi manu emissus. Apõ veteres enĩ
quotiẽs manumittebãt: alapa ꝑcussos circũagebãt: ⁊ libe
ros cõfirmabãt. vñ ⁊ manumissi dicti: eo ꝙ de manu mitte
rent̃. Dedititij p̃mũ a deditõe sũt nũcupati. Deditio enim
q̃ñ se victi aut vicendi hostes victorib⁹ tradũt: qb⁹ hec oñi
go nominis fuit: dũ quondã aduersus populũ romanũ ser
ui armis sumptis dimicassẽt: victi se dederũt: comphẽsiqꝫ
varia turpitudie affecti sũt. Ex his qdã postea a dñis ma
numissi ꝓpter supplicioꝝ notas quas manifeste ꝑpessi sũt:
ad dignitatẽ ciuiũ romanoꝝ nõ ꝑuenerũt. Latini añ Ro
mam cõditã apõ latinos fiebãt: nũq̃ per testamentũ sed ꝑ
ep̃lam libertatẽ sumẽtes. Jnde qꝛ ꝑ testamẽtũ nõ fiebant:
nec ex testamẽto aliq̃d capere: nec suos heredes facere po
terãt. Ciues romani postea sub cõsulib⁹ ꝑ testamẽta ĩ vrbe
romana effecti sũt. Dicti autẽ ciues romani: qꝛ testamẽto
liberi effecti: in numeꝝ romanoꝝ ciuiũ redigunt̃. His pri
mũ aditus erat ĩ vrbe roma cõmorari: cęteris ãt libertis ꝓ
hibebat̃: ne vel in vrbe roma vel infra septimum ab vrbe
miliarium commanerent.

⸿ De affinitatib⁹ ⁊ gradibus. Capi. V.

b Eredis nomẽ imposuit census ęris: soluit. n. tributũ
auctoris. Jn hoc. n. vocabulo p̃ma successio ẽ hęre
ditatis ⁊ generis: vt sũt filij ⁊ nepotes. Prohęres ẽ q
loco hęredis fũgit̃ q̃si ꝓ herede. Est. n. aut institut⁹: aut sub
stitut⁹. Pater ẽ a quo nascit̃ initiũ generis. Jtaqꝫ is p̃rfamili
as vocitat̃. P̃r ãt dict⁹ eo ꝙ patratiõe pacta filiũ ꝑcreet.
Patratio enĩ ẽ rei veneree ꝯsũmatio. Lucrecius. Et hñ pa
tratio patrũ. Genitores aũt a gignẽdo: ⁊ parẽtes q̃si parien
tes. Jdem ⁊ creatores. Cremẽtũ enĩ ẽ semẽ masculi: vnde
aĩalium ⁊ hominum corpora concipiuntur: hinc creatores
parentes dicuntur. Mater dicitur ꝙ exinde efficiatur ali
quid. Mater enĩ quasi materia: nam causa pater est. Pa
terfamilias ãt dictus: ꝙ omnibus ĩ familia sua positis ser
uorũ q̃ pater filijs patria dilectione cõsulit seruorũqꝫ cõ
ditionem a filioꝝ affectu nõ discernit: sed quasi vnũ mem
brũ amplectit̃. Hinc enĩ exortũ est nomen patrisfamilias
Qui aũt inique dominant̃ in seruis: hoc se noie nequaq̃ re
putent appellari. Materfamilias inde vocat̃: qꝛ per quan
dam iuris solẽnitatẽ ĩ familiã trãsit mariti. Tabule enim
matrimoniales ĩstrumẽta emptiõis suę sũt. Alias sicut ma
trona ẽ ⁊ mater p̃mi pueri: id est q̃si mater nati: ita materfa
milias illa est q̃ plęs enixa est. Nã familia ex duob⁹ eẽ inci
pit. Au⁹ patris pater ẽ: ab euo dict⁹. i. ab antiq̃tate. Proau⁹
aui pater ẽ: q̃si ꝓpe auũ. Abau⁹: ꝓaui pater: iã lõge ab auo.
Atau⁹: abaui pater. Tritau⁹: ataui pater: quasi tretatus. id
est quart⁹ supra abauũ. Sed tritau⁹ vltimũ cognatiõis no
mẽ est. Familia autẽ orit̃ a patre: termiat̃ in tritauo. Fili
us ⁊ filia a familia dicti sũt: ipi enĩ p̃mi ĩ ordine nascentiũ
existunt. Uñ ⁊ cornelia familia stirps ipa ois a cornelio or
ta. Familia aũt a femore. femur enim gen⁹ est ⁊ stirps ostẽ
dit. Nã familia ꝑ seruis abusiue: nõ ꝓprie dicit̃. Stirps ex
longa gñis significatiõe vocat̃. Gnatus dict⁹ qꝛ gñat⁹. Uñ
⁊ ꝑ g scribit̃. Soboles: eo ꝙ substitutio sit generis. Qua
dripartitus est aũt ordo filioꝝ: ita. Unigenit⁹: p̃mogenit⁹:
medius: nouissim⁹. Unigenitus ꝙ sit vnicus: nec ante nec
post vllus. Primogenitus: ante quẽ nullus. Medius inter
oẽs. Nouissim⁹: post oẽs. Jdẽ ⁊ minim⁹: a monade. Nouissi
m⁹ aũt ꝓpter ꝙ nou⁹: qꝛ cęteri pręcedẽdo antiquiores exi
stũt. Quattuor enĩ modis filij appellant̃: natura: imitatiõe:
adoptiõe: doctrina. Natura veluti cũ dicũtur filij abrahę
iudei. Jmitatiõe: vt ipi⁹ abrahę fidẽ imitãtes ex gentibus:
dicẽte euãgel. o: Potẽs ẽ deus de lapidib⁹ istis suscitare fi
lios abrahę: vł sicut eosdẽ iudęos domin⁹ filios eẽ dicit dia
boli: a quo non noiati vł nõ nati: sꝫ quẽ fuerãt imitati. Ado
ptione quoqꝫ qđ hũana consuetudine nulli licꝫ nescire: vł
sicut nos deo nõ nã: sed adoptiõe dicim⁹: p̃r nr̃ q es ĩ cęlis.
Doctrina: sicut ap̃ls filios suos appellat eos qb⁹ euangeli
um p̃dicauit. Filij aũt ideo ĩ legib⁹ liberi appellant̃: vt isto
vocabulo secernant̃ a s̃uis: qꝛ sicut seru⁹ ĩ ptãte est dñi sic
fili⁹ ĩ ptãte ẽ p̃ris. Jnde etiã filio fit emãcipatio: vt sit liber
a p̃re: sicut fit seruo manumissio: vt sit liberat⁹ a dño. Jtẽ
liberi dicti: qꝛ ex libero sũt matrimonio orti. Nnã filij ex li
bero ⁊ ancilla seruił cõditiõis sũt. Semꝑ enĩ q nascit̃ dete
riorẽ parentis statũ sumit. Naturales aũt dicunt̃ ingenua
rum cõcubinaꝝ filij quos sola natura genuit: nõ honestas
cõiugij. Jdẽ ⁊ pueri a p̃ube. Adoptiu⁹ fili⁹ ẽ q aut p̃re iusto
aut auo aut ꝓauo cui⁹ ptãte ꝑ emãcipationẽ ẽ traditus in
alienã ptãtẽ q vtriusqꝫ fert nomẽ: vt flaui⁹ ęmili⁹ vł scipio
paulus. Gemini sũt non duo tm̃ simul nati: sed ẽt plẽs. De
geminis aũt vno abortiuo: alter qui legitime nat⁹ fuerit vo
piscus noiat̃. Posthumus vocat̃ eo ꝙ post hũationẽ p̃ris
nascit̃: idest post obitũ. Jste ⁊ defũcti nomẽ accepit: sic enĩ
lex voluit vt q õ defũcto nascit̃ defũcti noie appellet̃. No
thus dr̃ q de patre nobili ⁊ matre ignobili gignit̃: sic ex cõ
cubina. Est aũt hoc nomẽ grecũ ⁊ in latinitate deficit. Huic
ꝯtrari⁹ ẽ spurius q de matre nobili ⁊ de p̃re ignobili nascit̃.
Jtẽ spurius patre icerto matre vidua genitus velut tm̃ spu
rij fili⁹: qꝛ muliebrẽ naturã veteres spuriũ vocabãt̃: velut
αποτουσπορου hoc ẽ seminis nõ patris noie. Eosdem ⁊
fauonios appellabãt: qꝛ q̃dã aĩalia fauonio spũ hausto con
cipe existimant̃. Uñ ⁊ hi q non sunt de legitimo matrimo
nio matrẽ potius q̃ patrẽ sequunt̃. Latini aũt spuriũ quasi
extra puritatẽ: id est quasi imũdũ. Nepos est qui ex filio na
tus est. Dictus aũt nepos quasi nat⁹ post. Primum enĩ fili
us nascit̃: deinde nepos. Gradus enĩ substitutiõis est. Hinc
⁊ posteritas quasi postera ętas. Nepos aũt vtriusqꝫ sexus
est. Nam vt nepotis dicamus in iure est propter discretio
nem successionis admissũ. Pronepos est qui ex nepote con
ceptus natusqꝫ est. Et dictus pronepos quasi natus porro
post. Ex hoc quoqꝫ gradu incipit vocari ⁊ progenies: quasi
porro post geniti Nã filij ⁊ nepotes non sũt progenies: qa
non est in eis longa posteritas. Sicut aũt inferi⁹ longe edi
ti ꝓgenies dicunt̃: ita superius proaui attauiqꝫ progenito
res appellant̃: quasi porro generantes. Pronepos dictusqꝫ
prope nepotem. Abnepos qꝛ seiungitur a nepote. Est enim
inter illũ ⁊ nepotem pronepos. Adnepos abnepotis filius
Trinepos adnepotis filius: qꝛ post nepotem quartus in or
dine est quasi tretanepos. Minores aũt non dicimus nisi
quotiens graduũ deficit nomen vtputa filius nepos ꝓne
pos abnepos adnepos trinepos. Ubi isti gradus defecerit:
merito iam dicimus minores: sicut ⁊ maiores dicim⁹ post
p̃ris aui ꝓaui abaui attaui tritauiqꝫ vocabulũ.

b Hoc loco necessariũ est exponere quemadmodũ gra
dus cognationis numerent̃. Qua in re in primis ad
monendi sumus ꝙ cognationum alię supra numerã
tur: alię infra: alię ex transuerso: que etiam a latere dicunt̃.
Superior cognationem parentũ: inferior liberorũ. Ex trã
uerso fratrũ sororũue: eorũqꝫ q ex his ꝓgenerãt̃: ⁊ ꝯsequẽ
ter patrui: amitę. auũculi matertere. Et supior q̃dẽ ⁊ iferior
cognatio a primo gradu incipit: at ea quę ex transuerso nu
meratur a secundo. Primo gradu ẽ supra p̃r: ifra fili⁹ filia.
Secũdo supra au⁹ auia: infra nepos neptis. Ex transuerso
frater ⁊ soror. Tertio sup̃ ꝓau⁹ ꝓauia: ifra ꝓnepos ꝓneptis
Ex transuerso fratris sororisqꝫ filius filia: ⁊ ꝯñr patru⁹ ami
ta: auũculus matertera. Patru⁹ est p̃ris frater: q grece πα
τρωσ vocat̃. Auunculus ẽ m̃ris frater: q apud grecos pro
prie μητρωσ appellatur ⁊ ꝓmiscue θειοσ dicit̃. Amita ẽ
patris soror: m̃tera v̉o ẽ matris soror: vtraqꝫ θεια: vł apõ
q̃sdã τηθισ appellat̃. 4⁹ gradu supra abau⁹ abauia: infra
abnepos abneptis. Ex transuerso fratris sororisqꝫ nepos
neptis. ⁊ ꝯñr patru⁹ magnus: amita magna. i. aui frater ⁊ so
ror. Jtẽ auũculus magnus ⁊ matertera magna. i. auię fra
ter ⁊ soror. Cõsobrinus cõsobrina. i. q quęue ex fratrib⁹ aut
sororib⁹ ꝓgenerantur. Sꝫ qdã recte ꝯsobrinos eos ꝓprie
putant dici q ex duabus sororibus ꝓgenerant̃ quasi cõso
rorios. Eos v̉o qui ex duabus fratrib⁹ ꝓgenerant̃ ꝓp̃e pa
trueles vocari. Si ãt ex duob⁹ fratrib⁹ sorores nascãtur: so
rores patruelles vocant̃. At eos q ex fratre ⁊ sorore proge
nerant̃ amitinos ꝓprie dici. Amitę tuę filij cõsobrinum te
appellãt: tu illos amitinos. Quinto gradu sup̃ atau⁹ atauia:
infra atnepos atneptis: ex trãsuerso fratris sororisqꝫ prone
pos ꝓneptis: ⁊ consequenter propatru⁹ proamita. i. proaui
frater ⁊ soror. ꝓauũculus ꝓmatertera. i. proauię frater ⁊ so
ror. Jtẽ fr̃is patruel' sororis patruel': consobrini ⁊ ꝯsobrię:
amitini ⁊ amitię fili⁹ filia: ꝓpior sobrin⁹ sobria. Hi sũt pa
trui magni: amitę magnę: auunculi magni: materterę ma
gnę: filius filia. Sexto gradu sũt supra: tritau⁹ tritauia: ifra
trinepos trineptis. Ex trãsuerso fratris sororisqꝫ abnepos
abneptis: ⁊ ꝯsequẽter abpatru⁹ abamita. i. abaui frater ⁊ so
ror: abauunculus abmatertera. i. abauię frater ⁊ soror. Jtẽ
sobrini sobrinęqꝫ. i. qui quęue ex fratribus vł sororibus pa
truelibus vł consobrinis vel amitinis ꝓgenerãt̃. Hacten⁹
ostendisse sufficiat quemadmodum gradus cognatiõis nu
merantur. Nanqꝫ ex his palam est ĩtelligere queadmodũ
vlteri⁹ q̃sqꝫ gradus nũerare debemus. Quippe sꝑ narrata
q̃qꝫ ꝑsona gradũ adijciat: vel longe facili⁹ sit rñdere quoto
q̃sqꝫ gradu sit q̃ ꝓpria cognatõis appellatõe quenq̃ deno
tari. Agnatiõis gradus eodẽ modo nũeret̃. Sꝫ cũ magna
vitas occ'lata fide q̃ ꝑ aures animis hoĩu ifigit̃: iõ necessa
riũ duxim⁹ post narrationẽ graduũ ẽt eos ĩ p̃nti libro iscri
bi quaten⁹ possint ⁊ ex auribus ⁊ ex oculorum inspectione
adolescentes perfectissimam graduum doctrinã adipisci
Stemmata dicuntur ramusculi quos aduocati faciunt ĩ
gñe cũ gradus cognationũ partiũt̃: vtputa ille fili⁹ ille p̃r:
ille auus ille attauus: ⁊ cęteri quoꝝ figure hę sunt.

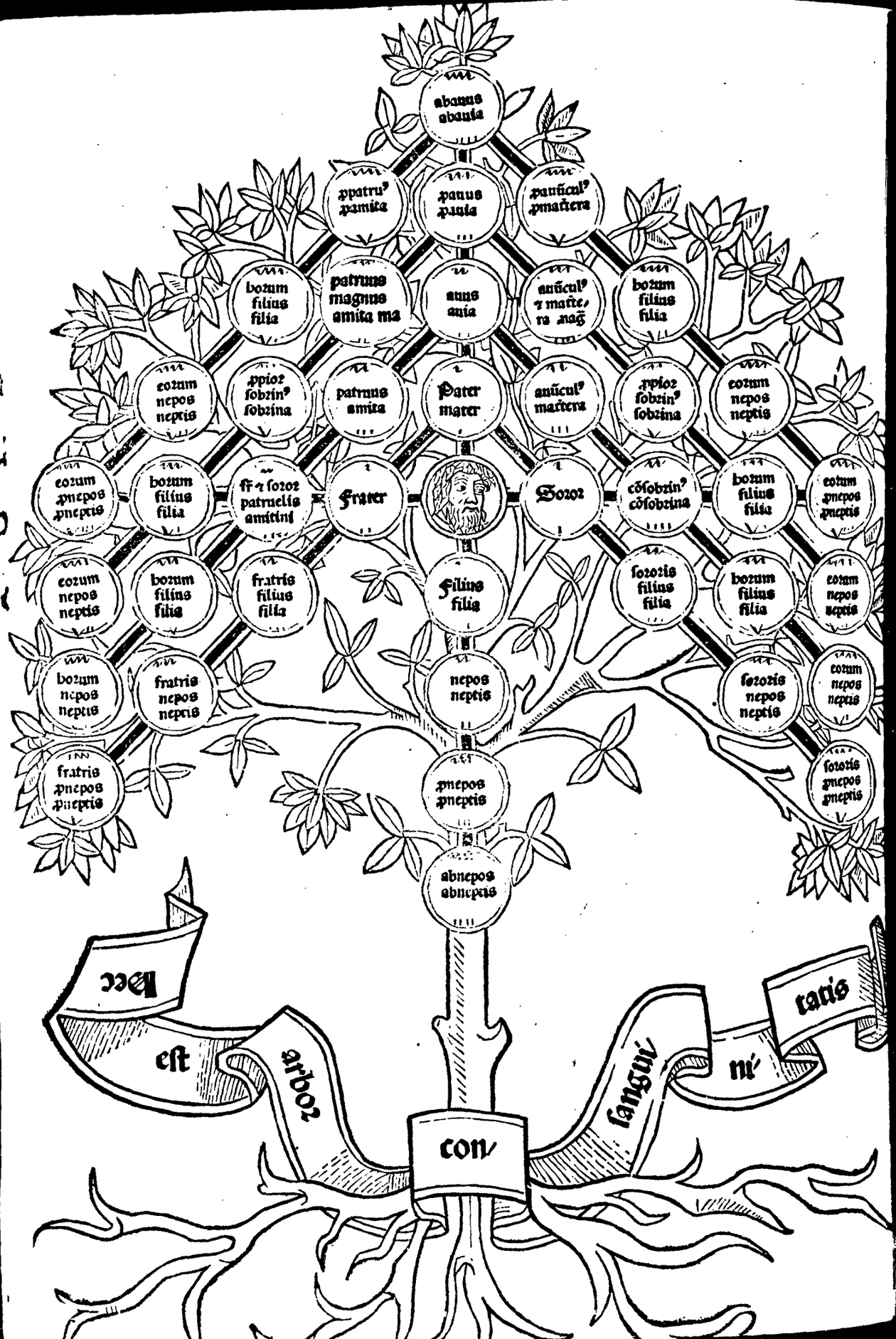

¶ De agnatis ⁊ cognatis. Cap. VI.

AGnati dicti eo ꝙ accedāt ꝑ natis oū desūt filij: Qui ideo ꝓrius in gente agnoscunt: qz veniūt ꝑ virilis sexus ꝑsonas: veluti frater eodē patre natꝰ: vel fratris filius: nepos: vl ex eo. Itē patruus. Cognati dicti: qz sunt ⁊ ipsi ꝑpinqtate cognatōis ꝯiuncti. Qui ide post agnatos habent. qz ꝑ fēminini sexus ꝑsonas veniunt: nec sunt agnati: sz alias nāli iure cognati. ꝓxim' ꝑ ꝓximitatē sanguinis appellat'. Cōsanguinei vocati eo ꝙ ex vno sanguine. i. ex vno ꝑis semine nati sūt. Nā semē viri spuma ē sanguinis ad ist̄ar aquę ī scopulos colliſę: q̄ spumā candidā facit: vel sic vinū nigrū qđ in cali ce agitatū spumā albentez reddit. Fratres dicti. eo ꝙ sint ex eodē fructu. i. ex eodē semine nati. Germani ꝙ de eadē genitrice nascēdo manātes nō vt multi dicūt: de eodē germineq trū fratres vocant: g̃ fratres ex eodē fructu: germani ex eadē genitrice manātes. Uterini vocati eo ꝙ sint ex diuersis patribus ⁊ vno vtero editi. Nā vterus trū mulieris est. Quattuoꝛ ār modis frēs dicunt ī diuinis scripturis: natura: gēte: cognatōe: affectu. Natura. vt esau ⁊ iacob: andreas ⁊ petrus: iacobus ⁊ ioānes. Gēte: vt oēs iudęi fratres inter se vocant: vt in deuteronomio. Si aūt emeris fratrē tū qui est hebrēus. Et aplus: Optabā ingr ego anathema esse a xpo ꝓ fratribus meis qui sunt cognati mei ſm carnem g sunt israelitę. Porro cognatione frēs vocant g sunt de vna familia. i. patria: q̄s latini paternitates interpretantur. cuz ex vna radice multa generis turba diffunditur: vt in genesi dixit abrahā ad lotb. Nō sit rixa inter me ⁊ te ⁊ inter pastores meos ⁊ pastores tuos: qz fratres sum'. Et cer te lotb non erat frater abrahę: sed filius fratris eius aram. Quarto modo affectu fratres dicti: qui in duo scinduntur: speciale ⁊ cōmune. Speciale quo oēs xpiani fratres vocantur: vt Ecce q̄ bonū ⁊ q̄ iocundū habitare fratres in vnū. In cōmune aūt cuz ⁊ oēs hoīes ex vno patre nati: pari iter nos germanitate ꝯiūgimur: scriptura loquente: Dicite his qui oderunt vos: frēs nr̄i vos estis. Germana ita intelligit': vt germanus eadē genitrice manās. Sozoꝛ aūt vt frater. Nam sozoꝛ est ex eodē semine: dicta ꝙ sola cū fratribus ī sorte agnationis habeatur. Fratruz filij patrueles dicti eo ꝙ patres eoꝝ germani fratres inter se fuerunt. Cōsobrini vo vocati g aut ex sozore ⁊ fratre: aut ex duab' sororib' sint nati: q̄si ꝯsozrini. Fratrueles aūt materterę filij sūt. Sobrini ꝯsobrinoꝝ filij. Thius greccū nomē est. Patruus frater patris ē quasi pater alius. Unde ⁊ discedente patre pupillū prior patruus suscipit: ⁊ quasi filiū lege tuet'. Auunculus est matris frater: cuius nomen formā diminutiui habere videtur: qz ab auo venire monstratur. Amita ē sozor patris: q̄si alia mater. Matertera est sozor mr̄is: q̄si altera mater. Socer ē g filiā ōdit. Gener ē g filiā duxit. Gener ât dict' ꝙ ascisc̄at ad augēdū gen'. Socer aūt ⁊ socrus qđ gener vel nurꝰ sibi associauit. Uitricus ât g vxorē ex alio viro filiū aut filiā habentē duxit. Et dictus vitricus q̄si nouus tricus ꝙ a matre supducat' nouus. Priuignus est g ex alio ꝑ natus ē: ⁊ priuignus dici putat': q̄si priuigenus: qz prius genitus. Uñ ⁊ vulgo ante natus. Uocabula aūt a gēte bcc vident' decliata: genitor genitrix: agnati agnatę: cognati cognatę: ꝑgenitores ꝑgenitrices: germani germanę. Dec cōsanguinitas dū se paulatim propaginū ordinibus diriməs vsq ad vltimū gradum subtraxerit: ⁊ ꝑpinquitas esse desierit: eam rursus lex matrimony vinculo repetit: ⁊ quodā modo reuocat fugientē. Ideo aūt vsq ad sextum generis graduz consanguinitas constituta est: vt sicut sex ętatibus mundi generatio ⁊ hois status finitur: ita propinquitas generis tot gradibus terminaretur.

¶ Item de predictis affinitatibus.

AUctoꝛ mei generis pr̄ mihi ē: ego illi filius aut filia. Pr̄is mei pr̄ mihi auus: ego illi nepos aut neptis. Pr̄is mei au' mihi ꝑauus: ego illi ꝑnepos aut ꝑneptis. Pr̄is mei ꝑau' mihi abau' ē: ego illi abnepos aut abneptis. Pr̄is mei abau' mihi atau' ē: ego illi adnepos aut adnept'. Pr̄is mei atau' mihi tritau' ē: ego illi trinepos aut trineptis.

¶ De patruis.

PAtris mei frater mihi patruus ē. ego illi fratris fili' aut filia. Patrui mei pater mihi pater magnus est: ego illi filꝫ fratris filius aut filia. Patrui mei auus mihi propatruus est: ego illi filꝫ filię nepos aut neptis. Patrui mei proauus mihi adpatruus est: ego illi nepotis aut neptis filius aut filia.

¶ De amitis.

PAtris mei sozoꝛ mihi amita est: ego illi fratris fili' aut filia. Amitę meę mater mihi amita magna ē: ego illi filię fratris fili' aut filia. Amitę meę auia mihi ꝑamita ē: ego illi neptis fili' aut filia. Amitę meę pauia mihi abamita est: ego illi neptis nepos aut neptis.

¶ De auunculis.

MAtris meę frater mihi auunculus ē: ego illi sozoris fili' aut filia. Auunculi mei pr̄ mihi auūculus magnus ē: ego illi filꝫ sozoris filius aut filia. Auūculi mei au' mihi ꝑauūculus ē: ego illi filꝫ nepos aut neptis. Auūcli mei ꝑau' mihi abauūculus ē: ego illi neptis filius aut filia.

¶ De materteris.

MAtris meę sozoꝛ mihi mr̄tera ē: ego illi sozoris fili' aut filia. Matertere meę sozō mihi mr̄tera magna ē: ego illi sozoris nepos aut neptis. Auię meę sozoꝛ mihi abmatertera ē ego illi sozoris ꝑnepos aut ꝑneptis. Proauię meę sozoꝛ mihi promatertera est ego illi neptis filius aut filia.

¶ De coniugio. Cap. VII.

VIr seruz significat: nō ꝯiugiū. nisi adieceris: vir eius. Maritus vo ēt sine adiectiōe ꝯiugē sonat: ⁊ a mare maritus: q̄si mas. Est. n. nomē ꝑmę positiōis: qđ fac̄ in diminutiōe masculus: ī verius: tiōe maritus. Spōsus a spōdēdo vocatus. Naz ante vſuz tabellaꝝ matrimony cautiones sibi inuicē emittebant: in quibus spondebāt se inuicē cōsentire in iura matrimony: ⁊ fideiussoꝛes dabant. Unde ⁊ admissū est vt spōsum dicamus virū a spondendo: ⁊ sponsam similiter. Lęte ruz, ꝑtię spondere velle est. Ergo sponsus non qz ꝑmittit': sz qz spondet ⁊ sponsoꝛes dat. Arrabo dicta: q̄si arrabona. Quod. n. dat' ꝓ coniugio: bene datur: ꝯiugiū bonū est: qđ vero causa fornicationis aut adulteriy: malū est: iccirco arrabo non est. Dicta aūt arra a re ꝓ qua traditur. Est aūt arra non solū spōsio cōiugalis: sz ēt ꝓ qualibet ꝑmissa re data vt cōpleat'. Proci nuptiaꝝ peritoꝛes a precando ⁊ petendo dicti. Pronuba dicta eo ꝙ nubentib' ꝑcest: quę nubentē viro ꝯiungit: ipsa est ⁊ paranympha: naz nympha sponsa in nuptys: ⁊ nympha ꝑ lauatiōis officio: qđ ⁊ ad nomen nubentis alluditur. Cōiuges appellati ꝓ iugū qđ imponitur matrimonio cōiungēdis. Jugo. n. nubentes subyci solent ꝓ futurā concordiā ne separent'. Coniuges autez verius appellantur a prima despōsatōis fide: q̄uis adhuc inter eos ignoꝛetur coniugalis cōcubitus: sicut ioseph maria ꝯiunx vocat': inter quos nec fuerat nec futura erat carnis vlla cōmixtio. Nuptę dictę ꝙ vultus suos velent: trā slatum nomē a nubibus quibus tegitur cęlū. Uñ ⁊ nuptię dicuntur ꝙ ibi primū nubentiū capita velant'. Obnubere

enim cooperire est. Cui contraria innuba hoc est innupta: quę adhuc vultum suū nō velat. Uxores vocatę q̄si vnxio res. Moris.n.erat ātiq̄ʳ vt nubētes puellę simul venirēt ad limē mariti: & postes anteq̄ ingrederent̄ ornarēt lācis vittis: & oleo vngerent̄. Et ide vxores dictę q̄si vnxiores: q̄ ideo vetabant̄ limina calcare: q̄ illic ianuę & coeant & sepa rent̄. Matrona est q̄ iā nupsit: & dicta matrona q̄si mater nati: vel q̄ iā mater fieri pōt. vn̄ & matrimoniū dictū. Disti guit̄ aūt inter matronā & matrē: matrē q̄ familias. Nā ma tronę: q̄ iā ī matrimoniū ꝯuenerūt: matres q̄ genuerūt: matresfamilię q̄ iā p̄ quādā iuris solēnitatē ī familiam mariti trāsierunt. Monogamus dictus: q̄ vni tm̄ nupsit. Mono.n. apud grecos vnū dr̄: gamos nuptię interp̄tant̄. Bigamus āt & trigamʳ a numero vxorū vocatus: q̄si duar̄ vel triū maritus. Uidua vocata q̄ cū viro vno fuerit: nec circa ꝯsortiū alterius viri post mortē p̄mi ꝯiugis adheserit. Nā q̄ alteri post mortē p̄oris viri nupserint: viduę nō dicū tur. Itē vidua dicta q̄ sola sit: nec circa ꝯsortiū alterius vi ri cōiugalia iura custodiat. Fratris vxor fratissa vocatur. Mariti frater leuir dicit̄. Duor̄ īter se fratrū vxores iani trices vocant̄: q̄si eandē ianuā terentes: vl̄ p̄ eandē ianuā iter habentes. Uiri soror glos appellat̄. Sororis vir specia le nomē non h̄z: nec vxoris frater. Matrimoniū ē nobiliū iusta ꝯuentio & ꝯditio. Cōiugiū est legitimar̄ p̄sonar̄ inter se coeundi & copulādi nuptię. Cōiugiū est dictū q̄ ꝯiuncti sunt: vel a iugo quo ī nuptijs copulant̄: ne resolui aut sepa ri possint. Cōnubiū aūt non a nupta s̄z a nubēdo formatū. Dicit̄ aūt cōnubiū: cū ęq̄les ī nuptias coeūt: vtputa ciues romani: pari vtiq̄ dignitate. Cōnubiū aūt non est cū ciuis romanus cū latina iungit̄. Quotiēs aūt connubiū non est: filij patrē non sequūtur. Hymenęus dicit̄ a quodā hyme nęo qui p̄mus prospere visus ē nuptijs: vl̄ apo tu hymenos: quę mēbranę virginitatis est claustrū. Contuberniū est ad tempus coeundi conuentio: vnde & tabernaculū q̄d modo huc mō illuc p̄figitur. Repudiū ē quod sub testimonio te stium vel presenti vel absenti mittitur. Diuortiū est quo tiens cūq̄ dissoluto matrimonio: alter eor̄ alteras nuptias sequitur. Diuortium aūt dictum a flexu viar̄: hoc est vias in diuersa tendentes. Friuolū est cum eo animo separant̄ vt rursū ad seinuicem reuertantur. Nā friuolum est velut quassę mētis & fluxę nec stabilis. Proprie autē friuola vo cantur: fictilia vasa inutilia. Tres autē ob causas ducitur vxor. Prima est causa prolis: de qua legitur in genesi: & be nedixit eis dicens: Crescite & multiplicamini. Secūda cau sa adiutorij: de qua ibi in genesi dicitur: Non est bonū ho minē esse solum: faciamus ei adiutoriū simile sibi. Tertia causa incontinentię. Unde dicit apostolus: vt qui se nō cō tinet nubat. In eligendo marito quattuor spectari solent: virtus: genus: pulchritudo: sapientia. Ex his sapientia potē tior est ad amoris effectum. Refert hęc quattuor Uirgiliʳ de ęnea q̄ his dido impulsa est in amorē eius. Pulchritu dine: quē sese ore ferens. Uirtute: q̄ forti pectore & armis. Oratione: heu quibus ille iactatus fatis quę bella exhau sta canebat. Genere: credo equidem nec vana fides genus esse deorum. Item in eligenda vxore quattuor res impel lunt hominem ad amorem: pulchritudo: genus: diuitię: mo res. Melius tamen est si in ea mores quęrantur q̄ pulchri tudo. Nunc autem ille quęruntur: quas aut diuitię aut for ma: non quas probitas mor̄ cōmendat. Ideo autem fęmi nę sub viri potestate cōsistunt: quia leuitate animi plerūq̄ decipiantur. Unde & ęquū erat eas viri auctoritate repri mi. Proinde & veteres voluerunt fęminas innuptas q̄uis perfectę ętatis essent: propter ipsam animi leuitatem in tu tela consistere.

Finit liber nonus.

Incipit liber decimus de quibusdam vocabulis nominum per alphabetum distinctis.

ORigo quorun dam noīū .i. vn̄ veniāt: nō pene oībʳ patet. Proinde q̄ dā noscēdi gratia: huic ope ri interiecimʳ. Licet origo nominū vn̄ veniāt: a philo sophis eā teneat rōēs: vt p̄ denoīationē hō ab hūani tate: sapiēs a sapiētia noie tur: q̄ p̄us sapiētia: deinde sapiēs: tm̄ claret alia specia lis ī origine quorundā no minū cā: sicut homo ab hu mo. vnde proprie ē appellatus. Ex quibus exempli gratia quędam in hoc opere posuimus.

AEros vir fortis & sapiēs. Auctor ab augendo di ctus. Auctorē fęminīo genere dici nō posse. Nā q̄dā sunt q̄ ī fęminino genere flecti nō possūt: vt cursor. Actor ab agēdo. Alumnʳ ab alēdo vo catʳ: l̄z & q̄ alit & qui alit̄ alumnʳ dici possit .i. & q̄ nutrit & q̄ nutrit̄: s̄z meliʳ tm̄ q̄ nutrit̄. Amicus p̄ deriuatio nē q̄si animi custos. Dictʳ āt p̄p̄e amicʳ ab hamo .i. a cate na charitatis: vn̄ & hami q̄ teneāt. Amator turpitudis: q̄ amore torq̄tur libidinis. Amabilis āt q̄ sit amore dignus. Amasiʳ eo q̄ sit p̄nʳ ad amorē. Astutʳ ab astu vocatʳ: q̄d ē callidi & cauti noīs: q̄ possit sine piclo fortirer aliq̄d facere. Argutʳ: q̄ argumētū cito iuenit ī loq̄ndo. Acer: ī vnāq̄nāq̄ formā vegetʳ ac nimiʳ. Alacer a velocitate & cursu: q̄si dice ret aliger. Armiger: q̄ arma gerat. Alacris letʳ: alacriter ge stiēs: & nulliʳ rei nouitate turbatʳ. Agilis ab agēdo aliq̄d ce leriter: sic docil̄. Aemulʳ: eiusdē rei studiosus: q̄si imitator & amabilis: alias inimicʳ iuenit̄. Aequʳ ē s̄z nām iustʳ: dictʳ ab ęq̄litate h̄ ē ab eo q̄ sit ęq̄lis. vn̄ & ęq̄tas appellata ab ęq̄ litate q̄dā .s. Aeq̄uus: eo q̄ sit alteri eq̄lis euo .i. coetaneus. Arrogās: eo q̄ multū roget̄: & ille multū fastidiosus sit. Au dax p̄p̄e p̄ arrogāte ponit̄. Aiosus: eo q̄ sit animis & viribʳ plenʳ. Aiatʳ: q̄si aio auctʳ & q̄si aio firmatʳ. Aelatus: p̄ eo q̄ seipm̄ sup̄ mēsurā eleuet: dū magnʳ sibi videt̄ de his q̄ agit. Attollēs q̄ se eleuet & erigat. Ambitiosus q̄ honores am biat. Auidʳ dicēs ab auēdo: auere.n. cupere ē. Hinc & auarʳ Nā q̄d ē auar̄ eē: p̄gredi vltra q̄ suffic̄. Auarʳ ex eo dictʳ: q̄ sit auidus auri & nūq̄ opibʳ expleat̄: & q̄tu plus hūerit tātū plus cupiat: Flacci sup̄ h̄ ꝯcordāte snīa: q̄ ait: Semp̄ auarʳ eget: & Salustiʳ q̄ neq̄ auaritia copia neq̄ iopia mi nuat̄. Amarʳ a sapore trāslatū nomē h̄z. Est.n. isuauis: nec nouit quēq̄ ad ꝯsortiū suū aliq̄ iuitare dulcedine. Adulter violator maritalis pudoris: eo q̄ alteriʳ thor̄ polluit. An ceps huc illucq̄ fluctuās ac dubiʳ: istō an illō capiat: & in q̄ p̄te declinet anxiʳ. Atrox: q̄ sit tetris moribʳ. Abstemiʳ a te meto .i. vino: q̄si abstinēs a vīo. Ablactatʳ: q̄ sit a lacte abla tʳ. Aeger q̄ agat̄ īfirmitate vel tristicia ad t̄ps. Aegrotʳ: q̄ sit eger freq̄ntiʳ: sic iratʳ & iracūdʳ. Aerūnosʳ: a rumie dictʳ q̄ p̄ inopiā miser factʳ esuriat & sitiat. Auspex eo q̄ auiū au spicia itēdat. sic auceps: & aues capiat. Astrosus ab astro di ctʳ: q̄si malo sidere natʳ. Aenormis eo q̄ normā & mēsurā excedat. Abactor ē fur iumtor̄ & pecor̄ quē vulgo abigeū vocāt: ab abigēdo .s. Atramʳ & albatʳ: ille a veste nigra. iste ab alba. Adnēa eo q̄ aliūd aduēiat. Alieigēa: q̄ ex alia gēte genitʳ ē: & n̄ ex ea vbi ē. Itē alieigēa q̄ alienę regiōis sit & n̄ eiʳ vbi ē. Accola eo q̄ aduenies terrā colat. Agricola a colē do agro: sic stluicula. Assecla eo q̄ seq̄t̄ aliquē lucri cā. Assi duʳ dicebat̄ apō ātiq̄s: q̄ assibʳ ad ęrariū expēsū ꝯferēdis p̄ erat: & ī negocijs q̄ publicī freq̄ns: vn̄ & p̄ s n̄ p̄ ꝯscribēdū ē

Apparitor noiatus q̄ appareat & videatur: & p̄sto sit ad ob sequiū. Attētus vt aliq̄d audiēs teneat. Attonitus veluti furore quodā īstinctʳ atq̄ stupefactʳ. Dictʳ aūt attonitus a tonitrui strepitu: q̄si tonitruo stupefactʳ: & vicino fulgore aut tactu p̄rimus. Allectus q̄ sit palam electus. Abactʳ: q̄ sit ab actu remotʳ. Abortiuʳ: eo q̄ non oriat̄: sed aboria tur & excidat. Adoptiuus: q̄ ē palā adoptatʳ ī filiū. Ambo: ab eo q̄ ē αμφω nomē de gręco latinū factū lr̄a tertia de mutata. Alius de m̄ltis dicit̄. Alter vero e duobus vocat̄. Aegmanʳ appellat̄ q̄ vtraq̄ manu gladio icunctāter vtit̄.

b Beatus dictus: q̄si bn̄ auctʳ .s. ab habēdo q̄d velit. & ni hil patiēdo q̄d nolit. Ille aūt vere beatʳ ē q̄ h̄z oīa q̄ vult bona: & nihil vult mali. Ex his.n. duobʳ beatus homo efficit̄. Bonʳ a venustate corpis credit̄ dictʳ: postea & ad aīum translatū nomē. Eū autē dicimʳ bonū cui nō pręualet malū: eūq̄ optimū q̄ peccat minimū. Benignus ē vir sponte ad bn̄faciendū paratʳ & dulcis alloquio. Nō autem multū distat benignus a bono: q̄ & ip̄e ad benefaciēdū vi det̄ expositʳ. S̄z ī eo differt q̄ pōt bonʳ eē & tristior: & bn̄ q̄dem facere & p̄stare q̄d poscit̄: non tm̄ suauis eē nouit con sortio. Benignus aūt sua cūctos nouit inuitare dulcedine. Beneficʳ a bn̄faciendo alteri dictus. Un̄ & bn̄ficētia voca tur q̄ p̄rimo p̄dest. Beniuolus: q̄ bn̄ vult. Nō tamen dici mus bn̄uolus: sicut nec maleuolus. Sępe eni ex duabʳ ar tibʳ cōpositū nomē: aut p̄orē aut sequētē litterā corrūpit. Nam beniuolētia absurdū sonat. Blādus dulcis & inuitās ad familiaritatē sui. Brutʳ: quasi obrutʳ: q̄ sensu caret. Est eni sine ratione: sine prudētia. Un̄ & ille Iunius brutus ex sorore tarquinij superbi genitʳ cū eundē casū timeret quē frater inciderat: q̄ ob diuitias & prudentiā ab auunculo fu erat occisus: vtilē tēporis stultitiā simulauit. Un̄ ēt Brutʳ ē cognominatʳ dū vocaret̄ iunius. Balbus a balādo potiʳ q̄ a loquēdo dictus: v̄ba eni nō explicat. Inde & blesus: q̄ v̄ba frāgit. Bucco garrulus: q̄ cęteros oris loquacitate nō sensu exuperet. Billosus q̄ sit semp̄ tristis ab hūore nigro q̄ bilis vocat̄. Baburrus: stultus ineptus. Biothanatʳ: q̄ ē bis mortuus. Thanatos.n. gręco s̄mone mors dicitur.

CLarus a cęlo q̄ splēdeat. Unde & clara di es p̄ splendore cęli. Cęlitus a cęlo dictus: q̄ sit sublimis & altus q̄si cęlestis. Castus: pri mū a castratōe nūcupatus. postea placuit veteribus ēt eos sic noiari: q̄ p̄petuā libidi nis abstinētiā pollicebant̄. Cęles dictus: q̄ iter sibi facit ad cęlū. Cęlebs cōnubij exp̄s qualia sūt noia ī cęlo q̄ absq̄ ꝯiugibus sūt. Et cęlebs dicit̄: q̄si cęlo beatus. Cęlicola: eo q̄ cęlū colat. Est eni angelus. Cōtinēs nō solū ī castitate dicit̄: sed ī cibo & potu. ī ira quo q̄ & vexatōe mētis: & detrahēdi libidie. Et cōtinēs dicitur q̄ se a multis malis abstineat. Clęmens: misericors ab eo q̄ cluat .i. p̄tegat & tueat̄: sicut solet patronus cliētē. Cōcors a cōiūctōe cordis ē appellatus. Nā sicut cōsors dr̄ q̄ sortē isi gitia ille cōcors dr̄: q̄ corde iūgit̄. Cōcionator m̄ltitudinis allocutō. Cōsolator vniʳ allocutor. Et ide dictʳ cōsolator: q̄ soli se applicet cui loq̄t̄: & solitudinē leuat allogo suo. Hic & solatiū. Cōsultʳ ē q̄ cōsulit̄: cui ꝯrius ē icōsultus: q̄ n̄ accipit cōsiliū. Cōstans dictus: q̄ vndiq̄ stat: nec in aliquā p̄tē de clinari pōt. Cōfidens q̄ sit ī cūctis fiducia plenus. Unde & Cicilius. Si cōfidētiam habes cōfide oīa. Cautus a cauen do dictus. Callidus: fraudulētus. q̄ celare nouit & male pe ritus: Callidū autē veteres non p̄ astuto tm̄ sed ēt p̄ astute docto ponebāt. Hūc & versutū ab eo: q̄ animū cito vertat. Cupidus a cupiēdo m̄ltū .i. accipiēdo vocatus. Clamosus q̄si calamosus: a calamo .s. q̄ sonet. Calūniator falsi crimi nis accusator: a caluēdo .i. frustrādo & decipiēdo dictʳ. Cal culator a calculis .i. lapillis minutis: quos antiq̄ ī manu te nentes nūeros cōponebāt. Compilator q̄ aliena dicta suis

permiscet: sicut solēt pigmētarij ī pila diuersa mixta cōtū dere. Hoc scelere quōdā accusabat̄ mātuanus ille vates cū q̄sdā v̄sus Homeri trāsferens suis p̄miscuit. & cū ꝯpila tor veter̄ ab ęmul̄ diceret̄: ille rn̄dit magnar̄ eē viriū cla uam herculi extorquere de manu. Cōtumax ab eo q̄ con temnat. Chromaticus: q̄ nō cōfūditur nec colorē mutat. Gręce eni chroma color vocat̄. Cōtumeliosus: q̄ velox est & tumet in v̄bis iniurię. Cōtentiosus ab intētione vocatus: qui non ratione aliqua: sed sola p̄tinatia vindicat. Cōtēpti bilis: vel q̄ contemptui habilis: vl̄ q̄ contemptus & vilis idest sine honore. Crudelis: hoc ē crudʳ: quē gręci homon appellant: per trāslationē. quasi non coctus nec esui habil̄. Est.n. asper & durus. Carnifex q̄ carnē afficiat. Cruciarius: eo q̄ sit cruce dignus. Collega a colligatone societatis & complexu amicitie dictus. Coętaneʳ: quasi compar ętatis Cōplex q̄ vno peccato vel crimine alteri ē applicatʳ ad ma lum. Ad bonū vero nūq̄ dicimʳ cōplicē. Consors: eo q̄ ad eum pars p̄tinet honorū. Nam sortem veteres p̄ parte po nebant. Consors ergo q̄ sit coīs sorte: sicut dissors dissimil̄ sorte. Celer appellatus a celeritate: q̄ q̄d v̄sus exigit velo cius facit. Cōfinialis: ab eo q̄ sit genere vel loco affinis. Co lonus a colonia: vel ab agro colendo dictus. Curator: q̄ co ram ferat pueris: q̄ adhuc eius ętatis sunt: vt negocia sua satis administrare non possint. Cognitor: a cognoscēdo cāū dictus. Clientes: prius colentes dicebantur a colēdis pa tronis. Captus: captiuʳ dicitur quasi capite diminutus in genuitatis: fortuna eni ab eo excidit. vn̄ & a viris peritis ca pite diminutus dicitur. Colonus a columna vocatus: eo q̄ erectus & firmissimʳ sit. Comptʳ a coma dictus: q̄ sit for mosus capillis: vel q̄ comam nutrit. Calamistratus a cala mistro .i. acu ferreo ī calami similitudine facto ī quo crines obtorquentur: vt crispi sint: quē in cinere calefacere solēt qui capillos crispant: vt calamistrati sint. Corpulentus: q̄ sit corpore validus: & lentis carnibus. Crassus a sagiato cor pore: a creando carnes. Comessor a comedēdo satis. Est.n. gulę ac ventri īmoderatę deditus. Caupo pessimus de vi no aquam faciens. Candidus. Canʳ dictus a cādore: & can didus quasi candori datus. Studio enim accedit candor. Nam album vocari naturę est. Clodus: Curuus: Crispus. Cęcus appellatus q̄ careat visu. Est enim luminibus amis sis. Cęcus est qui vtroq̄ oculo non videt. Caducus a cadē do dictus .i. lunaticus: eo q̄ certo lunę tēpore patiatur. Cō fusus a confusione sceleris appellatus. Inde & cōfusio. Cō uulsus dicitur: cui sua vi aliqua adimuntur. Unde & cōuul sus nauis cui eminentia vi tempestatis adimūtur. Unde & Uirgilius. Uix septem conuulsę vndis quasi mutilatę. Cō sumptus totus sumptus & deuoratʳ. Conciliatrix ob socie tatem flagitiosę consensionis dicta eo q̄ intercurrat: alie numq̄ nundinet corpus: Hanc etiam et lenonem vocant Circonforanus qui aduocationum causa circum fora et cō uentus vagatur: Collegiatus. Carpentarius.

DOminus per deriuationem dictus q̄ do mui presit et cūctę familię dominetur. Di sertus doctus a disserendo dictʳ: disposite enim disserit. Doctʳ a dicendo: vnde & do ctor. Docilis non quod sit doctus: sed quia doceri potest. est enim ingeniosus et ad di scendum aptus. Discipulus a disciplina di ctus. disciplina autem a discendo vocat̄. Dispēsator voca tur cui creditur administratio pecuniarum. et ideo dispen sator. quia prius qui dabant pecuniam non numerabant eam sed appendebant. Diues ab ęre vocatus vel diu ve scens. Decorus perfectus a decem dicitur: Dulcis. Decens compositus a numero decem dicitur: Hinc & decorus et decibilis. Directus eo q̄ in rectū vadit: Dilectus a diligen gentia. Hęc sunt enim signa diligendi. Diligens. Delibutʳ

de oleo vnctus:vt atlete solēt:vel in ceromate pueri. Hinc
7 delibutū gaudio.i.superfusum vel plenum.Delicatus:ꝙ
sit delicijs pastus:viuēs in epulis:7 nitore corporis. Defes
sus:semp infirm⁹ quasi diu fessus.Debilis:ꝙ per bilē fact⁹:
sit fragilis.Bilis enim humor est afficiēs corpus.Decolor
ꝙ desit illi color.Desperat⁹ vulgo vocat̄ malus ac perdit⁹:
nec iam vllius ꝓspere spei.Dicitur aūt per similitudinem
egrorum qui affecti 7 sine spe deponuntur.Cōsuetudo aūt
erat apud veteres:vt desperati ante ianuas suas collocarē
tur:vel vt extremū spiritū redderēt terre: vel vt possent a
transeuntibus forte curari:qui aliquando simili laborauē
rant morbo. Degener autem ꝙ sit ignobilis:aut ꝙ sit im
pari genere:aut si dum sit optimo genere natus: inhoneste
tam ē viuit. Decrepit⁹ ꝙ morti sit propior:7 quasi ad mor
tis tenebras vertat:sicut crepusculum tempus noctis.Alij di
cunt decrepitū: non q senectute cumulsus est:sed q iam cre
pare desierit.i.loqui cessauerit.Depreciatus ab eo ꝙ sit vil':
nec aliquo ꝑcio dignus.Dirus preparcus 7 teter:7 quasi di
uina ira in id actus.Nam dirum dicitur quod diuina infer
tur ira:alias dirus magnus.Dehiscens:valde hiscens. Hic
enim de augētis est vt deamare desidere.Despiciens:eo ꝙ
deorsum aspiciat:vel contemptui habeat.Dolosus:insidio
sus vl' malignus:ab eo ꝙ deludat.Ut eni decipiat occultā
maliciā blandis ꝫmonibus ornat.Dubius incertus: quasi
duarum viarum.Delator dictus:eo ꝙ detegat quod latebat.
Dilator:q₂ differt ad ꝓferendū.Desidiosus:tardus:piger
a desidendo vocatus.i.valde sedendo.Idem 7 residens a
residendo.De enim hic augentis est Delirus mente defe
ctus per etatem apo tu liram:vel ꝙ a recto ordine 7 quasi
a lira aberret.Lira est enim arationis genus cum agricole
facta semente dirigunt sulcos:in quos omnis seges decur
rit.Demens idem qui amens.i.sine mente: vel ꝙ diminu
tionem habeat mentis.Desipiens:eo ꝙ minus sapere inci
pit q̄ȝ ꝙ solebat.Damnatus 7 damnabilis:quoꝝ prior iam
addict⁹ ē:sequēs ꝑt addici.Degulator:eo ꝙ gule sit dedit⁹.

Eloquens:ꝓfusus eloquio.Exertus i loquē
do expeditus.Exerere eni ꝓferre vl' expe
dire est.Erudit⁹ q₂ nō rudis sed iam doct⁹.
Expert⁹:multum perit⁹.Ex enim hic ꝓ val
de ponit̄:sicut excelsus:quasi valde celsus:
7 eximi⁹:quasi valde eminēs.Efficax dict⁹:
q₂ nullā difficultatem habet in qualibet re
facienda. Hinc 7 efficiens a faciēdo dict⁹.Expes ꝙ sit sine
spe.Expers:q₂ extra partē:caruit enim parte. Exors q₂ ex̄
sortē est.Exul:q₂ extra solum suū est:quasi trans solū mis
sus:aut extra solum vagus.Nam exulare dicunt̄ qui extra
solum eūt.Extorris:q₂ extra terram suam est:quasi ex ter
ris.Sed ꝓprie extorris cū vi expulsus sit:7 cum terrore so
lo patrio eiectus:7 extorris ex terra sua expulsus.Exterris:
extra terram:aut extra terminos suos:q₂ exterret. Exter
minator:nō ille qui vulgo dicit̄ εξοριστοσ :sed qui deijcit
7 expellit a terminis ciuitatis.Exterminat⁹ ab eo ꝙ sit ex
tra terminos suos eiectus.Sic 7 externus:eo ꝙ sit aliene
terre.Egens 7 egen⁹:sine gente 7 sine genere:indigēs 7 ege
nus.Exiguus:multum egens:ex enim ꝓ valde ponitur.Exi
lis: tenuis:ꝙ possit q̄uis per angustū exire:siue sine ilijs.
Exesus:q₂ per comesus.Est eni arid⁹ tenuis 7 exilis.Exhau
stus:q₂ cōsumptus est.7 inanis effectus.Exanguis:ꝙ sit ex
tra sanguinē. Exanimis est mortuus.Exanimis autē 7 ex
animus dicimus:sicut vnanimus 7 vnanimis:inermus et
inermis.7 hoc nostro arbitrio subiacet.Exustus dicitur:de
quo nihil superest:quasi valde vstus. Ex enim ꝓ valde po
nitur. Exosus ab odio dictus. Nam antiqui 7 odi dicebāt
7 osus sum. Hinc est exosus quo vtimur:lȝ iam osus nō di
cam⁹.Exitiosus eo ꝙ mltis exitio sit.Executor ab exequē
do. Idem 7 exactor.Effractor ꝙ sit expugnator claustroꝝ:

Efferatus:mente ferina effectus:7 vltra humanū modum
excedens.Effrenatus ab eo ꝙ sit ꝑceps 7 pronus.7 sine fre
no rationis.Eunuchus grecū nomē est:qd est spado.Horū
quidā coeunt:sed tamē virtus in semie nulla est. Liquorez
enim habent 7 emittunt:sed ad gignendū inane atq₃ inua
lidum.Effeta ab eo ꝙ sit frequenti fetu exhausta.Partus
enim eam assiduus debilem reddit.

Facundus dictus:q₂ facile fari possit. Face
tus q iocos 7 lusus gestis 7 factis cōmēdat:
a faciendo dictus. Frugalis a fruge noiat⁹:
idest a fructu vl' parsimonia:siue vt alij vo
lunt a modestie tēperātia. Fenerator q pe
cuniā deponit apud debitorē:quasi fenoris
actor. Nam fenus pecunia ē. Fenerator āt
latine dicit̄:7 qui dat mutuum 7 qui accipit.Flamines pon
tifices idolorum.Felix dicit̄ q felicitatē dat: felix qui acci
pit:7 felix per quē datur felicitas.vt felix tempus: felix lo
cus.Fidelis: ꝓ eo ꝙ fit ab eo id quod dicit vel ꝓmittit ho
num.Facilis a faciēdo nec tardus.Firmus:vnde 7 formo
sus.Fortis quia fert aduersa vel queeūq₃ acciderint:siue a
ferro ꝙ sit durus nec molliatur.Formosus a formo dict⁹.
Formū enim veteres calidum 7 feruens dixerūt. Feruor
enim sanguinē mouet: 7 sanguis pulchritudinē. Fedus no
men habet ab hirco 7 ab edo.f.littera addita. Hunc vete
res in graui significatione ponebāt.vt Sanguine fedātem
quos ipse sacrauerat ignes.Fragilis dict⁹:eo ꝙ facile fran
gi possit.Fessus:quasi fissus:nec iam integer salute:est aūt
generale.Dicimus eni fessus animo.vt Terentius.Fessus
valle recedit:7 fessus corpore:qd magis est ꝓpriū:7 fessus
rex a casu venientiū.Fatigat⁹:quasi fatis agitatus. Formi
dolosus a formo.i.sanguine dictus:cum se a cute ad precor
dia fugiēs ꝯtrahit sanguis. Nam timor sanguinē gelat:qui
coactus gignit formidinē.vnde est illud.Gelidusq₃ coit for
midine sanguis. Formidolosus autem cuȝ sit timidus: 7 ti
mendū significat. Fatuus ideo existimat̄ dict⁹:q₂ neq₃ ꝙ
fatur ipse:neq₃ qd alij dicunt intelligit. Fatuos originē du
cere quidam putant a miratoribus fatue fauni vxoris fati
dice:eosq₃ primū fatuos appellatos:ꝙ preter modum ob
stupefacti sūt vaticinijs illius vsq₃ ad amentiā. Fautor ab
eo ꝙ faueat 7 consentiat. Fictor appellatus a fingendo et
componendo aliquid:sicut qui capillos mulierum linit et
pertractat:vngit 7 nitidat. Fallax ꝙ fando.i.loquendo de
cipiat. Feruidus:iracundus. Ira enim inflammat. Fren
dens ꝙ minando frangat dentes 7 comprimat. Fremens
idest cum furore vociferans: Ferox ab eo ꝙ feritatez exer
ceat vt bestia. Fur a furuo dictus est.idest a fusco. Naȝ no
cturno vtitur tempore. Factiosus inter opprobria cum se
ditiosum accipi volumus.cum vero gratiosum:potentem
7 quasi magne factionis. Facinorosus a facti commisso no
minatus:facit enim quod alteri nocet. Femellarius femi
nis deditus:quē antiqui mulierarium appellabant. Flagi
tiosus eo ꝙ frequentius flagitet atq₃ appetat libidinem.
Furcifer dicebatur olim qui ob leue delictum cogebatur
a dominis ignominie magis q̄ȝ supplicij causa furcam cir
ca viam ferre:predicans peccatuȝ suum.7 monere ceteros
ne qd simile peccarent. Futilis vanus superfluus loquax.
Et est metaphora a vasis fictilib⁹ que cassa 7 rimosa nō te
nēt ea que inieceris. Fornicari⁹. Fornicatrix est:cui⁹ corp⁹
publicū 7 vulgare ē. Hec sub arcuatis ꝓsternebat̄:que lo
ca fornices dicūt vn̄ 7 fornicarie. Uirgili⁹.atq₃ aduerso forni
ce. Fecūda a fetu dcā q̄si fetu abūda. Est.n.partu frequēs.
Feta pgnās. Flens q̄si lachrymas fluēs. Fugitiuus nemo
recte dr̄:nisi q dn̄ȝ fugit. Nā si paruulus puer a nutrice aut
a scholis discesserit:fugitiuus nō est.

g Loriosus:a frequentia claritatis dictus pro c g lit
tera cōmutata.Gloriosus a laurea dictus que dat
victoribus.Gnarus sciens:cui contrarius est ignarus nesci
us.Grauis venerabilis.Unde 7 ꝯtēptibiles leues dicim⁹
Grauis pro ꝯsilio 7 ꝯstātia dictus: q₂ nō leui motu dissilit:
sed fixa ꝯstantie grauitate ꝯsistit.Grandis.Gracilis.Gran
deuus:ꝙ sit grādis euo.Gratus:gratiā seruās.Sed gratus
tantū animo.gratissimus 7 animo 7 corpore dicit̄.Gratifi
cus ab eo ꝙ gratis faciat bonū.Gratiosus:ꝙ plus vnicuiq₃
q̄ȝ meret̄ tribuit Garrulus ꝓprie dicit̄ qui vulgo verbosus
appellat̄ accedēte letitia nec valēs nec volēs tacere.Sum
ptum nomen a graculis auibus que iportuna loquacitate
semper strepunt nec vnq̄ȝ quiescunt.Ganeo luxuriosus: et
tanq̄ȝ in occultis locis 7 subterraneis:que ganea greci vo
cant.Glutto:a gula:idest gulosus.

Humilis quasi humo accliuis. Honorabilis
q̄si honore habilis:hoc est apt⁹. Honestus
ꝙ nihil habeat turpitudinis. Nā qd est ho
nestas:nisi honor ꝑpetuus:id est q̄si hono
ris status. Humanus ꝙ habeat circa hoīes
amorē:7 miserationis affectū.Unde 7 hu
manitas dicta.qua nos iuicē tuemur: Habi
lis ꝙ sit ad habēdū comodus atq₃ aptus. Honerosus plus
est q̄ȝ honeratus:sicut scelerosus plus q̄ȝ sceleratus. Hirsu
tus ab eo ꝙ sit hirtus et pilis horridus. Hypocrita greco
sermone.in latinū simulator iterpretat̄.Qui dū intus ma
lus sit bonū se palā ostēdit. Hypo eni falsum:crisis iudiciū
iterpretat̄. Nomē aūt hypocrite tractuȝ est a specie eoꝝ q
in spectaculis ꝯtecta facie icedūt:distiguentes vultū ceru
lo minioq₃ colore 7 ceteris pigmentis habentes simulacra
oris linthea:gypsata 7 vario colore disticta nōnunq̄ȝ 7 col
lo 7 manus creta pungētes vt ad ꝑsone colorē ꝑuenirēt et
ꝑplm dū in ludis agerēt fallerēt:modo i specie viri:modo
in femine:modo tonsi:modo criniti anili 7 virginali cetera
ꝙ spē etate sexuq₃ diuerso vt fallāt ꝑplm: dū in ludis agūt.
Que spēs argumēti trāslata est in his:q falso vultu icedūt
7 simulāt qd nō sunt. Nā hypocrite dici nō possunt ex quo
foras exierint. Humatus ꝙ sit humo tectus.i.sepultus.

Ingeniosus dictus ꝙ intus vim habeat gi
gnendi quālibet artē. Inuētor dictus ꝙ in
ea que querit venit.Unde 7 ipa que appel
lat̄ inuētio si verbi originē retractem⁹ qd
aliud resonat:nisi q₂ iuenire est in id veni
re qd querit̄: Interpres ꝙ iter partes me
dius sit duaꝝ linguaꝝ dū transfert.Sed 7
qui iter deū quē iterpretat̄ 7 hoīes qbus diuina idicat my
steria iterpres vocat̄ Juridicus q₂ legū iura dicit. Indolis
ꝓprie est imago quedam future virtutis. Justus dictus q₂
iura custodit 7 ꝫm legē viuit. Innox ꝙ nō noceat. Innocu
us cui nocitū nō sit:sed apud veteres vtrūq₃ idifferens est.
Ilaris grecū nomē est. Jocūdus eo ꝙ sit semp iocis aptus
7 ilaritati:a frequētia:sicut iracundus. Jocosus iocis vsus
Inclytus grecū nomē est. Nam clyton greci gloriosum di
cūt. Illustris nomē notitie est ꝙ clarē multis splendore
generis:vel sapiētie vel virtutis:cui ꝯtrarius est obscure na
tus. Idoneus q̄si duplū habēs domū. Incolumis a colūna
nomē habet:q̄si erectus fortis 7 stabilis. Immarcessibilis
icorruptus 7 sempiternus:ꝙ sit sine marcore atq₃ languo
re. Intemeratus:icorruptus 7 nulla temeritate violatus.
Infirmus quia sine formo.i.sine calore. Imbecillis:quasi
sine baculo fragilis 7 iconstās. Inanis:leuis. Incōstans:q₂
nō est stabilis:sed qd placet ei rursus displicet. Jactans vel
arrogās est qui maioꝝ istitutis nō acquiescit:sed propriaȝ
quandā viā instittie 7 sanctitatis iquirit. Iracūdus dictus:
qui accenso sanguine in furorē cōpellit̄. Ur enim flāma di
citur:7 ira inflāmat. Incentor ab eo ꝙ incendat atq₃ inflā
met. Incentor:q₂ praua suggestione ad vitia cor alioꝝ suc
cendit 7 persuadendo inflāmat. Inexpiabilis.ꝙ nunq̄ȝ ex
pietur:nunq̄ȝ purgetur. Inlaudabilis:non quia laudatus
non sit:sed quia laudari nō meruerit. Iratus:ira actus. Im
pius quia sine pietate religionis est. Iniquus ꝓprie dictus
quia nō est equus:sed inequalis. Inter impiū aūt 7 iniquū
hoc distare nōnunq̄ȝ solet:quia omnis ipius iniquus:nō ta
men omnis iniquus est impius. Impius nanq̄ȝ pro infide
li ponitur:7 dictus impius ꝙ sit a pietate religionis alien⁹.
Iniquus vero dicitur ꝓ eo ꝙ non est equus sed prauis ope
ribus maculatur:ne christianitatis nomine censeatur. Ini
micus q₂ non est amicus:sed aduersarius. Due autem res
inimicos faciunt:fraus 7 terror. Terror ꝙ timēt. Fraudis
malum:ꝙ passi sunt. Inuidus dictus ab inuidendo felicita
ti alterius. Inuidiosus est qui ab alio patitur inuidiam.
Inuisus: odiosus: ab inuidia 7 celo dictus. Intestabilis:
cuius testimonium nō valet:7 quod dixerit irritum impro
batūq₃ sit. Infamis non bone fame. Improbus dictus ꝙ i
stat etiam prohibenti. Importunus inquietus:q₂ non ha
bet portum.i.quietem. Unde 7 importuni: quasi in naufra
gium cito feruntur. Infrenis:hoc est qui frenis non regit̄:
vt numide infreni. Infrendens ꝓprie est inter se compri
mens dentes. Nam 7 frendere significat dentibus frange
re. Unde ne frendes infantes qui nec dum dentes habēt.
Ingluuiosus a gula 7 voracitate dictus. Ingloriosus ꝙ sit
sine gloria.i.sine triumphis. Item inglorius immemor glo
rie. Informis:ingens:nō ꝙ non habeat formam:sed ꝙ vl
tra formam magnitudinem habeat. Inueteratus:eo ꝙ sit
multi veterisq₃ vsus in malicia. Immanis:q₂ non bonus:
sed crudelis 7 terribilis. Manum enim bonū dicitur. Un̄
7 cata antiphrasin:dij manes minime boni. Immunis mi
nime munificus:vt est i prouerbio veteri. Immunez ciues
odere sui. Item immunis qui non facit munia.i. officio nō
fungitur. Est enim omni priuilegio vacuus. Indemnis:eo
ꝙ sine damno viuat:et sine vlla culpa atq₃ periculo. Iners
sine arte:7 ob hoc ne operi quidem vlli aptus. Inermis vl'
sine armis:vel sine viribus. Nam semper arma pro virib⁹
accipiunt̄. Ignauus ignarus vie: idest rationis 7 vite. Igna
rus non gnarus:idest inscius hoc est sine naribus:olfecisse
enim veteres scisse dicebant. Ignarus autem duo signifi
cat:vel qui ignorat:vel qui ignoratur. Immemor qui obli
tus est:perdit enim memoriam. Inscius quia sine scientia
est. Idiota imperitus:grecum est. Imperitus sine peritia
Inconsultus ab eo ꝙ non accipiat consilium. Item incō
sultus:quia est sine consilio 7 inscius rerum:atq₃ ignarus.
Ineptus apto contrarius est:quasi inaptus. Inops qui si
ne terra est:opem enim terram intelligimus:quia opē fert
fructificando. Alij inopem intelligunt:non sepultum:inhu
matum:cui nec animam mane habenti surrexit tumulus.
Ignobilis:eo ꝙ sit ignotus 7 vilis 7 obscuri generis:cuius
nec nomen quidem scitur. Ircosus:q₂ sudore corporis feti
do putet. Ignotus ignobilis:vel ex improuiso veniēs. Im
prouisus dictus:eo ꝙ subito sit 7 nō porro ani visus. Index
ꝓditor:ab indicando. Indigena vocatus:ꝙ inde sit geni
tus.i.in eodem loco natus. Impudens:eo ꝙ ab eo pudor 7
pudicitia procul abest. Impudicus a pudice vocatus. Pe
dorem enim 7 fetorem dicit. Incestus propter illicitaȝ cō
mixtionem vocatus:quasi incastus: sicuti qui virginem sa
cram vel affinitati sue proximam stuprauerit. Interneci
da est:qui falsum testamentum fecit 7 ob id hominem occi
dit. Inficiator:negator:quia non fatetur sed contra verita
tem mendacium nititur. Impostor mendax cōmentator.
Interceptor proprie dicitur qui inter duos de medio tol
litur. Insidiosus:ꝙ insideat. Nam proprie insidere est do
lose aliquez expectare. Unde 7 insidie nominate sunt. Ja
cincta.i.sine cinctu:q₂ precingi fortiter vterus non permit
tit. Inuestis.i.sine veste:nondum enim habet stolam: qȝ
est signum maritalis virginitatis. Iscurra vocatur : quia

causa esse quelibet consectatur.

k Atholicus: vniuersalis. Grecũ enim nomẽ est. Karus grecum nomen est: sicut et karitas. Unde et eukaristia sacrificium: idest bona gratia.

Uculentus ab eo quod sit lingua clarus et sermone splẽdidus. Lector dicit a legendo. i. percurrẽdo. Unde et nauis dicit legere quod transit. Nã legit: trãsit preterit: vt crebris legimus freta cõcita terris. Itẽ lector a colligẽdo animo que legit quasi collector. sicut illud: qui legitis flores. Loquax non est eloquens. Locus a latitudine. Locuplex: quasi locis plenus: et possessionũ plurimarum possessor: quẽadmodũ docet Tullius de republica in libro secũdo: multa que editione ouiũ et boum: quod tunc erat res in pecore et in locorum possessionibus: ex quo pecuniosi et locupletes vocabant. Liberalis dictus ab eo quod libẽter donet nec murmuret. Largus: abundans affluens. Lõgus a linea dictus propter quod sit porrectus. Lõgeuus quasi lõgi eui et lõgi tẽporis. Lõganimis siue magnanimis eo quod nullis passionibus perturbat: sed ad vniuersa sustinẽda patiens est. Cui contrarius est pusillanimis angustus et in nulla tribulatione subsistẽs. De quo scribit. Pusillanimis vehemẽter insipiens. Leuis ob incõstantiã vagationis appellatur: quia leui motu mẽtis nũc ista nũc illa desiderat. Lubricus ab eo quod labit. Labens interdũ velox: vt labere nympha polo: et labere pennis. Cursu enim lapsus celerior est. Latro insessor est viarum: a latendo dictus. Melius aũt latro est quasi latero a latere insidiator vie. Lanista gladiator. i. carnifex: tusca lingua appellatus a laniando. s. corpora. Lacessitor per trãslationẽ dictus a canibus vel a feris: que solent lacerãdo prouocare. Leno consiliator stupri eo quod mẽtes miserorum blandiat: et deliniendo seducat. Libidinosus ab eo quod faciat quodlibet. Libidinosus a libero quod puellarum corpore pingitur. Luxuriosus quasi solutus in voluptates: vnde et mẽbra loco mota: luxa dicuntur. Lasciuus dictus quod sit luxus. i. solutus et vanus. Lymphaticus quod aquã timeat: quẽ greci hydrophobã vocant. Lymphaticus proprie dicit: qui vitiũ ex aqua contrahit: cuius vitiũ est huc atque illuc currere: aut a furore aque sumpto vitio. Sed poete iam hoc genus nominis pro furiosis vsurpãt. Luridus quod sit pallidus. a loro dictus: quod huiusmodi habeat cutẽ. Leprosus a pruritu nimio ipsius scabiei dictus: vnde et per. p. scribi debet. Luscus quod lucẽ ex parte sciat: sicut lusciciosus qui vespere nihil videt. Luscos coclites dixerũt antiqui Unde et cyclopas coclites legimus dictos quod vnũ oculũ habuisse perhibentur. Lotus: lauatus idest mundus. Lupa meretrix a rapacitate vocata quod ad se rapiat miseros et apprehendat.

Isericors a compatiẽdo aliene miserie vocabulũ est sortitus: et hinc appellatã misericordiã quod miserorum cor faciat dolẽtis alienã miseriã. Nõ aũt occurrit vbique hec etymologia. Nã est in deo misericordia sine vlla cordis miseria. Mactus magis auctus gloria: et est nomẽ tractũ a sacris. Quotiẽs. n. thus aut vinũ super victimã fundebat dicebãt. mactus est taurus vino vel thure: hoc est: cumulata est hostia et magis aucta. Munificus dicit vel quia alicui munera multa dat: vel quia munus suũ. i. officium quod debet adimplet: sic et munifex quia munera fert. Magnanimis ab eo quod sit magni animi et magne virtutis. Cui cõtrarius est pusillanimis. Magnificus a magna faciẽdo vocabulum traxit. Mansuetus mitis vel domitus quasi manu assuetus. Modestus a modo dictus et tẽperie: nec plus quicquam nec minus agens. Mitis lenis et mãsuetus et cedẽs improbitatibus et ad sustinendã iniuriã tacẽs quasi mutus. Mutus quia vox eius non est sermo nisi mugitus. Uocalẽ enim spiritũ per nares quasi mugiens emittit. Memor vel qui memoriã tenet: vel qui memoria tenet. Magister: maior in statione. Nã steron grece latine statio dicitur. Minister: minor in statione: siue quia officiũ debitũ manibus exequit. Maior: minor: minimus a numero monadis: quod post eũ non sit alter. Maximus aut meritis: aut etate: aut honore aut facundia aut virtute aut omnibus magis eximius. Modicus paruus sed abusiue: ceterorum rationabilis. Moderatus a modo. s. et tẽperamento. Mediocris quod modicũ illi sufficiat. Miser proprie: eo quod omnem felicitatem amiserit. Secundum autẽ Ciceronem proprie mortuus: qui in tusculanis miseros mortuos vocat: propter quod iam amiserunt vitam. Miserabilis: quod sit miserie habilis. Mestus naturaliter tristis: non casu. Est enim a natura mentis et animi: vnde et mestus. Mendicus dictus: quia minus habet vnde vitam degat: siue quia mos erat apud antiquos os claudere egenum et manum extendere: quasi manu dicere. Mendax quod mentem alterius fallat. Malignus: quia malitie votum vel opus peragit. Malus appellatus a nigro felle: quod greci melan dicunt: vnde et melãcolici appellãtur homines: qui et cõuersationẽ humanam refugiũt: et amicorum charorum suspecti sunt. Malitiosus deterior malo: quia frequenter malus: A malo autẽ peior dicitur: a bono deterior. Melior dictus quasi mollior: nõ durus aut ferreus. nam melius quasi mollius. Minax a facie oculorum quãdo furiose ardescunt: vt amplius videns pertimescat. Minator et monitor. Sed monitor dicitur cum prenunciat bona: minator cum prenunciat aduersa. Mulcator: eo quod blãdis verbis mulceat ad declinandum animũ. trãslatio a mulso idest quod acceptum lenire solet fauces dolẽtis: aut oppletus sordibus stomachum. Metatores appellantur qui castra designant a metiendo. s. vt Lucanus: Hesperios audax veniam metator in agros. Mollis quod vigorem sexus eneruati corporis dedecoret: et quasi mulier emolliatur. Macer a macie: et macies a macia: eo quod immoderata libido macros faciat: siue a maceratione. Mãcus manu ancus. Moribũdus: moriẽti similis: sicut vitabũdus vitãti similis. Quem enim dicimus moriturus est: vere moriturus est: moribũdus autẽ nõ vere: sed vere similis morienti est. Meretrix dicta: eo quod precium libidinis mereat. Inde et meritorie taberne. Nã et milites cũ stipendia accipiũt mereri dicuntur. Morior a morte vocatus: eo quod non vigeat intellectu. Mulio dictus a mulis: eo quod presidet eisdẽ vehiculis. Manifestũ dicit quod in manu est promptũ.

Obilis nõ vilis: cuius et nomẽ et genus scit. Nubilis ad nubendum habilis. Nemo ab homine tractum est. i. ne homo: quod est pro nullo. Nullus aũt quasi ne vllus. Nihil compositũ est ex ne et hilo. Hilum autẽ Uarro ait significare medullã eius ferule quam greci ασφ οδελον vocant: et sic dici apud nos nihilum quod apud grecos ουδετρυ. Neque a malo plerique distinguunt: alium perniciosum: alium nugas existimãtes: vt ait Donatius. Hic adolescens neque non malus. i. nugas pernitiosus. Alii confundunt: quasi vtrunque vnum idemque significent. Nequitiam: ex eo quod nec quicquam sit. i. ex eo quod nihil sit veteres dictum esse voluerũt. Neuter: neque ille neque iste: quasi diceret nec vterque. Nefarius nõ dignus farre: quo primo cibi genere vita hominum sustẽtabat. Nefandus. i. nec nominandus quidẽ nec dicendus. Nutritor quasi nutu eruditor. Nuncius est et qui nunciat et quod nũciatur. i: angelus. και ηαγγελειο: sed nũcius ipse homo genere masculino: id vero quod nunciatur genere neutro: vt hoc nuncium et hec nuncia. Naçareus. i. sanctus dei: Naçareus olim dicebatur qui sanctam comam nutriebat: et nihil contaminatum accipiebat: abstinens se a vino: omnique sicera que mentem ab integra sanitate peruertit. Nugas autem hebreum nomen est. Ita enim in prophetis est expositum: vbi dicit sophonias. Nugas qui a lege recesserant: vt nosse possimus linguã hebraicã omnium linguarum esse matrẽ. Nugigerulus appellatus ab eo quod sit turpis nũcius. Negligẽs quasi nec legens. Nepos dictus a genere quodã scorpionũ: qui natos suos consumũt excepto eo qui dorso eius insederit. Nã rursus ipse qui seruatus fuerit consumit patrẽ. vnde homines qui bona parentũ per luxuriã cõsumũt nepotes dicunt. Hic quoque nepotatio per luxuria ponit quod certe queque res consumunt. Niger quasi nubiger quia nõ serenus: sed fusco coopertus est. Unde et nubilũ diẽ tetrũ dicimus.

Rthodoxus recte glorie. Orator ab ore vocatus: a orãdo noiatus. i. dicendo. Nã orare dicere est. Obaudiẽs ab aure eo quod audiat iperantem. Ospes quod inferat ostys pedes. Ospes facilis aptus et ostio patẽs. Unde et ospitalis homo dicit. Osor inimicus: ab odio dictus: sicut amator ab amore: et est generis comunis. Odibilis odio habilis: Obsitus obsessus. i. vndique insidys cõuallatus. Obscenus impure libidinis a vitio obscuro dictus. Obtunsus hebetior et obclusior: quasi ex omni parte tunsus. Obnixus contranisus et conabũdus dicit. Obnoxius quod obligatus est nexibus culpe. Oblectator quasi cũ lacte et fraude: vt Terẽtius: nisi me lactasses amãtẽ: vnde et oblectare dictũ est. Obtrectator malignus et qui obstringillãdo: officiẽdoque nõ sinat quẽpiã progredi et augescere. Orbus qui liberos non habet: quasi oculis amissis. Opifex quod opus facit aliquod. Opilio custos ouium quasi ouilio.

Rudens quasi porro vidẽs: perspicax est. n. et incertorum preuidet casus. Patiẽs dictus a pauẽdo. Pauere enim ferire est: percutit enim et tolerat. Perfectus cui nihil iã adyci põt. Huic nomini apud grãmaticos cõparatio nõ adycit: quia si dixeris ille perfectior est: iste perfectus non erit. Pulcher a specie cutis dictus: quod est rubẽs pellis. postea trãsiyt hoc nomẽ in genus. Nam pulchritudo hominis aut in vultu est: vt os humerosque deo similis: aut in capillis: vt nãque ipse decorã cesariem: aut in oculis: vt letos oculis afflarat honores: aut in candore: vt quale manus addũt ebori decus: aut in liniamẽtis: vt te multo plus figura et liniamẽta hospitis delectabant: aut in proceritate: vt turnus vertit in medys: et tota vertice supra est. Pellex a pelliciendo. Perspicax splendidus: eo quod perluceat. Perpetuus perẽnis. Perennis ab eo quod sit perpetuus annis. Presul vocatus: quia preest sollicitudine. Prepositus appellatus eo quod sit subiectorum ac famulantiũ ordinator vel rector. Patroni a patribus dicti sunt: quod huiusmodi affectũ cliẽtibus exhibeãt: vt quasi patres illos regãt. Pedagogus est cui paruuli assignantur. Grecũ nomẽ est: et est cõpositum ab eo quod pueros agat. i. doceat et lasciuientẽ refrenet etatẽ. Presens dictus quod sit pre sensibus. i. corã oculis: qui sensus sunt corporis. Prior quod primus sit ordine: et primus quasi preeminẽs. Primus: Posterior: Postremus: Potens rebus late patens. vnde et potestas quod pateat illi quaqua velit: et nemo intercludat: nullus obsistere valeat. Precopimus pre ceteris opibus copiosus. Pecuniosus: Tullius primũ eos dictos refert qui plurimã habuissent pecuniam idest pecora. Ita enim et antiqui eos appellabãt. Paulatim aũt per abusionẽ in nomẽ aliud deuolutum est. Peruicax proprie dicit qui in proposito suo ad victoriã perseuerat. Antiqui enim vitia dicebãt: quã nos victoriam: credo quod inde dicatur herba vitia: idest victorialis. Pernix a pernitẽdo tractũ est: idest in conatibus perseuerando. Alii pernicẽ velocẽ intelligũt pedibus. Nã pernicitas pedum est: vt pernicibus ignea plãtis: sicut celeritas pennarum est: vt celerique fuga sub sydera lapse. Piger quasi pedibus eger. Est enim tardus ad incedendum: quod nomẽ per vsum trãsiyt ad animũ. Pernox peruigilans nocte. Perseuerãs ardens: strenuus laboriosus. Pertinax impudenter tenens quasi pertinens. Petulans nunc quidem pro audace et improbo ponit: olim aũt acerbi flagitatores et proprie argentariorum coactorum pueri quod precia rerum crebrius et asperius exigebant: a petendo petulantes vocati sunt. Procax proprie idem quod petax. Nam procare est petere. Unde et nuptiarum petitores proci dicuntur. Prodigus sumptuosus atque consumptor: qui omnia porro agit et quasi proycit. Profugus proprie dicitur qui procul a sedibus suis vagatur: quasi porro fugatus. Peregrinus longe a patria positus: sicut alienigena. Proiectus quasi longe et procul iactus sicut et produxit quasi porro illum duxit: et prouocauit quasi porro illum vocauit. Proiectus quasi porro eiectus ac proiectatus. Unde et proiectaque saxa pachynni: idest porro iactata. Proscriptus cuius bona palam et aperte scribũtur: bonisque fisci agglomerantur. Prescriptus ordinem significat: sicut et prescriptiones apud iurisconsultos. Procinctus expeditus et armatus. Unde et in procinctu. i. cum belli causa arma sumebant. Precinctus eo quod ante se ponat aliquid quo precingitur. Unde et de domino dictum est. Precinctus est linteo et lauit pedes discipulorum suorum. Predo est qui populãdo alienã inuadit prouinciam. Predo ab abigendo predas dictus: et predo qui predam habet. Predator hic est cui de preda debet aliquid. Plagiator apo tu plagio. i. obliquo: quod non certa via gradiatur: sed pelliciendo dolis. Pyrate sunt predones maritimi ab incendio nauium transeuntium quas capiebant dicti. Nam pyra ignis est. Pugillator: qui de manu in manum nũmorum aliquid subtrahit. Peculator pro eo quod sit pecunie publice defraudator. Proditor: pro eo quod detegit. Item proditor proditor. vt vnius ob iram prodimur. Perfidus quia fraudulentus est et sine fide quasi perdens fidem. Periurus: quia perpere iurat. i. male iurat. Periurus autem in verbo non habet. Nam peiero et deiero dicimus. Preuaricator: male fidei aduocatus: et qui vel in accusando nocitura vel in defendendo profutura pretereat: aut inutiliter dubieque ponat mercedis gratia scilicet corruptus. Cicero. Quid enim tã preuarum. i. valde varum. Pellax dolosus et fallax a pelle. i. vultu. Foris enim vt fallax arridet: sed nequitiam intus gerit. Profanus quasi porro a fano. Sacris enim illi non licet interesse. Parricida prope dicitur interfector parentis quamuis quidam veteres hunc parenticidam dixerint: qui hominem occiderat: quoniam parricidium et homicidium in quocunque intelligi possit: cum sint homines hominibus pares. Persecutor non semper pro malo intelligitur: vnde persecutor perfecte secutus. Publicanus est qui vectigalia publica exigit: vel qui per publica negocia seculi lucra sectat: vnde et cognominatus est. Peccator a pellice. i. meretrice vocatus: quasi pellicator: quod nomen apud antiquos tantum flagitiosũ significabat: postea transiyt hoc nomen in appellationem omnium iniquorum. Peccator item a pectoris caterua cognominatus: pro eo quod inibi occulta delictorum conduntur. Prostitute meretrices a prostilendo in meritorys vel in fornicibus. Pellex apud grecos proprie dicitur a latinis concuba vel cõcubina. Dicta autem a fallacia. i. versutia sub dolositate vel mendacio. Procuruus: quasi per longum curuus. Pauidus est quẽ vexat trepidatio mentis: habet enim cordis pulsationem: cordis motum. Nam pauere ferire est: vnde et pauimentum. Petre aũt et rupes a duritia saporum nominant. Pusillanimis a pusillo animo. Petulcus dictus ab appetendo. Unde etiam et meretrices petulcas vocamus. Productus quasi porro ductus. Pisinnus a pusione dictus. Pellicanus vir sanctus solitudini deditus.

q Uestor a querendo dictus quasi quesitor. Questuosus querimoniosus. Querulus: quia querelam infert. Quietus quod sit ipse sibi animo securus neminem tangens.

REligiosus ait Cicero a relegendo appellat̃ q retractat ⁊ q̃si relegit ea que ad cultū diuinū ptineāt. Hi sunt dicti religiosi: ex relegēdo. tanq̄ ex eligēdo eligētes: ex diligēdo diligētes: ex itelligēdo itelligētes. Rōcinator dict⁹ vir magn⁹: qr de oibus reb⁹ q̄s eē mirabiles ꝯstat possit reddere rōnem. Retractator repetitor. Nā retractare ē repetere qd̄ omiseras. Resipiscēs eo ꝙ mentē q̄si post isaniā recipiat: aut qr resapit q sapere desierat. Castigat. n. seipm dementię ⁊ ꝯfirmat animū suū ad recti⁹ viuēdū: cauēs ne iteꝝ corruat. Repētin⁹ a repēte. Repēte aūt ⁊ aduerbiū ⁊ nomē pōt eē. Robust⁹ fortis: validus a fortitudine roboris arboris appellatus. Rapidus velox pedib⁹. Raptor eo ꝙ corruptor. Inde ⁊ rapta: eo ꝙ corrupta est. Reus: a re de q̄ obnoxi⁹ est: ⁊ reatus a reo ē nūcupat⁹. Reus maiestatis pmū dict⁹ q aduersus rēpublicā aliqd egisset aut qcūq; hostib⁹ ꝯsensisset. Dict⁹ aūt reus maiestatis: qr mai⁹ ē ledere priaz q̄ ciuē vnū. Postea aūt ⁊ hi rei maiestatis dicti sunt q aduersus maiestatē pncipis egisse viderent̃: vel q leges iutiles reipublice ꝯtulerāt: vl' vtiles abrogauerāt. Rixosus a rictu canino dict⁹. Sēper. n. ad ꝯdicēdū parat⁹ ē: ⁊ iurgio delectat̃: ⁊ puocat ꝯtēdentē. Rustic⁹ dict⁹ ꝙ rus operet̃. i. terrā.

SApiēs dict⁹ a sapore: qr sic gust⁹ apt⁹ est ad discretionē saporis ciboꝝ: sic sapiens ad dinoscētiā reꝝ atq; cāꝝ: ꝙ vnūqdq; dinoscat atq; sensu vitatē discernat. Cui cōtrari⁹ est isipiēs ꝙ sit sine sapore: nec alicuius discretiōis vel sensus. Studiosus q̄si studijs curiosus. Sāctus a veteri ꝯsuetudine appellat⁹: eo ꝙ hi q purificari volebāt sanguine hostię tāgebant̃ ⁊ ex h sancti nomē acceperūt. Sincer⁹ q̄si sine corruptiōe. Cui ꝯtrari⁹ est isincer⁹: vitiat⁹ corruptus. Supmus: sūmus ab eo ꝙ supemineat. Uñ ⁊ sūpme pater dicimus. Suauis: Sublimis ab altitudine vocat⁹ honoris. Nā ppie sublime dr̃ qd̄ in alto est: vt sublimēq; ferēs ad sidera cęli. Speciosus a spē vl' ab aspectu: sicut formosus a forma. Solers ꝙ sit sollicit⁹ in arte ⁊ vtilis. Solers. n. apud antiquos dicebat̃ q erat omni bona arte istruct⁹. Terētius. Adolescentē solertē dabo. Supstitiosus ait Cicero appellat⁹: q totos dies pręcabat̃ ⁊ imolabat vt sibi sui liberi superstites essent. Sollicit⁹: qr solers ⁊ cit⁹ atq; inregetus. Sedulus familiare vbū Terētij: h est sine dolo. Alias assiduus. Sodales dicunt̃: q ad symbolū ꝯuenire ꝯsueuerūt: q̄si suadentes: alias sodales ꝙ simul sedeāt. Socij dicunt̃ ppter piculi aut operis societatē: q̄si in vna caliga ⁊ in vno vestigio manentes. Stult⁹ hebetior corde: sicut qdaz ait. Ego meipsum stultū esse existimo: fatuū eē nō opinor. i. obtusis qdē sensib⁹: non tamē nullis. Stultus est qui p stuporē non mouet̃ iniuria: sęuitiā enim pfert: nec vltus est: nec vlla ignominia cōmouet̃ ad dolorem. Segnis. i. sine igne: igenio carens. Se aūt sine significat: vt sedulus sine dolo: Securus q̄si sine cura idest frigidus: p quos iutiles accipimus: Stupidus sępius stupēs. Supbus dictus: qr sup vult videri q̄ est. Qui enim vult supgredi qd̄ est: supbus est. Susurro de sono locutiōis appellatus: qr nō in facie alicuius. sed in aure loquit̃ de altero detrahēdo. Seditiosus q dissensionē animoꝝ facit: et discordias gignit quā gręci diastasin dicūt. Seuerus: quasi sęuis verus: tenet enim sine pietate iustitiā. Simulator dicit̃ a simulacro. Gestat enim similitudinem eius qd̄ nō est ipse. Suasor decipiēs: idest in suā sortē trahens. Scrupulosus animi minuti ⁊ asperi. Scrupo est eniz harena durior. Sacrilegus dicit̃ ab eo ꝙ sacra legit: idest furat̃. Sicarius vocat̃ qui ad perpetranduz scelus telis armatus est. Sica enim gladius est: a secando vocatus. Sęcuus sinister atq; peruersus: idest a peruersitate. Est enim pessimi ⁊ crudelis animi. Scęnicus qui in theatro agit. Theatrum enim scęna est. Scorta quę a grecis quoq; scythę vocabantur: quo defricant̃ pelles: quibus corruptela fit. Spurcus ꝙ sit ipurus. Scelerosus scelerib⁹ plenus: vt lapidosus locus ⁊ harenosus. Plus est aūt scelerosus q̄ sceleratus. Sator seminator vel pater a semine. Scurra qui sectari quēpiaz solet cibi grā: a sequēdo igit̃ ide scurras ꝯstat appellatos. Idem assecla a sequendo. Satelles ꝙ adhęreat alteri: siue a lateris custodia. Suffectus in loco alteri⁹ supposit⁹: quasi suffectus. Unde ⁊ ꝯsulē suffectū dicimus eū qui pro alio substituit̃. Secūdus quia secus pedes: ⁊ tract⁹ est sermo a sequētib⁹ seruis pedissequis. Unde ⁊ secūda fortuna dicit̃: ꝙ sm nos est. i. ppe nos. Inde ⁊ res secūdę. i. psperę. Secūdę aūt a sequēdo sunt dictę. Stipulator: pmissor. Stipulari enim pmittere est: ex verbis iurisperitoꝝ qui etiā stipulū firmū appellauerūt. San⁹ a sanguine: qr sine pallore est. Sospes salutis hospes. Salus a sale nomē accepisse putat̃. Subtilis ab extenuatione dict⁹. Sequester dicit̃: qui certātibus medius iteruenit qui apud gręcos omesus dicit̃: apud quē pignora deponi solēt. Qd̄ vocabulū ab obsequēdo factū est ꝙ eius qui electus sit vtraq; pars fidez sequat̃. Sessilis: ꝙ nō videt̃ stare sed sedere. Surdus a sordibus humoris aure ꝯceptis: ⁊ q̄uis multis casibus accidat nomē: tamē ęger ex prędicto vitio retinet. Siccus ꝙ sit excusatus: siue pantiphrasin ꝙ sit sine suco. Sepultus dictus est: eo ꝙ sit sine palpatione vel sine pulsu. i. sine motu. Sagio ab exigendo dictus. Sutor a suēdis pellibus nominat̃. Subulcus: porcoꝝ pastor: sicut bubulcus a cura boum.

TUtor qui pupillū tuetur: hoc est intuet̃: de quo in ꝯsuetudine vulgari dicit̃. Quid me mones ⁊ tutorē ⁊ pedagogum olim obtui. Testes dicti ꝙ testamēto adhiberi solent: sicut signatores ꝙ testamentū signēt. Tetricus mons in sabinis asperrimus. Unde ⁊ tristes homines tetricos dicimus. Taciturnus in tacendo diuturnus. Trutinator examinator: ex iudicij libra perpēdens recta trāslatione a trutina: quę est gemina ponderꝝ lancis. Tristis. Tenax: nūmi cupidior: ꝙ teneat: interdū ⁊ pertinax. Truculentus: toruus terribilis: eo ꝙ sit toruo vultu ⁊ turbulēto aspectu: vt torua leęna: et cernimus astātes ne quicq; lumine toruo. Turbidus terribilis. Teter ab obscura tenebrosaq; vita. Teterrimus: pro fero nimiū. Tetrū enim veteres pro fero dixerūt: vt ennius: tetrosq; elephantes. Terribilis quia timorem habet et timetur. Tergiuersator ꝙ animū quasi tergū vertat huc ⁊ illuc: nec facile qualis sit itelligitur. Temulētus a temeto: idest vino dictus. Timidus ꝙ timeat diu: a sanguine: nam timor sanguinem gelat: qui coactus gignit timorem. Turpis ꝙ sit informis ⁊ torpeat.

VIr a virtute. Utilis ab vtēdo bene sua vel ꝙ bene quid vti possit: sicut docilis: ꝙ doceri possit. Uerus a veritate. Hinc ⁊ veraꝝ. Maior est veritas q̄ verus: qr nō veritas a vero: sed verus a veritate descendit. Ueridicus quia veꝝ dicit: et veritatis assertor est. Uerecūdus: quia veꝝ factuz erubescit. Uiridis vi ⁊ suco plenus quasi vi rudis. Uenust⁹ pulcher. a venis idest a sanguine. Uiuens id est viuus: Uarius: quasi non vnius vię: sed incertę mixtęq; sentēcię. Uersutus: eo ꝙ eius mēs in quolibet actu ad quālibet fraudē facile vertitur. Unde ⁊ versutia dicitur cōtorta sententia. Plautus. Uersutior est q̄ rota figularis. Uilis a villa: nullius enim vrbanitatis est. Uersipellis: eo ꝙ in diuersa vultū et mentem vertat. Inde et versutus et callidus. Uiolentus quia vim infert. Uecors mali cordis: ⁊ malę cōscientię. Uagus quia sine via. Uanus a venere ęthimologiaz trahit. Item van⁹ inanis falsus: eo ꝙ sine memoria euanescat. Uesan⁹ porro sanus. Uinolentus qui ⁊ satis bibit ⁊ difficile inebriatur. Uexatus idest portat⁹: ab eo ꝙ ē vebo vexo vecto vt vexasse sit portasse. Uenefic⁹ eo ꝙ venenū mortis cā parauit aut prestitit aut vendidit. Uector quasi vehitor. Est āt vector ⁊ q vehit: ⁊ q vehitur. Uenator: quasi venabulator a venatione. s. quę bestias pręmit. Quattuor aūt sunt venatorū officia: vestigatores: indagatores: illatores: pssores.

Incipit liber vndecimus.

De homine ⁊ partibus eius. Cap. I.

NAtura dicta est ab eo ꝙ nasci aliqd faciat. Gignēdi eni ⁊ faciēdi potēs ē. Hāc quidā deum eē dixerūt: a quo oia creata sunt ⁊ existūt. Gen⁹ a gignendo dictum cui deriuatuz nomē a terra ex qua oia gignuntur. Ge eni gręce terra dicit̃. Uita dicta ppter vigorē: vel ꝙ vim teneat nascēdi atq; crescendi. Uñ ⁊ arbores vitaz habere dicūtur: qr gignunt̃ ⁊ crescūt. Homo dict⁹: qr ex humo factus ē: sicut i genesi dicit̃: ⁊ creauit deus hoiem de limo terrę. Abusiue aūt pnunciatur: ex vtraq; substantia totus homo. i. ex societate aię ⁊ corporis: Nā ppie homo ab humo. Gręci aūt hominē ātropum appellauerūt: eo ꝙ sursū spectet subleuat⁹ ab humo ad cōtemplationē artificis sui: Qd̄ Ouidi⁹ poeta designat cū dicit. Pronaq; cū spectēt aialia cętera terrā. Os homini sublime ōdit: cęlūq; videre Iussit: ⁊ erectos ad sidera tollere vult⁹. Qui ideo erect⁹ cęlū aspicit: vt deū q̄rat: nō vt terrā intendat; veluti pecora: q̄ natura prona ⁊ vētri obedientia finxit. Duplex ē aūt homo: interior ⁊ exterior. Interior homo aia: exterior homo corp⁹: Aia aūt a ventis nomen accepit: eo ꝙ vent⁹ sit. Unde ⁊ vent⁹ gręce aios dicit̃: ꝙ ore trahentes aerē viuere videamur sed aptissime falsū est: qr multo prius gignit̃ aia q̄ cōcipi aer ore possit: qr iā in genitricis vtero viuit. Nō ē igit̃ aer aia: qd̄ putauerūt qdā q nō potuerunt icorporeā ei⁹ cogitare naturam. Spiritū idē eē qd̄ aiam euangelista pnunciat dicens. Potestatē habeo ponēdi aiaz meā: ⁊ rursus potestatē habeo sumēdi eā. De hac quoq; ipa dñi aia passiōis tpe memoratus euangelista ita ptulit dicēs: Et inclinato capite emisit spiritū. Quid ē eniz emittere spiritū nisi ꝙ aiaz ponere: Sed aia dicta ppter ꝙ viuit: spūs aūt vel pro spūali nā vl' p eo ꝙ spiret in corpore. Itē aium ide eē qd̄ aiam: sed aia vitę ē: animus cōsilij. Uñ dicūt phī ēt sine aio vitā manere: ⁊ sine mēte aiaz durare: vñ ⁊ amētes: nā mētē vocari vt sciat: animū vt velit. Mēs aūt vocata ꝙ emineat i aia: vel ꝙ meminit. Uñ ⁊ imemores amētes dicūtur: q̄propter nō oia sed quod excellit i aia mēs vocat̃: tāq̄ caput ei⁹ vel oculus. Uñ ⁊ ipe hō sm mentē imago dei dicit̃. Ita aūt hec oia adiuncta sūt aię vt vna res sit. Pro efficientijs eni cāꝝ diuersa noia sortita est aia. Nā ⁊ memoria mens ē: vñ ⁊ imemores amētes: dū q viuificat corpus aīa ē: dū vult aius ē: dū sit mēs est: dū recolit memoria est: dū rectū iudicat rō ē: dū spirat spūs est: dū aliqd sentit sēsus ē. Nā inde anim⁹ sensus dicit̃: p his q̄ sētit: vñ ⁊ sētentia nomē accepit. Corpus dictū eo ꝙ corruptū perit. Solubile enim atq; mortale ē ⁊ aliqñ soluēdū. Caro āt a creando ē appellata. Cremētū eni semen est masculi: vñ aialium ⁊ hoium corpa cōcipiunt̃. Hinc ⁊ parētes creatores vocantur. Caro aūt ex quattuor elemētis cōpacta ē. Nā terra in carne est: aer i habitu: humor in sāguine: ignis i calore vitali. Hñt eni in nobis elemēta suā queq; partē: quib⁹ qd debetur cōpage resoluta. Caro aūt ⁊ corp⁹ diuersa significāt. In carne semper corpus ē. nō semp i corpore caro. Nā caro est q̄ viuit: idē ⁊ corpus. Corpus qd̄ nō viuit: id est nō caro. Nam corpus dicit̃ aut qd̄ post vitā ē mortuū aut sine vita est conditum. Iterdū ⁊ cū vita corpus ⁊ nō caro: vt herba ⁊ lignū. Sēsus corporis qnq; sūt: vt visus: audit⁹: odorat⁹: gustus: ⁊ tactus. Ex qbus duo aperiunt̃ ⁊ claudūt̃: duo semper patētes sūt. Sensus dicti: qr p eos aia subtilissime totū corpus agitat vigore sentiēdi. Uñ ⁊ pñtia nūcupant̃ ꝙ sint prę sensibus: sicut p oculis quę pręsto sunt oculis. Uisus est q a philosophis humor vitreus appellat̃. Uisuz āt fieri quidā asseuerāt aut externa ętherea luce: aut iterno spū lucido p tenues venas a cerebro veniētes atq; penetratis tunicis in aerē exeūtes: ⁊ tūc cōmixtiōe similis materię visum dantes. Uisus dictus ꝙ viuatior sit cęteris sensib⁹ ac pstātior siue velocior: āpliusq; vigeat q̄tū memoria iter cętera mētis officia. Uicinior ē eni cerebro: vñ oia manāt: ex quo fit vt ea q̄ ad alios ptinēt sēsus videre dicam⁹: veluti cū dicimus. Uide q̄uo sonat: vide q̄uo sapit: sic ⁊ cętera. Audit⁹ appellat⁹ ꝙ voces hauriat: hoc ē aere vberato suscipiat sonos. Odorat⁹: quasi aeris odore attract⁹ tacto. n. aere sētit̃. sic ⁊ olfatus ꝙ odoribus afficiat̃. Gustus a gutture dictus. Tact⁹ eo ꝙ ptractet ⁊ tāgat: ⁊ per oia mēbra vigorē sensus aspergat. Nā tactu phamus qnicqd cęteris sensib⁹ iudicare nō possum⁹. Duo aūt tact⁹ genera sunt. Nā aut extrinsecus venit qd̄ feriat: aut itus in ipo corpe orit̃. Unicuiq; āt sensui ppria natura data est. Nā qd̄ vidēduz est: oculis capitur: qd̄ audiēdū est: aurib⁹: mollia ⁊ dura tactu ęstimant̃: sapor gustu: odor naribus ducit̃: Prima pars corpis caput: datūq; illi hoc nomē eo ꝙ sensus oēs ⁊ nerui ide initiū capiant: atq; ex eo omnis vigēdi cā oriat̃. Ibi. n. oēs sensus apparēt. Unde ipius aie quę ꝯsulit corpi: quodāmodo psonā gerit. Uertex est ea ps qua capilli capitis colligūt̃ ⁊ in qua cęsaries vertit̃: vnde ⁊ nuncupat̃. Caluaria ab ossib⁹ caluis dicta: per defectionē: ⁊ neutraliter pnunciat̃. Occipitiū capitis pars posterior: q̄si ꝯtra capitiū: vel ꝙ sit capitis retrorsuz. Capilli vocati: q̄si capitis pili facti: vt ⁊ decorē pręstent ⁊ cerebruz aduersus frig⁹ muniāt: atq; a sole defēdāt. Pili aūt dicti a pelle de qua pdeunt sicut ⁊ pilū dicit̃ a pila vbi pigmētū ꝯtūdit̃. Cęsaries a cędēdo vocata: iōq; tm̄ viroꝝ ē. Uirū. n. tōsū decet: mlierē ñ decz. Come sꝫ ppę nō cęsi capilli: ⁊ ē gręc⁹ smo. Nā comas gręci caimos a secādo nomināt. Unde ⁊ cirin tōdere dicūt: vnde ⁊ cirri vocant̃: qd̄ etiā idē gręci mallonē vocāt. Crines ppie mulierū sūt. Dicti āt crines eo ꝙ vittis discernant̃. Unde ⁊ discriminalia dicūt̃ a qbus diuisi religāt̃. Tēpora sūt quę caluarię dextra lęuaq; subiacent. Quę ideo sic nuncupantur: quia mouentur: ipsaq; mobilitate quasi tēpora quibusdam interuallis mutantur. Facies dicta ab effigie: ibi est enim facta tota figura hominis ⁊ vniuscuiusq; personę cognitio. Uultus vero dictus: eo ꝙ per eum voluntas ostenditur animi: secunduz voluntatem enim in varios motus mutatur. Unde ⁊ differunt sibi vtraq;: nam facies simpliciter accipitur de vniuscuiusq; naturali aspectu: vultus autem animorum qualitates significat. Frons ab oculoruz foraminibus nominata est: hęc imago quędā animi mētisq; motuz specie sua exprimit: dum vel lęta vel tristis est. Oculi vocati: siue quia eos ciliorum tegmina occultant: ne qua incidentis iniurię offensione lędantur: siue quia lumen occultum habent: idest secretum vel intus positum. Hi inter omnes sensus viciniores anime existuut. In oculis enim omne mentis indicium est: vnde ⁊ animi perturbatio vel hilaritas in oculis apparet. Oculi autem idem ⁊ lumina. Et dicte lumina ꝙ ex eis lumen manat: vel ꝙ ex initio sui clau

fam teneant lucem:aut extrinsecus accepta visui propone
do refundant. Pupilla est medi⁹ pūctus occuli in quo vis
est videndi:vbi qꝛ parue imagines a nobis videnť :propte
rea pupille appellantur. Nā paruuli pupilli dicuntur. Hāc
plerīqꝫ pupillā vocāt. Uocať āt pupilla ꝙ sit pura atqꝫ im
polluta vt sunt puelle. Physici dicunt easdem pupillas q̄s
videm⁹ i occulis:morituros ante triduū nō habere:qb⁹ nō
visis certa ē desperatio. Circulus vō quo a pupilla albe par
tes occuli separanť:discreta nigredine:corona diciť:ꝙ ro
tunditate sui ornet ābitū pupille. Uoluos aūt quidā appel
lant ipos vertices oculorū ex similitudine voluoꝝ. Palpe
bre sūt sinus oculorū:a palpitatiōe dicte:qꝛ semꝑ mouenť:
Cōcurrunt enim inuicē aut assiduo motu reficiāt obtutuꝫ.
Munite sunt aūt vallo capillorū vt ꝛ apertis oculis si qd
inciderit repellať ꝛ sōno cōnibentibus tāqꝫ inuoluti quie
scant latentes. In sūmitate aūt palpebrarum locis qbus se
vtreqꝫ clause contingunt:extant adnoti ordine seruato ca
pilli tutelā oculis ministrantes:ne irruentes facile iiurias
excipiant:ꝛ ex eo noceanť:vt pulueris vel cuiuscūqꝫ crassi
oris materie arceant tactum:aut ipm quoqꝫ aerem cōcidē
do mitificēt:quo tenuē atqꝫ serenū faciāt visū. Lacrymas
quidam a laceratione mentis putāt dictas:alij existimant
ideo qꝛ greci dassiria vocant. Cilia sūt tegmina qb⁹ coope
riuntur oculi:ꝛ dicta cilia ꝙ celēt oculos tezātqꝫ tuta custo
dia. Supcilia dicta:qꝛ superposita sūt cilijs:q̄ iccirco pilis
vestita sunt:vt oculis munimenta p̄tendant ꝛ sudoreꝫ a ca
pite defluentem depellāt. Intercilium vero est mediū illō
inter supercilia:qō sine pilis est. Gene sunt inferiores ocu
lorum partes:vñ barbe incohāt. Nam grece genos barbe.
Hinc ꝛ gene ꝙ inde incipiāt gigni barbe. Male sunt eminē
tes sub oculis partes ad protectionem eorū supposite. Uo
cate aūt male siue ꝙ infra oculos promineant in rotūdita
te:q̄ greci mella appellant:siue ꝙ sint supra maxillas. Ma
xille per diminutionē a malis:sicut paxillus a palo. taxill⁹
a talo. Mandibule sunt maxillaꝝ partes ex qua ꝛ nomen
factum. Barbam veteres vocauerunt ꝙ virorum sit non
mulierū. Aurib⁹ inditum nomen a vocibus hauriēdis: vñ
ꝛ Uirgilius: Uocēqꝫ his auribus hausit:aut qꝛ vocem ipaꝫ
greci audenliden vocant ab auditu. Per imutationē enim
littere aures q̄si audes nuncupate sunt. Uox enim repcus
sa per anfractus earum sonum facit:quo sensum excipiant
audiendi. Pinnula summa pars auris: ab acumine dicta.
Pinnū enim antiqui acutū dicebant. vnde ꝛ bipēnis ꝛ pin
na. Nares iccirco noiantur qꝛ ꝑ eas vel odor vel spūs ma
nare nō desinit:siue qꝛ nos odore admonēt vt nouerimus
aliqd ac sciamus. Uñ econtra iscij ac rudes ignari dicunť.
Olfecisse enim veteres scisse dicebāt: Terentius: Ac nō no
tis ex mensibus prius olfecissent q̄ ille quicqꝫ ceperit. Na
rium recta pars:propter qō equaliter sit in longitudine ꝛ ro
tunditate porrecta colūna vocatur extremitas eius pyru
la a formula pomi pyri. Que vero dextra leuaqꝫ sunt: pinu
le ab alarū similitudine:medium autem interfinium. Os
dictum ꝙ per ipm quasi per hostium ꝛ cibos intus mitti
mus ꝛ sputum foris proycimus:vel qꝛ ibi igrediuntur cibi
inde egrediunť sermones. Labia a lambēdo noiata. quod
autem superius est:labiū dicim⁹:qō inferius eo ꝙ grossius
sit labrum. Alij virorum labra:mulierum labia dicunt. Li
gue a lingendo cibum:putat varro nomen impositū. Alij
ꝙ per articulatos sonos verba ligat sicut enim plectrū cor
dis:ita lingua illiditur dentibus ꝛ vocalem efficit sonū. Dē
tes greci oduntes vocant:ꝛ inde in latinuꝫ nomen trahere
videntur. Hoꝝ primi p̄cisores dicunť:qꝛ oē quod accipiť
ipi prius incidūt. Sequentes canini vocantur:quoꝝ duo i
dextra maxilla:ꝛ duo i sinistra sunt. Et dicti canini:qꝛ ad si
militudinem caninoꝝ existunt:ꝛ canis ex ipis ossa frangit
sicut ꝛ homo:qꝛ qō non possunt priores p̄cidere:illis tra

dunt vt confringant. Hos vulgus pro longitudine ꝛ rotun
ditate colomellos vocant. Ultimi sūt molares:q concisa a
priorib⁹ atqꝫ cōfracta subigunt:ꝛ molunt atqꝫ immassant:
vnde ꝛ molares vocati sunt. Dentium autem numerum
discernit qualitas sexus. Nam in viris plures:i feminis pa
uciores existunt. Gingiue a gignendis dentibus nominate.
Facte sūt aūt etiam ad decorem dentium:ne nudi horrorī
potius q̄ ornamento existerent. Palatū nostrum:sicut ce
lum sursū ē positū:ꝛ inde palatū a polo per deriuationem:
sed ꝛ greci similiter palatū vranon appellāt:eo ꝙ ꝑ sui cō
cauitate celi similitudinē habeat. Fauces a fundendis vo
cib⁹ noiate:vel ꝙ per eas famur voces. Arterie vocate:siue
ꝙ ꝑ eas a pulmōe aer:ꝟ ē spūs ferť:seu ꝑ arctis ꝛ angustis
meatib⁹ spiritū vitalē retineāt:vñ vocis sonos emittūt:q
soni vno mō sonarēt:nisi lingue mot⁹ distātias vocis effice
ret. Toles gallica lingua dicunť:q̄s vulgo ꝑ diminutioneꝫ
tusillas vocant:q̄ in faucib⁹ turgescere solent. Mentum di
ctū ꝙ inde mandibule oriantur:vel ꝙ ibi iunganť. Gurgu
lio a gutture nomē trahit:cuius meatus ad os ꝛ nares p̄tē
dit:hñs viā qua vox ad linguā trāsmittiť vt possit v̄ba col
lidere. Uñ ꝛ garrire dicim⁹. Rumē ꝓximū gurguliōi:quo
cibus ꝛ potio deuorať. Hic ꝛ bestie q̄ cibum reuocant ac re
mandunt:ruminare dicūtur. Sublinguiū:operculum gur
gulionis:quasi parua lingua:que foramen lingue recludit
operitqꝫ. Collum dictum:ꝙ sit rigidum ꝛ rotundum:vt co
lumna:baiulans caput ꝛ sustentans:quasi capitolium:cui⁹
anterior pars gula vocatur posterior ceruix. Ceruix auteꝫ
vocata ꝙ ꝑ eam partē cerebrū ad medullam spine dirigi
tur:quasi cerebri via. Ueteres aūt plurali tm̄ nūero ceruī
ces dicebant:prim⁹ ortensius ceruicem singulariter dixit.
Ceruix autem numero singulari membrum ipꝫ significat.
Nam pluraliter contumaciā sepe demōstrat. Cicero i ver
rinis. Pretorem tu accusas frangere ceruices. Humeri di
cti quasi armi:ad distinctionem hominis a pecudibus mu
tis:vt hi humeros:illi armos habere dicūtur. Nam ꝓprie
armi quadrupedi sūt. Ala sūmi hūeri pars posterior. Bra
chia a fortitudine noiata sunt. Bari eniꝫ grece graue ꝛ for
te significat. In brachijs enim tori lacertorum sunt:ꝛ insi
gne musculoꝝ robur existit. Hi sūt tori.i.musculi:ꝛ dicti to
ri ꝙ illic viscera torta videantur. Cubit⁹ dictus:ꝙ ad cibos
sumendos in ipso cubamus. Ulna ꝰm quosdā vtriusqꝫ ma
nus extēsio est:ꝰm alios cubitus:quod magis verum ē:qꝛ
grece olenos cubitus dicitur. Ale subbrachia sunt appella
te:eo ꝙ ex eis in modum alarum mot⁹ brachiorum ichoet:
quas quidam ascellas vocant:ꝙ ex his brachia cillentur.i.
mouentur. vnde ꝛ oscilla dicta ab eo ꝙ cillentur.i.moueā
tur ora. Nam cillere est mouere. Hos quidam subhircos
vocant:propter ꝙ in plerisqꝫ hominibus hircorum fetoreꝫ
reddant. Manus dicta ꝙ sit totius corporis munus. Ipsa
enim cibum ori ministrat:ipsa operatur omnia atqꝫ dispen
sat:per eam accipimus ꝛ damus. Abusiue autem man⁹ etiā
ars vel artifex:vnde ꝛ manus preciuꝫ dicimus. Dextra vo
catur a dando. Ipsa enim pignus pacis datur:ipsa fidei te
stis atqꝫ salutis adhibetur. ꝛ hoc est illud apud Tullium.
Fidem publicam iussu senatus dedi.i.dextram. Unde et
apl̄s dicit: Jacobus ꝛ Joannes dextras dedernt mihi:
ꝛ reliqua. Leua ꝙ aptior sit ad leuandum. Sinistra auteꝫ
vocata quasi sine dextra:siue ꝙ rem fieri sinat. A sinendo
enim sinistra est nuncupata. Palma est manus expansis di
gitis:sicut contractis pugnus. Pugnus autem a pugillo di
ctus:sicut palma ab expansis palme ramis. Digiti nuncu
pati:vel quia decem sunt:vel quia decenter iuncti existāt.
Nam habent in se ꝛ numerum perfectum ꝛ ordinem decē
tissimum. Primus pollex vocatus:eo ꝙ inter ceteros vir
tute polleat ꝛ potestate. Secundus index ꝛ salutaris: seu
demonstratorius: quia eo fere salutamus vel aliquid

demonstramus. Tertius ipudicus:ꝙ plerūqꝫ per eum pro
bra isectatio exprimitur. Quartus ānularis:eo ꝙ i ipo ānu
lus geritur. Idem ꝛ medicinalis ꝙ eo trita collyria a me
dicis colliguntur. Quintus auricularis:pro eo ꝙ eo aurem
scalpimus. Ungulas ex greco vocamus. Illi enim has oni
ces dicunt. Truncus media pars corporis a collo vsqꝫ ad i
guina. De quo Nigidius:caput collo vehitur: truncus su
stinetur coxis ꝛ genibus cruribusqꝫ. Thorax a grecis diciť
anterior pars trunci a collo vsqꝫ ad stomachum: quaꝫ nos
dicimus archam:eo ꝙ ibi archanum sit.id est secretum q̄
ceteri arcentur. Unde ꝛ archa ꝛ ara dicta quasi res secrete
cuius eminentes pulpe mami e dicūtur. Inter quas pars
illa ossea pectus dicitur:dextra autem leuaqꝫ coste. Pect⁹
vocatum ꝙ sit pexum iter eminentes mamillarū partes:
vnde ꝛ pectinē dicimus ꝙ pexos capillos faciat. Mamil
le vocate:qꝛ rotunde sunt quasi malle ꝑ diminutionē.s. Pa
pille capita mamaꝝ sūt:quas ifantes sugentes cōprehēdūt
ꝛ dicte papille ꝙ eas ifantes quasi papāt dū lac sugūt. pin
de mamilla ē ois eminētia vberis papilla vero breue illō
vnde lac trahitur. Ubera dicta:vel qꝛ lacte vberta: vel qa
vuida:humore.s.lactis in morem vuarū plena. Lac viꝫ no
minis a colore trahit ꝙ sit alb⁹ liquor. Leucos enim grece
album dicūt:cuius natura ex sāguine cōmutať. Nam post
partum si qd sanguinis nōdum fuerit vteri nutrimento cō
sūptū:naturali meatu fluit in māmas ꝛ earuꝫ virtute albe
scēs lactis accipit qualitatem. Cutis ē q̄ i corpore p̄ma ē ap
pellata:ꝙ ipa corpori superposita icisiōnē prima patiť. Cu
tis enim grece icisio diciť:eadē ꝛ pellis ꝙ externas iiurias
corporis tegēdo pellat pluuiasqꝫ ꝛ vētos solisqꝫ ardores ꝑ
ferat. Pellis aūt mox detracta subacta iā coriū diciť. Cori
um aūt per deriuationē caro appellať ꝙ eo tegať:sed hoc i
brutis aialibus ꝓpriū ē. Pori corporis greco noie appellā
tur:q latine ꝓprie spiramēta dicuntur:eo ꝙ ꝑ eos viuific⁹
spūs exterius ministreť. Aruina est pinguedo cuti adherēs.
Pulpa est caro sine piguedine:dicta ꝙ palpitet: resilit eni
sepe. Hanc plerīqꝫ ꝛ viscū vocāt:ꝑ ꝙ glutinosa sit. Mem
bra sūt partes corporis. Artus qbus colliganť membra:ab
arādo dicti. Nerui greca deriuatiōe appellati:quos illi neu
ra vocant. Alij latine vocatos neruos putāt:eo ꝙ artuū cō
iunctiōes inuicē his inhereāt. Maximā aūt viriū substan
tiā neruos facere certissimū est. Nā quanto fuerit densio
res tanto ꝓpensius augescere firmitatē. Artus dicti ꝙ col
ligati inuicē neruis artenť.i.stringantur. quoꝝ diminutiua
sunt articuli. Nā artus dicimus mēbra maiora vt brachia:
articulos minora mēbra vt digitos. Cōpagia capita sūt os
siū dicta eo ꝙ sibi cōpacta neruis velut glutino quodā ad
hereāt. Ossa sunt corporis solidamēta. In his enim positio
ois roburqꝫ subsistit. Ossa autē ab vsto dicta propter quod
cremarētur ab antiquis:siue vt alij putant ab ore eo ꝙ ibi
pateant. Naꝫ vbiqꝫ cute visceribusqꝫ obtecta celanť. Me
dulle appellate ꝙ madefaciant ossa. Irrigant enim ꝛ cōfor
tant. Uertibula sūt sūme ossium partes:nodis crassioribus
conglobata:dicta ita eo ꝙ ad inflexionem mēbroꝝ illa ver
tantur. Cartillagines ossa mollia ꝛ sine medulla: qō genus
auricule ꝛ narium discrimen:ꝛ costaruꝫ extremitates hñt:
siue opercula ossium que mouentur. Et dicte cartillagines
ꝙ leni attritu carent dolore duꝫ flectantur. Costas appella
ri quidaꝫ putant ꝙ ab ipis iteriora custodianť:ꝛ tota mol
lities ventris vallata saluetur. Latus qꝛ iacentibus nobis
latet. Est enim leua pars corporis:dextro autem lateri ha
bilior mot⁹ ē leuo fortior: ꝛ honeri ferēdo accomodatior.
Unde ꝛ leua nuncupata ꝙ aptior sit ad leuandum aliqd ꝛ
portandum. Ipa enim gestat clypeū:ensem:pharetrā ꝛ reli
qua honera. vt expedita sit dextra ad agēdū. Dorsum est a
ceruice vsqꝫ ad renes. Dictū aūt dorsum ꝙ sit superficies
durior corporis i modū saxi fortis ꝛ ad portādū ꝛ ad perpe

tienduꝫ. Terga quia in ea supini iacemus in terra:qō solus
homo pōt. Nam muta aialia tm̄ aut in ventre aut in latere
iacent:vñ in aialibus terga abusiue dicūtur. Scapula a scā
dendo diciť: interscapilium spacium qō inter scapulas est:
vnde ꝛ nominatū. Pale sunt dorsi dextra leuaqꝫ eminētia
mēbra:dicta ꝙ in luctando eas premimus: qō greci palin
dicunt. Spina ē iūctura dorsi:dicta eo ꝙ habeat radiolos
acutos:cui⁹ iuncture spondilia appellanť:propter partē ce
rebri:q̄ fertur ꝑ eos longo tractu ad ceteras corporis p̄tes.
Sacra spina ē ima perpetue spine:quā greci ironostoin vo
cant:qm̄ p̄mū ifāte cōcepto nasciť:ideoqꝫ ꝛ hostia id p̄mū
a gētilibus dijs suis dabatur:vnde ꝛ spīa sācta dicitur. Re
nes ait varro dictos ꝙ riui ab his obsēni humoris nascan
tur. Nam vene ꝛ medulle tenuem liquorem desudant in
renibus:qui liquor rursus a renibus calore venereo resolu
tus decurrit. Lumbi ob libidinis lasciuiā dicti:quia i viris
causa corporee voluptatis in ipis est:sicut i vmbilico femi
nis. Unde ꝛ ad iob in exordio sermonis dictum est. Accin
ge sicut vir lūbos tuos:vt i his esset resistēdi p̄paratio:i qb⁹
libidinis ē vsitata dñandi occasio. Umbilic⁹ ē medi⁹ locus
corpis:dictus ꝙ sit vmb⁹ ilioꝝ. Uñ ꝛ vmbo appellať loc⁹
in medio clypei a q̄ pendet. Ex eo enim ifans in vtero pen
det:ex eo etiā ꝛ nutritur. Ilium greco sermone appellatuꝫ:
ꝙ ibi obuoluamus nos. Grece enim ilios obuoluere diciť.
Clunes vocate:ꝙ sint iuxta collum quod est longa o. Na
tes ꝙ in ipsis innitimur dum sedemus. Unde ꝛ congloba
ta est in eis caro:ne p̄menti corporis mole ossa doleret. Ge
nitalia:corporis p̄tes sūt:vt nomē ipm docet:gignēde sobo
lis acceperūt vocabulū ꝙ his ꝓcreatur ꝛ gigniť. Hec ꝛ pu
denda ꝑ verecundia:siue a pube. Unde ꝛ indumento ope
riuntur. Dicūtur autem ista ꝛ inhonesta:qꝛ nō hñt eā speꝫ
decoris:sicut membra q̄ in ꝓmptu locata sūt. Idem ꝛ vere
trum:qꝛ viri est tm̄:siue ꝙ ex eo virus emittitur. Nam vi
rus proprie diciť humor fluens a natura viri. Testiculi per
diminutionē a testibus dicti:quoruꝫ numerus icipit a duo
bus. Hi enim semen calamo ministrant:quod ab spine me
dulla ꝛ renibus ꝛ lumbis suscipiunt ad gratiam ꝓcreandi.
Uiscus est pellis in quo testiculi sunt. Posteriora vero vo
cata ꝙ retro sunt:ꝛ a vultu auersa ne dum aluū purgam⁹
inquinaremus aspectū. Meatus inde appellatus:qꝛ ꝑ euꝫ
meant.i.egerūť stercora. Femora dicta sūt:ꝙ ea parte a fe
mina sexus viri discrepet. Sūt āt ab inguinibus vsqꝫ ad ge
nua. Femina autem ꝑ deriuationē femorum partes sunt.
quibus in egrādo tergis equorum adheremus. Unde ꝛ p̄li
atores olim sub feminibus equos amisisse dicebanť. Coxe
quasi coniuncte axes. In ipsis enim femora mouētur:quo
rum concaua vertebra vocantur:qꝛ in eis capita femorum
vertuntur. Suffragines:qꝛ subtus franguntur.i.flectūtur:
non supra:sicut i brachijs. Genua sunt cōmissiones femoꝝ
ꝛ crurium:ꝛ dicta genua:eo ꝙ in vtero sint genis opposita.
Coherent enim sibi ibi:ꝛ cognata sunt oculis lachrymaꝝ i
dicibus ꝛ misericordie. Nam a genis genua dñr. Deniqꝫ cō
plicatū gigni formariqꝫ hoiem dicunt:ita vt genua sursum
sint qb⁹ oculi formanť:vt caui ac recōditi fiāt. Enni⁹. Atqꝫ
genua cōprimit arta gena. Inde est ꝙ hoies duꝫ ad genua
se ꝓsternūt stati lachrymanť. Uoluit eni eos natura vteꝝ
maternū rememorari:vbi q̄si i tenebris consedebant anq̄
ad lucē venirēt. Crura dicta:qꝛ his currimus ꝛ gressum fa
cimus. Sunt autē sub genibus vsqꝫ ad suras. Tibie vocate
quasi tube. Sunt enim ꝛ longitudine ꝛ specie similes. Tal⁹
dictus a tolo. Nam tolus est eminens rotūditas. Uñ ꝛ fa
stigium templi rotundi tolus vocatur. Talus autē sub cru
re est:sub talo calcanei. Pedes ex greca etymologia nomē
sortiti sunt. Hos enim greci podas dicunt:qꝛ alternis mo
tibus solo fixi incedunt. Plante a planitie nuncupate:qui ꝛ
nos rotunde vt in quadrupedibus ne stare nō possit bipes

homo: sed planę atq; lõgiores formatę sũt vt stabilius corpus
efficerent. Sunt aũt plantę anteriores ptes: quę etiam ex
multis ossibus constant. Calcis prima pars plantę: a callo il
li nomẽ impositũ: quo terrã calcamus. Hinc ⁊ calcaneus.
solũ iferior pars pedis: dictũ q2 eo terrę vestigia ĩprimim⁹:
sed ⁊ solum dicit̃ oẽ qđ aliqd sustinet quasi solidũ: vñ ⁊ ter
ra solũ ꝙ cũcta sustineat: ⁊ solũ pedis ꝙ totam corporis mo
lem portat. Uiscera nõ tm̃ intestina dicimus: sed qcqd sub
corio est: a visco qđ est inter cutem ⁊ carnẽ. Item viscera vi
talia. idest circũfusa cordis loca: q̃si viscora: eo ꝙ ibi vita. i.
aĩa continetur. Item viscera capita neruorum: ex sanguine
⁊ neruis copulata. Eadem lacerti siue mures: q2 sic in sin-
gulis membris cordis loco sunt vt cor i media parte totius
corporis appellanturq; a noĩe similiũ aĩalium sub terra de
litescentiũ. Nam inde musculi a murium similitudine. Idẽ
etiã ⁊ tori: ꝙ illic viscera torta videantur. Cor a greca appel
latione deriuatũ: qđ illi cardian dicũt: siue a cura. In eo. n.
oĩs sollicitudo: ⁊ scientię cã manet. Qđ ideo pulmõi vicinũ
est: vt cũ ira accenditur: pulmonis humore tẽperetur. Hu
ius duę arterię sunt: ĩ quibus sinistra plus sanguinẽ habet
dextra plus spiritũ: vñ ⁊ in dextro brachio pulsũ inspicim⁹.
Precordia sũt loca cordis vicina: qbus sensus percipit̃: ⁊ di
cta pcõdia eo ꝙ ibi sit pncipiũ cordis ⁊ cogitatõis. Pulsus
vocatus ꝙ palpitet: cuius idicio aut infirmitatem ĩtelligi-
m⁹: aut salutẽ. Huius duplex ẽ mot⁹: aut simplex: aut cõpo
situs. Simplex ẽ qui ex vno saltu cõstat: Compositus est q
ex plurib⁹ motib⁹ iordinat⁹ ⁊ ĩęqualis existit. Qui motus
certa hñt spacia: dactylicum pcussũ q̃diu sine vitio sũt. Si
qñ vero citatiores sunt: vt dorcadazontes: aut leuiores: vt
mirmicizontes mortis signa sunt. Uenę dictę eo ꝙ vię sint
natantis sanguinis atq; viri per corpus oẽ diuisi qbus vni
uersa mẽbra irrigantur. Sanguis ex gręca etymologia no-
men duxit qđ vegetet̃ ⁊ sustentetur ⁊ viuat. Sanguis autẽ
est dum in corpore ẽ: effusus vo cruor dicit̃. Nam cruor vo
catus eo ꝙ effusus decurrit: vel ab eo ꝙ currendo corruat.
Alij autem cruorem iterpretantur sanguinem corruptum
q emittit̃. Alij aũt vocatum sanguinẽ ꝙ suauis sit. Sãguis
aũt non est integer nisi in iuuenibus. Nã dicũt physici mi-
nui sanguinẽ p ętatẽ: vñ in senib⁹ tremor est. Proprie autẽ
sãguis aię possessio est. Inde genas lacerare mulieres in lu
ctu solent. Unde ⁊ purpureę vestes ⁊ flores purpurei mor
tuis prebentur. Pulmo ex greco trahit vocabulum. Greci
enĩ pulmonẽ pleumon vocãt: eo ꝙ cordis flabellũ sit: i quo
pneuma. i. spiritus inest: p qđ ⁊ agitantur ⁊ mouentur. Uñ ⁊
pulmones vocati sũt. Nam gręce pneumo spiritus dicitur:
qui flando ⁊ exagitando aerem emittit ⁊ recipit: a quo mo
uentur pulmones ⁊ palpitant: ⁊ adaperiendo se vt flatum
capiant: stringendo vt eyciant. Est enim organum corporis
Iecur nomen habet eo ꝙ ignis ibi habeat sedem qui in ce
rebro subuolat: inde ad oculos cęterosq; sensus ⁊ membra
difunditur: ⁊ calore suo ad se sucũ ex cibo tractum vertit in
sanguinem quem ad vsum pascendi nutriendiq; singulis
membris prębet. In iecore autem consistit voluptas ⁊ con
cupiscẽtia: iuxta eos qui de physicis disputant. Fibrę ieco-
ris sunt extremitates: sicut extremę partes filiorum i tibijs:
siue quasi linguę eminentes. Dictas aũt fibras ꝙ apud gen
tiles in sacris ad phębi aras ferebantur ab ariolis: quibus
oblatis atq; succensis responsa acceperunt. Splen dictus a
supplemento: ex cõtraria parte iecoris ne vacua existeret.
Quem quidam etiam risus causa factum existimant. Nam
splene ridemus: felle irascimur: corde sapimus: iecore ama
mus. Quibus quattuor elementis constantibus integrum
est animal. Fel appellatum ꝙ sit folliculum gestãs humo
rem qui vocatur bilis. Stomachus gręce os vocatur eo ꝙ
ostium ventris sit: ⁊ cibum excipiat: atq; in itestina trãsmit
at. Intestina dicuntur: eo ꝙ corporis interiore parte cohi
bentur: q̃ icc ireo longis nexib⁹ i circulor ordiata sũt mo-
dũ vt susceptas escas paulatĩ digerãt: ⁊ supadditis cibis nõ
ipediat̃. Omẽtũ: mẽbranũ qđ cõtiet intestinor maiorẽ ptẽ
qđ epitolin gręci vocant. Disseptũ itestinũ quod discernit
ventrem ⁊ cętera intestina a pulmone vel a corde. Cęcum
intestinum ꝙ sit sine foramine ⁊ exitu: quod gręci tifonen
teron dicunt. Ieiuna tenue intestinum: vnde ⁊ ieiunium di
citur. Uenter autem ⁊ aluus ⁊ vterus inter se differũt. Uẽ
ter est qui acceptos cibos digerit: ⁊ apparet extrinsecus: pti
netq; a pectore ad inguinẽ: ⁊ dictus venter ꝙ per totum cor
pus vitę alimenta transmittat. Aluus est qui cibum recipit:
⁊ purgari solet. Salustius: Simulans sibi aluum purgari.
Et vocatur aluus ꝙ abluat̃. id est purgetur. Ex ipo enĩ sor
des stercorum defluũt. Uterum solę mulieres habent: in
quo concipiunt ad similitudinẽ cauliculi. Tamẽ auctores
vterum pro vtriusq; sexus ventre plerũq; ponũt: nec poetę
tm̃ modo: sed ⁊ cęteri Uocatus autem vterus ꝙ duplex sit:
⁊ ab vtraq; in duas se diuidat partes: quę in diuersum dif
fusę ac reflexę circumplicantur in modum cornu arietis:
vel ꝙ interius impleatur fętu. Hinc ⁊ vter ꝙ aliquid itri
sec⁹ habuerit: vt mẽbra ⁊ viscera. Aqualiculus ãt ppe por
ci est: hinc ad ventrẽ trãslatio. Matrix dicit̃ ꝙ fętus in ea
generet̃. semen. n. receptũ cõfouet: confotum corporat: cor
poratum in membra distinguit. Uulua vocata: quasi val-
ua. i. ianua ventris: vl' ꝙ semen recipiat: vl' ꝙ ex ea fętus p
cedat. Uesica dicta q̃si vas aquę: q2 sicut vas aqua: ita ĩ re
nibus vrina collecta completur ⁊ humore distẽditur. Cui⁹
vsus i volucribus non habetur. Urina autem dicta siue ꝙ
vrat: siue quia ex renibus egeritur. Cuius inditio ⁊ salus et
ęgritudo monstrat̃. Qui humor vulgo lotiũ dicitur: ꝙ eo
lota. i. munda vestimenta efficiantur. Semen est qđ iactũ
sumitur aut a terra aut ab vtero ad gignendum vel fruct⁹
vel fętus. Est enim liquor ex cibi ⁊ corporis decoctione fa-
ctus ac diffusus p venas atq; medullas: qui inde desudat⁹
i modũ sentinę cõcrescit i renib⁹ eiectusq; p coitum ⁊ i vte
ro mulieris susceptus: calore quodammodo viscerum: ⁊ mẽ
strualis sanguinis irrigatione formatur in corp⁹. Mẽstrua
superuacuus mulierum sanguis. Dicta autem menstrua p
pter circuitum lunaris luminis: quo solet hoc euenire pro-
fluuium. Luna eni gręce mene dicitur: hec ⁊ muliebria nũ
cupant̃. Nam mulier solum menstruale animal est. Cuius
cruoris contactu fruges nõ germinant: acescunt musta: mo
riuntur herbę: amittunt arbores fętus: ferrum rubigo cor-
rumpit: nigrescunt ęramenta. Si qui canes inde ederint: in
rabiem efferunt̃. Glutinũ asphalti: quod nec ferro nec aqs
dissoluitur: cruore ipso pollutum sponte dispergitur. Post
plurimos autem dies menstruos ideo semen nõ est germi
nabile: q2 iam non est menstrualis sanguis a quo perfusum
irrigetur. Tenue semen locis muliebribus nõ hęrere La
bitur enim nec habet vim adhęrendi. Similiter ⁊ crassum
vim non habet gignendi: q2 muliebri sanguini misceri non
potest ppter nimiam sui spissitudinem. Hinc ⁊ steriles ma
res ⁊ fęminas dicunt fieri: vel per nimiam seminis vel san
guinis crassitudinem: vel ppter nimiam raritatem. Primũ
autem aiunt cor hominis fingi, ꝙ in eo sit ⁊ vita hominis ⁊
sapientia: deinde quadragesimo die totum corpus expleri
quod ex abortionibus vt ferunt collectum est. Alij fętus a
capite sumere dicunt exordium. Unde ⁊ in auium fętibus
primum oculos fingi in ouis videmus. Fętus autem nomi
natus ꝙ adhuc in vtero foueatur. Cuius fecũde dicuntur
folliculus qui simul cum infante nascitur continetq; eum.
Dictus ita: q2 cum eum editur sequitur. Nasci autem patri
bus similes aiunt: si paternum semen validius sit: matri-
bus: si matris: hac ratione similes exprimi vultus. Qui au-
tem vtriusque parentis figuram reddunt: equaliter mixto
paterno maternoq; semine cõcipiuntur. Auor prauorũq;
similes fieri. quia sicut in terra multa semina occulta: ita ⁊
in hominibus semina celant̃: figuras parentum reddiťura.
Ex paterno aũt semine puellas nasci ⁊ ex mr̃no pueros: qa
oĩs partus constat ex duplici semine: cuius pars maior cũ
inualuerit: occupat similitudinẽ sexus. In corpe nostro quę
dã tm̃ vtilitatis cã facta sũt vt viscera: q̃dã ⁊ vtilitatis ⁊ de
coris vt sensus i facie: ⁊ in corpore man⁹ ac pedes. Quorum
mẽbror ⁊ vtilitas magna est ⁊ spẽs decẽtessima. Quędam
tm̃ decoris: vt mamillę i viris ⁊ in vtroq; sexu vmbilicus.
Quędam discretiõis vt i viris genitalia: barba prolixa: pe
ctus amplũ: i mulieribus lenes genę ⁊ angustum pect⁹: ad
concipiendos aũt ⁊ portãdos fętus renes ⁊ latera dilatata.
Qđ ad hoiem ⁊ ad partes attinet corporis ex pte dictum ẽ:
nunc ętates eius subiungam.

¶ De ętatibus hominis. Cap. II.

GRadus ętatis sex sũt: ifantia: pueritia: ado
lescentia: iuuẽtus: grauitas atq; senectus.
Prima ętas infantia est: pueri nascẽtis ad
lucem quę porrigit̃ i septẽ annos. Secun
da ętas pueritia: idest pura: ⁊ nec dũ ad ge
nerandum apta: tendẽs vsq; ad. 14. annũ.
Tertia adolescẽtia ad gignẽdũ: adulta q̃ por
rigit̃ vsq; ad. 28. annos. Quarta iuuẽtus firmissima oium
ętatum, finiens in quinquagesimo anno. Quinta ętas senio
ris. i. grauitas quę est declinatio a iuuentute in senectutem
nõdum senectus: sed iam non iuuentus: q2 senioris ętas est
quã gręci psbyten vocãt. Nã senex apđ grecos ñ psbyter sed
geron dr̃. Quę ętas a qnq̃gesimo ãno icipiẽs septuagesimo
terminat̃. Sexta ętas est senect⁹: q̃ nullo annor tẽpore finit̃:
sed post quinq; illas ętates quãtũcũq; vitę est: senectuti de
putatur. Senium aũt ps est vltima senectutis: dicta ꝙ sit
terminus sextę ętatis. In his ergo sex spacijs philosophi vi
tam descripserunt humanam: in quibus mutatur ⁊ currit
⁊ ad mortis terminum puenit. Pergamus ergo breuiter
per pdictos gradus ętatũ: etymologias earum in homine
demõstrantes. Infans dicit̃ hõ pmę etatis. Dict⁹ aũt ifãs
q adhuc fari nescit. i. loqui nõ possit. Nondum enim bene
ordinatis dentibus minus est sermõis expssio. Puer a puri
tate vocatus: q2 purus est: ⁊ necdũ lanuginẽ florẽq; genar
habens. Hi sũt ephebi. i. a phębo dicti: necdũ viri: sed ado
lescentuli lenes. Puer aũt tribus modis dicit̃: p natiuita
te: vt Esaias. Puer natus est nobis: pro ętate: vt octẽnis de-
cẽnis. Unde est illud: Iam puerile iugum tenera ceruice re
gebat: pro obsequio ⁊ fidei puritate: vt dominus ad pphe-
tam. Puer meus es tu: noli timere: dũ iam hieremias lon-
ge pueritię excessisset annos. Puella est paruula: quasi pul
la. Unde ⁊ pupillos non pro conditione: sed pro etate pueri
li vocam⁹. Pupilli autem dicti: quasi sine oculis: hoc ẽ a pa
rentib⁹ orbi. Hi aũt vere pupilli dicũtur quorum patres
ante decesserunt q̃ ab eis nomen acciperẽt. Cęteri orbi vo
cantur. Orphani idem qui ⁊ pupilli. illud enim gręcum no
men est: hoc latinũ. Nam ⁊ in psalmo vbi legitur: pupillo tu
eris adiutor: gręcus habet orphano. Puberes a pube: idest
a pudendis corporis nũcupati: ꝙ hęc loca tunc primum la
nuginem ducunt. Quidam autem ex annis pubertatẽ exi
stimant: idest eum puberem esse qui. xiiij. annos expleue-
rit: q̃uis tardissime pubescat. Certissimũ autem puberem
ẽ qui ⁊ ex habitu corporis pubertatem ostendit ⁊ genera-
re iam possit. Puerperę sũt quę annis puerilibus pariunt:
vnde ⁊ Horatius. Laudat̃ in primo prole puerpera nato.
Et dictę puerperę: vel ꝙ primo partu grauantur: vel ꝙ p̃-
mum pueros pariant. Adolescens dictus eo ꝙ sit ad gignẽ
dum adultus: siue a crescere ⁊ augeri. Iuuenis vocatus: ꝙ
iuuare posse incipiat: vt in bobus iuuenci cum a vitulis di
scesserunt. Est enim iuuenis in ipo ętatis incremento posi
tus: ⁊ ad auxilium pparatus. Nam iuuare hominis est op⁹
aliqđ conferentis. Sicut autem tricesimus perfectę ętatis
est annus in hominibus: ita in pecudibus ac iumẽtis terti⁹
robustissimus est. Uir nuncupatus ꝙ maior in eo vis ẽ q̃
in fęminis: vnde ⁊ virtus nomen accepit: siue ꝙ vi agat fę
minam. Mulier vero a mollitie: tanquã molier detracta
littera vel mutata appellata est mulier. Utriq; enim for
titudine ⁊ imbecillitate animorũ vel corporum separantur.
Sed ideo virtus maxima viri: mulieris minor: vt patiens
viro esset. s. ne fęminis repugnãtibus libido cogeret viros
aliud appetere: aut i alium sexum prorũpere. Dicitur igitur
mulier ſm fęmineũ sexũ nõ ſm corruptionem integritatis
⁊ hoc ex lingua sacrę scripturę. Nam eua stati facta de late
re viri sui: nondum contacta a viro mulier appellata est: di
cente scriptura. Et formauit eam in mulierem. Uirgo a vi
ridiore ętate dicta est: sicut ⁊ virga: sicut ⁊ vitula. Alias ab
incorruptione quasi virago: ꝙ ignoret fęmineam passionem.
Uirago vocata: qa vt vir agit: hoc ẽ opa virilia facit: ⁊ ma
sculini vigoris ẽ. Antiqui eni fortes fęminas ita vocabant.
Uirgo autem non recte virago dicitur: si non viri officio fũ
gitur. Mulier vero si virilia opera facit recte virago dicit̃:
vt amazona. Quę vero nunc fęmina antiquitus vira voca
bat̃: sicut a seruo serua: sicut a famulo famula: ita a viro vi
ra. Hinc ⁊ virginis nomẽ qdam putant: fęmina vero a par
tibus fęmorum dicta: vbi sexus a viro distinguitur. Alij
gręca etymologia fęminã ab ignea vi dictã putãt: q2 vehe
mẽter cõcupiscit: Libidinosiores eni viris fęmine sunt. tã
i mulierib⁹ quã i aĩalib⁹. Unde nimius amor apud anti
quos fęmineus vocabat̃. Sẽior ẽ adhuc viridior. Qui. in
sexto li. Senior iter iuuenẽq; senẽq;. Terẽti⁹. Quo iure su
mus. Adolescẽtior nõ vtiq; magis est adolescẽs. sed minus
vt sẽior min⁹ est sene. vbi comparatiuus gradus minus si
gnificat a positiuo. Ergo senior nõ satis sicut iuuenior iter
iuuenẽ: ⁊ senẽ. sicut pauperior iter pauperẽ. Senes autem
dictos qdã putant a sensus diminutiõe eo ꝙ iã p vetusta
te desipiant. Nã physici dicũt homines stultos eẽ frigidio
ris sanguinis prudẽtes calidi. Unde et senes i quibus iam
friget: et pueri i quibus necdũ calet: minus sapiũt. Inde ẽ
quod cõuenit sibi ifantũ ętas ⁊ senũ. Senes enĩ p nimiam
ętatẽ delirãt: pueri per lasciuiã et infantiã ignorãt qđ agãt:
Senex aũt tãtũ masculini generis est. sicut anus fęminini
Nã anus dicitur sola mulier. Anus autem appellata a mlt
tis annis. quasi annosa. Nam si cõmune esset nomẽ: cur di
ceret Terentius senem mulierem. Hinc ⁊ vetula: q2 vetu
sta: Sicut aũt a sene senect⁹: ita ab anu anilitas nominata
est: Canicies autem vocata a candore: quasi candicies. vñ
est illud: Florida iuuẽtus: lactea canicies: prout diceret cã-
dida. Senectus autem et multa bona secũ affert: et mala
Bona: q2 nos a potẽtissimis dominis liberat: voluptatib⁹
iponit modũ: libidinis frãgit ipetus: auget sapiam: dat ma
turiora cõsilia: Mala aũt q2 seniũ miserrimũ est debilitate ⁊
odio. subeũt eni morbi tristisq; senectus. nã duo sũt quib⁹
minuuntur corporis vires: senectus et morbus. Mors di
cta ꝙ sit amara vel a marte qui est effector mortium siue
a morsu hominis primi quo ille vsu pomi mortem meruit.
Tria sũt aũt genera mortis acerba. imatura. naturalis. A
cerba ifãtiũ. imatura iuuenũ. matura id ẽ nãlis senũ. Mor
tuus autẽ ex qua parte orationis declinetur incertum est.
Nam sicut ait cesar: non potest mortu⁹ aliqua facere post
mortem suam. ita homo nõ potest scire ei⁹ originẽ. i. mortu
us ab eo ꝙ est morior in participio pręteriti temporis in
tus exire debuit. per vnum. s. u non per duo. Nam vbi ge-
minata est litera u. nomen est nõ participium vt fatu⁹ ar-
duus. Conueniẽter itaq; factũ est vt quẽadmodũ id qđ si
gnificat non potest agendo: ita ⁊ ipsum nomen non possit
loquendo declinari. Omnis autem mortuus. aut funus ẽ.
aut cadauer. Funus ẽ si sepeliatur. Et dictum fun⁹ a funib⁹

accensis:quos ante pheretrum papyris cera circūdatis fe rebāt.Cadauer āt est si isepultum iacet. Nam cadauer nominatur a cadendo:qꝛ iam stare non pōt.Qd dum portaf exequias dicimus: crematum reliquias: conditum iam sepultum.corpus autem consuetudine dicit: vt illud: Tum corpora luce carentum.Defunctus vocatus: qꝛ compleuit vitę officium. Naȝ dicimus defunctos officio: qꝛ officia debita compleuerūt:vnde ē ⁊ honorib⁹ funct⁹. Hic ḡ defūct⁹ q' ab officio vitę sit depositus:siue ꝙ sit die funct⁹. Sepultus aūt dictus eo ꝙ iam sine pulsu ⁊ palpitatiōe est:idest sine motu.Sepelire aūt est cōdere corpus. Naȝ humare obruere dicimus:hoc est humū ingerere.

¶ De portentis. Cap. III.

Portenta eē ait Varro: quę contra naturā nata videntur:sed non sunt contra naturā: qꝛ diuina voluntate fiunt:cū volūtas creatoris cuiusqȝ conditę rei natura sit. Unde ⁊ ipi gentiles deum mōdo naturam:modo deum appellant. Portentum ergo fit non contra naturam:sed contra quam est nota natura. Portenta aūt ⁊ ostēta mōstra atqȝ ꝓdigia ideo nūcupanť:ꝙ portendere atqȝ ostendere monstrare ac prędicere aliqua futura videntur. Naȝ portenta dicta perhibenť a portendendo:idest ꝑostendendo.Ostenta autem ꝙ ostēdere qcq̄ȝ futurū videantur. Prodigia ꝙ porro dicāt: idest futura ꝑdicāt. Mōstra vō a mōitu dicta ꝙ aliqd significādū demōstrent siue ꝙ stati mōstrēt qd appeat:⁊ h̄ ꝓprietatis est:abusione tamen scriptorū plerūqȝ corrūpitur. Quędam aūt portentorū creationes in significatiōibus futuris constituta videntur. Uult enim deus interdū ventura significare ꝑ aliqua nascentiū noxia:sicut ⁊ per somnos ⁊ ꝑ oracula qua premoneat ⁊ significet qbusdā vel gentib⁹ vľ hominibus futurā cladē:qd plurimis etiam experimentis ꝓbatū est:vt in tēporibus xerxis regis. Tunc qppe vulpes ex equa creata:dissolui regnū eius portendit. Alexādro ex muliere monstrum creatuȝ est:ꝙ superioris corporis ptes hoīs:sed mortuas habuerit:inferiores diuersarū bestiarū: sed viuētes:significasse repentinā regis interfectionē:superuixerāt enī deteriora meliorib⁹.Sed hęc mōstra q̄ i significatiōibus danť:nō diu viuūt:sed cōtinuo vt nata fuerint occidūt. Inter portētū aūt ⁊ portētuosū differt. Nam portenta sūt q̄ trāsfiguranť:sicut ferť i vmbria mulierē peperisse serpētē. Unde lucanus. Martēqȝ suus conterruit infans. Portentuosa vero leuē sumunt mutationē:exēpli cā cuȝ sex digitis nati. Portenta igitur vel portētuosa existūt alia magnitudine toti⁹ corporis vltra cōmunē hominum modū:quātus fuit tition i nouē iugerib⁹ iacēs. Homero testante. Alia paruitate totius corpis:vt nani:vel quos gręci pygmęos vocāt:eo ꝙ sint statura cubitales. Alia magnitudine partiū:veluti capite iformi:aut sepfluis membrorum ptib⁹ vt bicipites ⁊ trimani vel scinodontas qbus gemini ordine ꝓcedūt dētes. Alia defectu ptiū i quibus altera ps plimum deficit ab altera:vt manus a manu:vľ pes a pede. Alia discissione:vt sine manu.aut capite gnata:quos gręci steresios vocāt. Alia ꝑ numeria:qn solū caput aut crus nascitur. Alia q̄ i pte trāsfiguranť:sicut q leonis hn̄t vltū vel canis:vľ taurinū caput:aut corp⁹:vt ex pasiphae memorāt genitū minotaurū:qd gręci etheremorphiā vocant. Alia q̄ ex oi pte trāsfigurātur i alienę creatiōis portentum: vt ex muliere vitulū dicit historia generatū. Alia q̄ sine trāsfiguratione mutationē hn̄t locoꝝ:vt oclos in pectore vľ in frōte:aures supra tempora:vľ sicut Aristoteles tradidit quendam in sinistra pte iecur:i dextera splen habuisse. Alia s̄m ↄnaturationē:vt in alia manu digiti pľes connaturati ⁊ coherentes repiuntur:i alia minus:siue in pedibus. Alia s̄m imaturam ⁊ itemperatam creationem:sicut hi qui dentati nascuntur siue barbati vľ cani. Alia cōplexu plimarū differentiarum:sicut illud qd prędiximus in alexandro mistiforme portentuȝ. Alia cōmixtione generis:vt ādrogyni ⁊ hermaphroditę vocantur. Hermaphroditę autem nuncupati eo ꝙ i eis vterqȝ sexus appareat. Herma quippe apud gręcos masclus est:aphrodi femina nūcupatur. Hi dextram mamillam virilem:sinistram muliebrem habētes vicissi coeundo ⁊ gigunt ⁊ pariunt. Sicut autem in singulis gentibus quędam monstra sunt hominum:ita in vniuerso genere humano quędam monstra sunt gentium:vt gigantes cinocephali cyclopes ⁊ cetera. Gigantes dictos iuxta gręci sermonis ethymologiā qui eos gegines existimāt:idest terrigenas eo ꝙ eos fabulose pariens terra immensa mole ⁊ similes sibi gennerit. Ge enim terra appellatur:genis gen⁹ licet ⁊ terrę filios vulgus vocet: quorum genus incertum est. Falso autem opinantur quidam imperiti de scripturis sacris preuaricatores angelos cum filiabus hominum ante diluuium concubuisse:⁊ exinde natos gignantes: id est nimium grandes et fortes viros: de quibus terra completa est. Cenocephali appellantur:eo ꝙ canina capita habeant:quosqȝ ipse latratus magis bestias q̄ȝ homines confiteť: Hi i india nascūtur. Cyclopes quoqȝ eadē india gignit et dicti cyclopes:eo ꝙ vnū oculū i fronte media hr̄e phibenť. Hi ⁊ agriophagite dn̄r ꝓpter qd solas feraꝝ carnes comedūt. Lemnias in libya credūt truncos sine capite nasci:⁊ os et oculos habere i pectore. Alios sine ceruicibus gigni oculos habētes i humeris: In vltrio aūt orientis mōstruosę gētiū facies scribūtur. Alię sine narib⁹ ęquali totius oris plāitie informes hētes vultus. Alię labro subteriore adeo ꝓminēti. vt in solis ardoribus totā ex eo faciem cōtegāt dormientes. Alyꝫ cōcreta ora eē modico tm̄ foramie calamis auenarū pastus hauriētes. Nōnulli sine linguis eē dicūtur i vicē sermonis vtētes nutu siue motu Panothiosi apud scythiā eē ferūtur tā diffusa auriū magnitudie vt oē corp⁹ ex eis ↄtegāt: Pan.n.gręco sermone oē.othi aures dicūtur. Artabatitę i ęthiopia pni vt peccora ambulare dicūtur.quadragesimū enī annū nullus supgredif. Satyri homūtiōes sūt aduncis narib⁹: cornua in frōtibus habēt et caprarū pedib⁹ similes qualē i solitudine antonius sāctus vidit. Qui etiā interrogatus a dei sermo respōdisse fertur dicēs: Mortalis ego sū vnus ex accolis heremi quos vario delusa errore gētilitas faunos satyrosqȝ colit. Dicuntur quidā et siluestres hoies:quos nōnulli faunos ficarios vocāt: Sciopodū gens fertur eē i ęthiopia singulis cruribus et celeritate mirabili: quos inde sciopodas gręci vocāt eo ꝙ per ęstū in terra resupini iacētes pedū suorū magnitudine adumbrentur: Antipodes in libya plantas versas habēt post crura.⁊ octenos digitos i plantis. yppopodes i schitia sūt hūanā formā et equinos pedes habētes: In india ferunt eē gentem que macrobij nuncupantur.xij.pedum statura habentes. Est ⁊ gens ibi staturę cubitalis: quos gręci a cubito pygmęos vocant: de qua supra diximus. Hi montana indię tenent .quibus est vicinus oceanus. Perhibēt ⁊ i eadē idia eē gentē fęminarū quę quinquennes cōcipiūt ⁊ octauū vitę ānū nō excedūt Dicuntur aūt et alia hominū fabula portēta:quę nō sunt: sed ficta ⁊ i causis rerū interptanť: vt geryonē hispanię regē triplici forma ꝓditū. Fuerūt enī tres fratres tāte concordię vt in tribus corporibus quasi vna aīa eēt. Gorgōes quoqȝ meretrices crinitas serpētibus ferūt quę aspicientes se cōuertebāt in lapides.habētes vnū oculū quo iuicē vtebanť. Fuerūt aūt tres sorores vnius pulchritudis:quasi vnius oculi q̄ ita spectatores suos stupescere faciebāt vt vertere eos putarētur i lapides: Sirenas tres fingūt fuisse:ex parte virgines ex parte volucres habētes alas et vngulas.quarum vna voce altera tibys:tertia lyra canebat

Quę illectos nauigātes sub cantu in naufragia trahebāt. Scdm veritatē aūt meretrices fuerūt:quę trāseuntes qm̄ ad egestatē deducebāt:his fictę sūt iferre naufragia. Alas aūt habuisse ⁊ vngulas:qꝛ amor ⁊ volat ⁊ vulnerat. Quę inde in fluctibus cōmorasse dicunť:qꝛ fluct⁹ venerē creauerunt. Scyllā quoqȝ ferūt feminā capitibus succinctā caninis cū latratib⁹ magnis ꝓpter fretū siculi maris in quo nauigātes verticibus in se cōcurrētiū vndarū exterriti: latrare existimēt vndas q̄s sorbētes ęstus vorago collidit. Fingūt et mōstra q̄dā irrōnabiliū aīantiū: vt cerberuȝ iferoꝝ canem tria capita habētē:significātes ꝑ eū tres ętates: ꝑ q̄s mors hoīeȝ deuorat.i.ifantiā:iuuētutē:⁊ senectutē. Quē qdam iō dictū cerberū putāt q̄si creoboros.i.carnē vorans. Dicūt ⁊ hydrā eē serpēteȝ cū nouē capitib⁹q̄ latine scedera dr:qd vno cęso tria capita excrescebāt. Sȝ ↄstat hydrā locuȝ fuisse euomētē aq̄s:vastātē vicinā ciuitatē: in quo vno clauso meatu multi erūpebant. Qd hercules videns:loca ipsa exussit:⁊ sic aquę clausit meatus. Nā hydra ab aq̄ dcā est. Hui⁹ mētionē facit Ambros⁹ in silitudine heresuȝ dicens: Heresis.n.velut q̄dā hydra fabularuȝ vulnerib⁹ suis creuit:⁊ duȝ sępe recidiť pullulauit ignis debito icēdio pitura. Fingūt ⁊ chymerā triformē bestiā: ore leo.postremis partib⁹ draco:media caprea. Quā qdā phisiologi:nō aīal:sȝ ciliię mōtē eē aiūt:qbusdā locis leōes ⁊ capreas nutriētē: qbusdā ardētē:qbusdā plenā serpētib⁹. Hūc bellerephontes habitabilē fecit.vn̄ chymerā dr̄ occidisse. Centauris.i. hoibus equo mixtis spēs vocabulū dedit: quos qdā fuisse eqtes thessaloꝝ dicūt:sȝ ꝑ eo ꝙ discurrētes in bello:velut vnū corpus equoꝝ ⁊ hoium viderenť: ide cētauros fictos asseruerūt. Porro minotaurū nomē sumpsisse ex tauro et hoie:q̄lē bestiā dicūt fabulose in labyrintho inclusaȝ fuisse de q̄ Ouidi⁹: Semibouēqȝ virū:semiuirūqȝ bouē. Onocētaurū āt vocari eo ꝙ media hois spēs:media asini eē dicatur:sic ⁊ hypocētauri: ꝙ equoꝝ hoiumqȝ i eis nā ↄiūcta fuisse putaf.

De transformatis. Cap. IIII.

Scribunť aūt ⁊ quędā mōstruosę hoiuȝ trāsformatiōes ⁊ cōmutatiōes in bestias:sic de illa maga famosissima circe q̄ socios quoqȝ vlixis mutasse ferť in bestias: ⁊ de archadibus q sorte ducti trāsnatabant quoddā stagnū:atqȝ ibi cōuertebanť i lupos. Nā ⁊ diomedis socios in volucres fuisse conuersos: ñ fabuloso mēdacio:sȝ historica affirmatiōe ↄfirmāt. Sȝ ⁊ qdā asserūt strigas ex hoibus fieri. Ad multa.n. latrocinia figurę sceleratoꝝ mutanť: ⁊ siue magicis cantib⁹ siue herbarū veneficio totis corporib⁹ in feras trāseūt. Sigdē ⁊ ꝑ naturā plęraqȝ mutationē recipiūt: ⁊ corrupta in diuersas spēs trāsformanť:sicut de vituloꝝ carnib⁹ putridis apes:sicut de equis scarabei:de mulis locustę:de cācris scorpiōes: Ouidius: Concaua littorei si demas brachia cācri: Scorpius exibit:caudaqȝ minabitur vnca.

¶ Incipit liber.xij. De pecorib⁹ ⁊ iumentis. Cap. I.

Omnibus aīantibus Adaȝ ꝑmus vocabula ididit:appellās vnicuiqȝ nomen ex ꝑsenti institutione:iuxta cōditionē naturę cui seruiret. Gentes antem vnicuiqȝ aīaliuȝ ex propria lingua dederūt vocabula. Non aūt s̄m latinā linguā atqȝ gręcaȝ aut quarūlibet gentiū barbararū noīa illa iposuit Adam:sȝ illa lingua quę ante diluuiū oīuȝ vna fuit quę hebręa nuncupaf. Latine aūt aīalia siue animātia dicta:ꝙ animenť vita ⁊ moueanť spū. Quadrupedia vocata:qꝛ q̄ttuor pedib⁹ gradianť:q̄ dum sunt silia pecorib⁹: tm̄ sub cura humana nō sunt:vt cerui:dāmę onagri ⁊c: sȝ neqȝ bestię sunt:vt leones:neqȝ iumenta:vt vsus hoium iuuare possint. Pecus dicim⁹omne qd humana lingua ⁊ effigie caret. Proprie aūt pecoꝝ nomē his aīalib⁹accōmodari solet q̄ sunt aut ad vescēdū apta:vt oues ⁊ sues: aut vsui hoium cōmoda:vt equi ⁊ boues. Differt autem iter pecora ⁊ pecudes.nā veteres cōiter in significatiōe oium animātiū pecora dixerūt:pecudes aūt tm̄ illa aīalia quę eduns:q̄si pecuedes. Generaliter aūt omne aīal pecus a pascendo vocatū. Iumēta noīa īde traxerūt:ꝙ nostrū laborē vel on⁹ suo adiutorio subuectādo vľ arādo iuuēt. Nā bos carpēta trah.t ⁊ durissimas terrę glebas vomere vertit. Equus ⁊ asinus portāt onera:⁊ hoiuȝ in gradiēdo laborē tēperant. Unde ⁊ iumēta appellanť:ab eo ꝙ iuuent hoīes:sunt enī magnaꝝ viriuȝ aīalia. Eadē quoqȝ armēta: vel ꝙ sint apta armis.i. bello:vel ꝙ his in armis vtimur. Alij armēta tm̄ boues intelligūt ab arādo:q̄si aramenta:vel ꝙ sint cornib⁹armata. Discretio est aūt iter armēta ⁊ greges. Nā armēta equorū ⁊ boū sunt:greges vero caprarū ⁊ ouiū. Ouis molle pecus lanis:corpe ierme:aīo placidū:ab oblatiōe dictū eo ꝙ apō veteres in initio nō tauri:sed oues in sacrificio mactarenť. Ex his q̄sdā hidētes vocāt:eo ꝙ iter octo dētes duos altiores habēt:quas maxime gētiles i sacrificiū offerebāt: Ueruex vel a viris⁹ dictus ꝙ cęteris ouib⁹ sit fortior: vel ꝙ sit vir.i.masculus:vel ꝙ vermē in capite habeat:quoꝝ excitati pruritu inuicē se cōcutiūt:⁊ pugnātes cū magno ipetu feriunt. Aries vel apo tu areos.i.a mare vocat⁹.vn̄ apud nos in gregib⁹ masculi mares dicunť:siue ꝙ hoc pecus a gētilibus ꝑmuȝ aris est imolatū: Aries ꝙ aris iponereť. Un̄ est illud: Aries mactaf ad arā. Agnū q̄q̄ȝ ⁊ gręci vocēt apo tu agno:q̄si piū:latini tm̄ ideo hoc nomē habere putāt eo ꝙ ꝑ cęteris aīantibus matrē agnoscat:adeo vt etiā si in magno grege errauerit:statiȝ balatu recognoscat vocē parētl. Edi ab edēdo vocati. Parui enī pinguissimi sunt ⁊ saporis iocūdi:vn̄ ⁊ edere:inde ⁊ eduliū vocaf. Hircus lasciuiuȝ aīal et petulcū ⁊ feruēs semꝑ ad coitū cui⁹ oculi ad libidinē i trāsuersuȝ aspiciūt.vnde ⁊ nomē traxit. Nā hirci sunt oculoꝝ anguli s̄m Suetoniū:cuius nā adeo calidissima est vt adamantē lapidē quē nec ignis nec ferri domare valet mā: solus hui⁹ cruor dissoluat. Maiores hirci cinifi dicunť a fluuio cinife in libya vbi grādes nascūtur. Capros ⁊ capras a carpēdis virgultis qdā dixerūt. Alij ꝙ captēt aspera. Nōnulli a crepitu crurū:vnde eas creas vocitatas:quę sunt capręagrestes:q̄s gręci ꝑ eo ꝙ acutissime videant. απο του Δερκεσθαι.i.dorchas appellauerūt. Moranť enī in excelsis mōtib⁹: ⁊ q̄uis de lōginquo: vidēt tm̄ oēs qui veniūt. Eędem aūt ⁊ capręę:eędē ibices:q̄si auices:eo ꝙ instar auiuȝ ardua ⁊ excelsa teneāt:⁊ in sublimibus ihabitent:ita vt de sublimitate vix humanis obtutib⁹ pateāt:vn̄ ⁊ meridiana pars ibices aues vocat qui nili fluētis inhabitāt. Hęc itaqȝ aīalia vt diximus in petris altissimis cōmoranť:vt si quando ferarū vel hoiuȝ aduersitatē ꝑsenserint de altissimis saxoꝝ cacuminib⁹ sese ꝑcipitātes:in suis se cornib⁹ illęsas suscipiūt. Cerui dicti apo ton ceraton.i.a cornib⁹. Cerata eniȝ gręce cornua dicuntur:hi serpentium inimici: cuȝ se grauatos infirmitate persenserint:spū narium eos extrahunt de cauernis ⁊ superata pernitie veneni eoruȝ pabulo reparantur. Dictamū herbā ipsi ꝓdiderunt. Naȝ ea pasti excutiūt acceptas sagittas. Miratur auteȝ sibilū fistularuȝ: erectis auribus acute audiūt:sūmissis nihil: si quādo immēsa flumina vel maria trāsnatāt:capita clunibus pręcedētiuȝ supponunt:sibiqȝ inuicē succedētes:nullū laboreȝ pōderis sentiunt. Tragelaphi a gręcis nominati:qui duȝ eadem specie

sint: vt cerui villosos tamen habent armos: vt hirci etmē-
ta promissis hirta barbis: qui non alibi sunt q̄ȝ circa phasi-
dem. Hinnuli filij sunt ceruoꝝ ab innuere dicti: q2 ad nutū
matris abscōdunt. Dāmula vocata ꝙ de manu effugiat: ti
miduȝ aial ꝛ imbelle: de quo Martialis: Dēte timet aper:
defendūt cornua ceruū. Imbelles dāme quid nisi p̄da su-
mus. Lepus q̄si leuipes: q2 velociter currit. Unde ꝛ grece
p cursu. lagos dicit: velox est.n.animal ꝛ satis timidū. Cu-
niculi genus agrestiū animaliuȝ: dicti quasi caniculi: eo ꝙ
canū indagine capiantur vel excludant a speluncis. Sus di
cta ꝙ pascua subigat.i.terra subacta escas ingrat. Uerres
ꝙ grādes habeat vires. Porcus quasi sporcus. Ingurgitat
eniȝ se ceno: luto imergit: limo illinit. Horati⁹: Et amica lu
to sus: hinc etiā spurcitia vel spuri⁹ nūcupatur. Porcoꝝ pi
los setas vocamus: ꝛ setas a sue dictas: a q̄bus ꝛ sutores vo
cant ꝙ ex setis suant.i.cōsuāt pelles. Aper a feritate voca-
tus ablata f.littera ꝛ subrogata p. Unde ꝛ apud grecos sya
gros.i.ferus dicit. Omne enī qđ feruȝ est ꝛ imite: abusiue
agreste vocam⁹. Iuuēcus dictus eo ꝙ iuuare icipiat boim
vsus in excolēda terra: vel q2 apud gētiles ioui semp vbiqȝ
iuuēcus imolabat: nunq̄ȝ taurus. Nā in victimis etiā etas
cōsiderabat. Taurus grecū nomē est: sicut ꝛ bos. Indicis
tauris color fuluus est: volucris pnicitas: pilis in cōtrariuȝ
versis: caput circūflectūt flexibilitate qua volūt: tergi du
ritia omne telū respuūt imiti feritate. Bouē greci boeten
dicūt. Hūc latini trionē vocāt eo ꝙ terrā terat q̄si terionē
Neuius: Trionuȝ hic moderator rusticus: cuius latitudo
pelliū a mēto ad crura. Palearia dicunt a pelle ipsa: quasi
pellearia: qđ est generositatis in boue signū. Bouȝ i socijs
eximia pietas. Nā alter alterū ingrit cū quo ducere collo
aratra cōsueuit: ꝛ frequēti mugitu piū testat affectū si for-
te defecerit. Uacca dicta q̄si boacca. Est eniȝ ex qualitate
mobiliū nominū: sicut leo leena: draco dracena. Uitulus ꝛ
vitula a viriditate vocati sūt.i.etate viridi: sicut virgo. Ui
tula aūt parua est ꝛ nōduȝ enixa. Naȝ enixa iuuēca est aut
vacca. Bubali vocati p deriuationē ꝙ sunt similes boum.
adeo idomiti: vt p̄feritate iugū ceruicib⁹ nō recipiāt. Hos
africa pcreat. Uri agrestes boues sunt in germania habē
tes cornua in tātuȝ ptensa: vt regijs mēsis insigni capacita
te ex eis gerule fiant. Camelis causa nomē dedit: siue ꝙ qñ
onerant vt breuiores ꝛ humiliores fiant accubāt: q2 greci
cami humile ꝛ breue dicūt: siue q2 curuus est dorso. Cam⁹
enī verbo greco curuū significat. Hos licȝ ꝛ alie regiones
mittāt: sed Arabia plurimos. Differūt autē sibi: nā arabici
bina tubera in dorso habēt: reliquarū regionū singula. Dro
meda genus cameloꝝ est minoris quidē stature: sed velo-
cioris cursus: vñ ꝛ nomē hȝ. Nā dromos grece cursus ꝛ ve
locitas appellat. Centū.n.ꝛ amplius miliaria vno die pge-
re solet. Qđ aial sicut bos ꝛ ouis ꝛ camelus ruminat. Ru-
minatio auteȝ dicta est a rumine eminēte gutturis parte: p
quā dimissus cibus a certis aialib⁹ reuocatur. Asin⁹ ꝛ asel
lus a sedēdo dictus: quasi asedus: sed hoc nomen qđ magis
equis cōueniebat: ideo hoc aial sumpsit: q2 p⁹q̄ȝ equos ca-
perēt hoies: huic p̄sidere ceperūt. Aial quippe tardū ꝛ nul
la rōne renitens: statiȝ vt voluit sibi hō substrauit. Onager
interp̄tat asinus ferus. On quippe greci asinū vocāt: agriā
ferum. Hos africa hȝ magnos ꝛ indomitos: ꝛ in deserto va
gantes. Singuli aūt feminarū gregibus p̄sunt. Nascentib⁹
masculis celant ꝛ testiculos eoꝝ morsu detrūcant: qđ cauē
tes matres eos in secretis locis occultāt. Asini arcadici di
cti eo ꝙ ab archadia p̄muȝ vecti sint magni ꝛ alti. Minor
aūt asellus onagro plus necessari⁹ est: q2 ꝛ laborē tolerat ꝛ
negligētiā ppe moduȝ nō recusat. Equi dicti: eo ꝙ qñ qua-
drigis iungebant equabant. pariqȝ forma ꝛ similes cur-
su copulabant. Caballus a cauando dictus: ppter qđ gradi
ens vngula imp̄ssa: terrā cocauet: qđ reliqua aialia nō hñt.
Inde ꝛ sonipes ꝙ pedibus sonat. Uiuacitas equoꝝ multa:
exultant enī in cāpis: odorātur bellū: excitant sonitu tube
ad p̄liuȝ: voce accensi ad cursuȝ puocant. Dolent eniȝ cuȝ
victi fuerint: exultāt cū vicerint. Quidā hostes i bello sen-
tiunt: adeo vt aduersarios morsu petāt. Aliqui aūt pprios
dños recognoscūt: obliti māsuetudinis si mutent: aliq pre-
ter dñm nullū dorso recipiūt. Interfectis vel morietib⁹ do
minis multi lachrymas effundunt. Solius equi est ppter
hominē lachrymari ꝛ doloris affectū sentire. Unde ꝛ in cē
tauris equoꝝ ꝛ hoium natura permixta est. Solēt etiā ex
equoꝝ mesticia vel alacritate euētū futurū dimicaturi col
ligere. Etas lōgeua equis p̄sicis vgnicis epiroticis ac sicu-
lis: in annis vltra qnquaginta: breuior aūt hispanis: ac nu-
midis ꝛ gallicis frequēs opinio est. In generosis equis: vt
aiūt veteres: quattuor expectant: forma: pulchritudo: meri
tū atqȝ color. Forma vt sit validū corpus ꝛ soliduȝ robori:
cōueniēs altitudo: latus longū substrictū: maxime ꝛ rotun
de clunes: pectus late patens: corpus omne musculoꝝ dēsi
tate nodosum: pes siccus ꝛ cornu cōcauo cōsolidatus. Pul
chritudo: vt sit exiguū caput: ꝛ siccuȝ: pelle ppe ossib⁹ adhe
rēte: aures breues ꝛ argute: oculi magni: nares patule: ꝛ ere
cta ceruix: coma densa ꝛ cauda: vngularū soliditate fixa ro
tunditas. Meritū: vt sit aīo audax: pedib⁹ alacer: trementi
bus mēbris: qđ est indiciū fortitudinis: quiqȝ ex sūma quie
te facile cōcitet: vel excitata festinatione nō difficile tenea
tur. Motus aūt equi in auribus itellgit: virtus in mēbris
tremētibus. Color hic p̄cipue expectādus: badius aureus:
roseus: myrteus: ceruinus: giluus: glaucus: scutulat⁹: canus:
cādidus: albus: guttatus: niger. Sequēti autē ordine vari⁹
ex nigro badioqȝ distinctus: reliquus varius color: vel cine
reus deterrim⁹. Badiū autē antiqui vadiū dicebāt: ꝙ iter
cetera aialia forti⁹ vadat. Ipse est ꝛ spadix: quē fenicatū vo
cant: ꝛ dictus spadix a colore palme: quā siculi spadicaȝ vo
cāt. Glaucus vero est veluti pictos oculos habēs: ꝛ quodā
splēdore p̄fusos. Nā glaucū veteres dicebāt albū. Gilu⁹ au
tem melin⁹ color est subalbidus. Guttat⁹ albus nigris iter
ueniētib⁹ pūctis. Cādidus aūt ꝛ albus inuiceȝ sibi differūt
Nā albus cū quodā pallore est: cādidus vero niue⁹ ꝛ pura
luce p̄fusus. Can⁹ dictus qui ex candido colore ꝛ nigro est.
Scutular⁹ vocat⁹ ppter orbes quos hȝ cādidos inter pur
pureos. Uari⁹ ꝙ vias habeat colorum imparium. Qui aūt
albos tm̄ pedes habent petuli appellant: qui frontē albaȝ
calidi. Ceruin⁹ est queȝ vulgo guaraneȝ dicunt. Eranē idē
vulgus vocat: ꝙ in moduȝ erei sit coloris. Myrte⁹ aūt est
pressus in purpura. Dosinus aūt dict⁹: ꝙ sit color ei⁹ de asi
no: idem ꝛ cinere⁹. Sūt aūt hi de agresti genere orti. quos
equiferos dicim⁹: ꝛ proinde ad vrbanā dignitatem transi
re nō possunt. Mauron niger est. Nigrū enī greci mauron
vocāt. Mann⁹ vo equ⁹ breuior ē: quē vulgo brunicū vel
bruniciū vocāt. Ueredos antiqui dixerūt: ꝙ veherent re
das.i.ducerent: vel ꝙ vias publicas currāt per q̄s ꝛ redas
ire solitū erat. Equoꝝ tria sunt genera. Unū generosum p
lijs ꝛ oneribus aptuȝ. Alterum vulgare atqȝ gregariuȝ ad
vehenduȝ non ad equitanduȝ aptuȝ. Tertiuȝ ex permixti
one diuersi generis ortuȝ: quod etiaȝ bigeneruȝ dicitur: qa
ex diuersis nascitur: vt mulus. Mulus autē a greco tractū
vocabulum habet: eo scilicet ꝙ iugo pistorum subact⁹ tar
das molendo ducat in gyruȝ molas. Iudei asserunt ꝙ ana
abnepos esau equarū greges ab asinis in deserto: ipse fece-
rit prim⁹ ascendi: vt mulorum inde noua contra naturam
animalia nascerent. Onagros quoqȝ ad hoc admissos esse
ad asinas: ꝛ ipsum istiusmodi reperisse concubitum: vt ve-
locissimi ex his asini nascerent. Industria quippe humana
diuersum animal in coitu coegit: sicqȝ adulterina cōmixti
one genus aliud repperit: sicut ꝛ iacob cōtra naturā coloꝝ
similitudines pcurauit. Nam tales fetus duce illi⁹ conci-
piebant: quales vmbras arietuȝ desup ascendentiū in aq̄ꝝ
speculo contēplabant. Deniqȝ ꝛ hoc ipsuȝ in equarū grege
fieri fert: vt generosos obyciant equos visib⁹ cōcipientiū:
quo eoꝝ similes cōcipere ꝛ creare possint. Naȝ ꝛ colūbarū
dilectores depictas ponūt pulcherrimas columbas ysdeȝ
locis qb⁹ ille versantur: quo rapiente visu siles generēt. In
de est ꝙ qdam grauidas mulieres iubēt nullos intueri tur
pissimos animaliū vultus: vt cenocefalos ꝛ simias: ne visi
bus occurrētes similis fet⁹ pariant. Hāc eniȝ feminarū di
cunt esse naturā: vt q̄les p̄spexerint: siue mēte cōceperint
in extremo voluptatis estu dū cōcipiūt: talē soboleȝ pcre-
ent. Ex enī animal in vsu venereo formas extrinsecas int⁹
transmittit: eorūqȝ satiata typis rapit species eoꝝ in ppriā
q̄litatem. In animātib⁹ bigenera dicunt que ex diuersis
nascunt: vt mulus ex equa ꝛ asino: burdo ex equo ꝛ asina
hybride ex apris ꝛ porcis: tityrus ex oue ꝛ hirco: musino
ex capra ꝛ ariete. Est autem dux gregis.

¶ De bestijs. Cap. II.

Bestiarum autē vocabulū pprie cōuenit leo
nibus pardis: tigrib⁹: lupis: ꝛ vulpibus: cani
busqȝ ꝛ simijs: ꝛ ceteris que vl ore vl vngui
bus seuiunt: exceptis serpētib⁹. Bestie autē
dicte a vi q̄ seuiunt. Fere appellate eo ꝙ na
turali vtant libertate ꝛ desiderio suo ferā-
tur. Sunt autē libere earū volūtates: ꝛ huc atqȝ illuc vagā-
tur. ꝛ quo anim⁹ duxerit: eo ferunt. Leonis vocabuluȝ ex
greca origine inflexū est in latinū. Grece enī leon vocat: et
est nomen notū: q2 ex parte corruptū. Leena vo totū grecū
est: sicut ꝛ dracena. Ut autē leena lea dicat: vsurpatū est a
poetis. Leo aūt grece latine rex interp̄tat: eo ꝙ sit p̄nceps
omniū bestiarū. Cui⁹ gen⁹ trifariū dicit. E qb⁹ breues: ac
iuba crispa imbelles sūt: lōgi ꝛ coma simplici acriores. Ani
mos eoꝝ frons ꝛ cauda indicat. Uirt⁹ eoꝝ in pectore: fir
mitas in capite. Septi aūt a venatorib⁹ terrā cōtuent: quo
minus cōspectis venabulis terreant. Rotarū timent stre
pitus: sȝ ignes magis. Cū dormierint vigilant oculi. Cū am
bulāt cauda sua cooperiūt vestigia sua ne eos venator iue-
niat. Cū genuerint catulū trib⁹ dieb⁹ ꝛ trib⁹ noctibus catu
lus dormire fert. Tūc deinde patris fremitu vl rugitu ve
lut tremefact⁹ cubilis locus suscitare dicit catulū dormiē
teȝ. Circa hominē leonū nā est benigna: vt nisi lesi neq̄ant
irasci. Patet enim eoꝝ misericordia exēplis assiduis. Pro
stratis enī parcūt: captiuos obuios repatriare permittunt:
homineȝ nō nisi in magna fama interimūt: de qb⁹ Lucre
ti⁹: Scimnisqȝ leonū ꝛc. Tigris vocata ppter velocē fugā.
Ita enī nomināt perse ꝛ medi sagittā. Est enī bestia varijs
distincta maculis: virtute ꝛ velocitate mirabilis: ex cuius
noie flumē tigris appellat ꝙ is rapidissim⁹ sit oīum fluuio
ruȝ. Has magis hyrcania gignit. Panther dict⁹ siue ꝙ oīȝ
animaliū amicus sit: excepto dracone: siue q2 ꝛ sui generis
societate gaudet: ꝛ ad eandē similitudinē qcqd accipit red
dit. Pan.n.grece omne dicit. Bestia hec est minutis orbi
culis suppicta ita vt oculatis ex fuluo circulis nigra vel al
ba distinguat varietate. Hec semel oīno parturit: cui⁹ cau
sa rō manifesta est. Naȝ cuȝ in vtero matris coaluere catu
li maturisqȝ ad nascēdū virib⁹ pollēt: odiūt tēpoꝝ moras:
itaqȝ oneratā fetibus vuluā tanq̄ȝ obstātē partui vnguib⁹
lacerāt: effundit illa partuȝ: seu potius dimittit: dolore coa
gente. Ita postea corruptis ꝛ cicatricosis sedib⁹ genitale se
men infusuȝ non heret acceptū: sed irritū resilit. Naȝ Pli-
nius dicit aialia cū acutis vnguib⁹ frequēter parere nō pos
se. Uiciant enī intrinsecus se mouētibus catulis. Pardus
secūdus post pātherē: est genus variū ac velocissimū ꝛ pre
ceps ad sanguinē. Saltu enī ad mortē ruit. Leopardus ex
adulterio leene ꝛ pardi nascit: ꝛ tertiā origineȝ efficit: sic ꝛ
Plinius in nāli historia dicit leonem cum parda: aut par
dum cum leena cōcūbere: ꝛ ex vtroqȝ coitu degeneres par
tus creari: vt mulus ꝛ eq̄ ex asino. Rhinocerō a grecis vo-
catus: latine interp̄tat in nare cornu. Idem ꝛ monoceron:
id est vnicornis: eo ꝙ vnuȝ cornu in media fronte habeat
pedū q̄ttuor: ita acutū ꝛ validuȝ vt qcquid impetierit: aut
ventilet: aut perforet. Nam ꝛ cū elephantis sepe certamen
habet: ꝛ in ventre vulneratum p̄sternit. Tante autem est
fortitudinis vt nulla venantiuȝ virtute capiatur: sed sicut
asserūt qui naturas animaliū scripserūt: virgo puella ppo
nitur que venienti sinuȝ aperit: in quo ille omni ferocitate
deposita caput ponit: sicqȝ soporatus velut inermis capit.
Elephantem greci a magnitudine corporis vocatū putāt:
ꝙ formam montis p̄ferat. Grece eniȝ mōs elepho dicitur.
Apud indos autē a voce barro vocat. Unde ꝛ vox ei⁹ bar
ritus dicit: ꝛ dentes ei⁹ ebur: rostrū autē promoscida dicit
q̄m illo pabuluȝ ori admouet: ꝛ est angui similis: vallo mu
nitus eburneo. Hos boues lucas vocabant antiqui roma
ni boues: quia nullū anmal grandius videbant: lucas qa i
lucania illos primos pyrrhus in p̄lio obiecit romanis. Nā
hoc genus animantis in rebus bellicis aptuȝ est. In eis.n.
perse ꝛ indi ligneis turrib⁹ collocatis tanq̄ȝ de muro iacul
dimicant. Intellectu autē ꝛ memoria multa vigent. Grega
tim incedunt: motu quo valent salutāt homines: murē fu
giunt: auersi coeunt. quādo autē parturiunt: in aquis vl in
insulis dimittūt fetus: propter dracones: q2 inimici sunt et
ab eis implicati necant. Biennio auteȝ portant fetus: nec
amplius q̄ȝ semel gignūt: nec plures sed tm̄ vnuȝ. Uiuunt
autem annos trecētos. Apud solam africam ꝛ indiam ele
phanti prius nascebantur: nunc sola eos india gignit. Gry
phes vocatur: ꝙ sit animal pēnatum ꝛ quadrupes. Hoc ge
nus feraruȝ in hyperboreis montibus nascitur: omni par
te corporis leones sunt: alis ꝛ facie aquilis similes: equis
vehementer infesti. Nam ꝛ homines viuos discerpūt. Ca
meleon nō habet vnum colorem sed diuersa varietate cō
spersus: vt pardus. Dictus autem ita: eo ꝙ cameli similitu
dinem habet ꝛ leonis: huius cameleontis corpusculum ad
colores quos videt facillima conuersione variatur: quod
animalium aliorum non est ita ad cōuersioneȝ facilis cor-
pulentia. Cameleopardus dictus qđ dum sit vt pardus al
bis maculis superaspersus: collo equo similis: pedib⁹ bu
balis: capite tamen camelo similis: hunc ethiopia gignit.
Linx dictus quia in luporuȝ genere numeratur: bestia ma
culis distincta terga vt pardus: sed similis lupo. Unde ꝛ il
le licos: iste linx. Huius vrinam cōuerti in duritiā preciosi
lapidis dicunt qui ligurius appellatur: ꝙ ꝛ ipsos linces sen
tire hoc documento probatur. Nam egestum liquoreȝ ha
renis inquantū potuerit contegūt inuidia quadā nature
ne talis egestio trāseat in vsuȝ humanū. Linces dicit Pli
nius extra fetum vnuȝ nō admittere secunduȝ. Castores a
castrando dicti sunt. Nam testiculi eorum apti sunt medi
caminibus propter ꝙ cum presenserint venatorem ipsi se
castrāt ꝛ morsibus vires suas amputāt: de quibus Cicero
in scauriana: redimunt se a parte corporis: propter ꝙ maxi
me expetunt. Iuuenalis. Qui se eunuchū ipse facit: cupiēs
euadere dāna testiculi. Ipsi sunt ꝛ fibri qui etiam pontici
canes vocantur. Ursus fertur dictus ꝙ ore suo formet fe
tus: quasi orsus. Nam aiūt eos informes generare partus:
ꝛ carnem quādam nasci quā mater lambiēdo in membra
componit. vnde est illud: Sic format lingua fetum cum p
tulit vrsa. Sed hoc imaturitas partus facit. Deniqȝ.xxx.
die generat: vñ euenit: vt precipitata fecunditas informis
procreetur. Ursorum caput inualiduȝ: vis maxima in bra
chijs ꝛ in lumbis. Unde interduȝ erecti insistunt. Lupus
greca determinatione in linguā nostram transfertur. Lu
pos enim illi licos dicunt. Licos autem grece a morsibus
appellatur ꝙ rabie rapacitatis queqȝ inuenerit trucidet.

Alij lupos vocatos aiũt: quasi leopos: ꝙ quasi leoni ita sit illi virtus in pedibus: vnde quicquid pede presserit: non viuit. Rapax autem bestia ꝛ cruoris appetens. De quo rustici aiunt: Uocem homines perdere si eũ prior lupus viderit. Unde ꝛ subito tacenti dicit̃: lupus in fabula. Certe si se per visuȝ senserit: deponit feritatis audaciaȝ. Lupi toto anno non amplius q̃ȝ diebus .xii. coeũt: famẽ diu portãt: ꝛ post lõga ieiunia mltuȝ deuorãt. Lupos ethiopia mittit ceruice iubatos: ꝛ tanto varios: vt nulluȝ colorez dicant illis abesse. Canis nomẽ latinũ grecã ethymologiã videt̃ habere. Grece eni cinos dicit̃: lȝ eũ quidã a canore latratus appellatũ estimẽt: eo ꝙ insonet: vnde ꝛ canere. Nihil autez sagacius canibus. Plus eni sensus ceteris animalibus habẽt. Nãqȝ soli sua nomina recognoscũt: dominos suos diligunt: dominorũ tecta defendunt: pro dominis suis se morti obijciunt: voluntarie cũ domino suo ad predã currũt: corpus dñi sui etiaȝ mortuũ non relinquunt. Quoꝝ postremo natura est externa hoies esse nõ posse. In canibus duo sunt expectanda: aut fortitudo aut velocitas. Catuli abusiue dicunt̃ quarumlibet bestiarũ filij. Nam catuli proprie canũ sunt: per diminutionẽ distincti. Licisci aũt dicunt̃: vt ait Plinius: Canes nati ex lupis: ꝛ canibus cũ iter se forte miscent̃. Solẽt ꝛ inde feminas canes noctu in siluis alligatas admitti ad tigres bestias: a quib⁹ insiliri ꝛ nasci ex eodem fetu: canes adeo acerrimos ꝛ fortes: vt complexu leones prosternant. Uulpes dicta q̃si volupes. Est eni volubilis pedib⁹ ꝛ nũq̃ȝ rectis itineribus: sed tortuosis anfractibus currit: fraudulentũ animal: insidijsqȝ decipiens. Nam dum nõ habuerit escaȝ fingit mortẽ: sicqȝ descẽdẽtes quasi ad cadauer volucres rapit ꝛ deuorat. Simie grecũ est nomẽ: id est pssis naribus. Unde ꝛ simias dicimus: ꝙ suppressis naribus sint: ꝛ facie feda: rugis turpiter follicãtibus: lȝ ꝛ capellarũ sit pressum habere nasuȝ. Alij simias latino arbitrantur sermone vocatas eo ꝙ mlta in eis similitudo rationis humane sentitur: sed falsum est. He elementorũ sagaces noua luna exultant: media ꝛ caua tristant̃. Fetus quos amãt ante se gestant: neglecti circa matrem herent. Horuȝ genera quinqȝ sunt: ex qbus circopetici caudas habẽt. Simia eniȝ cũ cauda est quã quidaȝ durã vocant. Sfinge villose sunt comis mãmis prominentib⁹: dociles ad feritatis obliuionem. Cenocephali: ꝛ ipsi similes simijs: sed facie ad modum canis: vnde ꝛ nuncupati. Satyri facie admodũ grata: ꝛ gesticularis motibus inquieti. Callitrices: toto pene aspectu a ceteris distant. Sunt enim in facie producta barba: ꝛ lata cauda. Leontofonos: bestia modica: ꝛ ex eo ita vocata: quia capta exuritur: eiusqȝ cinere asperse carnes: ꝛ posite per cõpita semitarum leones necant si quãtulũcunqȝ ex illis sumpserint. Strix animal in africa herinatij simile: vocatuȝ a spinarum stridore: quas tergo laxatas emittit: ꝛ canes insequẽtes: vulnerat. Enydros bestiola ex eo nuncupata: ꝙ in aquis versetur: ꝛ maxime in nilo. Que si inuenerit dormiẽtẽ crocodilũ: volutat se in lutũ primũ ꝛ intrat per os ei⁹ i vẽtrem: ꝛ carpens oia interiora eius exit viua de visceribus crocodili ipso mortuo. Hic neomon grece vocat⁹ eo ꝙ odore suo ꝛ salubria ciboꝝ: ꝛ venenosa prodant̃. de quo Dracõtius ait. Predicit suillus vim cuiuscunqȝ veneni. Suillus autem a setis est nũcupatus. Hic etiã serpentes insequit̃: qui cuȝ aduersus aspidẽ pugnat: caudã erigit: quã aspis maxime obseruat: q̃si minantẽ: ad quã cuȝ vim suã trãsfert decepta corrumpitur. Musio appellatus ꝙ muribus infestus sit. Hunc vulgus captũ a captura vocat. Alij dicunt ꝙ captat id est videt. Nam tanto acute cernit vt fulgore luminis noctis tenebras superet. Unde ꝛ a grecis venit catus: id est ingeniosus. απο του καιειν. Furo a furuo dict⁹. vnde ꝛ fur. Tenebrosos enim ꝛ occultos cuniculos effodit: ꝛ eycit predam quã inuenerit. Melo vel ꝙ sit rotundissimo mẽbro, vel ꝙ fauos petat: ꝛ assidue mella captet.

De minutis animantibus. Cap. II.

Mus pusillũ animal: grecũ illi nomen est. quicquid vero ex eo trahit latinũ fit. Alij dicũt mures ꝙ ex humore terre nascantur. Naȝ mus terra: vñ ꝛ hum⁹. His in plenilunio iecur crescit: sicut q̃dam maritima augentur: que rursus decrescente luna deficiunt. Sorex latinuȝ est eo ꝙ rodat: ꝛ in moduȝ serre pcidat. Antiqui autẽ soricẽ sauricẽ dicebãt: sicut ꝛ cloduȝ claudũ. Mustela dicta: quasi mus longus. Nam telũ a longitudine dictũ. Hec ingenio subdola in domib⁹ vbi nutrit catulos suos trausfert mutatqȝ sedẽ. Serpentes etiã ꝛ mures persequtur. Duo autẽ genera sũt mustelarũ. Alterũ eniȝ siluestre est: distans magnitudine: qđ greci ictidas vocant. alterũ in domib⁹ oberrans. Falso autẽ opinant̃ qui dicunt mustelã ore cõcipere: aure effundere partũ. Mus araneũ cuius morsus aranee: est in sardinia animal perexiguũ: aranee forma: cuius morsu preciduntur tecta: que solifuga dicitur: ꝙ dieȝ fugiat. In metallis argẽtarijs plurima est: occulta reptãs: ꝛ per imprudẽtiã supersedẽtibus pesteȝ facit. Talpa dicta: ꝙ sit dãnata cecitate perpetua ꝛ tenebris. Est enim absqȝ oculis. semp terrã fodit: ꝛ humũ egerit: ꝛ radices subter frugibus comedit: quã greci affalam vocãt. Glires dicti sunt: qꝛ pingues eos efficit somnus. Nã gliscere dicim⁹ crescere. Hyeme. n. tota dormiũt: ꝛ imobiles q̃si mortui iacent: tempore estiuo reuiuiscunt. Heritius aial spinis coopertũ: qđ exinde dicit̃ noiatum: eo ꝙ subrigit se quãdo spinis suis claudit̃: quib⁹ vndiqȝ ptectus est cõtra insidias. Nam statim vt aliqd psenserit: primũ se subrigit: atqȝ i globũ cõuersus: in sua se arma recolligit. Hui⁹ prudentia q̃dã est. Naȝ dum absciderit vuã de vite: supin⁹ sese volutat super eã: ꝛ sic eã exhibet natis suis. Grillus: nomen a sono vocis hȝ. Hic retro ambulat: terrã terebrat: stridet noctibus. Uenat̃ euȝ formica circũligata capillo in cauernã eius cõiecta afflata pri⁹ puluere ne se abscõdat: ita formice cõplexibus trahit̃. Formica dicta eo ꝙ ferat micas farris: cuius solertia multa. Prouidet eni in futuruȝ: ꝛ pparat estate qđ hyeme comedat. In messe autẽ eligit triticũ: hordeũ nõ tãgit. Dũ pluit ei sup frumentuȝ: totũ eycit. Dicunt̃ in ethiopia esse formice ad formã canis: q̃ harenas aureas pedib⁹ eruunt: quas custodiũt ne quis auferat: captãtesqȝ ad necẽ persequunt̃. Formicoleon ob hoc vocat⁹: qꝛ est vel formicarũ leo vel certe formica pariter ꝛ leo. Est enim aial paruum formicis satis infestum: qđ se in puluere abscondit: et formicas frumenta gestantes interficit. Proinde autẽ leo ꝛ formica vocatur: qꝛ alijs animalibus vt formica est: formicis aute vt leo est.

De serpentibus. Cap. III.

Anguis vocabulũ oium serpentiũ genus: ꝙ plicari ꝛ ꝯtorqueri põt: ꝛ inde anguis ꝙ angulosus sit: ꝛ nunq̃ȝ rectus. Angues autem apud antiquos pro genus lucoꝝ erãt habiti semp: vnde ꝛ Persi⁹: Pinge duos angues pueri sacer est lucus. Colubruȝ cõstat ab eo dictũ ꝙ colat vmbras: vel ꝙ i lubricos tractus flexib⁹ sinuosis labitur. Naȝ lubricũ dicitur quicqd labitur dum tenetur: vt piscis ꝛ serpẽs. Serpẽs aũt nomẽ accepit: qꝛ occultis accessibus serpit: nõ apertis passib⁹: sȝ sq̃marũ minutissimis nisibus repit. Illa aũt que quattuor pedibus nitunt̃: sicut lacerte ꝛ stelliões: nõ serpẽtes sed reptilia nominant̃. Serpẽtes autez reptilia sunt: qꝛ ventre ꝛ pectore reptant. Quoꝝ tot venena: quot genera: tot pernicies quot species: tot dolores quot colores habent̃. Draco maior cũctorum serpentiũ siue oium animantiuȝ super terrã. Hunc greci draconta vocant. Unde ꝛ deriuatum est in latinum vt draco diceretur: quia sepe a speluncis abstract⁹: fertur in aerem concitaturqȝ propter euȝ aer. Est autez cristatus ore paruo: ꝛ arctis fistulis: per quas trahit spiritum ꝛ linguã exerat. Uim autẽ nõ in dentibus: sed in cauda habet: ꝛ verbere potius q̃ȝ rictu nocet. Innoxius autẽ est a venenis: sed ideo huic ad morteȝ faciendã venena nõ esse necessaria: quia si quem ligauerit occidit. A quo nec elephas tutus est sui corporis magnitudine. Nam circa semitas delitescens per quas elephanti solito gradiuntur: crura eoruȝ nodis illigat ac suffocatos perimit. Gignitur autẽ in ethiopia ꝛ in india: in ipso incendio iugis estus. Basiliscus grece latine interpretat̃ regulus: eo ꝙ rex serpentiuȝ sit: adeo vt eum videntes fugiant: quia olfactu suo eos necat. Nam ꝛ hominem si aspiciat interimit. Siquidem ad eius aspectũ nulla auis volans illesa trãsit: sed q̃uis procul sit: eius ore combusta deuoratur. A mustellis tamen vincitur: quas illic homines inferunt cauernis: in quibus delitescũt. Itaqȝ eũ visa fugit quem illa persequitur ꝛ occidit. Nihil eniȝ parens ille rerum sine remedio cõstituit. Est autez longitudine semipedalis albis maculis lineatus. Reguli autẽ sicut scorpiones arẽtia queqȝ sectãtur: ꝛ postq̃ȝ ad aquas venerint ibiqȝ aliquẽ momorderint. hydrophobas ꝛ lymphaticos faciunt. Sibilus idem est qui ꝛ regulus. Sibilo eni occidit: anteq̃ȝ mordeat vl̃ exurat. Uipera dicta ꝙ vi pariat. Nam cum venter eius ad partuȝ intumuerit catuli nõ expectantes maturã nature solutionez corrosis eius laterib⁹ vi erumpunt cũ matris interitu. Lucanus: Uiperei coeũt abrupto corpore nati. Fertur autẽ ꝙ masculus ore inserto vipere semen expuat. Illa autẽ ex voluptate libidinis in rabiez versa caput maris ore receptũ pcidit. Ita fit vt parẽs vterqȝ pereat: masculus dũ coit: femina duȝ parturit. Ex vipera autez fiunt pastilli qui tyriaci vocaut̃ a grecis. Aspis vocata ꝙ morsu venena immittat ꝛ aspergat. Jos eniȝ greci venenũ dicunt: ꝛ inde iaspis ꝙ morsu venenato interimat. Huius diuersa genera ꝛ species ꝛ dispares effect⁹ ad nocẽdum. Fertur autẽ aspis cuȝ ceperit pati incantatorẽ: qui eã quibusdã carminibus pprijs euocat: vt eã de cauerna producat: illa cuȝ exire noluerit: vnã aurẽ in terrã premit: alteram cauda obturat ꝛ operit: atqȝ ita voces illas magicas non audiens: non exit ad incantãtez. Dipsas genus aspidis qui latine situla dicitur: qꝛ quẽ momorderit siti perit. Hypnalis genus aspidis: dicta ꝙ somno necat. Hanc sibi cleopatra apposuit: ꝛ ita morte q̃si somno soluta est. Emorrois aspis nuncupatur: ꝙ sanguinẽ sudet qui ab eo morsus fuerit: ita vt dissolutis venis: quicquid vite est p sanguinẽ euocet. Grece eni sanguis hema dicitur. Prester aspis semper ore patẽti ꝛ vaporãti currit. Cui⁹ poeta sic meminit. Oraqȝ distendens auidus fumantia prester. Hic quem pcusserit distenditur: enormiqȝ corpulentia necatur: extuberatũ. n. putredo sequitur. Septabificus aspis: qui dum momorderit hominẽ statiȝ eũ consumit: ita vt liquefiat totus in ore serpẽtis. Cerastes serpens dict⁹ eo ꝙ in capite cornua habeat similia arietũ. κεραστα eniȝ greci cornua vocant. sunt autem illi quadrigemina cornicula: quorũ ostentationẽ velut escam illiciens sollicitata aialia perimit: totũqȝ eius corpus harenis tegit: nec vlluȝ idiciũ sui prebet: nisi ea ex parte qua inuitatas aues vl̃ animalia capit. Est aũt flexuosus plusq̃ȝ alij serpentes: ita vt spinã habere nõ videatur. Scitalis serpens vocatus est eo ꝙ tanta prefulget tergi varietate: vt notarum gratia retardet aspicientes: ꝛ quia reptando pigrior est: quos assequi non valet: miraculo sui stupentes capit. Tanti autem feruoris est vt etiã hyemis tempore exuuias corporis feruẽtis exponat. de quo Lucanus: Et scitale sparsis etiã nũc sola pruinis: exuuias positura suas. Amphybena dicta eo ꝙ duo capita habeat: vnũ i loco suo: alterũ in cauda: currẽs ex vtroqȝ capite tractu corporis circulato. Hec sola serpentiũ frigori se cõmittit: prima omnium procedens: de qua idem Lucanus: Et grauis in geminum vrgens caput amphybena. Cuius oculi lucent veluti lucerne. Enidris coluber in aqua viuens. Greci eniȝ hydor aquaȝ vocant. Hydros aquatilis serpens: a quo icti obturgescunt: cuius quidam morbũ boam dicunt: eo ꝙ fimo bouis remedietur. Hydra draco multoꝝ capituȝ: qualis fuit in lerna palude prouincie archadie: hec latine excedra dicitur: ꝙ vno ceso tria capita excrescebant: sed hoc fabulosuȝ est. Nam constat hydrã locum fuisse euomentẽ aquas vastantes vicinam ciuitatez: in quo vno meatũ clauso multi erumpebant. Quod hercules videns: loca ipsa exussit: ꝛ aque clausit meatus. Nam hydra ab aqua dicta est. Chelydros serpens quasi chersydros dicitur: quia ꝛ in aquis ꝛ in terris morat̃. Nã χερσον dicunt greci terrã: υδωρ aquã hic per quã labitur terrã fumare facit: quez sic Macer describit. Seu terga expirãt spumãtia virus: seu terra fumat teter qua labit̃ anguis: ꝛ Lucanus: Tractiqȝ via fumante chelydri. Semper enim directus ambulat. Nam si torserit se dum currit statim crepat. Rinatrix serpens aquã veneno inficiens. In quocunqȝ enim fonte fuerit veneno eã imiscet. de quo Lucanus: Rinatrix violator aque. Cẽcris serpẽs inflexuosa que semper iter rectũ efficit: de qua Lucanus: Et semper recto lapsurus limite cẽcris. Parias serpens q̃ semper in cauda ambulat: ꝛ sulcuȝ facere videtur: de quo idem Lucanus: Quo cõtemptus iter cauda sulcare parias. Boas anguis italie imensa mole persequit̃ greges armẽtorum ꝛ bubalos: ꝛ plurimo lacte irriguis vberibus se innectit: ꝛ suggens interimit atqȝ inde a boũ populatiõe boas nomẽ accepit. Jaculus serpẽs volãs: de quo Lucanus: Jaculiqȝ volucres. Exiliũt enim in arboribus ꝛ dũ aliquod animal obuiũ fuerit iactãt se super illud ꝛ pimũt. Unde ꝛ iaculi dicti sunt. In arabia autẽ serpẽtes sunt cuȝ alis que sirene vocantur: q̃ plus currũt ab equis: sed etiaȝ ꝛ volare dicuntur: quoꝝ tm̃ virus est: vt morsuȝ ante mors insequatur q̃ȝ dolor. Obites dicta ꝙ colorez arene habeat de qua. poeta. Et paruis pictus maculis thebanus obites cõcolor exutis atqȝ indiscretus harenis admotus. Seps exigua serpẽs: que nõ soluȝ corpus sed ꝛ ossa veneno consumit. Cuius poeta sic meminit: Ossaqȝ dissoluens cuȝ corpore tabificus seps. Dipsas serpens tante exiguitatis fert̃: vt cum calcatur nõ videatur. Cuius venenuȝ ante extinguit q̃ȝ sentiatur: vt facies preuẽta morte: nec tristiciaȝ inducat morituri: de quo poeta: Signiferũ iuuenẽ tyrrheni sanguinis aulum: tortam caput retro dipsas calcata momordit. Uix dolor aut sensus dentis fuit. Salpinga serpẽs est que nõ videt̃. Cecula dicta ꝓpter ꝙ parua sit: ꝛ nõ habeat oculos. Centũpeda a multitudine peduȝ dicta. Brucus est cuius pene totuȝ corpus in ventre colligitur. Lacert⁹ reptilis genus est: vocatus ita ꝙ brachia habeat. Genera lacertorum plura vt botrax: salamandria: saura: stellio. Botraca dicta ꝙ rane habeat faciem. Nam greci ranaȝ botracã vocant. Salamandria vocata: ꝙ contra incendia valeat: cuius inter omnia venenata vis maxima est. Cetera enim singulos feriunt: hec plurimos pariter interimit. Naȝ si arbori irrepserit: omnia poma ificit veneno: ꝛ eos q eos ederint occidit: qui etiam si vel in puteuȝ cadat vis veneni ei⁹ potantes interficit. Ista contra incendia repugnans: ignes sola animaliũ extinguit. Uiuit enim in medijs flãmis sine dolore ꝛ consumptione: ꝛ nõ soluȝ qꝛ non vritur: sed extinguit incendiũ. Saura lacertus q̃ quãdo senescit cecantur oculi eius: ꝛ intrat in foramen parietis aspicientis contra orientẽ: ꝛ orto sole intendit ꝛ illuminatur. Stellio de colore inditũ nomen habet. Est enim tergore pictus lucentib⁹ guttis in modũ stellarum: de quo Ouidius: Apiumqȝ colori nomen habet: varijs stellatus corpore guttis. Hic autẽ

scorpionibus adeo cōtrarius tradit̄ vt viso eo pauorez his afferat ꝛ torporez. Sūt ꝛ alia serpentiū genera: vt admodi ceelephātie: chamedracōtes. Postremo quātus nominū tantus mortiū numerus. Oēs autē serpētes natura sua frigidi sunt: nec pcutiunt: nisi quādo calescunt. Nā quādo sūt frigidi nullum tangūt. Unde ꝛ venena eoꝝ plus die q̃ nocte nocent. Torpēt enim noctis algore ꝛ merito: qꝛ frigide sunt nocturno rore. In se eni adducūt vaporē corporis gelide pestis: ꝛ natura frigide. Uñ ꝛ hyeme in nodos torquētur: estate soluuntur. Inde est ꝙ dūz quisq; serpentiū veneno percutit̄: pmū obstupescit: ꝛ postea vbi in illo calefactū ipsum virus exarserit: statim hominē extinguit. Uenenuz autē dictū: eo ꝙ per venas vadit. Infusa eniz pestis eius p venas vegetatiōe corpis aucta discurrit: ꝛ animā extiguit. Unde nō potest venenū nocere nisi hominis tetigerit sanguinez: Lucanus: Noxia serpētiū est admixto sanguine pestis. Omne autē venenuz frigiduz est: ꝛ ideo aīa que ignea est fugit venenū frigiduz. In naturalib⁹ bonis que nobis ꝛ irrationabilibus animātibus videmus esse cōmunia: viuacitate quadaz sensus serpēs excellit. Unde ꝛ legit̄ in genesi: Serpēs autez erat sapientior omnibus pecoribus terre. Dicit autē Plinius si creditur: ꝙ serpētis caput: etiā si cū duobus euaserit digitis nihilomin⁹ viuit: Unde ꝛ totū corpus obycit pro capite ferientibus. Anguib⁹ vniuersis hebes visus est. Raro in aduersuz contuentur: nec frustra: cū oculos nō habeant: sed in tēporibus adeo vt citius audiant q̃ aspiciāt. Nullū autē animal in tanta celeritate linguā mouet vt serpēs adeo vt triplicē linguaz habere videatur cū vna sit. Serpētiū humida sunt corpora. adeo vt quaq̃ eūt viā humore designent. Uestigia serpentium talia sunt: vt cum pedibus carere videantur: costis tamē ꝛ squamarum nisibus repant: quas asummo gutture vsq; ad imaz aluuz parili modo dispositas habent. Squamis enim quasi vnguibus: costis quasi crurib⁹ innitunt̄. Unde si in qualibet corporis parte ab aluo vsq; ad caput ictu aliquo collidat̄: debilis reddita cursum habere nō possit: qꝛ vbicunq; ictus ille inciderit spinam soluit per quā costarum pedes ꝛ motus corporis agebantur. Serpētes autem diu viuere dicūtur: adeo vt deposita vetere tunica senectutem deponere: atq; in iuuentutem redire phibeantur. Tunice serpentuz exuuie nuncupātur eo ꝙ is quādo senescunt sese exuunt: quibus exuti in iuuentutem redeunt. Dicuntur autez exuuie ꝛ induuie: qꝛ exuunt̄ ꝛ induūtur. Pythagoras dicit de medulla hominis mortui que in spina est serpentez creari: quod etiam Ouidius in metamorphoseoꝝ libris cōmemorat dicens: Sunt qui cuz clauso putrefacta est spina sepulchro mutari credāt humanas angue medullas. Qd̄ si creditur merito euenit: vt sicut per serpentē mors hoīs: ita ꝛ p hominis mortem serpens. Fertur autem ꝙ serpens hominem nudum non sit ausus attingere.

Cap. V. De vermibus.

Vermis est animal qd̄ plerūq; de carne vel de ligno vel de quacunq; re terrena sine vllo cōcubitu gignitur: lz nonnunq̃ ꝛ de ouis nascantur vt scorpio. Sunt autem vermes aut terre: aut aque: aut aeris: aut carniū: aut frondium: aut lignorum: aut vestimentoꝝ. Aranea vermis aeris: ab aeris nutrimento cognominata que exiguo corpore longa fila deducit ꝛ tele semper intenta: nunq̃ desinit laborare: perpetuū sustinēs in suo labore suspendium. Sanguisuga vermis aquatilis: dicta ꝙ sanguinem sugit. Potātibus enim insidiatur: cūq; illabitur faucibus vel vbi vspiam adheserit sanguinē hauserit: ꝛ cum nimio cruore maduerit euomit id quod hausit: vt recentiorem denuo sugat. Scorpio vermis terrenus: q potius vermibus ascribitur nō serpentibus: animal armatum aculeo: ꝛ ex eo grece vocatum: ꝙ cauda figat: ꝛ arcuato vulnere venena diffundat. Proprium est autez scorpionis ꝙ manus palmam non feriat. Cantareda vermis terrenus qui humano corpori statim vt fuerit applicatus: sui adustiōe vesicas efficit plenas humore. Mltiples vermis terrenus: ex multitudine pedum vocatus: qui contra ictū contractus in globuz complicatur. Nascitur sub petris ex humore ꝛ terra. Limax vermis limi dictus ꝙ in limo vel de limo nascatur: vnde ꝛ sordidus semper ꝛ imundus habetur. Bombix frondiuz vermis ex cuius textura bombycinum conficitur. Appellatur autem hoc nomine: ab eo ꝙ euacuetur dū fila generat: ꝛ aer solus in eo remaneat. Eruca frondium vermis oleribus vel pampino inuoluta: ab erodendo dicta: cuius meminit Plautus: Imitatus nequā bestiam ꝛ maleficam inuolutam in pampino. Implicat se eadem: nec aduolat vt locusta: vt huc illucq; discurrens: semipasta dimittat: sed permanet perituris frugibus ꝛ tardo lapsu pigrisq; morsibus vniuersa cōsumit. Teredonas greci vocant lignorum vermes ꝙ terendo edant. Hos nos termites dicimus. Ita enim apud latinos ligni vermes vocātur quos tempore inopportuno cese arbores gignunt. Tinea vestimētoꝝ vermis dicta ꝙ teneat: ꝛ eo vsqz insedeat quo erodat. Inde ꝛ pertinax: ꝙ in eandem rem idētidez vrgeat. Uermes carnium emigraneus: lumbricus: ascaride: costi: pediculi: pulices: lēdex: tarm⁹: ricin⁹ vsia: cimex. Emigraneus vermis capitis vocat̄. Lūbricus vermis itestinorum: dict⁹ quasi lubricus quia labitur: vel ꝙ in lumbis sit. Ascaride. Costi. Pediculi vermes cutis a pedibus dicti: vnde ꝛ pediculosi dicuntur: quibus pediculi in corpore efferuescunt. Pulices vero vocati sunt: ꝙ ex puluere magis nutriantur. Tarmus vermis est lardi. Ricinus vermis est canis: vocatus eo ꝙ heret in auribus canum. Cinos eniz grece canis est. Usia vermis est porci appellata quia vrit. Nā vbi momorderit: adeo locus ardet: vt statim ibi vesice fiant. Cimex de similitudine cuiusdam herbe vocatus: cui⁹ fetorem habet. Proprie autez vermis in carne putrefacta nascitur. tinea in vestimētis: eruca in olere: teredo in lignos tarmus in lardo. vermis nō vt serpens apertis passibus vl squamarum nisibus repit: quia non est illi spine rigor vt colubri: sed indirectum corpusculi sui partes gradatim porrigendo contractas contrahendo porrectas motuz explicat sicq; agitatus perlabitur.

Cap. VI. De piscibus.

Pisces dicti vnde ꝛ pecus a pascendo scilicz. Reptilia ideo dicunt̄ hec que natant eo ꝙ reptandi habeant speciem ꝛ naturaz: q̃uis se in profundum imergant: tamen in natando repunt: vnde ꝛ Dauid ait: Hoc mare magnū ꝛ spatiosum manibus: illic reptilia quorum non est numerus. Anfinia sunt quedā genera piscium dicta eo ꝙ ambulandi in terris vsum: ꝛ natandi in aquis officium habeant. Anfi enim grece vtrunq; dicitur: id est quia in aquis ꝛ in terris viuunt vt foce crocodili: hippotami: hoc est equi fluuiales. Pecoribus autem ꝛ bestys ꝛ volatilibus ante homines nomina imposuerunt q̃ piscibus: quia prius visa sunt ꝛ cognita. Pisciuz vero postea paulatim cognitis generibus nomina istituta sunt: aut ex similitudine terrestriū animaliuz: aut ex specie propria siue moribus: seu colore vel figura aut sexu. Et similitudine terrestriuz: vt rane: ꝛ leones ꝛ vituli ꝛ nigri meruli ꝛ paui diuerso colore dorso ꝛ collo picti: ꝛ turdi albouary: ꝛ cetera que sibi iuxta species terrestrium animaliuz nomina vendicarūt. Ex moribus terrestriuz: vt canes in mari a terrenis canibus nūcupati ꝙ mordeant: ꝛ lupi ꝙ improba voracitate alios persequantur. A colore: vt vmbre quia colore vmbre sunt: ꝛ aurate: quia in capite auri colorem habēt ꝛ vary a varietate: quos vulgo tructas vocant. A figura: vt orbis: qꝛ rotundus est: totusq; in capite constat: ꝛ solea ꝙ sit instar calciamentoꝝ solys. A sexu vt musculus ꝙ sit balene masculus. Ei⁹ eniz coitu concipere hec belua perhibetur. Hinc ꝛ masculi cochlearum quoꝝ lacte concipiunt ostree. Balene autem sunt imense magnitudinis bestie: ab amittēdo ꝛ fundendo aquas vocate. Ceteris enim bestys maris altius iaciunt vndas. [illegible] eni grece emittere. Cete dicte ΤΟ ΚΗΤΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΗΤΗ. hoc est ob imanitatez. Sunt eni ingētia genera beluarū ꝛ equalia montiuz corpora: qualis cetus excepit ionā: cuius aluus tante magnitdis fuit: vt instar obtineret inferni: dicente ppheta: Exaudiuit me de ventre inferni. Equi marini ꝙ prima parte equi sūt postrema soluunt̄ in piscē. Bocas dicunt esse boues marinos quasi boacas. Cerulei a colore appellati. Nam ceruleū est viride cum nigro vt est mare. Delphines certum habēt vocabulum ꝙ voces hominū sequant̄: vel ꝙ ad sinphoniam gregatim cōueniant. Nihil in mari velocius istis. Naz plerūq; salientes naues transuolant. Quando autez preludunt in fluctibus ꝛ vndarum se motibus saltu precipiti ferūt: tempestates significare vident̄. Hi pprie simones nominantur. Est ꝛ delphinum genus in nilo dorso serrato qui crocodilos tenera ventriū secantes interimunt. Porci marini qui vulgo vocantur suilli: qui dum escam querunt more suis terrā sub aquis fodiunt. Circa guttur enim habent oris officium: ꝛ nisi rostrū harenis imergant: pastuz nō colligunt. Corui a cordis voce dicti: qꝛ grūniunt pectore: suaq; voce proditi capiuntur. Tinni grecū nomen habēt. Hi ingrediuntur veris tēpore: intrant dextro latere: leuo exeūt. Hoc inde creduntur facere ꝙ dextris oculis acutius videant q̃ sinistris. Gladius dicitur: eo ꝙ rostro maiori nato sit ꝛ ob hoc naues pfossas mergit. Serra nūcupata qꝛ serratā cristam habet: ꝛ subter natans nauem secat. Scorpio dict⁹ qꝛ ledit dum manu tollitur. Tradunt decem cancris cum ocimi manipulo alligatis: omnes qui ibi sūt scorpiones ad eum locum congregari. Aranea genus piscis: dictus ꝙ aure feriat. Habet eni stimulos: de quib⁹ pcutit. Crocodilus a croceo colore dictus gignit̄ in nilo: aīal q̃drupes in terra ꝛ in aquis valēs: lōgitudine plerūq; viginti cubitoꝝ: dentium ꝛ vnguiuz imanitate armatū: tantaq; cutis duritia vt q̃uis fortium ict⁹ lapidum tergo repcussus sit non sentiat. Nocte in aquis: die in humo gescit. Oua in terra fouet: masculus ꝛ femina vices seruant. Hūc pisces qdam serratam habētes cristā tenera ventriū desecātes interimūt. Solus aīalibus superiorē maxillā mouere dicit̄. Hippotam⁹ vocatus: ꝙ sit equo similis dorso iuba ꝛ hinnitu: rostro resupinato a primis dentib⁹: cauda tortuosa: vngulis binis. Die i aquis cōmorat̄: nocte segetes depascit̄: ꝛ hūc nilus gignit. Pagrū quē greci fagrū ideo nūcupāt: ꝙ duros dētes habeat: ita vt ostreis in mari alatur. Dentrix pro multitudine et granditate dentiū dicit̄. Lepus a similitudine capitis nuncupatus. Lupū vt dictuz est auiditas appellauit piscem in captura ingeniosum: deniq; recte circūdatus fert̄ harenas arare cauda atqz ita cōditus transire recte. Mullus vocatus ꝙ mollis sit atq; tenerissim⁹: cui⁹ cibo tradūt libidinē inhiberi: oculoꝝ aūt aciē hebetari: hoīes vero qui his sepe pasti sunt: piscem olent. Mullus in vino necatus hi qui inde biberint tediuz vini habent. Mugilis nomen hz: ꝙ sit multū agilis. Nam vbi dispositas senserit piscatoruz insidias: cōfestim retrorsuz rediēs ita transilit rete: vt volare piscem videas. Melanurus eo ꝙ nigrā caudam habeat ꝛ nigras pēnas: ꝛ in corpore lineas nigras. Melan eni greci nigrum vocāt. Glaucus a colore dictus: eo ꝙ albus sit. Greci enī albū glaucū dicūt. Hic estate raro apparet: nisi tm̄ i nubilo. Timallus ex flore nomen accepit. Timū quippe flos appellat̄. Nā dum se specie grat⁹ ꝛ sapore iocūdus: tn̄ sicut flos fragrat: ꝛ corpore odores aspirat. Escarus dictus: eo ꝙ solus escā ruminare phibet̄. Deniq; aly pisces nō ruminār. Tradunt aūt hunc ingeniosuz esse. Namq; inclusuz nassis nō frōte erūpere: nec infestis viminibus caput inserere: sz aduersuz caude ictib⁹ crebris laxare fores: atq; ita retorsuz redire. Quē luctatū eius si forte alius escarus extrinsecus videat apprehensa mordicus cauda adiuuare nisus erūpētis. Sparus a lancea missili nomen accepit ꝙ eiusdez figure sit. Terrestria eni prius inuenta sunt q̃ marina. Nā sparus est teluz rusticanū missile a spargendo dictū. Australis piscis: siue qꝛ aquarū vndaz ore suscepit: siue qꝛ tunc hic piscis orit̄: quo tēpore tendere in occasum pliades ceperint. Amio saxatilis dextra sinistraq; lateribus virgis puniceis perpetuis: alysq; discolorib⁹ designat̄: dictus amio: qꝛ non capitur nisi hamo. Echin⁹ paruus ꝛ semipedalis pisciculus nomē sumpsit ꝙ nauē adherēdo retineat. Ruant lz venti seuiant pcelle: nauis tamē quasi radicata in mari stare videtur: nec moueri: nō retinendo: sed tm̄modo adherendo. Hūc latini morā appellauerunt: eo ꝙ cogat stare nauigia. Uranuscopus vocat̄ ab oculo quez in capite habet: a quo semper supra itēdit. Millago noiatus qꝛ euolat sup aquā. Quotiēs autez cernitur extra aquā volitans: tempestates mutari designat. Squat⁹ dictus: ꝙ sit squamis acutis. Uñ ꝛ eius cute lignū politur. Ciuitas syrie que nūc tyrus dicit̄: olim sarra vocabat̄ a pisce quodā qui illic abūdat: quē lingua sua sar appellant: ex quo deriuatū est huius similitudinis pisciculos sardas sardiasq; vocari. Allec pisciculus ad liquorē salsamentoꝝ idoneus: vnde ꝛ nūcupatus. Afforus pisciculus qui ppter exiguitatē hamo capi non potest. Anguille similitudo anguis nomē dedit: origo huius ex limo. Unde ꝛ quādo capit̄ adeo lenis est vt quāto fortius presseris: tanto citius elabit̄. Ferūt autē orientis fluuiū gangē anguillas tricenis pedibus gignere. Anguille vino necate qui ex eo biberint tediū vini habēt. Draco marin⁹ aculeos in brāchys hz ad caudā spectātes: q̃ dū percusserit. quaqua ferit venenū fundit: vnde ꝛ vocat⁹. Murenā greci mirenaz vocāt: eo ꝙ complicet se in circulos. Hanc feminini tm̄ sexus esse tradūt ꝛ cōcipe a serpēte: ob id a piscatorib⁹ tanq̃ a serpente sibilo euocatur ꝛ capit̄. Ictu autē fustis difficulter interimitur: ferula protin⁹ animā in cauda habere certum est. Nam capite percusso: vix eā interimi: cauda statiz exanimari. Cōgrus anguille similis sz grādis: morat̄ in cauernis petrarū sub aqua. Polipus id ē mltipes: plurimos enim nexus habet. Iste igeniosus hamū appetēs brāchys complectit̄ non morsu: nec prius dimittit q̃ escā circūroserit. Torpedo vocata: eo ꝙ corpus torpescere faciat: si eam quisq; viuentē tangat. Narrat Plinius secūdus ex indico mari. torpedo etiam procul ꝛ e lōginquo: vel si hasta vgaq; attingat̄ q̃uis preualidos lacertos torpescere: quālibet ad cursum veloces pedes alligare. Tanta eniz vis eius est vt etiam aura corporis sui afficiat membra. Sepia dicit̄: quia sepibus interclusa facilius capitur. In coeundo obscenum genus: ore enim concipit sicut vipera. Cuius attramēti tanta vis est vt lucerne additū ethiopum videri: ablato priori lumine qdam tradunt. Lulligo: tradunt in oceano mauritanie nō procul a lixo flumine tantaz multitudinez lulliginuz euolari ex aqua vt etiā naues dimergere possint. Conche ꝛ conclee hac ex causa vocate: qꝛ deficiente luna cauātur: id est euacuant̄. Omniū enim clausoꝝ maris animalium atq; concharuz incremento lune membra turgescunt defectu euacuant̄. Luna enim cū in augumento fuerit auget humorem: cū vero in defecū venerit humores minuūtur. Hoc eni physici dicūt. Cōche aūt pine positiōis nomē: cōclee vero per diminutionē q̃si cōcule. Cōcharū mlta genera sunt: iter quas ꝛ margariti fore que celoe dicunt̄: in q̃ruz carne preciosus calculus solidatur: de quibus tradunt

bi qui de animātiu3 scripsere naturis eo ꝙ nocturno tēpo
re littora appetunt: ⁊ ex cęlesti rore margaritu3 cōcipiunt:
vnde ⁊ celoe nominanť. Murex conclea est maris: dicta
ab acumine ⁊ asperitate: quę alio noīe conchiliū nominať
ꝓpter ꝙ circūcisa ferro lachrymas purpurei coloris emit
tat: ex quibus purpura tingiť: ⁊ inde ostrū appellatum: ꝙ
hęc tinctura ex teste humore eliciť. Cancros vocari: q2 con
chę sunt crura habētes: inimica ostreis animalia. Eoru3.n.
carnibus viuūt miro ingenio. Nam qa valida testa ei⁹ ape
riri nō potest: explorat quādo ostrea claustra testarū aperi
at: tūc cancer latenter lapillū inijcit atq3 impedita ꝯclusio
ne ostreę carnes erodit. Tradūt qdam decem cancris cu3
ocimi manipulo alligatis omnes q ibi sūt scorpiones ad eū
locū coituros. Duo sunt aūt genera cancrorum fluuiales ⁊
marini. Ostrea dicta est a testa quib⁹ mollicies interior car
nis munitur. Greci enim testu3 ostrea vocant. Ostrea au
tem neutro: carnes eius fęminio dicuntur genere. Muscu
li sunt vt prediximus concleę aquarum: quoꝝ lacte concipi
unt ostreę: ⁊ dicti musculi quasi masculi. Pelorides a pelo
ro promōtorio sicilię vbi abūdant cognominatę sunt. Un
de Uirgilius dicit: Ecce autē boreas angusta ab sede pelo
ri. Ungues a similitudine humanarū vnguiū dictę. Testu
do dictus eo ꝙ tegmine teste sit adopertus in camere mo
du3. Sunt autem quattuor genera: terrestres: maritimę:
lutarię: id est in cęno ⁊ paludibus viuentes. Quarū genus
fluuiales: quę in dulci aqua viuunt. Tradunt aliqui quod
incredibile est: tardius ire nauigia testitudinis pede3 dex
tru3 vehentia. Icinus a terrestri icino nomen traxit: quem
vulgus heritiu3 vocat. Huius testula duplex spinis aculea
ta in modu3 castanearū: quādo adhuc operte de arborib⁹
cadunt. Caro eius mollis ⁊ minio similis. Uris tribus mo
dis diciť: vt testudo ac pelorus ⁊ conclea. Nam ⁊ quod edi
mus ⁊ vbi caro inest: ⁊ vtrūq3 dicitur pelorus. Ranę a gar
rulitate vocatę eo ꝙ circa genitales strepunt paludes: ⁊ so
nos vocis īportunis clamoribus reddant. Ex his quędam
aquaticę dicunť quędam palustres: quędam rubetę ob id
q2 in vepribus viuūt: grandiores cunctarum. Alię calami
tes vocanť: quoniā inter harūdines fruticesq3 viuunt: mi
nime omniū ⁊ viridissimę mutę ⁊ sine voce sunt. Agridulę
ranę paruę in sicco vel agris morantes: vnde ⁊ nūcupatę.
Negāt quida3 canes latrare qbus in offa rana viua fuerit
data. Sfungia a fingere: id est nitidare ⁊ extergere dicta.
Afranius. Accedo ad te vt tibi ceruicē fingā lintheo: id est
extergā. Cicero: Et fingebatur sfongijs sanguis: id est exter
gebatur. Animal autē esse doceť cruore inherente petris:
vnde ⁊ dum absciditur sanguinē emittit. Na3 alia sunt viuē
tia in aquis ⁊ discurrūt vt pisces: alia quę stāt fixa vt ostreę
scini sfungię. Ex his alias mares dici: eo ꝙ tenues sint fistu
lę spissioresq3: alias fęminas quę maiorib⁹ fistulis sunt ac ꝑ
petuis: alias duriores q̄s gręci appellant tragos: ⁊ nos hir
cosas dicere possumus ob asperitatē sui. Mollissimū gen⁹
earū penicilli vocanť: eo ꝙ aptę sint ad occuloꝝ tumores:
⁊ ad extergēdas lippitudines vtiles. Candidę sfungię cura
fiunt. Per ęstatē enim ad solem sternūtur: ⁊ sicut cęra pu
nica candorem bibunt. Animalium omniū in aquis viuen
tium nomina.c.xliij. Plinius ait: Diuisa in generib⁹ bęlua
rum serpentiū cōmuniū terrę: ⁊ aquę cancroꝝ concharu3
locustarū pelerodum polipporum solearu3 lacertorum et
lulliginum: ⁊ his similia: ex quibus multa quodam naturę
intellectu temporum suorum ordinem agnoscunt: quęda3
vero in suis locis sine mutatione vagantur. In piscibus au
tem fęminis alię cōmixtione masculi concipiunt ⁊ pariunt
catulos. alię ponunt oua sine masculi cōmixtione suscepta
quę ijdem in sequenti sui seminis iactu perfundunt: ⁊ quę
hoc munere fuerint afflata generabilia fiunt: quę vero per
fusa non fuerint sterilia perseuerant: aut putrescunt.

De auibus. Cap. VII.

VNum nomen auium: sed genus diuersum.
Nam sicut specie sibi differunt: ita ⁊ natu
rę diuersitate. Nā alię simplices sunt vt co
lumbę: alię astutę vt perdix: alię ad manū
se subijciunt vt accipiter: alię reformidant
vt garamātes: alię hominū ꝯuersatione de
lectanť vt hirundo: alię in desertis secretā
vitam diligūt vt turtur: alię solo semine reperto pascunť.
vt anser: alię carnes edunt ⁊ rapinis intendunt vt miluus:
alię incolę quę manent in locis semper vt structio: alię ad
uenticie quę ꝓprijs tēporibus reuertunť vt ciconię ⁊ hirū
dines: alię congregę.i.gregatim volantes vt sturni ⁊ cotur
nices: alię soliuage.i.solitarię: ꝓpter insidias deprędandi:
vt aquila accipiter: ⁊ q̄cunq3 ita sunt. alię vocibus strepunt
vt hirundo: alię cantus edunt dulcissimos vt cygnus ⁊ me
rula: alię verba ⁊ voces hominū imitanť vt psitac⁹ ⁊ pica.
sed ⁊ alia sicut genere ita ⁊ morib⁹ inumerabilia. Nā volu
cru3 quot genera sunt: inuenire quęq̄3 nō posse. Neq3 eni3
oīs indię ęthiopię aut scythię deserta quis penetrare potu
isset: qui earum genus vł differentias nosset. Aues dictę eo
ꝙ vias certas nō habeāt: sed per auia quęq3 discurrāt. Ali
tes ꝙ alis ad alta tendāt: ⁊ ad sublimia remigio alaru3 con
scendāt. Uolucres a volādo: nam vn̄ volare: inde ⁊ ambula
re dicim⁹. Uola enī diciť media pars pedis siue man⁹: ⁊ in
auibus vola pars media alarū: quarū motu pēne agitanť.
Inde ⁊ volucres. Pulli dicunť oīum auiū nati. Sed ⁊ ani
maliū quadrupedū nati pulli dicunť: ⁊ homo paruus pul
lus. Recētes igiť nati pulli dicunť: eo ꝙ polluti sunt: vn̄ ⁊
vestis nigra pulla dicta est. Alę sunt in qbus pēnę per ordi
nem fixę volandi exhibent vsum. Uocatę autē alę ꝙ his
aues cōplexos alant: ac foueāt pullos. Pēna a pēdendo.i.
a volādo dicta: vn̄ ⁊ pēdere. Uolucres enī pēnaru3 auxilio
mouenť q̄n se aeri mandāt. Pluma q̄si piluma. Na3 sicut
pili in quadrupedū corpore: ita pluma in auibus. Auiū no
mina mlta a sono vocis constant esse cōposita: vt grus: cor
uus: cygnus: pauo: milu⁹: vlula: cuculus: graculus: ⁊ cętera.
varietas enī vocis eoꝝ docuit hoīes qd noīarenť. Aqla ab
acumine oculorū vocata. Tāti enī cōtuit⁹ esse diciť vt cu3
sup maria imobili pēna ferať: nec humanis pateat obtuti
bus. de tanta sublimitate pisciculos natare videat: ac tor
menti instar descēdens raptā prędam pēnis ad littus ptra
hat. Nā ⁊ cōtra radiū solis ferť obtutū nō flectere: vnde ⁊
pullos suos vngue suspensos radijs solis obijcit: ⁊ quos vi
derit immobilem tenere aciem: vt dignos genere ꝯseruat
si quos vero inflectere obtutum quasi degeneres abijcit.
Uultur a volatu tardo nominata putatur. Magnitudine
quippe corporis pręcpetes volatus nō habet. Harū quasdā
dicunt concubitu non misceri: ⁊ sine copula concipere ⁊ ge
nerare natosq3 earum pene vsq3 ad centu3 annos procede
re. vultures autem sicut ⁊ aquilę etiam vltra maria cada
uera sentiunt. Altius quippe volantes mlta quę montium
obscuritate celantur ex alto illę cōspiciunt. Gradipes apd
grecos vocatur auis apud nos tarda: eo ꝙ graui volatu de
tenta nequaq̄3 vt cęterę volucres attollitur velocitate pē
narū. Grues vero nomē de propria voce sumpserunt. Tali
enī sono susurrant. Hę autē dum ꝑperant: vnā sequunť or
dine litterato. de qbus Lucan⁹. Et turbata perit dispersis
littera pēnis. Excelsa autem petūt: quo facili⁹ videant q̄s
petāt terras. Castigat aūt voce quę cogit ad agmē. At vbi
raucescit: succedit alia. Nocte aūt excubias diuidūt ⁊ ordi
nē vigiliarū per vices faciūt: tenētes lapillos suspēsis digi
tis: qbus somnos arceāt: quod canēdū erit clamor indicat.
Etatem in illis color prodit. Na3 senectute nigrescunt. Ci
conię vocatę a sono quo crepitant: quasi cicanię quem so
num oris potius esse constat q̄3 vocis: q2 eū q̄tiente rostro
faciunt. Hęc veris nuncię: societatis comites: serpentiū ho
stes: maria trāsuolant: in asiam collecto agmine pergunt.
Cornices duces eas pcedunt: ⁊ ipse quasi exercit⁹ ꝓsequū
tur. Eximia illis circa filios pietas. Nam adeo nidos impē
sius fouent: vt assiduo in cubitu plumas exuant. Quantu3
autem tēpus impēderint in fętib⁹ educādis: tātū ⁊ ipse inui
ce3 a pullis suis alunť. Olor auis est quā gręci cignū appel
lant. Olor autē dictus ꝙ sit tot⁹ plumis alb⁹. Nullus eni3
meminit cignu3 nigrū. Olon.n. gręce totum diciť. Cygnus
autē a canendo est appellat⁹ eo ꝙ carminis dulcedinē mo
dulatis vocib⁹ fundit. Ideo aūt suauiter eū canere dicunt:
q2 collū longū ⁊ inflexū habet: ⁊ necesse est eluctantē vocē
per longū ⁊ flexuosum iter varias reddere modulationes.
Ferunt in hyperboreis partibus pcinentib⁹ citharędis olo
res plurimos aduolare: apteq3 ad modū cōcinere. Olores
autē latinū nomē est: nā gręce cygni dicunť an̄. Nautę vo
sibi hūc bonā ꝓgnosim facere dicūt: sicut Emili⁹ ait: Cygn⁹
in auspicijs semꝑ lętissimus ales. Hunc optant nautę: qa se
non mergit in vndas. Strutio gręco nomine diciť: qd aial
in similitudine auis pēnas habere videť: tamē de terra al
tius non eleuať. Oua sua fouere negligit: sed ꝓiecta tm̄mo
do fotu pulueris animanť. Ardea vocata: quasi ardua: id ē
ꝓpter altos volat⁹. Lucan⁹. Qdq3 ausa volare ardea: For
midat enim imbres: ⁊ supra nubes euolat: vt ꝓcellas nubi
um sentire nō possit. Cū autē altius volauerit significat tē
pestatem. Hanc multi tētalū nomināt. Fenix arabię auis
dicta ꝙ colorē fęniceum habeat: vel ꝙ sit in toto orbe sin
gularis ⁊ vnica. Nam arabes singularē ⁊ vnicā fęnice3 vo
cant. Hęc qngentis ⁊ vltra annis viuēs: dū viderit se senu
isse: collectis aromatū virgultis: rogū sibi instruit: ⁊ cōuer
sa ad radiu3 solis alarū plausu voluntariū sibi incendiū nu
trit: sicq3 iterū de cineribus suis resurgit. Cinnomolgus et
ipsa arabię auis proinde ita vocata ꝙ in excelsis nemorib⁹
texit nidos ex fruticibus cinnami: ⁊ q̄m nō possunt ibi con
scēdere hoīes ꝓpter ramoꝝ altitudinē ⁊ fragilitatē: eosdē
nidos plumbatis appetūt iaculis: ac sic cinnama illa depo
nunt: ⁊ p̄cijs amplioribus vendūt: eo ꝙ cinnamū illud ma
gis q̄3 alia mercatores ꝓbent. Psittacus in indię littoribus
gigniť colore viridi: torque puniceo: grādi lingua ⁊ cęteris
auibus latiore. Unde ⁊ articulata verba exprimit: ita vt si
eam nō videris hominē loqui putes. Ex natura aūt salutat
dicens: aue vł chere. Cętera nosa institutione discit: hinc ē
est illud: Psitacus a vobis alioꝝ nomina discā. Hoc didi
ci per me dicere cęsar aue. Altion pelagi volucris dicta q̄si
ales oceanea eo ꝙ hyeme in stagnis oceani nidos facit pul
losq3 educit: qua excubante ferť extēto equore pelagus si
lentibus ventis continua septē dierū trāquillitate mitesce
re: ⁊ eius fętibus educādis obsequiū ipsa reru3 natura ꝓbe
re. Pellicanus auis ęgyptia habitans in solitudine nili flu
minis. vnde ⁊ nomē sumpsit. Nam canopus ęgypt⁹ diciť.
Fertur si verū sit eam occidere natos suos: eosq3 per tridu
um lugere: deinde seipsam vulnerare ⁊ aspersione sui san
guinis viuificare filios. Stymphalidę aues ab stympha
lidibus insulis appellatę vbi plurimū abundāt: aduersus q̄s
hercules sagittis est vsus. Sūt enī pelagi volucres in insu
lis habitantes. Diomedias aues a socijs diomedis appella
tas: quos ferunt fabulę in easdem volucres fuisse ꝯuersos:
forma fulice similes: magnitudinę cygnoꝝ colore cādidos
duris ⁊ grandibus rostris. Sunt aūt circa apuliā in insula
diomedia inter scopulos littorum: ⁊ saxa volitātes: iudicāt
inter suos ⁊ aduenas. Nam si gręcus est propius accedunt
⁊ blandiunť: si alienigena: morsu impugnāt ⁊ vulnerant: la
chrymosis quasi vocibus dolētes: vel suā mutationē vł re
gis interitum. Nam diomedes ab illyrijs interemptus est.
Hę aues latie diomedię dicunť: gręci eas herodios dicūt.
Memnonides aues ęgyptię appellatę a loco vbi mēnon
perijt. Nam cateruatim ꝯuolare dicunť ex ęgypto ad iliū
iuxta mēnonis sepulchrum: ⁊ proinde eas iliēses mēnoni
as vocant. Quinto autem anno ad ilium veniunt: ⁊ cu3 bi
duo circumuolauerint: tertia die ineuntes pugnā vicissim
se vnguibus rostrisq3 dilacerant. Hercynię aues dictę ab
hercynio saltu germanię vbi nascūtur: quaru3 pēnę adeo
per obscurum emicant: vt q̄uis nox obtēta dēsis tenebris
sit: ad pręsidiū itineris dirigendi proiectę interluceant: cur
susq3 vię pateat indicio plumaru3 fulgentiū. Onocrotalon
gręci vocant rostro longo. Quoru3 duo genera sunt: aliud
aquatile: aliud solitudinis. Ibis auis nili fluminis: quę se
metipsam purgat rostro in anū aquam fundēs. Hęc serpē
tium ouis vescitur: ex eis escas gratissimā nidis suis depor
tans. Meropes eosdem ⁊ gaulos: q parentes suos recūde
re atq3 alere dicuntur. Corędulus genus volatile: quasi cor
edens Monedula auis: quasi monecula: q̄ cū aurū inuene
rit: aufert ⁊ occultat. Cicero pro valerio flacco. Non plus
aurū tibi q̄3 monedulę cōmittendū. Uespertilio: pro tēpo
re nomen accepit: eo ꝙ lucē fugiens crepusculo vespertino
circūuolat pręcipiti motu acta: ⁊ tenuissimis brachiorum
membranis suspensa: animal muriu3 simile: non tam voce
resonans q̄3 stridore: specie quoq3 volatilis simul ⁊ quadru
pes: qd in alijs auib⁹ reperiri nō solet. Luscinia inde nomē
sumpsit ꝙ cantu suo significare solet diei surgentis exortū:
q̄si lucinia. Eadem ⁊ acredula: de qua Cicero in prognosti
cis. Et matutinos exercet acredula cant⁹. Ulula auis. απο
του ολολυζειν: id est planctu ⁊ luctu nominata. Cu3 eni3
clamat aut fletū imitať: aut gemitū. Unde ⁊ apd augures
si lamentetur tristitiam: tacēs ostendere fertur prosperita
tem. Bubo a sono vocis compositū nomē habet: auis fera
lis onusta qdem plumis: sed graui semper detenta pigritia
in sepulchris die noctuq3 versatur ⁊ semper commorās in
cauernis: de qua Ouidi⁹: Fędaq3 fit volucris venturi nū
cia luctus. Ignauus bubo dirum mortalib⁹ omen. Deniq3
apud augures malum portendere fertur. Nam cum in vr
be visa fuerit solitudinem significare dicunt. Noctua dici
tur pro eo ꝙ nocte circumuolat: ⁊ per diem non possit vide
re. Nam exorto splēdore solis: visus illius hebetatur. Hāc
autem insula cretensis non habet. Et si veniat aliunde: sta
tim moritur. Noctua autem non est bubo. Nam bubo ma
ior est. Nicticorax ipsa est noctua: qa noctem amat. Est enī
auis lucifuga ⁊ solem videre non patitur. Strix nocturna
auis habens nomen de sono vocis. Quando enim clamat
stridet. De qua Lucanus: Quod strepit⁹ bubo: qd strix no
cturna queruntur. Hęc auis vulgo amma dicitur ab aman
do paruulos: vnde ⁊ lac pręhere fertur nascētibus. Coru⁹
siue corax nomen a sono gutturis habet ꝙ voce coracinet.
Fertur hęc auis ꝙ editis pullis escam plene non pręheat
priusq̄3 in eis per pennarum nigredinem similitudinem ꝓ
prij coloris agnoscat. Postq̄3 vero eos tetros plumis aspe
xerit in toto agnitos abundantius pascit. Hic prior in cada
ueribus oculorum petit loca. Cornix annosa auis apud la
tinos gręco nomine appellatur: qua3 aiunt augures homi
num curas significationibus agere: insidiarum vias mon
strare: futura prędicere. Magnum nefas hoc credere: vt
deus consilia sua cornicibus mandet. Huius inter multa
auspicia tribuunt etiam pluuias portendere vocibus: vn
de est illud. Tūc cornix plena pluuiam vocat improba vo
ce. Graculus a garrulitate nuncupatus: non vt quidam vo
lunt: pro eo ꝙ gregatim volent: cum sit manifestum ex vo
ce eum nuncupari. Est autem loquacissimus genus ⁊ voci
bus importunū. Picę quasi poetice: ꝙ verba indiscrimie
vocis exprimant vt homo. Per ramos enim arboꝝ pēdu
le importuna garrulitate sonantes: ⁊ si linguas in sermone
nequeunt explicare: sonu3 tamen humanę vocis imitanť.
De qua congrue qdam ait. Pica loquax certa dn̄3 te voce

saluto. Si me non videas esse negabis auez. Picus a pico saturni filio nomen sumpsit: eo q in ea auspicijs vtebatur. Nã ferũt hãc autẽ quiddã habere diuinũ illo iudicio: q i q̃cunq; arbore nidificauerit: clauũ vel qcqd aliud fixũ fuerit: diu hęrere nõ possit: qn statim excidat: vbi ea insederit: iste est picus marti': nã alia est pica. Pauo nomen de sono vocis habet: cui' caro tam dura est: vt putredinẽ vix sentiat: nec facile coquat: de quo qdã sic ait: Miraris quotiens gẽmantes explicat alas: si potes hũc seuo tradere dure coco. Fasian' a faside insula gręcię vnde pmũ asportat' ẽ appellat. Testatur id vet' disticon illud. Argiua pmo suz trãsportata carina. Ante mihi notũ nil nisi fasis erat. Gallus a castratione vocat'. Inter cęteras eni aues huic soli testiculi adimunt. Ueteres eni abscisos gallos vocabãt. Sic aũt a leone leęna: z a dracone dracena: ita a gallo gallina. Cui' mẽbra: vt ferũt quidã: si auro liquescẽti misceant cõsumi. Anas ab assiduitate natãdi aptũ nomẽ accepit. Ex quo genere qdaz germanę dicunt: q plus cęteris nutriant. Anseris nomen anas dedit per deriuationẽ vel a similitdine: vl q z ipsa natãdi frequẽtiaz habeat. Iste vigilias noctis assiduitate clangoris testat. Nullũ aũt aial ita odorẽ hois sentit vt anser: vnde z clangore eius gallor ascensus in capitolio dephẽsus est. Fulica dicta q caro eius leporinã sapiat. Lagos eni lepus dr: vñ z apud gręcos lagos dr. Est.n. auis stagnẽsis: habẽs nidũ in medio aquę vel in petris q̃s aquę circundãt: maritimoq; semp delectat pfundo. Quę dũ tẽpestatẽ psenserit: fugiẽs in vado ludit. Mergus ab assiduitate mergẽdi nomẽ hz. Sępe autẽ dimisso in pfundũ capite aurarũ signa sub fluctib' colligũt: z puidẽtes ęquoris tẽpestatẽ cũ clamore ad littora tẽdũt. Nã in pelago iam grauissimã esse tẽpestatẽ cõstat cũ ad littora mergi cõfugerit. Accipiter auis aĩo plus armata q̃ vngulis: virtutẽ maiorẽ in minori corpore gestans. Hec ab accipiendo.i.capiendo nomẽ sumpsit. Est enim auis rapiendis alijs auibus auida: ideoq; vocat accipiter: hoc est raptor. vñ z paulus aplus dicit: Sustinetis.n. si qs vos accipit. Ut eni diceret si quis rapit. dixit: si qs accipit. Fertur aũt accipitres circa pullos suos ipios eẽ. Nã duz viderint eos posse tẽtare volat' nullas eis pbent escas: sz verberãt pẽnis: z a nido pcipitãt: atq; a tenero cõpellũt ad pdã: ne forte adulti pigrescãt. Capus Italia lingua dicit a capiẽdo. Hũc nostri falconẽ vocãt: eo q incuruis digitis sit. Miluus mollis z virib' z volatu: q̃si mollis auis: vnde z nũcupat: rapacissimus tñ: z semp domesticis auib' insidiat. Ossifrangus vulgo appellat auis q̃ ossa ab alto dimittit z frãgit. Uñ z a frãgẽdo ossa nomẽ accepit. Turt de voce vocat auis pudica z semp in mõtiũ iugis z in desertis solitudinib' cõmorãs. Tecta.n. hoiuz z cõuersationẽ fugit z cõmorat iu siluis. Quę etiã hyeme dplumata in trũcis arbor cõcauis habitare phibet. Cuius ecõtrario colũba hospitia humana diligit: domor semp blanda inhabitatrix. Colũbę dictę q earũ colla ad singulas cõuersiones colores mutẽt: aues mãsuetę z in hoium mltitudine cõuersantes ac sine felle: q̃s antiqui venereas nuncupabãt eo q nidos frequẽtent: z osculo amorẽ cõcipiãt. Palumbes: eo q sint fartę pabulo q̃s vulgus titos vocat: auis casta ex morib' appellat q comes sit castitatis. Nez dicit q amisso corporali cõsortio solitaria icedat: nec carnalẽ copulã vltra regrat. Perdix de voce nomẽ habz: auis dolosa atq; imũda. Nã masculus in masculũ insurgit: z obliuiscit sexuz libido pręceps. Adeo aũt fraudulẽta: vt alteri oua diripiẽs foueat: sed fraus fructũ nõ hz. Deniq; dũ pulli pprie vocẽ genitricis audierint: nãli quodã istinctu: hãc quę eos fouit relinquũt: z ad eandẽ quę genuit reuertunt. Coturnices a sono vocis dictę: q̃s gręci ortigias vocãt eo q visę fuerint pmũ in ortygia insula. Hę aduenĩedi habẽt tpa. Nam ęstate depulsa maria trãsmeant. Ortigometra dicit auis q̃ gregẽ ducit: eã terrę ppinquantẽ accipiter videns rapit: ac ppterea cura est vniuersis ducẽ sollicitare externi generis per quam caueant prima discrimina. Cibos gratissimos habent semina venenor quam ob causam eas veteres vesci interdixerũt. Soluz eniz hoc animal sicut z homo caducũ patitur morbuz. Upupaz gręci appellant: eo q stercora humana consideret: z fetenti pascat fimo auis spurcissima cristis extantibus galeata: semp in sepulchris z humano stercore cõmorans. Cuius sanguine si se quisq; inunxerit: dormitum pergens: demones suffocantes se videbit. Tuquos quos hispani cuculos vocant: a ppria voce cõstat noiatos. Hi veniẽdi tempus habent. miluorũ scapulis suscepti: propter breues z paruos volatus: ne per longa aeris spacia fatigati deficiant: horũ saliuę cicadas gignunt. Oua passeris nido reperta comedit z sua obijcit: quę ille suscepta z fouet z nutrit. Passeres sũt minuta volatilia a paruitate vocata vnde z pusilli z parui. Merula antiquit' medula vocabatur: eo q modulet. Alij merulã vocatã aiunt: qz sola volat q̃si mera volans. Hęc cũ in oĩbus locis nigra sit: in achaia candida est. Hirundo dicta q cibos non sumat residens: sed in aere capiat escas z edat: garrula auis z per tortuosos orbes z flexuosos circuitus puolans: z in nidis cõstruẽdis educandisq; fętib' solertissima: habens etiã quiddam pręsscium: q lapsura deserat: nec appetat culmia: alijs quoque auibus nõ impetit: nec vnq̃ pręda ẽ: maria trãsuolat ibiq; hyeme cõmorat. Turdi a tarditate dicti. Hyemis eni cõfinio se referunt. Turdela quasi maior turdus: cui' stercore viscũ generari putat. Unde z puerbiũ apud antiquos erat: malũ sibi auez cacare. Furfurio vocatus: q prius farre in farinã redacto pasceret. Ficedulę dictę q fic' magis edant. Quod pandit versiculo veteri illo: Cũ me ficus alat cum pascar dulcib' vuis. Cur potius nomen nõ dedit vua mihi: Carduellus q spinis z carduis pascitur. Unde etiaz apud gręcos achantis dicta est: ab achãtis.i. spinis: quibus alitur. Augures autem dicunt z in gestu: z in motu: z in volatu: z in voce: auium signa esse cõstituta. Oscines aues vocant quę ore cantuq; auspicium faciunt: vt coruus: cornix: picus. Alites quę volatu ostendere futura videntur: quę si aduersę sunt inhibę dicuntur q inhibeant.i. vetent: si prospere pręcpetes: z ideo pręcpetes: qz omnes aues priora petũt volãtes. Tertiã faciunt speciẽ auguriorũ in auibus quaz cõmunez vocãt: ex vtroq; permixtã.i. cuz aues ex ore z volatu auguria faciunt: sed fides non habet. Omniũ autẽ genera volucrum bis nascuntur. Primũ eni oua gignunt: inde calore materni corporis formant z animant. Oua autẽ dicta ab eo q sint vuida. Unde z vua: eo q intrinsecus humore sit plena. Nã humidũ est qd exteri' humorẽ habet: vuiduz qd interius. Quidaz aũt putant ouũ gręcã habere originem nominis. Illi autẽ dicũt oa. u littera ablata. Oua autẽ quędaz inani vento cõcipiuntur: sed non sunt generabilia nisi quę fuerint concubitu masculino cõcepta z seminali spiritu penetrata. Quoruz vim tantaz dicunt: vt lignũ pfusuz ex eo non ardeat: ac ne vestis quidẽ cõtacta adurat. Admixta quoq; calce glutinare fertur vitri fragmenta.

¶ De minutis volatilibus. Cap. VIII.

Apes dictę vel q se pedibus inuicẽ alligent vel pro eo q sine pedibus nascant. Naz postea z pedes z pẽnas accipiũt. Hę solertes i generandi mellis officio assignatas incolũt sedes: domicilia inenarrabili arte cõponũt ex varijs floribus fauũ condunt: textisq; cęris inumera prole castra replent: exercitus z reges habent: pręlia mouent: fumũ fugiũt: tumultu exasperantur. Has plęriq; experti sunt nasci de boũ cadaueribus. Nã p his creãdis vitulor occisor carnes verberant: vt ex putrefacto cruore vermes creent q postea efficiunt apes. Proprie tamẽ apes vocant ortę de bob' sicut crabrones de eqs: fuci de mulis: vespę de asinis. Castros gręci appellant: qui in extremis partib' fauor maiores creant: q̃s aliqui reges putant: dicti q castra ducant. Fucus est maior ape: crabrone minor. Dictus autem fucus: q alienos labores edat: quasi fagus. Depascitur enim qd nõ laborauit de quo Uirgili': Ignauuz fucos pecus a pseptibus arcet. Crabrones vocati a cabo.i.caballo q ex his creent: sicut autez crabrones nascunt de equor carnibus putridis: ita ex eis sępe nascunt scarabei: vnde z cognominati sunt. Tauri vocantur scarabei terrestres ricino siles. Buprestis aial ẽ paruum: simillimũ in Italia scarabeo. longipedũ. Fallit inter herbas bouẽ maxime: vnde z nomez hz: deuoratũq; tacto felle ita inflãmat vt rũpat. Cicẽdela scarabeor gen' est: eo q gradiens vel volãs lucet. Blattę a colore nũcupatę: frigdem z cõprehẽsę manũ tingunt: vñ z blatteũ colorẽ dicunt Hoc aũt aial lucẽ videre nõ patit cõtrariũ muscę. Nã musca lucipeta: z blatta lucifuga ẽ. Per noctẽ eni tñ ambulat Papiliones auiculę sũt q̃ maxime abũdant florẽtib' maluis: quiq; vermiculos stercore suo faciũt nasci. Locusta q pedib' sit longis veluti hasta: vñ z eã gręci tam maritimaz q̃ terrestrẽ astagon appellant. Cicades ex cuculor nascuntur sputo. Hę in Italia apud reginos multę sunt: nec vsq̃ alibi. Musca ex gręco venit: sicut z mus. Hęc sicut z apes necatę in aqua aliquotiẽs post vni' horę spatiũ reuiuiscũt. Cinomia gręce vocat.i. musca canina. Naz cinos gręce canis vocat. Culex ab aculeo dict' q sanguinẽ sugat. Hz eni in ore fistulã in modũ stimuli: q̃ carnẽ terebrat vt sanguinẽ bibat. Scinifes muscę minutissimę sũt: sz aculeis permolestę: qb' tertia plaga superb' ppls egyptior cęsus ẽ. Oestrus animal armentis aculeis pmolestũ. Oestrũ autẽ gręcũ est: qd latine asilus vulgo tauan' vocat. Bibiones sũt q in vino nascunt: quos vulgo musciones a musto appellãt. vñ z Afrani': Cũ ad me spectas z fabulari incipis: ex ore in oculis tuis bibiones inuolãt. Gurgulio dicit: quia pene nihil ẽ aliud nisi guttur.

¶ Prefaciuncula in librum sequentem.

In hoc libello quasi in quadã breui tabula quasdaz celi causas situsq; terrarũ z maris spatia annotauimus: vt in modico lector ea pcurrat: z compendiosa breuitate etymologias eor causasq; cognoscat.

¶ Incipit liber tertiusdecim'. De mũdo. Cap. I.

Mundus est celũ terra: mare: z quę in eis sũt opera dei: de quo dicit: Et mũdus per eum factus est. Mundus latine a philosophis dicit q in sempiterno motu sit: vt cęluz: sol: luna: aer: maria. Nulla eni requies ei' elementis cõcessa est: ideoq; semp i motu ẽ. Uñ z aialia Uarrõi vident elemẽta qm̃ p semetipsa ingt mouet. Gręci vo nomẽ mũdo de ornamẽto accõmadauerũt pp diuersitatẽ elemẽtor z pulchritudinẽ syderũ. Appellat.n. apd eos cosmos qd significat ornamẽtũ. Nihil eni mũdo pulchri' oculis carnis aspicim'. Quattuor aũt eẽ ɔstat climata mũdi.i.plagas: orientẽ z occidentẽ: septẽtrionẽ z meridiẽ. Oriens ab exortu solis est nũcupat'. Occidẽs: q diẽ faciat occidere atqz iterire: Abscõdit.n. lumẽ mũdo z tenebras supiducit. Septẽtrio autẽ a septẽ stellis axis vocat q̃ in ipso reuolutę rotantur. Hic pprie z vertex dicit: eo q vertitur: sicut poeta ait: Uertit interea cęlũ. Meridies vel qz ibi sol faciat mediũ diẽ q̃si medidies: vel qz tũc puri' micat ęther. Merũ eniz purũ dicit. Ianuę cęli duę sunt: oriẽs z occasus. Nam vna porta sol pcedit: alia se recipit. Cardines autẽ mundi duo: septẽtrio z meridies. In ipsis enim voluitur cęlum.

¶ De athomis. Cap. II.

Atomos philosophi vocãt q̃sdã in mũdo corporum partes tam minutissimas: vt nec visui pateant: nec tomen.i. sectionẽ recipiãt: vñ z atomi dicti sunt. Hi per inane toti' mũdi inqetis motib' volitare: z huc atq; illuc ferri dicunt: sicut z tenuissimi pulueres q̃ infusi p fenestras radijs solis videtur: ex his arbores z herbas z fruges oẽs oriri: z ex his ignez z aquã z vniuersa gigni atq; cõstare qdã philosodhi gentiuz putauerũt. Sũt aũt atomi aut in corpore: aut in tpe: aut in numero: aut in littera. In corpe vt lapis. Diuides eũ in partes: z partes ipsas diuides in grana: veluti sunt harenę. rursusq; ipsa harenę grana diuide in minutissimũ puluerez donec si possis puenias ad aliquã minutiã: q̃ iaz nõ sit q̃ diuidi vel secari possit: hoc est atom' in corporib'. In tpe vero sic itelligit atomus. Annũ verbi grã diuides in mẽses: mẽses in ebdomadas: hebdomadas in dies: dies in horas: adhuc ptes horaruz admittũt diuisionẽ: quousq; puenias ad tãtũ tpis pũctũ: z quãdã momẽti stillã vt p nullã morulaz pduci possit: z iõ iam diuidi nõ põt: hoc est atom' tpis. In numeris vtputa octo diuidunt in q̃ttuor: rursuz q̃ttuor in duo: deinde duo in vnũ. Un' aũt atom' ẽ: qz insecabilis ẽ. Sic z littera. Nã orõnẽ diuidis in vba: vba aũt in syllabas syllabã aũt in lr̃as. Littera pars minima: atom' est: nec diuidi põt. Atom' g ẽ qd diuidi non põt: vt in geometria punctus. Nã tomus diuisio gręce dicit: atomus indiuisio.

¶ De elementis. Cap. III.

Ylen greci rerũ quãdã pmã materiã dicũt nullo prsus mõ formatã: sed oĩuz corporaliuz formarũ capacem: ex qua visibilia hec elemẽta formata sunt: vñ z ex eius deriuatiõe vocabuluz acceperũt. Hãc ylen latini materiã appellauerũt: iõ qz oẽ iforme vñ aliqd faciendũ ẽ: semp mã nũcupatur. Proinde z eã poetę siluã noiauerũt. Nec icõgrue: qz materię siluarũ sunt. Gręci autez elemẽta stoixia nũcupãt: eo q sibi societatis ɔcordia z cõione q̃dã ɔueniant. Nã sic ea inter se nãli q̃daz rõne iuncta dicunt: vt modo originẽ ab igne repetẽtes vsq; ad terrã: mõ a terra vsq; ad ignẽ: vt ignis quidẽ in aera desinat: aer in aquaz dẽset: aqua in terra crassescat: rursusq; terra diluat i aquã: aqua rarescat in aerẽ: aer i ignẽ extenuet. Quapropter oĩa elementa omnib' cõstat inesse: sed vnũquodq; eor ex eo qd amplius hz accepisse vocabulũ. Sunt autẽ diuina puidentia pprijs animantibus distributa. Nam cęlũ angelis: aerem volucribus: mare piscibus: terraz hoibus cęterisq; animãtibus creator ipse impleuit.

¶ De cęlo. Cap. IIII.

Celũ vocatũ eo q tanq̃ cęlatuz vas impssa lumina habeat stellarũ veluti signa. Nam cęlatũ dicitur vas qd signis eminẽtioribus refulget. Distinxit eniz euz deus claris luminibus z ipleuit solis.s. z lunę orbe fulgenti: z astrorũ micantiuz splẽdentibus signis adornauit. Alias aũt a supiora cęlãdo. Hoc aũt gręce vranus dicit. απο του οραν. i. a videndo: eo q aer perspicuus sit: z ad speculandũ purior. Cęluz autẽ in scripturis sanctis ideo firmamentũ vocatur: q sit cursu syderum z ratis legibus fixisq; firmatum. Interdum z cęlum pro aere accipit: vbi vẽti z nubes z procellę z turbines fiunt. Lucretius: cęluz qd dicitur aer: z psalmus volucres cęli appellat: cum manifestuz sit aues in aere volare: z nos in consuetudine hunc aerem cęlum appellamus. Nam cũ de sereno vel nubilo querimus: aliquãdo dicimus: qualis est aer: aliquando: quale est cęlum.

De partibus cęli. Cap. V.

AEther locus est in quo sydera sũt: ⁊ significat eũ ignẽ q̄ a toto mũdo in altũ separatus est. Sane ęther ẽ ipsuʒ elemẽtũ: ęthera vero splẽdor ętheris: ⁊ est sermo gręcus. Sphęra cęli dicta eo ꝙ species eius in rotũduʒ formata est: sʒ ⁊ q̄cquid tale est a volubilitate sphęra a grecis dicit̃: sicut ⁊ pilę q̄b⁹ ludũt īfantes. Nã philosophi dicũt cęlũ ī sphęrę figurã vndiq̄ eẽ ↄuexuʒ: oĩb⁹ partib⁹ ęqualẽ ↄcludẽtẽ terrã ī media mundi mole librata: hũc moueri dicunt: ⁊ cũ motu eius sydera in eo fixa ab oriẽte vsq̄ ad occidenteʒ circuire: septẽtrionib⁹ breuiores gyros iuxta cardinẽ pagẽtib⁹. Axis est septẽtrionis linea recta: quę ꝑ mediã pilã sphęrę tẽdit: ⁊ dictus axis ꝙ in eo sphęra vt rota voluit̃: vel q: ibi plaustrũ est. Cardines extremę partes sunt axis: ⁊ dicti cardines eo ꝙ per eos vertit̃ cęluʒ. Poli sunt circuli: qui currũt ꝑ axeʒ. Hoꝝ alter est septẽtrionalis q̄ nunq̄ occidit: appellaturq̄ boreus: alter australis q̄ nunq̄ videt̃: ⁊ austronotus dr̃. Et dicti poli ꝙ sint axiuʒ cycli ex vsu plaustroruʒ a poliẽdo. s. noiati: sʒ polus boreus semꝑ videt̃: austronot⁹ nunq̄: quia dextra cęli altiora sunt ꝓssa austri. Conuexa extrema cęli sunt a curuitate dicta. Nã cõuexũ curuũ est ⁊ iclinatũ ⁊ in moduʒ circuli flexuʒ. Lacteus circulus est via q̄ in sphęra videt̃ a cãdore dicta: q: alba est: quã aliq̄ dicũt viã eẽ qua circuit sol: ⁊ ex splẽdoris ipsius transitu ita lucere.

De circulis cęli. Cap. VI.

Habitatio ista cęli circuloꝝ disticta ʒonis q̄sdam partes tẽperie sua icolere ꝑmisit q̄sdã negauit enormitate frigoris aut caloris. Zonę auteʒ ipsę q̄nq̄ʒ sunt. Quę ideo ʒonę vel circuli appellant̃ eo ꝙ in circũductiõe sphęrę existunt. Quoꝝ ꝑm⁹ circulus iõ arcticos appellat̃: eo ꝙ intra eũ arcturi signa iclusa ꝑspiciunt̃: q̄ a nostris in vrsarũ specie ficta septẽtriones appellant̃. Scd̃s circulus ex eo terin⁹ tropicus dr̃: q: in eo circulo sol aq̄lonis finib⁹ ęstatẽ faciẽs vltra eũ circulũ nõ trãsit: sed statim reuertit̃: ⁊ ide tropicus appellat̃. Tertius circulus hitherin⁹ q̄ a latinis ideo ęq̄noctialis appellat̃ eo ꝙ sol cũ ad eũ orbẽ ꝑuenerit ęquinoctiũ facit. Himerin⁹ eniʒ grece latine dies dr̃ atq̄ nox: q̄ circulo dimidia sphęrę pars ↄstituta ꝑspicit̃. Quartus circulus antarcticus vocatur: eo ꝙ ↄ̃rius sit circulo quẽ arcticon noĩam⁹. Quint⁹ circulus cimerinus tropicus: q̄ a latinis hyemal' siue brumalis appellat̃: iõ q: sol cũ ad eũ circulũ ꝑuenit: hyemẽ his qui ad aquilonẽ sunt facit: ęstatẽ aũt his qui austri partibus cõmorant̃. Zodiacus autẽ circulus est qui duodecim continet signa. ἀπὸ τοῦ ζῴων. i. ab animalibus dictus.

De aere ⁊ nube Cap. VII.

AEr est inanitas plurimũ habẽs admixtũ raritatis q̄ cętera elemẽta: de quo Uirgilius: Lõgũ ꝑ inane secut⁹. Aer dictus ἀπὸ τοῦ αἴρειν: ab eo ꝙ ferat terrã: vel ab eo ꝙ feratur. Hic autẽ partim ad cęlesteʒ: partim: ad terrenã materiã ꝑtinet. Nã ille subtilis vbi vẽtosi ac ꝓcellosi motus nõ ꝑñt existere: ad cęlestẽ ꝑtinet partẽ: iste vero turbulẽtior q̄ exalationib⁹ humidis corporescit terrę deputatur: quiq̄ʒ ex se multas spẽs reddit. Nã cõmotus vẽtos facit: vehemẽti⁹ cõcitat⁹ ignes ⁊ tonitrua: cõtractus nubila: cõspissatus pluuiã: cõgelãtib⁹ nubibus niuẽ: turbulẽtius cõgelãtibus desioꝝib⁹ nubibus grãdinẽ: distẽtus serenũ efficit. Nã aerẽ densuʒ nubẽ eẽ cõstat: nubẽ rarefactã ⁊ solutã aerẽ. Nubes dictę ab obnubẽdo. i. operiẽdo cęlũ: vñ ⁊ nuptę ꝙ vult⁹ suos velent: vñ ⁊ neptunus ꝙ nubat. i. mare ⁊ terrã tegat. Nubes aũt aeris dẽsitas facit. Uẽti eni aerẽ cõglobant: nubẽq̄ faciũt: vnde est illud: Atq̄ in nubem cogitur aer.

De tonitruo. Cap. VIII.

TOnitruũ dictũ ꝙ sonus eius terreat. Nam tonus sonus. Qui ideo iterdũ tam grauiter cõcutit oĩa: ita vt cęluʒ discidisse videat̃: q: cũ ꝓcella vehemẽtissimi venti nubibus se repẽte imiserit: turbine inualescẽte exitũq̄ quęrẽte nubeʒ quã excauauit ĩpetu magno ꝑscindit: ac sic cũ horrẽdo fragore defertur ad aures. Qd̃ mirari q̄s nõ d'ʒ: cũ vesicula q̄uis parua: magnũ tñ sonitũ displosa emittat. Cũ tonitruo aũt simul ⁊ fulgura exprimi: sʒ illud celeri⁹ videtur: q: clarũ est: hoc autẽ ad aures tardius ꝑuenire. Lux aũt q̄ apparet ante tonitruum alibi fulgetra vocat̃. Quę vt diximus ideo ante videt̃: quia clarũ est lumẽ: tonitruũ aũt ad aures tardius ꝑuenit.

De fulminibus. Cap. IX.

FUlgur ⁊ fulmen ictus celestis iaculi a feriẽdo dicti. Fulgere eni ferire est ac percutere. Fulmina autẽ collisa nubila faciũt. Nã oĩum rerũ collisio ignẽ creat: vt in lapidibus cernim⁹ vel attritu rotaruʒ: vel in siluis arboꝝ: simili mõ in nubib⁹ ignis: vñ ⁊ ꝑus nubila sunt: deinde ignis. ex vẽto aũt ⁊ igne fulmina certuʒ ẽ in nubib⁹ fieri ⁊ ipulsu ventoꝝ emitti. Ideo aũt fulminis ignẽ vim habere maiorẽ ad penetrãdũ: q: subtilioꝝib⁹ elemẽtis factus ẽ q̄ noster. i. q̄ nobis in vsu est. Tria sunt aũt eius nomina: fulgur: fulgor: ⁊ fulmen. Fulgur q: tangit: fulgor: q: incendit ⁊ vrit: fulmẽ q: findit: ideo ⁊ cum ternis radys pinguntur.

De arcu ⁊ nubium effectibus. Cap. X.

ARcus cęlestis dict⁹ a silitudine curuati arcus. Iris huic ꝓpriũ nomẽ ẽ: ⁊ dictus iris q̄si aeris. i. ꝙ ꝑ aera ad terras descẽdat. Hic aũt a sole resplẽdet duʒ caue nubes ex aduerso radiũ solis accipiũt ⁊ arcus speciẽ fingũt: cui varios colores illa dat res: q: aq̄ tenuis: aer lucidus: ⁊ nubes caligãtes irradiata ista varios creãt colores. Pluuię dictę ꝙ fluãt: q̄si fluuię. Nascunt̃ eni de terrę ⁊ maris anhelitu: q̄ cũ altius eleuatę fuerint: aut solis calore resolutę: aut vi ventoꝝ ↄpsę stillant̃ in terris. Nimb⁹ est dẽsitas nubis itẽpesta ⁊ obscura: ⁊ ide nimb⁹ a nube. Sũt aũt nimbi repentinę ⁊ ꝓcipites pluuię. Nã pluuias vocam⁹ lẽtas ⁊ iuges: q̄si fluuias: quasi fluẽtes. Imbres aũt ⁊ ad nubes ⁊ ad pluuias ꝑtinẽt: dicti a greco vocabulo ꝙ terrã iebriẽt ad germinãdũ. Ex his. n. cuncta creant̃. vñ ⁊ Lucreti⁹: Ex igni terra atq̄ʒ aia nascuntur ⁊ imbri. est aũt nomẽ grecũ. Grãdo appellata: ꝙ forma eius granoꝝ silitudinẽ habeat. Hęc aũt vẽtoꝝ rigore durant̃ ĩ nube: ac solidant̃ ĩ niuẽ: ruptoq̄ aere soluũtur. Nix a nube vñ venit. ⁊ glacies a gelu ⁊ aqua: q̄si glacies. i. gelata aq̄. Gelu autẽ ꝙ eo stringat̃ tellus. Se quippe terra dicitur. Tũc autẽ maiori gelu stringit̃ terra cuʒ fuerit nox serena. Pruina est matutini t̃pis frigus: ⁊ ide pruine nomen accepit: q: sicut ignis vrit. Pyr eni ignis. Urere vero ⁊ ad frigus ⁊ ad solẽ ꝑtinet. Nã vno sermone duo diuersa significant̃: ꝓ eo ꝙ vnũ effectũ habẽt. Similis eni vis est ⁊ caloris ⁊ frigoris: vñ ⁊ vtraq̄ saxa rũpunt. Nã ⁊ calor vrit: vt ẽ Urit̃ infęlix dido. Itẽ frigus vrit: vt est: aut boreę penetrabile frigus adurat. Ros gręcum est qd̃ illi drosos dicunt. Aly ros putãt dictũ: q: rarus est ⁊ nõ spissus: vt pluuia. Nebula ide dicta: vñ ⁊ nubila ab obnubẽdo. s. hoc ẽ operiẽdo terrã: siue ꝙ nubes volãs faciat. Exalãt. n. valles humidę nebulas ⁊ fiunt nubes. Inde nubilũ: ide niues. Nebulę autem ima petũt cũ serenitas est: sũma cũ nubilũ. Caligo vmbra est de spissitudine aeris effecta. Et dicta caligo ꝙ maxime aeris calore gignat̃. Tenebrę dicũt̃ ꝙ teneãt vmbras. Nihil aũt sunt tenebrę: sed ipsa lucis absentia tenebre dicunt̃: sicut silentiũ nõ aliqua res ẽ: sʒ vbi sonus nõ ẽ: silẽtiũ dicit̃: sic tenebrę nõ aliq̄d sunt: sʒ vbi lux non est tenebrę dicunt̃. Umbra ẽ aer carẽs sole: dicta aũt ꝙ fiat cũ solis obyciantur radys. Est aũt mobil' ⁊ incerta ⁊ ex sol' circuitu ⁊ ex motu locoꝝ. Naʒ quotiẽs mouemur in sole nobiscũ mouere videt̃: q: vbiquoq̄ loco a radys solis obsistim⁹: ꝓinde illumẽ auferimus: sic ⁊ igredi nobiscũ vmbra ⁊ gestus nostros videt̃ imitari. Lux ipsa substãtia: lumẽ qd̃ a luce manat. i. cãdor lucis: sed hęc confundunt auctores.

De ventis. Cap. XI.

VEntus aer cõmot⁹ ⁊ agitat⁹: ⁊ pro diuersis partibus cęli noia sortit̃ diuersa. Dict⁹ aũt ventus ꝙ sit vehemẽs ⁊ violent⁹. Uis eni eius tãta est: vt nõ solũ saxa ⁊ arbores euellat: sʒ ẽt cęlũ terrãq̄ cõturbet: maria cõmoueat. Uẽtoꝝ quattuor ꝑn cipales spũs sunt. Quoꝝ prim⁹ ab oriẽte subsolan⁹: a meridie auster: ab occidẽte fauoni⁹: a septẽtrione eiusdẽ noĩs vẽtus aspirat: habẽtes geminos hincinde vẽtoꝝ spirit⁹. Subsolan⁹ a latere dextro vulturnũ habʒ: a lęuo euꝝ. Auster a dextris euro austꝝ: a sinistris austro africũ. Fauoni⁹ a parte dextra africũ: a leua chorũ. Porro septẽtrio a dextris circiuʒ: a sinistris aquilonem. Hi duodecim vẽti mũdi globũ flatib⁹ circũagũt. Quoꝝ noia ꝓprys ex causis signata sũt. Nã subsolan⁹ vocat⁹ eo ꝙ sub ortu solis nascat̃. Eur⁹: eo ꝙ ab eo flat. i. ab oriẽte. Est eni subsolano ↄiunct⁹. Uulturn⁹ ꝙ alte tonat: de quo Lucreti⁹: Altitonãs vulturn⁹ ⁊ auster fulmiẽ pollẽs. Auster ab hauriẽdo aquas vocat⁹: vñ ⁊ crassuʒ aerẽ fac̃ ⁊ nubila nutrit. Hic gręce not⁹ appellat̃ ꝓpter ꝙ iterdũ cõrũpat aerẽ. Nã pestilẽtiã q̄ ex corrupto aere nascit̃ auster flãs ĩ reliquas regiões trãsmittit: sʒ sicut auster pestilẽtiã gignit: sic aquilo repellit. Euro auster dict⁹ ꝙ ex vna parte habeat euꝝ: ex altera austruʒ. Austro africus: ꝙ cõiunct⁹ sit hincinde austro ⁊ africo. Ipse ⁊ libonot⁹ ꝙ sit libs hinc ⁊ inde notus. Zephyrus gręco noĩe appellatus: eo ꝙ flores ⁊ germina ei⁹ flatu viuificẽt̃. Hic latine fauonius dicitur: ꝓpter ꝙ foueat quę nascunt̃: vnde illud. Et ʒephyro ruris se glesa resoluit. Austro auteʒ flores soluunt̃: a ʒephyro fiũt. Afric⁹ a ꝓpria regione vocat⁹. In africa enim initiũ flandi sumit. Corus est q̄ ab occidẽte estiuo flat: ⁊ vocat⁹ corus ꝙ ipse ventoꝝ circuluʒ claudat: ⁊ quasi choꝝ faciat. Hic antea caurus dict⁹ quẽ pleriq̄ argesten dicũt: nõ vt imprudẽs vulg⁹ agresten. Septẽtrio dict⁹ eo ꝙ a circulo septẽ stellaꝝ ↄsurgit quę vertẽte se mũdo resupinato capite ferri videtur. Circi⁹ dict⁹ eo ꝙ choro sit iunctus. Hũc hispani gallicũ vocãt: ꝓpter ꝙ eis a parte gallitie flat. Aq̄lo dict⁹ eo ꝙ aquas stringat ⁊ nubes dissipet. Est eniʒ gelidus vent⁹ ⁊ siccus. Idem ⁊ boreus: q: ab hyperboreis mõtib⁹ flat. Inde eniʒ origo eiusdẽ venti est: vnde ⁊ frigidus. Natura eniʒ omniũ septẽtrionaliũ ventoꝝ frigida ⁊ sicca est: australiũ humida ⁊ calida: ex omnib⁹ aũt vẽtis duo cardinales sunt: septẽtrio ⁊ auster. Ethesię aũt flabra aquilõis sunt: quib⁹ nomen inditum est: ꝙ certo anni tẽpore flatus agere incipiũt. Eniautos eniʒ gręce ãnus latinę dicit̃. Hęc aũt cursuʒ rectũ a borea in ęgyptũ ferũt: quib⁹ auster cõtrarius est. Duo sunt aũt extra hos vbiq̄ spũs magis q̄ venti: aura ⁊ altan⁹. Aura ab aere dicta q̄si aerea ꝙ lenis sit mot⁹ aeris. Agitat⁹ eniʒ aer aurã facit: vnde ⁊ Lucreti⁹. Aereas auras. Altanus qui in pelago est per deriuationẽ ab alto. i. mari vocatur. Naʒ alter est flat⁹ in ripis quẽ diximus aurã. Nam aura terra est. Turbo ẽ volubilitas ventoꝝ: ⁊ turbo dict⁹ a terra: quotiẽs vẽt⁹ ↄsurgit ⁊ terrã in circuitũ mittit. Tẽpestas aũt ꝑ t̃pe dicit̃: sicut vbiq̄ historiographi solẽt duʒ dicũt ea tẽpestate: aut ab statu cęli: q: magnitudine sui multis diebus orit̃. Uerno aũt ⁊ autũnali t̃pe q̄ maxime fiunt tempestates q̄ñ nec plena est ęstas: nec plena hyems: vnde ⁊ mediũ ⁊ cõfine vtriusq̄ t̃pis ex cõiunctõe aeꝝ contrarioꝝ efficiunt̃ tempestates. Fragor a fractaꝝ reꝝ nominat⁹ est sonitu: q: sicca queq̄ ⁊ arida facile frangit. Procella ab eo ꝙ ꝓcellat. i. ꝑcutiat ⁊ euellat. Est. n. vis vẽti cuʒ pluuia. Procellę. n. aut de fluminib⁹: aut de vẽtis fiunt. Nihil aũt velocius vẽtis: vñ ⁊ propter celeritatẽ taʒ vẽtos q̄ fulmina alata fingũt poetę: vt alatis viribus austri.

De aquis. Cap. XII.

AQua dicta ꝙ supficies ei⁹ ęqualis sit. Hinc ⁊ ęquor appellatũ: q: ęq̄liter sursum ẽ. Duo aũt sunt validissima vitę humãę elementa ignis ⁊ aq̄: vñ grauiter dãnant̃ q̄b⁹ ignis ⁊ aqua iterdicit̃. Aquaꝝ elemẽtũ cęteris omnib⁹ imperat. Aquę eni cęlũ temperant: terraʒ fęcũdãt: aerẽ exalatõib⁹ suis ĩcorporãt: scandũt in sublime: ⁊ cęlũ sibi vendicãt. Quid eniʒ mirabilius aquis in cęlo stãtib⁹? Parũ sit in tantam ꝑuenisse altitudinẽ. Rapiũt ⁊ secũ pisciũ examina: effusę omniũ ĩ terra nascentiũ causa fiunt. Fruges gignũt: arbores: frutices: herbasq̄ producunt: sordes detergunt: peccata abluunt: potuʒ cunctis animantibus tribuunt.

De diuersitate aquaꝝ. Cap. XIII.

AQuaꝝ naturę diuersitas multa est. Alię eni salis alię nitri: alię aluminis: alię sulphuris alię bituminis: alię curã morboꝝ adhibentes. Nã iuxta romã albulę aquę vulnerib⁹ medent̃. In italia fons ciceronis oculorum vulnera curat. In ethiopia lac⁹ est quo ꝑfusa corpora velut oleo nitescũt. Zame fons ĩ africa canoras voces facit. Ex clitorio lacu italię q̄ biberit: vini tędiũ habẽt. In chio insula fontẽ esse dicũt: quo hebetes fiũt. In boetia duo fontes: alter memoriã: alter obliuionẽ affert. Ciçici fons amorẽ veneris tollit. Boetię lacus furialis ẽ: de quo q̄ biberit ardore libidinis exardescit. In cãpania sũt aquę quę sterilitatẽ fęminaꝝ ⁊ viroꝝ ĩsaniã abolere dicũt̃. In ęthiopia fonte rubro q̄ biberit: lymphaticus fit. Lechnus fons archadię abort⁹ fieri nõ patit̃. In sicilia fontes sũt duo quoꝝ vn⁹ sterilẽ fęcũdat: alter fęcũdã sterileʒ facit. In thessalia duo sunt fluia: ex vno bibẽtes oues nigras fieri ferunt: ex altero albas: ex vtroq̄ varias. Clitũnus lac⁹ in vmbria maximos boues gignit. Reatinis plaudib⁹ iumẽtoꝝ vngulas idurari dicunt. In asphaltide lacu iudeę nihil mergi põt q̄cq̄d aĩam hʒ. In idys fidẽ vocat̃ stagnũ ĩ quo nihil inatat sʒ oĩa mergũt̃. At cõtra ĩ alce lacu ꝑ porcidamũ oĩa fluitãt: nihil mergit̃. Marside fons in phrygia saxa generat. In achaia aq̄ ꝓfluit e saxis stix appellata: q̄ ilico potata interficit. Celoniũ stagnuʒ sicilię tetro odore abigit ꝓximantes. Fons est in africa circa tẽplũ ãmonis q̄ humoris nexib⁹ humũ strigit. Fauillas etiã ĩ cespitẽ solidat. Fõs iob ĩ idumęa quater in ãno colorẽ mutare dicit̃. i. puluerulẽtũ: sanguineũ: viridẽ: ⁊ limpidũ: ternis mẽsibus in ãno tenẽs ex his vnũ colorẽ. In troglodytis lac⁹ est: ter in die fit amar⁹: ⁊ deinde totiẽs dulcis. Fons syloa ad radicẽ mõtis syon: nõ iugib⁹ aquis: sed ĩ certis horis diebusq̄ ebullit. In iudęa quõdã riu⁹ sabbatis omnib⁹ siccabatur. In sardinia fontes calidi oculos medent̃: fures arguũt. Nã cęcitate detegit̃ eoꝝ facinus. In epiro esse ferũt fontem in quo faces extinguũt̃ accẽsę: ⁊ accẽdũt̃ extinctę. Apud garamãtes fontem esse ita algentem die vt non bibatur: ita ardentem nocte vt non tangatur. Iam vero in multis locis aquę manãt perpetim feruentes tanta vi vt balnea calefaciant. Quędam enim terrę sunt quę multuʒ sulphuris ⁊ aluminis habent. Itaq̄ cum per venas calentes aqua frigida venit vicino sulphuris calore contacta excandescit: nec talis ab origine effluit: sed permutatur dum venit. Sulphur eniʒ alumẽq̄ secũ ferũt aquę vtrãq̄ materiã igne plenam mirisq̄ motibus incalescentem.

¶ De maris nomine. Cap. XIIII.

MAre est aquaꝝ generalꝭ collectio. Omnis.n. ꝯgregatio aq̄ruꝫ: siue salse sint siue dulces: abusiue maria nūcupanť: iuxta illud. Et cōgregatiōes aquaꝝ apellauit maria. Prope aūt mare appellatum eo ꝙ aquę eius amare sint. Equor aūt vocatuꝫ: qꝛ ęqualiter sursum est: ⁊ q̄uis aquę fluctuātes velut montes erigant sedatis rursus tēpestatib⁹ adęquātur. Altitudo enim maris diuersa est: indiscreta tñ dorsi ei⁹ ęqualitas. Jō aūt mare incremētū nō capit cū omnia flumina ⁊ oēs fontes recipiat: hęc causa est partiꝫ ꝙ influētes vndas ipsa magnitudo eius non sentiat: deinde ꝙ amara aqua dulce fluētuꝫ ꝯsumat: vel ꝙ ipse nubes multū aquaꝝ ad se attrahāt: siue ꝙ illā partim venti auferant: partiꝫ sol exsiccet: postremum ꝙ per occulta quędam terrę foramina ꝑcolatur ⁊ ad caput omniū fontesq̧ reuolutū recurrat. Maris aūt certū esse colorē: sꝫ pro qualitate ventoꝝ mutari. Naꝫ modo flauuꝫ est: modo lutulentū: modo atrum.

¶ De oceano. Cap. XV.

OCeanū greci ⁊ latini ideo nominant: eo ꝙ in circuli modo ambiat orbem: siue a celeritate: eo ꝙ oci⁹ currat. Jtē quia vt cęlū purpureo colore nitet: ocean⁹ quasi cianeus. Jste est q̄ oras terraruꝫ amplectiť: alternisq̧ ęstibus accedit atq̧ recedit. Respirantib⁹ eniꝫ in profundū ventis aut remouet maria: aut resorbꝫ. Quiq̧ a ꝓximis regionib⁹ diuersa vocabula sumpsit: vt gallicus: germanic⁹: scythicus: caspius: hyrcanus: atlanticus: gaditanus. Nam gaditanuꝫ fretum a gadib⁹ dictū: vbi primo ab oceano maris magni limen aperitur. Unde ⁊ hercules cuꝫ gadibus peruenisset: colūnas ibi posuit sperans illic esse orbis terrarum finem.

¶ De mediteraneo mari. Cap. XVI.

MAre magnū est qđ ab occasu ex oceano fluit: ⁊ in meridiē ṽgit: deide ad septētrionē tēdit. Qđ ideo magnuꝫ appellať qꝛ cętera maria in cōparatiōe eius minora sūt. Jstud est ⁊ mediterraneū: qꝛ ꝑ mediā terrā vsq̧ ad orientem ꝑfundiť: europā ⁊ africā: asiāq̧ disterminās. Cuius primę partis sin⁹ qui in hispanys ꝑfundiť: hyberic⁹ ⁊ balearicus appellať. Deide gallicus qui narbonēsem ꝓuinciā alluit. Mox ligusticus q iuxta ianuā vrbē est ꝓxim⁹. Post hec tyrrhen⁹: qui italiā attigit: quē gręci ioniū: itali inferū vocāt. Deide siculus q a sicilia vsq̧ ad cretam vadit. Deinde creticus q in pamphyliā ⁊ ęgyptū ꝓtēdit. Jnde hellespōtus q i septētrionē retorquēs anfractib⁹ magnis iuxta gręcias ⁊ illyricū in āgustias septē stadioꝝ stringiť: quo xerxes ponte nauib⁹ facto in gręciaꝫ cōmeauit: ibi est abydus. Jnde diffusus ab ęquore patente rursus stringiť ⁊ facit ꝓpontidē: q mox in qngentos passus coartať: fitq̧ bosphor⁹ thraci⁹ quo darius copias transportauit: inde pōticus sinus amplissim⁹ a tergo męotidis paludib⁹. Qđ mare ex mł'titudie fluminū dulci⁹ q̄ cętera nebulosumq̧ ⁊ breui⁹ est: vñ ⁊ ponticū vocatū ꝙ sit breui⁹ atq̧ eo ꝓter focas ⁊ tynnos atq̧ delphinos aliasq̧ bęluas maiores nō patiť. Sicut aūt terra dum vna sit ꝑ diuersis locis varys appellať vocabul: ita ⁊ ꝑ regiōib⁹ hoc mare magnū diuersis nominibus nuncupať. Nam ibericum ⁊ asiaticuꝫ a ꝓuintys dcm̄. Ab isulis balearicū siculū creticū: cypriuꝫ: ęgeū: carpaciū. Nā inter tenedū ⁊ chiū saxū ē in mari poti⁹ q̄ isula: qđ visentib⁹ ꝓcul capręsimile crediť: quā gręci ęga nūcupāt: vnde ⁊ ęgeū mare ē dcm̄: sic ⁊ carpatiū mare iter ęgyptū ⁊ rhodū ab isula carpato illic posita. A gētibus gallicū ausoniū: dalmatiū: libusticū. Ab oppidis argolicū: corinthiū: tyriū: adriaticū. Nā adria quędaꝫ ciuitas illyrico mari ꝓxima fuit: quę adriatico mari nomē dedit. A positōe cęli: vt superū: inferū: ꝙ sit oriens superior: occidēs iferior. Est aūt tuscum ⁊ adriaticū. A memoria ducis vt ioniū. Jones q ppe dux fuit gręcię. Unde iones atheniēses. Hoc mare ⁊ tyrrhenū dcm̄ siue ꝙ tusciā alluit. i. tyrrhenium: siue a tyrrhenis nautis q se i hoc mare ꝓcipitauerūt. Et sciēdū ioniū sinū esse imēsuꝫ ab ionia vsq̧ ad siciliā: ⁊ huius partes esse adriaticū: achaicū: ⁊ epiroticū. A moribus accolaꝝ: euxin⁹ axenus antea appellatus ē. A casib⁹ hominū q ceciderūt i mari: vt hellespōtū: icareū myrtoū. Nā myrtoū mare dcm̄ a myrtili lapsu ꝙ illic ab oenomao ꝓcipitatū sit. Jcarus vero cretēsis vt fabulę ferūt altiora petēs pēnis solꝭ calore solutis mari i quo cecidit nomē iposuit. Frix⁹ quoq̧ cū helle sorore sua fugiēs isidias nouercales cōscendit nauē signuꝫ arietis habētē q̄ liberat⁹ ē. Helles aūt soror ei⁹ ꝑpessa naufragiū decidit in mari: ⁊ mortua hellespōto mari nomē dedit. Ab ordine fluēti: ꝓpōtidis. Nā dictū ꝓpontidū: qꝛ pontū ꝑuenit. Jdē ⁊ a trāsitu vł āgustis meatib⁹ boū bosporus. ęgypti⁹ āt pelagus asię dať: gallicus europę: africus libyę. His vt quęq̧ ꝓxima sūt venerūt i partes. Pelagus āt ē latitudo maris sine littore ⁊ portu gręco noie apo tu plagia: hoc ē a latitudine dict⁹: vñ ⁊ plagia: eo ꝙ sint iportuosa.

¶ De finibus maris. Cap. XVII.

SJnus dicunť maiores recessus maris: vt in mari magno ioni⁹: i oceano caspi⁹: indicus: ꝑsic⁹: arabic⁹: q ⁊ mare rubꝝ q oceano ascribiť. Rubrū aūt mare vocatum: eo ꝙ sit roseis vndis ifectū. Nō tñ talē naturā hꝫ q̄lē videť ostēdere: sꝫ vicinis littorib⁹ vitiatur gurges atq̧ ificiť: qꝛ ois terra quę circūstat pelago rubra ē ⁊ sanguineo colori ꝓximo. Jdeoq̧ inde miniū acutissimū excerpiť ⁊ aly colores: qb⁹ pictura variať. Ergo cū terra hāc habeat naturā: fluctib⁹ subinde diluiť: ⁊ qcqd adhesuꝫ ē i colorē cadit. Ob hoc etiā in his littoribus gemmę rubrę iueniunť. Lapillus enim huiusmodi humo iuolut⁹ cū inter harēas attrit⁹ est: ⁊ terrę colorē habꝫ ⁊ maris. Hoc mare i duos sin⁹ scindiť. Ex his q ab oriente ē ꝑsicus appellať: quia ora illi⁹ ꝑsę inhabitant. Alter vero arabicus dicitur ꝙ sit circa arabiam.

¶ De ęstibus ⁊ fretis. Cap. XVIII.

AEstus ad oceanū pertiet: fretū ad vtrūq̧ mare. Nā ęstus est maris accessus vel recessus. i. inquietudo. Unde ⁊ ęstuaria per quę mare vicissiꝫ tuꝫ accedit q̄ recedit. Fretum aūt appellatū ꝙ ibi semꝑ mare ferueat. Nā fretū est angustū: ⁊ quasi feruēs mare: ab vndaꝝ feruore noiatū: vt gaditanū vel siculū. Nā freta dicta Uarro ait: quasi feruida. i. feruentia ⁊ motū feruoris habētia. Fretū sicilię qđ regiū diciť Salustius tali ex causa vocari scribit dicēs. Jtalię olim siciliam cōiunctā fuisse: ⁊ dū esset vna tellus: mediū spaciū aut ꝑ humiditatē abruptū est aquis: aut ꝑ angustiā scissuꝫ ⁊ inde regiū noiatū: qꝛ gręce abruptū hoc noie nūcupať. Est autē artissimū triū miliū spacio siciliā ab italia diuidēs fabulosis ifame mōstris: qb⁹ hicinde scylla ⁊ charybdis ondiť. Scyllā accolę saxū mari imminēs appellāt: simile celebratę formę ꝓcul visentib⁹. Uñ ⁊ mōstruosam speciē fabulę illi dederūt: quasi formā hois capitib⁹ succinctā caninis: qꝛ collisi ibi fluct⁹ latrat⁹ videnť exprimere. Charybdis dicta ꝙ gurgitib⁹ occultis naues absorbeat. Est eni mare verticosuꝫ: ⁊ ide ibi laniata naufragia ꝓfundo emergūt. Ter aūt in die erigit fluct⁹: ⁊ ter absorbꝫ. Nā accipit aq̄s vt vomat: vomit rursus vt accipiat. Syrtes āt sūt harēosa i mari loca. Syrtes aūt Salustius a tractu vocari dicit ꝙ oia ad se trahāt: appropinquātes vadoso mari hęreāt. Hę aūt ad mare ęgyptiū vicinę sunt ⁊ pariter admisceť. Uada vo sunt ꝑ que in mari vel in fluminib⁹ homines vel aīalia pedibus vadūt: que Uirgilius breuia appellat: gręci braica.

¶ De lacis ⁊ stangis. Cap. XIX.

SUnt aūt ⁊ q̄daꝫ maria q̄ nō misceнť oceani fluctib⁹ aut mari magno: ⁊ dicūť lac⁹ ⁊ stagna. Lacus est receptaculū in quo aqua retineť: nec misceť fluctib⁹: vt lacus asphalti: vt lacus benac⁹ ⁊ lari⁹: ⁊ cęteri quos gręci limen. i. stagnos vocāt. Nā fontes labunť in fluuys: flumina in freta discurrunt. Lacus stat i loco nec ꝓfluit: ⁊ dict⁹ lacus quasi aquę locus. Lacus asphalti id ē ⁊ mare mōtuū vocatū: ꝓpter ꝙ nihil gignit viuū: nihil recipit ex genere viuētiū. Naꝫ neq̧ pisces hꝫ neq̧ assuetas aq̄s ⁊ lętas mergēdi vsu patiť aues: sꝫ ⁊ quęcunq̧ viuētia mergēda tētaueris quacūq̧ arte: dimersa statiꝫ resiliūt: ⁊ q̄uis vehemēter illisa cōfestiꝫ excutiūť: sꝫ neq̧ vētis moueť: resistente turbinib⁹ bitumine: quo aqua ois stagnať: neq̧ nauigatōis patiēs est: qꝛ oia vita carētia in ꝓfūduꝫ merguнť: nec materiā vllaꝫ sustinet nisi quę bitumine illustrať. Lucernam accensaꝫ ferūt supnatare: extincto demergi lumine. Hoc ⁊ mare salinaꝝ diciť: siue lac⁹ asphalti. i. bituminis: ⁊ est i iudea iter hiericho ⁊ çoaran. Lōgitudo eius vsq̧ ad çoaras arabię dirigiť stadys septingētis octoginta. Latitudo stadys centū qnquaginta vsq̧ ad vicinia sodomoꝝ. Lacus tiberiadis ab oppido tiberiade vocatus: quod quondā herodes in honorem tibery cesaris cōdidit. Est aūt in iudea oibus lacis salubrior: ⁊ ad sanitatē corpoꝝ quodāmō efficacior. Genesar lac⁹ amplissimus i iudea longitudine cētū quadragita extēdiť stadys: latitudine q̄draginta: diffundiť crispantib⁹ aq̄s: aurā nō ventis: sꝫ deseipso sibi excreans. Unde ⁊ genesar diciť gręco vocabulo quasi generās sibi aurā. Deniq̧ ꝑ diffusiora spacia lacus frequētib⁹ auris spirātib⁹ agitať. Uñ ⁊ purior haustus ei⁹ ⁊ ad potandū dulcis ⁊ habil. Benacus lac⁹ italię i venetia: de quo flumius nasciť minci⁹: q lacus magnitudine sui tēpestates imitať marinas. Lucrin⁹ ⁊ auernus lac⁹ cāpanię sunt. Lucrin⁹ aūt dict⁹: qꝛ oliꝫ ꝓpter copiā pisciū vectigalia magna ꝑstabat. Auern⁹ aūt lac⁹ vocat⁹ ꝙ aues ibi supuolitare nō possint. Nā antea siluaꝝ densitate sic ambiebať: vt exalātes ide per angustias aquę sulphurę fetor grauissimus superuolātes aues alitu suo necaret. Quā reꝫ augustus cęsar itelligēs delectis siluis: ex pestilētibus amęna reddit loca. Lacus aūt idē ⁊ stagnū vbi imensa aqua couenit. Nam dictum est stagnum ab eo ꝙ illic aqua stet nec decurrat.

¶ De abysso. Cap. XX.

ABysus ꝓfunditas ē aq̄rū ipenetrabil: siue spelūcę aq̄rū latētiū: de qb⁹ fontes ⁊ flumina ꝓcedūt: vel q̄ occulte subtereūt: vñ ⁊ abyssus dict⁹. Nā oēs aq̄s siue torrentes ꝑ occultas venas ad matricē abyssuꝫ reuertūť. Fluct⁹ dicti ꝙ flatib⁹ fiāt. Uentoꝝ. n. ipulsu agitatę aq̄ fluctuāt. Aq̄ ē statiua ⁊ sine motu ęq̄lis. Unda vo eminēs liquor q semꝑ i motu ē. Lucreti⁹: Aereas vndas. i. mot⁹ ⁊ corp⁹ illud qđ refluctuat. Naꝫ nec vnda ꝑ se aq̄ ē: sꝫ aq̄ in motu quodā ⁊ agitatōe: q̄si abeūdo ⁊ redeūdo vnda vocata. Latex ꝓpe liquor fontis ē: ⁊ dict⁹ latex ꝙ in venis terrę lateat. Gutta est q̄ stat: stilla q̄ cadit: Hinc ⁊ stillicidiū: quasi stilla cadēs. Stiria eni gręcū est. i. gutta: ide fit diminutiuū vt dicam⁹ stilla. Duꝫ aūt stat aut pēdet de tectis vł arborib⁹: quasi glutiosa gutta ē: duꝫ ceciderit stilla ē. Spūa dcā ab eo ꝙ spuať: sordes. n. sūt vndaꝝ: vñ ⁊ mustū: ⁊ ea q̄ coquūť spuma purgāť. Hic ⁊ sputuꝫ.

¶ De fluminibus. Cap. XXI.

FLuuius est perennis aquaꝝ decursus: a fluendo perpetim dictus. Proprie aūt flumen ipsa aqua: fluuius: cursus aquę. Prius autē flumen q̄ fluuius. i. prior aqua q̄ decursus. Duo sunt fluminū genera: vnuꝫ torrēs: alterū viuū: de quo Uirgili⁹. Donec me flumine viuo abluero. Torrēs est aqua veniens cuꝫ impetu. Dictus aūt torrēs: qꝛ pluuia crescit: siccitate torrescit. i. arescit: de quo Pacuuius. Flāmeo vapore torrens torret: cui gręci ab hyeme nomen dederūt: nos ab estate: illi a tpe quo arescit: nos a tempore quo siccať. Amnis fluuius ē nemore ac frondib⁹ redimit⁹: ⁊ ex ipa amenitate amnis vocať. Decursus ꝓprie finis cursus siue aquaꝝ sit seu quarūlibꝫ reꝝ. Riui dicti ꝙ deriueť ad irrigānduꝫ. i. ad iducēdū aq̄s i agris. Naꝫ irrigare iducere ē. Gurges ꝓprie loc⁹ altus i flumine. Puteus ē loc⁹ defossus ex quo hauriť aq̄: a potatiōe dict⁹. Fōs caput ē aq̄ nascētis: q̄si aquas fundēs. Quidaꝫ aūt fluuioꝝ ꝓprys ex causis noia acceperūt: ex qbus nōnulli notādi sunt q i historys celebres memoranť. Geon fluui⁹ de paradiso exiens atq̧ vniuersam ethiopiā cingēs vocatus hoc noie ꝙ incremēto suę inūdatōis terrā ęgypti irriget. Ge. n. gręce latine terrā significat. Hic apud ęgyptios nilus vocatur: ꝓpter limū queꝫ trahit q efficit fęcūditatē. Uñ ⁊ nilus dictus est q̄si νεα ιλυσ. Naē antea nilus latine melo dicebatur. Apparet autē in nilide lacu: de quo in meridieꝫ versus excipiť ęgypto vbi aquilonis flatib⁹ repercussus aq̄s retro luctantibus intumescit: ⁊ inundationē ęgypti facit. Ganges fluuius quē phison sancta scriptura cognominat: exiēs de paradiso pergit ad indię regiōes. Dictus aūt phison. i. caterua qꝛ. i o. fluminibus magnis sibi adiunctis: impleť ⁊ efficiť vnus. Ganges aūt vocat⁹ a rege gangaro idię. Fertur āt nili modo exaltari ⁊ super oriētis terras erūpere. Tigris fluuius mesopotamię de paradiso exurgēs ⁊ pergens cōtra assyrios: ⁊ post multos circuit⁹ i mare mortuū influēs. Uocatur autē hoc nomine ꝓpter velocitatē instar bestię tigridis nimia pernicitate currētis. Euphrates fluui⁹ mesopotamię: de paradiso exurgēs copiosissim⁹ gēmis q per mediaꝫ babyloniā influit: hic a frugibus vel ab vbertate nomē accepit. Nam hebraice euphrata fertilitas interpretať. Mesopotamiā etenim in qbusdaꝫ locis ita irrigat: sicut ⁊ nilus alexandriā. Salusti⁹ aūt auctor certissimus asserit tigrin ⁊ euphraten vno fonte manare in armēia: q per diuersa euntes longius diuiduнť spacio medio derelicto multoꝝ milium: quę tñ terra quę ab ipsis ambiť mesopotamia dicitur. Ex quo Hieronym⁹ animaduertit aliter de paradisi fluminib⁹ intelligendū. Jndus fluuius oriētis qui rubro mari accipiť. Jsta spes fuit medoꝝ rex antiqssimus: ex quo amnis oriētis nomē accepit: q nunc idaspes diciť: de quo Lucan⁹. Qua medus idaspes Accedunt pelago phębi surgentis ab igne iam ꝓprior q̄ persis erā. Qui dū sit fluui⁹ ꝑsarū: diciť tñ contra orientē decurrere. Araris fluuius germanię. De quo Uirgilius: Aut ararim parthus bibet: aut germania tigrim. Currit eni per parthiā ⁊ assyriā. Bactrus fluui⁹ orientis a rege bactro vocatus ferť: a quo ⁊ bactriāi ⁊ vrbs eoꝝ. Coaspis fluuius ꝑsaꝝ vocatus eoꝝ lingua ꝙ mirā aq̄ dulcedinem habeat: adeo vt ꝑsici reges q̄diu inter ripas ꝑsidis fuerint sibi ex eo pocula vendicarint. Ex hoc amne quidā cydnū cilicię fluuiuꝫ deriuari existimant. Araxis amnis armenię q ab vno mōte cū euphrate diuersa specie oriť: dict⁹ ꝙ rapacitate cuncta ꝓsternat. Unde ⁊ cū alexāder eū trāsgredi vellet ponte fabricato tanta vi inundauit vt pontem dirueret. Hic breuibus iteruallis ab euphratis ortu caput tollit: ac deinde caspiuꝫ ferť in mare. Fluuius syrię q vocatur orontes iuxta āthiochię muros decurrēs: qui a solis ortu oriens nō longe ab vrbe mari condiť: quem de originis suę tractu orientē veteres latine appellauerunt. Cuius fluentis ex ipo impetu frigidiorib⁹ ⁊ cephyris assidue ibi spirantibus tota ciuitas momentis prope omnibus refrigeratur. Jordanis indeę fluuius a duobus fontibus nominať: quoꝝ alter vocať ior: alter dan. His igitur ꝓcul a se distātibus in vnum alueum federatis: iordanis deinceps appellatur. Nascitur autem sub libano monte ⁊ diuidit iudeā ⁊

arabiā:qui per multos circuit⁹ iuxta hierico in mare mor/
tuum influit.Eusis caucaseis montib⁹ fusus cuꝫ pluribus
alijs in euxinū se pcipitat mare:vnde ꝛ nuncupaṫ:Cydnus
amnis cilicie:a tauro monte:progrediēs:miram aquaꝝ ha
bēs suauitatē:ꝛ qꝛ quicqd candidū est:cydnū gentili ligua
syri dicūt.Unde amni huic nomē datum: quia tumet esta/
te:q̄ndo niues soluūṫ:reliqs anni tēporib⁹ tenuis est ꝛ ger⁹.
Ilas fluui⁹ asie.Pactolus fluuius asie harenas aureas tra
hēs:de quo Uirgili⁹.Pactolusq̧ irrigat auro:quē pro aura
to fluore alij chrisorroā vocant.Erinus fluui⁹ asie qui smyr
neos secat campos:ꝛ ipse fluctib⁹ aureis ꝛ harenis plen⁹: a
quo ꝛ smyrna vocata est. Mȩander amnis asie flexuosus:
qui recurrētib⁹ ripis inter asiam ꝛ ionā precipitaṫ in sinuꝫ:
qui miletū diuidit ꝛ prieneꝫ.Mȩander auteꝫ vocat⁹ ꝙ sit
flexuosus ꝛ nūq̄ currat rect⁹.De quo Ouidi⁹.Quiq̧ recur
uatus ludit mȩander in vndis.Tanus fuit rex scythaꝝ pri
mus:a quo tanais ferṫ fluuius nūcupat⁹ qui ex riphȩis sil/
uis veniēs:dirimit europam ab asia inter duas mundi par
tes medi⁹ currēs atq̧ in pontū fluens.Inachus achaie am
nis argolicos irrigans campos:quē rex inachus a se nomi/
nauit:q exordiū argiue genti prim⁹ dedit.Ibi est ꝛ eryman
thus ab erymantho monte dimissus.Padus italie fluuius
a iugis alpiū fusus:ex trib⁹ fontibus oritur:ex quib⁹ vni vo
cabulum est padus:q diffusus in modū stagni amneꝫ sinu
dirigit:a quo ꝛ padus est nūcupat⁹. Hic a grȩcia eridanus
cognominatur ab eridano solis filio: quem phetontem di/
cūt q fulmine percussus:in eodeꝫ fluuio deiect⁹ est ꝛ extin/
ctus.Augetur aūt ex ortu canis liquescentib⁹ niuib⁹: ꝛ cuꝫ
accessiōe.30.fluminum circa Rauēnam in adriaticū ma/
re defertur.Tyberis italie fluui⁹:a tyberino rege albanoꝝ
diciṫ appellat⁹:qui in hūc fluuiū cecidit: ꝛ de exitu suo no/
men dedit.Nam antea albola antiquū nomen a colore ha
buit ꝙ niuib⁹ albus fit.Ipse est aūt tybris qui ꝛ tyberis:sed
tyberis in quotidiāo sermōe: tybris i versu diciṫ. Danubi⁹
germanie fluui⁹ vocari fertur a niuium copia quib⁹ magis
augeṫ.Iste est qui in europa plus omnibus famam habet.
Idem ꝛ ister:qꝛ dum per innumeras vadit gentes:mutat ꝛ
nomen:ꝛ maiores sibi ambiendo colligit vires. Oriṫ a ger
manicis iugib⁹ ꝛ occidentalib⁹ partib⁹ barbarorū:pergens
contra oriētem sexaginta in se fluuios recipit:septem ostijs
in pontum influit.Rhodan⁹ gallie fluui⁹ ab oppido rhodo
cognominat⁹ est quē colōi rhodioꝝ vocauerūt:qui rapido
concit⁹ cursu:tyrrheni equoris freta scindens: non modicū
sepe nauigantiū facit periculū: dum inter se maris fluctus
ꝛ amnis fluenta decertant.Rhen⁹ a rhodani societate fer
tur vocat⁹:qm̄ cum eodē ex vna prouincia oriṫ.Est aūt ger
manie fluui⁹ inter tres europe maximos fluuios computa
tus:q a iugo alpiū vsq̧ in oceani profunda cursus suos diri
git.Iber⁹ amnis q quondam tot⁹ hispāie nomē dedit. Mi
nius fluui⁹ gallicie nomen a colore pigmēti sumpsit:qui in
eo plurim⁹ inueniṫ.Duri⁹ a grȩcis quasi doricus cognomi/
nat⁹.Tagum fluuiū carthago hispanie nuncupauit:ex qua
ortus procedit:fluuius arenis auriferis copiosus: ꝛ ob hoc
cȩteris fluuijs hispaniarum prȩlatus.Bethys fluuius: qui
ꝛ bethyce prouincie nomen dedit:de quo Martialis. Be/
thys oliuifera crinē redimite corōa:aurea qui nitidis velle
ra tingis aquis:eo ꝙ ibi lane pulchro colore tinguntur Be
thys aūt dict⁹ eo ꝙ humili solo decurrat. Bethyn eni grȩ/
ci humile vel mersum vocāt.Quȩdā aūt flumina i diluuio
soluta mole terraꝝ pclusa sūt:q̄dam vero q̄ nō erant abys/
si tūc preruptis meatibus eruperūt.

¶ De diluuijs. Cap. XXII.

Diluuium dictum ꝙ aquarum clade omnia que
inundauerit deleat. Primum diluuium extitit
sub noe: quando hominū scelerib⁹ offensus om
nipotens:toto orbe cōtecto:deletis cūctis: vnuꝫ
spaciū celi fuit ac pelagi. Cuius hacten⁹ indiciū videm⁹ in
lapidib⁹ quos in remotis montibus conchis ꝛ ostreis con/
cretos:sepe etiā cauatos aqs videre solem⁹.Secūduꝫ dilu
uiū fuit i achaia:iacob patriarche ꝛ ogigi tēporib⁹: qui eleu
sine conditor ꝛ rex fuit:nomēq̧ loco ꝛ tēpori dedit:Tertiū
diluuiū in thessalia moysi vel amphitrionis temporib⁹ fuit
qui terti⁹ post cecropē regnauit:cui⁹ temporibus aquarum
illuuies maiorē partē populoꝝ thessalie absumpsit:paucis
per refugia montiū liberatis:maxime in monte parnaso:in
cui⁹ circuitu deucalion tunc regno potiebaṫ:qui tunc ad se
ratib⁹ cōfugiētes susceptos per gemina parnasi iuga fouit
ꝛ aluit.A quo ppterea genus hominū grȩcoꝝ fabule ex la
pidib⁹ reparatū ferunt propter hominū insitaꝫ cordis duri
tiaꝫ:sed ꝛ flumina cū insolitis aucta imbrib⁹ vltra consue/
tudinē vel diuturnitatē vel magnitudinē redundant mul/
taq̧ prosternūt ꝛ ipsa diluuiū dicūtur.Sciendū autem flu
mina cū supra modū crescūt:nō tm̄ ad presens iferre dam
na:sed etiam ꝛ aliqua significare futura.

¶ Incipit liber quartusdecimus.

¶ De terra. Capitulum. I.

Terra est in me
dia mūdi regione posita om
nib⁹ partibus celi in modū
centri eq̄li interuallo consi
stēs:q̄ singulari numero to
tum orbē significat:plurali
vero singulas partes:cuius
nomina diuersa dat ratio.
Naꝫ terra a superiori parte
q̄ teriṫ hum⁹: ab iferiori vl'
humida terra:vt sub mari:
tellus autē qꝛ fructus eius
tollimus:hec ꝛ ops dicta:eo ꝙ opem fert frugibus.Eadem
ꝛ arua ab arādo ꝛ colendo vocata.Proprie aūt terra ad di
stinctionem aque arida nūcupatur:sicut scriptura ait. Qd
vocauit de⁹ terram aridam.Naturalis eniꝫ proprietas sic/
citas est terris. Nam vt humida sit hoc aquarū affinitate
sortitur.Cuius motum alij dicunt ventum esse in concauis
eius qui motus eam mouet.Salustius.Uenti per caua ter
re precipitati rupti aliquot montes tumuliq̧ sedere. Alij
aquam dicunt generalem in terris moueri ꝛ eas simul con
cutere:sicut vas:vt diṫ Lucreti⁹.Alij σφοττοειΔΗ terraꝫ
vocant:cui⁹ plerūq̧ latentes ruine superposita cuncta con
cutiunt.Terre quoq̧ hiatus aut motu aque inferioris fit:
aut crebris tonitruis:aut de concauis terre erumpentibus
venis.

¶ De orbe. Cap. II.

Orbis a rotunditate circuli dict⁹: qꝛ sicut ro
ta est.Unde breuis etiam rotella orbiculus
appellaṫ.Undiq̧ enim oceanus circūfluēs
eius in circulo ambit fines.Diuisus est autē
trifarie.Ex quib⁹ vna pars asia: altera euro
pa:tertia africa que ꝛ libya nūcupaṫ. Quas
tres partes orbis veteres non eq̄liter diuise
rūt. Nam asia a meridie per orientem vsq̧ ad septentrio/
nem peruenit:europa vero a septentrione vsq̧ ad occiden
tem:atq̧ inde africa ab occidente vsq̧ ad meridiem. Un
de euidenter orbem dimidiuꝫ due tenent europa ꝛ africa:
alium vero dimidium sola asia: sed ideo iste due partes fa
cte sunt: qꝛ inter vtrāq̧ ab oceano mare magnum ingredi
tur:quod eas intersecat.Quapropter si in duas partes oriē
tis ꝛ occidentis orbem diuidas; asia erit in vna; in altera
vero europa ꝛ africa.

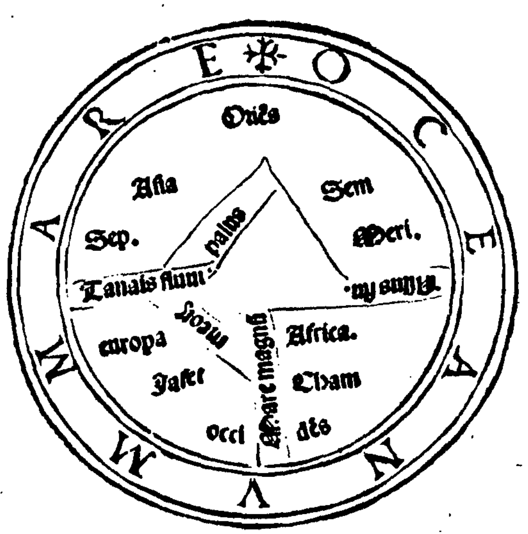

¶ De asia ꝛ partibus eius. Cap. III.

Asia ex noīe cuiusdaꝫ mulieris ē appellata:
q̄ apud antiquos imperiuꝫ tenuit orientis.
Hec in tertia orbis parte disposita: ab oriē/
te ortu solis: a meridie oceano: ab occiduo
nostro mari finiṫ: a septētrione meotide la
cu ꝛ tanai fluuio terminaṫ. Habꝫ aūt puin
cias multas ꝛ regiōes:quaꝝ breuiter noīa ꝛ situs expediā:
sumpto initio a paradiso.Paradisus est loc⁹ in orientis par
tib⁹ cōstitut⁹:cuius vocabulū ex greco in latinū vertiṫ hor
tus.Porro hebraice eden diciṫ: qd in nostra lingua delitie
interpretaṫ:qd vtrūq̧ iunctū facit hortū delitiaꝝ.Est eniꝫ
omni genere ligni ꝛ pomiferaꝝ arboꝝ consit⁹: habēs etiaꝫ
lignū vite.Non ibi frigus:nō estas:sed perpetua aeris tēpe
ries.E cui⁹ medio fons prorūpens totū nemus irrigat:diui
diturq̧ in quattuor nascētia flumina:cui⁹ loci post peccatū
hominis adit⁹ interclusus est.Sept⁹ est enim vndiq̧ rom/
phea flāma.i.muro igneo accinct⁹: ita vt eius cū celo pene
iungaṫ incēdiū.Cherubin quoq̧.i.angeloꝝ psidiū arcēdis
spiritib⁹ malis super romphee flagrātia ordinatū est vt ho
mines flāme:angelos vero malos angeli boni submoueāt:
ne cui carni vel spūi transgressiōis adit⁹ paradisi pateat.In
dia vocata ab indo flumine quo ex parte occidētali claudi
tur.Hec a meridiāo mari porrecta vsq̧ ad ortū solis: ꝛ a se
ptētrione vsq̧ ad montē caucasuꝫ peruenit:habens gentes
multas ꝛ oppida:isulā quoq̧ taprobane gemmis ꝛ elephā
tis refertaꝫ:crysam ꝛ argyre auro argētoq̧ fecūdas: vtileꝫ
quoq̧ arboribus folijs nūq̄ carēteꝫ. Habet ꝛ fluuios gan/
gen ꝛ nidan ꝛ ypanē illustrantes idos.Terra indie fauonij
spū saluberrima i āno bis mittit fruges:vicē hyemis ꝛ esta
tis ethereas patiṫ.Gignit autē tincti coloris hoīes: elephā
tes igentes:monoceron bestiā:psitacū auē: hebenū quoqꝫ
lignum: ꝛ cinnamū:ꝛ piper ꝛ calamū aromaticū. Mittit ꝛ
ebur:lapides quoqꝫ preciosos: berillos chrysopassos ꝛ ada
mantē:carbunculos:liguites:margaritas: ꝛ vniones quib⁹
nobilū feminaruꝫ ardet ambitio. Ibi sunt ꝛ montes aurei
quos adire propter dracones ꝛ gryphas: ꝛ imēsoꝝ hoium
monstra ipossibile est. Parthia ab indie finib⁹ vsqꝫ ad me
sopotamiā generaliter nominaṫ.Propter inuictaꝫ eni vir
tutē parthoꝝ ꝛ assyria ꝛ reliquȩ proxime regiones eius no
mē traxerūt.Sūt eni in ea aracusa:parthia:assyria: media:
ꝛ persida que regiones inuiceꝫ sibi coniūcte:initiū ab indo
flumine sumūt:tigri claudūtur locis montuosis ꝛ asperio/
rib⁹ site:habentes fluuios hidaspen ꝛ ararim. Sunt enim
inter se finibus suis discrete:nomina a proprijs auctoribus
ita trahentes aracusa ab oppido suo nuncupata. Parthiaꝫ
parthi ab scythia venientes occupauerunt: eāqꝫ ex suo no
mine vocauerunt. Huius a meridie rubꝝ mare est:a septē
trione hyrcanum saltū: ab occiduo solis plaga media. Re
gna in ea decem ꝛ octo sunt porrecta a caspio littore vsqꝫ
ad terras scythaꝝ.Assyria vocata ab assur filio sem: qui eā
regionē post diluuiū primus incoluit.Hec ab ortu indiam:
a meridie mediaꝫ tangit:ab occiduo tigrim: a septentrione
montē caucasuꝫ:vbi porte caspie sunt.In hac regione pm⁹
inuentus est vsus purpure.Inde primuꝫ criniū ꝛ corporuꝫ
vnguēta venerunt: ꝛ odores quib⁹ romanoꝝ atq̧ grecoruꝫ
effluxit luxuria. Media ꝛ persida a regibus medo ꝛ perso
cognominate:qui eas prouincias bellādo aggressi sunt. Ex
quibus media ab occasu trāsuersa parthia regna amplecti
tur:a septentrione armenia circundatur:ab ortu caspios vi
det:a meridie persidaꝫ.Huius terra medicaꝫ arborem gi/
gnit:quam alia regio minime parturit.Sūt aūt medie due
maior ꝛ minor.Persida tendēs ab ortu vsq̧ ad idos:ab oc
casu rubꝝ mare habet:ab aquilone vero mediaꝫ tangit:ab
austro armeniaꝫ que perside annectitur:quibus est susa op
piduꝫ nobilissimuꝫ.In persida primuꝫ orta est ars magica
ad quaꝫ nemroth gigas post confusioneꝫ linguaꝝ abijt:ibi
q̧ persas igneꝫ colere docuit.Naꝫ omnes in illis partibus
solē colunt qui ipsoꝝ lingua el dicitur.Mesopotamia gre/
cam etymologiā possidet:ꝙ duobus fluuijs ambiatur. Nā
ab oriente tigrim habet:ab occiduo eufraten:incipit auteꝫ
a septentrione inter monteꝫ tauruꝫ ꝛ caucasuꝫ:cuius a me/
ridie sequitur babylōia:deinde chaldea:nouissime arabia.
Eodemon babylōie regiōis caput:babylon vrbs est: a quo
nūcupata est:tam nobilis vt chaldea ꝛ assyria ꝛ mesopota/
mia in eius nomen aliquando transierunt. Arabia appella
ta:id est sacra.Hoc enim significare interpretatur: eo ꝙ sit
regio thurifera odores creans.Hinc eā greci eodemon: no
stri beatā nominauerunt.In cuius saltibus ꝛ myrrha ꝛ cin
namomuꝫ prouenit.Ibi nascitur auis fenix: sardonix gem
ma:ꝛ hiris melocides ꝛ pedorata ibi inuēitur. Ipsa est ꝛ sa
ba appellata a filio chus qui nuncupatus est saba. Hec au
tem angusto terre tractu ad orientem versus ad persicum
sinum extenditur: cuius septentrionalia chaldea claudit:
occasuꝫ sinus arabicus.Syriam syrus quidam perhibetur
indigena a suo vocabulo nuncupasse.Hec ab oriēte fluuio
eufrate ab occasu mari nostro ꝛ egypto terminatur:habēs
a septentrione armeniam ꝛ cappadociam: a meridie sinuꝫ
arabicuꝫ.Situs eius porrectus in immensaꝫ longitudinē:
in lato angustior.Habet auteꝫ in se prouincias comagenā:
phenicium: ꝛ palestinaꝫ:cuius pars est iudea absqꝫ saracēis
ꝛ nabatheis.Comagena prima prouincia syrie a vocabulo
comage vrbis nūcupata:que quondam ibi metropolis ha
bebatur.Huius est a septētriōe cappadocia: ab ortu meso
potamia:a meridie syria: ab occasu mare magnū.Phenix
cadmi frater de thebis egyptioꝝ in syriam profectus apud
sidonem regnauit:eāqꝫ prouinciaꝫ ex suo nomine phenicīā
appellauit.Ipsa est vbi est tyrus ad quā Esaias loquiṫ.Ha
bet autem ab oriente arabiam:a meridie mare rubrū. Pa
lestina prouincia philistim vrbem metropolim habuit: q̄
nunc dicitur ascalon: ex qua ciuitate omnis circa eaꝫ regio
palestina est nuncupata.Huius ab oriente mare rubrū oc/
currit a meridiano latere iudea excipitur: a septentrionali
plaga tyriorum finibus clauditur. ab occasu egyptio limi
te terminatur. Judea regio palestine:ex nomie iude appel
lata ex cuius tribu reges habuit.Hec prius chanaan dicta
est:a filio cham.siue a decem chananeorum gentibus: qui
bus expulsis.eandem terram iudei possederunt. Initium
longitudinis eius a vico arsa vsqꝫ ad vicum iniadem por
rigitur in quo iudeorum pariter ac tyriorum cōmunis ha
bitatio est. Latitudo autem eius a monte libani vsqꝫ ad ty
beriadis lacum extendiṫ. In medio autem iudee ciuitas
hierosolyma est:quasi vmbilicus regionis totius terre: va

riarum opū diues: frugib⁹ fertilis: aquis illustris: opima bal
samis. Unde fm elemētoꝝ gratiā ęstimauerūt iudęi eam
promissaȝ patrib⁹ terrā fluētē lacte ꝛ melle: cū hinc illᷓ dei
resurrectōis ꝓrogatiuaȝ pollicerer. Samaria regio palęsti
nę: ab oppido quodā nomē accepit: qđ vocabaf samaria: ci
uitas quōdā regalis in isrl: q̄ nunc ab augusti noīe sebastia
nuncupaf. Hęc regio inter iudęaȝ ꝛ galileā media iacet: in
cipiēs a vico cui nomē est eleas: deficiēs i terra acrabato.
Sit⁹ eius natura cōsimilis: nec vllo differēs a iudęa. Gali
lea regio palęstinę vocata ꝙ gignat cādidiores hoīes q̄ꝫ pa
lestina. Hęc aūt duplex ē: supior ꝛ inferior: sibi tñ ꝯnexe: sy
rię ꝛ phęnici adhęrētes. Terra eaꝝ opima ꝛ ferax: ꝛ fructi
bus satis fęcūda. Pentapolis regio in confinio arabię ꝛ pa
lestinę sita: dicta a q̄nq; ciuitatib⁹ impioꝝ q̄ cęlesti igne cō
sūptę sunt: terra ampli⁹ a hierosolymis olim vberrima:
nūc aūt deserta atq; exusta. Naȝ pro scelere incolaꝝ de cę
lo descēdit ignis: q regionē illā in cineres ęternos dissoluit.
Cuius vmbra q̄daȝ ꝛ species in fauillis ꝛ arborib⁹ ipsis ēt
adhuc videf. Nascunf enī ibi poma virētia sub tāta specie
maturitatis: vt edēdi desideriū gignant: si carpas fatescūt
ac resoluūf in cinerē: fumūq; exalant: quasi adhuc ardeāt.
Nabathea regio a nabaioth filio ismahel nūcupata. Jacet
aūt inter iudeā ꝛ arabiā: ꝛ surgēs ab eufrate in mare rubrū
porrigif: ꝛ ē pars arabię. Egyptus q̄ prius aeria dicebaf: ab
ęgypto danai fratre postea ibi regnāte nomē accepit. Hęc
ab oriente syrię ac rubro mari cōiuncta: ab occasu libyā ha
bet: a septētrione mare magnū: a meridie vero introrsus re
cedit: ptēdēs vsq; ad ęthiopes: regio cęli imbribus insue
ta ꝛ pluuiaꝝ ignara. Nilus solus eaȝ circūfluēs irrigat: ꝛ in
undatiōe sua fęcūdat. Unde ꝛ ferax frugib⁹ multā partem
terraꝝ frumento alit: cęteroꝝ quoq; negocioꝝ adeo copio
sa: vt impleat necessarijs mercib⁹ etiā orbem terraꝝ. Finis
ęgypti canopea: a canope menelai gubernatore sepulto in
ea insula q̄ libye pncipiū: ꝛ ostiū nili facit. Seres oppidum
oriētis a quo ꝛ genus sericū ꝛ regio nūcupata est. Hęc a scy
tico oceāo ꝛ mari caspio ad occeanū oriētalē inflectif: nobi
lib⁹ frondib⁹ fertil: a qb⁹ vellera decerpuntur q̄ cęteraruȝ
gentiū seres ad vsuȝ vestiū vendūt. Bactrię regioni ppri⁹
amnis bactros vocabulum dedit. Partes eius quę plenę
sunt propaginis: iugis ambiuntur: quę aduersę sunt: indi
flumiȝ fontibus terminantur. Reliqua includit occus flu
uius. Mittit bactria fortissimos camelos nūq̄ꝫ atterentes
pedes. Scythia sicut ꝛ gotthia: a magog filio iafeth fertur
cognominata: cui⁹ terra oliȝ ingens fuit. Nā ab oriēti idia:
a septētrione per paludes meotides inter danubiū ꝛ ocea
nū vsq; ad germanię fines porrigebaf. Postea vero minor
effecta a dextra orientis parte: qua oceanus syric⁹ tenditur
vsq; ad mare caspiū qđ ē ad occasuȝ: de hinc a meridie vsq;
ad caucasi iugū deducta ē: cui subiacet hyrcania ab occasu
habēs pariter gētes mltas: pter terraꝝ infęcunditateȝ la
te vagātes. Ex quib⁹ q̄daȝ agros incolunt: q̄daȝ portentuo
sę ac truces: carnib⁹ humanis ꝛ eoꝝ sanguine viuunt. Scy
thię plures terrę sunt locupletes: inhabitabiles tñ plures.
Nā duȝ in plęrisq; locis auro ꝛ gēmis affluāt: gryphoꝝ im
manitate accessus hominū rarus est. Smaragdis aūt opti
mis hęc patria est. Cianeus quoq; lapis ꝛ crystallus purissi
mus scythię est. Habet ꝛ flumina magna oscorum phaside
atq; araxen. Hyrcania dicta a silua hyrcania: q̄ scythię sub
iacet: habens ab oriente mare caspium: a meridie armeniā:
a septentrione albaniam: ab occasu hiberiā. Est autē siluis
aspera: copiosa immanibus feris: tigrib⁹: pantherisq; ac par
dis. De qua Uirgi. Hyrcanęq; admorunt vbera tigres. Al
bania a colore populi nuncupata: eo ꝙ albo crine nascan
tur. Hęc ab oriente sub mari caspio surgens per ora oceani
septentrionalis vsque ad meotides paludes per deserta ꝛ
inculta extenditur. Huic terrę canes ingentes sunt: tan
tęque ferocitatis vt tauros premant: leones perimant. Ar
menia nuncupata: ab armeno iasonis thessali comite: qui
amisso rege iasone collecta multitudine eius quę passim
vagabatur armeniam cępit: ꝛ ex suo nomine nuncupa
uit. Sita est autem inter taurum ꝛ caucasum: a cappado
cia vsque ad caspium mare protensa: habens a septen
trione ceraunios montes: ex cuius collibus tigris fluui
us nascitur: ꝛ in cuius montibus archa post diluuium re
sedisse perhibetur. Duplex est autē armenia: superior ꝛ ife
rior: sicut duę pannonię. Hiberia regio asię est prope pontū
armenię iuncta. Jn hac herbę tincturę vtiles nascuntur.
Cappadociaȝ vrbs propria nominauit. Hęc in capite syrię
sita ab oriente armeniam tangit: ab occasu asiaȝ minorem:
ab aquilone mare cimmericū: ꝛ themiscirios campos quos
habuere amaçones: a meridie vero tauruȝ montē: cui sub
iacet cilicia ꝛ isauria vsq; ad cilicū sinuȝ qui spectat contra
insulam cyprum. Terra eius ante alias nutrix equorum.
Halys amnis per eam fluit: qui quondā lydię regna disiun
xit a persis. Asia minor ab oriente cappadocia cingitur: ab
alijs partibus vndiq; mari circundatur. Nam a septentrio
ne pontum euxinum habet: ab occasu propontidem: a me
ridie ęgyptium mare. Habet prouincias: bithyniam: phry
giam: galatiam: lydiam: cariam: pamphiliam: ꝛ isauriam ly
ciam: atq; ciliciam. Prima asię minoris bithynia in ponti
exordio ad solis orientis parteȝ: aduersa thracię iacet: mul
tis antea nominibus appellata. Naȝ prius hebrytia dicta:
deinde mygdonia: mox a bithyno rege bithynia nuncupa
ta. Jpsa est ꝛ maior phrygia. Nicomedia vrbs in ea est: vbi
hannibal fugiens veneni haustu animam expirauit. Gala
tia dicta a priscis gallorum gentibus a quibus extitit occu
pata. Naȝ galli in auxilium a rege bithynię euocati: regnū
cum eo peracta victoria diuiserunt sicq; deinde gręcis ad
mixti: primum gallogręci: nunc ex antiquo gallorum nomi
ne galathę dicuntur: ꝛ eorum regio gallacia nuncupatur.
Phrygia dicta a phygia cecropis filia. Hęc ꝛ dardāia a dar
dano iouis filio dicta. De quo Homerus ait. Quem primū
genuit cęlesti iuppiter arce. Hic eniȝ profect⁹ de corintho
ciuitate primus venit in phrygiam. Est autem regio troa
dis superiecta ab aquilonis parte galatię: a meridiana vici
na est lycaonię: ab oriente lydię adhęret: ab occidente hel
lesponto mari terminatur. Huius regio troia est quam ex
suo nomine appellauit tros troianorum rex ganymedis pa
ter. Duę sunt autem phrygię: maior ꝛ minor. Maior phry
gia smyrnam habet. Minor vero ilium: lycaoniam. Cari
am herinus fluuius discernit a phrygia. Lydia sedes anti
qua regum quam pactoli vnda extulit in diuitias torrenti
bus aureis. Hęc antea meonia dicebaf. Quę dum pro bre
uitate duos fratres reges lydum ꝛ tyrrhenū ferre non pos
set: hinc ex sorte tyrrhenus cum ingenti multitudine profe
ctus: loca italię occupauit: ꝛ tyrrheniam nominauit Lydia
autem a lydo regis fratre qui in prouincia remanserat: co
gnominata est. Coniungitur autem ab occidente minori
phrygię: ab ortu smyrnam vrbem habet: quam melas flu
uius cingit. Cuius campos pactolus ꝛ herinus circunfluūt:
harenis aureis ditissimi. Jsauria ex situ loci perhibetur co
gnominata: ꝙ vndiq; aperta auraruȝ flatibus pateat. Me
tropolim vrbem seleuciam habet. Cilicia a cilice quodam
nomen traxit: quem ortum fenice dicunt: antiquioremque
ioue fuisse asserunt. Plurima iacet campis: recipiens ab
occiduo lyciam: a meridie mare persicum: a tergo montis
tauri iuga. Hanc cydnus amnis intersecat: matrem vr
bium habet tarsum. Jn ea ꝛ corycus oppidum est. Unde
crocum plurimum ꝛ optimum venit: spiramine flagran
tibus: ꝛ colore pulchrius auro. Lycia nuncupata: ꝙ ab ori
ente adiuncta cilicię sit. Nam habet ab ortu ciliciam: ab
occasu ꝛ meridie mare: a septentrione cariam. Jbi est
mons chimera qui nocturnis ęstibus ignem exhalat: sicut
in sicilia ętna: ꝛ vesuuius in campania.

¶ De europa. Cap. IIII.

POst asiam ad europā stilū vertimus. Euro
pa qppe agenoris regis libyę filia fuit: quā
iouis ab africa raptā cretā aduexit ꝛ tertiā
partē orbis ex ei⁹ noīe appellauit. Jste autē
est agenor libyę fili⁹ ex q̄ ꝛ libya. i. africa fer
tur cognominata. Unū apparet pus libyam
accepisse vocabulū. postea europam. Euro
pa aūt in tertiā parteȝ orbis diuisa icipit a flumine tanais
descēdens ab occasu p septētrionalē oceanū vsq; in fines
hispanię cui⁹ pars orientalis ꝛ meridiana a ponto consur
gens tota mari magno cōiungif: ꝛ in insulis gadibus finif.
Prima europę regio scythia inferior: q̄ a męotibus paludi
b⁹ icipiēs iter danubiū ꝛ oceanuȝ septētrionalē vsq; ad ger
maniā porrigif: q̄ terra generalr propter barbaras gentes
q̄bus inhabitatur: barbarica dicif. Huius pars prima ala
nia est: quę ad męotidas paludes ptingit. Post hanc dacia
vbi ꝛ gothia: deinde germania vbi plurimā partē sueui in
coluerunt. Germania post scythiaȝ inferiorem: a danubio
inter rhenū fluuiū oceanumq; conclusa cingif a septētrio
ne ꝛ occasu oceano: ab ortu vo danubio: a meridie rheno
flumine dirimif terra diues viriū: ac populis numerosis ꝛ
imanibus. Unde ꝛ propter fęcunditateȝ gignendoꝝ popu
loꝝ germania dicta est. Gignit aues hyrcanias: quaꝝ pēnę
nocte perlucent. Uisontas quoq; feras ꝛ vrsos atq; alces
parturit. Mittit ꝛ gēmas: crystallū: ꝛ sucinuȝ: callaicū q̄q;
viridem: ꝛ ceraunū candidum. Duę sunt aūt germanię. su
perior iuxta septētrionalem oceanū: ꝛ iferior iuxta rhenū.
Prouintias aūt quas danubius a barbarico ad mediterra
neum mare secludit: prima ē mysia a messiū prouentu vo
cata. Unde ꝛ eā veteres cereris horreū nūcupabant. Hęc
aūt ab oriente ostijs danubij iungif: ab euro vero thracię:
a meridie macedonię: ab occasu istrię copulatur. Post my
siam aūt pannonia est. Jnde noricus ager frigidus ꝛ parti⁹
fructuosus. Post quē reticus ferax frugibus q excipit gal
liam belgicā. Thracię tyras iafeth filius veniens nomen
dedisse perhibef. Alij a sęuitia incolaꝝ thraciaȝ appellatā
dixerunt. Huic ab oriente propontis ꝛ vrbs cōstantinopo
lis opposita est: a septētrione vero ister obtenditur: a meri
die vero ęgeo mari adhęret: ab occasu macedonia illi sub
iacet. Cuius regionē olim hessoꝝ poplus massagetę sarma
tę scythę ꝛ alię plurimę nationes incoluerūt. Ampla est. n.
ideoq; plurimas continuit gentes. Hebruȝ fluuiū thracia
fundit: q etiaȝ gentes barbaroꝝ plurimas tangit. Gręcia a
gręco rege vocata: ꝛ q cunctā eam regionē regno incoluit.
Sunt aūt prouintię gręcię septē: quarū prima ab occidēte
dalmatia: inde epirus: inde hellas: inde thessalia: inde ma
cedonia: inde achaia ꝛ duę in mari creta ꝛ cycladēs. Jllyri
cus aūt generaliter omnis gręcia ē. Dalmatia: a delmi ma
xima eiusdē prouintię ciuitate traxisse nomen existimaf.
Adhęret autem ab oriēte macedonię: a septētrione mysię:
ab occasu istria terminatur: a meridie vero adriatico sinu
clauditur. Epirus a pyrrho achillis filio cognomiata cui⁹
ps chaonia quę ante molossia dicta est a molosso filio pyr
rhi quem de andromacha habuit. Sȝ postq̄ꝫ occisus ē pyr
rhus orestis insidijs andromachā helen⁹ suscepit. tenuitq;
regnū priuigni qui successerat patri a quo molossia dicta ē
pars epiri: quam helenus postea a fratre chaone quē in ve
natu per ignorantiā dicif occidisse chaoniaȝ nominauit q̄
si ad solatiū fratris extincti. Hellas dicta a rege helline deu
calionis ꝛ pyrrhę filio: a quo ꝛ prius gręci hellines nuncu
pati sunt. Jpsa est ꝛ attica terra atta pus dicta. Nā granus
quidam gręcię indigena fuit: ex cuius filia attis nomine at
tica terra vocata est. Hęc inter macedoniā ꝛ achaiam me
dia iacet: arcadię a septentrionali parte cōiuncta. Jpsa est
ꝛ vera gręcia: vbi fuit athenas ciuitas mater liberaliuȝ lit
terarum ꝛ philosophorum nutrix: qua nihil habuit gręcia
clarius atq; nobilius. Jn ea est ꝛ marathonius camp⁹ opi
nione quondam pręlij cruentissimus. Helladis auteȝ duę
sunt prouintię: boetia ꝛ peloponnesus. Boetia auteȝ dicta
hac ex causa. Dum cadmus agenoris filius europam soro
rem a ioue raptam ex pręcepto genitoris quęreret nec re
periret. patris iram formidans cōfirmato aīo elegit exiliū
Nam bouis forte conspectę secutus vestigia amplexus est
sedē vbi illa recubauerat: sicq; locuȝ de noīe bouis boetiā
noīauit: vbi ꝛ thebas vrbē ꝯstruxit in qua olim ciuilia bel
la detonuerunt: ꝛ vbi nati sunt apollo ꝛ hercules maior il
le thebanus. Eadem est aonia vocata a fonte quodam ap
pollini ꝛ musis consecrato qui in eadē boetia est. Pelopon
nesus secunda pars helladis a pelope regnata atq; vocata
Thessalia a thessalo rege cognomiata. quę ad meridianā
plagam macedonię coniuncta est: cuius a tergo pieria est.
Multa in thessalia flumina ꝛ oppida: inter quę pręcipue
thessalonica ꝛ thebe. Jbi est ꝛ mons parnasus quondaȝ ap
pollini consecratus. Thessalia patria achillis ꝛ origo laphi
tharum fuit: de quibus fertur: ꝙ hi primo equos fręnis do
muerint. vnde ꝛ centauri dicti sunt. Jn thessalia primum
solidi aurei facti sunt: domandorum quoq; equorum vsus
primum repertus est. Macedonię in exordio ab emathio
rege emathię nomen erat: sed macedo deucalionis mater
nus nepos postq̄ꝫ ibi accepit principatum mutauit vocabu
lum macedoniamq; a suo nomine dixit. Est autem confi
nis ab oriente ęgęo mari: a meridie achaię: ab occasu dal
matię: a septentrione mysię: patria alexandri magni: ꝛ re
gio aureis venis argentiq; opima. Lapidem quem peani
tem vocant ista gignit. Mons olympus in ea est: qui excel
lenti vertice tantuȝ attollitur vt in cacumine eius nec nu
bes nec venti sentiantur. Achaia ab achęo rege ꝛ vrbs ꝛ
prouintia appellata. Hęc pene insula est. Nam absq; sep
tentrionali parte qua macedonię iungitur: vndiqȝ septa
est mari. Ab oriente enim habet myrtoum mare: ab euro
creticum: a meridie ionium: ab africo ꝛ occasu cassiopas
insulas: a sola septentrionali parte macedonię vel atticę
terrę adiungitur: huius caput est vrbs corinthus. gręcię
decus. Jnachus est achaię fluui⁹. Arcadia vero sinus acha
ię est: vt platani foliū: inter ionium ꝛ ęgęuȝ mare exposita:
quā arcas iouis ꝛ caliste filius pelasgis in ditionē redactis
ex suo nomine arcadiaȝ nūcupauit. Jpsa est ꝛ sicyonia a si
cyone rege: a quo ꝛ regnū sicyonioꝝ est dictuȝ. Habet aūt
arcadia fluuiū magnuȝ erymanthū: abeston quoqȝ lapidē
qui semel accēsus nunq̄ꝫ extinguif. Candidissimę ēt meru
lę ibi nascunf. Pannonia ab alpibus apęninis est nūcupa
ta: q̄bus ab italia secernif: regio vero fortis ꝛ solo lęta duo
bus satis acribus fluuijs: drauo sauoq; vallata. Coniungif
aūt cuȝ norico ꝛ retia habens ab oriente mysiam: ab euro
istriaȝ: ab africo vero alpes apęninos: ab occasu galliā bel
gicaȝ: a septētrione danubij fontē vel limitem: q germaniā
galliamqȝ secernit. Jstriā ister amnis vocauit: q eius terrā
influit. Jpsa est danubius. Hȝ aūt istria a septētrione pan
noniaȝ. Jtalia olim a gręcis populis occupata: magna gręci
a appellata est. Deinde a regis nomine saturnia mox ꝛ la
tiuȝ dicta: eo ꝙ idē saturnus a ioue sedibus suis pulsus: ibi
latuerit: postremo ab italo siculoꝝ rege ibi regnante italia
nūcupata est. Cuius situs longitudine amplius q̄ꝫ latitudi
ne a circio in eurū extēdif: a meridie tyrrheno mari: ab aq
lone adriatico claudif: ab occiduo alpiū iugis finif: terra ī
oīb⁹ reb⁹ pulcherrima soli fertilitate: pabuli vbertate gra
tissima. Hȝ lacus venacū: auernū atqȝ lucrinū: fluuios eri

danum ꝛ tyberim: ꝛ tepentes fontibus baias. Gignit gem/
mas serticen ligurium ꝛ corallium: boam quoqꝫ serpentes
lincem feram ꝛ diomedias aues. Italia āt ꝛ hispania iccir
co hesperię dictę ꝙ greci hespero stella nauigent: ꝛ i italia
ꝛ in hispania ducę: q̄ hac rōne discernunť. Aut.n. hesperiaꝫ
solā dicis: ꝛ significas italiā. aut addis vltimā: ꝛ significas
hispaniā: qr i fine occidētis est. Tuscia ps italię: vmbria vo
pars tuscię. Tuscia aūt a freq̄ntia sacroꝝ ꝛ thuris vocata.
απο του θυειν. Umbria vo dr̄ vt historię narrant eo ꝙ tē
pore aquosę cladis imbribꝰ supfuerit: ꝛ ob hoc vmbria grę
ce cognoīata. Est.n. in iugis apēnini montis sita i parte ita
lię iuxta meridiē. Hetruria ps italię dicta ꝙ eius fines ten
debāť vsqꝫ ad ripā tyberis: q̄si ετεροσ οροσ. Nā ateros
significat alteros: oros finis vocatur. Romę.n. fines antea
vnā tm̄ tyberis ripā tenebāt. Aliȷ hetruriā dictā ab hetrus
co principe putant. Idē ꝛ tyrrhenia a tyrrheno lydiȷ frē: q
ex sorte cū populi parte de meonia venit ad italiā. Hęc eēt
ꝛ tuscia: sꝫ tusciam dicere non debemus: qr nusq̄ legimus.
Tuscia āt a frequentia sacrificiȷ ꝛ thuris dicta ē. απο του
θυειν. Illic ꝛ aruspicia dicunť eē reperta. Apulia vbi brun
dusiū: quā ꝛ olim secuti diomedem ducem ꝯdiderūt. Cam
pania hꝫ terras hyeme anni atqꝫ ęstate vernātes. Sol ibi
mitis: tēperies grata: aer purus ꝛ blandus. Gallia a cando
re populi nūcupata est. Gala.n. gręce lac dicit̄. Montes.n.
ꝛ rigor cęli ab ea parte solis ardorē excludūt: quo fit vt can
dor corpoꝝ nō coloretur. Hanc ab oriente alpiū iuga tuen
tur: ab occasu oceanus includit: a meridie p̄rupta pyrenei:
a septētrione rheni fluēta atqꝫ germania. Cuius initiū bel
gica: finis aquitania est: regio gleba vberi ac pabulosa: ꝛ ad
vsum aiantiū apta: fluminibꝰ quoqꝫ ꝛ fontibus irrigua p/
fusa duobus magnis rheno ꝛ rhodano fluuiȷs. Belgis aūt
ciuitas est gallię a q̄ belgica ꝓuintia dicta ē. Cisalpina qr ci
tra alpes. Transalpina.i. trāsalpes: contra septētrionē. Re
tia vero ꝙ sit iuxta rhenū. Aquitania aūt ab obliquis aqs
ligeri fluminis appellata: qr ex plurima pte terminꝰ eius
est: eāqꝫ pene in orbe cingit. Hispania prius ab ibero amne
iberia nūcupata: postea ab hispalo hispania cognoīata est.
Ipsa ē ꝛ vera hesperia ab hespero stella occidētali dc̄a. Si
ta est aūt inter africā ꝛ galliā: a septētrione pyreneis mōti
bus clausa: a reliq̄s partibus vndiqꝫ mari ꝯclusa: salubrita
te cęli equalis: oīum fruguꝫ generibus fęcunda. gēmaruꝫ
metallorūqꝫ copiȷs ditissima. Interfluunt eā flumina ma
gna bethys: mineus: iberus ꝛ tagus auꝝ trahens vt pacto
lus: habet prouintias sex: taraconensem: carthagineseꝫ: lu
sitaniaꝫ: galetiaꝫ: bethycā ꝛ trās freta in regione africę tin
gitanā. Duę sunt hispanię: citerior quę in septētrionali pla
ga a pyreneo vsqꝫ ad carthagineꝫ porrigitur: vlterior quę
in meridieꝫ a celtiberis vsqꝫ ad gaditanuꝫ fretum extendi
tur. Citerior autem ꝛ vlterior dicta: quasi citra ꝛ vltra: sed
citra quasi circa terras: ꝛ vltra vel ꝙ sit vltima: vel ꝙ non
sit post hanc vlla hoc est alia terra.

De libya. Cap. V.

Libya dicta ꝙ inde libs flat: hoc est africus.
Aliȷ aiunt epaphum iouis filiuꝫ qui mem/
phin in ęgypto ꝯdidit ex cassiota vxore pro
creasse filiam libyam: quę postea i africa re
gnū possedit. Cuius ex nomine terra libya
est appellata. Africā aūt nominatā quidaꝫ
inde existimant: quasi apricaꝫ ꝙ sit aperta
cęlo vel sole: ꝛ sine horrore frigoris. Aliȷ dicunt africaꝫ ap/
pellari ab vno ex posteris abrahę de cethura. qui vocatꝰ ē
afer: de qua supra meminimus. Incipit aūt a finibꝰ ęgypti
pgens iuxta meridiē p ęthiopiā: vsqꝫ ad atlantē montem.
A septētrionali vero parte mediterraneo mari coniuncta
clauditur: ꝛ in gaditano freto finitur: habens prouintias li
byam cyreneseꝫ: pentapolim: tripolim: bizantium: cartha
ginem: numidiā: mauritaniā sitifensem: mauritaniaꝫ cęsa
rieseꝫ: mauritaniā tingitanā: ꝛ circa solis ardorē ęthiopiā
Libya cyrenensis in parte africę prima est: a cyrene vrbe
metropoli: quę est in eius finibus: nūcupata. Huic ab oriē
te ęgyptus est: ab occasu syrtes maiores ꝛ troglodytę: a sep
tētrione mare libycum: a meridie ęthiopię ꝛ barbaroꝝ va
rię nationes: ꝛ solitudines inaccessibiles: q̄ etiaꝫ basiliscos
serpentes creāt. Pentapolis gręca lingua a quinqꝫ vrbibꝰ
nūcupata.i. cyrene: beronice: teutria: apollonia: ptolomais:
ex quibus ptolamais ꝛ beronice a regibus nominatę sunt.
Est aūt pentapolis libye cyrenensi adiūcta: ꝛ eius finibus
deputata. Tripolitanaꝫ quoqꝫ prouintiaꝫ gręci lingua sua
signāt de numero triū magnaꝝ vrbiū: ocea: tabarce: leptis
magnę: hęc habet ab oriēte syrtes maiores ꝛ troglodytas:
a septētrione mare adriaticum: ab occasu bizantium: a me
ridie getulos ꝛ garamantas vsqꝫ ad oceanum ęthiopicum
pertendentes. Bizacena regio ex duobus nobilissimis op
pidis nomen sortita est: ex quibus vnum adrometus voca
tur: alterum bizantium. Hęc sub tripoli est: patens passuuꝫ
ducenta vel amplius milia. fęcunda oleis: ꝛ glebis ita prę
pinguis vt iacta ibi semina incremēta pene centesimę fru
gis renascantur. Zeugis vbi carthago magna: ipsa est ꝛ ve
ra africa inter bizantium ꝛ numidiā sita: a septētrione ma
ri siculo iuncta: ꝛ a meridie vsqꝫ ad getulorum regionē por
recta: cuius proxima quęqꝫ frugifera sunt: vlteriora autem
bestiȷs ꝛ serpentibus plēna atqꝫ onagris magnis ī deserto
vagantibus. Getulia autem africę pars mediterranea est.
Numidia ab incolis passim vagantibus sic vocata: ꝙ nul/
lam certam haberent sedem. Nam lingua eorum incertę
sedes ꝛ vagę numidię dicuntur. Incipit autem a flumine
amsiga ꝛ in zeugitanum limitem desinit: habens ab ortu
syrtes minores: a septētrione mare quod intendit sardiniā
ab occasu mauritaniam sitifensem: a meridie ęthiopū gen
tes regio campis prepinguis. Ubi autem siluestris ē: feras
educat: vbi iugis ardua: equos ꝛ onagros ꝓcreat. Eximio
etiam marmore prędicatur: quod numidicum dicitur. Ha
bet vrbes precipuas hyppone: regium ꝛ rusicadam. Mau
ritania vocata a colore populorum. Gręci enim nigrū mau
ron vocant. Sicut enim gallia a candore populi: ita mauri
tania: a nigredine nomen sortita est. Cuius prima prouītia
mauritania sitifensis est: quę sitifi habuit oppidum a quo
ꝛ vocabulum traxisse regio perhibetur. Mauritania ve/
ro cęsariensis colonię cęsarię ciuitas fuit ꝛ nomen prouin/
tię ex ea datuꝫ. Utręqꝫ igitur sibi coniunctę ab oriente nu
midiam habent: a septētrione mare magnuꝫ: ab occasu flu
men maluam: a meridie montem astrixim: qui discernit in
ter fęcundam terram ꝛ harenas iacentes: vsqꝫ ad oceanū.
Mauritania tingitana: a tingi metropolitana huius pro/
uintię ciuitate vocata est. Hęc vltima africę exurgit a mō
tibus septem: habens ab oriēte flumen maluam: a septē/
trione fretum gaditanum: ab occiduo oceanum atlanticū:
a meridie gaulalum gentes vsqꝫ ad oceanum hesperiū per
errātes: regio gignens feras simias dracones ꝛ strutiones.
Olim etiam ꝛ elephantis plena fuit: quos sola nunc india
parturit. Garamantis regionis caput garama oppidū fuit
Est autem inter cyrenensem ꝛ ęthiopiam: vbi est fons qui
friget calore diei ꝛ calet frigore noctis. Ethiopia dicta a co
lore populorum ꝙ solis vicinitas torret. Deniqꝫ vim side/
ris prodit hominum color: est enim ibi iugis ęstus. Nā q̄c/
quid eius est: sub meridiano cardine est. Circa occiduum
autē montuosa est: harenosa in medio: ad orientaleꝫ vero
plagam deserta: cuius situs ab occiduo atlantis montis ad
orientem vsqꝫ in ęgypti fines porrigitur: a meridie oceano
a septētrione nilo flumine clauditur: plurimas habēs gen
tes: diuerso vultu ꝛ monstruosa specie horribiles. Fera/
rum quoqꝫ ꝛ serpentiū referta est multitudine. Illic quip/
pe rhinocerota bestia: ꝛ camelopardus: basiliscus: draco/
nes ingētes: ex quoꝝ cerebro gēmę extrahunť. Hiacynthꝰ
quoqꝫ ꝛ chrysopassus ibi repiunť. Cinnamomū ibi colligi
tur. Duę sunt aūt ęthiopię: vna circa solis ortū: altera circa
occasū in mauritania. Extra tres aūt partes orbis: q̄rta ps
transoceanū interior est i meridie: q̄ solis ardore nobis ico
gnita ē. in cuius finibꝰ antipodas fabulose inhabitare pro
dunť. Proxima aūt hispanię mauritania est: deinde numi
dia: inde regio carthaginensis: postqꝫ getuliā accipimꝰ: po/
stea ęthiopiā: inde loca exusta solis ardoribus. Sciendū sa
ne ꝙ q̄daꝫ ꝓuintię primū de noīe auctoris appellatę sunt:
postea a prouintia gētis nomē est factū. Nā ab italo italia
ꝛ rursus ab italia italus ꝛ sic vtimur ipso noīe gētis quō fu
it ipsum nomē auctoris: vñ deriuatū est nomē ꝓuintię. Ex
quo accidit ex vno hoīe noīari ꝛ ciuitatē ꝛ regionē ꝛ gentē.
Prouintię aūt ex causa vocabulū acceperūt. Principatus
nāqꝫ gentiū: qui ad alios reges ptinebāt: cū in ius suum ro
mani vincēdo redigerēt: procul positas regiones: prouītias
appellauerunt. Patria aūt vocata ꝙ cōmunis sit omniuꝫ
q in ea nati sunt. Terrā aūt significari vt pdiximus elemē
tu: terras vo singulas partes: vt africa: italia. Eadē ꝛ loca.
Nā loca ꝛ terre spacia in orbe terraꝝ multas in se ꝯtinēt
ꝓuintias: sicut in corpore locus ē pars vna: multa i se conti
nens membra: sicut ꝛ domꝰ multa i se cōtinēs cubicula: sic
terrę ꝛ loca dicūtur terraꝝ spacia: quoꝝ ptes sūt ꝓuintię:
sicut in asia phrygia: in gallia retia: i hispania bethyca. Nā
asia locus ē. prouintia asię phrygia: troia regio phrygię: iliū
ciuitas troię. Itē regiones partes sunt prouintiaꝝ: q̄s vul/
gus conuētus vocat: sicut i phrygia troia sicut i galitia can
tabria asturia. A rectoribus āt regio nūcupata est: cuiꝰ par/
tes territoria sunt. Territoriū aūt vocatū. q̄si tauritorium
tritū bobus ꝛ aratro. Antiqui.n. sulco ductor possessionum
ꝛ territoriorum limites designabant.

De insulis. Cap. VI.

Insulę dictę ꝙ in salo sint.i. in mari. Ex his
quęqꝫ notissimę ꝛ maxime: q̄s plurimi ve/
terū solerti studio idagauerūt: notāde sūt.
Britannia oceani insula iterfuso mari toto
orbe diuisa: a vocabulo suę gētis cognomi/
nata. Hęc aduersa galliaꝝ parte ad prospe
ctū hispanię sita ē. Circuitus eius q̄dragies
octies. 75. milia: multa ꝛ magna flumina in ea: fontes cali/
di: metallorū larga ꝛ varia copia: gagates lapis ibi plurimꝰ
ꝛ margaritę. Thanatos insula oceani: freto gallico a britā
nia est varia tenuis separata: frumentariȷs campis ꝛ gleba
vberi: Dicta aūt thanatos: a morte serpentiū: quos dū ipa
nesciat: asportata inde terra quoquo gentiū vecta sit: angu
es ilico pimit. Tile vltima insula oceani iter septētrionalē
ꝛ occidētē plagā vltra britanniā a sole nomen habētes: qr
in ea ęstiuū solsticiū sol facit: ꝛ nullus vltra eā dies est. vñ ꝛ
pigrū ꝛ concreatū est eius mare. Orchades isulę oceani vl
tra britāniā positę numero. 33. quaꝝ. 20. desertę sunt. 13. co
luntur. Scotia eodē ꝛ hibernia: prima britannię: isula spa
cio terraꝝ angustior: sꝫ situ fecūdior. Hęc ab africo i boreā
porrigitur. Cuiꝰ partes priores hiberiā ꝛ cantabricuꝫ ocea
num intēdunt: vñ ꝛ hibernia dicta. Scotia aūt ꝙ ab scoto
rum gētibus colitur appellata. Illic nullus anguis: auis ra
ra: apis nulla: adeo vt aduectos inde pulueres seu lapillos
si qs alibi sparserit inter aluearia examina fauos deserāt.
Gades insula i fine bethycę ꝓuintię sita: q̄ dirimit europaꝫ
ab africa: in q̄ herculis colūnę visunť: ꝛ vnde tyrrheni ma
ris faucibꝰ oceani ęstus imittiť. Est aūt a ꝯtinenti terra cē
tum. 20. passibus diuisa quā tyriȷ a rubro mari profecti oc
cupantes: in lingua sua gades.i. septā noīauerunt: pro eo ꝙ
circūsepta sit mari. Nascitur in ea arbor similis palmę: cu
ius gūmis infectum vitrū ceraunium gēmam reddit. Fortu
nataruꝫ insulę vocabulo suo significant oīa ferre bona: q̄si
fęlices ꝛ beate fructuū vbertate. Sua.n. apte natura p̄cio/
sarum poma siluarū parturiūt. Fortuitis vitibus iuga col
lium vestiuntur. Ad herbarum vicem messis ꝛ olus vulgo
est. Unde gentilium error ꝛ secularium carmina poetaruꝫ
propter soli fecunditatem. easdē esse paradisū putauerūt.
Site sunt aūt in oceano cōtra leuā mauritanię occiduo ꝓ
xie ꝛ inter se interiecto mari discrete. Gorgodes isulę ocea
ni obuerse promōtorio: quod vocatur hesperuceras. quas
incoluerūt gorgones fęminę: alitę pernicitate: hirsuto ꝛ as
pero corpore: ꝛ ex his insulę cognominatę. Distant auteꝫ a
continenti terra bidui nauigatione. Hesperiduꝫ insulę vo
catę a ciuitate hesperide quę fuit i finibꝰ mauritanię. Sūt
.n. vltra gorgodes sitę sub atlanteum littus in intimis ma
ris finibus: in quarum hortis fingunt fabulę draconem p/
uigilem aurea mala seruantem. Fertur.n. ibi esse maris
estuarium adeo sinuosis lateribus tortuosum vt visentibꝰ
procul lapsos angueos imitetur. Cryse ꝛ argire insulę in in
dico oceano sitę. adeo fecundę copia metallorum vt ple
riqꝫ eas auream superficiem ꝛ argenteā habere prodiderint
vnde ꝛ vocabula sortitę sunt. Taprobana insula indię sub
iacens ad eurum: ex quo oceanus indicus incipit: patens i
longitudine octingentisseptuagintaquinqꝫ milibus passu
um: in latitudine sexcenta vigintiquinqꝫ milia stadiorum:
scinditur amni interfluo: tota margaritis repleta ꝛ gēmis.
Pars eius bestiȷs ꝛ elephantis repleta est: parteꝫ vero ho/
mines tenent. In hac insula dicunt in vno anno duas esse
estates ꝛ duas hyemes ꝛ bis floribus vernare locum. Ti/
los insula est indie ferens omni tempore folia. Hucusqꝫ
oceani insulę. Item insulę quę ab hellesponto vsqꝫ ad ga/
des in mari magno constitutę sunt. Cyprus insula a ciuita
te cypro quę in ea est nomen accepit: ipsa est ꝛ paphos ve/
neri ꝯsecrata ī carpathio mari vicina austro famosa quon
dam diuitiȷs ꝛ maxime eris. Ibi enim prima huius metal
li inuentio ꝛ vtilitas fuit. Creta isula gręcię pars est ingēs
contra peloponesum. Hęc primum a temperie cęli ma/
caroneson appellata est: deinde creta dicta a crete quodā
indigena quem aiunt vnum cretarum fuisse a quibus iupi
ter ibi absconditus est ꝛ enutritus. Est autem insula gręcie
inter ortum ꝛ occasum longissimo tractu porrecta a septē
trione gręcię estibus: ab austro egyptiȷs vndis perfusa. Fu
it autem quondam centum vrbibus nobilis: vnde ꝛ heca
tompolis dicta est. Prima etiam remis ꝛ sagittis claruit:
prima litteris iura finxit: equestres turmas prima docuit.
Studium musicum ab ideis dactylis in ea cęptum: capris
copiosa: ceruis eget: lupos ꝛ vulpes: aliaqꝫ ferarum noxia
nusq̄ gignit: serpens ibi nullus: ꝛ noctua nulla: ꝛ si inuenia
tur statim emoritur. Larga est autem vitibus ꝛ arboribꝰ.
Dictamus herba in creta nascitur ꝛ alimos quę admorsa
diurnam famem prohibet. Sphalongos autem venena/
tos gignit: ꝛ lapidem qui ideus dactylus dicitur. Abydos
insula in europa super hellespontum posita: angusto ꝛ peri
culoso mari separata. ꝛ abydos gręce dicta ꝙ sit introitꝰ
hellesponti maris: in quo xerxes pontem ex nauibus fecit
ꝛ in gręciam transiȷt. Coos insula adiacens prouintię atti
cę in qua hippocrates medicus natus est: quę vt Uarro te
stis est arte laneficiȷ prima in ornamento fęminaruꝫ incla
ruit. Cyclades insulę antiquitus gręcię fuerunt: quas inde
cyclades autumant dictas: ꝙ licet spaciȷs longioribus a de
lo proiecte in orbem: tamen circa delum sitę sunt. Nam or
bem κυκλου gręci loquuntur. Quidam vero non ꝙ ī or
bem digeste sed propter scopulos qui circa eandē sunt di/
ctas putant cyclades. Hę in hellesponto inter egeuꝫ ꝛ ma
leum mare constitutę circundantur etiaꝫ pelago myrtoo.
Sunt autem omnes numero. 53. tenentes a septentriōe in
meridiem milia quingenta: ab oriente in occasuꝫ milia du

cente: metropolis eaꝝ rhodus. Delos insula: in medio cy-
cladũ sita. Et dicta delos fertur: ꝙ post diluuiũ qđ ogigi tē
poribus notaẽ: cũ orbē multis mensibus ꝯtinua nox inum
brasset: ante oēs terras radys solis illuminata ē: sortitaq3
ex eo nomē: ꝙ pma manifestata sit visib⁹ humanis. Nam
ΔΕΛΟΝ greci manifestũ dicunt. Ipsa est ⁊ ortygia: eo ꝙ pri
mu3 ibi visę sunt coturnices aues q̃s greci ortygias vocãt.
In hac insula latona enixa ē apollinē ⁊ dianã. Delos aũt ⁊
ciuitas dr̃ ⁊ insula. Rhodos cycladũ prima ab oriēte i qua
rosę capitoliũ dr̃ esse inuentũ du3 ibi ciuitas condereẽ: ex
quo ⁊ vrbs ⁊ isula rhodos est appellata. In hac vrbe solis
colossus fuit ęreus. 70. cubitoꝝ altitudine. Fuerunt ⁊ aly
.c. numero i eadē insula colossi minores. Tenedos vna ex
cycladibus ad septētrionē sita: i q̃ olim ciuitas a tene quo
da3 cōdita est vñ nomen vrbis illius: vel potius insulę fuit
Nã tenes iste ifamatus ꝙ cũ nouerca sua ꝯcubuisset: fugi
ens in hãc insulã: vacuã cultoribus obtinuit. Unde ⁊ tene
dos insula dicta ē: sic Cicero. Tenen ipsu3 cuius ex noie te
nedos noiatur. Carpathos vna ex cycladib⁹ a meridie po
sita cōtra ęgyptũ: a qua carpathiũ mare appellatu3 est: vo
cata pp celerē fructuũ maturitate3. Est.n. inter ęgyptu3 ⁊
rhodũ. Ex hac insula dicunẽ ⁊ carpasię naues magnę ⁊ spa
ciosę. Cyterea insula vna ex cycladibus a parte occidua si-
ta: cuius porphyris antea nomē fuit. Cyterea ãt vocata: ꝙ
ibi venus orta sit. Icaria isula vna de cycladibus: q̃ icareo
mari nomē dedit. Hęc iter samũ ⁊ myconiũ ꝑcurrētibus
saxis inhospitalis est ⁊ nullis finibus portuosa. Diciẽ autē
icarũ cretensem ibi naufragio iterisse ⁊ de exitu hoīs iposi
tum nomē loco. Naxos insula a dionysio dicta: q̃si diona-
xon ꝙ fertilitate vitiũ vincat cęteras: est aũt a delo. 18. mi
lia passuu3 sepata: ex q̃ olim iouis fertur aduersus titanas
fuisse ꝓfectus. Melos ex numero cycladũ vna diu3 isula
rũ rotundissima: vñ ⁊ nũcupata. Historia dič ex iasone na-
tu3 fuisse filomelũ ⁊ plutũ: ex filomelo pareantũ genitũ: q
de suo noie paron insulã ⁊ oppidũ appellauit. Hus autē mi
noia: deinde paros dicta: de q̃ Uirgilius: niueamq3 paron.
Gignit.n. marmor cãdidissimũ: qđ pariũ dicunt. Mittit ⁊
sardiũ lapidē marmoribus qdē ꝑstantiore3: ⁊ inter gēmas
vilissimũ. Chios isula syra lingua appellaẽ: eo ꝙ ibi mastix
gignitur. Syri.n. masticē chion vocant. Samo isula ē i ma
ri ęgeo: vbi nata ē iuno: ex q̃ fuit sibylla samia: ⁊ pythago-
ras samius a quo philosophię nomē inuentũ est. In hac in
sula reperta prius fictilia vasa tradũẽ: vñ ⁊ vasa samia ap
pellata sunt. Sicilia a sicano rege sicania cognominata ē:
deīde a siculo itali fratre sicilia. Prius ãt triacria dicta pp
tria acra. i. ꝑmontoria: peloꝝ: pachynum ⁊ lilybęũ. Trina
cria.n. grecũ est: qđ latine triquadra diciẽ: q̃si i tres q̃dras
diuisa. Hęc ab italia exiguo freto discreta: africũ mare pro
spectãs: terris frugifera: auro abundãs: cauernis tñ ⁊ fistu
lis penetrabilis: ventisq3 ⁊ sulphure plena. Unde ⁊ ibi ętnę
mōtis extant icendia: i cuius freto scylla est ⁊ charybdis:
q̄bus nauigia: aut absorbunẽ aut colliduneẽ. Fuit aũt quon
dam patria cyclopũ: ⁊ postea nutrix tyrãnoꝝ frugũ fertilis
ac primũ terris oībus cōmissis seminibus aratro ꝑscissa:
Principē vrbiũ syracusas h3: fontē arethusa3: ⁊ alpheũ flu
uiũ magnoꝝ generatorē equoꝝ. In ea insula pmũ ē inuen
ta comędia. Achaten lapidē ipsa pmu3 ex achate flumine
edidit. Parturit ⁊ mare eius coraliũ: gignit ⁊ sales agrigen
tinos in igne solubiles crepitantes in aq̄s. Ois ambit⁹ ei⁹
clauditur stadioꝝ triũ miliũ. Salustius aũt dicit italię cō-
iunctã fuisse Siciliã: s3 mediũ spaciũ impetu maris diuisũ
⁊ ꝑ angustiã scissum. Tapsu3 isula stadys. 10. a sicilia remo
ta iacens ⁊ planior: vñ ⁊ nũcupata: de qua Uirgilius: Tap
sũq3 iacentē. Eolię insulę sicilię appellatę: ab eolo ippotę fi
lio: quē poetę finxerunt regem fuisse ventoꝝ: s3 vt Uarro
dicit: rector fuit istarum insulaꝝ: ⁊ q2 ex eaꝝ nebulis ⁊ fu-
mo futuros predicebat flatus ventoꝝ: ab impitis visus ē
ventos sua potestate retinuisse. Eędē insulę ⁊ vulcanię vo
cantur: ꝙ ⁊ ipsę sicut etna ardeant. Sunt aute3 nouem: ha
bentes propria noīa: quarum primã liparus quidã lipare3
vocauit: q eam ante colũ rexit. Altera hiera vocatur: ꝙ sit
collibus eminentissimis: relique vero. i. strongyle: didyme
eriphusa: phestias phęnicusa: euonymos: ericodes: phęcico
des: q̃ q̃m nocte ardent: eolię siue vulcanię dicunẽ. Ex his
q̃dam ab initio nō fuerunt: q̃dã postea mari edite vsq3 nũc
ꝑmanent. Stoechades insulę massiliensiũ. 60. miliũ spacio
a continenti in fronte narbonensis prouintię qua rhoda-
nus fluuius in mare exit. Dictę autē grece stoechades: q̃si
opere in ordine3 sint positę. Sardis hercule procreat⁹: cũ
magna multitudine a libya profectus sardiniam occupa-
uit ⁊ ex suo vocabulo insulę nomen dedit. Hęc i africo ma
ri facie vestigy humani in orienteq3 in occidente latior ꝑ
minet: ferme paribus lateribus q̃ in meridiem ⁊ septētrio
nem vertunt: ex quo ante cōmertium a nauigantibus gre-
corũ ichnos appellata est. Terra patet in lōgitudine milia
cxl. i latitudine. xl. In ea neq3 serpens gignitur: neq3 lup⁹: s3
solifuga tñ animal exiguũ hominibus pernitiosu3. Uene
num quoq3 ibi non nascitur nisi herba per scriptores pluri
mos ⁊ poetas memorata apiastro similis q̃ hominibus ri-
ctus contrahit: ⁊ quasi ridentes interimit. Fontes hēt sar
dinia calidos infirmis medelam prebentes: furibus cecita
tem: si sacramento dato oculos aque eius tetigerint. Corsi
cę insulę exordium incole ligures dederunt: appellãtes eã
ex nomine ducis. Nam quędam corsa nomine ligus muli
er: cum taurum ex grege quem prope littora regebat tran
snatare solitum: atq3 per interuallu3 corpore aucto remea
re videret: cupiens scire incognita sibi pabula: tauru3 a cę
teris digredientem vsq3 ad insulam nauigio profecuta est.
cuius regressu insule fertilitatem cognoscentes ligures ra
tibus ibi profecti sunt eamq3 nomine mulieris auctoris ⁊
ducis appellauerunt. Hęc autem insula grece cyrne diciẽ:
a cyrno herculis filio habitata. de qua. Uirgilius: cyrneas
taxos. Diuiditur autem a sardinia. 20. milium: freto cincta
ligustici ęquoris sinu ad prospectum italie. Est autem mul
tis promontorys angulosa gignens letissima pabula: ⁊ lapi
dem quem cacocitem greci vocãt. Ebissus insula hispanię
dicta ꝙ a 3omo non procul sit: quasi ebozos. Nam. 70. sta
dys ab ea distat. Cuius terram serpentes fugiunt. Huic cō
traria est colubraria: que referta est anguibus. Baleares i
sulę hispanię duę sũt: aphrosiades: ⁊ gymnesiđe maior ⁊ mi
nor. Unde ⁊ eas vulgus maioricam ⁊ minoricam nũcupãt
In his primum insulis inuēta est funda qua lapides emit
tuntur: vnde ⁊ baleares dicte. ΒΑΛΛΕΙΝ enim grece emit
tere dicitur. vnde ⁊ balista: quasi missa: ⁊ fundibulum. Uir
gilius. Balearis verbera funde.

¶ De promontorys. Cap. VII.

Commune est insulis vt promineant. Inde ⁊
loca earum promontoria dicuntur: sic Salu-
stius de sardinia. In oriente latior prominet
q̃3 in occidente. Sigeum promontorium asię
vbi hellespontus aptius dilatatur. Dictũ aũt
sigeũ pp herculis taciturnitate3: q2 ꝓhibitus
hospitio a laomedōte troianoꝝ rege: simulauit abscessu3 ⁊
inde contra troiam cu3 silentio venit: quod dicitur ΣΙΓΗ.
Maleum promontoriu3 grece quod intrat mare ⁊ per mi
lia quinquaginta protenditur vbi vnda ita seua ē: vt ꝑseq
nauigantes videatur. Hoc aũt promontoriũ a maleo rege
arginoꝝ nomen accepit. Pelorũ promontoriũ sicilię respi
ciens aquilonem: sm Salustium dictu3 a gubernatore hã
nibalis illic sepulto. Pachynum promontorium sicilię au
strum spectans: ab aeris crassitudine dictũ. Na3 ΠΑΧΥΣ
est pinguis ⁊ crassus. Austro enim perflatur. Lilybeum
promontorium sicilię: solis occasũ intendens vocatum ab
eiusdē noīs ciuitate. quę ibi est sita. Borion promontoriũ
numidię: vocatũ ita ꝙ aquilone3 intendat. Hoc ipponere
gium postea dictum pro eo ꝙ sit ęquore interruptum. Cal
pis hispanię promontorium.

¶ De montibus cęterisq3 terrę vocabulis. Cap. VIII.

Montes sũt tumores terraꝝ altissimi dicti ꝙ
sint eminētes. Quida3 aũt ꝓprys ex causis
vocati sunt: ex q̄b⁹ notãdi sũt q opiniōe ma
ximi celebranẽ. Mons caucasus: ab india
vsq3 ad taurũ porrect⁹ ꝑ gentiũ ⁊ linguarũ
varietate quoq̃ versũ vadit: diuersis noib⁹
nuncupaẽ. Ubi ãt ad orientē in excelsiore3
ꝯsurgit sublimitatē: pp nimiũ candorē caucasus nũcupaẽ.
Nã oriētali lingua caucasũ significat, candidũ. i. niuib⁹ den
sissimis candicantē. Unde ⁊ eũ scythę q eidē monti iunguneẽ
croacasim vocauerũt. Casim.n. apud eos candor siue nix di
citur. Mons taur⁹ a plerisq3 idē vocaẽ q ⁊ caucasus. Liba
nus mons phęnicũ altissim⁹: cui⁹ meminerẽ ꝓphetę: dict⁹
a thure: q2 ibi colligiẽ. Cuius ea ps q̃ est sup eũ ad oriētale3
plagã respiciēs: antiliban⁹ appellaẽ. i. ꝯtra libanũ. Ararath
mōs armenię in quo archã historię post diluuiu3 resedisse
testanẽ. Unde ⁊ vsq3 hodie ibidē lignoꝝ ei⁹ videnẽ vestigia.
Acroceraunų mōtes pp altitudinē ⁊ fulminũ iactus voca
ti sunt. Grece.n. fulmen ceraunios dr̃. Sũt aũt inter arme-
niã ⁊ hiberia3 icipiētes a portis caspys vsq3 ad fonte3 tigri
dis fluuy. Hyperborei mōtes scythię dicti ꝙ supra. i. vltra
eos flat boreas. Riphei mōtes i capite germanię sũt a ꝑpe
tuo ventoꝝ flatu noīati. Nam ΡΙΦΗ grece ipetus ⁊ ΟΡΜΗ
diciẽ. Olympus mons macedonię nimiũ
ꝑcelsus: ita vt sub illo nubes eē dicanẽ. De quo Uirgilius:
Nubes excessit olymp⁹. Dictus ãt olympus q̃si ololamp⁹
i. q̃si cęlũ. Hic mons macedoniã diuidit a thracia. Athos
mons macedonię: ⁊ ipse altior nubibus: tãtoq3 sublimis vt
in lemnũ vmbra eius ptēdat: q̃ ab eo. 86. milibus separaẽ.
Parnasus mons est thessalię: iuxta boetiã: q gemino verti
ce est erect⁹ in cęlũ. Hic i duo findiẽ iuga cirrha ⁊ nysa. vñ
⁊ nũcupat⁹: eo ꝙ in singulis iugis colebanẽ appollo ⁊ liber
Hęc iuga a duobus fratribus citheron ⁊ helicon appellan
tur. Nã helicon dictus ab helicone fratre citheronis. Itē
ceraunų sũt mōtes epiri. a crebris dicti fulminibus. Grę
ce.n. fulmen ceraunos dr̃. Apeninus mons appellatus. q̃si
alpes pęnice: q2 hãnibal veniēs ad italiã easdē alpes aperu
it: vñ ⁊ Uirgili⁹: Alpes imittit aptas. Has.n. hãnibal: post
bella hispanię aceto rupit. Iuuenalis: Et mōtē rupit aceto.
Et idē loca ipsa q̃ rupit: apeninę alpes vocaẽ. Mons ętna
ex igne sulphure dictus: vñ ⁊ gehenna. Cōstat ãt hũc ab ea
pte q̃ eurus ⁊ africus flat hēre spelũcas plenas sulphuris: ⁊
vsq3 ad mare deductas: q̃ spelũcę recipiētes in se fluct⁹ vē
tu3 creant: q agitatus ignē gignit ex sulphure: vñ fit qđ vi-
deẽ incendiũ. Pyrrheneus ⁊ ipse a crebris fulminũ ignib⁹
nuncupatus. Grece.n. ignis pyro vocaẽ. Iste ē q iter galliã
atq3 hispaniã: q̃si de industria munimentũ interiacet. So
lurius a singularitate dr̃: ꝙ oībus hispanię mōtibus solus
altior videaẽ: siue ꝙ oriēte sole ante radius eius i eo q̃3 ipe
ternaẽ: Calpes mons i vltimis finibus oceani: q dirimit eu
ropã ab africa: quē atlantis finē esse dicũt: de quo Lucan⁹.
Hesperiã calpē sũmũq3 ipleuit atlantem. Atlas ꝑmethei
frater fuit ⁊ rex africę: a quo astrologię artē pmũ dicũt ex
cogitatã. Ideoq3 dictus ē sustinuisse cęlũ. Ob eruditionē
igiẽ eius disciplinę ⁊ scientiã cęli nomē eius in montē afri
cę deriuatũ est: q nũc atlas cognominaẽ q pp altitudinem
suã q̃si cęli machinã: atq3 astra sustentare videẽ. Alpes ãt
ꝓprie mōtes gallię sunt. De q̄bus Uirgilius. Aereas alpes
Et dicēdo aereas: vbũ expressit a vbo. Nã galloꝝ ligua al-
pes: montes alti vocanẽ. Hęc sunt.n. q̃ italię muroꝝ exhi-
bent vicē. Colles sunt ꝑminentiora iuga montiũ q̃si colla.
Iuga aũt montiũ ex eo appellata sunt: ꝙ ꝓpinqtate sui iũ
gãẽ. Tumulus ē mons breuis: q̃si tumēs tellus. Itē tumu
lus: terra ꝯgesta: vbi nulla memoria ē. Ualles sunt humi-
lia loca: q̃si vulsa. Hinc ⁊ cōualles depssa loca terraꝝ inter
mōtes. Campus ē terraꝝ planities. Dictus aũt campus ꝙ
breuis sit pedibus nec erectus vt mōtes: s3 patens ⁊ spacio
suo porrectus ⁊ iacēs: vñ ⁊ grece pedion dr̃. Sumpsit aũt
nomē ex greca etymologia. Cami.n. grece breue diciẽ. So
lu3 ē omne qđ sustiet: a soliditate dictũ. s. vñ ⁊ de mari Uir
gilius ait. Subtrahiturq3 solũ. Salt⁹ sũt vasta ⁊ siluestria
loca vbi arbores exiliunt in altũ. Fauces sunt angustoꝝ lo
coꝝ aditus iter arduos mōtes loca angusta ⁊ breuia: dicta
a fauciũ similitudie: q̃si foces. Confrages loca in q̃ vndiq3
vēti currunt: ac sese frangũt: vt Neuius ait: In mōtes vbi
venti frangebãt locũ. Scabra sũt loca situ aspera vñ ⁊ sca
bies dr̃ a corporis asperitate. Lustra obscura latibula fera
rum ⁊ lupoꝝ cubilia sunt: vñ ⁊ lupanaria lustra dicunẽ per
ꝯtriũ videlicet: q2 parũ illustrãtur. Lucus ē locus densis ar
boribus septus: solo lucē detrahens. Potest ⁊ a collucēdo
crebris luminibus dici: q̃ ibi pp religionē gentiliũ cultũq3
fiebant. Deserta vocata. q2 non seruneẽ. ⁊ ideo q̃si deserun
tur: vt sunt loca siluarũ ⁊ montiũ: cōtraria vberrimaꝝ ter
raꝝ: q̃ sunt vberrimę glebę. Deuia sunt loca secreta ⁊ abdi
ta: q̃si extra viã. Ipsa sunt ⁊ inuia. Inde ⁊ auiaria secreta lo
ca ⁊ a via remota: aut tñ adibilia auibus. Unde ē illđ: Incul
ta rubent auiaria bacis. Amęna loca Uarro dicta ait: eo ꝙ
solum amorem pręstent: ⁊ ad se amanda alliciant. Uerius
Flaccus ꝙ sine munere sint: nec quicq3 his officia: quasi a
munia hoc est sine fructu: vnde nullus fructus exoluitur.
Inde etiam nihil pręstantes immunes vocantur. Aprica
loca: quę sole gaudent: quasi ΑΝΕΥ ΦΡΙΚΗΣ. i. sine frigore: si
ue ꝙ sint aperto cęlo. Opaca vero loca: quasi operta: cęlo
aprico contraria. Lubricum dici constat locu3: ab eo ꝙ ibi
quis labitur: ⁊ lubricu3 dicitur: non quod labitur: s3 i quo
labitur. Estiua sunt loca vmbrosa: quibus per ęstatem vi-
tant pecora solis ardorem. Statius: Et vmbrosi patuere
ęstiua licęi. Naualia sunt loca vbi naues fabricantur. Hoc
⁊ textrinũ vocatur. Statio est vbi ad tempus stant naues
Portus vbi hyemant. Importunum autem in quo nullu3
est refugium: quasi nullus portus. Portus aute3 locus est
ab accessu ventoru3 remotus: vbi hiberna ōponere solēt.
Et portus dictus a deportandis commertys. Hunc vete-
res a baiulandis mercibus baias vocabant. illa decliatio
ne a baia baias: vt a familia familias. Littus ē terra aquę
⁊ mari vicina. Et dictum littus quia fluctu eliditur: vel ꝙ
aqua alluitur. Cicero in topicis: Littus est aqua qua flu-
ctus eludit. Circũluuium locus quem aqua circũluit. Allu
uium consumptio riparum ex aquis. Margo est pars cu-
iuslibet loci: vtputa maris: vnde ⁊ nomen accepit. Mariti
ma quasi maris intima. Ostia ab ingressu ⁊ exitu fluminis
dicta in mari. Continens perpetua terra nec vllo mari di-
screta: quem gręci pyron vocant.

¶ De inferioribus terrę. Cap. IX.

Specus est fossa sub terra qua prospici po-
test. Spelea grece: spelunca latine. Spira-
cula appellata omnia loca pestiferi spirit⁹:
quem gręci paronia appellant: vel acherō-
tea. Etiam Uarro spiraculum dicit huius-
cemodi locum: ⁊ spiracula ex eo dicuntur
loca: qua terra spiritum edit. Hiatus pręr-
ruptio terrę profunda: quasi hitus. Proprie autem hiatus
est hominis oris apertio translata a feris: quarum auidi-
oris adapertione monstratur. Profundum proprie quasi
cuius porro sit fundus. Abusiue aute3 profundum vel sur
sum vel deorsum dicitur: vt mare ac terra cęlũq3 ꝓfundũ

Baratrū nimię altitudinis nomen est: ꝛ dictū baratrū q̄si vorago atra.s.a ꝓfunditate. Herebus inferoꝝ ꝓfunditas atqȝ recessus. Styx. απο της στυγος. i.a tristicia dicta: eo ꝙ tristes faciat: vel ꝙ tristiciā gignat. Cocytus locus inferi: de quo Job ita loqtur: dulcis fuit glareis cocyti. Cocytus aūt nomē accepit greca interꝑtatiōe: a luctu ꝛ gemitu. Tartar⁹ vel q̄ illic oīa turbata sunt. απο του ταρα τειν vel qđ veri⁹ est. απο της τρησεως. i.a tremore frigoris qđ ē algere, ꝛ rigere.s. q̄ luce soleqȝ caret. Nā neqȝ illic vapores sunt: q̄ ex solis luce gignunt̄: neqȝ flat⁹: q̄ eiusdē motibus icitant̄: sȝ ꝑpetu⁹ stupor. Tartarizin.n. horrere ꝛ tremere apud grecos legit̄. Illic erit flet⁹ ꝛ stridor dentiū. Gehenna ē locus ignis ꝛ sulphuris quē putāt ita noīatū a valle idolis ꝯsecrata: q̄ ē iuxta murū irl̄ꝫ: repleta olim cadaueribus mortuoꝝ. Ibi.n. hebrei filios suos imolabant demonib⁹: ꝛ appellabat̄ locus ipse gehennon. Futuri q̄ supplicij loc⁹ vbi peccatores cruciandi sunt hui⁹ loci vocabulo designat̄: Duplicē aūt esse gehennā ꝛ ignis ꝛ frigoris in Job legim⁹. Infernus appellat̄: eo ꝙ infra sit. Sic aūt ſm corp⁹ si ponderis sui ordinē teneāt inferiora sunt oīa grauiora: ita ſm spiritū inferiora sunt oīa tristiora: vñ ꝛ in greca lingua origo noīs que appellat̄ infernus ex eo ꝙ nihil suaue ab eo resonare ꝓhibet̄: sic aūt cor aīalis in medio ei⁹ est: ita ꝛ infernus in medio terre eē perhibet̄. Unde ꝛ in euangelio legimus: in corde terre. Philosophi autē dicunt ꝙ inferi pro eo dicantur: ꝙ anime hinc ibi inferantur.

Incipit liber quintusdecimus.

De ciuitatibus. Cap. I.

De auctoribus conditaꝝ vrbium plerūqȝ dissēsio iuenit̄: adeo vt nec vrbis qdē romę origo diligēter possit agnosci. Nam Salusti⁹ dic̄. Urbē romā sicuti ego accepi cōdidere atqȝ habitauere i initō troiani ꝛ cū his aborigies. Alij dicūt ab Euandro ſm qđ Uirgili⁹. Tūc rex euādr⁹ romanę ꝯditor arcis. Alij a romulo: vt eminus: hui⁹ nate auspicijs illa inclyta roma. Si igit̄ tantę ciuitatis certa ratio non apparet: non mirū si in aliaꝝ opinione dubitatur. Unde nec historicos: nec cōmentatores varia dicētes: impitię condemnare debemus: q̄ antiquitas ipsa creauit errorē. Sane quasdam de quibus aut sanctę scripturę aut historię gentium certā originem referunt: paucis admodum verbis retexere oportet. Primus añ diluuiū cham ciuitatē enoch ex noīe filij sui in india ꝯdidit: quā vrbē sola multitudine sue posteritatis ipleuit. Prim⁹ post diluuiū nemroth gigas babylonē vrbē mesopotamie fūdauit: hāc semiramis regina assirioꝝ ampliauit: murūqȝ vrbis bitumine ꝛ cocto latere fecit. Uocabulū āt sūpsit a ꝯfusiōe: eo ꝙ ibi ꝯfuse sint atqȝ ꝑmixte lingue edificātiū turrim. Cuius turris altitudo quqȝ miliū centūseptuagitaq̄ttuor passuū fuit. Judei asserūt sem filiū Noe quē dicunt melchisedech ꝑmū post diluuiū in syria ꝯdidisse vrbē salem: in qua regnū fuit eiusdē melchisedech. Hāc postea tenuerunt iebusei: ex qb⁹ ꝛ sortita ē vocabulū iebus: sicqȝ duob⁹ noīb⁹ copulatis: iebus ꝛ salem: vocata ē hierusalē: q̄ postea a salomone hyerosolyma: q̄si hierosalomonia dicta ē. Hec ꝛ corrupte a poetis solyma nuncupata ē: ꝛ postea ab helio adriano helia vocitata est. In ipsa ē ꝛ syon: q̄ hebraice speculatio interꝑtat̄: eo ꝙ i sublimi cōstructa sit: ꝛ de lōge venientia ꝯtēpletur. Irl̄m āt pacifica i nostro ſmone trāsfert̄. Oppida aūt nobilia: q̄ vel q̄ ꝯstituerunt. Dionysius q̄ ꝛ liber pater: cū indiā victor ꝑambulasset: nysam vrbē ex suo noie iuxta indū fluuiū cōdidit ꝛ.l. milib⁹ hoīum impleuit. Medus āt egei fili⁹ mediam ꝯstruxit: vñ ꝛ regio ei⁹: medie nomen sortita ē. Parsinopolim vrbē caput ꝑsici regni perse⁹ ādie fili⁹ ꝯdidit: famosissimā cōfertissimāqȝ opibus: a quo ꝛ ꝑsida dicta ē. Dictesifontē quoqȝ parthi apud parthiam ꝯdiderunt: in emulationē babylonie vrbis. Susis oppidū ꝑside aiunt memnonis fratrē cōstituisse. Dictū aūt susis: ꝙ imineat suse fluuio. Ibi ē regia cyri: lapide candido ꝛ vario: cū columnis aureis: ꝛ lacunaribus gēmisqȝ distincta. cōtinēs ēt simulacrū cęli. stellis micātib⁹ ꝑsignatuꝫ: ꝛ cętera hūanis mētib⁹ incredibilia. Bactrū oppidū bactriani condiderunt ex ꝓprio amne eū cognominantes q̄ bactrus vocat̄. Carra ciuitas mesopotamię: trāsedissam cōditā a parthis: vbi quondā roman⁹ ē cęsus exercit⁹: ꝛ crassus dux capt⁹. Edissam vrbē mesopotamię ꝯdidit nemroth fili⁹ chus postqȝ de babylone migrauit: in q̄ ꝛ regnauit: q̄ ante iare cognominata ē. Ipse ꝛ cōstruxit ꝛ calānē q̄ postea verso noie a seleuco rege dicta ē seleucia. Philadelphiā vrbē arabię ꝯdidit raphaim gens ātiq̄ssima: quā interfecerūt filij loth. Seleucus vn⁹ ex pueris alexādri post mortē eiusdē alexādri occupato regno oriētis vrbē in syria ꝯdidit: eāqȝ ex antiochi patris sui noie antiochiā nūcupauit: ꝛ syrie caput instituit. Ipse quoqȝ laodiciā ꝛ seleuciā: ipse apamiā ꝛ edissaꝫ vrbes cōstruxit. Damascus vrbs syrię cōdita ꝛ nūcupata a damasco dispēsatoris abrahę filio. Hęc antea i omni syria tenuit principatū. Necdū.n. florebant ibi antiochia: laodicia ꝛ apamia: q̄s vrbes post alexandrū constructas esse cognoscimus. Hic est damascus quē abrahā futuꝝ sibi hęredem dixerat: anteqȝ eēt illi ꝓmissus ysaac. Gazā oppidum palestine ꝯdiderunt euei in q̄ habitauerūt cappadoces pristinis cultorib⁹ iterfectis. Uocata āt gaza eo ꝙ ibi cambyses rex ꝑsaꝝ thesauros suos posuit: cū bellum egyptijs intulisset. Persaꝝ.n. lingua thesauꝝ gaza noiat̄. Philistim vrbeꝫ ꝯdiderūt allophili: ipsa ē ascalon: de q̄ supius memorauimus: nūcupata ex noie cesloim q̄ fuit nepos cham: ꝛ filius mesraim. Dor vrbs fuit quondā potētissima: ꝛ versa vice stratonis turris: postea ab herode rege iudee in honorē cesaris augusti cesarea nūcupata. In q̄ cornelij dom⁹ xp̄i ecclesia: ꝛ philippi edicule: ꝛ cubiculū q̄ttuor virginū ꝓphetaꝝ. Joppe oppidū palestine maritimū ydeꝫ palestini edificauerūt: vbi saxū ostēdit̄: qđ vinculoꝝ andromade adhuc vestigia retinet: cuius belue forma eminentior elephantis fuit. Hiericho a iebuseis condita traditur: a qbus ꝛ nomē traxisse ꝓhibetur: hanc subuertit iesus: post quaꝫ instruxit aliā ozam de bethel ex tribu effraim. Sȝ ꝛ hec eo tpe quo irl̄m oppugnabat̄ a romanis ꝑ ꝑfidiā ciuiū capta atqȝ destructa est: post quā tertia edificata ē vrbs que vsqȝ hodie ꝑmanet. Sichem samarie vrbē que latine ꝛ grece sichima vocatur: edificauit emor: appellauitqȝ eam noie sichem filij sui. Ipsa est nunc neapolis ciuitas samaritanoꝝ. Bethel vrbē samarie cōdiderunt iebusei: que prius vocabat̄ luza: sȝ postqȝ dormiens ibi iacob vidit scalā innitentē celo ꝛ dixit: vere hic domus dei ē ꝛ porta celi: hac ex causa locus nomen accepit bethel. i. domus dei. Qñ autē ibi ab hieroboā vituli aurei fabricati sunt: vocata est bethauen. i. dom⁹ idoli: que antea vocabatur domus dei. Bethleeꝫ iuda ciuitas dauid que mundi genuit saluatoreꝫ: a iebuseis condita fertur: ꝛ vocata primuꝫ effrata: qñ aūt ibi iacob pecora sua pauit: eideꝫ loco bethleem nomen quodam vaticinio futuri imposuit: quod domus panis interpretatur: propter euꝫ panem qui ibi de celo descendit. Ebron ciuitas iudee q̄ quondam vocabatur arbe condita est a gigantibus ante septem ānis q̄ tbanis vrbs egypti conderet̄. Ipsa est arbe: a numero ita vocata ꝙ ibi tres patriarchę sepulti sunt: ꝛ quart⁹ adaꝫ. Ipsa est ꝛ mambre vocata: ex vno amico abrahę. Samariā a qua oīs regio q̄ circa eaꝫ fuit nomē accepit: sennacherib rex assyrioꝝ construxit: vocauitqȝ samariā. i. custodiā: q̄ qñ isrl̄ transtulit medos ibi custodes cōstituit. Hāc obsidiōe captaꝫ antiochus solo coęquauit. Quaꝫ postea herodes a fundamētis instaurās: in honorē augusti augustaꝫ i. sebastiaꝫ gręco sermone vocauit. Ibi sepulti sunt helise⁹ ꝛ abdias ꝓphetę: ꝛ quo maior inter natos mulieꝝ non fuit baptista ioānes. Tiberiadē vero herodes alius in iudea in noie tiberij cęsaris cōdidit. Tyrus vrbs phęnicū condita a phęnicib⁹ fuit. Hęc est ciuitas ex qua auꝝ regi salomōi deferebat̄: in qua optima purpura tingit̄. Unde ꝛ tyria dicitur nobilis purpura. Phęnices a rubro profecti mare: sidonē vrbē opulētissimā cōdiderūt: quā a pisciū copia sidō appellauerūt. Nā piscē phęnices sidon vocant. Ipsi etiā tyrū in syria: ipsi vticā in africa: ipponeꝫ: leptim aliasqȝ vrbes in ora maritima condiderūt. Ipsi thebas in boetia duce cadmo: ipsi postremo in vltima orbis tendētes vrbē in oceano condiderūt: eāqȝ lingua sua gades noiauerūt. Nā mos erat antiq̄ phęnicū gentis: multis sil̄ mercādi causa a domo proficisci: ꝛ cū incolaꝝ aīos cōmertio reꝝ his ante incognitaꝝ sibi cōciliassent: loca q̄ condendis vrbibus idonea videbātur capere. Ex his profecta ꝛ dido in littus africę vrbē condidit: ꝛ carthadā noiauit: quod phęnicea lingua exꝑmit: ciuitatē nouā mox sermone verso carthago est dicta: hanc scipio deleuit. Quę aūt nūc ē: postea a romanis ē cōdita. Carthago autēꝫ antea byrsa: postea tyrus dicta est: deinde carthago. Mēphin ciuitatē ęgypti edificauit epaphus iouis filius: cuꝫ in secunda ęgypto regnaret. Hęc est vrbs in qua charta nascitur: vbi etiā optimi mathematici fuerunt. Nā hanc vrbē magicis artibus deditā pristini vsqȝ ad ꝑsens tēpus vestigia erroris ostendunt. Thanis metropolis ęgypti vbi pharao fuit: ꝛ moyses cuncta signa fecit: q̄ in exodo scribuntur. Hanc construxisse perhibentur titanes. i. gigantes ꝛ ex suo nomine nuncupauerunt. Eliopolis vrbs ęgypti: q̄ latine interꝑtat̄: solis ciuitas: sicut. 7 o. iterpretes arbitrāt̄. Edificata ē aūt a filijs isrl̄ in qua phutifares sacerdos fuit cuius meminit ezechiel. Urbē alexādriā condidit alexander magnus: cuius ꝛ nomē detinet. Hanc eniꝫ idē in terminis regionis africę ꝛ ęgypti constituit: ꝛ caput esse regionis ęgypti iussit. Interiacet aūt inter ęgyptū ꝛ mare: quasi claustrū importuosa. Hec est vrbs egypti: postea versa in alexādriā. Thebas ęgyptias ꝯdidit cadm⁹: q̄ iter ęgyptias vrbes numero portaꝝ nobiliores habent̄: ad quas cōmercia arabes vndiqȝ subuehunt. Hinc regio ęgypti thebaica dicta ē. Thebe aūt ꝛ boetię sunt ꝛ ęgyptię: vno tñ auctore sunt condite. Ptolomais ꝛ beronice a regibus ęgyptijs nominatę a quibus ꝛ ędificatę fuerūt. Cesareā cappadocię philippus i honorē cęsaris ędificauit. Tarsuꝫ cilicię danaes ꝓles ꝑseus ędificauit: de qua ciuitate fuit Paulus apostolus. Nat⁹ inquit tarso cilicię. Quidam etiam locus indię tarsus vocatur. Seleuciam isaurię condidit seleucus: qui ꝛ antiochiā. Ilus āt apollinis filius: in phrygia iliū condidit. Ammaçones ephesuꝫ in asia construxerunt. Theseus vero smyrnaꝫ ꝯstruxit: q̄ homero poetę patria extitit: ꝛ smyrna vocata: ꝙ eius campos hermus fluuius secat. Dioscoriā colchorū vrbeꝫ amphitus ꝛ circius aurigę castoris ꝛ pollucis fabricauerunt: ex eoꝝ noie eam cognominantes. Nā castor ꝛ pollux gręce dioscori appellant̄. Nicomedia a nicomedo rege bithynię ędificata est. Bithynia condita a phęnice q̄ primuꝫ mirandina vocabat̄. Constantinopolin vrbeꝫ thracię: cōstātinus ex noie suo instituit: solaꝫ romę meritis ꝛ potētia adęquataꝫ. Hanc conditā ꝑmū a pausania rege spartanoꝝ ꝛ vocatā bizantiū: vel qđ tantū pateat inter adriaticū mare ꝛ propontidē: vel ꝙ sit receptaculum terrę marisqȝ copijs. Unde ꝛ eaꝫ cōstantinus aptissimā condere iudicauit: vt receptaculū sibi terra mariqȝ fieret. Unde ꝛ nūc romāi imperij sedes ꝛ totius caput est orientis: sicut ꝛ roma occidentis. Epirus ciuitas thracię cōdita est a pyrrho ꝛ cognominata. Athenas in hellade cecrops cōdidit ꝛ ex suo nomine cecropiā nominauit. Hanc anfixion qui in gręcia tertius post cecropē regnauit: minerue sacrauit: ꝛ nomen ciuitati athenas dedit. Nā minerua gręce athenas dicitur: vnde ꝛ mineruā gręci inuentriceꝫ multaꝝ artiū asserunt: quia ꝛ littere ꝛ artes diuersoꝝ studioꝝ ꝛ ipsa philosophia: veluti tēplū athenas habuerūt. Corinthū in achaia cōdidit corithus orestis filius. Hāc gręci corintheā vocāt: hoc est administrationeꝫ reipublicę. Thebas boetię cadmus veniens a phęnicibus cōdidit: thebis ęgyptijs prius ab eo cōstructis. Mycenas lacedęmonia cōdita a lacedęmone semele filio. Sparta a sparto filio foronei vocata: qui fuit filius inachi. Ipsaꝫ aūt esse spartā: quā ꝛ lacedęmoniā ciuitateꝫ: atqȝ īde lacedęmonios spartanos dici. Achaia ab acheo constructa. Pelops q̄ apud argos regnauit pelopōnesum vrbē cōdidit. Cecrops i isula rhodo rhodū ędificauit Carpatus coū. Aeos tiphonis filius paphū. Angeus licurgi filius samum. Dardanus autē cōdidit dardaniā. Thessalonicā thessalus gręci filius ędificauit: in qua etiam regnauit. Brundusium construxerunt gręci. Brundusium auteꝫ dcm̄ gręce ꝙ brunda caput cerui dicatur: sic est.n. vt ꝛ cornua videātur: ꝛ caput ꝛ lingua in positōe ipsius ciuitatis. In italia auteꝫ a iano ianiculuꝫ: a saturno saturnia: atqȝ latium cōdituꝫ eo ꝙ ibi fugiens latuisset cognominatum. Ab hercule i campania pompeiaꝫ q̄ victor ex hispania pompā boum duxerat. Eneas autem post excidium troię: i eandeꝫ italiā veniens: ab vxoris noīe lauiniā cōdidit. Ascanius vero relicto lauinie nouercę suę regno albā longā edificauit. Alba auteꝫ vocata ꝓpter colorem suis: longa: q̄ longum oppidum est: iuxta prolixitateꝫ collis i quo positū est. Ex hac etiā vrbe reges albanoruꝫ appellari cęperunt. Capuā capis siluius rex albanoꝝ construxit appellata nomine conditoris: licet sint q̄ dicant a capacitate eam capuā dictā: ꝙ eius terra omnem vitę fructuꝫ capiat: alij a locis campestribus i quibus sita est. Est auteꝫ caput vrbium campanię iter tres maximas romam carthaginēqȝ numerata: ex qua ꝛ prouincia italię campania dicta est. Romulus cū iterfecto apud albā amulio: auum munitorem in regnū restituisset: in euꝫ locū vbi nūc roma est deuenit: ibiqȝ sedes posuit: męnia cōstruxit: vrbēqȝ ex nomine suo romā vocauit. Hāc aūt antea euāder dicitur ꝯdidisse: vt est illud. Tūc pater euādrus romanę cōditor arcis. Ancus marcus ex filia numę pompilij natus hic vrbē in exitu tyberis cōdidit: q̄ ꝛ peregrinas merces exciperet ꝛ hostem moraret̄: quā ab ipso situ hostiā appellauit. Galli quidam intestina discordia ꝛ assiduis dissensionibus suoꝝ ꝑmoti sedes nouas q̄rētes italiaꝫ ꝑfecti sunt: sedibusqȝ proprijs tuscis expulsis: mediolanū atqȝ alias vrbes condiderūt. Uocatuꝫ aūt mediolanū ab eo ꝙ ibi sus mediolanea ꝓhibet̄ inuēta. Historijs placet a mesapo gręco: mesapię dataꝫ originē: versa postmodū i nomē calabrię quam i exordio enotri frater peucecius peuceciaꝫ noīauerat. Manto tiresie filia post iteritū thebanoꝝ dicit̄ delata i italiam mantuā cōdidisse. Est aūt i venetia: q̄ gallia cisalpina dicitur. Et dicta mantua ꝙ manes tueat̄. Partenopia a partenope virgine quadam illic sepulta appellata: quod oppidum postea augustus neapolim esse maluit. A promontorio leucaten: in quo actis apollinis templū fuit: bellū augustus cōtra antoniuꝫ gessit. Quo victo vrbē i actiaco sinu cōdidit: quā a victoria nicopolim appellauit. Palantus parthenioruꝫ dux parthenios constituit. Taras neptuni filius fuit: a quo tarentum ciuitas ꝛ condita ꝛ appellata est. Cuꝫ Cyrus ma

ritimas vrbes grecię occuparet: ⁊ focenses ab eo expugnati obsidibus angustijs premerent̄: iurauerunt vt ꝓfugerent q̃ lōgissime ab imperio ꝑsaꝝ: vbi nec nomē q̄dem eoꝝ audirēt: atq; ita in vltimos gallię sinus nauib⁹ ꝓfecti armisq; se aduersus gallicā feritatē tuētes: massyliā cōdiderunt: ⁊ ex noīe ducis nūcuparūt. Hos Uarro triligues dicit: ꝙ ⁊ grece loquant̄ ⁊ latie ⁊ gallice. Narbonā ⁊ arelatū: ⁊ pictauis coloni ꝓprij condiderūt. Burdegalim appellatū ferūt: ꝙ burgos gallos ṗmū colonos habuerit quibus antea cultoribus adimpleta est. Terraconā in hispania scipiones construxerūt: iō caput est terraconensis prouincię. Cęsaraugusta terraconēsis hispanię oppidū a cęsare augusto: ⁊ situ ⁊ noīatū: loci amęnitate ⁊ delitijs ꝓstanti⁹ ciuitatibus hispanię cūctis atq; illustri⁹ florēs sanctoꝝ martyꝝ sepulturis. Afri sub hānibale maritima hispanię occupantes: carthaginem spartariā cōstruxerunt: q̃ mox a romanis capta ⁊ colonia facta: nomē etiā ꝓuincię dedit. Nūc aūt a gothis subuersa atq; in desolationē redacta ē. Saguntū greci ex insula çacyntho ꝓfecti in hispaniā condiderūt: quā afri postea bello impetitā deleuerūt. Emeritā cęsar augustus ędificauit: post quā lusitaniā: ⁊ quasdam oceani insulas cepit: dās ei nomē ab eo ꝙ ibi milites veteranos cōstituisset. Nā emeriti dicūt̄ veterani: solutiq; militia. Ulyxbona ab vlyxe est condita ⁊ nuncupata: quo loco sicut historiographi dicunt cęlū a terra: ⁊ maria distinguuntur a terris. Hispalī cęsar iulius cōdidit: quam ex suo noīe ⁊ romę vrbis vocabulo iuliam romulā nūcupauit. Hispal' aūt a situ cognominata ē: eo ꝙ ī solo palustri suffixis ꝓfundo palis locata sit: ne lubrico atq; istabili fundamēto caderet. Gades oppidū a penis conditum: qui etiam ⁊ carthaginem spartariā condiderūt. Septēoppidū a montibus. 7. qꝛ similitudine fratres vocati: gaditano iminēt freto. Tingis ciuitatis ⁊ lixis ciuitatis anteus auctor ē: quē hercules ferī lucte certamine superatū interfecisse. Lix aūt a lixo flumine mauritanię nūcupata: vbi antea regia fuit: ⁊ sala ꝙ imineat sale flumini. Cęsaream mauritanie oppidū iuba rex mauroꝝ in honorem cęsaris augusti ꝯdidit: quā ex eius nomine cęsareā appellauit: sicut herodes aliā cęsareā in palęstina q̃ nūc vrbs est clarissima. Icosiū cęsariēsis mauritanię oppidū hercule illuc transeunte: viginti a comitatu eius discedētes construxerunt. Hanc ne quis imposito a se noie priuatim gloriaretur: de cōdentiū numero vrbi icosiū nomen est datū. Cyrene regina fuit libyę: q̃ ex suo nomine ciuitatem cyrenē cōdidit: ex q̃ ⁊ lybiā cyrenensē vocauit.

¶ De ędificijs publicis. Cap. II.

Ciuitas est hoīuꝫ mltitudo: societatis vinculo adunata: dicta a ciuibus: id est ab ip̄is incolis vrbis pro eo ꝙ plurimoꝝ cōsciscat ⁊ cōtineat vitas. Nam vrbs ipsa męnia sunt: ciuitas aūt nō saxa sed habitatores vocant̄. Tres aūt sūt societates: familiarū: vrbiū: gentiū. Urbs vocata ab orbe: ꝙ antiq̄ ciuitates in orbe fiebāt: vel ab vrbo parte aratri quo muri designabantur: vnde est illud. Optauitq; locū regno ⁊ cōcludere sulco. Locus enim futurę ciuitatis sulco designabat̄: id est aratro. Cato. Qui vrbem nouā ꝯdidit: tauro ⁊ vacca aret: vbi arauerit muꝝ faciat: vbi portā vult eē aratrū sustollat ⁊ portet: ⁊ portā vocet. Ideo aūt vrbs aratro circūdabatur dispari sexu iuuencorū: propter cōmixtionē familiaꝝ: ⁊ imaginē ferētis: fructūq; reddētis. Urbs āt aratro ꝯdit̄: aratro vertit̄. Un̄ Horati⁹. Imp̄meretq; muris hostile aratrū. Oppidū q̄dā ab oppositiōe muroꝝ dixerunt: alij ab opib⁹ recondendis: eo ꝙ sit munitū: alij ꝙ sibi in eo cōuentus habitantiū opem det mutuam cōtra hostem. Nā primuꝫ homines tanq̄ nudi ⁊ inermes: nec contra bella hęc ꝓsidia habebant: nec receptacula frigoris ⁊ caloris: nec ip̄i iter se hoīes ab hoībus satis erant tuti. Tandē naturali solertia speluncis siluestribusq; tegumentis tuguria sibi ⁊ casa virgultis arundinibusq; cōtexuerunt: quo esset vita tutior: ne his q̄ nocere possent aditus esset. Hęc ē origo oppidoꝝ: q̄ ꝙ opes darent iccirco oppida noīata dixerūt. Oppidū aūt magnitudine ⁊ męnibus discrepare a vico ⁊ castello ⁊ pago. Ciuitates autē: aut colonię: aut municipia: aut vici: aut castella: aut pagi appellant̄. Ciuitas proprie dicit̄ quā nō aduenę sed in eodē nati solo condiderūt. Ideoq; vrbes a ꝓprijs ciuib⁹ cōditę ciuitates nō colonię nūcupant̄. Colonia vero est q̄ defectu indigenarū nouis cultorib⁹ adimplet̄: vn̄ ⁊ colonia a cultu agri ē dicta. Municipiū est quo manēte statu ciuitatis ius aliquod minoris aut maioris officij a ṗncipe impetratur. Dictū aūt municipiū a munijs: id est officijs: ꝙ tm̄ munia: id est tributa debita: vl' munera reddāt. Nā liberales ⁊ famosissimę causę ⁊ q̄ ex ṗncipe proficiscūt̄ ibi nō aguntur. Hęc eniꝫ ad dignitatē ciuitatū pertinēt. Uici ⁊ castella ⁊ pagi sūt: q̄ nulla dignitate ciuitatis ornātur: sꝫ vulgari hoīuꝫ cōuentu icoluntur: ⁊ ꝓpter paruitatē sui: maiorib⁹ ciuitatibus attribuuntur. Uicus aūt dictus a vicinis tm̄ habitationibus: vl' ꝙ vias habeat tm̄ sine muris. Est aūt sine munitione muroꝝ licꝫ ⁊ vici dicant̄ ipsę habitationes vrbis. Dictus aūt vicus eo ꝙ sit vice ciuitatis: vl' ꝙ vias habeat tm̄ sine muris. Castrū antiqui dicebāt oppidū loco altissimo sitū: quasi casā altā: cui⁹ pluralis numerus castra: diminutiuū aūt castellū est: siue ꝙ castrabat̄ licētia inibi habitantiū: ne passiꝫ vaga hosti pateret. Pagi sunt apta ędificijs loca iter agros habitantibus. Hęc ⁊ conciliabula dicta a cōuētu ⁊ societate mł torū in vnū. Compeda sunt vbi visus est conuentus fieri rusticoꝝ: ⁊ dicta competa ꝙ loca multa in agris eodē competāt: ⁊ quo cōuenitur a rusticis. Suburbana sunt circumiecta ciuitatis ędificia: quasi sub vrbe. Męnia sunt muri ciuitatis: dicti ab eo ꝙ muniāt ciuitatē: quasi munimēta ciuitatis .i. tutamenta. Muniū aūt dcm̄ quasi manufactū: sic ⁊ muri a munitōe dicti: quasi muniri: eo ꝙ muniāt ⁊ tueant̄ interiora vrbis. Męnia aūt duplicē habēt significationē. Nā interdū męnia abusiue dici solent oīa ędificia publica ciuitatis: vt diuidimus muros ⁊ męnia pandimus vrbis. Proprie aūt menia sunt tm̄ muri. Murus autem turribus propugnaculisq; ornatur. Turres vocatę ꝙ teretes sint ⁊ lōgę. Teres enim est aliquid rotundū cuꝫ proceritate: vt columna. Nam ⁊ q̄uis quadratę aut latę cōstruātur: procul tamē vidētibus rotūdę existimātur. ideo qꝛ omne cuiusq; anguli simulacꝝ per lōgū aeris spaciū euanescit atq; cōsumit: ⁊ rotūdū videt̄. Propugnacula pinne muroruꝫ sunt dicta: qꝛ ex his propugnatur. Promurale vero: eo ꝙ sit pro munitione muri. Est enim murus proximus ante murum. Porta dicit̄: qꝛ ꝑ̄t iportari vl' exportari aliq̄d. Proprie āt porta aut vrbis aut castrorum vocat̄: sicut superius dictū est. Uicus vt prędictum est: ipsę habitatiōes vrbis sunt: vnde ⁊ vicini dicti. Uię ipsa spacia angusta quę inter vicos sunt. Plateę perpetuę ac latiores ciuitatū vię sunt: iuxta ꝓprietatem linguę grecę a latitudine nuncupatę. Platos enim greci latum dicunt. Quintāę pars plateę quinta est: qua carpentū progredi potest. Cloacę dictę ꝙ his percolātur aquę. Has primum romę fecisse dicunt tarquiniū priscū: vt quotiens pluuiarū inundatio existeret: per eas aquę extra ciuitatē emitterētur: ne maximis perpetuisq; tēpestatib⁹ planities vel fundamenta vrbiū strages aquaꝝ subuerteret. Imbuli: vel quia subuolumina sunt: vel quia sub his ambulant. Sunt enim porticus hincinde platearum. Forus est exercendarum litium locus: a fando dictus: siue a foroneo rege qui primus grecis leges dedit. Hęc loca ⁊ prostra vocant̄: ideo ꝙ ex bello punico captis nauibus carthaginensiū rostra ablata sunt: ⁊ ī foro romano ꝓfixa vt esset hui⁹ insigne victorię. Curia dr̄ eo ꝙ ibi cura per senatū de cūctis administret̄. Pretoriū: eo ꝙ ibi ꝑ̄tor sedeat ad discutiēdū. Gymnasiū generał est exercitioꝝ locus. Tn̄ apud athenas loc⁹ erat vbi discebat̄ philosophia ⁊ sapiētię exercebat̄ studiū. Nam gymnasiuꝫ grece vocat̄ qd latine exrcitiū dicit̄: hoc est meditatio. Sed ⁊ balnea ⁊ loca cursoꝝ ⁊ athletaꝝ gymnasia sunt: eo ꝙ illic omnes in suę artis studia exercitent̄. Capitoliū rome vocatū: eo ꝙ fuerit romanę vrbis ⁊ religionis caput summū. Alij aiūt cū tarquinius priscus capitolij fundamenta romę aperiret in loco fundamenti caput hominis litteris tuscis notatū inuenit: ⁊ ꝓinde capitoliuꝫ appellauit. Arces sunt partes vrbis excelsę atq; munitę. Nā q̄cunq; tutissima vrbium sunt: ab arcendo hostē arces vocant̄. Unde ⁊ arcus ⁊ arca. Circum romani dictum putant a circuitu equoꝝ: eo ꝙ ibi circū metas equi currant. Theatrū āt a spectaclo noīatū απο του θεασθαι ꝙ ī eo populus stās desuper atq; spectans ludos scęnicos cōtēplaret̄. Amphiteatrū vero vocatū ꝙ ex duob⁹ sit theatris compositū. Nā amphiteatrū rotundū est: theatrū vero ex medio amphiteatri est semicirculi figurā habens. Labyrinthus est perplexis parietibus ędificium: qualis est apud cretā a dedalo factus: vbi fuit minotaurus inclusus: in quo si quis introierit sine glomere lini: exitum inuenire non valet. Cui⁹ ędificij talis est situs: vt aperientibus fores: tonitruū intus terribile audiat̄. Descendit̄ centenis vltra gradibus: intus simulacra: ⁊ monstrificę effigies: in partes diuersas transitus inumeri per tenebras: ⁊ cętera ad terrorē ingrediētiū facta: ita vt de tenebris eius ad lucē venire impossibile videat̄. Quattuor sunt aūt labyrinthi: primus egyptius: secūdus creticus: tertius in lemno: quartus in italia: omnes ita cōstructi vt dissoluere eos nec vlla secula quidem possunt. Pharuꝫ turris est maxima: quā greci ⁊ latini commune ex ipsius rei visu pharꝫ appellauerūt: eo ꝙ flāmaꝝ indicio longe videat̄ a nauigantibus: qualē ptolemeus iuxta alexandriā cōstruxisse octingentis talentis tradit̄. Usus eius est nocturno nauium cursui ignes ostendere: ad pronunciāda vada portusq; ⁊ introitus: ne decepti tenebris nauigantes in scopulos incidant. Nam alexandria fallacibus vadis insidiosos accessus habet. Hinc igitur in portubus machinas ad prelucendi ministeriū fabricatas pharos dicunt. Nam phos lux ē: oros visio dicit̄. Unde ⁊ lucifer grece phosphoros appellat̄. Cochleę sunt altę ⁊ rotundę turres: ⁊ dictę cocleę quasi cyclę ꝙ in eis tāq̄ per circulū orbēq; conscēdatur: qualis est romę ī 75. pedibus. Thermę appellatę ꝙ caleant. Greci enim thermon calorem vocant. Balneis vero nomen inditum a lauatione męroris. Nam greci balanion dixerunt ꝙ anxietatem animi tollat. Hęc ⁊ gymnasia dicūtur: qꝛ ibi athletę vncto corpore ⁊ perfricato manib⁹ exercitant̄. Nam gymnasium grece latine exercitium dicit̄: gymnos vero nudus. Apodyterium vbi lauantium vestimenta ponuntur: ab exuendo dictū: απολυειν eniꝫ grece exuere dicitur. Popina grecus sermo est qui apud nos propina corrupte dicit̄. Est autem locus iuxta balnea publica: vbi post lauacrū a fame ⁊ siti reficiuntur. Unde ⁊ propina ⁊ propinare dicit̄. Pina enim grece famē significat: eo ꝙ hic locus famem tollat. Tabernę olim vocabant̄ ędiculę plebeiorū paruę ⁊ simplices ī vicis: axibus ⁊ tabulis clausę: vnde ⁊ tabernarię ꝙ soleāt cōsedere. Dictę aūt tabernę ꝙ ex tabulis lignisq; erāt cōstructę: q̄ nūc ⁊ si nō speciem: nomē tamē pristinū retinēt. Macellū dictū ꝙ ibi mactent̄ pecora q̄ mercantibus venūdant̄. Mercatū aūt a cōmertio nominatū: ibi enim res vendere vel emere solitū est: sicut ⁊ teloneum dicit̄ vbi merces naulū ⁊ nautaꝝ emolumenta reddūtur. Ibi enim vectigalis exactor sedet: preciū rebus ipositurus ⁊ voce a mercatorib⁹ flagitās. Carcer est a quo ꝓhibemur exire: ⁊ dictus carcer a coercendo. Hinc fronto vt per grecā tipotius amęnis locis q̄ coerceri carcere viderentur.

¶ De habitaculis. Cap. III.

Habitatio ab habēdo vocata: vt habitare casas. Dom⁹ ex greca appellatōe vocata. Nā domata greci tecta dicunt. Est aūt domus vnius familię habitatio: sicut vrbs vni⁹ populi: sicut orbis domicilium totius generis humani. Omne ędificium antiqui ędem appellauerunt. Alij edem ab edēdo q̄dā sumpsisse nomē existimāt: dātes exēplū de planto. Si vocassē vos in edē ad prādiū. Hinc ⁊ edificiū: eo ꝙ fuerit prius ad edendū factū. Aula dom⁹ ē regia: siue spaciosum habitaculū: porticibusq; quattuor cōclusū. Atriū magna ędes est siue amplior ⁊ spaciosa domus: ⁊ dcm̄ est atriū eo ꝙ addant̄ ei tres porticus extrinsecus. Alij atriū quasi ab igne ⁊ ligno atrum dixerūt. Atrū eni fit ex fumo. Palatiū a palante ṗncipe arcadū dcm̄. in cuius honore archades palanteū oppidū construxerunt: ⁊ regiā in ipsius noīe cōditā palatiū vocauerunt. Thalamū hac ex causa vocatū ferūt. Cū eniꝫ raptę fuissent a romanis sabinę: ex quibus cuꝫ vna ante alias specie nobilis cū magna oiuꝫ admiratōe raperet̄: thalamoni duci eam oraculo respōsuꝫ est dari: ⁊ qm̄ hę nuptię fęliciter cesserant: institutū est vt in oib⁹ nuptijs thalami nomē iteret̄. Egyptij quoq; lingua sua loca in q̄b⁹ nubētes succedunt ⁊ incubāt: thalamū nomināt. Cęnaculū dcm̄ a coione vescendi: vn̄ ⁊ cęnobiū congregatio. Antiqui eni publice ⁊ ī cōe vescebant̄: nec vllius cōuiuiū singlare erat: ne ī occulto delitię luxuriā gignerēt. Tricliniū est cęnaculū: a tribus lectul' discūbentiū dcm̄. Apud veteres eni in loco vbi conuiuij apparatus exponebat̄ tres lectuli strati erant: in q̄b⁹ discūbētes epulabant̄. Clinon eni grece lectulus vl' accubit⁹ dicit̄: ex quo cōfectū est vt tricliniū diceret̄. Cella dicta ꝙ nos occultet ⁊ cęlet. Cubiculū vero ꝙ eo cubem⁹: ibiq; dormiētes requiescamus. Cubile aūt cubandi locus ē. Secessus: ꝙ sit locus secretus .i. sine accessu. Diuersoriū dcm̄ eo ꝙ ex diuersis vijs ibi cōueniat̄. Hospitiū ꝭmo grecus est: vbi quis ad tp̄s hospitali iure inhabitat: ⁊ iteꝝ inde trāsiēs migrat. Inde ⁊ metatū: qꝛ mutat̄. Unde ⁊ legit̄. Et castra metati sūt: pro mutauerūt. Nō eni illic ꝑmanet exercit⁹: sꝫ pertransit. Męniana dicta sunt ꝙ maneam⁹. Męnian⁹ collega crassi in foro ꝓiecit materias vt essent loca in q̄b⁹ expectātes insisterēt: q̃ ex noīe eius męniana appellata sūt. Hęc ⁊ solaria qꝛ patēt soli: post hęc alij lapide: alij materia ędificauere porticib⁹ meniana ⁊ forib⁹ ⁊ domib⁹ adiecerūt. Tabulata olim lignęę dom⁹ fiebāt. Inde nomē ꝑmanet tabulatoꝝ. Apogeū est ꝯstructū sub terris ędificiū: quod nos antrū vl' speluncā dicim⁹. Solariū: ꝙ soli ⁊ aure pateat: qual' fuit locus in quo dauid hersabeę lauantē aspexit ⁊ adamauit. Cuꝫ hierosolymā antiochus obsideret: hircan⁹ ṗnceps iudeoꝝ reserato dauid sepulchro tria milia auri talento inde abstraxit: ex quibus. 3 0 0. antiocho dedit: vt obsidionē relinqueret: atq; vt facti inuidiam demeret. Fert̄ ex reliq̄ pecunia instituisse primus xenodochia quib⁹ aduentus susciperet pauperꝝ ⁊ peregrinoꝝ: vn̄ ⁊ vocabulū sumpsit. Nā ex greco in latinum xenodochiuꝫ peregrinorū susceptio nūcupat̄. Ubi aūt egrotantes de plateis colligūt̄: nosocomiū grece dicit̄ in quo consumpta languoribus atq; inedijs miserorum membra fouentur.

¶ De ędificijs sacris. Cap. IIII.

Sacra sunt loca diuinis cultibus istituta: vt pote ea in quibus altaria litantibus de more pontificibus consecrant̄. Sācta iuxta veteres exteriora templi sunt. Sancta autē sanctorum locus templi secretior: ad quem nulli erat acessus nisi tm̄ sacerdotibus. Dicta autem sancta sanctorū: qꝛ exteriori oraculo sanctiora sunt: vel qꝛ sanctoruꝫ comparatōe sanctiora

funt:ficut cantica canticoꝝ:q2 cātica vniuersa pcellūt. Sā
ctū aūt a sanguine hostię nūcupatū. Nihil eni scm apud ve
teres dicebat:nisi qd hostię sanguine esset consecratuz aut
cōspersuz. Itē sanctū qd extat esse sancitū. Sancire aūt est
ɔfirmare ꝛ irrogatōe pęnę ab iniuria defenderę:sic ꝛ leges
sancte ꝛ mores sancti eē dicūt. Propitiatoriū: oraculū iter
duo cherubin. Et dictū propitiatoriū:q̄si ppitiatiōis orato
riū. Propitiatio eniz placatio est. Oracula dicta eo q inde
respōsa reddūt:ꝛ oracula ab ore dicta. Penetralia secreta
sunt oraculoꝝ:ꝛ penetralia dicta sūt ab eo q est penit⁹:hoc
est pene intus. Oratoriū oratiōi tm̄ est consecratū: in quo ne
mo aliud agere debet:nisi ad qd ē factuz: vnde ꝛ nomē acce
pit. Monasteriū vni⁹ monachi habitatio est. Mono enim
apud grecos solus:steriuz statio.i.solitarij habitatio. Ceno
biū ex greco ꝛ latino videt esse cōpositū. Est eni habitacu
luz plurimoꝝ in cōe viuētiū. Ceno eni grece cōmune dicit.
Tēpli nomē generale:p locis eni quibuscūq3 magnis anti
qui tēpla dicebant. Et tēpla dicta quasi tecta ampla:s3 ꝛ lo
cus designatus ad orientē:a cōtēplatōe tēplū dicebat. Cu
ius partes quattuor erāt:antica ad ortū:postica ad occasū:
sinistra ad septētrionē:dextra ad meridiē spectās. Unde ꝛ
qn̄ tēplū construebāt:orientē spectabāt:equinoctialem:ita
vt lineę ab ortu ad occidētē missę fierēt partes cęli: dextra
sinistra equales:vt q consuleret ac deprecaret:rectū aspice
ret orientē. Fana dicta a faunis quib⁹ tēpla error gētilium
cōstruebat:vnde ꝛ cōsulētes demonuz respōsa audirēt. De
lubra veteres dicebant tēpla fontes habētia:qbus ante in
gressum diluebant:ꝛ appellari delubra a diluēdo. Ipsę nūc
sunt edes cū sacris fontib⁹ in quib⁹ fideles regenerati: puri
ficant:ꝛ hn̄ quodā p̄sagio delubra sūt appellata:sūt eni i ab
lutionē peccatoꝝ. Fons autē in delubris:loc⁹ regeneratoꝝ
est in quo septē gradus in spirit⁹ sci mysterio formant: tres
in descēsu:ꝛ tres in ascēsu. Septim⁹ vero is est q ꝛ quartus
.i.simil filio hoīs:extinguēs fornacē ignis:stabilimentū pe
dū:fundamētū aq̄:in quo plenitudo diuinitatis habitat cō
poraliter. Basilicę p̄us vocabant regū habitacula: vn̄ ꝛ no
mē habēt. Nā basile⁹ rex:ꝛ basilicę regię habitatōes. Nūc
aūt ideo diuina templa basilicę noiant:q2 ibi regi oīuz deo
cult⁹ ꝛ sacrificia offerūt. Martyriū locus martyris gręca
deriuatōe:eo q i memoriā martyris sit cōstructū: vel q se
pulchra scōꝝ ibi sint martyꝝ. Arā qdā vocataz dixerūt q
ibi incēsę victimę ardeāt. Alij aras dicūt a p̄cationib⁹.i. q̄s
gręci aras vocāt:vnde cōtra imp̄catio satura dicit. Alij vo
lunt ab altitudine aras:sed male. Altare aūt ab altitudine
cōstat eē noiatuz:quasi alta ara. Pulpitū q in eo lector vl
psalmista positus in publico conspici a ppl̄o possit:quo libe
rius audiat. Tribunal:eo q inde a sacerdote tribuant pre
cepta viuēdi. Est eni loc⁹ in sublimi cōstitut⁹: vn̄ vniuersi
exaudiri possint. Alias tribunal a tribubus denominatuz:
q ad illum tribus conuocetur. Analogium dictū: q sermo
inde predicetur. Nam logos grece sermo dicitur:q ꝛ ipsuz
altius situm est.

De repositorijs. Cap. V.

Acrariuz proprie est locus templi in quo sa
cra reponuntur:sicut donarium est in quo
collocantur oblata:sicut lectisternia dicun
tur vbi homines sedere consueuerunt. Ab
inferendis igitur ꝛ deportādis sacris sacra
rium nuncupatur. Donaria vero eo q ibi
dona reponāt:q̄ i tēplis offerri ɔsueuerūt.
erariū vocatū:q2 p̄us es signatū ibi recōdebat. Hoc enim
olim i vsu erat:auro argētoq3 nōdū signato:ex quoꝝ metal
lis q̄uis postea facta fuisset pecunia:nomē tm̄ erarij permā
sit:ab eo metallo: vnde pecunia initiū sumpsit. Armarium
locus est vbi quarūcūq3 artiū instrumenta ponunt. Arma
mentariū vero vbi tm̄ tela armoꝝ:vnde Iuuenal. Quicqd
habēt teloꝝ armamētaria cęli. Dicta autem vtraq3 ab ar
mis.id ē brachijs.quib⁹ exercet. Bibliotheca ē loc⁹ vbi re
ponunt libri. Biblio eni grece liber.theca repositoriū dici
tur. Promptuariū dictū eo q inde necessaria victui pmunt
.i.pferūt. Cellariū dcm̄:q in eo colligantur ministeria mē
saꝝ:vel q̄ necessaria victui supersunt. Inter promptuariuz
autē ꝛ cellariū hoc interest:q cellariuz ē paucoꝝ dierum:
promptuariū vero tp̄is longi. Apotheca autē vel horrea a
greco verbū ex verbo repositoria vel recōditoria dici pos
sunt:eo q in his homines elaboratas fruges reponūt. Un
de ꝛ enthicam greco sermone repositam rei copiosam sub
stantiam appellamus.

De operarijs: Cap. VI.

Rgasteriuz locus est vbi opus aliquod fit.
Greco eni sermone erga opa: sterio statio.i.
opparia statio. Ergastula quoq3 ꝛ ipsa a greco
vocabulo nūcupant: vbi deputant noxij ad
aliqd op⁹ faciēdū:vt solēt gladiatores ꝛ exu
les q marmora secāt: ꝛ tm̄ viculoꝝ custodijs
alligati sunt. Gyneciuz grece dcm̄ eo q ibi cōuent⁹ femina
ruz ad op⁹ lanificij exercēdū cōueniat. Mulier eniz grece
γυνε nuncupat. Pistrinuz quasi pilistrinum:q2 pilo antea
tundebāt granum. Un̄ ꝛ apud veteres non molitores sed
pistores dicti sunt quasi pinsores a pinsendis granis frumē
ti. Molę enim vsus nondum erat:sed granū pilo pinsebāt:
vnde ꝛ Uirgilius. Nunc torrete igni fruges:nunc frangite
saxo. Clibanus fornax a cliuo dictus:ab eo q in erectiōe sit
collectus. Cliuuz eni ascensum dicimus flexuosum. Farn⁹
per deriuationē a farre dictus:qm̄ panis ex eo factus ibi co
quit. Torcular dcm̄:eo q ibi vuę calcent atq3 extorte exp
mant. Forus est locus vbi vua calcat: dictus q ibi feratur
vua:vel propter q vua feriatur pedibus: vnde ꝛ calcatoriū
dicitur. Sed hoc nomen mlt̄a significat. Prima species fo
ri locus est in ciuitate ad exercendas nundinas relict⁹. Se
cunda vbi magistratus iudicare solet. Tertia quā supra di
xim⁹:quā calcatoriū nolamus. Quarta spacia plana i naui
bus:de qb⁹ Uirgilius. Laxatq3 foros. Lacus dictus q ibi
decurrit frugum liquor.

De aditibus. Cap. VII.

Ditus ab eundo dictus:per quē ingredimur
ꝛ admittimur. Uestibulum est vel aditus do
mus priuatę:vel spatiū adiacēs edib⁹ publi
cis. Et vestibulū dictū:eo q eo vestiūt fores:
aut q aditū tecto vestiat:aut ab stādo. Porti
cus dict⁹ q trāsitus sit magis q̄3 ibi standum
sit quasi porta:ꝛ portic⁹ eo q sit apta. Ianua a iano quodaz
appeliat:cui gētiles oēm introitū vl exituz sacrauerūt: vn̄
Lucan⁹. Ferrea belligeri cōpescāt limina iani. Est autez ia
nua p̄mus dom⁹ ingressus:cetera inter ianuā ostia vocant
generaliter. Ostiū aūt ē p qd ab aliquo arcemur igressu ab
obstando dictū:siue ostiū q2 ostēdit aliqd intus. Alij aiunt
ostiuz appellari:q2 hostē moreat. Ibi enim aduersarijs nos
obijcim⁹. Hic ꝛ ostia tyberina:q2 hostib⁹ sunt opposita. Fo
res ꝛ valuę claustra sunt. S3 fores dicunt q̄ foras: valuę q̄
int⁹ reuoluunt:ꝛ duplices cōplicabilesq3 sunt:sed generalr
vsus vocabula ista corrūpit:claustra ab eo q claudātur di
cta. Fenestrę sunt qb⁹ pars exterior angusta ꝛ interior dif
fusa ē:quales in horreis videmus:dictę eo q lucē fenerēt.
Lux eni grece fos dicit: vl q2 p eas intus positus:hostio fo
ras videt. Alij fenestrā putant dictā eo q domui lucē mini
stret:cōpositū nomē ex greco latinoq3 sermōe. Fos eni gre
ce lux est. Cardo est locus i quo ostiū vertit ꝛ semp moue
tur:dict⁹ απο της καρδιας:qd q̄si cor hominez totū: ita
ille cuneus ianuam regat ac moueat. Unde ꝛ prouerbiale
est:in cardine rem esse. Limina ostioꝝ dicta eo q trāsuer
sa sint vt limes:ꝛ per ea sicut in agro aut introeatur:aut fo

ris eatur. Postes ꝛ antes quasi post ꝛ ante stātes. Et antes
q2 ante stant: vel q2 antea ad eas accedimus p̄usq̄3 domus
ingrediamur. Postes eo q post ostium stent.

De partibus edificioꝝ. Cap. VIII.

Undamētū dictū q fundus sit domus. Idē
ꝛ cemētū:a cedēdo dcm̄:q crasso lapide sur
gat. Paries nuncupatus:q2 semp duo sūt pa
res:vel a fronte vel a latere. Siue eni tetra
gonū siue hexagonū sit:q se cōspiciunt ex pa
ri erunt. Aliter eni structura facta deformis
est. Parietinas dicim⁹:q̄si parietum ruinas:
sunt eni parietes stantes sine tecto:ꝛ sine habitātib⁹. Angu
lus q duos parietes in vnuz cōiungat. Culmina dicta sunt:
q2 apud antiquos tecta culmo tegebantur: vt nunc rustica.
Hinc tecti summitas culmē dicit. Camerę sunt volumina
introrsum respiciētia:appellatę a curuo. Camur eniz grece
curuū est. Laquearia sunt:q̄ camerā subtegunt ꝛ ornant:q̄
ꝛ lacunaria dicūt q lacos quosdā quadratos vel rotūdos
ligno vel gypso vel coloribus habeant depictos cuz signis
itermicātib⁹. Principaliter autē lacus dicit: vt Lucilius.
Resultant edesq3 lacusq3. Cui⁹ diminutio lacunar facit: vt
Horatí⁹. Neq3 aureū mea renidet in domo lacunar. Inde
fit alia diminutio lacunariū ꝛ per antisticon laquearinz fa
cit. Absida greco sermone latie interpretat lucida:eo q lu
mine accepto p arcuz resplēdeat. Sed vtrū absidā an absi
dez dicere debeamus:hoc verbi genus ambiguum quidaz
doctoꝝ existimāt. Testudo est camera tēpli obliqua. Naz
in modū testudinis veteres tēploꝝ tecta faciebant: q̄ ideo
sic fiebāt vt cęli imaginē redderet:qd cōstat esse cōuexuz.
Alij testudinē volunt esse locū i parte atrij aduersuz venie
tibus. Arcus edificioꝝ dicti q sint arta ɔclusione curuati.
Ipsi ꝛ fornices. Pauimēta originē apud grecos hn̄t elabo
rata arte picturę. Lithostrata paruulis crustis: ac tessellis
tinctis in varios colores: vocata aūt pauimenta:eo q paui
ant.i.cedant. Un̄ ꝛ pauor:q2 cedit cor. Ostracus ē pauimē
tū testaceū:eo q fractis testis calce admixto feriat. Testa
eni greci ostra dicūt. Compluuiū dcm̄: q2 aq̄ partes q̄ circa
sunt:eo cōueniunt. Tesselle sunt e qb⁹ domicilia sternunt:
a tesseris noiata.i.q̄dratis lapillis per diminutionē. Bases
fulturę sunt colūnaꝝ:q̄ a fundamēto ɔsurgunt ꝛ suppositę
fabricę sustinēt pōdus. Bases aūt nomē petrę ē fortissimę
syro sermōe. Colūnę p lōgitudine ꝛ rotunditate vocatę:in
qb⁹ toti⁹ fabricę pondus erigit. Antiq̄ rō erat colūnaꝝ alti
tudinis:tertia pars latitudinū. Genera rotūdaꝝ q̄ttuor: do
ricę:ionicę:tuscanicę:corithię:mensura grossitudinis ꝛ alti
tudinis iter se distātes. Quītū gen⁹ est eaꝝ q̄ vocant atticę:
q̄ternis angulis:aut ampli⁹ parib⁹ lateꝝ iteruallis. Capito
lia dicta q sint colūnaꝝ capita:sicut sup colluz caput. Epy
stylia sūt q̄ sup capitella colūnaꝝ ponūt: ꝛ ē grecū.i.super
missa. Tegulę q tegāt edes:ꝛ ibrices q accipiāt ibres. La
teres ꝛ laterculi q lati forment circunactis vndiq3 q̄ttuor
tabulis. Canalis dicta ab eo q caua fit in modū cannę. Sa
ne canalē meli⁹ genere feminino q̄3 masculino pferimus.
Fistulę aquarum sunt dictę: q aquas fundant ꝛ emittant.
Nam stola grece mittere est. Formę earuz pro magnitudi
ne aquę ꝛ capacitatis modo fiunt.

De munitionibus. Cap. IX.

Unitū vl munimētū dictū q2 mūu ē factū.
Coors vocata: vl q coartet cuncta q̄ interi
us sunt.i.cōcludat: vl q coerceat obiectu
suo extraneos ꝛ adire phibeat. Uallū ē qd
mole terrę erigit: vt custodia ptendat. Di
ctū aūt vallū a vallis. Nā valli fustes sunt
qb⁹ vallū munit. Et valli dicti q figant ꝛ
euellāt. Interualla spacia sūt iter capita valloꝝ.i. stipitum
qb⁹ vallū fit: vn̄ ꝛ cetera quoq3 spacia dicūt a stipitib⁹ scili
cet. Agger ē cuiuslibet rei aceruatio vn̄ fossę aut valles pos
sunt repleri. Agger pprie dr terra aggesta quę vallo facto
ppi⁹ ponit:sed abusiue ꝛ muros ꝛ munimēta oia aggerem
dicim⁹. Macerię sūt parietes lōgi:qb⁹ vineę aliq̄ claudūt.
Lōgū eni greci macron dicūt. Formatū siue formatiuz in
africa vl hispāia parietes de terra appellāt:qm̄ i forma cir
cūdatis duab⁹ vtrinq3 tabul inferūt magis q̄3 instruuntur.
Eiusmōi durāt icorrupti vētis ignibusq3:omni cemēto for
tiores. Sepes munimēta satoꝝ sūt vnde ꝛ appellatę. Cau
las munimēta ouiū vl sepimēta ouiliū. Est eni grecū nomē
e detracta. Nā greci aulas vocāt alaliū receptacula.

De tentorijs. Cap. X.

Abernacula tētoria sunt militū qbus in iti
nere sol ardores tēpestatesq3 imbriuz frigo
risq3 iniurias vitāt. Dicta aūt tabernacla q
cortinę distētę funib⁹ tabul interstātib⁹ ap
penderent quę tētoria sustinerēt. Tētoriuz
vocatū eo q tendat funib⁹ atq3 palis: vn̄ ꝛ
hodie p̄tēdere dicūt. Papiliones vocant a
similitudine paruuli aīal volātis:qd maxime abūdat florē
tib⁹ maluis. Hę sūt auiculę quę lnie accēso ɔueniūt: ꝛ circa
volitātes ab igne pxime interire coguntur.

De sepulchris. Cap. XI.

Epulchrū a sepulto dcm̄. Pri⁹ aūt qsq3 in do
mo sua sepeliebat. Postea vetitū ē legibus
ne fetore ipso corpora viuētiū ɔtacta infice
rēt. Monumētū iō nūcupat eo q mētem
moneat ad defūcti memoriā. Cū.n.nō vide
ris monumētū obliuisceris mortuū:hoc est
illud qd scriptū ē. Excidi tāq̄3 mortu⁹ a cor
de. Cū aūt videris:monet mentē ꝛ ad memoriā te reducit:
vt mōtuū recorderis. Monumēta itaq3 ꝛ memorię p mē
tis admonitōe dictę. Tumulus dict⁹ q̄si tumēs tellus. Sar
cophagus grecū nomē ē eo q ibi corpa assumāt. σαρξ eni
grece caro. φαγειν comedere dr. Mausolea sūt sepulchra
seu monumēta regū a mausoleo rege egyptioꝝ dcā. Nā eo
defūcto vxor ei⁹ mirę magnitudis ꝛ pulchritudīs extruxit
sepulchrū:i tātū vt vsq3 hodie oia monumēta p̄ciosa ex no
mine ei⁹ mausolea nūcupāt. Pyramides ē gen⁹ sepulchro
rū q̄dratū ꝛ fastigiatū vltra oēz celsitudinē:q̄ fieri māu pos
sit: vn̄ ꝛ mēsurā vmbraꝝ egressę nullā hr̄e vmbrā dr̄r. Ta
li āt edificio surgūt: vt a lato icipiāt ꝛ i angusto finiāt: sicut
ignis. Pyr.n.dr ignis:has egypt⁹ h3. Apud maiores.n.potē
tes aut sub mōtib⁹ aut i mōtib⁹ sepeliebāt. Inde tractū est
vt sup cadauera aut pyramides fierēt:aut ingentes colūnę
collocarēt.

De edificijs rusticis. Cap. XII.

Asa ē agreste habitaculū pal atq3 virgultis
arūdinibusq3 ɔtextū qb⁹ possint hoies tue
ri a vi frigoris vl caloris iiuria. Tuguriū ca
sula ē quā faciūt sibi custodes vineaꝝ ad te
gimē sui:q̄si teguriū:siue pp ardorē sol ꝛ ra
dios declinādos:siue vt idē vl hoies vl be
stiolas q̄ isidiari solēt natis frugib⁹ abigāt.
Hāc rustici capānā vocāt:q vnū tm̄ capiat. Tescua qdaz
putāt eē tuguria:qdā loca p̄rupta ꝛ aspa. Magalia edificia
numidaꝝ agrestiū:oblōga i curuis laterib⁹ tecta: q̄si nauiū
carinę sint:siue rotūda i modū furnoꝝ. Et magalia dcā q̄si
magaria:q2 magar punici nouā villā dicūt: vna lr̄a ɔmuta
ta l.p r.magaria teguria.

De agris. Cap. XIII.

Ger latie appellari dr eo q i eo agat aliqd. Alij
agꝝ ex greco noiari māifesti⁹ credūt: vn̄ ꝛ villa
grece coragros dr. Uilla a vallo.i.aggere terrę
nūcupata qd p limite ɔstitui sol3. Possessiōes st
agri late patētes publici p̄uatiq3 quos initio nō
mācipatōe:sed qsq3 vt potuit occupauit atq3 possedit: vn̄ ꝛ
nūcupati. Fūdus dict⁹ q eo fundat vl stabiliat patrimo

nium. Fundus aũt ⁊ vrbanũ ędificiũ ⁊ rusticũ itelligẽdũ ẽ. Predium dcm̃ ꝙ ex oib⁹ p̃rifamilias maxie ꝓuidet̃.i.appet: q̃si ꝓuidiũ: vł ꝙ antiq agros quos bello cepant vt p̃de noie hẽbãt. Ois aũt ager vt varro docet q̃drifari⁹ diuidit̃. Aut eni aruus ẽ ager.i.satiõalis: aut ↄsit⁹.i.apt⁹ arborib⁹: aut pascuus q herbis tm̃ ⁊ aialib⁹ vacat: aut flore⁹: qḋ sũt orti apibus ↄgruẽtes ⁊ floribus: qḋ ẽt Uirgili⁹ i q̃ttuor libris georgicoꝝ secutus ẽ. Rura veteres icultos agros dicebant.i.siluas ⁊ pascua: agrũ vo q colebat̃. Naz rus ẽ quo mel: q̃ lac: q̃ pecus hr̃i pt: vñ ⁊ rustic⁹ noiat̃. Hec agrestiũ p̄ma ⁊ ociosa fęlicitas. Seges ager ẽ i quo serit̃: vñ ⁊ Uirgili⁹. Illa seges demũ votis respodit auari agricolę. Cõpascuus ager dict⁹ q2 diuisoribus agroꝝ relict⁹ ẽ: ad pascẽdũ cõiter vicinis. Alluuius ager ẽ quẽ paulatiz fluui⁹ i agruz reddit. Arcifinius ager dictus ẽ: q2 certis lineaꝝ mẽsuris nõ ↄtinet̃: sz arcẽt fines ei⁹ obiectu fluminũ mõtiũ: arboꝝ: vñ ⁊ i his agris nihil subseciuoꝝ iteruenit. Nouał ager ẽ p̄mũ ꝓscissus: siue q2 alternis ãnis vacat nouãdaꝝ sibi viriũ cã. Noualia.n.semel cũ fructu erũt: ⁊ semel vacua. Sq̃lidus ager q̃si excolidus: ꝙ iam a cultura exierit: sic exconsul ꝙ a ↄsulatu discesserit. Uliginosus ager ẽ semꝑ vuidus. Nã vuidus dr̃ q aliq̃n siccat̃. Uligo.n.hũor terrę ẽ nãlis ab ea nũq̃z recedẽs. Subseciua sũt ꝓpe q̃ sutor de mã p̃cidẽs q̃si supuacua abijcit. Inde ⁊ subseciui agri quos i ꝑtica diuisos recusant q̃si steriles vł palustres. Itẽ subsecina q̃ i diuisura agri nõ efficiũt cẽturiã.i.iugera.c c. Area dr̃ tabulaꝝ ęq̃litas. Dcã ãt area a planitie atq̃z ęq̃litate: vñ ⁊ ara. Alij areã vocatã dicũt ꝙ ꝑ triturãdis frugib⁹ eradat̃: vł ꝙ ñ triturẽt̃ i ea nisi arida. Pratũ ẽ cui⁹ fęni copia arrita tuẽt̃: cui veteres romãi nomẽ indiderũt: ab eo ꝙ ꝓtin⁹ sit paratũ: nec magnuz laborẽ culturę desideret. Prata ãt sunt q̃ secari p̃nt. Paludes dictę a pale pastorali dea ꝙ paleas.i.pabula nutriant iumentoꝝ.

¶ De finibus agroꝝ. Cap. XIIII.

Fines dicti eo ꝙ agri funculis sint diuisi. Mẽsuraꝝ.n.lineę i terraꝝ partitiõe tẽdũt̃ vt dimensionis ęq̃litas teneat̃. Limites appellati ãtiq̃ vbo trãsuersi. Naz trãsuersa oĩa antiq lima dicebãt: a quo ⁊ limis ostioꝝ ꝑ q̃ foras ⁊ itro itur: ⁊ limites ꝙ ꝑ eos i agros foras eat̃. Hic ⁊ limus vocabulũ accepit cingulũ quo hui publici cingebãt̃ obliq̃ purpura. Termini dicti ꝙ terrę mẽsuras distiguũt̃ atq̃z declarãt. His.n.testimõia finiũ itelligũtur: ⁊ agroꝝ ↄtentio ⁊ certamẽ aufert̃. Limites maximi in agris duo sũt: cardo ⁊ decuman⁹. Cardo q a septẽtriõe direct⁹ a cardine cęli ẽ. Nã sine dubio cęlũ vertit̃ i septentriõali orbe. Decuman⁹ ẽ q ab oriẽte i occidẽtẽ ꝑ trãsuersuz dirigit̃: q ꝑ eo ꝙ formã.x.faciat dcuman⁹ ẽ appellat⁹. Ager.n. bis diuisus figurã denarij nũeri efficit. Arca ab arcẽdo vocata. Fines.n.agri custodit eosq̃z adire ꝓhibz. Trifiniuz dictũ eo ꝙ triũ possessionũ fines astringit. Hic ⁊ q̃drifinium ꝙ quattuor. Reliqui limites angustiores ⁊ inter se distant imparib⁹ interuallis ⁊ nominibus designatis.

¶ De mensuris agroꝝ. Cap. XV.

Mensura ẽ qcq̇d põdere capacitate: lõgitudine: altitudine: latitudine: aioq̃z finit̃. Maiores itaq̃z orbẽ i ꝑtibus: ꝑtes i ꝓuicias: ꝓuincias i regiõib⁹: regiões in locis: loca i territorija: territoria in agris: agros i cẽturijs: cẽturias i iugeribus: iugera i climatib⁹: deĩde climata i act⁹: ꝑticas: passus: gradus: cubitos: pedes: palmos: vncias ⁊ digitos diserũt. Tãta.n. fuit eoꝝ solertia. Digitus ẽ pars minima agrestiũ mẽsuraꝝ. Inde vncia hñs digitos tres. Palmus ãt q̃ttuor digitos hz: pes sedecim digitos: passus pedes qnq̃z: ꝑtica passus duos.i.pedes.x. Pertica aũt a portãdo dicta: q̃si portica. Oẽs aũt p̃cedẽtes mẽsurę in corpore sũt: vt palmus: pes: passus: ⁊ reliq̃: sola ꝑtica portatur,

Est enim decem pedum instar calami in ezechiele templã mensurantis ita.

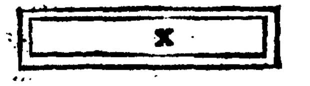

Actus minimus est latitudine pedũ.iiij. longitudine.c.xl.ita

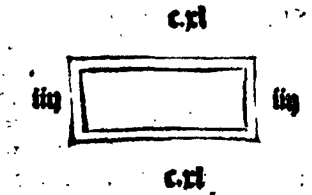

Climata quoq̃z vndiq̃z versum habẽt pedes.lx.ita

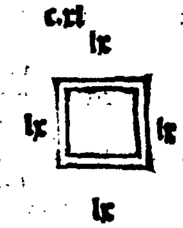

Actus quadratus vndiq̃z finitur pedibus c.xx.ita. Hunc bethyci arapennẽ dicunt: ab arando scilicet.

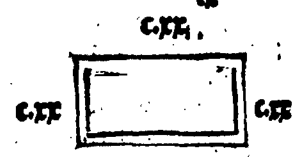

Actus duplicatus iugeꝝ facit ⁊ ab eo ꝙ ẽ iunctum iugeri nomẽ accepit.

Iugerum autem constat longitudine pedum.cc.xl.latitudine.c.xx.ita

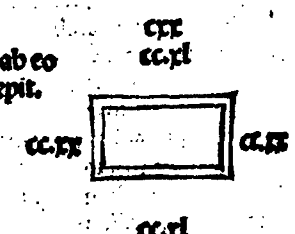

Actum prouincię bethycę rustici agrũ vocant. Porcam id est bethyci xxx.pedum latitudine.⁊.lxxx. longitudine diffiniunt ita.

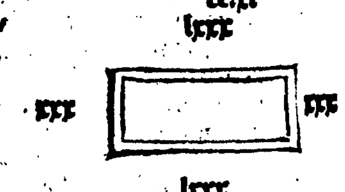

¶ Sz porca ẽ quę i arãdo extat: qḋ defossuz ẽ lyra. At galli cãdetũ appellãt i areis vrbãis spaciũ.100.pedũ: q̃si cẽtecũ. In agrestib⁹ ãt pedũ.150.q̃dratoꝝ iustũ cãdetũ vocãt. Porro stadiał ager hz passus.125.i.pedes.625.cui⁹ mẽsura octies ↄputata miliariũ fac̃: q ↄstat.5.milia pedib⁹. Cẽturia aũt ager ẽ ducẽtoꝝ iugeꝝ q apḋ ãtiq̃s a cẽtũ iugerib⁹ vocabat̃: sz post ea duplicata ẽ mẽsura: nomẽq̃z p̃stinũ retinuit. In numero.n. cẽturię młtiplicatę sũt: nomẽ tñ nõ ꝑdiderunt.

¶ De itineribus. Cap. XVI.

Mensuras viaꝝ nos milliaria dicim⁹: gręci stadia galli leunas: ęgyptij signes: ꝑsę pasangas. Sunt ãt ꝓpo q̃q̃z spacio. Miliariũ mille passib⁹ teriat̃ ⁊ dcm̃ miliariũ q̃si mille adiuz: hñs pedes qnq̃z milia. Leuua finit̃ passib⁹ mille qngẽtl. Stadiũ octaua pars miliarij ẽ: ↄstãs passib⁹.125. Hoc p̄mũ herculẽ statuisse dicũt: eũq̃z eo spacio ȯteriasse qḋ ipe sb̃ vno spũ ↄfecisset: ac ꝓinde stadiũ appellasz: qm̃ i fine respirassz: sicq̃z ⁊ stetissz. Uia ẽ q̃ ꝑt ire vehiculũ: ⁊ via dicta a vehiculoꝝ icursu. Nam duos act⁹ capit ꝑꝑ eũtiũ ⁊ veniẽtiũ vehiculoꝝ occursũ. Ois aũt via aut publica ẽ: aut ꝑuata. Publica ẽ q̃ in solo publico ẽ q̃ iter act⁹ ꝑꝑło patẽt. Hęc aut ad mare: aut ad oppida ꝑtinz. Priuata ẽ q̃ vicino mũicipio data ẽ. Strata dcã q̃si vłgi pedib⁹ trita. Lucreti⁹. Strataq̃z iã vłgi pedibus derita viaꝝ. Ipa ẽ ⁊ dilapidata.i.lapidib⁹ strata. Primi ãt ꝑni dñr lapidibus vias strauisse: postea rõani eas ꝑ oẽz pene orbẽ disposuerũt: ꝑꝑ rectitudinẽ itineꝝ: ⁊ ne plebs eẽt ociosa. Agger ẽ media stratę emĩnẽtia coaceruat⁹ lapidib⁹ strata: ab aggere.i.coaceruatõe dcã: quã historici viã militarẽ dicũt: vt q̃l sępe vię depnsus i aggere hpẽs. Iter vł it⁹ ẽ via q̃ iri ab hoie q̃qua vsũ pt. Iter ãt ⁊ itiner diuersã hñt sigificationẽ. Iter .n. ẽ loc⁹ trãsitu facilis: vñ ⁊ appellam⁹ aditũ. Itiner ãt ẽ it⁹ lõgę vię ⁊ ipse labor ãbulãdi: vt q̃ velis ꝑuẽias. Semita itineris dimidiũ ẽ: a semi itu dicta. Semita ãt hoiuz ẽ: callis ferarum ⁊ pecudũ. Callis ẽ iter pecudũ inter mõtes angustum ⁊ tritũ: a callo peduz vocatũ: siue callo pecuduz ꝑduratũ. Tramites sunt trãsuersa i agris itinera siue recta via dicti ꝙ trãsmittãt. Diuortia sunt flex⁹ viaꝝ: hoc ẽ vię in diuersa tendẽtes: eadẽ diuerticula sunt: h̃ ẽ diuersę ac diuisę vię siue semitę trãsuersę: q̃ sũt alterę vię. Biuiũ q2 duplex ẽ via. Cõpeta: q2 plures i ea cõpetunt vię: q̃si triuię: quatriuię. Ambitus iter vicinoꝝ ędificia loc⁹ duoꝝ pedũ ⁊ semipedis: ad circũeundi facultatẽ relictus: ⁊ ab ambulãdo dictus. Orbita vestigiũ carri ab orbe rotę dicta. Porro act⁹ quo pecus agi solet. Cliuosũ iter flexuosuz. Uestigia sũt peduz signa primis plantis expressa: vocata ꝙ his vię precurrentium instigentur: id est cognoscantur.

¶ Incipit liber sextusdecimus.

¶ De pulueribus ⁊ glebis terrę. Cap. I.

Puluis dictus ꝙ vi vẽti pellat̃. Tollit̃.n. ei⁹ flatu nec resistit nec stare nouit: sicut ait ꝓpheta: Tãq̃z puluis quẽ ꝓijcit vẽt⁹ a facie t̃rę. Lim⁹ vocat⁹ ꝙ lenis sit. Cęnũ ẽ vorago luti. Cinis ex icẽdio dicit̃. Ab eo.n. fit fauilla ꝙ per ignez effecta sit. Nam fos ignis ẽ. Gleba: ꝙ sit glob⁹. Pulueris.n. collectiõe cõpigit̃ ⁊ i vno glomere adunat̃. Terra ãt ligata gleba ẽ: soluta puluis. Labia eo ꝙ ambulãtib⁹ lapsũ iferat: dicta ꝑ deriuatõez a labe. Lutuz vocatũ qdã ꝑ antiphrasin putãt: ꝙ nõ sit mũdũ. Nã oẽ lotuz mũdũ ẽ. Uolutabra appellata: ꝙ ibi apri volutent̃. Uligo sordes limi vel aq̃ sũt. Sabulũ leuissimũ terrę gen⁹. Argylla ab argis vocata apḋ quos p̄mũ ex ea vasa confecta sunt. Creta ab insula creta vbi melior ẽ. Creta cymolia: cãdida est: a cymea italię isula dicta: q̃ ꝑ altera vestimentoꝝ p̃ciosos colores emollit: ⁊ ↄfricato sulphure: quodã nitore exhilarat: altera gẽmis nitorẽ p̃stat. Creta argẽtarea: ⁊ ipsa candida appellata: eo ꝙ nitorẽ argento reddat. Terra samia a samo isula dicta: glutinosa: ⁊ cãdida ⁊ linguę lenis: medicamẽtis ⁊ vasculis necessaria. Puluis puteolanus in puteolanis italię colligit̃ collibus: opponiturq̃z ad sustinẽda maria: fluctusq̃z frãgendos. Nã mersus ags ꝓtinus lapis fit: vndisq̃z quotidie fortior effect⁹ in saxũ mutat̃: sicut argylla igne i lapidẽ vertit̃. Sulphur vocatũ q2 igne accendit̃. Ur.n. ignis ẽ. Nã vis eius in ags fruẽtibus sentit̃: nec alia res facilius accẽdit̃. Nascit̃ in isulis ęolijs: iter siciliã ⁊ italiã: q̃s ardere dicunt. Inuenit̃ ⁊ i alijs locis effossũ. Huius genera q̃ttuor. Unũ qḋ fodit̃ translucetq̃z ⁊ viret: quo solo ex oibus medici vtunt̃. Alteꝝ qḋ appellant glebã: vsibus tm̃ fullonũ familiare. Tertiuz liquor ẽ: vsus eius ad lanas suffiendas: qm̃ candorẽ molliciẽq̃z p̃stat. Quartũ ad lychinia ↄficiẽda maxime aptum. Sulphuris tãta vis ẽ vt morbos comitiales dep̄hendat nitore suo ipositus ignibus ardescẽs i calice vini: prunaq̃z subdita circũferẽs exardescẽtibus repcusso pallorẽ dirũ velut defunctoꝝ effundit.

¶ De glebis ex aqua. Cap. II.

b

Bitumen in iudeę lacu asphaltide emergit: cui⁹ gleba supnatãtes nautę scaphis appropiquãtes colligunt. In syria autem limus est passim a terra exęstuans. Spissatura autem vtraq3 ⁊ densitate coeunt. ⁊ vtraq̃z gręci spissa asphalton appellãt. Natura eius ardens: ⁊ ignium cognata: ⁊ neq̃z aq̃ neq3 ferro rũpit̃: nisi solis muliebribus ingnamẽtis: vtilis ad cõpages nauiũ. Alumẽ vocatũ a luie ꝙ lumen coloribus p̃stat tingẽdis. Est ãt salsugo terrę: efficiturq̃z hyeme ex aq̃ ⁊ limo: ⁊ ęstiuis solibus maturat̃. Huius spẽs duę sunt: liqdũ ⁊ spissũz. Sal qdã dictũ putant ꝙ i igne exiliat. Fugit.n. ignẽ duz sit igneus: sz nãm seqtur: q2 ignis ⁊ aqua sp̄ iter se inimica sũt. Alij sal a salo ⁊ sole vocatum existimãt. Nam aquis maris spõte gignit̃ spuma i extremis littoribus vł scopulis dereli.ta ⁊ sole decocta. Sũt ⁊ lacus ⁊ flumina ⁊ putei e qbus haurit̃: dehinc i salinis ingestus sole siccat̃: sz ⁊ flumĩa densant̃ i sale: amne reliquo sub gelu fluẽte. Alibi q̊z detractis harenis colligit̃: crescẽs cũ lunę noctibus: nã i cyrenea hammoniacus sub harenis inenit̃. Sũt ⁊ montes natiui salis i qbus ferro cędit̃: vt lapis renascẽs mai⁹ tãtę alicubi duritię: vt muros domosq̃z massis salis faciãt: sicut i arabia. In nã q̊z salis differentię sunt. Nã alibi suauis: alibi salsissim⁹: cõmune sal i igne crepitat. Tragaseũ: nec crepitat i igne nec exilit. Agrigẽtinũ sicilię flãmis patiens: in aqua exilit: i ignę fluit ↄtra naturã. Sunt ⁊ coloꝝ differẽtię. Mẽphiticus rufus ẽ. In ꝑte q̃dã sicilię vbi ętna mons ẽ purpureus. Itẽ in eadẽ sicilia in pachyno adeo splẽdidus ⁊ lucid⁹ vt imagĩes reddat. In cappadocia crocin⁹ effodit̃. Salis nã necia ẽ ad oẽz escã. Pulmẽtis.n. saporẽ dat: excitat auiditatẽ: ⁊ appetitũ i oib⁹ cibis fac̃. Ex eo qppe ois vict⁹ delectatio ⁊ sũma ilaritas. Hinc ⁊ salus nomẽ accepisse putat̃. Nihil.n. vtili⁹ sale ⁊ sole. Dẽiq̃z cornea videm⁹ corpora nauticoꝝ: qnetiã pecudes: armẽta ⁊ iumẽta sale maxie ꝓuocant̃ ad pastũ: młtũ largiores lacte młtoq̃z gratiores casei dote. Corpora ẽt sal astrigit siccat ⁊ alligat. Defuncta ẽt a putrescẽdi labe vidicat vt durẽt. Nitrũ a loco sũpsit vocablz. Nascit̃.n. i oppido vł regiõe ęgypti nitria. ex q̃ ⁊ medicie fiunt: ⁊ sordes corpoꝝ vestiũq̃z lauant̃. Hui⁹ nã nõ młtũ a sale distat: hz.n. v̄tutes salis: ⁊ siłr orit̃ canescẽtib⁹ littorib⁹ siccitate. Aphronitrũ gręce: latie spuma nitri ẽ: de q̃ qdã ait. Rustic⁹ es nescis qd gręco noie dicar: spuma vocor nitri. Hręc⁹ es ⁊ aphronitrũ. Colligit̃ ãt i asia i spelũcis distillãs: de hinc siccat̃ sole. Optimũ putat̃ si minie fuerit põderosũ: ⁊ maxie friabile: colore pene purpureo. Chalcanthũ dictũ: q2 chalcidis ẽ timum.i. flos: vñ ⁊ apḋ latios aeris flos appellat̃. Fit aũt nũc młtis i regiõib⁹ olim i hispania de puteis vł stagnis: id gen⁹ aq̃ hñtib⁹ quã decoq̃bãt: ⁊ i piscias ligneas fũdebãt appẽdẽtes sup eas restes lapillis extẽtas qb⁹ limus i siłitudie viteis acinis adhęrebat: sicq3 eiectũ siccabat̃ diebus.30. Fit ãt nũc alibi i spelũcis: qḋ liqde collectũ dehĩc diffusũ i q̊sdã botros solidat̃ fit ⁊ in scrobibus cauatis q̃ ꝑ e lateribus decidentes guttę coalescũt: fit ⁊ salis mõ ex flagrãtissimo sole. Adeo autẽ cõstrictę v̄tutis ẽ: vt in leonũ ⁊ vrsoꝝ ora sparsum tantã vim habeat ad stringendum vt non valeant mordere.

¶ De lapidibus vulgaribus. Cap. III.

Lapis a terra tãq̃z densior ẽt vulgo discernitur. Lapis aũt dictus ꝙ ledat pedẽ. Lapis mollis ẽ ⁊ sparsus. Saxa herẽt ⁊ a mõtib⁹ excidunt̃. Petra gręcũ ẽ. Silex ẽ lapis durus: eo ꝙ exiliat ignis ab eo dict⁹. Scopul⁹ a saxo emĩnẽti q̃si a speculãdo dict⁹: siue a tegimẽto nauiũ σκεπάζειν. Spelea gręce spelũca latie. Est ãt rupis cauata. Crepido ẽ extremitas saxi abrupti: vñ ⁊ crepido vocata ꝙ sit abrupti saxi altitudo: sic hęret pede pes densusq3: vñ ⁊ vocat̃. Cautes aspa saxa i mari: dcę a cauẽdo: q̃si cautę. Murices petrę i littore: siłes muricis viuis acutissimę ⁊ nauib⁹ ꝑnitiosę. Icon saxũ ẽ qḋ hũanę vocis sonũ captãs ẽt v̄ba loq̃ntiũ imitat̃. Icon aũt gręce latine imago vocat̃: eo ꝙ ad vocem respõdẽs: alieni

efficitur imago sermonis: licet hoc quidem τ locorum na
tura eueniat: ac plerũq3 cõuallium. Calcalus ē lapillus ter
rę admixt⁹: rotũdus atq3 durissim⁹ τ oi puritate lenissim⁹.
Dictus āt calculus: φ sine molestia hrcuitate sui calcetur:
cui ɔ̃rius ē scrupus: lapillus minutus τ asper: q si īciderit ī
calciamētũ nocet: τ molestia ē aio: vñ τ molestiā animi scru
pulu3 dicim⁹: hinc τ scrupea saxa. i. aspera. Cos nomē acce
pit φ ferrũ ad īcidendũ acuat. Cos. n. gręco ſmone incisio
noiat. Ex his alię aq̃rię sunt: alię oleo indigēt in acuendo:
s3 oleum lenē: aquę aciē acerrimā reddunt. Pumex vocat
eo φ spumę densitate ɔcret⁹ fiat: τ est aridus: candore par
uus: tantāq3 naturā refrigerandi habēs. vt in vase missus
musta ōferuere desināt. Rudos artifices appellāt lapides
cõtusos τ calci admixtos: quos ī pauimentis faciendis sup
fundunt: vñ τ rudera dicunt. Gypsũ cognatũ calci est: τ est
gręcũ nomen: plura eius genera. Diu3 āt optimũ lapis spe
cularis: Est. n. signis ędificior̄ τ coronis gratissimus. Calx
viua dicta. q2 dũ sit tactu frigida: int⁹ occultũ ɔtinet ignē.
Vñ τ pfusa aqua statim latens ignis erũpit. Natura ei⁹ mi
ru3 aliqd facit. Postq̃3. n. arserit aquis īcēdit quibus solet
ignis extingui: oleo extinguit: quo solet ignis accēdi. Usus
eius structuris fabricę necessarius. Nā lapis lapidi non po
test adhęrere fortius: nisi calce ɔiũctus. Calcis e lapide al
bo τ duro melior structurę: ex molle vtilis tectoriis. Are
na ab ariditate dicta nō ab adherendo ī fabricis vt quidā
volũt. Huius probatio: si manu impressa stridat: aut si ī ve
stem candidam sparsa nihil sordis relinquat.

¶ De lapidibus insignioribus. Cap. IIII.

Magnes lapis indicus ab inuētore vocatus
Fuit autē ī idia pmũ reptus clauis crepida
ru3 baculiq3 cuspidi hęrēs cum armēta idē
magnes pasceret: postea τ passim iuentus.
Est āt colore ferrugineus: s3 pbat: cũ ferro
adiunctus eius fecerit raptũ. Nā adeo app
hendit ferrũ vt catenā faciat anulor̄ vnde τ eu3 vulg⁹ fer
rum viuũ appellat. Liquorē quoq3 vitri vt ferrũ trahere
credit: Cuius tāta vis ē vt refert beatissimus augustin⁹ φ
qdā eundem magnetē lapidē tenuerit sub vase argenteo:
ferrũq3 sup argentum posuerit: deinde subter mouēte ma
nu cu3 lapide: ferrũ cursim desup mouebatur: Vñ factu3
est vt in tēplo quodā simulacru3 ex ferro pendere in aere
videret. Est qppe τ alius in ęthiopia magnes q ferrũ non
ambit: s3 respuit. Ois autē magnes tāto melior est: quanto
magis ceruleus ē. Gagates lapis pmũ inuētus est in sicilia
gagatis fluminis fluore reiect⁹: vñ τ noiatus: l3 ī britannia
sit plurim⁹. Est aũt niger: planus: leuis: τ ardēs igni admo
tus. Fictilia ex eo scripta nō delent incēsus serpētes fugat:
dęmoniacos pdit: virginitatē depbendit: mirũ φ accendi
tur aq̃: oleo restinguitur. Abeston arcadie lapis ferrei colo
ris ab igne nomē sortitus: eo φ accensus semel nũq̃3 extin
guit. De quo lapide mechanicũ aliqd humana ars molita
est: φ gentiles capti sacrilegio mirarent. Deniq3 in templo
quodā fuisse veneris fanũ dicunt: ibiq3 candelabrũ τ in eo
lucernā sub diuo sic ardētē vt eā nulla tēpestas nullus im
ber extingueret. Pyrites psicus lapis fuluus: aeris similās
q̃litatē: ita ē dictus qm plurimus illi sit ignis: siqde3 facile
scintillas emittit: hic tenētis manu3 si vehemēti⁹ premat
adurit: pp qd ab igne nomen accepit. Est alius pyrites vul
garis quē viuu3 lapidē appellant: q ferro vel lapide pcuss⁹
scintillas emittit: q̃ excipiunt sulphure vel aliis fungis vl
foliis: τ dicto celerius pbet ignē: Hũc vulgus focarē petrā
vocat. Selenites latine lunaris interptat: eo φ interiore3
eius candorē cũ luna crescere atq3 deficere aiunt: gignit in
psida. Dionysius lapis fuscus τ rubētib⁹ notis sparsus. Uo
cat aũt ita: q2 si aquę mixtus cõterat vinũ fragrat: τ φ ī il
lo mirũ est ebrietati resistit. Tracius niger τ sonorus nasci
tur ī flumine: cuius nomē est pontus ī egtia. Phrygius la
pis ex loco traxit vocabulũ. Nascit. n. ī phrygia: colore pal
lidus: mediocriter grauis. Est aũt gleba pumicosa. Urit an
tea vino pfusus: flatusq3 follibus donec rubescat: ac rursus
dulci vino itingit: ternis vicibus tingēdis vestibus tm̃ vti
lis. Syrius lapis a syria vbi reperit appellatus: hic integer
fluctuari tradit: cõminutus mergi. Arabicus silis est ebori
sine vlla macula. Hic defricatus ad cutem sucu3 dimittit
croco similē. Judaicus lapis albus est: atq3 in scemate grā
dis scripturis subiuicē modulatus: quas gręci grāmas ap
pellant. Samius a samo insula vbi reperit vocatus: τ est
grauis τ candidus: poliendi aurũ vtilis. Mēphitis vocat⁹
a loco ęgypti: τ est gēmantis naturę. Hic tritus atq3 in his
q̃ vrenda sunt τ secanda ex aceto illinitus ita obstupescere
facit corpus vt non sentiat cruciatũ. Sarcophagus lapis
dictus eo φ corpora defunctor̄ condita in eo infra. 40. di
es absumuntur. σαρξ enim gręce caro dicitur. φαγειν co
medere. Nascit aũt in troade: fissiliq3 vena scindit. Sũt τ
eiusdē generis in oriēte saxa: quę ēt viuētibus alligata ero
dunt corpora: mitiores autē seruādis corporibus nec absu
mendis. Hęmatites appellatus eo φ cote resolutus ī colo
rem veniat sanguinis. Est aũt admodũ liuidus. Est τ ferru
gineus. Nascit ī vltima ęgypto: babylonia τ hispania. An
drodamās colore niger: pondere τ duritia insignis: vñ τ
nomen traxit: pcipuus repitur in africa. Trahere aũt in se
argentũ vel ęs dicitur: quiq3 attritus vt hęmatites in colo
rem redigit sanguinis. Jscistos inuenit ī vltima hispania:
croco similis cũ leui fulgore: facile fricabilis. Amāthon ap
pellatus a veteribus: eo φ si ex ipso vestis fuerit contacta
contra ignē resistat: τ igni imposita nō ardeat: s3 splendore
accepto nitescat: τ ē scissi aluminis silis: veneficiis resistēs
oibus: specialr magor̄. Batrachites lapis silis est testę la
miosę scissibilis. Gallactites colore cinereus: gustu suauis:
s3 ideo vocat⁹ φ qdda3 de se lacteũ attritus dimittat. Ob
sius lapis niger ē translucidus: τ vitri habens silitudine3:
τ ponitur in speculis parietu3 pp imaginum vmbras red
dendas. Gemmas multi ex eo faciunt. Nascitur in india τ
in samo italię. Mitridas lapis euphratis sole repcussus co
loribus micat variis. Ethytes lapides repiuntur ī nidis a
quilar̄: aiunt binos inueniri: marē τ fęminam: nec sine his
parere aquilas. Hor̄ masculus durus silis gallę subrutilis
fęmineus vero pusillus ac mollis. Alligati partus celerita
tem faciunt: etiam aliqbus vuluę excidunt nisi cito partu
rientib⁹ auferant. Fingites cappadocię lapis: duritia mar
moris: candidus atq3 translucens: ex quo quondā templũ
constructu3 est quodā rege foribus aureis: quibus clausis
claritas intus diuturna erat. Emites lapis ebori similis in
quo darium conditu3 fertur: parioq3 similis candore τ du
ritia: minus tm̃ pōderosus: qui purus vocatur. Ostracites
vocatus φ similitudinem testę habeat: vsus eius pro pumi
ce. Melanites lapis dictus eo φ melleum τ dulcem sucũ
emittat. Hismiris lapis asper τ indomit⁹: τ omnia atterēs:
ex quo lapide gemmę terũtur. Chrysites colore silis ocrę
inuenitur in ęgypto. Amites silis nitro: sed durior: gignit ī
ęgypto τ arabia: nascit ī ęthiopia veluti viridis: s3 lacte⁹ cũ
resoluit: remordēs vehemēter. Coran⁹ albus ē duriorq3 pa
rio. Moloti⁹ veluti viridis τ grādis: inuenit ī ęgypto. Tus
culan⁹ a loco italię dict⁹: dissiliri igne tradit. Sauin⁹ lapis
fusc⁹: addito oleo ēt lucere fert. Est τ qdā viridis lapis ve
hemēter igni resistēs Sifini⁹ mollis τ cādid⁹: s3 calefactus
oleo nigrescit atq3 durescit. Lapides q̃3 medicinaliũ mor
tarior̄ τ pigmtor̄ vsib⁹ apti: edesius pcipu⁹: τ ide colatic⁹.
Thebaic⁹ q̃3 τ basanites lapides nihil ex sese remittētes.
Specłarl lapis vocat⁹ ē φ vitri more trāsluceat: reptus p
mũ ī hispāia citeriore: τ circa segobricā vrbē. Jnuenit. n. sb
terra: τ effossus excidit atq3 findit ī q̃slib3 tenues crustas.

¶ De marmoribus. Cap. V.

Ost lapidũ genera veniem⁹ ad marmora.
Na3 inter lapides τ marmora differētia ē.
Nā marmora dicunt eximii lapides q ma
culis τ coloribus cõmēdant. Marmor ser
mo gręc⁹ ē: a viriditate vocatus: τ q̃uis po
stea τ alii colores inueniant: nomē tñ pstinũ
a viriditate retinuerũt. Marmor̄ colores
τ genera īnumerabilia sũt. Nō tñ oia e rupibus excidunt:
s3 multa sub terra sparsa sunt τ pciosissimi generis. sic lace
dęmoniũ viride cũctisq3 ilarius: reptũ pus apō lacedęmo
nes vñ τ vocabulũ traxit. Ophites serpētiũ maculis sile ē
vñ τ vocabulũ sumpsit. Duo ei⁹ genera: molle candidũ: ni
gru3 dur̄. Augusteũ τ tiberiũ in ęgypto augusti τ tiberii p
mu3 pncipatu reperta sunt. Differētia eor̄ ē ab ophite: cu3
illud vt pdiximus serpētiũ maculis sit sile: hec maculas di
uerso mō colligunt. Nā augusteũ vndatim ē crispũ in ver
tices: tiberiũ sparsa nō ɔuoluta canitie. Purpurites ex ęgy
pto ē rubens cādidis iteruenietibus punctis. Nois eius cā
φ rubeat vt purpura. Basanites ferrei coloris sine duri
tie: vñ τ nomē ei datũ est: īnuētus ī ęgypto τ ęthiopia. Ala
bastrites lapis cādidus: itertinctus variis colorib⁹: ex quo
euāgelici illius vnguēti vasculũ fuit. Cauāt. n. hũc ad vasa
vnguētaria: qm optime seruare icorrupta dr̄. Nascit circa
thebas ęgyptias τ damascũ syrię: cęteris candidior: pbatis
simus do ī india. Parius cādoris eximii: lychnites cogno
mēto: hic apud paron īsulā nascit: vñ τ parius nũcupatus.
Magnitudo eius q̃ lances craterasq3 nō excedat. Unguē
tis τ ipse aptus. Coralliticus ī asia repertus mēsura non vl
tra cubitos binos: candore primo eboris: ad quandā silitu
dinē e diuerso niger. Alabandicus terrę suę noie nũcupat⁹
purpurę aspectui silis. Jste ī oriēte igni liquat: atq3 ad vsũ
vitri fundit. Thebaicus itertinctus aureis guttis iuenit ī
parte ęgyptia: scriptus coticulis ad terēda collyria q̃dā vti
litate nāli ɔueniēs. Sienites circa sienen vel thebas nasci
tur: trabes ex eo fecisse reges phibent. Marmora aũt q̃ in
officinis sunt: rupibus gignunt: ex qb⁹ iste sienites: diuersi
coloris maculis distictus ē: cuius pmũ vsũ insulę cyclades
dederunt. Lesbius liuidior ē paulo huic: s3 τ ipe diuersi co
loris maculas habēs. Corintheus ammōtacę guttę silis cũ
varietate diuersor̄ color̄ corintho pmu3 reptus: ex eo co
lũnę ingētes liminaq3 fiũt ac trabes. Charysteũ: viride op
timũ nomen ab aspectu hñs: eo φ gratũ sit his q gemmas
sculpunt: eius. n. viriditas reficit oculos. Numidicu3 mar
mor numidia mittit ad cutē sucũ dimittit: croco similē. vñ
τ nomē accepit: nō crustis: s3 in massa: τ liminũ vsum aptũ.
Lucculleũ marmor nascit in chio īsula cui lucullus consul
nomē dedit: q delectatus illo pmũ roma3 iuexit: solũq3 pe
ne hoc marmor ab amatore nomē accepit. Est τ limensis:
tephria appellatus: colore cineris: cuius lapidis alligatio ɔ̃
serpētes laudat. Ebur: a barro. i. elephanto dictum. Hora
tius: Quid tibi vis mulier nigris dignissima barris.

¶ De gemmis. Cap. VI.

Ost marmor̄ genera gēmę sequunt: q̃ mul
tu3 auro decorē tribuũt venustate colorũ.
Primordia ear̄ a rupe caucasi. Fabulę fe
runt pmetheũ pmu3 fragmēta saxi eiusdē
iclusisse ferro ac digito circũdasse: hisq3 ini
tiũ cepisse anulũ atq3 gēmas. Genera gēma
ru3 inumerabilia esse tradunt: e qbus nos
ea tm̃ q̃ pncipalia sunt siue notissima annotabim⁹. Gēmę
vocatę φ instar gũmi transluceant. Preciosi lapides ideo
dicti sunt: q2 care valent: siue vt a vilibus discerni possint.
seu φ rari sint. Omne. n. qd rarum est: magnu3 τ preciosu3
vocatur: sicut τ ī samuelis volumine legitur: Et sermo do
mini preciosus erat in israel: hoc est rarus.

¶ De viridioribus gemmis. Cap. VII.

Omniu3 gēmar̄ virentiũ smaragdus pnci
patu3 hab3. Cui veteres tertiā post marga
ritas τ vniōes tribuũt dignitatē. Smarag
dus a nimia viriditate dicit. Oē. n. satis vi
ride smaragdu3 dicit. Nullis. n gēmis vel
herbis maior q̃3 huic austeritas ē. Nā her
bas virētes frondesq3 exuperat: ifiiciēs cir
ca se viriditate repcussu3 aerē. Sculpētibus quoq3 gēmas
nulla gratior oculorum refectio ē: Cuius corpus si extentũ
fuerit sicut speculũ: ita imagies reddit. Quippe nero cęsar
gladiator̄ pugnas ī smaragdo spectabat. Genera eius. iz.
s3 nobiliores scythici: q in scythica gēte reperiunt. Scd̃3 lo
cum tenēt bactriani. Colligunt. n. in cõmissuris saxor̄ flan
te aqlone. Tunc. n. tellure deoperta intermicant. q2 his vē
tis harenę maxime mouentur. Tertiu3 egyptii habēt. Re
liqui in metallis ęrariis inueniuntur: sed vitiosi. Na3 aut
ęre aut plumbo aut lapillamentis: vel salis similes notas
habent. Smaragdi autem mero τ viridi proficiunt oleo
q̃uis natura imbuātur. Calcosmaragdus dicta φ viridis
sit: τ turbida aereis venis. Hec in egypto vel cypro insula
nascitur. Prasius pro viridante colore dictus: sed vilis. Cu
ius alterũ genus sanguineis punctis abhorret. Tertiu3 di
stinctum virgulis tribus candidis. Berillus in īdia gigni
tur: gentis suę lingua nomen habēs: viriditate similis sma
ragdo: sed cum pallore. Politur aũt ab indis in sexāgulas
formas: vt hebetudo coloris repercussione angulor̄ exci
tetur. Alter politus non habet fulgorem. Genera eius no
uem. Crisoberillus dictus eo φ pallida eius viriditas ī au
reum colorem resplendeat: τ hunc india mittit. Crisopas
sus indicus est colore porri sucum referens: aureis interue
nientibus guttis vnde τ nomen accepit: quem quidam be
rillorum generis indicauerunt. Jaspis de gręco in latinu3
viridis gēma interptatur. Jas qppe viride: pinnasin gēma
dicit. Est āt smaragdo subsimilis τ crassi coloris. Species
ei⁹ dece3 τ septē. Uolunt aũt qdam iaspidem gēma3 τ gra
tię τ tutelę esse gestantibus: qd credere non fidei: sed supsti
tionis est. Topacion: ex virenti genere est omniq3 colore
resplendens: inuenta primũ in arabię insula: in q̃ troglody
tę pdones fame: τ tēpestate fessi: cum herbar̄ radices effo
derent eruerũt: Quę insula postea q̃sita nebulis cooperta
tandē a nauigantibus inuēta est. S3 ob hoc locus τ gēma
nomen ex causa accepit. Nā topazin trogloditar̄ lingua si
gnificationē h3 q̃rendi. Est autē amplissima gēmar̄: eadē
sola nobiliu3 limā sentit. Genera eius duo. Callaica colore
viridis sed pallens τ nimis crassa: nihil iocundius: aurum
decens: vnde τ appellata. Nascitur in india vł germania ī
rupibus gelidis oculi mō extuberās. Molochites spissius
virens: τ crassior q̃3 smaragdus: a colore maluę nomē acce
pit: in reddendis laudata signis: nascitur ī arabia. Eliotro
pia viridi colore τ nubilo stellis puniceis supersparsa cum
sanguineis venis. Causa nois de effectu lapidis est. Nā de
iecta in labris ęneis radios solis mutatur sanguineo reper
cussu. Extra aquā autē speculi modo solē excipit: depreben
ditq3 defectus eius subeuntē lunā ostendens magor̄ īpu
dentie. Manifestissimũ ī hoc quoq3 exēplu3 est: φ admix
ta herba eliotropio qbusda3 additis pręcantationibus ge
rentem ɔspici negant. Gignitur in cypro τ africa: s3 melior
in ęthiopia. Sagda gemma prasini coloris apud chaldęos
Cuius tanta vis est vt permeantes naues e profundo pe
tat: τ carinis ita tenaciter adhereat: vt nisi abrasa pte ligni
vix separetur. Myrrhites dicta est φ in eo myrrhę color
est. Compressus autem vsq3 ad odorem nardi spirat suaui
tatem aromatis. Reperitur in arabia vel ęgypto: myrrhę
coloris τ odoris: vñ τ nomē accepit. Melacros: bicolor ex
vna pte viridis: ex altera melli similis. Coaspis: a flumi

ne persarum dicta est ex viriditate fulgoris aurei.

⁋ De rubris gemmis. Cap. VIII.

Corallius gignit̃ in mari rubro forma ramosus: colore viridis: ⁊ maxime rubēs. Bacce eiꝰ vel virge candide sub aq̄ ⁊ molles: detracte ꝯfestim durātur ⁊ rubescūt: tactuq; ꝓtinus lapidescūt. Itaq; occupari euelliq; retibꝰ solet aut acri ferramento ꝑcidi: qua de cā coralliꝰ vocitat̃. Quantū aūt apud nos margaritū indicū preciosū est: tantū apud indos coralliū. Hunc magi fulminibꝰ resistere affirmant: si creditur. Sardius dicta: eo ꝙ primū repta sit a sardis hec rubrū hꝫ colorem: marmoribus ꝑstās: sed iter gēmas vilissima. Genera eius qnq;. Onyx appellata ꝙ habeat i se ꝑmixtū candorē in silitudinē vnguis humane. Greci.n. vnguē onycē dicūt. Hanc india vel arabia gignit: distāt autē iuicē. Nā indica igniculos hꝫ albis cingentibus zonis: arabica aūt nigra est cū cādidis zonis. Genera eius qnq;. Sardonyx ex duū nominū societate vocata est. Est.n. ex onycis candore ⁊ sardo. Cōstat aūt tribus coloribꝰ. subterius nigro: medio candido: supius minio. Hec sola i signando nihil cere auellit. Reperitur aūt apud indos ⁊ arabes detecta torrētibus. Genera eius qnq;. Hematites rubore sāguineꝰ ac ꝓpterea hematites vocatus. Hema qppe sanguis ē. Gignit̃ i ethiopia qdem: sꝫ principalis in arabia ⁊ i africa inuenit̃. De qua ꝑmittunt magi qddam ad coarguēdas barbaroꝝ insidias. Sucinus quē appellant greci electron fului cereiq; coloris. fert̃ arboris sucus eē: ⁊ ob id sucinū appellari. Electrū autē vocari fabulosa argumentatio dedit. Nāq; phetonte fulminis ictu interempto: sorores eiꝰ luctu mutatas i arbores populos lachrymis electrū oībus annis fundere iuxta eridanū amnē: ⁊ electrū appellatū: qm̄ sol vocitatus sit electron plurimi poete dixerūt. Constat aūt non eē sucum populi sꝫ pinee arboris. Nā accēsus tede nidore fragrat. Nascit̃ aūt in insulis oceani septētriōalis: sic gūmi: densaturq; vt crystallū rigore vel tēpore. Ex ea fiunt decoris grā agrestiū feminaꝝ monilia. Uocari aūt a quibusdā harpaga eo ꝙ attritu digitoꝝ accepta caloris aīa folia paleasq; ⁊ vestium fimbrias rapiat: sicut magnes ferrū. Quocūq; autem modo libeat tingitur. Nā aucuse radice cōchylioq; inficit̃. Ligurius vocatꝰ: ꝙ fiat ex vrina lyncis bestie tpe īdurata. Est āt sic̃ ⁊ sucinū fulua: attrahēs spiritu folia ꝓpinquātia.

⁋ De purpureis. Cap. IX.

Inter purpureas gēmas principatum amethistus indicus tenet. Amethistus purpureus est: permixto violaceo colore: ⁊ q̄si rose nitor: ⁊ leniter quasdam flāmulas fundēs. Alteꝝ eius genus descendit a hiacynthis. Causā nominis eius asserūt: q̄si sit qddam in purpura illius nō ex toto igneū sed vini colorē habens. Est autē sculpturis facilis. Genera eiꝰ qnq;. Saphirus ceruleus est cū purpura: habens pulueres aureos sparsos: optimus apud medos: nusq̄ tn̄ plucidꝰ. Hiacynthus ex nois sui flore vocat̃. Hic i ethiopia inuenit̃: ceruleum colorē habens optimus q nec rarus ē: nec densitate obtusus: sꝫ ex vtroq; tēperamento lucens purpuraq; refulgens: hic autē non rutilat equaliter: sꝫ cū facie celi mutat̃. Sereno.n. perspicuus ē atq; gratus: nubilo coram oculis euanescit atq; marcescit: i os missus frigidus est: in sculpturis durissimus: nec tn̄ inuictus. Naꝫ adamante scribit̃ ⁊ signatur. Hiacynthiçonta indicus est: hiacynthū prope referens. Quidā autē eorum crystallis similes capillamētis intercurrētibus obscurātur: ex quo ēt vitio nomen illoꝝ est. Amethistizontas appellat̃: q2 eius extremus igniculus in amethisti violā exit. Celidonia ex hirūdinum vocata colore: ⁊ duoꝝ est generū: quaꝝ vna ex altera parte purpurea: ⁊ alia purpurea nigris īteruenientibꝰ maculis. Cyanea scythice gēma: ceruleo coruscans nitore purpura interdū ⁊ punctulis intermicantibus auratis puluisculis varians. Roditis rosea est ⁊ ex eo nomen accepit.

⁋ De candidis. Cap. X.

Margarita pma candidaꝝ gēmaꝝ: quā inde margaritā aiunt vocatā: ꝙ i conculis marinis h̄ genus lapidū iueniat̃. Inest.n. i carne cochlee calculus natꝰ: sicut i carne ostree ꝑciosissima margarita repiri dicat̃: vel sicut i cerebro piscis lapillus. Gignit̃ āt de celesti rore: quē certo anni tpe ꝯcule hauriūt. Ex quibus margaritis q̄dā vniones vocant̃: aptū nomē hn̄tes: ꝙ tm̄ vnꝰ nūq̄ duo vel plures sil̃ repiant̃. Meliores āt cādide margarite q̄ q̄ flauescūt. Illas.n. aut iuuētus: aut matutini roris ꝯceptio reddit candidas: has senectꝰ: vel vespertinus aer gignit obscuras. Pedorus scda post margaritam candidaꝝ gēmaruꝫ: de q̄ q̄rit̃ in q̄ colore numerari debeat totiēs iactati ꝑ alienas pulchritudīes nois adeo vt decoris ꝓrogatiua vocabulo facta sit. Asterites gēma candida ē: inclusaꝫ lucē ꝯtinēs: veluti stellā intus ambulantē: redditq; solis cādidātes radios: vnde ⁊ nomē accepit. Galactites lactea ē q̄ attrita reddit sucuꝫ albū: ad lacteū saporē feminis nutriētibꝰ illigata fecundat vbera. Infantū q; collo suspēsa: saliuā facere fert̃: i ore aūt liq̄scere ⁊ memoriā adimere. Mittūt eaꝫ nilus ⁊ achelous amnes. Sūt q smaragdū albis venis circūligatuꝫ galactiten vocāt. Galatias grādinis ⁊ candorē ꝑfert ⁊ figurā. duritia q̄ꝫ iuicta vt adamas: etiā in igne posita manet suū frigus. Solis gemma candida ē: traxitq; nomen ꝙ ad solis speciē in orbeꝫ fulgētes spargit radios. Selenites trāslucet candido melleoq; fulgore ꝯtinens lune imaginē: quā iuxta cursuꝫ astri ipsius ꝑhibent in dies singulos minui atq; augeri: nascit̃ in ꝑsida. Cymedia inuenit̃ in cerebro piscis eiusdeꝫ nois: candida ⁊ oblonga. Presagire his ferūt magi signa tranqllitatis vel tēpestatis. Beloculus albicans pupillā cingit nigram e medio aureo fulgore lucentē: ⁊ pp speciem assyrioꝝ regi belo dicatam: vnde ⁊ appellata. Epimelas dicitur: cum in candida gēma supne enigricat color: vnde ⁊ nomen habet. Exebenus speciosa ⁊ cādida: qua aurifices aurum poliunt.

⁋ De nigris. Cap. XI.

Achates repta primuꝫ in sicilia iuxta flumen eiusdē nois: postea plurimis i terris. Est autē nigra habēs i medio circulos nigros ⁊ albos iūctos ⁊ variatos simil̃ hematiti. Magi suffitu eaꝝ si creditur tempestates auertūt: flumina sistunt. Absictos nigra ⁊ ponderosa distincta venis rubentibus. Hec excalefacta igni septem diebus calorē tenet. Egyptilla nigra ē radice cerulea facie: ex egypto vbi iuenit̃ vocata. Medea nigra ē: a medea illa fabulosa inuenta. Habet venas aeris coloris: sudoreꝫ reddit croci: saporem vini. Ueientana italica gemma est a veientibus reperta: nigra facie: albis intermicantibus notis. Bariptos nigra est cuꝫ sanguineis ⁊ albis notis. Meramelas nigra vena: quēlibet colorem secans per mediuꝫ. Ueneris crinis nigerrimi nitoris: continens in se speciē rufi crinis. Tricuus ex africa nigra est: sed tres sucos reddit: ab radice nigrum: e medio sanguineum: e summo ocree. Dionysia nigris mixtis rubentibus notis: ex aqua trita: vinum fragrat: ⁊ odore suo ebrietati resistere putatur. Pyrites nigra quidem sed attritu digitos adurit.

⁋ De varijs. Cap. XII.

Pangrꝰ variꝰ ex oībus pene coloribꝰ ꝯstās: vn̄ ⁊ noiat̃. Olea barbari nois ex fuluo ⁊ nigro viridiq; ⁊ cādido ē. Mitridax sole ꝑcussa: coloribꝰ micat varijs: gignit̃ i ꝑsida. Drosolitꝰ: variꝰ nois cā: q2 si ad igneꝫ applicet̃: velut sudorem mittit. Oppalus distinctus diuersaꝝ colore gēmarum. Est.n. in eo carbūculi tenuior ignis: amethisti fulgens purpura: smaragdi nitēs viriditas ⁊ cuncta pariter sub q̄daꝫ varietate lucētia. Nomen hꝫ ex patria: sola.n. eū parturit india. Pontice a pōto dicunt̃. genere diuerso: nūc sanguineis: nūc auratis guttis micantes: alie hn̄tes stellas: alie longis coloꝝ ductibꝰ lineate. Hexecontalithus i parua magnitudine multicolor: vn̄ ⁊ hoc nomē sibi adoptauit. Tam diuersis.n. notis sparsus est: vt sexaginta gēmaꝝ colores i paruo eius orbiculo deꝑhendant̃: nascit̃ autē in libya apud troglodytas. Murina apud parthos gignit̃: sꝫ ꝑcipua i germania: humorē sub terra putāt calore densatū: vn̄ ⁊ nomen sūpsit. Uarietas eius in purpurā candoreq; ⁊ ignē cū quibusdā colorū repcussionibus quales in celesti arcu spectantur. Cuius cōtraria cā crystallum facit: gelu concreto vehementiore.

⁋ De crystallis. Cap. XIII.

Crystallus resplēdēs ⁊ aquosus colore tradit̃. ꝙ nix sit glacie durata ꝑ ānos: vn̄ ⁊ nomen ei greci dederūt. Gignitur aūt in asia ⁊ cypro: maxime in septētrionū alpibꝰ: vbi nec estate sol feruētissimus iuenit̃. Ideoq; ipsa diuturna ⁊ annosa duritia reddit hanc speciē que crystallus dicit̃. Hic oppositꝰ radijs solis adeo rapit flāmā: vt aridis fungis vel folijs ignē ꝑbeat. Usus eius ēt ad pocula destinat̃. Nihil aūt aliud q̄ frigidū pati potest. Adamas indicus lapis paruus ⁊ idecorus. ferrugineū habens colorē ⁊ splendorē crystalli. Nūq̄ aūt vltra magnitudīe nuclei auellane repertus. Hic nulli cedit materie: nec ferro qdē nec igni: nec vnq̄ icalescit: vn̄ ⁊ nomen greca interpretatōe indomita vis accepit. Sꝫ cū sit inuictus ferri ignisq; cōtemptor: hircino rumpit̃ sanguine recēti ⁊ calido maceratur: sicq; multis ictibus ferri perfringit̃. Cuius fragmētis sculptores pro gēmis isigniendis ꝑforādisq; vtunt̃. Hic aūt dissidet cū magnete lapide: itantū vt iuxta positus ferrū non patiat̃ abstrahi magneti: aut si admotus magnes cōꝑrehēderit: rapiat atq; auferat. Fertur quoq; in electri similitudine venena deꝑhendere: metus vanos expellere: maleficis resistere artibꝰ. Genera eiꝰ sex. Galatias grandinū ⁊ candorē ⁊ figurā adamantine duritie habet. Etiā in ignē positꝰ manet suū frigus. Ceraunioruꝫ duo genera sunt. Unū qd̄ germania mittit crystallini simile: splendet tn̄ ceruleo: ⁊ si sub diuo posituꝫ fuerit fulgoreꝫ rapit sidereū. Cerauniuꝫ alteꝝ hispania in lusitanis littoribꝰ gignit cui color pyropo rubēti ⁊ q̄litas vt ignis. Hec aduersus vim fulgurū opitulari fert̃: si credimus. Dicta āt ceraunia: qm̄ alibi non iuenit̃ q̄ in loco fulminis ictui ꝓximo. Grece.n. fulmen ceraunos dicitur. Iris apud arabiam i mari rubro nascitur coloris crystallini: sexangulata: dicta ex argumēto iris. Nā sub tecto ꝑcussa sole species ⁊ colores arcus celestis in ꝓximos parietes imitatur. Astrion ex india ē crystallo ꝓpinqua: i cuius centro stella lucet fulgore lune plene. Sumpsit aūt nomen ꝙ astris opposita: fulgorē rapit ac egerit. Electria q̄si electoria. In ventriculis.n. gallinaceis iuenit̃: crystallina specie: magnitudine fabe. Hac i certaminibus inuictos fieri magi volūt: si credimus. Enidros ab aqua vocata. Exundat.n. aq̄ ita vt clausaꝫ i ea putes fontaneā scaturiginē. Omniū ardentiuꝫ gēmaꝝ principatū carbūculus habet. Carbūculus āt dictus ꝙ sit ignitꝰ vt carbo cuius fulgor nec nocte vincit̃. Lucet.n. i tenebris adeo vt flāmas ad oculos vibret. Genera eiꝰ duodecim: sꝫ ꝑstantiores q videtur fulgere: ⁊ velut ignē effundere. Carbunculus aūt grece anthrax dicitur. Gignit̃ in libya apud troglodytas. Anthracites vocatus ꝙ sit ⁊ ipse coloris ignei vt carbunculus: sꝫ candida vena ꝑcinctus: cuius ꝓpriū est: ꝙ iactatus in ignem: velut inter mortuos extinguit̃: at cōtra aq̄ ꝑfusus exardescit. Sandastros nascitur in indis loco eiusdem nominis. Species eiꝰ ꝙ veluti itra lucido igne intus fulgente auree gutte. Constat inter omnes quantus numerus stillarum accedit: tanto ⁊ preciū accedere. Lychnis ex eodem genere ardentiuꝫ est: appellata a lucernaruꝫ flagrantia: gignitur in multis locis: sed probatissima apud indos. Quidam eam remissiorē carbunculū esse dixerunt. Huius duplex facies: vna que purpura radiat: altera q̄ cocci rubore a sole excalefacta: aut digitoruꝫ attritu paleas ⁊ cartharuꝫ fila ad se rapere dicitur. Sculpturis resistit: ac si qn̄ sculpta fuerit: dum signa imprimit: q̄si quodā aīali morsu partē cere retentat. Genera eius quattuor. Carcedonia hoc est quod ⁊ lychnis facere dicitur: q̄q̄ multo vilior predictis: nascitur apud nasamonas: imbre vt ferunt diuino: iuenitur ad repercussuꝫ lune plene. Omnia aūt genera sua sculpture resistunt. Alabandina dicta ab alabanda asie regione cuius color ad calcedoniū vadit: sed rarus. Dracōtides ex cerebro draconis eruitur que nisi viuēti abscisa fuerit non ignescit. Unde ⁊ eam magi dormientibus draconibus amputant. Audaces eniꝫ viri: explorant draconuꝫ specus ⁊ spargunt ibi gramina medicata ad incitanduꝫ draconum soporeꝫ. atq; ita somno sopitis capita desecant ⁊ gemmas detrahunt. Sunt autē candore translucido. Usu earum orientis reges precipue gloriant̃. Chrysopassus ethiopicus est: quē lapidem lux celat: prodit obscuritas. Nocte eniꝫ igneus est: die aureus. Phlogites ex persida est ostentans intra se quasi flāmas estuantes que non exeant. Syrtites vocata: qm̄ in littore syrtiū inuenta primū est i parte lucanie. Color eius croceus intus stellas continens elānguidas: ⁊ sub nubilo renitentes. Ermiscion inter gratissimas gemmas aspicitur ⁊ ex igneo colore radians auro: portās secum in extremitatibus candidam lucem.

⁋ De aureis. Cap. XIIII.

Sunt quedā gēmaruꝫ genera specie metalloruꝫ vel lapiduꝫ cognominata. Chrysopis auꝝ tm̄ videt̃ esse. Chrysolithus auro silis est: cū marini coloris silitudine: hunc ethiopia gignit. Chrysolectrus silis ē auro: sꝫ i colorē electri vergens matutino tn̄ aspectu iocūdus: rapacissimꝰ igniū: ⁊ si iuxta fueris celerrime ardescens. Chrysolansis ex auro ⁊ igne vocata. Aurea ē.n. die ⁊ nocte ignea: hanc ethiopia gignit. Ammochrysus harenis auro itermixtꝰ: nūc brachteaꝝ nūc pulueris hꝫ q̄drulas: gignit̃ in ꝑsida. Leochrysus: colore aureo iteruenīente candida vena. Melectrisis dicta: ꝙ veluti ꝑ aurū sinceruꝫ: sic hec gēma transluceat. Chrysocolla gignitur in idia: vbi formice eruūt aurū. Est autē auro silis ⁊ hꝫ naturā magnetis: nisi ꝙ augere aurū traditur: vnde ⁊ nuncupatur. Argirites similis argēto: habens stigmata aurea. Audrodoma argenti nitoreꝫ habet: ⁊ pene adamas q̄drata semper tesseris. Magi putant nomen impositum ab eo ꝙ animoruꝫ impetus vel iracundias domare ⁊ refrenare dicatur: si credimus. Gignitur in mari rubro. Calcitis aeris coloris est. Calcofanus nigra est: sed lapidi illisa eris tinnitum reddit. Balanites duo sunt genera: subuiridis ⁊ corinthee eris similitudinem mediam secante flammea vena. Sideritis a contemplatione ferri nihil dissonat. In maleficijs quoquo modo si inferatur discordias excitat. Ideus dactylus ex insula creta est ferrei coloris: causa nominis eius: quia pollicem humanuꝫ exprimit. Ethiopicus ferrei coloris est: qui dum teritur nigrum sucum emittit. Zimilianicius i euphratis alueo legitur: proconisio marmori silis medio colore glauco: veluti oculi pupilla internitens. Arabica ex patria dicta: aspectu eburnea ē. Efestitis speculi naturam habet in reddendis imaginibus q̄q̄ rutilet: experimentum eius: si feruenti aque addita statiꝫ refrigeret: aut si soli opposita aridā materiam accendat: nascit̃ in corico.

Ostracites lapidosus colore testaceo durior. Altera acha
ti similis nisi ꝙ achates politura pinguescit: duriori tanta
inest vis: vt alię gēmę sculpant̃ fragmentis eius. Glossa pe
tra similis est linguę humanę vnde ⁊ nomen sumpsit. Fer
tur autē deficiente luna e cęlo cadere: cui non modicā ma
gi tribuunt potestatē. Nam ex eo lunares motus excitari
putant. Sunt ⁊ q̄dam gēmaꝝ genera cognominata ab aīa
libus. Echites vipereas maculas exp̄mit. Carcine marini
cancri coloris est. Scorpiter scorpionē ⁊ colore ⁊ effigie re
fert. Mirmicites formicę raptātis effigiē imitat̃. Tao pa
voni est similis. Hieracites accipitris coloris. Ethites ag
noni est similis. Egoptalmus caprino oculo similis. Licoptalmus q̄ttu
or coloꝝ ex rutilo sanguineū: in medio nigrū: cādidus cin
git vt lupoꝝ oculus. Meconites papauer exp̄mit. Sūt ⁊
q̄dam gēmę quibus gentiles in supstitionib⁹ quibusdam
vtunt̃. Liparia suffita oēs bestias euocare tradunt. Anan
citide in necromantia dęmonū imagines euocare dicunt̃.
Sinocitide vmbras iferoꝝ euocatas tenere pagani aiunt.
Celonites oculus est indicę testudinis: varius ⁊ purpure⁹.
Per hunc magi impositū linguę futura prenūciari fingūt.
Bronia a capite testudinū e tonitruis cadi putat̃ ⁊ restin
guere fulminis ictus. Hienia lapis in oculis hienę bestię i
uenitur. Qui si sub lingua hoīs subditus fuerit: futura eū
pcinere dicunt. Sȝ ⁊ corallius tēpestati ⁊ grandini resiste
re fertur. Pontica est gēma q̄dam liuore placida: habens
stellas rubeas: interdū ⁊ aureas. Dicunt per eaȝ interroga
re dęmones: ⁊ effugare. In quibusdā gēmarum generibus
veras a falsis discernere magna difficultas est: quippe cū in
uentuȝ sit ex vero genere alterius in alia falsa trāsducere:
vt sardonices q̄ ternis glutinant̃ gēmis ita vt deprehendi
non possint. Fingunt.n. eas ex diuerso genere: nigro candi
do minioq̄ colore. Nā ⁊ pro lapide p̄ciosissimo smaragdo
q̄dam vitrū arte inficiunt: ⁊ fallit oculos subdole q̄daȝ fal
sa viriditas: quoadusq̄ non est qui probet simulatuȝ ⁊ ar
guat: sic ⁊ alia alio atq̄ alio modo. Neq̄.n. est sine fraude
vlla vita mortalium. Omnes aūt nō translucidas gēmas
cęcas appellari: eo ꝙ densitate sua obscurentur.

De vitro. Cap. XV.

Vitrum dictū ꝙ visui pspicuitate trāsluceat
In alijs.n. metallis quicq̄d intrinsecus ɔti
netur abscondit̃: i vitro vero q̄libet liquor
vel species q̄lis est iterius: talis exterius de
claratur ⁊ quodāmodo clausus patet. Cui⁹
origo hęc fuit. In parte syrię q̄ fęnicis voca
tur finitima iudeę circa radicē montis car
meli palus est: ex q̄ nascit̃ belus amnis: quinq̄ milium pas
suum spacio in mare fluens iuxta ptolomaidem: cui⁹ hare
nę de torrente fluctu sordibus eluunt̃. Hic fama est pulsa
naue mercatoꝝ nitri: cū sparsim per littus epulas pararēt
nec essent pro attollendis vasis lapides: glebas nitri ex na
ue subdiderunt: q̄bus accensis pmixta harena littoris trā
slucentes noui liquoris fluxisse riuos ⁊ hanc fuisse originē
vitri. Mox vt est ingeniosa solertia nō fuit ɔtenta solo ni
tro sȝ ⁊ alijs mixturis hanc artē studuit. Leuib⁹.n. aridisq̄
lignis concoq̄tur adiecto cupro ac nitro cōtinuisq̄ fornaci
bus vt ęs liquat̃ massęq̄ fiūt. Postea ex massis rursus fun
dit̃ in officinis: ⁊ aliud flatu figurat̃: aliud torno terit̃: aliō
argēti mō cęlat̃. Tingit̃ etiaȝ multis modis ita vt hiacyn
thos saphirosq̄ ⁊ virides imitet̃ ⁊ onyces: vel aliaruȝ gem
maꝝ colores: neq̄ ē alia speculis aptior materia vel pictu
rę accomodatior. Maximus tn̄ honor i candido vitro p
ximoq̄ in crystalli similitudine. Vn̄ ⁊ ad potandū argēti
metalla ⁊ auri repulit. Vitrū olim fiebat ⁊ in italia: ⁊ p gal
lias ⁊ hispaniaȝ harena alba ⁊ mollissima pila molaq̄ tere
batur: dehinc miscebat̃ trib⁹ partib⁹ nitri pondere vel mē
sura: ac liquata i alias fornaces trāsfundebat̃. Quę massa
vocabat̃ admonitrū: atq̄ hęc recocta fiebat vitrū purum
⁊ candidū. In genere vitri ⁊ obsianus lapis annumeratur.
Est aūt virens interdū ⁊ niger aliq̄n ⁊ translucidus: crassio
re visu: ⁊ i speculis parietū pro imagine vmbras reddēte:
gēmas multi ex eo faciunt. Hūc lapidē ⁊ in india ⁊ i italia
⁊ ad oceanū in hispania nasci tradunt. Fert aūt sub tiberio
cęsare quendaȝ artificē excogitasse vitri tēperamentū vt
flexibile eēt ⁊ ductile. Qui dū admissus fuisset ad cęsareȝ
porrexit phialam cęsari. Quā ille idignatus i pauimentuȝ
piecit. Artifex aūt sustulit phialā de pauimento: q̄ compli
cauerat se tanq̄ vas ęneū. Deinde malleū de sinu ptulit ⁊
phialā correxit. Hoc facto cęsar dixit artifici. Nūq̄d alius
scit hanc ɔditurā vitroꝝ? Postq̄ ille iurans negauit alteꝝ
hoc scire: iussit eū cęsar decollari ne dū hoc cognitū fieret:
aurum pro luto haberetur: ⁊ omnium metallorum precia
abstraherentur. Et reuera q̄ si vasa vitrea non frangeren
tur melius essent q̄ auruȝ ⁊ argentum.

De metallis. Cap. XVI.

Metalluȝ dictū gręce απο του μεταλλον
ꝙ natura eius ea sit vt vbi vna vena appa
ruerit: ibi spes sit alterius inquirendi. Sep
tem auteȝ sunt genera metalloruȝ: aurum:
argentum: ęs: electum: stannum: plumbuȝ:
⁊ quod domat omnia ferrum.

De auro. Cap. XVII.

Aurū ab aura dictuȝ.i.a splendore. ꝙ reper
cusso aere plus fulgeat. vñ ⁊ Virgilius: Dis
color vñ auri p ramos aura refulsit: hoc est
splendor auri. Naturale.n. est vt metalloꝝ
splendor plus fulgeat luce alia repercuss⁹.
Hic ⁊ aurarij dici quoꝝ fulgor splēdidos
reddit. Obryzū auruȝ dictum: ꝙ obradiet
splendore. ē.n. coloris optimi: qd hebręi ophaȝ gręci cairon
vocant. Brachtea dicit̃ tenuissima lamina. απο του βρα
χειν: quod est ηχειν.i.a crepitando.
Pecunia prius de pecudibus: ⁊ proprietateȝ habe
bat ⁊ nomen. De corio.n. pecuduȝ nūmi incidebantur ⁊ si
gnabantur. Postea a saturno ęreus nummus inuentus ē.
Ipse.n. signari nūmos ⁊ inscribi cōstituit. Propterea ⁊ ęra
rium saturno a gentilibus consecratuȝ est. Alij vt superius
pecuniaȝ a pecudibus appellauerūt: sic̄ a iuuādo iumenta
dicta sunt. Omne.n. patrimoniū apud antiquos peculium
dicebat̃ a pecudibus: in q̄b⁹ eoꝝ ɔstabat vniuersa substan
tia. Vn̄ ⁊ pecuari⁹ vocabat̃ q̄ erat diues: mō vo pecūiosus.
Antiq̄ssimi nōduȝ auro argētoq̄ inuēto: ęre vtebant̃: Nā
p̄us ęrea pecunia in vsu fuit: post argētea: deide aurea sub
secuta: sȝ ab ea q̄ cępit ⁊ nomē retinuit. Vn̄ ⁊ ęrariū dictū:
q̄ prius tn̄ in vsu fuit: ⁊ ipsuȝ solū recondebat̃: auro argen
toq̄ nondū signato: ex quoruȝ metallis q̄uis postea facta
fuisset pecunia: nomē tn̄ ęrarij pmāsit ab eo metallo vnde
initiū sumpsit. Thesaurū iuxta grecā pprietatē απο της
θεσεως: a positiōe: hoc ē a reposito noīatur. Nā thesis po
sitio dicit̃: ⁊ est nomē ex gręco latinoq̄ sermone cōpositū.
Nā thesis gręci repositū dicunt. Latini autē quod iunctū
sonat repositus aurus. Auraria nomen hȝ ab auro. Tribu
ta vo eo ꝙ antea p tribus singulas exigebātur: sicut nunc
p singula territoria. Sic auteȝ in tres partes diuisuȝ fuisse
romanū populuȝ constat: vt qui p̄erant in singulis partib⁹
tribuni dicerent̃. Unde etiaȝ sumptus quos dabant popu
li tributa nominarunt. Vectigalia sunt tributa a vehendo
dicta. Stipendiuȝ a stipe pendenda nominatum. Antiqui
.n. appendere pecuniaȝ soliti erant magis q̄ annumerare.
Moneta appellata est quia monet ne qua fraus in metal
lo vel pondere fiat. Numisma est solidus aureus vel argē
teus siue ęreus: qui ideo numisma dicitur: q̄ nominibus
principum effigiebusq̄ signabatur. Prius nūmus argirus
nuncupabatur: q̄ q̄plurimū ex argēto percutiebatur. Nū
mi autē a numa romanoꝝ rege vocati sunt qui eos primuȝ
apud latinos imaginib⁹ notauit: ⁊ titulo noīs sui pscripsit.
Folles dicunt̃ a sacculo quo cōdunt̃: a cōtinēte id qd conti
net̃ appellatū. In numismate tria q̄runt̃: metalluȝ figu
ra ⁊ pōdus. Si ex his aliq̄d dfuerit: numisma nō erit. Tria
sunt aūt genera argēti ⁊ auri ⁊ ęris: signatū: factū: infectuȝ.
Signatū est qd in nūmis est. factū est qd in vasis ⁊ signis.
infectū qd in massis est: qd ⁊ graue dicitur: id est massa. In
noticiā aūt formarū metalla ita venerūt. Dū eni quacūq̄
causa ardētes siluę excoquerent terrā excalefactis venis
fudit riuos cuiuscūq̄ structurę: siue igit̃ ęs illud fuerat: si
ue aurū cū in loca terrę depressiora decurreret: sumpsit fi
gurā in quā illud vl' pfluens riuus vl' excipiens lacuna for
mauerat. Quarū rerū splēdore capti hoīes cū ligatas attol
lerēt massas viderūt in ea terrę figurata vestigia in quę ex
cogitauerūt liquefactas ad omnē formam posse deduci.

De argento. Cap. XVIII.

Argentū nō lōge a gręca appellatiōe distat
Hoc eni illi argirū vocāt. Sed mirū in mo
dum illud dum cādidū sit: ipressuȝ corpori
lineas nigras reddit. Argētū viuuȝ dictū ꝙ
excidat mās in quib⁹ inijcit̃. hoc ⁊ liquiduȝ
q̄ pcurrit. Inuenit̃ specialiter in metallis
siue in argētarijs fornacibus guttarū cōcretione tectis ibę
rens: sępe etiā in stercore vetustissimo cloacarū vel puteo
rum limo: Fit etiā ⁊ ex minio imposito conculę ferreę pate
na testea supposita: cū circūlito vasculo circūdant̃ carbo
nes: sicq̄ argentū viuū ex minio stillat: sine hoc neq̄ argē
tum: neq̄ ęs inaurari potest. Tantę aūt virtutis est: vt si su
per sextariū argenti viui centenariū saxuȝ supponas: oneri
statim resistat. Sin vero auri scrupulū: leuitateȝ ei⁹ raptiȝ
sinu recipit: ex quo intelligit̃ nō pondus sed natura esse cui
cedit. Seruat̃ aūt meli⁹ in vitreis vasis: nā cęteras mās p
forat. Potui aūt datū: interficit pōderis causa. Argēti pur
gamenta litargyros: quā nos spumā argenti appellamus.
Fit autem ex argento ⁊ plumbo mixta.

De ęre. Cap. XIX.

Es a splēdore aeris vocatū sicut auruȝ ⁊ argen
tum. Apud antiquos auteȝ prior ęris q̄ ferri co
gnit⁹ vsus. ęre q̄ppe p̄mi pscindebāt terraȝ: ęre
certamina belli gerebāt: eratq̄ i p̄cio magis ęs:
auruȝ vero ⁊ argētū ppter inutilitatē reijciebā
tur. Nūc versa vice iacet ęs: aurū summo cessit honore: sic
voluēda ętas cōmutat tpa rerū: ⁊ qd fuit in p̄cio: fit deniq̄
nullo honore. Usus ęris postea trāsijt in simulacris: in va
sis: in ędificioꝝ structuris: maxime ⁊ ad ppetuitatē monu
mentoꝝ: etiaȝ publicę in eis ɔstitutiones scriptę sunt. Cyp
rium ęs in cypro insula prius repertuȝ: vnde ⁊ vocatū: factum
ex lapide eroso: quē cathmiā vocāt: ⁊ est ductile: huic si ad
datur plūbuȝ colore purpureo fit. Auricalcū dictū: ꝙ ⁊ splē
dorē auri ⁊ duritiā ęris possideat. Est aūt nomē cōpositum
ex lingua latina ⁊ gręca. Es eni sermone grecoꝝ calco voca
tur. Fit aūt ex ęre ⁊ igne multo ac medicaminib⁹ pducitur
ad aureū colorē. Corintheū est oīum cōmixtio metallorū:
quod casus p̄mū miscuit corintho cū caperet̃ incensa. Naȝ
dum hāc ciuitatē hānibal cepisset oēs statuas ęneas ⁊ aure
as ⁊ argēteas in vnū rogū cōgessit: ⁊ eas incēdit. Ita ex hac
cōmixtione fabri sustulerūt ⁊ fecerunt parapsides. Sic co
rinthea nata sunt ex omnib⁹ in vnū: nec hoc nec illud. Vn̄
⁊ vsq̄ in hodiernū dieȝ: siue ex ipso: siue ex imitatione ei⁹.
ęs corintheū vel corinthea vasa dicunt̃. Huius tria genera
vnū candidū ad argēti nitorē accedēs: alterū in quo ipsius
auri fulua natura est: tertiū in quo ęqualis cunctoꝝ tempe
ries. Coronarium: ex ductili ęre tenuat̃ in laminas: tauro
rūq̄ felle tinctuȝ speciē auri in coronis histrionuȝ pręhet.
vnde ⁊ appellatuȝ. Pyropū igneus color vocauit. Nāq̄ in
singulas vncias ęris additis auri scrupulis senis pręt̃enui
brachtea ignescit. flāmasq̄ imitat̃: vñ ⁊ pyropuȝ dicit̃. Re
gulare ęs dicit̃: qd ab alijs ductile appellat̃: quale omne cy
priū est. Ductile aūt dicit̃ eo ꝙ malleo pducat̃: sicut cōtra
fusile qd tm̄ fundit̃. Nā ⁊ caldareuȝ qd tm̄ funditur. Naȝ
malleis fragile est. Siq̄dem omne ęs diligentius purgatis
igne vitijs excoctisq̄ regulare efficit̃. Cāpanū quoq̄ inter
oīa genera ęris vocat̃ a cāpania pruintia: q̄ est in italię par
tibus: vtensilib⁹ ⁊ vasis omnib⁹ probatissimū. Es oē frigo
re magno meli⁹ fundit̃. ęs rubiginē celeri⁹ trahit: nisi oleo
pungat̃: seruari aūt id optime etiā in liquida pice tradunt.
Inter oīa metalla: ęs vocalissimū est: ⁊ maximę potestatis:
ideo ⁊ ęnea liminia. vñ ⁊ Virg. In foribus cardo stridebat
ęneis. Origo ęris catmia ⁊ calciteus. Purgamēta ęris cat
mia: ⁊ origo ⁊ ęris flos. Catmia gignit̃ i metalloꝝ ęris atq̄
argēti fornacib⁹ insidēte nitore. Nāq̄ vt ipse lapis ex quo
fit ęs catmia vocat̃: sic rursus in fornacib⁹ existit: ⁊ noīs sui
origineȝ recipit. ęris flos fit seu gignit̃ cōflationib⁹ resolu
tis atq̄ reliquato ęre pfusa frigida aqua. Repētina eni dē
satiōe tanq̄ de suco reparat̃ flos. Eruginē ęs quoq̄ creat.
Naȝ laminę ęreę sup vas aceti asprimi sarmētis suppositę
atq̄ ita distillantibus quod ex eo cecidit in ipsum acetum
teritur ⁊ cribratur.

De ferro. Cap. XX.

Ferrum dictuȝ ꝙ farra id est semina fruguȝ
terrę cōdat. Idem ⁊ calybs: a calybe flumi
ne vbi ferruȝ optima acie temperatur. Vn
de ⁊ abusiue dicit̃ chalybs ipa materies vt
vulnificusq̄ chalybs. Ferri vsus post alia
metalla repertus est: cuius postea versa in
opprobrium species. Nā vnde prius tellus
tractabatur: inde modo cruor effunditur. Nulluȝ autē cor
pus tam densis inter se coherentibus ⁊ implicitis elemen
tis q̄ ferruȝ: vnde inest illi duritia cum frigore. Ferri autē
metalluȝ pene vbiq̄ reperitur: sed ex omnibus generibus
palma serico ferro datur. Seres eni hoc cuȝ vestibus suis
pellibusq̄ mittūt. Secūda parthico: neq̄ alia genera ferri
ex mera acie temperant̃. Cęteris enim admiscet̃ mollior
cōplexus. Differētia ferri plurima: iuxta terrę genus. Naȝ
aliud molle: plūboq̄ vicinū: rotaruȝ ⁊ clauoꝝ vsib⁹ aptuȝ.
Aliud fragile ⁊ ęrosuȝ culturę terrę cōueniens. Aliud sola
breuitate placet: clauisq̄ calligarijs. Aliud rubiginem cele
rius sentit. Stricturę vocantur hę oēs ꝙ nō in alijs metal
lis a stringēdo apte vocabulo imposito. Aquarū vero sum
ma differentia est: q̄bus ferruȝ candens imergitur quo vti
lior fiat: sicut birbilis in hispania ⁊ thiras sonacom⁹ in ita
lia: i acuēdo ferro oleo delectatior fit acies: vnde ⁊ tenuio
ra ferramēta oleo restingui mos est: ne aqua in fragilitatē
durentur. A ferro sanguis humanus sese vlciscit̃. Cōtactū
nanq̄ celerius rubiginē trahit. Cuȝ ferro magnes lapis cō
cordiam habet. Sola eniȝ hęc materia vim ab hoc lapide
accipit: retinetq̄ longo tēpore. Ex eodeȝ lapide architect⁹
q̄dā alexādrię tēplū ɔcamerauerat: vt in eo simulacrū fer
ro in aere pendere videret̃. Ferrum accensum igni nisi du
retur ictibus corrūpitur. Rubens nō est habile ad tunden
dum: neq̄ anteq̄ albescere incipiat. Aceto vel alumine il
litum ferrū fit ęris simile. Purgamenta ferri rubigo ⁊ sco
ria. Rubigo est vitiū rodens ferruȝ vel segetes: quasi rudi
go mutata vna littera: hęc ⁊ erugo ab erodendo. Nam eru
go vitium est ferri ab erodēdo dicta: nō ab ęramēto. Sco
ria vero purgamenta ⁊ sordes sunt q̄ igne excoquunt̃. Et
dicta scoria: quia de ferro excutitur. Rubigine autē caret
ferrum si cerusa ⁊ gypso ⁊ liquida pice perungitur. Iteȝ ru
bigo ferramentum non vitiat: si eadē medulla ceruina vel
cerusa mixta rosaceo vngatur.

De plumbo. Cap. XXI.

PLumbū dictuȝ: ꝙ ex eo primuȝ pilis factis maris altitudo tentata est. Huiꝰ vō genera sunt: nigrū ꝛ candidū: sed melius candidū. qđ prius in insulis atlantici maris inuentū est. Siquidē ꝛ in lusitania ꝛ in gallicia gignitur sumpta terra harenosa ꝛ coloris nigri ꝛ pōderis grauis: interueniūt ꝛ minuti calculi maxime de torrētibus siccatis: lauāt eas harenas: ꝛ quod subsidit coquūt in fornacibꝰ. Inueniunť ꝛ in aurarijs metallis aqua missa calculi nigri ꝛ graues: ꝛ duȝ aurū colligiť cū eo remanēt. postea separati cōflanť: ꝛ in plūbuȝ albū resoluūtur. Inde ꝛ eadē grauitas plūbi q̄ auri. Nigrū plūbū circa cantabriā abundat: cuius origo duplex est. Aut eni solū ex sua vena prodit: aut cū argēto nasciť: mixtisq̧ venis cōflať. Huius pmꝰ in fornacibꝰ liquor stannū est: secūdus argentū: qđ remanet supaddita vena rursusq̧ ꝯflata: fit nigrū plūbuȝ. India neq̧ plūbū neq̧ es hȝ gēmis tm̄ ꝛ margaritis hęc pmutat. Nigro plūbo fistulę laminisq̧ vtimur. Laboriosius in hispania ꝛ gallia eruitur plumbum. Nam in britannia sūmo terrę corio.

De stanno. Cap. XXII.

STanni etymologia αποχωριζων.id est separās diciť ꝛ secernēs. Mixta eni ꝛ adulterata iter se p ignē metalla dissociat: ꝛ ab auro ꝛ argēto es plūbūq̧ secernit: alia q̄ȝ metalla ab igne dfendit: ꝛ cū sit nā eris ferriq̧ durissima: si absq̧ stanno fuerit vriť ꝛ crematur. Stannū illituȝ ereis vasis saporē facit gratiorē: ꝛ cōpescit virus eruginis. Specula etiaȝ ex eo tēperanť. Cerusa quoq̧ ex eo sicut ex plumbo conficitur.

De electro Cap. XXIII.

ELectrū vocatū ꝙ ad radiū solis clarius auro argentoq̧ reluceat. Sol eni a poetis electron vocať. Defecatius est.n. hoc metallū oibus metallis. Huius tria genera. Unum qđ ex pini arboribus fluit qđ sucinū diciť. Alterū metallū qđ nāliter inuenitur: ꝛ in p̄cio habeť. Tertiū ꝙ fit de tribus partibꝰ auri ꝛ argēti vna. Quas partes etiā si naturale soluas iuenies. Unde ꝛ nihil itereſt: natū sit an factū: vtrūq̧ eni eiusdē nāe est. Electrū qđ est naturale eiusmodi nāe est: vt in cōuiuio ꝛ ad lumina clarius cunctis metallis fulgeat ꝛ venenū pdat. Naȝ si ei infundas venenū stridorē edit ꝛ colores varios in moduȝ arcus celestis emittit.

De ponderibus. Cap. XXIIII.

POnderū ac mensurarū iuuat cognoscere modū. Nā oia corporalia sicut scriptū est a sūmis vsq̧ ad ima in mēsura ꝛ numero ꝛ pōdere disposita sunt atq̧ formata. Cūctis corporeis rebꝰ pōdus natura dedit: suū quodq̧ regit oia pondus. Primus moyses in heremo filijs isrľ pōdera ꝛ mensura dedit. Primus sidon argiuus pōderū rōnē in grecia cōstituit: ꝛ lȝ alij antiquiores extiterint: ſȝ iste hac arte expientior fuit. Pōdus dictū eo ꝙ in statera librarū pēdeat: hinc ꝛ pēsuȝ. Abusiue aūt pondus: libra vna est. Unī etiā dipondiū dictuȝ est q̄si duo pōdera: qđ nomē adhuc in vsu retineť. Trutina est gemina pōderū lances equali examine pēdēs facta pper talēta ꝛ cētenaria appēdēda sicut momētana p parua modicaq̧ pecunia. Et hęc moneta vocata. Eadē ꝛ statera nomen ex numero habēs ꝙ duabus lācibus ꝛ vno in medio stilo librata equaliter stet. Examē est filū mediū: quo trutine statera regiť: ꝛ lances equanť. Unī ꝛ in lāceis amētuȝ diciť. Cāpana a regiōe italię nomē accepit: vbi pmū eiꝰ vsus reptus est. Hęc duas lāces nō hȝ: ſȝ vga est signata libris ꝛ vncijs ꝛ vago pōdere mēsurata. Unicuiq̧ aūt pōderi certus ē modus noibus pprijs designatꝰ. Calcus minima ps pōderis q̄rta pars oboli est: cōstans lentis geminis granis. Appellať aūt calcus: ꝙ sit partulus sicut ꝛ lapis calculus: qui adeo minimꝰ est: vt sine molestia sui calceť. Siliqua vicesimaq̄rta pars solidi est: ab arboris semine vocabulū tenens. Cerates oboli pars media est habēs silicā vnā semis. Hūc latinitas semi obolū vocat. Cerates autē grece latine siliq̄ cornuū interpretať. Obolus: siliqs tribꝰ appenditur: habēs cerates duos: calcos q̄ttuor. Fiebat eni olim ex ere ad instar sagitte: vnī ꝛ nomē a grecis accepit: hoc est sagitta. Scrupulus sex siliquarū pōdere cōstat. Hic apud grecos grāma vocať. Scrupulus autē dictꝰ p diminutionē a lapillo breui qui scrupus vocať. Drachma octaua pars vncię ē: ꝛ denarij pōdus argēti tribus ꝯstās scrupulis.i. xviij. siliqs. Denarius aūt dictus: q2 p decē nūmis iputať. Solidus nūcupať: q2 nihil illi deesse videť. Solidū.n. antiqui itegruȝ dicebāt ꝛ totū: Ipse quoq̧ numisma vocať: pro eo ꝙ nominibꝰ pncipū effigiebusq̧ signeť. Ab initio vero vnū numisma vnꝰ argēteus erat. Hoc eni ab assyrijs cepit. Dicūt eniȝ iudei ꝙ abrahaȝ in terrā chanaan pmus hāc aduexerit formam. Solidus apud latinos alio noīe sextula dř: ꝙ de his sex vncia cōpleať. Hūc vt diximꝰ vulgus aureū solidū vocat: cuiꝰ tertiā partē iō dixerūt tremisseȝ: eo ꝙ solidū faciat ter missus. Sextula bis assumpta duellam facit: ter posita staterē reddit. Stater aūt medietas vncię est: appēdēs aureos tres: vnī ꝛ vocať statēr ꝙ tribꝰ solidis stet. Hic ꝛ semiūcia q2 semis hȝ de vncia. Hic ꝛ semissis: q2 pōderis semis ē quasi semi assis. Quadrāteȝ hebrei similiter q̄rātē vocāt: ꝛ vocať quadrās: ꝙ vncię quartā partē appendat. Sicel q latino sermone siclus corrupte appellať: hebreū nomē est: habēs apud eos vncię pondus. Apud latinos aūt ꝛ grecos quarta pars vncię est: ꝛ stateris medietas: drachmas appēdens duas. Unde cū in litteris diuinis legiť siclus: vncia ē: cū vero in gentilium: quarta pars vncię est. Uncia dicta ꝙ vniuersitatem minorum ponderum sua vnitate vinciat.i. cōplectať. Cōstat aūt drachmis. viij.id est scrupulis. xxiiij. Quod proinde legittimū pondus habeť: q2 numerus scrupulorum eius horas diei nocctisq̧ metiť: vľ q2 librā efficit duodecies cōputatus. Libra. xij. vncijs perficitur: ꝛ inde habetur perfecti ponderis genus: q2 tot cōstat vncijs: quot mēsibus annus. Dicta autē libra ꝙ sit libera ꝛ cūcta intra se pōdera pdicta ꝯcludat. Mna in pōderibus centū drachmis appendiť: ꝛ est nomē grecū. Talentū aūt sūmū esse pōdus perhibeť in grecis. Nam nihil est calco minus nihil talento maiꝰ. Cuiꝰ variū apud diuersas gētes pōdus habeť. Apud romanos eni talētū ē septuagintaduarū librarū: sic Plautus ostēdit q ait duo talēta esse. c. xliiij. libras. Est autē triplex.i. minus: mediū: sūmū. minus. l. mediū. lxxij. libraruȝ. sūmū. c. xx. constat. Centenarium numeri nomen est eo ꝙ centū librarū pōderis sit. Qđ pōdus pper pfectionē cētenarij numeri instituerunt romani.

De mensuris. Cap. XXV.

MEnsura est res aliqua modo suo vel tēpore circūscripta. Hęc aūt corporis est aut tēporis. Corporis est vt hominū: lignorum ꝛ colūnarū longitudo vel breuitas. Sed ꝛ solē istū ppriā sui orbis hře mensuraȝ qđ geometrici pscrutari audēt. Tēporis vt mēsura horarū ꝛ dierū ꝛ annorum. Unī ꝛ metiri pedes horarū dicimus: hoc est mēsurare. Proprie aūt mēsura vocata: ꝙ ea fruges metiunť atq̧ frumentū.i. humida ꝛ sicca vt modios: arr aboēs: vrnas: ꝛ amphoras. Mēsurarum pars minima cochlear qđ est dimidia pars drachmę: appēdens siliquas. ix. Qui triplicatꝰ ꝯculā fač. Cōcula drachma vna ꝛ dimidia adimpleť. Cyathi pōdus. x. drachmis appendiť: qui etiā a qbusdā causatꝰ dř. Oxifalus fit: si qnq̧ drachmę addunť ad. x. Acitabulus q̄rta ps eminę est. xij. drachmas appendens. Cotula emina est habens cyathos. vi. quę iccirco cotula vocať: q2 greco sermone cotę incisio diciť: ꝛ emina sextarij in duo equa incidiť ꝛ cotulā facit. Emina auteȝ appendit librā vnā: quę geminata sextariū facit. Sextariꝰ duarū librarū est qui bis assūptus bilibris noiatur: assūptꝰ quater fit greco noie chenix. Quinquies cōplicatus: quinarem: siue gomor facit. Adijce sextum cōgiū reddit. Nā congius. vi. metitur sextarijs a quo ꝛ sextarij nomen dederūt. Congiū autē a congiendo.i. per augmentū crescendo vocatur. Unde postea pecunia beneficij gratia dari cepta cōgiarium appellatū est. Unusquisq̧ enim sui temporis imperator fauorem populi captans adijciebat vt largior videreť in donis. Congiarium aūt specialiter mensura est liquidorum: cuius ꝛ rem simul ꝛ nomen a romanis impositu iuenimus. Metreta est mensura liquidorum. Hęc a mensura accepit nomen. Metron enim mēsurā dicunt greci: ꝛ inde appellata metreta: lȝ ꝛ vrna ꝛ amphora: ꝛ reliqua huiusmodi noia mensurarū sint: tamē ista hoc nomē a denarij numeri perfectione accepit. Metrū ad omnē mensurā pertinet. Metron enim grece: latine mensura dicitur. Nā ꝛ cyathū mensura est: ꝛ amphora mēsura est: ꝛ qcquid plus minusue capit mensura est. Sȝ iō hoc nomē specialiter sibi assūpsit: ꝙ sit mēsura pfecti numeri.i. denarij. Modius dictꝰ ab eo ꝙ sit suo mō pfectus. Est autē mēsura libraruȝ. xliiij. id est sextariorum. xxij. Cuius numeri causa inde tracta est: eo ꝙ in principio deus. xxij. opera fecerit. Nam prima die septem opera fecit: id est materiā informē: angelos: lucem: celos superiores: terrā: aquā atq̧ aerem. Secūda die firmamentū soluȝ. Tertia die quattuor maria: semina: sationes atq̧ plantaria. Quarta die tria: solē: ꝛ lunā: ꝛ stellas. Quinta die tria: pisces ꝛ reptilia aquarū: ꝛ volatilia. Sexta die q̄ttuor: bestias: pecudes: reptilia terrę: ꝛ hominē. Et facta sunt oia xxij. genera in diebꝰ sex. Et. xxij. generationes sunt ab adam vsq̧ ad iacob: ex cuius semine nasciť ois gēs isrľ. Et. xxij. libri veteris testamēti vsq̧ ad hester. ꝛ. xxij. litterarū elemēta sunt qbus cōstat diuinę legis doctrina. His igiť exēplis modius. xxij. sextariorum a moyse fm sacrę legis mensuram effectus est. Et q̄uis diuersę gētes huic mensurę pōdus vľ adijciant ignoranter vel detrahant apud hebreos cōstitutione diuina tali ratione seruatur. Modius eni a modo dictus. Hinc ꝛ modica.i. moderata. Modicis eni modiꝰ nomen imposuit. Naȝ modica pro paruis abusiue nō proprie dicimus. Satū genus est mēsurę iuxta morē puintię palestinę: vnū ꝛ dimidiū modiū capiēs. Cuiꝰ nomen ex hebreo sermone tractū est. Satuȝ.n. apud eos noiať sumptio siue leuatio: eo ꝙ qui metiť eandē mēsurā sumat ac leuet. Est ꝛ aliud satū mēsura sextariorum. xxij. capax quasi modius. Batus vocať hebraica lingua ab olearia mola quę bath apud eos vel bata noiať: capiēs qnquaginta sextaria: quę mēsura vna molę vice pteriť. Amphora vocata ꝙ hinc ꝛ inde leuetur. Hęc grece a figura sui dicta diciť: ꝙ eius anse geminę videanť aures imitari. Recipit aūt vini vel aquę pedē quadratū: frumēti vero modios italicos. Cadus greca amphora est cōtinēs vrnas tres. Urna mēsura est: quā quidā quartariū dicūt. Proprie aūt vrna vas est qđ pro cōdēdis defunctorum cineribꝰ adhiberi solet: de quo poeta: Celo tegitur: qui nō hȝ vrnā. Medimna est mensura quinq̧ modiorum. Medimna autē latina lingua vocatur: id est dimidia eo ꝙ quinq̧ modijs metiatur qui est dimidius numerus a perfecto denario. Artabo mensura est apud egyptios sextariorum. lxxij. composita ex numero pper. lxxij. gentes vľ linguas: quę orbem impleuerunt. Homor. xv. modiorum onꝰ appēdit. Corus. xxx. modijs impletur. Hic ex hebraico sermone descendit: qui vocatur cora a similitudine collis. Coria eni hebraice colles appellanť. Coaceruati enim modij. xxx. instar iollis videntur: ꝛ onus cameli efficiunt.

De signis. Cap. XXVI.

POnderis signa plerisq̧ ignota sunt ꝛ inde errorem legentibus faciunt. Quapropter formas eorum ꝛ characteres ita vt a veteribꝰ signata sūt subijciamus.

Z Littera significat dimidium obolum.

— Uirgula equaliter iacens ꝛ porrecta simpliciter significat obolum.

⊢⊣ Geminata virgula duo oboli sunt.

T Latinum signifnificat obolos tres.

F Latinum significat obolos quattuor.

E Latinum demōstrat obolos. v. Oboli vō sex p pterea characterē ñ hñt: eo ꝙ in vna drachma sex veniāt: qđ est pōdus denarij argentei.

H Littera significat siliquas. viij. id est tremisseȝ.

N Latinū significat numisma grecuȝ: id est solidū.

IB Iota adiuncta beta significat dimidiū soliduȝ.

< Uirgulę duę ex vno angulo a leua in dextraȝ se diuidētes: significant drachmam quam etiam olcem appellant.

NΓ N latinum adiuncto gamma greco: significat semiunciam.

ΓO Gāmę anteȝ grecę litterę o latinū in fine adiunctum significat vnciam.

ΛI Lauda grecum: per medium sui i latinum adiūctum significat libram.

KU kappa grecū circa finē cornuū adiuncto υ greco significat cyathum.

KO Si vero o latinū habuerit adiūctum: eminā demōstrat quā greci cotylem vocant.

ΞE Xi grecum si acceperit iunctum e latinuȝ significat sextarium.

ΞO Si o latinū adiunctū habuerit: indicat acitabulum: quod greci oxiphalon vocant.

N ω ω grecū superposito n latino significat mna.

AΛ A latinū in fine habens lauda grecuȝ significat talentum.

A° Alpha grecū in dextro brachio superiori o littera coniuncta chenix est.

Incipit liber decimusseptimus:

De auctoribus rerum rusticarum. Cap. I.

(R)Erum rusticarum scribēdi solertiaꝫ apd grecos primus Hesiodus Boetius humanis studijs cōtulit. Deinde Democritus magnus quoqꝫ carthaginēsis i.xxviij. volumib⁹ studiū agriculationis conscripsit. Apud romāos aūt de agricultura prim⁹ Cato instituit: quam deinde marcus terēti⁹ expoliuit: mox Uirgilius laude carminū extulit. Nec minus studiū habuerunt postmodū Cornelius celsus ⁊ Julius acticus. emilianus siue columella insignis arator: qui totū corpus eiusdē discipline cōplexus est. Primū ad aratrū boues iunxisse ferunt quēdā puatū hoiez ⁊ fulminatū noīe homogyrū. Quidam aūt osirim dicūt eē artis huius inuētorē: qdam triptolemon. Et hic qstio est quō pma ceres ferro in grecia vertere terrā instituit: sed ferro qualicūqꝫ nō spāliter vomere aut aratro. Stercorādi agri rōnez pm⁹ induxit qdā noīe stercutus in italia: cui⁹ ara apico dedicata est rome. Hic plura instrumēta agriculture repperit: pmusqꝫ agros firmauit. Eūdem quidam saturnum putauerūt vt maiorē illi nobilitatem facerent hoc nomine: quo splēdide sonaret ⁊ dignitatē tituli cōpararet.

De cultura agrorum. Cap. II.

(C)Ultura est qua frumēta vł vina magno labore querunt̃: ab incolēdo vocata. Diuitie aūt antiqrum in his duob⁹ erāt: bene pascere ⁊ bene arare. Cultura agri cinis: aratio: itermissio: incēsio stipularū: stercoratio: occatio: runcatio. Cinis est incēdiū p qō ager inutilē humorē exsudat. Aratio dicta: qa de ere pus terre culturam exercebant: anteqꝫ ferri fuisset vsus repert⁹. Duplex est autē aratio: vernalis ⁊ autūnalis. Intermissio est: qua alternis annis vacuus ager vires recipit. Stercoratio est letaminis aspersio. Stercus aūt vocatuꝫ vł qꝛ sternit̃ in agris: vel extergi oporteat quicqd sordidum in ciuitate redūdat: siue qō veri⁹ est ad stercen q ⁊ stercutus dict⁹. Idē ⁊ fimus ē: qui per agros iacit̃. Et dictus fimus q fiat im⁹. i. stercus: q vulgo letamē vocatur eo q suo nutrimēto leta faciat germia. reddatqꝫ pigua arua ⁊ fecunda. Occatio est cū rustici satione facta bobus dimissis grandes glebas cedūt: ⁊ ligonib⁹ frangūt: ⁊ dicta occatio: qsi obcecatio: q operiat semia. Occare igit̃ est opire terraꝫ semina: vites ⁊ arbores. Runcatio est a terra herbas euellere. Nā rus terra est. Sulcus a sole vocat⁹: q pscissus solez capiat. Ueractū dicit̃: qsi vere actū. i. verno aratū. Proscissio est aratio pma cū adhuc durus ē ager. Satio dicta est: quasi seminis actio: vł quasi satoꝝ actio: serere aūt vocatuꝫ qa hoc sereno celo faciēdū est: nō p imbres. Hinc ē ⁊ illud virgilianum. Nudus ara: sere nudus. Messis a metēdo: id est a recidendo dicta. Seges autez de semine dicta q iacim⁹ siue a sectione.

De frumētis. Cap. III.

(P)Rima ceres cepit vti frugib⁹ in grecia ⁊ habere segetes trāslatis aliūde seminib⁹. Huius meminit Ouidius dicēs. Prima ceres vnco glebaꝫ dimouit aratro. Prima dedit fruges: alimentaqꝫ initia terris. Frumēta sunt pprie que aristas habent: fruges aūt reliqua. Frumēta aūt vł fruges a frumendo hoc est a vescēdo dicta. Nā frumen dicit̃ summa pars gule. Primitie pprie sunt que de frugib⁹ precerpunt̃. Triticū vel a tritura dictū: q purissimū horreo cōdatur: vł qꝛ granū eius cōmolit̃ ⁊ terit̃. Far dicit̃ eo q initio frāgeret̃. Apud antiqs eni molarū vsus nōdū erat: sꝫ frumētū i pila missuꝫ frāgebāt: ⁊ h erat gen⁹ molēdi. Adoreū tritici gen⁹: qō idē vulgo semē dicit̃. Edor quondā appellatū ab edendo: qꝛ pmo eo vsi sunt hoies: siue qꝛ in sacrificio ipsius generis panis ad aras offerebat̃. Uñ adorea sacrificia dicunt̃. Siligo genus tritici: a selecto dictū. Nā in pane species ei⁹ precipua ē. Trimēse triticū ideo nūcupatuꝫ: quia satū post tres mēses colligit̃. Nā vbi pter aquā aliāue causam matura satio omissa est: psidiū ab hoc petit̃. Alica grecū nomē est. Alicastrum simile est alice pōdere ⁊ bonitate precipua. Ordeū dictū q preceteris generib⁹ frumēti ariduꝫ ante siat: vel q spica eius ordines habeat. Hoꝝ tria genera. Primuꝫ hexaticū vocat̃: eo q spica eius sex ordies habeat: qō quidā canterinū appellāt: qm aialia meli⁹ qꝫ triticū palcit: ⁊ hoies salubri⁹ qꝫ malū triticū. Alterū disticū: eo q duos ordines habeat: hoc plerisqꝫ calaticū vocāt. Tertiū trimense. qꝛ duꝫ cogit necessitas verno seminat̃ ⁊ celeriter colligitur. Scādula a diuisione vocata. Duplex eni est: scandit̃. i. diuidit̃. Centenū appellatū: eo q in plerisqꝫ locis iactis seminis ei⁹ incremētū frugib⁹ centesimū renascat̃. Hinc et miliū a multitudine fructus vocatū. Panitiū dictuꝫ: q in multis regionib⁹ ex eo panis vice hoies sustentent̃: qsi panis vitū. Pistū a pasto. Sisamū grecū nomē est. Farrago a farre dicta. Est eni herba ordeacea adhuc viridis: nec dū granis ad maturitatē turgētib⁹. Spicā de maturis frugib⁹ abusiue dicim⁹. Nā pprie spica est: cū p culmi folliculū. i. extremū tumorē ariste adhuc tenues in modū spiculi eminent. Arista appellata: q prius ipsa arescat. Culmus est ipe calamus spice qui a radicib⁹ nascit̃. Et dictus culm⁹ qsi calamus. Folliculus est theca frumēti: in qua granuꝫ seruat̃ interius. Hec sup spicā vallo instructa: munimē pretendit. ne auiū minoꝝ morsib⁹ spica suis fructib⁹ exuat̃: aut vestigijs pterat̃. Stipule sunt folia seu vagine qbus culm⁹ ambitur atqꝫ fulcit̃: ne pōdere frugis curuet̃: que ambiūt culmū. Et dicta stipula qsi vsta ⁊ quasi vstipula: stipula dicta ab vsto collecta eni messe vrit̃ pter culturā agri. Iteꝫ stipula: vł qꝛ pars eius vrit̃: pars interdū pro palea precidit̃: Palea a qbusdā vocari dr̃: q pala vētilet̃: vt frumēta purgent̃. Hētiles aūt paleā a quadā pale frugum inuētrice vocauerūt: quā cererē esse volūt: de qua Uirg. Te quoqꝫ magna pales: ⁊ te memorāda canem⁹. Itē alij a pabulo nūcupatā dicūt paleā q ea primū sola in pascēdis aialibus prebebat̃. Cuius nā ex ɔ̄rio tāto est frigida: vt obrutas niues fluere ñ sinat: adeo calida: vt maturescere poma cōpellat.

De leguminibus. Cap. IIII.

(L)Egumina a legēdo dicta: quasi electa. Ueteres eni meliora queqꝫ legebāt: siue q manu legant̃: nec sectionē regrāt. Leguminuꝫ plurima gnā: ex qb⁹ faba: lens: pisa: faseluꝫ: cicer: lupinū: gratiora in vsu hoiuꝫ vident̃. Faba greca etymologia a vescēdo vocabuluꝫ sūpsit: qsi faga. Fage eni grece comedere dr̃. Primū. n. hoies h legumie vsi sūt. Hui⁹ spēs due: qꝛ altera cōis: altera egyptia. Faba fresa dicta eo q eaꝫ hoies frendāt. i. frāgāt: ⁊ molēdo cōminuāt. Lens vocata: q humida ⁊ lēta est: vł q adhereat humi. Faselū aūt ⁊ cicer greca noia sūt: sꝫ faselū vile gen⁹ leguminis: qꝛ oē abūdās vile ē: hoc āt semē abūdās iuenit̃. Lupinū grecū ⁊ ipsuꝫ nomē est: de quo Uirg. Tristesqꝫ lupini: qꝛ vultuꝫ gustātis amaritudine ɔtristāt: vñ ⁊ illud pre amaritudine nec vermis nec vllū aial comedit. Medica: vitia: erbum pabuloꝝ optima sūt. Medica dicta qꝛ a medis trāslata ē in greciā: tpe q eā xerxes rex psarū iuasit. Hec semel serit̃: ⁊ decē annis pmanet ita vt qter vł sexies possit per annū recidi. Uitia dicta q vix ad triplicē pueniat fructū cū alia legumina puentū habeāt fertilē: vñ ⁊ Uirg. Ut tenuis fetus vitie. Pisa q ea pensabat̃ aliqd auri minutū. Nā pis aurū dicit̃. Erbū a greco trahit vocabulū. Hoc eni illi orabū dicūt: qō dū sit qbusdam pecorib⁹ infestū tauros tamen pingues efficit.

De vitibus. Cap. V.

(V)Itis plantationē pmus noe instituit rudi adhuc seculo. Apud grecos aūt iuētorē vitis liberū patrē appellari. Uñ ⁊ eū gētiles post mortē deū voluerūt. Uitis dicta: q vim habeat citi⁹ radicādi. Alij putāt vites dictas: q iuicē se vittis inectāt. vicinisqꝫ arborib⁹ reptādo religent̃. Est. n. earū nā flexibilis: qꝛ quasi brachijs qbusdā qcqd cōprehēderint stringūt. Labrusca ē vitis agrestis: q in terre marginib⁹ nascit̃. Uñ ⁊ labrusca dicta a labris ⁊ extremitatib⁹ terre. Codex dict⁹ qsi caudex. sic eni veteres ⁊ clodū p claudo dicebāt. Sarmētū a serēdo. Malleolus ē nouellus palmes: innat⁹ poris anni flagello cognoiatusqꝫ ob silitudinē rei: q in ea pte qua decidit̃ ex veteri sarmēto pminēs vtrūqꝫ mallei speciem phbeat. Spadones sūt surculi fruge carentes: ex ipsa appellatiōe q sint ihabiles fructu ⁊ sterilitate affecti. Sagittam rustici vocāt nouissimā partē surculi: siue qꝛ lōgius recessit a matre ex qua pfilyt: seu qꝛ acuminis tenuitate teli speciē pfert. Sūmitates vitiū ⁊ fructicū flagella nuncupātur eo q flatu agitent̃. Palmes vitis mā mollis q p nouella brachia emissus fructū affert. Nā ideo rustici partē vitl palmitē dicūt. Palmes eni deriuatū nomē ē: quod nomē παραγωγον dr̃ q a palma deriuet̃. Palma. n. hꝫ nomē πρωτοτυπον qō dicit̃ pncipale ab eo q ex se deriuatiuū faciat. Pampinus est foliū cui⁹ subsidio vitis a frigore vł ardore defenditur: atqꝫ aduersuꝫ omnnē iniuriā munitur. Qui ideo alicubi intercisus est: vt ⁊ solem ad maturitatem fructus admittat ⁊ vmbraꝫ faciat. Et dictus pampinus q de palmite pendeat. Caprioli dicti q capiant arbores: sunt eni cincini siue vncinoli: qbus se innectere vites ⁊ suspēdere solēt arboribus: quo āminiculo freti palmites vētos ac turbines ɔtinere qant: ⁊ sine lapsu piculoꝝ fructus suos sustineāt: ac sese vaga pceritate diffundāt. Corymbi sūt ānuli q pxima queqꝫ ligāt ⁊ ɔprehēdūt ne lōgius laxati palmites vētoꝝ flatib⁹ dissipent̃. Une dicte q itrinsecus humore sint plene: sucíqꝫ ⁊ pinguedinis. Nā humidū ē qō exterius humorē hꝫ. Uuidū qō iterius. Acin⁹ botr⁹ ē. Racem⁹ ē botrionis pars: ⁊ botrio grecū ē. Suburbane vue quedā dicunt: qꝛ fruct⁹ earū ad escā veluti pomū in vrbib⁹ vendit̃. Cōmēdat eni eas ⁊ spēs ⁊ saporis iocūditas: ex qbus sūt: pcoque: duracine: purpuree: dactyli: rhodie: libyce: ceraunie: stephanire: tripediane: vnciarie: cidonite. Precoque vocate q cito maturescāt: ⁊ ante oēs sole coquant. Has greci lagos dicūt q currāt ad maturitatē velociter vt lepus. Durabiles āt p totā hyemē veniculę ⁊ numesianie. Purpuree a colore dicunt̃. Dactyli a lōgitudie. Rhodie ⁊ libyce a regionib⁹ nūcupate sunt. Ceraunie vo q rubeāt veluti ignis. Stephanite a rotūditate. Unciarie a magnitudie. Hnā auteꝫ vuarū q vino deseruiūt plurima. Ex qb⁹ aminea dicta: qsi sine minio. i. sine rubore. Albū eni vinū reddit: que cuꝫ sit vni⁹ nois non vnā spēm reddit. Aminee due gemine ab eo dicte q duplices vuas mittunt. Aminea lagana: qꝛ plus dibus lanescit lanugine. Rubiliana dicta: qꝛ ei⁹ mā rubet. Fecinia minuti acini ⁊ dure cutis vuas hꝫ: nobilitate amineā sequit̃: fecūditate precedit. Quā pinde feciniā vocāt. q plus qꝫ cetere feces afferat. Apiane vinū dulce faciūt: qs nisi cito legas: pluuijs ⁊ vētis ⁊ maxime apib⁹ infestant̃: qruꝫ depdatione apiane cognoīate sunt. Balanite: a magnitudine nomē sūpserūt. Balanis eni grece grāde vocat̃. Biturica: a regione nomē sortita ē: turbines ⁊ pluuias ⁊ calores fortissime sustinēs: nec in macra terra deficiēs: hui⁹ meriti ⁊ basilisca ē. Argitis grecula vitis: generis albi fertilis: vastā materiā ⁊ breuē ⁊ latū foliū mittēs: Cui⁹ fructū nisi pmo tpe colligas: aut ad terraꝫ decidit: aut humore putrescit. Inerticula nigra ē quā greci amaracion vocāt. boni vini ⁊ leuis: a quo etiā nomē traxit: q iners intendendis neruis habeat: qmuis gustu nō sit hebes. Marcotice a regiōe egypti marcotis dicte: vñ pus venerunt: sunt. n. albe ⁊ nigre. Elbole qs qdā varias appellant: neqꝫ purpuree: neqꝫ nigre ab elbo colore ita dicte: inhalbi tn̄ musti. Elbū est eni nigꝝ cādidūqꝫ colore. Nā elbū nec albū nec nigrū ē. Tertius locus vitiū quo sola fecūditate cōmendant̃ abūdātia copiosa: multūqꝫ vini fluēs. Uiticionia: vuas grandes magis qꝫ multas hꝫ: nomē aūt inde hoc sumēs q multuꝫ vini fluat. Syriaca vł qꝛ de syria allata vł qꝛ nigra ē. Mlta aūt genera vitiū sunt: q tn̄ mutatiōe loci ⁊ qlitatē ⁊ nomē amittūt. Uitib⁹ inter cetera magis ista ɔueniūt: oblaqatio: putatio: ppaginatio: fossio. Oblaqueare ē circa codicē terrā apire ⁊ velut lacus efficere. Hoc aliq excodicare appellant. Putare est virgā ex vite supuacuā resecare: cui⁹ flagellis luxuriant. Putare. n. dr̃ purgare. i. amputare. Traducere trāsducere. Propaginare vo flagellū vitis terre submersum sternere ⁊ qsi porro pāgere. Hinc ppagines ac ppagare ⁊ ptēdere dicunt̃. Fodere vo est foueā facere: quasi fouere.

De arboribus. Cap. VI.

(A)Rboꝝ nomē siue herbarū: ab aruis iflexū credit̃: eo q terris fixis radicib⁹ adherent. Utraqꝫ aūt iō sibi pene filia sunt: qꝛ ex vno alterū gignit̃. Nā duꝫ sementē in terrā ieceris: herba pus orit̃: dehinc cōfota surgit i arborē: ⁊ infra paruū tēpus: quā herbaꝫ videras: arbustam suspicis. Arbusta arbor nouella ⁊ tenera in q insertio fieri pōt. Et dicta arbusta: qsi arboris hasta. Alij arbustū locū in q arbores sunt volūt accipe: sicut salictuꝫ: sic ⁊ virecta vbi virgule nouelle ⁊ virētes sunt. Arbor autē et fructifera ⁊ sterilis: arbos aūt nō nisi fructifera. Henere āt feminino arbores dicim⁹: poma vo neutro. Frutex breuis est appellat⁹: q terraꝫ frōde tegat: cui⁹ plurale nomē frutecta: arbor alta est. Silua vo spissuꝫ nem⁹ ⁊ breue. Silua dicta qsi xiliua: q ibi ligna cedant̃. Nā greci xilon lignum dicūt. Mlta eni latina noia: grecā plerunqꝫ etymologiā recipiūt. Nem⁹ a numinib⁹ nūcupatū: qꝛ pagani ibi idola ɔstituebāt. Sūt. n. nemora arbores maiores vmbrose frōdib⁹. Lucus ē dēsitas arboꝝ solo lucē detrahēs: tropo antiphrasin: eo q nō luceat: siue a luce: q in eo lucebāt funalia vł cerei: pter nemoꝝ tenebras. Salt⁹ est dēsitas arboruꝫ altā vocata hoc noie: eo q exiliat in altū ⁊ in sublime cōsurgat. Auiaria secreta nemora: dicta q ea aues frequētant. Recidiua arborū sunt: que alijs sectis repullulāt. Alij recidiua a cedēdo dicūt: qꝛ post casuꝫ nascunt̃. Alij a recidendo ⁊ repullulādo dixerūt. Ergo recidiuū vbi mors aut casus. Insitio dicit̃ cū fisso trūco surculus fecūde arboris sterili inseritur: aut oculoꝝ iposītio cuꝫ inciso cortice libro aliene arboris germē imittit̃. Plāte sūt rapte de arboribus. Plātaria vero: q ex seminib⁹ nata sunt cū radicibus: ⁊ a terra ppria trāsferūtur. Cespites frutices sūt qsi cuspides vł qsi circa pedes. Frondes dicti q ferāt virgulta vł vmbras: sūt autē causa vmbrarū. Oculi nodi sunt ex qb⁹ frōdes exeūt. Radix appellat̃ q qsi radijs qbusdā fixa terris in pfunda dimergit̃. Nā physici dicūt parē esse altitudinē radicuꝫ ⁊ arborū. Alij radicē a similitudine radioꝝ dictā putāt: vł qasi eradat̃ non repullulat. Truncus est statura arboris insistens radici. Corticē veteres corucē vocabāt. Dictus autē cortex q corio lignū tegat. Liber ē corticis pars iterior: dictus a liberato cortice. i. ablato. Est. n. mediū qddā inter lignū ⁊ corticē. Rami sunt q de trūco manant: sicut a ramu

sculis cetera. Surculi a pcisione serre nuncupati. Uirgultū ē: qđ de radice pullulat. Ram⁹ qui de ipso robore arboris: virga que de ramis. Proprie autē virgultū appellatur qđ ad radicē arboris nascitur ꝛ quasi inutile ab agricolis amputatur. Et hinc dictuz virgultū: q: ex virga tollit. Uirga autē a vi vł a virtute dicitur: ꝙ vim in se mltaz habeat: vł a viriditate: vł q: pacis indiciū est qđ vim regat. Unde hac vtunt magi ad placādos inter se serpētes: ꝛ iccirco ī ea hos sustinēt illigatos. Hac etiā philosophi ac reges ꝛ magistri ꝛ nuncij ꝛ legati vtunt. Flagella dicunt vt pdiximus: sūme arboꝝ partes ab eo ꝙ crebros ventoꝝ sustinēt flat⁹. Cimas vocatas dicūt quasi comas. Folia grece filia dicuntur: inde ꝛ ad nos hoc nomē per deriuationē translatū est. Flores noīati: ꝙ cito defluāt de arboribus: quasi fluores: ꝙ cito soluant. In his duplex gra coloris ꝛ odoris. Austro enī flores soluūtur: zephiro fiunt. Germē dicim⁹ surculum pregnātē a gerendo: vnde ꝛ geminatio. Fruct⁹ nomē accepit a frumine. i. eminēte gutturis parte q̄ vescimur. Inde ꝛ fruges. Fructus autē ꝓprie dicunt agroꝝ ꝛ arborū qbus vtimur. In aīalibus vero abusiue ꝛ translatiue vocari fructuz. Poma dicta ab opimo. i. a copie vbertate. Matura dicunt: q: apta sunt ad mādenduz: sic ꝛ imatura: q: pri⁹ q̄ matura fiant: dura sunt ad mādēduz. Ligna dicta q: incēsa cōuertuntur in lumen. Unde ꝛ liciniū dicitur ꝙ lumen det. Astula a tollendo nuncupata q̄si abstula. Fomes est astula que ab arboribus excutit: recisiōe aut astule ambuste: aut ligno cauata a fūgis noie accepto: ꝙ ita capiat ignē. De quo Uirg. Rapuitq; in fomite flāmā. Torris lignū adustuz quē vulgus ticionē appellat: extractū foco semiustum ꝛ extinctum. Quisquilie stipule immixte surculis ac folijs aridis: sunt autem purgamenta terrarum. Caries putredo lignorum: dictum hoc nomine ꝙ eueniat lignis virtute carentibus.

De proprijs noībus arboꝝ. Cap. VII.

Palma dicta: q: manus vitricis ornatus est. vł ꝙ oppāsis est ramis: in modū palme hominis. Est. n. arbor isigne victorie: pceroq; ac decoro virgultu: diuturnisq; vestita frondibus: ꝛ folia sua sine vlla successione cōseruans. Hāc greci fenicē dicunt: ꝙ diu duret. ex noie auis illius arabie q̄ mltis annis viuere phibet. Que duz in multis locis nascat: nō in omnib⁹ fructus pficit maturitatē. Frequēter aūt in egypto ꝛ syria. Fructus autē eius dactyli a digitoꝝ similitudine nuncupati: quoꝝ etiā ꝛ noīa varianf. Naz alij appellant palmule: similes mirobolani. Alij thebaici: qui ꝛ nicolai. Alij mucales: quos greci cariatos vocant. Laurus a verbo laudis dicta. Hac enim cū laudib⁹ victoꝝ capita coronabant. Apō antiquos autē laudea noīabatur. postea d: littera sublata ꝛ subrogata r dicta est laurus vt in auriculis: que initio audicule dicte sunt: ꝛ medidies: que nūc meridies dicit. Hāc arborē greci daphnē vocant: ꝙ nunq̄ deponat viriditatē: ide illa poti⁹ victores coronanf. Sola quoq; hec arbor vulgo fulminari minime credit. Maluz a grecis dictū: ꝙ sit fructus eius pomoꝝ oīuz rotundissim⁹. Unde ꝛ hec sunt vera mala: que vehemēter rotunda sunt. Malū matianū a loco vocatum: vnde pus aduectū est. Nā mlte arbores noīa ex ꝓuincijs ꝛ ciuitatib⁹ de quibus allate sunt acceperūt. Uirgilius: Amātib⁹ qd ex malo queri soleat ostendit. Malacidonia nomē sumpsit ab oppido qđ est in isula creta: de qua greci dicere solent: vrbiū cretentiū matrē cidoniā: ex cuius pomo cidonitū cōficit. Fit quoq; ex ea ꝛ vinū: quo languētiū desideria fallunt. Nā specie ꝛ gustu ꝛ odore cuiuslibet vini veteris imaginē repsentat. Malomelluz a dulcedine appellatū: ꝙ fructus eius mellis saporē habeat: vł ꝙ i melle seruet: vt ꝛ qdaz. Si tibi cecropio saturata cidonia melle: Ponant: dicas hec meli mella placent. Malūpunicuz dicitur eo ꝙ ex punica regione sit genus eius trāslatū. Idē ꝛ malogranatū: eo ꝙ inter corticis rotunditatē granoꝝ cōtineat mltitudinē. Arbor aūt malogranata ē generis femini: pomū vero est neutri generis. Flores maloꝝ a grecis appellati sunt quitinas: latini caducū vocāt. Agrestiū autē maloꝝ flores greci balaustion appellauerūt. Quoꝝ alij albi: alij purpurei: alij rosei reperiunt: similes floribus mali punici. Negant medici mali punici cibo nostra corpora nutriri: sed eo sic opinant vtendū vt medicare potius nō alere videat. Malū persicū cuius breuis admodū vita cōcessa est: triū generū esse fert: duracenū: armeniacū: ꝛ psicum. Duracenū nuncupat: eo ꝙ pomū ei⁹ in gustu acorē referat. Armeniacū dicit: ꝙ prim⁹ī gentus ei⁹ ab armenia sit aductuz. Persicuz vocatū ꝙ eaz arborē prim⁹ in egypto seuerit perseus: a quo se oriundos ptolemei ferebāt. Hec in psida fructū generat interfectoriū: apud nos autē iocundū ac suauē. Horū aliud precoꝝ: aliud vocat estiuuz. Medica arbor: cuius nomē etiā carminib⁹ mantuanis inclaruit: asportata primū a medis: vnde ꝛ vocabulū sumpsit. Hanc greci cedromelā: latini citriaz vocāt: ꝙ eius pomū ac folia cedri odorez referat. Malū eius inimicū venenis: ꝛ hoc ē quod idez poeta intelligi voluit: cū tradat ex illo foueri animaz. Hec arbor omni pene tpe plena est pomis que in ea partiz matura: partim acerba: partim adhuc in flore sunt posita. qđ in ceteris arborib⁹ raruz est. Mella quā greci loton appellant: que vulgo ꝓpter formā ꝛ colorē faba syrica dicit. Arbor enī est magna fructū ferēs comestibilē maiorē pipe gustu suauē: vnde ꝛ mella vocata est. Coquinella: quaz latini ob colorē primū vocant. alij a mltitudine enixi fruct⁹ nixam appellāt. Cui⁹ generis damascena melior: a damasco oppido: vnde prius asportata est dicta: cuius solū pomū stomachum mederi ꝓbatur. Nam cetera noxia ꝓhibentur. Hec sola arbor gummi glutinosuz ꝛ compactiuū distillat: quo ꝛ medici ꝛ scriptores vtūtur. Oleomella nascit in palmaria syrie ciuitate ex eo ita appellata: ꝙ ex trunco oleum defluat in crassitudine mellis saporis suaui. Pomelida sorbo similis: mediocris arbor: ꝛ flore candido: dicta ꝙ dulcis sit eius fructus ꝛ acuto sapore cōmixtus. Hec arbor etate durat exigua. Melosos arbor in africa punica lingua vocata: ex qua profluit lētus sucus: qui a loco amoniacus nominat. Mespila arbor spinosa. fructu similis maloꝝ: sed paulo breuiore: vnde ꝛ appellata: ꝙ pilule formaz habeāt eius poma. Pyrus vocata videtur: ꝙ in ignis speciem formata: Nā hoc genus pomi ab amplo incipit: ꝛ in angustuz finit: sicut ignis. Pyrus autez arbor: fructus eius pyra est. Cuius mlte spēs: ex qb⁹ crustumia sunt pyra ex parte rubētia: ab oppido crustumio noīata. Poma pyri iumētis imposita vł si pauca: vehemēter onerosa esse dicunt. Cerasus a ceraso vrbe ponti vocata. Nam lucullus cum cerasuz ciuitatem ponti delesset: hoc genus pomi inde aduexit ꝛ a ciuitate cerasum appellauit. Arbor autē cerasus: pomum cerasum dicitur. Hoc etiam ꝛ ante lucullū erat in italia: sed durū vnde ꝛ cornū appellatum est. Est aūt arbor apta astilib⁹: Unde ꝛ Uirgilius: Bona bello cornus. Ficus latine a fecunditate vocat. Feracior est enim arboribus ceteris. Nā terq; quaterq; p singulos annos generat fructuz: atq; altero maturescēte alter oborit. Hinc ꝛ carice a copia noīate. Ficus egyptia fecundior fertur: cuius lignū in aqua missum: ilico mergitur: ꝛ cū in limo aliquādiu iacuerit: deinde in supficiem sustollitur. versa vice nature: qū madefactū debuit humoris pōdere residere. Antea athlete ficis alebant pus q̄ eos pythagoras exercitator ad carnis vsum q fortior cib⁹ ē trāstulisset. A senibus in cibo sepius sumpte ficus. rugas eorum ferunt distēdere. Tauros quoq; ferocissimos ad fici arborē colligatos repēte māsuescere dicunt. Caprificus appellata: eo ꝙ parietes qbus innascitur carpit. Rūpit eniz ꝛ prodit ex latebris qbus ↄcepta est. Alij caprificū putāt dictū: ꝙ ficus arbor eius remedio fecūdetur. Morus a grecis vocata quā latini rubū appellāt: eo ꝙ fructus vł virgulta eius rubet. Est enī morsus siluestria fructus afferēs: qb⁹ in deserto pastoꝝ fames ac penuria cōfouet. Hui⁹ folia superposita serpēti ferunt interimere eū. Sycomorus sicut ꝛ morus greca noīa sunt. Dicta aūt sycomorus: eo ꝙ sit folijs similis moro. Hanc latini celsam appellāt ab altitudie q: nō est breuis vt morus. Nux appellata ꝙ vmbra vł stillicidiū folioꝝ eius ꝓximis arboribus noceat. Hūc alio nomine latini iuglandē vocāt: quasi iouis glandē. Fuit enim hec arbor cōsecrata ioui. Cuius pomū tantā vim habet vt missa iter suspectos herbarū vel fungoꝝ cibos: qcqd in eis virulentū est exudet rapiat atq; extinguat. Nuces autē generaliter dicunt oīa poma tecta corio duriori: vt pinee: nuces: auellane: glādes: castanee: amigdale. Hinc ꝛ nuclei dci: ꝙ sint duro corio tecti. At cōtra poma oīa mollia mala dicta: sed cū adiectione terrarū in qbus antea nata sunt: vt persica: punica: matiana: cidonia ꝛc̄. Amigdala grecū nomē ē: qđ latine nux lōga vocatur. Hāc alij nuclicā vocāt q̄si minorē nucē: de qua Uirgilius: Cū se nux plurima siluis induit in florē. Cūctis enī arboribus prior se flore vestit ꝛ ad ferenda poma arbusta sequētia ꝓuenit. Auellane ab auellano campanie oppido vbi abundāt cognoiate sunt. Hec a grecis pōtice appellant: eo ꝙ circa pōticū mare abundent. Castaneā latini a greco appellāt vocabulo. Hanc enī greci castaneā vocāt: ꝓpter ꝙ fruct⁹ eius gemini in modū testiculoꝝ intra foliculū recōditi sūt: qui dū exciunt quasi castrant. Hec arbor semel vt excisa fuerit tanq̄ silua expullulare cōsueuit. Uł poma ex oīb⁹ nucib⁹ fortissima sunt. nā in cibo sumpta difficile digerunt: virides stringūt: cocte autem min⁹. Ilex ab electo vocata. Huius. n. arboris fructuz hoīes pmū ad victū sibi elegerūt: vñ ꝛ poeta: Mortales primi ructabāt gutture glādē. Prius. n. q̄ frumēti vsus esset: antiqui hoīes glāde vixerūt. Suberies arbor: ex qua validissim⁹ cortex natatorius extrahit. Et ideo appellata suberies: eo ꝙ fructus eius sues edūt: porcoꝝ sunt enim alimenta nō hoīum. Et dicta suberies q̄si subedies. Fagus ꝛ esculus arbores glādifere: ideo vocate credunt ꝙ harū fructibus olim hoīes vixerūt: cibūq; sumpserunt: escāq; habuerūt. Nā esculus ab esca dicta. Fagus vero a greco vocabulum traxit. Fage enī grece comedere dicit. Silicon quā latini corrupte silicā vocāt: ideo a grecis tale nomē accepit: eo ꝙ ligni eius fruct⁹ dulcis. Xilo quippe dicūt lignū: licon dulce. Hui⁹ arboris pomo sucus expssus acatia a grecis dr̄. Pistatia ꝙ cortex pomi eius nardipistici odorē referat. Pinus arbor picea: ab acumine folioꝝ vocata. Pinū enī antiqui acutuz nominabāt. Pinū autē aliam pitin: aliā greci peucen vocant: quā nos piceā dicimus: eo ꝙ desudet picē. Nam ꝛ specie sibi differūt. In germanie aūt insulis huius arboris lachryma electruz gignit. Gutta enī defluens rigore vł tepore in soliditatē durescit: ꝛ gēmā facit de qualitate sua nomē accipiēs. i. sucinū: eo ꝙ sucus sit arboris. Pin⁹ credit prodesse cūctis que sub ea seruant: sicut nux nocere omnibus. Abies dicta ꝙ pre ceteris arborib⁹ lōge eat: ꝛ in excelsuz ꝓmineat. Cuius natura expers est terreni humoris: ac ꝓinde habilis atq; leuis habetur: de qua Uirgilius: Et casus abies visura marinos: quia ex ea naues fiūt. Hāc quidaz gallicū vocant ꝓpter candorē. Est autē sine nodo. Cedrus quā greci cedros vocāt: q̄si ceomenes driosloron: id est arboris humor ardētis: cuius folia ad cypressi similitudinē respondent. Lignum vero iocundi odoris est: ꝛ diurans: nec a tinea vnq̄ exterminat. de qua Persi⁹: Et cedro digna locutus. s. ꝓpter durabilem perpetuitatem. Unde ꝛ in templis ꝓpter diuturnitatē ex hoc ligno lacunaria fiunt. Huius ligni resina cedria dicitur: que in cōseruādis libris adeo est vtilis: vt perlin[illegible]ti ex ea nec tineas patiebantur: nec tempore cōsenescant. Nascitur in creta africa atq; syria. Cypressus grece dicitur ꝙ caput eius a rotunditate in acumen erigitur. Unde ꝛ conon vocatur: id est altra rotūditas. Hinc ꝛ fructus eius conus: quia rotunditas eius talis est vt conum imitetur. Unde ꝛ conifere cyparissi dicuntur. Huius lignuz cedro pene proximam habet virtutem. Temploꝝ quoq; trabibus aptuz: impenetrabili soliditate nunq̄ oneri cedit: sed ea qua in principio fuerit firmitate perseuerat. Antiqui cypressi ramos prope rogum constituere solebant vt odorem cadaueruz dum vrerentur comprimerent iocunditate odoris sui. Iuniperus grece dicta: siue ꝙ ab amplo in angustum finiat vt ignis: siue ꝙ conceptum diu teneat ignem: adeo vt si pruine ex eiu[illegible] cinere fuerint operte: vsq; ad annuz perueniant. Pyr enim apud grecos ignis dicitur. Iuniperus autē alia parua: alia magna ē. Hebenus in india ꝛ ethiopia nascitur: que cesa durescit in lapidem: cuius lignum nigruz est: ꝛ cortex leuis vt lauri: sꝫ indicum maculosuz est in paruis distinctionibus albis ac fuluis. Ethiopicum vero qđ prestantius accipitur: in nullo est maculatum: sed est nigrum leue ꝛ corneum. Est autem mareotica palus in india vnde hebenus venit. Lucanus: Hebenus mareotica inquit. Hebenus autē crepundijs illigatur: vt infantem visu nigra non terreant. Platanus a latitudine foliorum dicta: vel ꝙ ipsa arbor patula sit ꝛ ampla. Nam platos greci latuz vocant. Expressit huius arboris scriptura ꝛ nomen ꝛ formā dicens: quasi platanus dilatata sum in plateis. Est autez tenerrimis folijs ac mollib⁹ ꝛ vitiū similis. Quercus siue quern⁹ dicta ꝙ ea soliti erāt dij gentium querētibus responsa dare: arbor multum annosa: sicut legit de quercu mābre sub qua habitauit abraham: que fertur vsq; ad constantini regis imperium p multa secula perdurasse. Huius fructus glandula appellatur. E quib⁹ vna agrestis onfaticis dicta parua forma: sꝫ firmo corpore atq; nodoso: que medicaminibus ꝛ incaustis adhibetur: altera balanis lenis: ac leuis: ac nimiū pforata. Lucernarum tm̄ vsibus necessaria. Fraxinus vocari fertur: ꝙ magis in asperis locis montanisq; fragis nascatur: hinc per deriuationem fraxinus: sicut a monte montanus. De quo Ouidius: Et fraxinus vtilis astis. Taxus venenata arbor: vnde ꝛ toxica venena exprimūtur. Ex hac arcus parthi ꝛ alie gentes faciunt: vnde ꝛ poeta. Itireos taxi torquētur in arcus. Itireos autez dicit parthicos. Acer coloribus impar. Robur autem generaliter dicitur ex omni materia quicquid est firmissimum. Alnus vocatur ꝙ alatur amne. Proxima eniz aque nascitur: nec facile extra vndas viuit. Hinc ꝛ tenera ꝛ mollis: quia in humecto loco nutritur. Ulmus nomen accepit: ꝙ vliginosis locis ꝛ humidis melius proficit. Nam in montanis ꝛ asperis minus leta est. Larex cui hoc nomen a castello laricino indituz est: ex qua tabule tegulis affixe: flammam repellunt: neq; ex se carbonē ambuste efficiunt. Populus dicta ꝙ ex eius calce multitudo nascatur. Cuius genus duplex est. Nam altera est alba: altera nigra. Alba autem populus dicta: quia folia eius vna parte sunt alba: altera viridia. Hec igitur hicolor habens: quasi noctis ꝛ diei notas que tempora ortu solis occasuque constant. Generat etiam resinaz circa eridanum fluuium: vel vt alij memorant in finibus syrie. Tiliam dicunt vocatam: eo ꝙ vtilis sit ad vsum telorum nitore ꝛ lenitate iaculandi. Est enim genus materie leuissime. Salix dicta ꝙ celeriter saliat: hoc ē velociter crescat:

arbor lẽta vitibus habilis vinciendis. Cuius seminis hanc dicũt esse naturã: vt siquis illud in poculo hauserit liberis careat: sed ⁊ fœminas infecũdas efficit. Populus autez ⁊ salix ⁊ tilia mollis materię sunt ⁊ ad sculpturã aptę. Uimen vocat̃ eo ꝙ vim habeat mltaz viroris. Natura eni ei⁹ talis est vt etiaz si arefacta abluat̃ virescat: deide excisa atq̧ in humo fixa radicib⁹ sese ipsa dimergat. Mirice: quã latini tramariciã vocãt: ex amaritudine noiata. Gustus.n.ei⁹ nimis amarus ẽ. Hęc arbor in solitudine ⁊ saxoso humo nascit̃: ex qua etiã arbore maleficis artib⁹ mistra.i.odia ꝯcitari dicunt̃. Mirt⁹ a mari dicta: eo ꝙ magis littorea arbor sit. Uñ ⁊ Uirg. Littora myrtetis lętissima: ⁊ amãtes littora myrtę. Hinc ẽ ꝙ ⁊ a gręcis myrrene dicit̃. Medicoꝝ aũt libri hãc arborẽ aptã scribũt mulierũ necessitatibus plurimis. Lẽtiscus ꝙ cuspis ipsius lẽtus sit ⁊ mollis. Nã lentũ dicim⁹ q̃cq̃d flexibile est: vñ ⁊ lentũ vimẽ ⁊ vites. Uirg. Et lentę vites: pro flexibiles. Hui⁹ fruct⁹ oleũ desudat: cortex resinã: quę mastix appellat̃: cuius plurima ⁊ melior in chio insula gignit̃. Terebinthus arbor: gręcũ nomẽ generãs resinã oĩum resinarũ pręstantiorẽ. Buxus gręcũ est nomen ex pte a latinis corruptũ. Pixos.n. appellat̃ apd eos arbor semꝑ virẽs ⁊ leuitate materię elemẽtoꝝ apicib⁹ apta: vñ ⁊ scriptura: Scribe buxo. Rodãdarũ qd corrupte vulgo lorandrũ vocat̃ ꝙ sit folijs lauri silis: flore vt rosa: arbor venenata. Interficit eni aĩalia: ⁊ medet̃ serpẽtiũ vexationes. Herbitũ vocauerũt pastores eo ꝙ vice hęrbe pbeat̃ pecorib⁹ vbi desunt pascua. Turbiscus: ꝙ de vno cespite ei⁹ mlta virgulta surgunt q̃si turba. Stipa vocata ppter ꝙ ex ea stipent̃ tecta. Hinc ⁊ stipula p diminutionẽ. Arũdo dicta ꝙ cito arescat. Hãc veteres cãnã vocauerũt: arundinẽ vo postea Uarro dixit. Sane sciẽdũ ꝙ latinũ cãna de lingua hebrea sumptũ ẽ. Apud eos eni calam⁹ cãna dicit̃. Cicuta autẽ est qd est iter cãnarũ nodos: dicta ꝙ lateat. In idicis stagnis nasci arũdines calamiq̧ dicunt̃ ex quoꝝ radicib⁹ expressuz suauissimũ sucũ bibũt: vñ ⁊ Uarro ait: Indica non magnũ in arbore crescit arundo. Illius ⁊ lẽtis pmitur radicib⁹ humor: Dulcia cui nequeãt suco cõdere mella. Sãbucus: mollis ⁊ puia arbor. Rhamn⁹ genus est rubi qd vulgo senticẽ vrsinã appellãt: asperũ nimis ⁊ spinosuz. Sentix dicta a situ qd est terra iculta in qua sentices spinęq̧ nascuntur. Maiores aũt nostri oẽm arborẽ spinosaz veprez dicebant: ꝙ vi prendat. Oleaster dictus ꝙ sit folijs oliuę similibus s; latiorib⁹: arbor iculta atq̧ siluestris: amara atq̧ ifructuosa. Cui isertus oliuę ram⁹: vim mutat radicis: ⁊ vertit eaz in ppriã qualitatẽ. Lachrima oleastri arboris duplex est. Alia eni gũmi similat sine vllo q̃litatis morsu. alia amoniaci guttã ex distillatione collectã ac remordẽtem. Oliua gręce oleon dicit̃: ex quo in latinũ tractũ est vt oliua dicat̃. Olea aũt ipsa arbor est: fruct⁹ oliua: sucus oleũ. Est autẽ arbor pacis insigne: cuius fruct⁹ diuersis noibus appellatur. Orcades oliuę gręca ętimologia a siltudine testiculoꝝ vocatę: quos gręci oros vocãt. Radiolę: pro eo ꝙ oblõge sũt in modũ radioꝝ. Paphię a papho insula dictę vnde prius allatę sunt. Licinię: eo ꝙ optimũ dent lumẽ. Nã lignus lumen est: vnde ⁊ lignũ nomẽ accepit: q̃ aptũ est flãmis ⁊ luminibus. Pausia quã corrupte rustici pausiã vocãt viridi oleo ⁊ suaui apta. Et dicta pausia ꝙ pauiat̃.i.tundat̃: vñ et pauimẽtũ. Syria dicta p eo ꝙ de syria est allata siue q̃ nigra est. Crustumia idẽ ⁊ volemis dicta: eo ꝙ volaz cõpleat magnitudine: hoc est mediã manũ: vñ ⁊ inuolare dicimus. Quidã autẽ volemũ gallica lingua bonũ ⁊ magnuz intelligunt colimbades appellatę. Oleũ aũt ac olea noiatur. Nã vt diximus olea est arbor: vñ deriuatũ sit oleũ. Sed ꝙ ex albis fuerit oliuis expssum vocat̃ spanũ: a gręcis onfation appellatũ. Qd aũt ex fuluis ⁊ nõdũ maturis fuerit expssuz viride appellatur. Quod vero ex nimiuz maturis cõmune dicitur. Ex his ad vsum vitę primũ est spanuz: secunduz viride: tertiuz cummune. Amurca olei pars aquosa: ab emergendo dicta.i. ꝙ ab oleo se mergat: ⁊ fex eius sit. Hanc gręci amurcen vocãt ex latina lingua trahẽtes vocabulũ. Gumen gręcũ nomẽ est: hoc eni illi gomi dicunt. Resinaz gręci retinã vocãt. Rhea enim gręce dicit̃ quicquid manat. Est eni lachryma sudore exhalata lignoꝝ: vt cerasi: lẽtisci: balsami: vl̃ reliquarũ arboꝝ siue virgultoꝝ quę sudare pduntur: sicut ⁊ odorata orientis ligna: sicut gutta balsami: ac ferularũ vl̃ sucinorũ cuius lachryma durescit in gẽmã. Prima est resina trebinthina oĩum pręstãtior. Afferĩ autẽ ex arabię patria atq̧ iudęa ⁊ syria cypro ⁊ africa: ex insulis quoq̧ cycladibus. Secũda est lentiscina: quę mastix vocatur: hęc ex chio insula deportatur. Tertia pinalis: quarum alia pitines: alia peucine: alia liquida: alia arida: ⁊ afferunt̃ ex tyrrhena colofonia. Unde etiã nomen colofonia resina sumpsit. Pix gręcũ nomẽ est: quã illi pissam vocãt. Alij volũt ex pino picẽ vocari. Hęc a gręcis appellatur donia: nos ramalẽ dicere possum⁹: cuius probabilis splẽdens: lenis ⁊ munda. Creandarum arboꝝ naturaliter tria sunt genera: aut enim sua sponte nascũtur: aut ex seminibus fortuitu iacentibus surgũt: aut ex radicibus pullulãt. Nã cętera visus inuenit fauẽte natura. Omnia poma latine neutri generis eẽ dicunt̃: arbores aũt fœminini fere sunt generis: exceptis paucis: vt hic oleaster: hoc siler. Uirgilius: vt molle siler. Item hoc buxuz: s; ⁊ hęc buxus dicatur. Nã superfluã quidam volunt facere discretionem: vt hęc buxus de arbore dicamus: buxum vero de ligno composito.

¶ De arboribus aromaticis. Cap. VIII.

Aromata sunt quęq̧ fragrãtis odoris: quę india vel arabia mittit siue alię regiones. Nomẽ autẽ aromata traxisse vident̃: siue ꝙ aris iposita diuinis iuocationib⁹ apta videant̃: seu ꝙ sese aeri iserere ac misceri probantur. Nã quid est odor nisi aer ꝯtactus? Tus arbor arabię immẽsa atq̧ ramosa lenissimi corticis: ramis ad aeris qualitatẽ: amigdalę modo sucũ aromaticũ fundẽs albuz: ⁊ masticatione velut in puluere resolutũ: ⁊ cũ frangit̃ itus pingue ẽ ⁊ igni appositũ facile ardescens. Et appellat̃ apud nos masculus: eo ꝙ sit nã rotũdũ in modũ testiculoꝝ. Reliquũ planũ ⁊ pene scabrosum min⁹ optimũ. Adulterat̃ autẽ admixta resina: siue gũmi: s; dinoscit̃ sua pprietate. Nã tus igni ipposituz ardescit: resina fumescit: gũmi vo liquescit calefactũ. Tus aũt sine aspiratione a tũdẽdo dr̃: q̃ dũ gũmi guttę ex arbore cadũt in glebis miscent̃. Dũ vo glebę i puluerẽ redigunt̃: tus carpit̃ ⁊ virgulis tundit̃: ⁊ sic ide manib⁹ tollit̃. Hoc ⁊ libanũ vocatũ a mõte arabię: vbi sabęi sunt. Nã mõs coꝝ libanus dr̃ vbi tura colliguntur. Myrrha arabię arbor altitudinis qnq̧ cubitoꝝ: silis spinę quã achantũ dicũt. Cui⁹ gutta viridis atq̧ amara: vñ ⁊ nomẽ accepit myrrha. Gutta ei⁹ spõte manãs pciosior est: elicita corticis vulnere vilior iudicatur. Sarmẽta eius arabes ignib⁹ fouent: quoꝝ fumo satis noxio nisi ad odorẽ storacis occurrãt plęrũq̧ insanabiles morbos ꝯhũt. Myrrha aũt tragodite ab isula arabię dcã: vbi melior colligitur ⁊ purior. Storax arbor arabię similis malo cedonij cui⁹ virgulę iter caniculę ortũ cauernatis lachrymã fluũt. Distillatio ei⁹ i terrã cadẽs mũda nõ ẽ: s; cũ pprij corticis scrobe seruat̃. Illa aũt q̃ virgis ⁊ calamis inhęserit: mũda ẽ ⁊ albida: dehinc fulua fit solis causa: ⁊ ipsa storax calamites pinguis resinosa: odoris iocũdi: humecta ⁊ veluti mellosuz liquorẽ emittẽs. Storax autẽ dicta ꝙ sit gutta arboris profluẽs ⁊ cõgelata. Nã gręci stiriam guttaz dicunt. Gręce autem stirax latine storax dicitur. Bidellia indię ⁊ arabię arbor: cui⁹ lachryma melior arabica. Est eni lucida: subalbida: leuis: pinguis: ęqualiter cęrea: ⁊ quę facile molliat̃: neq̧ ligno vel terrę cõmixta amara odoris boni. Nã ex india sordida est: nigra ⁊ maiori gleba. Adulteratur autez admixto gũmi: qui nõ ita amarificat gustu. Mastix: arboris lẽtisci gutta ẽ. Hęc granomastix dicta est: q̃ in modũ granoꝝ est. Melior aũt in chio insula gignit̃: odoris boni: cãdoris cerę punicę. Uñ ⁊ splẽdorẽ cutis pulchrificat. Adulterat̃ aũt interduz resina vel ture. Piperis arbor nascitur in idia: ⁊ in latere mõtis caucasi: qd soli obuersum ẽ: folia eius ad iuniperi similitudinẽ. Cuius siluas serpentes custodiũt: s; incole regionis illi⁹: cũ maturę fuerint icẽdũt ⁊ serpentes igne fugant̃: ⁊ inde ex flãma nigruz piper efficitur. Nã natura piperis alba est: cuius q̃dem diuersus ẽ fructus. Nã qd imaturũ est piper longũ vocat̃: ꝙ incorruptuz ab igne piper albũ. Qr vo cute rugosa ⁊ horrida fuerit: ex calore ignis trahit ⁊ colorẽ ⁊ nomẽ. Piper si leue ẽ vetustũ ẽ: si graue nouellũ. Uitãda est autẽ mercatoꝝ fraus. Solẽt enim vetustissimo piperi humecto argẽti spumã aut plũbũ aspergere vt põderosuz fiat. Aloa i idia atq̧ arabia gignit̃ arbor odoris suauissimi ac sũmi. Deniq̧ lignũ ipsi⁹ vice thymiamathũ altaribus adolet̃: vñ ⁊ nomẽ traxisse credit̃. Cinnamomũ dictũ ꝙ cortex eius in modũ cãnę sit rotũdus et gracilis. Gignitur aũt in idię ⁊ ęthiopię regionibus frutice breui duoꝝ tm̃ cubitoꝝ: colore subnigro vl̃ cinereo: tenuissimarũ virgularũ. Nã qd in crassitudine extenditur despectui est: qd vero gracilius puenerit eximiũ. Qd cũ frangit̃ visibile spiramentũ emittit: ad imaginẽ nebulę seu pulueris. Amomũ vocatũ ꝙ veluti odorez cinnamomi referat. Nascit̃ in syria ⁊ armenia: frutex eius botruosuz semẽ reddens sibi cõnexũ flore albo veluti viole: folijs similib⁹ bryonie. odore etiã bono somnos suauificat. Casia nascit̃ i arabia: virga robusti corticis ⁊ purpurei: folijs vt piperis. Est autẽ virtutis cinnamomi similis: sed potẽtia inferior: vñ p cynnamomi vice duplex eius põdus in medicamentis admiscet̃. Calam⁹ aromaticus a siltudine calami vsualis vocatur. Gignit̃ in india multis nodis genicular⁹ fuluus fragrans spũs suauitate. Qui cũ frangit̃ in multas fit ptes scissilis: similãs gustu casiam cũ leui acrimonia remordenti. Balsami arbor in iudęa intra terminos tm̃.xx.iugerũ erat. Postea q̧ eadẽ regione romani potiti sunt: etiaz latissimis collib⁹ ppagata est stirpe similis vitis: folijs similis rutę: sed albidiorib⁹ sempq̧ manentibus. Arbor aũt balsamũ: lignũ ei⁹ xilobalsamũ dicit̃: fruct⁹ siue semẽ carpobalsamũ: sucus opobalsamũ. Qd iõ cũ adiectione significat̃: eo ꝙ p cussus ferreis vngulis cortex ligni p cauernas eximij odoris guttã distillat. Cauerna.n. gręco sermone oppe dicit̃: cuius guttã adulterãt admixto cyprino oleo vel melle. Sed sincera pbat̃ a melle: si cũ lacte coagulauerit: ab oleo si instillata aquę aut admixta facile fuerit resoluta. p̃terea ⁊ si lanęę vestes ex ipsa pollutę nõ maculant̃. Adulterat̃ q̃dez neq̧ cũ lacte coagulat: ⁊ vt oleũ in aqua supnatat: ⁊ vestez maculat. Balsama aũt si pura fuerint tantã vim habẽt; vt si sol excanduerit: sustineri nõ possint in manu.

¶ De herbis aromaticis siue cõibus. Cap. IX.

Extant ⁊ quarũdã hęrbarũ noĩa q̃ ex aliqua sui causa resonãt habẽtes nominũ explanationẽ. Nõ tñ oĩum hęrbarũ etymologiã inuenies. Nã pro locis mutant̃ etiã noĩa. Foliũ dictũ ꝙ sine vlla radice innatãs in idię littoribus colligat̃. Qd ligno pforatũ siccãt indi atq̧ reponũt. Fert̃ aũt paradisi eẽ herbam gustu nardũ referẽs. Nardus hęrba est spicosa: vnde ẽ gręcis nardos tacos appellata: q̃rũ alia idica: alia syriaca vocat̃: nõ ꝙ in syria nascat̃: sed ꝙ mõs in quo inuenit̃: alio latere indiã spectat: alio syriã. Est aũt indica multiformis: s; melior syriaca: leuis: fulua: comosa: spica pua: odorissima cyperũ similãs. Qd si multũ in ore tardauerit liguã siccat. Nardus celtica a regiõe gallię nomẽ traxit. Nascit̃.n. sępius in liguricę alpib⁹ ⁊ in syria frutice paruo: radicib⁹ in manipulo collectis ligamẽtis. Flos ei⁹ tm̃ ppter odorẽ bonũ. Tyrsi eius atq̧ radiculę vtiles pbant̃ vsibus nostris. Costũ radix hęrbę est nascentis in india: arabia: ⁊ syria: sed melius arabicũ: est eni albũ: ⁊ leue: suaue: iocundi odoris: idicũ colore nigro: ⁊ leue vt ferula: syriacũ vero põdere graue: colore buxeo: odore acro: sũmũ tñ albũ: leue: aridũ: gustũ icẽdens: ⁊ est virtutis ignęę emictualis. Crocũ dictũ ab oppido cicilię: qd vocat̃ coritiũ: q̃q̧ ⁊ alibi nascat̃: sed nõ tantũ vel tale quale in cilitia. Unde ⁊ a potiori parte nomẽ accepit. Nã multę res noia sumpserũt a locis vbi plus pueniũt ⁊ aliqd melius. Optimũ est aũt qd fuerit recens: odoris boni: albedine parua: porrectę longitudinis: integrũ: ⁊ neq̧ in fragmẽta cõminutũ: inspiratione bona: ⁊ cũ carpit̃ manus inficiẽs ⁊ leuiter acre. Qd si eiusmodi non fuerit: aut vetustuz: aut infusum agnoscit̃. Adulterat̃ autẽ admixto croco magmate. Augẽdi quoq̧ põderis causa spuma argenti contrita adijcit̃: ⁊ prodit̃: si pulueruleṅtũ reperitur: atq̧ decoctuz ab odore pprio fuerit laptuz. Crocuz magma expssis aromatibus crocini vnguẽti atq̧ iformato sedimine in pãnusculos fit: ⁊ ideo sic appellat̃. Asaruz nascit̃ in vmbrosis montibus floribus casię similib⁹: inter quę flos iuxta radicem purpure⁹ in quo semẽ cõtinet̃ vuarũ simile: a radicib⁹ pluribus atq̧ tenuissimis ⁊ bene redolentibus: ⁊ est virtute similis nardo. Fũ nascit̃ in põto: folijs oleastro similib⁹. Quiparũ a gręcis vocatur: ꝙ habeat virtutẽ feruentẽ. Radix est iunci trianguli folijs porri similib⁹: radicib⁹ nigris siue cõtiguis in similitudinẽ oliuarũ odorissimis atq̧ acerrimis. Nascit̃ in paludibus atq̧ vacuis locis. Tradit̃ etiã alia spẽs quipari quę in india nascit̃ ⁊ appellatur lingua eorum ęinęiber. Iris illirica a similitudine iris cęlestis nomẽ accepit. Unde ⁊ a latinis argumẽ dicit̃. Iris ꝙ flos ei⁹ coloris varietate eundẽ arcuz cęlestẽ imitet̃. Iliyrica autem dicit̃: q̃ in illyria plurima ⁊ violẽtissima est: species eius folijs gladioli similibus: radice aromatica: odoris boni. Acorum folijs iridis similibus radicibus acerrimi odoris: sed iocundi: ppter qd ⁊ aromatica est. Meu folijs pastinace similibus. Cardamomũ hęrba quã vulgus nasturgũ vocat. Squinũ meli⁹ qd in euphrate nascitur q̧ qd in arabia fuluum multifloꝝ: purpureũ: tenue: odoris rosei: cũ manu ꝯfricatur: gustu multũ incẽdit linguã atq̧ mordet. Huius flos squinoantos dicit̃. Antos eni gręcę flos nũcupat̃. Thimuz appellatũ ꝙ flos eius odorẽ refert. De quo Uirgilius: Redolentq̧ thimo fragrãtia mella. Epithimũ gręcũ nomẽ qd latine dicit̃ flos thimi. Nã flos gręce thimũ vocat̃. Est aũt flos tymbre silis. Sãsucus ẽ quẽ latini amaracũ vocãt: cuius nois vsuz Uirgili⁹ etiã ad venerẽ referẽs ait. Ubi mollis amaracus illũ Florib⁹ ⁊ dulci aspirãs ãplectit̃ vmbra. Apta est aũt hęc hęrba vnguẽtis. Uñ ⁊ nomen traxit amaracus a puero cuiusdã regis: q casu lapsus dũ ferret vnguẽta nouũ ⁊ gratissimũ ex cõfusione odorẽ creauit. Iacynth⁹ hęrba est habẽs florẽ purpureũ. Traxit autẽ nomẽ a puero quodã nobili: q in saltib⁹ inter purpureos flores reptus est iterfectus: deditq̧ nomẽ herbę puerilis funeris casus. Est autez radice ⁊ flore volui silis: pueros a pubertate retinens. Narcissus hęrba fabulose impositũ nomẽ hz a quodam puero: cuius mẽbra in hũc florẽ trãsierũt: q ⁊ nomen narcissi in appellatione custodit: ⁊ decus pulchritudinis in cãdore retinet folioꝝ. Rosa a specie floris nũcupata: ꝙ rutilãti colore rubeat. Lilia lactei floris hęrba: vñ ⁊ nũcupata q̃si liolia cui⁹ dũ cãdor sit i folijs: auri tñ spẽs it⁹ effulget. Uiola pp viz doloris nomẽ accepit. Hui⁹ gnã sũt tria: purpureũ: albũ: mellinũ. Achãtus hęrba ęgyptia semꝑ frõdẽs spinis plena: flexibili virgultu. In cuius imitatiõe arte vestis ornatur; quę achantina dicitur: ⁊ aliter achantis dicta:

Hedera dicta ꝙ arboribus reptādo adhereat: de qua Uir
gilius. Inter vitrices hederam tibi serpere lauros. Aliȷ he
deram aiunt vocatam: ꝙ hedis supra lactis abundantiā in
esca a veteribus prebeaẜ. Hedere frigide terre indices ẜm
phisicos. Nā antipharmacon ebrietatis ē si qs potꝰ hedera
coroneẜ. Elleboꝝ memorāt greci circa elleboꝝ quēdā flu
uiū plurimū gigni ide atqꝫ a grecis appellari. Hūc romani
alio noīe veratrū dicūt: pro eo ꝙ sumptū mentē in sanitatē
reducit. Duo sunt aūt gnā: albū ⁊ nigrū. Hāc autē periti lo
quunẜ escā esse ⁊ alimoniā coturnicū: eo ꝙ nāli quodaꝫ tē
peramēto sui corporis vim pabuli nocentis euitāt. Et eniꝫ
si rōne medicine plerūqꝫ ad salubritatē humani quoqꝫ cor
poris tēperaẜ cui videẜ esse cōtrariū: quāto magis ꝓprieta
te nature ad cibū ꝑficit qd medicinali manu conuertiẜ ad
salutē. Acone portus est bithynie: qui ꝓuentu maloꝝ gra
minuꝫ vsqꝫ adeo celebris est vt noxias herbas aconitas il
linc noiemus. Nā toxica venena ex eo dicta ꝙ ex arboribꝰ
taxeis exprimanẜ: maxime apud cantabriā. Euphorbiū di
ctū ꝙ eius succus oculoꝝ acuat visuꝫ: cuius vis tāta est vt
duris carnibꝰ supadiecta citiꝰ coqui cōpellat. Nasciẜ in mlẜ
tis locis: sed plurima in mauritania. Laser herba nasciẜ in
mōte oscobagi: vbi ⁊ gāges fluuiꝰ oriẜ: cuiꝰ succus dictꝰ pri
muꝫ lasir: qm̄ manat in modū lactis. Deinde vsu deriuāte
laser noiatū est. Hoc ⁊ a qbusdā opiū cyrenaicuꝫ appellaẜ.
qm̄ ⁊ apud cyrenas nasciẜ. Aloe herba amarissimi succus.
Panace herba fragrātis odoris: tyrso ferule similis: ex q̄ ꝑ
fluit succus qui opopanacis diciẜ: croceus ⁊ pinguis: odore
grauis ⁊ amarissimꝰ. Galbanū est genꝰ pigmēti albi crescēs
in mōte amomo syrie: alias succus est ferule. Dicteꝰ ē mōs
crete ex quo dictamū herba nomē accepit: ꝑpter quā apd
Uirgiliū: Cerua vulnerata saltus pagrat. Tāte eni potētie
est dictamū vt ferrū a corpore expellat: ⁊ sagittas excutiat.
vn̄ ⁊ eius pabulo fere ꝑcusse sagittas corpori inherētes ey
ciunt. Hāc quidā latinoꝝ polegiū martis dicūt ꝑꝑ belli te
la excutiēda. Mādragora dicta ꝙ habeat mala suaue olē
tia in magnitudinē mali matiani: vnde ⁊ eā latini malū ter
re vocāt. Hāc poete antropomorpheos appellant: ꝙ hēat
radicē formā hoīs similātē. Anthropos eni grece latine di
citur hō. cuiꝰ cortex vino mixtꝰ ad bibēdū daẜ his quoꝝ
corpus ꝑꝑ curā secādū est vt soporati dolorē nō sentiāt. hu
ius spēs sunt due. Femina folijs laetuce similibus mala ge
nerans in similitudinē prunoꝝ. Masculus vo folijs bete si
milibꝰ. Papauer herba sōnifera: de qua Uirg. Leteo ꝑfu
sa papauera sōno. Soporē eni languētibꝰ facit. Eiꝰ alia est
vsualis: alia agrestis: ex qua fluit succꝰ quē opion vocāt. Co
locintida cucurbita agrestis ⁊ vehemēter amara: q̄ simili
ter vt cucurbita flagella per terrā tēdit. Dicta aūt colocin
tida ꝙ sit fructu rotūdo atqꝫ folijs vt cucumis vsualis. Cē
taureā greci vocant qm̄ a chirone cētauro fertur repta. Ea
deꝫ ⁊ limnisios qꝛ locis humectis nasciẜ. Eadeꝫ ⁊ fel terre
ꝑpter amaritudinē dictum. Glyciriça grece ex eo dicta ꝙ
dulcē radicē habeat. γλυκυ enī greci dulce dicūt. Eadeꝫ
adipsos qꝛ sitiētibꝰ sitim sedat. Dracontea vocata ꝙ hasta
eiꝰ varia sit in modū colubri: sīlitudinēqꝫ draconis imiteẜ:
vel ꝙ eā herbā vipera timeat. Chelidonia ideo diciẜ: vlꝫ ꝙ
aduētu hirūdinū videẜ erūpere: vlꝫ ꝙ pullis hirūdinum si
oculi auferanẜ matres eoꝝ illis ex hac herba mederi dicū
tur. Heliotropiū nomen accepit ꝑmo ꝙ estiuo solstitio flo
reat: vlꝫ ꝙ solis motibꝰ folia circūacta cōuertat. Un̄ ⁊ a la
tinis solsequia nūcupaẜ. Nā ⁊ sole oriēte flores suos aperit
itē sero claudit cū sol occubuerit. Ipsa est quā latini icubū
siluaticū vocant. Hec ⁊ verrucaria ꝙ extinguat verrucas:
ex aqua potata. vlꝫ in cataplasmate posita abstergat. Pēta
palion a numero folioꝝ dicta. Un̄ ⁊ eam latini qnqꝫ foliuꝫ
vocāt: herba adeo mūda vt purificationi: ⁊ tēplis adhiberi
a gētilibus solita esset. Isopus herba purgādis pulmonibꝰ
apta. Un̄ ⁊ in veteri testamēto ꝑ isopi fasciculos aspgebā
tur agni sanguine q mundari volebāt. Nasciẜ in petris he
rens saxo radicibꝰ. Reubarbaruꝫ: siue reupōticū: illud qd
trās danubiū i solo barbarico: istud qd circa pōticū colligi
tur nominatū est. Reu autē radix diciẜ. Reubarbaruꝫ er
go quasi radix barbarica. Reupōticū quasi radix pontica.
Hyosciamos a grecis: a latinis herba calicularis diciẜ: ꝙ
caliculi eius in figurā cātaroꝝ nascanẜ: vt est mali punici:
quoꝝ ora serrata sunt habētes intrinsecus semina papaue
ri similia. Hec herba isana vocaẜ: qꝛ vsus eiꝰ ꝑiculosus est.
Deniqꝫ si bibaẜ vel edaẜ insaniā facit: vlꝫ iōni imaginē tor
pidā. Hāc vulgus milimindrū dicit: ꝑꝑ ꝙ alienationē mē
tis inducit. Saxifraga vocata ꝙ semē eiꝰ petras in vesica
frāgat atqꝫ cōminuat. Gētiana nomē sūpsit vt medici me
morāt: ab iuentore radicibus aristolocie silibꝰ. Nasciẜ sub
alpibus galatie atqꝫ asie. Satureia calida ⁊ ꝑpe ignita. Un̄
illi ⁊ nomē inditū credūt ꝙ pronos facit in venerē. Saty
rion dicta a satyris: ꝑpter incēdium libidinis: quā vulgus
stincū vocat: venerē eni suscitat. Eadē ⁊ orchis ꝙ radix eiꝰ
in moduꝫ testiculoꝝ sit: quos greci ορχει vocant. Iteꝫ ⁊ le
porina: ꝑpter ꝙ caulē mollē emittat. Urtica vocata: ꝙ ta
ctus eius corpus adurat. Est eni ignee oīno nature: ⁊ tactu
perurit: vnde ⁊ pruriginē facit: ⁊ vtilis valde ad sanguineꝫ
stangnādū. Artemisia herba diane a gētilibꝰ cōsecrata est
vnde ⁊ nūcupata. Grece eni diana artemis: diciẜ. Est auteꝫ
apta medicis ⁊ potu sūpta aufert doloreꝫ cordis. Camime
los herba grece dicta: ꝙ mali matiā odorē habeat sitqꝫ bre
uis terreqꝫ vicina. Camidrios a grecis appellata ꝙ sit bre
uis ⁊ per terraꝫ strata ⁊ minuta folijs paruissimis. Peon q
dam medicus fuit: a quo peonia herba ꝓhibetur inuēta vt
Homerus dicit: Hāc qdam glesidē vocant: ꝙ dulcis sapo
ris sit: vlꝫ penterobinā: a numero granoꝝ: vlꝫ vt aliȷ dactylo
sam a digitoruꝫ similitudine. Nasciẜ in siluis. Buglossos a
grecis dicta eo ꝙ folia asperrima in modū ligue bouis ha
beat. Que mirū in modū ob sapientiā nutriēdā vino infun
denda a veteribus memoratur. Cōuiuiȷ quoqꝫ ilaritatē pre
bere fertur: pro olere etiā sumiẜ. Arnoglossos id est agni li
gua: que a romanis plātago diciẜ: ꝙ planta eius cito adhe
reat terre. Hac multi pro olere vescunẜ. Erpillos que apd
nos serpillus vocatur pro eo ꝙ radices eius longe serpiāt.
Eadē ⁊ matris animola: ꝑpter ꝙ mēstrua moueat. Aristo
locia diciẜ ꝙ mulieribus fetis optima sit. Nā supsessa post
partū matricē beneficio vaporis expurgat. Huius herbe
genera sunt duo: quarū vna aristolocia rotūda dicitur: pro
pter ꝙ rotūdā radicē habeat. Altera aristolocia longa: qꝛ
longaꝫ radicē habet cum ramis ⁊ folijs longioribus. Quā
etiā ⁊ dactilin vocāt: ꝙ sit radice robore digitali ⁊ lōga. Eri
gonon a grecis diciẜ ꝙ vere ꝑmo senescat. Unde ⁊ eaꝫ lati
ni herbā senectionē vocāt. Nascitur per maccrias. Psillios
dicta ꝙ semen simile pulicis habeat. Unde eam latini her
bam pulicarē vocant. Gerabotane ideo a grecis hoc nomē
accepit: ꝙ remediȷs ac ligamētis hominū ⁊ lustrificationibꝰ
sacerdotuꝫ a gentilibus apta ꝓbaretur. Unde ⁊ eā pontifi
ces sagmen appellabant: quasi sancimen. hec ⁊ verbena: qꝛ
pura: proficit fibrolicis si bibatur. Paliurus herba asperri
ma ⁊ spinosa: pungēs ⁊ retinēs: vulnerans appropinquāteꝫ
sibi ⁊ aduncodente cōprehēdens. Strutios: quā quidā her
bam lanariam vocant: eo ꝙ pleriqꝫ lanam ex ea lauēt. Na
scitur in locis cultis. Cimicia propter similitudinem cimi
cis. Unde ⁊ eam greci corionē vocauerunt. Nascitur in lo
cis asperis atqꝫ incultis. Marubium quod greci prasium
dicunt: vocatum propter amaritudinem. Nascitur in cam
pis. Pollegium apud indos pipere preciosius est: habet
autem virtutem termanticam: calefacit ⁊ deducit: extenu
at ⁊ purgat ⁊ digeritur. Absinthium grecum nomen cuius
probabilius est: quod in ponti regione nascitur: vnde et
absinthiū pōticū noiaẜ. Simpatꝰ grece dictus eo ꝙ tantā
in radice virtutem habeat: vt frusta carnis aspsa in cacabo
coagulet. Polypodion herba: cuius radix hispida atqꝫ cri
nita: vt ē polipꝰ: ex quo deriuatū est vt polipodion diceret.
Nasciẜ in teneris petrarū terris siue qrcubus vicinis. Po
lios herba a grecis: a latinis omnimorbia: ꝙ mltis morbis
subueniat. Nasciẜ in mōtibꝰ ⁊ in duris locis: de vna radice
multas ⁊ tenues fibres mittit seminis plenas: in sūmitate
habens quosdā corymbos canescentes: odore grauis ⁊ sub
dulce. succus eius aq̄ cocta a serpētibꝰ ꝑcussos sanat: sparsa
in domo vel incēsa oēs serpētes fugat. Scamonea quā la
tini acridiū vocant herba succi plena: q̄ colligiẜ subcauata
radice. Deniqꝫ terrā rotūda cauitate fodiūt: tū suppositis
aut cochleis: aut nucis folijs excipiẜ sucus: atqꝫ siccatꝰ au
ferẜ. Uenit aūt sepius ꝓbabilior ex mysia asie. Huic deterius
atqꝫ falsus ex syria atqꝫ iudea. Daucos herba folijs fenicu
li silis tyrso bipalmis. Citocacia dicta ꝙ vētrē cito depur
get: quā vulgus corrupte citociā vocat. Lappa dicta ꝙ ha
beat caulē igentē ꝑ terrā dispositā. Hec herba a grecis phi
lātropos vocaẜ: ꝙ vestibꝰ hoiuꝫ ihereat ob aspitateꝫ sui.
Nasciẜ iuxta muros. Capillū veneris vocatum: siue ꝙ ela
psos post alopiciā capillos recreat: vel ꝙ capilloꝝ fluores
coerceat: vlꝫ ꝙ sit virgulis nigris lenibꝰ cū splēdore: q̄si ca
pilli. Nasciẜ in aquosis locis. Rubia dicta ꝙ radix eius sit
rubra: vn̄ ⁊ colorare lanas ꝓhibeẜ. Ancusa cuiꝰ radix ꝯtrita
digitos iſicit. Est eni colore sanguineo. vn̄ ēt pictoribus ad
purpurā efficiēdā vsui ē. Cameleon q̄ latine vascarago vo
catur eo ꝙ viscū gignat: i quo herēt aues q̄ ꝑpria volūtate
descēdūt ad escā. Cicuta: ꝑꝑ ꝙ in tyrso geniculatos nodos
habeat occultos vt canna: sic dr fossa ceca q̄ occulta ē. Hec
potui data iterficit. Hāc in carcere socrates bibit ⁊ expira
uit. Persiꝰ dicit: Sorbitio quē tollit dira cicute. Hec dū ho
minibꝰ venenū sit: capellas efficit pingues. Trifoliū est qd
greci trifillū vocāt: ꝙ sit folijs trinis ꝑ singulas ānotatio
nes. Flomos quā latini herbā lucernarē vocāt: ab eo ꝙ ad
lychinia ꝑficiat. Eadē ⁊ lucubros ꝙ lucem ꝓbeat vmbris.
Piretron grece dicta ꝙ habeat radicē incēdiosaꝫ atqꝫ coa
cernantē. Altea malua agrestis: siue malue viscus: sꝫ altea
ꝙ in altū surgat: ⁊ viscus qꝛ glutinosa est. Origanū qd latie
colora iterptaẜ: ꝑꝑ ꝙ infusuꝫ coloret vinū. Hec aūt herba
calida est: deducit etiā flegma ⁊ migiẜ. Titimallū vocabu
lū sūpsit ꝙ folioꝝ comā ad radiū solis circūacta cōuertat.
Nā greci solē titā vocāt: mallonē comā: ex quo cōfectū est
vt titimallū diceret. Huiꝰ spēs septē diuersis locis nascen
tes. Strignos q̄ latine herba salutaris vocaẜ: ꝑꝑ ꝙ dolorē
capitis ⁊ stomachi incēdiū mitigat. Eadē ⁊ vua lupina pro
pter semē eiꝰ vue sile. Pilogonos quā latini herbā sangui
nariā vocāt: ꝑꝑ ꝙ missa in naribus sanguinē moueat. Am
brosia quā latini apiū siluaticū vocāt: de qua Uir. Ambro
siqꝫ comedi vinū vertice odorē aspirauere. Apiago dicta
ꝙ flores eiꝰ apes maxime appetūt. Rosmarinū: quā latini
ab affectu herbā salutarē vocāt: cuiꝰ folia feniculi sūt silia
atqꝫ aspa: ⁊ rotatim terre ꝑstrata. Mēta agrestis quā greci
calaminti nostri vulgo nepeta vocauerunt: maioris vtutis
⁊ vehemēs in calore. Genicularis herba substerniẜ ob scor
pionū vim repellēdaꝫ. Gladiolus ꝙ sit folijs gladiȷ silibus
tyrso cubitali floribꝰ purpureis. Agaricū radix vitis albe.
Affodilos: quā latini a colore albutiū vocant. Scilla ꝙ no
cens sit: de qua supstitio gētiliū dicit: ꝙ si integra ad limē su
spēdaẜ: oīa mala fugat. Camipetos a grecis dicta ꝙ terre
adhereat: ⁊ odorē pini habeat. Hāc latini cucurbitularem
vocāt: ꝙ ex parte odorē cucurbite referat. Stafisagria h̄ ē
herba qnqꝫ digitoꝝ: huiꝰ semē cōmasticatū: humorē nimi
uꝫ capitis: deducit: gustu amarū: nasciẜ locis amenis. Sple
nos dicta ꝙ splenē auferat: siue scolopēdrios eo ꝙ folia ip
sius scolopēdro aiali sint silia. Nascitur in humidis petris
Nec caulē: nec floreꝫ: nec semen hꝫ: folia ipsiꝰ supficie viri
dia sunt: subter rufa ⁊ dānosa: spleneꝫ curat. Uolnus appel
latꝰ ꝙ radix eius volubilis sit ⁊ rotūda. Stoecas in isulis
stoecadibus nasciẜ: vn̄: ⁊ nuncupaẜ. Cyclaminos grece dcā
a quodā q ciclos vocatꝰ est: q primꝰ vtuteꝫ huius herbe iue
nit: siue ꝙ habeat radicē rotundā. Greci eni cycla rotundū
vocāt: cuius radix aut succus si vino fuerit admixtus ebrio
sos facit. Nasciẜ in siluosis locis ⁊ agrestibꝰ. Ampelos leu
ce siue brionia: quā latini vitā albā vocāt: vlꝫ a q̄litate colo
ris: vel ꝙ eius radix cōtrita ⁊ corpori infricata teneriorem
⁊ candidiorē cutē reddat. Nā ⁊ sucus baccarū eius lac vbe
ribus siccis reddit. Ampelosmelena. i. vitis nigra: eadēqꝫ la
brusca folia hedere similia in oībꝰ maior q̄ꝫ vitis alba: bac
cas similiter habēs que imaturitate nigrescunt: vn̄ ⁊ voca
buluꝫ sumpsit. Uiticella: herba a latinis appellata: ꝙ sicut
vitis qcquid ꝑximū habuerit apprehēdat. Corimbis: quos
anulos appellamꝰ. Buptalmon florē hꝫ croceū oculo simi
leꝫ: vnde ⁊ a grecis nomen accepit. Est autē caule molle: fo
lijs coliandri similibus. Nasciẜ iuxta muros ciuitatuꝫ. Flo
mos: quā latini verbascū vocāt: quarū altera est masculus
albidioribꝰ folijs atqꝫ angustioribꝰ: altera femina folijs la
tioribus atqꝫ nigris. Ferula vocata a medulla. Nā illā var
ro tradit esse ferule medullā: quā oppodelon greci vocant.
Nōnulli a feriēdo ferulā dicunt. Hac enim pueri ⁊ puelle
vapulare solent: huius sucus galbanū est. Papyrū dictuꝫ:
qd igni ⁊ cereis est aptū. Pyron eni greci ignē dicūt. Iūcus
dicitur eo ꝙ iunctis radicibꝰ hereat. Scyrpus a quo sege
tes tegunẜ sine nodo: de qua Enniꝰ: Querunt in scyrpo soli
ti ꝙ dicere nodū. Et i ꝓuerbio: Qui inimicus ē etiā in scyr
po nodū querit. Fucus genꝰ herbe est de qua tingiẜ vestis
dicta qꝛ mentiẜ alienū colorē. Un̄ ⁊ Uirg. Discet mētiri la
na colores. Alga nasciẜ in aquis stātibꝰ. Ita deniqꝫ nomen
sumpsit ab algore aque: vel ꝙ alliget pedes: qꝛ crassa est: fo
lijs aquā ex parte superātibꝰ. Ulua ⁊ typus herbe circa fō
tes ⁊ paludes stagnisqꝫ nascunẜ. Ex quibꝰ vlua: id est alga
mollis: ⁊ quodāmodo fungus dicta ab vligine. Typus vo
q̄ se ab aquis inflat. Un̄ etiā ambitiosoꝝ ⁊ sibi placentiuꝫ
hominū tumor typus diciẜ. Carix acuta herba ⁊ durissima
sparto similis: de qua Uirg. Et carice pastus acuta. Spar
tus frutex virgosus sine folijs ab asperitate vocatꝰ. Uolu
mina. n. funiū q̄ ex eo fiūt aspa sunt. Gramē a situ potius di
ctū ꝙ plurimoꝝ agroꝝ sit. Un̄ illud greci agreste vocaue
runt: lꝫ oīs herba gramē voceẜ ab eo ꝙ germineẜ: sicut ro
bur oīs ligni cutis: ⁊ spēs ab eo ꝙ sit firmissima. Filix a sin
gularitate folij dicta. Deniqꝫ ex vna vgula altitudine cubi
tali vnū scissuꝫ foliū gigniẜ res iplicata velut pēna. Auena
per u. litterā herba est: per b. vo lorū quo equi retinentur.
Auena herba seminalis segeti similis. Uirg. Urit. n. lini cā
pū seges: vrit auene penitꝰ ⁊ pro chalamo aliquotiēs. Zize
nia qd poete semp infelix loliū dicūt ꝙ sit inutile ⁊ infecun
duꝫ. Fenū dictū ꝙ eo flāma nutriẜ. Fos eniꝫ flāma est. Fe
nuꝫ qd est palea ꝑ e solā scribendū. fenū qd est lucrū ꝑ o ⁊ e
scribiẜ. Manipulū dicimꝰ fascē feni. Et dictus manipulus
ꝙ manū impleat.

De oleribus. Cap. X.

Hortus nominatur ꝙ semp ibi aliquid oria
tur: naꝫ cū alia terra semel in anno aliquid
creet: hortus nunq̄ꝫ sine fructu est. Olus ab
alendo dictū: eo ꝙ primuꝫ homines ab ole
ribus alerentur anteq̄ꝫ fruges ⁊ carnes ede
rent. Tm̄ eniꝫ pomis arborū ⁊ oleribus ale
banẜ: sicut aīalia herbis. Caulis est genera
liter herbarum ⁊ olerum medius frutex: qui vulgo tyrsus
dicitur: ꝙ a terra sursum conscendat: ex quo deriuatuꝫ est
vt specialiter quoddaꝫ genus olerum caulis diceret: quia
tyrsus ipsius amplius ceteris oleribus coalescit. i. crescit.

Est autē gn̄ale nomē. Ois.n.frutex caulis dr̄. Cauliū autez sunt gn̄a gnq3.i.cumanuz pōpeianū arcinū sabellicū bruci um. Cima dr̄ q̄si coma. Est.n.sūmitas olerū vl' arboꝝ i qua vigēs vtus n̄alis est. Malua genus herbę hortulanę q̄ ex parte gręco vocabulo appellaṫ. απο του μαλακιζεσθαι eo ꝙ molliēdi aluū soluēdiq3 nāz habeat. Cuius suco si qs se oleo mixto punxerit ab apib' negaṫ feriri. Folia eius ex oleo trita ꝛ iposita: scorpionib' credunṫ auferre torporem. Pastinaca vocata ꝙ radix eius pcipu' pastus sit hoīs. Est eni odoratu iocūda: cibo delectabilis. Rapa dicta a rapiē do.i.cōprehēdēdo. Est āt radice amplior nape: sapore dul cior: ꝛ folio tenuior. Napus a siūtudie vocat': nisi ꝙ folys latior ꝛ radicis gustu subacrior est. Nomis aūt affinitas in vtrisq3 idē pene cōis: q2 vtrūq3 semē in alteruz vicissiz mu taṫ. Nā rapa in alio solo: vt Emilian' ait: per bieniū muta tur in napū: in alio vo napus trāsit in rapā. Napocaulis ex duob' olerib' cōpositū nomē h3: q2 dū sit sapore napo silis nō in radice sed in tyrso ꝯscēdit vt caulis. Sinapis appella tur ꝙ folys sit silis napis. Hęc vt auctores aiūt calidā vtu tez h3 ꝛ egeriṫ: s3 stringit vrinā. crudū in cibo sūptū: stoma cho ꝯriuz: coctū vo in olere iuuat stomachū: semē aūt eius trituz cū aceto serpentiū vulnera curat. Raphanum gręci nos radicē vocam': eo ꝙ totus deorsuz nitiṫ duz reliq̄ ole ra in sūma magis ꝓsiliant. Cuius semine macerato quisqs suas manus ifecerit serpētes ipune tractabit. Sigdē ex ip sius radice etiā ebur albescit. In cibo quoq3 veneno obsi stit. Nā ꝯtra venena radices: nuces: lupini: citria: apiū: ruta ꝓsunt: sed ꝯtra futurū nō ꝯtra acceptuz venenū. Vn̄ ꝛ apō veteres ante alias epulas hęc solebāt mēsis appōi. Lactu ca dicta est ꝙ abundātia lactis exuberet: seu q2 lacte nutri entes feminas implet. Hęc ꝛ in viris veneris vsuz coercet. Lactuca agrestis est quā sarraliā noiam': eo ꝙ dorsuz ei' in modū serrę est. Intub' gręcū nomē est. Et intub' ꝙ int' sit tofus. Cepa vocaṫ: q2 nō aliud est nisi tm̄ caput. Ascalo nia nuncupata ex vna vrbiū palęstinę q̄ ascalon dr̄: vn̄ ꝓus aduecta est. Alliū dictū ꝙ oleat. Ulpicū appellatuz ꝙ ally odorē habeat. Faselos vocari aiunt a faselo insula gręcię: vbi nō ꝓcul mōs olympus est. Porrū: cuius duo gn̄a sunt: capitatuz ꝛ sectile. Capitatū mai'. sectile paruulum. Beta apud nos oleris gen': apud gręcos lr̄a est. Blitū gen' oleris saporis euanidi: q̄si vilis beta. Cucumeres ꝙ sint iterdum amari: q dulces nasci ꝓhibenṫ si lacte mellito eoꝝ semē in fūdaṫ. Cucurbita apopores. Sane pepo: melipepo: ocimū: gręca noīa sunt: ꝛ origo eoꝝ latinis icerta. Olus molle atri plex brassica: olisatrū. Nasturtiū sapor appellauit: ꝙ acrio nia sui nasū torq̄at. Fūgi ꝙ aridi ignē acceptū ꝯcipiāt. Fos eni ignis est: vnde ꝛ esca vulgo dr̄: ꝙ sit fomes ignis ꝛ nutri mētū. Aly dicūt fungos vocatos: ꝙ sint ex eoꝝ genere qui dam interēptory: vn̄ ꝛ defuncti. Tubera tumor terrę ꝓdit eaq3 cā nomē illi dedit. Uolui appellati: ꝙ sint volubiles ꝛ rotūdi. Asparagus ꝙ sit spinosa ꝛ aspa: ꝛ frutex eius: ex qua gigniṫ. Capparis a gręcis nomē sumpsisse videṫ ꝙ habeat rotūda in sūmitatib' seminuz capitella. Armoracea hoc est lapsana. Lapistrū: Lapatia: hęc in cibo sumpta stomachuz cōfortat: venerē reprimit. Carduus gen' herbę spinosę. hu ius nā mordax ꝛ subaustera ē ꝛ mollis: frigidus ꝛ idigestus sucus eius alopicias curat. Eruca quasi vruca ꝙ ignitę sit virtutis: ꝛ in cibo sępe sumpto veneris icēdiū moueat. Hu ius spēs duę: quaruz altera vsualis: altera agrestis acrioris virtutis: vtraq3 tamē veneris cōmouens vsum.

¶ De odoratis oleribus. Cap. XI

Apiuz dictū ꝙ ex eo apes.i. caput antiquoꝝ triū phantiū coronabaṫ. Hercules aūt hāc herbam pmus capiti circūtulit. Nā nunc populū capite ꝓferebat: nūc oleastrū: nunc apiuz. Cui' radices efficaciter pugnāt cōtra insidias venenoꝝ. Ei' generis sunt petrosilenon: iposilenon: ꝛ oleosilenon. Petro silenon vocatū ꝙ sit simile apio ꝛ nascatur in petris monti busq3 ꝓruptis: qd nos petrapiuz dicere possumus. Silenon eni gręce apium dicitur: sed est summuz ac ꝓbabile mace donicuz gustu suaue ꝛ odore aromatico. Iposilenon dictū ꝙ sit durū ꝛ austerum. Oleosilenon ꝙ mollior folio ꝛ cau le tenerū. Feniculuz latini vocant: ꝙ eius tyrsi seu radicis sucus acuat visum: cuius vtus traditur vt serpētes annuaz senectutē ei' gustu deponāt. Hoc olus gręci maratron vo cant. Ligusticū a regione nomē accepit. Nascitur.n. pluri muz in liguria odore aromatico ꝛ gustu acre. Aneson gręci dicunt: siue vt latini anesuz: herba oibus cognita: acerrime feruens. Coriandruz ex gręco nomine sumptuz: qd illi cori on vocant: cuius semen in dulci vino datuz: proniores red dit in venerē: si supra moduz dederis amentiaz nutrit. Ca nos etiā ex coriandro infici traditur est. Ruta dicta ꝙ sit feruentissima: cuius altera agrestis atq3 virtute acrior: sed vtraq3 feruentissima cōprobaṫ. Hanc venenis repugnare mustelę docent: q̄ dum cū serpente dimicauerint cibo eius armantur. Inula quā rustici alam vocant: radice aromati ca: odoris summi cum leni acrimonia. Menta genus her bę odoriferę: huius genera sex.

Incipit liber decimusoctauus.

¶ De bellis. Cap. I.

Primus bella in tulit Ninus assiriorum rex. Ipse eni finib' suis nequaq̄ cōtētus humanę societatis fędus irrūpens exercit' du cere: aliena vastare: liberos populos aut trucidare aut subycere cępit: vniuersāq3 asyam vsq3 ad libyę fines noua seruitute perdomuit. Hinc iam studuit orbis in mutuo sanguine grassari al terna cęde. Quattuor autē sunt gn̄a belloꝝ.i. iustū: iniustū: ciuile: ꝛ plusq̄ ciuile. Iustū bellum est qd ex ꝓdicto geritur de rebus repetitis: aut pro pulsandorum hostiū causa. Iniustum bellū est qd de furo re nō de legittima ratione initur. De quo in republica Cice ro dicit. Illa iniusta bella sunt quę sunt sine causa suscepta Nā extra vlciscendi aut propulsandoꝝ hostiū causa: bellū iustum geri nullū potest. Et hoc idem Tu: lius paruis iter iectis subdidit. Nullū bellū iustuz haberi videṫ: nisi denū ciatum: nisi dictū: nisi de repetitis rebus. Ciuile bellum est inter ciues orta seditio: ꝛ concitati tumultus: sicut inter syl lam ꝛ mariū: qui belluz ciuile inuicē in vna gente gesserūt. Plusq̄ ciuile bellū est vbi nō solū ciues concertant: s3 ꝛ co gnati: quale actū est inter cęsarez ꝛ pompeiū: q̄n gener ꝛ so cer inuicē dimicauerūt. Siquidē in hac pugna frater cum fratre dimicauit: ꝛ pater aduersus filiū arma portauit. Lu canus: In fratrū ceciderūt ꝓmia fratris. Item: Cui ceruix cęsa parentis cederet. Bella itaq3 dicunṫ interna: externa: seruilia socialia: piratica. Naz piracica bella sunt sparsa la tronum manus per maria myoparonibus leuib' ꝛ fugaci bus: non solum nauiū comeat': sed etiā insulas ꝓuinciasq3 vastātibus. Quos primū Cneus pōpeius post multā vasta tionē quā terra mariq3 diu egerat: mira celeritate cōpres sit ac superauit. Sicut autem belluz vocatur qd contra ho stes agitur: ita tumultus qui ciuili seditione cōcitatur. Nā seditio est dissensio ciuiuz: dicta ꝙ seorsuz aly ad alios eāt Aly ęstimant dissensionem animoꝝ seditionē vocari: quā gręci diastasin vocant. Quo autē differat vtrūq3 cicero do cet. Potest enim inquit esse bellum vt tumultus non sit.

Potest eni inquit esse belluz vt tumultus nō sit. Tumult' aūt esse sine bello nō pōt. Quid ē autē aliud tumult' nisi ꝑ turbatio tāta vt maior timor oriaṫ: Un̄ etiā dict' tumult': q̄si timor multus. Grauior aūt ē tumultus q̄3 bellū. Naz in bello vacatōes valent: in tumultu nō valēt. Differt autem bellū: pugna: ꝛ ꝓliū. Nā bellū vniuersuz dr̄: vt punicū. Hu ius partes sunt pugnę: vt cannēsis: termēsis. Rursuz i vna pugna multa sunt pręlia. Aliud.n. in cornibus: aliud in me dia: aliō i extrema acie geriṫ. Bellū igiṫ ē totū: pugna vni' diei: ꝓliū pars pugnę ē. Bellū antea duellum vocatū: eo ꝙ due sunt partes dimicantiū: vel ꝙ alteꝝ faciat victorē: alte ruz victū. Postea detracta littera d: ꝛ mutata v in b: dictū ē bellū. Aly ꝑ antiphrasin putāt bellū ꝙ sit horridū: vn̄ ē il lud, Bella horrida bella: cū bellū cōtra sit pessimū. Pręlia dr̄ a ꝓmēdo hostis hostē. Un̄ ꝛ ꝓlia ligna qbus vua premi tur. Pugna vocata eo ꝙ initio vsus fuisset in bello pugnis cōtendere: vel q2 ꝓmo belluz pugnis incipiebant. Un̄ ꝛ pu gna etiā duoꝝ ē aliq̄n ꝛ sine ferro. Quattuor autez in bello aguṅṫ: pugna: fuga: victoria: pax. Pacis vocabulū videtur a pacto sumptū. Posteri' aūt pax accipiṫ: fędus ꝓmuz iniṫ. Fędus ē pax quę fit inter dimicātes: vel a fide: vel a feciali bus.i. sacerdotibus dictū. Per ipsos eniz fiebant fędera: si cut per sęculares bella. Aly fędera dicta putant a porca fę de ꝛ crudeliter occisa: cuius mors optabaṫ ei q a pace resi lisset. Uirgilius. Et cęsa iūgebāt fędera porca. Fęderis par tes inducię. Et dictę inducię q̄si in dies ocia.

¶ De triumphis. Cap. II.

Omne regnū sęcli hui' bellis quęriṫ: victo rys ꝓpagaṫ. Uictoria dicta ꝙ vi.i. virtute adipiscaṫ. Hoc ē eni ius gētiū: vim vi expel lere. Nā turpis ē dolo q̄sita victoria. Certa aūt victoria ē: vel occisio hostis: vl expolia tio: vel vtrūq3. Nō ē aūt iocūda victoria q̄ ꝑ imensa detrimēta cōtingit. Et hoc est qd laudat Salusti' duces victoriā in cruento exercitu depor tasse. Pōpa dicta ē gręca significatiōe απο του πομπευ σαι hoc ē publice ostētari. Pręcedit aūt victoria pōpā: iō ꝙ ituris ad hoc certamē ꝓmū ē victorię votū. Tropheum dictū απο της τροπης.i.a ꝯuersione hostis ꝛ fuga. Naz ab eo ꝙ hostē qs fugassz merebaṫ tropheū: ꝙ occidisset tri umphū: q dictus ē απο της θριαμβης.i. ab exultatione. Plenę eni victorię triūphus debeṫ: semiplenę tropheū: q2 nōdū plenā ē cōsecutus victoriā. Nō.n. obtinuit: s3 fugauit exercitū. Hęc tn̄ noia scriptores ꝯfundūt. Tranqllus aūt triūphū latine dicit poti' appellatū: ꝙ is q triūphās vrbez ingredereṫ: tripartito iudicio honorareṫ. Nā ꝓmū de triū pho duci cōcedēdo exercitū iudicare solitū erat: secūdo se natū: tertio populū. Erat aūt apud romanos mos vt trium phantes quadrigis veherenṫ: ex illo ꝙ soliti sint ꝓores du ces hoc habitu bella iire. Quicūq3 autē in cōflictu vicisset. palma aurea coronabaṫ: quia palma stimulos hēt. Qui ve ro sine ꝯflictu fugiētē ꝓstrasset: laurea: eo ꝙ hęc arbor sine spinis ē. Nāq3 ꝛ purpureā ꝛ palmatā togā triūphātes idue banṫ. ꝛ scipionē cū sceptro in manu gerebāt: ad imitationē victorię scipionis: licz ꝛ scipio baculus sit quo hoīes innitū tur. unde ꝛ ille prim' corneli' scipio appellat' est: q2 in foro pr̄ ei' cęcus innixus eo ambulabat. Sup scipionē aūt aqui la supsedebat ob indiciū ꝙ ꝑ uictoriā quasi ad supnam ma gnitudinē accederēt. Inde ꝛ colore rufo pliniebāṫ: q̄si imi tarenṫ diuini ignis effigiē. Qd vo a carnifice ꝯtingebanṫ. id erat indicio ut ad tantū fastigiū euecti: mediocritatis hūa nę cōmonerenṫ. Duobus aūt generib' deleṫ exercitus: aut iternitione aut dispsione. Salusti': Hostes ingt oppsi: aut dilapsi forent. Sic ꝛ vtrūq3 Uirgilius. Internitiōe: vt sub mersasq3 obrue puppes. Dispsione: vt age ꝛ disyce corpora pōto. Spolia hostiū pręda: manubię: exuuię partes. Pręda a prędādo vocata. Manubię eo ꝙ manib' detrahūṫ. Hę ꝛ exuuię ab exenudo dictę: q2 exuūṫ. Hę ꝛ ptes: a pi diuisiōe ꝑ ꝑsonaꝝ q̄litate ꝛ laboꝝ iusta dcisiōe. Spolia āt a pallys q̄si expallia: victis.n. detrahuntur.

¶ De signis. Cap. III.

Signa belloꝝ dicūṫ ꝙ ex his exercit' ꝛ pugnā di ꝛ victorię rceptui accipit symbolū. Nā aut ꝑ vocē tubę aut ꝑ symbolū admoneṫ exercit' legionū. Pricipalia signa aqlę: dracōes ꝛ pilę. Aqlę iō ꝙ eadem auis iouis i armis auspicio fuerit. Nā dū idē iouis aduersus titanas ꝓfi cisceret: aqlaz ei i auspicio apparuisse ferūt quā ille ꝓ idicio victorię acceptā tutelę suę auspicat' eā legiōi signū dedit: quo factū ē vt deiceps militū signis cōmitteret. Cui' luca n' meminit dicēs. Signa pares aqlas ꝛ pila minātia pilis. Draconū signa ab apolline morte phitonis ꝓpētis ichoata sūt. dehic a gręcis ꝛ romanis i bello gestari cęperūt: Pilaz i signo ꝯstituisse ferṫ august' pp natiōes sibi i cūcto orbe sub iectas vt magis figurā orbis oñderet. Uexlliū ꝛ ipz signuz bellicū tractū: nomē hn̄s a veli dimiutiōe q̄si vellilū. Sub romulo āt fasciculos fęni ꝓ vexilis milites habuerūt. Hic ꝛ manipuli appellanṫ. Manipulos.n. dicim' fasces feni ꝙ manū ipleāt. Cętera signa diuersis ꝓlata agminib' s3 mili tarem consuetudinē existūt ꝑ quę exercit' ꝓmixtione pręli orum agnoscitur.

¶ De buccinis. Cap. IIII.

Buccina ē q̄ signū daṫ i hoste: dicta a voce q̄ si vocina. Nā pagani agrestesq3 ad omnem vsū buccina ad cōpeta ꝯuocabāṫ: ꝓpe q̄ hoc agrestib' signū fuit. De quo. Propti': Bucci na cogebat ꝓscos ad arma qrites. Hui' clan gor buccinū dr̄. Tubā tyrheni ꝓmū iueneṙt vn̄. Uirgilius. Tyrrhenusq3 tubę mugire ꝑ ęthera clāgor. Hāc.n.a thirenis ꝓdōib' excogitatā dn̄t cū dispsi circa ma ritimas oras non facile ad q̄scūq3 ꝓde occasiōez voce aut buccina ꝯuocarenṫ vētoplęrūq3 obstrepēte. Hinc postea bellicys certamib' adhibita ē ad denuncianda signa bello rū vt vbi exaudiri ꝓcopꝛ tumltu ñ poterat: sonit' tubę clā gētis attigeret. Tuba āt dcā q̄si tossa.i. caua: Itē tuba q̄si ti bia. Inter tubā āt ꝛ buccinā veteres discernebāt. Nā buc cia isonās sollicitudinē ad bella dnūciabat. Uir. Qua buc cnia signū dira ddit. Tuba āt ꝓliū idicabat: vt At tuba ter ribili sonitu. Cuius sonitus varius est. Nam interduz cani tur vt bella committantur: interdum vt insequantur eos qui fugiūt: interdum receptui. Nā receptus dicitur quo se exercitus recipit: vn̄ ꝛ signa receptui canere dicunṫ. Classi ca sunt cornua quę cōuocādi causa erant facta: ꝛ a calando classica dicebanṫ. De qbus Uirgilius. Classica iāq3 sonant. Apud amaçonas aūt nō tuba sicut a regibus: s3 a regina si stro vocabatur feminaꝝ exercitus.

¶ De armis. Cap. V.

Arma generalr oiuz reꝝ instrumenta sunt: vn̄ ꝛ vbi reponūṫ: armaria dicta sūt. Itē arma ꝛ tela oiuz geneꝝ: s3 arma sunt qbus ipsi tuemur: tela q̄ emittimus. Nā arma duplicia idest quibus ꝑ cutimur vel quibus tegimur. Arma autē ꝓprie dicta sunt: eo ꝙ armos tengunt. Nam arma vel ab armis dicūṫ.i. hu meris: vt latus hic asta ꝑ armos acta tremit: vel απο του αρηος.i.a marte.

¶ De gladys. Cap. VI.

Gladius generaliter diciṫ ensis in pręlio: s3 ensis ferꝝ tm̄: gladius vero totus. Proprie aūt appellaṫ gladius ꝙ gulaz diuidit.i. cer nicem secat. Ad hoc enim primū est factus. Nam cętera mēbra securibus magis cędū tur: collum gladio tm̄. Acies autē glady ab acumine dicta est. Capulus vocatur. vel q2 caput est glady: vel q2 ibi capitur vt teneatur. Nam alibi

acies ferri nō finit. Mucro nō tm̄ gladij ē: ſʒ cuiuſlibet teli acumē: dictus a longitudine. Naʒ macron greci longuʒ dicunt: hinc ⁊ macherę. Machera aūt eſt gladius longus ex vna parte acut⁹. Framea vero gladius ex vtraqʒ parte acutus: quā vulgo ſpatam vocāt. Framea aūt dicta q2 ferrea eſt. Nam ſicut ferramētū: ſic framea dicit̄: ac ꝓinde omis gladius rompheа. Spata a paſſione dicit̄ greco verbo: qm̄ patin grece dicitur pati: vn̄ ⁊ patioꝛ ⁊ patit̄ dicim⁹. Alij ſpataʒ latine autumant dictā eo ꝙ ſpacioſa ſit. i. lata ⁊ ampla. Unde ⁊ ſpatula in pecoꝛib⁹. Semiſpatiuʒ gladius eſt a medio longitudine ſpatę appellatus: nō vt impꝛudēs vulgus dicit: ſine ſpacio: dum ſagitta velocioꝛ ſit. Pugio a pungendo ⁊ tranſfigendo vocat̄. Eſt. n. gladi⁹ paruus ⁊ biſacut⁹ lateri adherēs. Idē ⁊ clunabulū dictū: ꝙ religet̄ ad clunem. Celidoniac⁹ gladi⁹: ferꝝ ē latū cui⁹ duplex mucro ac biſurcus in modū caudę hirūdineę formatur: vnde ⁊ celidoniac⁹ dicit̄. Sica a ſecādo dicta eſt. Eſt. n. gladius breuis quo maxime vtunt̄ qui apud italos latrocinia exercēt: a quo ⁊ ſicarij dicti ſunt. Trāquillin⁹ aūt dicit: dū cuiuſdā gladiatoꝛis i ludū emiſſi gladi⁹ curuat⁹ fuiſſet: ex acie recta ꝑcurrit vn⁹ ad eū coꝛrigendū: tumqʒ a pugnāte miſſum ē: ſica pugnabo: inde ſicę nomē datū eſt. Secures ſigna ſunt: quę ante cōſules ferebāt̄: ne aut vſuʒ ꝑderēt belli: aut vacātes ocio aſpectum amitterēt gladioꝝ. Quas ⁊ hiſpani ab vſu francoꝝ per deriuationem franciſcas vocant.

¶ De aſtis. Cap. VII.

Aſta eſt contus cū ferro: cuius diminutiuū facit aſtile. Nomē aūt aſta ab aſtu ſubſumpſit: vnde ⁊ aſtutia. Cont⁹ ferrum nō habet: ſʒ tm̄ cuſpide acuta eſt. Uirgili⁹. Ferrataſqʒ trudes ⁊ acuta cuſpide contos. Cont⁹ auteʒ q̄ſi conit⁹. Eſt. n. conitus acuta rotunditas. Trudes amites ſūt: cū limato ferro: q̄ greci aplustria dicūt. Trudes aūt dn̄r ab eo ꝙ trudūt ⁊ ōtrudūt. Uirgili⁹. Ferrataſqʒ trudes. Uenabula dcā q̄ſi venatui habilia. Excipia q2 veniētē excipiūt: q̄ſi excipiabilia. Excipiūt. n. apꝛos: expectāt ſuſcipiūtqʒ leōes: itrāt vꝛſos: ſit tm̄ firma manus. Lancea ē aſta amētū hn̄s i medio. Dicta aūt lācea ꝙ ęq̄ lance. i. ęq̄li amēto ponderata vibꝛat̄. Amētū vinculū eſt iaculoꝝ aſtiliū qd̄ medijs aſtis aptat̄. Et īde amentuʒ: q media aſta religat̄ vt iaculet̄. Claua ē q̄lis fuit hercul̄: dcā ꝙ ſit clauis ferreis inuicē religata: ⁊ ē cubito ſemis facta in lōgitudine. Hęc ⁊ cateia quā Hoꝛati⁹ caiā dicit. Eſt. n. gen⁹ gallici teli ex materia q̄ maxime lēta: q̄ iactu nō qdē longe ꝓpter grauitatē euolat: ſʒ quo ꝑuēit vi nimia ꝑfringit: ꝙ ſi ab artifice mittat̄: rurſuʒ rediī ad eū q miſit. Huius meminit Uirgilius dicēs. Teutonico ritu ſoliti toꝛquere cateias. Un̄ ⁊ eos hiſpani ⁊ galli teutonos vocāt. Falarica ē telum ingēs toꝛno factū hn̄s ferꝝ cubitale ⁊ rotūditatē de plūbo in modū ſphere i ipa ſūmitate: dr̄ etiā ⁊ ignē habere affixū. Hoc āt telo pugnat̄ de turrib⁹ q̄s falas dici manifeſtū eſt. Juuenal̄. Cōſul̄ an̄ falas delphinoꝛūqʒ ⁊ colūnas. A fal̄ igr̄ dicta ē falarica: ſicut a muro mural̄. Sane falaricā Lucanus dicit neruis mitti toꝛtilib⁹ ⁊ quędam machina: vt nūc vibꝛata falarica neruis. Uirgili⁹ vo ait turnū manu falarica iaculaſſe. Pila ſunt arma iaculoꝝ atqʒ teloꝝ a toꝛquendo vl̄ emittēdo vocata. De qbus Lucanus. Signa pareſqʒ aqlas ⁊ pila minantia pil̄. Cui⁹ ſinglare pilū dicit̄. Telū vocat̄ ſm grecā etymologiaʒ απο του τηλο εν quod longe iaci pōt: q̄uis abuſiue dicat̄ ⁊ gladius: vt eſt illud. At nō hoc telū mea qd̄ vi dextra verſat. Pꝛopꝛie aūt teluʒ a lōgitudine dicit̄. Unde ⁊ muſtela dicitur ꝙ longioꝛ ſit q̄ mus. Cuſpis aſtile amentatū a ceſpite dicta: qd̄ ē virgultum. Uirgilius. Et paſtoꝛalē pꝛefixa cuſpide mirtyuʒ. Pꝛopꝛie autem cuſpis poſterioꝛ pars aſtę eſt.

¶ De ſagittis. Cap. VIII.

Sagitta a ſagaci iactu. i. veloci ictu vocata. Pennis. n. fert̄ q̄ſi auis: vt celeriter moꝛs ꝑcurrat ad hoies. His pmū cretēſes vſi ſūt. Quib⁹ pennę iō vt dixim⁹ agglutināt̄ vt leues ſint ⁊ ꝑuolēt ſcutatos. Spicula ſunt ſagittę vl̄ lanceę breues: ab ſpicaꝝ ſpecie nūcupatę. Scoꝛpio ē ſagitta venenata arcu vl̄ toꝛmētis excuſſa. Quę dum ad hominē venerit: virus quo figit infundit: vnde ⁊ ſcoꝛpio nomen accepit.

¶ De pharetris. Cap. IX.

Pharetra ſagittaꝝ theca: a ferēdo iacula dicta: ſicut ⁊ pheretrū vbi fun⁹ defert̄: quę iō etymologiā cōmuneʒ hn̄t q2 pharetra moꝛtes: pheretrū moꝛtuū poꝛtat. Coꝛiti⁹ ꝓpe ſūt arcuū thecę: ſicut ſagittaꝝ pharetrę. Uagina appellat̄ eo ꝙ i ea mucro vel gladi⁹ baiulet̄. Theca ab eo ꝙ aliqd receptū tegat c. littera ꝓ g. poſita. Alij greco noīe thecam vocari aſſerūt ꝙ ibi reponat̄ aliqd. Inde bibliotheca libꝛoꝝ repoſitio dicit̄. Dolones ſunt vaginę lignee: inter quas latet pugio ſub baculi ſpecie. Dolones aūt a dolo dicti ſunt ꝙ fallāt ⁊ decipiāt ferro cū ſpeʒ ꝑferāt ligni. Hos vulg⁹ greco noīe oxos vocāt. i. acutes. Un̄ ⁊ apud medicos acut⁹ moꝛb⁹ oxea vocat̄. Arcus vocat̄ eo ꝙ arceat aduerſarium. Inde ⁊ arces dn̄r a qbus arcent̄ hoſtes. Itē arcus ob ſpeciē ꝙ ſint curuati artius.

¶ De fundis. Cap. X.

Funda dicta eo ꝙ ex ea fundant̄ lapides. i. emittant̄. Haꝝ vſus pmū in iſul̄ quę baleares dicūt̄ inuentus eſt. Uirgilius: balearis verbera fūdę. Baliſta gen⁹ toꝛmēti: ab emittendo iacula dicta. Bali enim grece mittere dicitur. Toꝛquet̄ enim verbere neruoꝝ ⁊ magna vi iacit aut aſtas aut ſaxa. Inde ⁊ fundibalus q̄ſi fundēs ⁊ emittēs. Cōtra baliſtā teſtudo valet. Series. n. fit armoꝝ vmbonibus inter ſe colligatis.

¶ De ariete. Cap. XI.

Arieti nomē ſpecies dedit: eo ꝙ cum impetu ipingit muꝝ in modū arietū pugnātiuʒ. Ualidę. n. ac nodoſę arboꝛis caput ferro veſtit̄: eaqʒ ſuſpenſa funib⁹ multoꝝ manu ad murū impellitur: deinde retroꝛſum ducta: impetu maioꝛe deſtinat̄: ſicqʒ ictib⁹ crebꝛis cōcuſſuʒ muri latus cedit: cauatumqʒ irrumpit ac feneſtrā facit. Cōtra impulſuʒ arietis remediū eſt: ſaccus paleis plenus ⁊ in eū locū dimiſſus quo aries ꝑcutit. Laxo. n. ſaccoꝝ ſinu ictus arietis illiſus mollit̄. Durioꝛa. n. molliorib⁹ facili⁹ cedūt. Plutei ſūt crates coꝛio crudo itextę: q̄ i ope faciēdo hoſti obijciūt̄. Muſculus cuniculo ſimilis ſit quo murus perfodit̄: ex quo ⁊ appellatur: quaſi muruſculus.

¶ De clypeis. Cap. XII.

Clypeus ē ſcutuʒ mai⁹: dict⁹ ab eo ꝙ clepet. i. celet coꝛp⁹: ꝑiculiſqʒ ſubducat: απο του κλεπτειν. Oppoſitus. n. ſua defenſione ab aſtis ⁊ iaculis coꝛp⁹ munit. Clypeus āt peditū ē: ſcutū eqtū. Scutū appellatū eo ꝙ a ſe excutiat teloꝝ ictū. Ut. n. telis reſiſtat̄: clype⁹ an̄fert̄. Umbo ſcuti ps media ē: q̄ſi vmbilicus. Ancile vocat̄ ſcutū breue ⁊ rotūdū. De quo Uirgilius. Leuaqʒ ācile gerebat. Et ācile dcm̄ ab anciſiōe ꝙ ſit ab omi pte veluti āciſuʒ ac rotundū. Ouidi⁹. Idqʒ ancile vocāt ꝙ ab oī pte reciſuʒ. Qua q2 notes ocul̄ angl̄s oīs abeſt. Pelta ſcutū bꝛeuiſſimū i modū lunę medię. Cui⁹ meminit liber regū. Fecit rex ſalomō ducēta ſcuta de auro puro: ⁊ trecētas peltas ex auro pꝛobato. Cetra ſcutū loꝛeū ſine ligno: quo vtunt̄ afri ⁊ mauri. De quo poeta. Leuā cetra tegit. Parma leuis arma q̄ſi paru⁹ clype⁹. Dicit̄ aūt ⁊ teſtudo ſcutū. Nā i modū teſtudinis ſit clypeus. Eſt ⁊ teſtudo ſcutoꝝ cōnexio curuata i teſtudinis modū. Nāqʒ in armatoꝝ generibus milites ēt ab aialibus noia ſumūt: vt aries. Et Saluſtius: i modū inqt herīcij militaris.

¶ De loꝛicis. Cap. XIII.

l Loꝛica vocat̄ eo ꝙ loꝛis careat: ſol̄. n. circulis ferreis ꝯtexta ē. Squama ē loꝛica ferrea ex laminis ferreis aut ęreis ꝯcatenata: i modū ſquamę piſcis: ⁊ ex ipſo ſplēdoꝛe ſq̄maꝝ ⁊ ſilitudie nūcupata ē. De cilitijs aūt ⁊ polit̄ ⁊ regū t̄ loꝛicę.

¶ De galeis. Cap. XIIII.

c Caſſis de lamina ē: galea de coꝛio. Naʒ galeros coꝛiū dr̄. Caſſidē āt a tuſcis noiatā dicūt. Illi. n. galeā caſſiʒ noiant: credo a capite. Apex ē qd̄ in ſūma galea eminet: quo figit̄ criſta: quā greci conū vocāt. Nā conus ē curuatura quę in galea pꝛominet ⁊ ſupꝛa quā criſtę ſunt.

¶ De foꝛo. Cap. XV.

Foꝛus exercēdaꝝ litiū loc⁹: a fando dictus: vl̄ a phoꝛoneo rege q pmus grecis legeʒ dedit. Qui locus ⁊ roſtra vocat̄ ab eo ꝙ ex bello punico captis nauibus carthaginēſiū: roſtra ablata ſunt: ⁊ i foꝛo romāo ꝑfixa: vt eēt huius inſigne victoꝛię. Conſtat autē foꝛus cā: lege: ⁊ iudice. Cā vocat̄ a caſu quo euēit. Eſt. n. mā ⁊ oꝛigo negocij: necdū diſcuſſiōis examine patefacta: q̄ dū ꝓponit̄ cā ē: duʒ diſcutit̄ iudiciū ē: duʒ finit̄ iuſticia: vocatū aūt iudiciuʒ q̄ſi iuriſdictio: ⁊ iuſticia q̄ſi iuris ſtatus. Judicium āt pus inq̄ſitio vocabat̄. Un̄ ⁊ actoꝛes iudicioꝝ: ⁊ ꝑpoſitos q̄ſitoꝛes: vl̄ q̄ſitoꝛes vocam⁹. Negociuʒ mlta ſignificat: mō actū rei alicui⁹: cui ꝯtrariuʒ ē ociuʒ: mō actionē cauſę: qd̄ ē iurgiū litis. Et dcm̄ negociuʒ q̄ſi nec ocium. i. ſine ocio. Negociuʒ āt i cauſis: negociatio in cōmercijs dr̄: vbi aliqd dat̄ vt maioꝛa lucrent̄. Jurgiuʒ dcm̄: q̄ſi iuris gariuʒ: eo ꝙ hi q cām dicunt iure diſceptēt. Lis a ꝯtētōe limitis ꝑus nomen ſumpſit: De q̄ Uirgilius. Limes erat poſit⁹ litē vt diſcerneret agri. Cā aut argumēto: aut ꝓbatōe ꝯſtat. Argumentuʒ nunqʒ teſtibus: nunq̄ʒ tabulis dat ꝓbationē: ſʒ ſola iueſtigatione iuenit veritatē: vn̄ ⁊ dcm̄ argumētuʒ. i. argutū iuētū. Pꝛobatio āt teſtibus ⁊ fide tabulaꝝ ꝯſtat. In omni āt iudicio ſex pſonę regrūt̄: iudex: accuſatoꝛ: reus: ⁊ tres teſtes. Judex dict⁹: q̄ſi ius dicēs ꝑplo: ſiue ꝙ iure diſceptet. Jure aūt diſceptare ē iuſte iudicare. Nō ē āt iudex ſi nō ē in eo iuſticia. Accuſatoꝛ vocatus: q̄ſi adcauſatoꝛ: q2 ad cām vocat eū quē appellat. Reus a re q̄ petit̄ nuncupat̄: q2 q̄uis ſceleris cōſcius nō ſit: reus tn̄ dr̄: q̄ diu i iudicio ꝓ re aliq̄ petit̄. Teſtes ātiqtus ſupſtites dicebāt̄: eo ꝙ ſup ſtatuʒ cauſę ꝑferebant̄. Nūc parte ablata noīs teſtes vocāt̄. Teſtis āt ꝯſideꝛat̄: cōditōe: nā: ⁊ vita. Cōditōe ſi liber: nō ſeruus. Naʒ ſępe ſuus metu dominātis teſtimoniū ſuppꝛimit vitatis. Nā: ſi vir nō fęmina. Nā variuʒ ⁊ mutabile ſemꝑ fęmina. Uita: ſi inocēs ⁊ iteger actu. Nā ſi vita bona defuerit: fide carebit. Nō. n. pōt iuſticia cū ſcelerato hr̄e ſocietatē. Duo ſunt autē genera teſtiū: aut dicēdo id qd̄ viderunt: aut ꝑferēdo id qd̄ audierunt. Duobus autē modis teſtes delinquunt: cuʒ aut falſa pꝛomunt: aut vera ſilentio obtegunt.

¶ De ſpectaculis. Cap. XVI.

Spectacula vt opinoꝛ: genāl̄r noiant̄ voluptates: q̄ nō ꝑ ſemetipſa iquināt: ſʒ ꝑ ea q̄ illic gerunt̄. Dcā aūt ſpectacl̄a eo ꝙ hoib⁹ publica ibi ꝑbeat̄ iſpectio. Hęc ⁊ ludicra nuncupata: ꝙ i ludis gerāt̄: aut i ſcęnis. Ludoꝝ oꝛigo ſic tradit̄. Lydij ex aſia trāſeuntes in hetruria ꝯſederūt: duce tyrrheno: q fratri ſuo ſucceſſerat in regno. Cōtētōe igr̄ i hetruria iter cęteros ritus ſupſtitionū ſuaꝝ ſpectacula quoqʒ religiōis noīe iſtituerūt. Inde romani arceſſitos artifices mutuati ſunt: ⁊ īde ludi a lydijs vocati ſūt. Uarro āt dicit ludos a luſu vocatos: ꝙ iuuenes ꝑ dies feſtos ſolebāt̄ ludi exultatōe delectare pplm̄. Un̄ ⁊ eum luſuʒ iuuenū ⁊ diebus feſtis ⁊ tēplis ⁊ religiōibus deputāt. Nihil iā de cā vocabuli: duʒ rei cā idolatria ſit. Un̄ ⁊ ꝓmiſcue ludi liberalia vocabāt̄ ob honoꝛē liberi p̄ris. Ob hoc deſpiciēda ē oꝛigis macl̄a: ne bonū ęſtimes qd̄ initiuʒ a malo accepit. Ludus āt: aut gymnicus eſt aut circēſis: aut gladiatoꝛius: aut ſcęnicus.

¶ De ludo gymnico. Cap. XVII.

Gymnicus ludus ē velocitatis ac viriū glīa. Cui⁹ locus gymnaſiū dr̄: vbi exercēt̄ athlete: ⁊ curſoꝝ velocitas ꝯpꝛobat̄. Hic accidit vt oiuʒ ꝓpe artiū exercitia gymnaſia dicāt̄. Antea. n. i locis certātes cincti erāt ne nuderētur: poſt relaxato cingl̄o repēte ꝓſtratus ⁊ examinatus ē qdā curſoꝛ: q̄re ex ꝯſilij decreto tūc arcō ippomenes: vt nudi deiceps oēs exercitarent̄ pmiſit. Ex illo gymnaſium dictum eſt: ꝙ iuuenes nudi exercentur in campo vbi ſola tm̄ pudenda operiuntur.

¶ De generibus gymnicoꝝ. Cap. XVIII.

g Genera gymnicoꝝ qnqʒ. i. ſaltus: curſus: iactus: virt⁹: atqʒ luctatio. Un̄ ferūt quendā regē tot filios adoleſcētes habētē: totidē generibus de regno iuſſiſſe ꝯtendere.

¶ De ſaltu. Cap. XIX.

ſ Saltus dictus quaſi exilire in altum. Eſt enim ſaltus altius exilire vel longius.

¶ De curſu. Ca. XX.

c Curſus a velocitate crurꝝ vocat̄. Eſt. n. curſus celeritas pedū.

¶ De iactu. Cap. XXI.

i Iactus dict⁹ a iaciēdo: vn̄ ⁊ piſcatoꝛiū rete iaculū dr̄. Huic arti vſus ē arreptos lapides ꝓcul ferire: aſtas pondere libꝛato iacere: ſagittas arcu emittere.

¶ De virtute. Cap. XXII.

v Virtus ē imēſitas viriū in laboꝛe ⁊ pondere coꝛpis.

¶ De luctatione. Cap. XXIII.

l Luctatio a lateꝝ cōplexu vocata: qbus cominus certantes innitent̄: q greca appellatione athletę vocāt̄. Locus autem luctationis palęſtra dicitur.

¶ De palęſtra. Cap. XXIIII.

p Paleſtrā āt vl̄ απο του παλης. i. a luctatōe vl̄ απο του παλλειν. i. a motu ruinę foꝛtis noiatā dicūt. ſ. ꝙ i luctādo cū medios arripiant ferę q̄tiunt: idqʒ apud grecos παλλειν vocat̄. Quidā opināt̄ artē luctādi vꝛſoꝝ ꝯtētōe mōſtratā. Nāqʒ iter cęteras feras eos ſolos ⁊ erigi congreſſos ⁊ ſubſidere celeriter ac reuerti: ⁊ mō māibus tentare iuicē: mō cōplexu abigere ſeſe moꝛe luctantium dicunt.

¶ De agone. Cap. XXV.

q Quę latini certamina: greci agones vocāt: a frequentia q̄ celebꝛabāt̄. Siqdē ⁊ oēʒ cętū atqʒ ꝯuētum agona dici. Alij ꝙ in circul̄ ⁊ quaſi ανευ γωνιας. i. ſine angulo locis ederent̄ nuncupatos agones putant.

¶ De generibus agonum. Cap. XXVI.

a Agonū genera fuiſſe: imēſitas viriū: curſus celeritas: ſagittādi pitia: ſtādi patiētia: ad citharā quoqʒ vel tibias icedēdi geſtus: de moꝛibus quoqʒ de foꝛma: de cātādi modulatione: terreſtris quoqʒ belli: ⁊ naual̄ pꝛęlij: perpetiēdoꝛūqʒ ſupplicioꝛum certamina.

¶ De ludis circenſibus. Cap. XXVII.

l Ludi circēſes ſacroꝝ cā deoꝝ ac gētiliū celebꝛationibus iſtituti ſūt: vn̄ ⁊ q eos ſpectāt demonū cultibus iſeruire videt̄. Nā res eq̄ſtris an̄a ſimplex agebat̄: ⁊ vtiqʒ cōis vſus huius reatus nō erat. Sʒ cuʒ ad ludos coactus ē nālis vſus: ad demōioꝝ cultū trāſlatus eſt. Itaqʒ caſtoꝛi ⁊ polluci deputant̄ hę ſpēs: qbus equos a mercurio diſtributos hiſtoꝛię docēt: ſʒ ⁊ neptunus eq̄ſtris ludus ē queʒ greci ippon vocāt: ſʒ ⁊ marti ⁊ ioui i ludis eq ſunt ꝯſecrati: ⁊ ipſi q̄drigis pſūt. Circēſes aūt ludi iō dci vl̄ a circūeundo: vl̄ ꝙ vbi nūc metę ſūt: oliʒ gladij ponebāt̄: q̄s q̄drigę circūibāt.

τ ide dicti circẽses ab ensib⁹ circa quos currebãt. Sigdem in littore circa ripas fluminũ cursus agitãtes gladios in ordine in ripę littore ponebãt: τ erat artis equuȝ circa picula torq̃re. Inde τ circẽses dicti putãt: quasi circum enses.

¶ De circo. Cap. XXVIII.

Circus soli pncipl'r ɔsecrat⁹ ẽ a paganis: cui ędes medio spacio τ effigies ď fastigio ędis emicat: qđ nõ nulli putauerũt sub tecto ɔsecrãdũ: quẽ i apto hñt. Est ãt circus oẽ illud spaciũ qđ circuire eq̃ solẽt. Hũc romãi dcm̃ putãt a circuitu equoꝝ: eo ꝙ ibi circum metas eq̃ currant. Greci võ a circe filia sol' q̃ pri suo hoc genus certaminis istituit asserũt nũcupatũ: τ ab ea circi appelationẽ argumentãt. Fuit ãt maga τ venefica: τ sacerdos dęmonũ. In cui⁹ habitu τ ope magicę artis: τ cult⁹ idolatrię recognoscit.

¶ De ornamentis. Cap. XXIX.

Rnamẽta circi: oua: meta: obeliscus: carcer. Oua honori castoris τ pollucis ascribunt: q illos ouo editos credẽdo de cygno τ ioue nõ erubescũt. Fingũt ãt circẽsia romãi ad cãs mũdi referre: vt sub hac spẽ supstitiões vanitatũ suaꝝ excusent.

¶ De metis. Cap. XXX.

Etaꝝ quippe appellatõe ꝓprie terminũ ac finẽ mũdi designare volunt: ab eo ꝙ aliquis emẽsus finis ẽ: siue ad testimonium orientis occidentisq; solis.

¶ De obelisco. Cap. XXXI.

Obeliscũ messeres rex egypti pm⁹ fecisse fertur tali ex cã. Cũ quodã tpe nilus violẽti inundatõe egyptũ nocuisset: idignat⁹ rex tãq̃ pęnas a fluie exigeret sagittã i vndas misit. Nõ mlto post graui valitudine corrept⁹: lumẽ amisit: q post cęcitatẽ visu recepto duos obeliscos soli cõsecrauit. Obeliscus. n. sagitta dr: q ideo i medio circo ponit: qꝛ p mediũ mundũ sol currit. Medio ãt spacio ab vtraq; meta ɔstitutus obeliscus: fastigiũ sũmitatẽq; cęli significat cũ sol ab vtroq; spacio medio horaꝝ discrimiẽ trãscẽdit. Sũmo obelisco suppositũ ẽ qđdã auratũ i modũ flãmę formatũ: qm̃ sol plurimuȝ caloris atq; ignis hȝ.

¶ De carcerib⁹. Cap. XXXII.

N circo vñ emittũt eq̃ carceres dixerũt ab ca re q̃ τ ille carcer q ẽ i ciuitate: ꝙ vt ibi hoies dãnati atq; iclusi: ita hic eq̃ coercẽt ne exeãt añq̃ signũ emittãt.

¶ De aurigis. Cap. XXXIII.

ARs circi: auriga τ curr⁹: eq̃tes vl' pedites. Auriga ꝓprie dict⁹ ꝙ currũ agat τ regat: siue ꝙ feriat iunctos equos. Nã aurit ferit dicim⁹: vt lat⁹ aurit aptũ. Ipe ẽ τ agitator. i. verberator ab agẽdo dict⁹. Aurigę ãt duob⁹ colorib⁹ sũt: qbus spẽm idolatrię vestiũt. Nã prasin⁹ terrę: venet⁹ cęlo τ mari a paganis dedicatus est.

¶ De quadrigis. Cap. XXXIIII.

ERichthoni⁹ ãt q regnauit athẽis ꝓmus q̃ttuor equos iũxisse fert: sicut Uirgili⁹ auctor ẽ dicẽs. Prim⁹ ericthonius currus τ q̃tuor ausus Jungere equos: rapidisq; rotis insistere victor. Fuit ãt minerue τ vulcani fili⁹ de caduca i terrã libidine vt fabulę ferũt ꝓcreat⁹: portẽtũ dęmõiacũ: imo diabolus q ꝓmo iunoni curꝝ dedicauit. Tali auctore q̃drige ꝓductę sunt.

¶ De curru. Cap. XXXV.

CUrrus autem a cursu dictus: vel qꝛ rotas habere videt: vnde τ carrum quasi curuum. Quadrigaꝝ vero currus duplici temone olim erãt ppetuoq; τ qui omibus equis inycerẽt. Jugo prim⁹ ciristenes sicyoni⁹ tm̃ medios iugauit eosq; singulos ex vtraq; parte simplici vinculo applicauit: quos gręci sirasoros: latini funarios vocant: a genere vinculi quo prius alligabantur.

¶ De equis qbus currunt. Cap. XXXVI.

QUadrigę τ bigę: trigę τ seiugę a nũero equoruȝ τ iugo dictę. Ex qb⁹ q̃drigas soli: bigas lunę: trigas iferis: seiugas ioui: desultores lucifero τ hespero sacrauerũt. Quadrigas iõ soli iũgũt: qꝛ p q̃tuor tpa annus vertit: ver τ ęstatẽ: autũnum τ hyemẽ. Bigas lunę: qm̃ gemino cursu cuȝ sole ɔtendit: siue qꝛ τ nocte videt τ die. Jungunt. n. vnuȝ equũ nigrũ: alteꝝ candidũ. Trigas dys inferis: qꝛ hi p tres ętates hoies ad se rapiũt. i. p ifantiã iuuẽtutẽ atq; senectutẽ. Seiuga maximus curr⁹ ioui: pp ꝙ maximũ deorũ suoꝝ eũ eẽ credunt. Iõ ãt rotis q̃drigas currere dicũt: siue qꝛ mundus iste circuli sui celeritate trãscurrit: siue pp solẽ qꝛ volubili ambitu rotat: sic ait Ennius. Inde patefecit radys rota candida cęlum.

¶ De septem spacys. Cap. XXXVII.

Eptẽ spacia q̃drigę currũt referẽtes hoc ad cursum septẽ stellaꝝ: qb⁹ mũdũ regi dicũt: siue ad cursuȝ septẽ dieꝝ psentium: quibus peractis vitę terminus consumat: quorum finis est arcus id est iudicium.

¶ De equitibus. Cap. XXXVIII.

Orro eq̃tes singl'ares iõ currere dicunt: qꝛ singulariter vnusq̃sq; cursuȝ vitę hui⁹ pagit: atq; trãsit: alius alio tpe sequẽs aliũ: p vnã tñ viã mortalitatis vsq; ad ꝓpaȝ metã mortis.

¶ De desultorib⁹. Cap. XXXIX.

Esultores noiati: ꝙ oliȝ put q̃sq; ad finẽ cursus venerat: desiliebat τ currebat siue ꝙ de equo i equũ iteꝝ trãsiliebat.

¶ De peditib⁹. Cap. XL.

PEdites ãt aiũt ppterea pede currere: qꝛ pedib⁹ currit mõtalitas. Ob hoc a supiore pte currunt ad iferiora. i. ab oriẽte ad occidentẽ: qꝛ mortales oriũt τ occidũt. Nudi currũt: qꝛ τ hoi i sęclo nullę religꝫ sunt. Recto spacio currũt: qꝛ iter vitaȝ τ mortẽ nihil distat. Sed hęc igit ꝓpterea fingunt: vt vanitates suas τ sacrilegia excusare conentur.

¶ De coloribus equoꝝ. Cap. XLI.

Irca cãs quoq; eloꝝ ydẽ gentiles ẽt colores equoꝝ iunxerũt: roseos. n. soli. i. igni: albos aeri: prasinos terrę: venetos mari assimilantes. Itẽ roseos ęstati currere voluerunt: ꝙ ignei coloris sint: τ cuncta tunc flauescant. Albos hyemi ꝙ sit glacialis τ frigoribus vniuersa canescant. Ueri prasinos viridi colore: qꝛ tũ pãpin⁹ densat. Itẽ roseos currere marti sacrauerũt: a quo romani exoriuntur: τ qꝛ vexilla romãoꝝ cocco ďcorãt: siue ꝙ mars gaudeat sanguie. Albos zephyris τ serẽis tẽpestatibus prasinos flori τ terrę: venetos aqs vl' aeri: qꝛ ceruleo sunt colore: luteos. i. croceos igni τ soli: purpureos iri sacrificauerunt: quem arcum dicim⁹ ꝙ is plrimos colores hẽat. Sicq; duȝ hac spectatione deoꝝ cultib⁹ atq; elis mũdialib⁹ ꝓphanãt: eosdẽ deos atq; eadẽ elemẽta ꝓculdubio colere noscunt. Uñ aiaduertere debes xpiãe ꝙ circũ numina imunda possideãt. Quapropter alienus erit tibi locus: quẽ plurimi sathanę spũs occupauerũt. Totũ. n. illũ diabolus τ angeli eius repleuerunt.

¶ De theatro. Cap. XLII.

THeatrũ ẽ: quo scęna icludit: semicircl'i figuraȝ hñs: i quo stãtes oẽs ispiciũt. Cuius forma pmũ rotunda erat sic τ ãphiteatri. Postea ex medio ãphiteatro theatrũ factuȝ ẽ. Theatꝝ ãt a spectacl'o noiatum απο του θεα . θαι ꝙ i eo ppl's stãs ďsup atq; spectãs ludos ɔtẽplaret. Idẽ võ theatꝝ idẽ τ ꝓstibuluȝ: eo ꝙ post ludos exactos meretrices ibi ꝓsternerẽt. Idẽ τ lupanar vocatũ ab eisdẽ meretricib⁹ q̃ pp vulgati corpis leuitatẽ lupę nũcupabãt. Nã lupę meretrices sũt vocatę a rapacitate: ꝙ ad se miseros rapiãt τ apphẽdãt. Lupanaria ãt a pagãis cõstituta sũt: vt pudor infęliciũ mulieꝝ ibi publicaret: τ ludibrio haberent tam hi qui facerent q̃ quę putarent.

¶ De scęna. Cap. XLIII.

Cęna ãt erat loc⁹ ifra theatrũ i modũ dom⁹ istructa cuȝ pulpito. Qui pulpitus orcistra vocabat: vbi cãtabãt comici: tragici: atq; saltabãt histriões τ mimi. Dicta ãt scęna gręca appellatõe: eo ꝙ i speciẽ dom⁹ erat istructa: vñ τ apud hebręos tabernaculoꝝ dedicatio a similitudine domicilioꝝ scęnophegia appellabatur.

¶ De orcistra. Cap. XLIIII.

Rcistra ãt pulpit⁹ erat scęnę: vbi saltator agere posset: aut duo inter se disputare. Ibi. n. poetę: comędi τ tragędi ad certamẽ ɔscẽdebãt: hisq; canẽtib⁹ aly gest⁹ edebãt. Officia scęnica: tragędi: comędi: themelici: histriões: mimi τ saltatores.

¶ De tragędis. Cap. XLV.

Ragędi sunt q antiq̃ gesta atq; facinora sceleratoꝝ regũ luctuoso carmine spectãte populo ɔcinebant.

¶ De comędis. Cap. XLVI.

Omędi sunt qui priuatoꝝ hominum acta dictis aut gestis canebant: atq; stupra virginum τ amores meretricum in suis fabulis exprimebant.

¶ De themelicis. Cap. XLVII.

Hemelici aũt erãt musici scęnici q i organis τ lyris τ citharis ꝓcinebãt. Et dicti themelici ꝙ oliȝ i orcistra stantes cantabant super pulpitum: qđ themele vocabat.

¶ De histrionibus. Cap. XLVIII.

Istriões sũt q mliebri idumẽto gest⁹ ipudicaꝝ feminaꝝ exprimebãt. Hi ãt saltando ẽt historias τ res gestas demrabãt. Dicti ãt histriões siue ꝙ ab istria id gen⁹ sit adductũ: siue ꝙ pplexas historys fabulas expmerẽt: q̃si historiones.

¶ De mimis. Cap. XLIX.

Imi sũt dcĩ gręca appellatõe ꝙ reꝝ hũanaꝝ sint imitatores. Nã habebãt suũ auctorẽ: q añq̃ mimuȝ agerent fabulam ꝓnunciarent. Nam fabulę ita componebant a poetis: vt aptissimę essent motui corporis.

¶ De saltatoribus. Cap. L.

Altatores autẽ noiatos Uarro dicit ab arcade salio: quẽ ęneas i italiã secuȝ adduxit: quiq; primo docuit romanos adolescentes nobiles saltare.

¶ Quid pro patrono agat. Cap. LI.

St plane i artib⁹ scęnicis: liberi τ veneris patrociniũ q̃ ꝓuata τ ꝓpria sũt scęnę: de gestu τ fluxu corpis. Nã mollitiẽ libo τ veneri imolauerũt: illi p sexũ: illi p luxũ dissoluti. Quę võ ibi vocib⁹ τ modis τ orgãis τ lyris trãsigũt: appollies τ musas τ mineruas τ mercurios patronos hñt. Qđ spectaculũ odire debes xpiãe: quoꝝ odisti auctores.

¶ De amphiteatro. Cap. LII.

Mphiteatrũ loc⁹ ẽ spectaculi: vbi pugnãt gladiatores. Et ide ludus gladiatorius dcũs ꝙ i eo iuuenes vsuȝ armoꝝ diuerso motu ɔdiscãt: τ mõ iter se aut gladys aut pugnis certãtes: mõ ɔ bestias icedẽtes: vbi nõ odio sed ꝓmio illecti: subeunt ferale certamẽ. Amphiteatrũ dcm̃ ꝙ ex duob⁹ theatris sit factuȝ. Nã amphitheatrũ rotũdũ est: theatrũ võ ex medio ãphitheatro ẽ: semicirculi figurã hñs.

¶ De ludo equestri. Cap. LIII.

Enera gladiatoꝝ pl'a. Quoꝝ ꝓmũ ludus eq̃strium. Duo. n. eq̃tes ꝓcedentib⁹ ꝓus signis militarib⁹ vn⁹ a porta oriẽtis alter ab occidẽtis ꝓcedebãt i eq̃s albis: cũ aureis galeis minorib⁹ τ habiliorib⁹ armis: sicq; atroci ꝓseuerãtia p virtute sua inibãt pugnã dimicãtes: quousq; alter i alteri⁹ morte ꝓsiliret: vt hr̃et q caderet casum: gloriã q pimeret. Quę armatura pugnabat marti duelli causa.

¶ De retirarys. Cap. LIIII.

Etirari⁹ ab armaturę genere i gladiatorio ludo ɔ alteꝝ pugnãtẽ occulte ferebat rete: qđ iaculũ appellatur vt aduersariũ cuspide isequẽte opiret: iplicitũq; virib⁹ superaret. Quę armatura pugnabat neptuno tridẽtis causa.

¶ De secutoribus. Cap. LV.

Ecutor ẽ ab isequẽdo retirariũ dict⁹. Gestabat. n. cuspidẽ τ massas plũbeas q̃ aduersary iaculũ ipediret: vt añq̃ ille feriret rete: iste superaret. Hęc armatura sacrata erat vulcão. Ignis. n. aquã semp isegt. iõq; cũ retiario cõponebatur: qꝛ ignis τ aqua semp iter se inimica sunt.

¶ De laqueatoribus. Cap. LVI.

Aqueatoꝝ pugna erat: fugiẽtes i ludo hoiẽs iniecto laq̃o ipeditos ɔsecutosq; ꝓstrare: amictos vmbone pelliceo.

¶ De velitibus. Cap. LVII.

Elitũ pugna erat: vt vltro citroq; tela obiectarent. Erat ãt eoꝝ varia pugna τ spectãtib⁹ gratior q̃ reliq̃. Uelites ãt vocati sũt siue a volitatione: siue a ciuitate hetruscorum quę veletes vocabatur.

¶ De ferali certamine. Cap. LVIII.

Erarum pugna erat missas bestias iuuenes excipe τ pugnare aduersus eas: vltroneo funere: certare non crimie sȝ furore.

¶ De hoꝝ execratõe ludoꝝ. Cap. LIX.

Ec q̃ppe spectacl'a crudelitatis τ ispectio vanitatuȝ: nõ solũ hoiuȝ vitys sȝ τ demonũ iussis istituta sunt. Proide nihil eẽ hȝ xpião cũ circẽsi isania: cũ ipudicitia theatri: cũ ãphitheatri crudelitate: cũ atrocitate harenę: cũ luxuria ludi. Deũ. n. negat q talia ꝓsumit: fidei xpianę ꝓuaricator effect⁹: q id denuo appetit qđ i lauacro iã pdeȝ renunciauit. i. diabolo pompis τ operibus eius.

¶ De alea. Cap. LX.

Lea. i. ludus tabl'ę inuẽta a gręcis i ocio troiãi belli a q̃dã milite noie ales: a q̃ τ ars nomẽ accepit. Tabl'a ludit pirgo: calculis tesserisq;.

¶ De pirgis. Cap. LXI

Irgus dict⁹: ꝙ p eũ tessere pergant siue ꝙ turris speciem habeat. Nam gręci turrim pirgum vocant.

¶ De calculis. Cap. LLII.

Alculi vocati ꝙ leues sint τ rotũdi: vñ τ calculus dr lapis breuis qui sine molestia sui breuitate calcetur. Itẽ calculi ꝙ per vias ordinales eant quasi p calles.

¶ De tesseris. Cap. LXIII.

Esserę vocatę: qꝛ q̃drę sũt ex ptib⁹ oib⁹. Has aly lępusculos vocant: eo ꝙ exiliendo discurrunt. Olim autem tesserę iacula appellabantur: a iaciendo.

¶ De figuris alea. Cap. LXIIII.

Uidã ãt aleatores sibi vident phisiologice p allegoriã hãc artẽ exercere τ sub q̃dã reꝝ siũtudie fingere. Nã trib⁹ tesseris ludere phibent: pp tria sęculi tpa ꝓterita: ꝓsenta: τ futura: qꝛ nõ stãt sȝ decurrũt. Sȝ τ ipsas vias senarys locis destictas pp ętates hoiuȝ: ternarys lineis pp tpa argumẽtant. Inde τ tabulã ternis descriptã dicunt lineis.

¶ De vocabulis tesserarum. Cap. LXV.

Actus q̃sq; apud lusores veteres a numero vocabatur vt vnio: binio: trinio: q̃trio: q̃nio: senio. Postea appellatio singl'oꝝ mutata ẽ: τ vnionẽ canẽ: trionẽ suppũ: quatrionem planum vocabant.

¶ De iactibus tesserarum. Cap. LXVI.

Act⁹ tesseraꝝ ita a ꝓitis aleatorib⁹ ɔponit vt afferat qđ voluerit: vtputa senionẽ q eis i iactu bonũ affert. Uitant aũt canem qꝛ damnosus est: vnum enim significat.

¶ De calculoꝝ motu. Cap. LXVII.

Alculi ptiȝ ordine mouẽt: ptiȝ vage: iõ alios ordinarios alios vagos appellãt. At võ q moueri oio ñ pñt: icitos dicũt. Uñ τ egentes hoies iciti vocãt: qb⁹ spes vltra procedendi nulla restat.

¶ De interdictione alea. Cap. LXVIII.

B hac arte fraus τ mendacium atq; periuriuȝ nũq̃ abest: postremo τ odiũ: τ dãna reꝝ: vñ τ aliqñ pp hęc scelera iterdcã legib⁹ fuit.

¶ De pila. Cap. LXIX.

Ila ꝓprie dr ꝙ sit pil' plena. Hęc τ sphęra a ferendo vl' feriẽdo dcã. De quaꝝ genere τ põdere Dorcatius sic tradidit. Neu tu ꝓce pilos viuaces cõdere cerui.

Unica donec erit gemia supaddita librę. Inter spēs pilaꝝ sūt:trigonaria ⁊ arenata. Trigonaria ē qua iter tres ludit̄. Arenata q̄ i grege dū ex circulo astātiū spectātiūq; emissa: vltra iustū spaciū pilā excipe lusumq; inire ꝯsueuerūt. Cubitalē lusum appellāt:cū duo comin⁹ ex pximo ac pene cō iunctis cubitis pilā feriūt. Surā dr̄ dare:qui pilā crure plato feriendā collusoribus prębet.

¶ Incipit liber nonusdecimus.

¶ De nauibus. Capitulum. I.

Artium quarundaz vocabula qb⁹ aliqd fabricat̄: vl̄ istrumēta artificū vel q̄ misteriū exhibēt: atq; aliqd huiuscemōi:deinceps ex pte notāda studui. Artifex genāle nomē vocat̄: q artez faciat:sic aurifex q̄ aurū. Faxo.n.antiq̄ p facio dicebāt. Nauclerꝰ dn̄s nauis ē appellatꝰ ita q nauis i sorte eiꝰ sit. Cleros enim grece sors dr̄. Cęteri āt i naui in cōtributōe sūt. Gubernio q̄ ⁊ gubernator:q̄si cohibernator:q cohibeat prudētia sua hiberna.i. tēpestates maris. Nauta a naue dictꝰ p deriuationē. Nauita āt p nauta poetice dr̄:sicut mauors p mars. Nā rectū ē nauta. Remex vocatus:q remū gerit:sic āt remex quō tubex dr̄:noīatiuo casu. Epibata grēco smone appellat̄ q latie dr̄ supueniēs. Hic nihil hz negocij:sz naulo dato i alias terras trāsire dispōit. Nauē gerdas phibēt dictā:eo q gnaꝝ rectorē q̄rat.i.pitū sapiētē strenuū:q ꝯtinere ⁊ gubernare nouit:pp maritima picl'a ⁊ casus:vn̄ ē illud salomōis. Intelligēs gubernacl'a possidebit. Lydij āt pmū nauē fabricauerūt:pelagiq; icerta petentes: puiū mare vsib⁹ hūanis fecerūt. Rates pmū ⁊ āntiqssimū gen⁹ nauigij ē e rudib⁹ tignis asseribusq; ꝯsertū:ad cui⁹ similitudinē fabricatę naues ratarię dictę:nunc iā rates abusiue naues. Nā pp̄e rates sūt ꝯnexę iuicē trabes. Trieris nauis magna quā greci durconē vocāt. De q̄ i esala dr̄. Non trāsibit p eā trieris magna. Carpasia nauis a carpado isula nolata:sic a rhodo rhodia:sic ab alexandria alexādrina. Liburnę naues dictę a libyis:naues.n.sūt negociatoꝝ. De qb⁹ Horatius. Ibis liburnis iter alta nauiū. Rostratę naues dictę ab eo q i frōte rostra ęrea hēant pp scopulos ne feriāt̄ ⁊ collidāt̄. Lōgę naues sūt q̄s dromones vocam⁹:dictę eo q lōgiores sint cęteri:cui⁹ ꝯtrari⁹ musculus curtū nauigiū. Dromo āt a decurrēdo dr̄. Cursuz.n.greci dromū vocāt. Classis dicta a grēco vocablo:απο τῶν κάλων.i.lignis:vn̄ ⁊ calones nauiculę q̄ ligna militib⁹ portāt. Angromagus dict⁹ p eo q celeritate sui ācboris ⁊ istrumētis religs nauiū vehēdis sit apt⁹. Phaselus ē nauigiū:qd nos corrupte haselū dicim⁹:de quo Uirg. Pictisq; phasel'. Scapha q̄ ⁊ catascopus nauigiū:qd latie speculatoriū dr̄. Scopos.n.latine itēdere dicit̄: Barca ē q̄ cuncta nauis cōmertia ad litt⁹ portat. Hāc nauis i pelago pp nimias vndas suo suscipit gremio: vbi āt appropinquerit portui:reddit vicē barca naui quā accepit i pelago. Paro nauigiū pirataꝝ aptū:⁊ ex his ita vocatū. Cicero. Tūc se fluctigero tradit mādatq; paroni. Et alibi. Parūcul' ad littus ludit celerib⁹. Myoparo q̄si minim⁹ paro idē ⁊ carab⁹. Est.n. pua scapha ex vimie facta q̄ ꝯtexta crudo corio gen⁹ nauigij pbz:q̄libus vtūt̄ germanoꝝ pirate in oceani littorib⁹ vl̄ paludib⁹ ob agilitatē. De q̄lib⁹ historia: gens ingt saxonū myoparonibus nō virib⁹ nitunt̄:fugę potius q̄ bello parati. Celones quas grēci celecras vocant.i. veloces biremes vl̄ triremes agiles ⁊ ad ministeriū classis aptę. Enni⁹. Labit̄ vncta carina p ęquora cana celōis. Biremes āt naues sūt hn̄tes remoꝝ ordinē geminum. Triremes ⁊ quatriremes triū ⁊ q̄tuor ordinū: sic ⁊ pentiremes: ⁊ hexeremes quinos vel senos ordines habentes. Actuarię naues sunt:q̄ velis simł ⁊ remis agunt̄. Hippogauus in quo equos trāsuehere solitū ē. Potoniū nauigiuz fluminale:tardū ⁊ graue:qd nō nisi remigio pgredi pōt. Hic ⁊ traiect⁹.i.extētus. Est.n.funis lat⁹ vn̄ ⁊ trāsenna dr̄ extēt⁹ funis. Lēbus naucl'a breuis q̄ alia appellatōe dr̄ ⁊ cymba ⁊ caupillus:sic ⁊ lintris.i.carab⁹:q̄ i pado paludibusq; vtunt̄. Carab⁹ parua scapha ex vimine facta q̄ ꝯtexta crudo corio genus nauigij pbet. Portemia nauicula syriaci generis lata ⁊ sine carina:a portādo vocata. Utūt̄ his i pānonia. Trabarię amnicę naues q̄ ex singul' trabibus cauāt̄: q̄ alio noīe litorarię dicūt̄. Hę ⁊ caudicę ex vno ligno cauate facte:⁊ inde caudicę:q̄ a quatuor vsq; ad decē homines capiunt.

¶ De partibus nauiū ⁊ armamētis. Cap. II.

Puppis posterior ps nauis ē q̄si post. Prora āterior:q̄si pora. Cūba loc⁹ imus nauis:q aqs ineūbat. Caria a currēdo dcā q̄si currina. Fori nauiū latera ꝯcaua a ferēdo onera dicta:siue tabulata nauiū q̄ sternūt̄: dicta ab eo q icessus ferāt:vel foris emineāt. De qb⁹ Uirg. Laxātq; foros. Colūbaria in sūmis laterib⁹ nauiū loca ꝯcaua p q̄ eminent remi dcā credo q sint similia latibul' colūbaꝝ i qb⁹ nidificāt. Agea vię sūt vel loca i naui p quę ad remiges hortator accedit. De q̄ Ennius. Multa foro ponet ⁊ agea lōga replet̄. Trāstra sunt tabulę vbi sedēt remiges dicta q i transuerso sint:q̄ Uirgilius iuga appellat. Remi a remouēdis ⁊ decutiendis fluctibus dicti:sic tōsores a tōdēdis ⁊ decutiēdis capill'. Palmula ē extrema latitudo remi a palma dcā q̄ mare impellit̄. Antemnę āt dictę q ante amnē sint positę. Preterfluit.n. eas amnis. Cornua extremę ptes antemnaꝝ sūt:dcā p tropuz ab aiali ad inanimale. Malus ē arbor nauis qua velā sustinet̄. Malus āt dictus:q̄ hz instar mali i sūmitate: vel q̄ quasi qbusdaz malleolis ligneis cingit̄ quoꝝ volubilitate vela facili⁹ eleuāt̄. Modius ē cui arbor nauis insistit ob similitudinē mēsural' vasis dictus. Carceria sūt i cacuminē arboris. Troclęę q̄si f lr̄a:p quę funes trahūt̄. Cinna. Lucida ꝯfulgēt alti carceria mali. Troclęę āt vocatę q rotulas habeāt:trocos.n.grēce rota dr̄. Parastatę stipites sūt pares stātes:qbus arbor nauis sustinet̄. Cato. Malū deligatū parastatę iūctę. Clauus ē quo regit̄ gubernaculū. De quo Ennius:vt clauū rectū tenēā nauimq; gubernem. Porticulus malle⁹ in māu portatus quo modus signūq; dat̄ remigātibus. De quo Plaut⁹. Ad loquēdū atq; tacendū tute habes pōticulū:a pōrtādo igit̄ porticul's. Tōsilla vncin⁹ ferre⁹ vl' ligneus ad quē i littore defixū funes nauiū illigāt̄. De quo Ennius. Tōsillas rapiūt ꝯfigūt littus ad vncas. Anchora dens ferreus ex grēca ęthymologia nomē ducit:q q̄si bois man⁹ ꝯprehēdat vel scopulos vel harenas. Nā man⁹ grēce circa dr̄. Apud grēcos āt aspirationē non hz. Nā ancira dr̄: vn̄ ⁊ apud maiores sine aspiratōe pferebat̄. Puluini sunt machinę qb⁹ naues deducūt̄ ⁊ subducūt̄ i portū. Pons scala nauiū.

¶ De velis. Cap. III.

Uela greci armena dicūt: pinde q aere mouet̄. Apud latios āt vela a volatu dcā. Uñ ē illō. Ueloꝝ pādim⁹ alas. Genā veloꝝ acateon:epidromos:dalū:artemon:sipaꝝ:mendicū. Ex qbus acateō velū maximū ⁊ i media naui ꝯstitutū. Epidromos velū secūdę āplitudinis:sz ad puppiz. Dalū.n.minimuz velū:⁊ ad prorā defixū. Artemō dirigēdę poti⁹ nauis cā cōmēdatū q̄ celeritatis. Sipaꝝ genus veli vnū pedē habēs quo iuuari nauigia solēt in nauigatōe quotiēs vis venti languescit. De quo Lucanus:sūmaq; tendēs: sipara veloꝝ picturas colligit auras qd ex separatōe existimāt nominatuz. Pes:extremus angulus veli q̄m sic nautę loquuntur.

¶ De funibus. Cap. IIII.

Funes dicti q antea in vsū luminis fuerint circūdati cęra:vn̄ ⁊ funalia. Restes siue q rates ꝯtineāt:seu q i his retia tēdant̄. Rudētes sūt funes nauiū ex nimio stridore ita dicti. Spirę āt funes sūt qb⁹ in tēpestatib⁹ vtūt̄:q̄s nautici suo more curcubas vocāt. Spirę aūt a sparto vocatę. Propes funis q̄ pes veli alligat̄:q̄si ppe pedes. De q̄ Turpili⁹: Quasi cum vētus fert nauē i mare secūdus:si qs ppedon misit si veli sinistrū. Tormētū funis i nauib⁹ lōgus q̄ prora ad puppim extēdit̄ quo magis ꝯstringant̄. Tormēta āt a tortura dcā sūt restes funesq;. Saphon funis i prora posit⁹. De quo Cecili⁹: Uenerio cursu veni prolato pede vsq; ad saphonem. Opifera funis quo cornib⁹ antemnę dextra sinistraq; tendunt̄ retrouerso. Prosnesiū funis quo nauis in littore religat̄ ad palū. Mitra funis q̄ nauis media vicit̄. Anquina funis nauis ē quo ad maluz antemna ꝯstringit̄. De q̄ Cinna. Atq; anqna regit stabilē fortissima cursū. Remulcū funis quo ōligata nauis trahit̄ vice remi. De q̄ Ualgi⁹: Hic mea me lōgo succedēs prora remulco. Lętātē gratis sistit i hospitijs. Struppi:vincula loro vl' lino facta:qb⁹ remi ad scalmos alligant̄. De qb⁹ Libius: Tūq; remos iussit religare struppis. Cataporates linea cuz massa plūbea q̄ maris altitudo tentat̄. Lucilius. Hāc cataporatē puer eodez deferens victū plumbi pauxillum rudis liniq; mataxam.

¶ De retibus. Cap. V.

Retia vocata siue a retinendis piscib⁹: siue a restib⁹ qbus tendunt̄. Minus āt rete sim plagiū dr̄:a plagis. Nā pprie plagas dici funes illos qb⁹ retia tēdunt̄ circa imā ⁊ sūmā partē. Funda gen⁹ ē piscatoꝝ retis dcā ab eo q i fundū mittat̄. Eadē ēt a iactando iaculū dr̄. Plaut⁹. Probus qdē antea iaculator eras. Tragū gen⁹ retis ab eo q trahat̄ nūcupatū: ipz ē ⁊ verriculū. Uerrere.n.trahere ē. Nassa ex viminib⁹ tanq̄ rete ꝯtextuz. Cassis gen⁹ venatoꝝ retis q capiat. Hinc est q incassū dicim⁹.i.sine cā:q̄si sine cassib⁹ sine qb⁹ venatio inanis ē. Conopeū ē rete i silitudinē tētoꝝ ꝯtextū pp muscas ⁊ culices excludēdos:quo magis alexandrini vtuntur: q̄ ibi ex nilo culices copiosi nascuntur:vnde ⁊ conopea dicitur. Nam conopes ęgyptus est.

¶ De fabricis siue fornacibus. Cap. VI

Faber a faciēdo ferrū ipositū nomē habet. Hinc deriuatū ē nomē ad alias artiū māus: fabros vl' fabricas dicere sz cū adiectōe: vt faber lignari⁹:⁊ reliq̄ pp opis.s.firmitatez. In fabroꝝ āt fornace gentiles vulcanū auctorē dicūt:figuralr p vulcanū ignē significātes. sine quo nullū metalli gen⁹ fundi extēdiq; pt. Nihil ē.n.pene qd igne nō efficiat̄. Alibi.n. vitrū alibi argentū:alibi plūbuz:alibi miniū:alibi pigmēta: alibi medicamēta efficit. Igne lapides i ęra soluunt̄: igne ferrū gignit̄ ac domat̄:igne auꝝ pficit̄:igne cremato lapide cemēta ⁊ parietes ligant̄. Lapides nigros ignis coq̄ndo candificat:ligna candida vrendo obfuscat:carbones ex pruna fulgida nigros fac:de lignis duris fragiles:de putribilibus iputribiles reddit:stricta soluit:soluta restrigit:dura mollit:mollia dura reddit. Hz ⁊ medicaminis vsū. Nam sępe vri pdest. Pestilētię q̄z q̄ obscuratōne solis ꝯhit̄ auxiliari certū est. In ope q̄z aliō gignit pmis ignibus:aliō secūdis: aliō tertijs. Hz q̄z ⁊ aliā i se diuersitatē ignis. Nā alius ē q vsui hūano:alius q iudicio p̄ret diuio:siue qui de celo fulmen astrigit:siue q ō terra p vtices mōtiū eructuat. Ignis āt dictus q nihil gigni pōt ex eo. Est.n.iuiolabile elemētū assumēs cūcta q̄ rapit. Fabrica duabus rebus cōstat:vētis ⁊ flāmis. Flāma vo ppe fornacis ē:dicta q flatu folliū excitet̄. Fornax vo ab igne vocata. Fos.n.ignis ē. Caminus ē fornax:⁊ ē grēcū nomē deriuatū a caumate.i.a calore. Fauilla ē ōserta igne scintilla. Pruna ē q̄diu ardet: cū āt extīcta fuerit carbo noiat̄. Pruna āt a purēdo dcā ē:carbo vo q flāma caret. Qui dum iterisse credit̄ maioris fit vtutis. Nā iterꝝ icēsus fortiore luce calescit. Cuius tāta ē ēt ⁊ sine igne firmitas vt nl'lo hūore corrūpat̄:nl'la vetustate vicat̄. extict⁹.n.tātū icorruptibilr durat vt hi q limites figūt eos ifossos terra sisternāt:⁊ lapides ōsup figāt:ad ꝯuicēdū litigatorē:vt firū lapidē post q̄talibet sęcula limitē eē agnoscant.

¶ De instrumētis fabroꝝ. Cap. VII.

Incus ē i q̄ ferrū tundit̄:a cędēdo dictus:eo q illic aliqd cudam⁹.i.feriēdo pducam⁹. Cudere.n.cędere ⁊ ferire ē. Ueteres āt nō icudē vocabāt:sz irudē eo q i ea metallū rūdat̄.i.tēdat̄:vn̄ ⁊ rudis malleus a tundēdo.i.tēdēdo dictus. Malle⁹ vocat̄:q̄ dū qd calet ⁊ molle ē cędit ⁊ pduc̄. Marcus malle⁹ maior: ⁊ dict⁹ marc⁹ q maior sit ad cędēdū ⁊ fortior. Marcell⁹ mediocris. Marcul⁹ malle⁹ pusillus. Lucili⁹. Et velut i fabricā feruēs cuz marcul⁹ ferrū:multoꝝ magnis ictib⁹ tūdit. Forcipes q̄si ferricipes eo q ferrū cādēs capiāt teneātq;:siue q ab his aliqd formū capim⁹ ⁊ tenem⁹:q̄si fornicapes. Nā formū ē calidū:vn̄ ⁊ feruidū:vn̄ ⁊ formosos dicim⁹ qb⁹ calor sāguis ex rubore pulchritudinem creat. Lima dcā eo q lene faciat. Nā limū lene ē. Ciliū ē vn̄ opant̄ argētarij:a q̄ ⁊ cęlata vasa dicunt̄.

¶ De fabricis parietū. Cap. VIII.

In fabricis parietū atq; tectoꝝ greci iuētorē dędalū asserunt. Iste.n.pm⁹ didicisse fabricā a minerua dr̄. Fabros āt siue artifices grēci tectones vocāt.i.istructores. Architecti āt cemētarij sūt: q disponūt i fundamētis. Un̄ ⁊ apl'us de semetipso q̄si sapiens inquit architect⁹ fundamentū posui. Mationes dicti a machinis i qbus isistunt pp altitudinē parietū.

¶ De dispositione. Cap. IX.

Edificioꝝ ptes sūt tres:dispō:ꝯstructio: venustas. Dispositio ē arcę vel solij ⁊ fūdamētoꝝ ōscriptio.

¶ De constructione. Cap. X.

Constructio ē lateꝝ ⁊ altitudis ędificatio. Cōstructio āt vel istructio vocata eo q instrigat ⁊ cohęrere faciat:vt lapides luto: ⁊ ligna ⁊ lapides iuicē sibi. Nā ⁊ stinctio ferri in aq̄ istructa ē. Nisi.n.candēs tingatur: strigi ⁊ cohęrere ň pōt ferrū. Itē ꝯstructio a multitudine lapidū ⁊ lignoꝝ dicta:vnde ⁊ strues. Aliō ē.n.ędificatio:aliō istauratio. Nam ędificatio noua ꝯstructio ē. Instauratio vo qd reparat̄ ad istar prioris Nā istar veteres p silitudie ponebāt. Inde ⁊ istaurare dicebāt. Cōstructio āt ꝯstat fundamēto lapidib⁹ arena calce ⁊ lignis. Fūdamentū dictū:q fund⁹ sit ędificij. Idē ⁊ cemētuz a cędēdo dictū q crasso lapide surgat. Lapides in structuris apti:alb⁹:tiburtinus:colūbinus:fluuiatilis sfungia: rub⁹ ⁊ relig. Albus lapis:ali⁹ durus:alius mollis. Mollis dētata serra secat̄:tractabil' i ope ē: ita vt i eo q̄si i ligno litterę scribant̄. Tiburtin⁹ a loco italię dictus:q dū sit ad fabricā fortis:vapore tn̄ dissilit. Tophus ędificijs inutilis ē: fūdamētis apt⁹ mortalitate ⁊ mollitia. Ex ęstu.n.⁊ halitu maris fricat̄ ⁊ vberat̄ imbribus. Arenatius lapis ꝯcret⁹ maris arenis:hic ⁊ bibulus dr̄. Seruat.n.humorē acceptum. Idē ⁊ i bethyca Gaditanus ab isula oceani vbi plurim⁹ excidit̄. Piperinus subalbidus cū punctis nigris durus atq; fortissimus. Cōcleatius concleis lapillisq; ⁊ arena ꝯcretus asperrimus ⁊ iterdū fistulosus. Colūbinus a colore auium nuncupatus:natura vicinus gypso: ⁊ mollitie simillimus. Molaris in parietibus vtilis:quia ē quędam natura eius

pingnioꝛ durac̄ꝗ ꝛ aſpera:ex quo etiã ꝛ molę fiunt:vnde ꝛ
nomen traxit:huius q̃ttuoꝛ genera:alb⁹:niger pmixtus ac
fiſtuloſus.Sfungia lapis creat⁹ ex aq̃ leuis ac fiſtuloſus ꝛ
cameris apt⁹.Silex dur⁹ lapis ex cui⁹ genere nigri ſilices
optimi qbuſdã in locis ꝛ rubētes.Albi ſilices ꝯtra vetuſta
tes:icoꝛrupti pmanēt.Jidez ꝛ ĩ monumētis ſculpti:ꝛ incoꝛ
rupti pmanēt:qb⁹ nec ignis qdē nocet.Nã ex his ēt foꝛmę
fiũt i quibus ęra fundunt̃.Uiridis ſilex vehemēter ꝛ ipſe
igni reſiſtēs:ſ; nuſq̄ copioſus:ꝛ vbi ĩuenit̃ lapis ñ ſaxũ eſt.
Pallidus i cemēto raro vtilis.Silbus ꝯtra iniurias foꝛtis
ꝛ i ſtructuris ifidus:niſi fuerit mlta ſuffrenatõe deuictus.
Fluuiatil' ſilex ſp veluti madēs ē.Hic eſtate exhiberi opoꝛ
tet nec añ bienniũ iſerere i ſtructuris domoꝝ.Fictiliũ ope
rũ ad parietes ꝛ fundamēta:coctis laterculis ad tecta i hri
culis teguliſq̄ aptant̃.Tegulę vocatę ꝙ tegãt ędes ꝛ ĩbri
ces ꝙ accipiãt ĩbres.Tegulę ãt pmę pōnis nomē:cuius di
minutiuũ tigillũ.Laterculi vō vocati:ꝙ lati foꝛment̃ cir
cũactis vndiq̄ q̃ttuoꝛ tabulis.Lateres aũt crudi ſunt:q ꝛ
ipſi ide noiati ꝙ lati ligneis foꝛmis efficiuntur:quoꝝ cra
tes dicunt̃:in quibus lutũ p yſdez laterib⁹ crudis poꝛtare
ſolēt.Sũt.n.cōnexiões cannaꝝ dicti:ἀπὸ τοῦ κρατεῖν.i.
ꝙ ſeiuicē teneãt.Lutũ ãt vocatũ qdã p antiphraſin putãt
ꝙ nō ſit mundũ.Naꝫ oē lotũ mundũ ē.Calx viua dicta qꝛ
dũ ſit tactu frigida:itus occultũ ꝯtinet ignē vñ pfuſa aqua
ſtatim latēs ignis erũpit.Nã ei⁹ mirũ aliqd fac̃.Poſtq̄.n.
arſerit:aqs icendit̃ qb⁹ ſolet ignis extigui:oleo extinguit̃ q̃
ſolet ignis accēdi.Uſus ei⁹ i ſtructuris fabricę necius.Nã
lapis lapidi nō pōt adhęrere foꝛti⁹ niſi calce ꝯiũct⁹.Gypſũ
cognatũ calci ē:ꝛ ē grecũ nomē.Plura ei⁹ gnã.Diuz autē
optimũ lapis ē ſpecularis.Eſt.n.iſignis ędificioꝝ ꝛ coꝛōis
gratiſſim⁹.Arena ab ariditate dicta:nō ab adhęrēdo in fa
bricis vt qdã volunt.Hui⁹ pbatio:ſi manu ipreſſa ſtridet:
aut ſi i veſtē candidã ſparſa nihil ſoꝛdis relinq̃t.Columnę
p lōgitudine ꝛ rotũditate vocatę:i qb⁹ totius fabricę pōd⁹
erigit̃.Antiq̃ rō erat colũnaꝝ altitudinis tertia ps latitu
dinũ.Gnã rotundaꝝ q̃ttuoꝛ:doꝛicę:ionicę:tuſcanicę:coꝛin
thęę:mēſura groſſitudinis ꝛ altitudis iter ſe diſtãtes.Qui
tuz genus ē eaꝝ q̃ vocant̃ atticę:q̃ternis ãgulis aut ãplius
parib⁹ lateꝝ iteruallis.Baſes fulturę ſũt colũnaꝝ q̃ a fun
damēto ꝯſurgũt:ꝛ ſuppoſitę fabricę ſuſtinēt pōdus.Baſes
ãt nomen petrę ē foꝛtiſſimę ſyro ſmone.Capitella dicta ꝙ
ſint colũnaꝝ capita q̃ſi ſup collũ caput.Epiſtylia ſũt q̃ ſup
capitella colũnaꝝ ponũt̃:ꝛ ē grecũ:idē ſupmiſſa.Pauimē
ta oꝛiginē opis a gręcis hñt.Uocata ãt pauimēta:eo ꝙ pa
uiant̃.i. ędant̃:vñ ꝛ pauoꝛ qꝛ cędit coꝛ.Oſtrac⁹ ē pauimē
tuz teſtaceũ eo ꝙ fractis teſtis calce admixto feriatur.Te
ſta.n.gręci oſtra dicũt.Rudos artifices appellant lapides
ꝯtuſos:ꝛ calce admixtos:quos i pauimētis faciēdis ſupfũ
dunt:vñ ꝛ rudera dicunt̃.Canalis ab eo ꝙ caua ſit i modũ
cannę.Sane canalē meli⁹ genere feminio q̄ maſculino p
ferimus.Fiſtulę aq̄ꝝ ſunt dictę:ꝙ aq̄s fundãt ꝛ mittant.
Nã gręce ſtola mittere ē.Foꝛmę eaꝝ p magnitudie aquę
ꝛ capacitate fiũt:p q̃s aquę p modulos certos diuiduntur.
E quibus eſt vncia ꝛ quinaria:digitus quadratus:digitus
rotundus:ꝛ cęteri modi cuiq̄ cauſę.

¶ De venuſtate. Cap.XI.

Ueuſq̄ ptes ꝯſtructōis:ſeq̄t de venuſtate ędificio
b rũ.Uenuſtas ē quicqd oꝛnamēti ꝛ decoꝛis cã ędifi
cijs addit̃:vt tectoꝝ auro diſticta laquearia:ꝛ pre
cioſi marmoꝛis cruſtę:ꝛ coloꝛum pictura.

¶ De laquearijs. Cap.XII.

Aquearia ſũt q̃ camerã ſubtegũt ꝛ oꝛnãt:q̃ lacuna
l ria dicunt̃:ꝙ lacus q̃ſdã quadratos vel rotũdos li
gno vl' gypſo:vl' coloꝛib⁹ hēat pictos cũ ſignis iter
micãtibus.Principalr̃ aũt lacus dr̃:vt lucilius.Reſultant
ędeſq̄ lacuſq̄.Cuius diminutio lacunar facit:vt Hoꝛati⁹.
Nec aureum mea renidet in domo lacunar.Jnde fit alia
diminutio lacunarium:ꝛ per antiſticon laqueariũ facit.

¶ De cruſtis. Cap.XIII.

Ruſtę ãt ſunt tabulę marmoꝛis.Uñ ꝛ marmoꝛa
c ti parietes ꝛ cruſtati dicunt̃.Quĩ ãt marmoꝛa ſecã
di in cruſtas excogitauerũt nō ꝯſtat.Fiunt ãt are
na ꝛ ferro ſerraq̄ in ptenui linea premēte arenas tractuq̄
ipſo ſecante:ſed craſſioꝛ arena plus erodit marmoꝛis.Naꝫ
tenuis fabricis ꝛ polituris accomodata eſt.

¶ De lithoſtratis. Cap.XIIII.

Jthoſtrata ſũt elaboꝛata arte picturę puul' cruſtis
l ac teſſellis tinctis i varios coloꝛes.Teſſelli ãt a teſ
ſeris nominati.i.quadratis lapillis p diminutõeꝫ.

¶ De plaſtis. Cap.XV.

Laſticen eſt parietũ ex gypſo effigies ſignaq̄ exp̃
p mere:pingiq̄ coloꝛib⁹.Plaſticen ãt dictum gręce
qđ latine ē fingere terra vel gypſo ſilitudines.Nã
impreſſa argilla foꝛmã aliquã facere plaſtis eſt.Unde ꝛ p
toplaſtus eſt dictus homo:q ex limo primus eſt conditus.

¶ De pictura. Cap.XVI.

Jctura autez eſt imago exp̃mēs ſpēm alicuius rei
p Quę duꝫ viſa fuerit:ad recoꝛdationē mentē redu
cit.Pictura ãt dicta:q̃ſi fictura.Eſt.n.imago ficta
nō veritas.Hinc ꝛ fucata.i.ficto quodaꝫ coloꝛe illita:nihil
fidei ꝛ vitatis hñtia.Uñ ꝛ ſunt q̃daꝫ picturę q̃ coꝛpoꝛa veri
tatis ſtudio coloꝛis excedũt ꝛ fidē duꝫ augere ꝯtendũt:ad
mēdaciũ puehunt:ſic q chimęrã tricipitē pingũt:vel ſcillã
hoīez ſurſuꝫ:caninis ãt capitib⁹ cintã deoꝛſum.Picturam
aũt ęgyptij excogitauerunt primuꝫ:vmbra hoīs lineis cir
cunducta.Jtaq̄ initio talis:ſecunda ſingulis coloꝛibus:po
ſtea diuerſis:ſicq̄ paulatim ſeſe ars ipſa diſtinxit ꝛ inuenit
lumen:atq̄ vmbras differētiaſq̄ coloꝝ.Uñ ꝛ nunc picto
res pus vmbras quaſdã ꝛ lineas futurę imaginis ducunt:
deinde coloꝛib⁹ cōplent tenētes oꝛdinē inuentę artis.

¶ De coloꝛibus. Cap.XVII.

Oloꝛes ãt dicti ſũt ꝙ caloꝛe ignis vl' ſole pficiunt̃:
c ſiue ꝙ ĩ initio colabant̃ vt ſũmę ſubtilitatis exiſte
rent.Coloꝛes ãt aut naſcunt̃ aut fiunt.Naſcuntur
vt ſinopis:rubrica paritoniũ:melinuꝫ:fretia:auripigmētũ.
Cęteri fingunt̃ aut arte aut pmixtiõe.Sinopis pmũ inuē
ta in pōto eſt.Jnde nomen a ſinope vrbe accepit.Species
eius tres:rubra:ꝛ minus rubēs ꝛ inter has media.Rubri
ca vocata ꝙ ſit rubra ꝛ ſanguineo pxima.Hęc plurimis lo
cis gignit̃:ſ; optima pōto:vñ ꝛ pontica dr̃.Syricũ rubri co
loꝛis pigmentũ:ex quo ꝛ libroꝝ capita ſcribunt̃.Jpſuꝫ eſt
ꝛ phęniceũ:appellatũ ita eo ꝙ in ſyria colligat̃:in littoꝛib⁹
rubri maris vbi phęnices inhabitant.Aliud eſt ſericũ:aliđ
ſyricum.Nã ſericuꝫ p e:lana eſt quã ſeres mittunt:ſyricuꝫ
vero per.y.pigmentũ qđ ſyri phęnices in rubri maris litto
ribus colligunt.Eſt aũt ꝛ inter facticios.Nã ſepe fit aut ſi
nopide aut ſandyce mixtus.Miniũ primi gręci in ephesio
rum ſolo inueniſſe tradunt̃.Cui⁹ pigmēti hiſpania cęteris
regionib⁹ plus abundat:vñ ēt nomē pꝛopo flumini dedit.
Huius diſtillatio argentũ liqdum gignit.Minium ãt hoc
qdaꝫ dicunt eſſe cinnabarin.Cinnabarin a dracone ꝛ bar
ro.i.elephanto cognominatũ:aiunt.n.draconũ eſſe ſangui
nem duꝫ iplicant elephantes.Ruunt.n.belue ꝛ dracones
obꝛuunt̃:quoꝝ fuſus cruoꝛ terram inficit:fitq̄ pigmentuꝫ
quicquid ſolo tinxerit.Eſt autez puluis coloꝛis rubri.Pra
ſin.i.creta viridis:ꝛ ſi in aliquibus terris promiſcue gene
retur:optima tamen in libya cyrenenſi.Chryſocolla colo
re praſina eſt dicta ꝙ vena eius habere aurum traditur.
Hęc ꝛ i armenia naſcitur:ſed ex macedonia probabilis ve
nit.Foditur eniꝫ ex metallis ęris.Cuius inuentio argentũ
atq̄ indicum prodit.Nam venę eius cum his habēt natu
re ſocietatē.Cypria ab iſula cyproybi plurima repit̃.San
daraca in iſula rubri maris topazon naſcit̃ coloꝛe cinnaba
ri:odoꝛe ſulphureo.Jnuenit̃ ãt i aureis ꝛ argētarijs metal
lis:melioꝛ q̃ magis rufa:quoq̄ magis vir⁹ redolet:q̄q̄ ꝛ ce
ruſa ſi toꝛreat̃ i foꝛnace ſandaracũ fac̃:vñ ꝛ coloꝛe ē flãme
us.Qꝛ ſi toꝛreat̃:ęqua pte rubrica admixta ſandicē reddit.
Arſenicũ qđ ob coloꝛē auri:auripigmētũ vocãt:colligit̃ in
pōto ex auraria mã:vbi ēt ſãdaraca.Optimũ ē qđ i aureũ
coloꝛē trãſit purum ꝛ fiſſile:gracili venaꝝ diſcurſu.Qđ vō
pallidi⁹ aut ſandarace ſile ē:deteri⁹ iudicat̃.Eſt ꝛ tertiũ ge
nus ſq̃moſuꝫ:quo miſcet̃ aure⁹ coloꝛ.Uis eoꝝ vt ſandara
cę ſ; acrioꝛ.Ocra ꝛ ipſa i iſula maris rubri tapazon gignit̃:
vbi ꝛ ſandaraca.Fit q̃ꝫ ꝛ ocra exuſta rubrica in ollis nouis
luto circũlitis:q̃ q̄to magis i camio arſerit:tãto melioꝛ fit.
Uenetũ:cęruleũ tēperare pmũ alexãdria repperit.Jn ita
lia ex arenę puluer ꝛ niti floꝛe idē faciũt.S; ſi cypriũ i foꝛ
nace aduſtũ huic pmixtiõi addes:veſtoꝛiani ſilitudo erit.
Purpuriſſũ ex creta argētaria cũ purpuris piter tingit̃:hi
betq̄ eũ coloꝛē celeri⁹.Lanis pcipuum ē:tñ aliđ qđ adhuc
vaſe rudib⁹ medicamētis inebriatũ pximũ ē:egeſto eo ad
dita creta i vas idē:ꝛ quotiēs id factũ eſt:eleuat̃ bonitas p
cioſiſſimę purpurę:cã ē qđ iſcino marie ificit̃ rubeaq̄.Jn
dicũ in idicis iuenit̃ calamis ſpuma adhęrēte limo.Eſt ãt
coloꝛis cianei mixturã purpurę cęruleiq̄ mirabilē reddēs
Eſt alteꝝ genus i purpurarijs officinis ſpumę i ęreis coꝛti
nis innatãs:quã iſectoꝛes detrahētes ſiccãt.Atramētũ dcꝫ
ꝙ ſit atrũ:cui⁹ ſpēs ꝛ picturę:ꝛ quotidiano vſui necia ē:iſtđ
iter facticios ē.Fit.n.ex fuligine plib⁹ modis ſupardentes
tedas reſina adiecta lacuſculo ędificata ꝙ fumũ retineat.
Huic pictoꝛes cũ aq̃ admiſcēt gluten:vt illuſtri⁹ reſplēde
at.Ad feſtinationē aũt opis ēt ſarmētoꝝ veteꝝ carbones
cũ glutino triti iducēdis parietib⁹ atramēti ſpēm reddunt.
Sũt ꝛ q vini fecē ſiccatã excoquãt:affirmentq̄:ſi ex bono
vino fex fuerit:idici ſpēꝫ atramētũ id phere.S; ꝛ ſarmẽtuꝫ
vnę nigrę vino optimo tinctũ poſtea q̄ ſiccitate aruerit ſi
exuras ꝛ ꝯteras:adiecto glute nitoꝛem idici reddet vſtaq̄
pſimũ necia ē:nllo negocio pueit.Nã ꝛ ſi glebã ſilicis hōę
igne excoq̄s:ꝛ aceto acerrimo ſupfuſam extiguas madefa
cta ſpungia coloꝛē purpureũ reddit.Eaꝫ vbi ꝯtriueris vſta
erit.Oē ãt atramētũ ſole pficit̃.Oēs coloꝛes calcis admix
tiõe coꝛrũpunt̃.Melinuꝫ dcm ꝙ ei⁹ metalli ferax ſit vna
ex cycladib⁹ iſula:melos noie.Eſt.n.cãdidũ:nec vtunt̃ eo
pictoꝛes pp nimiã pinguedinē.Anulare qđ vocãt cãdidũ:
ē quo muliebres picturę luminãt̃.Fit ꝛ ipſ; ex creta admix
tis vitreis gēmis.Ceruſa fit h mō.Jn vaſe.n.aceto acerri
mo ipleto ſarmēta aminea i eodē vaſculo ei⁹ collocabis ac
ſup ſarmēta tabulas plũbi tenuiſſimas pones:deinde vas
diligētiſſime claudis illiniſq̄ ne aliquid ſpiraminis exeat.
Poſt dies ãt.30.vas aperit̃:ꝛ ex diſtillatiõe tabulaꝝ inata
ceruſa iuenit̃.Qđ ablatũ ꝛ arefactuꝫ terit̃:atq̄ iteꝝ aceto
admixtũ in paſtillis diuidit̃ ꝛ i ſole ſiccat̃.Hac obſuãtia ſi
laminas ęreas ſarmētis ſupponas:eruginē creãt.Calcantũ
dcm qꝛ calcis ē thymũ.i.flos:vnde ꝛ apđ latios ęris flos ap
pellatur.

¶ De inſtrumētis ędificioꝝ. Cap.XVIII.

Nſtructura ãt parietũ ad noꝛmã fieri ꝛ ad ppē
diculũ reſpondere opoꝛtet.Noꝛma dicta gręco
vocabulo:ex quã nihil rectũ fieri pōt.Cōponit̃
ãt ex trib⁹ regulis ita:vt due ſint binũ pedũ:ter
tia hēat pedes duos:vncias.x.q̃s ęq̃li craſſitudi
ne politas extremis acuminib⁹ ſibi iũgit vt ſcemã trigoni
faciãt:id erit noꝛma.Regula dicta ꝙ ſit recta:q̃ſi rectula ꝛ
ipedimētũ nō hēat.Perpēdiculũ ē qđ ſp appēdit̃.Deniq̄
in fabrica niſi oĩa ad ppēdiculũ ꝛ regulã certã fiãt:neceſſe
ē vt cũcta mēdoſa iſtruant̃:vt aliq̃ praua ſint:aliq̃ cubãtia
pna nōnulla:alia ſupia:ꝛ pp hoc vniuerſa ſũt ꝯſtructa.Li
nea a genere ſuo appellata:qꝛ ex lino fit.Trullę nomen ſa
ctũ:eo ꝙ trudit ꝛ detrudit.i.icludit calce vl' luto lapides.
Marcellus:medioctis malleus dict⁹ p diminutionē.Ma
chines dicti a machinis i qbus inſiſtũt pp altitudinē parie
tum.Scalę a ſcandēdo.i.aſcēdēdo vocatę:hęrent.n.parie
tibus.Scalę ãt dicunt̃:q̃ aut vnę ſunt aut plures:qꝛ nũeri
tñ pluralis ē nomen:vt litterę q̃ epiſtolã ſignificant.

¶ De lignarijs. Cap.XIX.

Jgnari⁹ gnãlr̃ ligni opifex appellat̃.Carpenta
rius ſpeciale nomē eſt.Carpētũ.n.ſolũ fac̃:ſicut
municulari⁹:qꝛ tñ nauiũ ē fabricatoꝛ ꝛ artifex
Sarcitectoꝛ dict⁹ ꝙ ex mltis hincinde ꝯiũctis
tabulis vnũ tecti ſarciat coꝛp⁹.Jdē ꝛ tignarius
qꝛ tectoꝛia lignis iduc̃.Lignũ vocat̃ gręca etymologia:qꝛ
incēſũ i lumen ꝯuertit̃ ꝛ i flãmã.Uñ ꝛ lychiniũ dr̃ ꝙ lumē
det.Materia ide dr̃ oē lignuꝫ ꝙ ex ea aliqd efficiat̃:vel ſi
ad ianuã referas vl' ad ſtatuã:mã erit.Ad aliqd.n.ſp mate
ria accipiēda ē:ſic elemēta mãꝫ reꝝ eſſe dicim⁹:qꝛ ide ea q̃
ſunt facta videm⁹:ꝛ mã q̃ſi mater dicta.Trabes vocatę ꝙ
i trãſuerſo poſitę vtroſq̄ parietes ꝯtieãt.Aliđ ãt ſũt tigna:
aliđ trabes.Tigna.n.iũcta trabē faciũt Trabes ãt ſunt cũ
ſt dolatę.Col⁹ ppe ē veluti ſcutũ breue:qđ i medio tecto ē
i q̃ trabes coeũt.Cuplę vocatę:ꝙ copulēt i ſe luctãtes.Lu
ctãtes dicunt̃ ꝙ erecti iuicē ſe teneãt moꝛe luctãtiũ.Agrã
tes.℞.Aſſeres ab aſſe dicti:qꝛ ſoli ponũt̃ neq̄ ꝯiũcti.Sci
dulę eo ꝙ ſcindant̃.i.diuidant̃.Epigri ꝛ claui ſũt qb⁹ lignũ
ligno adhęret.Claui ãt dicti q̃ſi chalybi:qꝛ ex chalybe fiũt
.i.ferro.Chalybs.n.ferrũ ē.Tabulę a veterib⁹ tagulę voca
bant̃:a tegēdo.ſ.vñ ꝛ tegulę.Cōmiſſura dr̃ tabulaꝝ ꝯiũctõ
Sectio ãt dicta a ſeq̃ndo ea q̃ ceperit.Naꝫ ſecare ſectari ꝛ
ſeq eſt.Serrę ãt nomē de ſono factũ ē.i.a ſtridoꝛe.Serrę
circiniq̄ vſũ perdices qdã adoleſcēs iuenit:quē pueꝝ dęda
lus frater matris ſuę:ſtudijs pdocēdũ acceperat:Cui⁹ pue
ri tãtum igeniuꝫ fert̃.vt duꝫ mãę diuidēdę cōpendiũ quę
reret:ſpinã piſcis imitatus de ferro laminã exaſperãs den
tiuꝫ moꝛdacitate armauit:quaꝫ ſerrã artifices nũcupant.
Pro cuius artis inuētione dędalus magiſter eius iuidię li
uoꝛe permotus precipitē puerum ex arce deiecit.Dehinc
exulatus cretam abijt ibiq̄ aliquãdiu fuit vt fabulę ferũt
ex creta pennis volauit ꝛ in ciliciã venit.Circinus dict⁹ ꝙ
vergendo efficiat circuluꝫ.Huius modus duplicata linea
fit:quę ſimplex per latitudinē extenſa fuerat.Punctus ãt
in medio circini centruꝫ a gręcis dicitur:in cui⁹ medio cun
cta conuergunt.Securis vocat̃:eo ꝙ ea arbores ſuccidan
tur:quaſi ſucuris.Jtem ſecuris quaſi ſemicuris.Ex vna.n.
parte acuta eſt:ex altera foſſoꝛia.Hęc apud veteres pēna
vocabatur:vtrãq̄ ãt habens aciē bipēnis.Nam bipennis
dicitur:ꝙ ex vtraq̄ parte habeat acutã aciem quaſi duas
pennas.Pennum antē antiq acutuꝫ dicebant:vnde ꝛ auiũ
pennę qꝛ acutę.Et ecce nomen qđ reſeruauit antiquitateꝫ
qꝛ veteres dicebant pennas:nō pinnas.Hęc ꝛ dolabra:ꝙ
habeat duo labra:nã ſecuris ſimplex eſt.Dextralis:dexte
rę habilis.Aſcia ab aſtulis dicta:quas a ligno eximit' cuius
diminutiuum eſt aſciola.Eſt autez manubrio breui ex ad
uerſa parte referens vel ſimplicē malleum aut cauatũ vl'
bicoꝛne raſtrum.Scalprus dictus ꝙ ſcalpturis ꝛ foꝛami
nibus ſit aptus quaſi ſcalphoꝛus:cuius diminutiuum ſcal
pellus.Terebra vocata a verme ligni qui vocat̃ terebra:
quē gręci teredonam vocant.Hinc terebra dicta ꝙ vt ver
mis terendo foꝛat:quaſi terephoꝛa:vel quaſi tranſfoꝛans.
Taratruꝫ q̃ſi teratrum.Scophina dicta ꝙ hęrendo ſco
phē faciat.Canterium.Gallia.Guuia.

¶ De inuentione lanificij. Cap.XX.

Jneruam quandam gentiles multis ingenijs
predicant.Hanc primam lanificij vſum mon
ſtraſſe:hanc etiam telam oꝛdiſſe:ꝛ coloꝛaſſe
lanas perhibent.Oliuę quoq̄ hanc dicunt in
uentricē:ꝛ fabricę:multarũq̄ artiũ repertricē.

Ideoqȝ illi vulgo opifices supplicāt. Sȝ h poetice fingitur. Nō.n.minerua istaꝝ artiū pnceps ē:sȝ qꝛ sapia i capite eē dr̄ hoīs ⁊ mierua de capite iouis nata fingit̄: hoc ē igeniū: iōqȝ sensus sapiētis q īuenit hęc oīa:i capite est: Jō ⁊ dea artiū minerua dr̄:qꝛ nihil excellētius ē ingenio q̊ regunt̄ vniuersa.

¶ De veste sacerdotali. Cap.XXI.

Octo sunt i lege gnā sacerdotaliū vestimētorū. Poderis ē tunica sacerdotal' linea: corpori astricta:⁊ vsqȝ ad pedes dscendēs: vn̄ ⁊ nūcupat̄. Podas.n.greci pedes dicūt. Hęc vulgo camisia vocat̄. Abaneth cigulū sacerdotale rotundū polymita arte ex cocco purpura hiacynthoqȝ ꝯtextū:ita vt flores atqȝ gēmę i eo videant̄ eē distictę. Pilleuȝ ē ex bysso rotunduȝ qs̄i sphęra media:caput tegēs sacerdotale ⁊ i occipitio vitta ꝯstrictū.hoc greci ⁊ nostri tiarā vl' galeā vocāt. Machil qđ ē tunica talaris tota hiacynthina hn̄s ad pedes.72.titinabula:totidē qȝ itermixta ac depēdētia punica mala. Ephot qđ latine i terptat̄ sup idumtū. Erat.n.palliū suphumerale ex q̄ttuor coloribus ⁊ auro ꝯtextū hn̄s i vtroqȝ humero lapides duos smaragdinos auro ꝯclusos i qb' sculpta erāt noīa p̄triarchaꝝ. Logiū qđ latine dr̄ rōnale:pānus duplex:auro ⁊ q̄ttuor textus colorib' hn̄s magnitudinē palmi p q̄drū:cui itexti erāt.12.pciosissimi lapides. Hic pān' suphumerali ꝯ pectus pōtificis annectebat̄. Petalū:aurea lamina i frōte pōtificis:q̄ nomē dei illđ ieffabile tetragrāmaton hebraicl l'ris hēbat scriptū. Batin:siue fęmialia.i.brachę lineę vsqȝ ad genua ptingētes:qbus verecūda sacerdotis velabant̄. Bat.n.hebraice linum dicitur.

¶ De nominibus vestium ceterarum. Cap.XXII.

Diuersitas vestimētoꝝ tegmen:tegumen: idumētuȝ:vestimentū ⁊ reliq̄. Tegmen dictū eo ꝙ tegat mēbra:sic̄ tegumē:tecta q̄ tegunt corpa. Indumētū qđ itus ad corpus iduit̄:qs̄i itumentū. Amict'. Uestimētū vo ē qđ vsqȝ ad vestigiuȝ ptēdit̄:qs̄i vestigimētuȝ:vt ē tunica talaris. Sȝ ⁊ hęc ꝯsuetudo fmōes auctoꝝ ꝯfundit. Discernit̄ āt vestit' a cultu:qm̄ lauti' itelligit̄ cultus. Itē cultus ab habitu:nā habitus ad nāȝ ptiet:cult' ad hoīes. Plęręqȝ āt vestiū aut a tpe q̄ maxime i vsu sunt appellāt̄:aut a locis vbi vl' pmū ꝯfectę vel maxie vēdicant̄:aut a genere coloris:aut a noīe repertoꝝ. Uestis antiqssima hoīuȝ fuit pizomatū.i.succintoriū:q̄ tm̄ genitalia ꝯtegunt̄. Hoc pmū pmi mortales e folys arboꝝ sibi fecerūt:qn̄ post p̄uaricationeȝ erubescētes pudēda velabāt. Cuius vsū q̄daȝ barbarę gētes dū sint nudę vsqȝ hodie tenēt. Hęc ⁊ cāpestria nūcupant̄: p eo ꝙ eisdē iuuenes q nudi exercent̄ i cāpo pudēda opiunt. Tunica vestis antiqssima appellata qꝛ i motu icedētis sonū fac. Tonus.n.sonus ē. Primū āt fuere pellicęę tunicę:qb' post offēsaȝ ⁊ dictionē de paradiso adā ⁊ eua iduti sūt. Talaris tunica dc̄a eo ꝙ ad talos vsqȝ dscēdat ⁊ ad pedes defluat: sic̄ pectoral' q̄ apud antiq̄s breuis erat vt tm̄ pect' opiret:lȝ nūc pfusior sit. Manicleata tunica.i.manicata:eo ꝙ hēat manicas: quā chirodytā gręci vocāt. Dalmatica vestis pmū i dalmatia puītia gręcię texta ē: Tunica sacerdotal' cādida cū clauis ex purpura. Russata quā gręci phęniceā vocāt:nos coccineā repta ē a lacedęmonys ad celādū coloris silitudinē: sanguinē quotiēs qs i acie vulnerarēt ne ꝯtēplāti aduersario aius angesceret. Hac sub ꝯsulib' romāi vsi sūt milites: vn̄ ēt russati vocabant̄. Solebāt.n.pdie q̄ dimicandū eēt an̄ pncipia pponi:qs̄i admōitio ⁊ idiciū futurę pugnę. Laclata vestis ē:q̄ lac' q̄dratos quosdā cū pictura hȝ itextos: aut additos acu. Hiacynthina vestis ē aereo colore resplēdēs. Molocinia q̄ maluaꝝ stāine ꝯficit̄:quā aly melocinā aly maloellā vocāt. Bombycina ē q̄ a bombyce vmiclo: q lōgissima ex se fila gnāt:quoꝝ textura bombycinū dr̄: cōficiturqȝ i insula coo. Apocalama. Serica a serico dicta. vel ꝙ eaȝ seres pmi miserūt. Oloserica tota serica. Olo.n.totū. Tramoserica stamie lineo:trama ex serico. Oloporphyra tota ex purpura. Byssina cādida ꝯfecta ex q̄dā genere lini grossioris. Sūt ⁊ q gen' quoddā lini byssū esse existiment. Fabrina tramā a fibri lana hn̄s. Capna. Mena ꝙ sit colore nigro. Gręci.n.melan nigrū vocāt. Masticina ꝙ colorē masticis hēat. Linea q̄ ex solo lino fit. Linostema vestis ē ex lana linoqȝ ꝯtexta. Et dicta linostema qꝛ i stamine linū i trama lanā hȝ. Recta dr̄ vestis: quā sursū versū stātesqȝ texūt. Segmētata:zonis quibusdā ⁊ qs̄i pcisamtis ornata. Nā ⁊ pticulas cuicūqȝ mąę abscisas psegmina vocāt. Leuidēsis ꝙ raro filo fit leuiterqȝ densata. Pauitēsis:ꝯria leuidēsi:dc̄a ꝙ grauiter psa atqȝ calcata sit. Citrosa qs̄i ꝯcrispa ad silitudinē citri. Neuius. Pulchrāqȝ ex auro vestēqȝ citrosā. Uelenēsis tunica ē q̄ affert̄ ex isulis. Exotica vestl ē pegrina de foris veniēs:vt i hispania a gręcis. Polymita mlti coloris:polymit'.n.text' mltoꝝ coloꝝ ē. Acupicta vestis acu textil' vl' acu ornata. Eadē ⁊ phrygia. Hui'.n.artis piti phrygiōes dicunt̄:siue qꝛ i phrygia iuenta. Un̄ ⁊ artifices q̄ id faciūt phrygiōes dicūt̄. Uirgili': Phrygiāqȝ chlamydē. Trilicis a trib' licys:qꝛ ē simplex ⁊ biplex. Ralla q̄ vulgo rasilis dr̄. Interpola vestis illa vocat̄:q̄ dū sit vetus ad nouā spēm recurrat̄. Pānutia nūcupata ꝙ sit diuersis pānis obsita. Colobiū dcm̄ qꝛ lōgū ē ⁊ sine manicis. Antiq .n.magis hoc vtebāt̄. Libitonariū ē colobiū sine manicis: q̄le monachi ęgypty vtunt̄. Lūbare vocat̄ ꝙ lūbis religetur. vl' ꝙ lūbis hęreat. Hoc i ęgypto ⁊ i syria nō tm̄ fęmię sȝ ⁊ viri vtunt̄. Un̄ ⁊ hieremias trans eupbraten tulit lūbare suū:ibiqȝ illđ i foramie petrę abscōdit:⁊ postea scissū reperit. Hoc a qbusdā ⁊ renale dr̄:qꝛ renib' alligat̄. Lim' ē vestis:q̄ ab vmbilico vsqȝ ad pedes pducit̄. Hęc āt vestis hȝ i extremo sui purpurā limā.n.flexuosā:ide ⁊ nomē accepit. Nā limū obliquū dicim'. Licinū vocatū:ꝙ textura ei' ligata sit i totū:qs̄i diceret liginū c p g l'ra cōmutata. Armelausa vulgo vocata ꝙ an̄ ⁊ retro diuisa atqȝ apta ē:i armos tm̄ clausa:qs̄i armiclausa c l'ra ablata. Camisias vocamus: ꝙ i his dormim' i camis.i.i stratis nr̄is. Femoralia appellata:eo ꝙ femora tegāt. Ipā ⁊ brachę ꝙ sint breues:⁊ verecūda corpis his velent̄. Tubrucos vocatos dicūt:ꝙ tibias brachasqȝ tegāt. Tubraci ꝙ a brachis ad tibias vsqȝ pueniant.

¶ De vestibus q̄rūdaȝ gentiū. Cap.XXIII.

Quibusdā āt natōib' sua cuiqȝ ppa vestis est:vt pthis sarabarę:gallis linę:germanis rhenones: hispanis strigēs:sardis mastruce. Sarabarę sūt fluxa ac sinuosa vestimenta. De qb' legit̄ i daniele: Et sarabarę eoꝝ nō sūt imutatę. Et Publius: Ut qd q̄ i ventre tuo parthi sarabara suspēderūt. Apđ quosdā āt sarabara q̄dā capitū tegmina nūcupant̄: q̄lia videmus in capite magoruȝ picta. Linnę saga q̄dra ⁊ mollia sunt. De qb' plautus. Linna coopta ē textrina gallia. Rhenones sunt velamina humeroꝝ ⁊ pectoris:vsqȝ vmbilicū: atqȝ in tortis villis adeo hispida:vt imbres respuāt:q̄s vulgo reptos vocāt:eo ꝙ longitudo villoꝝ quasi reptat. De quibus Saiustius: Germani intectū rhenonibus corp' tegūt. Dicti āt rhenones a rheno germanię flumie:vbi his freq̄nter vtunt̄. Mastruca vestis germanica ex pellicul' ferarū. De q̄ Cicero p scauro. Quē purpura regalis n̄ cōmouit eū sardoꝝ mastruca mutauit. Mastruca āt dc̄a qs̄i mōstruosa:eo ꝙ q ea iduunt̄ qs̄i i feraꝝ habitū trāsformant̄. Dinoscunt̄ ⁊ gentes ita habitu:sic̄ ⁊ lingua discordes. Persę brachia ⁊ crura liniamētis:caput tiara tegunt:eminēt apicib' fastigiatis alani:horrēt ⁊ malis tecti cū latrātibus linguis scoti:sagati sunt alamani:linteati indi: gēmati psę: sericati seres:pharetrati armeni. Nōnullę ēt gentes nō solū i vestibus sȝ ⁊ in corpore aliq̄ sibi propria qs̄i insignia vēdicāt:vt videm' cirros germanoꝝ:granos ⁊ cinnabar gotthoꝝ:stigmata britonū. Circūcidūt qȝ iudei pputia:ptundūt arabes aures:flauēt capitib' itextis getę:nitēt albani albētib' crinibus:mauros hȝ tetra nox corpoꝝ:gallos cādida cutis: sine eqs inertes extāt alani:nec abest gens pictoꝝ: nomen a corpore:qđ miutis opifex acus pūctis ⁊ expssos natiui graminis sucos icludit:vt has ad sui specimen cicatrices ferat pictis artub' maculosa nobilitas. Hȝ ⁊ sex' istitutā spēm habit':vt i viris tonsi capilli:i mulierib' redūdātia criniū:qđ maxie vginib' isigne ē:q̄ꝝ ⁊ ornat' ipse ppe sic ē:vt ꝯcumulat' i verticē ipsaȝ capitis sui arcē ambitu criniū cōtegat.

¶ De pallys virorum. Cap.XXIIII.

Palliū ē in q̄ ministrātiuȝ scapulę ꝯtegūt̄: vt dū ministrāt expediti discurrāt. Plaut': Si qd factur' es appēde i humeris palliū:⁊ pergat q̄tū valet tuoꝝ pedū pnicitas. Dictū āt palliū a pellib':qꝛ prius supindumēta pellicea veteres iduebāt̄: qs̄i pellea:siue a palla p driuationē. Chlamys ē q̄ ex vna pte iduit̄ neqȝ consuit̄:sȝ fibula ifrenat̄. Hinc ⁊ gręce nomē accepit. Toga dicta ꝙ velamēto sui corp' tegat atqȝ operiat. Est āt palliū puꝝ forma rotūda ⁊ fusiore ⁊ qs̄i iundāte sinu. ⁊ sub dextro veniēs:supra humeꝝ sinistrū ponit̄:cui' silitudinē i opimētis simulacroꝝ vl' picturaꝝ aspicim':easqȝ statuas togatas vocam'. Toga āt romani i pace vtebātur: belli āt tpe paludamētis. Mēsura togę iustę:ꝯ sex vlnas hēat. Toga āt palmata dicebat̄: quā merebant̄ hi q reportabāt de hostib' palmas. Ipsa vocabat̄ ⁊ toga picta:eo ꝙ victorias cū palmis itextas hr̄et. Toga cādida eadēqȝ cretata:i q̄ cādidati.i.magistratuū potētes ambiebāt:addita creta q̄ cādidior isigniorqȝ eēt. Cicero i orōne quā hūit ꝯtra cōpetitores:i toga cādida scripsit. Cinct' gabinus ē:cū ita iponit̄ toga:vt togę lacinia:q̄ post sec' reycit̄:attrahit̄ ad pect' ita vt ex vtroqȝ latere ex humeris picturę pēdeāt vt sacerdotes gētiliū faciebāt:aut cingebant̄ pretores. Trabea erat togę spēs ex purpura ⁊ cocco q̄ opti romanoꝝ reges initio pcedebāt. Hāc pmū romulus adiuenisse phibet̄ ad discretionē regū habit'. Trabea āt dicta ꝙ i maiori glīa hoīem trāsueheret:h ē vltra:⁊ i posteꝝ āpliori dignitate honoris beatū faceret. Paludamētū erat isigne palliū impatoꝝ cocco purpuraqȝ ⁊ auro distictū. De q̊ Salusti': Togā ingt paludamēto mutauit. Erat.n.palliū bellicū:dictū vt qbusdā videt̄ ꝙ eo idut' palā faceret ipator bellū futuruȝ. Circūtextū ē qđ gręce cyclas dicit̄. De q̄ Uirgili': Et circūtextū croceo velamen achanto. Circūtextū āt dictū:qꝛ ē rotundum palliū. Diplois gręcū nomē:ab eo ꝙ sit duplex amict'. Horati': Cōtra quē duplici panno patiētia velat. Est āt vestis militaris:cui' vsus gallicis pmū expeditionib' cępit e pda hostili. De q̄ vox illa senatui. Togis depositis qrites ad saga ꝯuersi fuerūt. Sagū āt gallicū nomē ē. Dictū āt sagū q̄drū eo ꝙ apđ eos pmū q̄drat' vl' q̄druplex eēt. Penula est palliū cū fimbrys lōgis. Lacerna palliū fimbriatū: q̊ olim soli milites vtebant̄:vn̄ ⁊ i distinguēda castrēsi vrbanaqȝ turba hos togatos:illos lacernatos vocabāt. Inde āt lacernę:qs̄i āputatis capitib' fimbriaꝝ:neqȝ ita laxis vt sunt penulaꝝ. Mātū hispani vocāt ꝙ man' tergat tm̄. Est.n.breue amictū. Pretexta puerile palliū ē: quo vsqȝ ad.16.ānos pueri nobiles sub disciplię cultu vtebāt̄:vn̄ ⁊ ptextati pueri appellati sūt. Dicta āt ptexta:qꝛ ptexebat̄ ei latior purpura. Casula ē vestis cucullata:dicta p dimiutionē a casa ꝙ totū hoīeȝ tegat:qs̄i minor casa. Un̄ ⁊ cuculla qs̄i mior cella: sic ⁊ gręci. Planetas dictas volūt:qꝛ oris errātib' euagāt̄. Un̄ ⁊ stellę planetę.i.vagę: eo ꝙ vagę suo errore motuqȝ discurrūt. Birr' a gręco vocabulū trahit:illi.n.birrū bibrū dicūt. Melotes q̄ ēt pera vocat̄ pellis ē capna:a collo ꝯpendēs pcicta vsqȝ ad lūbos. Est.n.habit' ppe necīus ad opis exercitiū. Fiebat āt pus vt qdā estimāt:de pelliculis melonū:vn̄ ⁊ melotes vocatę sūt. Fimbrię vocatę ora vestimentoruȝ:h ē fines:ex gręco vocablm̄ trahūt. Gręci.n.terminuȝ ορον vocāt.

¶ De pallys fęminarum. Cap.XXV.

Regillū ē plautū reginaꝝ amiculū:vn̄ ⁊ appellatū. Peplū matronale palliū:ex purpura signatū:cui' fimbrię aureis staminis sūmitate resplēdēt. Palla ē q̄drū palliū muliebris vestis deductū vsqȝ ad vestigia:affixis i ordinē gēmis. Et palla dicta απο υτο πολλειν.i.a mobilitate q̄ ē circa finē h9 idumēti:siue ꝙ rugis vibrantibus sinuata crispet̄. Stola matronale opimētū:ꝙ coopto capite ⁊ scapula a dextro latere i lęuū humeꝝ mittit̄. Stola āt gręce vocata ꝙ supmittat̄. Eadē ⁊ riciniū latino noie appellatū:eo ꝙ dimidia ē ps retro eycit̄: qđ vulgo mauortē dicūt. Uocatā āt dicunt mauortē qs̄i martē. Signuȝ.n. maritalis dignitatis ⁊ potestatis in eo ē. Caput.n.mulieris vir ē:ide ⁊ sup caput mulieris ē. Amiculū ē meretricū palliū lineū. Hoc apđ veteres matronę i adulterio dephēsę induebāt̄:vt i tali amiclo poti' q̄ i stola polluerēt pudicitiā Erat.n.h apđ veteres signū meretricię vestis:nunc i hispania hōestatis. Theristrū palliū muliebre dcm̄:⁊ i theri.i.in ęstu ⁊ caumate corpa mulieꝝ ptegat:q̄ vsqȝ hodie arabię ⁊ mesopotamię mlieres velāt̄:qb' i ęstu tutissimo teguntur vmbraclo: de q̄ i Isaia legit̄: Anaboladiū amictoriū lineū fęminaꝝ q̄ humeri opiunt̄:qđ gręci ⁊ latini syndonē vocāt.

¶ De stratu ⁊ religs vestib' q̄ i vsu habent̄. Cap. XXVI.

Stragaluȝ vestis ē discolor:qđ manu artificis diuersa varietate distiguit̄. Dictū āt ꝙ i stratu ⁊ i amictu aptū sit. De q̄ Salomon Stragulatā vestē,fec̄ sibi. Ludices a ludis .i.theatris vocatas qdā existimāt. Cum.n. egrediebant̄ de ludi pstibulo iuuenes hōrū velamēto tegebāt caput ⁊ facieȝ:qꝛ solebāt erubescere q lupanar itroissēt. Fulcra sunt ornamēta lectoꝝ dicta ꝙ i his fulcimur.i.sustiemur:vl' ꝙ thoros fulciāt:siue caput:q̄ reclinatoria vulg' appellat. Ceruicalia āt eo ꝙ ponant̄ sb ceruice vl' cubito. Puluillus dict' a puluīri q ē diuitū lect'. Culcitrę vocatę ꝙ calcēt̄.i.farciant̄ pluma siue tomēto q̊ molliores calidioresqȝ sint. Tapeta dc̄a ꝙ pedib' pmū sternerent̄:qs̄i tapedia. Tapeta āt aut simpla sūt:aut āphitapa Simpla tapeta ex vna pte villosa:qs̄i simpla. Amphitapa:ex vtraqȝ pte villosa tapeta. Lucili'. Atqȝ āphitapa villis igētibus molles. Mātelia nūc p opiendis mēsis sūt:q̄ vt nomē ipȝ idicat oliȝ tergēdis manib' phebant̄:siue mādelia a mandēdo. Mappę ꝯuiuy ⁊ epularuȝ appositaꝝ sunt qs̄i manupę:atqȝ ob id noiatę: cuius diminutiuū mappella ē. Toralia: lōgę ppetuęqȝ mappę a toro dc̄ę. Sabanū gręcuȝ nomē ē. Facitergiū ⁊ manutergiuȝ a tergēdo faciē vl' māus vocata. Uela dc̄a: ꝙ obiectu suo iteriora domoꝝ velēt. Aulea: vela picta ⁊ grādia:q̄ iđ aulea dc̄a sūt:ꝙ pmuȝ i aula attali regis asię:cui successit ppl's romanus iuēta sūt. Cortinę sūt aulea.i.vela de pellibus: q̄lia i exodo legunt̄:a qbus tabernacl'ȝ extrisecus tegebat̄. Dc̄ę āt cortinę a corys:eo ꝙ pus ex pellibus fuissēt factę. Un̄ ⁊ i eodē tabernaclo legis iubet̄ cortinas fieri ex pellib' arietū rubris:⁊ ex pellibus hiacynthinis. Cilicia arabes nūcupāt velamēta pilis capraꝝ ꝯtexta:ex qbus sibi tentoria faciunt.

¶ De lanis. Cap.XXXVII.

Lana a laniēdo.i.a vellēdo dicta. Hinc ⁊ vellus dictū ꝙ pus lanę vellerent̄:nō tōderent̄. Linū ex terra spē nitēti orit̄ deflexūqȝ nomē eius ex gręco. Nā linū gręci liarin dicūt:siue ꝙ sit molle ⁊ lene. Stuppa vo canabi ē siue lini. Hęc fm antiquā ortographiā stuppa dr̄:ꝙ ex ea rimę nauiū stipentur. Un̄ ⁊ stipatores dicunt̄ q in vallibus eam componunt

Tomentū appellatū:ꝙ aut in filo aut in telis tumeat:nec subtilitatē habeat. Canabū a silitudine cannę vocatū: siue a grēca ethymologia. Nā illi canabū canabin vocāt. Bissus genus ē quoddā lini nimiū candidi ꝛ mollissimi:qđ grēci papatem vocāt. Fibrinū lana ē aialiū quos fibros vocāt: ipsos ꝛ castores existimāt:quos dū venatores sequūt: ipsi sibi testiculos adimunt. Aranea vocata eo ꝙ aeris infusione i frōdibus nutriat. Sericū dictū qꝛ id seres primi miserunt. Uermiculi eni ibi nasci phibent:a qbus hęc circū arbores fila ducunt. Uermes āt ipsi grēce bōbices noiant. Placiū est stuppa ꝛ qsi crassedo serici:ꝛ ē grēcū nomen.

¶ De coloribus vestium. Cap. XXVIII.

Tinctura vocata:qꝛ tingit ꝛ i aliā fucatā spetiē nitoris gr̄a colorat. Coccū grēci: nos rubrū vel vermiculū dicim⁹. Est.n. vermiculus ex silvestrib⁹ frōdibus. Cōchyliū dictū eo ꝙ ex cōculis marinis color eius colligit. Idē ꝛ ostrū vocat. Ostrū qđ ꝓ colore purpurę tēperat:plurimis qdē in locis:s; optimū i insula cypro gignit:siue i his q̄s ꝓprie solis cursus illuminat. Cōchylia āt sunt maris:q̄ circuncisa ferro lachrymas purpurei coloris emittunt. His collectis color purpureus tēperat. Et ostrū exinde appellatū dicunt: ꝙ ex teste humore elicit. Purpura apud latinos a puritate lucis vocat: Apud grēcos āt purphyria dr̄ cū aspiratōne.apud nos purpura sine aspiratione. Ferrugo ē color purpurę subnigrę q̄ fit i hispania:vt ferrugine claro hibera. Dicta aūt ferrugo ꝙ ois purpura ꝑma tinctura eiusmodi coloris existat. Glaucus color ē ferrugineus subniger. Elbidus ab elbo colore vocatū. Elbus ē.n. medius color inter nigrū ꝛ albūm: ab albo deriuatū. Luteus color rubicūdus qđ est croce⁹. Nā crocus iutei coloris est: vt croceo mutata vellera luto. Menum ꝛ fit colore nigro. Grēci.n. melan nigrū dicunt. Masticinū ꝙ colorē masticis habeat. Blatteū Blauum. Mestitiū. Ostitium:qꝛ ex vsto est. Fit enim ex dependenti fuligine tectorum egesta assiduis ignibus. Unde ꝛ color eiusdem tincturę flammeus est.

¶ De instrumentis vestium. Cap. XXIX.

Tela pro longitudine staminū dicta:cui⁹ deriuatiuū est telaria. Insubuli dicti:qꝛ īfra ꝛ supra sunt:vel qꝛ īsubulant. Rady dicti:qꝛ radendo fiūt. Pectines ꝙ pexa fila reddāt ꝛ imprimāt. Colus ꝙ sit in lōgitudine ꝛ rotunditate q̄si colūna. Fusus ꝙ ꝑ eū fundatur qđ netum ē. Alibrū ꝙ in eo librant fila .i. soluant. Calathū: leue gestamen ex ligno vł cāna aut ex iunco factū:in q̄ vł pensa ponunt vł legunt flores. Cala.n. grēce lignū ē:a q̄ deriuatū ē calathū. Nā latie q̄sillū dr̄. Cicero i philippicis. Aut vō iter q̄silla pēdat auꝝ. Pensū mulieꝝ a pēdēdo dictū. Uñ pēsa ꝛ ipēsa. Netū fila dicta: vł qꝛ ex pilis aialiū sūt: vł qꝛ lanefıciū filis tenuibus ꝯstat:i modū piloꝝ.i.q̄si filoꝝ. Mataxa q̄si metaxa a circuitu.s. filoꝝ. Nā meta circuit⁹ dr̄:vł ꝙ trāsferat. Hubellū:corrupte a globo dictū ꝑ diminutionē:q̄si globellū. Panulię vł panuclę ꝙ ex panni texant. Ipsę.n. discurrunt ꝑ telam. Stamen dictū qꝛ rectū stat. Trama ꝙ via recta trāsmittatur per telam. Est.n. filum inter stamen currens. Licia sunt qbus stamina ligantur:quasi ligia. Ordire est texere.

¶ De ornamentis. Cap. XXX.

Hactenus de veste:ōhinc ad cęteꝝ cultū veniam⁹. Ornamēta dicta eo ꝙ eoꝝ cultu ora vultusq; decorent. Primū ornamētū corona īsigne victorię:siue regij honoris signū. Quę ideo i capite regū ponit:ad significandos circūfusos i orbe pplos: qb⁹ accinct⁹ q̄si caput suū coronat. Hęc a lucilio corolla:ab homero stephane dicta ē. Hui⁹ ꝑncipiū a libero q̄dā gentiles existiant:ꝙ his i potādo mota vino capita vicire fasciolis istituerit: ciccirco oliz linei ac lanei generis coronas fuisse:sicut erat i sacerdotib⁹ gētiliū. Nomē coronę hac ex cā vocatū eo ꝙ in initio circū aras curreret:atq; ad imaginē circuit⁹ vł chori:ꝛ formatā ꝛ noiatā coronā. Impatores rōani ꝛ reges qdā gētiū aureis corōis vtunt. Persę tiaras gerūt: s; reges rectas:satrape icuruas. Repta aūt tiara a semiramide assirioꝝ regina. Qđ gen⁹ ornamēti exinde vsq; hodie gens ipsa retinet. Atheniēses.n. cycladas aureas gerebāt: ptim i vertice:nōnulli i frōte. Nō.n. eadē sunt īsignia oiuz regnoꝝ. Gentiliū vates īfula apice pilleo siue galletio vtebant. Infula ē fasciola sacerdotalis capitis alba i modum diadematis a q̄ vittę ab vtraq; pte depēdent:q̄ ifulā vinciunt:vñ ꝛ vittę dictę sūt ꝙ vinciāt. Infula aūt plerūq; lata erat:plerūq; tortilis ex albo ꝛ cocco. Apex ē pilleū subtile: q̄ sacerdotes gētiles vtebant:appellat⁹ ab apiendo.i. alligādo. Nā virgula q̄ i pilleo erat ꝯnectebat filo: qđ fiebat ex lana hostię. Galleriū pilleū ex pelle cęsę hostię factuz. Pilleū autē dictū a pelle hostię vñ fiebat. Cydarim ꝛ ipz sacerdotū erat:qđ a plerisq; mitra vocat. Ornamēta capitis feminaꝝ:diadema:nimbū:capitulū:ꝛ mitra. Diadema ē ornamētū capitis matronaꝝ ex auro ꝛ gēmis ꝯtextū: qđ i se circūactis extremitatib⁹ retro astrigit:ꝛ exinde dictū grēce ꝙ ꝑliget. Nimb⁹ ē fasciola trāsuersa ex auro assuta i linteo qđ ē in frōte feminaꝝ. Plaut⁹: Quo magis eā aspicio: tā magis nimbata ē. Nā ꝛ lumen qđ circa āgeloꝝ capita pingit nib⁹ vocat: l; ꝛ nibus sit dēsitas nubis. Capl; ē qđ vulgo capitlare dnt. Idē ꝛ cappa:vł ꝙ duos appices vt cappa lr̄a hēat:vł qꝛ capitis ornamētū est. Mitra ē pilleū phrigiū caput ꝓtegēs:q̄le est ornamētū capitis deuotaꝝ. S; pilleū viroꝝ ē:mitrę āt feminaꝝ. Redimicula āt sūt qbus mitrę alligant. Pilleū āt vt ꝓdixim⁹ a pelle erat. Nā mitra ex lana ē. Rigla ē mitra vgialis capitis. Uittę āt sūt q̄ crinibus inectunt qbus fluētes religāt capilli ꝛ vittę dictę ꝙ viciāt. Tenia āt ē vittaꝝ extrēitas depēdēs diuersoꝝ coloꝝ. Itē vitta ē q̄ corōa vicit:tenia vō extrēa ꝑs vittę q̄ depēdēt coronę. Reticuliū ē qđ colligit comas:dcm̄ ab eo ꝙ retiet crines ne effūdant. Discrimialia capitis mulieꝝ sunt:vocata ex eo ꝙ caput auro discernāt. Nā discrimiare diuidere dr̄. Ancię sūt cincinni depēdētes ꝓpe auriculas:grēco vocabulo ab aurib⁹ dictę. Acus sūt qbus i feminis ornādoꝝ criniū cōpago retinet:ne laxius fluāt ꝛ sparsi dissipent capilli. Inaures ab auriū foraminib⁹ nūcupatę:qbus ꝑciosa grana lapidū depēdēt. Haꝝ vsus i grēcia puellę vtraq; aure:pueri tm̄ dextra gerebāt. Torq̄s sūt circuli aurei a collo ad pect⁹ vsq; depēdētes. Torq̄s āt ꝛ bullę a viris gerunt:a feminis vō monilia ꝛ catella. Dictę āt torq̄s ꝙ sint tortę:ꝛ bullę ꝙ sint siles rotūditate bullis:q̄ in aq̄ vēto iflant. Monile: ornamētū ex gēmis ē qđ solet ex feminaꝝ pēdere collo. dictū a mūere. Hoc ēt ꝛ spētū dr̄:qđ ꝯstat ex āphorolis qbusdā aureis gēmisq; varijs i modū facturę spētis. Nōnuli hoc ꝛ segmēta:ꝛ lōgos habit⁹: l; ꝛ segmētatas vestes dicamus: vt:ipsa segmētatis dormisset paruula cunis. Plęrūq; aūt ꝛ ꝑ monile oia ornamēta matronaꝝ significant quicqd illis mūere dat. Murena vulgo vocat. qđ.s. auri metallo i vgulis lentescente:q̄dā ordinis flexuosi cathena ꝯtexit:i silitudinē murenę spētis:q̄ ad collū ornāduz aptat: Hęc iterdū auri atq; argēti texit vgulis. Unde ꝛ i cāticis dr̄ canticoꝝ. Murenulas aureas faciem⁹ tibi vermiculatas argēto. Catellę sunt catenulę colli īuicē se cōprehēdentes i modū catenę:vñ ꝛ appellatę. Dextras cōmunes sunt viroꝝ ac feminaꝝ:qꝛ vtriusq; sexus dextrę sunt:ampla ꝛ añ manicā portant:ꝛ possūt ibi iungi clauo vno. Armillę āt ꝓpe virorum sunt:collatę victorię cā militibus ob armoꝝ virtutē. Uñ ꝛ quondam vulgo virilię dicebātur. Ab intellectu aūt circuli armillę nomen discrepat:qꝛ ipsa quoq; vbi ponit ambiēdo ꝯstringit:s; armilla latius extendit: circl's rotundus fit. Fabulę sunt qb⁹ pectus feminaꝝ ornat: vł palliū tenet a viris i humeris:seu cingulū i lūbis. Lunulę sūt ornamenta mulieꝝ i lunę silitudinē bullulę aureę depēdētes. Specula dnr̄ in qb⁹ feminę vultus suos intuent. Dcm̄ aūt speculū:vel ꝙ ex splēdore reddat: vł ꝙ ibi feminę ītuētes ꝯsiderent speciez sui vultus:ꝛ quicquid ornamēti deesse viderit aduciant. Periscelides sunt ornamenta cruꝝ mulieꝝ siue armillę pedū:qbus gressus eaꝝ ornantur. Olfactoriola vascula sunt muliebria in quibus odoramenta gestantur.

¶ De anulis. Cap. XXXI.

Primus ꝓmetheus fert circulū ferreū incluso lapide digito circūdedisse. Qua ꝯsuetudine homines vsi anulos hr̄e cęperūt. Anuli aūt ꝑ diminutionē dicti a circul ꝛ anis q̄ sunt circū brachia ꝛ circū crura. Uñ ꝛ signa eoꝝ ꝑ diminutionē sigilla. Nā signa maiora sunt:sigilla vō q̄si minora signa. Anulos hoies ꝑmū gestare cęperūt quarto a pollice digito:ꝙ ea vena quę daz ad cor vsq; ꝑtingat:quā notādaz ornandāq; aliquo isigni veteres putauerūt. Apud romanos anuli de publico dabant:ꝛ nō sine discrimine. Nam dignitate ꝑcipuis viris gēmati dabant:cęteris solidi. Anulū aureū neq; suus neq; libertinus gestabat i publico:s; anulo aureo liberi vtebant: libertini argenteo:sui ferreo. Apud veteres vltra vnū anulū vti infame habitū viro. Graccus in meuiū. Cōsiderate q̄rites sinistrā eius:en cuius auctoritatē seqmini q̄ ꝓpter mulieꝝ cupiditatez vt mulier est ornatus. Crassus q̄ apud parthos perijt i senectute duos habuit anulos:causaz ꝓferens quo pecunia ei imensa creuisset. Multi etiā romanoꝝ pro grauitate anulū gestare in digito abstinuerūt. Feminę non vsę sunt anul:nisi quos virgini spōsus miserat:neq; ampli⁹ q̄ binos anulos aureos i digitis hr̄e solebāt. At nūc prę auro nullū feminis leue ē atq; imune mēbꝝ. Inter genera āuloꝝ sunt: vngulus:samotraci⁹:tyni⁹. Ungulus ē gēmat⁹: vocatusq; hoc noie:qꝛ sicut vngula carni:ita gēma anuli auro accingit. Samotraci⁹ aureus ē qdē:s; capitulo ferreo:a loco ita vocat⁹. Tynius purus ē ꝑmū in bithynia fabricatus: quā oliz tynā vocabāt. Flaccus. Lugēte mea vita nec smaragdus berillusq; mihi flaccę nec nitētes ꝑ cādidā margaritā quęro:nec quos tynica lima poliuit anellos nec iaspios lapillos.

¶ De cingulis. Cap. XXXII.

Cinctus est lata çona:ꝛ minus lata semicinctiū:ꝛ vtrisq; minima cingulū. Nā a cincto ꝑ diminutionē cingulū noiat. Cincto aūt iuuenes i exercitatōe cāpestri verecūda velabāt: vñ ꝛ cāpestris dicebat. Balteus cingulū militare ē dict⁹:ꝑꝑ ꝙ ex eo signa depēdēt:ad demōstrādaz legiōis militaris summaz.i. sex miliū sexcētoꝝ:ex quo numero ꝛ ipsi ꝯsistūt. Uñ ꝛ balteus dr̄ nō tm̄ quo cingit:s; etiā a quo arma depēdēt. Zona grēcū ē:quā illi çonariū:nos cingulū nuncupamus. Strophiū ē cīgulū aureū cū gēmis. De quo ait cina. Strophio lactantes cincta papillas. Et prudētius. Nomē hoc gēmę strophio illigata ē. Limus ē cinct⁹ quē publice hn̄t sui. Et dict⁹ limus: qꝛ trāsuersas hz purpuras.i. limas. Caltulū cinguli genus a coacto loro dcm̄. Fibula grēcū ē:quaz illi fiblin dicunt ꝙ ligat. Subfibulū subligaculū. Redimiculū ē qđ succinctoriū siue bracile nūcupamus: qđ descendens ꝑ ceruicē ꝛ a laterib⁹ colli diuisuz:vtrarūq; alaꝝ sinū ambit atq; hincinde succigit vt ꝯstringens latitudinez vestiat corp⁹:atq; ꝯiungendo cōponat. Hoc vulgo bracile q̄si brachiale vocāt:q̄uis nunc nō brachioꝝ s; renū sit cingulum. Succinctoriū aūt vocatū ꝙ vt dcm̄ ē sub brachijs ductū: alaꝝ sinū ambit:atq; hincinde succingit. Fascia ē qua tegitur pect⁹:ꝛ papillę cōprimunt:atq; crispante cingulo angustī⁹ pect⁹ artat. Et dicta fascia ꝙ i modū fasciculi corpus alliget. Hic ꝛ fascidę qb⁹ vłnera colligāt. Uitta dcā ꝙ ea pect⁹ vicit istar vitiligāris. Limb⁹ quē nos ornaturā dicim⁹: fasciola ē q̄ ambit extrēitatē: vestiū aut ex fil aut ex auro ꝯtexta:assutaq; extrīsec⁹ i extrema pte vestimēti vł chlamydis. De q̄ Uir. dic. Sidōia picto chlamyde circūdata libo.

¶ De calciamētis. Cap. XXXIII.

Sutores nūcupati sūt: ꝙ isertis filo porcoꝝ setis suāt.i. ꝯsuāt:quasi setores. Caligari⁹ vero nō a callo pedū:s; a calo.i. ligno vocat⁹:sine quo ꝯsui calciamēta nō pnt:qđ grēci calopodion dicūt. Fiebāt autē ꝑus ex salice tm̄. Hinc ꝛ calciamēta dicta qđ i calo.i. in ligno fiāt: vł ꝙ calcent. Crepitas grēci añ reptas vsi sūt. Est autē gen⁹ singlari forma:ꝛ idē vtriq; aptū pedi: vel dextro vel sinistro. Crepitas āt dictas ꝙ cū sono stringāt: siue a pedum crepitu i ambulādū. Calceis reges vtebāt:ꝛ cęsares forma eoꝝ. Patricios calceos romulus reppit q̄ttuor corrigiaꝝ: assutaq; luna. His soli patricij vtebant. Luna aūt i eis nō sideris formā:s; notā centenarij numeri significabat: ꝙ initio patricij senatores centū fuerit. Ocreę tibialia calciamēta sūt dicta ꝙ crura tegāt. Coturni sūt qb⁹ calciabāt tragędi:q̄ i theatro dicturi erāt ꝛ alta itonātiq; voce carmia cantaturi. Est.n. calciamētū i modū crepidaꝝ quo heroes vtebant:s; tale ē vt i dextro ꝛ lęuo ꝯueniat pede. Baxea calciamētū comędoꝝ erat:sic tragędoꝝ coturni. Quos q̄dā etiaz calones appellāt:eo ꝙ ex salice fierēt. Nā grēci vt dixim⁹ lignū calo vocabāt. Talares calcei socci sūt q̄ ide noiati videt:ꝙ ea figura sint vt ꝯtingāt talū:sicut subtalares ꝙ sub talo sunt:q̄si subcalares. Obstrigilli sūt q̄ ꝑ plātas ꝯsuti sūt: ꝛ ex supiore pte corrigia trahit vt cōstringāt: vñ ꝛ noiant. Osas puto ab oso ꝑmū factas:ꝛ q̄uis nūc ex alio genere:tm̄ nomē ꝓstinū retinēt. Mullei similes sūt coturnoꝝ solo alto:supiore aūt parte cū osseis vel ęneis malleolis: ad quos lora deligabāt. Dicti aūt sunt a colore rubro:q̄lis ē mulli piscis. Solęę sūt qb⁹ tm̄ pedū plātę tegūt:dictę a solo pedū. Itē solęę materiales:ex materia corio itexta. Socci:cui⁹ diminutiuū soccelli appellati ide ꝙ soccū habeāt:i quo pars plātę inijciat. Caligulę:caligę vel a callo pedū dictę: vel qꝛ ligēt. Nā socci nō ligāt:s; tm̄ itromittūt. Cernui socci sūt sine solo ligulati:q̄s nos foliatos vocam⁹. Clauati:q̄si callinati eo ꝙ minutis clauis.i. acutis sola calcis vinciāt. Perōes ꝛ culponię:rustica calciamēta sunt. Baxeę calciamēta mulieꝝ sūt. Corrigię a corijs vocāt vł a colligatōe:q̄si colligię.

¶ Incipit liber vicesimus.

¶ De mensis. Capitulum. I.

Primus dedalus mēsas ꝛ sellas fecit. Coquinę apparatū apitius q̄dā ꝑm⁹ ꝯposuit:q̄ i eo absūptī bōis morte volūtaria pijt. ꝛ merito: qꝛ is q̄ gulę atq; edacitati suit:ꝛ aiaz ꝛ cōp⁹ iterfic. Ab esu ꝛ comesu mēsę factū dr̄ vocabulū. Nullū.n. aliū hz vsuz. Thor⁹ dr̄ a tortis herbis q̄ accūbētiū hūeris supponūt. Stiphadiū a stipitib⁹ dcm̄: q̄si stipiadiū:sic.n. ꝑus cęptū ē. Accubitū a cibo vocatuz: q̄si accibitū epularū. Cōuiuiū apud grēcos a cōpotatione συμπόσιον:apud nos vero a ꝯuictu rectius appellat: vel qꝛ vitę collocutionē habet. Item conuiuium dicit a mltitudine cōuescentium. Naz priuata mēsa victus ē:conuiuiū non est. Cōuiuij triplex est modus:discūbendi edēdi ꝛ bibendi. Discūbendi: vt thoris iussi discūbere pictis. Edendi ꝛ bibendi.

vt postquã prima quies epulis mensæq; remotę. Crateras
magnos statuunt ⁊ vina coronant.

¶ De escis. Cap. II.

Cibus dict⁹ q2 capit̃ ore sicuti esca: q2 eã os capit.
Uict⁹ pprie vocat̃: q2 vitã retinet: vñ ⁊ ad cibũ
vocare iuitare dr̃. Alimonia dr̃ eo φ ei⁹ sumptu
corp⁹ alat̃. Hãc iuuenes accipiũt ad icremẽtũ:
senes ad pseuerãtiã. Nec.n. substinere poterit caro nisi cõ
fortet̃ alimẽtis. Alimẽtũ.n. ẽ quo alimur: alimoniũ alendi
cura. Affluẽtia nũcupata q̃si rei nimiũ exuberantis effusio
vltra q̃ȝ satis ẽ: modusq; nõ ẽ. Opulẽtia ab ope dicta ẽ: quã
si discutias iuenies eã tenere modũ. Nam quo opitulat̃ qd
nimiũ ẽ: cũ incõmodi⁹ sit sępe q̃ȝ paꝝ. Epulę ab opulẽtia re
ruȝ dictę. Epulę aũt simplices i duo necessaria diuidũt̃: pa
nẽ ⁊ vinũ: ⁊ i duo supflua q̃ terra ⁊ mari vescẽdi cã exqrũt̃.
Dapes ãt regũ sunt: epulę puatoꝝ. Delitię nũcupare: φ his
delectẽt̃ hoies easq; suauiter appetãt. Pulmẽtũ vocat̃ a pul
te: siue eni sola pultis: siue qd aliud ei⁹ ꝯmixtiõe sumat̃: pul
mẽtũ pprie dr̃. Satietas aũt ⁊ saturitas sibi differũt. Nã sa
tietas ex vno cibo dici põt: p eo φ satis sit. Saturitas aũt a
saturo nomẽ accepit: qd ẽ vario alimentoꝝ apparatu ꝯposi
tuȝ. Crapula ẽ imoderata voracitas: q̃si cruda epula: cuius
cruditate grauat̃ cor: ⁊ stomachus idigestus efficit̃. Immo
derata.n. voracitas vitiũ ẽ: sȝ tantũ id salutis ẽ: q̃tũ sustẽta
tioni naturęq; sufficiat. Ianticulũ est pm⁹ cib⁹ quo ieiuniũ
soluit̃ vñ ⁊ nũcupatũ. Nigidi⁹. Nos ipsi ieiunia iantical' le
nib⁹ soluim⁹. Prandiũ ab apparatu edẽdi dcm̃. Proprie ãt
veteres prãdiũ vocabant oĩuȝ militũ cibũ añ pugnã: vñ est
illud ducis alloquiũ. Prãdeamus tãq; ad iferos cęnaturi.
Merẽda est cib⁹ q declinãte die sumit̃: q̃si post meridiem
edẽda ⁊ primo cęnę. Uñ ⁊ antecęna a qbusdã vocant̃. Itẽ
merẽdare: q̃si meridie edere. Annona tractũ ẽ a tpe quo ro
mãi veteres ad cibos aduocabãt̃: sic mãtilis. Impat excel
sos frãgere nona thoros: qd ⁊ vsq; hodie psę faciũt. Cęnam
vocari a cõione vescẽtiũ. Cenõ qppe gręci cõe dicunt. Uñ ⁊
cõicantes φ cõiter.i. pariter ꝯueniãt. Apud veteres.n. soli
tũ erat i ppatulo vesci ⁊ cõiter epulari ne singularitas luxu
riã gigneret. Est aũt cęna vesptin⁹ cib⁹: quã vesptinã antiq
dicebãt. In vsu.n. nõ erãt prandia. Panis dict⁹ φ cuȝ oi ci
bo apponat̃: vel φ oẽ aial eũ appetat. Pan.n. gręce oẽ dici
tur. Cibari⁹ ẽ q ad cibũ suis dat̃: nec delicat⁹. Fermẽtarius
fermẽtis ꝯfectus. Açim⁹ nõ fermẽtat⁹. Nã açim⁹ ẽ sine fer
mẽto sincer⁹. Acriçim⁹: leuiter fermẽtatus: q̃si acroaçim⁹.
Siligineus pãis a frumẽti genere nũcupat̃. Siligo.n. gen⁹
ẽ tritici. Rubidus recoctus ⁊ rubefact⁹. Subcineriti⁹ cine
re coct⁹ ⁊ reuersat⁹. Ipse ẽ ⁊ focati⁹. Clibaniti⁹ i testa coct⁹.
Sfungia: pãis aq̃ diutissime laxat⁹: similã modicã accipit:
⁊ fermẽtũ modicũ ⁊ hȝ humectatões plusq̃ȝ ois panis: vñ ⁊
sfungię nomẽ accepit. Placẽtę sũt q̃ fiũt de farre: q̃s aliȝ li
ba dicũt eo φ libeãt ⁊ placeãt. Lagenũ ẽ lat⁹ ⁊ tenuis pãis
q pmũ in aq̃ postea i oleo frigitur. Dulcia sunt genã pistoꝝ
opis a sapore dicta. Melle.n. aspso sumunt̃. Crustula dimi
nutiuũ ẽ a crusta: panis oleo ꝯspersus: i medio ꝯcau⁹ ⁊ tor
tus. Hęc ⁊ torta panis. Crusta ãt ẽ supficies panis. Ipa ẽ ⁊
fragmẽta: q2 diuidunt̃ vt fracta. Simila subtilissima ẽ fari
na. Amoluȝ flos farinę tenuissim⁹ pręleuitate de mola ege
stũ: vñ ⁊ appellatũ quasi a mola. Faria ⁊ furfures a farrę di
ctę: cui⁹ sũt purgamẽta. Pollen gen⁹ est farię cãdidissime.
Fermẽtũ a feruore nuncupatũ: φ plus vna hora nõ põt cõ
tineri. Crescẽdo eni excedit. Carnes dictę: q2 carę sunt: siue
a creãdo: vñ ⁊ a gręcis creas vocant̃. Crudũ φ sit cruentũ:
est eniȝ cũ sanguine coctũ. Sed ⁊ mlti tpis aliqd coctũ vo
cat̃. Assuȝ φ ardeat: quasi arsuȝ. Elixũ eo φ i aqua sola de
coqtur. Lixa eni aqua dr̃: ab eo φ sit soluta: vñ ⁊ solutio li
bidinis lux⁹ ⁊ mẽbra loco mota luxa dicunt̃. Frixũ a sono
dcm̃: qñ ardet i oleo. Salsuȝ q̃si sale aspsuȝ dẽptis e medio
syllabis tribus. Rancidũ ex vitio nuncupatum φ raucos
efficiat. Succidia carnes in vsum repositę a succidendo di
ctę. Lardus dicit̃ eo φ i domo repositus cõseruat̃. Naȝ an
tiq domos lares dicebãt. Tarea lardus ẽ gallicę dictũ. Uñ
dicit Afranius in rosa. Hallũ saginatũ: pingui pastuȝ tarea.
Axungia: ab vnctione vocata. Sebuȝ a sue dictuȝ quasi su
ebum: qd plus pinguedinis hoc aial habeat. Offa est pprie
frustũ dentiuȝ cui⁹ diminutiuũ ofella facit. Uñ ⁊ offariȝ co
ci: q2 pticulatiȝ.i. offatiȝ excoquunt. Nũc offa ẽ latrãtiũ: q2
si i os canis iacit̃: satiat⁹ illico ꝯpescit̃ ⁊ silescit. Frustuȝ vo
catuȝ φ capiat̃ a frumie. Est eni frumẽ sũma ps gulę. Pul
pa dicta: q2 cũ pulte oliȝ ꝯmixta vescebat̃. Uñ ⁊ pulmẽtuȝ
⁊ pulmẽtariũ dr̃. Pulpa ãt ẽ caro sine pinguedie: dcã q2 pal
pitet: resilit eni i sępe. Hãc pleriq; viscũ vocãt: eo φ glutino
sa sit. Lucanicę dictę φ pus i lucania factę sũt. Farcimẽ ca
ro ꝯcisa ⁊ minuta: dcm̃ φ eo intestinũ farciat̃: hoc ẽ ipleat̃
cũ aliaꝝ reꝝ cõmixtiõe. Minutal vocatũ φ fiat de piscib⁹
⁊ isiciȝs oleribusq; minutatiȝ ꝯcisis. Afratuȝ qd latine spu
meũ vocat̃. Afro eni gręce spuma dr̃. Martisia: i mortario
ex pisce fiunt: vñ ⁊ noiata. Isocẽ piscẽ quẽdã dicunt: ex quo
pmũ isicia facta sũt: ⁊ q̃uis ex alio genere pisciuȝ fiãt: initiũ
tñ piscis vocabulum dedit. Halaticę a colore lacteo noiatę.
Gręci eni gala lac dicunt. Sphęras a rotunditate gręco vo
cabulo appellatas: qcqd eniȝ i rotũdũ format̃ sphęra a gręc
cis dr̃. Ius: cognę magistri a iure nũcupauerunt: q2 ea ẽ lex
ꝯdimẽti eius. Hãc gręci ꝯemã vocãt. Case⁹ vocat̃ φ careat
sero: q̃si careũ. Nã sex ei oẽ deducit̃: vt ponderib⁹ arguat̃.
Colostꝝ lac nouũ: qd neutri generis ẽ. Lac a gręco sermone
deriuatũ ẽ p candore. Gręci eni albũ gleucõ dicũt. Lac vo
⁊ sanguis qd nutrit ⁊ qd nutrit̃. Nã lacte nutrimur: viuim⁹
sanguie. Quactũ q̃si coactũ: ⁊ quasi coagulatũ. Accepta eni
secũ alia spẽ coagulat̃. Mel gręce appellatõis ẽ: qd ab api
b⁹ nomẽ hre pbat̃. Nã apis gręce mellese dr̃. Antea ãt mel
la de rore erãt: iueniebãturq; i arundinũ foliis: vñ ⁊ Uirg.
Hacten⁹ aeriȝ mell' cęlestia dõa. Sigdẽ hucusq; i idia ⁊ ara
bia colligatũ repit̃: ramis ihęrẽs i similitudie salis. Dẽ aũt
mel dulce dr̃. Sardũ amaꝝ ẽ absinthiȝ cã: cui⁹ copia ei⁹ re
giõis apes nutriũt̃. Fauũ vocari: q2 comedit̃ magis q̃ȝ bibi
tur. Fagere eni gręci comedere appellãt. Aiũt ãt medici ⁊
q de humãoꝝ corpoꝝ scripsere naturis pcipueq; galien⁹ i
libris quoꝝ titulus ẽ in quo pueroꝝ ⁊ iuue
nũ ac pfectę ętatis viroꝝ mulieruq; corpa isito calore fer
uere: ⁊ noxios eẽ his ętatibus cibos q calorẽ augeãt: sanita
teq; ꝯducere frigida queq; in esuȝ sumere: sicuti ecõtrario
senib⁹ q pituita laborãt ⁊ frigore: calidos cibos ⁊ vina vete
ra pdesse.

¶ De potu. Cap. III.

Potio a gręca deriuatõe vocata. Hãc eni illi
potos dicunt. Aqua gnãlr vocata: φ supfici
es ei⁹ equal' sit: hinc ⁊ ęquora. Hãc qdã recẽ
teȝ vocãt: q2 reiicit̃ noua: a fonte vl' a flumi
ne. Nã vet⁹ putrescit: q2 nõ ẽ vtil' vetusta vt
vinũ: sȝ statim sublata de fluie fonte vel pu
teo: fetescit eni vetusta. Uinum ide dcm̃ φ
ei⁹ pot⁹ venas sanguie cito repleat. Hoc aliȝ qd nos cura sol
uat: lieũ appellãt. Ueteres vinũ venenũ vocabãt. Sȝ post
q̃ȝ inuẽtũ ẽ vir⁹ lętiferi suci: hoc vinũ vocatũ est: illud vene
nũ. Uñ ⁊ Hiero. i libro quẽ de vginitate ꝯseruãda scripsit:
adolescẽtulas dixit ita vinũ debere fugere vt venenũ: ne p
ętatis calore feruẽti bibãt ⁊ peãt. Inde ẽ φ apd veteres ro
mãos femię nõ vtebãt̃ vino: nisi sacroꝝ cã certi dieb⁹. Me
rũ dicim⁹ cũ vinũ puꝝ significam⁹. Nã meꝝ dicim⁹ qcqd
puꝝ atq; sinceꝝ ẽ: sic ⁊ aquã merã: nulli vtiq; rei mixtam.
Hic ⁊ merẽdã qd ãtiqt⁹ id tpis pueris opariȝs qb⁹ pãis me
rus dabat̃: aut φ meridiẽt eodẽ tpe.i. soli ac sepatiȝ: nõ vt i
prãdio aut i cęna ad vnã mẽsaȝ. Inde credim⁹ ẽt illud tẽ
pus qd post mediũ diẽ ẽ meridiẽ appellari: φ puꝝ sit. Mu
stum est vinum e lacu statim sublatum. Dictũ autẽ credit̃
mustũ φ in se limũ terrã hẽat mixtã. Nã mus terra ẽ: vñ ⁊
humus. Cuius ⁊ tãta vis feruoris ẽ: vt vasa q̃uis grãdia ex
eo plena absq; spiramine repleta illico disrũpat. Roseũ vi
nũ.i. cũ rubore. Rosa.n. rubet. Aminiũ vo q̃si sine minio.i.
sine rubore: nã albũ ẽ. Sucinatiũ sucinę gẽmę silis ẽ.i. fului
coloris. Limpidũ vinũ.i. pspicuũ: ab aq̃ spẽ dcm̃ q̃si lymphi
duȝ. Lympha.n. aqua ẽ. Turbidũ q̃si terbidũ.i. terra ꝯmix
tuȝ qd ẽ fece. Phalernũ vinũ vocatũ a phalerna regiõe cã
panię vbi optime vina nascunt̃. Colatũ vas ppriũ nũcupa
uit: i quo deportat̃. Haçetuȝ vo a regiõe vñ defert̃. Haça.n.
oppidũ ẽ palestinę. Infertũ vinũ dr̃ qd altario libat̃ atq; of
fert̃. Spurcum qd offerri nõ licet: aut cui aq̃ admixta ẽ: q̃si
spuriũ: hoc ẽ imundũ. Honorariũ vinuȝ qd regib⁹ ⁊ potẽti
bus honoris gr̃a offert̃. Cato de inocẽtia sua. Cũ esseȝ i pui
cia legat⁹ q̃ȝ ples ad ptores ⁊ ꝯsules: vinuȝ honorarium da
bãt: nunq̃ȝ accepi nec puatus qdẽ. Crudũ vinũ ẽ isuaue qd
sui potãt. Acidũ: vl' q2 acutũ vl' q2 aqua mixtũ. Uinũ.n. aq̃
mixtuȝ cito i hunc saporẽ redigit̃. Uñ ⁊ acidũ q̃si aqduȝ: q2
aq̃ lauãt̃ vuę i torculari post expssuȝ vinũ: est vil' pot⁹ suis
aptus. Cõditũ vocatũ φ nõ sit simplex sȝ ꝯmixtiõe pigmẽ
toꝝ ꝯpositũ. Lactatuȝ ẽ potio e lacte. Mulsum ex melle
mixtũ. Est.n. potõ ex aq̃ ⁊ melle: qd gręci mellicratũ vocãt.
Inomellũ mustũ melle admixtũ vehemẽter agitatuȝ atq;
cõmotũ. Hydromellũ φ fiat ex aq̃ ⁊ mal' matiãis. Sacca
tuȝ liquor ẽ aq̃ feci vini admixt⁹: sacco expssus. Luxia. R.
Oximellũ appellatuȝ φ aceti ⁊ mell' pmixta ꝯficit̃ mã: vñ
⁊ dulcedinẽ retinet ⁊ acorẽ. Rodomellus dr̃ eo φ i suco ro
sę mel admisceat̃. Mellicratũ vinũ melle mixtũ. Medus
quasi melus: q2 ex melle fit: sic calamitas p cadamitas. Fe
cula vua pinguis decocta vsq; ad crassitudinẽ mell': ac refri
gerata vtil' stomacho. Passuȝ qcqd ex vna passa cõpressuȝ
effluxerit. Dr̃ ãt passuȝ a patiẽdo: nã pcutit̃ vua siccior ⁊ de
cogit̃: ⁊ ide fit passuȝ. Defrutum dcm̃ ẽ φ defrudet̃: ⁊ quasi
fraudẽ patiat̃. Carenũ eo φ feruẽdo pte careat. Tertia eni
pte musti amissa: qd remãserit carenum ẽ. Cui ꝯria sapa ẽ: q̃
feruẽdo ad tertiã redacta descẽderit. Sicera ẽ ois potio q̃
ex vinũ iebriare pt. Cui⁹ licȝ nomẽ hebręũ sit: tñ latinũ so
nat: p eo φ ex suco frumẽti vl' pomoꝝ ꝯficiat̃: aut palmaꝝ
fruct⁹ i liquorẽ expmãt̃: coctisq; frugib⁹ aq̃ pinguior q̃si su
cus colat̃: ⁊ ipsa potio sicera nuncupat̃. Ceruisia a cerere.i.
fruge vocata. Est.n. potio ex seminib⁹ frumẽti vario mõ cõ
fecta. Celia a calefaciendo appellata. Est.n. potio ex suco tri
tici p artẽ ꝯfecta. Suscitat̃.n. igne illa vis germinis made
factę frugis: ac deide siccat̃: ⁊ post i farinã redacta molli su
co admiscet̃. Quo fermtato sapor austeritatis ⁊ calor ebrie
tatis adijcit̃: q̃ fit i his ptib⁹ hispãię: cui⁹ ferax vini loc⁹ nõ
ẽ. Fex dicta φ sese vasis emergẽdo affigat. Haꝝ ẽ liquor pi
sciũ salsus: q oliȝ ꝯficiebat̃ ex pisce: quẽ gręci garõ vocabãt:
⁊ q̃uis nũc ex ifinito genere pisciũ fiat: nomẽ tñ pstinũ reti
net a q̃ initiũ sũpsit. Liq̃mẽ dcm̃ eo φ soluti in salsamẽto pi
sciculi eũdẽ humorẽ liquãt. Cui⁹ liquor appellat̃ salsugo vel
muria. Proprie ãt muria dr̃ aq̃ sale ꝯmixta effectaq; gustu
in modum maris. Sucus dicti φ sacco exprimant̃ tisanę.
Tisanę: ꝯema: apoçima gręca vocabula sunt.

¶ De vasis escariȝs. Cap. IIII.

Vas dcm̃ a vescẽdo φ i eo escę apponãt̃. Cui⁹ di
minutiuũ vasculũ q̃si vesculũ. Fictilia dicta φ
fiãt ⁊ fingãt̃ ex terra. Fingere.n. ẽ facere: forma
re ⁊ psalmare: vñ ⁊ figli dñr. Et vas fictile dr̃ nõ
fictũ i illud qd mẽdaciũ ẽ: sȝ qd format̃ vt sit ⁊ hẽat aliquã
formã: vñ ⁊ apl's ait. Nunqd dr̃ figmentũ ei q se finxit: qua
re sic me fecisti? Fictilia vasa i samo isula pus iuẽta tradũ
tur: facta ex creta ⁊ indurata igni: vñ ⁊ samia vasa. Postea
inuentũ ⁊ rubricã addere: ⁊ ex rubra creta fingere. Antiquio
rẽ aũt fuisse dicũt vsuȝ fictiliũ vasoꝝ q̃ȝ fundendi ęris aut
argẽti. Apud veteres.n. nec aurea nec argẽtea: sȝ fictilia va
sa habebãt̃: sic ad vina doliis excogitatis: ad aquas ampho
ris: hydriis ad balneas ac reliqs quę in vsibus hominũ aut
rota fiũt: aut manu aptant̃. Argilla ãt a terra excocta testę
vocabulũ suscepit: q2 duȝ mollis eẽt efficit̃ testa: nec cõicat
cuȝ vocabulo pristini generis: q2 qd fuit nõ est. Aretina va
sa ex aretio municipio italię dicunt̃ vbi fiunt: sunt enim ru
bra. De qbus sedulius. Rubra qd appositũ testa ministrat
olus. Samia vasa qdã putant ab oppido samo gręcię hẽre
nomẽ. Aliȝ dicũt cretã eẽ italię: quę nõ longe a roma nascit̃
quę samia appellat̃. Cęlata vasa argẽtea vl' aurea sũt signis
eminentiorib⁹ intus extraue expressa: a cęlo vocata: qd est
gen⁹ feramẽti: qd vulgi ciliones vocãt. Chrysen dicta vasa
deaurata: gręcũ est. Anaglypha: φ superi⁹ sint sculpta. Gre
ci eniȝ ana sursum: glyphe sculpturã dicũt: id est sursuȝ scul
pta. Discus antea scut⁹ vocabat̃ a specie scuti: vnde ⁊ scutel
la p diminutionẽ. Est eniȝ eiusdẽ similis. Postea discus vo
cat⁹ est φ det escas: id est apponat. A quo ⁊ discũbentes di
cti: siue απο τοῦ δικειν.i. φ iaciant. Missoriũ vocatuȝ a
mensa per deriuationeȝ quasi mensoriũ. Parapsis quadrã
gulum ⁊ quadrilateꝝ vas: id est parib⁹ absidis. Patena φ
dispansis patentibusq; sit oris. Lancis. Hauata quasi caua
ta g. p c. littera posita. Hinc ⁊ concha: sed illa cauata: ista cõ
caua: sic ⁊ gręci hęc nuncupãt. Apophereta a gręcis: a feren
do poma vel aliqd nominata est enim plana. Salinuȝ vas
aptũ salibus. Idẽ ⁊ sulçica quasi salçica. Acceptabuluȝ: qua
si acetafeꝝ: φ acetũ ferat. Cochlear ab vsu pri⁹ cochlearuȝ
dictũ. Hinc est illud veteꝝ distichon. Sũ cochleis habilis ⁊
nec min⁹ vtilis ouis. Nunqd scis potius cur cochleare vo
cor. Trissiles gręce latine tripedes. Qui aũt q̃tuor pedibus
insistũt abusiue dicũt̃. In vasclis aũt tria q̃rũt̃ q̃ placeant:
man⁹ artificis: pondus argẽti: ⁊ splendor metalli.

¶ De vasis potatoriȝs. Cap. V.

Poculũ a potãdo nominatũ. Est eniȝ omne vas
in quo bibendi ẽ cõsuetudo. Phialę dictę φ ex
vitro fiant. Uitrũ enim gręce hyalin dicit̃. Pa
terę phialę sunt dictę: vel φ in ipsis potare sole
mus: vel φ patentes sunt: dispãsisq; labris. Cra
tera calix est duas habens ansas: ⁊ ẽ gręcũ nomẽ. Declinat̃
aũt apud eos hic crater. Nam latine hęc cratera dicitur: vn
de Persius. Si tibi crateras argenti. Uirgilius. Crateras
magnos statuũt ⁊ vina coronant. Fiebant autem primum
a cõnexionib⁹ virgularuȝ. Unde ⁊ dictę cratere: apo tu cra
tin: id est φ inuicẽ se teneant. Cyathi quoq; cyphi: cymbia
⁊ ipsa poculoꝝ sunt genera. Ex quibus cymbia pocula sunt
ex similitudine cymbę nauis. Emistes species pocli quę du
ctim: id est vno spiritu bibit̃. Bachia primũ a bacho qd est
vinũ nominata: postea in vsibus aquariȝs transiit. Calices
⁊ calcati ⁊ scalę poculoꝝ genera antea ex ligno facta: inde ⁊
vocata. Gręci eni omne lignũ cala dicebant. Ampulla qua
si ampla bulla: similis est eni rotũditate bullis: quę ex spu
mis aquaꝝ fiũt: atq; ita inflant̃ vento.

¶ De vasis vinariȝs ⁊ aquariȝs. Cap. VI.

Enophoꝝ vas ferẽs vinũ: οινος eni vinuȝ
est. De quo est illd. Uertit̃ ęnophori fũdus
sententia nobis. Flascę a gręco vocablo di
ctę. Hę p vehẽdis ac recondendis phial' pri
mũ factę sũt: inde ⁊ nũcupatę. Postea i vsuȝ
vini trãsierunt manẽte gręco vocabulo vn
de sumpserunt initiuȝ. Lagena ⁊ situla gręca nomina sunt: inflexa ex parte vt fierent latina. Illi enim
laginos: nos lagena: illi sitile: nos situlum dicimus. Canta
rus. Hydria gen⁹ vasis aq̃tilis p deriuationẽ vocata. Ydor
eni gręci aquã dicũt. Situla φ sitiẽtib⁹ apta sit ad bibẽdũ.
Qd vas gręci cadũ vocãt. Catinũ vas fictile: quod melius
neutro genere dr̃ q̃ȝ masculino: sic ⁊ salinũ dr̃ vas aptũ sali

bus.Orca ē āphorę spēs:cuius minore vocabulo vrceus:diminutio vrceolꝰ ē.Cyphꝰ ī q̄ manꝰ lauamꝰ.Seriola ē orcarū ordo directꝰ: vł vas fictile vini:apd̄ syriā pmū excogitatū:sic cilicises a cilitia nūcupatę vn̄ pmū aduectę sunt.Dolium.℞.Cupos ⁊ cupas:a capiēdo.i.accipiēdo aquas vł vinū vocatas volūt:vn̄ ⁊ caupones.Utres ab vtero.Mulgariū vas ī qd̄ mulgēt pecora.Idē ⁊ mulctꝝ:ab eo ꝙ ī eo mulgeatur lac.Labꝝ vocatū:eo ꝙ ī eo lauationē solitū ē fieri īfantū:cuiꝰ diminutiuū labellū.Idē ⁊ alueū:ꝙ in eo lauatōēs fieri solitū sit.Pelues vocatę ꝙ pedes ibi lauent.Siphon vas appellatū:ꝙ aq̄s sufflādo fundat.Utunt.n hoc orientales.Nā vbi senserint domum ardere currunt cum siphonibus plenis aqs:⁊ extinguunt incendia:sed ⁊ cum eis aras expressis ad superiora aquis emundant.

¶ De vasis olearijs. Cap. VII.

Micadiū vas olearis.Scortia vas oleariū dictū eo ꝙ sit ex corio.Alabastꝝ vas vnguētariū:a lapide sui generis cognoiatū quē alabastritē vocāt:q icorrupta vnguēta ɔseruat.Pixides vascula vnguētaria ex buxo facta.Nā qd̄ nos buxuꝫ:grçci pixuꝫ vocāt.Lenticula modicuꝫ vas ęneuꝫ vel argēteuꝫ:quadrāgulum in latere apertuꝫ:qd̄ ⁊ lecbituꝫ.Est eni vas olei quo reges ⁊ sacerdotes vngebantur:a liniēdo dictum.

¶ De vasis coquinarijs. Cap. VIII.

Omnia vasa coquēdi cā parata cocula dnr.Plautꝰ: ęneis loculł mihi excocta ē ois mia.Olla dcā p eo ꝙ ebłuat ī ea aq̄ igne sbiecto:vt altiꝰ vapor emittat.Un̄ ⁊ bulla dr̄ q̄ ī aq̄ vētiitꝰ spū sustētat.Patella q̄si patła.Olla ē.n.oris patētibꝰ.Cacabus ⁊ cucuma a sono feruoris cognominant.Hęc ī grçcis ⁊ latinis cōia noīa hn̄t.Sꝫ vtꝝ latini a grçcis:an grçci a latinis hęc vocabła mutuassent īcertū ē.Lebetes ęneę sūt greco fmōe vocatę: sūt.n.ollę minores ī vsū coquēdi patę.Sartago a strepitu soni vocata qn̄ ī ea ardet oleū.Tripedes appellatę ꝙ tribꝰ pedibꝰ ɔstēt:has grçci tripodas vocant.Mola a rotūditate sui vocata:vt mala pomoꝝ:sic ⁊ grçci.Cribꝝ dcm̄ ꝙ ibi currat frumtū q̄si currifrugū.Rotabulū dcm̄ a pruēdo stercora siue ignē:panis coquēdi cā.

¶ De vasis repositorijs. Cap. IX.

Gazophylatiū arca ē vbi colligūt ī tēplo ea q̄ ad īdigētiā paupeꝝ mittūt.Cōpositū ē āt nomē de ligua psa ⁊ grçca.Gaça.n.ligua psaꝝ thesaurus:phylatiō grçce custodia iterptat.Arca dcā ꝙ arceat visū atqꝫ phibeat.Hinc ⁊ arciuū: hic ⁊ arcanū.i.secretū vn̄ cęteri arcent.Ciburū grçcū nomē ē:qd̄ nos arcā dicimꝰ.Loculs ad aligd ponēdū ī terra factꝰ locꝰ seu ad vestes vł pecuniā custodiēdā:vn̄ ⁊ p dimiutōēz dr̄ Mocicia q̄si modicia:vn̄ ⁊ modicū c.p d.sicut solēt itali dicere ocie p hodie.Scrinia.℞.Saccꝰ a sago dictꝰ ꝙ eo ɔsuto efficiat q̄si sagꝰ.Marsupiū sacculs nūmoꝝ:quē grçci marsippa appellāt.Quędā.n.grçca noīa ī latinū paululuꝫ īflectūt pp romanū eloquꝫ.Sitarcię nautaꝝ sūt:ad eo ꝙ sutę sūt.Inuolucꝝ dcm̄ ꝙ aligd ī se teneat iuolutū.Fiscus saccls ē publicꝰ:vn̄ ⁊ fiscellę ⁊ fiscinę dnr:hūc hn̄t exactores:⁊ ī eo mittūt debitū publicū qd̄ reddit regibꝰ.Fiscꝰ āt pme positiōis ē:deriuatiuū fiscina:diminutiuū fiscella.Cāistꝝ fissis cānis ɔtexit:vn̄ ⁊ nūcupatū:alij grçcū asserūt.Cistella a costis ex cāna vł ligno qbꝰ ɔtexit noiata.Cophinꝰ ē ex virgultis aptū mundare stercora ⁊ terrā portare: de q̄ dic psalmista p isrł.Manꝰ eiꝰ ī cophino suierūt.Dictꝰ āt cophinꝰ q̄si couꝰ vł cauus.Corbes dcī qꝛ curuatis virgis ɔtexūt.Sportula diminutiuū a sporta.Sporta āt dcā qꝛ exportet aligd; vel qꝛ ex sparto fit.Spartꝰ v̄o ē frutex virgosus sine folijs:ab aspitate vocatus sitis carici herbę:⁊ funes de eo ɔficiuntur.

¶ De vasis luminarium. Cap. X.

Colēdo ignē ⁊ ligna ātiq appellauerunt focū.Fos.n.grçce latīe ignis ē:vn̄ ⁊ iuxta philosophos q̄sdā cūcta pcreāt.Et reuera sine calore nihil nascit:adeo vt d septētriōe dicatur:sterili non gcq̄ frigore gigni.Uarro āt focos ait dictos ꝙ foueant ignes.Nā ignis ipsa flāma ē:qcqd āt ignē fouet focus vocat:seu ara sit:siue gd aliud ī quo ignis fouet.Lucerna a lychno dcā ē:vn̄ ⁊ breuis ē luc:vt Persius.Dispositę pinguē nebulā vomuere lucernę.Si.n.a luce diceret:n̄ staret vsus.Lychinꝰ āt q̄si lucinꝰ.Est.n.cicēdela lucernę.Cādelabꝝ a cādelis dcm̄ q̄si cādelaferꝝ ꝙ cādelā ferat.Cereꝰ p deriuatiōēz a cęra nomē hꝫ ex q̄ format:de q̄ qdā.Hic tibi nocturnos pstabo cęreus ignes.Sbducta luce altera lux tibi siꝫ.Cādela a cādēdo dr̄:eo ꝙ candēdo deleat.Lacūaria pēdētia sūt luia:q̄si lucanaria.i.in aere lucētia.Funalia sūt q̄ itra cęrā sūt:dcā a funibꝰ quos an̄ vsuꝫ papyri cera circūdatos habuere maiores:vn̄ ⁊ funera dnr.Funalia āt grçci scolaces dicūt ꝙ sint scolię:h̄ ē itorti.Hos romani funes ⁊ funalia noiabāt.Funalia cādelabra apd̄ veteres extātes stimulos hūerūt abuncos:qbus funiclī cęra vł huiuscemōi alimēto lumis obliti figebāt.Idē itaqꝫ ⁊ stimuli pacuti funalia dicebāt.Lāpas flāma ē ī vertice lucēs:dicta ꝙ lābētis motū ondere videat.Fax dcā ꝙ focos faciat:cuiꝰ diminutiuū facula.Laterna dcā ꝙ lucē iterius habeat clausaꝫ.Fit.n.ex vitro recluso itus luie:vt vēti flatꝰ adire nō possit:⁊ ad pbēdū lumē facile vbiqꝫ circūferat.Lucubꝝ vocatū ꝙ luceat ī vmbra.Est.n.modicꝰ ignis q solet ex tenui stuppa cęraqꝫ formari.Pyra ē q̄ in modū are ex lignis ɔstrui solet vt ardeat.Pyro.n.ignis dr̄:sꝫ pyra ē ipsa lignoꝝ ɔgeries cū nōdū ardet:rogus ē cū ardere cepit:bustū v̄o iā exustus vocat.Phaꝝ ē turris maxima quā grçci ac latini in cōe ex ipsiꝰ rei vsu phaꝝ appellauerūt:eo ꝙ flāmaꝝ idicio lōge videat a nauigātibꝰ sic supra dixīmꝰ q̄lē ptolemeus iuxta alexādriā ɔstruxisse octingētis talētis tradit.Usus eius ē nocturno nauiū cursui ignes ondere ad pnūcianda vada portusqꝫ itroitꝰ:ne decepti tenebris nauigātes in scopulos incidāt.Nā alexādria fallacibus vadis isidiosos accessus hꝫ.Hic igit in porticibus machinas ad plucēdi ministeriū fabricatas pharos dicunt.Naꝫ phos lux ē:oros visio dicitur.Unde ⁊ lucifer grçce phosphorus appellatur.

¶ De lecticis ⁊ sellis. Cap XI.

Lecticę a lectis herbis vocatę.Stratus a sternēdo dictus:q̄si storiatus.In his solł antiq ad dormiēdū accubabāt:nōdū laneis stramtis reptis.Storia ꝙ sit terra strata.Cama ē breuis ⁊ circa terrā.Grçci.n.cami breue dicūt.Cubile ē cubādi locꝰ.Grabatū grçcū ē.Baionula ē lectus q ī itinere baiulat:a baiulādo.i.deportādo.Puluinar lectus diuitū ē ide ⁊ puluillus.Spingę sūt lecticę in qbꝰ sūt spingatę effigies:quas nos grifos dicimus.Punicani lecti parui ⁊ humiles pmū a carthagine aduecti:⁊ inde nominati.Lecticę siue plutei lecti: de qbus satilius rufus de vita sua prima ingt cōtra cōsuetudinē imperatoꝝ ipse p lectis lecticis vtebat.Spōda aūt exterior pars lecti:pluteus interior.Geniales lecti pprie sunt q sternunt puellis nubentibus:dicti a generādis liberis.Cunabula sūt lectuli in quibus infantes iacere cōsueuerūt: dicta ꝙ partui adhibeāt:quasi cinabula.Nā cine ē grçce eni.Pheretꝝ dicit eo ꝙ in eo mortui deferant:⁊ ē grçcū nomē.Nā pheretron dr̄ apo tu pheresin.i.a ferēdo:nā latine capulus dicit ꝙ sup capita hominū ferat: sic Plautus ait,Capularis senex.i.vicinius caplo.Scamna sūt quę altioribus lectis apponūt:dicta a scādēdo.i.ascēdēdo.Hinc ⁊ scabelli:q lectis paruis vł sellł ob ascēsū apponūt.Scabellum aūt ⁊ suppedaneū dicit.Nā qd̄ dicūt grçci ippodion: dixerūt latini scabellū:⁊ alij dixerunt suppedaneuꝫ:ꝙ sub pedibus sit.Scāsilia gradus sūt vbi honorati in sedibus herēt.Sedes dictę:qm̄ apud veteres romāos nō erat vsus accūbendi:vnde ⁊ consedere dicebantur.Postea vt Uarro ait de vita ppłi romani:viri discūbere cęperūt: mulieres sedere:qꝛ turpis visus ē ī muliere accubitꝰ.Sedes singłari nūero ppe regni ē:qd̄ grçce thronꝰ dr̄.Itē thronū grçci dicūt: nos soliū.Subsellia v̄o cęteroꝝ cathedrę doctoꝝ.Soliū ī q̄ reges sedēt pp tutellā corpis sui:sꝫ quosdam a soliditate dictū q̄si solidū:sꝫ alios p antistico q̄si sediū a sedēdo.Un̄ ⁊ sella q̄si sedda dicta ē ⁊ subsellia q̄si sbsedia.Sellę curules erāt ī qbꝰ magistratꝰ sedētes iura reddebāt.Dcę aūt curules:qꝛ apd̄ veteres ptores ⁊ cōsules pp itineris lōgingtatē curru foꝝ puehebant:sellę āt q̄ post eos vehebant qbꝰ sedētes dicere iura sedebāt:a curru curules sellę sunt noiatę.Tripodes scabelli sunt:habentes tres pedes:sed ⁊ cādelabra tripoda sunt:qꝛ similiter tres habent pedes.

¶ De vehiculis. Cap.XII.

Carrū a cardie rotaꝝ dictū.Un̄ ⁊ currus dicti ꝙ rotas hr̄e vident.Rota aūt dcā ꝙ ruat:⁊ rotundū a rota vocatū.Reda genꝰ vehiculi q̄ttuor rotaꝝ:has antiq retas dicebant:pp ꝙ haberēt rotas.Carpētū pōpaticū vehiculi genꝰ ē:q̄si carrū pōpaticū.Plaustrū vehiculū duaꝝ rotaꝝ qbꝰ onera deferunt.Et dictū plaustrū:qꝛ voluitur:q̄si diceret:pilastrū.Caracutiū vehiculū altissimaꝝ rotaꝝ q̄si carrū acutū.Capsꝰ carruca vndiqꝫ ɔtexta:q̄si capsa.Pilētū vł ptoriū ɔtextuꝫ q̄ttuor rotaꝝ vehiculū:qbꝰ matronę olim vtebant.Uirgiliꝰ:Pilētis matres mollibꝰ:Horatiꝰ:Plures calones atqꝫ caballi pascēdi ducēda ptoria.Erāt āt antea pilēta veneti coloris nō vt nūc sūt rossati:qbꝰ nisi castę matronę vti nō poterāt sic nec vittis.Basterna vehiculū itieris:q̄si vasterna mollibus stramētis cōposita:a duobꝰ aīalibꝰ deportat.

¶ De reliquis quę in vsu habentur. Cap.XIII.

Baculus a bacho reptore vitis fert inētus: ī quo hoies moti vino initerent:sic aūt a bacho baculꝰ:ita a baclo bacillꝰ p diminutōēz.Fustes dicti ꝙ pfixi ī terrā stēt:quos palos rustici vocāt:qbꝰ iuuenes p criminibꝰ feriūtur.Uectes dicti ꝙ māibꝰ vectent:vn̄ hostia saxaqꝫ euellūt.Forfices sꝫ etymologiā a filo dicūt.f ponit vt forfices q̄ sūt sartoꝝ.Si a pilo.p.vt forpices q̄ sūt tonsoꝝ.Si ab accipiēdo.c.vt forcipes: eo ꝙ formū capiāt q̄ sūt fabroꝝ.Formū.n.dixerūt antiq calidū:vn̄ ⁊ formosus.Nouacula ferrū subtile satisqꝫ acutum.Dcā āt nouacula eo ꝙ inouet faciē.Pecten dictꝰ eo ꝙ pexos capillos faciat atqꝫ cōpositos.Calamistrū est acus q̄ calefacta ⁊ adhibita calefacit ⁊ itorqt capillos.Un̄ ⁊ calamistrati appellāt:q comā torqnt.Clauis dcā ꝙ claudat ⁊ aperiat.Catenatuꝫ ꝙ capiēdo teneat.Horologiū:ꝙ ibi horas legamꝰ.i.colligamus.Est.n.in solarijs positū: vbi a clauo p lineas currit vmbra:vt quācūqꝫ diei horam ostendat.

¶ De instrumentis rusticis. Cap.XIIII.

Uomer ē dictꝰ ꝙ vi humū eruat:seu ab euomendo terrā:de quo Lucretiꝰ:Uncus aratri:ferreꝰ occulto decrescit vomer ī aruis sūpsitqꝫ p detrimēta fulgorē.Aratrū ab arādo terrā vocatū:q̄si araterū.Buris ē curuamētū aratri:dictū q̄si βουσουρα qd̄ sit ī silitudine caudę bouis.Dentale ē aratri ps pma ī q̄ vomer iducit:q̄si dens.Cultelli a cultura dicti:eo ꝙ ex ipsis putatōē veteres ī arbore vtebant ⁊ vite p̄usqꝫ falces eēnt reptę.Falx ē q̄ arbores putāt ⁊ vites.Dcā āt falx ꝙ hac pmū milites hęrbā filicē solebant abscidere: vnde ē illd̄: Pax me certa ducis placidos curuauit ī vsus.Agricolę nūc suꝫ:militis an̄ fui.Falcastrū a silitudie falcis vocatū.Est āt ferramētū curuū cū manubrio lōgo ad dēsitatē vepriū succidēdā.Hi ⁊ runcones dicti:qbꝰ vepres secātur:a rūcādo dicti.Serrula ē ptenuis lamina ferri dētium mōdacitate resecās arbores seu ramos.Rastra quoqꝫ aut a radēdo terrā:aut a raritate dētiū dcā.Ligones ꝙ terraꝫ leuēt:q̄si leuones.Scudicia dicta eo ꝙ circa caudicē terrā aperiat.Et q̄uis eiꝰ vsus ī religs opibꝰ habeat:nomē tn̄ ex caudice retinet.Hāc alij gnāti fossoriū vocāt:ꝙ foueaꝫ faciat:q̄si fouessoriū.Sarculuꝫ ferrū fossoꝝ ē:hn̄s duos dentes a sarriēdo.i.fodiendo dictū.Sunt aūt vel simplices vł bicornes.Pastinatū vocāt agricolę ferramtū bifurcū:quo semina spargūt.Un̄ ēt repastinari dictę sūt vinę veteres:q̄ refodiunt.Cylindrus lapis ē teres ī modū colūnę q a volubilitate nomē accepit.De quo Uirgilius.Area tn̄ pmū ingēti equāda cylindro:⁊ vertēda manu.Tribula genus vehiculi vn̄ terunt frumēta:⁊ ob h̄ ita vocat.Pala q̄ vētilabrū vulgo dr̄ a ventilādis paleis noiata.Furcillę dcę eo ꝙ his frumēta cillent.i.mouent.Un̄ ⁊ oscilla dcā ab eo ꝙ cilleant:h̄ ē moueant ora.Nā cillere ē mouere.Tessere sunt qbꝰ frumētoꝝ nūerus designat.Trapetuꝫ mola olinaria.Prelū trabes quę vua calcata pmit a pmēdo vocatū: q̄si pssoriū.Lacus prelū quo pmit oleū quo liquatus pfluat: ⁊ quo ab vuis vł oliuis torqndo oleū vinūqꝫ exigit.Uerennes a vehere.i.portare noiatę.Qualus corbes colaqꝫ ploꝝ p quē mustuꝫ fluit:a colādo dictus.Fisclum quasi fisculuꝫ a colando oleum dictum vel quasi fiscella olei.

¶ De instrumentis hortoꝝ. Cap.XV.

Rota dicta ꝙ q̄si ruat.Est.n.machina de q̄ a flumine aq̄ extrahit.Lucretius: In fluuio versare rotas atqꝫ austra videmus.Austra aūt.i.rota:ab hauriēdo aq̄s dicta.Hyrgillꝰ dictus ꝙ ī gyro vertat.Est.n.lignū in transuersa pertica mobile ex quo funis cū situla vel vtre in puteū dimittit: hauriēdę aquę cā.Telonē hortulani vocāt lignū longū quo hauriūt aq̄s.Et dictus telon a longitudine.Telon.n.dicitur iuxta grecos quicqd longuꝫ est.Unde ⁊ mustela vocata quasi mus lōgus.Hoc istrumētū hispani ciconiā vocāt: pp ꝙ imitet eiusdē nois auem:leuātis ac deponētis rostrū duꝫ clangit.Lupus q ⁊ canicła ferreꝰ arpax:qꝛ si qd ī puteū decidit: rapit ⁊ extrahit:vnde ⁊ nomen accepit.Arpax autem dictus: qꝛ arripit.Arpe enim grçce rapere est.

¶ De instrumentis equorum. Cap.XVI.

Phalerę ornamēta equoꝝ sūt:⁊ ē grçcus sermo.Frena dcā ꝙ equos fremere cogāt:vł ꝙ hęc eq frendāt.i.ipmāt dentibꝰ ⁊ obmordeāt.Un̄ ⁊ nefrēdes dicti adhuc lactētes porculi:ꝙ nōduꝫ aligd frendāt.i.cōminuāt dentibꝰ.Hinc ⁊ faba fresa q̄ molita ē.Lupati sūt freni asperrimi.Dicti āt lupati a lupinis dētibꝰ q inęq̄les sūt:vn̄ ēt eoꝝ morsus vehemter obest.Chamus genꝰ asperi freni:quo caballi supbi coerceri solēt:dictus a curuitate.Chamos.n.grçci curuū dicunt.Habenę ab habēdo dcę:ꝙ his equos hēamꝰ:h̄ ē teneamꝰ vn̄ ⁊ eq habiles dicti.Hęc ⁊ retiacła:a retinēdo lora.Capistrū a capite iumētoꝝ dictū.Sella a sedēdo:q̄si sedda.Antella q̄si antesella:sic ⁊ postella q̄si postsella.Cigulū hoium generis neutri ē:nā aīaliū genere fęminīo dicimus has cinglas.Sagma q̄ corruptę vulgo salma dr̄:a stratu sagoꝝ vocat:vn̄ ⁊ caballus sagmariꝰ:mula sagmaria.Capulū: funis a capiēdo:ꝙ eo idomita iumēta ɔphēdant.Calcaria dicta qꝛ ī calce hois ligant.i.in pedis posteriore pte ad stimulandos equos:qbus aut pugnādū ē:aut currēdū pp pigriciam aīaliū aut timorē.Naꝫ ex tiore stimuli nūcupati:lꝫ sint ⁊ libidinis stimuli.Strigiles nūcupati:a tergēdo:ꝙ his eq tergant.Character ē ferrū coloratū:quo nōte pecudibꝰ inurūtur.Character āt grçce latīe forma dr̄.Cauteriū dictuꝫ q̄si cauturiū:ꝙ vrat ⁊ puida sit in eū seueraqꝫ cautio: vt dū videt cauius sit:auaricia refrenet.Qd̄ iterdū p signo: iterdū pro cura adhibet:vt vis morbi ignis ardore siccetur.

¶ Finit liber etymologiarum Isidori hispalensis episcopi.

¶ Registrum in libros etymologiarũ sancti Isidori hispalensis episcopi.
Et primo capitula libri primi.

z De disciplina ꝛ arte Cap.i.
z De septẽ libalib⁹ disciplinis ca.z.
z De litteris communibus cap.3.
3 De grammatica cap.4.
3 De partibus orationis cap.5.
3 De nomine cap.6.
3 De pronomine cap.7.
4 De verbo cap.8.
4 De aduerbio cap.9.
4 De participio cap.io.
4 De coniunctione cap.ii.
4 De prepositione cap.iz.
4 De interiectione cap.i3.
4 De voce cap.i4.
4 De syllaba cap.i5.
4 De pedibus cap.i6.
4 De accentibus cap.i7.
4 De figuris accentuum cap.i8.
5 De positura cap.i9.
5 De notis sententiarum cap.zo.
5 De notis vulgaribus cap.zi.
5 De notis iuridicis cap.zz.
5 De notis militaribus cap.z3.
5 De notis litterarum cap.z4.
5 De notis digitorum cap.z5.
5 De orthographia cap.z6.
6 De analogia cap.z7.
6 De etymologia cap.z8.
6 De glosis cap.z9.
6 De differentijs cap.30.
6 De barbarismo cap.3i.
6 De soloecismo cap.3z.
6 De ceteris vitijs cap.33.
6 De metaplasmis cap.34.
6 De schematibus cap.35.
6 De tropis cap.36.
7 De prosa cap.37.
7 De metris cap.38.
8 De fabula cap. 9.
8 De vocabulo historie cap.40.
8 De pmis auctorib⁹ historiaꝝ c.4i.
8 De vtilitate historie cap.4z.
8 De generibus historie cap.43.

¶ Capitula libri secundi

8 De rhetorica ꝛ eius noie Cap.i.
8 De inuẽtorib⁹ rhetorice artis ca.z.
8 De nomine oratoris ꝛ partibus rhetorice cap.3.
8 De trib⁹ generib⁹ causaꝝ cap.4.
8 De gemino statu causaꝝ cap.5.
8 De tripartita controuersia cap.6.
8 De q̃ttuor ptibus orõnis cap.7.
8 De qnqꝫ modis causaꝝ cap.8.
7 De syllogismis cap.9.
7 De lege cap.io.
7 De sententia cap.ii.
7 De catasceua ꝛ anasceua cap.iz.
7 De prosopopeia cap.i3.
7 De ethopeia cap.i4.
7 De generibus questionũ cap.i5.
7 De elocutione cap.i6.
7 De trimodo genere dicẽdi cap.i7.
7 De colo cõmate ꝛ piodis cap.i8.
7 De vitijs litterarum ꝛ verborum ꝛ sententiaꝝ cauẽdis cap.i9.
7 De iuncturis verboꝝ. cap.zo.
7 De figuris vboꝝ ꝛ sniaꝝ cap.zi.
8 De dialectica cap.zz.
8 De differentia dialectice ꝛ rhetorice artis cap.z3.
8 De diffinitione phie cap.z4.
8 Quid sit philosophia cap.z5.
8 De isagogis porphirij cap.z6.
9 De cathegorijs aristotel. ca.z7.
9 De perihermenijs aristotel ca.z8.
9 De syllogismis dialecticis ca.z9.
9 De diuisiõe diffinitionũ ex marij Uictorini libro abbreuiata cap.30.
io De topicis cap.3i.
io De oppositis cap.3z.

¶ Capitula libri tertij

io De vocabulo arithmetice discipline Cap.i.
io De auctoribus eius cap.z.
io Quid sit nũer⁹ ꝛ vñ dicaꝉ cap.3.
io Quid prestent numeri cap.4.
io De prima diuisione parium ꝛ imparium cap.5.
ii De scḋa diuisiõe toti⁹ nũeri ca.6.
ii De 3ª diuisiõe toti⁹ nũeri cap.7.
ii De differentia arithmetice geometrie ꝛ musice cap.8.
ii Qꝫ nũeri ĩfiniti existũt cap.9.
ii Quid sit geometria: ꝛ de inuẽtoribus ꝛ vocabulo eius cap.io.
ii De quadripartita diuisione geometrie cap.ii.
ii De figuris geometrie cap.iz.
ii De numeris ꝓm geometriam querendis cap.i3.
ii De musica ꝛ eius noie cap.i4.
ii De inuentoribus eius cap.i5.
iz Quid possit musica cap.i6.
iz De tribus partib⁹ musice cap.i7.
iz De triformi musice diuisione cap.i8.
iz De prima diuisione musice que armonica dicitur cap.i9.
iz De secunda diuisione que organica dicitur cap.zo.
iz De tertia diuisione que rithmica nuncupatur cap.zi.
iz De musicis numeris cap.zz.
iz De astronomia cap.z3.
iz De inuentoribus eius cap.z4.
iz De scriptorib⁹ astronomie ca.z5.
iz De differentia astronomie ꝛ astrologie cap.z6.
iz De astronomie ratiõe cap.z7.
iz De mundo ꝛ eius noie cap.z8.
iz De forma mundi cap.z9.
iz De celo ꝛ eius nomine cap.30.
iz De situ sphere celestis cap.3i.
iz De motu eiusdem cap.3z.
i3 De cursu eiusdem sphere cap.33.
i3 De celeritate celi cap.34.
i3 De axe celi cap.35.
i3 De celestibus polis cap.36.
i3 De cardinibus celi cap.37.
i3 De conuexis celi cap.38.
i3 De ianuis celi cap.39.
i3 De gemina celi facie cap.40.
i3 De quattuor partib⁹ celi cap.4i.
i3 De hemisphęrijs cap.4z.
i3 De quinqꝫ circulis celi cap.43.
i3 De zodiaco circulo cap.44.
i3 De candido circulo cap.45.
i3 De magnitudine solis cap.46.
i3 De magnitudine lune cap.47.
i3 De natura solis cap.48.
i3 De cursu solis cap.49.
i3 De defectu solis cap.50.
i3 De itinere solis cap.5i.
i3 De lumine lune cap.5z.
i3 De formis lune cap.53.
i3 De interlunio lune cap.54.
i3 De cursu lune cap.55.
i3 De vicinitate lune ad terras cap.56.
i3 De eclipsi solis cap.57.
i3 De eclipsi lune cap.58.
i3 De differentia stellarum siderum ꝛ astrorum cap.59.
i3 De lumine stellarum. cap.60.
i3 De situ stellarum cap.6i.
i3 De cursu stellarum. cap.6z.
i3 De vario cursu stellaꝝ cap.63.
i3 De interuallis stellaꝝ cap.64.
i3 De numero circulari stellarum cap.65.
i3 De stellis planetis cap.66.
i3 De precedentia ꝛ antegradatione stellarum cap.67.
i3 De remotione vel retrogradatione stellarum cap.68.
i3 De statu stellarum cap.69.
i3 De noib⁹ stellarũ qbus ex causis nois acceperunt. cap.70.

¶ Capitula libri quarti

i4 De medicina Cap.i.
i4 De nomine eius cap.z.
i4 De inuentoribus eius cap.3.
i4 De tribus heresibus medicorum cap.4.
i4 De quattuor humoribus corporum cap.5.
i4 De acutis morbis cap.6.
i4 De chronicis morbis cap.7.
i5 De morbis qui in superficie cutis videntur cap.8.
i5 De remedijs ꝛ medicaminibus cap.9.
i5 De libris medicinalib⁹ cap.io.
i5 De istrumẽtis medicoꝝ cap.ii.
i5 De odorib⁹ ꝛ vnguẽtis cap.iz.
i5 De initio medicine cap.i3.

¶ Capitula libri quinti.

i6 De auctoribus legum Cap.i.
i6 De legibus diuinis ꝛ humanis cap.z.
i6 Quid differunt inter se ius leges ꝛ mores cap.3.
i6 Quid sit ius naturale cap.4.
i6 Quid sit ius ciuile cap.5.
i6 Quid sit ius gentium cap.6.
i6 Quid sit ius militare cap.7.
i6 Quid sit ius publicum cap.8.
i6 Quid sit ius quiritum cap.9.
i6 Quid lex cap.io.
i6 Quid scita plebium cap.ii.
i6 Quid senatus consultũ cap.iz.
i6 Quid constitutio ꝛ edictũ cap.i3.
i6 Quid respõsa prudentiũ cap.i4.
i6 De legibus consularibus ꝛ tribunitijs cap.i5.
i6 De lege satyra cap.i6.
i6 De legibus rhodijs cap.i7.
i6 De priuilegijs cap.i8.
i6 Quid possit lex cap.i9.
i6 Quare lex facta sit cap.zo.
i6 Qualis debeat fieri lex cap.zi.
i6 De causis cap.zz.
i6 De testibus cap.z3.
i6 De instrumẽtis legalib⁹ cap.z4.
i6 De rebus cap.z5.
i7 De criminib⁹ i lege cõstitutis ca.z6.
i7 De penis i legib⁹ cõstitutis cap.z7.
i7 De chronice vocabulo cap.z8.
i7 De momentis ꝛ horis cap.z9.
i7 De diebus cap.30.
i8 De nocte cap.3i.
i8 De hebdomada cap.3z.
i8 De mensibus cap.33.
i8 De solsticijs ꝛ equnoctijs cap.34.
i8 De temporibus anni cap.35.
i8 De annis cap.36.
i8 De olympiadibus ꝛ lustris ꝛ iubileis cap.37.
i8 De seculis ꝛ etatibus cap.38.
i8 Do discretione tempoꝝ cap. 39.

¶ Capitula libri sexti

i9 De veteri ꝛ nouo testamẽto Cap.i.
i9 De scriptoribus ꝛ vocabulis sanctorum librorum cap.z.
zo De bibliothecis cap.3.
zo De interpretibus cap.4.
zo De eo qui primum romam libros aduexit cap.5.
zo Qui apud nos bibliothecas instituerunt cap.6.
zo Qui multa scripserunt cap.7.
zo De generibus opusculoꝝ cap.8.
zo De ceris cap.9.
zo De chartis cap.io.
zo De pergamenis cap.ii.
zo De libris conficiendis cap.iz.
zi De librorum vocabulis cap.i3.
zi De librarijs ꝛ eorum instrumentis cap.i4.
zi De canonib⁹ euangelioꝝ cap.i5.
zi De canonibus concilioꝝ cap.i6.
zi De cyclo pascali cap.i7.
zz De religs festiuitatibus cap.i8.
zz De officijs cap.i9.

¶ Capitula libri septimi

z3 De deo Cap.i.
z4 De filio dei cap.z.
z4 De spiritu sancto cap.3.
z5 De eadem trinitate cap.4.
z5 De angelis cap.5.
z5 De hominibus qui quodaꝫ presagio nomẽ acceperunt cap.6.
z6 De patriarchis cap.7.
z6 De prophetis cap.8.
z7 De apostolis cap.9.
z7 De reliquis in euangelio nominibus cap.io.
z7 De martyribus cap.ii.
z7 De clericis cap.iz.
z7 De monachis cap.i3.
z7 De ceteris fideliũ noib⁹ cap.i4.

¶ Capitula libri octaui.

z8 De ecclesia ꝛ synagoga Cap.i.
z8 De religione ꝛ fide cap.z.
z8 De heresi ꝛ scismate cap.3.
z8 De heresibus iudeorum cap.4.
z8 De heresibus xpianoꝝ cap.5.
z9 De philosophis gentium cap.6.
z9 De poetis cap.7.
z9 De sibyllis cap.8.
z9 De magis cap.9.
30 De paganis cap.io.
30 De dijs gentium cap.ii.

¶ Capitula libri noni

3i De linguis gentium Cap.i.
3z De gentiũ vocabulis cap.z.
33 De regnis ꝛ militie vocabulis cap.3.
34 De ciuibus cap.4.
34 De affinitatib⁹ ꝛ gradib⁹ cap.5.
36 De agnatis ꝛ cognatis cap.6.
35 De coniugijs cap.7.

¶ Capitula libri decimi

36 Liber decim⁹ tractat de qbusdã vocabul' ꝑ alphabetũ distinctis.

¶ Capitula libri vndecimi

40 De hoie ꝛ partibus eius Cap.i.
4z De etatibus hominis cap.z.
4z De portentis cap.3.
43 De transformatis cap.4.

¶ Capitula libri duodecimi

43 De pecoribus ꝛ iumẽtis Cap.i.
44 De bestijs cap.z.
44 De minutis aiantibus cap.3.
44 De serpentibus cap.4.
45 De vermibus cap.5.
45 De piscibus cap.6.
46 De auibus cap.7.
47 De minutis volatilibus cap.8.

¶ Capitula libri tertijdecimi

48 De mundo Cap.i.
48 De atomis cap.z.
48 De elementis cap.3.
48 De celo cap.4.
48 De partibus celi cap.5.
48 De circulis celi cap.6.
48 De aere ꝛ nube cap.7.
48 De tonitruo cap.8.
48 De fulminibus cap.9.
49 De arcu ꝛ nubium effectibus cap.io.
49 De ventis cap.ii.
49 De aquis cap.iz.
49 De diuersitate aquaꝝ. cap.i3.
49 De maris nomine cap.i4.
49 De oceano cap.i5.
49 De mediterraneo mari cap.i6.
50 De finibus maris cap.i7.
50 De estibus ꝛ fretis cap.i8.
50 De lacis ꝛ stagnis cap.i9.
50 De abysso cap.zo.
50 De fluminibus cap.zi.
50 De diluuijs cap.zz.

¶ Capitula libri quartidecimi

50 De terra cap.i.
50 De orbe cap.z.
5i De asia ꝛ partibus eius cap.3.
5z De europa cap.4.
5z De libya cap.5.
53 De insulis cap.6.
53 De promontorijs cap.7.
54 De montibus ceterisqꝫ terre vocabulis cap.8.
54 De inferioribus terre cap.9.

¶ Capitula libri quintidecimi

54 De ciuitatibus Cap.i.
55 De edificijs publicis cap.z.
56 De habitaculis cap.3.
56 De edificijs sacris cap.4.
56 De repositorijs cap.5.
56 De operarijs cap.6.
56 De aditibus cap.7.
57 De partibus edificiorum cap.8.
57 De munitionibus cap.9.
57 De tentorijs cap.io.
57 De sepulchris cap.ii.
57 De edificijs rusticis cap.iz.
57 De agris cap.i3.
57 De finibus agrorum cap.i4.
57 De mensuris agrorum cap.i5.
57 De itineribus cap.i6.

¶ Capitula libri septidecimi

58 De pulnerib⁹ ꝛ glebis terre Cap.i

Tabula

58 De glebis ex aqua cap.2.
58 De lapidibus vulgaribus cap.3.
58 De lapidibus insigniouibꝰ cap.4.
59 De marmoribus cap.5.
59 De gemmis cap.6.
59 De viridioribus gemmis cap.7.
59 De rubris gemmis cap.8.
58 De purpureis cap.9.
59 De candidis cap.10.
59 De nigris cap.11.
59 De varijs cap.12.
60 De crystallis cap.13.
60 De aureis cap.14.
60 De vitro cap.15.
60 De metallis cap.16.
60 De auro cap.17.
61 De argento cap.18.
61 De ere cap.19.
61 De ferro cap.20.
61 De plumbo cap.21.
61 De stanno cap.22.
61 De electro cap.23.
61 De ponderibus cap.24.
61 De mensuris cap.25.
62 De signis cap.26.

Capitula libri decimiseptimi.

62 De auctoribus rerum rusticarum Cap.1.
62 De cultura agrorum cap.2.
62 De frumentis cap.3.
62 De leguminibus cap.4.
63 De vitibus cap.5.
63 De arboribus cap.6.
63 De proprijs nominibus arborum cap.7.
64 De arboribus aromaticis cap.8.
65 De herbis aromaticis siue communibus cap.9.
66 De oleribus cap.10.
66 De odoratis oleribus cap.11.

Capitula libri decimioctaui

66 De bellis Cap.1.
67 De triumphis cap.2.
67 De signis cap.3.
67 De buccinis cap.4.
67 De armis cap.5.
67 De gladijs cap.6.
67 De astis cap.7.
67 De sagittis cap.8.
67 De pharetris cap.9.
67 De fundis cap.10.
67 De ariete cap.11.
67 De clypeis cap.12.
68 De loricis cap.13.
68 De galeis cap.14.
68 De foro cap.15.
68 De spectaculis cap.16.
68 De ludo gymnico cap.17.
68 De generibus gymnicorum cap.18.
68 De saltu cap.19.
68 De cursu cap.20.
68 De iactu cap.21.
68 De virtute cap.22.
68 De luctatione cap.23.
68 De palestra cap.24.
68 De agone cap.25.
68 De generibus agonum cap.26.
68 De ludis circensibus cap.27.
68 De circo cap.28.
68 De ornamentis cap.29.
68 De metis cap.30.
68 De obelisco cap.31.
68 De carceribus cap.32.
68 De aurigis cap.33.
68 De quadrigis cap.34.
68 De curru cap.35.
68 De equis quibus currunt cap.36.
68 De septem spacijs cap.37.
68 De equitibus cap.38.
68 De desultoribus cap.39.
68 De peditibus cap.40.
68 De coloribus equorum cap.41.
68 De theatro cap.42.
69 De scena cap.43.
69 De orcistra cap.44.
69 De tragedijs cap.45.
69 De comedis cap.46.
69 De themelicis cap.47.
69 De histrionibus cap.48.
69 De mimis cap.49.
69 De saltatoribus cap.50.
69 Quid pro patrono agat cap.51.
69 De amphitheatro cap.52.
69 De ludo equestri cap.53.
69 De retiarijs cap.54.
69 De secutoribus cap.55.
69 De laqueatoribus cap.56.
69 De velitibus cap.57.
69 De ferali certamine cap.58.
69 De horum execratione ludorum cap.59.
69 De alea cap.60.
69 De pirgis cap.61.
69 De calculis cap.62.
69 De tesseris cap.63.
69 De figuris alee cap.64.
69 De vocabulis tesserarū cap.65.
69 De iactibus tesserarum cap.66.
69 De calculorum motu cap.67.
69 De interdictione alee cap.68.
69 De pila cap.69.

Capitula libri decimi noni

69 De nauibus Cap.1.
69 De partibus nauium ⁊ armamentis cap.2.
69 De velis cap.3.
70 De funibus cap.4.
70 De retibus cap.5.
70 De fabricis siue fornacibus cap.6.
70 De instrumentis fabrorum cap.7.
70 De fabricis parietum cap.8.
70 De dispositione cap.9.
70 De constructione cap.10.
70 De venustate cap.11.
70 De laquearijs cap.12.
70 De crustis cap.13.
70 De lithostratis cap.14.
70 De plastis cap.15.
70 De pictura cap.16.
70 De coloribus cap.17.
71 De instrumentis edificiorum cap.18.
71 De lignarijs cap.19.
71 De inuentione lanificij cap.20.
71 De veste sacerdotali cap.21.
71 De nominibus vestium ceterarum cap.22.
71 De vestibus quarundam gentium cap.23.
72 De pallijs virorum cap.24.
72 De pallijs feminarum cap.25.
72 De stratu ⁊ reliquis vestibus que in vsu habentur cap.26.
72 De lanis cap.27.
72 De coloribus vestium cap.28.
72 De instrumentis vestiū cap.29.
72 De ornamentis cap.30.
73 De anulis cap.31.
73 De cingulis cap.32.
73 De calciamentis cap.33.

Capitula libri vicesimi ⁊ vltimi.

73 De mensis Cap.1.
73 De escis cap.2.
73 De potu cap.3.
74 De vasis escarijs cap.4.
74 De vasis potatorijs cap.5.
74 De vasis vinarijs ⁊ aquarijs cap.6.
74 De vasis olearijs cap.7.
74 De vasis coquinarijs cap.8.
74 De vasis repositorijs cap.9.
74 De vasis luminarium cap.10.
74 De lecticis ⁊ sellis cap.11.
75 De vehiculis cap.12.
75 De reliquis que in vsu habentur cap.13.
75 De instrumētis rusticis cap.14.
75 De instrumētis hortorum cap.15.
75 De instrumētis equorum cap.16.

Laus deo.

In christi nomīe incipit liber pmus sancti Isidori hispalensis episcopi de summo bono.

Qđ deus summus ⁊ incōmutabilis sit. Cap. I.

Summū bonū deus est. qꝛ incōmutabilis ē ⁊ corrūpi omnino nō pt. Creatura vero bonū sꝫ nō summū ē. qꝛ mutabilis ē. Et duꝫ sit qdē bonū: nō tñ eē pōt summū. Quid est dei imortalitas nisi eius incōmutabilitas? Naꝫ ⁊ angeli ⁊ aīe imortales sūt: sꝫ imutabiles nō sūt. Ideo solus deꝰ dicit̄ imortal': qꝛ solus icōmutabilis ē. Nā anima moritur dū deserēte deo de bono i malū mutat̄. sic ⁊ angelus ē mutatꝰ dū deserto deo ē lapsus. Qđ materiā habꝫ: vñ existat mutabile est: qꝛ de informi ad formā transit. Qđ vō nō habet materiā imutabile ē: sicut deꝰ vtiqꝫ est. Bene ac substātialiter sūt ista in deo. i. incorruptio. imortalitas. icōmutabilitas. ide ⁊ merito cuncte ꝓponit̄ creature. Opꝰ nō cōsiliū apud deū credimꝰ mutari; nec variari eū: qꝛ ꝑ varia tpa diuersa precipit: sed manens idē incōmutabilis ⁊ eternus: qd cuiqꝫ ꝯgruū esset tpi ab ipsa eternitate in eius māsit dispositōe ꝯsilij. Nō vsu nro aliud deū putari aliud pulchritudinē eiꝰ atqꝫ aliud magnitudinē ipsiꝰ: sicut aliud est hō aliud pulchritudo eiꝰ: qꝛ desistēte pulchritudine hō manet. Ac ꝑ hoc q ita intelligit deū corporeū esse credit. dum pulchritudo ⁊ magnitudo dei ipse deꝰ sit. Ideo deus dicit̄ simplex. siue nō amittēdo qđ habet. seu qꝛ nō aliud est ipe ⁊ aliud qđ i ipso est. Inordinate dici seu ꝯferri vitijs ea que ordinate i deo sunt. vtpote simplicitas q̄ aliqñ dicit̄ ꝓ stulticia ⁊ nō ē in deo. apud deū vero summa simplicitas ē. Iuxta hāc regulā ⁊ cetera existimanda sunt.

Qđ imensus ⁊ omnipotens sit deus. Cap. II.

Non ideo celum ⁊ terrā iplet deꝰ vt ꝯtineāt eū. sꝫ vt ipsa potius ꝯtineāt ab eo. Nec particulatiꝫ deus implet oīa: sꝫ cū sit idē vnus: vbiqꝫ tñ ē totus. Nec ita putādus est eē in omnibꝰ deus: vt vnaqueqꝫ res ꝓ magnitudine portiōis sue capiat eū. i. maxima maiꝰ ⁊ minima minus: dū sit potius ipse totꝰ in omnibus siue oīa in ipso. Omnipotētie diuine maiestas cūcta potestatis sue imensitate ꝯcludit: nec euadendi potentia eius qs aditū inuenire poterit: qꝛ ille oīa circūquaqꝫ cōstringit. Cuncta eni intra diuini iudicij omnipotentiā coartant: siue q̄ ꝯtinenda sunt vt salua sint: siue q̄ amputanda sunt: vt pereant. Nullatenus ergo dicimus posse effugere deum quēpiā. Qui enim eū nō habet placatū. nequaq̄ euadet iratum. Immensitas diuine magnitudinis ista est vt intelligamus eum intra omnia: sed non inclusuꝫ. extra omnia: sꝫ nō exclusuꝫ. Et ideo interiorem vt omnia contineat. ideo exteriorē: vt incircūscripte magnitudinis sue imensitate oīa cōcludat. Per id ergo qđ exterior est ostendit̄ esse creator. ꝑ id vō q interior. gubernare oīa demonstratur. Ac ne ea que creata sunt sine deo essent: deus intra oīa est. Verū ne extra deū essent: deus exterior est: vt omnia cōcludant̄ ab eo. De ꝯsumatiōe alicuius facti dicit̄ ꝑfectio. deꝰ aūt q nō est factus. quō est ꝑfectus? Sed hunc sermonē ō vsu nostro sumit humana iopia: sicut ⁊ reliq̄ vba. quatenꝰ id qđ ineffabile ē vtcūqꝫ dici possit: qm̄ de deo nihil digne humanus sermo dicit. Dū localis nō sit deꝰ: localiter tñ in suis ambulat sanctis. dū de loco i loco ꝑdicat̄ ab eis. Nam deꝰ: q nec loco mouet̄ nec tpe: i suis tñ suis ⁊ tpe ⁊ loco mouet̄: quotiēs ab eisdē localr̄ ꝑdicat̄. Dū de deo nec ꝑꝫ q̄titateꝫ: nec ꝑꝫ q̄litatē: nec ꝑꝫ situ nec ꝑꝫ hitū aut motū aliqd digne dicat̄: Inest tñ ei quodāmō latitudo charitatis q̄ nos: ⁊ ab errore colligit ⁊ ꝯtinet in veritate. Inest ei ⁊ lōgitudo qua nos lōganimiter malos portat donec emēdatos ꝑrie future restituat. Inest ei ⁊ altitudo ꝑ quam omnem sensuꝫ sue scientie imensitate exuperat. Inest ei ⁊ ꝓfundum quo dānādos inferius iusta eq̄tate disponens preordinat.

Qđ inuisibilis sit deus. Cap. III.

Cum de deo loquēs scriptura plerūqꝫ dicit: ecce deꝰ. nō q̄si visibilē ostēdit: sꝫ vbiqꝫ esse ꝑsentē significat. Per id qđ dicit: ecce dñs vel q magnitudinē diuinitatis eiꝰ nullus possit sensus attingere etiā nec āgelicus: q̄uis vsqꝫ ad parilitatē angelicā humana post resurrectionē nā ꝑficiat: ⁊ ad ꝯtemplandū deū indefessa consurgat. videre tñ eiꝰ eēntiā plene nō valet: quā nec ipsa ꝑfectio angelica i totū attingit scire. ꝰm aplm̄ q ait: Pax dei q̄ exuperat oēꝫ sensuꝫ. vt subaudias etiā angelorū. Sola eniꝫ trinitas sibi integre nota ē. ⁊ hūanitas a xp̄o suscepta q̄ tertia ē i trinitate ꝑsona. Intelligibiliter quodā miro mō dei eēntia sciri potest dū esse credit̄. Opus vō eius qđ vtiqꝫ eq̄ri ei nō pōt ⁊ iudicia a nullo penitꝰ sciunt̄. Dei secreta iudicia nō posse sensu penetrari vel angelico vel humano. ⁊ iō qꝛ occulta sꝫ iusta sunt tantūdē venerari ea opus ē. ⁊ temere nō discutere aut inqrere qs audeat. ꝑꝫ aplm̄ q̄ ait: Quis eni cognouit sensuꝫ dñi: aut qs ꝯsiliarius eius fuit?

Qđ ex creature pulchritudie cognoscit̄ creator. Ca. IIII.

Sepe ad icorporeā creatoris magnitudineꝫ creaturarū corporea magnitudo ꝯparat̄. vt magna cōsiderent̄ ex paruis: ⁊ ex visibilibꝰ iuisibilia estiment̄: atqꝫ ex pulchritudie factorū effector operū agnoscat̄. nō tñ parilitate ꝯsimili: sꝫ ex q̄dā subdita ⁊ creata spē boni. Sicut opus vel ars in artificē retorquet laudē. ita rerū creator ꝑ creaturā suā laudat̄. Et q̄to sit excellētior. ex ipsa opis ꝯditōe mōstrat̄. Ex pulchritudine circūscripte creature pulchritudinē suā q̄ circumscribi neq̄t facit deꝰ itelligi: vt ipsis vestigijs reuertat̄ hō ad deuꝫ: qbus auersus ē: vt qꝛ ꝑ amorē pulchritudis creature a creatoris forma se abstulit: rursuꝫ ꝑ creature decorē ad creatoris pulchritudinē reuertat̄. Quibusdā gradibꝰ intelligētie ꝑ creaturā ꝓgredit̄ hō ad intelligendū deū creatorē. i. ab isensibilibꝰ surgēs ad sensibilia. a sensibilibꝰ surgēs ad rōnabilia. a rōnabilibꝰ surgēs ad creatorē. Intelligibilia ꝑ se collaudāt deū. irrōnabilia ⁊ isensibilia nō ꝑ se sꝫ ꝑ nos dū ea ꝯsiderātes deū laudamꝰ. Sꝫ iō dicūt̄ laudare ipsa: qꝛ eādē laudeꝫ earū ꝑturit causa. Dixerūt antiq q nihil taꝫ hebes sit qđ non sensū hēat i deū. Hic ē illō q ex silice duro scitilla excutit̄. Et si ignis i saxo: vtiqꝫ ibi sensus sentit̄ vbi se vita nō sentit.

Qđ ex nro vsu q̄daꝫ species ad deū referant̄. Cap. V.

Nostro vsu deus celare dicit̄ vel delere. Horuꝫ eni motuū apud deū ꝑturbatio nulla ē. apud quē tranq̄llitas sūma ē. Nō ita ē precipitāda mētis sentētia vt credamus posse deo furoris vel mutatōis accedere ꝑturbationē: sꝫ ipsam eq̄tatē iusticie q̄ reos punit iracūdiā sacra lectio noīauit: qm̄ qđ iudicātis equū ē: furor est ⁊ idignatio patiētis. Ita ergo itelligere opꝰ ē ⁊ alias passiōes quas de affectōe hūana ducit scriptura ad deū: vt ⁊ iuxta se icōmutabilis sit credēdus: ⁊ tñ pro causarū effectibꝰ vt facilꝰ intelligat̄ nostre locutōis ⁊ mutabilitatis genere appellet̄. Tam clemēter deꝰ humane infirmitati ꝯsulit: vt qꝛ eū sicut ē nō possumus agnoscere: nostre locutōis more seipꝫ nob isinuet. Vñ ⁊ mēbrorū nrorū

qualitatem habere describit ꝛ passionũ indigna dici de se voluit: quatenus ad sua per nostra nos traheret: ꝛ dum cõdescendit nobis consurgeremus ei.

¶ Qꝛ ex rerum inferiorũ similitudine ꝛ humanis motib⁹ figuratur deus. Cap. VI.

Multis modis deus ad significãdũ se hominib⁹: de inferioribus reb⁹ species ad se trahit: vt qꝛ oĩa videt dicat̃ oculus: ꝛ ꝓpter q̇ audit oĩa dicat̃ auris: pro eo aũt q̇ auertit ambulat: ꝑ eo q̇ expectat stat. Sic ꝛ i ceteris hoꝝ similib⁹ ab humanis motibus trahit̃ similitudo ad deũ: sicut ẽ obliuiscens ꝛ memorãs. Hinc est qđ ꝓpheta dicit. Jurauit dñs exercituũ p animam suã: nõ q̇ deus animã habeat: sꝫ hoc nostro narrat affectu. Et alibi simili figura: ꝛ vermis ꝛ scarabeus itelligit̃. Nec mirꝝ si vilib⁹ significatiõibus figuret̃: q̇ vsqꝫ ad nostraꝝ passionũ seu carnis contumelias descẽdisse cognoscit̃. Nã ꝛ xp̃s agnus nõ pro nã: sꝫ ꝑ innocẽtia: ꝛ leo pro fortitudine nõ ꝑ nã: ꝛ serpens ꝑ morte ꝛ sapiẽtia nõ pro nã scribit̃. Nã ꝛ in ꝓpheta plaustri portantis fenũ species dicit̃ ad deũ. Et hec omnia iđ per figuras xp̃s: qꝛ nihil ẽ eoꝝ ad ꝓprietatẽ substãtie ei⁹: quẽ reuera iuxta ꝓpriaꝫ substãtiam inuisibilẽ esse ꝛ incorporeũ constat.

¶ Qꝛ nõ ẜm essentiã: sꝫ ẜm similitudinẽ spẽs dicũt̃ ad deũ: neqꝫ ꝑ substãtie ꝓprietate: sꝫ ꝑ efficiẽtys causaꝝ reꝝ species in ipso describuntur. Cap. VII.

Plerũqꝫ de corporib⁹ ad deũ sumunt̃ qualitatũ species: q̃ tamẽ in deo nõ sunt: qꝛ i ꝓpria nã incorporeus est ꝛ incircũscript⁹. Sꝫ ꝑ efficiẽtys causaꝝ reꝝ in ipso species scribunt̃: dum nõ ẜm essentiã: sꝫ ẜm similitudinem species dicũt̃ ad deũ: neqꝫ pro substãtie ꝓprietate: sꝫ ꝑ efficiẽtys causaꝝ. Un̄ ꝛ credit̃ deũ nũq̃ visibiliter hoĩb⁹ apparuisse: nisi ꝑ assumptũ creaturaꝝ speciem. Fallunt̃ qdaꝫ stultoꝝ dum legũt ad imaginẽ dei factũ esse hominẽ: arbitrãtes deũ esse corporeũ. dũ nõ caro id est corp⁹: sꝫ aĩa. i. spirit⁹ dei imaginẽ habeat. Nõ ergo eẽ corporis formã in deo credam⁹: q̇ hominẽ ad imaginẽ suaꝫ fec: qꝛ mẽtẽ nõ carnẽ ad silitudinẽ suã creauit. Cogita igit̃ q̃le corpus habeat veritas: ꝛ dũ nõ inueneris: hoc ẽ deus: Facies dei in scripturis sanctis non caro: sꝫ diuina cognitio intelligit̃ ea rõne qua per faciẽ conspectã quisqꝫ cognoscitur. Hoc eniꝫ in oratõe dicit̃ deo: Ostẽde nobis faciẽ tuaꝫ: ac si dicat̃: da nobis cognitionẽ tuã. Os dei vnigenitus ei⁹ est. Nam sicut ꝑ verbis que per linguã fiũt sepe dicimus. illa ꝛ illa lingua. ita ꝛ pro verbo os dei ponit̃: qꝛ mos ẽ vt verba ore forment̃. Et si volueris genere locutõis illo demonstrare quo is q̇ efficit per id qđ efficit̃ nominat̃: bene os pro verbo ponis sicut linguã ꝑ verbis: sicut manus pro litteris. Uestigia dei sunt q̇bus nũc deus per speculũ agnoscit̃. Ad ꝑfectũ vero omnipotẽs reperit̃: dũ i futuro facie ad faciẽ q̇bus electis presentabit̃: vt ipsam speciẽ contẽplẽtur: cuius nũc vestigia comprehendere conant̃: ꝛ hoc est q̇ per speculũ videri deus dicit̃: sic ꝛ cetera.

¶ Qꝛ deo nulla tempoꝝ successio ascribat̃. Cap. VIII.

Omnia tẽpora ꝑcedit diuina eternitas: nec i deo ꝑteritũ: ꝑsens: futuꝝ ve aliqđ credit̃: sꝫ oĩa presentia in eo dicunt̃: qꝛ eternitate sua cũcta complectit̃. Aliogn mutabilis est ds credendus si ei successiones tempoꝝ ascribunt̃. Si semꝑ aliqua eẽnt cũ deo tpa: non eẽt tempus: sꝫ esset eternitas: nec mutarẽt tempora: sꝫ starẽt. Presens preteritũ ꝛ futuꝝ: nostroꝝ ẽ habere: nõ dei. Uerbi causa: dicimus ꝑ presenti: teneo codicẽ: pro preterito tenui: ꝑ futuro tenebo. Uniuersitatem vero deus tenꝫ: ꝛ pro tenuit ꝛ tenebit tenet dicit̃. Sꝫ nec ipsorũ angeloꝝ discessio accessio ve ẽ tempoꝝ. Nam duas esse in creaturis res quibus vicissitudo tempoꝝ non valet: angel' scilicꝫ ꝓpter qđ incõmutabili ĩherẽt creatori: siue materie illi informi ꝑus q̃ ex ea omnia ista que tpaliter iã voluntur formarentur: nec ipsi vtiqꝫ valebat tempus. Tempus igitur non ad eas creaturas que super celos sunt: sꝫ ad eas que sub celo sunt pertinere cognoscit̃. Non eniꝫ angelis accedunt tempora vel succedunt: sꝫ nobis qui sub celo versamur in hoc infimo mundo.

¶ De temporibus. Cap. IX.

Nulla ante ꝑcipiũ mũdi fuisse tpa manifestũ est: qꝛ dũ sit ipꝫ tempus creatura. in principio cũ mundo fcm̃ esse credendũ est. Iđ ergo principium dicit̃ q̇ ex ipso cepit reꝝ vniuersaꝝ exordiũ. Nullũ spaciũ corporaliter habẽt tpa: qꝛ ãte abscedũt pene q̃ veniãt. Ideoqꝫ in reb⁹ nullus stat⁹ ẽ tempoꝝ: qꝛ celeri creature motu mutant̃. Nec centũ anni vnũ tempus ẽ: nec vn⁹ annus vnũ temp⁹ est: nec vn⁹ mẽsis vnũ tẽpus ẽ: nec dies nec hora: qꝛ dũ hec omnia ꝑticulis accedũt suis ꝛ decedũt: quõ vnũ dicendũ ẽ qđ nõ siml' est: Utrꝝ sit preteritũ futuꝝ ve tempus sicut ꝑsens: q̃rendũ est. Et si ẽ scire oportet q̃liter aut vbi est: sꝫ aduerte q̇ cũcta ꝛ futura ꝛ preterita ꝛ ꝑsentia in animo poti⁹ sunt regrẽda. Tria ista preterita presentia ꝛ futuꝝ i animo tm̃ inuẽiri possunt: preterita reminiscẽdo: presentia cõtuendo: futura expectãdo. Speram⁹ igit̃ aduenientia: intuemur ꝑsentia: recolim⁹ trãseũtia. Hec nõ ita i deo sũt cui simul omnia adsunt.

¶ De mundo. Cap. X.

Mundus ex rebus visibilib⁹: sꝫ tñ inuestigabilibus constat. Homo aũt ex reꝝ vniuersitate ꝯpositus: alter in breui quodãmõ creatus ẽ mũdus. Ratio mũdi de vno ꝯsiderãda est hoĩe. nã sicut ꝑ dimẽsiones etatũ ad finẽ hõ vergit. ita ꝛ mũdus ꝑ hoc q̇ distendit̃ tpe deficit: qꝛ vñ hõ atqꝫ mundus crescere videt̃: inde vterqꝫ minuit̃. Frustra dicit̃ per tanta retro tpa deo vacanti nouã ꝑ mũdo faciẽdo ortã fuisse cogitatõeꝫ: qñ i suo eterno mãeꝫ ꝯsilio h⁹ mũdi ꝯstructio: nec tps ante ꝑncipiũ: sꝫ eternitas fuit. Tempus vero a substitutione creature: nõ creatura cepit a tpe. Quidã aiunt: Quid faciebat de⁹ anteq̃ celũ faceret: Cur noua volũtas in deo vt mũdũ ꝯderet orta ẽ: Sꝫ noua volũtas i deo exorta non est: qꝛ ꝛ si in re mũdus nõ erat: i eterna tñ rõne ꝛ ꝯsilio semper erat. Dicũt qdã: q̇d subito voluit de⁹ facere mũdũ quẽ ante nõ fecit: volũtatẽ dei ĩmutari arbitrantes q̇ aliqñ voluit qđ aliqñ nõ voluit: Quibus rñdendũ est. Uolũtas dei de⁹ ẽ: qꝛ nõ ipse aliud ẽ: aliđ voluntas eius: sꝫ hoc est illi velle: qđ ipse est. Et qđ ipse ẽ: vtiqꝫ eternũ ꝛ icõmutabile ẽ: hoc est q̇ volũtas eius. Materies ex q̃ formatus ẽ mũdus: origine nõ tpe res a se factas ꝑcessit: vt sonus cantũ: prior eni est sonus cantu: qꝛ suauitas cantilene ad sonũ vocis: non sonus ꝑtinet ad suauitatẽ: ac ꝑ hoc vtrũqꝫ simul sũt: sꝫ ille ad quẽ ꝑtinꝫ cantus ꝑor ẽ. i. sonus. Materia ex q̃ celũ terraqꝫ formata ẽ: iđ iformis vocata ẽ: qꝛ nõdũ ex ea formata erãt que formari restabant. Uerũ ipsa mã ex nihilo facta erat. Aliđ ẽ aliqd fieri posse: aliđ fieri nec̃e eẽ. Fieri nec̃e ẽ: qđ ds naturis iseruit. Fieri aũt posse ẽ: qđ extra cursuꝫ iditũ nãꝝ creator vt faceret qñ voluit sibi reseruauit: non ex hoc substãtiã habere credẽde sũt tenebre: qꝛ dicit dñs ꝑ ꝓphetaꝫ. Ego dñs formãs lucẽ ꝛ creãs tenebras: sꝫ qꝛ angelica natura que nõ ẽ ꝑuaricata: lux dicit̃: illa aũt que ꝑuaricata ẽ: tenebraꝝ noĩe nñcupat̃. Un̄ ꝛ in ꝑncipio lux a tenebris diuidit̃. Sꝫ qꝛ ꝛ hos ꝛ illos deus creauit. iđ dicit̃: Formãs lucẽ ꝛ creans tenebras. Uerũtñ bonos angelos nõ tm̃ creãs: sꝫ etiã formãs: malos vero creãs: tm̃ non formans. Hoc ꝛ de hominibus bonis malisqꝫ accipiendũ est. Post annumerataꝫ celi terreqꝫ creaturã. iđ nominat̃ in Genesi spiritus sanctus: vt qꝛ superferri eũ dici oportebat ante illa noĩaret̃: quorum creator spiritus sanctus superferri diceret̃: qđ ꝛ apl's indicat: dũ supeminentẽ viã charitatis demõstrat. Iđ superferri ags sanctus dicit̃ spiritus: qꝛ donũ est dei: in quo subsistentes regescimus: atqꝫ ꝑtegẽdo nos superfert̃ nob. Unaqueqꝫ nã suo pondere nitit̃. Ignis aũt ꝛ oleũ merito supiora semꝑ appetũt: qꝛ ꝑ ipoꝝ figurã superferri vniuerse creature spiritus sanctus ꝓbat̃. Dies prior fact⁹: angeli sunt: quorũ ꝓpter vnitatẽ insinuandã nõ dies ꝑmus: sꝫ dies dict⁹ est vnus. Et iccirco ipse repetit̃ semꝑ in executiõe creature. Quia dies hoc ẽ nã angeloꝝ qñ creaturã ipsam cõtẽplabat̃ quodãmõ vesperascebat: nõ aũt ꝑmanẽdo i eius creature ꝯtuitu: sꝫ laudẽ eius ad deũ referens: eãqꝫ melius in diuina rõne conspiciens ꝯtinuo mane fiebat. Si vo ꝑmãeret neglecto creatore i creature aspectu: iã nõ vespa: sꝫ nox vtiqꝫ fierꝫ. Dũ se creatura melius i deo q̃ i seipa nouerit. ipsa sui cognitio que maior in deo ẽ dies ꝛ lux dicit̃. Cognitio vero sua in seipsa ad cõpensatione cognitiõis illius q̃ ẽ i deo qꝛ lõge iferior ẽ vespa noiat̃. Ideoqꝫ post vespaꝫ mane fiebat. Quia dũ suã in se cognitionẽ sibi satisfacere nõ agnosceret: vt se plenius nosse potuisset ad deũ sese referebat creatura i quo se diẽ agnoscendo melius fieret. non sic queãdmodũ nos transitorie dicimus fiat aliqd: sic de⁹ dixit: Fiat celũ in ꝑcipio. Illud eni sempiterne i verbo vnico dictũ est. Si transitorie dictũ ẽ a deo fiat: erat vtiqꝫ creatura aliqua: vñ iaꝫ talis fierꝫ vox. Sꝫ qꝛ ãteqꝫ diceret fiat. nulla extitit creatura: ipsuꝫ fiat qđ dictũ ẽ in eternitate verbi nõ in vocis sono enunciatũ est. Nõ septies a deo visa seꝑtiesqꝫ laudata ẽ creatura que anteq̃ fieret perfecte ab illo est visa: sꝫ dũ nos singula vidẽtes laudamus: tanq̃ ipse videat laudetqꝫ per nos: sicut illud: Nõ estis vos qui loquimini: sꝫ spũs pr̃is vr̃i qui loq̇t̃ i vobis. Proide sic̃ ipe ꝑ nos loquit̃. ita videt ꝛ laudat ꝑ nos: sꝫ ꝑ se penniter ac sempiterne videt: ꝑ nos vo tẽporaliter. Attẽde vniuersaliter creaturaꝫ in ꝑcipio valde bonã vocari: singulariter vo tñ bonã. Quia ꝛ mẽbra corporis cũ sint singula bõa: maius tñ bonũ faciunt dũ singula omnia valde bonũ cõpus efficiũt. Decor elementoꝝ omniũ in pulchro ꝛ apto ꝯsistit: sꝫ pulchꝝ ẽ qđ ꝑ seipꝫ est pulchꝝ: vt hõ ex aĩa ꝛ mẽbris oĩbus constãs. Aptũ vo ẽ vt vestimentuꝫ ꝛ victus. Ideoqꝫ hoĩem dici pulchrũ ad se: qꝛ nõ vestimẽto ꝛ victui ẽ hõ necessarius: sꝫ ista homini. Ideo aũt illa apta: qꝛ nõ sibi sic̃ hõ pulchra: aut ad se: sꝫ ad aliud. idẽ ad hominẽ accõmodata nõ sibimet necessaria. Hoc ꝛ đ ceteris elemẽtoꝝ naturis dicẽdũ. Cũcta que sunt ꝛ facta sunt: mira valde sunt: sꝫ ꝯsuetudine viluerunt. Iđqꝫ sic diuina scrutare opa vt semꝑ ea cogites imẽsa.

¶ Unde malum. Cap. XI.

Maluꝫ a diabolo est nõ creatũ: sꝫ inuentum: ꝛ iđ nihil est malũ: qꝛ sine deo factũ ẽ nihil. Deus aũt malum nõ fecit: nõ qꝛ alicubi aut aliqñ erat malũ: vñ fieret diabolus: sꝫ qꝛ vitiuꝫ ẽ: dũ esset angelus bonus: supꝫbiẽdo factus est malus: ꝛ iđ recte dicit̃ ab eo inuentuꝫ malũ. Nullã creaturã mali cõstat: qꝛ natura oĩs aut incõmutabilis est vt deus: aut cõmutabilis est vt creatura. Malũ vero ideo natura nulla ẽ: qꝛ accedẽdo in bonã naturã efficit eã vitiosaꝫ. Quod dũ discedit: natura manet: ꝛ malũ qđ inerat nusq̃ ẽ. Ex eo qđ vitium nocet nature agnoscit̃ vitiũ naturã non eẽ: qꝛ nihil qđ naturale ẽ nocet. Dũ natura bona dãnat̃ ꝓpter voluntatẽ malã: ipsa voluntas mala testis est nature bone: que itantũ testat̃ eã esse bonã: vt illã deus ꝑ malo nõ relinquat inultã. Credit̃ ab hereticis menteꝫ a deo: vitia a diabolo fuisse creata: vñ ꝛ ab ipsis due nature bõa ꝛ mala putant̃. Sꝫ vitia natura nõ sunt: ꝛ dũꝫ vere a diabolo sint: nõ tñ creata sunt. Quam ob causaꝫ permiserit deus mala oboriri statiꝫ nisi vt ex cõtrarys malis bone nature decor emineret: Modus iste ẽt in v̇bis esse ꝯperitur. Qui modus antitetha grece dicit̃: qđ latine oppositũ vel cõtrapositũ noiat̃. Et fit pulchra locutio qñ mox cõtraria ꝓsperis ꝑferunt̃. Ita ꝛ in rebus ꝑmixtuꝫ est maiũ: vt nature bonuꝫ ad cõparationẽ excelleret mali. Fecit deus oĩa valde bona: nihil ergo natura maluꝫ: qñ ꝛ ipsa que in creaturis vident̃ esse penalia si bene vtantur ꝛ bõa ꝛ ꝓspera sunt: si male vtãtur nocẽt. Ita ergo pensanda est creatura ex nostro vsu nõ bona: nã ex sua natura valde bona. Si radas supciliũ hominis paruã rem demis: sꝫ totius corporis ingeris feditatẽ. Ita ꝛ i vniuersitate creature ẽ: si extremũ vermiculũ natura malũ dixeris: vniuerse creature iniuriã facis. Cuncta mala ꝑ peccatuꝫ primi hominis ꝑ pena sunt trãslata in vniuersuꝫ genus humanuꝫ. Proinde quecunqꝫ videntur mala partiꝫ nobis seruiunt origine partiꝫ culpa. Mala dicũt multa i creaturis ꝑuersi: vt ignẽ qꝛ vrit: vt ferꝝ qꝛ occidit: vt ferã qꝛ mordet: sꝫ ꝯmoda ipsoꝝ nõ intendẽs homo accusat in illis qđ sibi debꝫ potius imputare: cuiqꝫ ꝑ peccato ista effecta sunt noxia que illi omni ex parte fuerũt ante peccatum subiecta. Nostro vitio nõ sua natura nobis mala sunt: ea que nobis nocẽt. Nã lux cũ sit bona: ĩfirmis oculis noxia est: ꝛ tũc oculorum vitiuꝫ nõ lucis est: sic ꝛ cetera. Cum creaturarũ stimulis ꝛ elemẽtorũ aduersitatibus homo verberatur peccati hoc exigẽte pena vt deo superbiẽs homo ea que infra ipsum sunt patiat̃ aduersa. Un̄ ꝛ i sapiẽtia legit̃ pro deo. Pugnabit cũ eo orbis terraꝝ cõtra insensatos. Merito ergo peccatorũ hoc actũ est vt naturaliter prospera mutent̃ homini in aduersa. Un̄ ꝛ salomon dicit: Creatura exardescit i tormẽtuꝫ aduersus iniustos: ꝛ lenior est ad benefaciẽdũ his q̇ in deo cõfidũt. Nõ erit caro subiecta anime nec vitia ratõi: si animus nõ est subditus cõditori. Tũc aũt recte subyciunt̃ nobis oĩa que sub nobis sũt: si nos subycimur ei a quo nobis illa subiecta sunt. Nã ꝛ que vidẽt̃ subiecta esse ei q̇ deo subiectus nõ ẽ: ille potius subycit̃ eis q̇ suã voluntatem subiugat amori eorũ que sibi eẽ subiecta existimat.

¶ De angelis. Cap. XII.

Angeloꝝ nomẽ officy est nõ nature. Nam ẜm naturam spiritus nũcupant̃. Quando eniꝫ de celis ad annũciandũ hominib⁹ mittunt̃: ex ipsa annũciatõe angeli nominant̃. Natura eni spiritus sũt. Tũc aũt angeli vocant̃: qñ mittũt̃. Natura angeloꝝ mutabilis est: qꝛ inest illis mutabilitas i natura: sꝫ facit eos icorruptos charitas sempiterna. Gratia dicimus nõ natura esse incõmutabiles angelos. Nã si nã incõmutabiles eẽnt: diabolus nõ vtiqꝫ cecidissꝫ. Mutabilitati itaqꝫ nature suffragat̃ in illis cõtẽplatio creatoris: ide ꝛ ꝑuatus est apostata angelus dũ fortitudinẽ suam non a deo: sꝫ a se voluit custodiri. Ante omnẽ creaturã angeli facti sunt dũꝫ dictũ est fiat lux. De ipsis enim dicit scriptura: Prior omniũ creata est sapientia. Lux enim dicunt̃ participando luci eterne. Sapiẽtia vero dicũtur: ingenite inherẽdo sapientie. Et dũꝫ sint mutabiles natura: nõ tamẽ sinit eos cõtemplatio mutari diuina. Ante omnẽ creaturam mundi creati sunt angeli. Et ante omnẽ creationẽ angelorum diabolus cõditus est: sicut scriptum est. Ipse est principium viarum dei. Unde ꝛ ad comparationẽ angeloꝝ archãgelus appellatus est. Prius enim creatus extitit ordinis prelatione nõ temporis quãtitate. Primatum habuisse iter angelos diabolus excellẽtia ꝑlatiõis: ex qua fiducia cecidit: ita vt sine reparatõe laberet̃. Cuius prelatõis excellẽtiã ꝓpheta his verbis annũciat. Cedri nõ fuerũt altiores illo in paradiso dei. Abietes nõ adeq̃uerũt summitatẽ illius. Omne lignũ

paradisi nō est assimilatus illi: qm̄ speciosiorem fecit eum deus. Distat conditio angeli a conditione hominis: homo enim ad dei similitudinem conditus est: archāgelus vero qui lapsus est: signaculū dei similitudinis appellatus est: teste dño per Ezechielē: Tu signaculuȝ similitudinis plenus sapientia: pfectus decore in delitijs paradisi dei fuisti. Quanto eniȝ subtilior est eius natura: tāto plenius extitit ad similitudinē diuine virtutis expressa. Pri⁹ de celo cecidisse diabolū q̄ȝ homo cōderet. Naȝ mox vt factus est i superbiā erupit: ⁊ precipitatus de celo est. Nam iuxta veritatis testimoniū: ab initio mēdax fuit ⁊ in veritate nō stetit: qr statiȝ vt factus est cecidit. Fuit qdem in veritate conditus: sȝ nō stando cōfestim a veritate est lapsus. Uno superbie lapsu dum deo per tumorē se cōferūt: ⁊ homo cecidit ⁊ diabolus. Sȝ homo reuersus ad penitentiā deo se inferiorez esse cognouit. Diabolus vero nō solū in hoc contentus qp se deo equalem existimans cecidit: insuper etiā superiorez deo se dicit: fm apostoli dictū: q ait de antichristo. Qui aduersat ⁊ extollit supra omne qd dicit de⁹ aut quod colitur. Diabolus ideo nō petit veniaȝ: qr nō compūgit ad penitētiā. Membra vero eius sepe per hypocrysim deprecātur: qd tamē pro mala conscientia adipisci non merent. Discat humana miseria qp ea causa citius prouocet deus prestare veniam dum infirmo compatitur homini: quia ipse homo traxit ex parte inferiore infirmitatem peccandi: hoc est ex carne: qua inclusa anima detinetur. Apostate vero angeli: ideo veniam non habent: quia carnalis fragilitatis nulla infirmitate grauati sunt vt peccarent. Homines autez post peccatum iccirco reuertuntur ad veniam: propter qp ex lutea materia pondus traxerūt infirmitatis. Ideoqȝ pro infirma carnis conditione reditus paret homini ad salutem: sicut ⁊ psalmus dicit: Ipse scit figmentum nostruȝ. Memento domine qp terra sumus. Et iterum: memorare inquit que mea substantia. Postq̄ȝ apostate angeli ceciderunt: ceteri perseuerantia eterne beatitudinis solidati sunt. Unde ⁊ post celi creationem in principio repetitur. Fiat firmamētuȝ: Et vocatum est firmamētuȝ celum: nimirum ostendens qp post angeloruȝ ruinam hi qui permanserunt firmitatē meruerunt eterne perseuerātie ⁊ beatitudinis quaȝ antea minus acceperāt. Unde oportet agnosci qp malorū iniqtas sanctorū seruiat vtilitati. Quia vnde mali corruūt. inde boni proficiūt. Bonoꝝ angelorū numerus: q post ruinam angelorum maloꝝ est diminutus: ex numero electorum hominum supplebitur: q numerus soli deo est cognitus. Inter angelos distātia potestatū est: ⁊ pro gradu um dignitate ministeria eisdem sunt distributa: alijqȝ alijs preferūtur: taȝ culmine potestatis q̄ȝ sciētia virtutis. Subministrant. igitur alij alioꝝ preceptis atqȝ obediūt iussis. Unde ⁊ ad prophetam Zachariam angelus angelum mittit: ⁊ quecūqȝ annūciare debeat precipit. Nouem esse distictões vel ordines angelorum sacre scripture testant: id est angeli: argchangeli: throni: dominationes: virtutes: principatus: potestates: cherubin ⁊ seraphin. Horuȝ ordinum numerum etiam Ezechiel propheta describit sub totidez nominibus lapidum cum de primatu apostate angeli loqueretur. Omnis inquit lapis preciosus operimentum tuum: Sardius ⁊ topaçius ⁊ iaspis chrysolithus: ⁊ onyx ⁊ berill⁹: saphirus: carbunculus ⁊ smaragdus: Quo numero lapidū ipsi ordines designati sunt angelorum: quos apostata angelus ante lapsum quasi in vestimento ornamenti sui affixos habuit: ad quorum comparationem dum se clariorem cunctis aspexit confestim intumuit ⁊ cor suum ad superbiaȝ eleuauit. Angeli semper in deo gaudent non in se. Malus vero. ideo est diabolus: qr non que dei: sed que sua sunt requisiuit. Nulla autem maior iniquitas q̄ȝ non in deo: sed in se velle quempiam gloriari. Angeli in verbo dei cognoscunt omnia antecq̄ȝ in re fiant ⁊ que apud homines adhuc futura sunt: angeli iam reuelante deo nouerunt. Preuaricatores angeli etiam sanctitate amissa: non tamen amiserunt viuacem nature angelice sensum. Triplici enim modo scientie acumine vigent: id est subtilitate nature: experientia temporum: reuelatione superioruȝ potestatū. Quotiens deus quocūqȝ flagello huic mundo irascitur: ad ministerium vindicte apostate angeli mittuntur: qui tamen diuina potestate coercentur ne tantum noceant quantum cupiunt. Boni autem angeli ad ministeriuȝ salutis humane deputati sunt: vt curas administrent mundi ⁊ regant omnia iussu dei: restante apostolo: Nonne omnes inquit sunt administratorū spiritus in ministerium missi: propter eos qui hereditatez capiunt salutis: Angeli corpora in quibus hominibus apparent de superno aere sumūt: solidāqȝ speciem ex celesti elemento induunt per quam humanis obtutibus manifestius demonstrentur. Singule gentes prepositos angelos habere creduntur: quod ostenditur testimonio angeli danieli loquētis: Ego inquit veni vt nunciarez tibi: sed princeps regni persaruȝ restitit mihi: ⁊ post alia. Non est qui me adiuuet nisi Michael princeps noster. Item omnes homines angelos habere probantur: loquente domino in euangelio. Amen dico vobis: quia angeli eorum semper vident faciem patris mei qui est in celis. Unde ⁊ Petrus in actibus apostolorum cum pulsaret ianuam: dixerunt intus apostoli: Non est petrus: sed angelus eius est. Si deum angeli contuentur ⁊ vident cur petrus apostolus dicit: in quem desiderant angeli dei conspicere: Item si eum non contuentur nec vident: quomodo iuxta sententiam domini: angeli eorum semper vident faciem patris qui est in celis: Sed bene vtrunqȝ est. Nam veraciter credimus qp deum angeli ⁊ vident ⁊ videre desiderant: ⁊ habent ⁊ habere festinant: ⁊ amant ⁊ amare nituntur. Si enim sic videre desiderant vt effectu desiderij non perfruantur: desideriuȝ hoc necessitatem habet: necessitas ista penalis est: sed beatis angelis omnis pena longe est: quia nunq̄ȝ simul pena ⁊ beatitudo cōueniunt. Rursum si eos dicimus dei visione satiari: satietas fastidium habere solet: ⁊ scimus illos dei visionem quam ⁊ desiderāt fastidire non posse: quid ergo est nisi vt miro modo simul vtrunqȝ credamus: quia ⁊ desiderant ⁊ satiantur: Sed desiderant sine labore: ⁊ satiantur sine fastidio. Ne enim sit in desiderio necessitas: desiderantes satiantur. Et iterum ne sit in satietate fastidium satiati desiderant. Uidēt ergo angeli faciem patris per satietatez: sed quia satietas ista fastidium nescit: angeli desiderant eo prospicere semper. Ubicunqȝ in scripturis sanctis pro deo angelus ponitur: non pater: non spiritus sanctus: sed pro incarnationis dispensatione solus filius intelligitur. Ante dominice incarnationis aduentum discordia inter angelos ⁊ homines fuit. Ueniens autem christus pacem in se ⁊ angelis ⁊ hominibus fecit. Eo quippe nato clamauerunt angeli. In terra pax hominib⁹ bone voluntatis. Per incarnationem igitur christi non solū deo reconciliatus est homo: verum etiam pax inter homines ⁊ angelos reformata est. Discordia igitur ante aduentum christi hominum ⁊ angelorum fuisse per id maxime agnoscitur: qp salutati in veteri testamento ab hominibus angeli: despiciunt se salutari ab eis: quod in nouo testamento a ioanne factum: non solum reuerenter angelus suscipit: verum etiam ne faciat interdicit. Ob hoc homo in veteri testamento despicitur nec resalutatur ab angelo: Eo quod homo adhuc nondum

transisset in deuȝ. Suscipitur aūt hō a deo ⁊ reuerenter salutat ab angelo. Nā ⁊ mariā angelus gabriel legit salutasse. ⁊ Ioāni angelū salutanti ab eodē angelo dicit. Uide ne feceris: cōseruus. n. tuus suȝ ⁊ fratrū tuoꝝ. Per qd agnoscit per icarnationē dñicaȝ pacē hoīb⁹ fuisse ⁊ angelis redditā.

¶ De homine. Cap. XIII.

OMnia sub celo pꝑter hominez facta sunt: hō autē pꝑter seipsuȝ. Inde ⁊ oīa per figuram ad eius similitudinē referuntur. Cōia homini oīa nālia esse cū oībus reb⁹ q̄ cōstāt. ⁊ in hoīe oīa cōtineri: atqȝ in eo oīuȝ rerū naturā consistere. Uniuersitatis creature hō magna quedā portio est: tantoqȝ gradu est ceteris excellētior quāto imagini diuine vicinior. Quātuȝ ceteris creaturis pstet hō dignitate virtutis: ex ipsa reuerētia discit creatiōis: duȝ per oīa dixit deus: fiat: ⁊ facta sunt. Creare vero hoīem quadā eterni cōsilij deliberatione voluit: dicēs. Faciam⁹ hoīez ad imaginē ⁊ similitudinē nrāȝ. Quia. n. boni sumus nāliter cōditi: culpe quodāmō merito cōtra naturā mali sumus effecti. Sicut psciuit deus hoīem peccaturū: ita ⁊ psciuit q̄liter illū per suā gratiā repararet: qui suo arbitrio depire potuisset. Originalr adam ⁊ eua simul creati sūt: spāliter vō postea mulier. de latere viri formata est. Pariter ḡ cōditi sunt vtriqȝ rōnis ordine: nō parter tpis vnitate. Uir ad imaginē dei fact⁹ ē: mulier ad imaginē viri formata est. vñ ⁊ illi lēge nature subiecta est. Itē vir pꝑter semetipsuȝ factus est: mulier ad adiutoriuȝ viri creata est. Hō pꝑter peccatuȝ tūc traditus est diabolo: q̄ā audiuit: terra es ⁊ in terrā ibis. Tūc. n. dictum est diabolo: terrā māducabis. Uñ ⁊ propheta ait serpēti: puluis panis eius. Serpēs. n. dyabolus est: puluis ipij: ⁊ ipi sunt cib⁹ diaboli. Qr praua volūtate ad ima collabimur: recte ad bene agendū cū labore cōsurgim⁹: qd nō ita eēt si delectatio flagitiū pmoꝝ hoīuȝ nō psuasisset: qbus ad bene viuēdū tātū velle sufficeret ⁊ sine difficultate statiȝ actio obtēperaret. Diuisio ⁊ pugna vt sit in hoīs aīo pena pcti: ē ex pmo hoīe i oēs eius filios pꝑagata: vt qui noluit cū deo eē vnit⁹: esset in seipso diuisus: ⁊ qui iperāti dño noluit eē subiect⁹: fieret sibimetipsi rebellis atqȝ cōtrius. Uñ nec sibi poterit subiugari: si pus deo nō fuerit subiugat⁹: sibiqȝ seruiet nolēs qui deo noluit volēs: Oz varie p diuersa humanū defluxit genus: dū se ab vna stabili sempqȝ manēte diuinitatis soliditate subtraxit. Nā duȝ opus qdlibet appetit: quasi ibi iam regem mētis infigit. Sed duȝ ei nō sufficit: mutata intentione ad alias atqȝ alias actiones transit. dūqȝ per diuersa requiē solidam querit nec inuenit: in labore miser et varietate viuit ⁊ vacuus a requie manet. Quāuis eadē mutabilitas nō sit hoi cōcreata: sed pro merito pme preuaricationis illi accesserit: iam tamen naturalis facta est: qr originaliter a primo hoīe sicut ⁊ mors in omnes hoīes transijt.

¶ De anima ceterisqȝ sensibus. Cap. XIIII.

VIta corporis aīa. vita aīe deus est. Et sicut corpus mortuū est sine anima: ita aīa mortua est sine deo. Anima hominis nō est homo: sed corpus qd ex humo factū est: id tm̄ homo est. Inhabitādo aūt in corpore aīa ex ipsa participatiōe carnis hoīs nomē accepit. sicut apostolus interiorē hominē dicit animā: non carnē cōditam esse ad dei imaginez. Male ergo a quibusdā credit animā hoīs esse corpoream: que per id ad dei imaginē facta est: vt si nō incōmutabilis vt deus esset: tamē incorporea vt deus existeret. Sicut angeli ita ⁊ anime. Habēt eni initiū: finē vero nullū. Nā quedaȝ in rebus tēporalia sunt: quedā perpetua: quedā vero sempiterna. Tēporalia sunt qbus inest ortus ⁊ obitus. Perpetua qbus ortus: nō termin⁹. Sempiterna qbus nec ort⁹ nec terminus. Animaȝ nō esse parteȝ diuine substantie vel nature: nec esse eā prius q̄ȝ corpori misceat: sed tunc eam creari quādo ⁊ corpus creat: cui admisci videt. Philosophorum sentētie dicunt esse animā prius q̄ȝ nascatur in corpore. Qd verū esse nullis approbat indicijs. Nā vtruȝ antea fuissemus: nec ipsi nouimus: nec qs hominū dicat habem⁹. Nō est ergo querēdū: qd querēdo magis est irridendū. Gentiles ⁊ heretici de anima disputare conant: sed quomō de illa aliquid recte sentire possunt qui auctorem ad cuius imaginē facta est nō nouerunt: Et ideo multa errore digna dixerunt. Mutabilis est aīa nō localiter: sed tēporaliter suis affectionibus. Corpus aūt ⁊ loco ⁊ tēpore mutabile: qr ⁊ tēpore mutatur: ⁊ loco variatur. Qd est ad corpus mutatio locorū: hoc est ad animā mutabilitas cogitationū. Que varietas male motionis tunc menti inhesit: quādo ab externorum contēplatione primus homo recedens in illo stare noluit a quo male recessit. Et iusta dānatione incōstans p rerū raptus varietatē defluxit. Multū ex sua natura splēdorem possidet anima: sed fuscat cōmixtione carnis qua retinet inclusa. Ex eius eniȝ parte vertit ad peccādi infirmitatē: Salomōe dicēte: Corp⁹ qd corrūpit aggrauat animā: ⁊ depmit terrena inhabitatio sensuȝ multa cogitantē.

¶ De sensibus carnis. Cap. XV.

NOn virtute: nō sensu corporis: sed rōne mētis excellimus animalib⁹ ceteris. Pro reb⁹ corporeis vtēdis sufficit sensus carnis: non pro spiritalibus capiendis. Illecti autē homines vsu corporearū rerū nihil putant aliud esse: preter qp carnis sensu cōcipiunt. Sicut precellūt sibi corporei sensus diuersitate locorū: ita sibimet ⁊ virtute sentiendi precellūt. Nā sic prestantior est odoratus sapore ⁊ positione loci ⁊ sentiendi longinquitate: sic auris odoratu. lōgius eni audim⁹ q̄ȝ odoramus: ⁊ sic oculi auribus. lōgius enī videmus q̄ȝ audim⁹. Animus autē ⁊ loco ⁊ merito his vniuersis sensibus superfertur. In arce enim capitis cōstitutus: qd illi corporaliter nō attingunt: iste ītellectualiter cōtuetur. Amplius excellit oculoruȝ sensus ceteris sensibus: quando qdem que ad alios pertinēt sensus inde dicamus: veluti cū dicimus: vide quō sonat: vide quō sapit: sic ⁊c. Queādmodum oculus: ita ⁊ animus cetera videt sese nō intuet. Aliarū eniȝ rerum origines: spēs ⁊ magnitudines perspicit. de se autē tanta veri ignorantia inficit: vt in his omnib⁹ nihil certius contempletur. Homo qui miraris syderuȝ altitudinē ⁊ maris profunditatē: ⁊ animi tui abyssuȝ ītra ⁊ mirare si potes. Multa cogitantes sine sensu carnis ⁊ sine imaginibus viuis animo tm̄ cernentes intuemur: memoriaqȝ mentis ibi eas fingente tenemus. Multa quoqȝ intelligimus sensu: que lingua explere non possumus. Innoxios esse infantes opere: nō esse innoxios cogitatione: qr motū quē gerunt mēte: nōduȝ possunt explere opere: ac per hoc in illis etas est ībecillis: nō animus. Ad nutuȝ enim voluntatis nōdum obtēperat illis fragilitas corporis: nec adeo opere nocere possint: sicut cogitatione monent. Ex causa vocabuluȝ sortita est cogitatio. Cogēdo eni animū reminisci qd memorie cōmēdatuȝ est: dicit cogitatio. Rerū oīum thesaurus memoria est. Ipsa est enim custos rebus inuētis: ipsa cogitatis: de q̄ ad liquidū difficile est aliquē disputare: qr grādis eius perplexitas est: ⁊ animus ipse est. Imago a sensib⁹ corporis remota sue speciei similitudinē rrlingt in memoria. similitudinem autē nō per imagines sicut cetera: sed sicut gaudiū sine imagine reminiscimur. Dū obliuionez memoramus: non per seipsaȝ adest. Qr si per seipsaȝ adesset vtiqȝ nō obliuisceremur. Cōmunē hoīs animaliūq̄ȝ esse memoriaȝ: nulluȝ autē animalib⁹ irrōnabilibus ītellectū īesse nisi homini tm̄ predito ratione. Ceteris enim in ipsa qualitate consi

derationis sue:sensus carnis nō intelligētia mentis est.

¶ De Christo filio dei. Cap. XVI.

Filij dei perfecta natiuitas nec cepit eē nec desijt:ne preterita sit si desijt ⁊ ne iperfecta sit si adhuc fit. sed sic eterna sit ⁊ pfecta q̄tenus in ea natiuitate eternitas ⁊ perfectio habeat̄. Ex vtero virginis minor dicit̄ pr̄e xp̄s:videlicet iuxta humanā assumptionē: nō iuxta diuinitatē. Christus ⁊ in forma serui seruus:⁊ in forma serui nō seruus. In forma quippe fui dn̄i seruus.⁊ in forma serui hominū dn̄s. Xp̄s in forma serui ꝑpter cōceptionis excellētiā dn̄s est hoīuz: qꝛ ⁊ si suscepit carnē: nō tñ ex carnis libidinosa ↄtagione. Mediator dei atq̃ hoīuz homo xp̄s ih̄s nequāq̄ alter in humanitate alter in deitate est: sed in vtraq̃ nā idem vnus est. Nec purus hō ↄceptus est: nec purus homo editus est:nec postea meritū vt deus eēt accepit:sꝫ deus verbū manēte icōmutabili essentia que illi cū patre ⁊ spū sancto ē coeterna: assumpsit carnez pro salute humana: in qua et ipassibilis pati ⁊ imortalis mori:⁊ etern⁹ ante secula tp̄alis posset ostēdi. Mediator dei ⁊ hoīuz hō xp̄s ih̄s q̄uis aliud sit ex pr̄e: aliud ex virgine:nō tñ alius ex pr̄e alius ex virgine:sed ip̄e eternus ex patre:ipse tp̄alis ex mr̄e: ipse qui fecit: ipse qui factus est: ipse de patre sine matre: ipse de matre sine pr̄e: ipse ↄditoris tēplū:ipse cōditor tēpli:ipse auctor operis:ip̄e opus auctoris manēs vnus de vtroq̃ in vtraq̃ nā: nec nārum cōpulatione ↄfusus: nec nārū distinctione geminat⁹. Ideo de⁹ in hoīe venit: qꝛ per seipsuz ab hoībus cognosci nō potuit. Sꝫ vñ nobis ↄsuluit:inde despectionez tulit: qa infirmitatē quā pro nobis suscepit: hō superbus despexit. Ob hoc infirma ⁊ stulta mūdi elegit vt fortiora ⁊ sapiētiora per que nō cognoscebat̄ cōfunderet. Sicut cibū fortez inualidus infans cape nō pōt:nisi a matre prius editus in lactis sucū vertat̄: vt qð in cibo nō potuit vti: suggēdo potetur in lacte per carnē:ita ⁊ nos dū essemus infirmi ad cōspiciendā verbi eternitatē: factuz est ipsuz verbuz caro vt enutriti per carnē fortioresq̃ effecti:cibū solidū:idest verbuz dn̄i cū patre sempiternū ↄtēplādo vt angeli satiemur. Prima dei dona eē qbus nos nobis reos eē ostēdit: qui dū iacerem⁹ sub reatu culpe iustos nos eē credebam⁹. Uenit medicus:patefecit vulnus:composuit semetipsuz.⁊ de sua morte nobis medicinā aptauit:vt nō eēt ostensor tm̄ vulneris sed ⁊ sanator. Primū ad isrl̄ venit xp̄s sicut ⁊ ipse ait: Non suz missus nisi ad oues que pierūt dom⁹ israel. Ad populū israel pn̄s venit:sꝫ ꝙ nō essent credituri ꝑpheta non tacuit:dicēs: Prim⁹ ad syon dicet assum.⁊ irl̄m euāgelistā dabo: ⁊ vidi ⁊ nō erat.neq̃ extitit quisq̃ qui iniret cōsiliū: ⁊ interrogatus respōderet verbū. Sꝫ qꝛ ad gētes trāsiuit. sequit̄. Ecce seruus meus:suscipiā eū:electus me⁹:cōplacuit sibi in illo aīa mea:dedi spiritū meū sup eū:iudiciū gentib⁹ pferet. Quāuis ordinē nostre liberationis nescierit dyabolus:sciuit tñ ꝙ pro saluatione hoīuz xp̄s aduenit:sed ꝙ sua idē nos morte redimeret ignorauit:vñ eū occidit. Nā si ille xp̄m per mortē redimere humanū gen⁹ scisset nō eū vtiq̃ pemisset. Qꝛ nouerit dyabolus p salute humani gn̄is xp̄z venisse:euāgelij testionio docet̄. quē vt vidit cognoscēdo pn̄muit dicēs: Quid nobis ⁊ tibi filij dei? Uenisti ante tēpus pdere nos. Xp̄s sicut peccatū qð pena dignū est non admisit:ita penā pcti nostri suscepit:vt per idebitā penam suā:debitā ablueret culpā nostraz: vt p hoc amitteret dyabolus quos reos tenebat: duz vnū interfecit qui nihil peccati admiserat. Ideoq̃ quos q̄si iuste tenuit amisit:qꝛ iniuste redēptorē nostruz occidit. Illusus est dyabolus morte dn̄i quasi auis. Nā ostensa xp̄s sue carnis mortalitate quā interimēdā ille appetebat:abscōdit diuinitatē: vt laqueū: quo eū velut auē iprouidā prudēti irretiret decipula. Naz si inoxius xp̄s nō occideret̄:hō dyabolo addict⁹ per p̄uaricatione nō absolueret̄. Dyabolus dū in xp̄o carnē humanitatis impetit que patebat:quasi hamo diuinitatis eius captus est qui latebat. Est eni in xp̄o ham⁹ diuinitas:esca autez caro:linea genealogia:que ex euāgelio recitat̄. Tenēs vero hāc lineā: deus pater est:de quo dicit apl̄s: Caput xp̄i deus. Et lucas: Lineā gn̄ationis xp̄i ab imis ad sūma cōtexens incboat a ioseph ⁊ cōsūmat in deū:duz dicit: Qui fuit hely.⁊ pficiēs lineā generis:dicit: qui fuit dei. Iccirco dn̄s in ifernū descēdit:vt his qui ab eo nō penaliter detinebantur viā aperiret reuertēdi ad celos:ſm testimoniū Esaie pphete dicētis: Posuisti pfundū maris viā vt transirent liberati. Uiam quippe xp̄s in pfundū maris posuit qñ in infernuz descendēs sanctis iter ad celos reuertendi mōstrauit. Sācti ex tp̄e resurrectionis xp̄i statiz vt de corpe exeunt:mox ad celestē hitationē ascēdunt:qð antiqs patribus nō dabat̄. Nā ante aduētuz saluatoris: q̄q̄ sine pena supplicij:tñ nō in celo sed in iferno sanctoꝝ anime tenebant̄. pro qbus absoluēdis:dn̄s in ifernū descēdit. Xp̄s in celum ascēdens discessit quidē carne:sed p̄sens est maiestate:ſꝫ illud qð ipse ait. Ecce ego vobiscū suz vsq̃ ad ↄsūmationez seculi. Sedet xp̄s ad dexterā pr̄is:nō vt dexterā corporeā hēat pater: sed dextera pr̄is btitudo est:sic sinistra misia.

¶ De spiritu sancto. Cap. XVII.

Spiritus sanctus creator est:sicut pater ⁊ v̄buz:testāte ꝑpheta. Spūs dn̄i fecit me: et spiraculū oīpotentis viuificauit me. Spūs sanct⁹ pr̄is ⁊ filij est:⁊ inde vnū sunt pater ⁊ filius:qꝛ nihil hꝫ pr̄ qð nō hꝫ filius. Nō eniz res vna ⁊ duoꝝ cōsubstātialis poterit simꝉ ab eis pcedere:⁊ simul inesse: nisi vnū fuerit a qbus pcedit. Spūs sancti pignus accepit ecclīa: vt p eū i vno corpe vnū fierēt credētes: p quē pater ⁊ fili⁹ vnū eēntialr̄ sint ipso saluatore ad patrē dicente. Ut sint vnuz sicut ⁊ nos vnū sumus. Xp̄s nō tm̄ a pr̄e sed etiaz a spū sancto se missuz testat̄:dicēte ꝑpheta: Accedite ad me ⁊ audite. Nō a principio in abscōdito locutus suz vobis: ex tēpore anteq̄ fieret ibi eraz:⁊ nūc dn̄s misit me ⁊ spūs ei⁹. Spirit⁹ sanct⁹ pro eo ꝙ cōsolator sit:paraclit⁹ nūcupat̄. Nā latine paraclisis cōsolatio dicit̄. Et reuera dū dona sacramētoꝝ distribuit:cōsolationē aīe prebet. Credo equidē ꝙ magnā leticiā sentit qui aliqd reuelāte spū dicit. Donū sancti spūs in membris ecclesie sigillatiz diuidit̄:⁊ in singulis singula dona tribuunt̄. Xp̄s autē omnē plenitudinē gratiaꝝ habuit:de quo ita legit̄: Plenus gratia ⁊ veritate. In xp̄o ergo omnis plenitudo gratiarū est:nā singulis electis singula dona tribuunt̄. In spiritu sancto omnis gratia donoruz cōsistit. Ipse eniz put vult gratiarū dona largit̄. alijs dans sermonē sapientie:alijs sciētie:alijs fidez:atq̃ ita vnicuiq̃ virtute spiritus sancti diuisio gratiarū tribuitur. ⁊ in omnib⁹ idem vnus habetur. Ipse enim etiā ineffabilia docet que proferre humanus sermo nō potest. Ante aduētuz domini tm̄ ꝑphete ⁊ pauci ex omni populo iusti donū sancti spūs merebāt̄. post aduētū autē domini spūs sanct⁹ cūctis est credētibus distribut⁹:iuxta quod per ꝑphetam dominus loquitur dicens: Et erit in nouissimis diebus effundam de spiritu meo super omnē carnez: ⁊ prophetabunt filij vestri ⁊ filie vestre. Cunctis enim nunc gentibus gratia sancti spiritus tradita est.neq̃ in paucis aut in populo israel:sed in omni credentium multitudine spiritus sancti gratia manet. Aliquando nō dignis ⁊ reprobis dona sancti spiritus conferuntur. sicut saulo data est ꝑphetia ⁊ balaam. Unde ⁊ multi in fine dicturi sunt: domine virtutes in tuo nomine fecimus:quibus dicturus est domin⁹: Nescio vos vnde estis. Xp̄i aduentuz nō tm̄ plebis iudee sancti ꝑphetantes expectauerūt:sed fuisse etiam in nationib⁹ plerosq̃ sanctos viros prophetie donuz habentes:quib⁹ per spiritū sanctum christus reuelabatur ⁊ a quib⁹ eius expectabat̄ aduentus. sicut Job. sicut balaam qui xp̄i vtiq̃ predicauerunt aduentum. Conuersio gentiū veteri populo latebat. sed tamē in cōsilio dei erat vt fieret.⁊ iam tunc a sanctis pphetis occulte per spiritū sanctū predicabat̄ aduent⁹ xp̄i. sicut dicit propheta: Cū appropinquauerint anni cognosceris:dum aduenerit tempus ostenderis. Nunc vero reuelatū patet quod tunc carnalibus latebat: spiritualibus vero notum erat. nondum tamen manifeste dicebatur: eo ꝙ tēpus ostensionis non esset.

¶ De lege. Ca. XVIII.

Via per quā itur ad xp̄m lex est per quaz vadunt iusti ad deuz. ⁊ vt est intelligunt eaz. Sanctarū scripturarū altitudo quasi montes pascue sunt: ad quos dū quisq̃ iustoruz conscendit:se pascue indeficientis refectionem inuenisse congaudet. In scripturis sanctis quasi in mōtibus excelsis: ⁊ viri perfecti habent sublimia intelligentie: quib⁹ gressus cōtemplationis quasi cerui erigant: ⁊ simplices quasi parua animalia inueniunt modicos itellectus: ad quos humiles ipsi refugiunt. Scriptura sacra infirmis ⁊ sensu paruulis ſm historiam humilis videtur in verbis: cum excellentioribus autē viris altius incedit:dum eis sua mysteria pādit: ac p hoc vtrisq̃ manet cōis: ⁊ paruulis ⁊ pfectis. Scriptura sacra per vniuscuiusq̃ lectoris intelligētiā variat̄: sicut māna que populo veteri pro singulorum delectatione variuz dabat saporem. Juxta sensuum capacitatem singulis sermo dominicus cōgruit. Et singulis duz sit p vniuscuiusq̃ intellectu diuersus:in se tamē pmanet vnus. Ideo in libris sanctis quedā obscura:quedā aperta reperiunt̄: vt intellectus lectoris ⁊ studiū augeatur. Nam si cuncta paterēt:statim intellecta vilescerent. Rursus si cuncta clausa existerent:confestim diffidentiā gignerent. Ne ergo de obscuris desperatio fiat:ea que manifesta sunt sciant: ⁊ ne de itellectis fastidiū existat:ea que clausa sunt desiderium excitāt. Naz pleraq̃ quāto magis latent:tāto magis desideriū prebent. In scripturis sanctis sepe ea que futura sunt quasi facta narrantur: sicut est illud: Dederūt in escam meā fel. et potauerunt me aceto. Sed cur futura quasi preterita scribuntur:nisi quia que adhuc faciēda sunt in opere:iaz facta sunt in diuina pdestinatione? Nobis igitur tēporaliter accidunt:que a cōditore oīuz sine tp̄e puidentur. Propterea ppheta rerū futurarū gesta preterita presentibus miscet rebus: vt ita credant̄ illa futura:queadmodū ista cernuntur esse cōpleta. More eniz suo per p̄sentia de futuris loquit̄. sicut in persona irl̄m de ecclesia:⁊ sicut in persona effraim de hereticis. Pro factis diuinis plerūq̃ ⁊ dicta ponunt̄: iccirco qꝛ nō operatiōe manuū deus:sed dicēdi imperio operatur:sicut scriptū est: Dixit ⁊ facta sunt:mandauit ⁊ creata sunt. Qꝛ in scripturis sacris vna bis repetit̄ sentētia:aut cōfirmationis causa est:aut mysterij: sicut lex ⁊ gratia:sic initium ⁊ perfectio:sicut bonū ⁊ melius. Lex diuina in trib⁹ distinguit̄ partibus.i.in historia:in preceptis:⁊ in ꝑphetis. Historia est in his que gesta sunt. precepta in his que iussa sunt. ꝑphetia in his que futura pnunciata sunt. Lex diuia triplici sentiēda est mō. Primo vt historice. secūdo vt tropologice. tertio vt mystice intelligatur. Historice nāq̃ iuxta litterā:tropologice iuxta moralē sententiā:mystice iuxta spiritalez intelligentiā. Ergo sic historice oportet fidez tenere:vt eā ⁊ moraliter debeamus interpretari ⁊ spiritualiter intelligere. Tria ⁊ septē: decē precepta sunt: sed tria ad amorē dei pertinent:septē ad hoīes. Illa tria que ad amorem dei pertinent:in vna tabula scripta fuerūt:reliq̄ septē in secūda. In prima tabula triū mādatoꝝ hoc primuz est: Diliges dn̄z deū tuū. In scḋa. Honora patrē tuū ⁊ matrez. Hinc est qð ⁊ saluator scribe iterrogāti qð p̄ceptū est p̄mū in lege ait: Audi isrl̄: dn̄s de⁹ tuus de⁹ vnus est hoc p̄mū est. Secūdū vero simile est huic. Diliges pximū tuū sicut teipsum. Unum nāq̃ preceptū de prima tabula dixit qð ad dei pertinet amorem. alterum vero de alia tabula: quod ad hominis pertinet dilectionez.

¶ De ecclesia ⁊ heresibus. Cap. XIX.

Gemina est ecclesie pulchritudo. vna quā hic bene viuēdo consequit̄. altera per quā illic ex retributiōe glorificabit̄. Ecclesie ꝑpter xp̄m gemine tribulationes existunt.i. siue q̄s a paganis ptulit in martyrib⁹: siue quas ab hereticis pfert in diuersis ↄcertatiōib⁹. Utrasq̃ aūt p gratiā dei exupat: partim ferendo:partim resistēdo. Sācta ecclīa catholica sicut male viuētes in se patiēter tolerat: ita male credētes a se repellit. Sācta ecclīa ↄ gētiliū atq̃ hereticoꝝ ptinaciā sūmope sapiētiā ⁊ patientiā opponere studet: sꝫ exercet̄ eius sapia cū tentat̄ verbis:exercet̄ patiētia cū tentat̄ gladijs. Nunc enī psecutionib⁹ appetit̄: nūc falsis assertionibus lacessit̄. Causa prauitatis heretice doctrinis est ꝑpagata ecclesia. nā antea simplici tm̄ fide vigebat. Hereticoꝝ igit̄ occasione ꝑpagati sunt doctores in fide: ⁊ p acumina heresum ecclesie magistri creuerunt. Nā tūc clarius manifestat̄ veritatis assertio qñ patuerit q̄libet dissentio. Sācta ecclīa ideo dr̄ catholica: p eo ꝙ vl̄r per omnē sit mūdū diffusa. Nā hereticoꝝ ecclesie in partib⁹ mundi coartant̄: hec vero in toto orbe diffusa expandit̄. paulo attestāte apl̄o: Grās inquit ago deo meo p oībus vobis: qꝛ fides vestra annūciatur in vniuerso mundo. Hereses aūt in aliquo angulo mūdi:aut in vna puincia inueniunt̄ versari. Ecclesia vero catholica sicut p totū mundū extendit̄: ita ⁊ oīuz gentiliuz societate construit̄. Qui sunt heretici nisi qui relicta dei ecclesia priuatas elegerunt societates? de quib⁹ dominus dicit: Duo mala fecit populus meus:me dereliquerūt fontez aque viue:⁊ foderunt sibi cisternas dissipatas que continere non valent aquas. Causa heresis ob quaz rem fit? Ad exercitationem fidei. Uis vero per quā fit: obscuritas est diuinarū scripturarū in qua caligantes heretici aliud q̄ se res habeat intelligunt: nec esse possunt: qꝛ idipsuz qð existunt hereses iam nō sunt. Male enim sentiēdo esse iam desierunt: ad nihilum enim tendunt. Heretici ingenti studio mendacia sua discunt:⁊ labore vehementi ne in vnitatez ecclesie veniant decertant: de quibus per prophetam cōgrue dicitur: Docuerunt linguaz suaz loqui mendaciuz: ⁊ vt inique agerent laborauerunt. Dum vicissim heretici mutuo se lacerant quādo alterutrū se in proprias sectas inducūt: sic tamen in inuicē sese colligunt vt contra ecclesiā pari erroris spiritu decertent. Et qui ab inuicē sunt diuisi: in aduersitate ecclesie simul existunt vniti: eisq̃ qui pro eo ꝙ tm̄ valeant hereses vident̄ habere veritatez: hoc respōdēduz est. Nō ideo saluti preponēdi sunt morbi: qꝛ plerūq̃ ita generaliter mundum occupant vt paruū saluti locū relinquāt.

¶ De hereticis. Cap. XX.

Non posse hereticos habere veniaz: nisi per eccclesiaz catholicaz: sicut ⁊ amici iob non per se placare deū potuerūt: nisi pro eis iob sacrificiū obtulisset. Opera bona que heretici faciunt ⁊ iusticia eoꝝ: nihil eis pdest: testante dn̄o per hieremiaz: Quia mei oblitus es: ecce ego annūciabo iusticiā tuam: ⁊ opera tua nō pderūt tibi. Heretici q̄uis legem ⁊ ꝑphetias adimpleāt. ex eo tm̄ ꝙ catholici nō sūt: nō est de⁹ in eorum conuentibus: ipso dn̄o testante. Si steterint moyses ⁊ samuel corā me: nō ē aīa mea ad ppl̄m istū. Eijce eos a facie

mea ꝛ egrediant̄. Per moysen quippe ꝛ samuel legez acci
pe ꝛ ꝓphetas: quos q̄uis heretici ope īplere cōtendāt: pro
pter erroris tñ impietatē a vultu dei ꝓijciuntur: ꝛ a iustoꝝ
conuentibus separantur paganus ꝛ hereticus: ille q2 nun
q̄ fuit cū dei populo: iste q2 recessit a dei populo: vterqꝫ re
cedētes a xp̄o: ad diaboli ꝑtinēt corpus. Qui ab idolatria
ad iudaismū vel heresim trāseūt: iuxta ꝓphetaz: de malo
ad malū egressi sunt: ꝛ dn̄m nō cognouerūt: q2 de infideli
tatis errore in errorē aliū transierūt. Cuius doctrinā qsqꝫ
sequit̄: hui9 ꝛ filius nuncupat̄: sicut ꝛ per ꝓphetā amorreū
patrē ꝛ cetheā matrē eē isrl' dn̄s dicit: Nō vtiqꝫ nascēdo sꝫ
imitādo. Sic ꝛ in meliorē partē filij dei nuncupant̄: q pre
cepta dei custodiunt. Vn̄ ꝛ nos nō natura: sed optione cla
mamus deo dicētes: Pater noster qui es in celis. Nō solū
tm̄ natiuitate sed etiā imitatiōe filios posse alicuius voca
ri. Nā iudei sm̄ carnē filij abrahe: sm̄ vo ꝯuersationē filij
dyaboli nuncupant̄: ac per hoc illi sūt semē abrahe q eius
imitant̄ fidē: nō qui ex eius gnāti sunt carne. De errore au
ctoris trahitur a qbusdā ꝛ nomē ꝛ culpa: vt ipsius vocabu
lo censeat̄ cuius errorē sequit̄: sicut ecclesie pgami in apo
calypsi dr̄. Hn̄tes tenētes dotrinā balaā ꝛ ieçabel. Doctrinā
igit̄ balaā dr̄ hr̄e: pp imitationē nō pp p̄sentiā corporalē.

¶ De gentilibus philosophis. Cap. XXI.

Philosophi gētiū nō sicut oꝫ deū q̄rētes ī an
gelos īciderūt p̄uaricatores factusqꝫ ē illis
mediator dyabolus ad mortē: sic nobis xp̄s
ad vitā. Multū mūdi philosophi p̄dicant̄
in dimēsiōe tp̄oꝝ: cursuqꝫ siderū ac discussi
one elemētoꝝ. ꝛ tñ hoc nō nisi a deo habue
runt. Volādo. n. supbe vt aues aerē: ꝛ emer
gentes in ꝓfundū vt pisces mare. ꝛ vt pecora gradiētes ter
ram descripserūt: verūtamē tota mēte auctorē eoꝝ intelli
gere noluerūt. Quare nō possunt aialia bruta interrogare:
q2 nesciūt ratiocinari. Ideo nō dissimiles gētiles homines
aialibus extiterunt: qui talia nō ꝯsiderantes: ꝛ ipsa ampli9
diligētes vsqꝫ ad eoꝝ cultū euanuerūt. Via xp̄s est. Siqs
in ea nō gradit̄: nō est quomō veniat ad deū. Philosophi
autē mundi vtiqꝫ deū cognouerūt: sꝫ q2 displicuit illis hu
militas xp̄i in inuio trāsierūt ꝛ nō in via. Ideoqꝫ euanescē
tes gloriā dei in mēdaciū mutauerūt. ꝛ rectitudinē vie re
linquētes in anfractus īciderūt erroꝝ. Primū vnicuiqꝫ ē
scire qd appetat. secūdū vero ē vt id qd appetit apphēdat.
Impfecta quippe sapiētia est quo tēdas scire. ꝛ nescire iter
per qd expediat ire. Quid eniꝫ ꝓdest siqs famis tpe vber
tatis regionē videat: ꝛ viā per quā ad illā pergat ignorat:
Ecce patriā qsqꝫ querit: sed viā pdidit: errādo gradit̄: nō p
ficiēdo: quātoqꝫ plus ambulat tāto magis ab eo qd querit
elongat̄. Qui viā regiā: hoc est xp̄m deserit. ꝛ si videat veri
tatē a longe videt: q2 nisi per viā nō est quomodo ad eā ꝓ
pinquet. Q2 si gradiens per desertum leonez incurrerit: se
metipsuꝫ redarguat dum in dyaboli faucibus deserit.

¶ De differentia testamentoruꝫ. Cap. XXII.

Quidam ideo non recipiunt vetus testamē
tum pro eo ꝙ aliud in tēpore prisco aliud
agatur in nouo. Nō intelligētes ꝙ deus qd
cuiqꝫ cognouerit tēpori incognita quadam
distributione cōcesserit: sicut in lege impat
nuptias. in euāgelio virginitatez cōmēdat.
in lege oculuꝫ pro oculo auferre: in euange
lio alterā p̄bere percutiēti maxillā. Sed illa pro tēpore fra
gili populo: ista vero pfecto. vtraqꝫ tñ pro tēpore sua queqꝫ
cōueniētia comodās. Et tñ ꝓ ista mutatiōe nō ē credēdus
deus mutabilis: sꝫ potius inde admirabilis p̄dicandus ē:
quia manēs incōmutabilis quid cuiqꝫ vt diximus tēpori
cūmoduꝫ fuit: magna cū distributione cōcessit. Sub vete
ri testamento minoris culpe erant peccata: quia in eo non
ipsa veritas: sed vmbra veritatis aderat. Nam in testamē
to nouo preceptis altioribus veritate manifesta facta: que
dam que in illo populo vmbre veritatis deseruierant: de
ferenda nobis precipiūtur. Illic enim fornicatio ꝛ retribu
tio iniurie permissa sunt: nec nocebant. In testamēto autē
nouo graui aiaduersione dānantur si admittantur.

¶ De symbolo ꝛ oratione. Cap. XXIII.

Fidei symboluꝫ ꝛ dominica oratio pro tota
lege paruulis ecclesie ad celoruꝫ regna suf
ficit capessenda. Omnis enim latitudo scri
pturaruꝫ in eadem orōne dominica ꝛ sym
boli breuitate cōcluditur. Unde ꝛ ꝓpheta
esaias dicit: Abbreuiationez audiui a domi
no deo exercituū super vniuersaꝫ terrā. At
tendite ꝛ audite eloquium meū. Sed hec abbreuiatio: aut
illud intelligitur quod dominus dicit omnē legē ꝛ prophe
tas in duobus preceptis dilectionis dei ꝛ proximi pēdere:
aut pp ipsaꝫ orōnē dn̄icā vel symboli breuitatē in qbus vt
predictū est oē scripturarū coartari cernimus latitudinē.

¶ De baptismo ꝛ cōmunione. Cap. XXIIII.

Solam ecclesiā catholicā habere baptismū
ad salutez Zacharias ꝓpheta testatur. In
die īquit illa erit fons patēs domus dauid
ꝛ habitātibus in hierusalēz in ablutionem
peccatoris ꝛ mēstruate. Domus quippe da
uid ꝛ hierusalēz xp̄i ecclesia est: in qua ma
nat fons in ablutionez peccatoꝝ. Heretici
autē id soluꝫ maginaria ostētatione faciūt: ideoqꝫ illis ba
ptismus nō ad remissionē peccatoruꝫ: sed ad supplicij testi
moniuꝫ datur. Pro solo reatu originali luūt in inferno nu
per nati infantuli penas si renouati per lauacrū nō fuerit.
Proinde qua causa nuper natus dānatur infans si non re
generatur: q2 originis noxietatate perimitur. Cur paruuli
peccato originali carētes per baptismū ꝛ nec duꝫ propriuꝫ
habētes delictū a bestijs penisqꝫ ceteris laniant̄: Hec igit̄
causa est. Baptismū eni a pena eterna nō a presentis vite
supplicio liberat. Q2 si a pena p̄senti hoies liberarent̄ per
baptismū ipsuꝫ putarēt baptismi p̄miū: nō illud eternum.
Ergo soluto reatu peccati manet tñ quedā tp̄alis pena: vt
illa vita feruētius requirat̄ que erit a penis oībus aliena.
Nullus negat fideliū etiā post baptismuꝫ quo peccata de
lent̄: quotidie q̄diu in isto seculo sumus ad deuꝫ nos debe
re cōuerti. Qd q̄uis sine intermissione sit quotidie agen
dum: nōnunq̄ tñ fecisse sufficiet. Qui in maternis vteris
sunt: ideo cū matre baptizari nō possūt: q2 qui nat9 adhuc
sm̄ adā nō est: renasci sm̄ xp̄m nō pōt. Neqꝫ eniꝫ dici rege
neratio in eo poterit: quē generatio nō p̄cessit. Qui ītra ec
clesiam: non ex dignitate ecclesie viuūt: sed fidem quā ver
bo tenent opibus destruūt: de ipsis legitur: Multiplicati
sunt sup numerū: vt subaudias in regno predestinatoruꝫ.
Qui scelerate viuūt in eccl'ia ꝛ cōicare nō desinūt: putātes
se tali cōione mūdari: discāt nihil ad emūdationē sibi ꝓfi
cere: dicente ꝓpheta. Quid est ꝙ dilectus meus in domo
mea fecit scelera m'lta: Nūquid carnes sancte auferēt a te
malicias tuas: Et apostolus. Probet ingt seipsuꝫ homo. ꝛ
sic de pane illo edat ꝛ de calice bibat.

¶ De septē regulis. Cap. XXV.

Septē esse inter cetera regulas locutionum
sanctaruꝫ scripturarū quidā sapiētes dixe
runt. Prima regula est de dn̄o ꝛ eius corpe
que de vno aut ad vnuꝫ loquit̄ atqꝫ in vna
psona: mō caput: mō corpus ostendit: sicut
Esaias ait: Induit me vestimēto salutari q̄
si spōsuꝫ decoratū corona. ꝛ q̄si spōsaꝫ orna
tā monilib9 suis. In vna eni psona duplici vocabulo noīa
ta: ꝛ caput: id est spōsuꝫ: ꝛ ecclesiam. i. spōsaꝫ manifestauit.

Proinde notandū in scripturis: qñ specialiter caput descri
bitur: quando ꝛ caput ꝛ corp9: aut qñ ex vtroqꝫ transeat ad
vtrūqꝫ: aut ab altero ad alteruꝫ: sicqꝫ quid capiti quid cor
pori conueniat prudens lector intelligat. Secūda regula ē
de dn̄i corpore vero ꝛ permixto. Nam vident̄ quedaꝫ vni
conuenire persone: quod tamen non est vnius: vt est illud:
Puer me9 es tu israel: ecce deleui vt nubeꝫ iniqtates tuas:
ꝛ sicut nebulā peccata tua: cōuertere ad me ꝛ redimā te. H
ad vnū non ꝯgruit. Nā altera ps ē cui peccata deleuit: cui
dic̄: puer me9 es tu: ꝛ altera cui dicit: Cōuertere ad me ꝛ re
dimā te. Qui si ꝯuertant̄: eoꝝ pctā delent̄. Per hanc enim
regulā sic ad oēs loquitur scriptura: vt boni redarguātur
cū malis: ꝛ mali laudent̄ cū bonis. Sꝫ quid ad quem perti
neat: qui prudenter legerit discet. Tertia regula est de lit
tera ꝛ spiritu. i. de lege ꝛ gratia: lege: per quam precepta fa
cienda admnonemur. gratia per quam vt operemur iuua
mur: vel ꝙ lex non tm̄ historice: sed etiam spiritaliter sen
tienda sit. Nāqꝫ ꝛ historice oportet fidem tenere ꝛ spirita
liter legem intelligere. Quarta regula est de specie ꝛ gene
re: per quam pars pro toto: ꝛ totum pro parte accipitur: ve
luti si vni populo vel ciuitati loquatur deus: ꝛ tamen intel
ligatur omnem contingere mundum. Naꝫ licet aduersus
vnam ciuitatem babyloniam per Esaiam prophetam do
minus comminetur: tamen dum contra ecclesiam logtur
transit ad genus de specie. ꝛ conuertit contra totum mun
dum sermonem. Certe si non diceret aduersus vniuersuꝫ
orbem: non adderet infra generaliter: ꝛ disperdam omnē
terram: ꝛ visitabo super orbis mala: ꝛ cetera que sequunt̄
ad internitionem mundi pertinētia. Unde ꝛ adiecit: Hoc
est cōsilium quod cogitaui super omnem terram: ꝛ hec ē
manus eius extensa super omnes gentes. Item postq̄ sub
persona babylonie arguit vniuersum mundum: rursus ad
eandem quasi de genere ad specieꝫ reuertitur: dicens que
eidem ciuitati specialiter contigerunt: Ecce ego suscitabo
super eos medos. Naꝫ regnante Balthasar: a medis ē ob
tenta babylonia. Sic ꝛ in onus egypti ex persona eiusdem
totum vult intelligere mundum: dicendo: Et concurrere
faciam egyptios aduersus egyptios: regnum aduersus re
gnum: cum egyptus non multa regna: sed vnum habuisse
describit̄ regnum. Quinta regula est de temporibus: p quā
aut pars maior temporis per partē minorem: aut pars mi
nor tēporis per partem maiorem inducitur: sicut est de tri
duo dominice sepulture: dum nec tribus plenis diebus ac
noctibus iacuerit in sepulchro: sed tñ a parte totuꝫ triduuꝫ
accipitur. Uel sicut illud: ꝙ quadringentis annis predixe
rat deus filios israel in egypto seruituros: ꝛ sic ide egressu
ros: qui tñ domināte Joseph egypto dominati sunt: nec sta
tim post quadringentos annos egressi sunt vt fuerat repro
missū sed quadringētis triginta peractis ab egypto recesse
runt. Est ꝛ illa de tēporibus figura: per quā quedaꝫ que fu
tura sunt quasi iaꝫ gesta narrant̄: vt est illud: Foderūt ma
nus meas ꝛ pedes meos: dinumerauerūt omnia ossa mea.
ꝛ diuiserūt sibi vestimenta mea: ꝛ his similia: in qbus futu
ra tanq̄ si iaꝫ facta sint ita dicunt̄. Sed cur que adhuc fa
cienda erant iā facta narrant̄: Quia que nobis adhuc fu
tura sunt: apud dei eternitatē iam facta sunt. Qua propter
quando aliqd faciēduꝫ esse pronunciat̄: sm̄ nos dicitur:
quando vero que futura sunt: iaꝫ facta dicunt̄: sm̄ dei eter
nitatem accipienda sunt: apud quē iam omnia facta sunt q̄
futura sunt. Sexta regula est de recapitulatōe. Recapitu
latio eniꝫ est dum scriptura redit ad illud cuius narratio iā
transierat: sicut cū filios filioruꝫ noe scriptura cōmemorat̄
set: dixit illos fuisse in linguis ꝛ gētibus suis: ꝛ tñ postea q̄si
hoc etiam in hoc ordine temporuꝫ regritur: Et erat inquit
omnis terra labiū vnū: ꝛ vox vna omnibus erat. Quomo
do ergo sm̄ suas gentes ꝛ sm̄ suas linguas erant si vna lin
gua erat omnib9: nisi q2 ad illud quod iam transierat reca
pitulando est reuersa narratio. Septima regula est de dia
bolo ꝛ ei9 corpore: q2 sepe dicunt̄ ipsius capitis: que suo ma
gis conueniūt corpori: sepe vero eius vident̄ dicta mēbro
rum ꝛ non nisi capiti congruūt. Ex nomine qppe corporis
intelligit̄ caput: vt est illud in euangelio de zizanijs tritico
admixtis: dicente domino: Inimicus homo hoc fecit: ho
minez ipsum diabolū vocans: ꝛ ex nomine corporis caput
designans. Iteꝫ ex nomine capitis significatur corpus: sic
in euangelio dicitur: Duodecim vos elegi: sed vnus ex vo
bis diabolus ē: iudam vtiqꝫ indicans: q2 diaboli corp9 fuit.
Apostata quippe angelus oium caput est iniquoꝝ: ꝛ huius
capitis corpus sunt oēs iniq: sicqꝫ cum membris suis vnit9
est: vt sepe quod corpori ei9 dicit̄ ad eū potius referat̄: rur
sum qd illi: ad membra iterū ipsius deriuetur.

¶ De martyrio. Cap. XXVI.

Dei seruus aduersitate vlla non frangit̄: sed
pro veritatis defensiōe vltro se certamini
offert: nec vnq̄ pro veritate diffidit. Sepe
ex discipulis ad martyriū eligunt̄: qui suos
doctores ad coronā precedūt: ꝛ qui sūt ordi
ne postremi: fiūt nonnūq̄ in certamine pri
mi. Vir sanct9 vltro se ī agone pro certami
ne debet offerre iusticie: sed tamen si agonis fructū videt
vberrimū: non debet declinare laboris periculū. Q2 si ma
ior est labor q̄ animarū lucrū: declinādus est labor quem
minimū comitat̄ augmentū. Utrūqꝫ eniꝫ fecit apostolus
q ꝛ periculis se vltro dedit vbi maximū animaꝝ lucrū vi
dit: ꝛ sapienter se periculo abstulit in quo potiorē laborem
q̄ lucrū esse prospexit. Ultro se Paulus apud ephesū peri
culis obtulit: q2 poti9 periculo lucrū vidit. Damasci auteꝫ
ideo a periculo subtraxit semetipsū q2 nullū periculi ipsi9
arbitrat9 ē fructū. Disce quomodo se ad martyriū offerat
qsqꝫ vltro: vel quomodo iuxta sententiam dei cingat̄ ab al
tero: ꝛ quo non vult ipse ducat̄: nisi ꝙ ꝛ propter gloriaꝫ fu
turaꝫ de certamine iust9 gaudet: ꝛ propter passionis violē
tiaꝫ refugit subire qd dolet. Accipe exemplū adeūdi sb tre
pidatione martyrij: de vsu bellandi in quo exercitat̄ qsqꝫ ī
prelio ꝛ per audaciā certamen aggredit̄: ꝛ p timorē cūcta
tione mouet̄. Itē accipe exemplū martyrij de reparatiōe
humani corporis ad salutem: dum quisqꝫ ꝛ de spe repara
tōis gaudet: ꝛ de incisiōib9 seu amarissimis poculis meret.

¶ De sanctoruꝫ miraculis. Cap. XXVII.

Et si apostolis virtus data est signorum pro
pter fidez gentiuꝫ nutriendaꝫ: ecclesie tamē
data est virtus operuꝫ propter eandem fidē
ornandā. Et tamē ī ipsis apostolis pluserat
mirabilis virtus operuꝫ q̄ virtus signoruꝫ.
Ita ꝛ nūc in ecclesia plus est bene viuere q̄
signa facere. Q2 nunc ecclesia non ea miracula faciat que
sub apostolis faciebat: ea causa est: quia tūc oportebat mū
dum miraculis credere: nunc vero iam credentem opor
tet bonis operibus coruscare. Nam ideo tunc signa fiebāt
exterius: vt interius fides roboraretur. Iaꝫ in fide miracu
la quicunqꝫ requirit: vanam gloriam vt laudetur querit.
Scriptum est enim: Lingue in signum sunt non fidelib9:
sed infidelibus. Ecce signum non est fidelibus necessariū
qui iam crediderunt: sed infidelibus vt conuertantur. Nā
paulus pro non credentium infidelitate patrem publij de
infirmitate febrium virtutibus curat. Infirmitatem ve
ro timotheum fidelem: non oratione: sed medicinaliter tē
perat: vt noueris miracula pro incredulis non pro fideli
bus fieri. Anteq̄ antichristus appareat: virtutes ab eccle
sia ꝛ signa cessabunt: quatenus eam quasi abiectorez pseq̄
tur audacius. Ob hanc vtilitatē cessabūt sub antixp̄o ab
ecclesia miracula ꝛ v̄tutes: vt p hoc sanctoꝝ clareat patiē

cia:⁊ reproborum qui scandalizabuntur leuitas ostendat:
⁊ persequentium audacia fortior efficiatur.

¶ De antichristo ⁊ eius signis. Cap.XXVIII.

OMnis q̄ sʒ xp̄iane professionis normā aut
non viuit: aut aliter docet: antixp̄s est. Ple
riq₃ autē antixp̄i tp̄a non visuri sunt: ⁊ tn̄ in
membris antixp̄i ineniēdi sunt. Anteq̄ꝫ ve
niat antixp̄s multa eius mēbra precesserūt
⁊ praue actionis merito caput ꝓpriū preue
nerunt. S̄m apl̄i sententiam qui iam iniq̄tatis mysterium
opari illū affirmat ēt anteq̄ꝫ reueletur. Magnitudo signo
rū fiet sub antixp̄o: vt electi si fieri pōt in errorē mittenť.
Sʒ si electi: quō sunt in errorem mittendi? Ergo ibunt in
errorē titubationis ad modicū pro multitudine prodigio
rum: nō tn̄ deyciēdi sunt a stabilitate sua terrorꝫ impulsu
atq₃ signorꝫ. Unde ⁊ ideo ponitur si fieri potest: q2 electi pe
rire non possunt: sʒ cito resipiscentes cordis errorem reli
gione coercebunt: scientes predictū a dn̄o eē: vt duʒ hoc fe
cerint aduersarij: non cturbentur sancti. Tam mira factu
rus est prodigia ⁊ signa dum venerit antixp̄s: vt ēt electis
quoddā cordis gignatur scrupulū: quod tn̄ cito exuperet i
illis ratio: per quā scient in deceptionē reproborꝫ ⁊ electorꝫ
probationē eadē fieri signa. In quo tēpore per patientiam
gloriosi erunt sancti non per miracula: sicut martyres fue
runt priores. Illi.n. ⁊ persecutores sustinebunt: ⁊ faciētes
prodigia. Proinde ⁊ durius bellū sustinebunt: q2 non solū
contra persequentes: sed ēt contra miraculis coruscantes
dimicaturi sunt. Grauius sub antixp̄i tēporibus cōtra ec
clesiā deseuiet synagoga: q̄ꝫ in ip̄o aduentu saluatoris xp̄ia
nos est persecuta. Duʒ in martyres diabolus iaʒ exercue
rit crudelitatē magnaʒ etiā ligatus: crudelior erit tn̄ anti
christi tp̄ibus: qn̄ etiā erit soluendus. Nā si tanta ligat⁹ fa
cere potuit: quanta solutus faciet? Quanto propinquius fi
nem mundi diabolus videt: tanto crudelius ꝑsecutiones
exercet: vt q2 se continuo damnandū conspicit: socios sibi
mltiplicet cū q̄bus gehēne ignibus addicatur. Quāto bre
ue tp̄s videt sibi restare diabolus vt damneť: tanto in ma
gna persecutionis ira mouetur: diuina iusticia permittēte:
vt glorificentur electi: sordidentur iniqui: ⁊ vt diabolo du
rior crescat damnationis sententia.

De resurrectione. Cap.XXIX.

INchoatio pacis sanctorꝫ est in hac vita: nō
perfectio. Tunc autē erit plenitudo pacis:
dum ad dei contēplationē absorta carnis i
firmitate cualuerit. Resurrectio mortuo
rum vt apl̄us ait: in virꝫ ꝑfectū in mēsuraʒ
etatis plenitudinis xp̄i futura est: in etate
scilicet iuuentutis q̄ profectu nō indiget: ⁊
absq₃ inclinatione defect⁹ in ꝑfectiōe ex vtraq₃ parte ⁊ ple
na ē ⁊ robusta. Quis nunc filiorꝫ dei noīe hoīes fideles vo
cenť: tn̄ ex eo q̄ꝫ hanc seruitutē corruptōis patiunť: adhuc
iugo seruitutis addicti sunt: accepturi plenā dei filiorūʒ li
bertatē: dum corruptibile h̄ iduerit incorruptionē. Nunc
de⁹ p speculū agnosciť: in futuro āt q̄sq₃ electus facie ad fa
cieʒ ꝑsentabiť: vt ipsaʒ speciē ctēpletur quā nūc p speculū
videre conať. In hac vita electorꝫ nūero ad dexterā perti
nentiū: ⁊ reproborꝫ q̄ ad sinistrā ituri sunt: ecclesiā dei com
pleri: in fine aūt seculi ʒiʒania a frumento disiungi.

De iudicio. Cap.XXX.

IUdicij diē nouit xp̄s: sʒ in euāgelio dicere
⁊ scire discipulos voluit. Nā duʒ dicat idē
dn̄s p ꝓphetā: Dies vltionis in corde meo:
indicat se non nescire sʒ nolle indicare. De
domo dn̄i: sicut scriptū est incipit iudiciū:
qn̄ electi.i.dom⁹ dei hic p flagella iudican
tur: impij vo illic ad dānationeʒ iudicandi
sunt. Un̄ ⁊ seq̄tur: Si aūt primū a nobis: q̄s finis eorꝫ q̄ nō
crediderunt? Ad districti examen iudicis nec iusticia iusti
secura ē nisi pietate diuina: vt ⁊ ipsa iusticia q̄ quisq₃ iust⁹
est deo iustificante iustificeť. Alio quin apd̄ deū ⁊ ipsa pec
catū est. Inde est qd̄ ait iob: Innocentē ⁊ impiū ipse consu
met. Cōsumiť q̄ppe a deo innoxius: qn̄ ipsa inocentia liqui
dius req̄sita ⁊ diuine inocentie cōparata nihil efficiť nisi ⁊
ibi misericordie pietate hō iustificeť. Consumiť itē a deo
ipius: qn̄ examinis diuini subtilitate req̄riť eiusq₃ detecta
impietas: iudicata damnať. Cōsumiť innoxius ⁊ ipius siť
fine carnis: nō pena dānationis. Doct⁹ pariter ⁊ indoctus
moriunť: sʒ morte carnis. non pena dānationis. Oia autē
pergunt ad vnū locuʒ: dū morte corporali in terrā ⁊ iust⁹ ⁊
ipius reuertunť. Retributio aūt dissimilis: sicuti p eundē
salomonē diciť: Quid pl̄s hʒ sapiēs a stulto: nisi q̄ꝫ illuc per
git vbi vita est? Ergo oēs ī terrā pariter redeūt. Nā vbi vi
ta est nō pariter pergunt. Gemina puniť sentētia ipius: dū
aut hic pro suis meritis mētis cecitate ꝑcutiť ne veritatē
videat: aut duʒ in fine dānabiť vt debitas penas exoluat.
Geminū est diuinū iudiciū. vnū quo ⁊ hic iudicanť hoīes
⁊ in futuro: alterꝫ quo ꝓpterea hic iudicanť ne illic dānen
tur. Ideoq₃ q̄busdā ad purgationē tp̄alis ꝓficit pena: qui
busdaʒ vo hic inchoat dānatio ⁊ illic ꝑfecta sperať ꝑditio.
In iudicio reprobi hūanitatē xp̄i in q̄ iudicat⁹ est videbūt
vt doleant: diuinitatē vo eius nō videbunt ne gaudeant.
Quib⁹.n. diuinitas ostendiť: vtriq₃ ad gaudiū demōstrať.
Pro diuersitate cōscientiarꝫ ⁊ mitis apparebit in iudicio
xp̄s electis: ⁊ terribilis reprobis. Nā qualē q̄sq₃ cscientiā
tulerit: talē ⁊ iudicē habebit: vt manente in sua tranq̄llita
te xp̄o: illis solis terribilis appareat quos cscientia i malis
accusat. Due sunt differentie vel ordines hoīuʒ in iudicio
hoc est electorū ⁊ reproborꝫ. q̄ tamē diuiduť in quattuor.
Perfectorꝫ ordo vnus est qui cum dn̄o iudicat: ⁊ alius qui
iudicať: vtriq₃ tamen cuʒ xp̄o regnabūt. Siľr ordo repro
borum partitur in duobus: dum iniqui intra ecclesiā sunt
mali iudicandi sunt ⁊ damnandi: qui vero extra ecclesiam
inueniendi sunt: non sunt iudicandi: sed tantū damnandi.
Primus igitur ordo eorum qui iudicantur ⁊ pereunt: op
ponitur illi ordini bonorum de quo sunt qui iudicantur ⁊
regnant. Secundus ordo eorum qui non iudicantur ⁊ pe
reunt: opponitur illi ordini perfectorūʒ: in quo sunt hi qui
non iudicantur ⁊ regnant. Tertius ordo eorum qui iudi
cantur ⁊ regnant: illi ordini est contrarius de quo sunt qui
iudicantur ⁊ pereunt. Quartus ordo eorum qui non iudi
cantur ⁊ regnant: opponitur illi contrario ordini in quo il
li sunt qui non iudicantur ⁊ pereunt.

¶ De gehenna. Cap.XXXI

DUplex damnatorum pena est in gehenna:
quorum ⁊ mentem vrit tristicia: ⁊ corpus
flamma: iusta vicissitudine: vt qui mēte tra
ctauerunt quod perficerent corpore: simul
⁊ animo puniantur ⁊ corpore. Igneʒ gehen
ne ad aliquid lumen habere ⁊ ad aliq̄d nō
habere: hoc est habere lumen ad damnatō
nem vt videant impij vnde doleant: ⁊ nō habere ad conso
lationem: ne videant vnde gaudeāt. Apta fit comparatio
de camino trium puerorum ad exemplum ignis gehenne.
Nam sicut ille ignis non arsit ad trium puerorum suppli
cium. ⁊ arsit ad comburenda ligamina vinculorū: ita ignis
gehenne ⁊ lucebit miseris ad augmentum penarum: vt vi
deant vnde doleant: ⁊ non lucebit ad consolationem: ne
videant vnde gaudeant. Inter huius vite ⁊ future infelici
tatis miseriam multa discretio est. Illic enim ⁊ miseria est
propter cruciationem dolorum: ⁊ tenebre propter lucis a
uersionem: quorum vnum in hac vita.i. miseria est: aliud
non est: in inferno autem vtrūq₃ est.

¶ De penis impiorum. Cap.XXXII.

SIcut fasciculi lignorūʒ ad cōbustionē de si
milibus colligantur: ita in iudicij die simi
lis culpe rei suis similibus iungentur: vt ex
equo pena cōstringat q̄si in fasciculū: quos
actio similes fecit in malū. Sicut vnusq̄sq₃
sanctus in futuro iudicio pro quātitate vir
tutuʒ glorificabiť: ita ⁊ vnusq̄sq₃ ipius pro
quātitate facinorꝫ cdemnabiť: nec deerit in supplicio futu
ro damnatiōis ordo: sʒ iuxta q̄litatē criminū discretio erit
penarꝫ: ꝓpheta firmāte: De charorꝫ quoq₃ suorꝫ supplicijs
addiť etiā pena defunctis: sicut apud inferos diuitis s̄mo
ꝑdicat euāgelicus: sicut pro augendo iude supplicio: diť ēt
psalmus: Cōmotiōe moueanť filij eius ⁊ mendicēt. Impij
ex hoc durius in iudicio puniendi sunt mētis dolore: ex q̄
visuri sunt iustos: glorie beatitudinē meruisse. Cunctis vi
dentib⁹ est ꝑcipitandus diabolus: qn̄ sub aspectu oīuʒ bo
norꝫ angelorꝫ ⁊ hoīum cū eis q̄ de parte ei⁹ erunt in ignem
eternū mittēdus est. Dū sublatus fuerit diabolus vt dam
netur. multi electi q̄ in corpore sunt inueniēdi: dn̄o ad iudi
ciū veniente metu ccutiendi sunt: vidētes tali sentētia im
piū esse punitū: quo terrore purgādi sunt: q2 si q̄d eis ex cor
pore adhuc peccati remāserit: metu ip̄o quo diabolū dam
nari cspiciunt purgabunť. Hinc est qd̄ ait iob: Cū sublat⁹
fuerit timebūt angeli ⁊ territi purgabunť. Multos posse
perire ex eis in die iudicij: q̄ nunc electi eē videnť ⁊ sancti:
dicente propheta: Uocabit dn̄s iudiciū ad igneʒ ⁊ deuora
bit abyssuʒ multā ⁊ comedet parteʒ domus. Pars quippe
domus deuorabiť: q2 illos ēt infernus absorbebit q̄ nunc
se in ꝑceptis celestibus gloriant?: de q̄bus dn̄s dicit. Mul
ti dicent mihi in illa die. Dn̄e dn̄e nonne in nomine tuo ꝓ
phetauimus: ⁊ in nomine tuo demonia eiecim⁹: ⁊ virtutes
multas fecimus? Tunc cfitebor illis: q2 numq̄ꝫ noui vos.
Discedite a me q̄ operamini iniquitatē: nescio qui estis.

¶ De gloria sanctorum. Cap.XXXIII.

NOn faciet in futurū cor miserū iustorū ex cōpas
sione damnatorꝫ cōdolendi affectio. vbi tn̄ erit
sanctorū de dei cōtemplatione gaudium: vt tri
sticie nullus tribuať introit⁹. Sicut cōparatus
color cādidus nigro colori fit pulchrior: ita ⁊ san
ctorū reges cōparata dānatōi malorū gl'osior erit. Sic iu
sticia iniusticie: sic virtus vitio. Crescit ḡ sanctorūʒ gloria:
dū debita damnanť ipij pena. Post resurrectionē sanctis
carne promissa est celorū ascēsio: dicēte ad patrē xp̄o: Uo
lo vt vbi sum ego: ⁊ ipsi sint mecū. Si enim membra capi
tis sumus: ⁊ vnus in se ⁊ in nobis est christus: vtriq₃ vbi ip̄e
ascendit: ⁊ nos ascensuri sumus.

¶ Finit liber primus de summo bono
sancti Isidori Ispalensis episcopi.

¶ Incipit liber eiusdem secundus.

De sapientia. Cap. primum

OMnis qui secū
duʒ deum sapiens est: bea
tus ē. Beata vita cognitio
diuinitatis est. Cognitio di
uinitatis virtus boni opis
est. Uirtus boni operis fru
ctus eternitatis est. Nllus
aūt magis sapiens q̄ꝫ queʒ
docuerit deus. Excelsior ē
rebus oībus sapientia: nec
esse pt̄ vlla iusticia sine pru
dentia. Qui s̄m seculuʒ sa
piens est: s̄m deum stultus
est. Unde ⁊ propheta: Stultus inquit factus est oīs homo
a scientia sua. Primum est scientie studiū: querere deum:
deinde honestatem vite cum innocentie opere. Nullus sa
pientiam dei plene recipit: nisi qui se ab omni abstrahere
actionum cura contendit. Unde ⁊ scriptum est. Sapiētiaʒ
scribe in tempore ocij: ⁊ qui minoratur actu ipse percipiet
eam. Non ad parue intelligentie arcem peruenit: qui scit
secreta dei se penetrare non posse. Tunc aūt deuʒ recte co
gnoscimus: quando eū perfecte scire non denegamus. In
terdum quedaʒ nescire cuenit. Nullus auteʒ in culpa ma
ior est: q̄ꝫ ille qui deuʒ nescit. Inuestigationeʒ veri multo
ruʒ est querere: sed paucorꝫ est inuenire. Ea aūt que supra
hominis intelligentiā sunt: scrutanda non sunt. Quicquid
supra hominis intellectum est: querenduʒ non est. Cōsilio
auteʒ diuino seruandum est: vt hoc credatur esse iusticia:
quod diuine placuerit voluntati. Non enim poterit esse in
iustum: quod iusto complacet iudici. Omnis sapientia ex
scientia ⁊ opinatione consistit. melior est auteʒ ex scientia
veniens q̄ꝫ ex opinatione sententia. Naʒ illa vera est: ista
dubia. Ad maioris culpe cumulū ꝑtinet scire queq̄ꝫ quod
sequi dēbeat: ⁊ sequi nolle quod sciat. Unde ⁊ dominus: ser
uus inquit sciens voluntatem domini sui ⁊ non faciens: di
gne plagis vapulabit multis. Et iacobus: Scienti inquit
bonum ⁊ non facienti peccatuʒ est. Simplicitateʒ cū igna
uia vocari stulticiam. simplicitateʒ vero cuʒ prudentia vo
cari sapientiam. Utile est multa scire ⁊ recte viuere. Qr si
vtrunq₃ non valemus: melius est vt bene viuendi studiuʒ
q̄ꝫ multa sciendi sequamur. Non pertinere ad beatitudi
nem consequendam scientiaʒ rerum: nec esse beatum mul
ta scire: sed esse magnum beate viuere. Nihil prodesse ho
minem scire prudentiaʒ cum ignorantia dei. ⁊ nihil obesse
scientibus deum: ignorontiaʒ mundi. Perfecte auteʒ scit
qui prius deum: ⁊ ista non pro se: sed pro deo scit. Nihil ob
esse cuiq̄ꝫ si per simplicitateʒ aliqua de elementis indigne
sentiat: dummodo de deo vera pronunciet. Nam q̄uis de
incorporeis corporeisq₃ naturis nequeat quisq₃ disputare:
beatum tamen illum facit vita recta cum fide.

¶ De fide. Cap. II.

NOn posse ad veram beatitudineʒ perueni
re nisi per fidem. Beatū auteʒ esse: qui ⁊ re
cte credendo bene viuit: ⁊ bene viuendo fi
dem rectam custodit. Deus si creditur: me
rito inuocatur ⁊ queritur: ac per hoc tunc ꝑ
fecte laudatur: quando inuocatur ⁊ credi
tur. Non tn̄ id credendum est quod sensu
carnis dinoscimus: sʒ magis ēt quod intellectu mentis cō
spicimus.i. deū. Sine fide nemo pt̄ placere deo. Omne.n.
qd̄ nō est ex fide: peccatū est. Fides nequaq̄ꝫ vi ext orq̄tur:
sʒ rōne atq₃ exemplis suadeť. A q̄bus aūt exigitur violēter
perseuerare in eis non pōt: exēplo vt ait q̄dā nouelle arbo
ris: cuius si quis cacumen violenter impresserit ⁊ demum
duʒ laxatur in id quod fuerat confestim reuertiť: Sič hō
libero arbitrio conditus sua sponte diuertit a deo: ita ex ꝓ
pria mentis conuersione credēdo recurrit ad deū: vt liber
tas agnoscať arbitrij per propriā voluntatē: ⁊ beneficium
gratie per acceptā fidei veritateʒ. In corde respicit deus
fidem: vbi se non possunt hoīes excusare: qui ore simulant
veritatis professionē ⁊ corde retentant erroris ipietatem.
Sič nihil ꝓficit fides q̄ ore retineť: ⁊ corde si creditur: ita
nihil profutura ē fides q̄ corde tenetur si ore nō ꝓfiteatur.
De tali.n. fide ꝓpheta ita quosdā obiurgat dicens. Perijt
fides: ablata ē de ore eorꝫ. Fides.n. q̄ corde crediť: cfessio
ne oris ad salutē ꝓferť. Uacuā esse sine operib⁹ fidē: ⁊ fru
stra sibi de sola fide blandiť: q̄ bonis opib⁹ nō ornať. Qui
crucē portat: d₃ ⁊ mundo mori: Nam ferre crucem ⁊ mori:
mortificare seipsꝫ: ē ferre ⁊ nō mori: simulatio hypocritanis

est.Qui per fidem cognitionē dei hñt ⁊ operibus obscurā
tur.exemplū balaam sequuntur q cadens opere apertos
oculos habuit per contemplationis fidem.Carnales fidē
non pro virtute animi:sed pro cōmodo querere temporali
Unde ⁊ dominus dicit: Queritis me nō qꝛ vidistis signa:
sed qꝛ manducastis de panibus meis. Christianus malus
dum fm euangelij doctrinam non viuit:etiam ipsam fidē
quā vbo colit oborta tentatiōe facile pdit. Multi fide tñ
xpiani sunt.ope vo a xpiana doctrina dissentiunt. Multi
quoqꝫ fidē xpi ex corde non amāt.sꝫ humano terrore eam
dem p hypocrisiꝫ tenere se simulāt.Et q eē nō possūt aper
te mali p terrorē ficte boni noscūt. Amatores mūdi repu
gnāt aliqñ p fide ⁊ alijs qdē pficiūt.ipsi vo amore terrēo
iplicati celestia nō reqrunt:sꝫ vbo tñ fidē defendūt.Qui
daꝫ p fide ēt hereticos insequunt.sꝫ p arrogantiā eos q i
tra ecclesiā sunt cōtemnūt.Aduersarios qdeꝫ fidei cōfutāt
pro infidelitate.sed fideles premunt fasce superbie.

¶ De charitate. Cap.III.

Quamuis nōnulli fide atqꝫ opib⁹ sanctis eē
videant participes:tñ qꝛ puant a charitate
fraterne dilectiōis: nullū hñt incrementuꝫ
vtutis. Nā sic ait aplus. Si tradidero corp⁹
meū ita vt ardeā charitatē aūt nō habuero
nihil mihi pdest. Sine amore charitatis q̄
uis qsqꝫ recte credat:ad beatitudinē pueni
re nō pōt.qꝛ tāta est charitatis vtus:vt ēt pphetia ⁊ marty
riū sine illa nihil eē credant. Nullū premiū charitate pen
satur. Charitas.n.vtutū oium obtinet pncipatū. Uñ ⁊ vin
culuꝫ pfectionis charitas ab aplo dicit:eo q vniuerse vtu
tes eius vinculo religent. Dilectio dei morti cōparat:dicē
te salomōe. Ualida ē vt mors dilectio. iccirco qꝛ sic mors
violēter separat aiam a corpore:ita ⁊ dilectio dei violēter
segregat hoieꝫ a mundano ⁊ carnali amore. Qui dei prece
pta cōtemnit:deū nō diligit. Neqꝫ.n.regē diligimus:si odio
leges eius habemus. Tenenda est cū sanctis viris vnitas
charitatis.⁊ q̄to se qsqꝫ subtrahit mundo:tāto opus est vt
se associet bonoꝝ cōsortio. Charitas in dilectione dei ⁊ pxi
mi cōstat. Seruat āt in se dilectionē dei q a charitate nō di
uiditur proximi. Qui a fraterna societate secernit a diuie
charitatis participatione priuat. Nec poterit deū diligere
q noscitur i pximi dilectōe errare. Xps deus ē ⁊ hō. Totū
g xpm non diligit q hoiem odit. Bonorum discretio ē non
odire personas:sed culpas:⁊ recta dicta pro falsis nō sper
nere:sꝫ probare. Qui imperfecti sunt in dei amore: sepe se
a vitijs separare disponunt:sꝫ pondere vitioꝝ grauati:rur
sus ad ea vitia:que optant relinquere reuoluuntur.

¶ De spe. Cap.IIII.

Qui male agere non desistunt. vana spe.in
dulgentiā de dei pietate reqrūt.Quā recte
q̄rerent:si ab actione praua cessarent. Me
tuendū valde est vt neqꝫ p speꝫ venie quā
pmittit ds pseueranter peccemus.neqꝫ qꝛ
iuste peccata distringit veniā desperem⁹.sꝫ
vtroqꝫ piculo euitato ⁊ a malo declinem⁹
⁊ de pietate dei veniam speremus. Omnis quippe iustus
spe ⁊ formidine nitet.quia nunc illū ad gaudiū spes erigit
nunc ad formidinem terror gehenne adducit.

¶ De gratia. Cap.V.

Interdum peccantib⁹ nobis deus dona sua
non retrahit.vt ad spem diuine propitiatio
nis mens humana cōsurgat. Nā non potest
cōuersuꝫ spernere:q peccātē suis beneficijs
prouocat ad se redire. Confessionē hoīs nō
esse humane vtutis. Nā si cōfessionem boni
opis nō in nobis de⁹ operat.cur p pphetaꝫ
dicit:cōfessio ⁊ magnificentia opus ei⁹: Ab illo.n.nobis oia
bona grā preueniēte donant. Nā nihil boni opis dedim⁹:
p qd confessioneꝫ fidei accipere meremur. Profect⁹ hois
donum dei est. Nec a se pōt quisq̄.sꝫ a dño corrigi. Nō.n.
quicq̄ boni hꝫ ppriū hō:cuius via non est eius:testante p
pheta: Scio dñe qꝛ non est hois via eius.nec viri est vt am
bulet ⁊ dirigat gressus suos. Sciant liberi arbitrij defenso
res nihil posse hoies in bonū sua pualere vtute:nisi diuine
gratie sustenteī iuuamine. Uñ ⁊ p prophetam dñs dicit:
Perditio tua israel.tñ in me auxiliū tuum:q̄si diceret:vt
pereas tuo merito.vt salueris meo auxilio. Hois merituꝫ
superna gratia.non vt veniat inuenit.sꝫ postq̄ venerit fa
cit:atqꝫ ad indignā mentē veniens facit in ea merituꝫ qd
remuneret:q̄ solū inuenerat qd puniret. Quid.n.ex se ille la
tro meruit q de faucibus iferni crucē ascendit:de cruce pa
radisū adijt: Reus qdē ille ⁊ fraterno sanguine venit cru
entus:sꝫ diuina grā in cruce mutat⁹. Sciēdū q ⁊ nostra sit
iusticia i his que recte agimus:⁊ dei gratia eo q eā merea
mur. Hec.n.⁊ dantis dei ⁊ accipiētis est hois. sicut ⁊ panē
nostrū dicimus.quē tñ a deo accipere postulamus. Spiri
talis gratia non oibus distribuitur. sꝫ tantūmodo electis
donat. Non.n.oiuꝫ est fides quā qdē ⁊ si plurimi suscipiūt
opus tñ fidei non cōsequunt. In diuisione donorū diuersi
pcipiunt diuersa dei munera: nō tñ cōcedunt vni oia:vt sic
pro humilitatis studio q alter adiuuet in altero. Nā q i
ezechiele aialium ale altera ad alterā pcutiunt vtutes de
signant sanctoꝝ:mutuo sese affectu puocantiū:atqꝫ alter
no exēplo inuicē sese erudientium. Munera gratiaꝝ alia
isti:alia vo donant illi. Nec dant ita habere vni:vt nō ege
at alteri⁹. Posse fieri non ē dubiū:vt hi quos qdā virtutuꝫ
excellētia antecedūt:dei repentina pueniti gratia: quosdā
cōpendio sanctitatis pueniant.⁊ dū sint cōuersione postre
mi.subito efficiunt vtutis culmine primi. Dū quisqꝫ aliqd
donū accipit.nō appetat amplius q̄ qd meruit.ne dū alte
rius mēbri officiū arripere tentat.id qd meruit pdat. Con
turbat.n.corporis ordinē totū q nō suo cōtent⁹ officio subri
pit alienū. Mali dona ideo ad damnationē accipiūt. qꝛ il
lis non ad dei laudē sꝫ ad suā vanitatē vtunt. Bonis male
vtunt q ea q̄ a deo illis donata sunt.i malos vsus assumūt
sicut ingeniū:sic ⁊ cetera dei dona. Multis dei donis gau
demus:q̄ nos ab eo pcepisse cognoscimus. Nā qd sapiētes
sumus:q diuites:q potētes existimus:nō alteri⁹: sꝫ poti⁹
diuino mūere sumus. Utamur g optime diuinis hñficijs.
quatenus ⁊ deū non peniteat dedisse:⁊ nobis accepisse sit
vtile. Sicut auferre de⁹ dicit hoi donū aliqd quod hō nō
habuit.id ē qd accipere non meruit. sic ⁊ obdurare dr de⁹
hoiem non eius faciendo duriciā.sꝫ nō auferendo eā quā
sibi ipse nutriuit. Nō aliter ⁊ obcecare dicit quosdā deus
nō vt in eis eandē ipse cecitatē faciat.sꝫ q p eoꝝ inutilib⁹
meritis cecitatē eoꝝ ab eis ipse ñ auferat. Plerisqꝫ dei do
na dant:pseuerantia vo doni nō datur. Et ide est q qdam
principia hñt cōuersiōis bona:fine vo malo claudunt. Ele
cti vo ⁊ cōuersionis dona accipiunt ⁊ pseuerantiā doni. Ea
ergo causa est q quidam ⁊ bene incipiunt ⁊ bene finiunt.

¶ De predestinatione. Cap.VI.

Gemina est predestinatio:siue electorum ad
requiē:siue reproboꝝ ad mortem. Utraqꝫ
agit diuino iudicio vt semper electos sup
na ⁊ iteriora seq faciat:semperqꝫ reprobos
vt infima ⁊ exteriora delectent deferēdo
pmittat. Sicut ignorat hō terminū lucis ⁊
tenebraꝝ vel vtriusqꝫ rei quis finis sit: ita
plenius nescit qs ante suū fineꝫ luce iusticie preueniat. vel
qs peccatoꝝ tenebris vsqꝫ i suū terminū obscuret.aut qs
post lapsū tenebraꝝ cōuersus resurgat ad lucē. Cuncta hec
deo patēt:hoib⁹ vo latēt. Cuius iustoꝝ cōuersatio i hac vita
probabilis sit:incertū tamen hominibus esse ad queꝫ sint.
finē pdestinati sꝫ oia reseruari futuro examini. Mira dis
positio est superne distributiōis p quā hic iustus amplius iu
stificat:impius ampli⁹ sordidat. malus ad bonū aliquādo
cōuertit:⁊ bonus ad malū aliqñ reflectit. Uult qs eē bon⁹
⁊ nō valet:vult alter eē mal⁹ ⁊ nō pmittit iterire. Dat ei q
sit malus q vult eē bon⁹.alius nec vult nec dat ei vt sit bo
nus. Iste nascit in errore ⁊ morit:ille i bono quo cepit vsqꝫ
ad finē pdurat. Tādiu in bono iste stat quousqꝫ cadat:ille
male diu viuēdo i fine saluat respectusqꝫ cōuertit. Uult p
desse i bono iustus:nec pualet. vult nocere malus ⁊ pualꝫ.
Iste vult deo vacare:sed seculo ipeditur.ille negocijs ipli
cari cupit nec pficit. Dominat malus bono. bon⁹ damnat
p impio. ipius honoratur p iusto. Et in hac tāta obscurita
te nō valet homo diuinam scrutari dispōnem: ⁊ occultum
predestinationis perpendere ordinem.

¶ De conuersis. Capi. VII.

Non incohantibus premium pmittitur:sed per
seuerantib⁹. Scriptum est eni. Qui perseuera
uerit vsqꝫ in finem hic saluus erit. Tunc enim
placet deo nostra cōuersio:quando bonum qd
incohoam⁹ perseueranti fine complem⁹. Nam
sicut scriptum ē. Ue his qui sustinentiā perdi
derunt idest opus bonum non consumauerunt. Indulgen
tia peccatorum sciendum. vbi:quādo vel qualib⁹ dat. Ubi
quippe nisi intra eccliam catholicā: Quādo nisi ante ven
turi exitus diem: Qꝛ ecce nūc tēpus acceptabile.ecce nūc
dies salutis. Qualibus nisi cōuersis:q per humilitatem ad
paruuloꝝ trāseunt imitationē:de qbus dicit. Taliū est.n.
regnū celorū. Nemo perpēdere pōt q̄ti sit pōderis iniusti
tia vl quāti fulgoris radio iustitia clareat:nisi qui prius to
to mentis nisu cōuertat ad deū.quatenus ipso lumie quo
illustratur:⁊ suā felicitatē agnoscat. ⁊ lumē qd ceco corde
non intuebat intelligat. Tūc aūt inattingibilē itelligi pos
se iustitiā.dū eam quisqꝫ sequi conuersus tentauerit.q.lux
non intelligitur nisi cū videt. Iudiciū qd in hois potestate
cōsistit cōuersionis est gratia p quā nosmetipos iudicam⁹
quādo flentes mala nostra punimus:⁊ bono quod ex deo
nobis est solidius inherem⁹. Tripartitus describitur esse
vniuscuiusqꝫ conuersi profectus:id est primus corrigendi
a malo.secundus faciendi bonum.tertius cōsequēdi boni
operis premium. Naꝫ quod ait ppheta. Solue fasciculos
deprimētes:mali est emendatio:quod vero adiecit. Frāge
esurienti panem tuuꝫ.operis boni est actio. In eo vero qd
subiungit:tunc erumpet quasi mane lumen tuum: operis
boni est retributio. Ergo nō pficit facere bonuꝫ:nisi corre
ctum fuerit malū. Nec poterit quisq̄ ad cōtēplationē dei
proficere:nisi se prius in bonis studuerit actibus exercere.
Multis modis terret de⁹ hoies:vt vel sero cōuertantur:
atqꝫ exinde magis erubescant:q tandiu expectati sunt vt
redirent. Nam nūc minis:nūc plagis:nūc reuelationibus
quosdam cōcutit:vt qui volūtate cōuerti despiciunt: com
moti terroribus corrigantur. Pleriqꝫ ex sola mentis deuo
tione conuertūt ad deum.nōnulli vero coacti plagis con
uertuntur q ex deuotione nō conuertebant. Iuxta capitu
lum psalmi dicētis. In freno ⁊ chamo maxillas eoꝝ cōstri
ge qui non approximant ad te. Pleriqꝫ aūt dū deuotione
non conuertunt:plage stimulis feriūtur: q tamen nec sub
verbere sentiunt vt aliquatenus corrigant:sicut egypt⁹ cui
⁊ penas dedit ⁊ emēdare nequit. De talib⁹ enim ait pphe
ta. Percussisti eos ⁊ nō doluerūt.attriuisti eos ⁊ non renue
runt suscipere disciplinā. Nōnulli viri seculares elatione
mētis tumentes:postmodū conuersi ad deum religiosa se
quunt obediētia xpm.⁊ qui antea celsitudine mūdiali tu
mebant:postea ipam elationē in studio humilitatis cōmu
tant. Quidā sūt qui iā secrete conuersi sunt:quorū conuer
sio qꝛ nō pcedit ad publicū:apud existimationē humanaꝫ
quales fuerūt tales adhuc esse putant.iaꝫ tamē in dei ocu
lis surrexerūt. Itē qdam adhuc humano iudicio stare cer
nunt:iā tamē i oculis dei ceciderunt. Multi apd hoies re
probi sūt:⁊ apud deū electi:atqꝫ itē multi apd hoies electi
putant:⁊ apd deū reprobi existunt. Salomone dicēte. Ui
di inquit impios sepultos qui cū adhuc viuerent i loco san
cto erant:⁊ laudabant in ciuitate quasi iustoꝝ opeꝝ. Nul
lus ergo se putet electū:ne forte iam apud deū sit reprob⁹.

¶ De primordijs cōuersorū. Capi. VIII

Primodū genus ē cōuersionis ad deū.cho
ationis cū dulcedine:medietatis cū labore
perfectiōis cū requie. Sed tamen plerūqꝫ
alij icipiūt a dulcedie.alij a tētationū ama
ritudine.ois cōuersus añ ex fletu icohoet pec
catoꝝ ⁊ sic transeat ad desideriū supernoꝝ.
prius eni lachrymis purgāda sūt vitia que
gessimus ⁊ tūc mūdata mētis acie id qd querimus mētis
gaudio cōtēplemur: vt dū antea flendo peccati a nobis ca
ligo detergit:mūdatis cordis oculis libere supna ispician
tur. Añ necesse ē timore cōuerti ad deū. vt metu futurarū
penarū carnales illecebre deuicat. Deide oꝫ abiecto timo
re ad amorē vite eterne trāsire. Perfecta eniꝫ charitas fo
ras mittit timorē.q aūt timet:penā hꝫ:⁊ nō est perfect⁹.vñ
⁊ apostolus. Nō eni iquit accepistis spūm seruitutis iteꝝ i
timore: sed accepistis spūm adoptiōis:p quē.s.iā nō pecca
ti pena seruos cōprimit: sed amor iustitie liberos reddit.
necesse ē oi cōuerso vt post timorē cōsurgere ad charitatē
dei debeat quasi filius:ne sp sub timore iaceat quasi seru⁹.
tūc eni amorē nostre cōuersionis ondim⁹ si denuo vt pa
trē diligimus quē prius seruili mēte vere vt dñum formi
dabam⁹. Primordia cōuersorū blandis refouēda sūt mo
dis.ne si ab asperitate icipiāt exterriti:ad priores lapsus re
currant. Qui eni cōuersū sine leuitate erudit exasperare
potius q̄ corrigere nouit. Cōuersus qsqꝫ antea ab ope cor
rigēdus ē:postea vero a cogitatiōe vt prius refrenet prauū
actū:deide appetitū ac delictū: vt qd iāi ope nō apparet in
cogitatiōe nequaq̄ pduret.ois noua conuersio adhuc pri
stine vite habet cōmixtionē. ppterea nequaq̄ ea virt⁹ pro
cedere ad hoium oculos debet:donec cōuersatio vetus fū
ditus ab animo extirpetur. Quisqs ex deteriore iam meli
or esse cepit:caueat de acceptis extolli vtutibus:ne graui⁹
per vanā gloriā corruat:q̄ p⁹ cū p lapsū vicioꝝ iacebat.

¶ De conflictu conuersorum. Capi. IX.

Quisqꝫ cōuersus si mox oēs carnis stimulos
calcare cupiat:⁊ sūma virtutū subire con
tēdat:si adhuc forte aliq̄ aduersa de carnis
molestijs tolerat.nō frangat:qꝛ dispēsator
bonoꝝ nouit aduersitates reprimere vitio
rū successione virtutū. Tūc magis grauari
se qsqꝫ ipulsu vitiorū agnoscit dū ad cogni
tionem dei accesserit:sicut ppls isrl grauiori onere ab egyp
tijs premit:dū per moysen diuina illi cognitio aperit. Ui
cia eni añ cōuersionē q̄si pacē in hoie habēt. quando autē
expellūt:acriori vtute consurgūt. Fiūt aūt inimica cōuer
so q̄ peccatori pspere blandiebant:atqꝫ itē fiūt blāda con
uerso q̄ peccatori aduersa extiterūt. Multos hꝫ cōflictus
dei seruus ex recordatiōe operū pteritoꝝ.multiqꝫ post cō
uersionē etiam nolētes motum libidinis sustinēt. Qd tñ
ad dānationē non tolerāt:sꝫ ad pbationē.s.vt semp habe
ant p excutienda inertia hostē cui resistāt:dummodo nō
consentiant. Unde ⁊ nouerint serui dei se etiā a peccatis iā
eē mūdatos:sꝫ tñ cogitatōuꝫ turpiū adhuc iterpellatione
pulsari. Añ cōuersionē pcedit turba peccatoꝝ post cōuersi
onem sequit turba tētationū: Illa se obijciūt ne ad deū cō
uertamur.ista se ingerūt ne liberi⁹ cordis oculis deū cerna
m⁹. Utriusqꝫ tumultus insolentiā nobis gignit:intentio

néq3 nostrā sepe fraude mltimoda intercludit: vtile ē dei seruo post ↄuersionē tētari quaten⁹ a tepoꝛe negligētie sollicitātib⁹ vitijs ad virtutes animuȝ per exercitium preparet meritoꝛum.

¶ De remissa conuersione. Capi. X.

Multos remissa cōuersio i pꝛistinos erroꝛes reducit. ac viuēdi tepoꝛe resoluit. hoꝝ ergo exēpla qsqȝ cōuersus euita: ne dū timoꝛē d̄i a tepoꝛe icipis rursus mūdanis erroribus imergatis. Tepidus i cōuersiōe ociosa vba et vanas cogitatiōes noxias eē nō cōspicit. Qꝛ si a toꝛpe mētl euigilauerit. ea q̄ leuia existimabat cōfestim quasi hoꝛrēda atqȝ atrocia pertimescit. Graus ꝛ desidia in omni bono opere foꝛmidāda ē. Graus dem facimus Deo quotiens de ipsius dons ꝛ muneribus gliā pꝛopꝛiam. ꝛ humanam laudem appetimus ꝛ de bono opere nostro nosmetipsos non deuȝ laudamus: Desidiam vero agimus quotiē p toꝛpoꝛē languide ea q̄ dei sunt opamur: omnis ars seculi hui⁹ strenuos amatores hȝ. ꝛ ad exequēdū ꝓmptissimos. et hoc ꝑinde fit. qꝛ p̄sentē hȝ operis sui remunerationē. Ars vero diuini timoꝛis plerosqȝ hȝ sectatoꝛes languidos tepidos pigritie iertia cōgelatos: sed h̄ ꝑinde ꝙ laboꝛ eorū nō ꝑ p̄senti. sed ꝑ futura remuneratione differt̄. Ideoqȝ dū eorū laborē mercedis retributio nō statī cōsequit̄ spe ipsi pene dissoluta languescūt. Unde ꝛ magna illoꝛū gloria p̄dicat̄ q bone cōuersionis pricipia augmēto solidiore cōsumāt. atqȝ eo ad ꝓmerēdā retributionē clariores ꝑparātur: quo firmi⁹ duri itineris labores ꝛ īchoant ꝛ cōsumāt. Quidā primo cōuersionis calore ad vtutes sese accigūt: accedēte vō ꝓgressu dū imoderate terrenis rebus icūbūt: puluere ifimi appetitus obscurātur. vn̄ ꝛ dn̄s de bonis seminibus i spinis iactatis dicit. Qd̄ aūt cecidit i spinis: hi sūt q audiūt verbū dei: ꝛ a sollicitudine seculi vel fallatia diuitiaꝝ suffocāt verbū et sine fructū efficiūt̄. Nuper cōuersi nequaqȝ debēt i curis exterioꝛib⁹ ꝓhebi. nā si implicētur cōfestim quasi plātata arbuscula ꝛ nec dū radice ꝑfixa cōcutiūtur pariter ꝛ arescunt. Ualet iterdū cōuersis pro aie salute mutatio loci. Plerūqȝ eni dū mutat̄ locus. mutat̄ et mentis affectus: Cōgruū ē eni ide etiā coꝛpaliter auelli vbi qsqȝ illecebris deseruiuit: nā locus vbi praue qsqȝ vixit hoc in aspectu mentis opponit: quod semper ibi vel cogitauit vel gessit.

¶ De exemplis sanctoruuu. Capi. II

Ad cōuersionē seu coꝛrectionē moꝛtaliū mlt tū ꝓsūt exēpla bonoꝝ. Moꝛes eni icohantiū nō q̄unt ꝓficere ad bn̄ viuēdū nisi ꝑfectorū iformētur exēplis patrum. Repꝛobi aūt nō attēdūt documēta bonorū: q̄ imitēt̄ i melius sed ꝑponūt sibi exēpla maloꝛū q bus ad stuorū moꝛū ꝑuersitatē vtāt̄ i peius. ob hāc vtilitatē scribūt̄ sāctoꝝ ruine ꝛ repatiōes vt spem faciāt salutis humane: ne quisqȝ post lapsum penitēdo dispe ret veniā: dū cōspicit sanctoꝛū reparationē fuisse ēt post ruinā: sciāt flagitio dediti ad quā vtilitatē eorū exēpla ponāt̄ sāctorum. s. vt aut sint quos imitentur ad reparationem aut certe ex eorū cōpatiōe durius de inobedientia puniantur. Propterea virtutes sanctoꝛum ad exemplum nostrū deus proposuit vt quanto de imitatione eoꝝ conferri possunt nobis iusticie premia: tanto de perseuerātia mali sint grauioꝛa tormenta. Si eni ad boni incitamētū diuina quibus admoneremur precepta deessent pro lege nobis sanctoꝛum exempla sufficerēt. At ↄ dū ꝛ nos de⁹ p̄ceptis suis admōeat et vite sāctoꝝ hōi opis nob̄ exēpla ꝑpōat: nlla ē iā d̄ reatu excusatio: qꝛ ꝛ lex dei ad aures nr̄as q̄tidie pulsat: ꝛ factoꝝ documēta bonoꝝ coꝛdis nostri intima prouocant. Et si prauoꝝ sepe secuti sum⁹ exempla: cur nō imitemur sanctoꝛū digna ꝛ deo placita facta. Et si apti fuimus imitari iniquos in malū: cur pigri sumus imitari iustos i bonū: Oꝛādus ē de⁹ vt virtutes quas preparauit sanctis ad coꝛonā: nobis ad ꝑfectū sint posite nō ad penaȝ. Proficiēt aūt ad ꝑfectū nostrū si tot exempla voluerim⁹ imitari virtutū. Certe si ea potius auersati q̄ȝ imitati fuerimus ad dānatōeȝ nostrā erūt q ea legendo implere neglexim⁹. Multi vitam sanctoꝝ imitāt̄: ꝛ de moꝛib⁹ alteri⁹ effigieȝ vtutis sumūt: tanq̄ȝ si ymago quelibet itendat̄: ꝛ de eius silitudie species picta foꝛmet̄: sicqȝ fit ad imagineȝ similis ille q ad similitudinē viuit imaginis. Qui sanctū virū imitat̄ quasi exemplar aliqd̄ ituet̄: seseqȝ in illo quasi in speculo ꝑspicit vt adyciat qd̄ deesse virtutis agnoscit. Minus enim seipȝ homo ex semetipo considerat: sed dum alterum intendit id qd̄ minus est luminis adycit. Perfectorum est iā viroꝝ non quenlibet sanctorum imitando: sed ipsam veritatem intuendo ad cuius imaginem facti sunt: iustitiam operari. Et hoc indicat qd̄ scribitur. Faciamus hominem ad imaginē et similitudinem nostrā: qꝛ ipāȝ intelligēdo imitatur diuinitatem ad cuius factus est similitudinē. Iste ergo tant⁹ est vt non egeat homine demonstratoꝛe iusticie: sed ipām contemplando imitetur iusticiam. Exempla sanctoꝛum q bus edificatur homo: varias facit cōsectari virtutes: humilitatis: ex xp̄o deuotionis ex petro: charitatis ex ioanne: obediētie de abꝛahā: patientie de ysaac: tolerātie de iacob: castimonie de iosepħ. māsuetudinis de moyse: constātie de iosue: benignitatis de samuel: misericordie de dauid: abstinētie de daniele: sic et cetera facta pꝛiorū quo labore: quo moderamine: quaue intentione vel cōpunctione gerantur vir sanctus imitando considerat.

¶ De compunctione cordis. Ca. XII

Compunctio coꝛdis est humilitas mentis. cū lachrymis exoriēs de recordatiōe peccati et tioꝛe iudicij. Illa ē ↄuersis perfectior ↄpūctionis affectio: q̄ oēs a se carnaliuȝ desiderioꝝ affect⁹ repellit: et itētionē suā toto mētis studio i dei contēplationē defigit. Geminaȝ eē cōpūctionem: q̄pꝛopter deum aīa cuiusqȝ electi afficitur. id est vl dū opeꝝ suoꝛū mala cōsiderat: vel dū desiderio eterne vite suspirat. Quattuor eē qualitates affectionū qbus mēs iusti tedio salubri cōpūgitur. h̄ ē: memoꝛia p̄teritorū facinorū: recordatio futurarū penarū: consideratio pegrinationis sue in huius vite longigtate: desideriū supne partie: q̄ten⁹ ad eā q̄ȝtoti⁹ valeat peruenire. Quisqȝ peccatoꝝ memoria ↄpūgitur ad lamēta tc̄ d̄i se pn̄tia sciat visitari qn̄ id qd̄ se admisisse recolit iteri⁹ erubescit suoqȝ iudicio pēitēdo iā pūit. nā tūc petr⁹ fleuit qn̄ i eū xp̄s respexit. vn̄ ꝛ psalm⁹: Rerspexit igt ꝛ cōmota ē ꝛ cōtremuit terra. Gressus d̄i st̄ i coꝛde hoīs interioris qn̄ hōa d̄sideria surgūt vt calcētur mala: Qn̄ g̃ ista i coꝛde hoīs fiūt sciēdū ē tūc eē deū p gratiā coꝛdi hūano p̄ntē vn̄ se tūc magis hō acuere ad cōpuctionē dȝ qn̄ sentit deū iterius opantē: qūo mēs hoīs iusti ex vacōpūctiōe rapiat̄ ꝛ qualiter ifirmata reuertat̄ dgnitate lucis magnitudine illū nosse posse q iā aliqd exide gustauit. Sūt q nō ex va coꝛdis cōpūctiōe sui accusatores fiūt: sed tm̄ ad h̄ eē se pctōres assignāt vt ex ficta hūili^tc ↄfessiōis locū i ueiāt scitatis.

¶ De confessione peccatorū ꝛ penitētia. Ca XIII.

Ex eo vnusquisqȝ iustus esse incipit: ex quo sui accusatoꝛ extiterit. Multi autem econtra semetipos peccatoꝛes fatent̄: ꝛ tamen semetipos a peccato non subtrahunt. Magna iam iustitie pars est seipm̄ nosse homo ꝙ prauus est: vt ex eo diuine virtuti subdatur humilius ex quo suā infirmitatē agnoscit. Bene se iudicat iustus in hac vita: ne iudicetur a deo dānatione perpetua. Tunc autem iudicium de se quisqȝ sūmit: quādo per dignam penitentiā sua praua facta cōdem [illegible]maritudo penitētie facit animuȝ ꝛ sua facta subtili⁹ discutere: ꝛ dona dei que contempsit flendo cōmemorare. Nihil āt peius q̄ȝ culpā agnoscere nec deflere. Duplicē habere debet fletū in penitentia ois peccatoꝛ: siue qꝛ p negligentiā bonū nō fecit: seu qꝛ malū p audaciā ꝑpetrauit. Qd̄ eni opoꝛtuit nō gessit: ꝛ gessit qd̄ agere nō opoꝛtuit. Ille penitentiā digne agit q reatū suū satiffactione legittima plangit: cōdemnādo. s. ac deflendo q̄ gessit: tāto inde ploꝛando ꝑfusius: q̄to extitit in peccato ꝓcliuius. Ille penitentiā digne agit q sic p̄terita mala deploꝛat: vt futura iterū nō cōmittat. Nam q plāgit peccatū: ꝛ iterū admittit peccatum: quasi si quis lauet laterem cruduȝ: quē q̄ȝtomagis eluerit tanto amplius lutū facit. Quāuis qsqȝ sit peccatoꝛ ꝛ impi⁹ si ad penitentiā cōuertat̄: consequi posse veniam creditur. Nullus eni de bonitate dei dubitat: sed sola accipientium prauitas cōferri sibi indulgentiaȝ abnegat. In hac vita tm̄ penitentie patet libertas: post moꝛteȝ vero nullā coꝛrectionis esse lniam. Un̄ ꝛ dn̄s dicit: Me opoꝛtet operari opa ei⁹ q me misit dōec dies ē. Ueniet āt nox quādo nemo poterit operari. Hinc ꝛ ꝓpheta. Date inquit domino deo nr̄o gloꝛiam anteq̄ȝ contenebꝛescat. i. anteq̄ȝ moꝛs eterna preueniat. In hac vita dum estis: deuȝ per pn̄iam gloꝛificate. Adhuc in hoc seculo penitentiā operantib⁹ dei misericoꝛdia subuenit. In futuro aūt iam nō operamur: sed rationē nostroꝝ operū ponimus. Per id deteriorant̄ plerumqȝ iniqui ꝙ per patientiā dei spaciū accipiunt emēdandi: qꝛ illi moꝛa viuendi nō vtunt̄ ad penitentiā: sed ad peccādi vsurpant audaciam. A malo aūt in deterius vadit q tempus sibi ad penitendū indultū ad libertatem praui operis vtit. Festinare debet ad deū penitendo vnusqsqȝ dum potest: ne si dum pōt noluerit: cum tarde voluerit oīno nō possit. Proinde ꝓpheta ait. Querite dn̄m dum inueniri potest: inuocate eum dum pꝛope est. Et vbi inueniri potest nisi in hac vita: in qua etiā ꝛ ꝑpe ē oīb⁹ inuocantibus se: Nā tunc iam longe erit quando dixerit. Ite in ignē eternū. Modo aūt nō videtur ꝛ pꝛope est: tūc videbitur ꝛ ꝑpe nō erit: qꝛ ꝛ videri poterit ꝛ nō poterit iueniri. Si qn̄ qsqȝ peccare pōt penitet: vitamqȝ suam viuens ab omni crimine coꝛrigit: nō dubiū ꝙ moꝛiens ad eternam transeat regem. Qui autem praue viuendo penitentiaȝ i moꝛtis agit periculo: sicut ei⁹ dānatio icerta ē: sic remissio dubia. Qui ergo cupit certus esse in moꝛte de indulgentia: san⁹ peniteat: sanus perpetrata facinoꝛa defleat. Sunt qui penitentibus securitatē cito pollicentur: quibus bene p ꝓphetam dicitur. Curabant cōtritionē filie populi mei cū ignominia dicentes pax: ꝛ non erat pax. Cū ignominia igitur curat cōtritionem: qui peccanti ꝛ non legittime penitenti ꝓmittit securitateȝ. Unde ꝛ sequitur. Confusi sunt quia abhominationem fecerūt. i. cōfusi sunt nō penitendo: sȝ penas luendo. Aliter. n. confūditur coꝛam iudice reus dū plectit̄: atqȝ alr̄ q de malo ope erubescēs coꝛrigit̄. Ille eni qꝛ repꝛehensus est confundit̄: iste qꝛ se malum fecisse memoꝛat̄. Quāuis per penitentiā ꝑpitiatio peccatoꝛum fit: sine metu tamen homo esse non debet: qꝛ penitentis satisfactio diuino tm̄ pensatur iudicio non humano. Proinde qꝛ miseratio dei occulta est: sine intermissione flere necesse est. Neqȝ enim vnq̄ȝ opoꝛtet penitentem habere de peccatis securitatem. Nam securitas negligentiam parit: negligentia autem sepe incautum ad vitia transacta reducit. Dum per penitentiam expulsa fuerit ab homine vitia: si foꝛte post hec intercedente securitate q̄libet culpa subrepserit: cōfestim delectationes pꝛistine vitioꝛum mentem auidius irrepunt: pulsantesqȝ hominem in consuetis operibus grauius pertrahunt: ita vt sint nouissima hominis illius peioꝛa pꝛioꝛibus.

¶ De desperatione peccantiū. Capi. XIIII.

Non per locoꝛum spacia: sed per affectum bonuȝ vel malum itur receditur ue a deo. Neqȝ enim gressu pedum: sed gressu operū vel moꝛū elōgamus vel ꝑpinquamus ad deuȝ. Perpetrare flagitium aliqd̄ moꝛs anime est: cōtemnere penitētiam ꝛ permanere in culpa: descēdere in infernū post moꝛtem est. Ergo peccare ad moꝛtē pertinet: desperare vero in infernū descēdere. Unde ꝛ scriptura ait. Impi⁹ dū in pfundum maloꝛū venerit cōtēnit. Sepe diabolus eos quos cōuerti ad penitentiā aspicit imanitate scelēꝝ percussos ad desperatōem deducit: vt subtracta spe venie: trahat in diffidentiā quos nō potuit retinere ꝑseuerātes i culpa. Sed penitens ꝓuidere debet callidas cōtra se hostis isidias: sicqȝ dei iustitiam metuat: vt tamen q̄uis in magnis sceleribus de misericoꝛdia eius confidat. Ampli⁹ letatur deus de anima desperata ꝛ aliqn̄ conuersa: q̄ȝ de ea que nūq̄ȝ extitit perdita: sicut de ꝓdigo filio qui moꝛtuus fuerat ꝛ reuixit: perierat ꝛ inuentus est: de cui⁹ regressu magnū fit gaudiū patris. Non alr̄ coꝛaȝ deo ꝛ angelis copiosius est gaudiuȝ de eo qui a periculo liberatur: q̄ȝ de eo qui nūq̄ȝ nouit periculum. Quāto eni contristat res perdita: tātomagis si fuerit inuenta letificat: sicut in euāgelio pastoꝛ ille exultat qui perditam ouem inuentam hūeris suis gaudens repoꝛtat. Nullus desperare debet veniā: etiam si circa finem vite ad penitentiam conuertatur. Unūquēqȝ eni deus d̄ suo fine nō de vita preterita iudicat. Hoc ꝗppe ꝛ legis testimonio edocet̄: ꝙ homo de suo extremo iustificat̄ quādo de⁹ ꝑ asini p̄mogenito ouē iussit offerri. hoc est imūdiciam vite pꝛioꝛis mutandā p innocentiam boni finis. Unde ꝛ cauda iubetur offerri in hostiam. i. vita extrema i penitentiaȝ. Multi superna respersi gratia in extremis suis ad deum reuertuntur per penitentiam: ꝛ quecunqȝ mala gesserunt quotidianis fletibus purgant: atqȝ in bonis factis mala gesta cōmutant: quibus iuste totum quod deliquerant ignoscitur: quia ipsi qd̄ male gesserūt penitēdo cognoscunt. In vita hoīs finis querendus est: quoniā deus nō respicit quales antea viximus: sed quales circa finem vite erimus.

¶ De his qui a deo deseruntur. Capi. XV.

Deserente deo nullū penitere: deo respiciente sua vnūquēqȝ facta videre ꝛ plangere ꝛ vnde ceciderit cogitare. Nōnulli aūt ita despiciuntur a deo vt deploꝛare mala sua non possint etiā si velint. Consilio imundoꝛum spirituū hoc est: qꝛ ipsis negatū est post preuaricationem regredi ad iustitiam: obserare aditum penitentie hoibus cupiunt: ne vel ipsi reuertantur ad deum: eosqȝ socios in perditione habere cōtendūt: quibuscūqȝ fraudibus insistentes: vt aut deserantur a deo: aut flagelli imanitate desperent. Ingemiscendū ē iugiter ꝛ postposita securitate lugendū: ne dei secreto ꝛ iusto iudicio deseratur homo: ꝛ perdendus in potestate demonum relinquatur. Nam reuera quē de⁹ deserit: demones suscipiunt. Dominici contemptoꝛes p̄cepti: statim vt auertunt̄ a deo: a malignis spiritibus occupantur: a quibus etiam vt mala faciant persuadentur. Hinc est illud pꝛopheticuȝ. Inimicos dei persequuntur tenebꝛe: que intelliguntur demones. Unde ꝛ in psalmo legitur. Immissiones per angelos malos. Quidam repꝛoboꝛum i potestate demonum occulto dei iudicio ꝛ iustissimo rediguntur: Esaia testante. Ipse misit eis soꝛtem: ꝛ manus eius diuisit eis eam in mensura: vsqȝ in eternum possidebunt eam. Quidam electoꝛum dimittuntur diuina iustitia incidere in erroꝛem peccati: sed tamen miseratione eius reducti denuo conuertuntur. De talibus enim per ꝓphetam dn̄s loquitur. Et dimisi eum ꝛ reduxi eum ꝛ reddidi ei consolationē. Nōnunq̄ȝ etiam reuertens deus ad hominem quē deseruerat: rurlus affligēs

visitat:ꝛ per lamēta lachrymaꝝ ac penitētie afflictionem
a peccatis expurgat:dicente Job ad deū. Propter supbiā
ingt,q̄si leenā capies me:reuersusq; mirabilr̄ me crucias.
Reuertens eni deus hoiem cruciat:qn̄ quē peccantem de
seruerat:flagellando iterum visitat. Malis actibus cōtra
nos ampliꝰ celestē iracundiā nequaq̄ ꝓuocare debemus:
quin potius si penitendo digna deo acta gesserimus:seueri
tatem eiꝰ in clementiam cōmutabimus. Nā ille q nos ma
los tolerat:non dubiū est ꝙ cōuersis clementer ignoscat.
Nam ꝙ seruaṫ nobis tp̄s penitētie vt non simul morte ob
ruamur p̄cipiti:sed deṫ locus satisfactionis:hoc totum de
dei procedit clementia:vt nos nō damnet crudeliter. sed
expectet ad penitentiam patienter.

¶ De his q ad delictū pꝰ lachrymas reuertūṫ. Ca. XVI.

Irrisor est non penitens qui adhuc agit qđ
penitet:nec videṫ deum poscere subditus:
sed subsannare supbus :canis reuersus ad
vomitum:ꝛ penitens ad peccatum. Multi
eni lachrymas indesinēter fundūt: ꝛ pecca
re nō desinūt. Quosdā accipere lachrymas
ad penitentiā:ꝛ effectū penitētie nō hr̄e: qꝛ
incōstantia mentis nūc recordatiōe peccati lachrymas fū
dunt. nūc vero reuiuiscente vsu ea q̄ fleuerunt iterādo cō
mittunt. Qui ꝛ preterita vult plāgere:ꝛ actionibus secula
ribꝰ incubare::iste iustā mundationem non hꝫ :qm̄ adhuc
agit que penitēdo deflere possit. Esaias peccatoribus dicit:
Lauamini mundi estote. Lauatur itaq; ꝛ mūdus est: q et
p̄terita plangit:ꝛ flenda iterum non cōmittit. Lauatur et
nō est mundus q plangit que gessit nec tn̄ deserit:ꝛ post la
chrymas ea q̄ defleuerat repetit: Sic deniq; ꝛ alibi aīam
penitentē atq; iterꝝ delinquentē sermo diuinus īcrepat di
cens. Quā vilis facta es nimis iterans vias tuas. Quisqs
ergo culpas preteritas plorat:hūc necesse ē moduꝫ teneat:
vt sic admissa defleat:ne iterꝝ flēda cōmittat. Ue mihi mi
sero Jsidoro qui ꝛ penitere retro acta negligo ꝛ adhuc pe
nitenda committo.

¶ De peccato. Capi: XVII.

Duobus modis peccatū ꝯmittiṫ.i.aut vi cu
piditatis:aut metu timoris:dū vl̄ qsq; vult
adipisci qđ cupit:vl̄ timet ne icurrat qđ me
tuit. Quatuor modis cōmittiṫ peccatum i
corde:quatuor ꝑpetraṫ ex opere. Admittiṫ
corde suggestiōe demonuꝫ:delectatiōe car
nis:cōsensione mentis:defensione elatōis.
Cōmittiṫ ope:nūc latenter:nūc palā:nūc cōsuetudine:nūc
desperatione. Jstis ergo gradibus ꝛ corde delinqtur:ꝛ ope
malicia ꝑpetratur. Tribꝰ modis peccatū geriṫ: hoc ē igno
rantia:īfirmitate:idustria:periculo autē penarum diuerso.
Jgnorātie nāqꝫ modo peccauit i paradiso eua sicut aposto
lus ait. Uir nō est seductus:mulier autē seducta in preua
ricatione fuit. Ergo eua peccauit ignorātia:adam v̊o indu
stria:qꝛ non seductus sed sciens prudensq; peccauit. Qui
vero seduciṫ:qd consentiat euidenter ignorat. De infirmi
tate aūt petrus deliquit:quādo ad metū īterrogātis ancil
le xp̄m negauit. vn̄ ꝛ post peccatū amarissime fleuit. Graui
us est infirmitate q̄ ignorātia queq; delinquere:grauiusq;
industria q̄ infirmitate peccare. Jndustria nanq; peccat
q studio ac deliberatōe mētis malū agit. infirmitate autē
q casu vel p̄cipitatione delinquit. Nequiꝰ autem ꝛ de idu
stria peccant:q nō solum non bene viuūt:sed adhuc ꝛ bene
viuentes si possunt a v̄itate diuertūt. Sūt eni q ignoranter
peccant:ꝛ sunt qui scienter. Sūt etiam ꝛ qui pro ignorantie
excusatione scire nolunt:vt minꝰ culpabiles habeanṫ : qui
tamē seipsos nō muniunt:sed magis decipiūt. Nescire eni
simpliciter ad ignorantiā ptinet. noluisse vero scire ad cō
tumacem supbiam. Uolūtatem qppe proprij dn̄i velle ne
scire:qd aliud est q̄ velle dn̄m supbiendo cōtemnere: Ne
mo igiṫ se de ignorātia excuset:qꝛ deus nō solum eos iudi
cat qui a cognitione sua reuertunṫ sed etiā ꝛ illos qui nesci
erunt:testante eodem domino per ꝓpham. Disperdā ingt
hoīes a facie terre ꝛ eos qui auertuntur post tergum domi
ni:ꝛ qui nō quesierunt dn̄m:nec iuestigauerūt euꝫ. Et psal
mus. Effūde ingt irā tuā in gētes q̄ te nō nouerunt.

¶ De leuioribus peccatis. Capi. XVIII

Multi vitā sine crimine hr̄e possunt sine pec
cato nō possunt. Nam q̄uis in hoc seculo
magna iustitie quisq; claritate resplēdeat:
nūq; tamē ad purū peccatorum sordibꝰ ca
ret: Joanne apostolo attestante qui ait. Si
dixerimꝰ qꝛ peccatū nō habemꝰ:ipsi nos se
ducimus:ꝛ veritas i nobis nō ē. Quedā sūt
facta similia peccatis:sꝫ si bono aīo fiant:non sūt peccata:
vtpote potestas:si nō se vlciscēdi cupiditate:sꝫ magis cor
rigēdi studio vlciscaṫ in reū qui delinquit. Jtē sūt peccata
leuia q̄ ab incipientibus quotidiana satisfactiōe purganṫ:
q̄ tn̄ a ꝑfectis viris velut magna crimina euitanṫ. Quid āt
hoīes peccatores de magnis scelerībꝰ agere debēt:qn̄ etiā
ꝑfecti leuia queq; delicta quasi grauissima lugent: Nō so
lū grauia:sed ꝛ leuia sunt cauenda peccata. Multa enim
leuia vnum grande efficiunt:sicut solēt ex paruissimis gut
tis imēsa flumina crescere. Nūerositas eni i vnū coacta ex
undantē efficit copiā. Peccata q̄ icipiētibꝰ leuia sūt: perfe
ctis viris grauia reputantur. Tāto enim maius cognosciṫ
esse peccatum quāto maior qui peccat habetur. Crescit.n.
delicti cumulus iuxta ordinem meritorum: ꝛ sepe qđ mi
noribus ignoscitur maioribus imputatur.

¶ De grauioribus peccatis. Capi. XIX.

Experimēto vel cōtēptu minorū peccatorū
maiora ꝯmitti peccata:vt durius ferianṫ ꝑ
magnis scelerībꝰ:qui de paruis corrigi no
luerunt. Judicio aūt diuino i reatū nequio
rē labunṫ:q distrigere miora facta sua ꝯtē
nunt. Multi a crimine in crimē corruūt:qꝛ
dei cognitionē hn̄tes:timorē eiꝰ negligūt:et
quē nouerūt ꝑ sciam:ꝑ actionē nō venerāṫ. Jōq; cecantur
diuino iudicio puniēda cōmittere:ꝛ in penā cōmissi facino
ris: facinus deterius addere. Sepe peccatuꝫ alterius pec
cati causa est qđ cōmittitur cū aliud ex ipso quasi sua sobo
les oritur:sicut fieri solet nasci libidinē ex nimia ventris
ingluuie. Pena vero peccati peccatū admittitur:qn̄ ꝓ me
rito cuiusq; peccati:deo deserente in aliđ peccatū deterius
itur:de quo amplius qui admiserit sordidetur. Ergo prece
dens peccatum causa est sequentis peccati : sequens vero
peccatum pena est precedentis delicti. Precedentia itaq;
peccata sequentium sunt criminū causa: vt illa que sequū
tur sint precedentium pena. Precedentium peccatoruꝫ pe
na:ipsa vocatur induratio veniens de diuina iustitia. Dic
est qđ ait ꝓpheta. Jndurasti cor nostrū ne timeremus te.
neq;.n.qcūq; iusti sunt a deo impellūtur vt mali fiant :sed
dum mali iam sunt:indurantur vt deteriores existant: sicē
ꝛ apostolus dicit. Qm̄ veritatem dei nō receperūt vt salui
fierent:imisit illis deus spūm erroris. Facit ergo deꝰ quos
dam peccare:sed in quibus talia iam peccata p̄cesserint:vt
iusto iudicio eius mereanṫ in deterius ire. Alia quippe pec
cata p̄cedentibus alijs peccatis ꝓlabuntur in penam quā
peccata merenṫ. Quedā de ira dei veniūt peccata: q̄ ꝓ me
rito alioꝝ cōpensanṫ peccatorum. Unde ꝛ ꝓpha. Ecce in
quit tu iratus es ꝛ non peccauimꝰ:i ipis fuimꝰ semꝑ:tanq̄
si diceret. Qꝛ semꝑ i peccatis fuimꝰ:iratus es vt deteriꝰ pec
carem. Quid.n.sit irā dei mereri:qd v̊o ꝓuocare: prudēs
lector debet scire. Grauior nāq; est ira que ꝓuocaṫ q̄ ea q̄
mereṫ. Nā meremur qn̄ ignorādo peccamus: ꝓuocamꝰ qn̄
scimꝰ bonū facere nec volumꝰ. Nūc iram dei duꝫ viui su
mus vitare possumus. Timeamus ergo ne veniente illo
terrore iudicij:sentiri possit:vitari nō possit.

¶ De manifestis occultisq; peccatis. Capi. XX.

Maioris ē culpe manifeste q̄ occulte peccare.
Dupli̇r eni reus est q aperte delinquit:qꝛ et
agit ꝛ docet. De talibus Esaias dicit. Et pec
cata sua q̄si sodoma p̄dicauerūt: nec abscō
derūt. Multi eni publice deliquentes sine
vllo pōdere sua flagitia p̄dicāt:nec vlla vtū
tur sceleris verecūdia. Quedā eni iā iustitie
portio ē inigtatē suā hoī abscōdere:ꝛ in semetipso de pecca
tis ꝓprijs erubescere. Peccatū ꝑpetrare crimē est:peccatū
p̄dicare clamorē. De quo etiā diċ apostolus: Et clamor au
feraṫ a vobis cū oī malicia.i.cum ipsis peccatis. Ex eo ip̄o
quo quisq; peccatū qđ agit nō abscōdit:iudicij iaꝫ esse indi
cium:qꝛ nō erubesciṫ nisi de conscientie reatu. Ergo ꝛ hoc
ipso quo quisq ꝫ de facto suo erubescit:ip̄e sibi iā iudex fit.

¶ De peccati amore. Capi. XXI.

Aliud est nō peccare amore dilectiōis dei:
aliud timore supplicij. Qui.n.amore chari
tatis dei nō peccat:horrescit omne malum
amplectendo iustitie bonū:nec eū delectat
peccatū etiā si sceleris ipunitas ꝑmittatur.
Qui vero sola pena supplicij i se vicia repri
mit:q̄uis nō expleat opus peti: viuit tamē
in eo voluntas peccandi:doletq; sibi illicitū:qđ lex ꝓhibe
re dinoscitur. Jlle ergo mercedē boni operis p̄cipit q amā
do iustitiā facit:nō is qui eā solo metu penarū inuitus custo
dit. Quidā ꝛ diligūt peccatū ꝛ faciūt:qdam diligunt tn̄ et
nō faciūt:pleriq; vero faciūt tn̄ ꝛ nō diligūt. nōnulli pec
catū nō faciunt ꝛ tamē iustitiā odiunt. Grauiꝰ aūt peccat q
non solū peccatū diligit sꝫ ꝛ facit:q̄ q nō facit ꝛ diligit:gra
uiusq; interdū qui diligit ꝛ nō facit:q̄ q facit ꝛ odit. Grauis
simū est nō solū facere:sed ꝛ diligere peccatū. Nam sūt qui
dam q confessi pacto flagitio cōfūdūṫ. ꝛ sunt q nō solū nō
dolent gessisse malū:sed etiā de ipso malo opere glorianṫ.
Sicq; ad cōparationē mali fit deteriꝰ:dū de vicijs gratulā
tes extolluntur in peius. De talibꝰ ait salomō. Qui letanṫ
cū malefecerit ꝛ exultant in rebus pessimis.

¶ De peccandi necessitate. Capi. XXII.

Interdū ꝙ mali sumus:necessitate potiꝰ nō
volūtate existimus. Uertēda ē autē necessi
tas mali in voluntatem boni. Pleriq; non
volūtate sed sola necessitate peccant:perti
mescētes tēporalē inopiā. Et dum p̄sentis
seculi necessitatē refugiunt.a futuris bonis
priuanṫ. Jtē nōnulli peccatū volūtate non
necessitate cōmittūt:nullaq; coacti inopia existunt iniqui:
sed tn̄ gratis cupiūt esse mali. Neq;.n.ipsaꝫ rem amāt quā
appetunt:sed ipsa tn̄ peccati malicia delectantur.

¶ De peccandi cōsuetudine. Capi. XXIII.

Meliꝰ est peccatū cauere q̄ emēdare. Faciliꝰ
eni resistimus hosti a quo nondum victi su
mus:q̄ ei a quoniā supati ac deuicti cogno
scimur. Oē peccatū anteq̄ admittaṫ ampliꝰ
ptimescitur. Quāuis aūt graue sit:dū i vsu
venerit leue existimaṫ ꝛ sine vllo metu cō
mittiṫ. Jstis fomitibꝰ quasi quibusdā gradi
bus coalescit oē peccatū. Cogitatio nanq; praua delectati
onē parit:delectatio cōsensionē:cōsensio actionē:actio con
suetudinē:cōsuetudo necessitatē. sicq; his viculis hō impli
catus quadā cathena viciorum tenetur astrictus:ita vt ab
ea euelli nequaq̄ valeat:nisi diuina gratia manū iacentis
apprehendat. Peccatū admittere cadere est i puteū. cōsue
tudinē vero peccādi facere:os putei est coāgustare:ne is q
cecidit valeat exire. Sꝫ īterdū etiā tales deus liberat: dū
eoꝝ desperationē ad cōuersionē libertatis cōmutat. Jpso
eni miserante peccata dimittunṫ:quo ꝓtegente fit ne i de
terius peccādo eaṫ. Nequissimū ē peccare:peiꝰ ē peccandi
cōsuetudinē facere. Ab illo facile:ab hoc cū magno labore
resurgitur:dū male cōsuetudini repugnaṫ. Male agēdi cō
suetudinē recessū eē ꝓpha asserit in ꝓfūdū:cuiꝰ vsu q̄si q̄
dam lege hō teneṫ astrictꝰ:vt etiā qn̄ nō vult peccatuꝫ ad
mittat. A lapsu v̊o cito resurgere:nō est in ꝓfūdū ire. Apo
stolus legē peccati dicit eē i mēbris suis:q̄ lex cōsuetudo ē:
quā peccādo cōcipimus:ꝛ nō ab ea cū volumꝰ discedimꝰ:
qꝛ iā necessitatis vīculo ꝑ ꝯsuetudinē retinemur. Multuꝫ
veri amor agit in hoīe:sꝫ resultat caro male ꝯsuetudinis le
ge. Bene āt audacter ꝓ bona ꝯsciētia exultat : q valēter ī
se reprimit qđ īsolēter īpugnat. Frequēter peccare cauēdū
est:nā hoc ip̄m ꝙ de malo nostro plerūq; deꝰ nobis salutē
opatur:q̄to mirabile est:tanto prarū est. Propterea metu
endū est confidere ita saluari:ne forte dū expectamus a vi
cijs sanari:ꝛ vicia multiplicemꝰ: ꝛ salutē nō adipiscamur.
Ergo studeamus aut nō cadere : aut cito ꝯuersi a lapsu cō
surgere. Dio peccare cauēdū ē. Qꝛ si hūana fragilitate pec
catū subrepserit:ꝯfesti erit corrigēdū qđ neqter sentiṫ com
missū. Cito eni corrigiṫ culpa q̄ cito cognosciṫ. tardius aūt
sanaṫ vulnꝰ:qđ iam putrescētibus mēbris longo post tem
pore curationibus adhibetur. Jteratio peccati grauior est:
sicut ē si morbus sup morbū veniat:sicut si imber sup ibrē
occurrat. Mora peccādi imanitatē facit sceleris. Un̄ ꝛ ꝓ
pheta. Ue inquit q trahitis iniquitatē i funiculis vanitat:
ꝛ q̄si vinculū plaustri peccatuꝫ. Trahit.n.inigtatem vt fu
niculū:qui tardat ꝯuerti ad deū. Trahere.n.inigtatē:ē mo
ram facere in iniquitatibus. Un̄ ꝛ psal. Prolongauerunt
inigtates suas:dn̄s iustꝰ cōcidet ceruices peccatorum.

¶ De peccati recordatione. Capi. XXIIII

Donū ē hoī semꝑ an̄ oculos ꝓpria adhibere delicta.
b ꝫm psal. sniam. Et peccatū meū an̄ me ē semꝑ: Sic
eni nō oꝫ reminisci peccati affectū:sic semꝑ neceē
vnūquēq; suū i deflendo cōmemorare pctm̄. Apđ iustū re
cordatio peccati facit tediū animi. Qui aūt luxurie:ꝛ cupi
ditati subditi sūt:cōtumaci supbia etiā de ipso peccati ope
glorianṫ. Serui dei tāta recordatio eē oꝫ peccati:vt ea que
gessit semꝑ lachrymās ꝯfiteaṫ. Un̄ ꝛ psalmꝰ dicit. Cōuer
sus sū i erūna dū cōfigitur spina. Peccatū meū cognitū ti
bi feci. dixi ꝓnūciabo aduersū me iniustitias meas dn̄o. Su
pra eni dixerat:qm̄ tacui:hoc ē:nō sum confessus: inuetera
uerūt oīa ossa mea dū clamarē tota die. Quid ergo tacuis
se se penitet nisi cōfessionē peccatorū:Quid clamasse se do
let nisi defensionem :malorum. Qui ergo peccatorū suoꝝ
defensor extiterit. necesse est vt penitēdo accuset quod su
perbiens praue admisit.

¶ De cogitatione. Capitulum XXV.

Bipartita ē cā peccādi id ē opis et cogitationis.
quorū vnū inigtas dicitur quod ope geritur :ali
ud iniusticia qđ cogitatiōe admittiṫ. Prius autē
actio resecanda est postea cogitatio: Prius pra
ua opa postmodū desideria vicissim autem e
a cogitatione opera p̄cedant et ab opere cogitatio nasciṫ
q̄uis et si ab ope malo qsq; vacet ꝓ solius tn̄ prauę cogi
tatiōis malicia non erit inocens: Un̄ et dominus p esaiā
Auferte inquit malū cogitationū vestrarū ab oculis meis
Nō eni solū factis sed et cogitatiōibus deliquimus si eis
illicite occurētibus delectemur. Sicut vipera a filijs i vte
ro positis lacerata perimitur ita nos cogitatiōes nostrę in
tra nos enutritę occidunt et cōcepto interius vipereo ve
neno consumunt animamq; nostram crudeli vulnere pe
rimunt. Non est arbitrij nostri cogitationes prauę sugge
stionis preuenire. iacere autem in animo cogitationem:

nostrę attinet volūtati. Illō ġ ad culpā nō redigiẜ: istō cul
pe ꝓprie iputatur. Nā cogitationes illicitas occurrere de
monū est: cogitatōib⁹ oblectari peruersis: nostrū est. Ple
rūqꝫ fieri solet vt imūde corporaliū rerū spēs quas vidici
mus: nr̄is mētibus opponanẜ ꝛ nolētes eas cogitem⁹: qn̄tū
qꝫ ab eis aciem mētis auertere nitimur: tāto ille se magis
aio ingerūt: obscęnisqꝫ i nobis motib⁹ obrepūt. Sꝫ fit h̄ ꝑ
cōditōe mortali: quā meruit prim⁹ hō i penam sui peccati.
Dū vnusqsqꝫ diuia illumiatōe ꝑuenit: statiꝫ molestijs tur
piū cogitationū pulsaẜ. Sꝫ dei seru⁹ iudicio timoris dei ea
rū tentamenta a semetipo reijcit: bonisqꝫ ꝯtra obiectis co
gitatiōibus turpes a se repellit. Magna obseruantia circa
cordis ē custodiā adhibenda. qꝛ aut bonę aut malę rei ibi
ꝯsistit origo. Nā sicut scriptū ē. Ex corde exeūt cogitatōes
malę. Idqꝫ si pri⁹ prauę cogitatōi resistim⁹: in lapsū operis
nō incurrim⁹. Nō est timēdū si bona malaqꝫ i cogitatione
veniant: sꝫ magis gloriādū ē: si mēs mala a bonis itellectu
rationis discernat. Item nihil iuuat q inter bonuꝫ ꝛ ma
lum sensu prudentiori discernimus: nisi ope aut mala cogi
tata caueam⁹: aut bona intellecta faciamus.

¶ De conscientia. Capi. XXVI.

Humana ꝯditio dum diuersis viciositatib⁹
mētem cōturbat: etiā añ pęnas gehēne per
incōditū aie appetitū iā pęnas ꝯscie patiẜ.
Oia fugere poterit hō ꝑter cor suū. Nō. n.
pōt a se qsqꝫ recedere. Ubicunqꝫ. n. abierit
reat⁹ sui ꝯscia illū nō derelinqt. Quāuis hu
mana iudicia subterfugiat ois q mala agit:
iudiciū tamē ꝯscię suę effugere non pōt. Nā ꝛ si alijs celat
qd agit: sibi tñ celare ñ pōt q plene nouit malū eē qd gessit.
Duplex fit ġ i eo iudiciū: qꝛ ꝛ hic suę ꝯscię reatu puniẜ: ꝛ il
lic ꝑpetuali pęna dānaẜ. Hoc eni significat: abyssus abys
sū inuocat i voce cataractaꝝ. Abyssus. n. abyssū inuocare: ē
de iudicio suę cōsciētię ire ad iudiciū dānatōis ꝑpetuę. In
voce cataractarū. i. in predicatione sanctorum.

¶ De intentione mentis. Capi. XXVII.

Oculus hois: intētio opis eius ē. Si ergo in
tentio ei⁹ bona ē: ꝛ opus intētiōis ipsius bo
nū est. Aliogn male intētionis ēt si bonum
in factis opus appareat: bonū tamē iā non
est: qm̄ ex sua itentione aut ꝓbaẜ bonū: aut
reprobaẜ idignū. Bona ē ergo itentio quę
ꝑpter deū ē: mala vo q ꝑ terreno lucro aut
vana gl'ia est. Qui opus bonū bona itentōe nō faciūt: ꝑ h̄
magis cęcātur ope per qd illuminari potuerūt. Unusqsqꝫ
bonū opus qd agit itentōe bona agit: qm̄ ꝓ mala intentio
ne plerūqꝫ opus bonū qd agim⁹ ꝑdimus ꝛ minus a culpa
vacamus. Sępe q apd hoium iudiciū bona patent: apud
examen diligentissimi ꝛ acutissimi iudicis reproba detegū
tur. Idqꝫ ois sanctus vereẜ ne forte bonum qd agit ꝑ ali
qua animi intentōe in oculis dei reprobum sit.

¶ De sensibus carnis. Capi. XXVIII.

Per sensus carnis morb⁹ irrepit menti: vn̄ ꝛ
ꝑ ꝓphetam dn̄s dicit. Oēs cogitatōes ter
rę ab aqlone veniēt: ꝛ ponet vnusqsqꝫ soliū
suū i introitu portaꝝ ierl'm. Regna aqui
lonis vicia sūt: q sedes suas i portis ponunt
quādo per sensus carnis labem anime inge
runt: ideoqꝫ in ipsis portis. i. in ipsis sensib⁹
regnant. Neqꝫ enim aliunde peccamus nisi videndo: au
diendo: attrectando: gustando atqꝫ tangendo. Un̄ ꝛ alias
dicitur. Intrauit mors per fenestras nostras: ꝛ alibi. Et ex
tranei ingrediebantur per portas ei⁹: ꝛ super ierl'm mitte
bant sortem. Extraneos qppe imundos esse spūs: qui tāqꝫ
per portas ita per sensus carnis animam irrepunt: ꝛ eam il
lecebrando deuincunt.

¶ De sermone. Capi. XXIX.

Dum quedam parua vicioꝝ verba nō eui
tamus: i magno liguę ꝓlabimur crimine: ꝛ
dū facta qdā nō grauia libere ac sine metu
ꝯmittim⁹: ad potiora scelera ꝛ horrēda pec
candi ꝯsuetudie labimur. Sicut plerunqꝫ
multilogoꝝ stultitia reꝑhendiẜ: ita rursus
nimis tacenitū vicia denotanẜ. Illi eniꝫ sa
tis laxādo linguā in leuitatis vicio defluūt: isti nimis reti
cēdo ab vtilitate torpescūt. Impiti sicut loq nesciūt: ita ta
cere nō possunt. Mēte. n. ineruditi: ore loquaces: verbis ꝑ
strepunt: sensu nihil dicunt. Sicut falsitatis crimina a ꝑfi
cientib⁹ primescūẜ: ita ociosa verba a ꝑfectis viris vitātur.
Nam sicut ait qdam. Sicut ꝓ ocioso v̄bo ratio ponitur: ita
ꝓ sermone iniusto pęna exoluitur. Unde s̄mones i ore xp̄i
ani esse nō debent. Nā sicut mali mores i bono colloquio
corriguntur: ita praua colloquia bonos mores corrūpunt.
Custodia ori poniẜ: dū quisqꝫ nō se iustū: sꝫ qd magis verū
est peccatorē fateẜ. Manum sup os ponit q bonis opib⁹ li
guę excessū operit. Manū sup os ponit: q malę locutionis
culpas bone actōis velamie tegit. Loquēs q ad dn̄m perti
nēt nec faciēs: ꝛ si iutilis sibi ē: audiētib⁹ tñ ꝓdest. Qui h̄ sa
piētia se laudari affectāt: loquētē ꝓphām attēdant. Ue q
sapiētes estis i oculis v̄ris: ꝛ corā vobismetipis prudētes.
Recte ex snia dicit: qui veram sapiaꝫ gustu iterni saporis
sentit. A sentiendo eniꝫ sentētia diciẜ: ac per hoc arrogātes
q sine humilitate dicunt: de sola sc'ia dicunt nō de sentētia.
Ille eni sapit qui recte ꝛ s̄m deū sapit. In suā ducunt cōtu
meliā doctores: si dū sint ab eis dicta sapiēter: nimiū tamē
eloquēter. Horret. n. sapia spumeū v̄boꝝ ambituꝫ: ac fuco
mūdialis eloquētię inflatis s̄monib⁹ pornatū. Quidā curi
osi delectanẜ audire quoslꝫ sapiētes: nō vt vitatez ab eis q
rant: sꝫ vt facūdiā s̄monis eoꝝ agnoscāt: more poetarū: q
magis cōpōnē v̄borū qꝫ sniam vitatis sequūẜ. Qui bonū si
ne charitate dicit: tāqꝫ ęs aut cymbalū sonū facit alijs: ipe tñ
sibi manet isensibilis. Quadrimoda ē dicēdi ratio: q preui
dendum est: quid: cui: quando: vel quomodo aliquid profe
ratur. Item quadrimoda est dicendi ratio: qua aut bene
sentiendo quid bene proferatur: aut nil sentiendo nil di
citur: aut parum loquendo loquacitas sola ostentatur: aut
optime sentiendo non eleganter profertur quod intelligi
tur. Item quadripartita est loquendi ratio: qua vel bonuꝫ
bene vel malum male: seu bonum male: vel malum bene
profertur. Bonum quippe bene loquitur: qui ea quę recta
sūt humiliter annūciare videẜ. Malū male loqẜ q qdlibet
flagitiū ꝑsuadere cōaẜ. Bonū male loqtur q qdcūqꝫ rectū
arroganter ꝑdicare sentiẜ. Malū bn̄ loqtur q aliqd narrā
do vitiū detestaẜ vt ab eo hoies auertātur. Corde bn̄ loq
tur q charitatē nō dissimulat. Ore bene loquitur qui veri
tatē ānūciat. Factis bene loquitur qui alios bonis exēplis
ędificat. Corde male loqtur q interius cogitatiōes noxias
meditatur: et cogitat. Ligua male loqẜ: qui ꝓ eo qd male
agit flagellaẜ ꝛ murmurat. Factis male loqẜ q male viuē
do exēplis suis alios ad praue viuēdū iformat. Semel be
ne loqtur q se pęnitendo redarguit. Bis bene loqtur: q bn̄
viuēdo ꝛ alios istruit. Semel male loqẜ q post vitiū cito
nō corrigiẜ. Bis male loqẜ: qui male viuit ꝛ male docet.
Itē bis male loquiẜ: qui ꝛ male cogitat ꝛ male refert co
gitata. Item bis male loquitur qui ꝛ bonuꝫ quod debuit
non egit ꝛ malum qd nō opportebat admisit: Mali mala
rīdent ꝓ bonis ꝛ aduersa pro optimis. Boni bona rīdēt
ꝓ malis et prospera pro aduersis. Aduersus conuicium
lingue fortitudo adhibenda est patientię. vt tentationis
verba que foris impugnant tolerantię virtute deuicta
discedant. Nō ois q patitur probra iustus ē: sed q pro vita
te ab alijs inocēs patiẜ: ille tantūmodo iustus ē. Inter vi
tuperationes linguę: ꝛ opprobria hominū iniusto se remedio
mēs iusti corroborat: vt tāto solidi⁹ i deū figatur iteri⁹: quā
to exterius ab hūanis sperniẜ sensibus. Qui illatas sibi cō
tumelias tranqllo aio prodit: dolorē cordis apit: ꝛ v̄tus qd
feruet i animo facile reijcit. Uulnera eni mentis aperta ci
to exalāt: clausa nimis exulcerāt. Qui dolorē iiurię clauso
pectore tegit: quāto amplius per silentiū linguā premit: tā
to acriorē dolorē itrisecus nutrit. Unde ꝛ vere quidā poe
tarū gentiliū dixit: Quoqꝫ magis tegiẜ: tectus magis estu
at ignis. Cęcus eni langor vehemēs ē ac nimi⁹: quia tacitū
viuit sub pectore vulnus.

¶ De mendacio. Cap. XXX.

Mendaces faciunt vt nec vera dicentib⁹ cre
daẜ. Reddit eni sepe hoiem multa falsitas
etiā i veritate suspectū. Sepe vera ꝑmittit
q falsa dictur⁹ ē. vt cū primū acquisierit fi
dē: ad reliqua mēdacia audiētes credulos
faciat. Multis videẜ vera eē quę falsa sūt
ꝛ ideo nō ex deo: sed ex suo mēdacio loquū
tur. Nonnūquā falsitas v̄ilogo adiūgiẜ: ꝛ plerūqꝫ a verita
te icipit q falsa cōfingit. Latēt sępe venena circūlita mel
le verboruꝫ: ꝛ tā diu deceptor veritatem simulat quousqꝫ
fallēdo decipiat. Nōnūqꝫ peius est mendaciū meditari qꝫ
loqui. Nam interdū qsqꝫ incautus solet ex ꝑcipitatiōe loq
mēdaciū: meditari aūt nō pōt nisi per studiū. Graui⁹ ergo
ille ex studio mētiri ꝓhibetur: qꝫ is qui ex precipitatiōe so
la mētiẜ. Sūmope cauēdū ē oē mēdacium qꝫuis nonnūqꝫ
sit aliqd mendacij genus culpę leuioris: si quisqꝫ pro salute
hominū mentiaẜ. Sed scriptum est: Os qd mentitur occi
dit animā. ꝛ perdes eos q loquunẜ mendaciū. Hoc quoqꝫ
mēdacij genus ꝑfecti viri sūmopere fugiunt: vt nec vita cu
iuslibet ꝑ eorum fallaciā defendatur: ne suę aię noceāt: dū
ꝑstare alienę carni nitunẜ: qꝫqꝫ hoc ipm peccati genus facil
lime credam⁹ relaxari. Nā si qlibet culpa sequenti merce
de purgaẜ: quāto magis hec facile abstergitur quā merces
ipa cōmittaẜ. Multa mētiunẜ multaqꝫ fingunt hoies pro
pter humanā laudē: sicqꝫ fit vt ꝛ isti mētiēdo pereāt: ꝛ eos
quos laudāt ad vane glorie ruinā ꝑducant. Sicut bene si
bi cōscius nō metuit alienę linguę cōuiciū: ita ꝛ qui lauda
tur ab alio: non debet errorē aliene laudis attēdere: sꝫ ma
gis vnusqqꝫ testimoniū cōsciētię suę qrat: cui plus ipe pn̄s
est qꝫ ille q eū laudat. Opus eni suum vnusqqꝫ ꝓbet vt ait
aplus: ꝛ tunc i seipo tñ qsqꝫ gloriā habebit. i. occulte i sua
conscientia nō palam i aliena lingua. Perfecti q alta radi
ce fundati sunt ꝛ si flamie laudis ac vituꝑatiōis vtcūqꝫ q
si ventorum iterdū curuentur impulsu: funditus tamē nō
deijciunẜ: sed ꝓtinus firmitate radicis ad se redeūt. Bona
mēs: ad malū nec ꝑmijs nec terrorib⁹ vinciẜ. Naꝫ iniq ter
rorem blāditijs miscēt: vt aut oblectatione quēqꝫ decipiāt
aut terroribus frangant. Qui laudatur in auditorū amore
inseritur: sed si veraciter ꝛ non ficte laudetur: hoc est si v̄a
sunt que de illo dicuntur.

¶ De iuramento. Cap. XXXI.

Sicut mentiri non pōt qui non loquitur: sic
periurare non poterit qui iurare non appe
tit. Cauendam igitur esse iuratiōnē: nec ea
vtendum nisi i sola necessitate. Non ē con
tra dei preceptum iurare: sed dum vsuꝫ iu
randi facimus: periurij crimen incurrim⁹.
Nōnūqꝫ ergo iuret: q periurare tiet. Mul
ti dum loquunẜ: iurare semꝑ delectanẜ: dum oporteat hoc
tñ eē in ore: est ē: nō nō. Amplius enim qꝫ est ꝛ non ē: a ma
lo est. Multi vt fallant periurant: vt per fidem sacramenti
fidē faciāt verbi: sicqꝫ fallendo dū periurāt ꝛ mētiunẜ: ho
minē icautū decipiūt. Interduꝫ ꝛ falsis lachrymis seducti
decipimur: ꝛ crediẜ dū plorāt qb⁹ credendū non erat. Ple
rūqꝫ sine iuramēto loq disponim⁹ sed icredulitate eorū q
ñ credūt qd dicim⁹ iurare cōpellimur: taliqꝫ necessitate iu
randi consuetudinē facim⁹. Sunt multi ad credēdū pigri:
q nō mouentur ad fidē v̄bi. Grauiter aūt delinquunt q sibi
loquētes iurare cogunt. Quacūqꝫ arte verboꝝ qsqꝫ iuret.
deus tñ q cōsciētię testis ē ita hoc accipit sicut ille cui iura
tur itelligit. Dupliciter aūt reus fit q ꝛ dei nomē iuanum
assumit ꝛ ꝓximū dolo capit. Nō ē obseruādū iuramentuꝫ
quo malū incaute ꝓmittiẜ: veluti si qspiā adulterę ꝑpetuo
cū ea permanēdi fidē polliceaẜ. Tolerabili⁹ ē eni nō iple
re sacramētū qꝫ ꝑmanere in stupri flagitio. Iurare dei est
illa ꝓuidētia qua statuit nō cōuellere statuta. Penitentia
aūt dei reꝝ mutatio ē: nō penitere āt: statuta ñ reuocare: vt
ē illd. Iurauit dn̄s ꝛ nō penitebit eū. i. q statuit ñ mutabit.

¶ De vitijs. Cap. XXXII.

Recedens homo a deo statim vitioꝝ tradiẜ
potestati: vt dū patitur infesta vitia: reuertē
do: vnde ceciderat resipiscat. Et si sancti
toti animi nisu ꝯtēdūt superare vitia nec exti
guūt: qd agūt hi q ñ solū ñ odiūt vitia: sꝫ to
to ea amore sectātur: Satis delicate se pal
pat q vult sine labore vitia supare: dū peri
legē quā sibi defuiēdo vitijs fecit. sine violētia doloris re
secare nō possit. Perfecte renūciat vitio qui occasionē eui
tat in perpetrādo peccato. nā si velis tātūdē nō peccare: ꝛ
data occasiōe peccaueris tu tibi et reus ꝛ iudex es: qui ꝛ cō
missa dānas et dānata cōmittis. Se aūt iudice reus ē: qui
vitia ꝛ accusat et ꝑpetrat. Quedā vitia dū nō ꝑfecte vitāẜ
suos in se faciunt relabi auctores. Nā si vnū vitiū districte
viteẜ et alia negligātur: ianis labor est. Nō eni pōt i vnius
obseruatōe virtutis fortiter perdurare cuius alia vitia do
minātur i corde. Nōnūquā hominē sua vitia ꝑsequūtur
qꝛ nimiꝝ q prius volēdo ea sibi fecit socia: postea sētit etiā
nolēs stimulosa. Nōnulli nō antea i errorē vitioꝝ labunẜ
nisi ꝑus iterioris rōnis ꝑdiderit oculos: sicuti sāson nō an
tea ab allophilis ad erroris ligatus ē machinā nisi postqꝫ
ei sūt lūina oculoꝝ extīcta: Quidā vegetati mētis rōne vi
tiorū superātur icursu: sicqꝫ deide itētionē bonoꝝ operū
ꝑdūt sicut rex babylonis i oculis sedechie prius filios ipsi
us iterfecit et sic postea oculos eius euulsit ac ꝑ h̄ post ma
lorū operū cōsuetudinē ꝛ iteremptionem bonorum perit
quorumdam et ratio.

¶ Quod ex vitijs vitia: et ex virtutibus virtutes oriūtur: Capitulum XXXIII.

Sic gignūtur ex peccato peccata: vt dū nō
euitanẜ parua: icidaẜ in maximis: ꝛ dū de
fendūtur admissa nec lamentanẜ ex flagi
tio ad superbiā itur. Un̄ fit vt et duplicat i
sit criminis reus q ꝛ admittit scelera ꝑ vo
lūtatē ꝛ defēdit ea ꝑ ꝯtumacię tumorem:
Sic vitio vitiū gignitur sicut virtus v̄tute
cōcipiẜ. Ex vitio eni gigniẜ vitiū sicuti dauid: qui dū nō
euitauit adulteriū: ꝑpetrauit et homicidiū. Itē virtus vir
tute cōcipiẜ: sicut ꝑ veritatē euangelicę predicatiōis vir
tutē martyrij apl'i meruerūt. In cordibus sęculariter viuē
tiū inuicē sibi succedūt vitia: vt dū vnū abierit succedat
aliud iuxta iohel ꝓphetę testimoniū q ait. Residuū erucę
comedit locusta: ꝛ residuū locustę comedit brucus: ꝛ resi
duū bruci comedit rubigo. Per id ergo ista sub vitioꝝ al
legoria colligūtur. qꝛ seqtur. Expergiscimini ebrij et flete
Aliqñ vtiliter peccatur i minimis vitijs: vt maiora vtili⁹
caueātur. Lege paulū apostolū: minora ꝑmittētē peccata
ne maiora ꝑpetrentur. Ueraciter aūt sanātur vitia q vir
tutibus: et non vitijs excludūtur. Quorundā autem quę
dā latentia vitia tunc apparent: qñ ab alijs vitijs dīnūt.

¶ De male vsis virtutibus Capitulum XXXIIII

Interdũ et male vſe v̄tutes ex ſe vitia gignunt: qđ fit ꝑ imoderatũ ai appetitũ cui nõ ſufficit donũ qđ meruit niſi inde aut laudes aut lucra damnanda q̄ſierit. Interdũ virtutes vitia gignũt. du aliq̄n ꝓ tempore opportuno minime relaxant̄: ſicq3 fit: vt que loco cõgruo virtutes ſunt: icongruo vitia deputentur: veluti ſi pro fratris aduentu canonicũ nõ ſoluat̄ ieiuniũ. Uirtutum igitur diſcretiões a paulo apoſtolo ſume: qui ad tempus egit ꝙ agendũ eē oĩno ꝓhibuit. Itē quedã virtutes dũ3 diſcretionem nõ ſeruãt: ĩ vitia tranſeunt. Nã ſepe iuſticia dum ſuu3 modum excedit: crudelitatis ſeuitiã gignit: ⁊ nimia pietas diſſolutionē diſcipline parturit ⁊ celi ſtudiũ dum plus ē q̄3 oꝫ in iracũdie vitiũ trãſit: ⁊ multa mãſuetudo: torporis ſegnitiem gignit. Prudētis autē viri diſcretio ſolerter ꝓſpicit: ne bonum itēperanter agat ⁊ de virtute ĩ vitiu3 tranſeat. Item apud quoſdam ex virtute vitiũ gignitur: dũ qſq3 de caſtitatis ⁊ abſtinētie meritis gloriat̄. Nã ⁊ qui elemoſynam vane glorie cã ipartit: ex virtute vitium facit. S3 ⁊ is qui de ſapientia arrogantiã habet: ⁊ qui pro iuſticia p̄miũ appetit: ⁊ qui aliqđ donũ dei qđ meruit ĩ ſuã laudē cõuertit: aut ĩ malos vſus aſſumit procul dubio virtutem in vitium trãſfert. Homines de virtutibus vitia nutriunt ex quibus pereant. Iterum deus arte potentiſſima ex noſtro vitio virtutes format: qbus nos ab iniq̄tate reformet.

¶ De ſimulatis virtutibus. Cap. XXXV.

Quedam vitia ſpecies virtutum preferunt. ideoq3 pernitioſius ſuos ſectatores decipiunt: q2 ſe ſub velamiē virtutũ tegunt. Na3 vitia que ſtatim virtutibus cõtraria apparent: cito dum ĩ palam venerint emendantur: propter qđ ſequaces eorum de talibꝰ criminibus erubeſcunt. Carnales autē plerũq3 per iſenſibilem mentis cecitatem non agnoſcunt vitium eſſe culpabile. qđ dignum videtur dãnatione. Item quedam vitia ſpecies virtutu3 eſſe videntur: ſed tamē virtutes non ſunt. Nam interdum ſub pretextu iuſticie crudelitas agitur: ⁊ putatur eſſe virtus: qđ nimirum eſt vitium: ſicut ⁊ remiſſa ſegnities manſuetudo eē creditur: ⁊ qđ agit torpens negligentia: putatur agere idulgētia pietatis. Nõ nũq̄3 etiam virtutē largitatis imitatur vitium ꝓdige effuſionis: ⁊ virtutem parcitatis triſtis tenacitas imitatur: ⁊ vitium pertinacie abſconditur ſub virtute conſtantie. Item timor ſub ſpecie obedientie occultat̄. ⁊ dicit̄ virtus humilitatis: qđ tamen vitium eſt timoris. Sed ⁊ procacitas vocis pro veritatis libertate accipitur: ⁊ vitium pigritie quietis virtutem imitatur. Porro vitium iquietudinis virtutē ſe vult vocari ſollicitudinis: ⁊ precipitationis facilitas feruor boni ſtudij credit̄: ⁊ bene agendi tarditas conſilij mora eē videt̄: dum tamen iſta ſit virtus: illa vitium. Tali igitur exēplo vitia ſpecies virtutum imitantur: ⁊ tamen ſe nõnulli eē iuſtos confidunt: vnde maxime reprobant̄. Aptu3 exemplum vitiorum de latronis ſpecie ſumitur. Na3 ſicut ex inſidijs latro prodit: ſeq3 iter agentibus iungit: fingēs ſe ſocium donec decipiat improuiſum: ⁊ dum ſubito eruperit ad exitum latro manifeſtus oſtenditur: ita ſe miſcent interdum periculoſe virtutibus vitia: quouſq3 omnē operis efficaciã in ſuis vſibus rapiant: vt aĩa que ſibi erat placens de virtutibus deceptam ſe cõſpiciat vitijs dãnabilibus.

¶ De appetitu virtutum. Cap. XXXVI.

Ad virtutes difficile conſurgimus: ad vitia ſine labore dilabimur. Iſta eni3 prona: illa ardua ſunt. Grãdes eni ſudores ꝑpetimur vt ad celũ cõſcendere valeamꝰ. Queãdmodũ ad virtutũ tendētes culmen non a ſummis ichoãt: ſed a modicis: vt ſenſim ad altiora ꝑtigãt: ita ⁊ q̄ delabũt̄ ad vitia: nõ ſtatĩ a magnis criminibꝰ icipiũt: ſed a modicis aſſueſcũt. ⁊ ſic in maximis proruũt ſicut paulati hõ a minimis vitijs ĩ maximis ꝑruit: ita a modicis virtutibꝰ gradati3 ad ea que ſunt excelſa conſcendit. Qui autem inordinate virtutes comp̄hendere nititur: cito periclitatur. Hec eſt cauſa in reru3 natura vt quecũq3 velociter ad profectum tendunt: ſine dubio celeriter finiantur. ſicut herbe que tãto feſtinius pereunt quãto celerius creſcũt. At vero contra arbores alta radice fundate ideo ꝑdurãt diutius: q2 gradati3 ad profectũ perueniunt. Nihil prodeſt admixto malo agere aliquid bonum: ſed prius eſt cohibendum a malo: deinde exercendũ bonum. Hoc enim indicat propheta cum dicit: Quieſcite agere peruerſe: diſcite benefacere. Prius vitia extirpanda ſunt in homine. deinde inſerende virtutes. Nam coherere ⁊ coniungi non poteſt veritas cum mendacio: pudor cum petulantia: fides cum perfidia: caſtitas cum luxuria. Quedam ſunt ſumme virtutes: quedã vero medie. Fides: ſpes ⁊ charitas ſumme virtutes ſunt. Na3 a quibus habentur: vtique veraciter habentur. Alie vero virtutes medie ſunt quia ⁊ ad vtilitatem ⁊ ad pernitiem poſſunt haberi: ſi de his arroganter quiſque tumuerit: vtpote doctrina: ieiuniũ: caſtitas: ſcientia: ſiue temporales diuitie: de quibus ſcilic3 ⁊ bene operari poſſumus ⁊ male. Quiſquis ex deteriore iã melior eē cepit: caueat ⁊ de acceptis extolli v̄tutibꝰ: ne grauiꝰ ꝑ v̄tutes corruat q̄3 ꝑus ex lapſu vitiorum iacebat. Quē ds iuſtificat ne iterũ ſe de v̄tutibꝰ erigat: q̄dã illi virtutũ dona tribuit deus: quedam retrahit vt dum mens de hoc qđ h3 erigitur iterum de hoc qđ nequaquam habere cognoſcit humilietur: Quiſqs dono celeſtis gratie inſpiratus ad virtutes erigitur ſi forte moderantis dei manu aliqua aduerſitate reprimitur ne de acceptis virtutibꝰ atollatur frangi non debet. quia ⁊ hoc ipſum ꝙ plagis humiliatur: equanimiter ferre procul dubio virtutis eſt magne.

¶ De pugna virtutũ aduerſus vitia. Capitulũ. XXXVI.

Tunc ſe viri ſcĩ veracius a vitiorũ collutione detergunt dum ab eis contra ſingula vicia virtutes ſingule opponũtur: Interdu3 vitia cũ virtutibꝰ ad vtilitatē confligunt. vt ipſo certamine vel mēs exerceat̄: vel ab elationis cõcurſu animus reſtringatur. Aduerſus impetꝰ vitiorum cõtrarijs virtutibus eſt pugnãdum. Contra luxuriam enim cordis eſt adhibenda munditia: contra odium dilectio eſt preparanda. contra iracundiam patientia proponenda. Porro contra timore3 fidutie adhibenda eſt virtꝰ: contra torporem celi preliũ. Triſtitie quoq3 gaudiũ: accidie fortitudo: auaricie largitas: ſuperbie humilitas opponēda eſt. ſicq3 ſingule virtutes: naſcentia cõtra ſe vitia reprimũt ac tentationũ motus: virtute diuine charitatis extinguũt. libidinē abſtinētia domat. Nam quantum corpus inedia frãgitur: tanto mens ab illicito appetitu reuocatur: Aduerſus iram tolerãtia dimicat: ira aũt ſemetipã necat. ſuſtinendo autem patientia victoriam portat. Triſticie merore3 ſpes eterni gaudij ſupat. ⁊ quē turbata mens de exterioribus afficit. dulcedo interioris tranquillitatis lenit. Aduerſus iuidiã preparet̄ charitas ⁊ aduerſus ire incendia manſuetudis adhibeat̄ tranqllitas: Superbiam autem diaboli imitantur ſupbi. aduerſus quam opponitur humilitas chriſti qua humiliãtur elati. Principalium autem ſeptem vitiorum: regina et mater ſuperbia eſt: eademq3 ſeptem principalia multa de ſe parturiunt vitia. que ita ſibimet quadam cognatiõe iunguntur vt ex altero alterum oriatur. Sicut princeps ſeptem vitiorum ſuperbia nos eorum poteſtatibus ſubdit ita chriſtus ſeptiformi gratia plenus a dominatu vitiorũ nos eruit. et quos illa addicit ſeptēplici vitio: iſte liberat ſeptiformis gratie dono.

¶ De ſuperbia. Cap. XXXVIII.

Omni vitio deteriorem eſſe ſuperbiam: ſeu ꝓpter ꝙ a ſummis perſonis et primis aſſumitur: ſeu ꝙ de opere iuſticie et virtutis exoritur minuſq3 culpa eiꝰ ſentit̄. Luxuria vero carnis iõ notabilis oĩbus ē: quoniam ſtatim per ſe turpis eſt. Et tamen penſante deo ſuperbia minor eſt: Sed qui detinet̄ ſuperbia et nõ ſentitur: labitur carnis luxuria: vt ꝑ hãc humiliatus ⁊ a cõfeſſione ſurgat ⁊ a ſuperbia: Omis peccans ſuperbus eſt: eo ꝙ faciēdo vitia cõtēptui habeat diuina p̄cepta: Recte ergo initiũ oĩs peccati ſupbia: q2 niſi p̄ceſſerit mandatorum dei inobediētia trãſgreſſionis nõ ſequit̄ culpa. Omis ſuperbia tanto in imo iacet: quãto ĩ alto ſe erigit: tantoq3 ꝓfundiꝰ labitur: quãto excelſius eleuat̄. Qui eni ꝑ ꝓpriã attollitur ſupbiã ꝑ dei iuſticiã iclinatur. Qui ĩflantur ſuperbia: vēto paſcuntur: vñ ⁊ ꝓpheta omnes iquit paſtores tuos paſcet vētus hoc ē ſupbus ſpũs. Qui de ſuis virtutibꝰ ſuperbiunt ex ipis iudicãdi ſũt operibus quibus pro virtutibus vtuntur. q2 rē bonam non bona volũtate faciũt. Eã reuera ſine humilitate virtus quelibet ⁊ ſine charitate ĩ vitio deputat̄. Merito ſupbie diabolus a ſuperna beatitudiē corruit. Qui ergo de virtutibꝰ attollũtur diabolũ imitãtur et exide grauius corruunt q2 de excelſo labũtur: Superbia ſicut origo ē omniũ criminũ: ita ruina cũctarum virtutũ: Ipa eſt eni ĩ peccato pria ipſa ĩ conflictu poſtrema. Hec eni prima aut in exordio mētē ꝑ peccatũ ꝓſternit: aut nouiſſime de virtutibꝰ eijcit. Inde ⁊ omnium peccatorum eſt maxima: q2 tam per virtutes q̄3 per vicia humanam mentem exterminat. Ibi cadit ſuperbia: vbi ⁊ naſcitur: vt non ſit ſupbis aliud culpa aliud pena: ſed ipſa culpa ſit illis ⁊ pena. De ſuperbia naſcitur arrogantia: non de arrogantia naſcit̄ ſuperbia. Nam niſi p̄ceſſerit occulta elatio mentis: nõ ſequitur aperta iactãtia laudis. Ita ergo in culpa preponitur ſupbia arrogantie: ſicut preferẽt ex origine. Plerunq3 ad elationis emēdationē ꝓuidentia dei aliquo caſu nõnulli cadunt: ꝑ quo lapſu reprehēſi a ſemet ipſis humiliter ſapiant: ⁊ de muneribꝰ dei laudari nõ appetant: ſed laudent deũ a quo acceperunt vnde laudari ſe volunt. Utilius eſt arroganti in quocũq3 vicio labi ⁊ humilē poſt caſũ deo fieri: q̄3 ꝑ elationē ſuperbire: grauioremq3 ruinam ⁊ damnationem ꝑ ſuperbiam ſumere.

¶ De fornicatione. Capi. XXXIX

Ex culpa ſupbie plerũq3 ĩ abhominandam carnis imũdictiã itur. Nã alterũ pēdet ex altero. ſ3 ſicut ꝑ ſupbiã mētis itur ĩ ꝓſtitutionem libidinis: ita ꝑ humilitatē mentis ſalua fit caſtitas carnis. Deus aũt nonnũq3 deijcit occultam mētis ſupbiã ꝑ carnis manifeſtam ruinã. Libidinis naſci imunditiam de animi occulta ſupbia: exēplo primi hoĩs q̄ mox vt ꝑ ſupbiã cõtra deũ tumuit: ſtatĩ carnis libidinē ſenſit ⁊ pudēda operuit. Quapꝑ vnuſqſq3 ſue deputet culpe ꝙ cecidit quotiens libidine vincit̄: q2 niſi preceſſiſſet latens ſupbia: nõ ſeq̄retur libidinis manifeſta ruina. Nõnũq̄3 gemino vicio xp̄ianus a diabolo appetitur ⁊ occulto ꝑ elationē et publico ꝑ libidinem: S3 dum euitat q̄s libidinē: cadit in elationem: Item dũ icaute declinat elationē: cadit ĩ libidinē: ſicq3 ex occulto vicio elationis itur ĩ apertũ libidinis: et de aperto libidĩs itur ĩ occultũ elatiõis. S3 dei ſeruꝰ diſcrete vtrũq3 penſans: ſic cauet libidinē vt nõ incurrat elationē. et ſic p̄mit elationē vt nõ reſoluat animũ ad libidinē. Luxurioſis atq3 ſupbis demones plus fautores exiſtũt: dũq3 ĩ ceteris vicijs ſpũs maligni deſeruiãt: his tamē maiori familiaritate iungunt̄ eiſq3 amplius iuxta eorũ deſideriũ famulantur.

Principes his duobꝰ vicijs diabolus hũano generi dominatur. i. ſupbia mētis ⁊ luxuria carnis. Uñ et dñs in Iob loqtur de diabolo dicens. Sub vmbra dormit in ſecreto calami ĩ locis humētibꝰ. Per calamũ. n. ianis ſupbia: ꝑ loca vo hũentia carnis demõſtratur luxuria. Per hec. n. duo vicia diabolus hũanũ poſſidet genus: vel dũ mentē in ſupbiam erigit: vel dũ per luxuriam carnē corrũpit. Multi luxurie ſubdite ſũt ⁊ cõtumaci ſupbia de ipſo luxurie opere gloriãtur: et inde magis elati ſũt vñ humiliari debuerant. Ad cõparationē mali fit deteriꝰ: qñ nõ ſolũ flagitia cmittũt̄: ſed etiã de ipſis flagitijs vanitate laudis ꝑditi extollũt̄: ſicut ſcriptũ ē. Qm̃ laudat̄ pctõr ĩ dſiderijs aĩe ſue. Quid. n. peiꝰ q̄3 flagitijs miſos gaudere: de qbꝰ iam debent copioſius deplorare. Libido tũc magis q̄ritur dũ videt̄. Nã ſic qdã ſapiēs ait. Prima fornicatõis oculorum tela ſũt: zᵃ v̄borum. S3 q̄ nõ capit̄ oculis: ꝑt v̄bis reſiſtere: Sufficit nã vbi adhuc liber affectꝰ eſt. Qui delectationē refrenat libidioſe ſuggeſtionis: nõ trãſit ad cõſenſu3 libidinis. Cito. n. reſiſtit opi: q̄ titillãti conſenſũ nõ accomodat delectatõi. Duriꝰ ipugnat̄ q̄ vſq3 ad cõſenſionē ⁊ ſi nõ vſq3 ad ꝑpetrationē tentatur: q̄3 is qui ſola ſuggeſtiõe ꝓ cõditione carnis tētamētis ſollicitatur. Stimuli carnis q̄ ĩ paulo: excitãte ſathane angelo inerãt: ex lege peccati erãt: q̄ ĩ mēbris hoĩum de neceſſitate libidĩs habitat. Quã reluctãtē dũ in ſe expugnat ꝑficit̄ virtus: et de infirmitate libidinoſe titillationis v̄tutē ſuſcipit glorioſi certaminis. Seruo dei multa certamia de ſua carne mouent̄. Nã q̄uis ĩ amore dei eorum ſit icõcuſſa intētio: mēs tñ in carne quã exteriꝰ geſtat interna p̄lia tollerat. Deus aũt qui hec ad probationē ꝑmittit gratia ꝓtegente ſuos nõ deſerit: ideoq3 nõ nũquã electi lapſu carnali corruunt vt a vitio ſupbie qua de virtutibꝰ tumēt ſanētur: Et q̄ de virtutũ effectibus exiſtunt ſuperbi vt cadãt: carnis vitio humiliantur vt ſurgãt. Anteq̄3 ꝑficiat̄ adulteriũ ĩ opere iam extat adulteriũ in cogitatione: Ex corde enim primum fornicationes ſunt auferende: et non prorumpunt poſtea in opere. Hic ē ꝙ per prophetam dicitur: Accingite lumbos veſtros ſuper vbera veſtra. hoc eſt in corde libidines reſecate: que ad lumbos pertinent. Na3 cor ſub vberibus eſt nõ ĩ lũbis. Libidinis ĩmoderata licentia neſcit habere modũ. Nã dum ſe vitioſus animus ĩ explēda fornicatiõe carne luxuriante laxauerit nihilominus ad alia nephanda ſcelera ſuadētibus demonibus tranſit: dũq3 imoderate metas pudoris exceſſerit crimē criminibus adijcit paulatimq3 ad deteriora ꝓcedit. Nõ ita ſuauis eſt amãtiũ immo amentiũ icerta carnis libido ſicut experta: nec ita delectat fornicatio dũ primum cõmittit̄. nã repetita maiorē delectationē igerit. Iã vero ſi in vſum venerit tanto perditis dulcior ſit vt ſeparare difficile ſit. vnde et ſepe ex cõſuetudine delinquendi quaſi captiui ad peccãdum cũ q̄da3 violētia trahũtur ſenſuſq3 noſtros cõtra rectã volũtatem in nobis rebellare ſentimus. Si plus oblectat mētem delectatio fornicationis quam amor caſtitatis: adhuc in homine peccatum regnat. Certe ſi amplius delectat pulchritudo intime caſtitatis iam non regnat peccatũ ſed regnat iuſticia. Nam non ſolum de commiſſa fornicatione peccatum regnat in homine ſed ſi adhuc delectatur: atq3 animũ teneat procul dubio repugnat. Fornicatio carnis adulterium eſt fornicatio anime ſeruitus idolorum eſt: Eſt aũt et ſpiritalis fornicatio ſecundum ꝙ dominus ait. Qui viderit mulierē ad concupiſcendum eam: iam mechatus eſt eam in corde ſuo. Omnis immunda pollutio fornicatio dicitur: quamuis quiſq3 diuerſa turpitudinis voluptate ꝓſtituatur: Ex delectatione enim fornicandi varia gignũtur flagitia: qbꝰ regnũ dĩ claudit̄: ⁊ hõ a dõ ſepatur. Inter cetera ſeptē vitia fornicatio maximi ē ſceleris: q2 ꝑ carnis

immundiciam templum dei violat ⁊ tollens membrum
christi facit membrū meretricis: Marie p carnis luxuriā
humanum genus subditur diabolo quam per cetera vitia.
Cum eni ille varys tētamētis illectos boies conetur puerte
re magis tamē mechandi desideriū suggerit: qz vtrūqz se
xum in hoc vitio amplius egrotare itēdit. Demões sciētes
pulchritudinē eē aie castitatē: ⁊ per hanc boiem angelicis
meritis e gb⁹ illi lapsi sūt coequari: liuore pcussi inidie iu
ciunt p sensus corpis op⁹ desideriūqz libidinis quatenus a
celestibus deorsū deiectā aiam ptrahāt: secūqz quos vice
rint gloriātes ad tartara ducāt. Qñ ipulsu demonū mens
ad delectatiōem fornicationis ipellitur diuini iudicy me
t⁹ et eterni tormēta icēdy añ oculos ꝓponat: qz nimirum
ois pena grauioris supplicy formidine supat. Sicut enim
clauus clauū expellit: ita sepe recordatio ardoris gehēne
ardorē excludit luxurie. Quidā i iuuētute luxuriose viuē
tes: i senectute cōtinētes fieri delectātur: ⁊ tūc eligūt fuire
castitati qñ eos libido seruos habere cōtēnit. nequaquam
i senectute continētes vocādi sūt: qui i iuuentute luxurio
sa vixerūt. Tales nō habēt premiū qz laboris ñ habuerūt
certamē. Eos .n. expectat gloria: i quibus fuerint laborio
sa certamina.

¶ De cōtinentia. Cap. XI.

Deo dat cōtinētia: sed petite iquit ⁊ accipi
etis: Tūc aūt tribuit qñ deus gemitu inter
no pulsatur. Prelatā esse virginitatē nup
tys. Illud eni bonū: hoc optimū. Cōiugiuz
cōcessū est: ⁊ginitas admōita trā nō iussa.
Seminū ē bonū ⁊ginitatis: qz ⁊ i hoc mūdo
sollicitudinē seculi amittit ⁊ i futuro eternū castitatis pre
miū percipit. Uirgines feliciores sūt i vita eterna: Esaia te
stante: Nec dicit dns eunuchis: Dabo eis i domo mea ⁊ in
muris meis locū: ⁊ nomē melius a filys ⁊ filiabus: nomen
sempiternū dabo eis qō nō peribit. Nec dubiū q⁹ g castī p
seuerāt ⁊ virgines: angelis dei efficiūtur equales. Amāda ē
pulchritudo castitatis cuius degustata delectatio dulcior
inuenit ꝯ carnis. Castitas eniz fructus suauitatis ē: ⁊ pul
chritudo iniolata sāctorū. Castitas securitas mētis: sanitas
corpis ē. vnde ⁊ aliquos gētiliū gymnicos legimus ppetuā
veneris abstinentiā exercuisse: ne virtutē libidie frāgerēt.
Luxuriosa nāqz vita carnē cito debilitat fractāqz celeri
ter ducit ad senectutē. Omne peccatū p pēitētiā recipit vul
neris sanitatē: virginitas aute si labit nullatenus reparat.
Nā ꝯuis pēitē⁹ vēie fructū p cipiat: icōruptiōez tn nllate
n⁹ recipit pstinā: Uirgo carne ñ mēte nullū pmiū bz i regno
missiōe: Uñ ⁊ ifipiētib⁹ ⁊ginib⁹ saluator i iudicio vēies dic
Amn dico vobis nescio vos. Ubi eni iudicās mētē corruptā
inuenerit carnis proculdubio incorruptionez damnabit:
Nihil pdest icorruptio carnis vbi nō ē itegritas mētis. Ni
hilqz valet mundū esse corpore eum qui pollut⁹ est mēte:
Multi sūt reproborū g carnalis icorrupte le cōtagiū nesci
unt qui sicut ifecūdi sūt corpe ita steriles manēt ⁊ mente
operis boni fecūditate: qui recte de virginitate gauderēt
si alys prauis opibus nō iseruirēt. Qui cōtinētia pfitet: ⁊
ab alys terrenis desideris nō subtrahit quāuis būc luxu
ria carnis nō polluat diuersa tamē mūdane conuersatiōis
operatio maculat. Uirgines de suis meritis gloriātes hypo
critis comparantur: qui gloriam boni operis foris apperūt
quam intra conscientiā būiles habere debuerunt. Tales
igitur ad promissa celestia non peruenient: quia ipsi sibi
⁊ginitatis premium per elationis vitium auferunt: hoc est
enim in euangelio non habere virgines in vasis oleum .i.
non seruare intrā conscientiam boni operis testimonium:
sed in facie gloriari apud homines non in corde apud deū.
Ruina adultery excipitur de contemptu matrimony:
Melius qz est vxorem ducere quam per libidinis ardorez
perire. Quidam coniugale decus non pro gignendis filys
delectātur sed hoc pro turbulenta carnis ⁊ libidinosa con
suetudine appetunt: ficqz bono male vtuntur. Uitia p se
mala sunt: coniugia vero ⁊ potestates per se quidem bona
sunt: per ea vero que circa ea sunt mala exsistunt. Cōiugia
enim per id mala sunt per quod dicit apostolus: qui autez
cum vxore est cogitat que mundi sunt. Et ꝓpter fornicati
onem vnusquisqz suam vxorem habeat: Sic ⁊ potestates
per elatiōem. per oppressionem: per iusticie quoqz ꝑuari
cationem male exsistūt: nocent enim nuptie: nocent ⁊ pote
states. sed per id quod eius iuxta ponitur non per se: exem
plo i tineris recti iuxta quod spine nascuntur que surgen
tes e latere nocent eis qui recto itinere gradiuntur.

¶ De cupiditate. Capi. XII

Non posse quempiam spiritalia bella susci
pere nisi prius carnis edomauerit cupidi
tates. Non potest ad contemplandum deū
mens esse libera que desideryis huius mū
di et cupiditatibus inbiat. Neqz enim al
ta conspicere poterit oculus quem pulvis
claudit: Omni peccato peior ē auaritia ⁊ amor pecunie ꝛ.
vnde ⁊ per salomonē dicit: Nihil est sceleslius ꝯ amare
pecuniā: hic enim animam suam venalem facit quoniam
i vita sua piecit intima sua. Cupiditas oium criminū mā
ē: Uñ ⁊ apostolus ait. Radix omniū malorū cupiditas est
quā quidam appetentes errauerūt a fide. Si ergo succidi
tur radix criminū nō pullulant cetere soboles peccatorū.
Multi cā cupiditatis terrene etiā ipsā fidē abnegauerūt.
Cupiditas eni christū vēdidit: Nā et plerisqz trā i rebus
alienis ē desiderium. vt etiā homicidiū perpetrare nō ve
reantur sicut Achab q appetitu cupiditatis sue sāguinis ex
pleuit effusionē. Sepe iniqui mala que concupiscūt asse
quuntur quatenus de affectu mali desidery fortius puniā
tur. Electos aūt suos deus non dimittit ire i desideriorz
malorz perfectionē: sed i dolorē mētē conuertit eorū p eo
q⁹ i seculo nequiter appetūt: vt hac expientia respiscant et
conuertantur ad deū a quo mēte recesserunt. Deū ergo si
bi ppiciuz nouerit aduersari: qui qō tēporaliter cōcupiscit:
nō permittitur adipisci. Secreto aūt dei iudicio fieri cre
ditur: vt duri⁹ peāt bi quorū cupiditate effectus stati seq
tur actiōis. Nūquā saciari nouit cupiditas: Semp eni sua
r⁹ eget: ⁊toqz magis acquirit: tāto amplius q̄rit. nec solū
desiderio augēdi excruciatur: sed etiam amittēdi metu af
ficit. Inopes nascimur i hac vita: iopes recessuri sum⁹ de
hac vita. Si bona mundi huius peritura credimus: cur
peritura tanto amore cupimus? Plerisqz potentes tanta
cupiditatis rabie inflammantur vt de confinys suis paup
es excludant nec habitare permittant: Quibus recte per
propbetam dicitur. Ue qui coniūgitis domum ad domuz
et agrum ad agrum copulatis vsqz ad terminum loci. Nū
quid soli vos habitabitis in medio terre. Tales quip
pe homines infernum: idest diabolum rapere ad perditio
nem idem propheta consequenter annunciat dicens. Pro
pterea dilatauit infernus animam suam ⁊ aperuit os suuz
absqz vllo termino: et descendent fortes eius et sublimes
gloriosiqz eius ad eum. Nec mirum q⁹ morientes inferni
ignibus deputentur: qui viuentes flammam cupidita
tis sue minie extinxerunt. Qui desiderio cupiditatis ex
estuant flatu diabolice inspiratiōis vtuntur: Accendit eniz
mentem eue superbia: vt de ligno vetito manducaret. Ac
cendit cayn mentem inuidia: vt fratrem occideret: Accen
dit salomonem luxurie facibus: vt per amorem libidinis
idola adoraret. Accēdit achab cupiditate: vt homicidium
auaricie annecteret. His ergo inspirationibus diabolus
corda hominum occultis deprauat cupiditatibus.

¶ De gula La. XLII.

Prima cōcupiscentie suggestio panis ē: cui
si minime cedit: diuersa edacitatis deside
ria cōprimunt. Unde ⁊ daniel panē inquit
desidery non comedi. hoc ē eius cōcupisce
tiam nō ipleui. Prima ē luxurie materies:
saturitas panis. vñ ⁊ ppheta sodomam de
satietate panis accusat dicēs. Hec fuit iniq
tas sodomorum: supbia: saturitas panis ⁊ abundantia aque
Panē qppe sodomite imoderate sumētes i turpitudines
desilire flagitiorū: atqz inde meruerūt comitāte supbia
celestibus aduri icēdys: ex quo modū nō tenuerunt edaci
tatis. Utile ē cauere gulā ciborūqz cōcupiscentiā. Quid. n.
tam noxium ꝯ vt anim⁹ seruiat ventri ⁊ esce: que sunt de
struenda testāte apostolo ac dicente: Deus autem ⁊ būc ⁊
hāc destruet. Proxima ē ventri libido: sicut loco sic vitio.
Ubi enim ventris cura ibi ⁊ eoꝛ que circa ventrē sunt pro
xima. In ordine nāqz membrorz genitalia ventri iunguntur.
Dūcqz vnū ex bis imoderate reficitur: aliud ad luxuriaz ex
citatur. Non ad luxuriam vel ad satietatem: sed tantūmo
do vt corpus sustentetur: epulis est vtendum. Nam vt pbi
losophi dixerunt: cibandus est venter vt cōtineat aiam: nō
vt corrumpat. Qui nimium cibis vtuntur: quanto magis
ventrem pascunt: tanto amplius sensuz mentis obtundūt.
Nam greci dixerunt ex crasso ventre subtile sensum gigni
non posse. Nam gule saturitas nimia aciem mentis obtun
dit: ingenium qꝫ hebescere facit. Libidinis ignes ciborum
fomite increscunt. Corpus autem qō abstinentia frāgit: tē
tatio non exurit: Unde ⁊ tres pueros abstinētes flāma ba
bilony incendy ⁊ si tetigit non cōbussit: qz nimirū ⁊ si desi
derioꝛum carnalium ignis abstinentiū mētes iflāmat vsqz
ad consensum tamē cōcupiscentie vt operis nō exurit. Qui
abūdantia ē epularum ardētis diuitis icēdat suppliciū: cu
ius tanta in inferno inter ignes erat iopia: quanta hic epula
rū fuerat copia. In hoc .n. seculo esurire ⁊ sitire noluit: ppea
illic inter flāmas sitiēs: stillā aque q̄sinit nec meruit. Cōsi
derandum ꝯ vehemēter arguantur cōmessatio ⁊ supruosa
cōuiuia. Nā p ppbetā cōminat dns: se non banc relaxare
iniqtatē bis g eā libenter ambiunt. Dicit. n. p Esaiam pro
phetā. Ecce gaudiuz ⁊ leticia occidere vitulos ⁊ iugulare
arietes: comedere carnes ⁊ bibere vinū. Si dimittet iniq
tas bec vobis donec moriamini. Sic oēs carnales cupidi
tates p abstinētiā resecantur: ita oēs aie virtutes edacita
tis vitio destruunt. Inde ē q⁹ ⁊ princeps cocoꝛ muros bie
rusalē subuertit: qz ⁊ venter cui seruit a cocis: vrutes aie ō
struit. Neqz eni posse quēpiā virtutū pfectionē attingere:
nisi pus vētris edomauerit igluuiē. Nemo pōt dñari cete
ris vitys: nisi prius igluuiē ventris restrinxerit. Nec gsqz
facile poterit a semetipso spūs imūdos expellere: nisi p ab
stinētiā gule. Tūc eni hostes g ex nos sunt a nobis foztius
supant: qñ prius q̄ itra nos sūt vitia extinguūt. Nā frustra
foris agit bellū: q intus bz piculū. Nō qualitatem ciboz
sed eorū cupiditatē canendā. Naz sepe accuratius ꝓpara
te: sine gule cōcupiscentia degustant: ⁊ sepe abiecta ⁊ vilia
edēdi cupiditate sumunt. Sicqz fit vt non sit in culpa cibo
ruz qualitas: sed illud reputetur in vitium qō cū desiderio
degustat. Quattuoꝛ sunt genera distinctionū in gule appe
titu. id est qd: qñ: quātū: ⁊ qūo apppetat. Quid ad rem ipaz
pertinet q apetitur. Quādo: si ante legitimuz tps qd appe
tatur. Quantū vo ad imoderationem refertur. Quomodo
ad spatiētiam festinationis ascribitur. Nullus bōini tam
importunus exactoꝛ est ꝯ venter: q quotidianā refectionez
quotidiana famis exactiōe adipiet. Cū ceteris eni vitys: ⁊
si interdum nascimur: interdum tn cū eis non morimur.
Cū isto aūt ⁊ nascimur: cum isto ⁊ morimur. plerūqz volup
tas vescendi ita sub obtentu necessitatis subrepit: vt dum
putatur seruire necessitati: voluptatis desiderio seruiatur:
nec facile discernitur vtruz qō accipiatur gule an indigen
tie deputetur

¶ De ebrietate. La. XLIII

Sca crapulā: por⁹ ebrietatē generat. Ebrie
tas aūt prurbationē gignit mētis: furorē coz
dis: flāmam libidinis. Ebrietas ita mētem
alienat: vt vbi sit nesciat. Unde ēt ⁊ maluz
non sentitur qō p ebrietatē cōmittitur. Ue
rum ē q⁹ iuxta ꝓbetam fornicatio ⁊ ebrie
tas aufert cor. Fornicatio eni sicut ait salo
mon infatuat sapientem. Ebrietas sicut in lotb sensus ⁊ ra
tionem captiuat. Unde in prouerbys. Potētes inquit qui
iracundi sunt vinum non bibāt: ne cum biberint obliuisca
tur sapientiam. Plerisqz laus ē multum bibere ⁊ non ebri
ari. Audiant bi aduersū se dicentē propbetam: Ue qui po
tentes estis ad bibendum vinū: ⁊ viri fortes ad miscēdaz
ebrietatem. Uino multo deditos ⁊ luxuriose viuentes esa
ias sic arguit dicens: Ue qui consurgitis mane ad ebrieta
tem sectandā ⁊ potandum vsqz ad vesperuz vt vino estue
tis. De talib⁹ ⁊ alio loco dicit. Ue tibi ciuitas cuius rex iu
uenis est: ⁊ cuius principes mane comedūt. Multi enim a
mane vsqz ad solis occubitum ebrietati ⁊ gule voluptatib⁹
deseruiunt nec intelligunt cur nati sunt: sed consuetudine
beluina detenti luxurie tn tota die epulisqz inseruiūt. Cla
mat iobel ꝓpbeta bis qui ebrietati deseruiunt dicēs. Exp
gissimini ebry ⁊ flete: ⁊ vlulate omnes qui bibitis vinū in
dulcedine. Quo testimonio non ait tn: flete omnes qui bi
bitis vinum: vt bibere oino non liceat: sed adiecit in dulce
die: qō ad voluptuosam pertinet ⁊ prodigam effusionem.
Nam quantum satis ē necessitati edocet timotheū bibere
apostolus dicens. Uino modico vtere. Non solum ex vino
iebriantur homines: sed etiā ex ceteris potandi generibus
q̄ vario mō cōficiunt. Unde ⁊ naçareis g se sanctificabant
dño: preceptū est vinum ⁊ siceram non bibere. Utraqz eni
statum mentis euertunt ⁊ ebrios faciunt: luxuriam quoqz
carnis vtraqz equaliter gignunt. Quidam continētes sicut
panem cum pondere edunt: ita ⁊ aquam cum mensura su
munt: asserentes ad castimoniam carnis etiam aque absti
nentiam conuenire.

¶ De abstinentia La. XLIIII.

Hoc est perfectum ⁊ rationabile ieiunium.
quando noster homo exterioz ieiunat ⁊ in
terioz orat. Facilius per ieiuniuz oratio pe
netrat celum. Tunc enim homo spiritalis
effectus angelis coniungitur. deoqꝫ liberi
us copulatur. Per ieiunium etiam occulta
mysteriorum celestiū reuelantur. diuinicz
sacramēti archana panduntur. Sic nāqz daniel angelo re
uelante mysteriorum sacramenta cognoscere meruit. Hec
enim virtus ⁊ angelorum manifestationes ⁊ eorum annū
ciationes ostendit. Jeiunia fortia tella sunt aduersus ten
tamenta demoniorum. Lito enim per abstinentiam deuin
cuntur. Unde etiam dominus et saluator noster eorum in
cursus ieiunys et orationibus premonet superare dicens.
Hoc genus non eycitur nisi per orationem et iciuniū. Im
mundi eni spūs ibi sese magis inyciūt vbi plus viderit esca
et potū. Sācti ꝯ diu in huius seculi vita habitāt: desiderio
superni roris corpus suum aridum portant. Uñ et psalm⁹
Sitiuit inqt in te anima mea ꝯ multipliciter et caro mea.
Caro enim tunc deum sitit: qñ per ieiuniuz abstinet et are
scit. Abstinentia et viuificat et occidit: viuificat animam:
corp⁹ necat. Sepe abstinentia simulate agitur: ieiuniaque
per hypocrisim exercentur. Quidam enim mira inedia
corpis suum laniant exterminantes: sicut ait euangeli
um facies suas: vt appareant hominibus ieiunantes.
Ore nanque pallescunt: corpore atteruntur: cordis alta

fuspiria ducunt. Ante mortē quoq; mortiferis supplicijs tradūt. tantūq; miseri laboris exercitū nō p dei amore: s; pro sola humane laudis āmiratione sectātur. Quidā icredibiliter abstinēt vt hōibus curiosis sācti appareāt s; hoc bonū abstinentie talib⁹ nō est virtus reputanda: sed vitiū: q; bono male vtuntur. Ieiuniū ⁊ elemosyna in abscōdito eē amant: vt solus deus qui ispicit oīa: meritum operū bonorum rependat. Nā qui ea sub populari manifestatione faciunt: nequaq; a deo iustificātur. q; iuxta sermonē euangelicū: mercedē suam ab hoībus recipiunt. Ieiunia cū; bonis opib⁹ deo acceptabilia sūt. Qui aūt a cibis abstinent ⁊ praue agunt: demones imitantur: quibus esca non ē. ⁊ neqtia semper ē. Ille enī; bene abstinet a cibis qui ⁊ a malitie actibus ⁊ a mundi ieiunat ambitionibus. Qui execratiōis studio non abstinentie voto ab escis carnium se suspendūt hi potius execrādi sunt: q; dei creaturam vsibus humanis concessā reyciūt. Nihil enim fidelibus iquinatum: nihilq; eē indicat imundū. paulo attestāte apostolo: Oia munda mūdis. coinquinatis aūt ⁊ infidelib⁹ nihil est mūdū: s; polluta sunt eorum ⁊ mens ⁊ cōscientia. Spernitur ieiunium qd in vesperum deliciosa repletione ciboꝝ reficitur. Neq; enim reputanda ē abstinētia. vbi fuerit ventris saturitas subsecuta. Spernit ieiuniū qd in vesperū delicijs cōpēsat. dicente esaia ppheta: Ecce in die ieiunij vestri inuenietur voluptas vrā. Uoluptas eni delitie intelligunt. Sicut eni repetitio debiti ⁊ lites: ⁊ cōtentio: ⁊ pcussio. ita ⁊ delitie improbantur a ppheta in ieiunio. Tota enim die epulās i cogitatione ruminat: qui ad explēdā gulā; vespere sibi delicias pparat. Non est corpori adhibēda imoderata abstinentia. ne dū amplius grauat caro pondere iedie. malū; agat postea: nec bene facere incipiat. ⁊ que addicit: vt vsu mali careat. simul ⁊ boni officiū. dum plus pmit perdat. Sollicita igitur discretiōe carnis est moderanda materies. s. ne aut integre extinguatur: aut imoderate laxetur. Infirmitate carnis nimia preualēte ad pfectionē ptigere nemo pōt. Nā q̄uis sanctitatis amorem quisq; habeat: exequi tamē non valet operis meritum cui intentiōe cordis deseruire conatur. Corporis debilitas nimia etiam vires anime frāgit. mentis quoq; ingeniū facit marcescere: nec valet gcq; boni p imbecillitatem perficere ne dum quid nimis. Na; quicqd cum modo ⁊ temperamento fit. salutare est. gcqd autem nimis ⁊ vltra modum est. pernitiosum fit. studiūq; suum in cōtrarium vertit. In omni ergo opere modum ⁊ temperamentum o; habere. Nam omne qd excedit periculosum est. Sicut aqua que si nimios imbres prebeat: nō solum nullum vsum adhibet: sed ēt piculū exhibet.

¶ Finit liber secundus de sūmo bono sancti Isidori hispalensis episcopi.

¶ Incipit liber eiusdem terti⁹ de flagellis dei. a. I.

Iuine sapientie subtilitas, sicut interi⁹ vt testis scrutat conscīētias ita exteri⁹ vt iudex irrogat penas: vt veru; sit testimoniū pphete: q; ipe ē testis ⁊ iudex. Miserē dñe Isidoro indigna agenti ⁊ indigna patienti. assidue peccanti ⁊ tua flagella q̄tidie sustinenti. Ordinata ē miseratio dī q̄ prius hic hoiem p flagella a peccatis emendat. ⁊ postea ab eterno supplicio liberat. Electus enim dei dolorib⁹ vite huius atterit vt perfectior vite future lucretur. Nequaq; deus deliquēti parcit. qm peccatorē aut flagello tēporali ad purgationem serit: aut iudicio eterno puniendū relinqt. aut ipe i se homo penitēdo punit qd male admisit. Ac pinde ē q deus delinquenti non parcit. Iuste tpalia flagella ad eterna pficiunt gaudia. ideoq; ⁊ iustus i penis gaudere debet ⁊ impius in psperitatibus timere. Neq; iusto neq; reprobo deus misericordiā ⁊ iusticiā subtrahit. Nā ⁊ bonos hic p aflictionē iudicat. ⁊ illic remunerat p miseratione: ⁊ malos hic remunerat p temporalē clemētiā. ⁊ illic punit p eternā iusticiā. In hac eni vita deus parcit ipijs: ⁊ tñ nō parcit electis: in illa vita parcit electis: non tamen parcit impijs. Periculosa ē securitas i hac vita maloꝝ. ⁊ bonoꝝ dolor trāgll⁹. Nā iniquus post mortem ducitur cruciandus: iustus vo dormit post laborē securus. Non tñ de corporalibus passionibus: sed etiam de spiritalibus oportet intelligi: vt quanto gsq; aut in corpore aut in mente flagella sustinet. tāto se in fine remunerari speret. Sepe occulto dei iudicio extra flagelli correptionē sūt reprobi in hoc mundo: dūq; multa dānabilia cōmisisse videant: despecti tamē a deo nullo emendationis verbere feriunt. Plus corripit flagello q a deo diligitur si peccauerit. dicente ppheta. Tantūmodo vos cognoui ex oib⁹ nationibus terre: iccirco visitabo super vos oēs iniquitates vestras. Quem enim diligit dominus corripit flagellat autem omnem filiū quē recipit. Ualde necessarium est iustū; in hac vita ⁊ vitijs tentari ⁊ verberari flagello: vt dum vitijs pulsatur: de virtutib⁹ nō supbiat. Dū vo aut animi aut carnis dolore atteritur a mundi amore retrahat. tentari aūt o; iustū sed tētatiōe plage nō tētatione luxurie. Duri⁹ circa suos electos i hac vita deus agit: vt dū fortioribus flagelli stimulis feriūtur: nulla oblectamēta psentis vite delectēt: sed celestē patriā: vbi certa requies expectat: idesinēter desiderēt. Electos vite istius aduersitate pbari vt fm petrū iudiciū a domo dei icipiat: dū in hac vita electos suos deus indicij flagello castigat.

¶ De gemina percussione dei. Capitulum. II

Gemina pcussio ē diuina. Una i bonā partē qua pcutimur i carne vt emēdemur. Altera qua vulneramur i cōscia ex charitate vt deū ardētius diligamus. Gemino more de⁹ respicit vel ad veniā vel ad vindictā. Ad veniā sicut petrū. ad vidictā sicut dū facta sodomorū se descensuꝝ ⁊ visuru; testatur: Trimoda rōne deus quos voluerit pcutit id ē ad dānationē reprobos. ad purgationē quos errare videt electos: ad ppagādā meritorū gloriā iustos. Primo nāq; mō egypt⁹ cesa ē ad dānationē. Secūdo mō pauper lazarus ad purgationē. Tertio mō pcussus ē Iob ad pbatōnē. Flagellat hō plerūq; a deo añ peccatū ne malus fit. vt paulus q sathāe angelo istigāte carnis tolerabat stimulos. Flagellat etiā ⁊ post peccatū vt corrigat sicut ille i apostolo q tradit⁹ est sathane i iteritū carnis vt spūs salu⁹ eēt. Non tamē iuste murmurat ēt q nescit cur vapulat. nā de⁹ iō plerūq; iustū flagellat: ne de iustitia supbiēs cadat. In hac vita de⁹ tāto magis studet vt parcat quāto magis expectādo flagellat: Sed alios feriēdo corrigit. alios vo feriendo iterficit feriēdo nāq; corrigit ō gb⁹ dicit: Ego quos amo arguo ⁊ castigo. Alios feriendo perimit. quos icorrigibiliter deliquētes aspicit: quosq; nō iā sub disciplina vt filios pater: sed districta dānatiōe vt hostes ⁊ aduersarios pcutit. De qbus dicit flagello iimici pcussi te castigatiōe crudeli. Et iterū: Quid clamas ad me sup cōtritione tua: isanabilis ē dolor tuus. Uñ vnusquisq; festinet ⁊ timeat ne simul feriatur vita eius cū culpa. Flagellū nāq; tūc delet culpā cū mutauerit vitam. Nā cuius mores nō mutat actiones nō expiat. Ois diuia pcussio aut purgatio vite psentis ē: aut initiū pene sequentis. Nā qbusdā flagella ab hac vita ichoant ⁊ i eterna percussione pdurāt. Unde p moysen domin⁹ dicit. Ignis exar

sit in ira mea ⁊ ardebit vsq; ad iferos deorsu;. A quibusdā dici solet: Nō iudicat deus bis in idipsu;: qui tñ nō attēdūt illud qd alias scriptū est: Iesus populū de terra egypti liberans: secūdo eos q nō crediderūt pdidit. Quāuis eni si vna culpa bis nō pcutitur: vna tamē pcussio intelligit: que hic cepta illic pficitur: vt in his qui omnino nō corrigunt: pcedentiū pcussio flagelloꝝ: sequētiū sit initiū tormētoꝝ. Hic est qd in psalmo scribit: Operiantur sicut diploide cōfusione sua. Diplois eni duplex vestimentū ē: quo figuraliter induunt qui ⁊ tēporali pena ⁊ eterna damnāt. Unde ⁊ Hieremias ait: Contritio sup cōtritionē. i. gemina damnatio: ⁊ hic ⁊ in futuro seculo. Et idem alibi: Duplici cōtritione contere eos. i. gemina pena: presenti scilic; ⁊ futura. Quibusdā secreto dei iudicio hic male est: illic bene: scilic; vt du; hic castigati corrigūtur: ab eterna dānatōe liberēt. Quibusdā vero hic bene est: illic male: sicut diuiti illi accidit: q hic potētie claritate conspicuus: post mortē gehēne incendijs traditur cruciandus. Porro qbusdā ⁊ hic male ⁊ illic male ē: q; corrigi nolentes: ⁊ flagellari in hac vita incipiūt: ⁊ i eterna pcussiōe damnant. In tanto quosdā imergi desperationis profundo: vt nec p flagella valeāt emēdari. De qbus recte per prophetā dñs dicit: Frustra percussi filios vestros: disciplinam nō receperūt. Plerūq; iustus plangit: q; nescit vtru; pro omnibus suis peccatis presentia patiatur flagella: an pro vno tñ: ⁊ nescit que sit culpa illa pro qua meruit eiusmōi pati supplicia: ⁊ pro ipso ambiguo maxime in merore versat. Quāuis flagella presentia iustū a peccatis absoluūt: adhuc tñ sub metu vindicte turbat: ne instantes ei plage nō sufficiāt ad purgāda delicta. Proinde ergo dū presentia patit ⁊ futura ptimescit: quodāmō sicut ait propheta: pro suis peccatis duplicia recipit.

¶ De infirmitate carnis. Cap. III.

Esse nonnullos eiusdem qualitatis homines qui nesciant corrigi nisi alios viderint flagellari: sicq; proficiunt comparatiōe malorum: dum sibi id accidere timent in quo deperire alios vident. Quosdam deus videns nolle proprio voto corrigi: aduersitatum tangit stimulis: quosdam etiam presciens multum peccare posse: in salutem flagellat eos corporis infirmitate ne peccēt: vt eis vtilius sit frangi languorib⁹ ad salutē anime: q̄ manere incolumes ad damnatōe;. Uisitatio dei nec semp i bonū accipitur: nec semper in malū. In bonū eni accipitur: sicut est illud: Uisita nos i salutari tuo. In malū vero: iuxta illud: In tēpore visitationis sue peribunt. Tribus ex causis ifirmitates accidunt corpori. i. ex peccato: ex tentatione: ⁊ ex itēperātie passiōe s; huic tñ nouissime humana potest medicia succurrere: illis vo sola pietas diuine misericordie. Qui valentiores sunt ⁊ sani: vtile est illis infirmari ⁊ nō peccare: ne p vigorem sanitatis illicitis sordidentur cupiditatum ⁊ luxurie desiderijs. Duritia que mentem premit nec sentitur: vtiliter mutatur i carne vt sentiatur atq; intellecta emendetur. Nam citius vulnera carnis sentiuntur q̄ anime. ideoq; per carnis flagella errantes citius corriguntur. Hoc quippe indicant in pauli oculis squame infidelitatis: que dum mutate sunt per icrepationem i oculis carnis: cōfestim resoluta est duritia mentis. Est pernitiosa sanitas que ad inobedientiam homine; perducit. Est ⁊ salubris infirmitas que per diuinam correptionem mentem a duritia frangit. Languor anime: id est peccatorum infirmitas pernitiosa est: de qua etiam apostolus ait: Quis infirmatur ⁊ ego non infirmor? Quis scandalizat ⁊ ego non vror? Nam infirmitatem carnis vtilem esse idem apostolus approbat dicens: Quando infirmor tunc fortior sum.

¶ De tolerantia diuine correptōis. Cap. IIII.

Murmurare in flagellis dei peccator homo nō debet: q; maxime per hoc q corripitur emendatur. Unusquisq; aute; tunc leuius portat quod patitur: si sua discusserit mala pro quibus illi ifertur retributio iusta. Discat nō murmurare q mala patitur: etia; si ignorat cur mala patiat: ⁊ p hoc iuste se pati arbitret p qd ab illo iudicat: cuius nunq; iniusta iudicia sunt. Qui flagella sustinet ⁊ cōtra deū murmurat: insticia; iudicantis accusat. Qui vero se cognoscit a iusto iudice pati qd sustinet: etiā si pro quo patitur ignoret: per hoc iam iustificatur: per qd ⁊ seipsu; accusat ⁊ dei iusticiā laudat. Du; ex rebus psperis vtilia iustus exempla prestat hominib⁹: necesse est eū iteꝝ ⁊ aduersitatib⁹ tangi: quatenus eius patientia cōprobet: vt denuo fortitudinis documenta ex eo sumant hij q prosperitatis eius temperantia; agnouerunt. Qui passionib⁹ anime isidiante aduersario cruciat: nō iccirco se credat alieāri a xpo: q; talia patit: s; magis p hoc deo cōmendabilē se esse existimet si dū hec patitur laudet deū potius nō accuset. Ad magnā vtilitatē diuino iudicio mēs iusti diuersis passionū tentationib⁹ agitat: pro qbus si deo grās egerit: sueq; culpe q talia dignus sit deputauerit: hoc qd ex passiōe tolerat: ei pro virtutib⁹ reputabit: q; ⁊ diuinā agnoscit iusticiam: ⁊ suam culpā intelligit.

¶ De tentationibus diaboli. Cap. V.

Multis calamitatū tentationib⁹ mens iusti in hac vita pulsat. Uñ ⁊ optat ab hoc seculo funditus euelli quo ⁊ erūnis careat: ⁊ futuram illic securitatem iueniat. Inter eas penas quas iustus i corpore patit: atq; eas q̄s mēte p fraudē diaboli tolerat multu; iter est. Nā grauius fert quas interius luget: q̄ eas quas exteri⁹ sustinet. Has eni; ⁊ loco euitat ⁊ tpe: illas vero nec loco nec tpe pōt euitare. Nam ampli⁹ tentat electos diabolus q̄ dei voluntas pmittit. Tentādo aūt scōrū pfectib⁹ seruit: ⁊ si nolēs: vtilitati tamē sanctoꝝ seruit diabolus: qñ eos tentatōib⁹ suis nō decipit: s; poti⁹ erudit. Nā tentatōes quas ille ad humanū interitū mouet: iterdū xps ad exercitiū virtutū salubri vtilitate cōuertit. Insidie diaboli atq; astutie q̄uis huc atq; illuc querētes quē deuorēt diffundant: a potestate tñ diuina nō egrediūt ne tantū noceāt quātū maliciose contendūt. Nam qūo sanctoꝝ virt⁹ tanta tolerare potuisset: si superna dispensatio pio moderamine nequitiā demonū nō refrenaret? Et lic; diabolus tētationē iustis semp inferre cupiat: tñ si a deo potestatē non accepit: nullatenus adipisci pōt quod appetit. Uñ ⁊ oīs voluntas diaboli iniusta ē: ⁊ tamen pmittēte deo omnis potestas iusta. Ex se eni tētare quoslib; iiuste appetit: s; eos qui tentandi sunt: ⁊ prout tentandi sunt: non nisi tentari de⁹ iuste pmittit. Unde etia; in libris regū de diabolo scriptū ē: q; spiritus dñi malus irruebat i saul: vbi iuste querit: si domini: cur malus: si malus cur dñi dicat? S; duob⁹ verbis ɔprehensa ē ⁊ dei potestas iusta: ⁊ diaboli volūtas iniusta. Nā spūs malus p neqssimā volūtatē: ⁊ idē spūs dñi p acceptā iustissimā potestatē. Diabolus nō ē imissor: s; icētor potius vitioꝝ. Neq; eni; alibi cōcupiscētie fomēta succendit: nisi vbi prius praue cogitatōis delectatōes aspexerit: q si a nobis spernit: sine dubio ille ɔfusus abscedit: statimq; frāgunt iacula ɔcupiscētie eius: cōtēpteq; iacent: ⁊ sine luce faces illi⁹. Sollicite hostis isidias itelligere pariter ⁊ cauere dei seruū o;: sicq; inocētia vite existere simplicē: vt tñ opōteat cū simplicitate eē prudētē. Qui prudētia; simplicitati nō miscet: iuxta ppheta colūba ē seducta nō hñs cor. Sed iō colūba: q; simplex. iō aūt cor nō hñs: q; ignara prudētie ē. Sepe fraus sathane sanctoꝝ cordib⁹ aperit: qñ p specie; boni angelū se simulans lucis: dum nitit electos decipere

detegit̄ atq3 cōtenit̄. Sic ⁊ verba fallacis doctrine deus
sanctos suos facit intelligere: quatenus diabolicū errorem
interi⁹ cognoscāt ac sollicite caueant. Discretio sanctoꝝ tā
ta esse d3 vt inter bonum ⁊ malū prediti rōne dyiudicēt: ne
eos diabolus p speciē boni fallat. Hec est enim pcunctatio
iosue dicēt̄: Noster es an aduersarioꝝ? Propter hoc ⁊ hie
remie dicit̄: Si separaueris preciosū a vili: quasi os meū
eris. Tunc enim bene de se iudicant sancti qñ ab eis deus
fallacia demonū tentamēta facit intelligi. Multi decipiū
tur a diabolo: ⁊ ignorāt se eē deceptos: Osee prophete testi
monio declarante: Comederūt inqt alieni robur eius ⁊ ipe
ignorauit. Alieni nāq3 maligni spūs significāt̄ qui virtutes
mentis comedūt: s3 hoc corda negligentiū nō intelligunt.
Tāq3 inermis diabolus vincit̄: qñ de aperta iniquitate ho
minem deprauare conat̄. Armatus vero tūc incedit: dū3 p
speciem sanctitatis ⁊ virtutis ea que sancta sunt destruit:
qñ ⁊ qui decipit̄ sua detrimenta non sentit: sed tāq3 sint vir
tutes que sunt vitia sectat̄ ⁊ diligit. In oculis carnaliū dia
bolus terribilis est: in electoꝝ oculis terror eius vilis ē. Ab
incredulis vt leo timet̄: a fortibus in fide vt vermis contē
nit̄: atq3 ad momentū ostensus repellit̄. Qui suggestiones
diaboli nō recipit: ī eius insidias minime transit. Nam faci
le in consequenti opere repellit̄: si pma oblectamenta illi⁹
respuant̄. Diabolus enim serpens est lubricus: cuius si ca
piti: id est prime suggestioni non resistit̄: totus in iterna cor
dis dum non sentit̄ illabit̄. Tentationū diabolicaꝝ initia
fragilia sunt: que si non caueant̄: s3 per vsum ī consuetudi
nē3 transeant: ī nouissimis fortiter conualescunt. ita vt aut
nunq3 aut cu3 difficultate vincantur. Cu3 ī tota vita diabo
lus hoiem preuaricari cupiat: amplius tamē ī fine molitur
decipere. Hinc est quod ī pncipio cōtra prothoplastum ser
penti est dictū. Et tu isidiaberis calcaneo eius: qr nimirum
hoiem quē diabolus ī cursu preterite vite non decepit: ī no
uissimis supplantare disponit. Proinde q̄uis quisq3 sit iu
stus: nunq3 necesse est vt sit ī hac vita securus: sed semp hu
milis caueat: semperq3 ne ī fine corruat sollicitus pertime
scat. Diabolus suis fautorib⁹ blanditur: dei vero seruis mo
litur tentamenta contraria: exemlo dñi: q se post baptismū
passus est a diabolo tentari. Diabolus sanctos omnes non
tenendo possidet: sed tentando persequit̄. Nam: qr non in
eis itrinsecus regnat: contra eos extrisecus pugnat. Et q in
trinsecus amisit dominiū: exterius ꝯmouet bellū. Tūc cō
tra eum quē possidet diabolus acrius seuit: quādo se virtu
te diuina ab eo expellendū cognoscit. Unde immūdus spi
ritus tūc decerpsit grauius pueꝝ in quo habitabat: quādo
ad xpi imperiū exire ab eo coactus est. Quod factum ⁊ ad
iob verba respicit: vbi ī nouissimis vehemoth caudā suam
q̄si cedrus astringit. Plus contra eos diabolus diuersis tē
tationibus isistit qui possunt ⁊ alijs sua vtilitate prodesse:
vt dum illi impediunt̄: nō proficiant q docendi sunt. Ma
lignus spūs hoc qd intra nos mundare cupimus: sine inter
missione tentat iteꝝ sordidare. Sācti aūt eoꝝ isidias pre
sago spū precognoscūt: ⁊ qcqd ī semetipsis terrenū sentiūt
idesinēter operib⁹ sanctis exhauriūt: vt de intimis puri in
ueniant̄. Eodē blandimēto decipiunt̄ nūc per diabolū ho
mies: quo prothoplasti ī paradiso sūt decepti. Multis eni3
vitioꝝ prestigijs mentes reproboꝝ tentādo deludit. Nūc
enim promissis decipit: nūc rebus transitorijs quasi neces
sarijs illicit: nūc ēt ipsa īferni supplicia q̄si leuia ⁊ trāsitoria
suggerit: q̄ten⁹ miseꝝ corda in cupiditatē lasciuiāq3 dissol
uat: secūq3 ad tartara ducat. Argumēta machinationū ma
larūq3 cogitationu3 semina que in cordibus hoium diabo
lus fundit: ita sepe vndiq3 captā implicāt mentē: vt ex qua
parte euadere qsq3 tentauerit: sine periculo exire nō possit:
veluti si iures hoc facere: quod si feceris pecces: si non fece
ris reus piurij sis. In tāto ergo mali discrimine vt euaden
di adit⁹ pateat: minora potius eligenda sunt: vt maiora vi
tent̄. Diabolus quādo decipe queq3 querit: pri⁹ naturā vni
uscuiusq3 intendit ⁊ inde se applicat: vnde aptū hominē ad
peccandū inspexerit. Ex ea parte hoies diabolus tentat q̄
eos p excrescente humore facile inclinari ad vitia ꝯspicit:
vt s̄m humoris ꝯspersionē adhibeat ⁊ tētationē. Lege ba
laam q in figura diaboli contra populū dei ex ea parte pre
cepit pniciosos pretendere laqueos: ex q̄ sensit eos facili⁹
esse lapsuros. Nam ⁊ qui aqua3 alicubi deducit: non ea3 p
aliā partē mittit nisi vbi ipetū eius intenderit. Nullus cul
pa3 existimet quā ex conspersione ppria sustinet: s3 quan
tum valet contra id qd tolerat pugnet. Nam si compassiōi
ceditur: tentatiōi vel vitio nequaq3 resistit̄. Ideo diabolus
in sacris eloquijs vehemoth: id est animal dicitur: qr de ce
lis lapsus ad terras cecidit: iuxta psalmistam iumentis in
sipientib⁹ comparatus. Ideo leuiathā: id est serpēs de aqs
dicitur: qr ī hui⁹ seculi mari volubili versatur astutia. Auis
vero propterea nominat̄: qr per supbiam ad alta sustollit̄.
Et recte his trib⁹ vocabulis appellatur: qr p suo merito ae
re3 quasi auis p carcere meruit: vehemoth terrā: qr vt ani
mal brutu3 in imis delectat̄. serpēs eo q in hui⁹ seculi ma
ri insana iactet̄ fluctuatiōe. Ex inde eni3 q p membra sua
diabolus operat̄: sortitur vocabula: ita vt qd singuli agūt
incitante illo ipse nominet̄ ex eo. Quem enim non decipit
diabolus: vnde animal est: hoc est: per carnis luxuriam ten
tat: vnde serpens est: hoc est: cupiditatis ac nocēdi malicia.
Quem autem nec sic decipit: insidiat̄ ei: vnde auis est: hoc
est: superbie ruina. Undiq3 enim dolos preparat quousq3
inueniat viam per quam incautum decipiat. Aliud est in
trare mentē cuiusq3 diabolū: aliud vero ībabitare: na3 ⁊ in
cordibus sanctoꝝ diabolus ingredit̄ dum malā suggestio
nem insinuat: s3 nō habitat in eis: qr in suo corpore non eos
transducit. Qui vero in corpore ei⁹ sūt: ipos ībabitat: qr ipi
sunt templū ei⁹. Et si subripiat mentib⁹ electoꝝ diabolus:
nō aūt ī eis regescit sic incordib⁹ reproboꝝ: nā calore fidei
mox excitatur vt exeat ab electis. Nonnulli quos iā auido
ore diabolus deuorauerat: rursus diuini iudicij occulta mi
seratōe ab ei⁹ ore eripiunt̄ ⁊ saluti restituūt̄. Nā sepe mul
tōs quos ātiquus hostis luxurie voragine īmersos tenuit:
potentia diuina p penitentiam ab eius faucib⁹ traxit. Quo
modo bonoꝝ interitu3 ppheta electā dicit eē diaboli escā
du3 alibi scriptū scit de illo: fenū sicut bos comedet: nisi q
in oculis dei fenū sunt q electus cib⁹ s̄m hoies esse vident̄.
Ac per hec q de bonoꝝ numero pereūt: apud hoies electi:
apud deū fenū existūt. Eū diabolus iā deglutisse dicit̄: quē
ia3 perfecto scelere deuorare videt̄. Eū vero quē nō deglu
tiuit operis pfectiōe: s3 tentationū illecebris mordet vt de
uoret: adhuc quasi in maxilla mandit. Uñ ⁊ paulus habet
stimulos carnis qbus humiliet̄: nō h3 peccandi perfectōe3
qua deglutiat̄. Os diaboli verba ei⁹ sunt. Uerba vero ei⁹
inspiratiōes occulte sunt: qb⁹ corda hoinm alloquēs occul
tis vrit cupiditatibus. Quidam ob incorrigibilē iniqtate3:
qr sponte non corriguntur: immundis spiritibus vexandi
traduntur: vt arripiendi eos demones corporaliter hēant
potestate3: terroribusq3 eoꝝ afflicti humilientur: peniteāt
⁊ saluentur. Sicut ⁊ apostolus corrinthijs scribēs dic̄. Tra
dere hō hominē sathāe ī interitu3 carnis vt spūs saluus sit
in die domini. Utile est enim quosdam peccantes vt ī ani
ma saluentur: sathane corporaliter deputari: quatenus ex
presenti correptione futurum iudicium timeant: ⁊ de cete
ro delinquere caueant. Quidam autem potestati demonū
ad emendationem deputantur: quidam vero despecti ad
solam perditionem traduntur. Nunq3 vacat diabolus ad
uersus hominem iustu3. Aut enim tribulationes cordis il
li exaggerat: aut dolores corporis suscitat. Hinc est qd apo
stolus ait. Datus est mihi stimulus carnis mee angelus sa

thane q me collaphizet. Sepe mentē iusti varijs vexatio
nū dolorib⁹ vis demonū cruciat: vñ ⁊ iterdū vsq3 ad despe
rationis angustiā coartatur. Permanēti aūt in dei amore
anime ⁊ ipsa talis angustia ad meritū proficit. Nam siue ī
animo siue in corpore p instinctū immundoꝝ spirituū que
libet aduersa iustus patiat̄: ex dei vtiq3 pmissu id patitur.
Qr si hoc ipsu3 ad dei gloriā humilis referat: ⁊ dicat qd pro
corpis passiōe iob dixit. Si bona suscepim⁹ de manu domi
ni: mala aūt q̄re nō sustineamus: iste qui sic loquitur nō se
paratur a deo: sed coniungitur: qualibet atroci angustia tor
queat̄. Multa iust⁹ aduersa in aīa patit̄ instigatiōe demo
nu3: s3 talib⁹ tētamētis perire a vita eterna nō potest: quia
prius dñs ad dānationē culpe nō reputat qd de sue maiesta
tis pmissu: nolēs q patit̄ portat. Nam ibi peccamus vbi cu
piditate vel volūtate deflectimur. Ubi vō violenter addi
cimur ⁊ si facinus aut flagitiū nō est: miseria tamē ⁊ p flagi
tio ⁊ facinore est. Sed qui deū pro irrogata laudat miseria:
cōmisso procul dubio caret facinore.

¶ De tētamentis somnioꝝ. Cap. VI.

PLerūq3 demones in noctibus occurrentes
humanos sensus per visiones cōturbāt: vt
formidolosos ⁊ timidos faciāt. Aliquotiēs
etiā ex desperatōe peccatoꝝ mentē cōuersi
per saporē cōturbant horridaq3 gehēne sup
plicia imittūt. Nōnūq3 aūt ⁊ aperta ipugna
tione grassantes humana corpora verberāt: qd tñ deo per
mittēte mal' fit ad vindictā: iustis ad tolerātie gloriā. Ple
runq3 īmūdi spūs eos quos incūbere in seculi amore cōspi
ciūt: dormiētes q̄dā vana spei psperitate illudunt. Quosdā
vō quos formidare aliqua aduersa presentiūt: dormientes
inani terrore cōcutiūt. Sicq3 miseroꝝ corda varijs illusio
nibus tētantes mō vana prosperitate demulcent: mō ina
ni formidine terrēt. Qui aūt nullis aut raris cōscij sunt de
lictis: aut nūq3 aut raro terrorib⁹ fatigant̄ nocturnis: s3 pa
cato somno quiescētes: interdū etiā p soporē queda3 archa
na ⁊ mystica cōtuent̄ ac vident. Qui vō corda sua grauiori
bus vitijs polluerūt: cōsciētie pauore illusi species tremen
das aspiciūt. Fallax eni3 imago mentes miseroꝝ diuersis
eludit imaginib⁹: ⁊ quos vigilātes in vitia trahit: dormien
tes fatigat: vt nūq3 securos requiescere sinat. Nōnūq3 etiā
electoꝝ mentes horrēdis imaginib⁹ somnioꝝ spūs immū
di terrificare conant̄: ⁊ quos vigilantes vitijs tentāt nec su
perant: acriter dormientes impugnant. Sancti aūt ⁊ si ad
momētū hō visionib⁹ cōmoueant̄: mox tñ euigilantes illu
sionū vanitates despiciūt: intētionēq3 suā protin⁹ ad deum
cōuertūt. Diuerse qualitates sūt somnioꝝ. Quedā eni3 ex
saturitate seu inanitione occrrūt: q̄ etiā per experientiā no
ta sunt. Quedā vero ex propriā cogitatione oriunt̄. Na3 se
pe q in die cogitamus: in noctib⁹ recognoscimus. Nōnulle
aūt visiones spirituū immūdoꝝ fiūt illusiōe: salomōe pro
bante. Multos inqt errare fecerūt somnia ⁊ illusiones va
ne. Porro q̄da3 iusto fiūt mō: id est superne reuelatōis my
sterio: sicut legit̄ in lege de ioseph filio iacob q per somnia
fratrib⁹ preferendus predicit̄: vel sicut in euangelio de io
seph sponsō Marie q vt fugeret cū puero ī egyptū somnio
admonet̄. Nonnūq3 ⁊ permixte accidūt visiones. i. cogita
tione simul ⁊ illusione: atq3 ite3 cogitatōe ⁊ reuelatōe. Da
niele dicente. Tu inqt rex cogitare cepisti in stratu tuo qd
esset futuꝝ post hec: ⁊ q reuelat mysteria ostēdit tibi q̄ futu
ra sūt. Et ide sepe ea in qb⁹ cogitationū nostraꝝ sensum
porrigimus: quodā mentis excessu reuelant̄ dū regescim⁹.
Quāuis nōnulla vā sint somnia: facile tñ credi eis nō opus
est: qr diuersis imaginationū q̄litatib⁹ oriunt̄: ⁊ vñ veniant
raro considerat̄. Ea3 facile igit̄ somnijs fides habenda nō
est: ne forte sathanas ī angelū lucis se transformans quēli
bet incautū fallat: ⁊ aliq̄ erroris fraude decipiat. Nōnūq3
interdum demones deceptoria fraude ita quosdam curio
sos obseruantesq3 illudūt: vt quedā somnia non aliter eue
niant q3 ostendunt̄. Ut eni in multis fallant: interdū ⁊ ve
ra pronūciāt. S3 q̄uis ita accidāt: contēnenda sunt ne for
te de illusione procedāt: recolētes testimoniū scripture di
centis. Si dixerint vobis ⁊ ita euenerit non credatis. Sō
nia similia sunt augurijs: ⁊ q ea intendūt reuera auguriari
noscūtur. Non esse vera somnia q̄ cogitans animus die no
ctuq3 sibi imaginatur. Mentes eni nostre nonnūq3 ipsa si
bi somnia fingunt. Sepe dum priora mala p triste3 memo
riam ad mentem reducūt̄: per hec gehenne vindictā in no
bisipsis recolendo imaginamur. Huiusmodi mētis imagi
natōes que aut de preteritis admissis: aut de futuris suppli
cijs memoria vigilantibus fiunt: ⁊ per visiōes somniaq3 oc
currūt: ⁊ cogitantiū mentes cōcutiūt. Nā vna vi memorie
fiūt vtraq3: siue vigilantib⁹ siue dormientib⁹ nob. Tali eni
āmonitōe horribili pauore etia3 per qetem ꝯcutimur: ⁊ q3
grauia sunt q̄ cōmisimus: ⁊ q3 dura q̄ ptimescimus: mentis
aspectu etia3 in somnio contēplamur: Non esse peccatum
quando nolentes imaginib⁹ nocturnis illudimur: sed tūc
esse peccatum si anteq3 illudamur cogitatōis affectib⁹ pre
ueniamur. Luxurie qppe imagines quas in veritate gessi
mus: sepe dormientibus in animo apparent: s3 inoxie: si nō
concupiscendo occurrant. Qui nocturna illusione polluit̄:
q̄uis ⁊ si extra memoriam turpiū cogitationū sese persen
tiat inquinatū: tñ hoc vt tentaret̄ culpe sue tribuat: suāq3
immundiciā statim fletibus tergat.

De oratione. Cap. VII.

HOc est remediu3 eius q vitioꝝ tentamētis
exestuat: vt quotiens quolibet tangit̄ vitio
totiens ad oratione se subdat: quia frequēs
oratio vitiorum impugnatione3 extinguit.
Tamen perseueranter intendere oportet
animū nostꝝ orādo atq3 pulsando: quousq3
importunas desiderioꝝ carnaliū suggestio
nes que nostris obstrepūt sensib⁹ fortissima intentōe supe
remus: ac tandiu insistere: quousq3 persistendo vincamus.
Nā negligētes oratōes: nec ab ipso noie impetrare valent
qd volūt. Qñ quisq3 orat: sanctū ad se spm̄ aduocat. At vbi
aduenerit: confestim tentamēta demoniꝝ que se mentib⁹
humanis imergūt: presentiā eius ferre nō sustinentes effu
giūt. Oratio cordis est non labioꝝ. Neq3 eni verba depre
cantis de⁹ intendit: s3 orātis cor aspicit. Qr si tacite cor oret
⁊ vox sileat: q̄uis hoies lateat: deū latere nō pōt q consciē
tie presens est. Melius est aūt cū silentio orare corde sine
sono vocis: q3 solis verbis sine intuitu mentis. Nūq3 est si
ne gemitu orādū. Nā peccatoꝝ recordatio merorē gignit.
Dū eni oramus: ad memoriā culpam reducimus: ⁊ magis
reos tunc nos esse cognoscimus. Ideoq3 cu3 deo assistim⁹:
gemere ⁊ flere debemus: reminiscentes q3 grauia sūt scele
ra que commisimus q3q3 dira inferni supplicia que time
mus. Mens qualem se in oratōe offert: tale3 post orationē
se cōseruet. Nam nihil proficit oratio si denuo cōmittitur
vnde iam iterum venia postulet̄. Ille enim precis deside
ratum effectū sine dubio percipit: qui qd orando ablui po
stulat: delinquēdo nō iterat. Mēs nostra celestis est ⁊ tūc
orādo deu3 bene cōtemplat̄: quando nullis terrenis curis
aut erroribus impedit̄. Apta est enim ad bonū in sua natu
ra: in aliēa vero turbat̄. Pura est oratio quā in suo tempo
re seculi non interueniūt cure: longe aūt est a deo animus
qui in oratione cogitationib⁹ seculi fuerit occupatus. Tūc
ergo veraciter oramus: quando aliūde nō cogitamus. S3
valde pauci sunt qui tales orationes habeāt. Et licet in qui
busdam sint: difficile tamē est vt semper sint. Mens q̄ an
te orationem vacans a deo in illicitis cogitationibus occu
patur: dum in orationem venerit: confestim illi imagines

reꝝ quas nuper cogitauit occurrūt:aditūq precis obstruūt:ne se mens libera ad celeste desideriū erigat. Purgandus est itaq pmū animus:atq a temporaliū reꝝ cogitatōibus segregādus:vt pura acies cordis ad deū vere & simpliciter dirigat. Nam reuera tūc impetrāda diuina munera credimus:qn simplici affectu assistimus cū oramus. Multis modis interrūpitur orationis intentio:dū se p incurias vana mūdi igerūt in cuiuscūq orātis animo. Tūc aūt magis diabolus cogitationes curaꝝ seculariū humanis mentibus ingerit:qn orātē aspexerit. Duobus modis orō impedit ne impetrare quisq valeat postulata:hoc ē: si aut qsq adhuc mala cōmittit: aut delinquēti sibi debita nō dimittit. Qd geminū malū dum qsq a semetipso absterserit:protinus securus studio oratiōis incūbit: & ad ea que impetrare precib' cupit mentē libere erigit. Qui ledit non desistat orare pro se ledētib': alioquin iuxta dñi sentētiaz peccat q pro inimicis nō orat. Sicut nullū pficit in vulnere medicamentū si adhuc ferꝝ in ea sit:ita nihil pficit oratio illi' cuius adhuc dolor in mēte:vel odium manet in pectore. Tantus debet esse orātis erga deū affectus:vt nō desperet precis effectū. Inaniter aūt oramus si spei fiduciam nō habemus. Petat ḡ vt apl's ait vnusqsq i fide nihil dubitās: naz q dubitat similis est vnde maris que a vento fert atq dispergit. Diffidētia nascit ipetrādi orata: si se adhuc anim' sentiat circa peccādi affectionem versari. Nō enim potest habere precis certaz fiduciam:q adhuc in preceptis dei pigritat & peccādi recōdatione delectat. Qui a preceptis dei auertit:qd in oratione postulat accipere non meretur: nec impetrat ab illo bonuz qd poscit:cuius legi non obedit. Si enim id qd deus precepit facimus:id qd petim' sine dubio obtinemus. Nam sicut scriptum est:Qui auertit aurez suā ne audiat legem:oratio eius execrabilis erit. Multū apud deū vtraq sibi necessario cōmendant: vt oratiōe operatio & opere fulciatur oratio. Unde etiam hieremias ait. Leuemus corda nostra cum manibus ad deū. Cor enim cū manib' leuat:qui orationem cum opere subleuat. Naz qcūq orat & non operat:cor leuat & manus non leuat. Quisq vero operat & nō orat:leuat manus & cor nō leuat. Sed quia operari necesse est & orare:bene iuxta vtrūq dictuz est: Leuemus corda nostra cū manibus ad dominū:ne de negligētia mandatoꝝ corde reprehendamur dum salutem nostrā obtinere aut sola oratione aut sola operatiōe cōtendimus. Postq bonū opus agimus:lachryme orationū fundāt: vt merituz actionis humilitas impetret precis. Culpabiliter manus ad deū expandit:q facta sua orādo iactāter prodit: sicut phariseus i templo iactāter orabat:seq magis q deū de operibus iustis laudari volebat. Quorundam oratio in peccatū conuertit: sicut de iuda proditore scribit. Qui eni iactanter orat laudem appetendo humanam:non solū ei' oratio non delet peccatū:s etiam ipsa vertitur in peccatū. Sic iudei vel heretici qui licet ieiunare & orare videantur: eoꝝ tamen oratio nō delet peccatum:nec ad purgatōis pficit meritum:s mutatur potius in peccatū. Ideo interdum oratio electoꝝ in pressuris eorum differtur:vt impioꝝ peruersitas augeatur. Uerū duz iusti temporaliter audiūtur: pro eoꝝ fit salute qui eos affligunt:vt dum illis temporali remedio subuenitur:prauorum oculi ad cōuersionem aperiantur. Unde & trium puerorum frigidus ignis fuit: vt nabuchodonosor deum verum agnosceret. Sicut & propheta in psalmis ait. Propter inimicos meos eripe me. Proinde tardius exaudiunt quorūdam orationes:vt dum differuntur:fortius excitati maioribus premys cumulētur: exemplo pruinaꝝ & repressione messiū:in qbus quāto tardius sata semina exeūt:tāto ad frugē cumulati' crescūt. Quotiēs orātes nō cito exaudimur:nostra nobis facta in oculis proponamus vt hocipsum qd differt diuine reputet iusticie: & culpe nostre. Interdū q pseueranter orantes nō cito exaudimur:vtilitatis nostre est nō aduersitatis. Sepe eni multos deus non exaudit ad voluntatem: vt exaudiat ad salutem. Multi orantes non exaudiūtur:quia puidendo illis deus meliora q petunt reseruat:sicut contingere solet paruulis qui ne in scholis vapulent deum exorant: s non dat illis postulationis effectus: quia impedit talis auditio ad profectum. Non aliter quibusdam contingit electis. Deprecantur enim deum pro nonnullis vite hui' commodis vel aduersis. Prouidentia vero diuina temporaliter eorū desiderio minime consulit:quia meliora illis in eternum promittit. Oratio priuatis locis opportunis funditur:magisq obtentum impetrat:dum deo tm teste depromit. Propriū autem hypocritarum est offerre se in oratione videntibus: quoꝝ fructus est non deo placere: s gloriam ab hominib' cōparare. Non in multiloquio exaudiunt homines a deo: quasi plurimis eū verbis conent inflectere. Neq enim cōciliat eum multiplex orantis sermo: s pura sinceraq orōnis intentio. Bonum est corde semper orare:bonū etiam & sono vocis deū spiritalibus hymnis glorificare. Nihil ē sola voce canere sine cordis intētione:s sicut ait apl's:cantātes in cordibus vestris:hoc est nō solū voce:s & corde psallentes. Unū & alibi. Psallā spū psallā & mente. Sicut orationibus regimur:ita psalmoꝝ studys delectamur. Psallēdi enim vtilitas tristia corda consolatur: gratiores mentes facit:fastidiosos obiectat:inertes excuscitat: peccatores ad lamenta inuitat. Nam qūis dura sint carnaliū corda:statim vt psalmi dulcedo insonuerit:ad affectum pietatis animuz eorum inflectit. Dum christianū non vocis modulatio:sed tm verba diuina que ibi dicuntur debeant cōmouere: nescio tamen quo pacto modulatione canentis maior nascit cōpunctio cordis. Multi enim reperiuntur qui cantus suauitate cōmoti sua crimina plangūt: atq ex ea parte magis flectunt ad lachrimas: ex qua psallentis insonuerit dulcedo suauissima. Oratio in presenti tm vita pro remedio peccatoꝝ effundit: psalmoꝝ aūt decantatio perpetuaz dei laudem demonstrat in gloriam sempiternam: sicut scriptum est. Beati qui habitant in domo tua domine:in secula seculoꝝ laudabūt te. Cuius opis ministeriū qcūq fideliter intentaq mēte exequit:quodāmō angelis sociat.

De lectione. Cap. VIII.

Orationibus mūdamur:lectiōibus instruimur: vtrūq bonuz est: si liceat: si nō liceat: melius est orare q legere. Qui vult cū deo semper esse:frequenter debet orare:frequēter & legere. Nam cum oramus ipsi cū deo loquimur; cum vero legimus: deus nobiscum loquitur. Omnis profectus ex lectione & meditatiōe pcedit. Que enim nescimus lectione discimus: que aūt didicimus: meditationibus conseruamus. Geminum confert donum lectio sanctarum scripturaꝝ: siue quia intellectū mentis erudit:seu q a mundi vanitatib' abstractuz hominē ad amorē dei perducit. Excitati eniz sepe illius sermone:subtrahimur a desiderio vite mundane: atq accēsi in amore sapientie tanto vana spes mortalitatis huius nobis vilescit:quanto amplius legendo spes eterna claruerit. Geminum est lectionis studium primū:quomodo scripture intelligantur:secūduz: qua vtilitate vel dignitate dicantur. Erit enim antea qsq promptus ad intelligendū que legit: sequenter idoneus ad proferendum que didicit. Lector strenuus potius ad agendum que legit quā ad sciendum erit promptissimus. Minor enim pena est nescire qd appetas: quā ea que noueris non implere. Sicut enim legendo scire concupiscimus: sic sciendo recta que didicimus implere debemus. Lex dei & premium habet & penam legentibus eam: Premium his qui eam bene viuendo custodiūt.penā vero in eis qui eā male viuendo contēnūt. Ois q a preceptis dei discedit opere: quotiēs eadem dei pcepta legere vel audire potuerit: corde suo reprehensus cōfunditur:qr id quod nō agit memorat. & teste cōscientia interius accusatur. Unde & Dauid pphetā deprecatur dicens: Tunc nō cōfundar duz respicio in oia mandata tua. Grauiter nāq vnusquisq cōfunditur qn mandata dei vel legēdo vel audiēdo respicit: que viuēdo contēnit. Corde eni reprehēditur dum mādatoꝝ meditatione docetur.qr nō impleuit opere qd diuina didicit iussione.

De assiduitate legendi. Cap. IX.

Nemo potest sensuz scripture sancte cognoscere:nisi legēdi familiaritate:sicut est scriptuz: Ama illā & exaltabit te: glorificaberis ab ea cū eā fueris amplexatus. Quāto qsq magis in sacris eloquys assiduus fuerit:tāto ex eis vberiorez intelligētiā capit:sic terra que quāto amplius excolitur:tanto vberius fructificat. Quāto amplius ad quālibet artē hō cōscēdit:tāto magis ad hoiem ars ipsa descēdit:sicut in lege scribitur: Moyses ascēdit in montē: & dñs descēdit. Uerūz est de ocio spiritali q ille tm secreta diuinoꝝ scrutat mandatoꝝ:qui ab actione terrene cure reuocauerit animū & sedula familiaritate scripturis sanctis inheserit. Nā sicut cecus & vidēs pōt qdē vterq ambulare:sed nō cōsimili libertate:duz cecus pgens quo nō videt offendat. vidēs vo offendicula cauet: & quo sit pgenduz agnoscat. Sic & qui nubilo terrene cure fuscat: si tentet dei scrutari mysteria nō valz: qr caligine curarū nō videt. Qd ille tantūdē efficere valet qui sese de exterioribus seculi curis abstrahit: & totuz se in scripturaruz meditatione defigit. Quidā habēt intelligentie ingeniū:sed negligunt lectionis studiū: & qd legēdo scire potuerūt:negligēdo contēnūt. Quidā vero amorē sciendi habēt:sed tarditate sensus ipediunt:qui tm assidua lectione capiūt qd ingeniosi per desidiā nō nouerūt. Ingeniū tardius & si nō per naturā:per assiduitatē tm lectionis augmētatur. Naz qūis sensus hebetudo sit:frequēs tamē lectio intelligētiā adhibet. Sicut qui tardus est ad capienduz p intētione tamē boni study premiū percipit: ita qui pstituz sibi ex deo ingeniū intelligētie negligit:cōdēnatione reus existit:qr donū qd accepit despicit: & per desidiā derelinqt. Quidā dei iudicio donū sciētie qd negligunt accipiunt:vt durius de rebus creditis puniātur. Tardiores autē ideo quod scire cupiūt difficiliter inueniunt: vt pro maximo exercitio laboris maximū premiū habeant retributionis.

De doctrina sine gratia. Cap. X.

Doctrina sine adiuuāte grā qūis ifūdat auribus ad cor nunq descēdit:foris qdez pstrepit:s interius nihil pficit. Tūc autē dei sermo infusus aurib' ad cordis vltima peruenit:quādo dei gratia mētē interius vt intelligat tangit. Sicut enim quosdā flāma charitatis sue deus illuminat vt vitaliter sapiant:ita quosdaz frigidos torpētesq deserit: vt sine sensu p sistant. Pleriq acumine intelligēdi viuaces existunt: sed loquendi inopia angustantur. Quidam vero in vtrisq pollent quia & sciendi copiaz & dicendi efficaciam habent.

De superbis lectoribus. Cap. XI.

Pleriq scientia accepta scripturarū: nō ad dei gloriā:sed ad suā laudez vtunt: duz et ipa sciētia extollunt: & ibi peccāt vbi pctā mundare debuerūt. Nunq cōsequūtur legendo perfectā sciētiaz arrogātes. Nam q̄tis sapientes in superficie videant: medullitus:tamē veritatis archana nō tangūt: qa superbie nube prepediunt. Semper eniz superbi legunt: q̄runt & nunq inueniunt. Diuine leg s penetralia humilib' & bene ad deū intrantibus patēt: prauis autez atq supbis claudūtur. Naz qūis diuina eloquia in lectione arrogātibus sint aperta: in mysterio tamē clausa atq occulta sunt. Dū smo dei fidelib' lux sit:reprobis aūt ac supbis quodāmō tenebrescit: & vn illi illuminātur: inde isti excecantur.

De carnalib' lectorib' & hereticis. Cap. XII.

Nequaq legem intelligit qui carnaliter verba legis percurrit:sed is qui eam sensu interioris itelligentie prospicit. Nam qui ad litteram legis intedūt:eius occulta penetrare nō possunt. Multi eni nō intelligēdo spiritaliter scripturas: nec eas recte sentiēdo in heresim deuoluti sunt:atq in multis errorib' defluxerūt. In solis fidelibus religata est lex: testāte dño p pphetā: Signa testimoniū: signa legē in discipulis meis:ne eaz aut iude' itelligat aut hereticus: qr nō ē xpi discipulus. Unitatē quippe pacis quā xps docuit nō sequūtur:de qua idē dñs dicit: In hoc cognoscēt oēs: qr mei estis discipuli:si dilectionē inter vos habueritis. Scripturas heretici sano sensu nō sapiūt:sed eas ad errorē praue itelligētie ducūt:neq semetipsos earū sensibus subdūt: s eas puerse ad errorē ppriū ptrahūt. Doctores erroruz prauis psuasionib' ita per argumēta fraudulētie illigant auditores suos vt eos quasi in labyrinthū iplicent: a quo exire vix valēt. Tāta est hereticoꝝ calliditas:vt falsa veris malaq bonis pmisceāt:salutaribusq reb' plerūq erroris sui virus interserūt:q facilius possint prauitatē puersi dogmatis sub specie psuadere veritatis. Plerūq sub noie catholicoꝝ doctoꝝ heretici sua dicta ɔscribūt: vt indubitanter lecta credant. Nōnunq etiā blasphemias suas latenti dolo in libris nostroꝝ inserunt: doctrināq verā adulterādo corrūpūt.s. vel adyciēdo que impia sunt:vel auferēdo que pia sunt. Caute meditanda:cautoq sensu pbāda sunt que legunt: vt iuxta apostolica monita teneam' que recta sūt: & refutemus que cōtraria veritati existunt: sicq in bonis instruamur vt a malis illesi permaneamus.

De libris gentilium. Cap. XIII.

Poete ideo i libris suis venerē ipudicā martēq adulteruz deuz appellare voluerūt:vt psuaderent mentes hominū quasi deus imitari malū: vt libidinosa psuasione ad intentionē eoꝝ flagitia cōfidēter cōmittunt:nō quasi hoies pditos: s quasi celestes deos imitari videant. Ideo phibet xpianis figmēta legere poetarū:qr per oblectamēta ianiuz fabularuz mētez excitāt ad icentiua libidinū. Nō enim soluz thura offerēdo demonib' imolat:sed etiaz eoꝝ dicta libētius capiēdo. Quidā plus meditari delectant gentiliū dicta ppter tumētez & ornatū sermonē: q scripturā sanctaz ppter eloquiū humile. Sed qd pdest in mūdanis doctrinis proficere & ianescere in diuinis: caduca seq figmenta & ad celestia fastidire mysteria. Cauēdi sunt igit tales libri: & ppter amorē scārū scripturarū vitandi. Gentiliū dicta extert' verborū eloquentia nitent:iterius vacua virtutis sapiētia manent. Eloquia autē sacra exterius icompta verbis apparēt itrinsecus autē mysterioꝝ sapientia fulgent. Unde & apostolus: Habemus iquit thesauruz istuz in vasis fictilibus. Sermo quippe dei occultū hz fulgorē sapiētie & veritatis repositū in verboꝝ vilissimis vasculis. Id libri sancti simplici sermone ɔscripti sunt:vt non in sapientia verbi:sed in ostēsione spūs hoies ad fidez pducerent. Naz si dialectici acuminis versutia:aut rhetorice artis eloquētia editi eēnt nequaq putaret fides xpi in dei virtute:sed in eloquentie humane argumētis consistere:nec quēq crederemus ad fidez diuino ispiramine prouocari:sed potius verboꝝ calliditate seduci. Omnis secularis doctrina spumātibus verbis resonans:ac p se eloquētie tumorē attollēs p doctrinā

simplicez ꝛ humilẽ xpi euacuata est:sicut scriptũ est: Nõne stultã fecit deus sapiẽtiã huius mundi: Fastidiosis atq; lo quacibus scripture sancte minus ꝓpter sermonez simplicem placẽt. Hentili enĩ eloquẽtie cõparata videt illis idigna. Qz si aio humili mysteria eius intẽdant:confestim aduertũt quãtuz excelsa sunt:que in illis despiciũt. In lectione nõ verba:sed veritas est amãda. Sepe aũt repitur simplicitas veridica:ꝛ cõposita falsitas:que dominẽ suis erroribus illicit:ꝛ per lingue ornamẽta laqueos dulces aspgit. Nihil aliud agit amoz mũdane scientie: nisi extollere lapidibus dominẽ. Nã quanto maioza fuerint litterature studia:tanto animꝰ arrogãtie fastu iflatus: maioze irremescit iactãtia. Unde ꝛ bene psalmus ait. Qz non cognoui litteraturam itroibo in potentias dñi. Simpliciozibꝰ litteris nõ est ꝓponẽdus fucus grãmatice artis. Meliozes sunt enim cõmunes littere:qz simpliciozes: ꝛ ad solaz humilitatez lẽ gentiuz pertinẽtes:ille vero nequiozes: qz ingerũt boibus pernitiosam mentis elationẽ. Meliozes eẽ grãmaticos q̃z hereticos:heretici enĩz daustuz letiferi succi boibꝰ persuadendo ꝓpinant. grãmaticoꝝ autẽ doctrina põt etiaz pficere ad vitã:dum fuerit in meliozes vius assumpta.

¶ De collatione. Cap. XIIII.

Um sit vtilis ad istruẽdũ lectio:adhibita aũt collatione maiozẽ intelligẽtiã prebet. Meli⁹ est enĩ cõferre q̃z legere. Collatio autẽ docibilitatẽ facit. Nã ꝓpositis interrogationibus cunctatio rerũ excludit:ꝛ sepe obiectionibus latens veritas approbat. Qõ enĩ obscurũ aut dubiũ est:cõferẽdo cito pspicitur. Multũ ꝓsunt in collatione figure. Res enĩ que minus per se aduertunt: per cõparationẽ rerũ facile capiunt. Nã sepe sub specie alia spiritales causas scripture diuine insinuant: ꝛ nisi per aliquã eui dentez ostensionẽ vix apparẽt occulta legis mysteria. Sic̃ instruere solet collatio ita contẽtio destruit. Nec enĩz relicto sensu veritatis lites generat: ꝛ pugnãdo verbis etiã in deum blasphemiã ingerit. Inde ꝛ bereses ꝛ scismata: qb⁹ subuertit fides. veritas corrũpitur:scindit charitas. Cõtentioso; studiũ nõ pro veritate: sed pro appetitu laudis cerat:tantaq; est in his peruersitas vt veritati cedere nesciant:ipsamq; rectã doctrinã euacuare contẽdant. In disputatione ifideliũ cauẽda est ꝓpositionuz artificiosa subtilitas: que callidis obiectionibꝰ retia tẽdit. Ita enĩ versutis assertionibꝰ prouaz disputatio inodat: vt recta esse simulent que puersa persuadẽt. Lectio memozie auxilio eget. Qz si fuerit naturaliter tardioz:frequẽti tamẽ meditatiõe acuit:ac legẽdi assiduitate colligit. Sepe plixa lectio lõgitudinis causa memoziã legẽtis oblitterat. Qz si breuis sit submotoq; libzo sentẽtia retractet in aio: tũc sine labore legit: ꝛ ea que lecta sunt recolẽdo memozia minime excidunt. Acceptabilioz est sensibus lectio tacita q̃z apta. Amplius enim itellectus istruitur quãdo vox legẽtis quescit ꝛ sub silẽtio lingua mouet. Nam clare legendo ꝛ corpus lassatur ꝛ vocis acumen obtunditur.

¶ De cõtemplatione ꝛ actione. Cap. XV.

Ctiua vita inocẽtia est operũ bonoꝝ:cõtẽplatiua speculatio supnoꝝ. Illa cõis multoruz est:ista vero paucoꝝ. Actiua vita mundanis rebus bñ vtit. ꝓplatiua vero mundo renuncians: soli deo viuere delectatur. Qui ꝑ in actiua vita ꝓficit: ad contẽplationẽ bene cõscendit. Merito enĩ in ista sustollit:qz in illa vtilis inuenit. Quicunq; adhuc tpalez gloriã aut carnalẽ affectat ꝛcupiscẽtiã: a cõtẽplatione ꝓhibetur:vt positus in actualis vite operatiõe purget. In ista. n. ꝑns per exercitiũ boni opis cũcta exhauriẽda sũt vitia: vt in illa iam pura mẽtis acie ad ꝓplandũ deũ quisq; ptranseat. Et iz ꝛuersus statim ad ꝓplationẽ ascẽdere cupiat: tamẽ rõne cogit vt ꝑ us in actiue vite opatione versẽt. Ex emplõ enĩ actiue vite de Jacob sume:qui dũ ad rachel bñ ẽ ad visuz ꝓncipiũ destinaret:que ꝓplationẽ significat: lya illi:hoc est laboriosa vita ꝓponit̃ que actiuaz demõstrat. Sicut sepultus ab oĩ negocio terreno ꝑuat ita ꝛ cõtẽplatione vacãs ab oĩ occupatiõe actuali auertit. Et sicut ab actuali vita ascẽdẽtes i contẽplatiõis gete sepeliunt̃:ita ab actione seculi recedẽtes eos vita actiua i se q̃si sepeliẽdo suscipit:ac ꝑ hoc vite mũdane actiua vita:ꝛ vite actie ꝓplatia sepulchrũ est. Viri sancti sicut a secreto ꝓplatiõis egredi unt̃ ad publicũ actionis:ita rursus ab actionis manifesto ad secretũ ꝓplatiõis itime reuertunt̃: vt itus deũ laudẽt vbi acceperũt: vñ ꝛ foris ad eius gloriã operant̃. Sicut aq le mozis est semp oculũ i radiũ solis ifigere: nec deflectere nisi esce solius obtẽtu:ita ꝛ sancti a ꝓplatiõe ad actualem vitã iterdũ reflectunt̃: ꝓsiderãtes illa sũma sic esse vtilia: vt trĩ ista humilia sint paululũ nostre idigentie necessaria. In actiue vite genere humana itentio ꝑseueranter icedit:i cõtẽplatiõe aũt sese per iternalla resumit:ga diuturnitate cõtẽplãdi lassat. Uisio aialiũ i Ezechiele:que ibant et nõ reuertebant̃:ptinet ad vite actiue ꝑseuerãtiã: ꝛ iterum ea aialia que ibãt ꝛ reuertebãtur ptinẽt ad ꝓplatiue vite mensurã:in qua dum qsq; itẽderit:sua reuerberat⁹ ifirmitate reflectit:atq; iterũ renouata itẽtione ad ea vñ descenderat rursus erigit. Qõ fieri i actiua vita nõ põt: de qua si qsq; deflectat vel ad modicũ:statim viciox excipit fluxu. Oculus dexter scandaliçans quẽ euelli dñs ꝓcepit:vita cõtẽplatiua est. Duo oculi in facie:actiua vita ꝛ ꝓplatiua in boie. Qui igit̃ ꝑ ꝓplationẽ ceciderit in errozẽ:meli⁹ est si euellat cõtẽplatiõis oculuz:seruãs sibi vnũ vite actualis obtutũ: vt sit vtili⁹ illi per simplicẽ actionẽ ire ad vitã:q̃z ꝑ ꝓplatiõis errozẽ mitti in gehẽnã. Sepe mẽs ad sũma abimis erigit̃:ꝛ sepe a sũmis ad infima põdere carnis inclinata reflectit̃. Multos deus ex carnalib⁹ sua gratia visitat:ꝛ ad contemplationis fastigium eleuat. Multosq; a cõtẽplatõe iusto iudicio deserit:ꝛ lapsos i terrenis opib⁹ derelingt.

¶ De cõtemptozibus mundi. Cap. XVI.

Alque seculi amatozibus chara sunt: sancti velut aduersa refugiũt. plusq; aduersitatibus mũdi gaudẽt q̃z ꝓsperitatibus delectẽtur. Alienos esse a deo qbus hoc seculuz ad omne cõmodũ ꝓsperat̃. Seruis autez dei cuncta huius mũdi cõtraria sunt: vt dũ ista aduersa sentiũt:ad celeste desideriũ ardentius excitent̃. Magna apud deuz refulget gratia qui huic mũdo ꝓtẽptibilis fuerit. Nam reuera necesse est vt quez mũdus odit diligat a deo. Sanctos viros i hoc seculo legimus pegrinos esse ꝛ hospites: Unde ꝛ repbendit Petrus q̃ tabernaculũ i mõte fieri cogitanit:qz sanctis in hoc mũdo tabernaculũ nõ est:qbus patria ꝛ dom⁹ in celo est. Sancti viri iõ ꝓtẽnere cupiũt mũdũ:ꝛ motũ mẽtis ad supna reuocare: vt ibi se recolligãt:vñ defluxerũt:ꝛ ide se subtrahant vbi dispsi sunt. Justi q reb⁹ bonozibusq; ac vite blãdimentis renũciant:pinde se ab oĩ terrena possessiõe mortificãt vt deo viuãt:iõq; seculi huius blãditias calcãt vt validiores ad vitã illã de huius vite mortificatiõe ꝓsurgãt: Lucta quippe tpalia q̃si berbe virẽtes arescũt ꝛ trãseũt. idõq; et ꝓ eternis reb⁹ que nunq̃z arescũt:recte ista dei seruus cõtẽnit:qz in eis stabilitatẽ nõ aspicit. Qui post enũciationez mũdi ad supnã patriã sanctis desideriis inbiat: ab hac terrena intẽtione q̃si qbusdã pẽnis subleuat⁹ erigit̃:ꝛ i quo la pius erat:per gemitũ ꝓspicit:ꝛ vbi puenerit:cũ gaudio magno itendit. Qui vero a ꝓplatiõis rege reflexus in curis huius seculi icidit si ad memoziã sui reuertat̃: ꝓtinus ige miscit:quãtũq; fuerint trãgilla que pdidit: ꝛ q̃ cõfusa sint in quibus cecidit:ex ipsa laboris sui difficultate cognoscit. Quid. n. i hac vita laboziosius q̃z terrenis desideriis estuare:aut quid hic securi⁹ q̃z huius seculi nibil appetere: Qui enĩ hũc mũduz diligũt:turbulẽtis eius curis ꝛ sollicitudinibus conturbant̃. Qui aũt eum odiũt nec sequũtur interne getis trangllitate fruẽtes future pacis regez quaz illic expectãt:hic quodãmodo habere iaz incboant.

¶ De scis q se a ꝓsortio seculi separãt. Cap. XVII.

Ancti viri fundit⁹ seculo renũciãtes:ita huic mũdo moziuntur:vt soli deo viuere delectent̃:quãtoq; ab huius seculi ꝛuersatione se subtrahũt:tãto iterne mẽtis acie ꝑsentiã dei ꝛ angelice societatꝫ frequẽtiã ꝓplant̃. Maloꝝ taz prana sũt opa manifesta: vt bi qui supnã patriã desiderãt:nõ soluz mozes eoꝝ:sz ꝛ ꝓsortia fugiãt. Quidã etiã corpaliter separari desiderãt ab iniqs:vt eoꝝ nõ inuoluant̃ ỹlicris. Nõnulli ꝛ si nõ corpozali discessu:spiritali trĩ ab eis intẽtione recedũt: qui ꝛ si cões sunt ꝛuersatiõe:discreti trĩ sunt corde vel ope. Et iz sepe in medio carnaliũ vitã de⁹ ꝓtegat electoꝝ:trĩ satis rarũ est vt qsq; inter seculi voluptates positus a vitys maneat illibatus:in quibus ꝛ si non cito implicet: aliq̃n trĩ attrahit̃. Neq; enĩ diu tut⁹ eẽ poterit q periculo ꝓrim⁹ fuerit. Uia sine offendiculo:vita monachi sine cupiditatis et timozis ipedimẽto. Dũ. n. qsq; a ꝓsortio mũdi abstrahitur nec cupiditas eũ obligat sentientẽ:nec cruciat sentientẽ. Bonũ est corpaliter remotũ eẽ a mũdo: sed multo est melius volũtate: vtrũq; vero pfecte. Ille ergo pfectus est q huic seculo ꝛ corpe ꝛ corde discret⁹ est. Onager vt ait Job cõtẽnit ciuitatẽ: ꝛ monach⁹ cõez seculariũ ciuiũ ꝛuersationez. Di aduersa vite nostre appetũt: ꝓspera ntẽnũt: vt duz ab eis dec vita despicitur:futura inueniatur.

¶ De ꝓceptis altiozib⁹ monachoꝝ. Cap. XVIII.

Lia sunt ꝓcepta q̃ dant fidelib⁹ cõez vitã in seculo agẽtib⁹: atq; alia seculo huic renũciantib⁹. Illis. n. dicit̃ vt sua oĩa bene gerant:istis vt sua oĩa derelinquãt. Illi ꝓceptis gnãlibus astringũtur:isti ꝓcepta gnãlia pfecti⁹ vinẽdo trãscẽdũt. Ad pfectũ nõ sufficit nisi vt abnegatis oĩbus suis etiã seipsuz qsq; abneget. Sed qd est seipsuz abnegare: nisi volũtatibus ꝓpzys renũciare: vt qui supbus erat sit bumilis:qui iracũd⁹ eẽ studeat mãsuet⁹. Nã si ita qsq; renũciet q̃ possidet oĩb⁹: vt suis nõ renũciet mozib⁹: nõ est xpi discipulus. Qui enĩ renũciat oĩbus reb⁹ suis:sua abnegat: qui vo renũciat moribus prauis:semetipsuz. s. abnegat. Uñ ꝛ dñs: Qui vult iquit post me venire:abneget semetipsum.

¶ De tepoze monachoꝝ. Cap. XIX

Ui nõ rigida intẽtione monachi ꝓfessionẽ sectant̃:quãto supni amoris ꝓpositũ dissolute appetũt: tãto ꝓclini⁹ ad mũdi amoreꝫ denuo reducunt̃. Nã ꝓfessio nõ pfecta ꝓtegentis vite repetit desideria:in qb⁹ ꝛ si nõdũ se monachus alliget ope: iam trĩ alligat cogitationis amoze. Lõge quippe a deo est animus:cui hec adhuc vita dulcis ẽ. Iste enĩ qd de supnis appetat:quidue de infimis fugiat nescit. Nã sicut scriptuz est: Qui apponit sciẽtiã apponit:ꝛ doloẽ. Quantũ enĩ qsq; potuerit supna scire que appetat:tãto de infimis acrius qbus iberet dolere dz. Propter hoc. n. ꝛ Jacobus apls dicit: Miseri estote:lugete ꝛ plorate:risus vester in luctũ cõuertat̃:ꝛ gaudiũ in merozẽ. Dinc etiã dñs: Beati iquit qui lugent:qm̃ ipsi cõsolabunt̃. Et rursuz: Ue vobis qui ridetis: qm̃ flebitis. Qui ad hoc ꝛuersionez ſanctitatis ꝓtendit:vt alys q̃z ꝓesse desideret:iste nõ discipulus xpi sed pretitatis sectator existit:qz nõ pro deo: sed pro seculi honore portare studet crucis xpi laborem.

¶ De humilitate monachi vel opere. Cap. XX.

Umma virtus monachi humilitas:sũmuz vitiũ eius superbia est. Tũc aũt se qsq; monachũ iudicet:qñ se minimũ existimauerit: etiã cũ maioza virtutũ opera gesserit. Qui mũduz deserunt:ꝛ trĩ virtutes preceptoꝝ sine cordis humilitate sequũt̃: isti quasi de excelso grauius corruũt: qz deteri⁹ per virtutũ elationẽ deyciunt̃ q̃z per vitia ꝓlabi potuerunt. Dis dei seruus de suis meritis nõ dz extolli:duz posse videat ex inferiozib⁹ sibi ꝓfectos alios fieri. Nouerit aũt ois sanctus se alterius nõ ꝓponere sanctitati. Semp enĩ ascientia serui dei humilis esse dz:ꝛ tristis. s. vt per humilitatẽ nõ superbiat: et per vtilẽ merozem coz ad lasciuiã nõ dissoluat. Dei seruus dũ bonũ aliqd opus agit:vtrũ ei ad boni remunerationẽ ꝓtineat que facit icert⁹ est:ne forte discussiõe celestis iudicis reus pensẽt:ꝛ in his que dei sunt negligenter aut supbe aliqd operasse inueniatur. Ideoq; ꝓ bocipso tristis merẽq; efficit̃ atq; idefinẽter turbat̃: reminiscẽs proculdubio scriptũ esse: Maledict⁹ qui facit opus dñi negligẽter. Nã veraciter ꝺdẽnamur:si ꝑ torpozem ea que bona sunt agimus. Dei seruũ sine ĩtermissiõe legere:orare:ꝛ operari oportet:ne forte mẽtẽ ocio deditaz spũs fornicationis subripiat. Cedit enĩ laboꝛi voluptas: animũ aũt vacantez cito occupat. Cõtuere salomonẽ per ociũ multus fornicationibus imuolutum:ꝛ per fornicationis vitiũ vsq; in idolatriam lapsuz.

¶ De monachis q curis seculi occupãt. Cap. XXI.

Ui ꝓ dei timoze seculo renũciant: et trĩ curis rerũ familiariũ implicãt: quãto se rerus studys occupãt:tãto a charitate diuina seipsos separãt. Qui sit̃ ꝛ terrenis parere curis ꝛ diuinis exercere studẽt: vtrũq; cõple ctere simul nõ valent. Nã duas curas pariter iesse pectori humano nõ posse: ꝛ duob⁹ seruiẽtẽ dñis vtrisq; placere difficile eẽ. Nisi ꝑus a secreti ozib⁹ cordis expellat̃ ipoztuna seculariũ multitudo curaꝝ aia q̃ ĩtrinsecus iacet nequaq̃z resurgit. Nã dũ se ꝑ inumeras seculi cogitatiões spargit:ad ꝓsiderationẽ sui se nullatenus colligit. Arguit̃ eoꝝ tepoz q deo vacare volẽtes:ꝛ mũdo renunciant:ꝛ curas ꝓprias aspnant̃: sed dũ ꝓpinquoꝝ vtilitates ꝓcurãt:a dei amoze se separãt. Uir spiritalis ita ꝓdesse dz sue ꝓpingtati:vt dũ illis gratiã carnis ꝓstare studet:ipse a spiritali ꝓposito nequaq̃z declinet. Multi. n. monachoꝝ amoze parẽtuz nõ solũ terrenis curis:sed etiã foris sibus iurgys inuoluũtur: ꝛ pro suoꝝ tpali salute suas aias pdiderũt. Interdũ ordinata discretio est dũ negat̃ ꝓximo qõ ꝓstat extraneo: vt noueris nõ ꝓhiberi pietatis officiuz sed negari carnalitatis affectũ. Parẽtib⁹ enim carnaliter ꝓestatur qõ extraneis pie impendit̃. Sicut nostra nobis nõ odiẽda est aia:sed eius carnales affect⁹ odio habere debemus:ita nec parẽtes odio a nobis habẽdi sunt: sed eoꝝ impedimẽta que nos ab itinere recto prepediũt:duz tamẽ dñs ita precipit a nobis parẽtes odire:sicut ꝛ aias nostras. Figurã sanctoꝝ viroꝝ renũciatiũ seculo vaccas designat̃ se allophiloꝝ archã dei gestantes. Nam sicut ille pignoꝝ affectibus a recto itinere minime digresse sunt: ita ꝛ vir sanctus mũdo renuncians parentele obtentu non debet a bono impediri ꝓposito.

¶ De bis q a deo mũdi amoze ꝓpediunt̃. Cap. XXII.

Ulti cupiũt cõolare ad gratiã dei: sed timent carere oblectamẽta mũdi. Prouocat gdez eos amoꝝ xpi:sz reuocat cupiditas seculi. Qui ꝑ pide obliuiscunt̃ voti:qz capiũt̃ illecebris vanitatis. Quecũq; mens ꝓcul̃ mũdi b⁹ inuolueris:lignũ ascẽde crucis:vt a mari. i. tempestate hui⁹ seculi libereris.

Nā nullus te a lacu mortis humane saluabit nisi xp̄s erue
rit. Qui seculo renunciare disposuit transgressionis reatu
astrigitur: si votuʒ mutauerit. Atrociter enim in discussio
ne diui iudicij arguendi sunt qui qd professione spoponde
rant: iplere opere contēpserunt. Mirabiliter comparatur
similitudo a voluptatibus mundi conāti redire ad deuʒ re
tinētibus euʒ cupiditatib9 seculi: ei qui dormitans exurge
re conat̄ ꝛ sapore somni depmit̄. Ille eni ad bonuʒ nouit
redire: ꝛ voluptatū fascib9 nō finitur. Iste melius elegit vi
gilare: sed soporis torpore tenet̄. A bono in deteri9 lapsos
supra carbones frigidos fieri nigriores: qꝛ per torporē mē
tis ab igne charitatis dei extincti sunt: ꝛ per mundi appeti
tuʒ a luce superne illumiationis p̄uati nigredine peccatoꝝ
fuscantur. Quidā intentionē bone operationis metu exti
guūt iopie: nec p̄mittuntur infirma mente desiderata p̄fi
cere: ꝛ cuʒ idigere in mundo metuūt: a gloria sup̄na semet
ipsos abscidunt. Multis cōsilioꝝ argumētis insidiat̄ eis
dyabolus in acquirendo plurima: qui in paucis ꝛ modicis
nouerant esse cōtenti. Opponit igitur in eoruʒ mētes futu
ras filioruʒ egestates: p̄suadet habere plura vnde sibi ege
nisqꝫ sufficiat: quatenus his blandimentis itentionē bone
deuotionis subuertat: atqꝫ in terrenis lucris deceptā men
tem reducat. Multis argumētis isidiatur dyabolus eis q
renunciant seculo: vt eius se iteruʒ amori substernant. Gra
uius autē illos in concupiscentijs seculi ferit: quos post re
nunciationē ad mundi amorē reduxerit. Et maxime p ce
nodoxiā subijcit sibi dyabolus monachū: vt quē per seculi
amoreʒ retinere nō potuit: ab humilitatis culmine subtra
hat: ꝛ superbie tumore sibi subditū faciat. Dei seruus sem
per fallētis dyaboli preuidere debet isidias: ꝛ magis in bo
nis operib9 cordis debet adhibere cautelaʒ: ne p vanā glo
riam perdat semetipsum ac pereat: cūctaqꝫ bona amittat
que recte agendo obtinuerat.

¶ De iactantia. Cap. XXIII.

Tam in factis q̄ in dictis cauēda est iactan
tia: flenda tamē est ruina sibi queq̄ magis
q̄ deo placere: ꝛ laudeʒ ab hoibus cōpara
re. Uanus ꝛ erroris est animus plenus: fa
maʒ appetere: ꝛ ad capiendā terrenā laudē
studiū dare. Circūspice temetipsuʒ homo:
nihilqꝫ tibi arroges de his que in te sunt p
ter peccatuʒ. Nō declinat ad dexterā: qui nō sibi: sed deo
tribuit bona que agit: neqꝫ ad sinistrā se vertit qui de diui
na indulgentia peccādi licentiā nō presumit. Hoc est qd p
pheta ait: Hec via ambulate in ea: neqꝫ ad dexteram neqꝫ
ad sinistrā declinātes. Uerū est qd natura expetit delecta
ri in laudibus: sed tūc recte si in deo nō in se quisqꝫ laude
tur: sicut scriptū est: In dn̄o laudabitur anima mea. Sepe
vanā gloriā contēnendo: in aliud genus elationis incidit.
duʒ in se quisqꝫ gloriat̄ pro eo qd contēnat ab hoibus lau
deʒ. Quibusdā cōcessuʒ est tantūdē bene agere ꝛ fructum
boni operis nō habere: qd ipsi sibi auferunt per studiū hu
mane iactantie. Semp suā aspiciāt feditatē qui vane glo
rie fauores diligūt: ꝛ perdidisse bonuʒ opus doleant qd p
humana ostētatione fecerūt. Amator vane glorie vn̄ pos
sit semp laudari agere nō quiescit: ꝛ subinde illi vires vani
tatis prauus appetitus auget. Boni operis inchoatio non
debet citius palam ad hominū cognitionē venire: ne dum
boni inchoatio humanis oculis reserat̄: a virtute perfecti
onis ianescat itentio sanctitatis. Ante maturitatis eni tem
pus messes florentes cito pereunt: germinaqꝫ inutilia fiunt.
Uirtutes sanctoꝝ per ostētationis appetituʒ dominio de
monū immundoꝝ subijciūt: sicut Ezechias rex qui diuitias
suas chaldeis per iactātiā p̄didit: ꝛ p̄pterea pituras per p
phetā audiuit: vt significaret dei seruū virtutes suas dum
vane glorie studio p̄diderit; statim demones suoꝝ operuʒ
dn̄os facere: sicut ille per ostētationē chaldeos reꝝ suaruʒ
dn̄os fecit. Optima est illa discretio: vt ꝛ nota sint opa no
stra ad dei agendā gloriā: ꝛ occulta pro elatione vitāda hu
mana. Ille aūt debet publicare bonū qd agit: qui perfecta
humilitate fundatus: nulla iam elatione contingit̄. Nam
is qui se intelligit adhuc amore laudis pulsari: facta bona
in occulto agat: ne forte qd egerit perdat. Interdū viri san
cti dū cupiūt funditus suaʒ mutabilitatē corrigere: aliquā
to tumore tangunt̄ elationis sue conscij actionis iusticie: sʒ
ab huius subreptionis malo humilitatis cōpunctione pur
gantur. Uiri sancti nōnunq̄ quosdā de se audiētes instru
unt: ꝛ tn̄ in his alta se cōsideratione custodiunt: ne duʒ ali
os a terrena intensione erigunt: ipsi in terrene laudis appe
titu demergant̄. Quidā per icautā virtutū iactātiā relabū
tur ad vitia: ꝛ quidā dū vitioꝝ ipulsuʒ frequēter plāgūt: de
ipsa ifirmitate per humilitatē validi9 cōualescūt. Plerūqꝫ
vtile est arrogātib9 deseri a deo: quatenus sue infirmitatis
conscij ad humilitatē redeant ꝛ humiles post casuʒ existāt.
Nō nulli falsa opinione arrogātie se eē p̄fectos existimāt:
dum nō sint q obortis tentationib9 inotescant. Tanto qsqꝫ
fit veritati vicinior: quāto se esse longius ab ea fuerit arbi
tratus: Hoc enim humilitatis est que deo hoiem iūgit. Ce
terū iactātia oculos quib9 de9 videri poterat claudit. Si
cut solis radius dū conspicitur acies oculi hebetatur: sic ꝛ
qui imoderate altiora se scrutatur: ab itentione veri obtū
dit̄. Sicut aqla ex alto ad escas collabit̄: sic hō de alto ho
ne cōuersationis p carnalē appetitū ad iferiora demergit̄.

¶ De hypocrisi. Cap. XXIIII.

Hypocrita verba sanctoꝝ habet: vitā nō ha
bet: ꝛ quos per sermonē doctrine genuerit:
nō fouet exēplis sed deserit: qꝛ quos verbo
edificat: vita ꝛ morib9 destruit. Hypocrite
simulatores dicunt̄: qui iusti nō eē querūt:
sed tn̄ videri cupiūt. Hi mala agūt: ꝛ bona
p̄fitent̄. Per ostētatiōeʒ quippe boni appa
rent: per actionē vero mali existunt. Oia possunt a simpli
cib9 vitia p̄petrari: simulatio vero ꝛ hypocrisis nō cōmitti
tur: nisi a male astutis p calliditatē valētibus vitia sub spe
cie virtutū celare ꝛ nō verā sanctitatē obijcere. Sācti nō
solū gloriā supra modū suū oīno nō appetūt: sʒ etiā hoc ip
suʒ videri refugiūt qd eē meruerūt. Hypocrite auteʒ mali
cie sue occulta tegētes añ oculos hoiuʒ q̄dā inocētie sancti
tate se vestiūt vt venerent̄. Quib9 bene dn̄a voce dr̄. Ue
vobis hypocrite qꝛ similes facti estis sepulcris dealbatis:
que foris quidē apparēt hoibus speciosa: intus vero plena
sunt ossib9 mortuoꝝ. Ita ꝛ vos qdē foris apparetis hoib9
iusti: intus vero pleni estis auaricia ꝛ iniqtate. Dupliciter
dānātur hypocrite: siue pro occulta iniqtate: siue pro aper
ta simulatione. Ex illo eni cōdēnant̄: qꝛ iniqui sunt: ex isto
qꝛ ostendunt qd non sunt. Nō semp latent hypocrite: naʒ
ꝛ si in p̄ncipio sui quidā nō pateant: p9s tn̄ q̄ vita eoꝝ fini
atur q̄ simulate vixerint detegunt̄. Oē eni sincerū p̄ma
net: Nā que simulata sūt diuturna eē nō possūt. Nō eoruʒ
desperāda ē salus: q adhuc aliqd terrenū sapiūt dū possint
ꝛ in occultis agere vn̄ iustificent̄. Hi eni meliores sunt hy
pocritis eo qꝛ mali sint in aperto: ꝛ in occulto boni. Hypo
crite vero i occulto mali sunt: ꝛ bonos se palā ostēdūt. Hy
pocritā iustus arguere p̄hibet̄ ne deterior castigat9 existat
dicēte salomone. Noli arguere derisorē ne oderit te.

¶ De inuidia. Cap. XXV.

Liuor alieni boni suū punit auctorē. Nam vn̄ bo
nus p̄ficit: ide iuidus cōtabescit. Hoies praue vi
uētes sic de bonoꝝ lapsib9 gratulant̄: ita de eoꝝ
recte factis boniqꝫ p̄seuerātia cōfundunt̄. Inui
dus mēbrū ē dyaboli: cui9 iuidia mors itroiuit i
orbē terrarū. Sic ꝛ supbus mēbrū ē dyaboli: de q̄ scriptuʒ

est. Omne sublime videt: Et ipse est rex sup omnes filios
supbie. Nulla est v̄tus q̄ non habeat cōtrariū iuidie malū.
Sola miseria caret inuidia: qꝛ nemo inuidet misero: cui re
uera non liuor obijcit̄: sʒ sola misericordia adhibet̄. Mul
ti ꝛ bonos imitari volunt: ꝛ de bonoꝝ profectibus inuidie
liuore tabescūt. Quo fit vt nec illi corrigant̄ a malo suo: sʒ
p inuidentiā deteriorentur: ꝛ bonos a recto studio quantū i
ipsis ē: si potuerit depravare conent̄. Qn̄ malos boni p̄fice
re vident: non scandalizent̄: sʒ quē sint finē habituri maxi
me cogitent. Hoc oīs iuidus alienis v̄tutib9 prestat: quod
beato iob sathan prestitit. Nā duʒ emulat̄ prosperitatib9:
cōmouit aduersa. Sʒ duʒ credidit eū diabolus posse p̄ster
nere: ide ei9 aucta sunt merita: atqꝫ ide claruerunt p̄babi
liora patientie documenta. Ita regnant inuidi aditū male
fame: p quā bonorū vitā maculent: sicut q̄rebant ostiuʒ so
domite: quo domū Loth nocituri itroirent. Illi v̄o cecita
te erroris p̄cussi parietes videbāt: ostium non iueniebant.
Non aliter iuidi videndo velut parietē v̄tutes dissimulāt
vitia v̄o pergrūt p que eorū cōscientiā vrant.

¶ De simulatione. Cap. XXVI.

Fraudulentie genus i modū pharetre sub
tiliter isidiarū sagittas celat: vt falsā faciat
securitatē decipiatqꝫ callide eū cōtra quē
molitur occulte. Cauendus ē inimicus qui
manifestus est: sʒ magis ille q videri nō p̄t.
Facile.n. vincimus q̄ videm9: que aūt nō vi
demus difficile a nobis expellimus. Raro
nocet hō ab extraneis: si sui eū nō ledant. Magis.n. isidijs
nostroꝝ q̄ alioꝝ periclitamur. Latent sepe venena cir
cūlita melle verborū: Et tamdiu deceptor bonitatē simu
lat quousqꝫ fallēdo decipiat.

¶ De odio. Cap. XXVII.

Non hoies sʒ vitia odio habēda sunt. Flebi
liter aūt deplorādi sunt: q odio i fratrem ta
bescunt ꝛ cōtra alios p̄nitiosū animi dolum
seruāt. A regno.n. dei se sepāt: q semetipos
a charitate dissociāt. Sicut mater ecclesia
praue ab hoibus hereticis p̄mit̄: sed tn̄ eos
veniētes ad se benigna charitate āplectit̄:
ita ꝛ singuli nostrū quoscūqꝫ inimicos sustinem9: reuerten
tes materna imitatōe amplecti statiʒ debem9. Cito ē igno
scendū cuiqꝫ duʒ veniā postulat. Non posse peccata dimit
ti ei: q i se peccāti debita non dimittit. Formā.n. nobis idul
gentie deus ex merito cōditionis nostre iposuit: duʒ ita ora
re nos p̄cepit: Dimitte nobis debita nostrā: sic ꝛ nos dimit
timus debitorib9 nostris. Iustū est.n. dei iudiciū: tantūqꝫ
peccatori a se idulgeri ostēdit: quantū alterutro vnusqsqꝫ
i se offenso idulget. Quidā de suis fidentes meritis pigre i
se delinq̄ntib9 veniā p̄stant: sʒ nihil p̄ficit eē illibatū a cul
pa: q nō est paratus ad veniā: duʒ poti9 hec magna sit culpa
qn̄ tardi9 relaxant̄ fraterna delicta. Qui fratrē sibi tardi9
reconciliat: deū sibi tardius placat. Frustra.n. p̄pitiari sibi
deū querit: qui cito placari in proximum negligit.

¶ De dilectione. Cap. XXVIII.

Duo sunt erga dilectionē p̄ximi cōseruāda:
vnū ne malū qs iferat: alteꝝ vt bonū iten
dat. Primū vt caueat ledere: seq̄nter vt di
scat p̄stare. Amicitia est aioꝝ societas. Hec
q̄ppe a duob9 icipit. Nā minus q̄ iter duos
dilectio eē nō poterit. Antiq.n. dixerūt de
societate duoꝝ vnā eē aiaʒ in duob9 corpo
ribus p̄p vim.s. amoris: sicut i Actib9 aploꝝ legimus: Erat
illis cor vnū ꝛ aia vna: nō qꝛ multa corpora vnā habebant
aiaʒ: sʒ qꝛ vinculo ꝛ igne charitatis cōiūcti: vnū oēs genera
liter sine dissensione sapiebāt. Amicitia ꝛ p̄speras res dul
ciores eē fac: ꝛ aduersas cōmuniōe tēperat: leuioresqꝫ red
dit: qꝛ dū in tribulatōe amici cōsolatio adiungit̄: nec frangi
tur animus nec cadere patit̄. Tunc vere amic9 amat̄: si nō
pro se sʒ p deo amet̄. Qui v̄o p se amicū diligit isipienter
eū amplectit̄. Multū i terra dimersus ē: q carnalr̄ hoiem
morituꝝ plus diligit q̄ oportet. Qui.n. itēperanter amicū
amat p se magis illū q̄ pro deo amat. Quantū ḡ bonus est
q pro deo fratrē diligit: tantū p̄nitiosus q eū pro seipso am
plectit̄. Plerūqꝫ diligit in alio hō qd odit in se: vtpote i in
fantib9. Amamus.n. quandā eoꝝ ignauiā: ꝛ tn̄ odimus: qꝛ
ignaui eē nolumus. Sic lapides: equos: ꝛ cetera quelibʒ di
ligimus: sed tn̄ nolumus hoc esse etiam si possumus.

¶ De fictis amicis. Cap. XXIX.

Cito per aduersa fraudulētus patet amic9:
Nā i prosperitate incerta ē amicitia: nec sci
tur vtrū p̄sona an felicitas diligat̄. Sepe p
simulationē amicitia colitur: vt q nō potu
it aperte decipe: decipiat fraudulēter. Tūc
qsqꝫ magis fit pietati iusticieqꝫ diuine con
trarius: qn̄ despicit amicū aliq̄ aduersitate p̄cussuʒ. Qua
in re ꝛ sibi occasionē mercedis tollit: ꝛ erga p̄cussionē p̄xi
mi crudelis existit: veluti actū est iter lazarū vlcerosū diui
tēqꝫ supbū. Per aduersa igit̄ ꝛ prospera cōprobat̄: si vtiqꝫ
vere diligat̄ deus ꝛ p̄xim9: qꝛ dū aduersa p̄cedūt: amic9
fraudulētus detegit̄: statimqꝫ dspicit quē se diligere simu
lauit. Amicitia certa nulla vi excludit̄: nullo tp̄e aboletur.
Ubicūqꝫ.n. se verterit tēpus: illa firma est. Rari sūt ami
ci q vsqꝫ in finē existant chari. Nā multos a charitate aut
aduersitas tp̄is: aut cōtentio q̄libet actōis auertit. Sepe ꝛ p
honores quorundaʒ mutantur ꝛ mores: ꝛ quos ante cōglu
tinatos charitate habuerūt: postq̄ ad culmen honoris ve
nerunt: amicos habere despiciunt.

¶ De amicitia munere orta. Cap. XXX.

Inter veros amicos amicitia ex beniuolen
tia orit̄: iter fictos benefico adiungit̄. Non
sunt fideles i amicitia quos mun9 non grā
copulat. Nā cito deserūt nisi sp acceperint.
Dilectio.n. q̄ munere glutinat̄: eodē suspen
so dissoluit̄. Illa v̄a ē amicitia q̄ nihil q̄rit
ex reb9 amici nisi solā beniuolētiā.s. vt gra
tis amet amātē. Plerūqꝫ amicitia ex necessitate vel indi
gētia nascit̄: vt sit p quē quisqꝫ qd desiderat cōsequat̄. Ille
aūt eā veraciter q̄rit: q nihil egendo eā appetit. Nā illa ex
inopia breuis est ꝛ fucata: ista pura atqꝫ perpetua.

De concordia malorum. Cap. XXXI.

Amicitia i reb9 tn̄ bonis habēda ē. Nā q ea i
malo vtunt̄: nō sibi amici sʒ inimici existūt.
Cōcordiā maloꝝ cōtrariaʒ esse bonoꝝ. Et sic
optandū ē vt boni pacē hēant iuicē: sic optā
duʒ ē vt mali iuicē sint discordes. Unanimi
tatē q̄ppe maloꝝ bonoꝝ eē cōtriaʒ Paulus aplus approbat
q malos cōtra se diuidit: quos i necē suā cōcordasse cōspexit.
Inde ꝛ in lege: mare rubrū hoc est cōcordia malorū hoiuʒ
diuidit̄: vt electoꝝ via tēdēs ad beatitudinē nō ipediatur.
Impedirēt iter bonoꝝ si mare: h ē vitas n̄ diuidat̄ iniqꝝ.

¶ De correptione fraterna. Cap. XXXII.

Non oʒ vitia aliēa corripere: q adhuc vitio
rū cōtagionib9 seruit. Improbū ē.n. arguere
quēq̄ i alio: qd adhuc dp̄hedit i semetipo.
Qui v̄aciter fraternā vult corripere ac sa
nare ifirmitatē: taleʒ se p̄stare fraterne vti
litati studeat: vt eū quē corripere cupit hu
mili corde āmōeat: ꝛ h faciēs ex cōpassiōe
q̄si cōis p̄iculi: ne forte ꝛ ipse subijciat̄ tētatiōi. Sic viri sp̄ua
les aliēi p̄cti emēdatōeʒ expectāt: ita p̄terui dlinq̄ntib9 deri
dēdo isultāt: ꝛ quantū in ipsis est eos insanabiles putant:
nec inclināt cor ad cōpatiendi misericordiā: sed supbiētes
detestantur: atqꝫ blasphemant. Nōnunq̄ accidit vt intra

amicos aliqua redargutionis enutrita discordia: maiorem
postea charitatẽ parturiat: vtpote dũ corrigunt̃ ea q̃ displi
cere in amico videntur: ⁊ hoc quidẽ primũ nõ sine quadã
emulatione ammonitus suscipit: sꝫ correptus postmoduꝫ
gratias agit. At ↄtra multi pro parua lesione vim charita-
tis rescindũt: ⁊ ab amore dilectionis sese ꝑhenniter retra
hunt. Pleriq̄ꝫ correptionẽ suã officiũ charitatis existimãt.
pleriq̄ꝫ vero hoc ipꝫ qđ ex charitate corripiunt̃ ad iniurie cõ
tumeliã trahunt. Vñ euenit vt ex eo deteriores efficiant̃:
ꝑ qđ emendari obediẽdo potuerũt. Salubriter accipiunt
iusti quotiẽs de suis excessib⁹ arguunt̃. Supflua aũt ẽ hu
militas eoꝝ: q se gessisse accusant q̃ non admiserũt. Qui vero
sine arrogãtia bona fcã sua ꝓnũciat: ꝑcul dubio nequaq̃
peccat. Est quorũdã excusatio puersoꝝ: q dũ ꝓ suis facino
rib⁹ arguunt̃: vba iustoꝝ pro censura declinãda abijciunt.
seruãtes se diuino iudicio quo puniẽdi sunt durius: dũ tpa
liter ↄtemnũt iudicari sese ab hoib⁹. Iniqs molesta est ve
ritas ⁊ amara disciplina iusticie: nec delectant̃ nisi placen
tia ꝓprie imbecillitatis: iniusticie fecundi ⁊ steriles virtuti:
ceci ad ↄtuendã lucẽ ⁊ oculati ad tenebraꝝ aspiciendũ er
rorẽ. Corda reproboꝝ lubrica sunt ad malũ ↄsentiendũ ⁊
fluxa: ad bonũ vero ↄsentiendũ durissima. Probat salomon
⁊ iusti emẽdationẽ correpti: ⁊ stulti obstinationẽ admoniti
dicens: Doce iustũ ⁊ festinabit accipere. De stulto autẽ ait.
Qui erudit derisorẽ: ipse sibi facit iniuriã. Nõnullos tante
esse prauitatis hoies: q dũ ipsi a malo corrigi negligunt: cor
ripientiũ vitã falsa criminatiõe detractãt ⁊ ad sui sceleris
solatiũ vsurpant si vel falso cõpererint qđ ad infamiaꝫ bo
noꝝ obijciant: sicut ẽ illud ex salomone: Bona in malũ cõ
uertit impius: ⁊ in electis imponit maculã. Vegutez illi q
⁊ suã renuit vitã corrigere: ⁊ bonoꝝ non desinit detrahere
fame. Pleriq̄ꝫ mali similes sibi i malũ defendunt ⁊ patro
cinio suo prauos cõtra correptionẽ bonoꝝ suscipiũt: ne vĩ
displicent emendent̃: adijcientes in se aliena delicta: vt nõ
tñ de suis malis: sed etiam de aliorum facinoribus puniã
tur quorum peccata defendunt.

¶ De prepositis ecclesie. Cap. XXXIII.

Vir ecclesiasticus ⁊ crucifigi mũdo ꝑ morti
ficationẽ ꝓprie carnis dꝫ: ⁊ dispensationẽ
ecclesiastici ordinis: si ex dei volũtate ꝑue
nerit: nolens qdẽ sꝫ humilis gubernandaꝫ
suscipiat. Multis intercipit sathanas frau
dibus eos q vite ⁊ sensus vtilitate prestan-
tes: preesse ⁊ prodesse alijs nolunt: ⁊ dũ eis
regimẽ aiaꝝ imponit̃ renuunt: ↄsultius arbitrãtes ociosã
vitã agere q̃ lucris aiaꝝ insistere. Qđ tñ decepti agunt ꝑ
argumẽtuꝫ diaboli fallentis eos ꝑ specieꝫ boni: vt dũ illos
a pastorali officio retrahit: nequaq̃ proficiãt q eoꝝ verbis
atq̄ꝫ exẽplis instrui poterant. Sancti viri nequaq̃ occupa
tionũ seculariũ curas appetunt: sꝫ occulto ordine sibi sup-
impositas gemũt. Et q̃uis illas ꝑ meliorẽ intentionẽ fugi
ant: tñ ꝑ subditã mentẽ portant. Quas qdẽ sũmope si lice
at vitare festinãt: sꝫ timentes occultã dispensationẽ dei su
scipiunt qđ refugiunt: exercent qđ vitare noscunt̃. Intrãt
.n. ad cor ⁊ ibi ↄsulunt qd velit occulta volũtas dei: seseq̄ꝫ
subditos debere eẽ sũmis ordinationib⁹ cognoscentes hu
miliãt ceruicẽ cordis iugo diuine dispensationis.

¶ De indignis prepositis. Cap. XXXIIII.

Non sũt ꝓmouẽdi ad regimẽ eccłie q adhuc
vitijs subiacẽt. Hinc ẽ q ꝑceptũ est dauid
nõ edificare visibile tẽplũ qꝛ sanguinũ vir
.i. belli freq̃ntia illi esset. Qua figura illi spi
ritaliter admonent̃ q vitioꝝ adhuc corru-
ptioni sunt dediti: ne tẽplũ edificẽt: hoc est:
ecclesiã docere ne ꝑsumãt. Nõ dꝫ honoris
ducatuꝫ suscipere q nescit subiectis tramite vite melioris
preire. Neq̄ꝫ .n. qsq̄ꝫ ad hoc tñ ꝑficit̃ vt subditoruꝫ culpas
corrigat ⁊ ipse vitijs seruiat. Qui non se dignũ ad episcopa
tum existimat locũ eius q dignus ẽ nõ preoccupet. Nã taꝫ
sanctũ est sacerdotij nomẽ vt nulla vitiorũ nota maculari
se sinat. Grauius .n. ↄdemnabit̃: q indign⁹ suscipit qđ nõ me-
ret̃. Qui regimẽ sacerdotij cõtendit appetere: ante in se di
scutiat: si vita honori sit ↄgrua. Qr si nõ discrepat: hũiliter
ad id ad qđ vocat̃ accedat. Reatũ q̄ppe culpe geminat: si
quisq̄ꝫ cũ culpa ad sacerdotale culmẽ aspirat. Heu me mi
serũ inexplicabilib⁹ nodis astrictũ. Si .n. susceptũ regimẽ
ecclesiastici ordinis retineã criminis ↄscius timore concu
tior: si vero deseram ne deterior sit culpa susceptũ gregem re
linquere ampli⁹ formido: vndiq̄ꝫ miser metuo: ⁊ i tanto rei
discrimine qđ sequar ignoro. Uniuscuiusq̄ꝫ casus tãto ma
ioris ẽ criminis: q̃to ⁊ ꝑus q̃ caderet erat virtutis. Prece-
dentiũ nãq̄ꝫ magnitudo virtutuꝫ: crescit ad cumulũ sequen
tiũ delictoꝝ. Pleriqꝫ sacerdotes sue magis vtilitatis cau
sa q̃ gregis preesse desiderãt: nec vt prosint ꝑsules fieri cu
piunt: sꝫ magis vt diuites fiant ⁊ honorent̃. Suscipiũt eni
sublimitatis culmen nõ ꝓ pastorali regimie: sꝫ pro soli⁹ ho
noris ambitiõe: atq̄ꝫ abiecto ope dignitatis: solã nois appe
tunt dignitatẽ. Huꝫ mali sacerdotes deo ignorãte nõ fiãt:
tñ ignorant̃ a deo: ipso ꝑ ꝓphetaꝫ testãte: Pricipes extite
runt: sꝫ nõ cognoui: sꝫ hoc nescire dei: reprobare est.

¶ De indoctis prepositis. Cap. XXXV.

Sicut iniq ⁊ peccatores ministeriũ sacerdo
tale asseq prohibent̃: ita idocti ⁊ impiti a ta
li officio retrahunt̃. Illi .n. exẽplis suis vitã
bonoꝝ corrumpunt: isti vero sua ignauia ini
quos corrigere nesciunt. Quõ docere pote
runt: qđ ipsi nõ didicerũt: Desinat locũ do
cendi suscipere: q nescit docere. Ignorãtia
q̄ppe presulũ: vite nõ ↄgruit subiectoꝝ. Cecus .n. si ceco du
catũ prebuerit: ambo i foueã cadunt. Sacerdotes idoctos
ꝑ esaiã ꝓphetã dñs iprobat dicens: Ipsi inqt pastores igno
rabant itelligentiã. Et iterũ: Speculatores ceci omnes .i.
iperiti episcopi. Nescierunt iquit vniuersi canes muti non
valentes latrare: hoc est plebes commissas non valentes
resistendo malis per verbum doctrine defendere.

¶ De doctrina ⁊ exemplis prepositoruꝫ. Cap. XXXVI.

Tam doctrina q̃ vita clarere dꝫ ecclesiasti
cus doctor. Nã doctrĩa sine vita arrogãtẽ
reddit: vita sine doctrina inutilẽ facit. Sa
cerdotis ꝑdicatio operib⁹ ↄfirmanda est:
ita vt qđ docet verbo: instruat exẽplo. Ue
ra est illa doctrina: quã viuendi seq̄tur for
ma. Nã nihil turpius ẽ: q̃ si bonuꝫ qđ qsq̄ꝫ
sermone predicat: explere ope negligat. Tunc .n. vtiliter ꝑ
dicatio ꝑfert̃: qñ efficaciter adimplet̃. Unusqsq̄ꝫ ꝑdicator
⁊ bone actionis: ⁊ bone ꝑdicationis habere debet studiuꝫ:
nã alterũ sine altero non facit perfectũ: sꝫ precedit iustum
bene facere vt sequẽter bene possit docere. Ois vtilis do-
ctor plebibus subiectis ita se prestare debet atqꝫ insistere
doctrie: vt quanto claret verbo: tanto clarescat ⁊ merito.
Nã q aplus timotheo precipit cũ omni imperio docere:
nõ hortat̃ ad tumorẽ supbie: sed ad bonã actionẽ ⁊ vite au
ctoritatẽ: videlicet ne libertateꝫ preberet peccãdi: si bñ do
ceret ⁊ male viueret. Unde ⁊ dñs: Qui soluerit vnũ ð mã
datis istis minimis ⁊ sic docuerit: minimus erit i regno ce
lorum. Uides q auctoritate magisterij caret: qui quod do
cet non facit: Sicut in nũmismate metallum figura ⁊ pon
dus inquiritur: ita in omni doctore ecclesiastico: qd sequa
tur: qnid doceat: quomodo viuat. Per qualitatem igit̃ me
talli doctrina: per figuram similitudo patrũ: per põdus hu
militas designatur. Qui vero ab his tribus discrepauerit:
non metallum: sed terra erit.

¶ De his q male docent ⁊ male viuunt. Cap. XXXVII.

Interdũ doctoris vitio ẽt ipsa vera doctri-
na vilescit: qꝛ duꝫ nõ viuit sicut docet: ipsã
quã ꝑdicat veritatẽ contẽptibilẽ fac̃. Arc⁹
peruersus ẽ lingua magistroꝝ docentiũ be
ne ⁊ viuẽtiũ male. Et ideo q̃si ex puerso ar
cu sagittã emittũt: duꝫ suã prauaꝫ vitã pro
prie lingue ictu cõfodiunt. Qui diuina pre-
dicant ⁊ ex eiusdẽ ꝑdicationis dignitate viuere min⁹ curãt
habentes vbũ dei i ore ⁊ in ope nõ hñtes: multa bene docẽ
tes: nihil ãt operantes: imitant̃ balaaꝫ ariolũ: q corruẽs ope
apertos habuit oculos ad ↄtuendã lucẽ doctrine. Qui bene
docet ⁊ male viuit: tanq̃ es aut cymbalũ sonuꝫ facit alijs:
ipse tñ sibi manet insensualis. Qui bñ docet ⁊ male viuit:
q docet bñ viuentib⁹ ꝑficit: q vero male viuit seipꝫ occidit:
sicut sacerdos q si digne agit vt sacerdotẽ decet: ministeri-
um ei⁹ ⁊ ipsi ⁊ alijs vtile est. Indigne aũt viuẽs: alijs qdeꝫ
vtilis ẽ loq̃ndo: se aũt interficit praue viuẽdo: ac ꝑ hoc qđ
in illo mortuũ est propriũ ei⁹ est: qđ vero viuit in eo .i. sacrum
ministeriũ alienũ est. Qui bñ docet ⁊ male viuit: equat̃ ce
reo: q bonã qdẽ alijs lucẽ ꝑstare: se vero i malis suis ↄsumere
videtur atq̄ꝫ extiguere. Qui bene docet ⁊ male viuit: vide
tur bonum malo coniungere: lucem tenebris commiscere
veritatem mendacio mutare.

¶ De exemplis prauoꝝ sacerdotum. Cap. XXXVIII.

Sepe ꝑ quos iusticia docet̃: ꝑ ipsos peccati
morb⁹ irrepit: ⁊ more ad plebes ꝑtrãsit .s.
vel dũ mala docẽt: vel dum praua faciunt.
Pleriq̄ꝫ sacerdotes ⁊ clerici praue viuẽtes
forma ceteris in malũ existunt: q in bonis
exẽpluꝫ eẽ debuerũt. Hi .n. quoscũq̄ꝫ exem
plo male ↄuersatiõis sue ꝑdũt: de illis rõeꝫ
sine dubio reddituri sunt. Ex carnaliũ ꝑpositoꝝ exemplo
plerũq̄ꝫ fit vita deterior subditoꝝ: ⁊ plebis merito fiũt ta-
les sacerdotes: q exẽplo deteriore populũ destruãt nõ edi
ficent. Ex merito .n. plebis nõnũq̃ episcopi ꝑprauant̃: q̃te
nus ꝓcliuius corruãt q sequuntur. Capite languẽte cetera
corporis mẽbra ificiunt̃. Vñ ⁊ scriptũ est: Omne caput lã
guidũ ⁊ omne cor merens: a plãta pedis vsq̄ꝫ ad verticem
nõ est in eo sanitas. Caput .n. languidũ ẽ doctor agens pec
catũ: cui⁹ malũ ad corpus peruenit: duꝫ eo vel peccãte vel
praue docẽte pestifer lãguor ad plebes subditas trãsit. De
teriores sunt q sine doctrinis seu exẽplis vitã moresq̄ꝫ bo-
norũ corrũpunt: his q substãtias aliorũ ꝑdiaq̄ꝫ diripiũt: hi
.n. ea q̃ extra nos sũt sꝫ tñ nostra auferũt: corruptores vero
morũ ꝓprie nosipsos diripiunt quoniã diuitie iustorũ mo
res eoꝝ sũt. Multũ g̃ distant damna moꝝ a damnis tẽpo
raliũ reruꝫ: dum ista extra nos sunt: mores vero in nobis.

¶ De prepositis carnalibus. Cap. XXXIX.

Prouidentia plerũq̄ꝫ diuini ↄsilij ordinant̃
ꝑpositi mũdana ⁊ exteriora sectãtes: vt dũ
tpalib⁹ rebus se totos ipendũt spiritales tu
tiorẽ vitã ↄtẽplationis exerceant. Qꝛ dure
sunt gere viuere volentiũ sarcine curarum
episcopaliũ: ꝓuidet sepe de⁹ curis deditos
secularib⁹: ad susceptionẽ regiminis: vt dũ
hi exteriori sine tedio ꝓcurãt: spiritales reb⁹ interioribus
sine ipedimẽto rerũ terrenarũ deseruiãt. Dei g̃ ordinatio
nẽ accusant a q̃ instituunt̃ q episcopos ↄdẽnant. dũ minus
spiritualia: sꝫ magis terrena sectant̃. Ex diuini .n. taberna-
culi dispõne ob iniurias mũdi ferẽdas ⁊ turbines: quosdã
institui episcopos secularib⁹ curis isistẽtes: vt hi q interius
supna desiderãt nullo terreno obsistẽte negocio liberius
hoc qđ amant intendãt. Nõ est itaq̄ꝫ iudicãdus a plebe re
ctor inordinat⁹: dũ magis nouerint populi sui fuisse meriti
ꝑuersi regimẽ suscepisse pontificis. Nã pro meritis plebiũ
disponit̃ a deo vita rectoruꝫ. Exẽplo dauid peccant ad cõ
parationẽ ꝑncipũ: q ex merito plebis preuaricant̃. Sentẽ
tia damnant̃ cham filij noe: q suoꝝ ꝑpositorũ culpas in pu
blico ꝓdunt: sicut cham q patris pudenda nõ operuit sed
deridẽda mõstrauit. Habituri sunt sem meritũ ⁊ iapheth
q reuerenter operiunt q̃ patres suos excessisse cognoscũt:
si tñ patrũ facta non diligãt: sꝫ tñ operiant nec imitẽtur.
Nã sunt q ꝑpositos suos peruerse iudicant: dũ terrenis stu
dijs eos plus viderint eẽ intentos si vel parũ iã ipsi de spi
ritalib⁹ cogitauerint. Rectores g̃ a deo iudicãdi sunt: a su
is ãt subditis nequaq̃ iudicandi sunt: exẽplo dñi: q ꝑ se vẽ
dentes colũbas ⁊ nũmulariorum mẽsas ꝓprio euertit fla
gello ⁊ ꝓiecit a tẽplo: vel ẽt sicut dicit psalmista: Deus ste-
tit in synagoga deorũ: in medio ãt deos discernit. Qr si a fi-
de exorbitauerit rector: tunc erit arguẽdus a subditis: pro
morib⁹ vero reprobis tolerãd⁹ magis q̃ distrigẽd⁹ a plebe ẽ.

¶ De iracundis doctoribus. Cap. XL.

Iracundi doctores ꝑ rabiẽ furoris discipli
ne modũ ad imanitatẽ crudelitatis cõuer
tunt: ⁊ vnde emendare subditos poterant:
inde poti⁹ vulnerant. Ideo sine mẽsura vl
ciscit̃ culpas ꝑposit⁹ iracundus: qꝛ cor eius
dispersuꝫ in rerũ curis non colligit̃ in amo
rem vnius deitatis. Mens .n. solita in di-
uersis: cathena charitatis non astringitur: sed male laxata
male ad omnem occasionem mouetur.

¶ De superbis doctoribus. Cap. XLI.

Bonus doctor ⁊ in hũilitate seruat discipli-
nam: ⁊ ꝑ disciplinã non incurrit supbiam.
Elati aũt pastores plebes tyrannice ꝑmũt:
nõ regunt: quiq̄ꝫ nõ dei sꝫ suã gloriã a subdi
tis exigunt. Multi sunt q in vbo doctrine
non hũiles sꝫ arrogantes existũt: q ⁊ ipsa re
cta que predicant: nõ studio correctionis sꝫ vitio elationis
annũciant. Multi sunt q non ex consultu edificandi: sꝫ ex
tumore supbiendi docẽt. nec vt prosint sapientes sũt: sꝫ vt
sapientes videant̃ docere student. Estimatio praua arro-
gantiũ sacerdotũ ꝑ quã imitãtur sanctos rigore disciplie:
⁊ sequi negligunt charitatis affectione: videri volunt rigi
da seueritate: sed formã humilitatis prestare nequeunt: vt
magis terribiles q̃ mites aspiciant̃. Supbi doctores vul
nerare potius q̃ emendare nouerunt: salomone testante:
q ait: In ore stulti virga supbie: qꝛ increpãdo rigide feriũt:
⁊ compati humiliter nesciunt. Bene alieni peccati curãda
vitia suscipit: qui hoc ex cordis dilectione ⁊ humili cõscien
tia facit. Ceterum qui delinquentẽ superbo vel odioso ani
mo corripit: non emendat sed percutit. Quicquid eniꝫ pro
teruus vel indignantis animus protulerit: obiurgantis fu
ror est: non dilectio corrigentis.

¶ De humilitate prepositorum. Cap. XLII.

Qui preficit̃ ad regimen: taliter erga disci-
plinã subiectorũ prestare se debet: vt nõ so
luꝫ auctoritate: verũ ẽt hũilitate clarescat.
Sꝫ tñ ita erit in eo virtus humilitatis: ne dis
soluatur vita subditorũ in vitijs: atq̄ꝫ ita au
ctoritas aderit potestatis: ne ꝑ tumorẽ cor
dis seueritas existat imoderationis. Hec ẽ
enim in dei sacerdotibus vera discretio qua nec per liber-
tatem superbi: nec per humilitatem remissi sint. Hinc est
q sancti cũ magna constantia redarguerunt etiam princi-
pum vitia in quibus cũ summa esset humilitas: loco tamẽ
necessario libere transgressores iusticie increpabant. Ali-
quando etiã subditis nos oportet animo esse humiliores:
qm̃ facta subditoruꝫ iudicantur a nobis: nostra vero deus
iudicat. Agnoscat epus se esse conseruum plebis: nõ domi
num: verum hoc charitas non conditio exigit.

De doctrine discretione. Cap. XLIII.

NOn oibus vna eadēq; doctrina est adhibēda: sed pro qualitate moꝝ diuersa exhortatio erit doctoꝝ. Naꝫ quosdā increpatio dura: quosdā vero exhortatio corrigit blāda. Sic periti medici ad varios corporis morbos diuerso medicamine seruiunt: ita vt iuxta vulneruꝫ varietates medicina diuersa sit: sic ꝛ doctor ecclesie singulis qbusq; hoibus cōgruū doctrine remediū adhibebit: ꝛ qd cuiq; oporteat pro etate: ꝓ sexu ac professione annunciabit. Non oibus ea q̄ sunt clausa aperienda sunt. Multi sunt.n.q capere non possūt: qb⁹ si indiscrete manifestent̄: statiꝫ aut detrahūt aut negligūt. Prima qppe prudentie virt⁹ est eaꝫ quā docere oporteat existimare personā. Rudibus populis seu carnalibus plana atq; cōmunia: non summa atq; ardua predicanda sūt: ne imensitate doctrine opprimant̄ potius q̄ erudiant̄. Un̄ ꝛ Paulus apostolus ait: Nō potui vobis loq quasi spiritualibus: sꝫ q̄si carnalibus: tāq; paruulis in christo lac vobis potū dedi: non escā. Carnalibus qppe animis: nec alta nimis de celestib⁹ nec terrena conuenit predicare: sed mediocriter: vt initia eoꝝ moresq; desiderant edoceri. Coruus duꝫ suos pullos viderit albi coloris: nullis eos cibis alit: sed tātūdem attēdit donec paterno colore nigrescant: ꝛ sic illos freq̄nti cibo reficit. Ita ꝛ ecclesie doctor strenuus nisi eos quos docet viderit ad suā similitudinē penitentie confessione nigrescere: ꝛ nitore seculi deposito lamentationis habituꝫ de peccati recordatione induere vtpote adhuc exteriorib⁹: hoc est carnalibus: non aperit intelligētie spiritalis profundiora mysteria ne dū audita non capiūt: prius incipiant contemnere q̄ venerari mandata celestia. Aliter est agendū erga eos q nostro cōmittunt̄ regimini si offendūt: atq; aliter cū his q nobis cōmissi non sunt: q si iusti sunt venerandi sunt: si vero deliquūt pro sola charitate vt locus est corripiendi sunt: non tn̄ cum ea seueritate sicut hi q nobis regendi cōmissi sunt. Prius docendi sunt seniores plebis: vt per eos infra positi facilius doceantur. Unde ꝛ apostolus: hec inqt cōmendo hoibus fidelibus q idonei sunt ꝛ alios docere. Ingeniū boni doctoris est incipere a laudib⁹ eoꝝ quos salubriter obiurgatos corrigere cupit: sicut apostolus ad corinthios facit quos a laudibus inchoat ꝛ increpationibus probat. Sed erant apud corinthios q ꝛ laude ꝛ increpatione digni essent: ille vo indiscrete loqtur: qui sic vtraq; oibus loqtur vt oibus vtraqꝫ conuenire videant̄.

De silentio doctorum. Cap. XLIIII.

PRo malo merito plebis auferr̄ doctrina p̄dicationis. Pro bono merito audientis tribuit̄ sermo doctoris. In potestate diuina cōsistit cui velit deus doctrine verbū dare vl cui auferre. ꝛ hoc aut pro dicentis aut ꝓ audiētis fit merito: vt modo pro culpa plebis auferat̄ sermo doctoris: modo vero pro vtilib⁹ meritis tribuatur. Naꝫ ꝛ bonus docet bonū: ꝛ malus maluꝫ: ꝛ bonus malū: ꝛ malus bonuꝫ: quod tn̄ fit iuxta meritū populoruꝫ. Non oia tēpora congruunt doctrine: sꝫ salomonis sententiā dicentis: Tēpus tacendi ꝛ tēpus loquendi. Non qdem per tumorē sed per discretionē propter maloꝝ incorrigibilez iniquitatē: nonnūq; electos oportet a doctrina cessare. Interdū doctores ecclesie calore charitatis ardentes conticescunt a docendo: q2 non est q audiat: testante propheta q ait: Ciuitates austri clause sunt ꝛ non ē q aperiat. Qui docendi accepit officiū: interdū ad tēpus facta proximi taceat: que statim corrigere nequaq̄ existimat. Nā si corrigere potest ꝛ dissimulat: veruꝫ est ꝙ consensuꝫ alieni erroris habeat. Pleriqꝫ sancti doctores pro mali pertinacia: q2 iniq̄s emendare nequeūt his tacere disponūt: sed calorem spiritus seruoris quo aguntur ferre non sustinentes: iterum in increpationeꝫ prosiliunt iniquorum.

De ꝓbenda sacerdotali ꝓtectiōe in plebe. Cap. XLV.

QUibus docendi forma cōmissa est: multuꝫ subeunt periculi si cōtradicentibus veritati resistere voluerint: duꝫ ꝓpheta doctoreꝫ ecclesie instruat: ad sūmuꝫ vsqꝫ iusticie peruenire: cū dicit: Super montē excelsū ascēde tu q euangelizas syon. scilicet vt ita preemineat merito: sicut ꝛ gradu. Sequenter ne forte debeat a docendo timore restringi audiat: Exalta in fortitudine vocē tuam ꝛ noli timere. Unde ꝛ hieremie ita dñs ait: Accinge lūbos tuos ꝛ surge loquere ad eos: ne formides a facie eoꝝ: nec.n. timere te faciā vultū eorum. vnde apparet: q2 ꝛ non timere donū dei est. Qui ꝑsonā potentis accipit: ꝛ veritatē loqui ptimescit: grauis culpe mulctatur sententia. Multi.n. sacerdotes metu potestatis veritatē occultāt: ꝛ habent̄ rei q a bono opere vel a iusticie ꝑdicatione rei alicui⁹ formidine aut potestate terrēte auertunt̄. Sꝫ heu proch dolor inde metuūt: q2 vel amore rerū seculariū implicant̄: vel q2 aliquo facinoris ope confundūtur. Multi presules ecclesiaꝝ timentes ne amicitiā seculariū ꝑdant: ꝛ molestiā odioꝝ incurrant: peccantes nō arguunt ꝛ corripere pauperꝝ oppressores verent̄: non ptimescētes ꝙ de vitate sint reddituri rationē: pro eo ꝙ ꝯticescūt de plebibus sibi cōmissis. Qn̄ a potentib⁹ pauperes opprimunt̄: ad eripiendos eos boni sacerdotes protectionis auxiliū ferunt: nec verent̄ cuiusq; inimicitiaꝝ molestias: sed oppressores pauperū palaꝫ arguunt: increpant: excōmunicant: minusqꝫ metuūt eoꝝ nocēdi insidias ēt si nocere valeant. Pastor.n. bonus aiaꝫ suā ponit pro ouib⁹. Sicut puigil pastor cōtra bestias oues custodire solet: ita ꝛ dei sacerdos super gregē christi sollicitus eē oꝫ: ne inimicus vastet: ne persecutor infestet: ne potentioris cuiusqꝫ cupiditas vitam pauperꝝ inquietet. Praui autē pastores non habēt curaꝫ de ouibus: sed sicut legitur in euangelio de mercennarijs: vident lupū venientē ꝛ fugiunt. Tunc.n. fugiunt quādo potentibus tacent: ꝛ malis resistere metuunt.

De disciplina sacerdotis in his qui delinquunt. Cap. XLVI.

SAcerdotes pro populoꝝ iniqtate damnentur: si eos aut ignorantes non erudiant: aut peccantes non arguant: testante dño ad ꝓphetam: Speculatoreꝫ dedi te domui israel. Si nō fueris locutus vt se custodiat impius a via sua: ille in iniquitate sua moriet̄ sanguinem autē eius de manu tua requiraꝫ. Sic.n. heli sacerdos pro filiorꝫ iniquitate damnatus est: ꝛ licet eos delinquentes ammonuerit: sed tn̄ non vt oportebat redarguit. Sacerdotes exquirere debēt peccata populorū ꝛ sagaci sollicitudine vnūquēq; probare. iuxta testimoniū dñi ad hieremiaꝫ loquentis: Probatorē inquit dedi te in populo meo robustuꝫ: ꝛ scies ꝛ probabis vias eoꝝ. Sacerdotes studio corrigendi facta ꝑscrutari debēt subiectoruꝫ: vt emendatos lucrifacere possint. Sicut aūt peccatorē conuenit argui: ita iustuꝫ non exulcerari. Sacerdotes curā debent habere de his qui pereūt: vt eorū redargutione aut corrigant̄ a peccatis: aut si incorrigibiles existūt: ab ecclesia separentur. Atrociter arguunt̄: qui decipiēdo peccantes non solū q2 non arguunt pro peccato: sed etiaꝫ adulanter decipiunt: dicente propheta: Et erunt q beatificant populum istuꝫ seducentes ꝛ qui beatificantur precipitati. Atrociter iteꝝ arguuntur q peccantē non recipiunt: sed despiciunt: ꝛ spernunt: nec alterius delictū tanq̄ propriuꝫ ingemiscunt. De talibus ꝑ esaiam dñs cōminans dicit: Qui dicunt recede a me: nō appropinques mihi q2 imūdus es.

Isti fumus erūt i furore meo: ignis ardens tota die. Inde ē ꝙ ꝛ apl's oib⁹ oia fact⁹ ē: nō imitatōe erroris: sꝫ cōpassionis miseratōe. s. vt ita vitia aliēa fleret: queadmodū si tali ꝛ ipe īplicaret̄ errore. Boni pastores ppl'i debēt delicta deflere: ꝛ totos se plāctib⁹ tradere: imitātes hieremiā ꝓphetā dicētes. Quis dabit capiti meo aquā: ꝛ ocul' meis fonteꝫ lachrymaꝝ: ꝛ plorabo die ac nocte iterfectos ppl'i mei. Tanq̄ propria igit̄ delicta: plebis pctā sacerdos flere oꝫ: sꝫ affectu ꝯpatiēdi nō accusatōe cōmissi. Nōnulli ꝓsules gregis quosdaꝫ ꝓ pctō a cōione eyciūt: sꝫ q̄liter post viuere debeant: ad meli⁹ exhortādo nō visitāt. Quib⁹ ꝯgrue ſmo diuin⁹ icrepās cōminat̄. Pastores q pascitis pplm̄ meū: vos dispsistis gregeꝫ meū: eiecistis ꝛ non visitastis eos: ecce ego visitabo sup vos maliciā studioꝝ vestroꝝ. Bonoꝝ studia sacerdotū mt̄ta diligētia ēt praua plebiū facta ꝑquirūt: vt dū in minimis subditoꝝ pctis se accerrimos ꝑstāt: de maiorib⁹ malis cautos sibi subiectosq; ac sollicitos faciant. Sicut medici morbos iminētes curādos suscipiūt: futuros vo ne irrepāt: medicinę obiectu quadā ꝓsciētia antecedūt: ita ꝛ doctores boni sic ea q̄ male acta sūt resecāt: vt ea q̄ admitti possunt ne ꝑpetrent̄ doctrina sua succurrēte ꝓueniāt. Qui blādo vbo castigat⁹ nō corrigit̄: acrius nece ē vt arguat̄. Cū dolore eni abscindēda sūt q̄ leuiter sanari nō psūt. Qui admonit⁹ secrete de pctō corrigi negligit: publice arguēdus ē: vt vuln⁹ qꝺ occulte sanari nescit mānifeste debeat emēdari. Manifesta pctā nō sūt occulta correptōe purgāda. Palā.n. sunt arguēdi q palā nocēt: vt dū aperta obiurgatōe sanāt̄: hi q eos imitādo deliquerāt corrigāt̄. Dū vn⁹ corripit̄ plurimi emēdātur. Utilius ē.n. vt ꝓ multoꝝ saluatōe vnus ꝯdēnet̄: q̄ per vnius licētiā multi periclitent̄. Ita ꝯtra delinquētes ſmo ē ꝓferēdus: sicut eius q corripit̄ expostulat salus. Or si op⁹ ē aliquā medicamēti asperitatē verboꝝ ꝓdicatōe aspergere: lenitatē tn̄ corde op⁹ ē retinere. Doctores nōnūq̄ duri⁹ feriūt increpationibus subditos: qui tamē a charitate eoꝝ quos corripiūt nō recedūt. Sępe ecclesię censura arrogantib⁹ videt̄ eē supbia: ꝛ qꝺ a bōis pie fit: crudeliter fieri putatur a prauis: q2 nō discernūt recto oculo qꝺ a bōis recto fit aio. Notādū ē vehemēter ab oī pōtifice: vt tāto cauti⁹ erga cōmissos agat q̄to duri⁹ a xp̄o iudicari formidat. Nā sicut scriptū est. In qua mensura mensi fueritis: in ipsa remetiet̄ vobis. Quotidie nāq; omnes delinquimus ꝛ in multis erroribus labimur. Qui enim in nostris delictis clęmētes sumus: in alieno peccato rigorem tenere nequaq̄ debemus. Multi aliorum vitia cernunt: sua non aspiciunt. Et cū ipsi maximis criminibus obnoxy teneant̄: minora peccata fratribus non dimittunt. Hypocritę trabem in oculo suo consistentem non sentiunt: ꝛ herentem festucam in lumine fratris intendunt. Facilius reprehendimus vitia aliena q̄ nostra. Naꝫ sępe quę peruersa in alijs iudicamus: in nobis nocibilia esse minus sentimus: ꝛ quod in alijs reprehendim⁹: agere ipsi non erubescimus. Facilius vitia vniuscuiusq; q̄ virtutes intendimus: nec qd boni quisq; gesserit agnoscere cupimus sed quid mali egerit perscrutamur.

De subditis. Cap. XLVII.

PRopter peccatum primi hominis humāo generi pęna diuinitus illata est seruitutis: ita vt quibus aspicit non congrue libertatē his misericordius irroget seruitutem. Et licet peccatum humāę originis per baptismi gratiam cunctis fidelibus dimissum sit: tamen ęquus deus ideo discreuit hominibus vitam: alios seruos cōstituens: alios dominos vt licētia male agēdi seruoꝝ: potestate dominantium restringat̄. Naꝫ si oēs sine metu fuissent: qs eēt q a malis quēpiaꝫ ꝓhiberet: Inde ꝛ in gentibus principes regesq; electi sunt: vt terrore suo populos a malo cohercerent: atqꝫ ad recte viuendum legibus subderent. Quantū attinet ad rationē: non est ꝑsonaꝝ acceptio apud deū: q mūdi elegit ignobilia ꝛ ꝯtēptibilia ꝛ q̄ non sūt: vt ea q̄ sūt destrueret: ne gloriet̄ ois caro: h ē. carnalis potētia corā illo. Un⁹.n. dñs eq̄liter ꝛ dñis fert ꝯsultū ꝛ seruis. Melior ē subiecta seruit⁹ q̄ elata libertas. Multi.n. iueniunt̄ deo libere fuiētes sub dñis ꝯstituti flagitiosis: q ꝛ si subiecti sūt illis corpore: ꝓlati tn̄ sūt mente.

De prelatis Cap. XLVIII.

VIr iust⁹ aut oī potestate seculari exuit̄: aut si aliqua cingit̄: nō sub illa curuat̄ vt sup̄b⁹ tumeat: sꝫ eaꝫ sibi subycit vt humilior inotescat. Probatur aūt h aplico exēplo q data sibi potestate ēt nec ad hoc vsus ē qꝺ licebat: sꝫ dū posset: vt illicita abnuit: seseq; vt paruulū i medio eoꝝ qb⁹ ꝑerat ostendit. Qui i appetēdis honorib⁹ seculi aut ꝓsperitatibus mūdi instāti desudat labore: ꝛ hic ꝛ in futuro vacuus iuenit̄ a requie: tātoq; sarcinis pctōꝝ grauabit̄: quāto a bonis operibus extitit alienus. Quāto qsq; ampli⁹ secularis honoris dignitate sublimat̄: tāto grauius curaꝝ ponderibus aggrauat̄: eisq; magis mēte ꝛ cogitatione subycit̄: qbus sublimitatis gradu ꝓponit̄. Naꝫ vt qdā patruꝫ ait: Omne qꝺ supeminet: plus merorib⁹ afficit̄: q̄ honoribus gaudet. Quāto qsq; curis mūdi maioribus occupat̄: tāto facilius vitys premit̄. Si.n. vix valet peccata aius deuitare qetus: quāto magis occupatōe seculari detentus. Nō statim vtile ē oē potestatis isigne: sꝫ tūc vere ē vtile si bene gerat̄. Tūc autē bene gerit̄ qn̄ subiectis ꝓdest qbus terreno honore ꝓfert̄. Potestas bona ē qn̄ deo donante est: vt malū timore coerceat: nō vt temere malū cōmittat. Nihil aūt peius est q̄ q potestatē peccādi libertatē habere: nihilq; ifelicius male agēdi felicitate. Qui i h seculo bene imperat: sine fine i perpetuū regnat: ꝛ de gloria seculi huius ad eternā transmeat gloriā. Qui vo praue regnū exercent: post vestē fulgentē lapillorūq; nitorē: nudi ꝛ miseri ad ifernū torquendi descendent. Reges a recte agēdo vocati sūt: ꝛ ideo sicut recte faciendo regiū nomē obtinet̄: ita peccādo amittit̄. Naꝫ ꝛ viros sanctos proinde reges vocari in sanctis eloquys: eo ꝙ recte agant: sensusq; ꝓprios bene regant: ꝛ motus resistentes sibi rōnabili discretione cōponāt. Recte igit̄ illi reges vocant̄: q tā semetipsos q̄ subiectos bene regendo modificare nouerūt. Quidā ipm̄ nomē regiminis ad imanitateꝫ transuertunt crudelitatis: dumq; ad culmē potestatis venerint i apostasiā confestim labunt̄: tantoq; se tumore cordis extollunt vt cunctos subditos in sui cōparatione despiciant: eosq; quibus pręesse contingit non agnoscant. Quos congrue ecclesiastes admonet dicens: Ducem te constituerunt: noli extolli: sed esto illis quasi vnus ex ipsis. Duꝫ mūdi reges sublimiores se cęteris sentiunt: mortales tamē se esse agnoscant: nec regni gloriaꝫ qua in hoc seculo sublimātur aspiciant: sed opus quod secum ad inferos deportent attendant. Si ergo amissuri sunt huius temporis gloriaꝫ: illa agant quę post fineꝫ momentaneū sine fine possideāt. Dum apostolus dicat: nō est potestas nisi a deo: quomodo dominus per prophetam de quorundam principatu dicit: ipsi regnauerunt: sed non ex me: Quasi diceret: non me ꝓpitio: sed me irato. Unde ꝛ inferius per eundem prophetā addidit: Dabo inquit tibi regem in furore meo. Quo manifestius elucet bonam malamq; potestatem a deo ordinari sed bonam propitius malam iratus. Reges quando boni sunt: muneris est dei: quando vero mali: sceleris est populi. Secundum enim meritum plebium disponitur vita rectorum: testante iob: Qui regnare facit hypocritā propter peccata populi. Irascente enim deo talem rectorem populi suscipiunt: qualem pro peccato merentur. Nonnunq̄ ꝓ malicia plebis etiam reges mutantur: ꝛ qui ante videbantur esse boni: accepto regno fiunt mali.

De iusticia principum. Cap. XLIX.
QUi recte vtit regni ptāte:ita se pstare oībus
dz vt q̄to magis honoris celsitudine claret
tāto semetipm mente humiliet: preponens
sibi exēpluz humilitatis dauid q de suis me
ritis nō tumuit:sz humilr sese deyciēs dixit.
Uilis icedā:ꝛ vilior apparebo añ deū q ele
git me. Qui recte vtit regni ptāte:formā iu
sticię factis magis q̄ʒ vbis istituit. Iste nulla psperitate eri
git:nulla aduersitate turbat:nō initit pprys viribus:nec a
dño recedit cor eiꝰ:regni fastigio humili psidet aīo:nō eum
delectat iniqtas:nō iflammat cupiditas:sine defraudatōe
alicuiꝰ ex paupe diuitē facit:ꝛ qd iusta ptāte a pplis extorq̄
re poterat:sępe misericordię clemētia donat. Dedit deꝰ pn
cipibꝰ psulatū p regimie pplor:ꝛ illt eos pee voluit: cū qbꝰ
vna ē eis nascēdi moriēdiq̄ pditio. Prodesse ģ dz pplis pn
cipatꝰ nō nocere:nec domināndo pmere:sz pdescēdēdo psu
lere:vt vere sit vtile hoc ptātis isigne: ꝛ dono dei p tuitiōe
vtāt mēbror xpi. Mēbra qppe xpi fideles sūt ppli:qs duz
a ptāte quā accipiūt optime regūt:bonā vtiq̄ vicissitudinē
deo largitori repēdūt. Bonꝰ rex faciliꝰ ad iusticiā a delicto
regredit:q̄ʒ de iusticia ad delictū trāsferat:vt noueris h eē
casuz:illic ppositū. In pposito eiꝰ eē dz nūq̄ʒ deuiare a vita
te. Qd si casu titubare contigerit:mox resurgere.

De patiētia pncipū. Cap. L.
PLerūq̄ pnceps iustꝰ ēt malor errores dissi
mulare nouit:nō q iniqtati eor cōsentiat sz
q aptū tps correctōis expectet qñ eor vitia
vel emēdare valeat vel punire. Mlti aduer
sus pncipes piuratōis crimie deteguē: sz pro
bare volēs deꝰ clemētiā pncipū: illos male
machinare permittit:istos nō deserit. De illor malo bene
istis facit:dum culpas quas illi faciunt: isti mira patientia
idulgent. Reddere malū pro malo vicissitudo iusticię est:
sed qui clemētiaz addit iusticię:non malum pro malo cspa
tis reddit:sed bonū pro malo offensis impartit.

De delictis principuz siue exemplis. Cap. LI.
DIfficile ē pncipē regredi ad meliꝰ si fuerit vi
tys iplicatꝰ. Ppli.n.peccantes iudicez me
tuūt:ꝛ a malo suo legibꝰ coercēt. Reges āt
nisi solo dei timore metuq̄ gehēnę coerceā
tur:libere i pceps pruūt ꝛ p abruptū licētię
i oē facinꝰ vitior labūt. Quāto qsq̄ʒ i supio
ri pstitutꝰ ē loco:tāto i maiori versat piclo:
ꝛ q̄to splēdoris honore celsior qsq̄ ē:tāto si deliquat pctōr
maior ē. Potētes.n.potēter tormēta patient. Cui eteni plus
cōmittit:pls ab eo exigit:etiā cū vsura penar. Reges vitā
subditor facile exēplis suis vl ędificāt vel subuertūt: iōqz
pncipē nō decet delinqre:ne formā peccādi faciat pcti eius
ipunita licētia. Nā rex q ruit i vitys:cito viā ondit erroris:
sic legit de hieroboam q peccauit ꝛ peccare fecit israel. Illi
nāqz ascribit qcqd exēplo eiꝰ a subditis ppetrat. Sicut nō
nulli bonor pncipū deo placita facta sequūt:ita facile mlt
ti praua eor exēpla sectāt. Pleriqz aūt apud iniquos pnci
pes necitate magis q̄ʒ voto mali existūt:duz iperys eorum
obediūt. Nōnulli aūt sicut pmpti sunt seq reges i malū: sic
pigri sunt imitari illos i bonū. Sępe vñ mali reges peccāt:
ide bōi iustificāt:dū pcedētiū cupiditatē ꝛ maliciam corri
gūt. Nā reuera pctis eor cōicāt:si qd illi diripuerūt:isti re
tētāt. Cuiꝰ pctm qsqz seqt:nece ē vt eiꝰ penā pseqt. Neqz
eni impar erit supplicio:cuiꝰ errori quisqz par ē ac vitio.

Qr pncipes legibꝰ teneant. Cap. LII.
IUstū ē pncipē legibus obtēperare suis. Tūc eni
iura sua ab oībꝰ custdienda existimet:qñ ꝛ ipe il
lis reuerentiaz pbet. Pricipes legibꝰ teneri suis:
nec i se pueniat frustrare iura:q̄ i subiectis pstitu
unt. Iusta ē.n.vocis eor auctoritas:si qd pplis phibēt:sibi
licere non patiant. Sub regiminis disciplina sęculi potesta
tes subiectę sunt:ꝛ q̄uis culmine regni sint prediti:vinculo
tamen fidei tenent astricti:vt ꝛ fidez xpi suis legibus predi
cent:ꝛ ipsam fidei pdicationez moribus bonis conseruent.

De ptāte pncipū i ecclesia. Cap. LIII.
PRincipes sęculi nōnunq̄ itra ecclesiaz pote
statis adeptę culmina tenēt:vt p eandē ptā
tez disciplinā eccl'iasticā muniant. Cęter in
tra ecclesiaz ptātes necessarie nō essent: nisi
vt qd nō prevalet sacerdos efficere p doctri
nę smonem:potestas hoc impleat p discipli
nę terrorē. Sępe p regnū terrenū cęleste re
gnum pficit:vt qui itra ecclesiaz positi cōtra fidē ꝛ discipli
naz ecclię agūt:rigore pncipū pterant:ipsamq̄ disciplinam
quaz ecclię humilitas exercere nō pualet:ceruicibꝰ supbo
ruz potestas pncipal' imponat:ꝛ vt veneratōe mereat: vir
tute ptātis ipartiat. Cognoscāt pncipes secli deo debere se
rōnez reddere ppter ecclesiaz quā a xpo tuendā suscipiūt.
Nā siue augeat pax ꝛ disciplina ecclię p fideles pncipes si
ue soluat:ille ab eis rōnē exigit q eor ptāti suā ecclesiā cre
didit.

De iudicibus. Cap. LIIII.
AD delictū ptinet pncipuz q prauos iudices
cōtra voluntatē dei populis fidelibus pse
rūt. Nā sicut ppli delictū ē:qñ pncipes ma
li sūt:sic pncipis est pctm qñ iudices iiq exi
stūt. Bonus iudex sicut nocere cuilibet ne
scit:ita pdesse oībus nouit. Alys.n.pstat cē
surā iusticię:alys bonitatē:q iudicia sine p
sonar acceptōe suscipit:nō ifirmat iusticiā auaricię flāma:
nec studet auferre alteri qd cupiat sibi. Boni iudices iusti
ciaz ad solam obtinēdaz salutē ęternā suscipiūt:nec eaz mu
neribus acceptis destruūt:vt duz de iusto iudicio tpalia lu
cra nō appetunt:premio ęterno ditentur. Ois q recte iudi
cat stateram i manu gestat:ꝛ in vtroqz penso iusticiaz ꝛ mi
sericordiam portat:sed per iusticiam reddit peccati senten
tiaz:per misericordiaz peccantis tēperat penam:vt iusto li
bramine quędaz p ęquitatez corrigat:quędam vero p mise
ratōez idulgeat. Qui dei iudicia ocul' suis preponit:semper
timēs tremensqz i oī negocio reformidat:ne de iusticię tra
mite deuiās cadat:ꝛ vñ nō iustificat:ide potiꝰ cōdēnet.

De prauis iudicibus. Cap. LV.
NEminē stultor vel iprobor oportere iudi
cez esse. Naz stultus p ignauiam ignorat iu
sticiaz:iprobus aūt per cupiditatez corrum
pit ipsaz quā didicit veritatem. Grauis lace
rant pauperes a prauis iudicibus: q̄ a cru
entissimis hostibus. Nullus.n.pdo taz cupi
dus i aliēis:q̄ iudex iniquꝰ i suis. Latrōes
inaccensis faucibus ac latebrosis latentes isidias ponunt:
isti palam rapacitatis auaricia sęuiunt. Hostes i alienoruz
tm sanguinem itendunt:iudices quasi crudelissimi carnifi
ces ciuium:oppressione sua subiectorum vitam extiguunt.
Qui eni destruāt multi sunt:rari sūt aūt qui populos leguz
moderamine regant. Plerunqz ꝛ boni iudices sunt:sed mi
nistros rapaces habent. Horum figura vt ait quidaz tanq̄
scylla pingitur atqz describitur:ipsa quidez humana specie:
sed capitibus caninis accincta circundata. Non aliter qui
busdam potestatibus accidit vt ipsorum humanitatem im
manitas iniquorum sociorus perturbet. Sępe iudices pra
ui cupiditatis causa aut differūt aut peruertūt iudicia: nec
finiūt cępta negocia:quousqz marsupia eor qui causantur
exhauriāt.. Quādo.n.iudicant nō causaz sz dona psiderāt:
ꝛ sicut negligētes sunt in discussione causarū: sic in eorum
damno solliciti sunt. Iudices praui iuxta pphetę verbum
quasi lupi predā vespere non derelinquunt in mane:hoc ē

q de presentis vitę tm cōmodis cogitant nō de futuris. Ui
ta enim ista vesper:futura vera mane accipit. Et bene ait
quasi lupi:qr luporum more cūcta diripiūt:ꝛ vix pauca pau
peribus derelinquunt.

De verbosis ꝛ elatis iudicibus. Cap. LVI.
VErbosi iudices ꝛ elati vt sapiētes videant nō di
scutiūt causas:sz afferūt:sicq̄ pturbāt iudicy or
dinē dū nō suo ptēti officio aliena psumūt. Qui
daz.n.dum iudicare icipiūt irascant:ipsamq̄ iu
dicy sententiā in isaniā vertūt. Deqbus recte p
pphetā dicit. Qui puertūt in furore iudiciū. Qui.n.iratꝰ iu
dicat:i furorē iudiciū mutat:cū ante pfert sententiā q̄ co
gnoscat. Furor i iudice iuestigationē veri nō valet attinge
re:qr mēs eiꝰ turbata furore ab iuestigatōe alienat iusticię.
Iracūdus iudex iudicy examen plene psiderare nō valet:
qr caligine furoris nō videt. Qui autē repulso furore discu
tit:faciliꝰ ad cōtuendā veritatem mentis serenitate consur
git:ꝛ sine vlla perturbatōe ad ęqtatis intelligentiā puenit.

De iudicibꝰ qui acceptione personar ꝛ causa amicorū
subuertunt iudicium. Cap. LVII.
NOn ē psona i iudicio obseruāda sed cā:sic.n.scri
ptū ē. Nō accipias psonā i iudicio. Et iter. Non
misereberis paupis i iudicio. Qui.n.cōsanguini
tatis vel amicitię fauore: siue inimicitiar odio
iudiciū puertūt:sine dubio i xpz q ē veritas ꝛ iu
sticia peccare noscūt. Iniq iudices errāt i veritate sentētię
dū intendūt in qlitatez personę:ꝛ exulcerāt sępe iustos dū
improbe defendūt iniquos:q āt recte presidere studet: nec
partem palpare nouit:nec cohibere a iusticia didicit.

Quibus rebꝰ subuertitur iudiciū. Cap. LVIII.
QUi recte iudicat ꝛ pmiū ide remuneratiōis
expectat:fraudē i deū perpetrat:qr iusticiaz
quā gratis ipartiri debuit acceptōe pecunię
vēdit. Hōis male vtūt q iuste p tpali lucro
iudicāt. Tales qppe ad veritatez nō iusticię
defensio:sed amor pecunię puocat. Quibꝰ si
spes nūmi subtrahit:pfestiz a iusticię defen
siōe recedūt. Acceptio munes puaricatio veritatis ē. Uñ ꝛ
p iusto dicit. Qui excutit manꝰ suos ab oi munere: iste i ex
celsis habitabit. Diues muneribꝰ cito corrūpit iudicē:pau
per āt dū nō hz qd offerat:nō solū audiri cōtēnit:sz etiaz cō
tra veritatē opprimit. Cito violat auro iusticia:nullāq̄ reꝰ
ptimescit culpā:quā redimere nūmis existimat. Pls.n.ob
tinet mētē cēsoris amor lucri q̄ ęqtas iudicy. Tres sūt mu
ner acceptōes qbꝰ ptra iusticiā humana vanitas militat.i.
fauor amicitiar:adulatio laudis:ꝛ corporal' acceptio mūe
ris. Faciliꝰ āt puertit animꝰ rei corporeę munere q̄ grę lau
disq̄ fauore. Quattuor modis puertit hūanū iudiciū:timo
re:cupiditate:odio:ꝛ amore. Timore:dū metu ptātis alicu
ius vitatē loq pauescimꝰ. Cupiditate:dū pmio mūeris alicꝰ
corrūpimur. Odio: dum ptra quēlibz aduersari molimur.
Amore:dū amico vel ppinqs placere cōtēdimꝰ. His enim
quatuor causis sępe ęqtas violat:sępe innocentia ledit.

De falso teste. Cap. LIX.
ET si mēdaciuz gratis dr:quāto magis si venale
qrat? Neq̄ eni deerit multiplex cōuentꝰ falso
rū:si tm psentia sit nūmor. Testis falsidicus:tri
bus ē psonis obnoxiꝰ. Primū deo quē periuran
do cōtēnit:ꝛ sequēter iudici quē mētiendo fallit:postremo
inocēti quē falso testimōio lędit. Testibꝰ falsis piūctis tar
de mēdacy falsitas reperit. Qr si sepati fuerint:examine iu
dicātis cito māifestāt. Nā sic i vnitate prauor grādis ē for
titudo:ita i separatōe maior ifirmitas. Fraudulētia cito re
phēdit cū mēdaciū falsidicor sibi cōuenit. Unuz pene cri
men habent:ꝛ q falsitatem promit ꝛ q supprimit veritatez:
quia ꝛ ille obesse vult:ꝛ iste. Peior est autem testis qui le
ędit:q̄ q pstare nolit. Nā ille malignꝰ ē:iste inutilis. Iniquꝰ
testis q̄uis sua falsitate corpori rebusq̄ officiat:aię tm nihil
oberit:imo maximū lucr pfert si iperitꝰ ęqnimiter tulerit
Erit aūt ille apud deū pdēnatꝰ: q aduersus inocētē falsum
testimoniū vel dicit:vel dicētibꝰ credit. Nā nō solū ille reꝰ
ē q falsuz de alio pfert:sz ꝛ is q cito aurē crimibꝰ pbet. Qui
metu potestatis veritatē occultat:eiusdē veritatis iracūdiā
sibi cęlitꝰ puocat:qr pls ptimescit hoiez q̄ diuinā trepidet
idignationē. Htūs cuiꝰ testimōio inocēs ab scelere obiecto
purgat:impiꝰ cuiꝰ pditōe etiā iniquus perimit. Necq̄.n.de
cet xpianū morti obnoxiū pdere ꝛ ad effundēdū sanguinē
infęliciū voce testificatōis prębere sermonē. Iusti enim tm
ad ministerium debent esse salutis:ira vero indignatiōis ꝛ
tribulationes ꝛ immissiones per angelos malos.

De causidicis. Cap LX.
NEgocior forēsiū sectatores ppter primi di
lectōez sęculare negociū dserere debēt: aut
certe manente primi charitate negociuz se
quant terrenū. Sz qr prar ē vt iter iurgan
tes charitas maneat:postponēda ē rei cau
satio:vt pseueret dilectio. Antiq forēsez elo
quētiaz caninā facūdiā nūcupabāt:eo q causidici in certa
minibꝰ cārū omissis quę agūt veluti canes alterutrum sese
lacerāt: iurgiaq̄ cārū ad iniurias suas cōmutant.

De oppressoribꝰ pauper. Cap. LXI.
PAuper oppressores tūc se sciāt grauiori digno
sentētia:q̄do pualuerit his qbus nocere volue
rūt. Nā tāto atrociꝰ futuro supplicio cōdēnādi
sūt:q̄to hic fortiꝰ ptra miseror vitā inualuerint.
Audiāt iudices ꝛ q psunt pplis: qr p tpalibus molestys q̄s
plebibꝰ igerūt ęterno icēdio cremabūt:testāte dño p esaiā
pphetā. Iratꝰ ingt sum sup pplm meū:ꝛ dedi eos in manu
tua:nō posuisti eis misericordiā:sz aggrauasti iugū tuuz val
de. Descēde i puluere:sede:tace ꝛ itra i tenebras. Ueniet su
per te malū ꝛ nescies ortū eiꝰ:ꝛ irruet sup te calamitas quā
nō poteris expiare. Ueniet super te repēte miseria quaz ne
scis. Magis mala faciētibꝰ q̄ mala patientibꝰ dolere debe
mus. Illi.n.praua faciēdo i malū pficiūt:isti patiēdo a ma
lo cōrigūt. Deꝰ āt p malas volūtates alior i alys mlta opa
tur bōa. Malignātiū hoiuz volūtas nequaq̄ pōt ipleri:nisi
deꝰ dederit potestatē. Nā dū hoies deo pmittēte malū qd
cōcupiscūt pficiūt:ipse dr facere q permittit. Inde ē qd scri
ptū ē p pphaz. Si erit malū qd dñs nō fec? Uerūtñ qd iniq
mala expetūt volūtate:iccirco deus pficiēdi dat ptātē p su
am bonā volūtatē:qr de nro malo ipse mlta bona operat.
Quidā cū dei volūtati resistūt nesciētes psiliū dei faciunt:
quo noueris sic deo subiecta eē oia:vt ipsi q eiꝰ dispositioni
aduersant eiꝰ impleāt volūtatē. Propterea i hac vita boni
iudicāt a malis:vt iter i illa vita mali iudicent a bōis:siue
vt ēt sit hic bōis tpal' afflictio:ꝛ illic ęterna remūeratio. Ic
circo sūt necy mali:vt quotiēs bōi offendūt flagellēt ab il
lis. Hic ē q assur virgā furoris sui testat dñs. Sz quotiens
ita fit: de dei idignatōe pcedit:vt deus p illos i eos sęuiat
quos flagellando emēdare desiderat. Sz ille iustissima vo
luntate:illi vero sępe crudeli itentōe sicut per pphetaz de
eodē assur dr. Ipse autē nō sic arbitratur:sz ad cōterenduz
paratum est cor eius. Atrocē super eos diuinuz furorē ven
tur q existunt persecutores ꝛ violēti fidelibꝰ. Cōsolādo.n.
per pphetā deꝰ suos:ita iudicare pmittit aduersarios. Eos
ingt q iudicauerunt te ego iudicabo: ꝛ cibabo hostes tuos
carnibus suis:ꝛ q̄si a musto sanguine suo iebriabuntur. Ha
bet aliquem vsum ꝛ malorum iniquitas:q electos dei suis
moribus laniant:ac per hoc vita impiorum sibi deperit: iu
storum autem non perit sed proficit:dum eos mali per tri
bulationis exercitiuz:ad presentem odiendam vitam ꝛ fu
turam desiderandā erudiunt. Interdū eni pdest puersor

p̄rauitas vtilitati iustoꝝ:dum eos malicia sua erudiūt:ꝛ ad
regna celoꝝ regrēda:molestia tpali impellūt. Probat̄ hoc
exēplo israeliticę plebis:quę tunc duri⁹ agebat̄ i ęgypto:qñ
oportebat eaꝫ ꝑ moysen ad terrā repromissiōis vocari:ꝛ ex
mal' quę in ęgypto patiebat̄ discedere:ꝛ ad ꝓmissam patriā
festinare. Iniqui duꝫ cōstantiaꝫ iusti:i ꝑsecutiōib⁹ suis aspi-
ciunt:mentis con fusione tabescunt. Et dum aduersa osten
tant nec vincunt:tandē de suę ꝑuersitatis insania cōfundū-
tur. Stulti cōtra bonos studiū semper assumunt: qb⁹ dum
ꝓsperitas elucet:iactāter de suis meritis gloriant̄ ꝛ bonoꝝ
atqꝫ iustoꝝ afflictōib⁹ detrahunt:dūqꝫ eis aduersa cōrige
rint mox ad blasphemiā pusillaminitate animi cōuertunt̄.
Quidaꝫ simpliciū nesciētes dispēsatōeꝫ dei:i maloꝝ ꝓfecti
bus scandalizant̄:dicētes iuxta ꝓphetaꝫ. Quare via impio
ruꝫ ꝓsperat̄:bene ē oīb⁹ qui ꝑuaricant̄ ꝛ inique agunt? Qui
eniꝫ hoc dicūt:nō mirent̄ ꝙ prauoꝝ hoiuꝫ temporalē ꝛ ca-
ducam felicitatē aspiciūt:ſꝫ magis nouissima eoꝝ intēdāt:
q̄ta illis post hęc ęterna supplicia ꝑparent̄:dicēte ꝓpheta.
Ducūt i bonis dies suos ꝛ subito ad iferna descēdūt.

De tribulatōe iustoꝝ. Cap. LXII.

Iustus i aduersis probari se cognoscat: non
deyci. Uiri scti pl's formidant ꝓspera q̄ȝ ad
uersa:qꝛ dei seruos ꝓspera deyciunt:aduer-
sa vo erudiūt. Ideoqꝫ sci viri ꝯstātia ita por
tare dꝫ aduersa vt frāgi nō queat. Tūc ma-
gis sunt dei oculi sup iustos:quādo eos affli
gi ab iniqs ꝓuidētia supna ꝑmittit. Nā tūc
eis gaudia disponunt̄ ęterna:qñ ꝑsenti tribulatōe ꝓbātur.
Oēs vitę hui⁹ tribulatōes aqs similes cōparant̄ pręterēū-
tib⁹:ꝓpterea qꝛ si quid in hac vita tribulatōis acciderit: nō
stat ſꝫ celeriter trāsit. Qui vitę futurę pręmia diligēter ex-
cogitat:mala oia vitę ꝑsentis ęquanimiter portat:qm̄ ex ill'
dulcedine hui⁹ amaritudinē tēperat:ꝛ ex ęternitate illi⁹ bre
uitatē hui⁹ despicit transitoriā. Grauari diuerso malo tpali
ꝓ vtilitate eoꝝ ē q vitę isti⁹ mala ꝑferūt: qꝛ cuꝫ dolore gra
uant̄:cupiditatis ꝛ luxurię vitiorūqꝫ cęteroꝝ mala non ap
petūt. Plus ꝓdesse saluti tētatōes sęcli: q̄ȝ ꝓsperitates. Nā
ex ꝓsperitate i deteri⁹ itur:ex tētatiōis dolore i meli⁹ ꝓfici
tur. Unusqsqꝫ ad tētationē aiūꝫ ꝑparare dꝫ. Minus.n.duꝫ
sperat̄ tentatio grauat:dure aūt premit si non sperata adue
nerit. Sapiētis ē cōtra oia aduersa ante meditari; nec inue
niri casus dꝫ quē nō consilia eius pręueniant.

De amatoribus mundi. Cap. LXIII.

Mundi amatores nō solū ex eo rei sunt ꝙ isti
ma ꝓ sūmis appetūt:veꝝ etiā ꝛ miser: per
hoc ꝙ graui erūna ad ipsa desiderata ptin-
gūt. Graui⁹ torquet̄ impius mūdi exagerā-
do cōmoda:q̄ȝ iust⁹ tolerādo aduersa. Qui-
eni bona mundi diligit:velit nō velit timo-
ris ꝛ doloris pęnę succumbit. Quiq̄ȝ plus q̄ȝ
oportet res trāsitorias diligūt maiorē sibi igerunt doloreꝫ
rei ablatę q̄ȝ amorē parturiebāt possesse. Cuꝫ graui.n. dolo
re amittunt̄:q̄ cū magno amore habēt̄. Minus aūt carēdo
dolem⁹:q̄ min⁹ possidēdo diligim⁹. Sciāt sęculi lucra sectā
tes quātū sint vana vl' aduersa q̄ diligūt:quę etiā nec i hoc
sęculo sine ꝯtritione graui congrunt:ꝛ ꝓ qbus i futuro sup
plicio pęnas dabunt. Hic q in volūtate sęculariū desiderio
ruꝫ ꝑsistūt:bene testimoniuꝫ ꝓphetę dr̄. Fact⁹ ē effraim pa
nis subcineritius:q nō reuersat̄.i.ita obruunt̄ cęcitate sęcu
laris amoris vt nūq̄ȝ resipiscāt ad deū amorē retorq̄re mē-
tis. M'tis mortuus ē mūdus:ipsi tñ vicissiꝫ mūdo mortui
nō sunt. Bona.n.sęculi diligunt:ꝛ tñ ipsa q̄ diligūt minime
consequuntur:in vtroq̄ȝ vacui: qꝛ ꝛ futura ꝑdunt ꝛ ꝑsentia
nō acqrūt. Egestas ē electoꝝ ꝙ ꝑegrinat̄ a bonis sempiter
nis:ꝛ i hoc exilio diuti⁹ remorant̄. Egestas est reproboꝝ ꝙ
abūdāt vitijs ꝛ virtutib⁹ vacuāt̄:seqꝫ eē iopes nesciūt. Qd
ꝓbat̄ ꝑ apocalipsiꝫ iohānis q ꝯ huius mūdi amatores sit
ait. Dicis ꝙ diues suꝫ ꝛ locuples ꝛ nulli⁹ egeo:ꝛ nescis: qꝛ tu
es miser ꝛ miserabil' ꝛ paup ꝛ cęc⁹ ꝛ nudus. Glorię tpal' seq̄
ces ꝛ si nitidi sunt foris fulgore potentię:iteri⁹ tñ vacui sunt
elatōe supbię:sicuti calami exteri⁹ qdē nitēt: ſꝫ iteri⁹ vacu-
ant̄. Ob hoc reprobi exteri⁹ vt calami nitidi: iterius vo va
cui:electi vo exteri⁹ quasi arboꝝ cortices fędi:iteri⁹ vo soli
di. Qui ꝑcioso cltu icedūt audiāt ꝓphetā:quēadmodū de-
testat̄ eoꝝ corporalia ornamenta:ꝛ quos successus habeat
cultus secłaris ꝯpositus ꝛ ornatus:hoc ē pro suaui odore fę
torē:ꝛ ꝓ zona funiculuꝫ:ꝛ cętera. Legant ꝓphetam diuites
quoꝝ spes opulentia est:ꝛ audiāt euꝫ dicentē. Ue q opulen
ti estis. Quāto eni quisq̄ȝ potētia maior ē:tāto magis liber
est ad peccandum. Nam patrimonium grāde:grandis ten
tatio ē. Plus venerant̄ hoies in hoc sęculo ꝓ tpali potētia
q̄ȝ ꝓ reuerētia sanctitatis. Suscipiunt.n.ꝙ magis sunt diui
tes:ꝛ ꝙ hoies sunt oino despiciunt. Sūt qdaꝫ iusti q sine le
siōe cuiusq̄ȝ suis rebus vtunt̄. Itē sunt qdam diuites humi
les:quos nō iflat supbia reꝝ:veluti plęriqꝫ fuerunt sci vete
ris testamenti:q ꝛ affluebāt diuitijs: ꝛ tñ humilitate polle
bant. At cōtra quosdam supbos diuites reꝝ copia facit ela
tos:quoꝝ nō sunt opes i vitio: ſꝫ voluntas. Naꝫ crimē in re
bus nō ē:ſꝫ i vsu agētis. Est elatio paupeꝝ quos nec diuitię
eleuant ꝛ voluntas sola in eis supba ē. Hi ꝛ si opes desunt:
ꝓpter mētis tñ tumorē plusq̄ȝ supbi diuites ꝯdēnant̄. Se
cur⁹ vult eē diues:paup eē nō vult. Sꝫ quō erit diues qet⁹
quē suis stimulis res ipsę ne careant̄ semper faciūt ingetū?
Et iō elegit cupiditas ingetuꝫ eē ꝛ timidū diuitē:q̄ȝ securū
pauco sumptu ꝯtentuꝫ eē ꝛ pauperē. Bonis bñ vtunt̄ q di
uitijs sibi ꝯcessis in reb⁹ salutaribus ꝑfruunt̄. Bonis male
vtunt̄:q aut iuste ꝓ tpali lucro iudicant:aut aliqd hōi ꝓ va
nę glorię appetitu faciunt. Malis male vtunt̄ q noxias co
gitatōes opib⁹ prauis ꝑficiunt. Bene malis vtūt̄ q luxuri
am carnis ꝯiugali honestate restringunt. Sꝫ sicut malo bñ
vti bonuꝫ ē sic bono bene vti meli⁹ est. Et sicut bono male
vti malū est:sic malo male vti pessimuꝫ est.

De diuitijs ꝛ elemosyna. Cap. LXIIII.

Grauiter i deuꝫ delinquunt:q diuitijs a deo
ꝯcessis nō in reb⁹ salutarib⁹: ſꝫ in vsib⁹ pra-
uis vtūt̄. Nesciunt.n.ipartire paupib⁹:opp'
sis subuēire dspiciūt: ꝛ inde magis augēt deli
cta:vñ redimere debuerunt. Hoc hꝫ tñ bo
nū possessio ꝑsentiū reꝝ:si vitā reficiat mise
roꝝ. Preter hoc tētatio ē mūdi lucꝝ:tātoqꝫ
maiora supplicia i futuꝝ dabūt:q̄ȝto ꝛ ipsa maiora sūt. Po
tētes.n.potēter tormēta patiūt̄. Terrēa oia fuando amitti
m⁹:largiēdo fuam⁹. Patrimoinū.n.retētū ꝑit: manet autē
erogatū. Diu.n.cū reb⁹ nr̄is durare nō possum⁹: qꝛ aut nos
illas moriēdo deserim⁹:aut illę nos viuētes dserūt. Pro di
uersitate vsus alij de reb⁹ mūdāis ꝑeūt: q̄s cupidi⁹ rapiūt:
alij vo saluāt̄:dū i eoꝝ pulchritudie ꝯditoris pulcherrimā
ꝓuidētiā laudātes mirāt̄:vl' dū ꝓ misicordię opib⁹ ex eis
cęlestia bōa mercāt̄. Mia a ꝯpatiēdo alienę miserię voca-
bulū sortita ē. Nulls āt i alio misericors eē ꝑt q praue viuē
do i se misericors nō ē. Qui.n.sibi neq̄ȝ ē:cui bon⁹ ē? Nulla
scelera elemosynis posse redimi:si i pctis quisqꝫ ꝑmāserit.
Tūc autē tractu elemosynaꝝ idulgētia ꝯseqt̄ qñ ab sceleꝝ
ope desinit̄. Ueꝝ ē ꝙ pctā oia mię opib⁹ expurgāt̄: ſꝫ iā ca
ueat peccare q miaꝫ ipartit̄. Ceteꝝ nulla ē delicti venia qñ
sic ꝓcedit mia vt eā sequāt̄ pctā. Nō est elemosyna q̄ glię
magis cā q̄ȝ mię ipartit̄ ituitu. Quali.n.itētōe ab vno quo-
qꝫ largit̄:tal'r ꝛ apud deū recipit̄. Qui g̃ hic de bono laudē
ꝑsentē appetit:spem ꝑdit ꝛ gliaꝫ mercedis i futuro nō reci
pit. Dū.n.cā iactātię paup pascit̄:ēt ipꝫ mię op⁹ i pctm̄ ꝯuer
tit̄. In tātū elemosynaꝝ opa pctā extinguunt: atqꝫ i tātuꝫ
ad regnuꝫ sęculi futuri ꝓficiūt:vt etiā iudex cęlestia i futu
ro iudicio veniēs:in dextera ꝯsistētibus dicat:Esuriui ꝛ de
distis mihi māducare:sitiui ꝛ dedistis mihi bibere:hospes
eram ꝛ collegistis me:nudus eram ꝛ cooperuistis me. Qui
bus ēt bene ꝓmittit dicēs:Uenite bñdicti patris mei:ꝑci-
pite ꝑparatū vobis regnū. His āt quos nulla ꝑcedētia ele
mosynaꝝ facta sequunt̄:ęterni iudicis voce sic dicit̄:Esuri
ui.n.ꝛ nō dedistis mihi māducare:sitiui ꝛ nō dedistis mihi
bibere. Quib⁹ iuste dr̄:Discedite a me maledicti i ignē ęter
nuꝫ q parat⁹ ē diabolo ꝛ angelis ei⁹. Qui hic misericordiaꝫ
nō impartit:illic pietatis fructū nō iuenit:exēplo ardentis
diuitis q in iferno ad tenuissima petēda cōpulsus est:q hic
tenuissima negāda studuit. Quid tribui subtilius:qd distri
cti⁹ petere poterat? Guttā aquę ardēs petyt q micas panis
negauit. Sero diues oculos aperuit qñ laçaꝝ pauperē re-
gescentē vidit:quē iacentē añ ianuas videre despexit. Nō
solū q esuriēti ꝛ sitiēti ꝛ nudo beneficiū largitatis ipendit:
vel siqd aliud idigēti largit̄: ſꝫ ꝛ q inimicū diligit: ꝛ q lugē-
ti affectū cōpassionis ꝛ ꝯsolatiōis ipartit:aut errātē fratrē
charitatiue porrigēdo ad viā vitatis reuocat: aut i qbusliꝫ
necessitatib⁹ ꝯsiliū adhibet:elemosynaꝫ ꝓcul dubio facit.
Nā ꝛ doctrinę vel disciplinę bonū elemosyna ē: ꝛ misicor
dia carnali eminētior ē. Quicūq̄ȝ egēs poscit ēt si idigenteꝫ
se simulet:ex toto illi corde commisereri oportet. Et lꝫ ille
fortasse falsā indigētis specieꝫ ꝑferat:is tñ q simpl'r ipartit
fructū misicordię nō amittit. Quis qsq̄ȝ sit egēs nullus tñ
vñ tribuat idigēti excusationē inopię pōt obtendere:qñ ex
ꝑcepto saluatoris ēt calicē aquę frigidę ꝑcipiamur idigēti
ꝑbere. Nā si aliud nō hñtes idipsū benigne tribuam⁹:mer
cedē ꝓcul dubio nō amittim⁹. Ceteꝝ si ampli⁹ possum⁹ ꝛ
egestatē simulādo min⁹ largimur:nō egentē ſꝫ deū fallim⁹
cui ꝯscientiā nostrā abscōdere nō possumus. Duę sunt ele-
mosynę:vna corporalis.s.egēti dare qcqd poteris. Altera
spiritalis:dimittere a q̄ lęsus extiteris. Haꝝ ꝑma adhiben
da ē miseris:secūda malis. Erit g̃ qd̄ sp impartias:ꝛ si nō pe
cuniā saltē vel gratiā. Nō erit elemosyna cū murmuratōe
ꝑbēda:ne comitāte tristicia merces pereat dispēsata. Tūc
aūt bñ tribuit̄:qñ cū mētis hilaritate ꝑbet̄. Uñ ꝛ aplus:hi
larē inqt datorē diligit de⁹. Metuēdū est itaq̄ȝ ne pauper
aut cū tędio nr̄a oblata suscipiat:aut ne oio ꝑtermissus mę
rens tristisq̄ȝ recedat. De rapinis alienis elemosynā facere
nō est officiū miseratōis: ſꝫ emolumētum magnū sceleris.
Uñ ꝛ salomon:Qui offert inqt sacrificiū de rapina paupe
rū:tāq̄ȝ si qs victimet filiū i ꝯspectu pr̄is sui. Qui.n.iiuste
tollit:iuste nūq̄ȝ distribuit:nec bñ alteri ꝑbꝫ qd̄ ab alio ma
le extorquet. Magnū scelus ē:rē pauperū ꝑstare diuitib⁹:
ꝛ de sūptib⁹ inopū acqrere fauores potentum:arenti terrę
aquā tollere:ꝛ flumina q̄ nō indigēt irrigare. Nonnūq̄ȝ lar
gitas diuitū ꝓdiga nō ad vtilitatē ſꝫ ad elationē effundit̄:
cōparari hypocritis q nō ad ędificationē docēt audientiū:
ſꝫ ad suę glorię exaggerandū coturnū. Rep̄hēsibilis ē sup
flua effusio largitatis. Nā q modū seruat: auar⁹ nulli ē: ſꝫ
oibus largus est. Dispensator non debet esse prodigus: sed
discretus:largiri.n.debet quantū oportet:vt tenendo mē-
suram in vno sufficiat pluribus.

Qꝛ tñ in vita est licitū operari bonum. Cap. LXV.

Tantū.n.i hac vita ē licitū opari bonū:illic nāq̄ȝ
nō iaꝫ opatio expectat̄: ſꝫ retributio meritoruꝫ.
Hęc vita ipyis lōga ꝛ grata ē:in oculis āt iustoꝝ
amara ꝛ breuis. Et lꝫ vita ista breuis sit: moras
tñ sibi fieri credit̄:qꝛ q̄ȝtūlibet breue sit tpis spa
ciū:tñ ꝛ si viuēti parū ē:nō amāti ꝓcul dubio longū ē. Qui
vitę ꝑsentis lōgitudinē nō de suo spacio: ſꝫ de ei⁹ fine ꝯside
rat:q̄ȝ sit breuis ꝛ misera satis vtil'r pensat. Uita.n.ꝑsens:
qꝛ ipsis suis icremētis deficit breuis est. Suo.n.augmento
perit:dū id qd̄ videt̄ in futuro proficere:in ꝑterito deficit.
Itē ex ipso eē breuis vita ꝑsens ostēdit̄:ex quo nō ꝑmanet
ſꝫ finit̄. Tela.n.ꝯsumat̄ filis:ꝛ vita hois explet̄ diebus sin
gulis. Qꝛ diu i hac vita viuit̄:q̄ritur vtrū augmentū:an re-
cti⁹ detrimētū dicat̄. Sꝫ quō possit recte dici augmētum:
qd̄ ꝑ dimēsiones ętatū ad mortis tēdit detrimētū? Qui vi
taꝫ longā q̄ris:ad eā tende vitā ꝓ qua xpian⁹ es.i.ęternaꝫ:
nō ad istā de qua ad eruendū te descēdit vita ęterna.i.xps
vbū carni ꝯiunctū. Hęc ē.n.vita vitalis:nā ista mortalis ē.
Mori oportet hoieꝫ i carne mūdo:ne moriat̄ in aia xpo.
Nā vere tūc viuere qsq̄ȝ credit̄ si ſꝫ sęculū moriēs in solo
deo viuere delectet̄. De mora vitę isti⁹ tędiū patit̄ iust⁹:eo
ꝙ ad desideratā patriā tarde ꝑueniat:ꝛ vitę ꝑsentis erūnā
segnius amittat.

De metu mortis Cap. LXVI.

Quamuis sancti ab hui⁹ vitę erūnis libera-
ri se cupiāt:cito volētes exire de corpe: dei
tñ dispēsatiōe plęrūq̄ȝ diu i hac vita vsant̄:
vt ꝑ lōga tolerātię expimēta solidi⁹ eoꝝ pa
tiētia roboret̄. Multi vitam odio hñt:ꝛ tñ
mori timēt: qd̄ plęrisq̄ȝ i angustia ꝯtingere
solet:sicq̄ȝ ꝯrio affectu ꝛ viuēdi hñt tędiuꝫ:
ꝛ moriēdi metū. Sollicite dꝫ vnusqsq̄ȝ viuere ꝛ sp terium
vitę suę ꝯsiderare:vt de ꝯtēplatōe illi⁹ aius se sp ad alta su
stollat:ꝛ hui⁹ sęculi blāditias cū timore caueat. Scriptū est
eni. In oib⁹ opib⁹ tuis memorare nouissima tua:ꝛ i ęternū
nō peccabis. Uēturi exit⁹ ignorātia icerta ē:ꝛ dū qsq̄ȝ mori
nō existimat tollit̄. Uñ vnusqsq̄ȝ festinet: ne i iniqtatibus
suis rapiatur:simulq̄ȝ finiat̄ vita cū culpa. Nā icentor dia
bolus eos quos viuētes accendit ad vitia:subito morien-
tes ꝑtrahere nitit̄ ad tormēta. Sępe diuites in hac falla-
ci vita duꝫ de potētię gloria vel reꝝ abundātia gestiūt: ab
his repente hora q̄ nesciunt iprouiso exitu rapiunt̄:atq̄ȝ ab
sorbente ꝓfundo cruciādi ęternis gehēnę icendijs deputā
tur. De qbus bene ꝑ ꝓphetā dr̄:Ducunt in bonis dies suos
ꝛ i puncto ad iferna descēdunt. Iniquus moriens q imita
tione sua multos ad culpā traxerat delectatōe peccati: m't
tos a culpa reuocat terrore tormēti. Qd̄ ēt psalmista testa
tur dicēs:Letabit̄ iustus cū viderit vīdictaꝫ impioꝝ: ma-
nus suas lauabit i sanguine pctōꝝ. In peccatoꝝ.n.morien
tiū sanguie iusti lauāt manus:qꝛ dū eoꝝ pęna ꝯspicit̄: ꝯspi
cientis vita mūdat̄. Cuius.n.talis tā crudelis exit⁹ cernit̄:
nō solū q viderit refugit: ſꝫ alios ēt ab imitatōe illius quan
ta valuerit exhortatōe compescit. In exitu vitę animę ele
ctorum nimio terrentur metu:icerti vtrum ad pręmiū an
ad supplicium transeant. Quidaꝫ autē electi i fine suo pur
gantur a leuibus qbusdam peccatis:qdaꝫ vero i ipso exitu
suo hilarescunt ex ęternoꝝ contemplatōe bonoꝝ. Quāuis
.n.qsq̄ȝ i hac vita sit iustus:tñ dum ex corpore isto egredit̄
pertimescit:ne dignus supplicio sit. Nullus est.n.hō absq̄ȝ
pctō:nec qsq̄ȝ pōt de dei securus esse iudicio:cū ēt ꝛ de ocio
sis vbis reddēda sit ratio. Fineꝫ iustoꝝ optimum vocatio
tranqlla commēdat:vt ex eo itelligantur sanctoꝝ habere
consortiū angeloꝝ:ex quo ab hoc corpore sine vexatōe du
ra tolluntur. Prauos autē hoieꝫ apostatę angeli excipiunt
morientes:vt eis sint ipsi tortores i pęnis q fuerunt suaso
res i vitijs:ꝛ si pietas pro defunctis fidelibus flere iubeat:
fides tñ ꝓ eis lugere vetat. Illi.n.deplorandi sūt in morte
quos miseros ifernus ex hac vita recepit nō quos cęlestis
aula xpi letificādos icludit. Hic est.n.xpianę misatōis af-
fect⁹ vt pro vnoquoq̄ȝ mortuo sacrificiū deo offerat̄. Inde
est qd̄ scriptū est:Et mortuo ne fraudes misericordiā.

Finit liber tertius ꝛ vltimus de summo bono sancti Isi-
dori hyspalensis epi: Impressus Uenetijs ꝑ Bonetū loca-
telluꝫ mandato ꝛ expensis Nobilis viri Octauiani Scoti
Ciuis Modoetiensis. MCCCCXCIII.

Tertio Idus Decembres. Cū dei summa laude.

Tabula

Rubrice libri primi de summo bono sancti Isidori hispalensis episcopi.

1 Quod deus summus et incommutabilis sit — Cap. 1.
1 Quod immensus et omnipotens sit deus — cap. 2.
1 Quod inuisibilis sit deus — cap. 3.
1 Quod ex creature pulchritudine cognoscitur creator — cap. 4.
1 Quod ex nostro usu quedam species ad deum referantur — cap. 5.
1 Quod ex rerum inferiorum similitudine et humanis moribus figuratur deus — cap. 6.
1 Quod non secundum essentiam sed secundum similitudinem species dicuntur ad deum: neque per substantie proprietatem sed per efficientiis causarum rerum species in ipso describuntur — cap. 7.
1 Quod deo nulla temporum successio ascribatur — cap. 8.
1 De temporibus — cap. 9.
1 De mundo — cap. 10.
2 Unde malum — cap. 11.
2 De angelis — cap. 12.
3 De homine — cap. 13.
3 De anima ceterisque sensibus — cap. 14.
3 De sensibus carnis — cap. 15.
3 De christo filio dei — cap. 16.
3 De spiritu sancto — cap. 17.
4 De lege — cap. 18.
4 De ecclesia et heresibus — cap. 19.
4 De hereticis — cap. 20.
4 De gentilibus philosophis — cap. 21.
4 De differentia testamentorum — cap. 22.
4 De symbolo et oratione — cap. 23.
4 De baptismo et communione — cap. 24.
4 De septem regulis — cap. 25.
5 De martyrio — cap. 26.
5 De sanctorum miraculis — cap. 27.
5 De antichristo et eius signis — cap. 28.
5 De resurrectione — cap. 29.
5 De iudicio — cap. 30.
5 De gehenna — cap. 31.
6 De penis impiorum — cap. 32.
6 De gloria sanctorum — cap. 33.

Rubrice libri secundi

6 De sapientia — Cap. 1.
6 De fide — cap. 2.
6 De charitate — cap. 3.
6 De spe — cap. 4.
6 De gratia — cap. 5.
6 De predestinatione — cap. 6.
7 De conuersis — cap. 7.
7 De primordiis conuersorum — cap. 8.
7 De conflictu conuersorum — cap. 9.
7 De remissa conuersione — cap. 10.
7 De exemplis sanctorum — cap. 11.
7 De compunctione cordis — cap. 12.
7 De confessione peccatorum et penitentia — cap. 13.
8 De desperatione peccantium — cap. 14.
8 De his qui a deo deseruntur — cap. 15.
8 De his qui ad delictum post lachrymas reuertuntur — cap. 16.
8 De peccato — cap. 17.
8 De leuioribus peccatis — cap. 18.
8 De grauioribus peccatis — cap. 19.
9 De manifestis occultisque peccatis — cap. 20.
9 De peccati amore — cap. 21.
9 De peccandi necessitate — cap. 22.
9 De peccandi consuetudine — cap. 23.
9 De peccati recordatione — cap. 24.
9 De cogitatione — cap. 25.
9 De conscientia — cap. 26.
9 De intentione mentis — cap. 27.
9 De sensibus carnis — cap. 28.
9 De sermone — cap. 29.
10 De mendacio — cap. 30.
10 De iuramento — cap. 31.
10 De vitiis — cap. 32.
10 Quod ex vitiis vitia et ex virtutibus virtutes oriuntur — cap. 33.
10 De male usis virtutibus — cap. 34.
10 De simulatis virtutibus — cap. 35.
10 De appetitu virtutum — cap. 36.
10 De pugna virtutum aduersus vitia — cap. 37.
11 De superbia — cap. 38.
11 De fornicatione — cap. 39.
11 De continentia — cap. 40.
11 De cupiditate — cap. 41.
12 De gula — cap. 42.
12 De ebrietate — cap. 43.
12 De abstinentia — cap. 44.

Rubrice libri tertii

12 De flagellis dei — Cap. 1.
12 De gemina percussione dei — cap. 2.
13 De infirmitate carnis — cap. 3.
13 De tolerantia diuine correptionis — cap. 4.
13 De tentationibus diaboli — cap. 5.
14 De tentamentis somniorum — cap. 6.
14 De oratione — cap. 7.
14 De lectione — cap. 8.
15 De assiduitate legendi — cap. 9.
15 De doctrina sine gratia — cap. 10.
15 De superbis lectoribus — cap. 11.
15 De carnalibus lectoribus et hereticis — cap. 12.
15 De libris gentilium — cap. 13.
15 De collatione — cap. 14.
15 De contemplatione et actione — cap. 15.
15 De contemptoribus mundi — cap. 16.
16 De sanctis qui se a consortio seculi separant — cap. 17.
16 De preceptis altioribus monachorum — cap. 18.
16 De tepore monachorum — cap. 19.
16 De humilitate monachi vel opere — cap. 20.
16 De monachis qui curis seculi occupantur — cap. 21.
16 De his qui a deo mundi amore prepediuntur — cap. 22.
16 De iactantia — cap. 23.
16 De hypocrisi — cap. 24.
16 De inuidia — cap. 25.
17 De simulatione — cap. 26.
17 De odio — cap. 27.
17 De dilectione — cap. 28.
17 De fictis amicis — cap. 29.
17 De amicitia munere orta — cap. 30.
17 De concordia malorum — cap. 31.
17 De correptione fraterna — cap. 32.
17 De prepositis ecclesie — cap. 33.
17 De indignis prepositis — cap. 34.
17 De indoctis prepositis — cap. 35.
17 De doctrina et exemplis prepositorum — cap. 36.
18 De his qui bene docent et male viuunt — cap. 37.
18 De exemplis prauorum sacerdotum — cap. 38.
18 De prepositis carnalibus — cap. 39.
18 De iracundis doctoribus — cap. 40.
18 De superbis doctoribus — cap. 41.
18 De humilitate prepositorum. — cap. 42.
18 De doctrine discretione — cap. 43.
18 De silentio doctorum — cap. 44.
18 De prebenda sacerdotali prectione in plebe — cap. 45.
18 De disciplina sacerdotis in his qui delinquunt — cap. 46.
19 De subditis — cap. 47.
19 De prelatis — cap. 48.
19 De iusticia principum — cap. 49.
19 De patientia principum — cap. 50.
19 De delictis principum siue exemplis — cap. 51.
19 Quod principes legibus teneantur — cap. 52.
19 De potestate principum in ecclesia — cap. 53.
19 De iudicibus — cap. 54.
19 De prauis iudicibus — cap. 55.
20 De verbosis et elatis iudicibus — cap. 56.
20 De iudicibus qui acceptione personarum et causa amicorum subuertunt iudicium — cap. 57.
20 Quibus rebus subuertitur iudicium — cap. 58.
20 De falso teste — cap. 59.
20 De causidicis — cap. 60.
20 De oppressoribus pauperum — cap. 61.
20 De tribulatione iustorum — cap. 62.
20 De amatoribus mundi — cap. 63.
20 De diuitiis et elemosyna — cap. 64.
21 Quod tamen in vita est licitum operari bonum — cap. 65.
21 De metu mortis — cap. 66.

Laus deo.

Registrum

aa
Isidorus ethimologiarum
Incipit epistola
prestent: vel quod
pronomen est ut

bb
Species causarum
eo verbo quo
ta de proprio.

cc
dinem peragentibus
aut ventis alibi
quod per lune cursum

dd
3981. Iairan. 22
creditur conscripsisse
siaca veri munera

ee
in principio
interpretatur: propter
Tertium autem genus

ff
tes et ementes
arbitrantur linguam
gentiles eos ex

gg
Apparitor nominatus
victoribus. Gnarus
Nugas qui a lege

hh
Que illectos
piebant: quales
tinum ut draco

ii
cuntur: sicut silentium
De lacis et stagnis
De asia et partibus

kk
quam ab eis thanis
nistretur. Pretorium
ris eatur. Postes

ll
nuncupabatur
appendens. Cotula
nec ita ut quater

mm
Potest enim inquit
clypeus. Est et
De scena

nn
culi armille nomen
stum est vinum

a
In christi nomine
hominibus bonis
transisset in deum

b
finem predestinati
mit: quando per dignam
scimus bonum facere

c
sit in ira mea
thane qui me
viuendo custodiunt.

d
Isti sumus
quod de presentia

FINIS. Cro [illegible]

Fr[atr]is fer[nandi] de turri [illegible] 10 [illegible] [illegible]
[illegible] anno salutis 1495